

GALENI
Tertia Classis

QVAECVNQVE AD MORBORVM omnium ac symptomatum differentias & causas & tempora attinent, declarat.

CVI, TERTIA HAC NOSTRA EDITIONE, lux non pauca addita est, quàm pluribus locis ex collatione græcorum codicum & castigatis & illustratis.

Librorum indicem versa pagina commonstrat.

τὸ ἀντιλογικόν.

Cum summi Pont. Senatusq́; Veneti decretis.

VENETIIS APVD IVNTAS. M D LVI.

In Tertia Classe hæc leguntur.

GAL. DE DIFFERENTIIS MORBORVM LIBER

Nicolao Leoniceno interprete.

Nunc diligenti cura ab Augustino Gadaldino Græcorum Codicum fidei redditus.

ARGVMENTVM LIBRI.

Morborum singulorum qui similares, & instrumentales partes inuadunt, differentiæ explicantur.

Propositum libri. *CAP.* 1.

C Rimum dicere oportet quid morbum appellemus, vt libri intentio innotescat. Secundo loco, quot sint vniuersi primi & simplices morbi, & veluti aliorum elementa. Deinceps vero tertio, quot sint ij qui ex eorum compositione proueniunt.

Quid sanitas, quid morbus, ac quæ communia genera sanitatis, & morbi. *CAP.* 2.

SVmendum vero et hic omnium consensu approbatũ principium, ꝙ omnes homines tunc se sanos existimant, cum partium corporis ministerio, ad eas quæ in vita necessariæ sunt actiones, sine aliquo vitio perfungi potuerint. Quòd si cuiuspiam partis operatio offensa sit, illam ægrotare arbitrantur. His igitur ita se habentibus, in duobus his sanitatem quęrere oportet, aut in operationibus naturalibus, aut in fabrica instrumẽtorum quibus operamur. Ex quo fit vt morbus sit vel operationis vel structuræ oblęsio. Sed quĩ & dormientes, aut alioquin in tenebris & ocio degentes, aut sæpe discumbentes, neqꝫ vlla corporis parte mouemur, neqꝫ alicuius rei extrinsecę sensum habemus, nihilominus tñ sani sumus: hinc perspicuum existit ꝙ sanitas nõ operatione, sed potẽtia potius est diffinienda. Vt autem operari possimus, structura efficit naturalis. In hac igitur consistit sanitas. Vnde & hęc ipsa ad operationẽ vim obtinet causę. Siue igitur naturalem omnium partium corporis cõstitutionẽ, sanitatem appellare libuerit, siue operationũ causam, in idem vterqꝫ incidit sermo. At si hoc est sanitas, eius profecto contrarium erit morbus, vel
D constitutio præter naturam, aut lęsæ operationis causa. Liquet autem ꝙ etsi dispositionem pręter naturam dixeris, cum eo ꝙ nomine vteris antiquo, idem quoque significabis. Quot vero modis exeuntia naturę normam impediantur in naturæ operibus corpora, si inuenire potuerimus, hac vna via omnium simplicium morborũ numerũ inueniemus. Sumatᷣ vero & hic constans omniũ confessione principiũ. Id quod naturale existit, esse moderatũ non in animali solũ, sed & in plantis & sęminibus & omni organo: quod vero pręter naturam est, immoderatũ. Erit igitur sanitas moderatio quędã, morbus autẽ immoderatio. Quarũ igitur rerũ immoderatio morbus sit, deinceps considerandum. An scilicet, quorum sanitas moderatio est, eorundem morbus est immoderatio? Quapropter si moderatio meatum sanitas existit, eorundem immoderatio morbus existet. Quòd si ex temperantia calidi, frigidi, humidi, & sicci sanitas pendet, ex eius contrario necessario ægrotare continget. Eadem ratione si in aliquo alio quopiam genere sanitas fuerit, in eiusdẽ generis immoderatione erit ęgritudo. Sed hoc ipsum rationabilius cõsideremus. Si quod sit corpus maximè simplex atqꝫ vnum, id nullius aut intensionis aut diminutionis est particeps, neqꝫ in hoc genere alterum melius, alterum deterius reperitᷣ. At si ex pluribus cõstet, multi in eo compositurę modi, alij meliores, alij peiores contingent. Ex quo illud eueniet, vt ipsa composita, conditione meliora, & deteriora inueniantur. Id vero quod optimè sit constitutum, inter ea quæ

ad idem genus attinet, optimum existet. † Corpora itaq; animalium, quod dici solet magis ac mi- E nus admittunt, tantaq; in ipsis varietas est, vt alia quidem optimi sint habitus, alia simpliciter boni, non tamen optimi. Alia quæ etsi sana dicantur, non tñ sint boni habitus, quædam vero minus valeant, quædam autem iam ægrotent. Atq; horum quoq; ægrotatio quandoq; leuior, quandoq; periculosior: & hæc ipsa, quandoq; vehemens, nonnunq; periculum mediocre affert. Neq; enim omnia corpora vel sana, vel ægra, æqualiter affecta esse existimare debemus. Quare animalis corpus nõ erit vnum, veluti atomus Epicuri, aut Asclepiades incõpactorum quid corpusculorum: compositum igitur omnino. Quòd si ex atomis, aut ex huiusmodi corpusculis incompactis impassibilibusq; constaret, in compositionis qualitate tantummodo, magis minusq; susciperet, veluti domus ex impassibilibus constructa lapidibus, nõ tamen habentibus cõpositionem ex omni parte perfectam. Quòd si & lapides ipsos aliquo pacto pati contingeret, varios sanè modos ac multiformes domus eadem in suscipiendo magis ac minus admitteret. Si vero & corporum nostrorum elementa eam naturam habent, vt & pati & alterascere possint, non in compositione & partium formatione tantum, sed in totis seipsis, magis minusve corpora ipsa recipient. Atque ex eo ipsa per se tota, tot morborum genera contrahent prima atq; simplicia ac veluti aliorũ elementa, quot fuerint componentia. Quod vero sub his verbis per tota alterari significamus, impassibi- F libus elementis nequit accidere. Neq; enim fieri potest vt insectile corpus, quod atomum appellant, quicq̃ patiatur, sed in compositione ac formatione dumtaxat passio contingit.

Triplicem esse animantium corporum compositionem. CAP. 3.

COmpositio autem atq; formatio in corporibus animalium triplex reperitur. Prima quidẽ earum partium quæ similares appellantur, veluti arteriarum, venarum, neruorum, ossium, cartilaginum, ligamentorum, membranarũ, & carnium. Secunda instrumentalium, cerebri, cordis, pulmonis, hepatis, ventris, splenis, oculorum & renũ. Tertia vero totius corporis. Etenim harum vnaquæq; partium instrumẽtalium, ex alijs quibusdã simplicibus vt ad sensum est cõstituta. Illarũ vero quælibet, ex primis constat elementis. Carnis igitur quatenus caro est, in cõpositione tantũ quatuor elementorũ differentia consistitat quatenus pars est instrumentorum alicuius, in formatione & magnitudine, & ipsorũ itaq; instrumentorũ, in eisdem erunt discrimina. Vbi itaq; dixerimus de partiũ similariũ morbis quot numero sint, & qui nã iuxta suppositionẽ primã, veniemus ad secundã, ad eam scilicet quæ totam per totã substantiã alterari & trãsmutari supponit.

Quæ sint prima genera ac differentiæ morborum. CAP. 4.

SVnt autem duæ primæ passiones, altera ampliatio meatuum, alterã angustatio. Nam si pri- G ma elementa supponãtur impassibilia, nullæ erunt aliæ præterquã in cõpositione passiones. Omnis* autem cõpositio ea quæ nuper diximus discrimina recipit. Quare necesse est similarium quãlibet partium tunc suum habere robur, cum meatuum moderationem obtinet. Qua moderatione corrupta, à naturali dispositione digrediatur oportet. Sed qm̃ vnaquæq; mediocritas duplicem patitur corruptionem, alteram exuperantiam, alteram defectum, liquet q̃ primæ passiones corporum simplicium duplices erunt, quarũ alteræ ex ampliatione, alteræ ex angustatione meatuum consistunt: & os igitur & caro & aliarum vnaquæq; partium, quæ si ad iudicium sensus referantur, simplices sunt, cum aut densitatem, aut raritatem immodicam habuerint, malè affectæ esse censentur. Quòd si in vtroq; excessu mediocritatem seruauerint, quantum vtiq; earum operationibus fuerit maximè opportunum, tunc vtiq; supremum sanitatis gradum obtinere dicent. Breues vero à medio ad vtrunq; extremorum euersiones, donec partis operatio omni noxa sensibili caruerit, nequaq; ægritudines appellabimus. Plurima vero in his maioris & minoris ratio inuenitur, † vtpotè in salubri & morbida natura magnum occupante interuallum, cum ab exquisitissimo sanitatis modo & temperie recesserit, vnde in hoc spatio omnes sanorum differentiæ locabuntur. Secundum ab hoc quod sequitur interstitium, in quo sensibilis apparet à mediocritate H recessus, obtinent morbi, donec ad tantam immoderationem natura peruenerit, q̃ membro interitum afferat. Neq; enim animalium corpora eam habent à natura proprietatem, vt quomodocunq; rarescere aut densescere possint, sed & huic rei limites natura constituit, quos præterire citra dissolutionem corruptionemq; sit impossibile. Et corporum quidem impassibilium suppositio ita se habet. At qui elementa pati supponunt, mutuisq; inter se actionibus per se tota cõmisceri ac temperari, quocunq; numero prima constare elementa supponant, totidem primas esse ægritudines necessario fatebuntur. Age igitur, sint prima elementa, numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum, quibus inuicem moderatè cõfusis sanum sit animal, immoderatè vero, ægrotum, erunt consequio ægritudines quatuor. Prima, caliditas quæ naturalem excesserit symmetriam. Secunda frigiditas. Tertia, humiditas. Et quarta, siccitas. Hi sunt iuxta secũdam suppositionem morbi vniuersi earum partium quæ similares appellantur, qui sanè & simplices omnino esse videntur. Compositorum vero in nobis instrumentorum ægritudines, vtriq; suppositioni cõmunes existunt. Has igitur breui sermone exequemur. Sed hoc ipsum, præ omnibus quemadmodum cõmunes sunt, ostendamus. Cum oporteat membrum quodlibet ad sensum cõpositum (quod et dissimilare appellant) si rectè opus suum perficere debeat, non ex qualibuscũq;

simplicibus

† Per interrogationẽ ex græcis exẽplaribus legendum: Nũquid ipsa corpora animalium &c. vsq; ad mediocre affert? An essẽ similiter affecti sumus tũ sanitatem ægri? Hæc certe dicẽda non est.

* Al. sola

† Ex cod. græ impressis vertẽdum. vtpote cum magnũ interuallum immoderatione morbida ad moderationẽ exquisite salubrem. Aliqui tamẽ antiq codices habent, vtpote cũ magnũ sit interuallũ ab immoderatiõe salubri ad moderationem exquisite salubrem.

A ſimplicibus particulis, neq; ex numero, aut magnitudine qualibet non ſatis opportuna, neq; ex
quouis modo cōpoſitionis, conſtare, in quatuor his generibus quæuis inſtrumētorum ægritudo
cōſiſtet. Proprias autem vnumquodq; genus ſuſcipit differētias, (Id quod primo diximus loco,)
cùm forma membro conueniens fuerit vitiata, qm̄ ſcilicet vel figuram incōmodam, vel concaui-
tatem, vel meatum acceperit, aut vnum aliquid horum amiſerit quod adeſſe oportuerat. Ex hoc
genere etiam ſunt læuitas & aſperitas non cōmodè permutatæ. Secundi generis, quod ad nume-
rum ſpectat, in primis ac ſimplicibus partibus duplex eſt morborum differētia, aut quia deficiat
aliquid quod haberi erat opportunum, aut ſuperabundet quod minimè ſit neceſſarium. Tertij
quoq; generis, quod conſiſtit in magnitudine, duplex eſt morborū differētia, ſi quid aut nimium
adoleuerit quod minus eſſe decuerat, aut nimis ſit extenuatum quod maius eſſe expediebat: ex
quo fit vt totum inſtrumētum nō rectè ſuū impleat officium. In reliquo autem genere morborū
ſecundum compoſitionem, aut poſitu variato naturali, aut mutata partium cōmunicatione, diffe-
rentiæ conſtituentur. Quemadmodum verò prima quæq; inſtrumenta, aut integram ex ſimpli-
cibus corporibus compoſitionem, aut vitioſam ſortiuntur, atq; ex eadem cauſa vel ſana ſunt, vel
morbida: ita rurſus ex his ipſis inſtrumentis primis, coagmentantur ſecunda. Muſculus enim &
B vena & arteria inter prima inſtrumenta cōnumerantur, digitus verò inter ſecunda: atq; hoc ma-
gis, pes, & pede magis crus. Vniuerſaliter enim quæcunq; ex ſimilaribus partibus coaleſcētibus
vnius operationis gratia ſunt conſtituta, inter prima inſtrumēta cenſentur. Quæcūq; verò rurſus
ex his cōponuntur, etſi vni totius inſtrumenti actui quā maximè obſeruiunt, inter ſecunda con-
numerantur. Eædem verò & horū inſtrumentorū erunt ægritudines, quæ dicūtur eſſe primorū.
Sed inſtrumentorū differentias alibi executi ſumus, quę potiſſimū prima appellanī, & quæ ſecū-
do poſt hęc, & quę tertio & quarto ordine collocētur. Quippe ſunt aliqua quę ambiguas vtrinq;
habent notas, vt videantur, tum ad primum, tum ad ſecūdum ordinem pertinere. Hoc verò in lo-
co non adeo ad exactū eſt conſideratio redigenda. Id vnū tm̄ animaduertere oportet, ſimplex'ne
ad ſenſum, an cōpoſita ſit animalis particula. Simplicis enim, primæ (de quibus diximus) ægritu-
dines, naturalium elementorū differentia determinantur. Ad cōpoſitam autē ſecūdæ pertinent,
quæ vtriq; ſuppoſitioni communes exiſtunt. Nullum verò ægritudinis genus, neq; in ſimplici-
bus, neq; in cōpoſitis corporibus inſuper reperitur, quod vtriq; ſit ꝓprium. Siquidem via diui-
ſionis id impoſſibile oſtenditur. Vnū tamen cōmune eſt omnium et ſimplicium & cōpoſitorum
corporum, ſiue prima ſint inſtrumenta, ſiue ſecūda, ſiue tertia, quod nunc explicabimus. Ad hu-
C ius verò inuentionē, viam nobis præſtat, quædam in omnibus dictis particulis natura cōmunis.
Si quid enim cōmune omnibus inſit, quatenus ſecundum naturam ſe habere dicuntur, quod vel
vſum aliquem, vel actum animalibus largiatur, omnino eo corrupto cōmunis quidā aſſidet mor-
bus. Sed quidnam hoc eſt quod omnibus cōmune exiſtat? Suarum vnicuiq; vnitas partiū. Quæ,
cū affuerit, cauſa erit vt pars quęlibet vna eſſe dicaī, vnumq; actū vel vſum perficiat. Quòd ſi qua
ſolutio cōtingat, partis illius erit ægritudo. Quā verò appellationē in ſingulis partibus ægritudo
ſortiaī, paulò inferius dicemus, qn̄ dictorū generū differētias, in ſpecies ſecabimus particulares.

De morbis partium ſimilarium. *CAP. 5.*

ID igitur iam exequamur, rurſus à prima ſuppoſitione exordientes. Duæ, iuxta hanc, in ſimi-
laribus partibus erant ægritudines, quę meatuum immoderatione cōſtabant, vel eorū ſcilicet
ampliatione vel anguſtatione. Vtriuſq; verò earum eſt differētia duplex, anguſtationis quidem
corporis, vndiq; in ſeipſum cōpreſſio, atq; ipſorum obſtructio meatuum. Ampliationis autem,
eiuſdem corporis ad omnem partem extenſio, ac meatuum quædam veluti expanſio, cōtingens
ex concurſu elemētorum, quæ propriè corpora appellari aſſeuerant cùm prima ac ſimplicia ſint.
Siquidem quæ ex ipſis fiunt compoſitiones, vocant ſyncrimata, id eſt concretiones. Iuxta verò
D ſuppoſitionem ſecundam duæ ſunt ægritudinum differentiæ, cùm videlicet partes ſimilares nō-
nunq̄ ſolis qualitatibus alterantur, nonnunq̄ verò ad eaſdem partes aliqua confluente ſubſtantia
in qua eædem ſunt qualitates. Et ſecundum quidem modum, ex quo tumor aliquis corporibus
aduenit, nemo ferè medicus ignorat. Nam & eryſipelata, & inflāmationes quas Græci phlegmo-
nas vocant, & tumorum genera, quæ ab eiſdem œdemata, phymata, & phygethla appellantur, &
ſtrumæ, elephantiaſes, ſcabies, lepræ, vitiligines, tumores duri, in hoc genere comprehenduntur.
Qui omnes morbi adeo ſunt euidentes, vt neminem poſſint latere. At quos ſola intemperies pri-
marum committit qualitatum, ij non omnibus ita patent, niſi cùm plurimum à naturali habitu
pars receſſerit. Tunc enim facilè affectus ipſe ab omnibus deprehenditur, veluti qui ſuperante
caliditate ac totum obſidente animalis corpus, febris nuncupatur. Eadem verò caliditas quan-
doq; in ſingulis animalis partibus ſenſui ſubijcitur, veluti in cruribus cùm quis nimium ea am-
bulando fatigauerit, aut in manibus cùm remigādo, aut agrū fodiendo, ſiue aliquid tale faciendo
ad laſſitudinē vſq; peruenerit. Tunc enim & ijſipſis qui labore oppreſſi ſunt, & alijs tangētibus,
Forte abundat hæc dictio.
feruidiores ſentiūtur. Quòd ſi ex alicuius humoris profluuio magnus quidam tumor parti adie-
ctus ſit, erit ex ſecunda morborum differentia. Ex prima autem erunt, & illa quæ nuper connu-
merauimus, & ſi qua præterea diſpoſitio aut ex ſolis aduſtione, aut ignis calefactione, quemad-

modum eæ quæ † squameæ appellantur, in certa animalis parte, aut toto corpore contrahatur. E
Cùm verò morbus frigidus est, calido quidem contrarius, in extremis quãq; partibus vsqueadeo patens dispositio contingit, vt ipsæ emortuæ decidant. Nec minus vniuersum aliqñ patitur corpus, sicuti iter agentibus in valido frigore accidit. Nam pleriq; ex his in ipsa via commoriuntur, pleriq; verò anteq; domum perueniant, ad hospitium algidi ac semianimes deferũtur. In morbo autem attonito, & comitiali (alterum apoplexiam, alterũ epilepsiam Græci appellant) & tremore, & distentione neruorum, (quam Græci spasmum vocant) talis sæpe accidit passio. Nam & ij quos in itinere vsque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, ac tetanos appellant: (qm̃ modò in anteriorem, modò in posteriorem, modò in nullam flectitur partem, sed rectum atq; immobile corpus intenditur) Nõnulli autem his passionibus quas congelationes nominant, affliguntur. Alij simile quid ijs qui morbo attonito laborant, patiuntur. In his verò passionibus omnibus in quibus superuenit aliquod, ipsum multorum distrahit intelligentiam, vt accidens ipsum putent ægritudinem, atq; ægritudinem accidentis causam. Nam qui operationum læsiones putant, ægritudines, hi non absq; ratione, neruorum distensiones, insensibilitates, torpores, & reliqua huiusmodi, ægritudines vocant. Nos verò ab initio de nominibus edocuimus, ne quempiam fortè lateret in hisce omnibus, non F
de rebus, sed de vocabulis tantummodo disceptari. Illos potius quispiam iure meritoq; taxabit, qui suam non seruant hypothesin. Sed licet aberrent, plus se tñ cæteris sapere existimant. Audire enim licet eos cùm interdum distinguere conantur, dicẽtes: Si neruorũ distensio sequatur inflãmationem, ipsam esse aduentitium quoddam, atq; accidens inflãmationis: si verò solam intemperiem, ægritudinem. Hæc de febre ipsa arbitrantur, nimirum si post sensibilem alicuius mẽbri aduenerit affectum, accidens esse. Alioquin, ægritudinem ac passionẽ esse censendã. Qui quidẽ ob id sunt accusandi, q̃ nõ expectãtes donec ab alijs confutent, ipsi seipsos reuinciunt. Qui verò supponunt operationũ læsiones appellari morbos, neq; à primo discedũt instituto, † licet aliud quoddam simile sit quod illi minimè aduertũt, in nominibus tantummodo decipi, res verò ipsas rectè assequi, sunt existimandi. Sed de omnibus ad medicinam pertinentibus nominibus, est à nobis alibi plenius explicatum. Et si quis rectè his vti cupiat, librum illũ curiosius inspiciat. Qm̃ verò hic locus rerum cognitionem præcipuè desiderat, ea quæ deinceps sequuntur (seruata quam diximus nominum ac vocabulorum proprietate) aggrediamur. Diximus de calidis & frigidis affectibus, qui omnis substantiæ effluentia vacant. Eadẽ ratione & humidæ, & siccæ consistent ægritudines, tota alterascente corporum natura, nullam extrinsecus materiam in sese recipientium. G
Exiguæ itaq; permutationes, non facilè deprehendi possunt. Magnę verò manifestissimè patent, in membris præsertim quæ emoriuntur. Nam quædam veluti salita ac valdè exiccata apparent, id verò non ita crebrò euenire solet: quædam adeo muccosa & relaxata visu ac tactu sentiuntur, vt si aliquam ex ipsis partem manibus tractandam accipias, protinus effluat, atq; instar aquæ excidat digitis: hoc idem in putridis ossibus visu cõtingit. Alia enim nõ longè ab arena distare videtur similia his lignis quæ sunt vetustate corrupta: alia veluti mucida sunt. Quæ omnia humiditatis vel siccitatis immoderata intemperies ad mortem perduxit. Omnes verò alij exigui mẽbrorũ à naturali temperamento recessus à multis ignorantur, & ab eisdem imbecillitates appellantur. Nam si inflãmatio, aut vlcus, aut aliquid huiuscemodi ventriculum infestet, nullam præterea causam cur cibus non decoquatur exquirunt. Si verò nihil horum sit, aiunt esse ventriculi imbecillitatem, tanq̃ aliquid dixerint præter id quod sit euidẽtissimum, malam videlicet ciborum coctionem. Quid enim eos aliud dicere arbitrandum, nisi ventriculi in suõ opere perficiendo debilitatem? Hoc autem non est quod quærebatur, sed causa potius eiusdem debilitatis. Cur enim ventriculus suum officium debiliter impleat, cùm neq; vlcere, neq; inflãmatione, neq; tumore indurato, neq; simili aliquo morbo afficiatur? Neq; enim illi, sine vlla omnino causa, concoquendi ciH bum facultas eripitur. Quare relinquitur vt, aut immodicos meatus, aut qualitatum intemperiẽ causari sit necessarium. Ex quo etiam illud facilè intelligitur, nulli earum ægritudinum quæ partibus similaribus accidunt, posse vnq̃ rectam curationem adhiberi, nisi primorum elementorum animaduersio fuerit adiuncta. Sed aduersus hos alibi, quẽadmodum expedire videbatur, disseruimus. At quod præsentis interest loci, agnoscere oportet ventriculi imbecillitatem, aut venæ, aut arteriæ, aut musculi, aut aliorum (vt simpliciter dicam) instrumẽtorum, tum animalium, tum vitalium, vel ob meatus immodicos, vel ob qualitatum intemperiem necessariò prouenire. Quo pacto verò tales eorum affectus sint agnoscendi, non est præsentis negocij. Non enim indicia explicare, sed ipsas primas enumerare ægritudines in præsenti statuimus. Ego verò iam videor eas omnes commemorasse, quæ partibus similaribus tribuuntur.

De morbis partium instrumentalium. *CAP. 6.*

PRoximum est vt eas iam exequamur, quæ instrumentalium sunt propriæ. In his igitur aliquam omnino esse partem, operationis causam, reliquas verò ad vsum aliquem huic parti subministrandum à natura creatas, alibi ostẽdimus. Totius autẽ instrumẽti operatio, tũ maximè atq; præcipuè detrimentum patitur, cum pars illa ægrotauerit quæ operationis est causa. Sed &
aliarum

† Aliq cod. græci habẽt ψωρώδεις .i. squameę vt leon. [illegible] lit, imprẽsi τυφώδεις. πυρετώδεις .i. incensæ & adustæ.

† Vel etiã aliquoddã [illegible] parum aduertunt.

σηπεδόνας

A aliarum immodici affectus impediant operationẽ. Quæcunq; igitur non per seipsas impediunt,
sed ea ratione, ꝙ primo operationis instrumento officiunt, causæ morborum sunt, non ipsæ mor-
bi. Sed si in aliquo non lædentes primum operationis instrumentum, ipsam operationem impe-
diant, iam tum huiuscemodi affectus, ægritudines sunt appellandę. Fiunt autem (vt diximus) vel
naturali formatione permutata, vel non seruato numero partium opportuno, aut vnicuiq; parti
conuenienti magnitudine, vel ꝙ non, vt naturalis positus expetebat, ipsæ cohæreant. Cùm enim
(vt iam demonstrauimus) illa animantium natura opifex, nullam partem corporis temere affin-
xerit atq; formauerit, sed ob eum finem omnes, vt vel melius, vel tutius, totum instrumentũ, pro-
prium exequatur officium, necessarium omnino, earũ oblæsiones quæ vel penitus operationem
prohibent, vel saltem impediunt, ęgritudines putari: quę verò ad offensionem tendunt primi in-
strumenti operationi accommodati, ægritudinis causas (vt nuper dicebamus) appellari.

De morbis qui contingunt in genere conformationis. *CAP. 7.*

OB hoc igitur, qui & introrsum aut extrorsum sunt cruribus, aut pedum plantis læuigatis,
deterius ingrediuntur, qm̃ in his vitiata est figura naturalis. Sicq; qui ex perfractis ossibus
B malè conformati fuerunt, actionẽ membri probam nõ habent. Neq; ij etiam rectè agere possunt,
quibus ob morbi qui arthritis appellatur, magnitudinem articuli suis sedibus exciderũt, aut per-
fractis supercilijs quę iuxta dearticulationis sunt, facilè articuli ad superiorem partem exiliunt ac
dilabuntur, aut supra excrescente callo, tota dearticulatio, ob loci angustiam, ad motum inhabilis
redditur. Et hæc quidem figurarum vitia aduẽtitia existunt. Natiua verò cùm protinus in vtero
matris formatio deprauatur, quod in quacunq; corporis parte contigerit, ex ea infirmum atque
imbecillum animal redditur. Oportet enim cordis, pulmonis, ventriculi, cerebri, linguæ, splenis,
& renum, & aliorum omnium figuram conseruari. Nam si aliqua noxa interuenerit, totum ne-
cessariò instrumentum in suis deficiet operibus. Iam verò cauitatum omnium quæ partibus de-
bentur tum magnitudo, tum multitudo nisi seruetur, necessariò earum occasione læditur actio.
Multę verò huiusmodi ęgritudines, nonnullæ coalitu quodam, nonnullę verò lentorum ac cras-
sorum humorum obstructu cõsistunt, alię verò ipsis corporibus nimium exiccatis, aut ab aliquo
ex circunstantibus ingruenti ac comprimenti, angustioribus effectis aduenìunt. Ipsorum quoq;
corporum quæ tales meatus sortita sunt substantia est aliquãdo indurata, vel inflammata, vel sy-
derata, vel suppurata, aut inflata, aut quocunq; modo aliam adiunctam atq; aduentitiam adepta
C magnitudinem, ac deinceps ad interiores cauernas tumorem refundens, causa est vt obstruan-
tur meatus. Qui quidem ab ijs plurimum differunt, quos prioris sectę auctores supposuerũt ex
primorum atq; impatibilium corporũ fieri conuentu. Nam intestinorũ, venarum, arteriarũ, atq;
omnium huiuscemodi instrumẽtorum meatus, hos inquã meatus magnos ac manifestos omnes
perspicuò videmus. Quòd si ex ipsis aliquis ob nimiam paruitatem sensum effugiat, non tamen
propterea ex eodẽ genere cum illis existit, quos prior secta supposuit. In omnibus verò huiusce-
modi affectibus in quibus corpora in tumorem attolluntur, atq; ex eo meatus intercludi aut an-
gustiores effici contingit, nonnunquã vna tantũ prouenit ægritudo, (obstructio scilicet) quæ læ-
dit operationem: nonnunq; præter hanc altera, corporis scilicet dispositio quæ obstructionis est
causa. Nam si id cui tumor accidit corpus, nullam propriam habeat actionem, vna tantũ erit ęgri-
tudo, obstructio. Eius verò causa, non tamen adhuc ęgritudo, erit corporis tumorem gerentis af-
fectus. Si enim ita contigerit, vt patiente tunica venæ, quæ exempli gratia est in concauis he-
patis partibus, is meatus per quem ad ea quæ in gibbis receptacula mittitur sanguis, reddatur
angustior, duæ hac ratione erunt ægritudines, altera ipsius venæ affectus, altera meatus obstru-
ctio. Impedit autem venę quidem affectus, sanguinis optimi generationem, obstructio verò di-
D stributionem. Vtraq; verò operatio animali est necessaria. Nam pro confesso habetur, ꝙ quęcũq;
dispositiones primò lædunt operationes, ægritudines nuncupantur. Si verò nihil ipsa patiente
vena, lenti tantummodo ac crassi humores impacti meatibus distributionem impedierint, vna
tantum erit visceris ægritudo, puta obstructio. Idem euenit intestino, si sola adsit obstructio, vna
tantum erit ęgritudo: eodem verò inflammationem patiente, & propterea interioris spatij obse-
rante spatium, ita vt excremẽtorum descensus prohibeatur, duæ erunt ęgritudines. Sæpius enim
ex morbo alter contrahitur morbus, vt in ijs quos nuper diximus facile constat: nec minus vbi
inflãmationi erysipelati, herpeti, carbunculo, vel tali cuipiam ægritudini, febris adiungitur. Nõ-
nunq; verò effectus ipse est operationis oblęsio, quam decet passionẽ et accidens appellare. Eius-
dem autem causam, ipsam ęgritudinem veluti obstructio, causa est ne alimentum digeratur: refri
geratio verò, vt quis sensum habeat difficilem in causa est, atq; ita ęgritudo accidenti originẽ prę
stat. Cum verò ipsa dispositio operationem primò impedierit, eiusdem autem dispositionis causa
nullam attulerit primò offensionem, dispositionem quidem ęgritudinem: quod autem ipsam fa-
cit, causam ęgritudinis dicere oportet. Veluti in lentis humoribus atq; obstructione contingit.
Ipsa siquidem obstructio est ægritudo, humores verò ægritudinis causa. Quęcunq; igitur ęgritu
dines concauitatibus adueniunt cũ præter modũ obstruuntur vel laxanẽ, omnes ad formationis

genus referuntur. In his siquidem omnibus formatio naturalis quodammodo vitiatur. At nec B lævitatem, nec asperitatē, frustra partium opifex natura molitur. Quare & in hoc genere per oēs animalis partes morbi contrahuntur, cum id quod natura lęue esse oportuerat, asperū fit: aut e diuerso, quod asperum, læue. Euidentissima autem in hoc genere medicis sunt, quæ aut læuigatis, aut exasperatis ossibus accidunt. Quemadmodum etiam & faucium asperitates quę tusses committunt, manifestissimè patent. Illud quoq; hoc in loco agnoscere oportet, ꝙ sępius figura particulę oblęsa aliquem simul meatum offendit. Veluti in naso aliquando vsu euenit, ꝙ ex ictu violento resimatus, adeo internum compressit meatum, vt vel nullo modo, vel ægrè per ipsum respiraret. Constat igitur ꝙ in huiusmodi affectibus angustia meatus est ægritudo, nam primùm ipsa spirando officium impedit. Causa verò pręcedens, simitas nasi, quę naturalem eiusdem figuram deprauarit. In genere igitur formationis, cum tantū à naturę modo discessum fuerit vt operatio lædatur, quæ nuper dicta sunt ęgritudinum discrimina fient.

De morbis qui ad numerum partium referuntur. CAP. 8.

IN numero verò partium simplicium ex quibus vnūquodq; constat instrumentum, duę erunt ægritudinum differentię cū scilicet pars aliqua deficit, aut superabundat. In vtraq; verò ipsarū alię differentię: nam ex ijs quę superfluunt, nonnulla sunt ex genere fm naturam, vt sicui sextus F adnascatur digitus, aut in oculo vnguis, Græci pterygion nominant, aut in naribus germen aliquod carnis, aut alio quopiam meatu aliud id genus constiterit. Ex his verò quædam erunt ęgritudines ipsę, veluti vnguis. Nam si multum augmentum susceperit, intuitum impedit, cum pupillam obtenebret. Aegritudinum autem causę, sunt germina quę meatus intersERANT. In primis enim obstructio est ægritudo, quoniam & ipsa prima officit operationi. Nonnulla verò sunt quę toto genere sunt pręter naturam, veluti lumbrici, & vermes quidam minuti, quos Gręci ascaridas vocant. Et in vesica lapis, & in oculo grando, & suffusio, & hypopia, & pus, & verrucarum genera, quas Græci acrochordonas appellant, & faui, & atheromata, & steatomata, & vitiligines, lepræ, & leucę, & pori, & quęcunq; in abscessibus reperiuntur. Quòd verò & ex his ipsis quęcūq; operationem primò impediunt, ægritudines à nobis dicantur, sicuti suffusio: quę verò non sunt eiusmodi, ægritudinū causę, omnibus constare arbitramur. Deficientium autē partium, nōnullæ quidem funditus abolitę sunt, nōnullę verò ex dimidio pręcisę ac mutilatę. Neq; autē obscurum est multa talia animantibus in ipso protinus vtero solere contingere. Iam verò in lucē æditis atq; perfectis, ossa quidem sępius tota eximuntur, & digitis, & artubus, & capite, & costis. Nonnunq̄ verò & digitus aufertur, & pes, & extrema manus, & tibia, & cubitus. Extrahuntur etiam venæ G varicosę, & glādulę induratę, & dentes exesi. Aufertur pariter & gurgulio, & omentū, & pręputium, & aliqua verendorum particula, nōnunq̄ verò & penis integer, quemadmodum & testes. Nuper verò quidam in magna neruorum distentione quę totum corpus oppresserat, linguę partem anteriorē mordicus abscidit, qui demum ex spasmo sanitati restitutus, minus facilè sermonē potuit explicare. Huius generis sunt ea omnia quę mutilationes appellantur, labiorum, narium, aurium, & quęcunq; partes carnulentę, vel vi auulsę, aut putrefactę, ex toto resectę sunt. Nam in his calamitatibus omnibus numerus partium naturalis non impletur, siue vna, siue duę, siue plures partes defecerint, siue integram passę abolitionem, siue partim sublatę fuerint. Quęcūq; sanè ex his operationem impediunt, simili ratione, inter ęgritudines locabuntur. Quęcunq; verò aliā partem operationis effectricem refrigerant, aut parcè alimentum distribuunt, sunt ægritudinum causę. Quędam verò vtranq; rationem complectuntur, & ægritudinis, & causę. Veluti vua cum radicitus tollitur, & voci detrimentum affert, & pectus ac pulmonem refrigerat. Nam cum didiceris in ijs quę de functionibus atque vsu membrorum ratiocinationes habentur, ꝙ ex omnibus animalis partibus nonnullæ quidem operationem toti animali vtilem conferunt, nonnullæ autem nihil ipsæ agunt, sed vsum aliquem agentibus afferunt, liquet earum læsiones, quæ actio- H nes immediate offendunt, ægritudines esse appellandas: earum vero quæ ad vsum aliquem tendunt, ęgritudinum causas. Quare si quæ animalis particulæ duplicem actionem aut duplicem vsum habuerint, in vna sæpe offensione duplicem subibunt, vel causę vel ægritudinis rationem. Quòd si qua pars sit quæ simul & vsum & operationis præstent officium, veluti quibusdam esse videtur & ipse gurgulio, huius partis interitus altera quidem ratione erit ægritudo, altera vero ægritudinis causa. Neque ambigitur quòd eius quę superest partis, erit ægritudo, non eius quę amplius non sit. Nam si latius oris spatium in illa parte patiatur, vbi nunc est ęgritudo, eiusdem spatij vuam (quę & gurgulio appellatur) dixeris esse particulam. Quòd si hęc abolita fuerit, deficit aliquid spatio, atq; ita totum hoc fit ęgritudo, cōstante eo quod ab initio pro cōfesso habebatur, ꝙ omnis operatio ab aliqua ægritudine læditur. Vel igitur vocem ipsam, vel inspirationem atq; expirationem, actiones non esse animalis ostendere oportet: aut si hoc ita se habet, pro manifestò relinquitur, ꝙ vuæ abolitio palato ægritudinem affert. Simili ratione & dentis amissio erit oris ægritudo. Et si quidē vnus fuerit ex ijs qui manducationi obseruiunt, ea pars qua manducatur offenditur. Si vero ex ijs qui incisorij appellantur, comestio, atque vna sermonis explicatio lædetur. Eodem modo si linguæ dimidia pars abscindatur, parti quæ superfuerit,

* Codices gr. antiq. græ. & vetus translat. nō habēt hanc dictionē. aliqu. fortasse sur. neque. n. læ. sub tumorū genere alibi collocatur: sed aut symptomata actionum naturalium læsuri.

A rit, ea mutilatio erit ægritudo. Idem in obscœnis, in omento, atq; omnibus partibus ita affectis eueniet. Et si cui hoc ipsum nō ægritudinem sed passionem aut affectum appellare libuerit, non de re, sed de nomine solo contendet. Liquet autem q̄ in lingua, omento, obscœnis, atque omnibus huiusmodi partibus hoc pacto mutilatis, erit aliqua magnitudinis diminutio, ipsum verò animal non adeo necessariò diminuetur vt mutilatum esse dicatur, sed aliquis numerus partium erit ablatus. Siquidem, & arteriæ, & venæ, & nerui, & cutis nonnunquam, & adeps, & membrana, & caro in talibus affectibus auferuntur: in vua autē, & varicosis vasis exectis, ipsis etiā instrumentis aliquem partium numerum auferri continget. Atq; hæc omnia ad id attinent genus, in quo membra numero euariant. Quibuscunq; verò instrumentis si auferantur quædam, non tñ integræ partes eximuntur, hæc ad vtrūq; quodam modo genus referūtur. Nam & particularum simplicium numerus, & magnitudo instrumenti compositi, deficit animali: siquidem totum mutilatum est. Neq; alicui obscurum est, vtranq; passionem tum eam quæ ad numerum, tum eam quæ ad magnitudinem pertinet in superiore genere prædicamenti, in quanto videlicet, posse locari. Siquidem quanti aliud continuum, aliud discretum, quod & quātum priuatim, sicuti & continuum, pelicon apud Græcos appellatur. Sed in hoc loco manifestioris doctrinæ gratia libuit hoc pacto distingue-
B re, vt alteram quanti differentiam sub numero, alteram sub magnitudine comprehēdamus. Iam verò qm̄ huius generis ægritudines explanauimus, nunc de ijs quæ ad magnitudinē ptinent, quocunq; nomine censeantur, disseramus. Differunt aūt ab eo quod suprà diximus genere.

De morbis in generibus magnitudinis. CAP. 9.

NAm si naturali mēbrorum figura constante, magnitudo deprauetur, cū ob hoc ipsum læditur operatio, parti ægritudo contingit. Veluti si in prima formatione animalis, tantam habuerit lingua magnitudinem, vt ad nullā oris partem deflecti posit: aut paruitatem tantā, vt oēs illius partes nequeat attingere. In perfectis verò, supra naturalem magnitudinem membra non admodum excrescunt, frequentius verò minuuntur. Atq; hanc ægritudinem nonnulli alimenti defectum. i. atrophiam, nonnulli tabem. i. phthisim nuncupant mēbri. Augmenta verò particularū in vlceribus fiunt in qbus caro redundat, & in eo morbo qui à Græcis priapismus appellatur. Nicomacho autē Smyrnæo ad tantā molem corpus increuit, vt loco moueri non posset, sed hunc aiunt ab Aesculapio curatum. Nos aūt vidimus cuiusdā linguā supra modū absq; vllo doloris sensu excreuisse. Vt neq; mollis tumor, quod Græci oedema appellāt, neq; durus, quē ijdem scirrhon appellant, neq; inflāmatio esse videret: neq;. n. prementi manui cedebat, neq; omni sensu carebat,
C neq; dolore infestabat, sed hoc ipsum, incremētū dūtaxat erat, nihil ipsa substātia particulę vitiata. Sic & testiculi & vbera, alijs vterq;, alijs alter tantūmodo supra modū increuit. Et q̄ struma vocat, ē ex hoc genere, q̄ vbi nimiū excesserit, magnā opatiōibus affert incōmoditatē. Et ex eodē ēt sunt genere, angulorum in oculis immoderationes, ex quibus, immoderatū quidem augmentum, encanthida, diminutionē aūt, rhœada gręci appellāt. Tales sunt in hoc gn̄e ęgritudinū differētiæ.

De morbis qui ad compositionem partium pertinent. CAP. 10.

EVariante verò ea quæ secundū naturam cōpositura, fiunt ægritudines. In positu quidē, sicuti cum articuli suis sedibus excidunt, aut loco tm̄ mouentur, aut cū omentum, vel intestina ad inferiores testiculorum tunicas deuoluuntur. Alterū morbum Græci epiplocelem, alterum enterocelen appellāt. In non naturali verò partium vicinis partibus copulatione, si ligamentū aliquod aut relaxatum, aut intensum fuerit, aut disruptū, in ea parte dearticulationis motus offenditur. In hoc genere sunt linguæ nexus immodici, & pudendorum: qm̄ & linguæ ad sermonem explicandum & manducandum non parū officiunt, & pudenda, quo minus procul & directo tramite in mulieris vterū semen emittatur, ob meatus inuersionē, non minus impediunt. Ad hanc etiā attinent ægritudinis differentiā si labia vlcerata, si palpebræ, vel sedes, vel digiti, vel si quę tales parti-
D culæ præter naturam coaluerint. Tales sunt morborum species quæ in cōpositione existunt.

De morbis qui proueniunt ex solutione vnitatis. CAP. 11.

REliquum est quintum genus ægritudinis, continuitatis solutio, siue hæc alicui ex particulis simplicibus quæ similares appellantur, siue cōpositæ adueniat. Quare inter cōmunes vtrarūq; partium morbos, eam paulò antè commemorauimus. Cùm enim diuellitur ligamentum, vel arteria, communis est & totius instrumenti & diuulsæ particulę ægritudo. Nam vtriusq; soluta est continuitas: totius quidem instrumenti, cùm partes non amplius cohærent, neq; vniuntur: ipsius verò particulæ diuulsæ, quoniam non amplius est vna, sed in duas diuisa est partes. Quòd si nō ex toto diuulsa fuerit, sed parte aliqua tantum, non erit iam totius instrumenti ægritudo, nisi ex accidenti, quoniam videlicet aliqua ipsius particula patiatur: sed ipsius tantū patientis particulæ propria ac peculiaris erit ægritudo. Vocatur autem continuitatis solutio, in osse quidem fractio. In omni genere carnoso, cōmuniter vlcus. Ruptio autem & conuulsio ex eodem genere sunt. Fit autem alterum quidem in carnosis, alterum in neruosis partibus, conuulsis quæ in ipsis sunt fibris, cùm ex ictu aliquo violentiam patiuntur, aut subitò & affatim intendūtur. Quæ verò apospasmata. i. auulsiones appellantur, instrumentariarum tantummodo partium propriæ sunt passiones. Hæ quidem sunt vniuersæ simplicium morborum differentiæ.

De compositis morbis partium simplicium. CAP. 12. B

NVnc verò superest vt cõposita exequamur, initio iterũ à similaribus sumpto. Erit igit̃ iuxta priorẽ suppositionẽ, ex dilatatiõe & angustia meatuũ, ægritudo cõposita, nõ particulatim singulis hæc vtraq; patiẽtibus meatibus, sed vicissim his qdem laxioribus, illis verò angustioribus redditis, vt non magis laxitatẽ q̃ angustiam eorũdẽ in tota similari parte accuses, nec vlla sensibilis particula eius possit ostendi, cui alterum tantummodo adsit, sed quęcunq; sumpta fuerit, vtriq; passioni reperietur obnoxia. In secunda aũt suppositiõe, in vnaquaq; similari particula, qualitatibus solis naturæ modũ egressis, sunt cõpositæ ægritudines numero quatuor, Calida simul & humida, calida & sicca, frigida & sicca, frigida & humida. Profluente verò ad ipsas aliqua substantia, erunt pariter aliæ cõpositæ ægritudines quatuor, quæ ex earundem qualitatũ coniunctione proueniunt. Qm̃ verò cõtinuitatis solutio, non in cõpositis tm̃ instrumẽtis, sed in simplicibus quoq; particulis fit, implicabitur & hæc nuper dictis iuxta vtranq; suppositionem, cõpositis ægritudinibus & simplicibus his de quibus statim ab initio sermonem habuimus. Nam fieri potest vt idem membrum & vlcus patiatur simul & siccitatem habeat, aut humiditatem, vel frigiditatem, vel caliditatẽ præter naturam, aut vnà cũ vlcere caliditatem simul atq; humiditatem. Exulcerata igitur atq; vna inflãmata membra, tripliciter naturæ modũ egrediuntur, cũ ob vlcus quidem vnitatem suarum partiũ amittant, ob inflãmationem verò calidiora atq; humidiora reddantur plus q̃ naturalis exigit habitus. Nanq; qui in ipsis est tumor, si ad tantam magnitudinem attollitur, vt ob hoc ipsum operationem impediat, tunc iam morbus est existimãdus. Si aũt membrum ex hoc nullam patiatur in operatione iacturam, accidens tantummodo & passio ipse censebitur, veluti & dolor. Omnia igitur quæ simul inflãmata atq; vlcerata sunt corpora, tres qdem necessariò, nonnunq̃ verò & quatuor ægritudines patiuntur. Hoc verò in loco inflãmationem appellamus, nõ vt antiqui consueuerunt, quẽdã veluti feruorem in corporis partibus accensum, sed rubescẽtẽ ac renitentem dolorificumq; tumorẽ. Ita & erysipelata nonnunq̃ vlcera comitantur. Nam carbunculi eã naturam habent, vt aliter consistere nequeãt. Mediam verò sortiũtur naturã herpetes & cancri, qui maiori quidẽ ex parte cũ vlceribus eueniunt, nonnunq̃ verò seorsum. Omnes igitur huiusmodi ægritudines, ẽt si vlcere vacent, compositæ sunt. Vna quidẽ ratione qm̃ oẽs à superfluo humore seu calido, seu frigido procreantur, à flaua quidem bile, erysipelas: ab atra verò, cancer: à sanguine aũt, inflãmatio: à pituita tumor quidem laxus, œdema Græcè dictus. Alia verò, qm̃ nunc dicti oẽs humores, etsi formã rei humescentis præ se ferant, vim tñ habent: atra quidem bilis, frigidam & siccã: flaua verò, calidam & siccã: pituita, frigidã & humidam: calidus aũt & humidus est sanguis. G
Tertia verò ratione, qm̃ simul cõmiscentur oẽs, & rarò admodum ex ipsis vllus purus sincerus'ue consistit. Nam magna ex parte inflãmationes, aliquid ex erysipelatis, vel laxi, vel duri tumoris natura, complectuntur: aut erysipelatibus aliquid quod inflãmationis vel laxi, aut duri tumoris speciem referat admiscetur. Ita similiter in reliquis omnibus perpende. Multiformiter ergo omnes huiuscemodi ægritudines cõpositæ fiunt, de quibus eo in libro in quo de causis morborum agemus, plenius dissęremus: atq; ẽt vberius, in eo qui de morborum accidentibus inscribitur: ac præterea in ijs, in quibus curandi ratio tractatur, ad quam omnia quæ hic scribimus diriguntur.

De compositis morbis instrumentorum. CAP. 13.

NVnc verò qm̃ quõ simplices seinuicem cõplectantur explanauimus, iam ad instrumentorum ægritudines veniamus, ac quo pacto & hæ cõpositæ fiant, aperiamus. Primũ verò illud meminisse oportet, q alíæ quidem primorũ corporum, videlicet similariũ, sunt ægritudines: aliæ aũt instrumentariorum & cõpositorum. Inflãmatio.n. primorum est corporũ, exarticulatio verò instrumentariorũ. Qñ igitur aliquod mẽbrum luxatur simulq; inflãmatur, totius quidẽ instrumenti primò ægritudo est exarticulatio, inflãmatio aũt non primò neq; propriè, sed ex accidẽti tm̃. Qm̃.n. inflãmatio singularum eius partiũ ægritudo est, fit vt ex accidẽti totius ẽt instrumẽti sit ægritudo. Et lippitudo quidem membranæ quæ adnata est corneæ, ex accidenti verò est totius oculi ægritudo. Contingit verò nonnunq̃ vt tunica cornea appellata, profundũ habeat vlcus, qua deinceps exesa tota, aliquid ex ea tunica procidat, quæ secundo post corneam ordine sita est, vuea appellata: & ipsa pupilla vnà diuulsionem patiatur. Atq; ex his tribus omnibus, quælibet passio oculi existimatur, q̃uis vlcus & ęrosio ad solã corneã pertineant, procidentia ad vueã, & diuulsio ad pupillam. Sed, vt diximus, similariũ partium ægritudines, ex accidenti toti instrumento attribuuntur. Igitur cum vnà quępiam ex ipsis morbo aliquo cõposito laborauerit, & hic ex accidenti totius instrumenti erit ægritudo composita. Cum verò plures quidem sint affectæ sed vnaquæq; vno morbo laborauerit, sic totius erit instrumenti ægritudo cõposita. Nam, vt in oculi exemplo persistamus, fit ita vt eũdem oculum, (neq;.n. impossibilis est suppositio) vnguis & lippitudo infestet, & erosio corneę, & pcidentia vueæ, qbus ẽt malis accedat aliquod suffusionis initiũ. Quòd non vna neq; simplex sit ægritudo, oĩbus in propatulo est. Appellabit aũt hæc quispiã, cõpositum oculi morbum, alter verò non vnũ compositum morbum, sed plures dicet ęgritudines, in diuersis oculi partibus constituas. Nihil verò refert quantum ad veram curãdi rationẽ, ad quã hæc omnia dirigunt, siue vnus sit morbus cõpositus siue plures, pugnantibus remedijs indigentes. Pleniorẽ verò

A verò de hisce discussionẽ differimus ad eos libros in quibus curandi precepta traduntur. In pſenti verò sermone, hoc tantùm cōmostrasse ac indicasse sufficiat, probabilem vtrosq; afferre sententiā, & qui plures in oculo morbos esse arbitrantur, & qui, quemadmodum vnum est instrumentum, ita & vnum compositum existimant esse morbum, quando (vt ante diximus) plures in eodẽ particulæ laborauerint. Vt igitur ex simplicibus morbis, vnus quidem erat primò totius instrumenti ægritudo, veluti suffusio, alius verò ex accidenti, veluti corneæ exulceratio: ita & ex morbis cōpositis, proprij quidem erunt totius instrumenti, qui plures simul eius partes occupauerint: ex accidenti verò, quicunq; compositi vnam tantummodo ipsius instrumēti obsederint partem, veluti lippitudo, quæ membranæ adnatę est inflammatio. Siquidem inflammatio è numero compositarum ægritudinum fuit ostensa. Eidem verò membranæ vlcere adueniente, multò etiam magis cōpositam ægritudinem pati hanc particulam dicemus. Sed nec propterea minus oculus totus morbo composito laborare censebitur. Tales quidem ex accidenti totius instrumenti ęgritudines esse putantur. At cùm plures eodem tempore particulæ aliquo malo afficiuntur, ipsorum instrumentorum primò compositæ sunt ægritudines: atq; eo magis, si particulatim vnaquæq; simplicium, non ex accidenti, sed primò, totius instrumenti fuerit ægritudo. Quemadmodū in oculo vnguis,
B suffusio, atq; ea passio quam à Græcis rhœada antea diximus appellari. Nam ex ijs quælibet, propria est oculi ægritudo. Et cùm simul omnes coniunguntur, oculo propriam ægritudinem compositam faciunt. Hac si quis ratiocinabitur via, omnes instrumētorum compositos morbos facilè inueniet. Mihi verò superfluum visum est opus, omnia cōplecti, & componere. quoniam si quis omnium simplicium morborum fuerit scientiam cōsecutus, atq; eorundem compositurę modos non ignorauerit, facilè in singulis per seipsum poterit exerceri. Quare si quispiam semel tantùm quæ in hoc libro conscripsimus legerit, is se parum profecturum intelligat, nisi postmodum plurimum quoq; exercitationis adiunxerit.

GAL. DE CAVSIS MORBORVM LIBER VNVS

Nicolao Leoniceno interprete.

C

ARGVMENTVM LIBRI.

Simplicium & compositorum morborum causas peruestigat, tum quæ in similaribus, tum quæ in instrumentalibus partibus morbos efficiunt.

Quorum morborum causæ peruestigandæ sint. CAP. I.

Vot quidem sint & quænam ægritudines omnes, in propria genera ac species diuisæ, tum simplices tum compositæ, altero iam libro explanauimus. Reliquum est vt singularum causas explicemus, exordientes à simplicibus animalis partibus, quæ similares appellantur. A quibus deinde ad compositas & dissimilares veniemus. Quoniam igitur ostendimus iuxta illos qui arbitrantur substātiam, quæ ortui atq; interitui subijcitur, simul misceri atq; alterari, q̄ omnis ægritudo similaris ac simplicis quo ad sensum particulæ, vel intemperies quædam existit, vel continui
D tatis partium diuisio.† Iuxta verò illos qui non vnionem statuunt, sed quia intercipiatur vacuum, omnium corporum constitutionem, concretionem putant, immoderatio meatuum, & eius, quæ sensu deprehenditur, continuitatis solutio. Incipiemus & nunc considerare causas morborum omnium quia ad primam attinent suppositionem, quam nos vetam existimamus. Erāt autem (vt arbitror) quatuor simplices, quatuor verò compositæ. Cum aliqñ qdem sola supra modū excrescente caliditate, vel frigiditate, vel ex altera oppositione aliqua veluti humiditate, vel siccitate: aliqñ verò duabus simul supra modū auctis, vt morbus pariter calidus ac sic. vel frigidus ac sic. vel calidus ac humidus, vel frigi. ac humidus fiat.

[Margin note: ...est ...qis. i. mi... in impres... † ...a vero il... qui nō vnitā... sed vacuū ... omni corporis cōcre... intertexū ... putant.]

De causis calidi morbi. CAP. 2.

Itaq; quænam sint cuiusq; prædictorum morborum procreationis causæ iam inspiciamus, sumpto ab eo initio, qui in caliditatis imoderatę intẽperie consistit. Apparet aūt & in alijs corporibus oībus quæ se ipsis plus satis incalescunt, vel ex motu quodam augeri caliditatē, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris, vel ex stipatione, vel ex alimento ad calefaciendum accōmodato. Ex motu quidem, veluti in ijs quæ quouis modo exercitantur, & in lapidibus inuicem collisis, & lignis, & flamma ventilata. Ex putredine autem, tum reliquorum corporum tum præsertim seminum ac stercoris. Mihi qdem nonnunquam videre contigit in columbarum

agrestiū

{agrestium}excrementis,ex putrefactione ignem accẽsum. Nec est quispiam qui ambigat quin E
calidorum corporum vicinia, alia concalescant, si modò ad memoriam reuocet, & balneas,& so-
lem æstiuum, & omnem flammam. Ita quoq; si hybernis temporibus in ampla domo ignem ac-
cenderis,atq; omnes meatus stipaueris per quos spirandi habeat facultatem, interius calorẽ acer-
uabis. Quòd si quaq; versus patentes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed non aliter bal-
neæ atq; fornaces,suum interius aceruant calorem. Ex quo euidens est,stipationem augendo ca-
lori occasionem præstari.Sed nec in obscuro est,quod idem ex ipsa materia prouenit. Nam aridi
calami,facilius in maximum flammam attollunt.Ligna autem viridia,& præsertim si plura super
ignem congesseris,diutius quidem aggrauant & veluti obruunt flammam,demum verò augent.
Quomodo igitur in animalium corpore ex ijs vnumquodq; perficitur? Cùm quispiam immo-
derata exercitatione vsus fuerit, lassitudinem sustinet corpus,hoc est,caliditatem immodicam in
musculis atq; articulis habet: hi enim sunt qui primò motum excipiunt. Quòd si non vltrà pro-
grediatur calor, atq; eum solui contigerit antequam totum animalis,corpus inuaserit, nihil vltra
lassitudinem consequetur.At si in totum extensum fuerit corpus, tunc huiuscemodi affectus fe-
bris nuncupatur,quæ est quædam totius corporis immoderata caliditas. Ita & ira,quæ feruor qui
dam est existentis in corde caloris, ob immoderatum motum, per totum nonnunquam diffusa F
corpus,ita febrem accendit. Iam ea quæ putrescunt in animantis corpore calorem quendam im-
modicum in his partibus in quibus putrent efficiunt,sicuti erysipelata,& herpetes,& carbunculi,
& inflammationes,& phygethla.Hæc autẽm vbi totum concalefecerint corpus,excitant febrem.
Et quidem tertia causa immoderati caloris ex his fit manifesta, quonam modo animalibus ad-
ueniat,& ex ijs quæ exustiones appellantur.Nam in bubonibus & inflammationibus & erysipe-
latis atq; omnibus adeo calidis morbis, semper contingens pars atq; continua, ipsa quidem pri-
mùm caliditatem assumit, deinceps verò & partem vicinam afficit, & hæc deinceps sibi proxi-
mam,atq; ita vsq; ad principium insiti caloris vbi peruenerit intemperies totum celeriter corpus,
principij sentit affectum. Diuturnæ quoq; moræ in locis soli expositis, nudis quidem, totam ali-
quando cutem supremam calefaciunt. At ijs qui vestibus operti sunt, solum caput,atq; hæc exu-
stio appellatur.Quòd si iam totum animalis corpus occupet,tunc ita febris accenditur. Quartum
verò causæ genus quod insitum calorem immoderatè succendit,in adstrictionibus & frigefactio-
nibus fieri videtur. Nam si quis vehementer riguerit,aut in aqua natauerit quæ aut alumen aut
talem aliquam naturam acceperit, huic stipari cutem atq; densari contingit, vt quæ difflari con-
sueuerant intus cohibeantur. Quòd si fumosa fuerint quæ intus collecta sunt,febris inde genera- G
tur. Quinta verò species auctæ supra modum caliditatis, sunt esculentorũ acres ac calidæ quali
tates. Veluti alliorum,porrorum,cæparum,atq; huiuscemodi omnium. Nam & horum vsus im-
moderatus febrem aliquando suscitauit. Et quidem calidæ potationes immodicæ, veluti vini ve
teris & acris, imbecillo corpori liberalius ingesti, & medicamina acria, siue alexiteria.i.amuleta
fuerint,siue venena,causam vt homines febricitarent, attulerunt. Sed cur(inquiunt)non semper
ob q̃libet harum causarũ febris accendit? Quoniam causæ efficientis quantitas par non existit,&
quæ constituta est ab eadem causa in corpore dispositio,magnam,in eo quod plus & minus,varie
tatem admittit:ac præterea animantium corpora plurimùm alterum ab altero differunt,in hoc vt
aut facilè aut ægrè à naturali recedant habitu. Quemadmodum igitur minimè ambigis cur non
omnis motus lassitudinem facit,sed pro cõfesso habes q̃ vbi non excesserit ac potentia superaue-
rit articulorum musculorumq; naturam,nunquam eos fatigari continget: sic tibi erat cogitandũ,
quòd nec talis affectus qui lassitudo nũcupatur,nisi dignam effatu,tum magnitudinem,tum mo-
ram assumpserint,nunquam vniuersum corpus afficiet.An motus quidem paruus, lassitudinem
nequit efficere: parua autem lassitudo,omnino febrem accendet? Aut motus quidem effectus,in
relatione consistet, lassitudinis autem minimè? Ac quidem omnibus etiam vulgaribus ac rudi- H
bus in propatulo est,athletarum corpora diuturniores ac vehementiores motiones citra lassitudi
nem perferre: & nos priuatos, si paulò supra consuetudinem exerceamur, statim molestia affici.
Nil igitur mirum, si quispiam quamuis lassitudinem senserit, non tamen febricitauit, vel enim
parua est lassitudo,vel exigui temporis,aut viribus corporis inferior. An,si fuit exercitatio haud-
quaquam diuturna, nec vehemens, atque etiam minus quàm pro natura eius qui exercitatus est
fortis,nunquam quidem lassitudinem afferet: lassitudo verò febrem accendet etiamsi ea & bre-
uis sit, & exigui temporis, & languentis corporis robore inferior sit? Sed & hoc ipsum in ea re
quæ ad agendum potentissimam naturam habet, nimirum in igne,possumus intueri. Nam fri-
gefactos,non absque tempore ac viribus calefacit. Si quidem cùm aliquando è locis gelidis di-
scesserimus, manus per maximam flammam ignis sine aliqua noxa transferimus. Neque omnis
materia æquè facilè ab eodem accenditur, sed arentes quidem calami primo attactu inflamman-
tur, lignis autem humidis ac viridibus vt accendantur, longo tempore vehementiq; flmma in-
digent. Quo pacto igitur nihil horum in igne admirans,in lassitudine admiraris quòd magnitu-
dine egeat ac tempore, ac corpore incendio opportuno? Satius itaque fuerit si nulla te huius rei
capiat admiratio,sed potius animaduertas qualenam animalis corpus facilè sui natura calorẽ ad-
mittit,

A mittit, & qualẽ non facile. Sed de hoc quidem postea es auditurus. Nunc vero nihil tibi sit mirũ, si vnumquodq; quod aliquid sit effecturum, & tempus & magnitudinem exigat, ac præterea vt proximum sit quod promptè patiendi habet naturam: q̃m & si hæc desint, nec ignis comburere, nec gladius abscindere valet. Nec aliquid aliud, in efficiẽdo potentissimum, in aliud agere potest quod ipso validius extiterit, aut vbi non interuenerit tẽpus effatu dignum. Super lucernæ quidẽ flammam, nunq̃ totum effunderes oleum, nedum aquam: & gladio incidere lapides nequaq̃ tentaueris, nedum adamãtem. Vis autem vt lassitudo & calefactio, & frigefactio, & reliqua huiuscemodi febrem semper accendant, q̃uis parua sint, & exiguum tempus perdurent, siue etiam totum corpus minimè idoneum ad suscipiendum calorem extiterit? Quod enim iam calidũ est, paratius est ad hoc vt excessum caloris admittat, sicuti & frigidũ vt plus satis frigescat. quod vero ediuerso se habet, ad hoc minimè est aptum, vsq; adeo cæca & rudis est eorũ qui talia perquirunt dubitatio. Qui vero nihil dubitant, sed promptè ac temere enunciant, q nihil eorũ quæ nuper diximus excitat febrem, horum stupiditas quidem miserationem, cõtentio vero odium meretur. Soluta quidem sunt & horum sophismata in altero volumine, quod seorsum de causis procatarcticis, id est præincipiẽtibus, scripsimus. Neq; præsentis est negocij aliorum refellere errores, sed vera dũtaxat
B docere instituimus. Rursus igitur ad propositi nostri seriem reuertamur. Erat autẽ, (vt arbitror) omnium simplicium ægritudinum præcedentes causas, vsq; ad præincipientes explicare. Non. n. est fortassis inutile, eos qui ita earum appellationes manifestioris doctrinæ gratia distinxerunt, imitari. Quascunq; enim in ipso animali vel dispositiones vel motus præter naturam, ægritudinũ præcedentes causas nominant: quæ vero extrinsecus adueniunt & alterant corpus atq; transmutant naturam vehementer, præincipientes appellant.

De causis frigidi morbi. CAP. 3.

CAlidæ quidem ægritudinis in vniuersum diximus causas, nunc ad frigidam veniamus. Sunt vero & huius plures numero causæ, veluti refrigerantium propinquitas, & ciborum potuumq; quantitas ac qualitas, stipatioq; ac rarefactio, ac præterea ocium & immodicus motus. Quibus ẽt occasionibus ignis extinguitur. Nam si paruo carboni multum niuis aut glaciei superimponas, aut plurimam aquam superinfundas, continuo extinguitur. Sic vbi circunstans aer sit prẹter modum frigidus, veluti hyberno tempore iuxta Histrum, non solum lucernam sub dio positam, sed & quemcũq; exiguum ignem videbis protinus extingui. Hoc quidem modo, ignis à rerum prægelidarum contactu superatur. Ab ijs autem quæ natura apta sunt vt ipsum
C enutriant, ob excessum, vel defectum, vel ob alienam qualitatem hoc pacto corrumpitur. Si enim ligna vniuersim & multa supra paruam coaceruaueris flammam, ob immodicæ quantitatis excessum ipsam extingues. Quòd si nihil omnino, aut parum admodum adieceris, ob defectum aut paucitatem alimenti, videbis continuo marcescere. Sic & lucernæ flammam comminui atq; in periculo esse ne prope extinguař inspicimus, vbi nutrimenti proprij modus non seruetur. Siue enim oleum liberaliter non adhibueris, aut multum vniuersim superinfundas, vtroq; offendes modo. Quòd si largam quidem exhibueris materiam, sed quæ vel nullo modo apta sit vt ardeat, vel cum magna difficultate incendium suscipiat, hanc etiam statim minorẽ efficies. Veluti si oleum aquæ cõmistum supra ignem conieceris. Si etiam qui flammæ circunfunditur aerem stipaueris, aut nimium rarefeceris, sic quoq; flammam decrescere ac periclitari ne penitus extinguatur, inspicies. Stipatur autem, si cucurbitam qua medici vtuntur, vel furnulum, aut tale aliquod aliud circumponas. Quòd etiam continget, si fornacum foramina clauseris. Quòd si in multo sole & calido & aprico loco, aut ad alteram maiorem flammam admoueris, tunc quoq; minorem flammam marcescere videbis: quoniam exterior flamma, vt quæ prępotentior sit, elaxat atq; dispergit minorem. Neque vero in obscuro est, quòd si eas flabellans, hoc est mouens, si quidem modicè
D hoc feceris, augebis: si vero immodicè, dissolues ac dissipabis. Sic & ventos magnitudini flammæ respondere oportet, si quid eius augmento conferre debuerint. Qui vero maiores sunt quàm illa queat sustinere, dispergent, nõ flabellabunt. Ex quo manifestum fit, quòd flamma quidem ad sui incrementum motu eget aduentitio, non tamen immodico. Si enim nullo modo flabellatur, clanguet: vehementiore autem motu extrinsecus vrgente, dissoluitur ac dissipatur. Secundum igitur primam causæ speciem, cum omne frigidum forinsecus aduenerit, partim contactu tantum, partim potentia, frigida ægritudo consistet. Sic aliquis in frigida natans aqua læsus est & male lotus, & per gelida loca iter faciens. Nonnullos etiam vidi exanimatos antequàm domum deferrentur. Iuxta vero secundam causam, aut morbum attonitum, aut comitialem, aut motus sensusue læsionem ex ebrietate aliquis subijt. Quanquam vinum modice haustum, vt quod maxime proprium alimentum sit, natiuum calorem adauget. Sic & optimi cibi quiq; plurimum animali afferunt nutrimentum, supra modum assumpti, morbos frigidos generant. Sic quæcunq; vel deuorantur vel bibuntur, si frigidiora natura sint, morbos frigidos pariunt. ex horum numero est papauer, mandragora, hyoscyamus, cicuta, quæ sanè nimia frigiditate etiam interimunt. Vltima autem stipatio, (hanc enim tertiam frigidiorum morborum causam statuimus) facit graues sopores, & veternum, & morbos attonitos. Et hoc est quod dicitur ab Hip-

pocrate:

pocrate: Venarum interceptiones corpori officere, ꝙ statim vocem eripiant. Ipse nanq; sicuti & alij vetustiores, duo genera vasorum in quibus sanguis continetur, venas appellat, non vti iuniores, alterum tantum quod non pulsat. Vbi vero intercipiuntur quæ sunt in animali arteriæ, hoc est ita oppletæ sanguine fuerint vt nullus in ipsis vacuus relinquatur locus, in quem, dum attolluntur, autem externum attrahere possint, tunc strangulatur atq; extinguitur calor innatus: ac qui ita affecti sunt, subito sensum & motum totius corporis amittũt. Ostensum enim à nobis est hoc, in eo volumine quod scripsimus de vsu pulsuum, ob eum finem arterias pulsare, vt calor naturalis in omnibus animalis partibus moderatus conseruetur. In libro autem de vtilitate respirationis scriptum à nobis est, ꝙ hæc quoq; insitum cordis calorem, moderatum conseruat. Sicuti igitur si extrinsecam flammam à communicatu circũfusi aeris separes, interiectu furnuli vel cucurbitæ vel cuiuspiam alterius rei similis, statim extinxeris: eodem modo si animalibus caliditatem cohibueris atq; intercluseris, ita vt nullum cum aere exteriori habeat communicatum, statim exitium afferes. Caliditas igitur cordis per faucium meatum aeri extrinseco communicat. Quòd si hunc interceperis, e vestigio strangulabis ipsam, atq; animal enecabis. Calor vero qui in omnibus est arterijs quæ per totum animalis corpus diuiduntur, per eor quidem ipsum inquantum faucibus cõmunicat, & per vniuersam cutem, in ambientem nos aerem respirat, refrigerium quidem, cum illæ se attollunt, accipiens, cum autem resident, id quod fuliginosum est, expellens: quorum vtrũq; natiuam eius mediocritatem conseruat. Et si quidem stipatæ fuerint arteriæ, siue (vt nuper dictũ est) ob sanguinis redundantiam, siue earum ora obstructus aliquos patiãtur, ita vt nullam habeãt transpirandi viam, calorem extingui necesse est: quod vero ita affectum est corpus, emori. Quòd si fuerit stipatio modica, non adeo calorem naturalem pati est necessarium. At si quidem in animalis corpore veluti fuliginosa quædam ac fumida excrementa tunc constiterint, alius erit caloris naturalis affectus: alius vero, vbi solum vapor quidam suauis atq; optimus exhalarit. Atq; horum vtrunq; bifariam hoc modo euariat. Cum enim sanguis optimus in corpore fuerit nullo inquinatus humore superfluo, vapor ex eo incalescente optimus exurgit, qui nihil aut igneum aut acre secum inuehit. Tale quidem corpus cum mediocriter stipari contigerit, breui aut erit plethoricũ, aut supra modum calefiet: ijs quidem quibus deses vita fit ac minimè laboriosa, plethoricum fiet, cum intus remanserint quæ exercitatione excerni oportebat: ijs vero qui exercitantur, calefiet, cũ motus occasione calor augeatur naturalis, non transpiret autem ob id ꝙ densatum sit corpus. In corpore autem stipato quod à fumeo excremẽto obsidetur, aut febris accendetur ob interclusam interius fuliginosam euaporationem, aut strangulabitur atq; extinguetur calor insitus atq; natiuus. G Vtrunq; vero horum accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine stipationis. Nam si fumosa superfluitas quæ euacuari expetebat, plurima fuerit, atq; stipatio vehemens, periculum imminet ne calor naturalis strangulatus ab excrementis extinguatur. si vero superfluitas pauca fuerit, & stipatio parua, febris accendetur. Non ergo dubium est ꝙ & naturales & aduentitias corporis dispositiones cognoscere oportet, in quibus aut fuliginosum, aut vaporosum, aut fumosum est id quod exhalat. Sed hæc quidem in hisce libris explicabuntur, in quibus curandi doctrinam exequemur. Nunc ad huius operis institutum reuertamur. Sicuti etiam stipatio sæpius frigefactionis est causa, eo quo diximus modo: sic & laxatio, quãdo plusq̃ sit opportunum, dispergit ac dissipat insitum & natiuum calorem, frigidius efficit corpus.† Sic vero nonnunquam totum afficitur animal, nonnunquã vero singulæ partes aut stipatæ, aut laxatæ. Nam quæ vniuerso corpori dispositio contingit in obstructione & plenitudine arteriarum, hæc vni accidit parti ex earũ quæ in ipsa sunt affectu arteriarũ. Et quidem quæ extrinsecus adhibentur medicamina, aut aquæ quæ vim medicaculam habent, & frigidæ, & aer ipse circunfusus laxationem aut stipationem immodicã in ipsa parte committere possunt. Et vincula quædam violenta, ipsi aliquando particulæ, aliquando vero supraiacentibus circumposita, corrumpent ipsam, ac frigefacient, ob id ꝙ eam separant atq; seiunguntà communicatu membri in animali præcipui, à quo calor emanat naturalis, atq; vnde vim sui motus recipiunt arteriæ. H

De causis sicci morbi. CAP. 4.

DE calidis quidem ac frigidis affectibus abunde dictum est, de siccis vero deinceps dicetur. Si quis magis quidem trãspiret, minus aũt nutriatur,† cum eo ꝙ sicci habitus existit} facile in siccam incidet ægritudinem, ac præsertim, si curis aut vigilijs immodicis occupatus fuerit. Et aeris quo à nobis circunfusi temperaturæ cum siccæ fuerint, exiccant animalium corpora: & natationes præterea in aqua quæ nitri, aut sulphuris, aut aluminis, aut bituminis, aut alterius huiusce modi qualitatis est particeps: & quæcunq; medicamina vim habent exiccandi, siue intro assumantur, siue foris adhibeantur, hæc quoq; siccum reddunt corpus. De quibus in eo volumine in quo de simplicibus medicamentibus agitur, abunde dictum est.

De causis humidi morbi. CAP. 5.

HAe quidem siccarum ægritudinum causæ sunt. Humidarum aũt sunt oẽs causæ contrariæ, veluti ciborum qui humidiori natura constant copia, & potuum excessus, & omnis viuendi ratio delicatior, & animi securitas, & balneorum ex aquis dulcibus plurimus vsus, præsertim post

† Clarius. Fiunt autẽ [...] tum in vniuer[so] corpore, [...] vero ẽt in vna quaq; partic[u]la, cũ vel stipa[n]tur vel laxant[ur]. Si.n. quam vni[uersum] corpus habuit dispositionẽ in obstructiõibus & plenitudinibus arteriarum. hanc ipsam hẽat particula ab ijs solum quę in ipsa sunt arterijs affectus: necesse est vt hæc ipsa particula simili modo quo totũ corpus ęgrotet.

† Antiqui qdã cod. habet καὶ ταῦτα ξηρότερας οὔσης τῆς κράσεως. i. ac præsertim cum sicciorus sit tẽperaturę. impressi habẽt. καὶ ταῦτα ξηρότερα τροφὴν ... i. cum cibaria sicciora sint facultate.

A post cibum: sic & tota vita otiosa atq; omni labore vacans, & pluuiarum abundantia, atque omnis
status temporis humidus, & medicamina, quæ humectandi habent potestatem.

De causis compositorum morborum, qui similares partes inuadunt. CAP. 6.

Liquet autem, ꝙ & compositarum ægritudinum causæ omnino sunt compositæ. Si enim cau-
sa calida simul & sicca in vnum aliquando conueniant, necessario calidus quidem atq; siccus
sequetur morbus: si calida & humida, pariter calidus & humidus. idem euenit in reliquis duabus
simul iunctis qualitatibus, humida scilicet & frigida, & sicca & frigida. Quod vero huic sermoni
adiungere ac simul distinguere oportet, iam aggrediamur, ꝙ videlicet corpus sæpius alteratur, cũ
causæ omnes eiusdem inter sese speciei existunt: plerunq; vero cum viribus contrariæ sunt: & ꝙ
non nunquam superant, quæ ex ipsis sunt vel numero plures vel diuturniores vel potentiores:
interim vero ab vtrisque ex æquo læditur corpus. Et si vero nullo modo fieri posse videatur, vt
vnum idemq; corpus calidum vnà efficiatur ac frigidum, humidumq; ac siccum plus, quàm na-
tura sit opportunum: tñ & hoc ipsum vsu contingit, et merito distemperantia inæqualis appellat:
nosq; de hac ipsa alibi seorsum, vt oportuit, disseruimus. neq; nunc de eadem ipsa verba consume-
re conuenit, sed potius ad reliquarum ęgritudinum causas explicandas veniendum. Hoc tñ in lo-
B co prius sunt repetenda, quæ in libro de morborum differẽtijs edocuimus, ꝙ videlicet aliqñ qui-
dem ob solas quatuor qualitates corpora ab habitu naturali recedunt, nulla extrinsecus confluen
te substantia: aliquãdo vero fluxionibus replentur, idea quidem omnino humidis, vt autem non
humidis. Sed de horum humorum potestate dictum quidem est ab antiquis & medicis & philo-
sophis, & à nobis etiam tum in alijs cõmentationibus, tum in his pręsertim, quas de medicamini-
bus edidimus. Quãtum vero huic loco expedire videbitur, impręsentiarum etiam dicetur, quòd
flaua quidem bilis facultate calida est & sicca: nigra autem frigida ac sicca: sanguis autem calidus
& humidus: pituita frigida & humida: & ꝙ ex his singuli influunt aliquando synceri, aliqñ alijs
cõmisti: & ꝙ particularum œdemate vel scirrho vel phlegmone laborãtium dispositiones hac de
causa plurimum variantur. Nam & anthraces, & cãcri, & herpetes, & erysipelata, & phygethla, &
gangrænæ, & phagedænæ, & satyrialis ex hoc genere sunt, & viriligines, & atheromata, & acro-
chordones, & achores, & faui, & ganglia: & steatomata appellata, morbi sunt, qui fluxionum sunt
partus. Hæc vero inuicem differunt, ac præterea ea omnia, de quibus prædiximus: qm̃ non nulla
quidem ex sola sunt pituita, non nulla autem ex sanguine, quædam ex bile flaua, quædã ex nigra,
quædam ex aliquo alio humore, qui nondum omnino sit extra naturam. Sed hic ipse, qualiscunq;
C fuerit, vnus oĩno erit ex his, quos enumerauimus. Neq;.n. fieri potest, qn sit aut calidus & siccus,
aut calidus & humidus, aut frigidus & siccus, aut frigidus & humidus. Sed, qñ ad plurimum cras-
sitiei & frigiditatis peruenit, naturalis pituitæ formam amittit, atq; alius quidem humor esse exi-
stimatur, qui ex toto genere sit præter naturam: non tñ ita se res habet. donec enim frigidus atque
humidus sit facultate, ex pituitæ genere erit. Eadem ratione, quicunq; calidus fuerit & siccus, idẽ
cũ flaua bile genus subibit. De his vero plenius alibi disseruimus. Quo fit, vt nunc de his breuius
dicamus, quoniam & de his ipsis omnibus copiosius in ijs libris, quos de curandi ratione edituri
sumus, tractare statuimus. Ad id vero, quod pręsentis interest operis, redeamus. Omnes, quidem
huiuscemodi morbi fiunt subinde ad partes ignobiliores materiam inutilem deponente natura:
quod etiam à multis alijs antea dictum est. Quis tamen sit depositionis modus, non adhuc est di-
ctum. rationem enim quandam atq; mentem naturæ tribuemus, si ita simpliciter ipsam, quicquid
inutile est, deponere affirmemus ex nobilibus partibus ad ignobiles. Sed, ꝙ quidem in morbis bo
næ iudicationes ab aliqua huiuscemodi facultate fiant, manifeste apparet. Quis autem generatio-
nis modus his iudicationibus sit, nõdum maiores nostri exacte docuerunt: quoniam neq; poten-
tias naturales, de quibus nos in alijs cõmentationibus egimus, quot numero & quænam existãt,
D & quod singularum sit opus, satis explanare potuerunt. Sed nulla sanè difficultas suppositioni-
bus, quas in eisdem commentationibus demonstrauimus, vtentes nunc de hisce omnibus transi-
gere. Cum quatuor sint numero potentiæ, quarum quælibet siue animalis siue plantæ particula
particeps est: & cum vna quidem ex ijs attrahat id, quod ei conuenit, alia autem retineat, alia alte-
ret, alia, quod superfluit, excernat: & cum materia ipsa superflua duplex genere existat, aut enim
quantitatis ratione, aut qualitatis: cum denique omnium corporis partium non æquale sit robur,
quippe principaliores partes statim ab initio natura maiori robore dotauit: Nihil mirum, si in im-
puris corporibus, in quibus plurima inutilis materia redundat, ad ignobiliores partes aliquid con
fluat. Nam superfluus humor, vt qui à partibus oĩbus robustioribus expellatur, ac nullibi cõsiste-
re queat: tandem ad imbecillissimã oĩum peruenit partẽ. Hæc vero alia atq; alia in diuersis corpo-
ribus existit, aut quia in prima animalis formatione eidem parti aliquis error obtigerit, aut postea
aliquam susceperit noxam: aut quia talis natura esse debeat, quemadmodum cutis. hæc enim (vt
quæ nullam operationem habet, sed vsus tantum gratia à natura instituta est) optima ratione
partibus alijs, quæ aliquam habent operationem, imbecillior est facta. est enim quoddam veluti
velamentum atq; amictus animalis cognatus, cum neq; coctionem, neq; alimenti digestionem,
neq; sanguinis generationem, neq; pulsum, neq; respirationem, neq; voluntarium motum, neq;
omnino

omnino operationem aliquam afferat animali. ac præterea cum omnium aliarũ partium extima B
ſit collocata, non abſque ratione totius corporis excipit excremẽta. Multa enim ab initio inſtru-
menta, expurgandæ materiæ inutilis gratia, natura molita eſt: & hæc quidem ſola ad tuendã ſani-
tatẽ ſufficiunt, cum nullam corpori labem is, qui nobis circunfunditur, aer adiecerit, aut delin-
quens ratio victus humorum vitioſorum redundantiã immodicã in corpore non effecerit. Nã, cũ
talis acciderit error, non amplius naturalia ſufficiunt inſtrumenta ad excrementi multitudinẽ ex
purgandam. Ideoq; tunc accidit, vt fluxiones à valentioribus impulſæ partibus ad imbecilliores
irruant. Illud quoque non nunquam vſu euenire ſolet, vt, cum ſtipati fuerint hi, per quos expur-
gantur, meatus, ad alia confluant loca. Hæc quidem principia ſunt gignendi omnes prædictas
ægritudines. Malum vero in ipſis membris augetur, cum in eiſdem impactę ſuperfluitates ac pu
treſcentes, atque ea ratione magis vitiatæ influẽtem poſtea humorem, etiam ſi vtilis ſit, coinqui-
nant atque corrumpunt.

De cauſis morborum in genere conformationis. CAP. 7.

SEd, quoniam ſimilarium partium proprios recenſuimus morbos, ſupereſt, vt de inſtrumẽta-
riorũ morbis dicamus, exordiũ ab eo ſumentes, qui primũ inter alios obtinet locum, qui vide-
licet in formatione conſiſtit. Hic autem fit naturali quidem figura non nunquam euariãte: non- F
nunquam vero læuitate quadam aut aſperitate, aut meatu ipſo corrupto. Cauſa autem, ob quã fi-
gura naturalis permutatur, prima quidem eſt formatio conceptus in ipſo adhuc vtero matris vi-
tiata vel ob materiæ multitudinem, aut ob qualitatem minime aptam: quæ naturales ſeminis
motus impediat. Secunda vero, ſi, dum paritur, dumq; faſcijs infans inuoluitur, error aliquis cõ-
mittatur. Mollia ſiquidem ac penè fluxibilia cum ſint corpora infantium nuper in lucem venien
tium, facile inuertuntur, cum & in exitu à matris vtero non recte ab obſtetricibus excipiuntur,
& non cõmode faſcijs inuoluuntur, ac deinceps à nutricibus ſine mõ aut attolluntur, aut reponũ
tur, & dum prębetur lac, & dum lauantur, & dum faſcijs alligantur. In his ſiquidem omnibus, ni-
ſi quis infantes cõmode pertractauerit, facile vniuſcuiuſq; mẽbri forma naturalis euertitur, ac cor
rumpitur. Et quidẽ in omni ea, quæ ſequitur, educatione, partim ab immodica ſatietate, partim à
motibus perperã factis, dũ ante tempus aut ſtare, aut ingredi permittuntur, aut vehemẽtioribus
motibus exponuntur, plura in ipſis membra inuerti contingit. Siquidẽ nimia ſatietas operatio-
nes impedit naturales. Intempeſtiui autem & vehementiores motus labefactant artus, ac, in quã
minime ſit opportunum, partem circumagunt. Crura etenim ex ipſa innitentium corporum gra
uitate aut ad exteriora, aut ad interiora vertuntur, vt magis ad hæc, quàm ad illa primum tibiæ G
momentum declinat. Quibus enim rectiora ſunt, quàm naturę cõueniat, blæſa fiunt magis: Qui-
bus autem cauior, efficiuntur rhæba. Voco autem blæſum, quod ad exteriora conuertitur: rhæ-
bum autem, quod in contrariam partem. Et thoracis quidem partes plerunque à nutricibus in-
uertuntur, dum ipſas in prima educatione nimium arcte extrinſecus vinciunt. Maxime vero hoc
quotidie apud nos fieri intuemur in virginibus: quibus, dum ſtudẽt nutrices augere ea, quæ ſunt
circa coxas ac ilia, vt hæc magnitudine thoracem exuperent, vittis quibuſdam totum circumpre
hendunt, atque omnes ſcapularum ac thoracis partes vehementius ſtringunt ac comprimunt.
Quo fit, vt, cum ſæpe non æque omnes intendantur, aut pronum in partem anteriorem redda-
tur pectus, aut poſteriores partes, quæ ad ſpinam pertinent, gibbæ reddantur. Illud vero non nũ-
quam accidere ſolet, vt veluti perfractum atque ad latus adductum fiat dorſum, ita vt altera qui-
dem ſcapularum non aucta, ſed parua ac valde compreſſa appareat: altera vero prominens, tumi-
daq; ac omnino maior. Hæc quidem omnia figurarum exiſtunt vitia, quæ in thorace commit-
tuntur ob errorem imperitiamq; non æquo momento alligantium nutricum. Sic & medici ple-
runque male alligantes atque efformantes artus effractos, ipſos inuerterunt. non nunquam ve-
ro, vbi medicus recte ſuum opus impleuerit, ipſe, qui patitur, ſi, antequam callus ſatis inualuerit, H
membrum exercere conetur, ſibi inuerſionis eſt cauſa. Sed & colliſæ partes ſicuti nares, & circũ-
fractæ ſicuti ſupercilia cauitatum oſsium, quas cotylas græci vocant, & exciſa quandoq; oſſa, aut
magna portio carnis, cum deinceps non æqualiter ſupercreuerit, hæc omnia occaſionem affe-
runt, vt naturalis figura perdatur. Alius autem modus eſt figuræ deprauandæ, qui ob immodicã
repletionem aut alimenti defectum cõtingit, ſicuti ijs, qui aut nimis craſsi facti ſunt, aut nimium
contabuerunt, ſiue id in vna tantum corporis parte, ſiue in toto corpore eueniat. Nam & mor-
bus, qui elephas appellatur, & tabes (græce phthoe) manifeſtiſsime figuram immutant. Re-
ſimatur enim naſus, & labra craſſa fiunt, atque aures extenuatæ videntur his, qui elephantia-
ſim patiuntur. atque hi omnino ſatyrorum effigiem præ ſe ferunt. Nares autem acutæ, & col-
lapſa tempora, & oculi concaui, & circa ſcapulas ac brachia veluti quædam alæ, his, quos tabes
male habet, apparent. In his quidem omnibus prima ratione corrumpitur figura naturalis. Ex
accidenti autem his, qui reſolutionem aut diſtentionem neruorum, aut inflammationem, aut du
ritiem patiũtur, aut quibus nerui diſſecti ſunt aut chordæ, aut duris cicatricibus aſtricti. In his ſi-
quidem oĩbus aliàs ob aliam cauſam, ad alteram partem membrum declinat, tractum qdẽ à mu-
ſculis motum facientibus in his, qui altera tãtũmodo parte ſunt reſoluti. ſic & in neruorũ diſten-

A tionibus quæ ad alteram contrahunt partem à musculis distentis. Inflammationes etiam & duri
tumores atq; induratæ cicatrices & quicunq; tales affectus partem ad se proximam tendunt, ea-
dem ratione membrum peruertunt. In eisdem vero dissectis neruis & tendinibus, sicuti in reso-
lutis, oppositorũ, & secundum naturam se habentium actio, membrum ad se attrahit: adeo q̃ hæ
plures numero causæ ad vnam reducuntur, quæ membrum vrgente ad alteram partem tensione
peruertit. Et de figurarum quidem præter naturam differentia, hæc dixisse sufficiat. Cauitates aũt
quæ partibus corporis insunt & earum meatus, ob eas quas subijciemus causas corrumpi vel lędi
contingit. Coalitum scilicet, angustiam, obstructionem, compressionem, subsidentiam, & eorum
quę ora appellantur patefactionem. Nam quum nonnunq̃ exulcerata sit cauitatis interior super-
ficies, ac deinceps simul coalescant exulceratæ particulæ, formatio naturalis necessario destruitur.
Nonnunquã vero vel carne adnata, vel aliquo alio germine præter naturam, vel duro quopiam
siue inflammato tumore, aut abscessu in ipsis corporibus instrumentorum, ac deinceps eodem
tumore præter naturam, interiorem occupante cauitatem, loco angustia superuenit. Et sanè ob-
structio ob lentos ac crassos humores, vel ob callos aliquos vel ob grumos proueniens: cauitates
ad similem perducit affectum. Sic & si aliquid extrinsecus incidat ac vehementius comprimat, ne
B cessarium est vt circum iacentia corpora ad interiorem cauitatem detrudantur. Quin & si subsi-
deant in seipsa corpora, veluti cum ab astringentibus coguntur, aut à frigidus densantur, aut ab
arefacientibus marcescunt, ipsos quidem meatus in primis, iam vero & ipsas etiam cauernas cõ-
stipabunt. Nam ora quidem meatuum non solum constipantur, sed etiam penitus in huiuscemo-
di affectibus sæpenumero occæcantur. Sed & eius virtutis quæ contentiua appellatur motus im-
modicus, cum ora meatuum supra modum colligit & cohibet, constipationis est causa. Quemad-
modum & excretiuæ virtutis motus immodicus nimium laxat: hoc idem sæpenumero faciunt &
virtutis contentiuæ imbecillitas, & medicamen aliquod, aut aqua quæ aperiendi ora vini habeat,
aut mollities immodica quæ ipsis accidit instrumentis, aut circumfusi aeris temperatura, quæ ad
humiditatem & caliditatem immodicam vergit. Hæ quidem sunt & meatibus & ipsis præterea
cauernis talium affectuum causæ. Atq; ex his intelligi potest quasnam in corporibus similaribus
causas esse velint hi, qui ex tumoribus atq; meatibus eadem putant esse constructa. Sed cum tota
ipsorum suppositio sit falsa, mihi superuacaneum visum est de ipsis priuatim facere mentionem.
Quare ad id quod propositi nostri est institutum, reuertamur, ac reliquorum morborum causas
assignemus, ab eo rursus genere quod ad formationem attinet exordiẽtes. Superant autem duo
C in eo modi, cum instrumenta aut præter naturam læuia fiunt, aut aspera. Exasperãtur autem quæ
prius erant læuia: & læuigantur quæ prius erant aspera: illa quidem ab acritudine humorum, aut
medicaminum, abstersa: hæc vero à pingui humiditate aut lento humore, irrigata. Præcipue vero
in ossibus hæc euenire euidenter conspiciuntur, cum non rectè à medicis curantur, sed aliquan-
do ex humorum natura qui in animalium corporibus inueniuntur habet originem. Oculorum
autem & gutturis asperitates, non ex his tantum, sed ex acribus vaporibus aut puluere vel fumo
cõtingunt, sicuti (vt arbitror) & stomacho & ventriculo & intestinis à materia inutili quæ in ipso
corpore gignitur, atque ex eorum quæ eduntur & bibuntur qualitate. Inter quæ etiam venena
connumerantur. Liquet autem quòd exasperantium causarum singulæ cum inualuerint, vlcera-
tionem quidem aliquam aut corrosionem in partibus carnulentis afferunt, in ossibus vero ca-
riem inducunt. Hę quidem sunt primi generis ægritudinum, quod in formatione consistit, causę.

De causis morborum in genere numeri. CAP. 8.

SEcundi autem generis quod in numero cõsistit. Vbi quidem aliqua ex partibus defuerit na-
turalibus, aut sectio aut vstio aut putrefactio aut valida frigefactio præcesit. Et causæ quidẽ
frigefactionis prius sunt explicatæ. Putrescunt autem nonnulla quidem à medicaminibus quæ
D vim habent putrefaciendi, aut ab ijs quæ in ipsis animalibus oriuntur superfluitates: nonnulla
vero ob id quod minimè transpirant. Causas etiam prohibitæ transpirationis præcedentes prius
aperuimus. Vbi vero aliquid supercreuerit quod non sit è numero partium natura constantium,
hæc quidem etiam ægritudo ad numerum partium spectabit. Sed cum id quod superadditum
fuerit, formam obtinuerit secundum naturam, optimæ materiæ abũdantia erit in causa. At si præ-
ter naturam, erit & materię qualitas pręter naturam. Atqui vires vtrobiq; validas esse oportebat,
alioquin neq; quod vtile erat, natura afformasset, neq; quod vitiatum, excreuisset. Format autem
in conceptibus, quando aut sex digitos aut tale aliquid facit: in iam adultis autem, quando exulce
ratis particulis validas carnes superaluerit, aut in oculis vnguem, Deponit aũt id quod est inutile
in his passionibus quas Græci ganglia, melicerides, steatomata, atheromata appellant, ac in reli-
quis eiusdem generibus affectibus.

De causis morborum in genere magnitudinis. CAP. 9.

ET magnitudo quidem partium augetur, ab optimæ materiæ multitudine, & à potẽtiæ robo-
re. Imminuitur autem à contrarijs causis, aut vbi sectione aliqua, aut exustione, vel putrefa-
ctione, vel immodica frigefactione quæ interitum affert, aliqua instrumenti corrumpitur pars,
adeo vt quæ remanet, mutilata reddatur.

De causis morborum in genere positionis. CAP. 10. E

QVæ vero in compositionis genere ægritudines fiunt, nonnullæ quidem à repentinis ac vehementibus motibus ortum habent, nonnullæ autem ab articulorum immodica humiditate, quæ ligamenta madefacit atq; laxat, totamq; articulationem ob lentitiam, lubricam reddit. Nonnullis autem ob id q ossium concauitatum supercilia circũfranguntur, aut quòd cotylæ ipsæ statim à principio supinæ incontinentesq; ac penitus in superficie, factæ fuere, promptius artuum capita ex suis sedibus excidunt. Hæc igitur omnia exarticulationum causæ sunt. In his autem ægritudinibus quæ enterocelæ & epiplocelæ appellantur, laxari magna ex parte, nonnunq̃ vero & abrumpi eum meatum cõtingit, qui ab peritonæo ad testiculos pertingit. Sic quoq; deinde ad ipsum meatum, aut ad tunicam quam Græci erythroedem appellant, aut omentum, aut aliquod labitur intestinum. Mouentur præterea suis sedibus intestina, cũ dissecto peritonæo deciderint. Et pulmonis quoq; fibra sæpius in vulneribus pectoris exit. Et tunica vuea vt plurimum relaxatur, cum corneam nimium erodi contigerit. Vbi etiam visceris cuiuspiam fibra aliqua nonnunq̃ ob vehementiores casus aut compressiones complicetur, hæc quoq; ægritudo ad situs ac figuræ euariationem pertinebit, facta ob illas quas commemorauimus occasiones. Ad vicinas autem partes communicatio deprauatur, cum aliqua non oportunè coaluerint, aut cum ali- F quod appendiculum aut vinculum relaxatur, vel intenditur vel abrumpitur. Neq; in obscuro est ex quibusnam occasionibus horum singula eueniant.

De causis solutionis vnitatis. CAP. 11.

VNius vero adhuc generis ægritudinum quod commune omnibus existit partibus, siue similares ac omnino simplices siue compositę existant, causæ sunt explicandæ. Ego vero hoc vniuersum genus vnitatis solutionem appellare consueui, aut vnitatis corruptionem, aut continuitatis solutionem, vel quomodolibet aliter prout sperauerim sermonem auditoribus fore perspicuum. Neq; enim nomen aliquod ab his qui ante nos fuerunt, impositum accepimus, sicuti nõnullas eius species proprijs designauère vocabulis. Fractionem quidem & cariem, cum in osse soluitur continuitas: vlcus autem ac vulnus, cum in carne hoc fit, appellantes. In ossibus autẽ capitis, plures etiam sunt nuncupationes. Qualis enim est in reliquis ossibus fractio, ruptio vel ruptura vocatur. Quæ vero ab aliquo acuto occursante atq; abscindente fit, incisio atq; dissectio appellatur & sedes. Nomen autem teredonis apud Græcos, quod cariem significat, videtᷓ quodãmodo (vt apparet) e, litera superabundare. Nam à tremate, idest foramine deriuatum esse creditᷓ: veluti tredon quædam, idest foratio existens, quæ videlicet ab acutis humoribus erodentibus fit. G Sub aliud autem ab initio quidem cadit ægritudinis genus, & ossis asperitas potius quàm caries nuncupatur. Maiori autem foramine facto, & quodam veluti sinu apparente, caries dicitur. Et collisio quidem ex hoc genere existit, quę magna ex parte in partibus fit carnulentis, nonnunquã vero & in ossibus capitis, in pueris pręsertim. Nam in seipsum cedat oportet quicquid collidiᷓ. Hoc autem & molle esse expostulat ac non perfecte durum. Quare aut ex carnosis partibus, aut ex tenera ossium natura existet, quæ duri ac validi corporis extrinsecus occursantis violentum sustinet impetum. Cum igitur exterior superficies eius quod ita patitur, corporis continuitatem seruauerit, multæ vero exiguæ diuisiones in profundo constiterint, collisio ac contusio vocatur hoc ægritudinis genus. At cum cauitas aliqua apparet, quam rei collisæ percussor impresserit, tunc illisio dicitur. Necessarium est igitur omnino vt sub ipso ictu, in seipsum impellatur & cauum fiat id quod colliditur, alioqui enim non collideretur: vt vero abeunte causa cauitatem retineat, non est necessarium. Nam magna ex parte mollia omnia ad naturæ suæ locum regrediuntur, vbi percussor discesserit. Si vero non solum introcesserit capitis os, verũ etiam ruptio aliqua in superficie exteriore fuerit adiuncta, tunc est ægritudo cõposita, neq; ei nomen aliquod inditum ab antiquis autoribus habemus. Sed potius est oratione explicanda, q̃ nominibus extremè barbaris, quibus H pleriq; iuuenes medici vti consueuerunt. Continuitatis vero solutio existit & ruptio & cõuulsio, altera carnosis partibus altera neruosis adueniens. Horum vero generationis est causa, repentinus quidam ac inæqualis vehemensq; motus, ac tum præcipue cum neq; perfricata neq; calefacta neq; ad æqualitatem ducta aut molliciem corpora, motibus exponuntur. Diuelluntur enim in huiusmodi affectibus plurimæ eorum partes. Atq;, vt summatim dicam, omnium huiusce generis ægritudinum causæ, nonnullæ quidem extrinsecus adueniunt, nonnullę autem ex ipso corpore ortum habent. Atq; extrinsecæ quidem sunt, ea omnia quæ vulnerare ac collidere apta sunt. Ex ipso aũt corpore causę, sunt immodici quidam ac sine ordine motus animalis, & nonnulla humorum vitia quæ corrodendi vim habent. Tales quidem sunt causæ ægritudinis omnibus partibus cõmunis, primis scilicet atq; simplicibus quæ similares appellantur, atq; ijs quæ ex illis cõponuntur, quæ & instrumenta & instrumentariæ dicuntur. Compositarum vero ægritudinum causas non est admodum inuenire difficile, cum ex his quas cõmemorauimus componantur. Quare si quis hoc desiderio tenetur, potest sibi hanc parare facultatem. Nunc autem est tempus vt huic sermoni finem faciamus, ac de accidentium differentia deinceps disseramus.

GALENI DE SYMPTOMATVM DIFFERENTIIS LIBER VNVS,

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Ad quæ capita differentiæ omnes symptomatum reducendæ sint.

Quid sanitas, quid morbus, affectus, pathos, causa per se, & per accidens, & symptoma. CAP. I.

Vinam & quot numero morbi in vniuersum sint, tam simplices quàm
compositi generatim membratimq; diuidentibus, quot item cuiusq; ge
nerandi sint causæ, alijs commentarijs prodidimus. Reliquum est de
symptomatis disserere, quo de affectibus omnibus qui præter naturam
sunt, omnis nobis absoluat disceptatio. Omnis igitur corporis affectus
C qui à naturali statu recessit, vel morbus est, vel morbi causa, vel morbi
symptoma, quod etiam epigennema græcis quibusdam medicis nominare in
vsu est: verum non admodum id vocabulum vsurpatum est, sed symptoma &
pathema & pathos omnia id genus nominare solent. Sanè non idem omni-
no significatur per iam dicta nomina, sed sicuti ipse distinguam, de omni-
bus deinceps quæ propinqua inter se sunt, ad hunc modum disserens. Ergo dictum est morbum
esse corporis statum quendam præter naturam, à quo functio læditur primum. Constat autem,
& si eum esse affectum quendam præter naturam dixerimus à quo actio læditur, idem dicturos.
Siquidem omne quod est, siue id sanum sit, siue ægrum, siue neutrum, quodammodo afficitur.
A διακεῖσθαι vero .i. affici, διάθεσις .i. affectus nomen quodammodo est ortum, atque in hunc vsum
non ab antiquis modo philosophis, sed etiam alijs hominibus tractum. Et affectus quidem tum
eorum qui sani, tum qui ægri sunt, tum neutro modo se habentium omnium est commune: etenim
& cantus & harmoniæ & orationis & dictionis affectio quædam esse videtur. Morbus autem
sanitati contrarium. Dissidet autem ab vtrisq; (veluti Plato ipse definiens prodidit) quod græcè pathos
& pathema dicitur, latine passionem appelles. Quicquid .n. patitur quis, pathos siue passio est ap-
D pellandum. Eoq; arbitror sensuum quoq; alterationes, pathemata siue passiones appellauit. In visu
quidem eas quæ ab albo, nigro, flauo, & cæteris coloribus fiunt. In tactu, quæ à calido, frigido, hu-
mido, sicco, molli, duro, cæterisq; id genus. Ad eundem modum & in singulis reliquorum sensuum.
Nominat autem is & voluptatem passionem, omnemq; in summa motum, quicunq; ab altero fiat
in alterum. Quippe agentis motus actio est: eius vero quod ab eo est quodam modo affectum,
passio. In summaq; ipsum affici, idem quodammodo quod pati est. Differtq; passio ab affectu af-
fectioneue, motu. Quippe cessante eo quod alterabat, alteratio quæ in passo iam remanet, affe-
ctus eius est. Ita scilicet vt in ipso verti & mutari & alterari & moueri, passio generationem ha-
beat. In eo vero quod manet, & in subiecto corpore reseruatur, affectus constat. Iam ipsum quoq;
permanentem affectum Græci passionem nominant, veluti etiam quod iam fecit, nec etiamnum
facit, causam. Quanquam neq; hoc absoluto sermone causa est, nec affectus qui manet, absolu-
to sermone passio. Sed exactè loquenti, affectus passio est iam facta, non autem quæ adhuc fit.
Quod autem Græci sic nominare consueuêre, in libro de medicis nominibus à nobis est monstra
tum. Cuius memores, id agamus, vt (quod à nobis semper est dictum) de nominibus quàm pri-
mum inter nos conueniat, ad res autem ipsas properemus, in ijsq; moremur. Verum pleriq; eo-
rum qui sibi doctrinam vindicant, contra faciunt: litigando enim de nominibus totam vitam con-

 terunt.

terunt. Quare ad finem artis attingere nunquam possunt. Quid nam igitur est agendum ei qui E
veritatis est studiosus? Nempe res ipsas quę inter se natura sunt similes, eoq; minus aduertuntur,
ostendere. Dein nomina ijs imponere, potissimum quidem si potis est, quæ maximè sint in vsu.
Sin hæc non nouit, apta fingere. Ante omnia vero singulis rebus singula nomina, ne qua in ser-
mone vel obscuritas ex homonymia nascatur, indeq; sophismata oriantur, vel res vlla omittatur.
Illud vero rectè'ne an non rectè, & propriè an impropriè nomen sit positum, per longius ocium
æstimare, cum res ipsas iam intellexerimus. Quippe in harum cognitione successus operis consi-
stit, non in nominibus. Ac nos quidem, sicuti dixi, tum consueta vulgo nomina rebus imponi-
mus, tum res quæ inter se sunt vicinæ, distinguimus. Cæteris nominare quidem sicuti libet per-
mittimus, rem aliquam indefinitam relinquere non permittimus. In ijs nanq; ipsis quæ propo-
sita nunc sunt, quoniam id quod in ipsa corporis conuersione & mutatione & qualicunq; altera-
tione consistit, diuersum est ab eo quod iam factum est & subsistit: eius autem quod factum est,
aliud naturalem actionem efficit, aliud eam lædit. Quod in ipso (vt sic loquar) fieri essentiam ha-
bet, actionem passionem'ue nominauimus: quod in permanentia ad aliquod tempus, sanitatem
morbum'ue. Passionem vero ab actione discreuimus, tanq̃ quod fit ab eo quod facit, sicuti mor-
bum à sanitate, veluti id quod præter naturam est, ab eo quod secundum naturam. Rursus igitur F
integris horum orationibus positis, deinceps quæ reliqua sunt persequamur. Sanitas est secũdum
naturam affectio, functionis effectrix. Nec interest, sicuti diximus, an affectũ statum'ue qui actio-
nem efficiat, dicas, an actionis causam. Simili modo nec si illud secũdum naturam auferes, quicq̃
referet: adsignificatur enim in reliqua oratione. Ita sanè & morbus, status corporis est extra natu-
ram, vitiatæ actionis causa. Vel breuius ad hũc modum, Morbus est affectus præter naturam qui
actionem impedit. Passio, motus in materia qui fit ab agente. Ipse vero agẽtis motus, actio. Quod
autem ex sua natura ei quod fit partem aliquam generationis confert, causa ipsius dicitur. Porrò
huius multa sunt genera. Nam & materia & vtilitas & scopus & instrumentum & vnde motus
initium. Singula enim horum, ei quod fit, perfectionis aliquid conferunt. Quæ vero nihil con-
ferunt, sed tamen ab ijs quæ conferunt seiungi non possunt, hæc eius quod sine quo non, ratio-
nem obtinent. Sanè hæc cum ita se habeant, fieri subinde potest, vt causarum quæ se deinceps ex-
cipiant, series quædam existat: non aliter quàm si calculis aliquot deinceps positis, primum eo-
rum moueat quis, ac primus secundum, & ille tertium, atq; ita deinceps, vnusquisq; eum qui sibi
succedat. In talibus autem omnibus nisi quis id quod per se facit, ab eo quod ex accidenti facere
dicitur distinguat, plurimi absurdissimiq; errores in disputatione contingent. Significat autem G
per se, idem quod primum: tametsi atticizantium quidam non ita particulam vsurpent. Ex acci-
denti vero, idem quod secundo loco. Igitur qui primo calculo digitum admouet, primum qui-
dem hunc mouet: ex accidenti vero ac secundo loco, eum qui illi succedit, atq; ad eum iam mo-
dum reliquos omnes. Pari modo primus quoq; secundum quidem mouet per se, ex accidenti
vero tertium, & qui reliqui ab hoc habentur. Iam secundus ipse pro eadem ratione, primo siue
per se mouet tertium, secundo loco quartum & quintum, & si qui sunt deinceps. Quòd si diligen
tius adhuc distinguere libet, (quippe ad exquisitiorem rei notitiam sic præstat) quisq; calculus
eum qui sibi deinceps habetur, primum mouet, secundo eum qui post hunc, & tertio adhuc eum
qui post illum, & quarto eum qui huic est deinceps. His ita se habentibus ac definitis, quoniam
morbus affectus quidam est præter naturam qui actioni incommodet, morbum autem ipsum
præcedere potest affectus alter, qui etiam præter naturam sit, non tamen secundum suam ipsius
functionem, actionem labefaciet, sed morbi interuentu: talem affectum non morbum, sed cau-
sam qui morbum pręcedat appellabimus. Quo in loco diligenter animũ ad eos aduertamus opor
tet, qui illum quoq; affectum lædendæ actionis causam dicunt. Non enim per se aut primum, sed
ex accidenti & secundo impediri offendiq; per eum actionem dicemus. A morbo vero ipso pri- H
mum & secundum ipsius substantiæ rationem. Itaque cum dicitur morbus est corporis affectus
qui actionem impediat, ijs qui statim subaudiunt quòd primum & ex seipso id facit, sufficiens est
definitio. Si qui vero vel minus dextere vel contentiosius inaudiunt, ijs adijciendum in oratione
est primum, quo talis sit finitio: Morbus est affectus corporis, actionem aliquam impediens pri-
mum. Quotquot igitur affectus hunc præcedunt, ij morbi non sunt. Quòd si vlli alij cum ijs affe-
ctus incidunt, qui ipsos veluti vmbrę sequantur, nec hos morbos vocabimus, sed symptomata.
Ita non statim quicquid est in corpore præter naturam, morbũ vocabimus: sed id quod primum
actionem vitiat, morbum. Quod hunc præcedit, morbi causam, non autem morbum. Quòd si
quis alius affectus in corpore morbum sequitur, is symptoma {duntaxat} dicetur. Quinetiam
actionis ipsius lęsio, symptoma animalis est. Quicquid nanq; animali pręter naturam accidit,
symptoma est. Ac nominum quidem vsus apud Gręcos ita se habet, quę tamen mutare, dummo
do res ipsæ (sicut prædictum est) maneant immotæ, ei qui volet licebit. Verbi gratia. Si cui non
placet symptoma vocasse, sed epigennema, quasi superueniens vel supergenitum dicat. Sympto-
ma enim esse, quicquid præter naturam animali accidit: Epigennema vero non omne sed quod
solos morbos necessario sequitur. Verum nos (sicuti dixi) omnem alterationem quæ adhuc fiat,

A passionem: omnia vero quæ in corpore præter naturam subsistunt, nominatimus symptomata. Accidetq́; aliquoties eandem rem & passionem & symptoma nominari, quod scilicet vtriusq́; significatum (quanquam secundum aliam atq; aliam rationem) illi insit. Verbi gratia. Ipsum tremere, pati est: propterea quod tum alterari, tum moueri particulam aliter quàm pro suæ & naturalis actionis ratione contingit. Præterea tremor, passio, propterea quod talis motus alteratio est. Idem etiam tremor symptoma est, propterea quod motus est præter naturã. Quòd si alteratio solum esset, qualis in videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendoq́; intelligitur, passio tantum nominaretur, non etiam symptoma. Symptomatis enim id proprium est, vt sit præter naturam. Quo fit, vt in formis omnibus quæ à naturali statu sunt immutatæ, consistat. Siquidem in figuris naturalibus, & coloribus, & magnitudinibus, & actionibus, & passionibus, vbi corrumpuntur, existit. Estq́; hæc eius maximè propria finitio, mutatio à naturali statu. Quid igitur? num & morbus mutatio naturalis est status? An non tantum mutatio, sed mutatio quædam? Symptoma vero tantũ mutatio est? Quippe naturali in affectibus statu mutato, actionemq́; lædente morbus existit. Duoq́; hæc quo morbus sit omnino exiguntur, vt in genere sit affectus, & functionem lædat. Quorum neutrum symptomati necessario adest. Quippe quod licet neq; affectus sit, B nec actionem aliquam lædat, tamen eo solo φ præter naturam sit, abunde definietur. Atq; à morbo quidem ea ratione differt. A passione vero, φ hæc omnino sit in motu, interim vero & secundum naturam. Symptoma non solum in motu, sed etiam in habitu quodã & permanentia, omnino autem præter naturam. Erit igitur passio, alteratio motus've circa materiam, adhuc (vt sic loquar) fiens, affectus vero post manens. Symptoma, omne quod animali præter naturam, incidit. Qua ratione morbus quoq; sub generali symptomatis appellatione veniet. Est enim is quoque ad quendam modum symptoma. Quinetiam præcedentes morbum in corpore animalis causæ, sub generali symptomatis notione cadunt.

Trifariam esse symptomata ac quæ propriè ita appellentur. CAP. 2.

AC de ijs quidem iam dictum est. De propriè vero dictis symptomatis, in hoc opere disputare paramus. Est porrò horum triplex differentia. Alia nãq; ipsius corporis nostri sunt affectus. Alia functionum offensæ. Alia hæc ambo comitantia, idq́; tum in excrementorum excessu, tum in his qui in ipso animali æduntur sonitibus, tum etiam in reliquis quæ sensibiles sunt differentijs omnibus. Sub læsionis autem siue offensæ nomine, nunc priuatio quoq; mihi inaudiatur. Non enim difficultas modo motus, quam Græci dyscinesian vocant, neq; difficultas sensus quam C dysæsthesian appellant, vitia quædam actionum sunt, sed etiam immobilitas & insensibilitas. Ad eundem modum nec mala solum concoctio, sed etiam cruditas. Atq; hæc quidem genera symptomatum sunt, in quibus æstimandæ sunt membratim differentiæ, quarum singulas prosequi sermone deinceps conueniet. Illo primum admonito, quod in libro de morborum differentijs diximus. Nempe qui sanitatem non esse affectum corporis, vnde actio proficiscatur, sed ipsas actiones putarunt, hos vtiq; quam nos nunc doctrinam in symptomatis de actionum læsione tradimus, in morborum esse doctrina tradituros. Constatq́; à nobis si modo nihil in ipsis rebus errabunt, de solis nominibus esse dissensuros. Oriuntur autem (vt sæpe dictum est) huiuscemodi doctrinarũ errores ex omittenda quapiam differentia. Itaq; si differentias omnes percensentes, non esse eas symptomatum, sed morborum dicant: in nomine tantũ, non re, à nobis dissentient. Ergo dicendæ differentiæ nobis iam sunt, disputatione ad principium reuocata. Quoniam symptoma generatim quidem appellatur quicquid animali præter naturam contigit, ita vt tum morbi ipsi, tum morborum causæ quæ scilicet intra corpus subsistunt, non quæ extra habentur, symptomata sint. Altera vero significatione ac veluti magis propria, detractis tum morbis tum eorum causis, reliqua omnia quæ præter naturam sunt, symptomata nominantur. De quibus nunc agere D nobis est propositum.

De symptomatis actionis animalis. CAP. 3.

ERgo repetita iam eorum triplici natura, deinceps omnia diuidemus, ab actionum læsione auspicati. Hæc ergo diuidenda est primum in duo genera, propterea nimirum quòd actionum ipsarum duæ sunt primæ differentiæ, alteræ animæ, alteræ naturæ. Itaq; etiam appellantur, illæ quidem animales, hæ naturales. Rursus igitur animales primum diuidentes, in sensibiles, motiuas, & tertias hegemonicas, idest rectrices, (neq; enim incommodum est ita clarioris doctrinæ causa eas nominasse:) iterum earum quanq; in suas differentias diducamus. Sensibilis igitur animæ functio, quinq; in totum habet differentias, visiuas, olfactorias, gustatorias, auditorias, & tactorias. Motiua vero actio, continuatum sibi instrumentum vnum habet, motionisq́; eius rationem vnam. Demonstratum enim id est in libris de musculorũ motu. Variatur autem in particularibus instrumentis, ita vt varias habere species videatur. Reliqua animalis actio quæ à rectrice parte procedit, in imaginatricem, ratiocinatricem, & recordatricem diducitur. Ergo etiam noxæ omnium sentiendi actionum, communes quidem insensibilitas, & disæsthesia, idest sensus vitiosus sunt. voco autem nunc sensum vitiosum omnem qui perperam obitus est sensum. In parte vero quæ in quoq; sunt sensu, in oculis quidẽ cæcitates, & visus obscuritates, & deprauationes

quasdam: in auribus surditates, & auditus grauitates, & obauditiones quasdam. Simili modo in B lingua, naso, & tactu, tametsi propria nomina sortita non sunt, tamen respondentia prædictis ad proportionem habentur. Quando vel prorsus non sentiunt propria sensibilia, vel cum vitio sentiunt. Eritq; illud cum vitio duplex, alterum diminutè, alterum deprauatè. Porrò tactus egregiũ præter cæteros sensus in actione sua symptoma, possidet dolorem, qui etiam reliquis sensibus, sed tamen ab externis proprijs sensibilibus incidit. Huic vero non solum ab externis, sed etiam multo magis ab affectibus qui intra corpus consistunt: isq; subinde tam vehemens, vt nonnulli cruciatu victi, sibi ipsis mortem consciscant. Ac sentiunt quidem & oculi ex lucis splendore dolorem quendam, & aures ex magno quopiam & aspero sono. Sic in gustu quoque & odoratu alij tales incidunt dolores, à proprio scilicet sensibili vnoquoq; sensu male affecto. Maximi vero dolores tactus sensui contingunt. Quippe qui ex aurium phlegmone alio'ue affectu vehementer nos angunt, ij proprij auditus dolores non sunt, sed tactus. Est enim is sensus omnium sensoriorum communis, reliqui quatuor sui quisque solius. Ad eundem modum in oculis non raro dolores immodici vrgent, tangendi scilicet in his sensu contristato. Non minus etiam in dentibus & crasso intestino. Iam pruritus quoque ex hoc genere symptomatum est. Non est igitur quòd per quodq; membrum proprium nomen quæras, qualia sunt cephalalgia, id est capitis dolor, & F cardialgia, id est cordis dolor, & otalgia, id est aurium dolor, (non enim inuenies positum) sed oratione omnia talia explicasse contentus eris, vesicæ & renum & lienis dolores, item genuum & pedis cæterorumq;, ad similem modum dolores appellans. Ac talia quidem & tot numero sensibilium actionum sunt symptomata. Ad hæc etiam duo egregia, sopor & peruigilium circa primum sensorium, quod omnium sensuum est commune, consistunt. At motiuarum actionum prima symptomata sunt immobilitas & vitiosa mobilitas: huius autem alius diminutus infirmusq; motus est, alius prauus. Praui autem, alius tremulus, alius conuulsiuus, alius palpitans, alius vibrans. Horum symptomatum aliqua vbi in toto corpore constiterunt, diuersam appellationem sunt sortita, veluti emprosthotonus & opisthotonus & tetanus. Quòd si totius corporis non solum conuulsio sit, sed etiam rectricis partis actionum cohibitio, epilepsia dicitur: sicut apoplexia cum est totius corporis resolutio, vnà cum rectricis partis functionibus cohibitis. Atq; hæ quidem motiuarum actionum sunt læsiones. Quarum si quæ proprium præter cætera nomen non habet, non est quòd quisquam eius occasione deceptus, aliquod symptoma præteritum à nobis putet, veluti nec vel apnœam & dyspnœan, vel ischurian & dysurian, vel aphonian & dysphonian. Sed ipsi medico omnia talia in quaq; animalis actione sunt exploranda. Non minus G etiam cuiusq; eorum differentiæ: verbi gratia, cum dyspnœa vnum sit animalis operis, nempe respirationis symptoma, quot sint in vniuersum eius differentiæ, quemadmodum in libro de dyspnœa est indicatum. Aut cacophoniç, quot item membratim habeantur differentiæ: veluti in his quæ de voce scripsimus est traditum. Satìe non raro dubitauerit quispiam, cuius generis symptoma sit, veluti de pandiculatione, & oscitatione, sternutationeq;, & tussi accidit. Verum de eiusmodi omnibus proximo libro, qui de symptomatũ causis aget, differetur. Proximum est, vt rectricis actionis offensas narremus, ac primum imaginatricis. Est igitur huius quoque alia, veluti paralysis siue resolutio quædam, quam Græci caron & catalepsin nominant. Alia veluti prauus quidam erransq; motus, quod vtiq; paraphrosynen seu delirium vocant. Alia veluti deficiens & imbecillus, qualis in comatis & lethargis cernitur. Quinetiam ratiocinatricis functionis quæ veluti paralysis est, anœa siue amentia dicitur. Quæ veluti deficiens motio est, moria & morosis siue fatuitas. Quæ veluti errans est deliriũ, appellatur. Plerunq;.n. in vtrisq; simul deliriũ consistit, tum parum probè imaginando, tum parum aptè ratiocinando. Est autem aliquando in altero duntaxat, quod genus Theophilo medico ægrotanti contigit, cui reliqua quidem prudentia supererat, & disputandi, & præsentes exactè noscendi, cæterum tibicines quosdam angulum H domus vbi decubuit occupasse, assidueq; sonare, tum pulsare putabat, atque hos se intueri rebatur, partim illic stantes, partim sedentes, adeoq; sine intermissione sonantes, vt neq; nocte, neque die vsquam vel minimum tempus quiescerent. Exclamare igitur non cessabat, ac iubere, vt domo eijcerentur. Atq; hæc illi erat delirij ratio. Idem postquam planè conualuit, à morboq; euasit, tum reliqua omnia quæ ingredientium quisq; dixisset fecisset'ue narrabat, tum imaginationis de tibicinum tædio meminerat. Quibusdam vero nulla aliena imaginatio visitur, sed perperam ratiocinantur, ratiocinatrice animæ parte ijs affecta. Veluti phrenitico contigit qui fores sibi intrinsecus occlusit, ac singula vasa per fenestram promens, accedentes rogabat, num proijcere iuberent. Hic enim singula vasa rectissimè nominabat. In quo se manifestè declarabat, nec in imaginatione circa ea læsum esse, nec in nominum memoria. Quid igitur sibi vult quòd ab alto omnia proiecit ac perfregit? hoc scilicet intelligere non poterat, sed opere ipso delirare se declarabat. Quòd autem & circa memoratricem animæ partem symptomata eueniant, non ægrotantibus modo, sed ijs etiam qui ægrotare desierunt, id didicisse de Thucydide licet: qui nonnullos qui à magna illa Athenis peste conualuissent, eatenus omnium quæ præcessissent oblitos prodit, vt nõ solum propinquos, sed etiam seipsos ignorarent.

Interpres vbiq. confundit vitio sum. nunc pro imbecilli, nunc pro deprauato capiēs.

A *De symptomatis functionis naturalis* CAP. 4.

QVoniam autem quæ rectrici animæ parti symptomata incidunt, dicta iam sunt, tempestiuum est vt ad alterum actionum genus, quas naturales vocant transeamus. Fuerint igitur & in harum singulis, vel non obitis, vel malè obitis symptomata. In appetitu quidem, tum inappetentia, {tum difficilis appetentia, } tum immodica cibi appetentia. In concoctione, cruditas, & concoquendi tarditas, & eiusdem operis prauitas. Pari modo in digestione, & sanguinis generatione, vel non peracta, vel non ritè peracta, symptomata incidunt. Cuius generis symptomatum, & hydropum vitia sunt. Iam in nutriendi actione atrophiæ quædam & tabes, frustrationes eius sunt. Leucæ vero & ophiasis & alopecia & quicquid eiusmodi symptomatum genus habetur, à vitiosa nutritione prouenit. At asphyxiæ, id est pulsuum priuationes, & cacosphyxiæ, id est pulsus vitiosi, circa pulsuum actionem sunt symptomata. In excrementorum quoq; separatione, vel omnino non peracta, vel non ritè peracta, symptomata fiunt: aliqua nomine proprio vacantia, veluti quæ circa nigram bilem eueniunt: alia vulgo nominata, veluti icteros, siue regius morbus. Methodus vero hic quoq; omnium inuentionis est, naturalium facultatum cognitio. Eas in libris quos de ijs prodidimus, quatuor esse in quaq; corporis particula indicauimus, Attra
B ctricem, Retentricem, Alteratricem, & Excretricem. Erit igitur in harum vnaquaq; duplex symptoma: alterum non ritè obitæ actionis, alterum prorsus non obitæ. Quare in quoq; naturali instrumento, octo incident in vniuersum symptomata. Ergo si cui ex dissectionibus exploratus est particularum animalis numerus, hic breui, immo vero facilè ex sese omnem symptomatum multitudinem inueniet. Quippe quæ naturæ tantum sunt instrumenta, octo solum symptomatis laborabunt: quę vero sunt animæ, tum istis, tum his amplius alijs duobus. Monstratum enim paulò supra est, cuiusq; animalium actionū duplex esse symptomatum genus, vel prorsus non peractarum, vel parum ritè actarum. Dictum præterea est, {non ritè} hoc, duplex esse: aliud veluti ex defectu proueniens, aliud (vt sic dicam) ex vitio siue errore. Ita vtiq; vt si non duo tantum in quaq; actione & facultate symptomata esse dicas, sed tria, alterum scilicet priorum duorum in duo secans, duodecim quidem in quoq; naturali instrumēto symptomata inuenienda sunt: quindecim vero in ijs quæ animæ subseruiunt. Porrò prior diuisio, quæ in duas facta est differentias, octo quidem naturalium, decem animalium actionum efficit. Si quod vero in animali instrumentum tum sensus simul particeps est, tum motiuum: huic ex secunda diuisione decem & octo symptomata incident, ex priore duodecim. Monstrato igitur quod dicimus in vna altera'ue particula,
C quod nos in ijs, id in omnibus facere censemus, eum qui enumerare symptomata studebit: minimè quidem nominibus attentum (neque enim vbiq; vsitatas appellationes inueniet) sed ipsam rerum naturam spectantem. Est igitur ventriculus concoctionis instrumentum, quod trahit in se, vti diximus, conueniens nutrimentum: excernit autem quicquid est alienum: præterea quod attraxit, id retinet: & quod retinet, alterat. Cum igitur vel omnino non trahere vel vitiose trahere illi contingit, duo mihi symptomata circa tractricem potentiam intellige. Scindeq; alterum rursum in duo, nempe quod vitiose, oratione saltem quatenus vtiq; licet, (tametsi nominibus clarè non posis, quod scilicet his nullum impositum nomen est) interpretari tentatus. Verbi gratia, quod etiam illud, non ritè, aliud veluti imbecillum est, aliud veluti vitiosum. Imbecillum quidem, quod vix & ægrè & longo tempore fit. Vitiosum, quod veluti cum palpitando, tremendo, vel conuellendo, vel vibrando agitur. In alteratrice vero, ventriculi facultate, aliud est vbi omnino alteratio non fit, cum scilicet quales assumpti cibi sunt, tale in omni qualitate manent. Aliud vbi imbecilliter, quod proprium nomen græcè bradypepsian habet. Aliud vbi vitiosa est alteratio, cum in alienam qualitatem cibi mutantur. Quare tria in totum symptomata circa vnam actionem frustratam habentur. Vocatur autem ipsa actio, concoctio. Ea est ciborum
D in conuenientem animali qualitatem alteratio. Bradypepsia vero siue concoctionis tarditas, mutatio in eam qualitatem est, sed ægrè & spatio longiore. Alterationem autem in alteram qualitatem non tamen in eam quæ secundum naturam est, apepsian nominant. Priuatio quoq; eius actionis æquiuocè cum ea nominatur. Quanquam vtiq; clarius fuerat, hanc solā apepsian nominasse: illam vero vitiose factam, dyspepsian: sicut imbecillam alterationem, bradypepsian. Cæterum vt Plato testatus est, veteres cum plurimas rerum ignorarent: alias omnino non nominarunt, alias non rectè. Non est igitur quòd nomina nobis imponant, sed inspicienda nobis est ipsa rerum substantia. Quod si fiet, inueniemus retentricis quoque facultatis actionem secundum naturam se habere, cum tempus complectendi cibi cum tempore concoquendi exæquat, ac cibos vndiq; prorsus constringit: priuationem vero omnimodam eius actionis, cum prorsus non complectitur. Accidit autem id in lienterijs, siue in intestinorum læuitate. Imbecillitatem vero, cum vel non probè vndiq; amplectitur, vel non vsque ad consummatā concoctionem, vel cum ambo hæc simul incidunt. Cum enim retentricis & complectentis facultatis agendi probitas in ijs duobus constitit, vt tum nullum locum relinqueret inter ventrem & cibos vacuum, tum complectendi tempus cum concoquendi tempore exæquaret, vel altero tantum non probè actionem obibit, vel vtroq;: symptomataq; consequentur, imbecillo quidem complexui, flu-

ctuationes cum sonitu, quas Græci clydonas vocant, & flatulentiæ: iniusto autem complectendi E
tempori, excretio celeris & ciborum in inferiore ventre corruptela. Hoc loco illud aduertendum
censeo, quod alteri symptomati alterum nonnunq̃ succedit. Quippe imbecillum cõplexũ, modo
clydones excipiunt, modo flatulentiæ: iniustum vero cõplectendi tempus, omnino diminuta con
coctio: deinceps vero vel celer ciborum exitus, vel eorum in ventre corruptela. Ac celeris q̃dem
exitus inseparabilia symptomata sunt deiectionis humiditas, & digestio in corpus diminuta: Cor
ruptelæ autem in aluí q̃dem deiectionibus graueolẽtia necessario, non necessario autẽ mordica-
tiones aut inflationes: sed interim neutrum eorũ, interim alterum, interim vtrunq;. Cur autẽ tum
in istis, tum in ijs quæ prius sunt dicta, quædam necessario sequantur, quędã non necessario, pro-
ximo libro in quo de symptomatum causis agemus, docebitur. In præsentia vero ad reliquam re-
tentricis facultatis symptomatum differentiã est transeundum. Cum igitur circũ cibos venter se
constringit, cæterum cum palpitatione quadã, vel tanq̃ conuulsione & tremore & vibratu, eius-
modi constrictionis opus vitiosum fuerit. Ac palpitationem q̃dem ventris clare sentimus, itemq;
conuulsionem. (Singultum enim hoc symptoma nominãt.) Noxam vero eius quæ velut tremor
fit, non clarè. Cæterum si ijs quæ dicemus animo eris attentus, id quoq; non magno negotio de-
prehendes. Ergo vbi à comedendo, nec clydon aliquis, siue fluctuatio cum sonitu te infestat, nec F
inflatio, nec palpitatio vlla, nec singultus, sed difficultas aliàs insueta, in vẽtre sentitur, grauaturq;
is, ac laborat, †{ac magis desiderat grauitatem infra deponi, q̃ sursum ferri,} accedit præterea ru-
ctus quispiam, tum displicẽtia quædam aliena †{nec facilè interpretabilis,} in anhelitu adsequit̃:
existimabis ventriculum circa cibos constringi quidem, cæterum id veluti cum tremore fieri. At
qui veluti vibrans motus est, in concutientibus rigoribus maximè est conspicuus, omnes anima-
lis particulas occupans. Ac de ijs q̃dem fusius in libris qui hunc sequuntur agemus. In præsens ad
quartam ventris facultatem excretricem propultricemq; veniẽdum. Cuius quod quidem veluti
priuatio est, in ilei quibusdam generibus cernitur. Imbecillitas vero subinde in tardis excremen-
torum deiectionibus incidit. Qui autem eius veluti vitiosus motus est, tum incidit, cum vel prius
q̃ absoluta concoctio est, ad actionẽ proruit, vel absoluta ea cessat ac tardat, vel vnà cũ aliquo iam
dictorũ symptomatũ fit, aliter'ue quouis modò inęqualiter, vel tanq̃ impos sui venter in cibos ir-
ruit, minime tẽperato moderato'ue motu vtens: exemplo eorũ qui in decliui currunt, nec sistere
se valent. Ac ventris quidem vt instrumentum concoctionis est, dicta symptomata sunt. Vt autẽ
tum nutriri postulat, tum quod nutriat, non solum trahit, sed etiam eatenus retinet, quousq; alte-
rauerit & superuacaneum excreuerit, alium parem symptomatum numerum ceu similare cor- G
pus sortietur. Fortasse igitur præstiterit omnia quæ circa nutritoriam actionem symptomata inci
dunt pcurrere, & quæ ventris corpori, & quæ cæteris particulis omnibus insunt cõia. Quippe cla-
rior ita legentibus disputatio fiet, illustriusq; docebit quod paulò supra est dictum: Symptoma
symptomatis causam esse. Atrophian enim cum vnum symptoma sit, siue ea in toto fiat animali,
siue in vna eius particula, multa præcedunt symptomata. Cum enim quod probè nutriendum est,
& trahere ad se conueniens nutrimentum debeat, & id quoad tum alterauerit tum assimilauerit
retinere, præterea quod superuacuum est [ex]pellere, (Est autem id duplex genere, aut enim quan-
titate superuacaneum est aut qualitate) necesse omnino est particulam quæ atrophia laborat, vel
vnius prædictorum alicuius occasione id pati, vel plurium. Nam siue diminute trahat, quod nu-
triat, siue non trahat, siue perperam trahat, atrophia particulam consumet: siue id quidem quod
nutriet, & quantum & quale esse oportet suppeditatur, cæterum symptoma aliquod in retentrice
facultate incidet, simile his quæ in ventre sunt dicta, atrophia tentabitur sic quoq;. Quòd si hæ fa-
cultates legitima fungantur actione, excretrix autem vis erret, plus scilicet, q̃ opus est vacuans, sic
quoq; gracilis nutrimentoq; parum fruens, particula reddetur. Iam alteratricis virtutis sympto-
ma, quod veluti priuatio est, (eam autem apepsian siue cruditatem vocant) liquidò patet, q̃ parti- H
culam gracilem efficiet. Quòd vero eius veluti imbecillitas quædam est, quam bradypepsian vo-
cant, spatio quidem longiore, sed tñ luculenter ipsum quoq; aliq̃n gracilitatem inducet. Tertium
vero symptoma, quod dyspepsiæ est simile, non gracilem modo nutritionis desiderio, sed etiam
aliena specie particulam reddet, veluti in vocatis leucis & elephantiasi cernitur. Sanè aduertere
hoc in loco animum, ac discernere conueniet, vtrum'ne succo aliquo affluente, an solidis ipsis ita
affectis mutatus color fit. Quippe si ex affluẽte est mutatus succo, alterius generis symptoma est,
nec alteratricis facultatis error: si autem tota particula per totam qualem esse oporteat, talis non
fit, alteratricis in eo virtutis id vitium est. Fit enim & in arquatis naturalis coloris mutatio, sed ea,
nisi alteratricis venarum virtutis vitium aliquando est, separatricis actionis est symptoma. Vitio-
sus autem in singulis priuatim particulis color, si modo ex succo aliquo extrinsecus affluente nõ
proueniat, ex alteratricis & concoctricis virtutis quam in se habent, vitiosa functione oritur.
Ergo hanc atrophian, cum cacotrophia quædam, id est vitiosa nutritio dicenda potius sit, à præ-
senti disputatione eximamus: ad eam vero quæ nutritionis omnino est priuatio reuersi, illud
admoneamus, tum ipsam symptoma esse, tum symptomatis aliàs alijs, quæ vel in attractrice, vel
retentrice, vel segregatrice, vel alteratrice facultate incidunt superuenire. Omnium vero ho-
rum

† Cop' ita hũc locũ vertit, cupitq; celeriter onus, vel p inferinas vel per supnas partes abijcere, quem sensum & Leonicenus habet.
† Al. δυσφορος .i. nec facile tolerabilis.

A rum symptomatum, morbi sunt causę. Finge enim diminute in aliquam particulam trahi alimentum, ideoq; eam nō nutriri: omnino morbus aliquis diminutum hunc tractum pręcedit. † Dictū nanq; est, particulam ipsam vbi imbecillius in se nutrimentum trahit, omnino incommoda temperie laborare. At ea morbus est. Si autem particula commoda temperie sit, obstructio vero aliqua in digestionis instrumentis digestionē impediat, obstructio ipsa morbus est: digestionis impedimentum eius symptoma. Non solum autem singula symptomata percurrens, quę scilicet læsæ alicuius actionis culpa proueniunt, intelliges quod ea omnino morbus pręcedit, sed etiam id ex ipsa rerum essentia licet, citra inductionem colligas. Quippe sanitatem actionis causam posuimus: morbum autem læsionis quæ in actione est, causam. At vero symptomata, de quibus nunc proposita nobis disputatio est, actionum esse læsiones diximus. Quare ex ijs propositis constat huius saltem generis symptomatum morbos esse causas.

† al. ex antiq. codi. græcis. Sine. s. particula ipsa imbecillius ad se ipsam nutrimentū trahat, id sine autem pars ea extiterit, morbus autem est intemperies: sine hac temperata quidem sit particula, obstructio sit &c. & ita vetus Interpres et Copus legunt.

De symptomatis quæ in affectibus corporis consistunt. CAP. 5.

QVòd autem & duo quæ reliqua sunt genera, morbi præcedant, & causę rationē respectu eorum obtineant, id quoq; paulo infra docebimus, sed vbi totū de ipsis absoluerimus sermonem, auspicati rursus à symptomatis ijs quæ in corporis consistunt affectibus. Sunt B porrò eorum primæ differentiæ numero quatuor: alia enim sunt visibilia, alia odorabilia, alia gustu apprehensa, alia tangibilia. Ac visibilia quidē in coloribus qui pręter naturam sunt cōsistunt, idq; vel totius corporis vel alicuius vel aliquarum eius partium. Ac totius quidem corporis, veluti in arquatis se habet, pręterea in hepatitide et splenitide vocatis morbis: ad hęc hydropū generibus quibusdam. Vnius vero particulæ, quēadmodum tum in lingua sola alienus color subinde aspicitur, tum in particulis quę abscessuum vitio vel nigricant vel liuent. Pari modo in carbunculis, & erysipelate, & serpentibus vlcerum, & gangrænis, naturales colores immutantur. Sanè huius generis sunt vitiligo, leucæ, elephantiasis, aliaq; id genus: quippe hæc quoq; naturalem colorem mutant. Iam in compluribus simul particulis vitiatum esse colorē in multis morbis videas: idq; vel circa crura magis, vel circa faciem, vel circa totum supernum corpus, vel circa totum imum. Ac visibiles quidem differentiæ in ijs sunt contemplandę. Odorabiles vero primum quidem in respiratu, ac difflatu. Voco autem quod circundantis nos aeris per fauces attrahit & rursus emittitur, respiratū: quod autem per totum corpus exhalat, difflatum siue perspiratum. Ergo quæ ijs accidunt graueolentiæ, in hoc symptomatum cōstituentur genere. Post has vero in auribus, naribus, alis, & quæcunq; vitij cuiusquam occasione putrescūt particulis. His amplius in ru- C ctu idem symptomatū genus licet inuenire: ipso scilicet vel fumosum, vel acidum, vel virosum, vel piscosum, vel aliam quampiam eiusmodi referente qualitatem. In gustabilibus vero qualitatibus laborantes, ipsi symptomata conijciant. Quippe sudorem defluentem in os aliquando gustant, præterea eius quæ circa linguam est salivæ mutatam qualitatem, æque vtiq; vt sanguinem, quibus is quoquo modo per os vacuatur: alij quidem notabiliter dulcem, alij salsum, alij amarū sentiunt. Ad eundem modum & quæ ex pulmone reijciuntur, & quæ ex ventriculo euomūtur: alijs hęc acida, alijs salsa, alijs amara, alijs dulcia, alijs austera, sentiuntur. Porrò sunt ex medicis nō pauci qui etiam sudores atq; aurium præterea sordem gustu explorandam censent. Quippe ex hoc quoq; aliquid coniectari. Iam tangibiles differentiæ, vbi naturæ modum excesserunt, in eiusmodi symptomatis numerandæ non minus sunt: veluti cutis dura, & distenta, & prærida: simili modo præhumida, vel rugosa, vel alia quapiam differentia tali prædita. Ergo ex his quæ iam dicta sunt, manifestum est, hoc quoque symptomatum genus vniuersum à morbis ortum habere. Quippe colorum, halituum, & saporum differentias omnes, solidorum ipsorum corporum temperamēta sequi, in naturalibus libris didicimus. Ad eundem modum & tangibiles, multo etiam magis q̃ omnes quæ sunt predictę, propterea quod cum actiuis qualitatibus cōgeneres esse dixi, D vtpote quę ad eiusdem sensus iudicium referantur. Etenim mollities durinesq; tactu iudicantur haud aliter quàm effectrices qualitates ipsis cognatæ. Quare quicquid in ijs alienū à naturali est, id intemperiei acceptum fertur: æq; vt quod naturale est, ex commoda temperie prouenit. At est omnis intemperies morbus. Quare omnia id genus symptomata, à morbis sunt oriūda. Quæ vero ex influente quopiam humore cognata prædictis symptomata in particulis excitantur, alia obstructiones vel compressiones sequentia, alia trahentium & segregantium virtutum functiones male obitas, necesse est hæc quoq; veluti fontem suæ generationis morbos habere. Ac iecinoris quidem obstructio, qui compositi & instrumentalis corporis est morbus, alieni coloris qui in arquatis visitur est causa. Cuiusq; vero similaris partis intemperies, quæ ipsa quoq; eiusmodi corporis morbus est, alias aliam eius facultatem impedit, vel eam quæ trahit, vel eam quæ excernit, vel aliam quāpiam, quarū occasione cum parum æqualiter riteq; humores in corpore fluant, particulæ alias aliæ in colore, halitu, sapore, omnibusq; tangibilibus differentijs alterātur. Quin etiam quodcunq; reliquum est symptomatū genus, siue id in vocibus sit & sonis qui in animalibus exaudiunt, siue in ijs quæ à corpore excernunt, in eoue detinent, nihil non à morbis natū est, vel ab ipsis cōtinenter, vel symptomate aliquo interueniente. In vocibus enim morbi qui in ore, faucibus, arteria aspera, pulmone, & thorace sunt, symptomata faciunt: clangoribus. f. quibusdam

tremulisq; ac raucis ędẽdis vocibus. In alijs vero quibusdam animalis particulis sonitus & murmura & trismi, id est stridores aliaq; eiusmodi, partim quidem ex instrumentorum angustia vel indebito motu, partim ex flatuosi spiritus abundantia, aliqũado etiam ex horum aliquibus, omnibusúe simul cocuntibus cientur. De quibus plenius inter symptomatum causas agetur. E

De symptomatis quæ consistunt in excrementorum mutatione. CAP. 6.

QVæ vero vel à corpore excernuntur, vel in eo præter naturam detinẽtur, ea quoq; in primas treis diducuntur differentias. Vtiq; aut totis substãtijs, aut qualitatibus, aut quantitatibus, à naturali statu egressa. Succedunt autem omnino morbis, vel continenter, vel alijs symptomatis intercedentibus. Siquidem sanguinis profusio toto excretæ substantię genere præter naturam est. Ea vero vel vulnerato, vel perrupto, vel ore tenus recluso, vel eroso sanguinis vase incidit. Porrò horum vulneratio, ruptio, & erosio, proprij similarium partium morbi sunt: reclusio, instrumentalium. Quæ ipsa modo ex complectendi functione imbecilla, modo expultrice immodice concitata, modo ambabus simul læsis, ortum habet. Simili modo fluxus mulierbris vel propter iam dictarum actionum symptomata fiet, vel quòd totus sanguis tenuis serosusq; est redditus. Est vero & id symptoma, cuius etiam multiplex habetur ortus. Est nanq; vel sanguificę virtutis, vel eius quæ tenue & serosum separat, vel eius q̃ excernit, operis frustratio. Incidere autem aliquando potest, & retentrice ipsa immodice opus suum vrgente, & cute ipsa spissata, & renibus occlusis. Ad eundem modum & sudores immodice digeri vel indebite retineri, aut propter cutis aut propter aliquem dictarum virtutum affectum, aut ipsam humorũ naturam necessario continget. Sanè constat quòd in omni eiusmodi sermone, disiunctiuis coniunctionibus vtimur. Omnino enim cuiq; dictorum symptomatum, vna quæpiam est causæ ratio. Nihil tamen prohibet duas, & tres, & simul omnes vna concurrere. Non latet autem nec quòd dysuria & ischuria & stranguria, & quem hydropẽ in vas vrinale, alij diabetem, aliqui diarrhœã in vrina vocant, ex hoc genere symptomatum sint. Iam quòd eorum quæ pręter naturam excernuntur, & colores, & odores, morbos necessario sequantur, nihil opus est ostendamus: si modo nullum talium sine intemperie prouenit. Patet autem & quod propositum à nobis est, clare esse demonstratum, omnem symptomatum naturam morbos præcedere: fieriq; nonnunquam symptomatum quæ deinceps sibi succedant, veluti seriem quãdam. A morbo quidem ipso primum, ab hoc vero secũdum, dein rursus post hoc tertium, ac ab isto deinde quartum. Verum hic attendendum diligenter est, vt accurate distinguantur ab operibus symptomata. Sæpe enim ita similia inter se sunt, vt & symptoma putetur opus, & opus symptoma. Ac nisi quis in hoc sano sit iudicio, ex ijs in quibus ipse fallitur, nostram disputationem calumniabitur. Quippe si naturalium excretionum, (sic autem vocant eas quæ sanis accidunt) vel quantitatem, vel qualitatem, vel genus ipsum substantię, pro scopo sibi proponat, deinde huc intuens symptomata iudicet, subinde falletur. Quippe sudor aliquando multo amplior quàm pro naturæ modo, vel alui deiectio, vel vrina ægrotantibus incidit, non solum nulla actione læsa, sed etiam cum virtutis robore & prouidentia de animalis salute. Aliqua enim quamuis etiam toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares profusio, vel vomitus, vel sanguinis deiectio, vel hæmorrhois, vel aliud eiusmodi, tamen pręter naturam adhuc non sunt, si modo tempestiue fiant. Fiunt autem tempestiue, cum id quod contristat, expellitur. Stante igitur de quo inter initia conuenit, (nempe quòd symptomata actionum læsiones sint) nihil eorum quæ ad animalis commodum fiunt, ex hoc genere symptomatum est. Opus nanq; naturę vnumquodq; eorum potius est, quàm læsio aliqua. At alteri fortassis symptomatum generi, quod scilicet pręter naturam est affectuum, omnia talia subijciat quispiam. Omnino enim diuisam esse in quacunq; animalis parte venam aliquam, aut catenus reclusam, quoad sanguinem quem prius retinuerat profundat, naturalem affectum nõ esse. Quanquam hic quoq; alui fluorem, aut vrinę copiam docere non possit affectibus præter naturam omnino succedere. Sanguinis nanq; profusiones, & vomitiones, toto genere pręter naturam esse dicet quis: non tamen aut eam quę per ventrem, aut vesicam, aut vterũ fit excretionem, toto genere pręter naturam esse. Fortasse vero dubitauerit quispiam & de sudore ceu nec ipse naturę lege incidat. Quippe quod Diocles etiam docere tentauit. Videtur autem dura esse opinio & pręter rerum euidentiam, tametsi eam maxime probabiliter confirmet. Ac de talibus quidem posthac aliquãdo fortasse agetur, perpauca enim sunt de quibus ambigitur. De reliquorum vero symptomatum tota multitudine abunde est disputatum, finiendusq; iam hic liber est. Si quis enim exercitatus in his quę confessa sunt fuerit, facilius de his quæ in dubio sunt, iudicium consequetur. F G H

Galeni

GAL. DE SYMPTOMATVM CAVSIS

LIBER PRIMVS,

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Symptomatum recenſet cauſas quæ in ſenſuum inſtrumentis,
& in ipſo fonte ſenſus conſiſtunt.

Quotuplicia ſint ſymptomata. CAP. I.

B Auſas ſymptomatum in his libris contemplabimur, eundem ſequen-
tes diſputationis ordinem, quem de ipſorum differẽtijs propoſuimus.
Sunt igitur ſymptomatum genera in totum tria. Quorum de eo pri-
mum diſputauimus, in quo læſam eſſe actionem diximus. Ita nimirũ
intelligere lectorem cenſentes, etiam ſi prorſus perijt. Cum autem du-
plices genere actiones ſint, aliæ naturales, aliæ animales, ab animalibus
incepimus, eaſq; trifariam diuiſimus, in ſentientes, motiuas, & quas
appellauimus rectrices. Ergo in ſentiendi actionibus, triplex incidit
ſymptomatum differentia. Vna cum ipſum primum ſenſus inſtrumẽ-
tum eſt male affectũ, altera cum ſentiendi facultas, & tertia cũ aliquid
eorum quæ primo ſentiendi inſtrumento ſubſeruiunt, male habet.

De ſymptomatum cauſis in ſenſu viſus. CAP. 2.

VEluti in oculo primum ſentiendi inſtrumẽtum, cryſtallinus eſt humor. Quippe quem ſolũ
à coloribus alterari monſtratum eſt. Sentiens vero facultas, quæ à cerebro per neruũ inde
porrectum ad cryſtallinum peruenit. Ad ſubſeruiendum autẽ huic, reliquæ oẽs quæ in oculo ha-
C bentur particulæ ſunt cõditæ. Itaq; etiã vno quolibet ex prædictis male affecto, vel male videbit
animal, vel prorſus non videbit. Ac cryſtallini quidem humoris morbi in octo intemperamentis
conſiſtunt. Facultatis autẽ morbi, in eo ꝙ vel neruus, vel cerebrum male ſit affectum. Sunt porrò
& horum vtriuſq;, vt ſimilares particulæ ſunt; octo morborum genera: vt inſtrumentales ſunt,
tum obſtructiones, tum alienorum innixus, ſiue compreſſiones, aliaq; quæcunq; ex humorum
influxu, molem præter naturam attollunt. Vnitatis vero diuiſio, ſuper omnia quæ prædicta ſunt,
tum ſimilarium, tum inſtrumentalium particularum cõis eſt affectus: non cerebro modo aut ner
uo, ſed etiã cryſtallino humori incidere potens. Huic autẽ trãsferri, ac ſede moueri inſtrumẽtalis
morbus incidit. Quanq; translatio, ſiquidem ea verſus angulũ maiorẽ minoremúe eſt facta, nihil
quod æſtimandũ ſit, incõmodi affert. Sin ſurſum deorſumúe inclinat, duplicia quæ videntur om-
nia apparere facit. Atq; hi quidem ſunt, tum primi viſus inſtrumenti, tum eorũ quæ illi facultatẽ
ſubminiſtrant, morbi. Eorum vero quæ vſum aliquẽ ei conferũt, hi ſi vel in foramine rhagoidis,
vel etiã eo qui inter hoc & cryſtallinũ eſt loco, humor ſpiritusúe tantus cõſtiterit, q̃tus primo vi-
ſus inſtumento ad internoſcenda ſenſibilia ſit impedimento. Ad eundem modũ corneæ quoq;
tunicæ particula ea quæ pupillæ anteſtat, viſum impedit, ſiue ea per ſe, ſiue alia quapiã rõne à natu
D rali habitu eſt remota. Ac foramen quidem rhagoidis, quatuor modis à naturali ſtatu mutatur.
Nempe vel ampliatũ, vel imminutũ, vel in aliquã partẽ detortum vel ruptũ. Verũ ampliatio ſiue
à natali ſit, ſiue poſt accedat, ſemper viſui incõmodat. Imminutio q̃ vtiq; à natiuitate incepit, acu-
tiſſimi viſus eſt occaſio: quæ vero poſt incidit, mali. Reliquorũ vitiorũ neutrum, neq; ſi à natiuita
te, neq; ſi poſt incidit, quicq̃ quod æſtimatione dignũ ſit, viſui officit. Iã enim ſubinde vidimus ex
parua rhagoidis procidentia, detortã pupillam, poſtq; cicatrice eſt incluſa, nec tñ hominis viſum
fuiſſe impeditũ: vbi. ſ. ante ſe corneæ particulam ſplendidã habuit. Atq; hæc quidem experientia
ipſa docuit. Sanè cauſa, ꝓpter quã amplitudo foraminis ad perſpicaciã viſus ſemper ſit noxia, an-
guſtia nõ ſemꝑ, æſtimatione nõ indigna eſt. Videẽ autẽ mihi neruus is qui à cerebro ad oculũ ꝑti-
net, quem ideo porũ, ſiue meatum Herophilus appellat, ꝙ eius ſolius foramen clare cernitur, ſen-
ſibilis eſſe ſpiritus via. Eoq; vbi altero oculo conniuemus, alterius pupillam dilatari contingit.
Tanq̃ in vnum ſolum cõmeãte ſpiritu, qui prius in duos eſt diſpertitus. Itaq; etiã hoc maxime ſi-
gno intelligiẽ, an ſuffuſi cõpuncta ſuffuſione viſum recepturi ſint, an non. Quippe quibus altero
oculo cõniuentibus, alterius pupillã dilatari cõtingit, ijs ſi cõpunctio adminiſtreẽ, recipiendi vi-
ſus fiducia eſt. Quibus nõ dilataẽ, horũ nemo vnq; reuidit, neq; ſi minimo cũ dolore, ac cõmodiſ-
ſime ijs eſt adminiſtrata cõpunctio. Ex ijs omnibus liquet, cõfluere ad oculos à cerebro ſpiritum

animalem, tum in crystallinum ipsum humorem, tum vero locum omnem qui illi antestat, quem E
scilicet rhagoidis foramē determinat. Vbi igitur amplior reddita est pupilla, siue id ex prima sta-
tim formatione, siue postea contigit, parum cōmode tota animali spiritu impletur. Fundi igitur
dissoluiq; ac dissipari cogitur. Sicut contra in minore pupilla colligitur, constringitur, ac densat.
Atqui demonstratum in libris de particularum vsu est, eius collectionem ac constrictionem, ad
sensus bonitatem illi conducere: contra, dissolutionem ac dispersionem ad sensus noxam cedere.
Qui igitur fit ꝙ pupilla morbi vitio, non natura minor reddita, multo deterior efficitur quā me-
diocris? An quia vitiosos affectus sequitur, quorum culpa necessario peius cernit oculus sic affe-
ctus, non propter pupillæ angustiam? Quinam igitur hi sunt affectus? nam hoc etiam disputatio
requirit. Vnus quidem ipsius rhagoidis tunicæ tantum, alter humoris tenuis qui medio loco in-
ter ipsam rhagoidem & crystallinum humorem habetur, effusi. Ac tunicæ quidē solius affectus,
extensio relaxatioq; sunt: qualis vtiq; in extrinsecus positis articulis subinde cernitur, cum liga-
menta redūdanti humore sunt perfusa. Humorū vero vitium in defectu consistit: cuius occasio-
ne rhagoides vacuato interno eius loco in se concidens, contrahitur ac rugatur, atq; idcirco pupil
lam imminuit. Deterius ergo aut nihil omnino ex talibus affectibus cernere cōtingit, nō vtiq; p-
pter pupillę paruitatem, sed propter humoris desiderium. Monstratū enim est in his quę de visu, F
tum in libris quos de vtilitate particularum, tum quos de Hippocratis et Platonis placitis scripsi-
m us, crystallinum humorem munimento aliquo indigere, quo externum splendorem sine offen
sa sustineat. Vnum igitur munimentorū eius & is humor est, cum eo etiam quòd substantiæ cry-
stallini humoris non nihil conducit. Vbi igitur parcior redditus hic humor est, & siccior efficitur
ipse crystallinus, vtpote iam humore à quo largiter imbuatur, defectus: & rhagoides tunica in se
concidens, spatium quod inter ipsam & crystallinum interest, angustius efficit. Itaque fit, vt cum
cogatur crystallinus humor paruo interstitio cum externo splēdore commercium habere, persi-
milem patiatur affectum, ijs qui solem nictando contuentur. Horum enim aliqui occæcati sunt:
omnes vero ita læsi, vt vix recuperarint pristinum visum. Quippe monstratum nobis est, fieri
non posse, vt splendidam lucem inoffense toleret visus instrumentum: eoq; factum esse vt rha-
goides tunica quæ nigra simul & cœrulea est, illi sit prætenta. Quòd scilicet hi colores visum, vbi
à splendida luce laborat, maxime consolentur. Atq; hæc quidem causa est, cur imminutus is qui
in pupilla est humor, tum deterius cernendi, tum foraminis rhagoidis tunicæ minoris reddendi
sit occasio. Eoq; maxime insanabilis est eiusmodi oculorum morbus. Alter affectus qui propter
humorem rhagoidis, minorem reddit pupillam, minus illo est noxius. Difficilius nanq; est simi- G
larium corporis particularum cuiuis, cum siccata est, humiditatem restituere, quàm eam cum hu
mecta est, siccare. Atq; hæc quidem medendi rationem quodammodo iam attingunt. Dicamus
autem quod à primo est propositum. Mala quidem est pupillæ paruitas quæ præter naturam
accidit, bona quæ connaturalis est. Laxitas* autem eius nec quæ naturæ lege habetur, bona est,
nec quæ præter naturam est. Cæterum minus mala est quàm angustia. Quippe laxitatis generan
dæ causa, (vt sic dicam) coniuncta, tensio rhagoidis tunicæ est. Sicuti paruitatis, eiusdem relaxa-
tio. Quoniam autem duplici ratione tenditur, cum vtiq; ex suapte natura id patitur, vel siccata
vt corpus similare, vel humectata vt instrumentale: siccitas quidem eius difficile sanabilis est,
humiditas non etiam. Siquidem phlegmonæ & scirrhi, siue durities sensu carentes, & abscessus,
& alij id genus morbi, instrumentalium sunt partium, ex superuacuis humiditatibus oriundi.
Quos oēs si in rhagoide consistant, peritus medicus non magno negotio superabit. Sanè accedit
rhagoidi nonnunq; etiam ex accidēti tensio, à multitudine scilicet subiectorum humorum nata.
Quippe cum veluti vter vesicaue, ijs quæ inter ipsam & crystallinum humorem aceruantur est
impleta, in oēm partem distenditur. Qm̄ autē non solum qui in foramine rhagoidis sint, morbos
disputatio percensuit, sed etiam aliquos ipsis rhagoidis commemorauit, superq; qui tenuis sub H
ea sint humoris: sequens fuerit, quę reliqua in ipsius sunt persequi, quorū vitio vel impeditur vi-
sus, vel omnino aufertur. Ergo ex ijs qui in tunica rhagoide consistunt, ac visui obsunt, vnus ad-
huc morbus restat, tam similarium q̄ instrumētalium partium communis. Is est vnitatis diuisio.
Quæ vtiq; in hac particula, tum vulnus est, tum vlcus. Cum igitur tale vitium magnum est, ita vt
& valenter diuidatur rhagoides, & profundatur extra eam tenuis humor, ac iam corneam con-
tingat, necesse est incidant hoc casu incommoda duo: tum vt concidat super crystallinum humo-
rem tunica rhagoides, tum vt spiritus à cerebro in pupillam totus non perueniat, qm̄ per vulnus
effluat. Quòd autē nō solum ambo hæc coeuntia impedimēto visui sint, sed etiam eorū alterum,
ijs qui prædicta non negligenter legerunt, manifestum arbitror. Mihi vero tempestiuū iam fue-
rit ad tenuem humorem cōuerti, de quo supra dictum hactenus saltem est, ꝙ siue eius plus siue
minus iusto est, visum lædit. Quòd autē etsi aut crassiori aliqñ sit cōsistentia, aut colore quodam-
modo alieno, sic quoq; symptoma aliquod circa videndi actionem excitabit, id dictum prius nō
est, sed iam eius dicēdi est tēpus. Ergo hic humor si crassior q̄ prius erat, est redditus, tum perspica
ciam visus adimet, tum ne lōginq̄ videatur efficiet. Ita vt nec quæ longe posita sunt cernant, nec
q̄ prope sunt admota, exacte perspiciant. Sin vehemēter crassus est factus, veluti in suffusionibus
euenit,

* εὐρύτης. i. amplitudo.

A euenit, vtiq; videre hominem prohibet. Quôd ſi totum foramen à craſſo illic conſiſtente corpore
obtenebratum non ſit, ſed aliqua pars eius pura ſuperſit: vtiq; per illam, quæ extrinſecus ſunt, ſin
gula per ſe ſola nihilo deterius q̄ ante videbunt, non tñ ſimiliter vno tẽpore multa: q.ſ. anguſtior
q̄ ante factus ſit viſionis conus. At ſi in pupillæ centro exigua ſuffuſio cõſtiterit, partibus quæ cir
ca ſunt manẽtibus puris, omnia ijs qui ſic ſunt affecti, veluti feneſtras habere vidẽtur. quippe qđ
in medio nõ cernitur, quaſi exciſum videtur. Iam ſi diuulſa, nec inter ſe coniuncta craſſa corpora
in iam dicto humore fluitãt: ijs qui ſic ſe habent, tanq; culices quidam foris obuerſari videantur,
imaginatio præbetur. Sæpenumero vero ex craſſiore quoq; humoris conſiſtentia, tanq; idolum
aliquod ſibi appareat, imaginantur. Porrò eiuſmodi idoli apparitio poſtquam à ſomno ſurgitur,
plerunq; incidit, potiſſimum pueris, & ijs qui pluſculum vini biberunt, aut alias capite ſunt im-
pleto. Quòd ſi colore immutatus ſit humor, qui inter cryſtalloidem, & rhagoidem habetur, ſi
quidem ad fuſcum inclinet, veluti per nebulam fumumúe hominem videre faciet: ſin ad alterum
vllum colorem vergat, eius nimirum phantaſiam viſibilibus impartietur. At ſi inæqualiter vel à
naturali conſiſtentia, vel colore receſſit, quæcunq; eius pars ſic affecta, ad pupillæ locum perue-
nerit, ſimilem etiam ſibi imaginẽ in viſibilibus repræſentabit. Quippe illius, tum colorem, tum
B conſiſtentiam, tum figuram foris ſe videre homo putabit. Ex hoc ſymptomatum genere, ſunt,
tum ea quæ ſuffuſi imaginantur, tum quæ de ijs quibus vel ſanguis ex naribus profluxurus eſt,
vel qui vomituri ſunt, ab Hippocrate ſunt ſcripta. Iam vero quibus adeo perfectus ſincerusq;
viſus eſt, vt eum ne vel minimum ſenſibile fugiat, exhalationes vero quæpiam à ventre aſcen-
dunt, potiſſimum vbi non probe concoxerunt, ſimilia ijs quæ ſuffuſis ſymptomata incidunt.
Quippe puriſſimus natura tum cryſtallinus humor ijs eſt, tum hic ipſe aquoſus de quo nunc agi-
mus. Magnitudo autẽ ſymptomatũ in his, pro magnitudine paſſionis ſemper reſpondet, non ſo-
lum in ijs de quibus paulo ante agebam, ſed etiam in omnibus quæ prædicta ſunt. Verbi gratia.
Similarium partium intemperies ſi paruæ ſunt, paruam noxam actioni afferunt: ſin maiores ha-
bentur, actioni ad portionem nocent. Sicut quæ plurimum à naturali ſtatu exceſſerunt, omnino
actionem tollunt. Acq; vero & quæ de qualitate & conſiſtentia & colore aquoſi humoris ſunt
dicta, ſi paululum à naturali ſtatu ſunt mutata, paruam etiam actioni afferunt noxam. Sin lõgius
receſſerunt, pro modo vitij ſui etiam actioni incõmodant. Sicuti cum plurimum à naturali ſunt
aliena, omnino actionem adimunt. Ad eundem modum & quæ de rhagoidis ruptura, & pupil-
læ magnitudine ſunt dicta, vel paululum aliquid actionem impediunt, vel amplius, vel omnino.
C Simili modo & animalis ſpiritus vel ad vnguem purus eſt, qualis ęther, vel nebulę ritu humidus
ac turbidus. Præterea in modo ſubſtantię, vel plus eius habetur, vel minus. Ac ſi quidem multus
eſt & æthereus, etiã quę longiſſime abſunt, videt, ac perfecte diſcernit. Sin paucus eſt & purus, q̄
prope ſunt exacte dignoſcit, quæ procul abſunt non videt. Q; ſi humidus ſimul multusq; eſt, lõ-
giſſime quidẽ videt, ſed nõ exacte. Sicuti etiã ſi humidus ſimul exiguusq; eſt, nec exacte nec lon-
giſſime videt. Et de hoc quidem, vt ad rem propoſitam, hæc abunde. Corneæ vero tunicæ pars
quæ pupillæ anteſtat, & cum craſſior, & cum ſpiſſior, & cum humidior eſt facta, viſionem lædit.
Ad eundem modum ſi colorem ſuum mutauit, & ſi vlcus maiuſculum in ſe habet, & ſi quid
eorum quæ extrinſecus illi præiacent inauctum, obſcuritatem affert. Ac craſſior quidem & ſpiſ-
ſior cornea hebetudinem viſus creat: humidior autẽ ſiue vt inſtrumentũ eſt, ſiue vt ſimilare cor-
pus, non ſolum viſus hebetudinem affert, ſed etiã vt quaſi per caliginẽ, vel nebulam, vel halitum
quempiam, vel fumum cernatur efficit. Si vero humores non multi, ſed colore mutato ſint, pro
eorum natura error in viſu reſpondet. Proinde qui regio morbo laborant, pallida omnia videre
ſe putant. Quibus autẽ ex plaga ruptę recenter ſunt in prima tunica venę, rubra. Vlcus vero ma-
iuſculum, non ſolum eo q̄ ſuperuacuum cõtrahit humorem viſionem lædit, ſed etiã q̄ exiguo in-
D terſtitio cryſtallinum cum externo lumine committi cogit. At ſi deſcendat introrſum quod ante
pupillã eſt vlcus, etiã aliquid aquoſi humoris foras effundit. Proinde is qui ſic eſt affectus, in ſum-
mum cæcitatis diſcrimen adducitur. Eoq; fit vt qui in parte corneæ quæ pupillæ prætenditur,
vulnus acceperunt, ſi id vulnus introrſum deſcendit, magna ex parte occæcentur. Cæterum in-
credibile quiddam nec fieri vulgo ſolitum in puero vidimus, qui ſtilo in pupillę loco fuerat com-
punctus. Nam cum ſtatim effluxiſſet aquoſus humor, tum pupilla ipſa minor eſt reddita, tum to-
ta cornea apparuit rugoſior. Cæterũ ſanatus, poſtea recte vidit, collecto ſcilicet paulatim eo qui
effluxerat humore. Verum hæc rara ſunt. Cæcitates autẽ eiuſmodi vulneribus plerũq; ſuccedũt.
Sicuti etiam omnibus iam dictis cauſis, vbi ſcilicet plurimũ ſunt inauctæ. Nam ſiue vehementer
ſpiſſa, ſiue ad ſummũ craſſa, ſiue immodice humida, cornea eſt effecta, omnino tenebram viſio-
ni offundit: ita vt qui ſic eſt affectus, prorſus non videat. Et quid quæſo miri ſi prædictorum ſin-
gula cum inaucta ſunt, viſum animali adimunt, vbi ipſa ſola cornea rugata aliqñ ſimilem noxam
affert. Incidit hoc vitium, ijs qui ad vltimum peruenere ſenium. Sanè conſideranda hoc tempore
diligenter eſt pupillæ magnitudo. Quippe quæ ſi minor eſt facta, etiam aquoſus humor in ijs eſt
imminutus. Sin æqualis ſibi permanet, corneæ ſolius vitium eſt. Verũ eiuſmodi diſcrimina præ-
ſens opus nõ requirit. Cornęę vero tunicę morbi, ſi magni ſunt, prorſus viſum impediũt. Et ma-

xime

xime cum vel phlegmone vel suppuratione laborans, vel insensibili duritie obsessa, aliudúe tale B quippiam passa, veluti instrumentalis pars, humidis morbis afficitur. Ac corneæ quidem tunicæ morbi qui visum vitient, tales & tot incidunt. Mēbrana vero adnata vbi phlegmone laborat, ex accidenti visus actionem impedit. At in ijs quæ Græce vocātur chymoses, p̄terea in pterygijs, nō ex accidenti, sed iam ex prima ratione, pupillam obtenebrāt. Ad eundem modum magnæ palpebrarum phlegmone tumoresq́; si qui super has præter naturam orti, eo magnitudinis venerunt, vt pupillæ vmbram offundant. Atq; hæc omnia aut non videndi, aut male videndi sunt causæ.

De symptomatum causis in auditus sensu. CAP. 3.

ET de oculis quidem satis hæc sunto. Quippe exempli magis causa, q̃ vt singula membratim persequeremur, de his disputauimus. Cum sit mihi institutū ad præsens per generaliores sermones, methodum indicare, qua vsus quispiam, symptomatum causas inueniat. Q̄m autē nō solum methodos ipsas nouisse oportet, sed etiā multifariā in particularibus exercitari, quod facere omnibus in promptu non est, idcirco qualem fieri modū exercitationis oporteat, in oculis nunc ostendi. Ergo ad eius exemplar, reliquæ sentiendi potentiæ sunt adeundæ, æstimandæq́; in vnaquaq; tum primū eius instrumentum, tum cętera quę illi vsum aliquem p̄stent. Ad hęc discernēdum, ceu paulo ante est dictū, quinā ipsius potentiæ laborantis sint morbi, quinā instrumentorū F cuiusq; cuius culpa lędi functionem cōtingit. Siquidē audiendi grauitas, & surditas, aut propter aurium ipsarū particulam aliquā, aut propter neruū, qui in has à cerebro pertinet, aut propter cerebrū ipsum, in ea.s. parte læsum, vnde neruus exorit, animali incīdēt. Atq; in neruo quidē & cerebro vitia sunt, similiter ijs q̄ in oculis. Quæ vero in reliquis particulis sunt, ad portionē quidē, nō tamē omnino similiter lædent. Quā enim habet in oculo crystallinus humor rationē, hanc habet in auribus audiendi meatus finis, vbi neruo dilatato coniungitur. † {Omnia vero quæ extra hunc in anfractu meatus sunt, ijs quæ p̄dicta in oculo de rhagoide sunt ad portionem se habēt.} Itaq; etiā morbos eorū huc trāsferri ex illis conueniet. Similarium quidem corporū, qui in intemperie & continuitatis solutione cōsistunt. Meatus autē ipsius, obstructiones, siue hæ tumoris alicuius pręter naturā ipsarum particularū occasione, ipsum meatum obstruant, quēadmodum abscessus, & phlegmone, & insensibilis durities, & œdema, siue propter tumorem aliquē acquisititium: vel deniq; quisquis p̄ter naturam sit, qualis in meatu sæpe orit̄, porosa quapiam in eo carno saúe substātia enata. E numero eorū q̄ meatū obstruūt, & sordes sunt q̄ in auribus colligi solent.

† Copus hunc locū ita vertit. ptes vero q̃s in meat⁹ infra ātu extrinsec⁹ cōsistētes iuxta ꝓportiōe hac respōdēt, vt iam p dictæ oculorum partes humori crystallidi.

De symptomatum causis in gustu & odoratu. CAP. 4.

TAnq; igitur in ijs particularū ratio symptomatū indicauit causas, ita & in lingua & naso in- G dicabit: modo in ijs quoq; tum primā sentiendi particulam, tum reliqua, quæ totum instrumentū complēt, nouerimus. Monstratū enim est linguam eo q; duabus facultatibus, sensui volūtatiq́; subseruit, duas quoq; actiones habere. Nunc autem eam veluti sentientem consideramus. Odoratus vero sensorium ipsos cerebri esse ventriculos indicauimus. Ac gustandi quidē sensus symptomata sunt, tum omnino nihil saporum sentire, tum nō legitime sentire. Cum autem non legitime sentire, (vt monstratum est) dupliciter intelligatur, alias cum diminute sentitur, alias cū vitiose: diminute quidem gustare, in visu amblyopię, id est visus hebetudini, in auditu barycoiæ, id est audiendi difficultati portione respondet. Vitiose autē gustare, est veluti cū oculis, colore, figura, magnitudine, vel situ mutata videntur. Hoc in auditu, obauditio nominatur. Porrò morbi prædictorum symptomatū, vel quę in gustandi actione; vel quæ in potentia incidunt, partim in similari linguæ substātia & tunica qua inuoluitur sunt, partim in neruis mollibus, partim in loco cerebri, illo præsertim, vnde hi nerui originem habent. Ac reliqui quidem prædictorū omnium morbi in manifesto sunt. Lingua vero vitiôse sapores sentire solet, cum extraneo humore est impleta. Quo casu quæ gustātur omnia vel salsa vident̄, vel amara, vel alia quapiam aliena qualitate dicibili indicibiliúe affecta. Tanq; enim in suffusis visiua vis foris se cernere iudicabat, ea quæ in H ipsis oculis inerant: itidē gustādi facultas ea quæ sunt in lingua, sensibilibus imputat. In arquatis quidem bilis amarorem non linguæ esse ipsius, sed eorum quæ gustat deputans: in alijs vero quibusdam affectibus salsuginem acoremúe edulijs ipsis inesse imaginās: scilicet succo qui extrinsecus accessit, vitiosum linguæ succum, qui prius quieuerat, excitante mouenteq́; gustandi autē vi nō eum qui accessit, sed eū qui in se redundat, sentiente. Raro sanè accidit, sed tamē aliqn̄, vt lingua ex gustandi perfectione priusq; aliquid gustet, succos quos in se habet, sentiat. Simile huius symptoma est, vbi in stomachicis affectibus, suffusionis imaginatio oculis incidit, vel sonitus auribus cum nihil extra sonet, sed motus ipse circa cerebri mēbranas imaginationes creet, vel odoris in naribus, ab succo aliquo in his contento. Sed q̄m de naso meminimus, qui duplici facultati veluti lingua subseruit, (Quippe qui & odoratus instrumentorū & respiratus veluti finis quidā est,) nō alienū sit de hoc quoq; sicut de prædictis egisse. Si enim accidit in eo morbus aliquis, qui eius meatum vitiet, aut deterius sentiet odores odoratrix vis, aut omnino nō sentiet. Ergo si vel vehementer sit contusus, vel polypo vel tumore aliquo pręter naturam laboret, spiritus viam occludet. Huius generis est & si qua circa internā eius membranā incidit phlegmone. Quinetiam quæcunq; in aliqua parte ossium colatoriorum, aut etiam in cerebri inuolucris, aut ipsis ossium

foramentis

A foramentis obstruunt, hęc quoq; odoratricem vim impediunt. Atq; hoc magis si in processibus
cerebri, qui ad has perueniunt particulas, fiant. At in catarrhis & coryzis & deniq; ijs quibus ab
æstu, frigore, vel humore oppleti priores cerebri ventriculi sunt, non locorum modo qui istic ha-
bentur obstructio fit, sed etiam tum spiritui ipsi qui in ventriculis est, tum cerebro, quod hos con
tinet, intemperies quædam accedit. Iam compressiones & diuisiones notabiles cuiusuis prædi-
ctarum particularum, tum non legitimum odorabilium sensum, tum odoratus priuationem in-
ducunt. Vitiosus vero erransq; sensus hoc loco fit, propter vitiosum aliquem qui in eo contine-
tur succū, qui scilicet mali odoris aliquid exhalans, ascendentes ab admotis corporibus ad odorā-
di facultatem halitus obturbat. Taleq; est in hac facultate hoc symptoma, quale arquatis in gusta
trice accidere est dictum.

De symptomatum causis in sensu tactus, ac cur seorsum vel sensus vel motus aliquando deperdatur. CAP. 5.

QVoniam autem de sensibus qui in proprijs & sibi addictis animalis partibus exercētur,
abunde diximus, age nunc de eo qui omnibus qualitercunq; sentientibus est cōmunis,
B (quem vtiq; tactum vocant) agamus. Sunt igitur huius quoq; ad aliorū portionem sym-
ptomata. Vtitur autem is non proprijs appellationibus, sed cōmunibus, sicut etiā prædictorum
aliqui. Neq; enim aut in gustatrice, aut in odoratrice vi, tale aliquod nomē habemus, qualia sunt
in visiua virtute, amblyopia, id est visus obtusus, & cæcitas, & parorasis quędam, id est visus pra-
uitas. In auditrice vero, barycoia, id est grauis auditus, & surditas, & obauditio, siue obaudinis.
Nihil enim hoc in loco interest, quibusnam quiuis pro arbitrio vtatur nominibus. At hæmodiæ
siue dentium stuporis, tum nomen, tum symptoma vnius tangēdi est virtutis. Cæterum hoc tam
in ore q̃ in dentibus post acidos & acerbos cibos, incidere maxime consueuit. Torpor vero qui
ex tam motus q̃ sensus difficultate est compositus, in toto corpore & maxime in artubus, manife-
ste videtur à frigore et compressione neruosorum corporum incidere. Ad hęc etiam à torpedinis
marinę contactu. Si autem sua sponte nulla tali causa pręcedenti incidat, omnino vita deses, et ci-
borum vel crassorum vel lentorum abundantia, vel consuetę alicuius vacuationis suppressio ne-
cessario antecessit. Ac continens quidem, siue cōtentiua, siue proxima, siue quomodocunq; alio
vocabulo libeat appellare, huius symptomatis causa est, talis quispiam in neruo affectus, cuius oc
casione à principio ad ipsum virtus transmitti prohibetur. Porrò prohibetur, siquidem meatum
C aliquem neruus habet, qualem qui ad oculos descendunt, manifeste habere cernuntur, vel ex ob-
structione, vel compresione: si autē nō habet, ex constipatione vel frigore vel cōpresione. Atq;
q animalis quidem virtus, siquidem meatum aliquem tanq̃ certam viam à cerebro per neruū ha
bet, hoc obstructo impedietur, cuiuis arbitror pateat. Quinetiam q compreso extrinsecus ner-
uo, angustia meatui eius cōtinget, ne id quidem vllum lateat. Q; autē & si nullus sit meatus, sed
tanq̃ per aquam vel aerem solis radij transeunt, sic principij vis per ipsum corpus neruorum per-
meat, cum hi ad crassiorem habitum sunt mutati, transitus impedietur, nec id mihi lōgius proba-
tionibus egere videt, recordāti pręsertim ea quæ in aqua & aere eueniūt. Quippe in aere nebula
& fumus & nubes, in aqua lutum & limus, solis splendorem, quo minus per ea syncerus pcedat,
impedimento sunt ac vetant. Ad eundem igitur modum & neruus, si crasiore habitu & duriore
q̃ pro sua natura sit redditus, virtutis transitum prohibebit. Sanè crasiore habitu erit, si vel gluti-
nosis, vel crasis alatur succis, vel violēto frigore sit stipatus. Si autē à duro aliquo corpore quod
illi extrinsecus innitatur pressus sit, ne sic quidem virtutis transitum nō morabitur. Proinde ner-
ui qui vel funiculis, vel manibus sunt cōstricti, & qui ab extērno aliquo, quod vel phlegmone sit
obsessum, vel cū sensus noxa duratum, (scirrhū vocant) premuntur, & qui aut luxatis aut fractis
D osibus angustantur, oēs principio quidem torpēt: postea vero omnino sensus motusq; expertes
fiunt. Et vocatur quidē eiusmodi neruorū vitiū Gręce paralysis, id est {neruorū} resolutio. Quæ
cū in eodem genere cū torpore sit, magnitudine certe ab eo differt. Ac si in oēs incidat neruos, il-
lico totū corpus sensu motuq; priuat, ac mortē celerē respiratus priuatione infert. Si igitur spina-
lis medullę principiū sit læsum, particulis q̃ in capite sunt solis quoad viuit homo, tū sentit, tū mo
uet. Sin in cerebro ipso læsio incidat, statim omnibus partibus impotēs insensibilisq; efficit. Vi-
ἀγχόνη uit autē vteruis horū tanto tpe, q̃to viueret si anginā premeret. Quibuscūq; vero spinalis medul
la infra neruorū exortū, qui pectus dilatant est lęsa, siue vertebra aliqua loco suo mota, siue etiam
aliter, si magna quidem est læsio, insensibiles immobilesq; omnibus q̃ infra sunt partibus statim
fiunt: sin parua est noxa, torpent hi, nō tamen moriuntur, propterea q respiratio ijs illęsa manet.
At brachiorum sensus ijs quibus spinalis medulla circa quintā vertebram est vitiata, totus simul
cū motu amittit. Quibus autē circa sextā, non totus: quippe primæ brachij partes illæsæ perstant,
Iam multo etiā minus eius desiderat, si circa septimā vertebrā male sit affecta. Q; si circa octauā
sit læsa, q̃ minimū eius requiritur. Ac si q̃ post hanc habet, iniuriā est passa, prorsus nihil mali bra-
chijs accedit. Cęterū quibus spinalis medulla in collo est vitiata, ijs omnibus vox adimit. Quibus
circa dorsi vertebras est læsa, ijs vtiq; nō tota: verum quātum eius, secundum vnamquāq; defini-
tum in ijs est quæ de voce scripsimus. Nunc enim mihi videor plura q̃ pro instituto dixisse. Neq;

enim

enim omnia symptomata mēbratim persequi, hoc in opere est propositū, sed ea in generales cau- E
sas reducere. Illud ergo generatim mihi de omni sensus laesione sit dictum, q̄ à quibus neruis va-
lentibus suppeditatam sibi vim habent, ab ijsdem male affectis laeduntur. Q̄, si quis cuiusq; ner-
ui nosse vim studet, eorum qui ad respiratum cōducunt, in libris qui de respirationis causis inscri
buntur vim discat: eorum vero qui ad vocem, in opere quod de voce habet titulum. Ergo de his
alibi scrupulosius est proditum. Qui autem colli, capitis, abdominis, brachiorum, & crurum par-
tibus nerui subministrent, non alij modo ante nos non incōmode prodiderunt, sed ipsi quoq; in
libris de dissectione administranda scripsimus. Ac propositus quidem nobis sermo erat de sym-
ptomatis quę sensus comitantur. Quoniam autem partes quę per neruū aliquem voluntariè mo
uentur, eaedem protinus sensum quoq; per eundem possident, duplicem ijs noxam ex nerui in-
iuria necesse est accedere, alteram sensus, alteram motus. Qui igitur fit, q̄ videtur particulae quae-
dam ad voluntarias quidem functiones resolutę esse, & tamen sentire? Rursus alię moueri qui-
dem, minimè autem sentire? Sanè in lingua & oculis nulla fit dubitatio, propterea q̄ hęc duplici
neruorum genere sunt prędita. At in quibus membris duri tantum nerui sunt, in ijs distinguen-
dus sermo ad hunc modum est. Si cute ablata, subiectus ei nudus musculus immobilis appareat,
tangentem tamen sentiat, paruam illi noxam incidisse est putandum: vtpotè per quā minimè ste- F
tit quin tantum animalis virtutis ceperit, quātum ad sentiendum quidem esset satis, ad musculū
mouendum non satis. Consistit enim in patiendo magis, q̄ agendo, tangendi sensus. Itaq; etiam
parua virtute perfici potest. Musculorū motus, cum agendo, non autē patiendo obeatur, (totum
nanq; corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Contra vero nunq̄ deprehēdas mu-
sculum vllum moueri, vt idem nō sentiat. At si superiacens musculo cutis sensum amisit, ipse au-
tem moueatur, nihil est quod mirere. Veluti nec si duorum musculorū alter moueatur, alter mo-
ueri non possit, aut altero sentiente, alter sit insensilis. Sicut enim in ijs alterius laesum neruū esse,
alterius integrum licet: sic is qui in cutem dispergitur, iniuria affectus esse potest: qui autē in mu-
sculum, minime esse affectus. Contraq; qui in cutem spargitur, nullam esse passus iniuriam: qui
in musculo est, non esse noxae expers. Ac de propositis symptomatis, haec satis.

De causis delectationis & doloris in vnoquoq; sensu. CAP. 6.

DElectatio autē & dolor omnibus sensibus contingunt, non tñ pari euidentia, sed in oculis
minus q̄ in caeteris euidenter: in tactu autē & gustu, maxime luculenter: ab ijs deinceps in
odoratu, & post hanc in auditu. Quaenā igitur est tum omnium cōis, tum cuiusq; causa propria?
Sanè cōis ea est, quam Plato in Timaeo reddit sic scribens: Violenta passio quae praeter naturam G
est, cum simul multa & celeriter fit, dolorem affert. Ediuerso, quod ad suam naturam vniuersim
& celeriter redit, iucūdum est. Quod autem sensim & paulatim fit, sensum latet. Atq; ita quidem
Plato. Hippocrates vero eo antiquior, Iis inquit quibus natura alteratur & corrumpitur, dolores »
fiunt. Quippe illud, (Corrumpitur,) celeritatem simul ac magnitudinem mutationis indicat. Sa- »
nè tactui accedunt magnae mutationes naturae, à frigidi calidiq; violento cōtactu. Pręterea ab ijs
quae quassandi, vel secandi, vel distendendi, vel exedendi vim habent. Quippe humidum & sic-
cum, si absint calefactio & refrigeratio, citra violentiam corpus cōtingunt. Id quod opus de sim-
plicibus medicamentis qui reuoluet, facile discet. In his enim illud monstratum est, frigidum alia
ratione oblectare, q̄ calidum. Quinetiam ipsum in substantiam diuellendo, dolorem afferre. Vi-
dentur autē & quę quassant, & quę tendunt, dirumpendi corporis periculum afferendo, dolorū
causę esse. Non secus autem & quę pungunt, & quę diuidunt. Neq; enim postq̄ aliquid diuisum
ruptumúe est, dolorem infert: sed in ipso, (vt sic dicam) fieri, talia omnia doloris causae euadunt.
Nisi tñ ex accidenti aliquo, eos qui sic affecti sint, dolor sequitur: alias quidem acri humor excul-
ceratum corpus mordente, alias phlegmone superueniente. quę ipsa quoq; nunq̄ non distenden
do contristat. Non raro vero etiā caloris iniuria, vel humorū acrimonia. Diuellitur autē & gustus H
instrumētum, quatenus vtiq; tactus est particeps, à iam dictis: quatenus vero gustus est, ꝓprium,
ab acidis, amaris, acerbis, & acribus succis: propterea q̄ horum singuli, sicut monstratum est, con-
tinuitatem diuidunt. Contristant vero & olfactum, qui à iam dictis succis exhalant halitus: q̄ hi
quoque continuitatem distrahunt. Auditum vero infestant, vox aspera & maxima & celerrima,
Quibus etiam in magis tonitribus in idem coeūtibus, aliqui auditus sensu omnino sunt priuati;
ipsius. s. instrumento soni violētia diuulso. Iam vero ipsum visum maximi splēdores nimia secre-
tione, non infestant modo, sed etiā corrūpunt. Est autē ipsa quoq; secretio ex diuidentiū genere,
videturq; omnibus sensibus commune, infestantem passionem ex secretione ac diuisione conti-
nui vnitiq; corporis tum excitari, cum ea vel vniuersa vel magnis portionibus & celeriter, quod
Graece athroos voco, incidit. Hoc autē & Plato profectò voluit, cū dixit molestū sensum, ex pas-
sionis tū violentia, tum quae magnis portionibus cū celeritate sensibilibus corporibus incideret,
ꝓuenire. Neq; .n. refert an molestū, an tristē, an dolorificū, an dolorosum, an laboriosum appelles:
sicuti nec si passionē ipsam, molestiā dicas an tristitiā, an dolorē, an dolentiā, an laborē. Atqui per-
spicuū est Platonē ipsum pro eadē re dictis nominibus omnibus promiscue vsum, & in Timaeo
& in Philebo, ꝑterea & in alijs libris sicubi de ipsis sermo inciderit. Q̄, autē & Hippocrates opi-
nio eiusdem sit tum in nominibus ipsis, tum rebus sententiae, non solum ex ijs constat quę paulo

supra

A supra sunt dicta, sed etiam ex omnibus libris quos scripsit. Ac quod contristat quidem in omni-
bus sensibus ad hunc modũ prouenit: iucundum vero quod illi est contrarium, contrarijs ex cau
sis. Quippe eius quo diuelli periclitabatur, reditus ad naturã simul & celeriter factus, voluptatẽ
affert. Idcirco oculis iucundissimũ spectrum cœruleum est: sicuti e diuerso, grauissimum tristissi-
mumq́ quod splẽdidum simul albumq́ est, quemadmodum sol. Proxima ijs sunt, inter ea quidẽ
quę cõtristant, album: inter ea quæ delectant, fuscũ. Illud quidẽ ꝙ substãtiam eius segreget simul
ac resoluat, hoc ꝙ citra violentiam congreget. Neq; enim, ꝑfectò sola cõgregatio satis est, cum sic
nigrum quoq; iucundum esset, nunc autẽ sic nõ est. Cũ enim visionis substantiæ sit cõtrariũ, vio-
lentius eam cogit, q̃ vt eam ad naturam reducat. At vero quod nigerrimum est, eo quod splendi-
dissimum est, minus infestat. Non vtiq; ꝙ contrarium minus sit triste, q̃ excessus qui est in gene-
re cognato, (Quippe hac ratione magis contristaret nigrum, q̃ quod est splendidissimum.) sed ꝙ
visus instr̃m sit splendidum. Talis vero substantia omnis, subtilium sit partium: nigrũ vero sem-
per crassarum. Est autem perpetuo quod tenuium est partium, magis actiuum natura, q̃ id quod
est crassarum. Ergo cum inter se cõmittuntur quod tenuium partium est, & quod crassarum, re-
missius agit quod crassum est, in id quod tenue, quatenus scilicet id à tenui potius pati est natum.
B Ita igitur & sol visum offendit, ꝙ cum magis tenuis substantiæ sit, facile eum segreget. Ac cogna-
tione quidem substantiæ, minus contristat, q̃ ea quæ sunt contraria: sed cum actionis vehemẽtia
sit violentior, hoc ipso celeritatem quoq; ad visus noxam obtinet. Quod enim in minimo tempo
re visus noster à solis splendore patitur, id non nisi in plurimo sentit, vbi omnino nullum splen-
dorem vidit, sed in profundis tenebris est versatus. Quippe is quoq; ad lucem reductus, videre
non potest, eo ꝙ extinctus ad quendam modum crassatusq́ sit, ac tenebrosus effectus. Iucundis-
simus igitur merito gratissimusq́, cœruleus color visui est: si tamẽ is à sole non est digestus. Huic
enim cum vtiq́ ægrotat, cõtrarium remedio est: Sicut ei qui fatigatus est quidẽ, sed iam sanus est,
cœruleum aut fuscum saluberrimum est spectrum: vtpote quod nec eum segreget, veluti tum al-
bum, tum splendidum: nec cogat & extinguat, veluti nigrum. Ac fuscũ quidem ex albo & nigro
simul mistis efficitur: cœruleum vero ex albo ac splẽdido tum coeuntibus, tum in saturũ nigrum
incidentibus. Sic enim nos Plato de ambobus docuit. Ergo hi colores ex contrarijs immodicisq́
mistis, medij ac mediocres fiunt. Qui & excessum vtrũq;, quo visus læditur, declinent, & medio-
cres ipsius fatigationes recreent: non secus q̃ morbos qui ex segregatione proueniunt, nigrum.
Sanè voluptas quæ ab ijs prouenit perinde euidens non est, ac in alijs fit sensibus: propterea scili-
C cet ꝙ nec dolor par erat. Quippe substantiæ tenuitas in visu nec dum segregatur, propter substã-
tiæ cognationem, violẽtum aliquid patitur, (qñ ad quod ducitur, ipse per se prior properat,) neq;
dum congregatur, propter mutationis imbecillitatem. monstratũ enim est quod tenuis substan-
tiæ est, id ab eo quod crassum est, languide cogi. Atq; ita quidem in visu se habẽt voluptas, & do-
lor. In auditu vero, iucundissima vox est, quæ lenissima tardissimaq; est: propterea quòd e diuer-
so infestissima est, quæ asperrima celerrimaq́ sit. Verum hæc sano integroqúe sensui iucunda tri-
stiaq́ sunt: fatigato ea grata fit quæ præter lenitatem & tarditatem etiam parua est. At ei qui iam
ægrotat, quæ simul & lenissima & tardissima, & maxime exilis est. † Atque hac etiam magis,
quę numerosa est. Quippe omnimodum silentium simile quid in auditu est, atq; tenebra in visu.
Vnde etiam in quæstionem venit, contrarium'ne luminis tenebra sit, an eius priuatio: sicuti vo-
cis silentium, & motus quies. Voluptas autẽ euidentior in hoc sensu est, propterea ꝙ substãtia est
crassiore. Sicut in odoratu adhuc manifestior est delectatio, propterea ꝙ eius substantia est ma-
gis crassa. Quantũ enim aer splendore est crassior, tñ aere crassior est halitus. Est vero splendoris
quidem sensus visus, aeris vero auditus, halitus odoratus, æque scilicet vt humidę naturę gustus,
& solidi corporis tactus. Qm̃ autem cognati generis cũ gustu odoratus est, sola substantiæ tenui-
D tate ab eo dissidens, (est enim halitus humor attenuatus) de ambobus simul agemus: à gustu cla-
ritatis gratia incipientes. Gratissimi igitur huic succi sunt, cũ naturaliter se habet, omnes qui dul-
ces sunt & pingues. Hi nanq; oẽs mõstrati sunt, corporis substantię maxime cõsentientes: recen-
ter autem ab aliquo quod contristabat affecto, pingues: quippe qui exasperatum cũ maxime le-
niunt. Iam vero ægrotanti, qui ijs qui affligant, sunt cõtrarij: crassis quidem, qui attenuant: tenui-
bus, qui crassant: glutinosis, qui dissecant: exasperantibus, qui leniunt: ad eundẽ modum calidis,
qui frigidi sunt: frigidis, qui calidi: sicut siccis, qui humidi, & humidis, qui sicci. Dictũ autẽ de ho-
rum natura est, in quarto de simplicium medicamentorum viribus. Legendusq́ nõ negligenter
is liber est, vt qui tum ad cognitionem, tum curationem sit vtilis. Siquidem venter visceribus ve-
nisq́ subseruit: itaq; & quales hæc succos requirunt, tales appetit. Porrò huic pro discernendi in-
strumento lingua prostat, ijs scilicet succis maxime gaudẽs, quos ventriculus desiderat. Huiusce
autem societatis, tunica qua vestitur maxime est causa. Ac delectatur quidẽ lingua diuersis in tẽ-
poribus, ex succis qui sibi extrinsecus admouent̃ sanè alijs atq; alijs. Delectatur autem nonnunq̃
etiam dulce quod habet in seipsa, sentiens. Porrò dulcis hic succus pituitæ species est. Quoties au
tem effusum à venis sanguinẽ, lingua vt dulce sentit, tale q̃d patit̃, quale ab extrinsecus admotis.
At in odorandi facultate, externorũ quidẽ, tum iucundorũ, tum tristium sensus perinde se habet,

†Codi. græci impressi habẽt vt Linacer & Leon. trãstule runt. Antiq tñ nõnulli habent [illegible] &c. atque hac & magis oimo di [illegible] &c. & [illegible] Copus verum.

vt in gustatrice. Halitus vero quos in se habet, graueolētes quidem, vt dictum prius est, aliquādo E
sentit: beneolentes aut in summa iucundos, non sentit, veluti nec visus nec auditus. Hi nanq; sen-
sus cū tenuis substantiæ sint, nulla in seipsis valida passione afficiunť. Tactus vero & gustus vehe
mens quidem tale aliquid, nec ipsi sentiunt, confusum tñ eiusmodi aliquid nonnunq; patiuntur.
Lingua quidē (vt dictum est) à dulci in se pituita, quam Praxagoras & Philotimus speciali magis
nomine dulcem succū appellāt. Tactus vero ipsum motū in se nō raro sentiens, qñ scilicet ijs quę
ipsum intus exasperāt vel cōcoquendis, vel difflandis, vel sensibiliter excernendis ad naturā suā
reuertiť. Quinetiā qui lassitudine laborāt, vbi molli frictione, vel in balneo loti, ab ijs qescūt eui-
dentē sentiunt voluptatē. Iam magis etiā sub iam dictis motibus, in fatigatis ipsis particulis, dum
ad statū naturalē redeunt, oblectantur. Sanè non solū lauando, & molliter cū largo oleo fricando,
voluptas lassatis partibus accidit, sed etiam in maioribus doloribus pertractatio quæ mollis, blan
da, & lenis sit, solatium quoddam non exiguum affert. Cæterum talia externa sunt, dicendumq;
de ijs omnibus deinceps. Quippe de odorabilibus nihil opus est pluribus differamus, cū se cū gu
stabilibus ad portionem habeant. Delectamur igitur in hoc sensus genere, (vt vno verbo dicam)
dum ad naturalem statum reducimur. Contingit autem id nobis semper per contraria, modo sal-
tem prout consentaneum est, cōtrarium quis accipiat. Est autem consentaneum in omnibus ta- F
libus id accipere, quod primū, & secundū se, nec per alterum interpositū finis sit causa. Nō quod
græce procatarchon & procatarcticon, {latinè externam causam vocant.} Id quod Hippocrates „
tum in alijs multis nos admonere videtur, tum cū ait, Est vbi in tetano quòd citra vlcus sit, iuue- „
ni bonæ habitudinis seu quadrato, frigida, æstate media, largiter affusa, repercussum caloris facit. „
Calore autem hæc liberantur. Quippe si quis de ijs incōsideratius iudicet, putabit aliquid eorū „.
quæ præter naturam sint, aliquando per similia percurari, veluti tetanum à frigida lauatione. Se-
cus tamen se habet veritas, cum perpetuo talia omnia ad naturalem statum per contraria redeāt:
sicut etiam tetanus per caloris repercussum. Ac si quidem simul & celeriter id fiat, sanatio cū dele
ctatione perficitur: sin paulatim, insensibilis erit ad naturam reditus. Similiter autem de abitione
à naturali statu ad eum qui præter naturam existit, est sentiendum. Quæ enim simul & celeriter
fit, & violenta & cū dolore omnino est: quæ paulatim, insensibilis. Proinde cū non naturalis affe-
ctus qui paulatim in nostris corporibus cōtrahitur, nullum sui sensum excitet, eius ad naturalem
statum reditus, cū vniuersim & celeriter perficitur, nō solum sentitur, sed etiam delectationē secū
affert: potissimumq; qui à maxime nobis cognatis efficitur: cuiusmodi sunt in gustu quidem, dul-
cia: in odoratu, quæ ijs proportione respondent: vocantur autem odorata siue odorifera. Egre- G
gium vero proprium quiddam habet generatricium particularum sensus, propterea q etiam fa-
cultatem habent valentissimam, in mari quidem, seminis expultricem: in fœmina vero, tum hanc
ipsam in testibus & seminalibus vasis, tum attractricem in toto vtero. Coniunxit enim natura &
cum seminis effusione, & cū eius cōceptu, ingentem cupiditatem simul ac voluptatem. Cęterum
offensa redundantis & intus manentis seminis, quod paulatim multo tēpore, ac idcirco plus col-
ligitur, quanq̃ magnopere infestet, sicut alibi dicemus, impar tamen est magnitudini voluptatis,
quæ in venere sentitur. Offendentis enim expulsio simul & celeriter facta, etiam delectationis
magnitudinem celeritati reditus ad naturam, proportione respondentem habet.

De symptomatum causis quæ ventriculo eueniunt. CAP. 7.

RELiquum autem fuerit de ijs symptomatis, quæ circa os ventris contingunt (cor etiā appel-
lant) differere. Sunt enim hæc quoque ex tactorio genere. Cæterum nullum membrorum
aut ita exactum habet sensum, aut ita vtrunque principium vna secum afficit, sicut os ventriculi.
Nominatur autem in consuetudine non vulgo solum, sed etiam à medicis stomachus. Quę nāq;
stomachicæ vocantur syncopæ, huius particulæ symptomata sunt. Quemadmodum & cardial-
giæ, quæ ab altera eius appellatione nomen sunt sortitæ. Inducit p̄terea & dyspnœas & apnœas H
& demōrsus & epilepsias & deliria & melancholias. Atq; hæc quidem omnia societatis ratione:
inappetentias vero & diminutas vitiosasq; appetentias per seipsum. Voco autem inappetētiam
cum quis nihil omnino appetit: diminutā vero appetentiam, eā quæ imbecilla est. Porro vitiosa-
rum, aliæ ad immodicam cibi & potus sumptionem sunt deditæ, alię ad alienarū qualitatum desi
derium propensæ. Dicendum ergo ordine de omnibus, initio à proprijs eius symptomatis sum-
pto. Sequunť hæc ipsas naturales particulæ functiones, quarū vtiq; gratia maximos à cerebro re-
quirebat neruos: propter quos etiam excellentiam hāc sensus præter cæteras particulas possidet.
Nam qm̄ cute tenus vnūquodq; animal in ambientem aerem digeriť, accidit vt membra quę sub
ea sunt, prima vacuenť: quorum ingenita vis (vt in opere de naturalibus facultatibus à nobis est
monstratū) ex proximis sibi alimētum trahit, id scilicet quod vacuať reficiens: deinde rursus illa,
ex ijs quæ sibi sunt proxima: sicut quæ tertio loco sunt posita, ab ijs quę sibi: atq; ita semper p con
tinuum, veluti in choro quopiam translatione celerrime facta, ad venas quæ ad ventriculū perti-
nent, vacuatio peruenit. Hæ vero & solent pariter, & natæ sunt ex ventriculo nutrimentum tra-
here, perinde vt stirpiū radices quę in terrā sunt dimissæ, ab ea. Cū enim hoc opus vniuersum na-
turale sit, non animale, similiter in stirpibus, & animalibus perficitur. Ac in stirpibus quidē, terra

* Hæc dictio: nō est in Codi. antiqu. nec cæteri interpretes videtur eam habuisse, sicuti [illegible] ne superflua est.

perpetuo

A perpetuo paratum largumq; alimentum rigantis ritu ſubminiſtrat,quamdiu cœlitus temporum
ſtatus pro natura ſe habet. Quando ſi ex terra ſqualoris exceſſu, ſiccatus eſt humor,ſtirpes nutri-
menti penuria marceſcunt.Animalibus autẽ,vtpote terræ non affixis,præter vtiq; pauca quędã,
natura ventrem pro nutrimenti veluti penu fabricauit,quemadmodũ ſtirpibus terrã.Dedit autẽ
animalibus & penuriæ ſenſum,quo ſcilicet ad cibũ potionemq; proritata, in tẽpore explcantur:
vocaturq; eiuſmodi implendi deſiderium,appetẽtia.Fit autem ex penuriæ ſenſu,cũ ſcilicet venę
ex ipſo ventriculo, veluti emulgẽtes ſugentesq; aliquid trahunt. Nõ ferens autẽ eum ſuctũ ven-
triculus,ſed veluti diuulſus,offenſæ eius medelã cibum cõparat.Quippe venę hoc pacto ad obie
ctos cibos conuertunt,atq; ex ijs nutrimentũ trahunt,nequaꝗ ex ventriculo.Fitq; poſt cibi ſum-
ptionem,vt & venę ſimul ad cibos ſe conuertant,& ventriculus ex ijs, quantum prius per venas
eſt exhauſtum,in ſeipſum trahat.Ac ſuctus quidem ipſius ſenſus,fames eſt. Reliquorum duorũ,
alterum venarum ſuctum pręcedit,vocaturq; appetẽtia homonymos cũ altera : eſt autẽ naturale
opus,non animale.Talem vero appetentiã vacuatio præcedit. Exiſtuntq; in totum quinq; ſym-
ptomata,ordine quodam ſeſe deinceps ſequentia:quorum primũ vacuatio eſt,ſecundum vacua-
torum appetentia naturalis,tertium ventris ſuctus,quartum eius ſenſus,quintum appetẽtia eius
B animalis, quæ omnium eſt vltima. Itaq; etiam huius actionis amiſſio, aut eo accidit, ꝙ ſenſus ſu-
ctus ſit amiſſus, aut eo ꝙ ſuctus nõ fiat, aut eo ꝙ corpus non vacuetur. Ad eundem modum exi-
guę & languidę appetentię erunt,non perditis ijs quæ diximus,ſed prope vt pereant perductis.
Vitioſæ vero appetentię quę quidem in quantitate modum excedunt, vocãturq; à quibuſdã ca-
ninæ,tum exiſtunt,cum vel acidus quiſpiam vitioſus ſuccus ventriculum mordet, vel totum cor
pus immodice digeſtum, inops alimenti redditur. Vitioſus nãq; ſuccus,qui frigidus eſt,ſimilem
ſuctui morſum infert:appetentiam vero proritat,naturalis affectus ſimilitudine: alimenti autem
non potus deſideriũ excitat,propter frigus.At vitioſo ſucco qui ſalſus & bilioſus ſit,ventrẽ mor-
dente,potio magis ꝗ cibus appetitur. Præterq; enim ꝙ calefiat,ſicceturq; ab eo ventriculus, quæ
vtiq; ſitis cauſa ſunt,etiam liquari ſundiq; tum in eo,tum venis ſuccos contingit. Fundendorum
autem ſuccorum ſymptoma, ea quibus continent̃ implet,quẽadmodum(arbitror) frigiditas va-
cuat.Itaq; etiam non parũ ad eſuriem, frigiditas eorũ quæ in ventre habentur,confert : cũ & cor-
pora eorum tunicasq; vacuet,& cogendo conſtringendoq; ad appetentiam irritet.Non eſurien-
di vero continens in primis cauſa eſt caliditas,vt quę ſolida corpora laxando reſoluat, atq; ad tra-
ctum imbecilliora reddat:liquida,liquando amplius extendat.Atq; vna quidem caninę appeten
C tiæ cauſa eſt,vitioſus is ſuccus qui acidus eſt:Altera(vt dictum eſt)amplior per totum corpus va-
cuatio,quæ vel caloris robore,vel retentricis facultatis imbecillicitate ſit illata.Proinde in priore
affectu accidit,vt plurima ſumptorum incidat deiectio : in ſecundo, ceu qui ex vacuatione habi-
tus ſit conflatus,alimentum in corpus digeri. Atq; immodicę quidem & appetentię & fames ob
hæc fiunt. Vitioſas autẽ qualitates concupiſcunt hi, quibus ventris tunicæ vitioſum aliquod ex-
crementum imbiberunt.Solet id maxime mulieribus,quæ vitioſi ſint ſucci,cũ grauidæ ſunt inci
dere:vocaturq; affectus græce citta, {picationem aliqui latinè appellarunt.} Appetunt autẽ ſub
hoc affectu,acida maxime acerbaq;: aliqñ vero acria,ſicut nõnunq; vel terrã cimoliam,vel teſtas,
vel extinctos carbones, taleúe aliquod alienum edulium. Porrò ſic afficiuntur earũ pleræq;, vſq;
ad ſecundum & tertium mẽſem. In quarto vero deſinunt,partim vomitione vacuato vitioſo ſuc
co,partim tempore concocto.ſcilicet muliere ipſa prę cibi auerſione,exigua comedente : partim
etiam abũdantia ipſa humorum vacuata. At primis duobus menſibus parum ſanguinis in fœtũ
attrahitur : vtpote adhuc minimũ,cum ſcilicet quod in vtero eſt hoc tẽpore, nec embryon græce
vocetur, ſed cyema adhuc, id eſt vteri geſtatio. Hoc autẽ auctius redditum, tum ipſum ampliore
nutrimento vtitur,tum non ſolũ quicquid optimũ in venis eſt, id attrahit(ceu prius dixi)ſed etiã
D quia plus indigeat,eius quod vitioſum eſt,aliquid vna trahit. Atq; ita totum corpus,tum plenitu
dine laborare deſinit,tum minus vitioſo fit ſucco. Ipſe autem fœtus alimenti quod attrahit excre
menta,in duplicibus membranis reponit.Ac fit quidem magna ex parte ipſe quoq; et vitioſioris
ſucci,& intemperantior,vtpote ex vitioſo nutritus ſanguine: niſi ſi quę eum geſtat in reliquo ge
ſtationis tẽpore,ſalubribus vtatur alimentis. Verum hoc nihil ad rem propoſitam. Vitioſæ autẽ
qualitatis appetẽtia,de qua diſputãs picationis memini, aliqñ in viris quoq; incidit : cũ ſcilicet ijs
quoq; in ventris os,ſimilis aliquis vitiatus ſuccus procubuit. Atq; hęc quidem circa cibi appetẽ-
tiam,ſymptomata fiunt. In potionis autẽ appetentia,altera totidẽ ijs ſimilia. Quę quidem veluti
priuatio deſiderij potus eſt , cũ corpus vel propter exceſſum humoris & frigoris omnino potio-
ne non eget,vel venter offenſam ex deſiderio in ſe non ſentit. Quæ vero diminuta eſt appetẽtia,
cum eadẽ ipſa remiſſiora ſunt.At quæ vitioſa eſt,ad portionem ſe habet cũ ea,quę circa alimentũ
eſt praua : aliqñ quidem immodicũ poſtulans potum,vtiq; cũ in ipſis ventris tunicis, malus quiſ-
piam ſuccus ſalſus aut bilioſus cõtinetur:aliqñ autem naturali humido in eo veluti feruẽte.Alie-
ni vero deſiderantur potus,perinde vtiq; ac cibi,pro dominantis vitioſi ſucci ratione. Atque hęc
quidem in longo tempore,ijs qui vitioſa victus ratione ſunt vſi ſuperueniunt.Inexplebili vero
nouimus cruciari ſiti,ex qua etiam perire, tum cum qui viperam comederat,(erat autem fortaſſe

 dipſas)

dipsas) tum messores, qui vinum in quo talis serpens fuerat mersa biberant. tum eum qui vetus E
vinum vsq; ad ebrietatem hauserat, non minus eum qui pertinaciter sustinere sitim sibi impera-
uerat: ad hæc alios in nauigio cui deficeret aqua dulcis, quorum qui ausi sunt marinā bibere, cum
immodice supra cæteros sitirent, quidam etiam eorū & fluxa essent aluo, nec id sine morsu vehe-
menti, celerius q̃ alij perierunt. Vidi autē & ex ijs qui ardenti febri laborarant, quendam cū mor
bus inualesceret, & frigidam impudenter bibere, nec vnq; quoad moreretur expletum. Ac talia
quidē & tot numero circa ventris appetentias sunt peccata. Superq; cardialgia, quod oris vētris
infestum est symptoma, & ad sensum refertur à succis mordentibus proueniens. Præter hæc est
quod bulimos græce dicitur: est autē symptoma ex indigentia simul imbecillitateq; & refrigera-
tione huius loci ortū. Nec est mirādum si eius dolores, tum animi deliquia, tum virium defectus
comitantur. Vbi enim ex digiti ad aliquid offensione, videnť aliqui animo linqui, mirū profectò
non est, ex stomacho id pati, & propter eximium eius sensum, & q̓ situs sui vicinitate, duo princi
pia promptius in societatem doloris asciscere possit. Maximaq; symptomata maxime sensibiles
stomachos ingerere deprehendas, vtpote qui magis q̃ alij, ex quolibet infestante contristentur:
eosdem etiam vtriq; principio suam offensam trāsmittere inuenias. Cum autē vniuersum quoq;
neruorū genus in quopiam magis sensile, magisúe patibile est, tum vtiq; vel maxime ipsa quoq; F
principia in societatem noxæ promptius trahuntur, cum vel ex affectu aliquo, vel etiam natura
infirmiora fuerint. Cum vero quatuor simul confluant, maximum necesse est fieri symptoma.
Quatuor intelligo tum affectū, qui stomacho nocet, cū scilicet vehemens est: tum sensum eius, cū
maxime est acer: tum neruorum arteriarumúe genus, cū est imbecillū: ad hęc etiam vel cerebrum
ipsum vel cor infirmum. Ita nanq; & comitialibus morbis, & caris, & comatis, & catalepsi, & deli
rio, & melancholijs, quidam ex stomachi vitio corripiuntur, vtiq; cum principium quod in cere-
bro & neruis est, simul afficitur. At quæ cardiacæ vocanť syncopæ, tum incidunt, cū quod in cor-
de & arterijs principium habetur, cum stomacho laborat: ad eundem modum & pulsus priuatio,
itemq; tum paruitas eius tum prauitas. Apnoeæ vero, id est respirationis defectus, cum vtrunq;
principiū in magni affectus societatē est adductū. Sanè dyspnoeæ, id est spirandi difficultates etiā
duplici ratione ꝓueniunt: alias transuersi septi angustia, alias vtriusq; principij sympathia. Sunt
autem occasiones quæ animal ad eiusmodi symptomata ducunt, non paucæ. Nam & valida refri
geratio, interim quidē ipsa per se, interim vero ex pituita, quæ admodum sit frigida. (Est autē ta-
lis maxime quæ fuso vitro colore ac consistentia sit similis, quem vitreum succum Praxagoras &
Philotimus nominant.) Non minime vero ex spiritu qui flatuosus sit idemq; frigidus, aut ex po- G
tu, aut cibo, aut medicamento aliquo, quod valde sit frigidum, non solum ipsum os ventris perfri
gerat, sed etiam vna cum ipso per neruos quidem cerebrum, per magnam vero arteriā cor ipsum
frigidum reddit: neruosi quidē generis societate cerebrum, situs autē vicinitate cor. Postq; enim
maxima arteria à corde exorta, super spinam incedit: primū quidem gulæ, tum iungitur, tum per
membranas annectitur: post hanc vero, & sub os ventris, & ipsum ventrem per longitudinē por
rigitur, infraq; procedit. Ac per hanc quidem arteriam quæ & maxima est, & ex ipso corde nasci-
tur, alterum principiorum cum ore ventris simul afficitur: per neruos autem cerebrum. Nihil igi
tur miri est, ex eius ægritudinibus, maximis & vehementissimis symptomatis animal torqueri.
Ac quis quidem cuiusq; symptomatis generandi sit modus, in sequentibus dicetur. Ad præsens
occasiones ipsas dicere sat habeo. Hę sunt fungi quidam, & buprestes, & cerusa, & gypsum, & lac
concretum, & vteri perfrigeratio in viduis, & ijs quæ nō purgantur, præterea quæ in viris ad ho-
rum portionem fiunt. Dicetur etiam alibi de respiratus priuatione seorsum.

De symptomatum causis quæ in primo & communi sensu fiunt. CAP. 8.

ACtum de sensorijs omnibus, tum quæ in his sunt facultatibus, iam mihi absoluta disputatio
videtur. Nunc ad ipsam eorum originem, & quæ ex se veluti fonte membratim ijs vires H
transmittit, conuerti tēpestiuum videtur. Est autē ea, † id quod primū sentit. Quippe cuiusq; sen-
sus alteratio quæ à sensibilibus infertur, in singulis instrumentis perficitur. {Eius autē sentiendi
vim habet} ipsa quæ alteratur particula, ex eo quòd à cerebro delatam ad se per neruum virtutē
recipit. Ipsum nanq; cerebrū sentiēns organum à natura cōditum nō est, † sed q̓ ea quæ sentiant,
sentire possit.} Quòd autē per neruos semp sentiendi vim omnibus animalis particulis transmit
tat, inde maxime liquet, q̓ præciso neruo quolibet, illico particula in quam dispergitur, sentiendi
vim amittit. Liquet autem non secus & q̓ in somno, aut omnino ferientur sensus, aut exiliter &
obscure agant. Rationabile ergo est exiguum virtutis à principio in singulos tum confluere. Et
profunde quidem ac non profunde dormire, sicut vulgo loquimur, ex quantitate influentis vir-
tutis contingit: cum tanto minus eius influere sit credibile, quanto somnus est profundior. Igitur
in toto eo tempore videtur animalis vis quiescere, naturalis autem vehementius operari. Id autē
inde adeo cōiectet quis, simul q̓ fatigata prius, postq̃ dormitum est, vires recipit: potissimum vbi
post mediocrem cibū est dormitum: simul q̓ dormientibus nobis nutrimentū non in ventre mo-
do, sed etiam in tota animalis mole optime concoquiť. Est etiam alioqui cōsentaneū, illud quoq;
animalis mēbrū aliqñ quiescere, in quo rationalis animę principiū residet. Quippe cor breuibus
intermissionibus

* Al. πνίξεις i. strangulationes ut vetus etiam Iterpres & Copus.
* αἰσθητικῶν ὀργάνων.
† τὸ πρῶτον αἰσθητικόν
† ταύτης δ' αἰσθητικὸν αἰσθητικόν
τἆλλ' αἰσθητικὰ εἶναι αἰσθητικῶς.

A intermissionibus videtur hoc facere; ita vt multo tempore ad requiem non indigeat. Cerebrum
autem non ita, sed in vigilijs semper exercet, in somnis quiescit. Eoq; fit, vt qui liberalius se exer-
citarunt, eos altior somnus premat: tanquã multæ ijs vires cum laborarent, à principio defluxe-
rint. Igitur cerebrum, tum propter virtutis quam transmisit absumptionem, tum propter fatiga-
tionem, qua propter multos labores est affectum, & requie simul & refectione eget. Veluti autẽ
ab exercitationibus & promptius & profundius dormitur, sic & à sumpto nutrimẽto. Quantoq;
id humidius natura fuerit, tanto magis somnum conciliat. Idemq; accidit & ijs qui plusculum vi-
ni biberunt, & qui caput liberaliter in balneo calido lauarunt. Quippe omnia talia videntur cere
brum humiditate implere. Qua vtiq; indiget, vbi in multo negocio & fatigatum est, et siccatum.
At vero quòd caput impletum somnum afferat, monstratum ab Aristotele, abunde est. Nec est
q̄ de ea re nos nũc quicquam agamus. Qui enim librum eius de somno & vigilia leget, tum hoc
ipsum quòd capite repleto somnus animali superueniet, clare perspiciet, tum quod apud eum in
sermone claudicat, intelliget. Quanquam enim & ad ratiocinandum sit vehementissimus, & ad
disceptationem quocunq; velit probabiliter perducendam maxime potens, tamen cur capite re-
pleto primum sensorium, si id (sicuti ipse existimat) in corde sedẽ habet, quiescat, nihil potuit pro
B babile inuenire. Multo enim probabilius sit, ex pulmonis humiditatibus somnos fieri, quem na-
tura ob nihil aliud cordi circundedit, q̃ vt illi ministraret. Quis vero aut medicorum qui contra-
riæ sunt sententiæ, aut qui à nuda experientia procedunt, in caris & lethargis & comatis, deniq;
omnibus præter naturam somniferis morbis, non accedit ad caput, illudq; perfundit, ac super ca-
taplasma imponit, raditq;, & cucurbitas affigit, omniaq; molitur, tanquam hic morbi radix con-
sistat? Ad eundem enim modum & cum deliria & phrenitides, omnes deniq; quæ præter natu-
ram sunt vigilias, curant, præsidia capiti admouent. Verum de ijs alibi pluribus est disceptatum.
Ad ea vero de quibus nunc agitur, illud ad rem pertinet, quòd cerebrum vbi requiescere à mul-
ta actione vult, naturalem somnum animali inducit. Quod etiam magis facit, cum nutrix in eo
virtus largum quo fruatur humorem habet. At cum † à multo humore frigido grauatur, eum qui
in comatis & lethargis cernitur, somnum affert: aliosq; similes ijs morbos, quorum caput, humi-
ditas ac frigiditas sunt, vel alterutra per se solã in eo consistens, vel ambæ simul iunctæ. Talia igi-
tur sunt cum medicamenta omnia, quæ vere somnifera sunt, tum quæ sic quidem vocantur: infe-
runt autem † non somnum modo, sed etiam coma, & caron, & totius corporis torporem. Ac quæ
quidem duntaxat humectant, omnia merito somnifera vocantur: quæ vero perfrigerant, nec
C somnum, nec indolentiam afferre recte dicuntur: sed pro somno, coma & caron: pro indolentia,
ob perfrigerationis excessum, vel prorsus insensibilitatem vel certe sensum diminutum. Porrò
dictum prius est torporis vitium, sensum motumq; diminutum neruosarum esse partium, fitq;
(vt dictum est) tum ex alijs causis, tum ex intemperie, veluti post medicamẽta quæ perfrigerant.
Atq; ita quidem somni, & comata, & cari, & torpores fiunt. At siccitas immodica & calor qua-
les in phrenitide propter succum aliquem mordentem & calidum spectantur, irritationes & vi-
gilias quæ quidem tristitię vel curarum occasione non cõsistant, inferre solent. Tanquam autem
talia symptomata toti corpori cõmunia fiunt, ex eo q̄ principium est affectum: sic alia omnibus
voluntarijs functionibus, ob principium affectum incidunt. Nam & apoplexiæ et epilepsię pro-
pter cerebrum affectum fiunt. Est tamen apoplexia eiusmodi vitium circa voluntariam actio-
nem, quale est in sentiendi actione, altus somnus. Aliud vero tale est in epilepsiis conuulsio, qua-
le in sentiendi functione vigilia. Ambo enim hæc vitiosi motus cerebri sunt: ideoq; etiam partiũ
sigillatim omnium. Reliqua vero duo, actionum eius, tum cohibitiones, tum quietes. At in con-
uulsionibus totius corporis quæ sine delirio sunt, vel caro, morbus spinalis in collo medullæ est.
Quemadmodum vbi vel brachium, vel crus, vel musculus vnus tenditur, ac violenter conuelli-
D tur, vnius semper nerui qui particulam mouet, vitium est. Quæ vero omnino morbi causa sit, cu-
ius occasione partes cõtrahantur, difficile dictu est: æque vt palpitationis, & tremoris, & eius agi-
tationis quæ græce homonymōs cum vehementis frigoris sensu, rigos dicitur. Est autẽ inæqua-
lis totius corporis cõcussio ac vibratio. {Vocetur si libet concutiens rigor.} Quippe quę omnia
musculorum genus, vel solum, vel magis q̃ cæteras partes tentare videntur. Exactius autem id
sciemus, si prius eorum notiones distinxerimus. Ad præsens enim quatuor memorauimus ap-
pellationes, conuulsionem, tremorem, palpitationem, & quod rigos græce dicitur. Qualia vero
singula symptomata sint, quę hæc vocabula signent, à nullo me priorum definitum inuenio. Sed
alij ad morborum substantias quibus superueniunt, statim se conferunt. Alij ea distin
guere aggressi, in interpretationibus suis falluntur. Quod facile intelliget,
qui lectis quæ à nobis traduntur, euoluere libros eorum volet.
Neq; enim difficile est vbi veritatem noueris, quę pa
rum recte sunt dicta, deprehendere. Er-
go de his omnibus proximo
agetur libro.

† Al. ex antiq. à multa vel frigida humiditate grauatur.

† Al. ex græcis Codi. non somnum sed coma & ea reliqua [illegible]

LIBER SECVNDVS,

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Causæ symptomatum declarantur, quæ motum animalis & principem functionem solent deprauare.

Quotuplicia sint deprauati motus symptomata. CAP. I.

COnuulsio igitur, & tremor, & palpitatio, & rigor, {qui scilicet totius corporis
est cõcussio vibratioq;} preterea horror, & singultus, & tussis, & ructus, & ster-
nutatio, & pandiculatio, & oscitatio, & stridor seu strepitus, trysmon Græci vo-
cant, omnia motum illegitimum pro cõmuni genere habent. Dissident inter se, E
vno primoq; potissimum, q alia eorũ naturæ sunt opera, quę tñ à morbosa qua-
piam causa violenter mouere sit coacta: alia morbosos comitantur affectus, na-
tura ad eorũ generationẽ suppetias minime ferente: alia fiunt vbi ad opus efficiendũ simul coeũt,
& morbus & natura. Naturę nomen in hac disceptatione pro omni facultate quę animal siue vo-
luntatis nutu, siue citra hunc, regat, intelligas velim. Quippe hoc loco omni causæ pręter naturã
cuius vitio lędit & corrũpitur animal, totũ illud facultatũ genus, cuius beneficio seruatur, ex ad-
uerso opponimus. Eiusmodi ergo facultatis opera sunt, sternutatio, tussis, oscitatio, pãdiculatio,
& singultus. Vnius autẽ morbi opera sunt, palpitatio & conuulsio: sicut amborũ, morbi faculta-
tisq; coeuntiũ, tum torpẽtium omniũ motus, tum cæteri quos ædunt ij quorũ nerui adhuc resol-
uuntur, nondũ autẽ sunt resoluti. quibus etiã adnumerat tremor. Atq; hæ quidẽ nunc nobis pro-
positi symptomatũ generis primę differentię sunt: quarũ cuiusq; proprię quędã deinde habẽtur,
de quibus nũc agendũ, à motibus ijs quos naturalis aliqua vis ciet, auspicatis. Sanè societas quæ-
dam istis est, cũ ijs qui omnino pro naturæ lege se habent, quã vtiq;, vt quæ sit eorũ generatio do-
ceam, necesse est prius exponã. Igitur cũ quatuor facultates sint, quibus omne nutriendi munus
in nutritis corporibus administrat, prima quę ad se quod vtile est trahat, altera quę id retineat, ter G
tia quæ alteret, quarta quę quod excrementũ est, expellat: quãdiu pro naturę lege animalis actio-
nes obeuntur, nullus earũ motus symptoma est. Cum vero subsistit in corpore aliquid quod alie-
num à natura sit, vbi id expultricium virtutum aliqua abijcere nititur, aliquãdo insensibiles om-
nino earum motus sunt, aliquando sensibiles euadunt. Ac de insensibilibus quidem pòst agetur.

Quæ symptomata deprauati motus naturæ, quæ morbo, quæ vtriq; ascribantur: & præsertim de tremore & palpitatione agitur. CAP. 2.

DE sensibilibus vero qm̃ cum voluntarijs cõsortium habẽt, cõis à me doctrina tradet. Ergo
voluntarię functionis læsiones sunt, neruorũ resolutio hoc est paralysis, conuulsio, tremor,
& torpor. Variant autẽ horũ singula in particularibus instrumentis, non speciẽ modo, sed etiam
nomen. Quippe spirandi instrumentorum paralysis, apnœa vocatur: eorum vero quibus vox fin
gitur, aphonia: at linguæ paralysis nullum nomen habet, ipsa tñ nihilo secius loquelã, quę volun-
tatis non leue est opus, prorsus adimit. Contra vero ischuria, apnœæ, atq; aphoniæ simile quid in-
dicare videtur. Cæterum voluntarię actionis amissio non est, sed naturalis: quippe q lotium prę-
ter voluntatem fluat, volũtarię actionis est noxa. Simile quid ac in vrina, in deiectionibus quoq;
accidit. Retentio enim eius, naturalis actionis est culpa: inuoluntarius effluxus, actionis volunta H
rię. Porrò demonstratũ vberius de ijs omnibus est, in libro de Muscul. motu. Atq; ita quidẽ para-
lyses varia specie sunt. Cõuulsiones vero ad hunc modum. Dentium inuita cõcussio trysmos grę
ce dicta, musculorũ mandibularium est cõuulsio: quam vero illosin Græci vocant, præterea stra-
bilismi, eorum qui in oculis habent. Veluti etiam gonorrhoeæ alia est differentia: si quidem rigi-
do pene fiat, velut quædam conuulsio est: si non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillita-
tem referri debet. † Nõ desunt & quibus videant tum singultus, tum duplex inspirandi aeris re-
fractio, aliquãdo ex cõuulsione musculorum, qui inspiratũ faciunt, prouenire.} Est & expiratus
species quędam ex conuulsione proueniens, quæ musculorum qui expiratum efficiunt, conuul-
sionem sequitur. Appellat hanc Hippocrates spiritum inter exeundũ offendẽtem. Quod autem
apoplexia totius corporis sit paralysis, & epilepsia totius corporis conuulsio, supra est dictum:
nec minus q torpor leuis quædam sit paralysis. Sanè torpore laborantium particularum, nõ par-
ua in excessu defectuq; differentia est: ppterea q id symptoma ex morbo & facultate est mistum.
Quippe si morbus virtutem prorsus superat, omnino membrum sustinere non valet: sin virtus
vincit, haud quaquã impeditur. At si veluti pugna quędã eorũ est, mouetur quidẽ mẽbrum, sed
ægre. Ac si iubeas, cum læsum membrum extendunt, vt id extensum seruent, nequeunt. Decidit

† Copus fidelius. Sunt qui singultũ quoq; cõuulsionis speciẽ esse arbitrẽtur. Atq; duplex inspirantiũ reuocatio nõnũquã ob musculorũ inspirationẽ facientiũ cõuulsionẽ fieri solet

A enim naturali pondere propter imbecillitatem sustinentis id virtutis, deorsum. Quod enim attollit ac sustinet, virtus est: quod deorsum fert, ipsum brachij crurisúe est corpus. Causa vero huius rei reddita prius est, vbi de sensibilibus actionibus egimus. Ostendimusq; neruū vel frigore densatum, vel crassis & lentis humoribus obstructum, vel à quapiā extrinsecus causa pressum, in torporem & paralysim adduci. At conuulsio in eandē dispositionē neruos musculosq; ducit, in quā cū pro naturæ lege se habebāt ab animali virtute ducebantur: siue igitur ad principium tensis siue flatus influxu impletis musculis voluntarij motus erant obiti, hęc eadem in conuulsione accident, tum spiritu flatuoso in musculis gigni potēte, tum multis qui tensionem creent (è quotum numero phlegmone est) affectibus. Quorum caput (sicut Hippocrates dixit) duplex est, impletio vacuatioq;. In phlegmonarum generis vitijs, impletio: in ardentissimis siccissimisq; febribus vacuatio. Porrò quod impletis vacuatisq; plus iusto neruosis corporibus, tendi eis omnibus contingat, docent nō in postremis quæ in instrumentis musicis intentę sint chordę. Quippe quę siue in humidam & humectā, siue in siccam & squalentem domū tentę sint repositę, rumpuntur: ideoq; eas artifices, priusq; reponantur, laxant. Propter hoc igitur dictum est conuulsionis motum ex solo fieri morbo, immobilitati quæ in paralysi visitur, non dissimiliter, vt quę ipsa quoq; morbi occasione incidat. At motio, & immobilitas in animalibus, sm naturam sunt, vbi sublatū quis brachium immotum seruare potest, vterq; ab animali fit potentia. Quòd si sanū brachium super solidum aliquid reclinans omnem musculorum relaxet actionē, nec propter morbum, nec propter virtutem eo casu quiescit brachium, sed quod animalibus naturale est, pondere. Ita trium quietum, ea quidē quæ in paralysi cernitur, à morbo solo fit, obligata (vt sic dicam) eo tēpore virtute: quę vero in membro, cū extensum est, habetur, à potentia: quam vero vltimo loco posui, à neutro: non ignorantibus scilicet nobis quę in libris de musculorū motu de extento brachio sunt dicta, talem habitū ipsa re vera ex actionum motuumq; esse genere: motum prætcrea hunc tensiuū à nobis nominari dictum est. Ac talis quidem habitus, alio quidē modo motus, alio immobilitas dici potest: Reliqui duo, nullo modo participes sunt motus: æque vt reliqui duo motus & cōuulsiuus & voluntarius, nullo modo ad immobilitatē attinent. Præterea dictū est porrectum extentumq; brachiū ex duobus æque valentibus administrari motibus, virtute scilicet id sursum attollente, & naturali pondere cōtra pessum trahente. Ad eundē modū tremor quoq; ex duobus constat motibus, & eo qui pondere brachium deijcit, & eo quē virtus attollens contra opponit. Ac in valente quidem brachio, ne vel minimum quidē vincitur virtus à pondere, sed potentior mē-

C bri deorsum nutu, sustinet id, tantumq; in sublime attollit, quātum ille deorsum trahit. In tremore vero inuita virtute, membrum ruit deorsum: licetq; liquido cerni eorum pugnam, nec virtute membrum decidere sinente, veluti in paralysi, nec pondere pmittente virtutem id sublatum seruare: ita vt cū valens erat. Inuicem igitur vincente victaq; potentia, mutuoq; semper contrarijs succedentibus motibus tremor efficitur: estq; cōpositus motus, qualis est arteriarū pulsus. Verū in his sensibiles motuum quietes, dilatationem à contractione dirimunt: si tñ non adeo frequens pulsus est, vt in ijs, qui propterea φ formicarum motum æmulantur, formicantes dicuntur. † Hic enim nullam inter cōtrarias motus sensibilem quietem inuenias. Neq; enim vicissitudo motus, ab vna perficitur natura, sed ex pugna virtutis & ponderis corporis. Cæterum vt maxime hunc motum alteri cupiā qui in corpore habeatur assimiles, formicantis pulsus est nō absimilis. Tanq̄ enim in hoc arteriæ motus, in minima spatij intercapedine agitur, sic in tremore animalis particula, quæcunq; ab imbecilla virtute mouetur. Patet ergo huius quoq; symptomatis generatio: & φ omnino eū conatu sit mouendi, & cū virtutis infirmitate. Sunt qui putent volūtatem à tremore non esse inseparabilem, videntes videlicet totum interim caput tremulo motu agitari, sine voluntate mouendi. Sed hi ignorant φ etiam in custodienda quauis particula recta, tum voluntas

D agit, tum tenduntur ab ea musculi, non aliter q̄ in alijs actionibus tenderentur. Sanè hoc in lib. de Muscul. motu à nobis demonstratum est. Sed & nunc non exigua ponemus indicia, & φ voluntas in tremoribus agat, & φ imbecillitatis culpa rectam custodire partem non valet. Illum enim cui caput tremit, si super molle aliquid supinum reclines, non amplius tremet. Ad eundem modum si quis scribens secansúe aut aliud quippiam factitans tremit, si manus ab opere abstineat, tremere iam desistet. Pari modo si quis cruribus cū ingreditur, sit tremens, si ingredi desinet, non tremet. Videas enim non raro robustissimos iuuenes, vbi maximum aliquod onus humeris imposuerunt, cū progrediuntur, cruribus tremere: vbi progredi desierunt, aut onus abiecerunt, statim à tremendo liberos. Quippe cum graue leueq; ad aliquid referantur, fuerit nimirum & onus adeo magnum, vt etiam fortissimo sit graue. Ac validam quidem virtutem maximū onus vincit: Quæ vero valida non est, hanc non maximum modo, sed etiam paruū superat. Quòd si adhuc sit infirmior, ipsum eius insitum corpus oneris ritu graue erit. Eoq; fit, vt senes omnes si quādo maiorum virium opus moliuntur, statim particulis his quibus agunt, tremant. Sic etiam qui ad præaltum aliquem præruptumq; accedit locum, cruribus tremit. Deijcit enim virtutem timor. Non secus etiam serpentem quis conspectum fugiens, tremens redditur. Quid qui formidabilem magistratum adit, non'ne toto corpore tremit? quem si loqui iusseris, ne vocem quidem non tre-

†Al. ex antiq. Codi. Clarius, hic vero (id est in tremore) nullam inter cōtrarios motus sensibilē quietem inuenias. neq; n. vicissitudo motus est, quæ ab vna perficiatur natura: sed pugna virtutis & ponderis, & ita vetus interpres.

mulam ædet. Tanquam igitur animi affectus, vbi debilitatem motrici facultati intulit, tremulos E
facit, sic & corporis morbi cũ vires labefactãt, tremoris symptomata inducũt. Ac primũ quidem
maximeq; virtutem lædunt, morbi qui in intemperie cõsistunt. Quippe cum senium quoq; pro-
pterea ꝙ intẽperies quædam est, ad frigidius sicciusq; conuersa, tremoris affectibus facile tentet.
Corripiuntur ijs non minus & ex iuuenibus ij, qui vehementer sunt refrigerati, & qui vino me-
raco se award ampliter impleuerunt, vel multis cruditatibus laborarunt, vel longo tẽpore cibis repleti,
inexercitati ociosiq; omnino exegerunt. Sunt & qui ex frigida intempestiue hausta tremebundi
sunt redditi. Quippe talia omnia frigidã intemperiem creant, non raro quidẽ, in toto corpore, &
ipso neruorũ principio: interim vero, in quibusdam partibus, quæ scilicet & imbecilliores natura
sunt, & ad noxam cæteris magis opportunæ. Iam crassi glutinosiq; succi, cũ virtutis viam sic ob-
struunt, vt parcior influat, tremoris causę fiunt, potissimum cum prorsus obstruxerunt, ac neruo-
rum aliquorum partes vllas resolutas laxasq; reddiderunt: quippe reliquę fibrę valenter muscu-
lum intendere non valent. Vbi tñ humores qui virtutis vias per neruos obstruunt, non penitus
sunt impacti, sed concuti & dimoueri virtute violentius se ingerente possunt: eiusmodi motus
existunt, quales in paralysi incipiente nonnunq̃ accidere prius diximus, mẽbro scilicet, aliquãdo
exaltato, statimq; decidente. Siquidem cum excitata collectaq; virtus vehementius se inijciens, F
neruorũ obstructiones amolita fuerit, membrũ mouet: rursus autẽ humoribus in priorẽ locum
cõfluentibus decidit, immotumq; manet, quoad rursus secũdo virtus vniuersa irruens, humores
qui eius vias occuparant, dissipet. Verũ de ijs hactenus abunde. Palpitatio autẽ dilatatio quędã
pręter naturã in particula est. Fit autẽ in oĩbus corporis particulis in quibus dilatatio distentioq;
accidere possunt. Nõ enim profectò os cartilagoúe vnq; palpitant, propterea ꝙ dilatari non pos-
sunt. Ergo in cute sæpe incidit, nonnunq; vero etiam in subiectis illi musculis: non in postremis
autẽ in vẽtriculo, vesica, vtero, intestinis, iecinore, liene, & septo trãsuerso, vnoq; verbo in omni-
bus quæ distendi dilatariq; possunt, ita vt tum arterijs tum cordi ipsi videatur incidere, aliusq; in
his præter pulsum motus esse. Est igitur passio hæc neq; voluntariæ virtutis propria, nec instru-
mentorum ad hanc spectantium, (Cuiusmodi sunt tremor & conuulsio.) sed ceu modo dictũ est,
omnibus corporibus quę dilatari possunt incidit. Porrò ea sunt omnia quæ naturaliter sunt mol-
lia, ita vt tum dilatationẽ sui tolerare, tum rursus in se sidere possint. Sanè causam huius sympto-
matis ab ijs quæ manifestissime apparent indagari conueniet: tempe palpitationibus ijs, quæ in
palpebris, superciliis, fronte, malisq; cõtingunt. Cernit̃ enim in ijs cutis exaltari inflariq;, ad eum
modũ quo arteriæ dilatãtur. Ergo quod in ijs quęsitum est, vtrum'ne ex sese dilatatę, vna cum di- G
latando trahant quod se implebit, veluti fabrorum folles, an vtrium ritu cum implentur dilatan-
tur, idem primũ definisse in palpitantibus quoq; particulis cõueniet. Videtur autẽ quęstio gene-
re quidẽ similis esse, ei quod in arterijs quæritur, facilitate autẽ inuentionis dissimilis. Neq; enim
sicut arterijs, quæ semper & s̃m naturam pulsant, rationabile est vim aliquã inesse innatam quæ
id efficiat, ita etiã particulis quæ palpitãt: quippe & semper ijs inesset, & cũ sanę essent pręcipue.
Qñ itaq; talis vis neq; semper neq; bene habẽtibus inest, liquet eas ex seipsis nõ dilatari. At vero
si nõ ex se, omnino ab aliqua quę in ipsas influat substãtia. Porrò hanc vnã è duabus esse credibile
est, vel succũ quempiam vel aereã aliquã naturam. Ac quo minus succus sit, repugnat palpitatio-
nis tum motus, tũ solutionis celeritas: vt quę & illico fiat, & statim desinat. Succus aũt nullus aut
ita celeriter influit, aut refluit, potissimũ in ijs quę modo memoraui circa faciem partibus: vtpote
in quibus cutis super nuda ꝑpemodũ extenditur ossa. Ita necesse est causam vnde palpitatio exo-
ritur, aeream esse substantiã. At vero si hæc tum exigua, tum subtiliũ esset partium, facile per cor-
pus transflueret. Non alienũ igitur à ratione est, substantiã quãdam crassarũ partiũ halituosamq;
esse, tum quãtitate, vt ad locũ in quo consistit semper satis magna. Ergo dilatat (vt verisimile est)
attollitq; ac inflat partem, quoad trusa & cõpulsa ad sui generis perspiret substantiã: simili scilicet H
effectu, ei qui dum coquunt̃ succi, visitur in bullis: nisi ꝙ bullę hic rũpunt̃: palpitans corpus ob fir
mitudinẽ non rumpit̃, sed attollitur quoad flatus per id extrudatur ac transeat. Decidit rursus in
pristinã sedẽ, vbi totus vacuatus est, & exiuit. Rationabiliter autẽ ijs qbus perfrigerata est aliqua
particula, palpitatiões accidũt. Quippe quod ab ea sub naturali ipsius statu attenuatũ, omninoq;
per naturalẽ animalis calorẽ concóctũ, effluxit: id nunc vbi ea ꝑpter frigus reddita est imbecilla, * κατειργασμένον ἀκριβῶς
& halituosius & crassiorũ partium efficit̃. Ita nec facile sicut prius perspirat, sed cohibet̃ à cute, &
transitus angustia impeditũ, in via tardat̃. Quòd si ipsa quoq; cutis sit densata, vtiq; duplabit̃ sym
ptoma: scilicet ad crassitudinem transluẽtis substantiæ, angustia quoq; viarũ accedente. Atq; ita
quidẽ in palpitationibus distendit̃ cutis. Simili autẽ modo & musculi, cũ nõ dissimile in ijs excre
mentũ colligit̃, dilatati aliqñ totũ mẽbrũ attollunt. Distat tñ manifestissime is motus à motu con-
uulsionis, ꝙ mẽbrum neq; prorsus extendit, neq; inflectit. In palpitationibus enim mẽbrum, nec
quod notabile sit, extendit̃, nec inflectitur: concutitur autẽ quodãmodo huc atq; illuc, quoad mu-
sculus palpitare cesset: ad eum sanè modũ motu obito, quo etiam in tremore: eo autẽ differente, ꝙ
per magna fiat interualla, cum tremor incidit per exigua. Siquidem palpitãs musculus cum satis
notabili magnitudine est, dum dilatatur, totum sæpenumero mẽbrum secũ attollat: dũ contrahi-
tur,

A tur,veluti rei inanimi deorsum ferri permittit, ita vt totus motus præter naturam sit,non autem sicut in tremore,mistus quodammodo & compositus.Sanè qualis est palpitantium membrorum motus, paucus simul tardusq; & rarus : talis ijs qui concutientem rigorem patiuntur,numerosus densusq; ac celer incidit.Intelligo numerosum,ipso motuum numero:celerem autem,ipso motus impetu:densum,ipsa breuitate quietum.Est aũt motus hic non vtiq; sicut palpitatio & conuulsio totus præter naturam,sed alio modo, nempe quo tremor. Est igitur ipse quoq; mistus quodãmodo ex causa quæ præter naturam sit,& animalis virtute:habeturq; in hoc virtutis plus q̃ in tremore.Immo vero(si fateri verum oportet)motus omnis insitæ illius est virtutis, quam nos excretricem & expultricem nominare solemus. Quod hanc virtutem ad violenter mouendum proritat & cogit,id causa est præter naturam.

De motibus quæ symptomata sunt ob causas quæ naturam cogunt. CAP. 3.

QVisquis igitur huius virtutis functiones,dum sanum integrumq; animal est,nouit,estq; alioqui prudens,huic longiore sermone opus non est:qui nec illas nouit,et mentis est hebetioris,huic suaserim,siquidem ei veritas omnino cordi non est,ab hoc libro abstineat: sin veritatis est cupidus, eamq; magnificat, vbi naturalium virtutum cõmentarios prius adierit, B & se affatim in ijs exercuerit, ad hunc librum se conuertat. Si.n.nihil horum fecerit,nec demonstrationem eorum quæ à nobis dicentur intelliget,nec eorum quę prius dicta sunt,quod sine vlla demonstratione est positum aduertet. Ac mihi quidem statutũ est,nullam in hoc opere opinionẽ refellere.Licet autẽ ei qui volet.xxiiij. Athenæi libro prælecto,causas,quas priores eo tam medici q̃ philosophi de affectu quem nos concutientẽ rigorem cum venia vocamus, attulerunt,q̃ absurdæ fuerint intelligere. (Refellit.n.eos oẽs Athenæus,)Licebit sanè & ipsam Athenæi opinionem examinare,quæ vt probabilior superioribus est,ita nec ipsa vera est. Verũ cui veritas est curæ,is hæc scio quemadmodũ exposui facere tentabit. Ego vero veluti cum ijs agam qui ea quę de naturalibus facultatibus scripsimus legerunt,pauca loquar,sed si prius ad memoriã reuocauero q̃ de vtero,ventriculo,intestinis,ac vesica in ijs demonstraui. Siquidem monstratũ est vteros nullo alio modo ad fœtũ ędendum se cõparare q̃,per expultricis facultatis actionem. Quippe qui tum fœtus grauitatem,tum sui distentionẽ nouem mensibus ꝑtulerunt,atq; ita ad vnguẽ toto hoc tp̃e cõniuente ore fuerunt,vt ne styli q̃dem mucronem reciperet, ij absoluto in ipsis fœtu,ad eius expulsionem se cõparant, diuersa omnino constitutione affectus. Etenim collũ eorũ quod prius se cõstrinxerat tm̃ aperitur,quanto fœtui facilis præstetur exitus.Tunicæ autẽ quæ q̃ maximè prius C fuerãt distentæ,vndiq; contrahuntur, ac fœtũ extrudunt:ita vt q̃ celerrimè per vteri ceruicem excidat.Sanè eadẽ virtus quę sic de fœtu est solicita,vt nouem mẽsium spatio eius sustineat pondus, atq; vt absolutus tuto emittatur,prouideat:si circa tertiũ quartum'ue,aut alium mensem fœtus est corruptus,statim eũ eijcit. Tum quoq; similiter collũ adaperiens, sicuti cũ pariendi tp̃s instabat, aperuit.Quippe præfinitũ illi claudendi se aperiendiq; tp̃s est,non certi alicuius tp̃is circuitus,sed ipsius vsus occasio. Ad eundẽ modũ monstratũ est ventriculũ quoq; inferius os suum post cibos claudere,nihilq; sinere abire, priusq̃ planè sit cõcoctum. Si tñ eum nihil aliud intermittere actionem cogit,quemadmodum vterum fœtus corruptela : quippe similis affectus ventriculo incidit, vbi cibi in eo sunt corrupti.Immo vero non raro simul ac sunt deuorati, si.s.ita vel vitiosi sunt,vel copiosi,vt eos ferrè non possit. Atq; idcirco quæ quidem in se fluitant,per vomitiones eijcit:quæ deorsum vergunt,ad exitum qui illic habetur,detrudit.Sed & citra cibos vẽtriculi vis sæpe impetum ad vomitũ capit,aut bili vrgẽte,aut mala pituita,aut alio quopiã eiusmodi succo sanie'ue infestante.Est.n.in quaq; animalis particula facultas,quæ,quod præter naturam in ipsa est collectum, expellat, veluti in propria de eiusmodi facultate disceptatione est demonstratum. Satis nanq; est ad præsentis disputationis claritatem, ea demũ ex huiusce facultatis operibus retulisse,q̃ de vtero D & ventriculo sunt dicta. Quippe qualis est cũ euomitur, expultricis in ventre facultatis actio:talis est cũ tussitur,in pectore & pulmone. Sanè nullum animal aut nauseare,aut vomere,aut tussire docetur. Immo longo sæpe à natali vsq; spatio integra sanitate fruentia, tam alia complura animalia q̃ homines, nec vomitum experti sunt,nec tussim, & tñ vbi contristans aliqua causa,vel os ventris,vel spiritus vias occupauit, illico & tussiunt & vomunt. Et in vomitu quidem sic mouetẽ ventriculus,sicut in partu vterus.In tussi vero aliter fit motus. Neq; enim potest pulmo tali motu quod contristat expellere, sed inuenit sibi natura aliud remediũ,magna solertia. Quippe cum externus aer in asperas arterias trahatẽ, quæ & cartilagineæ duræq; sunt, nec contrahi circa id quod continet possunt,incitatum hũc excogitauit sp̃ũs exitum,quã vocãt tussim.Cuius generis & sternutatio est,ad ꝑsequenda protrudendaq; ea q̃ nares offendunt, instituta. Quæ ipsæ quoq; respiratus sunt viæ à natura inuentę.Quippe expurgat sp̃ũs sibijpsi violenter & cũ impetu delatus vias, non aliter q̃ tibias & fistulas expurgant harum opifices. Ac qualis q̃dem mouendi modus sit,quo hoc fiat,in progressu docebiẽ.Quod ad rem propositã est vtile,iam accipiamus.Nempe q; eiusmodi motũs naturæ quidem opera sunt.Sed tñ propter causas quæ naturam moueri sic cogunt,symptomatis quæ præter naturã sunt,adnumerantur. Atq; intestinorum q̃dem & vteri & vesicæ expultricis facultatis similes motus sunt,siue quid eorum quæ secũdum naturã, siue quæ præter na-

turam

turam sunt, expellitur. Quo minus symptomata ab ijs clarè discreta sunt. At quæ in tenesmis, & E
dysenterijs, & lienterijs excernuntur, symptomata sunt: veluti (arbitror) & quæ in stranguriјs &
in vrinæ diarrhœis. Quòd si quis exactè loq velit ēt ventris crepitus, & stridor, qui trysmos Græcè
dicitur, & ructus, & ventris murmur, aliaq̃ id genus, de quibus etiam proximè dicetur.

De tussis & sternutamenti causis. CAP. 4.

VErum in vētre manifestius est, id quod in vomitibus cernitur: multiq̃ hos nō naturę opus,
sed symptomata esse dicūt. In tussi vero & sternutatione, clarius qdem est quod in tussi no-
tatur. Sternutatio vero non similiter videt̃ præter naturā esse. Cæterū sunt non hæc modo, sed etiā
tussis, & vomitus, & diarrhœæ, taliaq̃ omnia ex illo symptomatū genere, in quibus causa aliqua
quæ præter naturam sit, ad tales actiones naturā extimulat. Quanq̃ mouendi modus nec in omni
bus idem visitur, nec ab eadem facultate fit, sed circum ea quæ ab vtero, intestinis, vētre, vesica'ue
excernuntur, ipsæ particulæ se contrahunt: ad eum modum id quod in se continent, extrudentes,
quo manus nostræ aliquid exprimunt. Facultas autem quæ motum ijs præstat, vna è quatuor na-
turalibus est. Verum cū in asperis arterijs cōtineatur corpus quoddā cartilagineum, duræq̃ sub-
stantiæ, quod idcirco constringi circa id quod intra se habet, non valet: natura spiritū cum concita
to impetu extra deferri subigit, ac tussim mouet. Ea fit per eadem instrumenta, per quę magnę & F
vehementes spūs expulsiōes, (quas efflationes nominamus,) efficiunt̃: sic vt tussis nihil sit aliud, q̃
vehementissima quædam efflatio, quo plurimus simul celerrimeq̃ foras actus spūs, attrahat pro-
pellatq̃ suo impetu, quæ vias suas obstruunt. Cumq̃ primo aggressu pellere quod offendit nō va
let, bis terq̃ se inijcere in id non grauatur. Fitq̃ voti plerunq̃ compos, vbi. s. tum spiritus ipse cum
vehementia defertur, tum quæ obstruunt contumacia ad propellendum non sunt. Talia sunt quę
nec aquosæ, nec glutinosæ substātiæ sunt. Aquosa nanq̃ propter tenuitatem, potius à spiritu disse
cantur, q̃ vltra deferuntur: glutinosa pertinaciter arteriæ adhærent. Quoties igitur spūs cum eius-
modi humoribus contendit, omnino sæpe violenter se inijcit, fiuntq̃ ex eiusmodi humoribus plu
rimæ tusses, & vehementes, nec sine magno nixu. Porrò eos humores qui in arterijs contumaci-
ter hærent, & qui difficulter reijciuntur, magis expediunt sternutationes: vtpotè in quibus maior
etiā est spiritus impetus, q̃ in tussi, causa vero generationis altera. Quippe propter ea quæ in naso,
non propter ea quæ in arteria aspera offendunt, emittitur in ijs spiritus vehementer. Emittit̃ autē
cum eo, ēt ex prioribus cerebri ventriculus aliquid. Atq̃ idcirco tusses quidem, caput nihil iuuāt.
Sternutationes, (si tñ ex catarrho non fiunt) maximū remediū capitis halitu repleti sunt. Nec mi-
rum vno impulsu rū à pulmone, tum à capite spiritum emitti. Monstratū. n. est, vbi de ijs disserui- G
mus, caput quidem, pectori motus principium tradere, pectus autem pulmonē & dilatare & cō-
trahere. Cum igitur quæ in naso offendunt, persequi properāt, vtrisq̃ emittēdi spiritus vijs simul
vtitur: altera quidem ea quam ipsum per se facit, altera quam per neruos, veluti per quædā longa
brachia, quæ in pectus descendant, (Quippe per hos id contrahit:) halituosum aūt spiritum per co
latoria ossa, ipsum per se exturbat. Atq̃ hæc quidem symptomata, voluntariæ sunt facultatis. Vo-
mitus aūt quanq̃ ad portionem horum se habet, naturalis facultatis est symptoma. Veluti aūt vo-
mitiones nauseæ præcedunt, ita tussim, quod cerchnos Græcè dicitur. †{Est aūt nō tussis, sed exi-
guus quidam ad tussiendum impetus.} Præterea sicuti nonnulli nausearunt, nec tñ vomuerunt,
† Interpretis verba
ita nonnullis symptoma modo dictum incidit, nec tñ tussis propter causæ paruitatem est secuta.
Quippe interim ex parua faucium aspredine, interim vero ex tenui aliquo exiguoq̃ prorsus hu-
more contingit. Perpetuo. n. spūs quicquid illi sit obstaculo, reijcere id per tussim conat̃. Est autē
id vel humor aliquis à capite descendens, sicut in catarrhis: vel in asperis arterijs aliquid collectū,
veluti in peripneumonia, & pleuritide, & gibbi iecinoris phlegmone: vel faucium asperitate. Ex-
tra. n. hæc sunt ad portionem eorū quæ à capite defluunt, quæ bibentibus edentibus'ue nobis in
arterias delabunt̃. Est & aliud tussis genus ex instrumentorum spirandi ortum intemperie, quod H
agnouerunt quidem ēt Pneumaticæ sectæ probatissimi, quorum est & Athenæus. Necessitatē
tñ propter quam ex intemperie tussis oriatur, alij eorum omnino ne conati quidem sunt reddere,
alij in seipsum impingere spiritū aiunt, alij ēt obscuriore q̃ hoc, verbo vsi, putāt se aliquid dixisse.
Sunt aūt non tam q̃ causam ignorarunt accusandi, q̃ q̃ pulchrum theorema & suo studio dignum
inuenerunt, laudādi. Fit igitur ea tussis spirandi organis perfrigeratis, nihilq̃ in ea expuit̃, nec est
omnino violenta, sed adeo parua ac sine vi, vt eā cohiberi & generationē eius, vel plurimum, vel
omnino prohiberi liceat. Ac violentæ tusses spūs cohibitione non vincunt̃. Porrò cuiusmodi res
sit spūs cohibitio, sæpe mihi in alijs est dictum. Tussim aūt ex intemperie non solū in pręsens fieri
spūs cohibitio prohibet, sed ēt eam sanat: modo ne admodū sit magna. Auget̃ nanq̃ in spirituali-
bus, spūs cohibitione, calor, permeatq̃ spūs violenter à pectore pressus, ac cōpulsus per oēs angu-
stos meatus, quibus vtrisq̃ peractis, æquantur omnia, atq̃ in similitudinē temperamenti veniūt.

De causis pandiculationis, inæqualitatis, lassitudinum, horroris, rigoris, tremoris, pruritus, & cæterarum vitiosarum motionum. CAP. 5.

CVr autē ex inæquali spiritualium intemperie tussiatur, (id enim dixi non admodū cōmode
à Pneumaticis medicis doceri) ipse reddere tentabo, orsus sicuti congruū est ijs qui aliqd cū
demon-

A demonstratione dicturi sunt, à rei substantia. Intemperies igitur aliàs ex nudis prouenit qualitati-
bus, ipsis corporibus, aut calidioribus, aut frigidioribus, aut siccioribus, aut humidioribus reddi-
tis, aut etiam ex horum coniugatione affectis: interim vero vnà cum disperso in ijs roris specie,
aliquo intemperato. Atq; æqualis quidem intemperies omnino sine dolore est: veluti indicant &
hecticæ febres, & multi frigidi affectus, vbi æqualiter particulas occuparunt. Fit enim talis intem
peries singulis qui sic sunt affecti, velut acquisititia quædam natura. Nullum enim corpus offen-
ditur à propria natura, veluti Hippocrates dixit: His quibus mutatur corrumpiturq; natura, do-
lores fiunt: non quibus corrupta iam est & mutata. Inter enim ipsum mutandum & à sua natura
recedendum, (quemadmodum in priori libro demonstratum est,) corpora dolent. Cum igitur in
aliquo sensibilium corporum intemperies inæqualis gignitur, tanta est doloris magnitudo, quan
ta est intemperiei. Atque in acutissimis & vehementissimis febribus dolore afficiuntur solidæ
partes, dum à calido quod præter naturam est, mutantur atq; alterantur. Præterea incipientibus
morbis pleriq; homines priusquam febricitant, sentiunt interdum in tota corporis mole inæqua-
litatem quandam, quam tamen, qualis sit, explicare verbis nequeũt. Ac miramur quidem si quis
eorum qui hos libros reuoluerunt, ita fuit fortunatus, vt ipse symptoma hoc nunquam senserit.
B Quippe profundus quidam fit sensus in tota corporis mole, ceu dispersæ per eam rei cuiusdam à
natura nostra alienæ. Id autem quod dispersum est, aliquando quidem veluti subcalidum esse vi-
detur, aliquando mordax citra calorem, aliquando vtroq; modo afficiens, aut sine ijs leuiter oẽs
carnes distendens. Atq; in omnibus eiusmodi symptomatis, tum inæqualitatem quandam senti-
re se aiunt, tum pandiculantur, tum omnes corporis particulas distendunt naturæ quodam in-
stinctu: qualem scilicet dudum diximus, omnibus animalis partibus ad salutem statumq; earum
conseruandum à natura datum. Maximè autem distenduntur post somnum, cum in carne hali-
tuosum excrementum sentiunt: quod & ex confectione nutrimenti & per cessationem ab eius-
modi motibus est collectum: atque id vel minimi pueruli sine doctore faciunt. Verum ad talem
motum animalia impellit ipsa natura, cum perspiratum halituosis excrementis molitur. Diuer-
sum ab hoc tristis sensus genus est, quod in lassitudinum affectibus sentitur, siue id post multos
labores, siue sua sponte incidit. Ac triplex quidem est in lassitudinibus sensus vtique putantibus
qui ijs laborant † vel conquassatum sibi aliquid pulsatumq;, vel tendi sibi vndequaq; corporis
molem, vel tanquam multa vlcera in ipsis quoties mouentur sint dispersa. Ac cum tendi quidem
corporis putatur moles, si citra exercitationem id incidit, lassitudo tensiua spontanea nominatur.

† Græci cod. habent. vel contusum conci-
samq; et vel tẽdi &c.

C Fit autem maximè ex plenitudine quæ corpora in quibus continetur distendat, nec ab ijs conti-
neatur, {sed transmittatur.} Ac cum vlceroso sensu afficiũtur, fit quidem & is, motis magis quàm
quiescentibus, nisi si admodum magna lassitudo est. Pungi vero, ceu multas spinas habeant infi-
xas se putant, cum à mordaci humore symptoma oriatur. Tertia lassitudo, sub qua se ostocopo,
id est ossium dolore laborare dicunt, ne minimum quidem motum sustinet. Sentiũt tamen quos
ea malè habet, manifestum calorem vnà cum demorsu & tensione, vitioso humore in totam ani-
malis molem ampliter transfuso. Eorum vero qui hac laborant, nemo pandiculari tentat, vt qui
omnem motum formident. In reliquis duabus lassitudinibus, quarum alteram vlcerosam, alterã
tensiuam nominare solẽt, fit etiam talis aliquando motus: cum videlicet vel exiguę omnino sunt,
vel ex flatuosis & halituosis excrementis proueniunt. Quippe si vlcerosa lassitudo maior euasit,
ne qui ea laborant, motum vllum sustinent: sed dolorem veluti vlceris per corpus sentiunt, hor-
rentq;. Quòd si augetur symptoma, ad horroris affectum propè perueniunt: quippe sub hoc hor-
rent prius quàm etiam moueantur. Tanquam autem cum vlcerosus fit sensus, quoties mouẽtur,
horrent, magisq;, si vehementius: sic horroris affectus, cum in motum agitur, concutientem ri-
gorem afficit. Hæc nanq; omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Differunt inter se, tum
D excrementorum multitudine, tum motu. Præterea ꝙ excrementorum, alia magis sint mordẽtia,
alia minus. Et ꝙ corpus laborantis vel nõ facilè afficiatur, vel facile, vel robustum imbecillum'ue
sit, vel acuti naturaliter hebetis'ue sensus. Nam quod acuti sensus est, & imbecillum, etiã ex leuis-
sima causa dolet. Contra quod valentissimum nec facilis sensus est, magnam causam ad talis sym-
ptomatis generationem requirit. Vtrum'ue igitur in ijs solis, an etiã in mouendo aut non mouen
do, præterea quod mouetur, in eo quod vel celerius, vel tardius mouetur, plurima est in sympto-
matis differentia? Ac mihi quidem sic videtur: eundemq; hominem sicuti quiescentem quidem
solam inæqualitatem sentire, ita motum horrere, & exercitatum rigore concutiente vrgeri.
Ideoq; & medici ijs qui ita laborant, experientia docti, consulunt, ab omni motu abstineant. Iam
aliquos qui cruditate laborant, scimus cum quieuissent nullo affectos dolore: cũ balneum fuissent
ingressi, aut in sole steuissent, horruisse: atq; hoc magis, si se exercitassent. Nam & sol, & balneum,
& exercitatio, excrementa quæ prius quieuerant, calefaciendo, attenuando, ac in spiritũ verten-
do, ad motum excitant, quemadmodum & ex animi affectibus ira: ex quibus & ad motũ excitan-
tur excrementa quæ prius quieuerant calfaciendo, attenuando, ac in spiritum vertendo. Nec mi-
rum corpus, cũ excremẽta quiescunt, minus dolere: cũ moueri, & magnopere angi, & vibrari, &
concuti, horrens, s. ac rigens, & febricitans: qñ etiam dura corpora quæ oculis incidunt, cõniuen-
tibus

* Al. à se ipsis motẽ & ad motum &c.

tibus nobis palpebras, & particulam sub quiete habentibus, vel parum omnino, vel nihil contristant: mouentibus, vix tolerabilem afferunt cruciatum. Sed & citra exemplum, ex ipsamet re inuenias licet, motam causam, quiescente magis esse infestam: quoties videlicet agitur per corpora sensibilia, veluti in oculis est propositum. Neq; enim de succis qui in venis, & arterijs fluunt, est disputatio: sed de ijs qui in carnibus sunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc violenter agitur, ac ad cutim defertur, necesse est dum carnem cutimq; permeat, omnia in quę incidit pungat, stimulet, diuidat, ac vulneret. Quòd aũt omnis mordax & dimota causa, siue ea calida siue frigida sit, animal in horrorem ac rigorẽ ducit, primum qdem ex talibus intellexisse licet. Si sano corpori feruentem aquam subito infundas, aut ignis scintillas incutias, statim horrore vexabitur. Iam cum vlceratæ particulæ causticum medicamentum imponitur, primum qdem horrent, deinde rigent, mox ẽt febricitant nõnulli. Quid φ tertianæ febres quæ omnium febrium maxime biliosæ calidæq; sunt, omnium maximè horrore infestantur? Quantoq; synceriores tertianæ sunt, tanto ẽt rigor in ijs incidit vehementior. Quinetiam eũ qui ardenti febri laborat, rigor superueniens à morbo liberat, Hippocrates ait. Qm̃ scilicet bilis quæ prius in venis errabat, à natura decretoriè per carnes ad cutim truditur. Ergo motus eius delationisq;, quæ per sensibilia corpora agitur, simul & symptoma & signum, rigor est. Quinetiam sudant deinde qui ita obriguerunt, vacuataq; ijs bilis, à febre liberantur. Interim vero, vbi non ad cutim, sed ad interna loca bilis impetum capescit, per vomitiones simul & aluum vacuatur. Non raro autem simul intro forasq;, eodẽ die est delata, ita vt & sudata sit, & vomita, & deiecta. Quicunq; vero rigorem profligandæ ardentis febris salubrem esse causam propter frigus putant, (quippe contraria contrariorum esse remedia) omnino falluntur. Iam primum enim si id verum esset, liceret ipsis rigorem excitare, partim quidem frigida aqua inspersa aut affusa, partim ægro ipso nudo in frigidum aerem delato, aut in frigidæ aquæ labrum demisso. Deinde si per mutationem ad contrarium habitum, ijs qui in ardenti febre obriguerant, solutio accidit morbi, debebant post rigorem febricitare desistere, quod tamen non faciunt. Adeo enim cum rigent febricitare non desinunt, vt etiam multo grauiore febri post rigorem vrgeantur, q̃ ante. Sed postquam largiter sudarunt, aut flauam bilem vomuerunt, aut per intestinum deiecerunt, tum febris cessat. Quippe ex valentiore bilis motu, vehementiorem accendi febrim est rationabile. Ac quòd homines non solum ex frigidis causis rigore tententur, sed etiam calidis, iam monstratum est. Verum quã ob causam, occasionibus maximè contrarijs, idem symptoma succedat, deinceps docebimus: sed admonitis prius quæ de expultricis facultate monstrauimus. Non enim ea quæ in amplis instrumentorum capacitatibus sunt expellit, veluti quæ in ventriculo sunt, & vtero, & vtraq; vesica, & intestinis, & pulmone, & naso, quæ vero in ipsis corporibus excrementa colliguntur negligit: sed ab ijs quoq; quotidie quicquid superuacaneum est, citra vllam animalis offensam insensibili perspiratu eijcit: vbi scilicet lege naturæ animalis functiones administrantur. Verum vbi mordens aliquid in ijs constitit, ac potissimũ quod vehementi agatur motu, & angitur, & id expellere festinat: eo modo quo maximè licet ex ipso membrorum corpore aliquid eijci, scilicet particulis ipsis sese contrahentibus, atq; constringentibus: mox vnaquaq; earum partem excrementi quod in se habet protrudente. Verum si oẽs hoc motu simul motas intelligas, concussionem vibratumq; totum corpus comprehendere intelliges, quales id in rigoribus comprehendere cernũtur. Quippe necesse est musculis omnibus vibratis, articulos quoq; cum ijs vnà vibrari: quibus sic agitatis etiam extensiones quasdam inflexionesq; præter voluntatem incidere. Est tamen hic motus diuersus ab eo qui in conuulsione palpitationeq; visitur. In conuulsione nanq; similiter quidem, non tamen ab eadem saltem facultate, motus cientur: in palpitatione nõ similiter, sed sicuti prius est dictum. Nempe φ membrum vnà cum musculo qui à flatuoso distẽditur spiritu, exaltatur: at cum concussu rigentibus, ceu dudum est dictum, mouetur omnis particula, musculo seipsum expurgante. In illarum vero motu, totus musculus concussus vibratusq; articulum in quem inseritur, vnà secum vibrat. Talis etiam motus & pectoris musculis sub intemperie inæquali accidit. Eamq; ob rem læuis quidam tussiẽdi impetus, quem Græci cerchnon vocant, ijs superuenit. Concutiuntur enim musculi, dum student ea quæ contristant, à carne sua per pulmones & arterias expellere. In cæteris autem tussibus vehementer eos pulmoni se inijcere est demonstratum: φ scilicet multum simul & celerem efflatum moueant. Iam etiam vehementius huic se in sternutatione incutiunt, cum qui in naso est spiritum simul vniuersum expurgare nituntur. Id quod nonnulli qui infirma erant virtute cum intelligerent, expuendumq; per pectus & pulmonem aliquid haberent, sternutationem sibi nares lacessendo mouerunt: quo scilicet quod per tussim eijcere non valuerunt, huius motus violentia educerent. Verum de eiusmodi tussi diligenter prius est dictum. Quæ vero ex spiritualium instrumentorum intemperie incidit, ex eodem est cum concutientibus rigoribus horroribusq; genere. Differt autem eo, quòd celerior eius sit sensus, nunquam .s. quiescentibus spiritualibus organis. Monstratum nanq; prius est, φ motus, etiam in toto corpore eiusmodi affectiones maximè prodit. Ac cum humida quidem natura sunt quæ offendunt, violento hoc concussu, ac vibratu, q in tussi & concutienti rigore cernitur, ab excretiua facultate trusa, vndiq; ad loca cedẽtia ferũtur,

Margin letters: E, F, G, H. Marginal quotation marks at "ueniens à morbo liberat, Hippocrates ait" and "cretoriè per carnes".

* ἔχοντας. i. cedentia est in impressis & ita est leon. Antiq nõnulli habent προσήκοντας .i. conuenientia. & ita Copus.

A tur, quædam supra, quædam in imum ventrem, quædam foras ad cutim, ita vt sensibilis eorum va
cuatio sit. Cum vero flatuosa tm̄ sine humore substãtia vel iusto calidior vel frigidior per corpus
permeat, vtiq; horrent tunc quoq;, aliqñ etiam & cum concussu rigent, eadem ex causa. Nihil tñ
sensibile his vel vomitur, vel sudatur, vel infra deijcitur: vtpote cum aerea sint quæ expultricem
vim lacessunt. Sic in balneis præcalidis, si subito præsertim & confestim minime præcalfacti ijs
accessimus, statim horrẽtes reddimur: æq; vt cum in frigidum aerem consertim transferimur: aut
si non consertim, saltem si diutinam in eo moram facere cogimur: quemadmodũ in itinere agen-
do accidere aliqñ consueuit. Eiusmodi rigoris remedium calfactio est noti sudor, vomitus'ue, aut
alui deiectio. Qm̄ autem (vt dictum est) & frigida causa & calida concutientem rigorem creat, ad
calidam quidem quæ scilicet aerea sit, refrigeratio satis pro remedio est. humidam vero febris ne-
cessario comitatur: sanatio vero eius vacuatio est. At frigidæ quę aerea sit, calfactio remedium est:
ei vero quæ humida est, aliquando sola concoctio sufficit, aliquãdo vacuatio desideratur: est vero
quando ambo competunt. Ac vetus quidem sermo est, rigori febrem semper succedere. non tñ
est in totum verus, etiam si quis eum commode determinet. Id quod etiam facere par est, amice
potius veterum dicta interpretantibus, q̄ maleuole arguentibus. Verũtamen ne sic quidẽ verus
B eorum sermo est, nec si determinans dixeris: Qui citra externam occasionem ex corpore nostro
concutientes rigores oriuntur, hos febris necessario sequitur. Quippe non nobis modo, sed etiam
multis medicis qui nos præcesserunt, iam visi concutientes rigores sunt sine febre: non tamen ita
validi, ac qui legitimas tertianas quartanas'ue præcedunt, aut qui ardentes febres finiunt. Solent
sanè eiusmodi rigores vitiosam sequi victus rationem, cum homines in desidia se repleuerunt, ac
sæpe à cibo se lauarunt. Cum vero ipsæ ciborum qualitates frigidioris sæpe ac pituitosioris tempe
ramenti sint, promptissime qui sic sunt affecti, rigoribus qui ægrè recalsiant capiuntur. Nihil igi
tur miri est, antiquos medicos nullum eiusmodi rigorem vidisse, hominibus qui tunc viuebant,
nihil perinde ac qui nunc viuunt, in salubri victu peccantibus, sed nec balneorũ vsu tã frequenti.
Cæterum (sicuti dictum mox est) eiusmodi rigores horridi magis sunt, q̄ cum vibratu concutien-
tes. Primum enim quod ex vitiosis excrementis sentimus, inæqualitas est: cum vero acria fuerint,
mordicatio: secundo loco horror exiguus, deinde maior, post magnus ita, vt iam rigoris aliquate-
nus sit particeps, Deinde rigor ipse solus, qui dimoueat concutiatq; particulas. Hic rigor à frigidis
succis nunquam creatur. Omnino enim eiusmodi succi præ crassitudine sua concitato motu non
mouentur. Quòd si aliquando attenuantur, rigorem quidem excitant, non tamen vehementem.
C Neq; enim potest eandem recipere tenuitatem attenuata pituita, quam attenuata recipit flaua bi-
lis: ac talem quidem rigorem non admodum norunt antiqui medici. Qui autem in letalibus inci-
dit febribus, hunc norunt. Ait igitur Hippocrates in sententijs: Si rigor in febri non intercisa inci-
« dit, ęgerq; infirmis sit viribus, letale est. In talibus enim rigoribus incipit quidem natura persequi
« quod offendit, sed victa, concidit atque extinguitur: eoq; mortale est symptoma. In quartanis
autem mistus rigor ex calido frigidoq; est. Nigra nanq; bilis, frigidus natura succus est: sed cum
putredinem sibi adiunxit, cuius causa febrem accendit, tantum possidet caloris, quantum etiam
putredinis: ac q; rigores quidem calidis etiam causis succedant indicauimus. Quòd autem in tali-
bus quoq; omnibus perfrigerantur, ac sanguine deficiuntur, maximè quidem extreme corporis
partes, cum his vero tum cutis vniuersa, tum quæ proxime sub ea sunt, & quam ob causam id acci
dat, deinceps æstimemus. Est igitur ex primis, ac (vt sic dicam) qui maxime principalis sint notæ
motibus, ipsa naturalis caloris intro forasq; delatio, multas animi perturbationes passionesq; se-
quens. Simul autem cum ipso spiritus quoq; ac sanguis, aliàs intro & ad ipsum principium fe-
runtur, ac contrahuntur, aliàs foras tendunt, & funduntur. Ipsius nanq; animæ substantiam, vel
alio quouis opere definisse fortasse sit audacia: in eo vero quod nunc proponitur, non solum auda
D cia, sed etiam superuacuum. Videtur tamen quæcunq; ea fuerit, duorum alterum, vel primis ad
omnem actionem instrumentis spiritu sanguineq; præterea calore, tum qui in altero, tum qui in
vtroq; est vti, vel in his ipsis esse. Licet autem motus eius euidenter contemplari, cum in alijs mul-
tis, tum maxime in ipsius perturbationibus. Timor enim intro & ad principium, tum spiritum,
tum sanguinem vnà cum refrigeratione eorum quæ in summo corpore sunt abducit ac contrahit:
ira vero & foras agit & fundit & calefacit: quæ vero composita ex ambobus est, quam Gręci ago-
nian dicunt, inęquales habet motus. Itaq; etiam pulsus tum arteriarũ, tum cordis ijs qui timent,
minimi ac maxime imbecilli sunt: iratis contra maximi & vehementissimi: his autem qui compo
sita ex ijs passione laborant, inæquales. At in verecundia, primum quidem intro agitur animalis
potentiæ motus, deinde rursum foras celeriter vniuersus. Quippe cum nisi redeat, timor fit, non
verecundia. Si quidem verecundia derepente fit, omnino nihil expectante malum animali facul-
tate: sed (vt sic dicam) præ mollitia & timiditate naturali, cum homine longe meliore versari non
sustinente, sed refugere, & si possit à conspectu subducere properante: ideoq; veluti refugiens
tantum, citra vllam perfrigerationem in profundũ recedit: ratione vero patibilem partem animi,
id est quæ terretur & verecundatur, excitante atq; inhortante, redit, extrorsumq; mouetur: simil-
limo motus modo atq; cum ex frigida lauatione caloris fit repercussio. In timore vero, cum ratio

patibilem animi partem nec excitet,nec inhortetur,magis magisq́ȝ extinguitur calor,ita vt etiam E
rigeant eorum nonnulli. Quod aũt in timore ſemel & confertim,id in triſtitia paulatim patiũtur:
diſsidentibus ſcilicet inter ſe paſsionibus ijs non toto genere, ſed magnitudine & vehementia.
Itaq; etiam ex ſubito timore nonnulli iam interierunt: cum ſcilicet animulus eorũ naturaliter im-
becillus vehemẽti paſsione detentus, ſemel & confertim extinctus eſt & ſuffocatus. Quippe ex-
tingui eum accidit propter affectus ipſius naturã, vt cuius generatio in frigerando conſiſtat: ſuffo
cari autem, eo ꝙ totus ſanguis vnà cõmeet, atq; ad principium deferatur. At ab ira nemo interijt,
vtpote nec calore pſrigerato, nec eius robore ſoluto. Ex gaudio tñ ingenti, nonnulli puſillanimes
perierunt, æq; atq; ex timore. Non enim vnâ cum robore & feruore mouetur extrorſum animalis
facultas, ſed contra ſi quid prius habuit roboris, id nunc remittit ac reſoluit. Ergo cum plurimum
relaxata reſolutaq́ȝ extrorſum fertur, digeritur. Dolỏr aũt cum animũ cõtra cogat moueri, ſimilia * ὠίνες
maximo timori affert ſymptomata. Quippe ſub eo & color abit, & pſrigeranĩ & rigẽt, tremuntq́ȝ,
ac pulſu ſunt paruo, atq; eodem priuantur, demum moriũtur, ſimiliter ijs qui perterrenĩ. Refugit
enim in his quoq; ad principium innatus calor, reſoluiturq́ȝ pariter & extinguitur. Cum autem
mortem afferant eiuſmodi perturbationes paſsionesq́ȝ, nihil profecto miri eſt, ſi animi excitant
deliquia. Quo minus etiam mirum eſt, ſi reliqua quæ animi deliquia ſequuntur ſymptomata, in- F
uehunt: cum cætera, tum excrementorũ præter voluntatem exitum. Cæterum pluribus in his mo
rari præſentis occaſionis non eſt, ſed ad propoſitum redeundum. Cum concutiens rigor à calidis
& mordentibus ſuccis excitatur, mirum non eſt, ſi frigerantur oẽs externæ partes, animali virtute
vnà cum ſanguine in profundum commeante. Sentiunt enim hoc tempore qui ſic rigent, exter-
narum partium frigus, non earum quæ ſunt in profundo. Quippe cum ſitiant ſenſibiliter eo tem
pore nonnulli, tanq̃ calore ijs in internis ſeruato. Quòd aũt talia rationabiliter rigentibus accidãt,
licet inde colligi. Si enim in vna quapiam parte dolor vehemens infixus, tum animi deliquia, tum
perfrigerationem infert: mirum non eſt, eum qui in toto ſit corpore, etſi non animi deliquia mor-
temq́ȝ, certe perfrigerationem efficere. Sunt enim dolores rigentium, eiuſdem cum cæteris omni-
bus doloribus generis. Deficiunt autem ab ijs qui interimunt, magnitudine & tempore. Quippe
cum & minores multo ſint & breuioris tẽporis. Coli nanq; ſiue pinguis inteſtini dolor, ſæpe duo-
bus continuis diebus torſit. Rigor quanto eſt vehementior, tanto breuioris eſt tẽporis. Eſt enim
qui in eo habetur motus non ei qui in timore, ſed ei potius qui in verecundia ac frigida lauatione
videtur, ſimilis. Pugnat enim virtus ac certat cum ijs quæ offendunt, quoad excuſſerit profliga-
ueritq́ȝ omnia. Ergo tum ex valido eius in ea quæ offendunt impetu, tum quòd vbi in profun- G
do corporis eſt collecta, cũ magno calore reuertitur, febrim poſt rigores accẽdit: materiam ſcilicet
habens ad magnitudinem eius coadiutricem. Si quando autem certans, prius fatigatur, q̃ quæ in-
feſtant profligauerit, (fit enim hoc vel ob virtutis imbecillitatem, vel cauſæ magnitudinem) neceſ
ſario mors ſequitur, ceu prius eſt dictum.

Summa cauſarum omnium, quæ ſuperioribus capitibus comprehenſæ ſunt. C A P. 6.

ERgo qñ huc in diſputarione prouenimus, imponamus illi finem, non ſolum quæ iam dicta
ſunt omnia breuibus ſummis complexi, ſed ẽt quæ reliqua ſunt adiectis. Tuſsis quidem, ſter-
nutatio, & ſingultus, & rigores, expultricis virtutis validi motus ſunt: pandiculatio, & oſcitatio,
eiuſdem quidem virtutis motus ſunt, ſed mediocres. In horrore vero etiam magis mediocres q̃ in
prædictis motus ſunt. Ac mulro magis adhuc ijs mediocres ſunt, quos inæqualitas ciet: ita vt eiuſ
modi motus dixeris propemodum motus non eſſe, ſed tantum ſenſus. Cuiuſmodi ſcilicet ſenſus
in vlceroſa laſsitudine aduertuntur, atq; hoc ẽt magis in pruritu. Quippe in quo ſymptomate pru
rituoſorum excrementorum eſt tm̃ ſenſus: neq́ȝ enim aliter ea nominare datur, niſi quis nitroſa ea
& ſalſa, vel amara, nominare velit. Talis nanq́ȝ natura eorum eſt. Licet autem id intelligas, tum
per ea quæ extrinſecus habentur, veluti, vrticam, & ſcillam, & muriam, & mare, aliaq́ȝ id genus: H
nihiloq́ȝ minus per ea quæ in ipſo ſunt corpore. Quippe illotos & ſordidos, & qui cruditate labo-
rant, & qui nutrimenta mali ſucci comedunt, hos pruritus exercet: multoq́ȝ magis ſcabioſos & le
proſos, propterea ꝙ in his affectibus & copioſior, & craſsior eſt vitioſus ſuccus. Quo vtiq; & diu-
tius & magis ſcabunt, q̃ vlli alij, qui citra talem affectum pruriunt, nec tamen iuuantur, nec ſi ſe-
ipſos immodice ſcabendo excorient: propterea nimirum quòd eiuſmodi ſuccus infixus in ijs ma-
net, ac (vt ſic diam) cuti impactus hæret. Non enim adeo exiguus & tenuis eſt, ſicut in illotis aut
ſorde affectis, ſed plurimus & craſſus: interim vero & glutinoſus. Omnia igitur eiuſmodi ſym-
ptomata à vitioſo ſucco proueniunt. Diſsident inter ſe cauſæ, tum qualitate, tum magnitudine,
itemq́ȝ quiete & motu. Quippe tenuis, ſalſus, immotusq́ȝ ſuccus in ijs eſt qui pruriunt. Paucus, te-
nuis, mordens, & immotus in vlceroſis affectibus. Multus, ſalſus, craſſus, & immotus, in lepris
& ſcabie. Paucus, tenuis, & mordax cum exiguo motu in horroribus. Quod ſi vel vehementius
mouetur, vel copioſior mordacior'ue eſt, concutientem rigorem infert, nõ horrorem. Maximum
quidem, qui plurimus eſt, & mordaciſsimus, & vehementiſsime motus: minimum vero qui pro-
pter vnum aliquid horum, mediocriter auctum, ex horrore in rigorẽ tranſire facit. Sanè cõplures
aliæ inter maximum minimumq́ȝ rigorem differentiæ ſunt, exceſſu & defectu inter ſe diſsiden-
tes:

A tes: propterea quòd causa magis minus'ue moueatur, itemq; quòd magis minus'ue sit mordens, ad hæc quòd in causæ quantitate sit diuersitas: his amplius q causa quæ rigorem facit, vel omnibus prædictis differentijs, vel aliquibus, vel aliqua sit adaucta. Atque hæc quidem omnia symptomata, causa circa cutim, & quæ sub ea sunt carnes accruata, incidere consueuerunt. Tusses autem & sternutationes & singultus, alibi: illæ quidem in pulmone & faucibus subsistente causa, hæ vero in naso, singultus cum in ventriculo & gula subsistit. Commune in omnibus iam dictis est, quòd expultrix vis ad vehementiores motus se concitat, ad ea quæ contristant, (sicut prædiximus) persequenda. Præterea cum cætera quæ ad generationem eorum spectant, tum quòd sternutatio ex accidenti aliquando humorum qui in pulmone colliguntur, remedium est, quanquam eorum causa non fiat. ad eundem modum ea quæ in ventre & gula singultus excitant, sternutationes ex accidenti purgant, itaq; fiunt singultuum remedia. Quippe abdominis musculi intenti applicitiq; ventrem vnà contrudunt, ita vt violentiorem impetum faciat in ipsas affligentes causas, quas conatur expellere. Ac dixi fermè omnia, tum actionum, tum facultatum animalium vnà cum causis quæ ipsa gignũt, symptomata. Verum in primo libro nullius quod naturalibus actionibus facultatibusq; superueniat, symptomatis mentionem feci. In secundo ex disputationis consortio, de illis quoq; pauca locuti sumus. Verum absolutam & propriam de ijs disceptationem, in
B lib. qui hunc sequetur faciemus.

De symptomatum causis quæ existunt in principe animali functione. CAP. 7.

NVnc quo omnia quę animalibus facultatibus superueniunt symptomata, duobus ijs libris sint absoluta, ea quæ rectrices actiones comitantur, symptomata dicemus. Sunt igitur in ijs tria prima symptomatum genera. Vnum, actionis amissio. Alterum, actionis læsio. Tertium, eius in alteram speciem mutatio. Et amissio quidem in stoliditate & obliuione. Visum nanq; nõ raro est, morbos vbi in abscessum aliquem abierunt, stultitiam obliuionem'ue intulisse. Vidimus enim quosdam qui & literas & artem omnino fuerant obliti, immo nec propria nomina meminerant, cuiusmodi aliquid Athenis in peste accidisse memorat Thucydides: quosdam enim ex ijs qui euaserant, & seipsos & suos ignorauisse. Iam visi sunt & propter extremum senium nonnulli similibus symptomatis tentari. Ex quo manifestum fit, & fatuitatem, & obliuionem, ex refrigeratione creari. Quinetiam medicamenta quæ eiusmodi symptomata inducunt, frigida viribus sunt. † Ac talia quidem symptomata ipsum cerebri corpus perfrigeratum esse docent: sicuti apo-
C plexiæ & epilepsiæ ex pituitosi succi multitudine, in ipsius cerebri ventriculis collecta, gigni videtur. Eoq; fit, vt subitanea sit earum tam generatio quàm discussio: quod accidere in corporum intemperie nullo modo potest. At mediocres tum rationis, tum memoriæ noxæ, quasiq; torpores, ex minore refrigeratione incidunt: veluti aut ex medicamento aliquo refrigerante in corpus assumpto, aut capiti imposito, aut etiam frigido succo in cerebro collecto. Iam deliria omnia, tum praui motus regentis facultatis sunt, tum vel ex vitiosis contracta succis, vel eorum quæ sunt in cerebro intemperie. Nominantur autem ex ijs, quæ quidem cum febri sunt, phrenitides: quæ sine febri sunt, insaniæ, Græcè maniæ. Ac reliqua quidem deliria ex mordentibus & calidis oriuntur succis, qualis maximè flaua est bilis: sæpe etiam ex calidiore cerebri intemperie. Sola vero illa quæ melancholica vocantur, frigidum succum pro causa habent. Quippe phrenitis non tantũ ex calidis ortum habet succis, sed supra id, etiam phlegmonẽ in cerebro & eius inuolucris excitat. In reliquis vero febribus deliria fiunt, eiusmodi succo in cerebro exuberante. In ijs vero quæ in acutissimarum febrium summo incremento incidunt, vapor aliquis mordens ac calidus ad cerebrum ascendit. Melancholica vero deliria, multarum sunt specierum, ex corruptis scilicet speciatim imaginationibus: vnum tamen illud quod ab Hippocrate perhibetur, omnibus commune
D esse videtur: Si timor & mœstitia multo tempore durant, melancholicum eiusmodi symptoma est. Sunt enim omnes sine causa mœsti, nec si roges quam ob rem mœreant, reddere causam possunt. Timent autem eorum nonnulli, tum mortem, tum alia quæ minimè sunt timenda. Non desunt & qui mori vehementer expetant. Cæterum q ex atra bili, cum principium rationalis animę occupauit, timor mœrorq; ac mortis expectatio accidant, nihil mirum: siquidem etiã eorum quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cum tenebræ rationalis animæ parti sunt circũfusæ, necesse est hominem timere: vt qui semper vnà cum corpore suo timoris causam circũferat. Quod enim nobis extrinsecus fit, altissimis tenebris circũdatum nobis aerem ad tempus aliquod occupantibus, id melancholiæ vitio laborantibus, ab interno, & ipso corpore contingit: scilicet vel ipsa nigra bili cerebrum occupante, vel aliqua melancholici halitus exhalatione: veluti in morbo quem flatuosum & hypochondriacon vocant.

Galeni

† Codex græcus ... habet. τὰ μὲν γὰρ οὕτω συμπτώματα τὸ σῶμα αὐτὸ κατεψῦχθαι δηλοῖ τοῦ ἐγκεφάλου, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ἀποπληκτικὰ, τὰ δὲ ἐπιληπτικὰ διὰ φλεγματώδους χυμοῦ πλῆθος ἐν ταῖς κοιλίαις τοῦ ἐγκεφάλου συναθροισθέντος, ἔοικε γίνεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιφνίδιος ἥ τε γένεσις αὐτῶν ἐστὶ καὶ ἡ λύσις, οὐδαμῶς τοῦτο συμβῆναι δυναμένης κατὰ τὰς τῶν σωμάτων δυσκρασίας. Quæ verba ita transtulit Leonicenus. Haudquaquam ... accidentia corpus ipsum cerebri refrigeratum esse significant, vt etiam in morbo attonito fit. At comitialis appellatus, ob pituitosi humoris multitudinem quæ in eius ventriculis aceruatus fit, fieri videtur. Ideo & repentina eorum generatio atque solutio subito fit: cum haudquaquam possit in corporum intemperaturis accidere. & ita & veteres interpretes. Copus autem eodem modo quo Linacer. Sanè licet apoplexia subito eueniat, & hac ratione dicendum sit, ab humore crasso occupante ventriculos cerebri prouenire, non tamen ab intemperie prouenire, vt docebat Galenus lib. 3. de locis affectis cap. 7. circa finem: non tamen subito soluitur. Adde quod 4. lib. de loc. affectis cap. 3 docebat in apoplexia magis affici corpus cerebri quam ventriculos, in epilepsia magis ventriculos. Considera.

GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS

LIBER TERTIVS,

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Causæ symptomatum functionis naturalis, mutationisq; excrementorum, & qualitatum, declarantur.

De symptomatum causis quæ sunt in concoctrice facultate. CAP. I.

QVæ vero in naturalibus functionibus facultatibusq; symptomata fiunt, eandem
quam ea quæ in animalibus actionibus incidunt inuentionis rationem habent.
Præstiterit tamen fortasśis, in horum quoq; speciebus exercitatos esse: quemad-
modum et in ijs quæ animaliũ sunt actionum, sumus exercitati. Ergo omnium F
quæ virtutibus nocent inueniendarum causarum caput est, modi, quo per sani-
tatem operabantur, cognitio. Si enim atterendo concoqueret cibos ventriculus,
cum attritio eius esset impedita, concoctionis symptomata existerent. s. cũ pror-
sus non attereret, vt prorsus non cõcoqueret: cum vitiose attereret, vt vitiose cibos coqueret. Ea-
dem ratio si putrefaciendo concoqueret, cum non putrefaceret non concoqueret. At si veluti nos
demonstrauimus, ipsa concoctio alteratio in qualitate est, (fit autem à ventriculo cibum sibi assi-
milante) palàm est frustrationem in alteratione, concoctionis symptoma fore. Ac si quidem nulla
omnino alteratio sit, symptoma id apepsia siue cruditas nominatur, ad eum modum quo in animi
functionibus immobilitas & insensibilitas: significãtibus scilicet his vocibus actionis in primate
particula amiśsionem, ac priuationem. Sin alteretur non tamen sicut oportet, cruditas quidem
siue apepsia id quoque appellatur. Significatur tamen non vtiq; sicut prius priuatio, sed depra-
uatio duntaxat. Cum autem sit deprauatio duplex, vel quòd tarde & nondum conuenientem mu
tationem cibus suscipiat, vel quòd corrumpatur omnino, ita vt naturalem gratiam prorsus recipe
re nequeat: Priorem quidem bradypepsian, id est tardam concoctionem nominant: secunda no-
men proprium non inuenit. Ac tot quidem concoctionis sunt noxæ. Causa vero earum commu- G
nis quidem est, alteratricis facultatis frustratio. Ea diuiditur in species & genera. Ac prima qdem
duo genera frustrationis sunt: alterum ex facultate ipsa læsa, alterum ab externo quopiam errore
proueniens. Diuiditur rursus horum vtrunq;: Virtutis quidem læsio bifariam, aut enim substan-
tiæ suæ incidit culpa, aut morbi alicuius instrumentalis. Externus error triplex est: alius in excre-
mentis, quæ in ventre habentur: alius in cibis, alius in tempore somni. Verum quæ in facultatis
substantia noxæ incidunt, intemperies quædam sunt actiuarum qualitatum. Quę vero ab instru-
mentalibus oriuntur morbis, eæ in ijs quæ erysipelata Græcè vocantur, & oedematis, & phleg-
monis, & scirrhis, & absceśsibus, & carbunculis, & alijs circa ventrem id genus, partim simplici-
bus, partim compositis morbis consistunt. Ac horum quidem omnium occasione, venter malè
concoquit, ipsa scilicet facultate eius concoctrice læsa, in temperamenti quidem vitijs, propria
eius substantia labefactata: in cæteris morbis qui tantum sunt instrumentales, duntaxat impedi-
ta: qui vero ex intemperie simul & instrumentali morbo compositi affectus sunt, vtroq; modo
sunt noxij. Atque omnibus ijs occasionibus venter malè concoquit, etiam si in nullo alio eorum
quæ extrinsecus sunt, peccetur. Rursus ventre ipso minimè affecto, non concoquit animal, vel
propter cibi ac potionis immodicam copiam, vel propter qualitatem alienam, vel propter intem- H
pestiuitatem, vel incongruum ordinem, vel vitiosum excrementum, vel somnum exiguum.
Verum quæ à vitiosis ciborum qualitatibus, & excrementis quæ in ventre habentur consistunt,
cum corruptione sunt inconcocta: sicut interim quæ parum conuenienti ordine, & intempestiue
sunt sumpta. Dico autem parum conuenientem ordinem, si mala, verbi gratia, & punica pri-
mo loco sumantur, olera ex oleo & garo vltimo loco: intempestiuitatem vero, si mane antequã
prior cibus descenderit, vel paulo ante exercitationem, prandeatur. Porrò corruptelæ quæ
quidem nidorosæ sunt, ex calidioribus magisq; biliosis veniunt cibis: acidæ vero, ex ijs qui frigi-
diores natura sunt, magisq; pituitosi. Similiter autem & in excrementis fit: acidas quidem creant
quæ pituitosa sunt & frigida, nidorosas quæ calida & biliosa. Etiam ipse venter, sub frigidiori-
bus quidem morbis acidas, sub calidioribus nidorosas mutationes facit. Tarditatem vero con-
coctionis efficiunt ea, quæ ægrè quidem corrumpuntur: cæterum plus valent quàm virtus aut
somnus. Vbi autem citra corruptelam concoctionis omnino est priuatio, scire licet eo casu pror-
sus superatum esse ventrem, vel ab immodica multitudine, vt ad virtutis imbecillitatem, vel à
valido frigore. Adeo enim in tali statu venter non concoquit, vt etiam concoquere prorsus non
tentet. Ergo hæc tibi eius quoq; cruditatis quæ in vasis sanguinis accidit, exempla sunto. Siqdem

hanc

A hanc quoq; ad eosdem modos reduces, sicuti ad hanc, etiam eam quæ in tertia est concoctione,
quam totius habitus nutritio sequitur: scilicet eandem proportionem habente alimento quod ex
ventre in venas digeritur, & quod ex venis ad carnes digeritur, quam habent ad vẽtriculum, quæ
comeduntur & bibuntur. Hæc igitur omnia nobis indicauit concoctionis modus præcognitus.
Scientes enim quòd quatuor elementorum certa quædam temperies, quæ proprietatem corporis ventriculi effecit, mutationis ciborum est causa, tum quòd plurimã in id vim, calidum elementum cõfert: veluti à manu, ad causarum in cruditatibus inuentionem ducti sumus. Est porrò non
in cruditatibus modo, sed etiam in omni symptomatum genere, aliud actionis veluti amissio seu
priuatio, seu quomodocũq; aliter id nominare libet, aliud velut inchoata deficiensq; actio, aliud
praua & errans. Atq; in ventre quidem, ceu mox est dictum, priuatio quidem actionis est, cum
cibi ne vel minimam quidem mutationem accipiunt: deficiens autem, in tarditate concoctionis
cõsistit: sicuti praua & errans, in corruptelis. In venis autem priuatio actionis est, cum succi omnino sunt crudi: deficiens actio, cum semicocti: praua, cum vitiosi. Ad eũdem modum in tota quoq;
animalis mole, quæ velut priuatio est, in crudis isthic consistit succis: quæ tanq̃ deficiens est functio, in semicoctis: sicut praua, in vitiosis hoc loci succis. Porrò ex ijs vitiosis succis, erysipelata,
B cancri, gangrænæq; nascuntur: præterea phagedenæ, carbunculi, vlcera serpentia, aliaq; eiusmodi. In nutriendi autem actione, priuatio quidem actionis, in atrophia est: deficiens vero nutritio,
in gracilitate: vitiosa, in leucis, & elephantiasi cernitur. Causæ omniũ quę prædicta sunt symptomatum, eædem genere sunt, cũ ijs quæ supra de ventre sunt dictæ: quædam scilicet in virtutis imbecillitatem, quædam in nutrimenti vitium, tertiæ in vitæ rationem, & ea quæ extrinsecus animali incidunt reductæ. Ad eundem quoq; modum virtutis imbecillitates, quæ quidem propriæ
sunt similarium, intemperiem: quæ non propriæ, instrumentales sequuntur morbos. Vitia vero
nutrimenti, in abundantiam & qualitatem diducuntur. Non secus arbitror & vitæ rationem, &
eorum quæ extrinsecus appropinquant errores, in ordinem vitiatum, & intempestiuitatem quãdam diuidũtur. Voco rationem vitæ, equitationem: piscationem, venerẽ, balneas, ambulationes,
nauigationes, venationes, omnia deniq; in q̃bus aliquid corpore agimus. Oportet autẽ medicum
nõ solum symptomatum agnoscendorũ facultatem habere, ac generationis eorũ inueniendæ peritum esse, sed etiam modi quo generentur: qui inter effectricium causarum differentias numeratur. Neq; enim illud tm̃ scisse, an venter omnino non concoxit, par est, nisi etiam norit quãobrem
id acciderit, vtrum'ne propter nimiam concoquentis facultatis imbecillitatem, an copiam aliquã
C immodicam, an pessimam aliquam ciborum qualitatem. Quippe symptoma quod ex cibis orit̃,
ex facili corrigitur: quod aũt ex vltimo virtutis incidit collapsu, in lienteriam, aut tympaniam hydropa finitur. In venis quoq; simili ratione, nõ solum sanguinis frustrationem æstimari cõueniet,
sed etiã qua ex causa ea contingat, vtrum'ne ex sanguificæ virtutis imbecillitate, (non enim incõmodè ita nominem) an ex multitudine succorum crudorum frigidorumq;, qui à ventriculo digeruntur: quippe hoc facilis sanationis est, illud in hydropem terminatur. Ad eundem modum in
carne. Ex crudis nanq; humoribus, qui à morbis immodicè se satiant, flatuosi, ac toto corporis habitu turgidi reddũtur. Ex imbecillitate vero virium qui anasarca vocantur, hyderi existunt. Atq;
oẽs quidem magnæ intẽperies virtutem deijciunt. Verum quæ ex frigido superante constant, frigidos affectus excitare sunt idoneæ: quæ vero ex calido, contrarios: eodẽ aũt modo, & in reliqua
oppositione coniugationeq; intellige. In oĩbus vero (ceu dictum est) cõmunis est à naturali statu
maxima mutatio. Circa mediocres enim & consuetos cibos, nihil in totum effecisse, maximã ventris intemperiem prodit. Verum si propter exuperantẽ calorem tale quid accidat, protinus etiam
corrumpuntur cibi. Generatim q̃dem corruptela quadam, quæ ad nidorosum inclinet: speciatim
vero pro sua quisq; natura. Quippe alia cum corrumpunt̃, tanq̃ virus, alia tanq̃ lutum, alia crudos
D pisces, aut indicibilem alienamq; putredinem olent. Nullum.n. edibilium vehemẽter calefactũ,
durare imputre potest. Protinus aũt sitiunt quoq; immodicè, qui ita sunt affecti, febricitantq; interdum tenui paruaq; hectica febri. Sin ex frigore immodico perditur omnino ciborũ concoctio,
nec siti nec febri affliguntur, & ciborum ipsorũ qualitates, siue ructare velint siue vomere, plane
seruant. Quòd si exigua quæpiam circa concoctionem eorũ sit actio, tum ciborum natura vel medij temperamenti vel frigidioris, acidi ructus fiunt: in calidiore tẽperie sint aut etiam natura flatuosi, ventriculus halituoso impletur spiritu. Ac in eiusmodi quidem intemperie breui perduci
potest ventriculus. In humiditate vero & siccitate adeo intẽperatus venter esse vt actionẽ amittat, non potest sine prolixo tẽporis spatio: debetq; præcessisse humiditatem quidẽ hydrops, siccitatem vel senium vel marasmus. Verum tales distinxisse differentias, alterius est operis.

De causis symptomatum retentricis, expultricis, & attractricis facultatis, eorumq; quæ in nutricatione ac in singulis excrementorum generibus contingunt. CAP. 2.

MOdo aũt ad retentricem veniendum est vim. Est enim in hac quoq; prima symptomatum
differentia triplex: ea videlicet vel omnino cibos non complectente, vel diminutè, vel vitiose. Ac cum vel prorsus non complectitur, vel debiliter, flatulentiæ & fluctuationes cũ sonitu,
græce clydones dicti, succedunt: flatulẽtiæ q̃dem, vbi & cibi flatuosi sunt, & vẽtriculus nõ admo-

dum frigidus: fluctuationes cum sonitu, cum vel nihil in eo continetur, quod verti in flatũ possit, E
vel valenter sit perfrigeratus. Quippe talis affectus nullum gignit halitum. Constat autem citra potionem non posse fieri in ventre sonoras fluctuationes. Porrò ꝙ infirmus ad vltimum venter sit, in causa morbus est: alius vt similaris est particulæ, alius vt instrumentalis. De prauis autem in eo motibus, ꝙ vel tremulenti sint vel palpitantes vel tanquam cum concussione vel conuulsiui, dictum supra est in symptomatum differẽtijs. Qualis vero dictorum quisq; sit motuum, tum quæ cuiusq; eorum causa, proximo huius operis libro est indicatum. Nunc tantulũ etiam adijciendum est ꝙ tam expultricis q̃ retentricis virtutis, tum morbi, tum symptomata miscentur: verbi gratia ventriculi motus qui veluti conuulsiuus est, qui in singultiendo accidit, conuulsio qdem in totũ non est, (vtpotè quæ in solis accidit musculis. Ventriculus aũt nec ipse musculus est, nec eius os.) sed veluti conuulsio quędam, ambarum virtutum cõmune symptoma est: retentricis quidẽ, quòd venter cum singultit prauè & non naturaliter cibos complectitur: expultricis, propterea ꝙ primũ eius est ipse motus prauus, dum scilicet cupit, quod contristat reijcere. Sanè non idem est vomentibus atq; singultientibus motus, propterea scilicet ꝙ non idem affectus. Quippe in vomitionibus, ea quæ in capacitate sunt ventris reijciunt: in singultu quæ in ipso ventris sunt corpore, simili scilicet tum affectu, tum motu, qualem in ijs qui ex intẽperie tussiunt monstrauimus: omnibus F
nimirum ventriculi partibus quod se contristat expellentibus. Proinde eiusmodi symptomatum ijs quibus ventriculus perfrigeratus est, tum qui piperis alterius'ue perinde calidi medicamenti multum & semel liberaliter sumpserũt, deinde super id calidam potionem biberunt, incidit. Quibus vtiq; magis etiam singultire contingit, vbi piper ad subtilissimum puluerem est redactum: quippe eiusmodi piper altius in ipsum ventriculi corpus inseritur. Ad eũdem modum & cæteris omnibus frigerantibus calefacientibusq; quæ in corpus ipsum ventriculi descendunt, singultus superuenit. Estq; is singultus primum expultricis virtutis motus quidem non legitimus. Secũdo loco retentiuæ ac complectentis. Pari modo nausea quoq; & vomitus expultricis facultatis praui motus sunt, ad ea quæ ventris cõrpus cõtristant, quamcitissimè per stomachum vacuanda. Simile * Al. os
huic symptoma est, & quod in lienterijs, siue intestinorum læuitate apparet: cum vẽter ab aliquo, quod morsu, pondere'ue contristet, vexatur, eijcere id statim cupit. Cum autem duo eius sint ora, supernum quidem in gula, infernum in pyloro, ad vtrumcunq; horum vergit quod offendit, eo abutitur ad expulsionem. Quòd si toti illi talis affectus aliquãdo contingit, etiam vtroq; ore simul vtitur: veluti in vocatis choleris. Reliqua vero quartaq; eius facultas, nempe tractrix, triplici genere symptomatũ & ipsa tentatur, vel cibos trahere in totum non valens, vocaturq; id symptoma, stomachi paralysis: vel ægre trahens, quo tempore relaxari quidem incipit, relaxatus tamen G
adhuc non est. Tertium præter hæc est, vbi aliquid prauè & non ritè trahit'. Praui autem & non legitimi motus sępe iam dicti sunt, non secus autem & affectus quorum occasione incidunt. Sanè accidit aliquando, vt etiam carnosum aliquid (qualia sæpe foris videmus) in stomacho nascatur, quod vel omnino ciborum viam obstruat, vel aliquatenus impediat. Vocantur autem eiusmodi morbi instrumentales. Et proditum de ijs est in lib. de morborum differen. Ac venter quidem cũ pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se supernè per stomachum, deorsum vero excernit: cũ præter naturam est affectus, etiam ab inferioribus aliquid capit. Nam & clysteris aliquid nonnullis in ventrem subijt, ita vt vomerent: præterea stercus in letalibus ileis. Satius enim est existimemus cum in eiusmodi affectibus non trahere, sed quod ab intestinis violẽter retrudentibus ascendit, duntaxat recipere. Quippe in intestinis (iam enim de ijs agere tempestiuũ est) cõplexio comprehensioq; est, ceu alibi est monstratum, qua vsa, nutrimentũ ad inferiorem suũ exitum ꝓpellũt. In quibusdam tñ affectibus cũ constringendi complectendiq; motus infernè incipit, ea quæ in ijs continent̃ sursum ferunt̃. Qua ratione acer quoq; succus quispiam, qui ad sedem aliqñ fuerat delatus, ac vel in foro, vel alio quopiã loco versatis, aut negocio aliquo quod deserere non licuit districtis, violenter retentus, rursum est sursum ductus, ventremq; momordit, ac caput vaporando impleuit. Principio qdem motus ab animali organo sphinctere, id est musculo ad imum intestinum H
accepto, ab hinc vero vnoquoq; intestino retro id a se ad supra se positum trudente, simili modo ac prius in præceps trudebat. Ad eundem vero modum crepitus quoq; descendere prohibitus, interim reuertit̃. Ergo mirum non est, clysmatis quoq; aliquid & stercoris, ex tam violenta intestinorum constrictione ad ventrem aliqñ præter naturam reuocari, deinde ad exitum properare. Cæteri vero corũ motus ex genere quidem motuum fm naturam sunt, verum vel diminuti, vel alieni, atq; idcirco etiam symptomata. Accipiendi vero sunt, ad eorũ qui de ventre sunt dicti portionem. Pari modo & motus eorum priuatio, ipsa non leuissimũ symptoma. Ex quali causa gigni etiam & ileos qũq; potest. Iam moles quæ præter naturam sunt, aliquando descendere excremẽta omnino prohibebunt, aliquando sub iusta mensura. Sicut durum etiam stercus in aliquod intestinorum volumen impactum quod supra est, deorsum ferri aliqñ vetabit. Ac seruatur hîc quoq; ad ea quæ de ventre sunt dicta, proportio, omnibus scilicet symptomatis, vel ex intemperie, vel propter collectiones aliquas non naturales, vel ob ipsa quæ continentur excrementa factis. Itaq; satius est in his non amplius morari, sed ad aliud symptomatum genus transire. Est igitur naturale

quoddam

A quoddam opus, alimenti ipſa ex ventriculo in iecur, ex iecinore vero in totum corpus digeſtio.
Hanc perfici monſtratum eſt, ſingulis particulis conueniens ſibi nutrimentũ trahentibus. Quare
ſymptomata circa huiuſmodi quoq; actionẽ triplicia incident, aliâs diminutè, aliâs non ritè, aliâs
omnino non peractam. Cauſæ vero triplices ſunt, quemadmodum in antedictis, vel intemperies
trahentium, vel inſtrumentales eorundem morbi, vel nutrimenti quod digeritur vitium. Ac in-
temperies quidem virtutem ipſam reddunt imbecillem, inſtrumentales morbi vias anguſtant, ali
menti vitia ſunt craſsitudo & lentitia. De quorum agnitione dicendi tempus nunc non eſt, ſed ad
ſeparationem excrementorum veniendum. Sunt vero in hac quoq; cauſæ triplices. Vna quidem
particularum quæ excrementa expurgent imbecillitas. Secunda viarum anguſtia. Tertia excre-
menti ipſius vitium. Ac imbecillitatis quidem cauſa intemperies eſt: viarum anguſtiæ, obſtructio
vel aliquis in inſtrumentis tumor. Verum tumoris eiuſmodi cauſa fluxio humorum eſt, quæ in
ipſum inſtrumentorum corpus procumbit: obſtructionis vero, vel craſsitas ſuccorum, vel lentor,
vel germinis ritu aliquid adnatum. Excrementorum ipſorum vitia ſunt, multitudo, craſsitas, &
lentor. Cum autem triplex ſit in venarum concoctione excremẽtum, vnum amara bilis, alterum
nigra, tertium ſeroſum: bilioſum quidem veſica quæ iecinori ſubeſt, expurgat: melancholicũ, lie-
B nes: ſeroſum, renes. Itaq; etiam parum cõmodè purgabuntur horum ſingula, vel ex debilitate pro
priorum inſtrumentorum cuiuſq;, vel vijs quomodocũq; obſtructis. Cum autẽ hæ duplices ſint,
aliæ per quas trahitur ſuperuacuum, aliæ per quas emittitur: in vtriſq; ſanè ſeparationi oberir an-
guſtia. Aliquando horum nullum eſt in culpa, ſed excrementi multitudo, cum immodica eſt, nec
tota ſimul expurgari potens, vnà cum ſanguine per totum corpus defertur. Hanc immodicam ex
crementi vim, duplices pariunt cauſæ. Alteratrix facultas parum cõmodè ſe habens, & ciborũ vi-
tium. Ac lædendæ qdem virtutis, intemperies particularum eſt cauſa, ceu ſæpenumero eſt dictũ.
Ciborum vitium, cuiq; excremento reſpondet ſuum. Alij nãq; magis melancholicæ naturæ ſunt,
alij magis aquoſæ, alij magis bilioſæ, veluti definitum in libris de ijs eſt. Sed & alteratricis potẽtiæ
intemperies quæ ad calidius ſit verſa, aliâs bilioſum aliâs melancholicum efficit excrementum:
quemadmodum autem vtrunq;, in alijs eſt traditum: ad frigidius vero mutata, vel pituitoſius, vel
aquoſius facit excrementum. Porrò ſingula excrementa, propria ſymptomatis ſpecies comitatur.
Amaram qdem bilem cum in toto corpore redũdat, regius vocatus morbus: cum vnam quãpiam
particulam obſidet, eryſipelata & vlcerum ſerpentia. Nigram vero in toto quidem corpore, ele-
phantia: in vna quapiam particula, cancer. Pituitoſo excremento in toto qdem corpore ſuccedit
C hydrops, leucophlegmatias dictus: cum in vna inſedit particula, tumor qui œdema græcè dicitur: cancer
vocant ita, indolentem ac laxum tumorem. Ac ſeroſa excrementa cum redundant, tum aſcites vo
catus hydrops excipit, tum papularum in ijs animalis partibus, in quas perducta ſuperflua ſunt,
prouentus. Atq; ita qdem fit vbi quodq; excrementum ſyncerũ redundat. Vbi autem & inter ſe,
& cum ſanguine miſcentur, complures tam ſymptomatum, q̃ morborum ſpecies exiſtunt: de qui
bus hic pluribus diſputare non eſt neceſſe, ſed ad propoſitum redeundum. Naturalium actionum
prima ac propemodum omnium maximè neceſſaria nutritio eſt, quæ alteratricis actionis quædã
eſt ſpecies. Eſt enim & concoctio quæ in ventre agitur, alteratio: non ſecus autẽ, & quæ in venis:
quibus accedit ea quæ in quaq; eſt particula: poſt quam quarta eſt, quam aſsimilationem vocant:
nomine qdem à nutritione diſsidens, re autem non diſsidens. Fruſtratur autẽ & nutritio, cum vel
prorſus non fit, vel intra iuſtum modum vitioſè ue fit: idq; vel culpa nutritiuæ virtutis, quæ altera
tricis eſt ſpecies, vel materiæ defectu vitio'ue: defectu qdem in atrophijs, quæq; ob defectũ, quęq;
ob priuationem nominantᷣ: vitio vero, vt in elephantiaſi & leucis, cæteriſq; id genus. Accidit.n.
dum agglutinatur carnibus nutrimentũ, vbi pituitoſior ſanguis eſt, carnem quoq; effici magis pi-
tuitoſam. Neq; enim idẽ eſt, carni eſſe, & pituitoſæ carni eſſe: ſicuti nec carni eſſe, & melancholicæ
D carni eſſe: nec bilioſæ atq; temperatæ eſſe, & à primis qualitatibus nominanti, humidiori, & ſiccio
ri, & calidiori, & frigidiori. Certiorem fidem ſermoni noſtro adhibebis, ſi animalium carnes, tum
ſanguine præditorum, tum exanguium æſtimabis: ad hæc etiam reptilium, quæcunq; veris tem-
pore gigni cernuntur: maximeq; ex ijs, quæcunq; viridium herbarum colorem præferunt. Cæte-
rum horum caro ſimillima ipſis herbis eſt: aliorum alba, & exanguis, veluti locuſtæ & polypodis,
atq; aliorum alia quædam. Neq; enim nominare facile eſt eorum differentias, adeo infinitæ multi
tudinis ſunt. Ergo cum (ſicuti diximus) caro longo tẽpore pituitoſo ſimul ac glutinoſo ſanguine
nutritur, caro qdem adhuc manet, mutatur tamen eius forma, & in alteram ſpeciem vertitur, fitq;
media quædam inter ſanguineam exanguemq; carnem. Vbi autem talis eſt reddita, accidit ei, vt
de cætero allatum ſibi nutrimẽtum non magis vel tentet in rubram carnis ſpeciem mutare, quàm
polypodes & locuſtæ. Ita fit, vt tum alba, tum pituitoſa tota q̃citiſsimè euadat, cum nec ipſa poſsit
nutrimentum ad ruborem vertere, & ſimul pituitoſum illud affluat. Ergo qualem ab initio locu-
ſta carnem habet, fereq; omnes oſtreæ, talem ex tranſmutatione habent, qui leucis fœdantur. Ita
enim carnis vitium nominant, à colore ſcilicet albo nomen imponentes: ſicut nigræ & calloſę car
ni ab elephante nomen ferunt. Fit itaq; eodem quo leucæ modo, melancholico nutrimento ad
carnem longo tempore confluente. Vitiliginum autem generatio cum prędictis vitijs ſimilis eſt

generis.Non tñ sub ijs tota caro vitiatur,sed in summo corpore,veluti squamæ quępiam,vitiligi- E
nes insigunturalbæ qdem ex pituitoso,nigræ ex melancholico succo exortæ. Quàm magnã vero
vim habeat nutrimentum ad carnis mutationem, ẽt ab Aristotele est traditũ,vbi meminit regio-
num,in qbus pecora,tam colore q̃ cæteris differentijs sensibilibus mutantur atq; alterantur. Qui
vero à nutrimento alterari nutrita inficiãt,(eius.n.quod vincit esse nomen,non vincentis)hi de
mutatione quæ in animalibus cernitur, quid recti dicant non habẽt:multoq; minus de ea quæ in
stirpibus notatur:sed à rebus,quæ luculenter oĩbus apparent,quid dicant,incerti hærentesq; red-
duntur.Siquidem quod de persica planta,quæ ex Perside in Aegyptum est translata,proditur,ne
mini est incognitũ.Letalis siquidẽ in Perside erat,in Aegyptum aũt translata, id quod periculo-
sum erat,mutauit. Veluti(arbitror)nec quod apud nos in vitibus apparet,quæ cum loca mutant,
diuersum afferunt vinũ. De alijs vero stirpibus tradiderunt, qui de agricultura scripserunt:sicuti
ẽt de herbis,ij qui de his prodiderunt. Transportatæ enim ex alijs in alia loca, sæpe minus q̃ duo-
rum stadiorũ interuallo, multis modis alterant̃. Conueniebat igitur,qui aiunt nutrimẽti nomen,
eius quod vincitur alteraturq;,ac mutatur, dũtaxat esse,nõ,id modo scisse ac dixisse,sed ẽt de leu-
ces generatiõe disserere tentasse. Quippe aut ipsa nutrita caro,eius morbi causa est,aut ipsum nu-
trimenti vitium. Sed si nutrimentum causa non est (ita enim volunt) necesse est carnem dicant. F
Quid ergo patitur hæc,q nutrimentum sibi in totum non assimilat? Fiet enim eo certe pacto na-
tura vitij causa.At multo(arbitror)satius erat nutrimẽto causam imputare. Iam vero nec ,ppterea
q nutriti opus sit,vt sibi nutrimentũ assimilet, assimilari ac mutari nutrimẽti sit passio: nõ potest
idcirco quod patitur,vicissim aliquid tametsi minimum in id quod agit facere: cum eius sentẽtiæ
maximè contrarium in disputatione de ijs non nos modo ostendimus,sed ẽt ex philosophis ij qui
omnium naturæ affectuum, ac passionum grauissimi interpretes fuerunt. Apparet enim omnia
tametsi multo ijs quibus appropinquant sint valentiora, aliquid tamen ab ipsis sensibile manife-
stumq; pati: & si non primo statim occursu, at certe temporis processu.Iam ferrum acutissimum,
molissima secanda carne est hebetatum.Et durissimus lapis à guttula,longo tempore ictus,caui-
tatem contraxit.Quid vero in ijs quæ mista sunt,fiat,omnes norunt.Siue enim in amphorã aquæ
feruentis, frigidæ heminam inijcias, quod mistum ex ambobus est,non solũ q hemina vincatur,
indicabit,sed etiam quòd vincens patiatur. Siue contra heminam calidæ,immittas in amphoram
frigidæ,vincetur quidem hemina,patietur tamen pusillum aliquid & amphora. Verum(vt supra
quoq; diximus)nec refellere hoc loco opiniones institui,nec prolixus esse, sed quoad fieri potest
maxima cum celeritate docere.Ergo leuce maximus quidem alteratricis virtutis error est. Parui G
aũt alij cõplures sunt,carne scilicet in humore,siccitate,frigore,& calore mutata. In atrophia vero
erit,id est non fruetur nutrimento pars,non solum alteratricis virtutis imbecillitate,sed etiã attra-
hente vi infirma,aut excretrice immoderatius mota.Porrò ad immodicum motum excretoria vis
excitatur,(sicuti prius est dictum)quoties retentiua vis vel ex multitudine excrementorum acri-
monia'ue,vel ex propria imbecillitate laborat. Hoc enim casu, necesse est excernatur cum super-
uacaneo bonum,veluti in lienterijs, dysenterijs,& choleris:cum ex imbecillitate expultricis ne-
cesse sit carnem & humidiorem esse,& magis excrementosam. Sed excremenra ipsa plura proue-
niunt alteratricis imbecillitate. Vbi igitur simul euenit,vt trahendi quidem vis multum succum
attrahat,sed cum totũ alteratrix vis conficere non valeat, atq; idcirco multa excrementa gignan-
tur, expultrix autem vis id temporis & deterius & imbecillius, q̃ prius moueatur: necesse est ita
excrementorum vim in carnibus aceruari,atq; interim pro excrementi tum specie,tum multitu-
dine,aliâs aliam fieri carnem,modo quidem tumidam,modo flatuosam,modo qualis hydropum:
quippe etiam hyderos quem anasarca vocant, ex hoc est genere. Verum de talibus producendũ
amplius sermonem non arbitror.Neq; enim omnia in hoc libro recensere mẽbratim symptoma-
ta statui, sed in plurimis studiosos exercitare. Quare mihi ad alterum symptomatũ genus,ijs qui H
in læsa consistunt actione vicinum,conuerti est tempestiuum. Ipsum igitur genus in multi-
tudine & qualitate excretorum consistit. Incidit autem aut quòd virtus aliquo modo sit læsa,aut
q ex intempestiua vexatione aut vitioso motu excitata,aut propter instrumentum aliquod reclu
sum ruptum'ue,aut erosum,sicuti sanguinis profusio.Nihil.n.deterius ab hac cœpisse, propterea
quòd genere ipso præter naturam esse magna ex parte videtur. Præter enim eam quæ mulieribus
per vterum erumpit,cæteræ sanguinis{plusculæ}vacuationes, toto genere prętet naturam sunt; Non est in græcis
illæ vero sola multitudine. Ac ruptio quidem instrumentorum, vel ob plagas aliquas extrinse-
cus illatas fit, scilicet vel calcitrante pulsante'ue aliquo, vel aliter quomodocunq; vulnerato va-
lenter homine. Accidit autem & ijs qui magno vtuntur saltu, & qui ab alto in terram labuntur,
& ex clamore acuto,& magno,cum vtriq; in eo omnia vocis instrumenta quammaxime tendun-
tur. Sanè tensionis ratione rumpuntur, & quæ ex saltu sunt læsa. Quæ vero ex lapsu ab alto, pla-
garum generi adnumerantur. Quippe nihil interest ex lapidis'ne casu contusa pars aliqua sit, an
quæ delabitur pars, vehementer in solum impingens contundatur. Atq; hæ quidem rumpen-
di vasis manifestæ causæ sunt, nec est earum quisquam ignarus. Aliæ sunt quæ ex corporis affe-
ctibus oriuntur,cum scilicet alicui per nares,sanguis sponte profluit, aut cum aliquis sanguinem

A aut vomit,aut extussit,aut excreat,aut deorsum deijcit,aut mingit. Atq; hæc quidem toto genere
præter naturam sunt. Mulieribus aũt (sicut dictum est)qui ex vtero sanguis profluit,toto genere
præter naturam non est,sed quantitate duntaxat.Sanè talia omnia tribus ex causis incidunt. Aut
virtute ipsa vas sanguinis recludente, veluti in profusionibus, quibus sanguis per nares excerni-
tur:aut sanguine ipso eius'ue vase aliquo vitiose affecto. Ac sanguinem quidem vitiose affici di-
co,& cum adeo vitiosi est succi,vt erodat ea quibus continetur:& cum ita est immodicus,vt intra
vas suum non contineatur. Quippe id quoq; quod sanguinis vas rumpat vel recludat, est satis.
Ipsorum vero vasorum vitium in immodica mollitia,& duritia,& tenuitate consistunt.Fiunt aũt
hæc nonnullis quidem, etiam in vtero statim vitiosè formatis: mollities vero non minus & ex
immodica proueniet humiditate, sicut durities ex siccitate,tenuitas ex atrophijs.Ac quod molle
quidem immodicè est, frangi ob debilitatem magis est opportunum: quod verò admodum du-
rum est,eo quòd non potest amplius extendi: quod tenue est,amborum eiusmodi in venis affe-
ctuũ occasione, non solum à causis internis facile ad rumpendum est,sed etiam ab externis. Ero-
duntur autem non omnia pari modo.Quod enim durum est & crassum,non facile erosioni patet:
similiter autem & recludi, ei quod imbecillum & molle & tenue est,in promptu est:ei quod fir-
B mum crassum & durum est, non promptum. Fit autem vasorum reclusio, tum ab alijs quæ ipso-
rum corpora irritant,tum à multitudine quæ ea recludi vrgeat:interim verò & natura ipsa expel-
lente ea quæ contristant.Sunt qui sanguinis diapedesin, ceu quartum supra iam dicta genus no-
minent. Est autem minimè quartum, sed vel exiguorum vasorum apertio,vel seri non sangui-
nis excernẽdi species.Qua maximè ratione,ex iecinoris renumq; debilitate meijtur,ac sępe deor-
sum deijcitur sanguinolentum serum. De ijs autem paulo post dicetur, sed si prius de ijs quæ vo-
muntur egerimus.Quippe expelluntur hæc quoq; aliâs ceu immodica,ac ventriculo grauia:qua-
le alimenti aliquando est copia: aliâs verò ceu infestantia mordentia, veluti cum vel acidum,vel
nidorosum, vel amarum & acre ex concoctionis defectu assumptum nutrimentũ est redditum.
Sanè huius generis sunt & biliosa,& pituitosa,& serosa excrementa,tum quæ in ipso sunt genita,
tum quæ in eum ex toto corporis habitu confluere sunt apta. Est autem super hæc & tertium ge-
nus causarũ,quæ ventriculum ad vomitionem lacessunt,licet nec degrauent, nec mordeant,sed à
natura dũtaxat sint alienæ. Porrò omniũ quæ à natura sint aliena cõmunis terminus est,si quãuis
concocta sint,nutrire tñ non valent.Hac arbitror ratione,non solũ acida pituita,& salsa,sed etiam
dulcis in ventre collecta, non raro eum ad vomitum prouocat. Sed & sanguis ipse qui in ventri-
C culum est effusus,eo pacto ipsum vomere cogit.Iam infrà quoq; deijcit aliquando citius,aliquan-
do serius,præterea plus vel minus, item raro vel sæpe,vel vtile nutrimentum,vel corruptum,vel
quod in eum supernè confluit,vel quod in eo est genitum. Verùm expulsio quæ consuetum prę-
uenit tempus,vel degrauato ventre,veluti à multo assumpto:vel demorso & conpuncto,veluti à
mordacibus:vel tanquã alienum ac minime familiare amoliente, incidit: Non oblitis scilicet no-
bis cũ multum assumptum dicimus, triplicem id habere generationem, vel propterea ꝙ virtus
imbecillior sit quàm prius,vel quòd supra mediocritatem sit quod assumptum est,vel vtriusq; oc-
casione.Extra vero iam dicta celerem efficit deiectionem, humidiorum quoq; ac magis glutino-
sorum ciborum sumptio, vt pote promptius delabentium: maximè si qui eos sumpserũt postea
lentè inambulent, ita vt ij quidem concutiantur,nequaquam autem ante tempus digerant. Acci-
dit nanq; tale aliquid in concussione. Cum enim complures intestinorum sint orbes spiræ'ue,ne-
cesse profectò est in singulis eorum à superioribus in inferiora cibos deferri. De cætero verò gra-
† Al. nõ amplius manere possũt. uitate quidem † deorsum ferri non possunt. Sed qui in spiris sunt impacti, intestinorum ipsorum
opera protruduntur:ipsis nimirum repellendi quæ se contristent vim insitam habentibus. Humi
di vero & glutinosi cibi,siue grauitate ipsa & corporis concussione, siue intestinorum opera pro
D pellantur,facilius permeant.Ac celeris quidem transitus dictæ causæ sunt.Serius autem quàm ex
consuetudine excernit imus venter, vel propter intestinorum imbecillitatem, vel hebetem eo-
rum sensum, vel ob ciborum paucitatem qualitatem'ue.Quippe quæ imbecilla sunt, propellere
non valent. Quæ hebetis sunt sensus, non satis quæ contristant, sentiunt.At vero expulsio sana-
tio ijs erat tristis sensus.Iam ipsorum quoq; ciborum,qui iustò sunt pauciores,parum habent ex-
crementi: itaq; nec similiter grauant:Crassi vero & acerbi omnes tardi sunt transitus,contra scili-
cet quàm glutinosi & humidi.Non solùm autem propter intestinorum imbecillitatem,sed etiam
musculorum abdominis, deiectio tardatur: potissimùm cum excrementa duriora euaserunt.
Tum enim non musculorum modò qui sunt in abdomine, sed etiam qui in thorace habentur va-
lenti actione est opus.At minor fit quàm pro multitudinis comestorum ratione deiectio cum ex
ijs in corpus plus est digestum. Contrà plus quàm pro sumptorum portione deijcitur, aliâs ob
digestionis defectum, aliâs confluentibus supernè aliquibus in ea quæ circa ventrem sunt loca.
Assiduæ autem excretiones fiunt, vel propter imbecillitatem, vel demorsum. Atq; imbecillitas
quidem instrumentorum quæ in ventre sunt, ceu sæpe iam dictum est, ab intemperie proue-
nit.Demorsus autem ab ijs fit, quæ in ipsis continentur. Porrò quatuor causæ generationis sunt
eorum,quę sic mordent,vel medicamentosa quæpiam vis,eaq; vel vnà cum cibis,vel per seipsam

assumpta, vel etiam ciborum corruptelæ. Præterea tum quæ ex corpore in ventrem mordacia excrementa confluunt, tum quæ in ipso, id genus gignuntur. veluti in dysenterijs, quæ ex vlceribus quæ cacoethe vocant, cientur. Licet autem addas & quintam eiusmodi symptomatum causam, corporum nimium sensum: siue is à natura contigit, siue ab exulceratione. Diuersus assiduæ excretionis modus est, ab omnibus iam dictis genere causæ euarians, qui ex relaxandis musculis ijs, qui fini intestinorum superiacent, contingit. Quippe inuoluntaria in ijs est excretio, proptereaq; tum intempestiua, tum inordinata, tum assidua. Verũ de deiectionibus sunto hæc satis. E

De halituosis spiritibus quos etiam φύσας .i. flatus vocant, deinceps dicendum. Est autem & horum generatio in ipsis quæ in ventre sunt locis, succis quibusdam pituitosis, vel cibis inibi à deficiente calore, in halitum solutis. Quippe syncera frigiditas prorsus halitum non facit: quòd scilicet ea omninõ nec attenuat, nec conficit, nec alimentum dissoluit. Fortis autem calor cùm longo interuallo nutrimentum superet, amplius quàm pro halitu generando, id attenuat: nisi tamen flatuosum sit natura. Tunc enim gignitur quidem spiritus quispiam turbidus, ac (vt sic dicam) nebulosus, cæterùm exiguus & breuis temporis, ita vt vno vel altero ructu vacuetur. At calor qui in cibos agit quidem, cæterùm diminute, is eos quodam quidem modo dissoluit, non tñ prorsus conficit. Atq; hinc oritur flatuosus spiritus. Vnoq; verbo tanquam extrinsecus, tum frigidissimi status sunt sereni, solentq; maximè flante borea fieri, tum calidissimi qui æstatis tempore incidunt, ambientem aera purum reddunt, qui verò inter hos sunt, nebulam gignunt: itidem in animalibus, neq; in caloris summa imbecillitate, nec cùm idem nimium est vehemens, sed in ijs qui inter hos sunt statibus, flatuosum excrementum gignitur. Atq; id cùm per os excernitur, ructum creat: cùm per sedem, sonorum silentem'ue flatũ: cùm verò neutra parte emittitur, symptoma creat, quod empneumatosis hoc est inflatio vocatur, ventre scilicet impotente ad excremẽtosum nebulosumq; excernendum spiritum. F Iam intestinorum aliàs aliæ partes, vbi talis spiritus in ijs constitit, ac mouetur, multiformes ædunt sonitus, quorum non omnes nomina sunt sortiti: cæterùm prudẽti viro quale quantumq; excremẽtum sit, ac quo maximè loco voluatur, indicare possunt. Quippe si eiusmodi spiritus acutum & tenue sonet, per vacuum & prorsus angustum intestinum defertur: estq; tum purior, tum magis aereus. Flatuosior autem redditus, similiter quidem sonum ędit exiguum cùm in tenuibus intestinis voluitur: cæterùm nec prorsus acutum, nec tenuem. Atq; eiusmodi soni oẽs in ijs quæ circa ieiunum sunt locis maximè consistunt. In quantum autem hinc ad alia tenuia intestina descendunt, in tantum minus sunt sonori. Alij verò bombos imitãtur, his qui ex latissimis tibijs æduntur similes. Quo genere vtuntur qui tymbauli .i. siticines vocantur. Hę nanq; materies G ex qua fiunt culpa, purè sonare nequeunt: propter autem spiritus viæ latitudinem, grauiter sonãt. Tales autem omnes in crassis fiunt intestinis, cùm excrementorum sunt vacua. Quòd si humor quispiam in his continetur, accedit hinc quoq; bombo forma quædam, vocantq; omnes eiusmodi sonum vel potius murmur græcè borborygmon, qui humidum excrementum excernendum denuntiat. Quippe species ipsa soni, hæc ambo præsignat, † vtiq; quòd ab natura fit mota, expulsionem nuntians: quòd autem cùm eiusmodi murmure siue borborygmo, etiam humidam. Eorum præterea flatuum qui extrà feruntur sonitus, alius quidem borborygmo cuipiam similis est, expulsionem iam iam futuram indicans: alius purus atq; (vt sic dicam) sonorus & aereus, qui vel vacuum esse intestinum docet, vel etiam prædurũ quodpiam superius alicubi habere excrementum: iam alius quidam horum est medius, velutiq; bombosus, ex medio quodam prædictorum affectu proueniens. Tenuis autem sonitus, qui græcis veluti trysmos siue trismos dicitur, (quippe vtroq; modo appellant, alij per υ, alij per ι, scribentes) ex instrumentorum angustia, simul & flatuoso spiritu, cum exiguo humore efficitur. Quoniam autem & de ijs (vt ad rem propositam) satis est dictum, ad ea quæ supernè in ventrem confluunt redeamus. Quippe dictum est, hæc quoq; tum humiditatis deiectionum, tum multitudinis esse causas. Defertur igitur supernè in H ventrem sæpenumero excrementum, naturæ expellentis robore: aliquando verò propter imbecillitatem, nec quod vtile est portare valentis. Ac excernitur quidem quod superuacuum est, tum in crisibus, tum verò sanitatis nonnunquam tempore, veluti mulieribus omni mense. Tales verò etiam sanguineas dysenterias Hippocrates in ijs accidere dixit, quibus artuum aliquis esset præcisus. Nos autem vidimus, non in ijs modò, sed etiam alijs quibusdam certo circuitu repetentes. Omnes autem quos ita vacuatos vidi, ab exercitata prius vita, ad omnino desidiosam se transtulerant. Atq; hoc quidem excrementum, quantitate sola est alienum: Alterum vero qualitate, in acutis morbis decretoriè plerunq; excretum: aliquando verò tabescentiæ siue colliquationis more. Inter hoc autem omnino inutile malumq; excrementum & illud iam dictum bonum, aliud tertium excrementi genus est, quale est in ventre cibus semicoctus. Excernitur id maximè in hepaticis affectibus. Vocant ita in quibus morbus ipse iecoris est imbecillitas, licet nulla sit phlegmone adiuncta. Hoc enim casu, similis passio visceri incidit, ijs quæ imbecillo ventri accidunt: quando is quidem appetit, sed cibos quos sibi admouet cùm non concoquat, ijsdem grauatur, & semicoctos ad intestina demittit. Atq; is quidem ad vomitum quoq; concitatur. Iecur autem cùm vomitionis aliquid ad portionem patitur, quod nutrimentũ per vasa quæ in me-

senterio

† Græce cod. ipressi habe[illegible] [illegible] Linacer & ceteri interpretes v[illegible]terunt, forte [illegible] legẽdum est [illegible] tui moto super[illegible] ueniat.

A senterio sunt, veluti per ora quædam attraxit, rursus per eadem semicoctum ablegat. Est autem eiusmodi excretionis species,(veluti etiam eam assimilarunt qui ante nos fuère,) maximè similis carnium loturæ. Præstiterit autem fortasse non ita solum dixisse, sed quò exactius sit exemplum cruentarum atque recenter enectarum, sermoni addidisse. Quinetiam si quis quod ita excretum est, aquosum sanguinem nominet, sic quoq; mihi illud clarè interpretari videtur. Atq; hoc quidem symptoma semicoctorum ciborum vomitioni ad portionem se habet. Alterum quod dicturus sum, humidæ deiectioni ventris est adsimile, quæ ad exactam quidem perducta est concoctionem, non tamen digestionem est consecuta. Nam sicuti hanc quoq; venter omnino ab ipsa grauatus, excernere cupit, sic iecur vbi affatim digesti in ipsum nutrimenti fructum cœpit, non patitur id amplius apud se morari. Cùm ergo id rectà progredi quauis ex causa nequeat, necesse est retrò ad ventrem recurrat. Apparetq; is qui tum excernitur sanguis, & nigrior quàm pro natura & splendens, vtpotè ex sanguine & nigra bili commistus. Quippe sanguis ipse per se, cum ex frigore fit niger, adeo nullum splendorem acquirit, vt etiam quem ab initio habuit, amittat. Nigra verò bilis, etiam sanguine ipso splendidior est: sicuti etiam bitumen, quod ex mari mortuo affertur, iudaicum id appellant. Nō enim cum perfrigeratur sanguis, nigram bilem creat, sed cùm
B supra modum est coctus, ideoq; etiam splendorem suum tuetur. Non enim sicuti concretus sanguis, qui græcè thrombus dicitur, sanguine fit perfrigerato, sic etiam nigra bilis generatur. Immo contrà omnino ex immodicè cocto & feruente, veluti cinis quidam nigra bilis efficitur: frigida quidem, eo quòd terrea: caloris autem particeps, sicuti cinis & acetum. Deuenit autem ad dictum statum qui ex ventre in iecur digestus est succus, cum is propterea ꝙ vlterius in corpus non digeritur, inibi diutius moratur. Nominatur autem talis excretionis species, à nonnullis dysenteria. Quippe & mordentur nō rarò, perinde ac dysenterici, ceu(arbitror) flaua bili in percoquendo sanguine acri illis reddita. Ac vocet quidem quisq; prout volet. Cæterùm differentiæ sanguinolentæ excretionis quatuor in vniuersum sunt, quatuor succedentes affectibus. Vna quidem ipsius sanguinis in ijs quibus artuum aliquis est abscissus, vel qui exercitationem dimiserūt, per circuitum repetens: altera cum ex imbecillitate iecinoris aquosus sanguis deijcitur, quem vtiq; loturæ carnis assimilant: tertia quæ mox est dicta, melancholici splendentisq; sanguinis. At hæ quidem tres vt multùm simul excernantur efficiunt. In quarta & minutim & exiguo tempore expulsio facta visitur, aliâs quidem veri sanguinis, aliâs concreti. In hac & puris non rarò exiguum aliquid excernitur, etiam vlcerum crustulæ quæ græcè ephelcides dicuntur: præterea membranosa quædam
C corpora, quæ intestinorum ipsorum sunt particulæ: sed & stercus super his collectum sæpenumero excernitur, sanguinis in se guttas habens. Affectus verò quibus tres primæ superueniunt, paulò antè sunt dicti. Quartæ autem de qua modò egimus, intestinorum exulceratio est affectus: quam etiam solam nonnulli dysenteriam nominandam censent. Sed(quod sæpe dixi) quò nulla res omittatur, magna sollicitudo est habenda, de nominibus minimè curandum. Est autem ex eodem quo iam dicta dysenteria genere, & qui tinesmos dicitur, cùm vlcus in recto intestino est factum. Is cætera quidem symptomata infert dysenteriæ similia, nixus tamen multò vehemētiores. Vrinarum autem tum suppressio, tum mala vacuatio, ventris excrementorum retentioni & alienæ à natura expulsioni, ad portionem se habent. Retinentur enim vesica vel excernere nō valente, vel eius collo occluso. Atque hi quidem duo vesicæ morbi, vnum commune symptoma ischurian habent: detinentur enim in ea vrinę. Vocat autem vulgus medicorum non secus ischurian, quanquam ischuria non sit, illud quoq; symptoma, cum vrina in vesicam omnino non venit, perdita scilicet renum actione. Et permittendi profectò sunt ita nominare, cùm propriam appellationem non habeant: non tamen latere debebit, amborum affectuum differentia. Siquidem alter eorum est cùm vesica quidem est plena, sed nihil excernitur: alter cum vacua est, nihil omni-
D no in se continens. Sub tali enim affectu in quo plena est vesica, vel occlusum est eius os, vel si hoc se pro lege naturæ habet, ipsa ad sese constringendam, ac lotium foras extrudendum, est imbecilla. Et collum quidem eius clauditur, vel propter obstructionem, vel conniuentiam. Fit autem obstructio tum ex concreto sanguine, tum crasso pure, tum calculo, tum tofo: prætereą cùm in eius meatu veluti germen aliquod est enatum, qualia in reliquis omnibus quæ extrinsecus sunt, aure, naribus, pudendo, sede fieri videntur. Conniuentia verò, aut propter collectiōnem aliquā, quæ præter naturam sit, aut propter nimiam siccitatem accidit: ac collectio quidem ex phlegmone, scirrho, atq; alijs tumoribus fit, præterea quæcunq; vesicæ collum attollētia, in internum meatum† {vrinam refundunt:} siccitas autem in ardentissimis ac siccissimis febribus, in quibus laborantem sæpenumero nec loqui posse videmus, nisi os madefecerit. Imbecillitatis vesicæ causas, nihil opus est recenseam, vt quæ expositæ iam mihi in multis particulis sint, siue ijs vt similaribus, siue vt instrumentalibus incidunt. Magis autem quiddam accidere in vesica videtur, cum immodicè est repleta. Quod fieri non nos modò vidimus, sed etiam ab alijs audiuimus. Quippe vbi impleta fuit, cùm scilicet surgere è conuiuio ac meiere quosdam puderet, actionem eius destrui contigit: nec vrinam qui ita sunt affecti, quāuis magnopere connixi, excernere præterea potuerunt. Sanè videtur & in ventre & in intestinis tale aliquid accidere, sed vulgus latere: in his quidem

* ὄγκων

° ἀδύναμοι.

† ἐποχῇ τῶν ὄγκων, Copus, molem porrigunt: Linacer videtur legisse ἀποχῇ τὸ οὖρον. vt quidam & cod. antiqui habent.

qui in ventriculo id patiuntur, quòd celeriter suffocentur: in illis verò qui excrementum in omni- E
bus intestinis collegerunt, quòd medici, ppter sequentia symptomata, ad alia conuertantur. Quippe in solis purgationibus, quæ in intestina sunt dimissæ atq; inibi manent, tale quid incidere solet. Atq; hi quidem affectus, veluti priuationem inferunt excernendæ vrinæ. Qui verò eiusdem sunt cum illis generis, magnitudine tamen deficiunt, veluti oblæsas torpentesq; actiones ædunt. Alijs autem affectibus, tertium symptomatum genus, quod in prauis vacuationibus consistit, superuenire solet. Sunt autem multæ eius species. Prima quidem quæ stranguria dicitur, quæ ex imbecillitate vesicæ vel vrinæ acrimonia incidit. Secunda fluxionibus ijs, quæ ventriculo accidunt, est similis: de qua melius est semel hoc loco dicamus. Fit igitur quædam veluti anastœchwsis (quasi dicas reelementatio) colliquatio, siue resolutio, siue dissolutio, siue quomodocunq; aliter nominare libet, aliquando totius corporis, aliquando succorum qui in venis sunt duntaxat. Quod autē ex ea colliquatione prouenit, aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad vrinas, aliàs ad sudores pellitur. Ac succis quidem qui in venis habentur, in serosam saniem solutis, renes qui ad excrementum id trahendum sunt nati, potissimum cùm sani sunt, serum quidem à venis expurgant, fluxionem aūt ad vesicam assiduè mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ eiusmodi serū in ventrem mittunt, aut toti id corpori partientes, subitaneos hydropum status inducunt. Si autē quod F
liquatum est, crassum sit, qualeq; renes trahere non possunt, totum in vētrem necessariò confluit. Carnoso verò genere ita colliquato, tum venter fluxionem eius recipit, vbi scilicet ea est crassior, tum sudores multi superueniunt, vbi in halitus est resoluta. Atq; hæc quidem, tum de carnis colliquatione, tum sanguinis, ad præsens satis. Reliquorum vrinæ symptomatum quædam vel vesicæ vel renum, affectum quendam indicant: de quibus Hippocrates in aphorismis prodidit. Quędam quousq; concoctionis cruditatis'ue sanguis peruenerit, docent: scriptum autem de ijs est in præsagijs. Quare nunc ad sudores transeundi est tempus, de quibus hactenus saltem dictum est, quòd interim resoluto corporis habitu proueniunt, vocaturq; ea passio syncope. Cui contrarius status est, qui in decretorijs incidit sudoribus, qui vtiq; robustam naturam indicant, non autem resolutam. Atq; eiusmodi quidem sudores, corpus expurgant. Similes ijs sunt quos mediocres exercitationes & balneæ & calor æstiuus excitant. In immodicis verò exercitijs, etiam boni aliquid effluit. Porrò odorem coloremq; excremento quod vacuatur similem habent. Copia verò eorum vel propter corporis raritatem, vel propter excrementi abundantiam, vel propter eius quod vacuatur tenuitatem prouenit: sicut propter horum contraria, morari quoq; solent, cùm scilicet vel quod superfluit, exiguum est, vel glutinosum, vel crassum, vel meatus sunt G
angusti. Accidit autem id, vel obstructionis occasione, vel conniuentiæ. Ac obstruuntur quidem crassis & glutinosis succis. Conniuent siue contrahunt ora propter *atrophian, vel perfrigerationem, vel molliciem. Incidit autem & ex imbecillitate virtutis in carne, sudoris tum retentio, tum expulsio, veluti etiam reliquorum excrementorum. Quippe tam vesica q̄ ventriculus contenta in se superflua aliquando magis tolerant, eaq; expellere cunctantur: sępe contrà, ne vel minimum sustinent, sed grauantur, statimq; abijciunt.

* Licet cod. græci impressi & aliqui ex manu scriptis habeant εὐτροφίαν. plerią; tñ legūt vt Linacer. & ita & videtur legēdū: vt atrophia sit quod superius dixit, siccitas.

Quæ ætates & naturæ, ad quas actiones promptiores, aut ineptiores existant. CAP. 3.

SAnè sermonem hunc omnium particularum communem vltimo loco simul tractandum reseruaui. Quippe parum rationabile videtur esse, vt corpore aliquo læso, non etiam ex æquo omnes eius virtutes simul lædantur, sed aliæ magis, aliæ minus, aliæ illæsæ in totum sint. Atque illud quidem neminem latet, non posse tuisi læsa in aliquo cuiusq; substantia, actionem eius impediri. Sæpenumero verò quacunq; particula operante, aliàs alia eius læditur *actio. Non enim similem statum requirit ad alterandi actionem, atque ad negotiorum functionem. Siquidem sit omnium quæ sibi appropinquant alteratio corporibus ipsis minimè desiderantibus, aut locum H
ex loco mutare, aut aliquid apprehendere, aut tenere, aut alicui inniti. At quæ vel tractura quid sunt, vel tentura, vel repulsura, eorum actionem cum loci mutatione necesse est fieri. Qua ratione quod ita est molle, vt tum humidum sit, tum fluxile, tum nulli innitens, id nec trahendi similiter, nec tenendi, nec repellendi vim habet. In omni nanq; eiusmodi opere, innixum tensionemq; esse in operante oportet. At verò alterare propinquantia potest, vel quod humidissimum est, maximè, si etiam calidum est. Nulla enim activarum qualitatum adeo breui, quod appropinquat alterare videtur, ac calor. Vnde palàm est corpus quod humidissimum calidissimumq; sit, celerrimè alteraturum, id est, tum concocturum proprium nutrimentum, tum sibi ipsi assimilaturum esse. Quod verò durum hactenus est, vt nec difficile ad flectendum sit, & firmiter innitatur, id & trahere valenter quicquid voluerit potest, & violenter trudere, & fortiter tenere. Neq; enim, sicuti quæ valde sunt mollia, remittitur cùm id tendis, nec si vehementer tenditur, frangi periclitatur, & quæ semel apprehenderit, ea complectens tenet: nullo nec quod propter duritiem difficulter flectitur, nec quod propter humorem est molle, sic agere valente. Illa enim non firmiter cōplectuntur, hæc imbecillo complexu vsa, quæ apprehenderunt facilè elabi sinunt. Atq; optimè quidem nutriuntur calida humidaq; corpora, quippe quæ nutrimentum

* practicam

A nutrimentum non ſolùm alterant celerrimè,ſed etiam in ſe recipiunt,& agglutinant,& aſſimilãt:
peſſimè verò frigida & ſicca, vt quæ neque alterare, neque in ſeipſa recipere,neque agglutinare,
neque aſſimilare queant. Ac quòd celerrimè alteret quod calidiſſimum eſt,prius eſt dictum : hoc
verò erat concoctio. Quòd verò id quod humidiſſimum molliſſimumq; eſt, promptè quod alte-
ratum eſt in ſe recipiat,admonendũ potius eſt quàm probãdum: ſicuti cõtrà quod ſiccũ durumq;
eſt,nihil in ſe ingredi ſinit,prius quàm ipſum ex aliqua parte diuiſum ſit ac velut exulceratum.Si
quidem & quòd facilius ac celerius tum agglutinantur,tum coaleſcunt quę humidiora ſunt:quę
verò duriora, partim nunquam, partim vix, nemo eſt qui ignorat. Vt enim æs, ferrum, aurum,
& lapidem omittamus, atq; de plumbo agamus, experimur id cum altero plumbo omnino non
coaleſcere,niſi prius excalfactũ liquetur.Et puſionibus quidem & alijs quibus calidior & humi-
dior eſt corporis temperies,optima tum concoctio eſt, tum appoſitio,tum agglutinatio,tum nu-
tritio.Quippe concoctio & nutritio alterationes ſunt.Appoſitio verò fit,cùm id quod nutrit ha-
litus ſpeciem in ſe recipit. Affixio verò alimenti, agglutinatio quædam eius vnitioq; eſt. Poſt
quæ omnia, non leue cõmodum ad aſſimilationem eſt, nutriti corporis humiditas : cum ei quod
nutrit, in conſiſtentia eſt ſimilis. Digeſtionis verò inſtrumenta in pueris etſi admodum valida
B ad agendum nõ ſunt,tamen operi ſuo ſufficiunt,nec ei in vllo ſunt imparia. Quippè mediocrem
iam duritiam ac robur venæ eorum habent. Retentrix autem vis, imbecillior ijs eſt. Atque id-
circò ſiue ab aliquo pondere prematur, ſiue aliàs infeſtetur, celerius ab opere deſiſtit. Simili-
ter his virtutibus etiam exereticem mediocrem in imbecillitate habent. Quanquam videtur ſal-
tem retentiua vis non ſolùm pueris,ſed etiam cæteris omnibus expultrice eſſe imbecillior,etiam
ſi ſimiliter ſe habent,propter ſcilicet diuturnitatem actionis. Maximè enim diuturna eſt retenti-
uæ virtutis actio, vt quæ illud pro opere ſuo habeat, vt teneat. Expultrix verò vis, breuem ha-
bet actionem : vtpote quæ vna impreſſione quod contriſtat retrudere abijcereq; poteſt. Tan-
quam igitur in ijs quæ extrinſecus ſunt, idem homo qui ad deijciendum onus maximè ſufficit;
portare id tota die non valet : ſic etiam internis inſtrumentis retrudere quod contriſtat, quàm
diu retinere eſt promptius.Pueri nanque,(de quibus ſermo eſt) alteratricem quidem facultatem
valentiorem habent, ijs qui in ætatis ſunt vigore : trahendi verò vim ijſdem imbecilliorem, non
tamen non ad ſuum vſum ſufficientem : reliquas verò duas facultates imbecilliores poſſident, quàm
ætate florentes. Cæterùm non perinde patet expultricis imbecillitas, propter actionis ſuæ bre-
uitatem.Quippè tum vomunt,tum deijciunt ſæpius quàm ętate florentes,non vtique ob expul-
C tricis robur, ſed retentricis debilitatem. At in ventris concoctione, quæ humida & mollia ſunt,
ſimiliter ac ætate florentes concoquunt : quæ verò dura,deterius. Pueris enim halituoſior eſt ca-
lor : florentibus ætate,ſiccior.Iam verò quibus humidius eſt corpus,ea quæ nutritura id ſunt,hu-
midiora poſtulant: quibus ſiccius, ſicciora. Ergo ſi concoctio alteratio eſt in propriam nutrito-
rum qualitatem:pueris quidem quæ molliora humidioraq; edulia ſunt,magis congruunt : florẽ-
tibus ætate, quæ duriora ſunt. Sanè ſenum corpus ad omnem fermè actionem malè cõparatum
eſt.Quippè & multo ſiccius quàm eorum qui ætatè florent,& ijs ſolis eſt frigidum.Neque igitur
commodè concoquunt,caloris defectu: neque nutriuntur,propter tum ſiccitatem,tum alteratri-
cis facultatis imbecillitatem. Digeſtio illis inſuper veluti à iam torpentibus præ frigore inſtru-
mentis, & tarda,& imbecilla fit.Expulſiones præterea quæ quidem breuis temporis ſunt,facul-
tatis eorum imbecillitatem non detegunt : quæ diuturniores ſunt,malè obeuntur. Porrò ad agi-
*Practicas bilium molitiones ſiccius calidiuſq; inſtrumentum magis eſt idoneum : humidum & frigidum
magis imbecillum : horum in medio duæ reliquæ coniugationes ſunt. Atque in ætatibus qui-
dem humidum & frigidum corpus non inuenias : ſenum enim corpus frigidum eſſe & ſic-
cum eſt monſtratum. In malis autem temperamentis, quæq; ex natura propria cuiuſque ſunt,
D quæq; in acquiſitis affectibus fiunt, inuenias. Sicut verbi gratia phrenitis quidem calidus & ſic-
cus eſt morbus : ideoq; in actionibus voluntarijs maximum habet robur. Lethargus autem im-
becillus,vt qui particulas humiditate copioſa frigidaq; imbuat. Tale quippiam eſt & hydropũ
genus,maximeq; ex ijs leucophlegmatiæ & anaſarca. Vbiq; autem frigidum ſiue cum ſiccitate
coniunctum ſit,ſiue cum humiditate,tum imbecillius eſt, tum torporiferum. Ad eundem mo-
dum retentiuæ virtutes quæ naturales ſunt, in ſiccioribus & calidioribus inſtrumentis validio-
res ſunt : in humidioribus & frigidioribus, ſiue à primo natali alicui ſiue aliàs contigerint,imbe-
cilliores.Attendenda tamen eſt in quaque particula magnitudo exceſſus : ſicut verbi gratia,ner-
ui & tendones & muſculi & ligamenta quantò ſunt ſicciora, tantò ſint valentiora eſt neceſſe: ſi
tamen intra illum exceſſum,ſub quo & difficile flexibilia fiant propter duritiem, & veluti friabi-
lia propter ſiccitatem:quippè ita conuulſionibus tentantur. Rurſus naturalia inſtrumenta,quan
tò ſunt humidiora, tantò ſunt ad nutriendum magis idonea, etiamſi ſubhumida in vltima tem-
perie ſint:ad concoctiones verò,nec ſeipſis meliora, nec ijs quæ ſicciora ſunt : modò ſimiliter ſint
calida:niſi ſcilicet ſicco & ſqualenti inſtrumento,ſiccũ nutrimentũ humore largo nõ admiſto de-
deris. Ad digeſtiones verò & expulſiones, valde dura corpora ſunt inepta. Quippè cùm diffici-
lius,tum dilatentur,tum cõtrahantur, quorũ altero tractus fit,altero expulſio. Quò verò ad pau-

cos dirigat quis scopos, in summis rem totam distinguam. Calor adauctus valentius alterat, modò tamen non eò incrementi perueniat, vt iam colliquet: tum nanq; ad omnia est inutilis. Frigus verò nulli functioni est ex vsu. Siccitas ad robur & nixum cõducit, si tñ adhuc nec difficilè mobilia nec frãgibilia facit. Humiditas ad nutritionem maximè est accõmoda, ad alias autem functiones maximè cõtraria, auctione tñ excepta, ad quam magis vtiq; q̃ ad nutritionem est idonea: debentibus nimirum quæ probè sunt augenda, facillimè tum tendi tum perflari vndiq;. E

De causis reliquorum symptomatum, quæ in excrementis consistunt. CAP. 4.

AC licebat hoc loci iam opus finire, cùm sicut antea diximus, non quò omnia particulatim persequerer, in multis exemplis multas symptomatum species & genera examinarim, sed quò studiosos exercitatos redderem. Cæterum permittente id libri adhuc magnitudine, dicemus aliquid & de ijs quæ prætermisimus. Siue nanq; ex naribus, siue auribus, siue palato, siue oculis, siue faucibus, siue vtero, siue ex reliquorũ quouis excernatur quid, tum quãtitas eius attendẽda est, tum qualitas: itemq; excernendi eius modus, atq; id ad iam dictas causas reducendum. Quippè omnia symptomata ex intemperie similarium & instrumentorum morbis, præterea materiæ ipsius tum qualitate, tum q̃titate prouenire deprehendes. Verbi gratia. Catarrhi & coryzę causa est cerebrum, cùm perfrigeratum quidem est, ceu similaris pars, in intemperiem versum, aut cùm æstuat: ceu instrumentalis, impletum. Ergo qualis in ventre diarrhœa passio ex mala cõcoctione fit, talè est in cerebro prędictorũ vtrunq;: Catarrhum scilicet nominantibus nobis, cùm quod superuacaneum est in os diffluit: coryzam, cùm in nares. Branchos autẽ siue raucitas, catarrhis superuenit, faucibus scilicet humore imbutis. Q; si in gargarionem fluxio procumbit, aut quam ex similitudine Græci staphylen, id est acinum vocant, in ea gignit, aut aliàs eam in tumorem attollit: At si in glãdulas quæ sibi ex aduerso in oris termino vtrinq; iacẽt, antiadas: si autem in ea quæ ijs proxima sunt, paristhmia. Defertur capitis fluxio & in ventriculum, & in asperam arteriam, vtrunq; magnopere lædens. Cæterùm eiusmodi fluxionum incommoda, tum alij ante nos diligentius exposuerunt, tum nos prolixius in medendi libris de ijsdem scribemus. De ijs verò quæ ex pulmone & pectore reijciuntur, in libris de crisibus iam egimus. Sed nec eorum quę ad mensium retentionem, aut indebitam omnium quæ ab vtero manant expulsionẽ pertinẽt, etiam difficile est causas inuenire, si quis ad similes dirigat scopos. Nam aut vteri corpus cùm densum durumq; fuerit, retentionis causa erit, tale.s.à natura conditum, vt omnino nunq̃ purgetur, nisi quis ipsum medicamentis longoq; tẽpore ad meliorẽ habitum transferat: aut certo tẽpore sub illo affectu quicũq; semper vteros occupauerit: etiam venarum angustia statim à principio congignitur, vbi scilicet hac parte fœmina malè est formata. Ad huius affectus portionem & compressio se habet quæ ex ijs quæ circumiacent vasis fit, cùm videlicet corpus immodicè gliscit. Vteri verò intemperies, tũ natura, tum sub affectibus quibusdã oritur, æquè vt densitas. Incidet sanè aliquãdo & ipsius materiæ occasione, menstruę cõsuetudinis retentio: quoties quod vacuatur, vel crassum est, vel glutinosum. Quinetiam si ipse menstruus sanguis sine vitio est, cęterùm obstructio quępiam in vasis quę ad vterum pertinẽt, ab huiusmodi humoribus prius est facta, sic quoq; retinebitur menstruum. Sed & totius corporis culpa, aliquando prorsus nõ purgabitur fœmina, aliqñ parcius, aut liberalius, aliquando malum vacuabit. Et prorsus quidem non purgabitur, tum propter plura exercitia, tum propter tenuem victus rationem, tum propter succorum ad alias particulas inclinationem. Iam propter hæc ipsa, cùm mediocria sunt, minus quàm pro naturę debito purgabitur. Sicut propter longam desidiam, & victum liberaliorem, plus iustò vacuabitur. Sed & mala expurgabuntur, propter vteri rheumata. vocatur autem id symptoma, fluxio muliebris, expurgato scilicet per eam particulã toto corpore. Est autem perpetuò quod euacuatur, tale specie, quale est quod in animali redundat: aliud rubrũ, sanguinis sanies: aliud album, à pituita: aliud pallidum, aliud biliosum. Est autem & præter hæc eorũ quę ab vtero fluunt vacuatio mala, propter affectum aliquem, qui in ipso sit exortus. Est pręter eas quę prędictę sunt, & talis mensium moratio, in qua nec ex sanguinis defectu, veluti post plurimas exercitationes & tenuem victum accidere est dictum: nec propter affectum qui in ipso ortus sit vtero, purgationes vteri sistuntur: sed aliquãdo etiam sanguine propter robur in alias particulas delato. Verum (vt mox dixi) nihil arbitror difficile quisquis hos cõmentarios perlegit, cũ iam in multis sit exercitatus, ipsum quoq; talia inuenire. Quippe q̃ & propter vteri proprios morbos, tum qui in processibus eius supernis & lateralibus consistunt, (ceræas Græci vocant) tum qui in collo, tum etiam qui in toto eius tergore, aliquando quidem vel plura quàm prius vel pauciora veniant menstrua: aliquando autem prorsus non veniant, vel mala veniant, neminem arbitror latet: etiam Atretis fœminarum, id est quarum natura qualibet ex causa peruia non est, in sermonis nostri diuisione sub hoc alicubi genere inuentis. Similiter autem & qui priapismus vocatur, tumescentia & inflatio inuoluntaria est marium pudendi, symptoma scilicet à flatuoso spiritu natũ. Quinetiam gonorrhœę quę absq; tensione pudendi sunt, ex imbecillitate retentricis seminalium vasorum virtutis fiunt. Tenso verò quodammodo pudendo, quasi cùm cõuulsioni quid simile instrumenta patiuntur, eueniunt. Non est igitur q̃ de eiusmodi symptomatis pluribus disseramus.

Marginal letters: F (beside "æstuat"), G (beside "ctu quicũq;"), H (beside "pallidum").

* Quod est & ita legitur in Codi. antiquis græcis & in tra latione veteri.

De causis

A *De causis symptomatum quæ consistunt in qualitatum mutatione, ac de ijs quæ vel se inuicem sequuntur, vel non sequuntur symptomata.* CAP. 5.

SEd conuersi ad reliquum eorum genus, quod nec ipsum multa verba requirit, propter ea quæ iam dicta de succedentibus sibi symptomatis sunt, iam opus hoc loco finiemus. Ergo colores mutabuntur, (vt generatim dicam) vel succorum occasione, qui à naturali specie recesserunt, vel qui in altum corpus sunt reuersi, vel cutem veluti perfuderunt. Membratim verò, propter causas quæ succos ad tales tum motus, tum affectus impellunt. Sunt porrò hæ tum animi perturbationes, tum ambientis nos aeris in calorem & frigus mutationes, tum ipsius corporis affectus, cui sanguis, vel calidior fit, vel frigidior, vel parcior, vel vberior, vel foras protrusus, vel intrò retractus. Huius sanè generis est, omnis vitiosus succus, qui sua specie etiam totius corporis colorem alterat, vt in morbo regio, & hydericis, & elephantia, & splenis & iecinoris imbecillitate. Existit autem ad portionem & in quaqꝫ particula, coloris mutatio. Figuræ verò naturales mutabuntur, particulis vel immodicè refertis, vel inanitis, vel à proprio loco translatis, vel adulsis. Causæ verò cuiusqꝫ horum, plures sunt, quas etiam inuenire difficile non est, sicuti superiora non negligenter sunt perlecta. Ad eundem modum nec grauecolentiæ, aut molliciei, aut B duritiei, aliorum ue his similium causas inuenire operosum est ei, qui ad supradictorum exempla procedet. Quinimmo iam dictæ à me sunt in fine libri qui de symptomatum differentijs inscribitur, quo minus opus est de ijs nunc simus prolixi. Sed hoc loco opus de symptomatum causis finiamus, illud tantisper adijcientes quod in libro de symptomatum differentijs huc docendum distulimus. Quæ nam symptomata necessariò sibi succedant, quæ non necessariò: quod ipsum quoque non longa mihi disputatione videtur indigere, sed satis erit sub vnico exemplo methodo indicata, à particularium multitudine fugisse. Censeo igitur quod prouenit, vnicáne ex causa fiat consideres, an ex pluribus. Si enim ab vnica, necessariò efficienti succedit. Sin quo fiat pluribus eget, non necessariò. Atqꝫ hæc quidem in omni re communis est methodus. Ad hunc igitur modum in symptomatis æstimationem inibis. Quippe si symptoma ab vnico fiat, necessariò illi succedit: sin ad secundi symptomatis generationem, aliæ quæpiam causæ concurrant, minimè necessariò priori succedet. Non enim si quis malè concoxit, necesse est spirituosum flatum sequi: sicuti nec morsum, †nec humidam multamúe aut contrariam deiectionem. } aut inappetentiam, aut intensam appetentiam, aut pigritiam ad actiones, aut intelligentiæ tarditatem, aut capitis grauitatem, aut vigiliam, aut cardialgian, id est oris ventris dolorem: multoqꝫ minus aut epilepsian, C aut amentiam, aut extasin, aut coma: sed nec mœstitiam vllam, neque aliam quamlibet, nec multò minus melancholicam: præterea nec plenioris intestini, vel renum, vel lienis, vel iecinoris, vel pectoris, vel articulorum dolores: æquè vt nec inæqualitatem, aut horrorem, aut rigorem, aut febrim. Quanquam tum horum, tum reliquorum fermè omnium symptomatum, nullum est quod non aliquo tempore in ijs qui malè concoxerunt appareat. Immo pro cruditatis magnitudine ac differentia, præterea naturæ hominis facili sensu aut difficili, singularumqꝫ corporis particularum robore aut imbecillitate, aliàs aliud symptoma gignetur. Quippe magna cruditas, & maiora & plura symptomata creat: parua contra, pauciora minoraqꝫ. Iam verò eorum quæ malè concocta sunt differentiæ, quæ quidem ad frigidum & pituitosum sunt conuersæ, aliorum symptomatum sunt causæ: quæ ad nidorosum & calidum, aliorum. Ad eundem modum & quæ mordent vel quæ non mordent, & quæ in halituosum spiritum solutæ sunt, aut non solutę. Sed & hominis natura, (vt dictum est) ad symptomatum generationem tum facit, tum repugnat. Verbi gratia. Quibus hebetis sensus ventriculus est, ij nec vehementer mordentur, nec dolent, nec multa excernunt, sed nec cardialgia laborant, nec facilè capite infestantur. Quibus boni est sensus, ijs omnia hęc ex facili superueniunt, superno principio symptomata imittente. Quid dicã D singulis qui cruditate laborant, eam partem maximè nocumentum sentire, quæ maximè est imbecilla? proinde dicendum non est, symptoma vllum necessariò cruditatem sequi. At verò actionis digerendi in corpus alimenti, siue priuatio, siue imbecillitas, atrophian necessariò inducit: sicuti etiam alteratricis in quaqꝫ particula virtutis noxa. Iam separationis excrementorum à sanguine frustratio, quæ separatricis actionis est symptoma, necessariò coloris symptomata inducit. Vocatur alterum eorum morbus regius, alterum quod melancholico excremento succedit, sine nomine est.

Simili modo in omni symptomatis genere, & quæ semper sibi succedant inuenies, & quæ non semper. Ego verò longitudini parcens, hic libro finem imponam.

† Græce οὐδ' ὑγρὰν διαχώρησιν, ἢ πολλὴν, οὐδὲ ναυτίαν. i. nec humidã multãue deiectionẽ nec nauseã, & ita cęteri interpretes. Solus Linacer uidetur legisse. οὐδ' ἐναντίαν. id est nec cõtrariam.

Galeni

GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM LIBRI DVO, AD FIDEM CODICVM GRAECORVM DENVO AB AVGVSTINO GADALDINO MEDICO MVTINENSI RECOGNITI,

Nicolao Leoniceno interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Prima quadam principia docet, quibus singularum febrium differentiæ intelligantur, ac in primo libro agit de Ephemeris & Hecticis.

Prima capita quibus singularum febrium differentiæ comprehenduntur. CAP. I.

Ebrium differentiæ, quæ quidẽ maxime proprię sunt ac principalissimę ab earũ sumuntur substantia, aliæ vero ab accidente aliquo. At qm̃ neq; horum ipsorum accidentium est natura vna, sed nonnulla quidem proximiora, ac magis sunt diuisæ substãtię ꝓpria, nõnulla autẽ remotiora ac magis extranea: idcirco neq; earum quæ ab ipsis accipiuntur, differentiarum est genus vnum. Plurimum igitur aberrant, qui ab his quę maxime ꝓpriæ ac principalissimę sunt, abscedunt. Secũdo autẽ loco quicũq;, G
licet harum cõmemorauere, eisdem tñ eodem modo cõmiscent oẽs quæ ex aliquo sunt accidẽte receptæ, vtiles ab inutilibus minime secernẽtes. Neq; vero solum in differentiarum generibus plurimi medici deliquerunt, vel quia videlicet superaddẽtes fuerunt, adeo vt eas etiã quę nullius vsus essent cõmemorarent, aut quia vtiles etiam pętermittendo defecerunt: sed vnà etiã in ipsa generum in proprias differentias sectione aberrauerunt. Statim enim cum primũ atq; pręcipuum differentiarum genus ab ipsius rei diuisę substãtia sumatur, intueri licet, medicorum nõnullos genus hoc penitus præterire, nonnullos autẽ vel superfluos esse in diuisione vel deficere, licet Hippocrates in libro Epidemiarũ sexto, optimam fecerit diuisionem. Sunt autẽ hæc eius verba, Febrium hæ quidẽ manui sunt mordaces, hæ verò mites: Hæ autẽ nõ mordaces quidẽ, sed post insurgẽtes: aliæ verò acutę, sed quę manui succumbunt: alię sunt statim exardentes, quędam semper pusillę & siccę, quędam salsuginosæ, quędam flatibus plenę, aspectui graues: nonnullæ ad tactum humectę, nonnullę vehementer rubidæ, aliquę vehementer pallidę, alię liuidę, & alia huiusmodi. Apertissimè enim in hoc loco, ab ipsius rei substantia simul atq; à dignotione, in proprias differentias fecit sectionem. Siquidem febris H
substantia in genere caloris qui est præter naturam, consistit. Caloris autẽ differentiæ, & ex eo ꝙ magis & minus, & ex materia in qua hic præter naturam calor accenditur, & ex modo motus caloris eiusdem accipiuntur: quas omnes vnà cum dignotionis modo quẽadmodum in procedenti sermone ostendemus, annotauit. Sunt autem omnino euidentes, quæ in eo quod maius aut minus consistunt. quo in genere differentiæ consueuerunt medici magnam ac paruam febrem nominare, non propriè quidem rei quali, nomen quanti accommodantes: hoc tñ facere assueti, non in febribus tm̃, sed in mille alijs rebus, quę licet in qualitate subsistant, magnę tamen ac paruæ dicuntur. Quæ vero à materia differẽtię sumuntur, in qua hic calor pręter naturam accenditur, maximè proprię sunt: siue quòd idem calor ipsum cordis corpus occupauerit, siue ꝙ eos qui in eius ventriculis cõtinentur humores. Reliqua autẽ ac tertia est differentia, cũ sola aerea substãtia sufficienter incaluit, humores autẽ & solida corpora calescunt quidẽ adhuc, nondũ autem sunt calefacta: neq; enim parum refert, si calescere dicamus aut calefacta esse. Quid autem dicamus, hæc tibi exempla manifestissime ostendent. Cogita aquam calidam lebeti frigido iniectam, deinde ex eius vicinia lebetis corpus caleficri, nondum exquisitę esse calefactum. Excogita iterum in calidum atq; ignitum lebetem aquam frigidam infusam, deinde ab eodem lebete, adhuc quidem ca-

lefieri,

A lesieri, nondũ autem esse calefactam. Horũ quidem exemplorũ secundũ, primã febrium differentiam ostendit, quas diximus ipsum cordis corpus occupasse. Primũ vero eas quæ in ipsius consistunt humoribus. Reliqua vero & tertia differentia simile quidem omnino non haber exemplũ: at manifestioris quidem doctrinæ gratia, concipe animo fabrilem follem trahentem quidem ad seipsum aerem calidum, deinde ab eodem calefieri, nõdum tñ esse calefactum. Sed & rei quã mõstrare volumus naturam exemplũ ipsum magis ostendet, si humorem in folle contentũ cogitaueris: adhuc vero magis si follis foramina per quæ aerem trahit atq; efflat, adeo arte fabricata, vt humorem quidem non admittant, aeri autẽ peruia existant. In quo sanè plurimum differunt naturę opera ab his quæ humana arte sunt fabricata. Nã mista est in omnibus arterijs per multa foramina spirantibus aerea substãtia sanguini, ac nihilominus in corde ipso, vt quod cõfluxile sit oĩbus ipsis arterijs, ad idẽ confluat cum oĩbus ipsis. Incipit hic igitur præter naturam calor quem & febrem nominamus, alias ex alijs eorũ quæ nuper diximus: spargitur autẽ, atq; vna cũ patiente affi cit duo reliqua genera. Facillima igitur ab humoribus ad spiritũ caliditatis transumptio, non æq; autẽ prõpte vna cum spiritu accẽduntur humores. Corpus etiã solidũ humoribus atq; aereæ substantiæ facilius calorem impartitur, q̃ ipsum ab eisdem suscipiat. Omnis siquidem substantia te-
B nuis prõptius alteratur, q̃ crassa. Est autẽ tenuissima quidem aeris, crassissima vero corporũ solidorum, media humorum est substãtia. Nihil autẽ in præsenti opere differt, siue spiritũ siue aerem
" dicamus. Nam de hisce omnibus alibi diligentissime diffiniuimus. Nunc autẽ hoc tantummodo
" sufficiat intelligere, quod & Hippocrates, (vt arbitror) ostendit his verbis: Continentia, contenta, & impetentia. Continentia si quidem solida appellans, cõtenta vero humores, impetentia autem spiritus. Nam dispositio febrilis aliàs ex alijs eorum quæ ante diximus sumit initium. At in genere primo iam læso non sistit, sed duo reliqua genera inuadit, ac nisi antea soluatur, progressu temporis illa quoq; similiter afficit. Hæc quidem sunt totius sermonis capita.

De euidentibus & communibus causis febrium. CAP. 2.

ET oportet quæ iam dicta sunt demonstrare, atq; vniuscuiusq; generis febrium dignotiones exponere: quãprimum autẽ necessarium est de earũ generatione aliquid disserere. Q; igitur ex laboribus, ira, & tristitia, & Solis ardoribus, atq; frigoribus, vigilijs, & cruditatibus, ebrietatibus, & crapulis quidam febricitare conspiciuntur, nemo est qui ipsa doctus experientia nõ agnoscat. Et quidem q̃ aeris pestilens status febrem afferre consueuit, nemo sanę mentis dubitauit, sicuti & pestilenti morbo laborantium conuersatio periculosa, ne inde contagium contrahatur,
C quemadmodum ex scabie & lippitudine. Est etiã eorum qui tabe correpti sunt cõsuetudo nequaq̃ secura, atq; omnino eorum quæ putridum expirant, adeo vt domus quas habitant, fœtidum exhalent odorem. Illud quoq; longa experientia compertum, q̃ qui consueta exercitia omiserint, & alijs morborum generibus, & febribus maxime corripiuntur. Et quidem oẽs, vt ita dixerim, homines norunt, quod & quæ plethora, id est repletio vocatѣ, & cibi praui, & medicamina, æstusq; circa Canis ortum, pluraq; huiusmodi alia afferunt febres. Qui vero ab eisdem causis nostris corporibus adueniat affectus, ex quo febricitemus: hoc sanè multos latet, & à plerisq; etiã qui se medicos profitentur, ignoratur. Duplex autẽ hęc ignorantium medicorũ genus. Alterum eorũ qui soli experientiæ nitũtur, aiuntq; nullius rei naturam posse à ratione inueniri. Alterum est genus hominum, qui sibi nomen sapientię vindicarunt, & licet parem habeant cum prioribus ignorantiam, opinionem tñ scientię sunt aucupati. Sed eorum inscitia inde habet initium, q̃ in rationalibus methodis nequaq̃ sunt exercitati, quę nos distinguere ac secernere docẽt eas propositiones, quę demonstrandi vim habent, ab his quę probabilitatẽ quidem continent, nihil tñ veri possunt aut inuenire aut demonstrare. Cum vero ad hanc ignorantiam accesserit arrogantia, ex ipsis quidam nonnulli ad tantam insaniam ac temeritatẽ peruenerunt, vt neq; ea quę homines experien-
D tia magistra, febrium causas esse didicerunt, velint ipsi concedere. De quibus cum à nobis sit in libro de procatarcticis, id est pręincipientibus causis sufficienter disputatũ, superfluum esset eorundem hominum nugas hoc in loco reperere. Neq; enim sermonem facere institui, qui aut alijs contradicat, aut sophismata soluat: sed qui scientiæ doctrinęq; intendat, suppositionum quidem loco habens quæ alibi à nobis sunt demonstrata, febrium vero differentias docens.

Quo pacto ex præincipientibus causis variæ in corpore febriles dispõnes oriantur. CAP. 3.

SVnt igitur suppositiones hæ: Calidum, frigidũ, humidum, & siccum, esse corporum elementa. Primasq; ex eorum intemperaturis constitui ægritudines, ex quarum numero febris est vna, qñ in corde quędam pręter naturam caliditas generatur. Differentiæ vero secundum genus caloris, de quibus pręsens transigit sermo, à materiarũ differentia sumebantur, quę febrilem caliditatem suscipiunt: quę tres erãt secundũ genus: vel enim in ipso cordis corpore accẽdi dicebañ, vel in humoribus, vel in spiritu: præincipere autẽ in omnium febriũ cõstitutione causas, quæ ab oĩbus manifeste noscuñ, quas etiã paulo ante cõmemorauimus, in quibus medici, qui se ab experiẽtia Empiricos vocãt, ex obseruatione ad curationẽ aliquid pficiũt. Rõnales autẽ ad ipsius rei naturã veniẽtes, cũ indicationibus vtañ, ab illa, ad futurorũ pcognitionẽ, atq; ad curationis inuẽtionẽ iuuañ, neq; eorũ vsum ptermittũt, q̃ ex experientia fuerint inuẽta, sed multa ex rõnali me-

thodo

thodo illis adiungũt. Quæ nã vero sint quæ vtraq; inueniant via, experiẽtia.s.ac ratione,alibi est E
à nobis demonstratum. At quam singulę pręincipientes causę in corpore faciant dispositionem,
quę febrem accendat,nunc ostendere intendimus. Qm̃ non vnum videmus modum generatio-
nis aut augmentationis caliditatis, (si quidem neq; ignis ipsius) sed vel propter motum, vel pro-
pter putrefactionem,vel propter adhæsum alterius caloris , aut propter detẽtum calidi effluxus ,
aut propter mistionem calidę substantię,quodam veluti ex fonte efferuescentis, quæ quo ad no-
strum sensum vel generet,vel augeat caliditatem, necesse omnino & febriũ causas reduci ad eos
quos proxime diximus modos. Veluti statim exustio, siue ipsa solis operatio talem sortiatur ap-
pellationem,aut qui ab eodẽ fit in corpore affectus,siue ille qui iam effectus est : est quidẽ sanè &
hoc ipsum calor præter naturam, nõdum tñ febris, nisi cor vna calefiat. Omne quidẽ huiusmodi
causæ genus fieri constat ex rei calidę adhęsu,siue Sol,siue ignis,siue medicamen calidum cõtin-
gat extrinsecus,aut proximum fiat, aın adhæreat , siue quouis aliquo vocabulo quispiam vti vo-
luerit. Ira aıñẽ est veluti quidem feruor quidam, ac vehemens motus potentię irascibilis in ipso
cordis corpore sita:simul autẽ cum hoc feruore calefit aliqñ quidem spũs substãtia,aliqñ vero san
guinis. Q; si ita contigerit , vt ea corpora quæ in se caliditatem admiserunt , longo eam tempore
retinere natura apta sint , licet motus cordis sedetur, in hisce tñ remanet calor præter naturã, atq; F
inde hominem febricitare est necessarium. Huiuscemodi autẽ febris habet originem à motu atq;
feruore natiuæ caliditatis. Quæ autẽ ex tristitia fit,ex solo motu,non aıñẽ ex feruore generatur.
Eius autẽ quę lassitudines sequitur,principium est,musculorum,neruorũ,copularum , & articu-
lorum multa motio , quæ quidem primo quendam calorem concipiunt , hinc vero continuatim
calor ascendit ad cor,atq; inde homo necessario febricitar. Quæ autẽ ex densitate cutis accendit
febris,qualis maxime frigefactis atq; adstrictis corporibus solet accidere,mordaci effluxu in cor-
pore aceruato contingit. Semper enim animalium corpora difflantur, idq; duplici modo, effusis
ad exteriora vaporosis atq; fuliginosis superfluitatibus, ac rursus attracta refrigerãte ac ventilan
te natiuum calorem aerea substantia. Cũ igitur aliqua causa potentior cutim densans,eos de qui-
bus diximus meatus angustiores effecerit , sæpius quidem in plethoricam dispositionem incidit
corpus,qñ & vaporosum & optimum quod effluit,extiterit. Nõnunq̃ vero in febrẽ,cum nimirũ
acre mordaxq; fuerit,quo tẽpore maxime,qm̃ intra corpus quod refrigerãdi vim habet nõ attra-
hitur,calor augetur. Acris autẽ ac mordax effluit superfluitas his qui aut natura vitiosos habent
humores,aut prauis cibarijs vtuntur, aın sæpius cruditatem pariuntur. At tum pręsertim cũ post
huiuscemodi cibos assumptos,fæculentam vel lutulentam atq; ex lacunis vel piscinis siue paludi G
bus,siue quouis alio corruptam ac putridam biberint aquam. Idem his quoq; accidit, qui supra
modum laborant,aut vigilant, aut cogitant,aut medicamina acuta iugiter sumunt. Voco autem
praua cibaria,tũ ea,quibus hoc ipsum est à natura insitum,sicuti allia,cæpe,nasturcia,porros,bras
sicas,ocyma,& vrticas,& quæcunq; alia agrestia dicuntur,veluti quæ apud nos lampsanæ vocan
tur.Et quæ præterea natura quidem optima sunt,sed ob quosdam putrefactionis modos æquale
prædictis,aut maius aliqñ vitium cõtraxerunt, veluti frumenta,hordea, atq; oẽs aliæ fruges quæ
ad vsum cibi assumuntur. Quarũ nonnullæ tẽporis longitudine ad putrescibilem dicũtur dispo-
sitionem: aliæ qm̃ male repositæ fuerint,situ replentur : quædam vero & in primo ortu rubigine
deprauantur. Tales cibos hodie quoq; vrgente fame plures coacti comedere , nonnulli quidem
à putridis ac pestiferis febribus interierunt,nõnulli autẽ pustulas instar scabiei ac lepręin corpo-
re cõtraxerunt.Quum igitur plenum fuerit corpus huiuscemodi humoribus, nulla vero obstru-
ctio aliquod ex visceribus obsideat,libere autẽ totum animal per cutim diffletur ac refrigeretur :
sanitate quidem fruitur animal,sed dubia ac momentanea. Cum autẽ cõstringi terminũ exterio-
rem,aut obstrui penitiorum partium meatus contigerit : in cõstrictionibus quidem,quod nuper
diximus,febrium genus consequitur:in obstructionibus autẽ,quod paulo infra dicemus. Nihil H
ergo mirum,si ex his qui cruditatem passi sunt,nonnulli quidem à febribus correpti fuerunt, alij
vero minime. Nam hi qui iam humores habent vitiatos,ac male diflãtur,aut intempestiue labo-
rant,aut balneis superfluis vtũtur, hi facile febribus corripiuntur. At qui bonos habẽt humores.
ac bene diflant,& quiescunt,& quę circa ventriculũ atq; hepar sunt,fouẽt,his febrire est impossi
bile.Nã in eisdẽ residet ventriculi atq; hepatis partibus quodcũq; corruptũ est,ac paulatim p tem
pus coquit,atq; optimũ fit:sicuti his qui se post vehementes motus exponunt aın æstiuo soli, aut
balneis calidis dulcium aquarum,corrupta cibaria in totum habitum corporis recipiũtur. Sic &
quibuscunq; cibi corrupti per aluum deijciunt, febris nõ subsequeretur,nisi alia causa accederet,
veluti aut quia supra modum fatigati essent ob frequentius surgendi necessitatem,aut inflamma
tionem in ventriculi partibus subtenuissent. † In obstructionibus quidem foraminũ atq; humo-
rum intrusionibus,(nã & de hoc dicere distuli)ex putredine patiunt febrem animalia. Prõptissi-
me enim putrescunt q̃cunq; calida ac humida , atq; in calidis locis, nisi difflari ac refrigerari cõti-
gerit.Nihil igit̃ mirũ,si ex plethoris febres eueniũt:etenim obstructiones multæ fiũt,atq; vniuer-
sum corpus in huiuscemodi affectibus male difflat.Sicuti sanè in altera multitudine, q̃ rõtie potẽ
tię dr̃,cito ad corruptionẽ humores deueniũt, qm̃ nõ bene supant neq; cõcoquũt,cũ ea à quã cõst
ciuntur,

† Cæterũ in foraminum obstructionibus.

A ciuntur, vis inualida existat. Propterea etiam quæcunque cibaria glutinosa sunt ac crassa, sunt magis morbosa. Obstrui enim atque intrudi eum qui ab ipsis generatur humorem facilius existit. Quid igitur? Non'ne contraria ratione acria atque extenuantia morbosa? Videtur enim similiter à febribus infestari, qui vtranque victus rationem nimium sequuntur, quoniam, & supra diximus omnia talia mali succi esse. Vitiosorum igitur humorum ratione hac. Ob putredinem autem, quæcunque glutinosa sunt ac crassa, febrium sunt causæ. Partes etiam quæ inflammationem patiuntur, ratione putredinis febres accendunt: intrusus enim in ipsis influens humor, cum non bene difflatur, putrescit. Cum igitur fluxio fuerit exquisite biliosa, calor erysipelatosus partem occupat: cum vero sanguinea, phlegmonosus: quando vero ex ambabus mixta fuerit, fit vel erysipelas phlegmonosum, vel phlegmone erysipelatosa: nomen quidem ab humore superabundante suscipiens, cognomen autem ab altero. In hisce autem omnibus communicationis ratione febris accenditur: semper enim calefactæ proxima pars simul calescit, donec ad cor dispositio pertingat. Nam & in carbunculis id quod continuum existit vna calefit: fiunt autem ex sanguine quidem satis calido, sed ad atræ bilis naturam propter adustionem conuerso.

De pestilentis febris generatione, ac quo quis pacto illam præcauere possit. *CAP.* 4.

CAlidiores autem ambientis aeris status, quales maxime circa Canis ortum contingunt, per
B inspirationes quidem manifeste cor calefaciunt: corpori autem extrinsecus circunfusi totum ipsum calidius efficiunt, sed præsertim arterias, vt quæ ipsius substantiæ aeris ambientis aliquid trahant, cum quibus omnibus simul cor affici est necessarium: & cum supra modum incaluerit ipsum primum atque potissimum febrilem calorem suscipere, atque ad vniuersum corpus transmittere. In pestilenti vero aeris statu, inspiratio plurimum est causa. Fit enim & aliquando ob eos qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum breuem aliquam occasionem ad febris originem ab aere ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte ex inspiratione incipit aeris circunstantis à putrescibili euaporatione infecti. Putredinis autem principium, vel cadauerum multitudo non crematorum, quemadmodum in prælijs contingere solet, aut ex aliquorum vel lacuum vel paludum æstatis tempore euaporatione. Contingit autem quandoque præcedere ambientis aeris caliditatem immodicam, quemadmodum in ea pestilentia quæ
" Athenienses inuasit, vt Thucidides inquit: Sed in tugurijs suffocantibus æstatis tempore habi-
" tantium corpora corruptione laborabant. At quia humores corporum ex victus prauitate erant putredini obnoxij, hinc febribus pestilentibus origo data est. Forte autem per continuum ex Aethiopia quædam putredinis fluxere contagia, his quorum corpora erant ad patiendum para-
C ta, febrium causæ futura. Oportet enim hoc in toto sermone memoria repetere, quod nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest. Alioquin omnes qui sub æstiuo Sole commorantur, febricitarent, aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu grauantur, aut ira excandescentes, aut tristitia afflicti, febricitarent: alioqui etiam, vt arbitror, circa Canis ortum omnes ægrotarent, ac in pestilentijs morerentur. At vt diximus, magnam in generatione ægritudinum partem habet, eius qui passurus est, habilitas corporis. Supponatur igitur vt in exemplis, in ambiente quidem aere nonnulla pestilentiæ semina contineri, ac ea quæ ab ipso corpora continguntur, nonnulla quidem esse varijs admodum superfluitatibus plena iam ex seipsis ad putrescendum paratis: nonnulla autem pura, atque inutili materia carentia. Ac primis quidem adiungatur in multis corporis partibus obstructio foraminum, atque ea quæ plethora vocatur, & vita ociosa in multis crapulis & ebrietatibus, ac rei venereæ vsibus immoderatis, atque his quæ necessario omnia quæ nuper diximus consequuntur, cruditatibus. Reliquis vero omnibus corporibus puris ac superfluitatibus omnino carentibus adsint præter hæc bona, libera in omnibus spiratio meatibus, cum obstructionibus atque adstrictionibus careant: exercitia etiam sint moderata, victus temperatus. Ac deinceps his suppositis cogita quomodo vtraque corpora affici sit necessarium, ab eo quod inspirant aere putre-
D dinoso. An non rationabile est illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimum in malo procedere? Quæcunque autem munda sunt, ac superfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla vero minimum mali sentire, ita vt facile ad naturalem habitum habeant regressum? Sic & cum aeris temperatura à naturali habitu ad caliditatem atque humiditatem immodice fuerit conuersa, pestilentes quidem oriri morbos est necessarium, plurimum vero eisdem laborare quicunque fuerint superflua pleni humiditate: quemadmodum qui moderatis laboribus se exponit, ac victu vtitur moderato, in omnibus huiuscemodi dispositionibus nullam omnino sentit offensionem. At hic quidem sermo in vno profertur exemplo, sed nihilominus in omni genere causæ veritatem complectitur, & quicunque integre in eo vult exerceri, de præcipientibus causis legat librum. Equidem ego in præsentia prolixitati parcens, vno capite vniuersa comprehendens, finem sermoni constituam. Oportet siquidem in omni causarum genere diligenter aduertere, ex qua maxime potentia ægrotare contingat: deinde corporum dispositiones, tam quæ eidem consentiunt, quam quæ aduersantur considerare: illud pro comperto habentes, quod quæcunque consentientes sunt, facillime læduntur: contrariæ autem ac renitentes, quantum viribus ac magnitudine contrarietas valet, tantum inuictas perdurare contingit. Vidi ego aliquando in tali temporis statu, qualem ait Hippocrates in Cranone fuisse, non paucos carbunculos grassari per

populum

populum, quorum erat generatio eadem, omniaq; alia, quemadmodum scribit Hippocrates, exquisite similia: & quidem quæcunq; in tertio libro Epidemiorum, de pestilenti aeris statu ab Hippocrate referuntur, in altero eidem simili pari modo euenerunt. Erat autem eorum summa, vt ostendit Hippocrates, ipsa putrefactio: quod cum nos præuidissemus, statim ab initio quæcunq; corpora humida videbamus, omni via exiccare conabamur: quæ vero ficciora, in his antiquum habitum conseruabamus: at in quibus superfluitates redundabant, hæc purgationibus sanabamus: obstructiones autem foraminum aperire atque abstergere studebamus. Sed hæc quodammodo metodi curatiuæ propria esse videntur: neq; in ambiguo est, quin plenissime de hisce sit à nobis in eo loco dicendum. Nunc vero de ipsis volui facere mentionem, cum eũ prosequeremur sermonem, in quo quẽadmodum ab eadem causa inualescenre, nonnulli quidem à febribus corripiuntur, nonnulli autem illæsi perseuerant, exponeremus. Cum enim corporum dispositiones dissimiles sint ac multiformes, quędam facile alterantur ac patiuntur à causa in ipsa operãte, quędam insuperabiles ac impassibiles omnino existunt, vel cum difficultate patiuntur. Ad huius vero rei demonstrationem coacti sumus etiam curationis meminisse, non aliter affecti quàm Hippocrates, qui quodam in loco per similem modum vulgatissimum illud dictum cõscripsit: Ostendit autem curatio. Est igitur & quæ pręcustodia dicitur, curatio quodammodo: sed ipsa videlicet nomina apud medicos sæpius confunduntur. Sicut enim in altero libro est à nobis ostensum, omne medici opus est errorum qui circa humanum corpus eueniunt, correctiuũ. Sed nihil ista subtilitate sermonis hoc in loco indigemus: siue enim in duo nomina diuidas totum, curationem ac pręcustodiam, siue ambo in vnum colligas, curationem nominans, nõ paruam coniecturã affert eorum dispositio, qui à pestilentibus atq; in populum grassantibus morbis affici prohibentur, quod non æq; omnes ab eiusmodi causa patiantur. Vna siquidem ac prima est in omnibus communis intentio, quòd corpus quã maxime superfluitatibus vacet, atq; optime spiret. Secundo loco post hoc, vt præpotenti causæ quoad eius fieri potest aduersetur. At quibus eorum contraria insunt, celerrime capiuntur, ac quam maxime laborant.

E F

Non omnem febrem ex putredine oriri, ac de Ephemera ex tumoribus inguinum nata. CAP. 5.

Sed quoniam de febribus pestilentibus facta est mentio, quæ omnes à putredine ortum habent, operæpretium videtur, vt hoc loco sistentes sermonem de antiquo dogmate consideremus, omne febris genus ex humorum putredine fieri asseuerante. Siquidem eius sententiæ esse periclitatur omnis ab Athenæo chorus, viri tum in cæteris quæ ad artem pertinent, tum præsertim in febrium contemplatione minime contemnendi: de quibus ego maxima ex parte illis consentio, nisi quòd eas quæ ephemeræ nominantur, excipio. Neq; enim videntur mihi hæ humorum sequi putredinem: sed qui quidem ex Solis incendio febricitat, ab agentis causæ caliditate affici natura aptus est. Qui vero ex ira, & huic feruorem quidem aliquẽ eius qui circa cor sanguinis fieri est necessarium, nõ tamen etiam putredinẽ. Sic & ei qui supra modũ excercitatus est, vehementior caliditas præter naturam sine humorũ putredine in corpore accenditur. Et cui cutis adstricta est, cum prius acriores superfluitates per eam euaporarent, postquam retentæ sunt ac coaceruatæ, incidit in febrem, nulla interueniente humorum putredine. Et quę ex bubonibus febres oriuntur, omnes sunt malæ, exceptis ephemeris, quodã in loco inquit Hippocrates. Et quidem bubo ex genere est inflammationum: & quantum ad hoc assentior illi qui de putredine, sermoni: eius enim ratione ex inflammationibus, quas Græci phlegmonas vocant, febricitare contingit, non ea quã Erasistratus opinabatur. Sunt tamen quædam febres ex bubonibus è genere ephemerarum, quemadmodum & aliæ quędam non facile tractabiles morbos ex vlcere, aut inflammatione, aut abscessu, aut aliqua huiuscemodi altera in visceribus dispositione, ortum habẽtes ostendunt. Differunt autem quę ex bubonibus febres oriuntur † ab his quæ ex humorum putredine eueniunt, quæ vel in aliquo viscerũ, aut in cauis & maximis vasis ortum habent: quoniã quæ ex bubonibus fiunt, concalefaciunt semper partes continuas, donec vsq; ad cor calor febrilis attingit: non peruenit autem ad ipsum putrida fuligo, sed ibidem permanet in loco bubonis circunscripta sola alteratione per continuũ facta, vsq; ad cor perueniente calore. Quo maxime modo in his qui Solis calore deuruntur, aut lassitudinem patiuntur à primis partibus calefactis vsq; ad vitale principium caliditas permeat. In putredine autem, quæ aut in visceribus, aut in magnis fit vasis, quidam veluti fumus ex putrescentibus humoribus ad cordis ventriculos peruenit. Et quidem in bubonibus omnes cunctim humores putrescere solent, siue per vnum, siue per duos continuos dies, vt qui inuicem adhæreant, atq; in vno loco concludantur. At qui in visceribus sunt vasisq; magnis, vt qui continuo fluunt, suoq; contactu vicinos ad putredinem trahant, spatio temporis putridum calorem accendũt. Sed vt vno dicatur verbo, quemadmodum in extrinsecis omnibus quæcunq; præter naturã à quauis causa calefiũt, si quidem imputrescibile sit quod calefit, veluti lapis vel lignum, aut tale aliquid aliud, eo vsq; durare caliditas solet, donec paulatim refrigeretur: quod autem putrescere natura aptum est, semper ad continua dispartitam continet caliditatem. Quemadmodum aliquando in agro conspexi excrementa iumentorum simul ac columbarum

G H

† In aliquibus Codi. Græcis adest ephemeræ.

A ac columbarum quædam ex parte à Sole adeo vehementer calefacta, q́ instar fumi multam eua-
porationem in sublime emittebant, non parum mordacem ac dolorificam, & si quis proximè ac-
cessisset, nares oculosq́; lædentem. Ipsa etiam excrementa tangentibus adeo calida sentiebantur,
vt qui longiori tempore manus & pedes admouisset, exureretur. Non tamen continuò huiusce-
modi casus perdurabat, sed in die qui sequebatur, quicquid superiori die ad summũ feruoris per-
uenerat, refrigerabatur: quod autem huic continuum erat, dum prima pars quæ calorem conce-
perat, in summo esset feruore, ipsum interim paulatim succensum, mox priori se feruore remit-
tente iterum incalebat atque efferuescebat, & paulò pòst priori parte refrigerata, ipsum summum
feruorem obtinebat, hocq́; rursus deferuescebat, dum pars continua paulatim succendebatur, quæ
paulò pòst vehementius accensa, ad summum feruoris perueniebat: prior autem refrigerabatur.
Hic autem circuitus in vnius ferè diei ac noctis spatio peragebatur, adeo vt res quotidianę fe-
bris, quam Græci amphimerinam appellant, proprijssimum esset exemplum. Quòd si duobus
diebus ac noctibus idem circuitus factus fuisset, tunc febris tertianę eo modo fuisset exemplum:
& si tribus, quartanæ: & quatuor, quintanæ, si tamen & quintana febris existat: ego enim nondũ
liquidò vidi, neq; huiuscemodi circuitum, neque alium qui vltra quatriduanum protenderetur.
B Sed de febribus quæ per circuitum accessiones habent, postea dicetur.

Simulem esse putredinem tumorum & vasorum, ac quibus notis pus optimum,
ac vrina optima deprehendatur. CAP. 6.

HVmorũ autẽ putredo quę in vasis fit, similis est ei quæ in inflãmationibus atq; abscessibus
* phymatibus accidit, alijsq́; collectionibus, duplex quidem secũdum genus. Ex duorum autem generũ
miscella alia tertia secũdum speciem euariat, qm̃ & innumerabiles miscellę modi in eo quod ma-
gis & minus alterũ genus superat & superatur, reperiuntur. At duorũ generum alterum quidem
fit superante natura, alterum verò superata. Et superante quidem sicut in inflãmationibus & si-
milibus collectionis tumoribus omnibus pus: in humoribus autem qui in venis atq; arterijs con
tinentur, quoddam quod puri proportione respondet, subsidens in vrinis. At talis quidem putre
do non simpliciter quidem putredo existit, sed aliquid in se cõtinet coctionis. Nam adhuc vi co-
quendi vasorum remanente, qui interim putrefit humor, ad talem peruenit alterationem. Sed &
alterum est putredinis genus, cum ea vis cui coquendi officium est demãdatum, adeo imbecillis
facta est, vt nullam amplius facere possit in putrescente superfluitate ad optimũ transmutationẽ.
Quod quidem vsu contingit nonnunquam, cùm eadem vis ad vltimum imbecillitatis peruene-
C rit, etiam si id quod putrescit, mediocriter sit vitiatum: interdum verò fieri potest, vt vis quidem
ipsa non omnino sit imbecillis, humor verò putrescens maximè sit vitiatus. Huius superfluitates
putredo, neq; consistentiam, neq; aut colorem aut odorem habet vnum, sed semper secundũ sub-
stãtiam permutatur, ac multis modis euariat illud quod putrescit. Altera autem putrefactio, quã
& coctionem esse diximus, semper ad vnã puris speciem terminatur, coloremq́; ac cõsistentiam
{suscipit} & odorem. Superante igitur integrè ipsa natura, optimum fit pus cõspectui album, &
crassum & quaq; versum sibi simile, lene autem tangenti, ac minimè fœtidum. Si verò semiputri-
dum fuerit, tertium in tali transmutatione genus quod paulò antè diximus fit. Dictum verò & il
lud est, q́ multiforme huiuscemodi genus existit: nã in eo quod magis & minus suscepit coctio-
nem, est innumerabilis differentia. Sępius enim cùm colore album factum sit, vel fœtidum odo-
rem, vel tenuem substãtiam obtinet: sæpius verò non album apparet, sed liuidum: atq; in his om-
nibus magis ac minus infinitis modis euariat. Quotcũq; verò in abscessibus putredinis sunt dif-
ferentiæ, totidem & in febribus quæ ex putredine accenduntur, sunt eorum quæ in vrinis appa-
rent, formæ. Optima verò vrina quæ ab exputrescente humore, coctionem à continenti vase su-
scipiente, perficitur, est, quę album & lene & æquale & minimè fœtidum sedimẽtum habet: pessi
D ma autẽ est, quæ in omnibus maximè contrario modo se habet: quę verò inter media existit quã-
tò propius ad alteram accesserit, tantùm aut melior aut deterior existit. Sed de vrinarum differen
tia in commentarijs de crisibus dictum est.

Quibus notis ephemeræ à cæteris febribus distinguantur, ac in quibus
affectibus pulsus durities existat. CAP. 7.

EAs autem quæ ex putredine humorum febres accenduntur, aliàs ab ephemeris oportet exi-
stimare, neq; earum discretio difficilis est, quanquã nonnullis videatur esse impossibilis: nos
verò hoc millies re ipsa probauimus, prima accessione finita, lotum hominem ac mediocri cibo
refectum ad consueta opera transmittentes, vt qui alteram febris accessionem sensurus nõ esset,
neq; nos nostra existimatio fefellit. Vnum verò hoc est pręcipuũ febrium ephemerarũ indicium,
ab aliqua incipere causa recenti ac manifesta, quę antè præcesserit, quã oẽs medici iuniores vsita-
to vocabulo procatarcticam siue præincipientem appellant. Sed & si hoc inseparabile sit talium
febrium, indicium tñ earum ꝓprium non est: nam & aliarum quędã ex causa manifesta fiunt, quę
antè pręcessit. Inseperabile verò ac ꝓprium est coctio in vrina statim die prima. Ac pręterea pul-
sus ad magnitudinem ac celeritatem effatu dignam accedẽtes, ita vt frequẽtia à proportione de-
ficiat secũdum exteriorẽ quietem. Est autẽ & magis inseparabile ac ꝓpriũ q́ nullo modo ad cele-

ritatem ea pars pulsus quæ systole dicitur tendit: & si aliquando contingat hoc, minimum ac vix E
perceptibile existit, parumq; à naturali tenore mutatũ. Sed & caliditatis suauitas proprium atq;
inseparabile est huiuscemodi febriũ indicium. Inseparabile quoq; æqualis atq; incõpressus ascen
sus in caliditate ac pulsibus simul, non tñ proprium, cùm & alijs quibusdam adsit: sicuti etiam cõ-
sistẽte febre mediocritas: neq; enim hoc etiã est ꝓprium, quanq̃ his maximè insit. Et melius sanè
hæc quæ cõmunia existunt increscente febre ac consistente, qm̃ magis ephemeris insunt, inter ꝓ-
pria reponere. Sic enim fieret, & si non rei ipsius species, at pulcherrimum atq; exquisitissimum
huiuscemodi febrium ꝓprium simul atq; inseparabile signum: sicuti & cum sudore aut rore, aut
omnino cum aliquo optimo vapore declinatio, vbi integra febris cessatio sequatur. Hęc quidem
est cõmunis febrium ephemerarum dignotio, nam postea de earum singulis speciatim dicemus.
Alterum verò febrium genus, quod ephemeris ex aduerso distinguitur, nullum quidem nomen
cõmune sortitum est. Sunt autẽ duę primæ differentię quę nõ obscuram habent specierũ discre-
tionem. Nam quædam ex istis ex putredine humorum accenduntur, quædam verò ipsas solidas
occupant animalis partes, atq; eas hecticas febres appellarunt: vel qm̃ firmæ ac solutu difficiles
sunt, quemadmodum habitus, aut qm̃ ipsum corporis habitum comprehenderunt. Sic enim vo-
care consueuerunt solidas partes humidis ex aduerso distinguentes. Indicia verò febrium, quæ F
humorum ratione accenduntur hæc sunt. Primum quidem nõ inseparabile, sed proprium, ꝙ nul
la earum quæ pręincipientes causę dicuntur eas antecedit: neutri enim aliorum generum hoc in-
est, quoniam ephemeræ omnes à præincipientibus causis originem habent. Hecticæ autẽ quãdo
sine his generantur, nunq̃ ab initio inuadere consueuerunt, adeo ꝙ vbi quis sine præincipiente
causa cœpit febricitare, scire oportet huius passionis causam in humoribus esse. Illud verò non-
nunq̃ vsu venit, ꝙ aliqua ex præincipientibus causis sui ratione febrem accendit ephemerã: sub-
sequitur autem altera ex putredine humorum, qñ quod afficitur corpus, ad id habile fuerit, hoc
est qñ impurum extiterit, ac superflua materia redundans: hæc enim cùm in ephemeris immode-
ratum calorem contraxerit, atq; hinc putrescendi principium acceperit, alteram speciem febrium
succẽdit, priore desinente. Vnum verò ꝓprium simul atq; inseparabile in omnibus successionis
indicium, ꝙ febris ephemera quietem integram subsequentem non habet. Contingit verò aliqñ
vbi ephemera febris consistit, aliquod permutationis indicium ostẽdi. At multò magis cum iam
cœperit declinare, quo tempore, id quod paulò antè dicebamus, ea tranquillitas abest, quæ adesse
deberet. Hæ quidem sunt permutationis indicia. Initium autẽ à rigore sumere febrem, vbi neq;
ardor Solis, neq; frigefactio valida præcesserit, qualis præsertim per niuem facientibus iter con- G
tingere solet, aut qui aliter in vehementi frigore diutius cõmorantur, proprium & hoc existit si-
gnum febrium, quæ ex putredine accendunt humorũ, non tñ inseparabile. Neq; enim in omni-
bus inest, quemadmodum neq; horrores ipsi sunt ab huiuscemodi febribus inseparabiles, sicuti
neq; ab initio proprij. Inæqualitas verò pulsuum atq; caloris siue in principijs, siue in augmento
contingat, est huiuscemodi febrium generis propriũ indicium, non tamẽ & ipsum inseparabile:
multę enim & sine insensibili inæqualitate incipiunt, atq; ad cõsistentiam accedunt. Adhuc verò
magis neq; hoc inseparabile est, nimirũ ꝙ paroxysmi plures habeant insultus, quod Gręci epipa-
roxynesthæ. i. superacui vel superacerbari vocamus: sicuti & pulsuum thlipsis. i. compressio (sic
enim nominant, qñ incipiente accessione satis paruos atq; inæquales eosdem habent) nec ipsa, ab
hisce febribus est inseparabilis: non tñ alicui alteri generi febrium est cõmunis, sed propria ista-
rum ac peculiaris: sicuti & inæqualitas ipsa nisi alicuius casus ratione. Sępius enim vbi humor ali-
quis vitiosus in ore ventriculi fuerit aceruatus, qui ipsum aut mordeat aut refrigeret, parui simul
atq; inæquales fiunt, & paruitas quidẽ in frigidis, inæqualitas verò in mordacibus accidit: at vbi
euomuerit, hæc ambo protinus cessant. Cùm verò ipse ventriculus omni noxa vacat, ad propo-
situm febrium genus pertinent huiuscemodi pulsus. Maximum autem est earum quæ ex putre- H
dine fiunt febrium indiciũ, qualitas caliditatis. Nihil enim est in ea suaue, neq; moderatum, neq;
vllo pacto similis est ei, quæ in ephemeris sentitur: sed quemadmodum est & ab optimis ante
nos medicis dictum, mordax quodammodo potius existit, tactuiq; molesta sentitur: ac quemad-
modum fumus oculos ac nares, sic ipsa tactum videtur erodere. Sed in principijs quidem acces-
sionum, vt in quibus calor adhuc suffocatur, ac superfluitates intus succenduntur, non statim ad-
mota manu discernitur: at per moram prædicta caliditatis species ex penitioribus partibus effer-
tur. Quod cùm animaduerteret Themison, existimauit (vt mihi quidem videtur) hoc esse omni-
bus febricitantibus proprium atq; inseparabile. Sed de hoc quidem in proprio huius sermonis
loco à nobis rursus considerabitur. Prædicta autem caliditatis species, quæ appositam manũ pun
git atq; erodit instar medicaminis acris, est putredinis humorum progenies, quæ manifestè qui-
dem sentitur in increscentibus ac cõsistentibus febribus: non manifestè autem neq; statim in inci
pientibus. Proprium verò atq; inseparabile est febrium quæ in humoribus accenduntur, sub-
missionis pulsuum, Græci systolen appellant, velocitas, quæ manifestius quidem in crescentibus
febribus, nõ obscurè autẽ incipientibus ac cõsistẽtibus fit. Comitat̃ autẽ has febres in initijs qui-
dem, pulsus paruus ac velox: cùm verò consistunt, magnus simul ac velox. Sic & quę in exteriori

quiete

A quiete existit, frequẽtia in huiusmodi febribus manifestè deprehẽdit̃, cuius similis, neq; in ephemeris neq; in hecticis apparet. Proprium verò maximè harũ febrium existit, cruditas vrinę, debilis etiam concoctio, ꝓprium est indicium febrium, quę humorum sequunt̃ putredinẽ. Neq; enim cruda neq; cõcocta debiliter in ephemeris apparet. Ac earum quidem alterutra seorsum est proprium febriũ, quæ in humoribus accendũtur, indiciũ. Simul autẽ vtraq; dicta fm̃ disiũctionis ꝓloquiũ omnino inseparabilis: huic enim febrium generi vrinæ primę vel omnino crudę, vel debiliter coctę principio associant̃: neq; vnq̃ magnum aut essatu dignũ cõcoctionis indicium in huiuscemodi febribus in primis vrinis apparet, si excipiamus eam quæ fit ex ephemeris febribus ꝑmutationem, de qua à nobis anteadictũ est. Preter prędicta autem propositarũ febrium indicia contingit etiam eo tẽpore, quo accessio consistit, casum aliquem febris ardẽtis apparere. Quòd si etiã hi casus se ostendunt, qui in febribus epialis & lipyrijs appellatis, sicuti & qui in hemitritæis, aut succensiuis, aut in quapiã alia tali febre videri solẽt: erunt quidẽ ꝓpria huius generis febrium, quæ ex humorum putredine accendunt̃ indicia, non tñ inseparabilia: atq; idcirco vbi ipsa nõ adsint, ex alijs dignoscere licet: q̃ si affuerint, non solũ ad genus huiuscemodi febrium pertinebunt, sed etiã aliquam earum speciem indicabunt. Et quidem si post febris declinationem integra non
B successerit quies, siue cũ sudore, siue quouis alio modo declinet, ex duobus alterũ, vel ꝑmutationis est argumentũ, si omnia quæ pręcesserint, febrium ephemerarũ fuerint indicia: aut si nulla ex his fuerint, statim ab initio febrem aliquã ex his quę putredinem humorũ sequunt̃, inuasisse indicatur. Si verò nonnunq̃ in prima die pulsus durus sentiat̃, animaduertere oportet nunqd in corpore ægrotãtis sit aliqua cõgelatio ex frigore, vel siccitas, vel tensio, qualis in distentione neruorum fieri consueuit, vel inflãmatio, vel durus tumor, quem Gręci schirrhon appellant, scientes ab his solis causis pulsum durũ fieri. In quibus enim errauerit Archigenes circa notionẽ et dignotionem pulsus duri, in eo tractatu quem de pulsibus cõposuimus, ostendit̃: in quo exercitatum esse oportet, quicunq; ad pręsentis operis lectionem animum sit appulsurus, atq; in ea pręsertim parte, in qua de pulsuum dignotionibus agitur. Nam pulsuum quidẽ nomina, omniaq; eorũ significata, numerumq; vniuersum in vno tractatu exposuimus, qui de pulsuum differẽtia inscribitur. Quo pacto verò singula ex ipsis sint dignoscenda, altero tractatu, quem de pulsuum dignotione inscribimus, quatuor libris explicat̃. Sicuti aliũ volumen ordine consequens in quatuor libris cõprehensum exposuimus, in quibus pulsuum causas edocemus. Ac post ea, quæ iam diximus, quartum quod de pręcognitione ex pulsibus inscribitur, non verbis tm̃, sed operibus etiam hu-
C iuscemodi contemplationis vtilitate à nobis ostensa. Et si quis nobiscũ affuit, qñ ægrotos viseremus, eorum librorũ contẽplationem re ipsa demonstrantibus, eidem partim alia, partim idipsum est persuasum, q̃ pulsus durus, neq; proprium, neq; inseparabile est huiuscemodi febrium indicium. Sed non est nunc tempus de hisce rebus disserendi: nam in nuper dictis tractatibus, atq; in altero volumine octo libris cõprehenso, in quo librum Archigenis de pulsibus ad examen rationis adducimus, satis à nobis huiuscemodi omnia ostenduntur. Nunc quantum præsenti operi expedit dicemus, q̃ pulsus durus non est alicuius generis febrium, neq; igitur ephemerarum, neq; earum quæ in humoribus accendunt̃, neq; hecticarum, ꝓprius atq; inseparabilis. Comitatur verò magna ex parte hecticas febres, nonnunq̃ verò etiam duo genera alia, casu aliquo interueniente: Ephemeras quidem, si ex algore nimio contigerunt, si qua neruosa tensio simul affuerit. Contingit verò aliquando ob nimium Solis feruorem, aut lassitudinem simul, aut esuritionẽ, aut immodicas vigilias, aut exinanitionem, quando hæc cõstiterint alimenti inopia. Illis autem quę ex humorum putredine fiunt febres, pulsus durus adest, quando aliquod viscerum vel inflãmationem vel durum tumorem patiatur: & si casus quispiam alius affuerit, veluti tensio aliqua neruorum, aut siccitas, hac etiã ratione pulsus fit durus: sicuti in his qui non in tempore frigidã bibunt aquã,
D aut frigida se lauant, atq; aliquibus arborum fructibus immodicè vescũtur. In febribus autem ea ratione qua febres sunt, nunq̃ fit durus pulsus, neq; in ephemeris, neq; in his quæ ex humorũ accenduntur putredine. Neq; enim quãdo ex inflãmatione febris inuadit, eadem ratione sequitur & febris, & pulsus durities: sed febris quidem ex humorũ putredine, durities autem ex tensione, quæ ob vasorum repletionem fit. Vt autem summatim dicatur, durities tunicis aduenit arteriarum, aut ob congelationem, aut tensionem, aut siccitatem. Congelationẽ igitur vehementes algores efficiunt: tensionem verò inflãmationes & duri tumores, & neruorum dispositio inflãmationibus correspõdens: siccitatem verò & diuturnæ euacuationes, quæ vel ex ventris profluuio vel intestinorũ læuitate, aut dysenteria, aut diuturnis vomitibus, aut tali aliqua alia causa proueniũt, & longi temporis fames, & febres ardentes longæ. Atq; vt in vniuersum dicatur, quęcunq; ipsas animalis solidas partes vehementer exiccant, sicuti & hecticæ febres, de quibus iam dicendum est, sumpto ab earum generatione principio.

De ortu febrium hecticarum. *CAP.* 8.

Quæ igitur febres hecticæ appellantur, duplici via ortum habent: magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ tantum protrahuntur, vt longitudine temporis humorem in corpore cordis contentum cõsumant: vel fieri potest vt eius adhuc magna portio

reseruetur. Illæ verò non tm̃ hecticæ sunt, sed tabidæ, etiam. Quę autem manente adhuc humiditate generantur, vbi cordis corpus occupauerint, hinc maxime accenduntur, quemadmodum lucernæ flāma ex fomite. Atq; vna quidem à nobis exposita est earum febrium generatio. Reliqua autem est, cū statim ab initio inuaserint, similem primū sui ortum Ephemeris facientes, ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia vnà cum Solis feruore cōtracta. Hasce igiť febres nō est admodum difficile curare. At quę ex ipsis ad marasmum. i. tabem peruenerunt ex inscitia medicorum, quibus earum cura fuit demandata, vbi iam exquisitè consistunt, & iamdudum inceperunt, non modò est easdem curare difficile, sed etiam impossibile. Earum siquidem natura calida est & sicca, cū tale aliquid cor patiatur, quale lucernæ fomes cū fuit plurimū exustus. Nam qui ita torrefactus est, frangitur, atq; dissoluitur, atq; ex ariditate continuitatem amittit, adeo vt neq; si magnā olei copiam superinfundas, flāma abundantior possit accendi. Semper enim parua & debilis in ipsa palpitat flāma, ac continuè fit minor, donec ex toto extinguatur. Talis quidem est febris quę omnino marasmodes. i. tabida existit, quæ non idem morbus est, ac passio quę marasmus. i. tabes appellatur. Nā & hæc absq; febre in decrepita ætate solet accidere, extincto natiuo calore, quod nihil aliud existit q̄ mors, quæ sine sensu doloris ac secundum naturā ex siccitate cōtingit. Sicuti his qui præter naturam tabescunt, altera aduenit species quæ à Philippo ex ægritudine senectus F
vocatur, in quam non solū senes, sed etiā pueros vidimus incidisse quam plurimos. Tabida verò febris non tantū sicca, sed etiam calida est passio. Extinguitur autem valdè celerius in hac ægritudine calor ipsius animalis: totumq; corpus tabescit instar arboris supra modum arefactæ, aut ob longitudinem temporis, aut flammę viciniam, aut vehementem atq; immoderatum squallorem. Sed de vniuersa quidem tabis dispositione qualis natura sit, seorsum scriptum est.

De indicijs febrium hecticarum. CAP. 9.

Febrium autē hecticarū, q̄nquidem duplex est, vt nuper diffiniuimus, genus, earum indicia deinceps exponamus. Hectica quidē quę cum tabe coincidit febris, cognitu promptissima atq; facillima existit. Nam priusquā pulsus atq; calorem tactu perpendas, videbis oculos immodicè concauos, veluti quibusdam quasi foueis recōditos, exhausto iam vniuerso in ipsis liquore, ita vt ossium quibus palpebræ cohærent, eminentiæ conspiciantur. Et sordes quidem in ipsis siccæ ostenduntur, & quędam veluti squalida dispositio, qualis maximè inest his qui toto die sub solis ardore iter longum per puluerem egerunt: est etiam in eisdem flos vitalis coloris extinctus. Hoc quidem tota patitur facies, atq; in tota cute, quæ faciem obducit ac frontem præsertim, squallor immoderatus conspicitur, adeo vt ex siccitate durescat ac circuntendatur: non tm̃ possunt plu- G
rimum producere palpebras, dormitantibus similes, & quidem sępius conniuent dormitantium more, non est autem eorū passio somnus, sed vigilandi impotētia. Contabuere etiam carnes quæ in temporibus sunt, vt collapsa videātur & concaua spatia. Et quid aliud omnino sunt q̄ ossa atq; cutis, adeo vt si nudato corpore partes ad ventrem attinentes aspicias, neque ex intestinis aut visceribus aliquod superesse censueris, ac præcordia vehementer cōtracta versus thoracem videantur. Quòd si eos tangere libeat, cutis quidem apprimè arida, quam si digitis apprehendens extenderis, instar pellis cōsistit. Pulsus autem tenuis, durus, ac debilis, & frequēs. Caliditas autem, cum primū manus admouetur, debilis est: paulò pòst verò acredinem atq; erosionem quandam ostendit, ac magis cū plus tangendo immoraberis. Neq; amplius reliqua cōmemorare oportet indicia, in re præsertim adeo manifesta. Præstat enim ad incipientem adhuc tabem rursus transferre sermonem. Dico autem tabem incipere q̄n natiua humiditas, quę in vnoquoq; dispergitur corpore in spatijs particularum consimilium intermedijs, ex qua primū nutriunť particulę, iam in cordis corpore aboleri periclitatur: donec enim pars huius aliqua reseruatur, solū febris hectica existit, nondum etiam tabida. Cùm verò iam res eò periculi peruenerit, vt nihil iam ex tali humiditate supersit, tunc exquisita tabes existit. Est quidem omnium hecticarum febrium dispositio dif- H
ficilis, vbi iam principij tempus præterierit. Determino autem principium, non dierum aut horarum numero, sicuti neq; in alijs morborū generibus, sed ipsa dispositionis qualitate. Cùm enim naturalis cordis tēperies primū euerti inceperit, neq; natiua humiditas protinus abolita est, neq; virtus plurimum laborat, sed primò fit velut quædam efferuescētia humiditatis, quo in tempore facillimū est huiuscemodi febrem sanare tanq̄ nihil adhuc virtute perpessa. Deinceps autē cōsumptio quædam efferuescentiam sequitur, hacq; in longum iam protracta, ipsæ similares particulæ quæ sunt veluti cordis elementa, sicciores redduntur, atq; inopia alimenti tenuiores, ac tm̃ virtus laborat, quantum siccitas atq; caliditas in ipso corde inualuerit, q̄n earum altera exuperans, virtutem imbecilliorem reddere potuit. Huiuscemodi febris iam quodammodo ad vtranq; partem declinat, ac mediū obtinet locū inter eam tabidam febrem, quæ penitus curā non admittit, atq; illam de qua paulò antè diximus, quæ facillime in principio curari potest. Sunt verò & in hac latitudines multæ, q̄m & dispositionis ipsius multæ in eo, quod magis ac minus, diuersitates. Quæ igitur æqualiter distat ab vtraq;, & ea scilicet quæ exquisitè tabida existit, atq; illa in qua nihil est adhuc tale, medio quodā modo se habet ad curationē, dubio ad partes ambas inclinans momēto. Quæ autem tabidæ proximior existit, est etiam periculo vicinior, cū quæ alteri primæ magis adhæret,

A hęret,non paruam falutis fpem habeat.Deinceps igitur ad eafdem dignotiones deueniendum,
ac primum illius in qua facilis eft remedio locus,nifi in aliquem de hac medicorũ inciderit turba.
Eft autẽ vbi fola fuerit, haudquaq; difficilis cognitu, alteri verò aſſociata ex putredine humorũ,
propter miftionẽ iam difficillima redditur. Supponatur iam ipfa fola ex aliqua nuper dictarum
caufarum habuiſſe principium,appareantq; in ipfa prima die omnia generis febrium ephemera-
rum indicia:fimul igitur cum ipfis apparet & pręincipientis caufę forma,quod etiam in progref-
fu fermonis oftendetur.Sed etiam ex ægro interrogato addifcere licet,fi cętera quidẽ bene fe ha-
bens,folum ob id q fupra modũ fuit iratus,aut triftitia affectus,cœperit febricitare.Et fi hęc vera
eſſe inuenientur,febris autẽ ad diem fequẽtem extendatur, neq; ad quietẽ declinans, neq; magis
inualefcens,ariditatem autẽ maiorem in corpore repręfentet:talem,hecticam fore fufpicandum.
Quòd fi vfq; ad tertium diem fine cibo permanferit , dum tertianæ acceſſionis fufpectas præterit
horas,nihilq; effatu dignum priori acceſſerit febri, aut fuerit imminutũ , fed quædã primæ febris
exiguæ reliquiæ tantũmodo procedant,atq; permaneãt cum ariditate corporis & caliditate,quæ
primo tactu mitis fentiatur, in proceſſu verò temporis acris, mordax, atq; arida manui fe offerat,
huiufcemodi febrem hecticam eſſe eft exiftimãdum. Maximum verò tibi atq; indubitatum hoc
B erit eius naturæ indicium, fi cibũ homini obtuleris eo tempore,quo maximè oẽs horas fufpectas
fubterfugiſſe videtur. Statim enim hora vna aut duabus poft acceptũ cibum quicũq; ægrotãtem
tetigerint,alteram febris acceſſionem adeſſe opinabunt. Nec deerũt qui eos qui cibũ obtulerint
increpent,q haud in tẽpore dederint,fed tunc cũ futura acceſſio erat, & q oportebat cibũ in lon-
gius tẽpus differre,& q annotatio tardius fit fubfecuta.Res autẽ nõ ita fe habet.Omnibus fiqui-
dem hecticis febribus hoc ꝓpriũ & infeparabile adeft indiciũ, allato cibo quidẽ caliditatẽ accẽdi,
ac pulſum ad magnitudinem ac velocitatem augeri,ita vt incompreſſa annotatio facta videatur.
Voco autẽ annotationem incõpreſſam,in qua neq; horror aliquis, neq; extremarum partium fri
gefactio facta eft,neq; veluti quædam dormitatio,neq; aliqua infignis pigritia, aut oĩno inæqua-
litas aliqua vel in caliditate,vel in pulfu:adhuc autẽ magis neq; paruitas,neq; debilitas,neq; horũ
aliquid aliud,fed quẽadmodũ & cuicunq; alteri ex cibo maior ftatim ac velocior pulfus efficitur.
Fit quidẽ aliqñ & in quibufdam febribus alijs incõpreſſus afcenfus , atq; hac quidem ratione nõ
videretur febrium hecticarum ꝓprius & infeparabilis cafus.At non parum differt,fi vniuerfum
horum indiciorũ aceruum infpexeris , in omnibus fiquidẽ febribus alijs huiufcemodi introitus
præter cibum aſſumptum fiunt,incompreſſi,in febribus autem hecticis res omnino cõtrario mo
C do fe habet,neq; penitus fit aliqua annotatio in tempore aliquo:fed eft vna febris continua,ficuti
quæ ꝓprio nomine fynochus appellatur. At illa quidẽ quãdam veluti flãmam plurimam admo-
uenti manum habet occurfantem,præter id q pulfus in ea maximi funt,celerrimi,ac frequentiſſi
mi.In hecticis autẽ febribus,neq; multa occurrit caliditas,pulfusq; tantò minores,rariores, ac tar
diores funt his qui febribus fynochis appellatis exiftunt , quantò etiam caliditas minor exiftit.
Cõmune eft itaq; omnibus hecticis febribus , q pufillæ ac femper à principio vfq; ad finem funt
æquales.Proprium autẽ his quæ tabi coniunctæ funt,eft ficcitas:qm̃ fine ficcitate fæpius hecticæ
febres confiftunt,cum non tranfmutantur ad tabem, quẽadmodum multis hoc tẽpore in magna
peftilentia contigit. A fynochis igitur differunt, vt diximus,hecticæ febres. Ab alijs quæ incom-
preſſas habent annotationes,hoc maximè differunt,q compreſſio aliqua omnino illis adeft cum
cibum aſſumpferint in acceſſionis principio,in hecticis poft cibum aſſumptum veluti quandam
cõpreſſionis expertẽ annotationẽ fieri contingit, quę non eft , vt paulò antè diximus,annotatio.
Decipit autẽ eos qui circa huiufcemodi non funt exercitati ob caliditatis multitudinẽ, ob magni
tudinem pulfuum ac velocitatem.Manifeftius autẽ die fequenti hęc febris agnofcetur,fi diligen
tius obferuauerimus , quoufq; poft aſſumptum cibũ in caliditate ac pulfibus alteratio facta per-
D durauerit. Nam quæcunque confpectui funt obuia,eoufq; manifefte alterata apparebunt,donec
ex cibo digefto atq; appofito cordis ficcitatem humectauerint. Deinceps ad priftinum habitum
reuertẽtur, in quo anteq̃ cibus aſſumeretur, cõfpiciebatur. Si igitur alio in tẽpore cibo refeceris,
eo qui fequitur die,ac rurfus die fequenti,in tẽpore pariter diuerfo, quod aio fieri videbis,calidi-
tatem.f.adauctam,pulfus autẽ vt diximus alteratos. Id enim eis cõtingere videtur,quod in calce
ac lapidibus calefactis : fi enim aquam frigidiſſimam infuderis multò calidiores fentiuntur , nu-
triente,vt videtur,in ipfis humida fubftãtia aridam caliditatem. Sed quænam fit huius rei caufa ,
naturæ rationũ ftudiofos inquirere oportet. Quòd autẽ ita fiat,cuicunq; volenti edifcere licet. Si
enim intra manus recipias calcis glebam eiufdẽ paruifacies caliditatẽ , quam neq; fenties. Quòd
fi ad terram deponas , atq; aqua perfundas, videbis quã primum vehementer calefactam atq; ita
feruentẽ,ficuti lebetes,qñ ingenti adhæferint flãmę,vapores etiam non paucos ab ea efferri con-
fpicies,ꝗꝓ fi etiam tangere aufus fueris, facilè ex hoc deuri continget. Adeo fi ad fenfus iudicium
referatur,humida caliditas vires habet non parum q̃ ficca euidẽtiores.Siccam verò in hecticis fe-
bribus eſſe caliditatem, quas tabes confequitur , eo conftat argumento. Nullus eorum qui habi-
tu corporis prædíti funt humidiore , ftatim ab initio huiufcemodi febre correptus fuit. Sed qui-
cũq; funt natura ficciores, ac præfertim fi vnà calidam habuerint temperaturã, vitamq; elegerint

in laboribus, vigilijs, ac curis, victuq́ pauco, hos statim ab initio solet hectica febris inuadere ex ira, vel tristitia, ac magis æstate, statuq́ temporis calido & sicco, ac loco præterea cõsimili. Terminus autẽ earum principij est, cum eo tẽpore, quo solent ephemeræ febres in integrã quietem desinere, ne dum illis tale aliquid non eueniat, sed insuper siccitas manifestè intendatur: tunc enim primum febrem euadens ephemeram, transcẽdit ad hecticam. Alter verò cuiusdam veluti ipsius augmenti atq; integræ perfectionis terminus est tertiæ diei accessio. Si enim vt paulò antè diceba mus, neq; altera accessio superuenerit, neque ęgrotus sine febre fuerit, adaucta insuper siccitate, tunc proculdubio hic hectica febre laborat: quæ progressu temporis citò ad tabidam cõuertetur, nisi bene curetur. Terminus autẽ permutationis eius ad tabem est, quando primũ pulsus debilis simul ac durus fiat, statim verò & paruus, necessariò hic idem est & frequens, non tñ propterea, febris est tabida, sed ob id potius quoniã debilis ac durus existit: debilitas siquidem vehemẽtem sequitur cordis intemperiem, durities autẽ siccitatem. Si igitur huiuscemodi affectus cor occupa uerit, hunc febre tabida necesse est animal laborare. In eandẽ verò incidunt febrem ex ardentibus atq; acutis febribus plures qui rectè curati nõ sunt, ac pſertim qui cũ aquę frigidę potu indigerẽt, præter id q̃ eam non biberint, nullum aliud refrigerans medicamen thoraci ac præcordijs apposuerunt. Si verò cũ omni huiuscemodi auxilio caruerint, cataplasmata etiã ex melle, quorũ nunc plurimus est vsus, vltra modum adhibuerint, his expeditum est iter ad tabem, siue simpliciter febricitauerint, siue ex hepatis aut ventriculi inflãmatione. Maximè enim horum viscerum inflam mationes, si non recta cura adhibeatur, insequuntur tabes adeo, vt pleriq; existimauerint eas nul la ex causa alia generari. Quos latet neutrum istorum, ac nullum præterea ex visceribus aliud, neq; tabem, neque vllam omnino hecticam febrem efficere prius quàm, vt dictum est, cor patiatur. Incipit autem ipsi cordi hæc passio, nonnunq̃ quidem ex seipso, sicuti in excandescentijs vehementibusq́; tristitijs ac diuturnis, nonnunq̃ verò ex ardentibus febribus: aliqñ autem ex pulmonis ac thoracis affectibus, ac præsertim ex suppurationibus & phthisi: sicut autem ex his, ita ex hepate ac ventriculo, atq; vt simpliciter dicamus, ex omnibus diuturnis inflãmationibus, quę nobiliores partes occupauerunt adiuncta totius animalis ac pręsertim cordis siccitate. Ego quidem vidi in laxioris intestini, Græci colon appellant, inflammatione diuturna tabidam febrem fuisse secutam: itidem in similibus stomachi vesicæ ac renum affectibus, nec minus à tali febre nõ nulli sunt capti, qui dysenteriam patiebãtur, cũ scilicet intestina inflãmatione laborarent: in lęuitate etiam intestinorum & longo profluuio, alterum Gręci lienteriam, alterũ diarrhœam appellant, cum scilicet vel ab initio statim vel progressu tẽporis febricula inuaserit, tabidæ febres con sequũtur. Et vt simpliciter dicam, qñ præexiccatum cordis corpus febrilẽ caliditatem, quæ cum difficultate amouetur, acceperit. Quare & cũ arteriæ circũstantibus partibus calidiores sentiuntur, maximum sunt hecticarum febrium indicium. Siquidem hoc illis, nequaq̃ alijs aduenit in febribus: adhuc autẽ manifestius hic aduenit casus cùm sunt loti, aut quouis alio modo elaxati, ita vt qua profluat humiditas, ac caliditas efflet. Tunc enim alijs partibus omnibus calor percipitur moderatus, vbi calor ita exspirauerit: qui verò in arterijs existit, nihilo minor q̃ antecedens sentitur. Est verò eius manifestius sensus, cum se pulsus attollunt, qui neq; ipsi in talibus pspirationibus permutantur, sed continuè in eodem statu perseuerant. Cùm igitur sola per seipsam consistit hectica febris, perspicua est, siue simpliciter hectica siue etiam simul tabida extiterit.

E

F *Al. aromatice.

G

De dignoscenda hectica cui putrida febris coniungatur. CAP. 10.

Alteri verò associata iam difficilius cognoscitur, sicut quæ nuper cuidam mulierculę contigit, cuius accessio non die tñ, sed etiam nocte manifestè fiebat. Latebat enim tabida febris omnes medicos, quibus eiusdem curatio fuerat demandata, vt qui arbitrarẽtur, neq; principium aliquod sensibile febribus hecticis inesse oportere, neq; incrementum, neq; consistentiam, tanq; non posset eisdem associari altera febris ex humorũ putrefactione prouenicns. At nos statim primis diebus in eadem muliere cognouimus. Vtraq; enim annotatio, & quę interdiu & noctu fiebat, partes quidem breues accessionis faciebat, & sæpius cum rore aliquo aut perspiratione vaporosa ita manifestè soluebatur, vt corpus in temperie positum tangentibus sentiebatur. Signa autẽ ex arterijs accepta, de quibus paulò antè sermo habebatur, semper remanebant, cum neq; similiter vt alię partes refrigerarẽtur, neq; celeritatem aut frequentiam motus amitterent. Quæ igitur & aliàs à nobis sæpius dicta sunt, nunc & dicentur, q̃ non oportet accessionum circuitus ac similes proportiones solum in febribus aduertere, sed multò magis ipsius febris modum ac formam, atq; ex hac ipsas dignoscere febres, non aliter q̃ homines ex figura, & ex propria forma cognoscuntur. Sic & nos prima die sæpius febris formam cognouimus non expectata, aut triduana aut quartana aut quotidiana reuersione. Sed de his quidẽ satis in secundo de crisibus libro dictũ est.

H

Quibus indicijs ephemeræ febres inuicem discernantur. CAP. 11.

Dictum est autẽ nihilominus eodẽ in libro, quo pacto febrium ephemerarũ differentię sunt cognoscẽdę. Scio autẽ me et hoc in libro fuisse, pfessum, de ipsis aliquid annotare. Sed cum in memoriã reuoco, q̃ pauca quędã dicẽda supersunt, præter ea quę in eo libro cõscripsimus, alia quidem superfluum existimaui hoc in loco repetere. Hic igitur sola quæ in eo libro sunt defecta

A supplebo. Qui itaq; ex feruore Solis in febrem inciderint, his cutis magis ad caliditatem & squallorem, q̃ pulsus ad febrilem vergit dispositionẽ: nam & minus sitibundi sunt his qui æqualem habent caliditatem, & quamprimũ manus admouetur, in eis vigens calor percipit. Contrà res se habet in his qui ex cute densata atq; adstrictá laborant, nã in his reaccendit calor. At qui ex feruore Solis ægrotant, his maximè caput deuri videtur, plusq; ex balneis frigidis vtilitatis ac delectationis recipiunt. Oculi quoq; in his rubicundiores & calidiores simul cũ siccitate vident, siquidem sine grauedine ac destillatione laborãt. Nam hęc quibusdã Sole deustis accidere cõsueuerũt, fitq; in eis caput non solũ calidũ, sed etiã sanguine plenum, adeo vt oẽs venæ quęcunq; in oculis, & in tẽpotibus, & in fronte, & in tota sunt facie, supra modũ extendant. Hoc etiam satis eos ab his qui ex humorũ frigiditate febricitant, separat. Nã & hi quibuscũq; caput læsum fuit, grauedinibus ac destillationibus facilè corripiunt. Eorum verò nõnullis febris solã capitis dispositionẽ consequitur. Magna verò ex parte tunc solũ febricitant, qñ totũ corpus supra modũ alserit vel caluerit. Est verò minus calida cutis his qui frigiditate febricitant, corpusq; his maiorẽ pręfert tumorem, nullus in facie squallor, qualis his q ex solis feruore febricitant sine plenitudine capitis. Magna verò parte his solet caput repleri, nisi quis purum atq; materię inutilis expers corpus habuerit: solis si-
B quidẽ his caput calefieri contingit, sine aliqua plenitudinis noxa. Illud tñ aliqñ vsu euenit, vt plurimus calor deustum occupet caput, quãuis nulli plenitudini obnoxium. Hęc igitur dispositio ab altera quę ex frigiditate consistit, manifestissimè differt. At quæ plenitudinẽ habet adiunctã, non facilè discerni potest, vt quę & cũ destillatione & cũ grauedine assistat: qui etiam affectus frigefactis adueniunt. At quẽadmodum diximus squallor atq; ingens cutis caliditas, ac quęcũq; alia diximus nup, ppria sunt eorũ quos feruor Solis deussit: de qbus in methodo curandi plenius dicet, & vnà de his oĩbus febriũ ephemerarũ differẽtijs. Quarũ dignotiones, cũ in secundo de crisibus satis à nobis fuerint explicatę, alterã hoc in loco explanationẽ nõ expostulãt. Sed hic finẽ sermonis faciemus, atq; omniũ deinceps q̃ ex humorũ putredine febres accẽdunt, drĩas assignabimus.

GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM LIBBR SECVNDVS.

Nicolao Leoniceno interprete.

C

ARGVMENT. LIBRI.

Agit de differentijs putridarum febrium, ac de morbis qui ex humorum defluxione generantur.

Singulas putridas febres proprias sibijpsis causas determinare, neque ab vna flaua bile fieri omnes posse. CAP. 1.

AT illud superest, vt febrium differentias quę in humoribus accendunt percurramus, si hoc vnũ antea admonuerimus, nõ sufficere ad generationẽ febriũ, sicuti multi opinantur, si solũ amara bilis, quam nõnulli pallidã, nõnulli flauã appellãt, aucta fuerit ac exuparit. Sic enim oẽs qui morbo regio laborãt, in maximas inciderẽt febres. In eis siquidẽ huiuscemodi humoris magna in toto corpore copia redundat, nõ tñ febricitãt, nisi aliqua alia accesserit causa, de qua paulò inferius dicemus. Absurdũ etiã putare in quartanis & quotidianis febribus, quę ex
D quisitæ sunt tales, aceruatũ esse bilem amarã nõ secus q̃ in tertianis, ac febribus quę (ab incendio) causi appellant. Nã ex aduerso in quotidianis febribus atq; quartanis, neq; vomitus biliosi, neq; sudores, neq; vrinæ, neq; deiectiones aliqua vestigia amarę bilis ostendunt, præter id q neq; aliquid ex his quæ antecesserunt aut simul adsunt, eiusdem humoris præbet testimonium. Nam tertianę quidẽ febres magna ex parte in corporibus fiunt, in qbus naturalis habitus biliosior est, atq; in consistentium ætate, quæ omnium maximè biliosissima est: tempore etiã æstiuo præ cæteris, in quo huiuscemodi humor dominatur: in locis præterea quæ calidam atq; siccam habent tẽperaturam, ac in simili aeris ambientis qualitate, vita etiam non ocio atq; quieti dedita, sed laboribus, curis, vigilijs, Solis incendijs, & ciborũ parcitati assueta, eorum præsertim calidorum atq; siccorum vsus: præterea medicaminũ calefacientium atq; exiccantiũ immodicus vsus febres tertianas faciliter afferunt. Contrà verò quotidianæ febres naturis in quibus pituita superfluit, sunt familiares, atq; ex omnibus anni diuersitatibus in hyeme præcipuè, atq; omni tẽporum statu frigidiori atq; humidiori, in ætate senili ac puerili, in locis frigidis atq; humidis, vitaq; ociosa, quam crapulę comitantur, ac tum præsertim cũ post cibos balneis vtũtur, ac multò etiam magis, cũ ipsi cibi naturã pituitosam habuerint, generant. Neq; etiam hi amaram euomunt bilẽ, neq; per ventrem inferiorem aut vrinam aut sudores excernunt, quod in febribus contingit tertianis. Hæ si-

quidem flaua bile putrescente fieri cõsueuerunt: at quotidianę ex pituita, quẽadmodũ quartanæ E ex atra bile originẽ habent. Sic igit̃ & corporũ naturam sequunt̃ ad atram bilẽ procliuem, atq; ex ætatibus, declinãtem, ex anni verò tẽporibus, autũnum. Sic & reliqua omnia quæ his ꝓportione respondent, vt cibi potusq; ac victus vniuersus frigidùs ac siccus quartanis febribus originẽ pręstãt. Quare & rigor qui vtrũq; genus febris antecedit, haudquaq̃ similis est. At in tertianis quidẽ causam à qua ꝓuenit, rei quodã modo pungẽtis ac ferientis sensum repręsentat, in quartanis autem veluti refrigerantis. De ea autẽ quę est rigoribus forma in libris de causis accidentiũ abundè exposuimus. Vbi etiam eiusdem generis febriũ diximus differentiam, ꝙ ex ipsis quæ quidẽ sunt intermittentes, (ita enim appello quęcũq; ad sensibilem infebricitationem perueniunt) ortum habent ab humore febrẽ generante, qui ꝑ oẽs corporis partes suo motu defert̃. In continuis autẽ humor in venis cõtinetur inclusus, de quarũ dignotione in secũdo libro de crisibus tractauimus.

Communes differentiæ febrium simplicium putridarum. CAP. 2.

INtermittentiũ igitur tres sunt oẽs numero differentię, quotidiana, tertiana, & quartana: quotidiana quidem ex pituitæ putredine, ex vtriusq; vero bilis, flauæ quidem tertiana, nigræ autẽ quartana. Continuarũ autẽ, quæ ex flaua bile ꝓueniunt duplex est species, altera earũ quę {à cõtinuò feruore,} synochæ appellant̃, quarũ vniuersum tempus in vna cõsumitur accessione, quę à F principio vsq; ad finem pertingit: altera earũ quę idem cũ genere nomen sortiuntur, & continuæ appellãtur, atq; in pluribus particularibus circuitibus continent̃. Earũ igitur quę synochę dicuntur, tres sunt oẽs numero differẽtię: nam quædã earum à principio vsq; ad finẽ æquales ꝑdurant, quædã paulatim augent̃: tertia species paulatim decrescit. Vnde & nõnulli primas quidẽ homotonas atq; acmasticas, hoc est in eodẽ statu & vigore perseuerantes nominarunt: secũdas anabaticas atq; epacmasticas, hoc est assurgẽtes atq; inualescentes dixerũt: tertias autẽ paracmasticas, hoc est decrescẽtes appellarunt. Continuarũ verò duę sunt primę differẽtię, nõnullarum quidẽ quę singulis tertijs diebus inualescunt: aliarũ verò quę die intermedio alteram faciunt accessionẽ. Hę igitur nullũ pręcipuè obtinent nomen. At quę tertio die inualescunt, ego quidẽ nominare cõsueui tritęophyes, hoc est tertianarum naturam referentes, nõ tñ prohibeo quin pro suo quisq; arbitrio alterũ eis nomen imponat, modò rerũ obseruet differentiã. Alia siquidem est differẽtia cum ad infebricitationẽ terminant̃, alia cũ in declinationẽ febrilem desinunt hæ. quæ per tertiã diem febres accendũtur. Est præterea alia febris natura quæ in medio accessionẽ facit: nullam tñ ex his hemitritęũ voco: nõ veto autẽ si quis velit ita nominare, modò hoc tñ ab eisdẽ obseruet̃, vt nullã febris speciẽ prætermittant, sed oẽs deinceps quẽadmodum ego nunc institui recẽseantur. Nam G quæ & in die intermedia faciunt accessionem continuæ, nonnullæ quidem in quotidianarum figura progrediuntur, duas inuicem accessiones simillimas facientes: nonnullæ verò duas dissimiles habentes, primę quidem tertiam omnino simillimam obtinent: secundę autẽ quartam, in figura duarum tertianarum progredientes. Hæ igitur ex bilioso magis, alteræ verò quæ singulis diebus similem accessionem faciunt, ex pituitoso magis humore consistunt. Est & tertium genus febrium continuarum, quæ perrarò tñ eueniunt, quarum accessiones quartanarum figuram progredientes ostendunt, neq; in infebricitationẽ terminantur. Sicuti autem febris tertiana aliquando fit duplex, aliquando triplex: ita & hęc non modò duplex, sed etiam triplex euadit. Hæ quidẽ febrium cõplexiones sunt eius quæ de typis (id est de febrium figuris) proprię tractationis.

De exquisita tertiana febre dignoscenda. CAP. 3.

QVæ autem ex humoribus simplices febres accendunt̃, tot numero sunt quot nuper à nobis sunt explanatę. Ex earum autem cõmistione, aliæ quędam generãtur, de quibus deinceps dicemus, si prius his quæ simpliciter consistunt, quod deesse videtur, adiunxero: ꝙ videlicet quęcunq; febris exquisitam simplicitatem seruauerit, formam vnam quãdam veluti regulam obtinet eorum quę nunc sunt à nobis dicenda: quæ verò aliquo modo ab ista defecerit, H tantum etiam à febrium simplicitate recedet. Nã quę ex flaua bile per sensibiles corporis partes delata oritur febris, cũ rigore inuadit, atq; causodes est, & bilis vomitibus, aut eductionibus, aut sudoribus, vel scilicet ex horum quibusdam vel omnibus, soluitur. Huius febris accessio duodecim ad summum horarum æquinoctialium spatio finitur, eãdemq; tertianam exquisitam appellamus, quæ in temperatura laborantis biliosa, & tempore anni & statu ac regione & victu calidis & siccis consistit. Diximus autẽ & paulò prius alia omnia quę ad eius generationem cõueniunt. Breuior est autẽ aliqñ prędicto spatio temporis accessio, in eo quod magis ac minus plurimã habens differentiam, aut propter quantitatem videlicet et qualitatem ipsius bilis, aut propter laborantis vigorem, aut propter pręsentem eo tempore corpori patienti dispositionẽ. Nam multa bilis q̃ ea quæ pauca est, longiorem affert accessionẽ, tenuis autem q̃ crassa, breuiorem: sic & vigor maior quidẽ breuiorem, imbecillior verò longiorem. Corporis autẽ dispositio rara quidem breuiorem, densa verò longiorem. Tempus autem in hac febre intermissionis, nullum habet humoris putrescentis ex pulsu perceptibile indicium in die aut in nocte quę cõsequitur accessionem: cùm verò parumper succenditur, vix agnosci potest in primis diei aut noctis subinde sequentis partibus, manifestius autẽ iam circa finẽ eiusdẽ diei vel noctis, adhuc verò manifestius proxima

quæ

A quæ antecedit videlicet accessionis diem vel noctem: in illa verò iam signum euidentius apparet,
ac multò etiam magis accessione iam incipiente, atq; adhuc plus iam inualescẽte febre. Cùm verò
iam consistit, minus q̃ cùm augebatur, multò verò minus vbi iam declinat. Huiuscemodi febrem,
si appellare libuerit exquisitam tertianam, nomine vteris antiquo: si minus, mihi saltem liceat ma-
nifestioris doctrinæ gratia ita nominare.

De quotidiana febre. CAP. 4.

EStaũt & altera exquisitæ simplicitatis febris, q̃ ex pituita putredinosa ortũ habet p sentientes
corporis partes à natura detrusa. Incipit autẽ ab extremorũ frigefactione atq; horrore potius
q̃ rigore, ac cum difficultate accendiť calor, ac longũ consumit tp̃s dum inualescendo peruehit ad
summum. Qm̃ verò is ex quo constituiť humor frigidus est & humidus in tẽperatura, lentus autẽ
ac tenax in consistentia: idcircò ægrè accendiť, ac tardè mouetur, sępiusq; in foraminibus retineť.
Opprimit aũt atq; aggrauat aliqñ virtutẽ. Hinc inæquales, ac debiles magis, paruosq; efficit pul-
sus q̃ primum febres inuadũt atq; inualescunt. Fiũt aũt & in biliosa febre in accessionũ principijs
singuli quos diximus circa pulsus affectus, at in illa statim desinũt, aliaq; & inæqualitas q̃ plerũq;
tali febre inuadẽte nõ adest: ac postq̃ cessauerit rigor, nõ multò pòst calor accẽdiť, veluti ignis efful
B gens purusq;, oĩs fumosæ fuliginis expers. At pituitosi humoris caliditatem igni fumido in lignis
viridibus accẽso nõ malè assimilaueris: idcircò paruę in eo vacuatiões, & accessiõis spatiũ longius
pducitur: neq; intermissionis tp̃s est adeo, vt in tertiana syncerum, sed humoris putrefacti semp
in calore & pulsibus seruat indiciũ. Manifestissimè aũt & in hac febre in inuasionibus atq; incre-
mẽtis accessionũ, signũ putrefactiõis apparet. Attñ cũ exq̃sitè suã naturã seruauerit, plerisq; vide-
tur purã itermissionẽ habere. Et nos quoq; hoc idẽ nõ raro fatemur, cũ nimiũ diligẽs sermo fuerit
intẽpestiuus. Hæc aũt naturas cõseq̃tur corporũ, & tp̃a, & loca, & status, artesq;, & victus rationẽ,
aliaq; oĩa pituitæ cõsentanea. Singulis aũt diebus accẽditur, q̃uis minus calida sit q̃ tertiana, q̃ bi-
liosa est. At illa cũ & humorẽ habeat accẽsioni opportunũ, & facilè subinde pp subtilitatẽ q̃cquid
ex eadẽ efferbuerit, totũ in accessione expurgať, ad puriorẽ quãdã infebricitationẽ terminare vi-
detur, postq; accessionẽ breue aliquod putridæ caliditatis vestigiũ relinquere. Quæ aũt ex pituita
febris accẽdiť, in accessionũ declinatiõibus integrè nõ expurgať, neq; parũ relinq̃t eius, q̃d veluti
succẽdi videť: hinc ergo eius intermissio lõgè deterior, ac secũdæ accessionis festinãtior est ĩualio.

De quartana febre, & quod rigor nonnunquã sine febre persentitur. CAP. 5.

TErtium febrium intermittẽtium genus est exquisita quartana, qñ ex solo atræ bilis humore
C generať, qui frigida ac sicca constat temperatura. Succẽditur aũt paulatim veluti lapis aliq̃s,
aut testa, aut os, aut tale aliquod huiuscemodi corpus frigidum & siccum. Vbi verò aliquà ex eo
flãma fuerit accensa, nihil fumidũ aut semicõbustum in accessione relinquit. Atq; idcircò in hoc
humore copiosiores sunt euacuationes q̃ in pituita, atq; intermissio exq̃sitè pura videť: qm̃ & hic
quicquid atræ bilis fuerit accensum, exhauriť atq; dispergitur. Idcircò & in eis talis est rigor, qua-
lis his qui vehemẽti gelu frigescunt, haudquaq̃ ei similis, qui à sole perustis aut lassis, aut ex medi-
caminibus aliqñ calidis, aut cùm super vlcera ponuntur mordentibus, fieri consueuit. Necesse est
aũt hanc febrem antecedere, quæcunq; atram aggregant bilem in vitæ exercitijs, ac totius victus
ratione, & tp̃is statu, & parte anni, ac regione: sic & laborantis naturam & ætatem atra bile abun-
dare. Huius aũt febris accessio tp̃is spatio est similis tertianæ, nonnunq̃ & longior, cum adhuc ex-
quisita perseuerat, vt quæ ex frigidiori humore cõsistit. Eadem verò in hisce febribus atq; alijs oĩ-
bus est causa quæ differentiam facit longitudinis accessionum, quemadmodum paulò antè dixi-
mus in exquisitis tertianis, ex multitudine humoris, ac qualitate, vigore insuper atq; imbecillita-
te potentiæ, ac præterea ex ipsius ægrotãtis dispositione diuersitatẽ assumens. Nam & alia omnia
pportione respondent his quæ ex amara bile accenduntur. Si igitur neq; putrescat, neq; vehemẽ-
D ter per partes sentiẽtes deferatur atræ bilis humor, nunq̃ efficiet quatriduanæ exquisitæ circuitũ.
Et quidem regij morbi passionibus, diuturnę & melancholicę splenis imbecillitates & colores in
toto corpore fœdi, herpetibus ẽt atq; erysipelatibus, quæ ex flaua bile consistunt, cancri & phage-
dænæ correspondent. Neq; in his verò, neq; in atræ bilis morbis necessariò febricitant, nisi prius
atra bilis putrefiat. Semper. n. suis natura viribus vtens, quicquid optimum fieri cõtigerit his quæ
aluntur partibus, assimilare: quicquid verò alienũ, excernere conatur. Quod si aliqñ ob crassitudi
nem, aut multitudinẽ, aut tenacitatẽ materię inutilis, aut aliquã meatuum obstructionẽ, aut pp̃ter
sui imbecillitatẽ totum quod est vitiatũ nequeat expellere, necesse est, vt si id diutius in animalis
corpore perdurauerit, corrumpať. Neq;. n. fieri potest, vt aliquis quispiã ex humoribus talis pma-
neat, qualis erat ab initio, nedum qui ita deprauatus, vt naturæ cultum non amplius suscipiat. Sed
alterum omnino sequitur, vt. s. cõcoquatur, apponatur, atq; assimiletur solidis partibus animalis,
aut corrumpatur, & putrefiat. Sic. n. his qui morbo regio atq; atræ bilis passionibus infestãtur, qñ
biliosi humores supabundantes diutius corpus obsederint, febres supueniunt. Sæpius ẽt aut he-
patis aut splenis affectus attulit febrẽ, qñ. s. hæ, quas diximus nup, passiones, aut ex inflãmatione,
aut obstructione contigerint. Eadem quoq; ratione & in pituita humore redũdante nõ accẽditur
febris, nisi prius putruerit. In hoc aũt visum est sæpius id quod antiqui impossibile arbitrabantur,

Est

Est autem hoc sine febre rigor, quod nonnullis quidem accidit semel, nonnullis autem per vices E
interpollans multorum spatio dierum, vel à principio vsq; ad finem continuatur: aut videlicet est
ita omnino exiguus, vt neq; adesse videatur, cùm se quieti tradiderint, sed cum moueri ceperint,
tunc demum eum sentiũt: aut tantam vim habet, vt sit ẽt sine motu molestus. Sed qñ huiusmodi
in tp̃e humor putruerit, non modò rigent, sed ẽt febricitant. At quæ tales sequitur dispositiones
febris, est valde diuturna & difficulter solubilis in quotidianæ figura progrediens.

De febre hepiala, ac de pituitæ generibus. CAP. 6.

EX hoc igitur genere est & febris ea quæ propriè vocatur hepiala, qñ simul febricitant & rigent, atq; eodem tẽpore in toto corpore vtrunq; sentiunt affectum. Archigenes quidem nulli id nomen vnquam alteri rei accommodari arbitratur, nisi huic febri tantummodo: videntur tñ & Attici quidam, eum ẽt rigorẽ qui febrem antecedit, ita nominare. Vitreum verò huiuscemodi humorem Praxagoras videtur vocare. Iuniores aũt, è quorum numero est Philippus, simpliciter crudum, nullum aliud nomen adijcientes, vt exquisitius distinguãt. Est autẽ & ipse species quędã pituitę, vt qui satis frigidus & tenax sit: quicunq; .n. frigidus atq; humidus humor existit, ad pituitæ appellationem reducitur, si Hippocratem omnesq; non modò priscos medicos, sed alios etiam
Græcos in nominibus imitari velimus. Prodicus siquidem in libro de hominis natura in hoc no- F
mine præuaricat, ab admirabili quodam veridico persuasus: sed hoc tp̃s nõ suader ad huiuscemodi disputationes sermonem diuertere, cùm alterum eisdem tractatum addixerimus. Quare rursus ad propositum reuertamur. Quicunq; humor natura frigidus atq; humidus fuerit, hunc nos pituitam appellamus, tu verò si libeat scindapson nomines: adeo est mihi parua nominum cura. At nõ te lateat plures esse huiuscemodi humoris differẽtias. Vna siquidem eius est species frigida, adeo vt cum loco calido obstruitur, dolores maximos excitet, sæpiusq; multa laxioris intestini incõmoda, hoc humore acuti clysteris vi euacuato, statim sedari contingit: hic verò humor vitri liquefacti similitudinem gerit. Est & alia pituitæ species, quam pleriq; cum screatu expuunt, sensibilem habens dulcedinem. Liquet aũt q hanc exquisite frigidam non contingit esse, si quidem eorum meminimus quæ in libris de simplicibus medicaminibus diximus. Est & tertia alia pituitæ species, quæ expuentibus videtur acida. Est aũt minus frigida q̃ vitrea, magis verò q̃ dulcis. Sicuti & altera species est salsa, aut propter putredinẽ, aut propter salsæ serosæ humiditatis mistionem. Ex qua si quos febricitare contingit, superueniente accessione non rigent, sed tantũmodo horrent. Acida verò ac vitrea, si per sentientes corporis partes deferat̃, sine febre rigores generat. Quòd si modica
aliqua in ipsis fiat putrefactio, febrem hepialam appellatam inducit. Quod si vehementius putre- G
scant, rigor quidẽ antecedit, febris verò sequit̃ superata frigiditate à multitudine caliditatis, adeo vt dum febris inualescit atq; consistit, minimè sentiat̃. Forte autem & vitrea pituita acidæ qualitatis est particeps, adeo vt eius differentiæ tres sint numero vniuersæ, acida, dulcis, & salsa. Minimè verò dulci pituita putrescente febrem rigor antecedit. Quispiam verò fortassis neq; simpliciter, neq; à simplici causa huiusmodi febres fieri arbitraret̃. Siquidem totum id quod ex pituita putrescit, febrem accendit, reliquum verò quod nondum putrescit, cuius causa rigescunt, nõ eandẽ habet cum putrescente qualitatem. Si igitur ab hac quidem rigor, à putrescẽte verò febris generat̃, duplex semper aderit causa. Cõtingit verò & hîc febrem qdem ab altero causę genere dicere fieri, rigorẽ verò vtpotè aliũ à febre, ab altera, vt qui non sit, quod febris: per febrem nanq; tertianã flaua bilis rigorem efficit ac febrẽm. Sed hæc quidem logicam magis habent quæstionem.

De complexione tertianæ febris cum quotidiana, ac de semitertiana febre. CAP. 7.

IAm verò tp̃s est vt ad ꝓpositum institutum reuertamur. Si pituita putrescens, ex qua febrem illam quæ singulis diebus accessionem facit, accendi dicebamus, misceatur amaræ bilis humori, ex quo tertiana gignit̃ febris, duplex iam causa ac dispositio coniungeret̃. Alter si quidem hu-
mor affert quotidie accessionem, alter verò tertio quoq; die: itaq; alter quidem dies duas habet ac- H
cessiones, alter verò vnam tantũmodo, nisi accessionum tempora in easdem horas conueniant: si enim conuenerint, fiet vna febris confusa, quæ neque puræ tertianæ, neq; quotidianæ formã præ se fert. Qm̃ verò vtriusq; febris duplex est species, quatuor ex ipsis fient complexiones. Vna quidem in qua tertiana quotidianæ intermittenti cõmiscet̃: altera verò in qua tertiana quotidianæ continuæ coniungitur. Et tertia in qua quotidiana intermittens tertianæ continuæ miscetur. Quarta in qua permiscet̃ quotidiana continua tertianæ continuæ. Harum verò nuper dictarum complexionum omnium duæ sunt differentiæ, cum aliquando quidem in eandem horam accessiones occurrant, nonnunq̃ verò diuersis temporibus superueniant. Sed hæ quidẽ cognitu faciles sunt, nisi q aliqñ intermittens ignorat̃ ab inexercitatis ea ratione, quoniam ægrotus nunq̃ à febre liberat̃. At formam accessionis inspicere oportet, quemadmodum in secundo de crisibus plenius edocuimus, atq; inde, non aũt ex periodorum simili ꝓportione cognoscere febrem. Supponat̃ .n. cuipiam accessionem incipere circa primam horam vnà cũ rigore, qui videt̃ pungere carnes laborantis, deinde vbi alia omnia tertianæ febris indicia vsque ad consistentiam ꝓcesserint, post modũ cum bilis vomitu atque optimis sudoribus declinare, ac iam .ix. diei horam adesse, vnde ex totius accessionis motu coniecturari possimus hora .xi. ægrotantem, febris intermissionem habi-

turum,

A turum, talem videlicet qualem in periodis nominare consueuimus. Dum verò in hac spe sumus, subitò retineri sudores, densata scilicet tantummodo, vel etiam horrescente cute, ac subinde principium, ascensum, consistentiam febris continuæ, qualis ex pituita accenditur, sequi. Sic enim & duplicem causam ac duplicem febrium speciem cognoscemus, mista intermittente cõtinuæ, quãuis nulla intermissio deprehendatur. Secundo etiam die sperandum est hora nona accessionem futuram: ꝙ si expectationi nostræ res ipsa respondeat, omnino etiam die tertia itidem febricitante adhuc ægroto, tertianæ febris accessionem hora prima superuenturam sperabimus. Quòd si aut præuenerit, aut tardior fuerit ea, quam secundo die circa horam nonam fore speramus accessionem, aut tertio circa primam, non amplius diebus sequentibus, aut nonam aut primam expectabimus horam: sed tantò prius siue posterius, quanto in primo periodo similitudo ꝓportionis accessionem aut tardasse, aut accelerasse monstrauerit. Quę verò ex duabus febribus citius sit finem habitura, ex earum specie & forma, atq; ex accessiōis prolixitate ac magnitudine, more pręterea, ac motu, & reditu periodorum, prout celerior aut tardior extiterit coniecturandum. Adhibenda insuper alia quæ superuenerunt indicia coctionis aut cruditatis morbi totius, ex quibus maximã vim habent quæ in vrinis apparent, de quibus omnibus sufficienter in libro de crisibus tractaui-
B mus. Si verò quotidiana continua tertianam intermittentem, quæ prima inceperit hora, nõ nona, sed aut quinta, aut sexta apprehenderit hora, adhuc difficilior cognitio fit plerisq; his medicis, qui talem contemplationem contemnunt, neq; scire curant an vna sit febris an duæ, & qualis nam sit vtriusq; natura, vt verò qui nihil horum intelligant, non modò ignorant, quo pacto curare oporteat has febres, quarum nullam habent notitiam, sed nesciunt etiam vtrum die sequenti suspicandum sit de hisce horis ambabus, quę in primo die accessiones attulerunt. Ego verò sum mihi conscius, ꝙ sæpius ex diuinatrice quadam arte potius q̃ prænoscendi scientia medicinæ propria, visus sum eisdem coniectura assecutus futuræ accessionis insultum. In hac igitur ipsa de qua nunc agimus mistione tertianæ cum quotidiana, vidi aliquando circa primam horam exquisitæ tertianæ inuadere accessionem, in sexta autem illius quæ à iunioribus medicis proprio nomine cathemerina, id est quotidiana appellatur. Ita enim vocare consueuerunt eam febrem quæ singulis diebus accenditur, neq; vllam habet intermissionem. Ego verò solitus sum eandem febrem amphimerinam continuam nominare, nam cathemerinon vocabulum nusq̃ apud Græcos scriptum inuenitur: omnem verò rem quæ quotidie eodem fiat modo, amphimerinam vocant. Verùm, vt inquit Plato, non est habenda de nominibus cura, quibus tot ac tantarum rerum inuestigatio proponiť.
C Vocetur itaq; manifestioris doctrinæ gratia, quæ quidem singulis diebus accenditur atq; intermissione finitur, amphimerina, id est quotidiana simpliciter, nulla alia sermoni facta adiectione. Quę autem intermissionem non habet, quotidiana continua dicatur. At liceat etiam si quis velit, alteri adijcere, intermittens. Eodem modo in tertiana statuatur: altera quidem eius differẽtia simpliciter tertiana dicatur, aut tertiana intermittens: altera verò tertiana continua. Contingit etiam hanc ipsam sine aliqua adiectiõe, tertianam* simpliciter ita nominare, quod & ab aliquibus video obseruari. Sed non oportet de nominibus prolixius disputare, sed potius ad propositi nostri institutum reuertamur. Adolescens enim in quo factam dixi complexionem tertianæ cum quotidiana continua, manè quidem in prima hora rigorem pati cœpit exquisitæ tertianæ familiarem, aderantq; alia omnia eiusdem febris indicia vsq; ad horam. vi. & repentinus vomitus biliosus, & multus, & ventris deiectio copiosa, & hæc ipsa biliosa, & pauci sudores, inter quos statim homo contraxit se atq; horruit, ac subinde incipiente annotatione, pulsus erat paruus, inæqualis, deinde vsq; ad horam. xi. cùm paulatim adhuc succendereť, plura quidem signa habebat annotationis ꝓpria, paucis tamen intermistis augmenti indicijs. Hinc verò vsque ad quartam noctis horam, febris certissimè intendebať, deinde quantum sensu percipi poterat, vsq; ad. vi. noctis horam in ea-
D dem magnitudine persistebat, mox iam manifestè declinabat vsq; ad diei sequentis horam. iiij. In hac. n. iam & contrahebatur, & annotationis signa ostendebanť, † refrigeratis iam extremis partibus, paruoq; existente pulsu, & iam ad vesperas vsq; intẽdebať paulatim, neq; horrorem, neque inæqualitatem aliquã præ se ferens: deinde rursus in summo consistebat circa quartam noctis horam. sexta verò manifestissimè cœpit remitti. Quod igitur tertio die hora secunda quotidianam annotationem expectare oportebat, in ambiguo non erat, non tamen vtrum tertiana eandem horam esset seruatura, satis constabat. Hora igitur secunda accessio superuenit horrida, quæ celerius ea quæ in primo, & secundo die quotidianæ continuæ facta erat, inualescens vsq; ad horam quintam. Aliud rursus ab ea quæ post quintam est hora fecit initium, in quo aderant omnia similia his quæ in secunda hora contigerant accidentia. Hinc verò rursus promptius inualescens vsq; ad horam octauam, denuò in eadem horruit, ac paulò pòst accrescens accessio expeditè ascẽdebat, adeo vt hora noctis quarta iam ad summum peruenerit. Et quid aliud hoc erat quàm accessio exquisiti hemitritæi, duabus eadem hora inuadentibus febribus: quoniam quotidiana duabus horis celerius, tertiana autem totidem tardius accedebat, adeo vt quicunq; facultatem haberet febrium figuras agnoscendi, tertianæ ac quotidianæ continuæ accidentia in vnum confusa, manifestè deprehenderet. Nam cum tertianæ insultũ rigor comitaretur, quotidiana aũt sine rigore inuaderet,

* διὰ τρίτης

† al. ex græcis, frigidioribus factis extremis eius partibus.

mista ex vtraque febris horrorem continuò afferebat, rem quidem rigore minorem, maiorem autē refrigeratione, tantòque hac ipsa maiorem, quantùm à rigore magnitudine superatur, adeo vt cùm ab vtroque extremo æqua distet proportione, horror medius inter ambo rigorem scilicet & frigefactionem collocetur: quod quidem maximè fieri consueuit, cùm extremitates confundantur. Non ab re igitur inditum est huic febri nomen hemitritæi. i. semitertianæ. Nam ex quotidiana cōtinua & tertiana intermittente tota eius natura confusa, dimidiam partem vtraque ex dictis febribus tetinet. Sicuti igitur semiasinus & semideus nomen tale sortiuntur, ita & hemitritæus. Semiasinus enim cùm ad eius generationem pro altera parte asinus, pro altera equus conueniant, ex vna semiasini nomen accepit. Semideus dimidia quidem parte Deus esse monstratur, cùm verò alteram hominis habeat, hæc in nomine omittitur. Sic & hemitritæus dimidiam sui ipsius partem habet tertianam, alteram autem dimidiam, quotidianam continuam. Duplex autem in ipso generationis modus, vel scilicet duabus in vnum tempus, quemadmodum dicebatur nuper, conuenientibus accessionibus, quia altera quidem præueniebat, altera autem differebat: aut statim ab initio ambabus inuicem confusis. Quæ igitur fit in vnum tempus conuenientibus vtraque accessione, vnam tantummodo habet hemitritææ naturæ accessionem: altera autem omnes à principio ęgritudinis vsque ad finem, quæ maximè atque præcipuè ab omnibus febris hemitritæa appellatur. Sed de hoc paulò posterius à nobis dicetur propter Agathinum, atque Archigenem præsertim. In adolescente autem, quem nostra narratio supposuit, cùm tertia die huiuscemodi accessio facta esset, quia in vnum tempus conueniebant ambarum febrium inuasiones, quā quotidiana quidem duabus horis semper præueniebat, tertiana autē differebat, die quarta accessio sole oriēte inuasit, formam exquisitæ quotidianæ ex pituita præ se ferens. Erat aūt secundum proportionis similitudinem quinta ab ipsa accessio circa decimam noctis horam principium factura, quā duabus semp horis celerius inuaserit. Tertianæ autē ex bile febris accessio tertia ab initio, die quinto hora. iiij. erat inuasura, adeo vt inter duarum febrium initia. vi. horarum spatium intercederet, quod & factum est. Nam circa quartæ noctis horam decimam inuadente accessione, quæ febris ex pituita seruabat imaginem, atque hoc modo vsque ad quartam diei horam progrediente, vbi febris tertiana mediocrem rigorem secum afferens eidem coniuncta fuit, mistam subinde formam gerens accessio, biliosæ scilicet febris ac pituosæ: sequenti nocte circa horam. viij. pituitosa febris incipiens exquisita, ac sola totam diem subsequentem ordine sextam occupauit: deinde cùm media nocte declinasset, aliud subinde eodem modo fecit initium: deinde cùm reliquam dimidiam noctis partē vsque ad meridiem diei septimæ obtinuisset, postmodum iam veluti declinabat. At eandem excepit tertiana, quæ cum rigore inuasit, quemadmodum exquisita tertiana cum rigore inuadere consueuit, atque cùm alia omnia biliosa secum eodem modo certissima afferret indicia, vomitus bilis inuexit, atque alui excrementa biliosa, & vrinas optimas, ac cùm iam aduesperasset, breues quosdam veluti sudores. Adeo vt quicunque febrium species didicisset, ei apertè indicaretur eam remitti ac declinare, neque vltra vnam aliam periodum, aut ad summum duas debere protendi. Nam & in ea declinatione erat quies admirabilis, qualis antè visa non fuerat, donec ad quartam noctis horam peruentum est. In illa etenim febris quæ ēt ex pituita ortum habebat, ac quotidie accessionē faciebat, cùm duabus anticipasset horis, inuasit. Cumque totam noctem occupasset, ac totum deinceps diem, rursus in secunda hora noctis octauæ aliud fecit initium, cumque eandē pariter noctem totā occupasset, sequenti die quæ nona erat declinauit. Eodem verò die circa horam. viij. quā duabus horis tardius inuadebat, futura erat tertianæ febris accessio, sed tunc hora nona superuenit, hoc ipso ēt se declinare significans. Sole autē occidente ei se associauit febris ex pituita more suo anticipando, & cùm noctem illam obtinuisset, diemque sequentem, hora. x. diei decimæ iterum inuasit. Deinde die. xi. rursus hora octaua, exquisitæ referens pituitæ naturam: deinde prima noctis hora tertianæ febris, quæ quatuor tardauerat horis, horrida accessio facta est: deinde sexta noctis hora aluus biliosum excreuit, ac quidem per vniuersum corpus veluti sudores exhalarant, post quos tota declinatio ferè ad infebricitationem peruenit, neque iam in ambiguo erat quin tota febris tertiana omnino desiisset, sola autē ea quæ ex pituita ortum habebat, remanserat, quæ & ipsa iam remitti incipiebat. Hac igitur ratione die. xij. nō amplius anticipauit accessio duabus, vt antea consueuerat, horis, sed hora. vij. inuasit: neque die. xiij. sexta superuenit hora, sed illa etiam septima hora inuasit, quietem effatu dignam, ac declinationem ostendens. Quartadecima verò die eadem declinatio melior admodum successit, ac hora nona accessio facta est. In vrinis autem erant insignia coctionis indicia, solutionem ægritudinis in die decretorio succedente futuram præmonstrantia. Sed hoc præsentis sermonis non interest, nisi obiter dicere. Quòd verò sæpius commiscentur diuersorum generum febres, & biliosæ pituitosis, & intermittentes continuis, quæ à multis medicis ignorantur, satis hic de quo nuper scripsimus, ægrotus ostendit.

De dignoscenda exquisita & non exquisita semitertiana, aduersus Archigenem & Agathinum. CAP. 8.

SEd quoniam & de his satis dictum est, rursus ad id redeo, de quo paulò antè est à me sermo dilatus. Febris igit, quæ ex tertiana & quotidiana continua composita est, quam hemitritæū appellamus,

A appellamus, aut flauam bilem habet exuperantem, atq; ob id in eo ſunt tertianæ febres acciden-
tia maiora: aut hic quidem paucior, pituita verò abundantior, atq; idcircò quotidianæ continuæ
affectus firmiores: aut neuter horum alterum vincit, ſed ambo æquipotentes exiſtunt. Quo tem-
pore eſt exquiſitus hemitritæus, talem formam repræſentans, qualem de eo Hippocrates manife-
« ſtauit, cùm in primo Epidemiarum in hanc ſcribit ſententiam: Erant verò eorum pleriſq; paſſio-
« nes huiuſmodi, febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino quidem non intermittentes: modus
« verò erat hemitritæus cum alteram diem leuiorem ferret, altera verò inualeſceret, ac ſummatim
« in acutiem augerentur. Dixit autem horridas non ſimpliciter quæ cum horrore inuadunt, ſicuti
hoc innumerabilibus accidit febribus, de quibus deinceps verba faciemus: ſed in quibuſcunq;
magnam acceſſionis partem horrores aſſumunt, altera dierum ſcilicet in qua & tertiana, & quo-
tidiana continua ſimul inuadunt: nam altera dies ſolam habet quotidianam, magna verò ex parte
dierum prima miſtam ex vtriſq; committit febrem: ſecunda verò ex pituita continuam. Contin-
git autem nonnunquam hanc primo inuadere die, ſecundo verò ambas ſimul. Acceſſio igitur ex
vtriſque commiſta, quando humores fuerint æquipotentes, talis eſt qualem paulò antè deſcripſi-
mus hemitritæon. Cùm verò tertiana præualuerit, horridior fit febris, atq; in annotatione ſibi ali-
B quid rigoris aſſociat. Confeſtim verò & feruidior eſt huiuſcemodi febris, & incendij plus habet,
magiſq; feſtinat ad ſummum, et aliquid bilis per vomitum aut per aluum, aut per ſudorem excer-
nitur. At cùm altera ex pituita febris potentior exiſtit, tunc frigus vehementius extremas occu-
pat partes, horroreſq; pauci fiunt, & pulſuum fit compreſſio maior ac diuturnior, tardiuſq; ac-
ceſſio inualeſcit, ac longum poſt tempus conſiſtit, non tamen aut ſitim, aut magnum affert incen-
dium, neq; in ea per vomitum, aut per aluum, aut per ſudorem bilis excernitur. Hanc quoq; dua-
rum febrium miſtionem Archigenes animaduertiſſe videtur, minus tamen rectè atq; perſpicuè,
quemadmodum in ſeptimo commentariorum quos in tractatu Archigenis de pulſibus ſcripſi-
mus, eſt à nobis oſtenſum. Arbitratur igitur Archigenes in hemitritæis aliquando febrem præua-
lere tertianam, aliquando quotidianam, non tamen æqualem earum miſtionem, quæ ſola exqui-
ſitum hemitritæum conſtituit, aut intellexit, aut in ſuis ſcriptis oſtendit, verùm omnino præter-
miſit. Nam cùm æquales magnitudine fuerint, & febris ex bile intermittens, & ex pituita con-
tinua, acceſſionis initium fit cum horrore, qui medium inter rigorem & frigefactionem obtinet
locum: quorum alterum tertianam febrem, alterum quotidianam comitatur. Cùm verò ab in-
uaſione inualeſcit tertianæ quidem ratione, citò caleſcit, ac feſtinat ad ſummum, at propter quo-
C tidianam ex pituita tardatur, atq; in aſcenſu retinetur nonnunquam atque interrumpitur. Eſtq;
inter varios affectus veluti pugna quædam, cùm æger nonnunquam inualeſcente febre tertiana,
atque ad cutem humores impellente vehementius calefiat. Contrà verò remorante, atque ad inte
riora reuocante ipſius motum febre quæ ex pituita ortum habet: vt quæ tardi ac difficilis motus,
frigidaq; ac lenta exiſtat naturà. In hoc autē certamine cùm humor frigidus ſuperauerit ſyſtolæ. i.
ſummiſſiones, horrores, atque extremarum partium & cutis refrigerationes ſequuntur, adeo vt
videatur altera rurſus acceſſio renouari. Cùm verò calidior vicerit, tunc ſtatim totum corpus ca-
lefit, ac iam videtur febris penè in ſummo conſiſtere, mox paulò pòſt ad pituitam redeunte victo-
ria ægroti denuò contrahuntur, refrigerantur, & horrent. Neque hoc terminum vllum habet, do-
nec febris ad ſummum peruenerit, quod quidem citius accidit q̄ pro more pituitæ, tardius tamen
q̄ in bile fieri conſueuit. Nam huius quidem celeritatem cohibet pituita, ac rurſus pituitæ tardi-
tatem atque hebetudinem excitat bilis. Talis quidem eſt exquiſitus hemitritæus ex ęquali duarū
febrium temperatura compoſitus, quoniam etiam ex duorum humorū æquali tēperatura cōſtat.
Atqui exquiſitus nō eſt, vbi aut bilē, aut pituitā habet præpotentē. Secunda eſt duarum febrium,
tertianæ ſcilicet ac quotidianæ copulatio ac cōmiſtio, quæ ſimilem quidem nuper dictæ facit ac-
D ceſſionem quandā. In eo tamen differt, qm̄ in hoc febris ad infebricitationem deſinit, & qm̄ die
ſecunda cum rigore aut horrore ſola quotidiana febris inuadit. Non igitur erit hæc febris hemi-
tritæus, ſi quidem ex numero continuarum hemitritæus exiſtat. Quòd ſi etiam in vtroq; genere
hemitritæus collocetur, non hæc tantùm, ſed multæ præterea aliæ febres hemitritæi vocabuntur.
Hac ratione mihi videtur Agathinus omnes quæ protenduntur tertianas hemitritæos appellare.
Sed quoniam de nominibus potius q̄ de rebus ſunt quæſtiones huiuſcemodi, in eiſdem minimè
cenſeo commorandum. Nam de nominibus ad medicinam pertinentibus, ſeorſum à nobis ſcri-
ptum eſt alio tractatu, in quo hoc ipſum oſtenditur atque integrè pręfinitur, quales nam ſint de re
bus, ac quales de nominibus diſceptationes. Rurſus igitur ad res ipſas redeamus, hoc eſt ad eum
quem Hippocrates vocat hemitritæum horridum atque continuum, quem facit tertiana quoti-
dianæ continuæ commiſta. Intermittenti autem non item: quoniam quæ ex ambabus componi-
tur febris, neceſſariò & ipſa intermittitur. Non tamen ex duabus cōtinuis, quarum altera ex bile,
altera ex pituita generatur, poteſt hemitritæus conſiſtere, quoniam hæc commiſtio febrem horri-
dam, ac quæ multas habeat reduplicationes non facit. Nam cùm omnis febris continua ſui quidē
ratione cum exquiſita fuerit, neque horrorē habeat, neque rigorē, neque ēt quæ ex eiſdē cōponit
horrida fiet. Neceſſe eſt igitur, ſi horridus ſimul atque continuus ſit hemitritæus futurus, ex dua-
bus

bus ipsum febribus generari, quarum altera sit intermittens, altera verò continua. Atq; idcircò E
tertiana quidem cum quotidiana continua confusa facit hemitritæum, cùm neq; vtraq; continua,
neq; vtraq; intermittens huiuscemodi queat febrem generare. Vna igitur sola adhuc mistio relin
quitur ex quotidiana intermittente, & biliosa continua, quæ & ipsa potest continuam simul atq;
horridã febrem efficere. Hęc verò contrario modo se habebit ģ prior, qm̃ continuitatẽ quidem ex
bile obtinebit, horrorẽ verò ex pituita: reduplicationes aũt ex pugna mutua, ac tũ præsertim cùm
humores æquas vires habuerint. Vbi verò alter eorũ pręualuerit, illius accidẽtia præualent ac di-
gnotio, vt in prima mixtione ostẽsum est. Hæc oĩa & de quatuor mistionibus, ex fębre biliosa, &
pituitosa, magis ad eũ tractatũ in quo de typis agit, cuipiam ꝑtinere viderent. Hic verò necessariò
de ipsis facta est mentio propter hemitritæum, cuius ortum Archigenes ad tertianã transfert ac
quotidianam, non tamen eius naturam rectè assecutus, quoniam in numero febrium intermit-
tentium ipsum ponit. Agathinus autem contrà, hemitritæum in eodem genere cum tertiana ma-
nifestè locauit, ac sola accessionis vehemẽtia ab eadem differre fatetur. Si igitur omnium febrium
differentias exquisitè scribentes, in nominibus tantùm aberrassent, non admodum esset ægrè fe-
rendum. Sed quoniam neq; simplicium, neq; compositarum febrium omnes differentias exqui-
sitè assignarunt, ac præterea plures alias superfluas addiderunt, quæ neq; ad prænoscendum neq; F
ad curãdum aliquem afferunt vsum: nos pro viribus earum typum exquisitissimè complecti ten-
tauimus, vt qui longo tempore partim experientia, partim ratione omnes quæ vtiles sunt diffe-
rentias inuenerimus. Simplices igitur ad præsentem tractatum, compositæ verò ad eum in quo
de typis agitur, attinent, cuius tamen non erit expers omnino atq; inscius, si quis hunc diligen-
ter perlegerit. Nam per hæc quæ de biliosa & pituitosa febre simul commistis conscripsimus, licet
& melancholicam febrem transferendo, eius cum vtraq; illarum complexionẽ ac confusionem
pariter coniectari. Voco autem complexionem, quando horis differentibus inuaserunt: confu-
sionem verò, quando eodem tempore inceperint. Sic & tres simul febres complecti per se quis-
piam & confundere poterit, ex his quę nuper diximus motus. Nam horum omnium principium
fons atq; elementum est singularium febrium formam atq; figuram exquisitè cognoscere: neque
enim plurima est earum multitudo, cùm omnes tres numero existant, & quæ ex amara bile, &
quæ ex atra, & quæ ex pituita generatur. Quarum singulæ duas habent differentias, continuæ
scilicęt atq; intermittentis, adeo vt omnium quæ ex humorum putredine ortum habent, fiant sex
numero differentiæ. Quòd si aliqua accesserit his particulatim, in ipsis differentia, hæc vel ex hu-
moris multitudine, vel ex quantitate & qualitate putrefactionis, ac præterea ex modo motus, ac G
particula in qua fit putredo, habebit originem. Veluti cõfestim earum febrium intermittentium,
quæ tertia quaq; die accessionem faciunt, quæ quidem breue habent accessionis tempus, ac cum
rigore inuadunt, & per sudores, & bilis vomitum, & biliosa excremẽta finiuntur, his tertianæ ex-
quisitæ nomen impositum est. Quibus verò aliquid horum deficit, hæ non exquisitæ, sed simpli-
citer tertianæ appellantur. Quòd si intermissionem minorem habuerint, accessione videlicet in
longius tempus protracta; hæ tertianæ extensæ vocantur: cùm tamen & hæc ipsa res plurimam
in eo quod magis ac minus, differentiam suscipiat. Licet quidem ex his aliquam simplieiter ex-
tensam nuncupare, quæ cùm. xxiiij. horas in accessione consumpserit, reliquas habet febris ex-
pertes: aliquam verò sufficienter extensam, quæ vsq; ad. xxx. extenditur horas: atq; aliquam in
longius adhuc tempus productam, vt quæ vsq; ad. xxxvi. horas protendatur: atq; aliam adhuc
amplius vsq; ad quadraginta vel plures. Neque enim ex his quas diximus quælibet certis termi-
nis potest definiri, cùm Sonnica dubitatio nobis occurrat. Neq; tamen huiuscemodi nomina adeo
curiosè inuestigare est necessarium, cum nobis detur facultas etiam sine illis vnumquenq; mor-
bum proximus indicare, ac rectam curationem adhibere, nec nõ futura prænoscere. Supponatur
enim aliquis. xv. horas febricitare, ac triginta tres febre vacare, hocq; deinceps eadem proportio- H
ne seruata contingat. Nemini dubium, quin & tempus ad exhibendum cibum opportunum, ex
accessionis & intermissionis spatio cognoscatur, & quantum ex hoc ad prænoscendum aut cu-
randum commodi nancisci potuerit, nihilominus id sufficienter acquiret, quamuis eam inqui-
sitionem neglexerit, an simpliciter tertianam, an cum aliqua adiectione quæ differentiam de-
terminet, huiuscemodi febrem oporteat appellare. Sed & cùm alteri indicare voluerit qualisnam
sit febris ægrotantis, hoc diligentius efficiet accessionis atq; intermissionis spatium ostendendo,
quàm si nomen certum ac præfinitum, quod idem commonstret, inuenire studuerit. Hæc qui-
dem optima est exponendi ac docendi ratio. Secunda verò quam paulò antè insinuaui, cùm
aliam quidem exquisitam tertianam nomino, aliam verò simpliciter tertianam, deinde aliam
paululum extensam, deinde aliam sufficienter, deinde aliam amplius, deinde aliam plurimùm.
Obscurissima autem atque omnium deterrima, de qua prius fecimus mentionem, in qua medici
iuniores quotidie inuicem certant atq; contendunt, neq; animaduertunt se de nominibus litiga-
re. Sed de alijs quidem quispiam minus fortè mirabitur, de Agathino autem magis mirandum,
qui cùm quandam & quotidianam, & quartanam febrem appellet extensam, postmodum in ter-
tiana non seruat eandem vim proportionis: nã si longius accessio protendatur, non tertianam, sed
hemitritæum

A hemitritæum appellat. Sed ſatis ſuperq; hactenus de nominibus diſputatum: nam periculum eſt, ne nos longius q̃ ſit opportunum, in eiſdem tempus conteramus. Quare rurſus ad rerum ipſarum quæ reſtant, inueſtigationem reuertamur.

Qualis ex ſanguinis putredine febris oriatur. CAP. 9.

EX omnibus verò quę ſuperſunt nulla eſſet contẽplatio pręſtantior, q̃ illa in qua quæri poteſt, nunquid quẽadmodum ex vtraq; bile & pituita fiunt quędam febriũ ſpecies, ita & in ſanguine putrefacto ſolẽt accidere febres. Siquidem ephemeras eo tantũmodo calefacto, non aũt putreſcente fieri dicebamus. In putrefactionibus aũt, (nam & ſanguinem q̃nq; putreſcere eſt neceſſarium) quærendũ quæ nam ſit harum febrium ſpecies. Hoc autẽ inueniri poſſe putandum, ſi prius cognouerimus quo pacto ſanguis putreſiat. Nã rectè ſentirè videt̃ Ariſtoteles ab aliena caliditate oriri putredinem. Vocat aũt alienam, externam nõ inſitam neq; natiuam in quocũq; genere rerũ: nam hęc coquere apta eſt, externa aũt corrumpere, quod eſt putreſacere. Calor autem extrinſecus ſanguini aduenit, & in Solis deuſtionibus, & peſtilenti, & ſuffocato aeris ſtatu, atq;, vt ſimpliciter dicam, in febribus vniuerſis quacũq; ex cauſa originem traxerint. Sed & quando in aliqua corporis parte ſanguis plurimus aceruatus ſupra eiuſdem vires effectus fuerit, corrũpi conſueuit, ac tũ

B præcipuè cũ in paruis vaſis propter craſſitudinem obſtruit̃, aut propter multitudinem impingit̃, quemadmodum in inguinũ tumoribus, ac collectionibus, atq;, vt vniuerſaliter dicatur, in inflammationibus vniuerſis. Nam in huiuſcemodi affectibus duplicem ob cauſam corrũpitur ſanguis, & quia.ſ.non diſflatur, & quia à natura non continet̃. Quòd ea verò quæ nõ diſflant̃ putreſcere ſoleant, indicant exteriora omnia, quemadmodũ fructus, & ſemina, veſteſq; præterea. Eius verò quod dicitur, fidem facere poteſt id ẽt, quod in laterum inflãmationibus cernitur: nam quidam in ipſis ſpumeum, quidam pallidũ, quidam rubeũ expuunt ichorem, quod nihil aliud eſt q̃ ea humoris pars in inflãmatione exuperantis, quæ retineri non põt, ſed præ tenuitate ſudat exterius. Nonnunq̃ verò & niger liquor ille conſpicitur non ſtatim ab initio, ſed poſtea q̃n vt plurimùm pallida ſputa anteceſſerint, quæ bilis exuperantis erant indicia, quemadmodum ſpumea quidem pituitã, rubida verò ſanguinem indicant. Quare non procul à vero eſt exiſtimandum, ſanguinem ipſum nonnunq̃ in his quæ inflammationem patiuntur, particulis ſubire putredinem, ex quo ſimpliciores quidem q̃ ex alijs humoribus febres fieri, ſimilem verò acceſſionum proportionem aſſumere, qualem tertianæ maximè febres oſtendunt. Nam ita in his qui laterum inflammationes patiuntur obſeruatum, quo tpe maximè rubidum expuunt. Quòd ſi ſanguis ſupra modum aſſetur, pars

C quidem eius ſubtilior ac pinguior, omnino in flauam conuertitur bilem: quæ aũt craſſior, in atrã: quod in his tumoribus qui carbunculi appellãtur, contingit: nam in his ex ſanguine ſupra modũ efferueſcente, ad melancholicũ humorem fit tranſmutatio. Ita aũt hoc loco accipi volo melancholicum humorem, vt qui nondum exquiſitè in atræ bilis naturam tranſierit, ſed in quodam ſit confinio conſtitutus. Et quidem pro varietate humorum in quos conuertitur ſanguis, febres fiẽt, ſola bonitate vel malitia differentes. Illæ ſi quidem quæ ſanguinis tranſmutationẽ conſequuntur, ſunt ſimpliciores, tum in reliquis, tum in caliditatis qualitate mitiori: nam etſi ſe plurima manui tangẽti offert, eſt tñ omnino mitis, ſicuti ea quæ in balneo contrahitur. Semper.n.febrilis caloris multitudo, in multitudine defluxus conſiſtit. Quod verò manui tangenti moleſtum ſentitur, ex humoris acredine prouenit. Hocq; tibi ſit maximum humoris febrem faciẽtis indicium, qualitas videlicet caliditatis: nam quæ magis vaporoſa ac minus moleſta exiſtit, ex ſanguine naſcitur: quæ verò moleſtæ ſunt, & rodentes, atq; mordaces, vtranq; bilem conſequuntur. Cũm verò in primo tactu quoddam potius vaporoſum, q̃ acre ſe manui repræſentat, ac per moram paulatim mordacitas adueniat, ac maximè inæqualis, adeo vt per colatorium quoddam & cribrum percolari videatur, ex pituitæ putredine huiuſcemodi febrem oriri cognoſcas.

D *Cur inæqualis calor in pituitæ febre tactui occurrat.* CAP. 10.

COntemplanti verò mihi ac cauſam perquirenti, cur in febribus alijs calor æqualis occurſat: quæ verò ex pituita ortum habent, talem caloris inæqualitatem oſtẽdunt: nulla potior viſa eſt q̃ tenacitas atq; humoris craſſitudo, qui difficulter diſſoluitur. Nã & in hoc ſicuti in alijs omnibus primo ea pars omnis expirat, quæ fuerit extenuata. Vix autem extenuatur quicquid valde craſſum extiterit. Quòd ſi etiam natura frigidum fuerit, tunc & difficultas augetur. Non totum itaq;, neq; ex omni parte æqualiter, ſed ex illa tantummodo in quam putredo inualuerit inflatur, atq; extenuatum effertur, non diſſimili euentu ab eo quem in lentis ac craſſis humoribus, qui exterius ebulliunt, inſpicimus. Nam & in iſtis ampullæ attolluntur, quæ vbi diſrumpuntur, vniuerſus flatus effertur, omnem humiditatem extenuatam ſecum trahens. At in ſubtilioribus humoribus cũm ebullierint, neq; ampullæ fiunt, quiq; ab eis vapor exhalat, eſt vndequaq; verſus æqualis ac ſibi continuus.

Quo pacto ex fluxionibus humorum morbi generentur, ac de cauſa febrium, quæ per circuitum repetunt, & continuarum. CAP. 11.

SEd quoniam & de his, vt oportuit, diſſeruimus, nunc earum febrium, q̃ (à continuo feruore) ſynochæ appellantur, cauſas inueſtigemus. Mirum enim mihi videtur in iſtis vnam plerunq; acceſſionem

accesſionem vſq; ad quartum vel quintum, ſępius autem vſq; ad ſeptimum diem ab earum initio, E
donec finiãtur extendi. Quanquam ſi quis diligentius inſpiciat, maiorem illi admirationem poſ-
ſit afferre in quibuſdam febribus per circuitum fieri acceſsiones. Quod.n.retrò attulimus exem-
plum in ſtercore, quod particulatim putreſcit, in animalis corpore non admodum fieri poſſe vi-
detur, cùm putreſcentes humores ijs qui putredine vacant, poſsint facilè commiſceri, vtpotè ex
omnibus ad omnia conſpiratione & cõfluxione exiſtente. Vnde fieri nõ poteſt, vt putredo nunc
vnam, nunc aliam occupet partem, niſi inflammatio incipiẽtem putreſcere humorem alliget atq;
coerceat. Quoniam igitur ad contrariam partem ratio ſe tranſtulit, difficilius eſt earum febrium,
quæ per circuitus acceſsionem faciunt, cauſam inuenire, q̃ earum quæ ſynochæ, id eſt continen-
tes dicuntur. De vtriſq; tamen tentabimus ſermonem tranſigere, neq; hic prolixius ſcribentes,
neq; aliorum errata corrigentes, ſed quemadmodum in ſuperioribus egimus, ſolam veritatem
amplectentes, ex qua quiſpiam inſtructus, etiam aliorum delicta comprehenderet. Sumendum
itaq; initium ab ijs quæ manifeſtiſsimè apparent, quæ ſunt lippitudines quædam, quarum non-
nullæ quotidie, nonnullæ verò tertio quoq; die magis infeſtant: ſimiliter & aurium dolores, &
capitis, ſiue totius, ſiue medietatis, quem Græci hemicraneam appellant: quibuſdam verò & pe-
dum, & articulorum dolores per circuitus exacerbari. Quod igitur in hiſce omnibus inſpicere li- F
cet, venas quidem in his partibus quæ exacerbantur in tumorem attolli, atq; inflammationem au
geri, ac dolores intendi, ac materiæ inutilis affluxum ad extrinſeca fieri: ita & in interioribus quę-
cunq; non videntur, ſeruare eandem proportionis ſimilitudinem concipiendum, adeo vt in late-
rum & pulmonis inflammationibus, in acceſsionum quidem principijs tumores increſcant, in
declinationibus autem euaporent ac ſubmittantur. Fortè aũt quo pacto hoc accidat inueniemus,
ſi de inflammationis generatione, atq; de rheumaticis vocatis diſpoſitionibus, quęcunq; à nobis
in alijs commentarijs ſunt demonſtrata, memoriâ repetemus: nam ſi quod huius intereſt loci, illis
addatur, præſenti quæſtioni ſatisfaciet. Qui igitur effluxus ad oculos commeat, oẽs concedunt à
capite deſtillare: quam verò ob cauſam ſtatutis temporibus ſæpius commeat, hoc dicere ignorant,
vt qui ſcientiam de potentijs naturalibus minus attigerint, quam nos tribus in libris ſumus cõple
xi, in quibus quatuor eſſe numero demonſtrauimus, à quibus & ſtirpes & animalia gubernãtur.
Vnam quidem ſimilium attractoriam, alteram eorundem retentoriam, ac poſt has tertiam altera-
toriam, quartam præterea extraneorum expulſoriam. Duplex autem eſt in omnibus entibus ex-
traneum, alterum nanq; ex ſui qualitate, alterum quantitate. Hoc itaq; aceruari contingit ob harũ
potentiarum quæ in membris ſitæ ſunt, vigorem, & imbecillitatem. Cùm enim æq; valentes fue- G
rint, & meatus, per quos materia inutilis excernitur, ſecundum naturam ſe habuerint, tunc mem-
bra in ſanitate conſiſtunt: vbi verò plus aſſumptum fuerit q̃ poſsit alterari, omne quod ſuperfluũ
eſt à virtute expulſoria truſum, neceſſariò excernitur. Quod ſi imbecilla fuerit, in eodem reſidet
loco: ac ſi multum fuerit, grauat atq; extẽdit: ſi verò acre, exedit ac mordet: ſicuti & quod calidum
eſt, calefacit: quod autem frigidum, refrigerat. Hæc autem liquido in ventriculo apparent. Nam
quidam vbi aliquando cibum ampliorem aſſumpſerint, ex nauſea interdum coguntur euomere,
interdum verò profluuio corripiuntur. Quod igitur hîc per maiora ac laxiora ſpatia ſuperfluum
excernitur extrà, idem in alijs partibus animalis per tenuiora foramina non extrà, ſed ex alijs de-
fluit ad alias, cùm fortiores à ſe quidem pellant, imbecilliores aũt ſuſcipiãt: atq; hæ rurſus ad alias,
donec tandem in eas quæ imbecilliſsimæ ſunt inter omnes, inciderit: hinc verò ad fortiores rela-
bi eſt impoſsibile. Idcircò in plethoris & cacochymijs.i.repletionibus & vitioſis humoribus, par-
tes debiliores partim inflammationes patiuntur, partim eryſipelata, aliæ herpetas, aliæ aliud mor-
bi ſuſtinent genus: quædam illi affectui ſunt obnoxiæ, qui rheumaticus à fluxionibus appellatur,
de quo nos ſeparato ſcripſimus loco. Nihil igitur mirum, vel cerebrum, vel vniuerſum aliquan-
do caput aceruatam in eis ſuperfluitatem ad partes imbecilliores expellere, veluti aures, oculos, H
tempora, labra, vel dentes, vel malas, vel palatum, vel gingiuas, ad gargareona, & pariſthmia,
aut ad eos qui ſunt in huiuſmodi partibus, adenas: & cùm nihil in iſtis imbecille conſtiterit, ad tho
racem, pulmonẽ, fauces, ſtomachum, ventriculum, fluxio delabitur. Sicuti igitur caput talium
omnium morborum ſæpius eſt cauſa, ita & eas quæ in hepate fiunt ac ſplene inflammationes, ali-
quæ partes vicinæ, vel etiam per louem ex remotioribus aliqua vna, vel plures generat, auget,
immittit, ac per circuitum exacerbat. Neq; mirandum eſt ſimilem eiſdem contingere affectum,
qualis in excretionibus excrementorum ventris conſpicitur. Sicuti igitur quiſq; quantum quaq;
die excernitur, intuens, ſi cauſam rei eiuſdẽ ignoret, ordinẽ miraretur: ſic quęcunq; latet ſuperflui
tatum in capite generationis atq; excretionis cauſa, & qua ratione nonnullæ quidem ex ipſis ad
exteriora, nonnullæ verò ad aliquem alium confluant locum, hæret atq; miratur hanc confluxus
proportionem. Sic & quicunq; non nouit, neq; quæ partes materiam inutilem ad hepar tranſ-
mittant, neque cauſam propter quam tranſmittant, intelligit, miratur in febribus quæ ex hepate
accenduntur, ordinis proportionem. At qui neſcius non eſt primam inflammationis originem
ex fluxione in hepar incidente proueniſſe, ac quòd deinceps exacerbetur, cauſam in ipſa parte pa
tiente conſiſtere, mirari iam deſinit. Duplex aũt eſt huius fluxionis occaſio, altera quam nuper
diximus.

A diximus, quando materia inutilis ad imbecilliores partes ab alijs detruditur, altera quãdo eadem
attrahitur, de qua iam sermonem faciemus, sumpto hinc etiam ab illis initio, quæ omnibus sunt
manifesta. Nam sicut inunxeris thapsian, huic haud ita multò pòst partem illam calidiorem, atq;
in ampliorem tumorem elatam conspicies: sic & si membrum aliquod iuxta ignem calefeceris,
aut vehementiorem frictionem adhibueris, vel resina perunges, vel pice mediocriter calida,
deinde vniuersam paulò pòst auferas, siue quodcunq; calidum medicamen parti cuiq; applicaue-
ris, in hisce omnibus membrum in tumorem videbis attolli: quoniam caliditas natura apta est flu
xiones attrahere, aut easdem recipere. Neq; enim præsentis est loci ista discutere, cùm quod pro-
posito expedit nostro, etiam sine hac cõtemplatione habeamus. Illud enim compertum habetur,
q semper in corporibus plenis, aut in quibus inutilis materia redundat, magna portio ad eas de-
fluit partes, quæ vehementius incaluerint. In his autem quæ superfluitatibus vacant, admodum
pauca. Non parum verò & ad partes dolentes solet defluere. Sic igitur quispiam cui extremam
partem digiti acus exigua pupugerit, statim indoluit, paulò pòst verò inflãmatur, atq; in magnum
tumorem pars omnis circunstans attollitur: in quibusdam verò sub alis bubones exurgunt, cùm
rara ac spongiosa corpora, quæ Græci adenas appellant, ibidem aliquid fluxionis admittant: qui-
B busdam verò & in medio brachio hoc fieri conspicitur, cùm in eodem loco effatu dignus aden
fuerit constitutus. Quod autem dicitur, apertissimè cognosces, cùm vlcusculum aliquod paruum
expers doloris, atq; inflammationis prope vnguem exnterit. Si enim negligatur, neq; coalescat,
atq; ad cicatricem perducatur, adnata deinde carne quæ ab vngue comprimitur, primum qdem
ibidem dolor excitatur, deinde in toto digito, nonnunq̃ verò vel manus, vel pes ad magnam in-
flammationem effertur. Vsqueadeo ob dolorem fluctionibus partes laborãt, non tamen huiusce
rei causam hoc in loco aperire est necessarium. Alibi.n. opportunius dicta est, nihilq; ipsa ad præ-
sentem consideratione͂ egemus. Videntur itaq; manifestè fluxionum causæ ex ipsis partibus flu-
xione laborantibus originem trahentes duæ esse, quarum altera est in eisdem accensa caliditas, al
tera dolor excitatus. Quod aũt vel minus, vel plus, vel melius, vel deterius influit, causa non tm̃ in
parte fluxionibus obnoxia consistit, sed q melius sit, aut deterius, ex partibus mittentibus pe͂det,
q plus vel minus tum ex ijs quæ mittunt, tum etiam ex ijs quæ recipiunt. Vehementiores siqui-
dem calores, atq; dolores, attrahunt vehementius: minus autem, debiliores: sic & partes quæ sup-
fluitatibus carent, parum aliquid trahentibus immittunt: quæ autem pleniora sunt, & materiæ
inutilis copiam habent, tantò ingerunt amplius quantò plus à naturali modo recesserint. Hæ igi-
C tur sunt fluxionum differentiæ, quæ sine partium quæ fluxiones admittunt, imbecillitate consi-
stunt. Aliæ verò & propter harum imbecillitatem, & ꝓpter earum robur quæ superfluitates trans
mittunt. Omnes enim quæ sine ictu aut contusione partibus adueniunt inflãmationes, ex super-
fluitatibus quæ à me͂bris fortioribus ad debiliora confluxerint, generant͂. Statim verò inflãmatio-
nes huiusmodi febres acce͂dunt, qñ videlicet ob magnitudine͂, vel vicinitatem, earum caliditas ad
cor vsq; peruenerit. Putrescunt igitur in inflãmationibus omnibus congestæ superfluitates, ob
eas quas antè cõmemorauimus causas. Non æquè tñ oe͂s putrescunt, cùm ex eis nonnullæ quide͂
sint ex pituitæ speciebus, nonnullæ atræ bilis, aliæ amaræ. Cùm verò putruerint, calor præter na-
turam inflammatione patientem occupat partem, simul autem ab eadem præter naturam cali-
ditate corripiuntur quæcunq; proximæ partes, atque hæ rursus vicinitatis ratione sibi continuas
calefaciunt, illæq; rursus alias, donec tandem per successionem ad cor vsq; aliquando caliditas per
meat. Quisnam verò sit in partibus inflammationem patientibus affectus, in libro de inæquali in
temperatura monstrauimus, atq; in altero qui de tumoribus præter naturam, inscribitur. In hoc
verò ostendemus, necessarium esse sanguinem in eisdem cõtentum vnà cum superfluitatibus in-
fluentibus plerunq; putrescere. Quæ ab vna particula infertur ad aliam superfluitas, est adeo mul
D ta aliquando ac vitiosa, vt recipientis particulæ potentiæ afferat detrimentum: nonnunquã verò
adeo mitis & pauca, vt suscipienti corpori nullam inferat noxam. Si igitur ita potentiam læserit,
vt iam dissoluatur, neq; iam conuincere possit ea quę prius conuincebat, tunc iam sanguini neces
sarium est putrefieri, idq; duplici ex causa: quia videlicet humor quem proprius calor non conuin
cit, nil habet reliquum nisi vt ad putredinem transeat, & quia cum superfluitatibus putrescenti-
bus vnà putrefit. Quòd si non adeo potentiam lędat, vt iam dissoluta penitus quiescat, semiuitia-
tus ac semiputridus omnino in tali statu redditur sanguis, ex vicinitate quidem putrescentiũ sup-
fluitatum ad putredinem raptus, tantum verò in sua natura perseuerans, quantum in eius à qua
exornatur potentię ratione consistit. Vtcunq; verò se res habet, qui in prima putredine calor ac-
cenditur, est quidem acrior atq; mordacior eo, qui secundum naturam. Tantum verò augetur,
quantum & superfluitatum natura suppeditat. Hę siquidem ad eum qui ab ipsis calor augetur,
ferè similem quandam habent rationem, quam & ligna ad ignem. Ex ipsis.n. lignis, dum alteran-
tur, generatur ignis: non tamen in infinitum vsq; tempus hęc ad alterationem sufficiunt, sed est
quidam transmutationis terminus, cùm eò vsq; possint exuri, donec aliquid natiui liquoris ha-
buerint, qui vbi consumptus ex toto fuerit, tunc ardere iam desinunt, ac quę reliquię supersunt,
cineres appellantur. Et quidem eodem modo putrescentium humorũ caliditas permanet, donec

omnino fuerint assati. Parum autem reliquiarum terrestrium restare ex humoribus est verisimi- B
le, non quemadmodum ex lignis plurimum, quoniam in eorum substantia humidum & non sic-
cum prævalet elementum: ita vt si aliquẽ ex exterioribus humoribus elixare volueris, veluti oleũ
vel vinum paruum aliquid terrestre relinques, reliquum verò omne extenuatum in aerem ac va-
porem resoluetur. Et quidem feruentibus ex putredine humoribus à caliditate extenuatis, eorũ-
dem substantia, cum febres consistunt atq; declinant, in ambientem aerem dissipatur, superfluitas
autem vel exigua remanet vel nulla, in crassioribus qdem humoribus pauca, in serosioribus autẽ
nulla. Quòd si nullam imbecillitatem pars inflãmata contraxerit, neq; iterũ superfluitates immit-
tantur, ægritudo finitur, neq; deinceps aut sequenti, aut tertia, aut quarta die, homo febricitabit.
Quòd si denuò eandem ob causam ob quam primæ etiam missæ sunt, aliæ immittantur superflui-
tates, aut si, nec hæ quidem mittantur, sola aut remaneat potentiæ imbecillitas, hominem secundò
febricitare est necessarium. Subijciamus enim primum quidem validam esse particulæ poten-
tiam, in tempore verò intermedio eisdem in partibus, quæ prius transmiserunt, aceruatas esse su-
perfluitates & qualitate & quantitate pares his quas antè immiserunt: hoc verò in his accidet, in
quibus eadem permanet immittentium partium dispositio, atq; eadẽ attracti ad eas alimẽti qua-
litas quantitas'ue seruatur. Est enim, vt arbitror, necessarium, cum & æquale scilicet & simile, ab F
eadem potentia alteretur, æquales etiam & similes fieri superfluitates: tempus quoq; in quo eadẽ
aceruabuntur, necessariò erit æquale. Si quidem enutritæ partes, quousq; eandem seruauerint cõ-
stitutionem, ab eodem nutrimento enutritæ, excrementa etiam tum quãtitate æqualia, tum qua-
litate similia, atq; eodem temporis statuto termino cumulabunt, eodem præterea circuitu ad eas
expellendas, atq; ad imbecilliores partes detrudendas mouebuntur. Siquidem vis excretoria tũc
primum ad suum opus excitatur, quando aut superfluitatũ multitudine aggrauatur, aut ex quali-
tate stimulatur. De hisce verò omnibus plenissimè dictum est in cõmentarijs de potentijs natura-
libus, in quibus exercitatum esse oportet quicunq; ea quæ in hoc loco dicuntur, cum demonstra-
tione cupit ediscere: cùm magna quoq; eidem ex ea contemplatione ad curandi methodũ præmia
proponantur. Nam vt reliqua omnia silentio præteream, quæ à nobis in eodem tractatu dicẽtur,
de vno tantummodo quod magis in promptu est, atq; à me sępissimè factum, habẽdo sermonem,
eam quæ per circuitum accedit lippitudo, non paruum existimo fore incitamẽtum, ijs qui adituri
sunt ad eam quam hoc loco docemus contemplationem addiscendam. Nos enim contrà q̃ illi qui
se medicos oculares appellãt, semper huiuscemodi affectus curauimus. Nam cum illi semper ocu-
lis negocium facesserent, nos aliquando purgatione, aliquando balneo, aliquando meri potu, vt G
inquit Hippocrates, aliqñ missione sanguinis, nonnunq̃ verò vtrisq;, vel clystere cum sanguinis
missione vsi sumus. Vnde nonnunq̃ statim sanitas est subsecuta, nonnunq̃ verò post curationem
capiti adhibitam. Nam quicunq; ita curati sunt, vel nullam amplius, vel vnam tantummodo ac-
cessionem passi sunt, eandemq; minorem q̃ prius. Sed de curandi quidem determinationibus no
tisq; non huius interest loci. Quòd verò contingat vniuersum aliquando caput quod nihil pas-
sum sit, sed sanguine tantummodo vitiato atq; inutili nutriatur, plures q̃ antea, ac deteriores sup-
fluitates colligere, adeo vt naturales effluxus, atque difflatus non sufficiant, quin necessarium sit
naturam ad imbecilliores partes excremẽta detrudere, aut si humores quidem sani fuerint, ipsum
verò caput male se habeat, aut vtraq; incommoda conueniant, superfluitates quidem aceruari, ad
aliquod verò membrum irrũpere, pręsens sermo indicare proposuit. Donec etenim & qui defluit
humor similis fuerit, atq; eadem dispositio capitis, tãdiu superfluitates, & tẽpore æquali, & similes
atque æquales aceruabuntur, similesq; oculorum fient exacerbationes. Eodem pariter modo, si
non caput vniuersum, sed aliqua eius pars vel membrana vel cerebrum ita fuerit affecta, vt ex hu
iusmodi alimento talem ac tantam statuto tempore contrahat superfluitatem, ac deinde repellat,
quamprimum ab ea effatu dignam senserit læsionem, tũc per circuitum exacerbari contingit, vel H
oculos, vel aures, vel membrum aliquod imbecillius, ad quod superfluitas detrudetur. Sicuti igi-
tur in oculis, & auribus, & pedibus, multisq; alijs huiusmodi partibus, quemadmodum ostensum
est, per circuitum fieri exacerbatio manifestè deprehẽditur: quid mirum est in laterum, pulmonis,
& cerebri inflammationibus, atque alijs omnibus, quæ oculis inspici nequeunt, eodem modo su-
perfluitates defluere, eodemq; etiam febrem accendere: cùm tamen pars inflãmata nullum præci
puum ex se gerat affectum, ex quo inflammatio oriatur, nisi quia partibus illis quæ superfluita-
tes transmittunt, eo tempore sit imbecillior. Neque etiam illud mirandum, quòd non ijsdem sta-
tutis temporibus omnes superfluitates aggregentur. Quia enim nec qui pro alimẽto sanguis de-
fertur, vsquequaq; similis existit: nec partium quæ ex eodem alimento nutriuntur, eadem exi-
stit dispositio: aliud alij sufficit tempus ad tantam superfluitatem aceruandam, qua primùm qui-
dem membri læditur natura, cogitur autem tanquam alienum à se detrudere id quod infestat.
Sed neque quòd non æqua sit accessionum longitudo, oportet admirari. Nam si non eadem neq;
species, neque multitudo superfluitatum, neque etiam omnibus æqualiter accendi aut dissolui
conuenit, quæ si quidem plura sunt ac frigidiora tenacioraq; & crassa, longiores faciunt acces-
siones: quæ autem pauciora ac calidiora & subtiliora, breuiores: cùm adhuc etiam non parum

& totius

A & totius corporis fabrica,& potentiæ robur illo tempore conferat. Nam si quod corpus rarius ex
titerit, breuiores sui ratione reddit accessiones: quod autem spissius, longiores:& potentiæ qui-
dem robur,minus diuturnos,imbecillitas autem, in longius tempus producit. Nam quo potētia
vegetior extiterit,eo promptius omne alienum à seipsa repellit:corporis autem raritas, quod per
ipsum defertur,non retinet,quare necessarium est,vt qui ita fuerint affecti, si modò in cæteris pa-
ritas adsit,citò à superfluitatibus exonerentur.Eadem ratione qui contrarium corporis habitum
sortiti sunt,his multò tardius superfluitates excerni est necessarium, cùm & potentia imbecilliter
easdem superfluitates pellat, ac propter meatuum angustiam, quæcunq; feruntur, retineantur.
Cùm verò hæc omnia simul conuenerint,aut longissima,aut breuissima fiet accessio: longissima
quidem,ob materiæ inutilis multitudinem,crassitudinem,atq; lentorem,potētiæ imbecillitatem,
ac meatuum angustiam:breuissima autem,propter materiæ inutilis subtilitatem, paucitatem, &
potentiæ vigorem,ac meatuum laxitatem. Eadem ratione, neq; cur nonnullæ quidem accessio-
nes in febricitatione terminentur, aliquæ verò non,est difficile inuentu. Quando etenim prioris
accessionis tempus adeo breue fuerit, vt antequam secunda superueniat, iam prima quieuerit:
omne id temporis spatium, quod secundæ principium & primæ finem interiacet, sine febre est.
B Si verò secunda inuadere anticipauerit priusquam omnino prima soluatur, nullum interuenit
medium. Hoc igitur,vt diximus,fit,cùm ea,quæ est in membro superfluitates admittente,poten-
tia sibiipsi similis manserit:hoc est cùm sanguinem in ipso contētum, quemadmodum antea,con-
uincit. Quòd si aliquando imbecillior reddatur,hoc quoq; illi causam afferet,vt non modò ma-
teria inutilis,sed ipse præterea sanguis corrumpatur atq; putrescat,ac febris accendatur, atq; hinc
aliud orietur principium earum,quæ per circuitum fiunt accessionum.Si igitur antea dicta calidi
tas perseueret, duplex febrium seinuicem complectentium species consistet. Quòd si illa cessa-
uerit, membri verò fluctionem recipiēris dispositio remanserit, quæcunq; de parte mittente
prius exposuimus, eadem de hac quoq; intelligantur: nam & ipsa aliquas in se superfluitates ge-
nerabit,idq; duplici ratione, quemadmodum & illa,& quia vitiatum continet sanguinem,& q̃m
potentia est imbecillis. Eodem modo si ex aliqua quauis causa membri vis adeo debilitetur,vt is
qui adiacet sanguis,illi potius onus sit quàm alimentum, illud eueniet vt corrumpatur,aut si ca-
lidior sit,facilè putrefiat.Quòd si subfrigidus fuerit,& pituitæ naturam gerens,non subitò,sed per
tempus ad eandem veniet dispositionem. Et quidem cùm eas quæ in ipsa genitæ fuerint super-
fluitates coquere nequierit quæcunq; particula, aut ad aliam à seipsa detrudere,tale sibiipsi febri-
C citandi principium constituet, quale ea quæ transmittit,alteri affert. Quòd verò aliò superfluita-
tes detrudere nequeat, prima quidem causa in mittentis ac recipientis partis potentia consistit,
altera verò in meatuum obstructionibus, quæ ex lentis ac crassis & multis humoribus fieri con-
sueuerunt.Nihil igitur mirum,si absq; eo quòd alterum alteri mittat superfluitates, quemadmo-
dum oculis caput,ex ijs quæ in ipso membro remanserunt,ad eandem peruenit,ad quam id quod
recipit materiam, extra eam dispositionem. Quæcunq; enim naturales meatus obstruxerint,
hæc per tempus necessarium est putrefieri, ac superfluitatum multitudinem aceruandi causam
afferre ei parti, quam euacuari ac pro consuetudine difflari vetuerint. Vnà igitur cum illis putre-
scunt & alia quæ postremò colliguntur, statimq; simul omnia in membro febrilem caliditatem
accendunt.Sed & retro ostendimus,vbicunq; accenditur atque augetur caliditas,istuc ab alijs par
tibus sanguinem solere confluere, quo verò tempore confluit, illas quidem refrigerari priuatas
sanguine est necessarium: quod verò patitur membrum grauari ac distendi,ac sanguinem ipsum
confluentem alterari,hoc quoq; duplici ex causa, & quia alijs quæ iam putruerunt superfluitati-
bus permiscetur, & quoniam intrusum difflari non potest, quo fit vt instar lignorum humidorũ
quæ paucam super flammam vniuersim proijciuntur,succendatur,atque hoc tempus accessionis
D principium nuncupatur. Cùm verò iam caliditas materiam conuicerit,tunc huiusmodi tempus
& augmentum & ascensus vocatur. In hoc verò vsqueadeo calor augetur, vt non modò locum
exurat,qui est quodammodo putredinis focus,sed etiam continuatim per totum corpus disperga
tur,ac cùm iam ad summum feruoris deuenerint humores accensi, id accessionis tempus,consi-
stentia appellatur,tunc verò vniuersum laborantis corpus igneum videtur, extensa per totũ ani-
malis corpus æqualiter caliditate. Hinc verò si humores fuerint tenuiores, potentia robusta,cor-
pus rarum,maxima humorum putrescētium pars in sudorem resoluta,euacuatur: si verò hi crassi
fuerint,vis aũt expulsoria imbecillis,& viæ angustæ sint,nihil quidem defluit sensui manifestum,
sed id solum quod ita est extenuatum,vt in subtilioris vaporis naturam transierit,tunc huiusmo-
di tēpus declinatio appellatur,quidam feruentium humorum difflatus existens. Sed cum in parte
remaneat affectus,necessariũ est in ipsa superfluitatē aliam generari,cùm id quod denuò ad ipsam
alimentum attrahitur,non totum exquisitè conuincatur:quæ rursus,vt antea dictum est,à putri-
dis superfluitatibus in parte relictis, ac proprio ex vitio,putredinis principium accipit,ac cũ satis
caluerit, rursus ad ipsum influit,quemadmodum antea ex alijs animalis partibus sanguis. Atque
eodem rursus modo principium,ascensus,cõsistentia,declinatio alterius fit accessionis. Neq; hoc
per circuitum desinit fieri, donec in prima particula superfluitates generante seruatur affectus.

Est verò duplex huiuſcemodi affectus, alter quidem imbecillitas partis, ex qua fiunt ſuperfluita- E
tes: alter verò qui ex eiſdem quotidie genitis aceruatur. Neq; enim exiſtimes in exterioribus iſtis vaſis, in quibus elixatum obſonium nidoroſum factum eſt, quandam relinqui diſpoſitionem, nullam autem in partibus in quibus humores putruerunt. Adhuc verò magis eam diſpoſitionem impoſſibile eſt ſolui, quando vniuerſum corpus multis vel vitiatis humoribus fuerit oppletum, ac multò etiam amplius, ſi his adiungatur, omnium, per quos membri ſuperfluitates excernuntur, meatuum adſtrictio. Sicuti igitur ſanitas ſubſequeretur ſi & meatus eſſent aperti, ita vt in membro liberi tranſitus fierent, & potentia vegetior redderetur, emendareturq; affectus, atque vniuerſum corpus neque multis neq; vitioſis humoribus grauaretur. Donec verò hæc perdurauerint, circuitum quoque acceſſionum ſeruari eſt neceſſarium. Ita ſanè in mulieribus quoque accidit, nam & in his donec æquales ac ſimiles menſtruorum cauſæ fuerint, idem quoq; eorum ſeruatur circuitus. De his verò vberius à nobis ſcriptũ in libro De rheumaticis diſpoſitionibus, neq; nunc in eis probandis quæ antea fuerunt demonſtrata, tempus terere eſt neceſſarium: ſed neq; capita earum rerum quæ huic loco conducunt, ſunt prætereunda. Sunt autem hæc cognitu vtilia, quòd Nonnullę quidem partes ad alias fluxiones tranſmittunt, quemadmodum caput ad oculos:
Nonnullæ autem ab eiſdem in ſeipſis genitis ſuperfluitatibus principium febricitandi trahunt, F
quodq; his omnibus ſuperfluitatum putredo cõmunis exiſtit. Singulis autem proprium ineſt, huic quidem obſtructio, ac compactio vaſorum ob humores viſcidos vel craſſos vel multos: alij verò meatuum conſtrictio, ſenſibilium ſcilicet vel inſenſibilium: alij autem omnia in toto ipſius corpore loca inania eſſe oppleta, ac præterea eam adeſſe multitudinem, quę ad potentiam dicitur, quemadmodum in libro De multitudine oſtendimus. Earum igitur febrium quæ per circuitum aliquem acceſſiones faciunt, neſcio ſi qua eſt nobis cauſa prætermiſſa. Earum autem quæ ordine carent, nonnullæ ex tranſmutatione humoris, nonnullæ ob victus errorem ad talem diſpoſitionem deueniunt. Maximè igitur tranſmutatur, atq; in alteram naturam tranſit ſanguis cùm putreſcit. Nam vt etiam antea expoſuimus, pars vna ſanguinis fit flaua bilis, alia nigra. Quantùm verò in ægrotantium corpore humores mutantur, tantùm etiam acceſſionum circuitus. Quare nihil etiam mirandum eſt, ſi in huiuſcemodi mutationibus ordo acceſſionum euariet. Illa quoq; non parum eſt varietatis cauſa, quòd qui putreſcere incipit humor in aliquo mẽbro, alter exiſtit: alter verò ex alijs defluit partibus, qui vel in ipſis ſolis continebatur, aut in vniuerſo corpore animalis redundabat. Sic & quæcunq; circa victus rationem errata ab ægrotãtibus fiunt, nihilominus hæc
circuituum ordinem euertunt. Quemadmodum enim ipſis quoq; ſanis victus deprauatus ægro- G
tandi affert occaſionem, eodem, vt arbitror, modo, vel etiam magis in laborantibus ex erroribus admiſſis fiunt acceſſiones. Non ſolùm igitur cùm iam ægrotant, ſed eo etiã tempore quo ex morbo referuntur, quacunq; ex cauſa promptiſſimè offenduntur. Quodcũq; igitur offenſionis genus effatu dignum interuenerit, vel circuitus anticipare, vel alios diuerſæ naturæ à prioribus oriri eſt neceſſarium: à quibus acceſſionum ordo peruertitur. Sæpius verò ob circuituum complicationẽ quæ à medicis ignoratur, videntur abſq; ordine acceſſiones in ægrotantibus fieri. Sed non ita re vera res ſe habet quemadmodũ videtur, ſed tunc verè ordo euariatur, quando qui febrem faciunt humores, in alteram naturam tranſierint, aut in victu errare contigerit. Reliquum eſt id febriũ genus, quæ ſynochæ vocantur, quarum vniuerſum tempus vna acceſſio eſt, quæ vel ſemper in eodem vigore perſiſtit, vel minuitur, vel augetur donec iudicetur. Hæ verò ex tali cauſa ortum habent, qualem omnium febrium Praxagoras ſuppoſuit, humorum videlicet in caua vena putrefactionem. Quanquam abſolutior ac verior ſermo hunc in modum diceretur: Quæcunq; per circuitus aliquos ægritudinum acceſſiones fiunt, ex membrorum diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet membra vel mittunt, vel ſuſcipiunt, vel generant, vel attrahunt ſuperfluitates, eo
quo nuper diximus modo. Sed quæ circuitum non habent, in his nulla eſt corporis pars quæ H
præcipuè ſit offenſa, ſed qui in venis & arterijs omnibus continentur humores, atque hi præſertim qui in maximis atque plurimo calore abundantibus ſunt, aut ob aliam quamuis cauſam, quemadmodum in ephemeris, aut ob putrefactionem feruentes, febrem vnam accendunt ſynocham appellatam, quæ à principio vſq; ad finem nullam habet intermiſſionẽ, ac tandiu perſeuerat hominemq; deurit, donec qui ei cauſam afferunt humores, aut ex toto abſumantur, aut coquantur, aut vtrũq; patiantur.

GAL· DE INAEQVALI INTEMPERIE

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENT. LIBRI.

B *Omnes modos docet quibus inæqualis intemperies, & in vniuerso corpore, & in aliqua animalis particula oritur.*

Quot modi inæqualem intemperiem fieri contingat. CAP. I.

INæqualis intemperies aliâs in toto animalis corpore fit, veluti in ea hydropis specie, quam Græci ἀνασάρκα vocant, & febribus ijs, quas ijdem epialas appellant, fereq́; reliquis omnibus, exceptis quas hecticas nominant. Incidit autem & in vna qualibet parte, cùm ea vel œdemate, vel phlegmone, gangrena, erysipelate, cancro'ue est affecta. Huc pertinet & qui elephas dicitur, & phagedæna, & herpes. Verùm hæc omnia cum fluxione consistunt. Absq; autem materiæ affluxu solis partium qualitatibus alterandis, inæquales intemperies fiunt, vtiq; refrigeratis ijs, aut deustis, aut immodicè exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus passis. C Iam ex ijs quæ foris corpori occurrunt, inæqualis intemperies gignitur, dum id vel frigefit, vel calefit, vel siccatur, vel humectum redditur. Quippe hæ simplices intemperies sunt, veluti in ijs, quæ de temperamentis scripsimus, est monstratum: compositæ ex ijs aliæ quatuor sunt, cùm corpus vel calefit simul & siccatur, vel calefit simul & humectatur, vel refrigeratur simul & siccescit, vel refrigeratur pariter & madescit. Quòd autem eiusmodi intemperies ab æqualibus eo distent, quòd in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter non insint, id clarè liquet. Ergo quis sit omnis inæqualis intemperaturæ generandæ modus, in proposito libello statutum est exequi. Admonendi autem sumus, quò clarior nobis omnis disputatio sit, de omnibus corporis particulis, principio à maximis sumpto, quæ scilicet ne vulgo quidem sunt ignotæ. Siquidem manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput nemo est qui ignoret.

Particularum corporis diuisio, & libri propositum. CAP. 2.

DIuidamus autem earum rursus vnamquanq; in proximas sui, quæ προσεχῆ græcè dicuntur, particulas. Verbi gratia, crus in femur, tibiam, & pedem. Item manum, in brachium, cubitum, & summam manum. Iam summæ manus ipsius propriæ particulæ sunt carpus, metacarpiũ, D & digiti. Digitorum verò particulæ sunt, ossa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, vnguis, cutis, adeps. Has autem diuisisse in aliam speciem non est, sed sunt similares ac primæ, exceptis tamen arterijs & venis. Hæ nanq; ex fibris & membranis sunt conditæ, veluti in tractandæ dissectionis ratione est traditum. Quinetiam cõplura esse spatia inter ipsas primas & similares particulas, atque ijs etiam plura maioraq́; inter ipsas instrumentales, & cõpositas, aliqua verò & in vna qualibet similari particula, veluti osse cuteq́; hæc quoq; omnia in ijs, quæ de administrandis dissectionibus scripsimus, sunt prodita. Ac quæ mollia quidem sunt corpora, ea quoniã sibi inuicem incumbunt, interposita spatia latere conspectum faciunt. Quæ dura siccaq́; sunt, in ijs cernere spatia licet, sicuti ossium cauernulas. Continent hæ naturaliter multum in sese humoris, huiusq́; crassi & albi, in id comparati vt ossa nutriat. Quę in cute foramina sunt, ea qua ratione fiant, in ijs quæ de temperamentis præcepimus, est dictum, atque hæc monuisse necessarium erat claritatis causa eorum quæ à nobis deinceps sunt dicenda. De inæquali verò intẽperie nunc agendum, tum quænam eius natura sit, tum quot eius generandæ modi. Ergo ꝙ in omnibus particulis corporis quod ita est affectum, vnica temperies nõ sit, prius est dictum, verũ id cõmune omnis intemperamenti inæqualis est. Differentiæ eius, ipsam corporum affectorum sequũtur naturam, cum aliter simplex caro, aliter vniuersus musculus impari temperamento sit affectus.

Quo pacto inflammatio in aliqua particula oriatur & finiatur. CAP. 3. E

QVippe calida fluxio, vbi in musculum procubuit, primùm maiores arteriæ, venæq; opplentur, ac distenduntur, ab ijs minores, atque ita res procedit, donec ad minimas sit peruentum. In ijs vbi valenter impacta fluxio est, nec amplius contineri potest, partim eius per ipsarum ora, partim per tunicas colatum foras transmittitur, tum verò spatia ipsa vacua, quæ inter prima sunt corpora, fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omniq; ex parte incalescunt, ac perfunduntur. Ea sunt nerui, ligamenta, membranæ, caro ipsa, anteq; hæc, arteriæ & venæ, quę scilicet & primæ & præter cætera vario dolore afficiuntur. Quippe interius à fluxione tum excalfiunt, tum distenduntur, ac diuelluntur: exterius non modò excalfiunt, sed etiam premuntur, ac degrauantur, reliquæ particulæ aliæ comprimendo solum vel incalescendo, aliæ vtroq; genere laborant, appellaturq; morbus ipse phlegmone. Est autem inæqualis intemperies musculi, feruet enim iam qui in eo est sanguis. Is secum excalfacit primum quidem ac maximè arteriarũ & venarum tunicas, mox verò omnia quæ extra has sunt, quibus scilicet circunfunditur. Ita duorum alterum necesse est sequi, vt si fluxio vicerit, corruptio sequatur victorum corporum: sin fluxio sit victa, vt musculi ad naturalem statum redeant. Esto igitur prius victa fluxio, (rectius enim à melioribus incipitur) duplex hîc incidit curationis genus, quod vel digeretur quicquid humoris in F particulam procubuit, vel concoquetur. Verùm digestio optanda maximè curatio est. Concoctionem hæc duo necessariò sequuntur, puris generatio, & eius in aliquod spatium abscessio. Abscedit aliquando in capacitatũ, quæ propinquæ sunt, tum maximam, tum minimè momentaneã, quod sanè abscessionis genus optimum est. Aliâs in non momentaneam quidem, non tamen maximam. Interim in maximam, non tamen non momentaneam. Ac quæ in ventriculum incidunt abscessionum, optima est quæ in sinum eius internum abijt, in quem etiam plerunq; se aperiunt: mala verò, quæ sub peritonæum. Pari modo in ijs quæ circa cerebrum existunt, bona est quæ in priores eius ventriculos abscedit: mala, quæ sub inuolucra eius, item, quæ in posticum eius ventrem se recipit. Qui verò circa costas abscessus colliguntur, hi in capacitates erumpunt thoracis, ac musculorum quidem ascessus, sub cutem: viscerum verò, in arterias & venas, quas in se continent, vel in membranam qua operiuntur, quæ ipsis pro cute est. At si victæ à fluxione particulæ fuerint, in tantam deuenient intemperiem, vnde tum earum pereat actio, tum ipsæ spatio corrumpantur. Porrò desinẽt tum primum dolere, cùm mutatrici qualitati fuerint adsimilatæ. Non enim cum mutata particularum temperies iam est, siue (vt sic loquar) in ipso mutatum esse, dolent, sed dum mutantur, siue in ipsa mutatione. Quemadmodum mirus dixit Hippocrates, dum alterascit G ac corrumpitur natura, dolores fiunt. Alteratur autem ac corrumpitur cuiusq; natura, cùm vel calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humefit, vel eius vnitas dissoluitur, in ijs quidem intemperamentis, quæ inæqualia sunt, ex calefaciendo, vel ex frigefaciendo potissimum, quippe cum efficacissimæ qualitates hæ sint: secundo loco è siccando, vel humectando, ex esuriendo verò, vel sitiendo, deficiente hîc humida, illîc sicca substantia: ex vulnerando, & erodendo, & tendendo, & premendo, & conuellendo, vnitate ipsa soluenda.

De ortu inæqualis intemperiei in vniuerso corpore animalis CAP. 4.

ERgo si calor sanguinis in particula, quæ phlegmone laborat, mitis est, tum qui in toto animalis est corpore mediocriter attemperatus, non facilè vnà cum afflicta particula calefit: sin vel ille feruet vehementius vel qui per totum spargitur animal, biliosus est, illico totus ad calorẽ vertitur, multò verò magis sicubi ambo concurrunt, vt & qui in phlegmone habetur, admodum calidus sit, & qui in toto est animãte, biliosus. Porrò calefit primum qui in arterijs est sanguis, quòd scilicet is tum natura calidior, tum verò magis spirituosus fit: post hũc verò etiam qui in venis est. Quòd si propinqua visceri, cui plurimus sit sanguis, obsessa phlegmone particula fuerit, iam celerius cum hoc vniuersus qui in animali est sanguis, calore afficitur. Vnoq; verbo, quicquid ex fa- H cili alterabile est, aut calidum natura, id à quouis calefaciente primum excalfit. Non secus & ab eo quod frigefacit, quicquid facilè alteratu est, vel natura frigidũ, id primùm refrigeratur. Ac promptus quidem ad alterandum spiritus est, vtpotè ex tenuissimis constans partibus. Calidissima natura meritò est flaua bilis, at frigidissima pituita est. Reliquorum humorum sanguis, post flauam bilem maximè est calidus, sicut nigra bilis post pituitam est frigida. Quinetiam alteratur flaua bilis leui momento, ex quouis in eam agente, nigra ægrè alterascit. In summa quicquid tenuium est partium, id promptè alteratur, contrà cui crassæ sunt partes, ægrè. Ita necesse est multifariæ phlegmonis alterationes incidant, propterea quòd multifariam affecta sunt corpora. Principiò nanq; succus qui phlegmonem excitat, magis minus'ue calidus est, deinde succi putrefactio, pro ipsius natura respondet, non minimum certè prout is magis minus'ue est impactus. Quippe quæ perspiratu carent, celerius putrescunt, veluti & in externis accidit omnibus. Cæterum cum calida temperie sunt & humida, tum vtiq; potissimùm. Iam ipsa phlegmone laborans particula, vel propè, vel longè sita est à multi sanguinis visceribus, totusq; sanguis vel biliosus est, vel melancholicus, vel pituitosus, vel spirituosus, atq; hæc omnia magis minusq;. Quare necesse est multiformes fieri alterationes, siue alterum alteri sit collatum, siue idem sibi.

A *Vsquequo inæqualis intemperies, in febribus intelligatur.* CAP. 5.

Fiunt hæ oẽs inæquales corporis intẽperies, maximè quidem inflãmato eo q in phlegmone est sanguine, deinde eo q in visceribus habetur & corde. Atq; huius maximè eo qui in sinistro eius sinu est. In quẽ (sicut in opere de vsurpandis manu dissectionibus est dictũ) si viuo etiã animante, nec adhuc febre tentato, dimittere digitũ velis, vehementissimũ deprehẽdes calorem. Quo magis verisimile est, vbi totũ corpus pter naturã incalescit, hunc maximè sinum ad summũ puenire caloris, quippe cũ tenuissimũ maximeq; spirituosum sanguinem habeat, ac moueatur perpetuò. Cęterum in febribus id genus omnibus, calefit quidem sanguis aliquã vniuersus, quicunq; calorem illũ prĕter naturã, qui ex humoris putrescentia est obortus, concepit: non tñ aut arteriarũ, venarum'ue tunicæ, aut aliud vllũ circũiacentium corporũ prorsus iam tẽperamentũ suũ mutauit, sed adhuc mutatur atq; alteratur incalescens, siue vt sic loquar, calefiens. Quòd si longiore tempore hoc patitur, etiam vincetur aliquã, prorsusq; mutabitur, ita vt nõ amplius calefiat, sed iam sit præter naturam calefactum. Porrò terminus mutationis est, cuiusq; particulæ functionis læsio. Ad quem vsq; terminũ omnis alterationis latitudo, via est in id quod pter naturam est, veluti mistum cõmuneq; ac mediũ quddã ex contrarijs vtrisq; cõpositum, ipso naturali prorsus affectu, & eo qui iam planè est præter naturam.
B Ergo toto hoc tempore corpus incalescẽs, pro modo alterationis etiã ad portionẽ sentit dolorem. Cum verò oẽs corporis solidæ particulæ excalfactæ ad absolutionẽ iam sunt, eiusmodi febrẽ hecticã Græci vocant, ceu nõ amplius iam in humoribus & spiritu, sed in corporibus ijs, quæ habitus rationem habent, cõprehensam. Hæc doloris est expers, putantq; qui ea febricitãt, omnino se febre carere. Neq;.n. sentiunt eius calorẽ, omnibus.s. eorũ partibus æquè pcalfactis. Sed & conuenit de ijs, inter naturales scientiæ pfessores in ijs, quæ de sensibus pdunt. Neq;.n. citra alterationẽ est sensus, neq; in ijs quæ iam ad pfectionẽ sunt alterata, dolor. Itaq; etiã hecticæ febres oẽs, tum sine dolore sunt, tum nec sensu aб ijs qui ipsis laborãt, pceptæ. Non.n. ex eorũ particulis hæc agit, hæc patitur: cũ oẽs inter se iam similes sint redditæ, ac vnicam habeant consentientẽ temperiem.

Non quālibet alterationem ad inæqualem intemperiem producendam sufficere. CAP. 6.

QVòd si alia earum calidior est, alia frigidior: at certe eatenus est frigidior, vt vicinam nihil offendat, alioqui sic.s. partes quæ pro naturę modo se habẽt, mutuò se offenderent: vtpotè quæ sic quidem tẽperamentis dissideant: caro nanq; calida particula est, os frigidum. Cæterùm tam harum partium q̃ reliquarum oium indolens inæqualitas est, modi excessus merito. Sic nanq; neq; aer qui nos ambit, prius offendit, q̃ ad immodicũ calorem frigus'ue est immutatus. Cu
C ius alioqui quæ in medio sunt, differentias, tametsi numerosas, ac manifestũ excessum inter se habentes, citra noxam sentimus. Ex ijs ergo fortasse nec illud durius dici videatur, quod Hippocrates alicubi ait, omnem morbum vlcus esse: quippe vlcus vnitatis est diuisio. Immodicus verò calor, ac frigus proximè accedunt, vt vnitatẽ soluant: plurimus quidem calor, dum segregat ac incidit substantiæ continuitatem: summũ verò frigus, tum stipando, tum introrsus pariter trudẽdo, quædam exprimit, quædam quassat. Atq; hũc quispiã immodici caloris ac frigoris terminũ statuẽs, fortasse non incõmodè sentiat. Seu verò is, seu alius immodici excessus terminus est, certè cõsistere omnẽ immoderatũ excessum in habitudine ad aliquid, iam liquet. Non.n. pari ratiõe à calidis frigidisq; afficitur omne corpus: indeq; fit, vt aliqua animaliũ cõuenientes inter se succos habeant: aliqua non solũ non conuenientes, sed etiam qui se mutuò corrũpant: veluti homo atq; vipera, quorũ vtriusq; saliua alteri est pernicies. Ita vtiq; & scorpium necaueris, si ieiunus illi in pueris. At non homo hominem morsu interimit, nec vipera viperam, nec aspis aspidem. Siquidem quod simile est, id congruum amicumq; est: quod cõtrarium est, inimicum ac noxiũ. Augetur.n. quidq; ac nutritur à similibus: perimitur ac corrũpitur à contrarijs. Itaq; et sanitatis tutela, per similia perficitur: morborum sublatio, per contraria. Verùm de ijs alius est sermo. Hecticam verò febrem quæ iam habitũ
D corporis occupauit, minimè sentit q ea laborat. Reliquarũ febriũ nulla est quæ non à laborãte sentiatur: sed aliæ magis, aliæ minus ægrotanti sunt graues. Sunt ex ijs & quæ rigorẽ ingerant: fit.n. id quoq; symptoma, veluti alia multa, ab inæquali intẽperie. Rationem tñ generandi eius in proposito libro tradere non est, priusq̃ de naturalibus facultatibus demonstratũ fuerit, quot hæ quales'q; sint, tũ quid agere quæq; sit nata. Verũ in libris de symptomatũ causis, de omnibus agetur.

De reliquis causis intemperiei inæqualis, quæ fit in corpore vniuerso. CAP. 7.

SEd reuertor ad inæqualis intẽperamenti differẽtias. Nã quẽadmodũ ex phlegmone febris nascatur, tum q phlegmone omnis ac febris omnis pter hecticas, ex morbis sint, quibus inæqualis sit intẽperies, dictũ iam est. Porrò accẽdi febrẽ & citra phlegmonẽ ex solis humoribus putrescentibus licet. Neq;.n. ea solũ q̃ inculcata sunt & pspiratu phibita, putrescunt (verũ celeriter ea, maximeq;) cæterũ putrescũt & alia multa, q̃ putredini sunt opportuna. Dicetur verò de horum opportunitate alio loco. Iam alio quoq; genere inæqualis oriri intẽperies in toto corpore potest, modò fuliginoso vapore detento, modò exercitationibus & pluscul is laboribus calore adaucto, modò ab ira, cũ sanguis immoderatius feruet: modò ex deustione quauis externa incalescit. Porrò q et i his oibus febribus, non secus q̃ in phlegmonis suprà est dictũ, tũ pro viribus effectricis causæ, tũ pro corporis ipsius affectu, alij magis febricitẽt, alij minus, alij haudquaq̃, apertũ esse arbitror. Aeque

verò & ꝙ intemperies ipsa nonnunꝗ spirituosam tantum inuadit substantiam, nonnunꝗ ipsos ēt succos, clarum id quoq; reor. Sed nec minus illud, ꝙ omnibus huiusmodi febribus, si traxerint, hectica superueniet. Iamq; sermo noster propemodum ostendit, inæqualem hanc intemperiem aliquando ex calida, frigida'ue substantia, quæ in particulam aliquam influat, accidere, veluti in his fiebat, quos phlegmone infestat: sæpe nō ita, sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata. Tum ꝙ alterantium eam, quædam ortum habent ab ipso corpore, quędam extrinsecus: vtiq; cùm ex putredine tantùm aliqua, vel phlegmone excitatur febris, ab ipso corpore: cùm ab vstione vel exercitatione, extrinsecus. Dicetur autem & de his fusius in morborum causis. Tanquam autem ex deustione accenditur febris, alterato videlicet corporis temperamento: itidem nonnulli sæpe ex frigore refrigerati toto corpore vehementer sunt, aliqui verò etiam perierunt. Iam ꝙ hi omnes etiam doleant, ne id quidem latet. E

De intemperie inæquali in qua calor & frigus simul sentiuntur. CAP. 8.

PORrò dolent & qui ex rigore ingenti vehementer perfrigerati, celeriter sese excalfacere properarunt: multiq; eorum cū subitò ac simul manus igni admouerūt, ingentem circa vnguiū radicem sentiunt dolorem. Et quisquam cū tam luculenter videat intemperiem inæqualem doloris esse causam, etiam de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem F subinde vel laxiore intestino, quod colon Græci vocant, vel dentibus, vel alia quauis particula homines doleant? Nam neq; talium vllum mirabile est, nec quemadmodum simul rigeant & febricitent ægrotantium aliqui. Quippe si pituitosus succus qui frigidus est, quemq; Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis quæ calida est, simul abundent, ac per sensibilia membra moueantur: nihil miri est vtrunq; à cubante pari modo sentiri. Neq; enim si hominem sub sole feruido statuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri potest, vt non simul & à sole calorem, & ab aqua frigus sentiat. Verùm hoc casu ambo extrinsecus sunt, nec paruis portionibus incidūt. In febribus verò, quas epialas vocant, tum ab interno, tum exiguis portionibus: eoq; vniuersum corpus ambo sentire videtur. Cùm enim tenuissimis portiunculis aspersum per corpus tum calidum sit, tum frigidum: nullam sensilem alterius portiunculam ita paruam desumas, in qua non alterum sit comprehensum. In ipsa tamen accessionis inuasione, aliqui febricitantium tum rigent, tum verò febricitant,* tum ambo sentiunt, frigus immodicum, & calorem vnà, verùm non eodem loco. Quippe cùm possint quæ excalfactæ sunt partes, manifestè à refrigeratis discernere. Nam intus & in ipsis visceribus calorem sentiunt: in externis partibus vniuersis, frigus. Tales perpetuò febres sunt, & quæ græcè lipyriæ vocantur: præterea quoddam ardentium febrium perniciosum genus. Quod G igitur in his, maioribus portionibus accidit, hoc in epialis contingit minutis. Inæqualis nanq; est & harum febrium intemperies, sed nec minus reliquarum omnium, exceptis tamen hecticis. Quinetiam ijs qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamētum est: rarum tamen est id symptoma. Cæterùm incidit tum mulieribus, tum quibusdam aliqn̄ viris. Debet autem omnino deses præcessisse vita, aut certè ciborum copiam longiore spatio homo sumpsisse: ex quibus tardus, frigidus, crudus, & pituitosus nascatur succus, qualem. s. Praxagoras vitreū existimat. Porrò antiquitus nemo (vt videtur) ita est affectus, vt qui nec adeo ociosi, nec in victus saturitate viuerēt. Indeq; factum est, vt scripserint antiqui medici, rigori febrem necessariò superuenire. Veruntamen tum nos ipsi, tum alij iuniorum medicorum nō pauci, sæpenumero vidimus rigorē, quem nulla secuta sit febris. Porrò componitur ex hac intemperie, & ea quæ febricitantium est epialus: appello ita febrem illam, cui ambo semper accidunt: at in qua rigor quidem præcedit, febris sequitur, veluti in tertianis & quartanis, hanc epialum non voco. Ita ex duplici inæquali intemperie epialus componitur, etiam aliæ febres præter hecticas ferè omnes.

* Al. sitiunt.

De intemperie inæquali particularum, quæ tumore aliquo præter naturam correptæ sunt. CAP. 9. H

SImili genere qui particulę alicuius cum tumore morbi sunt, hi quoq; oēs perinde ac phlegmone, cum intēperamēto inęquali cōsistunt, Cancer, Erysipelas, Carbunculus, Herpes, œdema, Phagedæna, Gangræna: quippe, cōmune ijs omnibus est, vt ex fluxione humorum sint orta. Dissident in eo, ꝙ alij ex pituitoso, alij ex bilioso vel melancholico succo, alij ex sanguine vel calido, & tenui, & bulliēte, vel frigido, & crasso, vel alio quopiam genere affecto fiant: declarabitur enim alio loco de horum membratim differentia diligenter. Quod ad propositam disceptationem pertinet, hoc tantum dixisse abundè est, ꝙ qualiscunq; est fluxio, eadem ratione quenq; prædictorum affectuum creat, qua prius ex calida & sanguinea phlegmonem gigni monstrauimus. Sed non minus etiam similarium, ac simplicium, primorumq; in ijs corporum singula, sic à fluxione affecta ad inæqualem intemperiem deuenient. Cæterùm extrinsecus pro rheumatis ratione calfacta, refrigerata, siccata, vel humectata: penitus & in profundo nondum similiter affecta. Quòd si tota per tota mutata alterataq; sint, fiunt quidem illico à dolore libera: in difficiliori tamen sic cōstituta sunt statu. Hæc prænouisse ijs qui opus de medicamentis sunt percepturi, & post id medendi methodum, abundè mihi satis videtur.

GALENI LIBER DE MARCORE

Augustino Gadaldino Mutinensi medico interprete.

ARGVMENT. LIBRI.

Quot genera marcorum, qui curari nequeant, ac qualis curatio ijs qui sanari possunt adhibenda.

Quid & quotuplex sit marcor, ac quæ eius causa potissima. CAP. i.

Marcor, quem Marasmum Græci vocant, corruptio est viuentis corporis ex siccitate. Sed cùm bifariam corruptio dicatur, altera quæ fit, altera quæ facta est: in priori certè significato appellatio sumenda est: ita quoq; & ipse marcor, alter à marcuisse, à marcescere alter, de quo nunc sermo habetur, dici potest. Cùm autem marcor (vt diximus) sit viuentis corporis corruptio, triáq; sint viuentium genera, animalia, stirpes, ac semina, & ob hæc etiam fructus: horum propriè marcor affectus esse C dicitur: per trãslationem verò alias etiam quæ ex siccitate proueniunt corruptiones, marcorem nuncupant, vt & ad ignem, multoq; adhuc longius, ad omnia quæ paulatim corrumpuntur, nomen hoc traducũt. At verò nos non de vllo aliorum, quæ haud propriè marcescere dicũtur, sed de eo duntaxat, quẽ diffiniuimus marcore, præcipueq; cùm in animalis fit corpore, dicere nunc statuimus, communitatem tamen disputatio hæc cum stirpibus necessariò obtinebit. Cùm igitur quatuor modis simplicibus ac primis viuentia omnia corrumpantur, q & eorum substantiæ quatuor sint elementa, marcescere ea dicimus, quæ ob siccitatem corrumpũtur. Quæ si hoc ipsum solum habeant, vt siccentur, altera elementorum oppositione, quæ est caloris & frigoris, intra proprios terminos manente, simplex is marcor est: si verò siccitati caliditas vel frigiditas immodica adiungatur, compositus iam duplexq; tunc corruptionis erit modus. Simplex igitur marcor ob inediam fieri videtur, vbi quis vel ex electione famem tolerat, vel præ ciborum inopia fame conficitur. Qui autem cum frigiditate coniunctus est, tum senescentibus euenit, tum ijs etiam, qui ex quodam morbo in similem senectuti affectionem incurrũt. At qui adiunctam habet caliditatem, in {aliquibus} hecticis febribus fieri conspicitur. In stirpibus porrò tum totum ipsum corpus, tum singulas earum D particulas, vbi præ siccitate fiant corruptiones, marcescere dicimus. Nõ ita tamen in animalibus, sed totum quidem corpus dicimus marcescere, de nulla verò sigillatim particula nomẽ hoc consueuimus proferre. Præsensq; nobis sermo haudquaquam de eis quæ ob aliquod symptoma siccantur, particulis, institutus est, sed cùm totum adeo sic affectum fuerit corpus. Iam igitur si totius corporis affectus est marcor, illud etiam nobis perspicuum est, nunquam ipsum fieri posse nisi animalis principium affectum fuerit. Quinetiam fieri nullo modo potest, vt alius quidem in toto animali sit affectus, alius autem principium occuparit. Quare cordis corpus siccari marcescẽtibus est necesse. Ergo si causas omnes inuenerimus, à quibus cor solet exiccari, nõ ignorabimus etiam, vtrum marcescentes omnes insanabiles sint, an verò ex ipsis nonnulli sanari possint.

marcor est corruptio viuentis corporis ex sicc.

Senectutem esse ineuitabilem, ac de cuiusdam sophistæ fatuitate, qui immortales se homines redditurum pollicitabatur. CAP. 2.

Satius igitur fortasse hoc in loco fuerit disputationẽ ad principium reducere, sanè optimum erit principium, si senectutis causa cognoscatur, cùm ex marcoribus hic vnus videatur maximè esse ineuitabilis, vt etiam secundum naturam esse existimetur. singula verò naturæ opera ineuitabilia sunt, generationisq; ordinem necessarium habent. Sed & huic ipsi vnum aliud præmittendum est, vt. s. dictionis huius /secundum naturam/ significata cognoscamus. Neque enim

profectò

profectò eodem dicimus modo ſecundum naturam eſſe ſenectutem, quo nutriri ac augeri: quip- E
pè cùm hæc naturæ ſint opera, ſenectus verò non opus, ſed affectus neceſſariò conſequens.
Nullum ſi quidem, quod genitũ ſit animal, inſeneſcibile ſenioúe nõ obnoxium viſum eſt. Ideoq;
nonnulli ſenium ſecundum naturã eſſe dixerint, quòd omnia quæ à natura diſpẽſantur, neceſſa-
riò conſequatur. Itaq; ſi ſenectutem eſſe ſecundum naturam in hac capiatur ſignificatione, alia
deinceps huius dictiotus ſignificata, de quibus male quidam (vt alibi oſtendimus) opinati ſunt,
inueſtigare non erit neceſſarium, nullaq; amplius in oratione ſupererit dubitatio. Nam ſi intelli-
gunt, quo nunc dictum eſt modo, verum ſanè eſt, ſenectutem ſecũdum naturam eſſe, ac ineuitabi
lem, ſiquidem neceſſariò naturæ opera conſequitur. Quanquam noſtro hoc ſæculo philoſophus
quidam librum conſcripſit, in quo, quo nam quis modo poſſit ſenij expers perpetuò permanere,
oſtendit. Aedidit porrò hunc librum, cùm annum adhuc quadrageſimum ageret: ætate verò vſq;
ad octogeſimum annum peruenit, atq; gracilis adeo, ſiccusq; euaſerat, vt præclare illud Hippo-
cratis dictum in prognoſticis, in eum quadrare poſſet: Nares acutæ, collapſa tempora, oculi con- »
caui, frigidæ contractæq; aures, & imis partibus leniter verſæ, cutis circa frontem dura & intenta »
ac arida. Cùm igitur aſpectu talis iam redditus, irridebatur, quando alios conabatur docere, vt »
quis ſenio carens permanere poſſet, poſteriorem de admirabili ageraſia (quaſi inſeneſcentiam di F
xeris) æditionem tradidit, ſic enim illam eo volumine appellabat: oſtendens non quemlibet ſenij
expertem permanere, ſed ad hoc natura opus eſſe accommoda, præcipueq; ſi prima educatio pro
ba iecerit fundamenta. Pollicitabaturq; ſe infantium, qui ad hoc idonei eſſent, corpora reddituu-
rum immortalia, vbi ipſe eorum curæ ſtatim ab itutio pręficeretur. minimeq; eius reprehendi po
terat pollicitatio, cùm illi prius moriendum erat, q̃ quos ſuſcepiſſet pueros, viri euaſiſſent. Sum-
mam igitur eius ſtultitiam cęteri omnes contempſere, ego verò nequaquam, ſciens pleraq; etiam
alia decreta ijs, quę per experiẽtiam cognita ſunt, aduerſantia, rationales multos viros enunciaſ-
ſe, rationum probabilitate deceptos. Neque hoc igitur quantum ad rationem attinet, mirum eſt.
Illud enim, Corrumpetur omnino quodcunq; genitum eſt, nec eam quæ ſcientiam efficit, conſe-
cutionem habet, nec neceſſariam, ſed quæ vſq; ad id, quod probabile eſt, procedit, quẽadmodum
in commentarijs de demonſtratione nobis demonſtratum eſt. Quanquam hac vtuntur ratione
ferè omnes, qui ſeneſcere animalibus neceſſarium eſſe oſtendunt, id ipſum eſſe viam dicentes ad
corruptionem neceſſariò omnibus generatis cõſequentem. Hactenus igitur ex experientia ſola
ſenium neceſſarium eſt, ac ſecundum naturam, quemadmodum ſanè & ipſa mors: quæ nec ipſa
demonſtrata eſt ab ijs, qui promptè enunciant ac dicunt, quicquid genitum eſt, id omnino etiam G
neceſſariò interiturum. Etenim ſophiſtarum mos eſt contra experientiam dicere, quod & ille ar-
bitror fecit, qui animal omne ex agendorum ignoratione interire conſeneſcereq; aſſeruit.

Refellit opinionem eorum qui calorem innatum flammæ comparantes, ita ab eo corpora, ſicuti à flamma ligna abſumi dicunt. *CAP. 3.*

QVapropter fortaſſe melius erit, vt nos quæ nam cauſa ſit inueſtigemus, ob quã tum ani-
malia, tum ſtirpes ſingulæ ſeneſcunt: cernimus ſiquidem tum ea exiccari, tum eiuſmodi
affectum illis eſſe ſenium: quãuis nonnulli aliter opinati fuerint, aſſeruerintq; frigidos
humidosq; eſſe ſenes. eorum tñ deceptionis cauſam in libris de temperamentis oſtendimus. Nũ-
quid igitur ob id (vt à quibuſdã dicitur) exiccantur animalia, ꝙ innatus ſibi ipſis calor, veluti quiſ-
dam ignis exiſtens, incrementum ex qua accẽditur materia, ſumit? Huic enim inditus eſt, ab hac
nunquam ſeparari poteſt, ex hac deniq; omnia habet. Nuper ergo nata animalia, quẽadmodum
& ipſæ etiam ſtirpes, vniuerſa ſunt humida, ideoq; calor humiditatis copia tunc veluti ſuffoca-
tus, vix ſe ipſum attollit, vt qui nebuloſus, tardus, & ad motum difficilis exiſtat: temporis autem
progreſſu, humiditatem illam ſuperat, ac omni materia euadit ſuperior: iamq; non nebuloſus, H
turbulentusq; nec fumoſus, ſed purus & æthereus redditus, ſuos ipſius motus vniuerſos libere
commonſtrat: & (vt breuiter totam rem complectar) ſicuti flammæ, vbi in humida inciderint li-
gna, principio quidem opprimũtur, ac veluti ſuffocantur, quòd paruæ admodum imbecillæq;
ſint: temporis verò ſpatio paulatim ſplendent ac creſcunt, paulatimq; materiam ſuperant: ac tan-
dem cùm iam totam ſuperauerint, in maximam attolluntur magnitudinem, quod certe ipſis vi-
gor eſt ac robur: deinceps verò hoc alimento iam deficiente, marceſcunt ac extinguũtur: Eodem
etiam modo (inquiunt ipſi) calor qui in nobis eſt, corpori tanquã materię cuidam inditus, princi-
pio quidem humidus ac imbecillis eſt: deinceps verò vſq; ad vigentem ætatem increſcens, tum
ſplendet, tum augetur, ac in ampliſſimã eleuatur magnitudinem, ignis flãmam imitatus: ab hinc
alimenti penuria paulatim marceſcit, idq; eſt ſenium: mox verò iam prorſus extinguitur, quod
eſt mors. Hæc ratio ab omnibus ferme recentioribus tum medicis, tum philoſophis probatur,
quæ tamẽ, meo iudicio, vera non eſt, vt quæ ignis flammam animalium calori comparet, haud ſa-
ne intelligens, ꝙ flammæ ex corruptione eiuſdem materiæ, ex qua ſuccenduntur, ortum habent:
Animalia verò non ſic innatum ab eo qui ea effinxit, ſortita ſunt calorem, ſed vt ab illo augenda
ac gubernãda: nec vllum datur tempus, quo innatus noſter calor per vniuerſam materiam ipſam
non

A non sit extensus, nõ eas solùm facultates quibus fingit obtinens, sed & plerasq; etiam alias. Nam & nutrimentum ad se ipsum trahit, materiamq; gubernat, apponit, agglutinat, assimilat: & (vt semel dicam) omnia secus ac flammæ, in innatam sibi materiam efficit. Nam quæ vnquam flamma materiam, cui indita est, auget? quæ materiæ potius alimentum assimilat, q̃ sibi ipsi materiã? quæ deniq; tot machinationes, vt materiã tueatur, inuenit? nonnullas quidem partes circumuestiens ac claudens, vt nihil ipsis extrinsecus adhereat: nonnullas verò perforans dilatansq;: canales præterea inserens, hos quidem vt per ipsos nutrimentum attrahatur, illos verò ad refrigerium ac respirationem: simulq; excremẽta per alios quidẽ crassa, per alios verò tenuia excernens. Omnem huc imprudens de particularum vsu tractationem transferam, si singula naturæ opera enarrare voluero. quãuis huius opinionis principes, idem esse calorem innatum dicant & naturam. Haud igitur rectè eũ igni assimilant, cõparantq;, ac corpora ab ipso corrumpi putant. Cur ergo (aiunt) ab Hippocrate fuit dictum, Interficit igitur nos calor ille, qui corpora produxit? Primũ quidem vobis respondebimus boni viri, non esse illum ex legitimis Hippocratis librum, in quo hæc dicta leguntur. Deinceps verò licet Hippocratis decretum esse concedatur, declarari tamen oportuerat, quo nam modo dictum fuerat, ac aliquam afferri demonstrationem. Si verò ex eo fidem B sibi haberi ducunt, quia demõstrationibus destituuntur, parum profectò rectè sapiunt. Equidem verum est ob innatum calorem corpora tum senescere, tum tandem corrũpi: falsus tamen est modus, quem ipsi tradunt. Neque enim sicuti à flamma absumuntur ligna, ita quoq; à calore innato animantium corpora. Hoc sanè exemplum ijs, qui à febre corrumpuntur, accommodari posset: idq; quod ab Hippocrate in nuper citatis verbis fuit dictum, tale quid videtur indicare. Exiccari sane corpora secundum quandam naturalem consecutionem, hocq; ob calorem innatũ fieri, omnino verissimum est, quemadmodum & in primo de sanitate tuenda libro ostensum est: idem tamen in præsenti quoq; disputatione repetere nihilominus est necessarium.

De necessitate senectutis deq; eius principio. CAP. 4.

NAtura quæ stirpes animaliaq; fabricatur, omnino sanè generandis ipsis principium quoddam corporeum assumit, (nulla siquidem omnino res est, quæ ex nihilo penitus generationis principium habere possit) atq; hinc exorsa, ad eum perpetuo scopum, qui sibi à principio in fabricatione propositus fuerat, ordinate tendit: hocq; nihil aliud est, q̃ perfectum reddere quod generatur, siue id stirps sit, siue animal: Atq; illud profectò est perfectum, cui nulla propriarum actionum desit. Multæq; sunt ex actionibus, quæ duris indigeant instrumentis. & hæc est causa C cur multæ in animalibus fiant duræ particulæ. Earum verò generationis principium, contrà quã animal perfectum, molle sit necesse est, vt bene concinnari, conformariq;, & ad omnia fabricanti sequax ac præstò esse possit. Ideoq; quãuis durũ quid sit semen, mollis tamẽ stirps fit, humiditate prius moderata irrigatum, vt pro semine natura efficiatur. Quare si necesse est, vt animalis generatio principium habeat ex molli substantia, quæ, vt perfecta euadit, ita etiã durescat, oportet etiã, vt in prima elementorum, à quibus animal constituitur, temperatione, tum humidum tum siccũ exuperet. Ac humidum quidem est id, quod aqueũ est: siccum verò duplicis est naturæ, vel enim terreum est, vel igneum. Atqui fieri ab initio minimè poterat, vt ex terreo plus misceretur, q̃ humidum esse animalis principium oportet. Solum ergo adhuc igneũ relinquitur, quod in prima animalis generatione ac compactione necessario exuperat. Si igitur facere potuisset natura vt postq̃ animal vel stirpem ad vigorem vsq; perduxisset, aliam rursus viribus parem induceret elementationem, id est στοιχείωσιν: hoc vtique duntaxat modo sine senio ac corruptione eius perdurasset fabrica, si tamen illi custodiendæ sapiens quidam vir præfuisset: (neque enim simpliciter sic incorrupta perduraret, si praua vteretur victus ratione) tuncq; nobis suam ostendere potuisset artem Aegyptius ille in re quæ fieri posset. Nunc autem cum omnino fieri nequeat, vt prima ele-D menta generationis animalium ac stirpium transponantur ac transmutentur: necessarium idcircò est, vt post vigorem siccetur corpus, quanquam non protinus hoc ipsum perpeti illi est necesse, cùm exiccãdi necessitas sibi aduenerit. Verùm decrescens ætas paucam habens siccitatem, multos latet, ac si non dum marcor quidam existat. Senectus verò non genere, sed quãtitate sola, ab ipsa differens, manifestè deprehenditur. Hæc ergo est causa, quæ homini non prorsus amenti aperte ostendit, q̃ in omnibus animalibus temporis progressu necessaria sit siccitas, quodq; senectus nec euitari nec sanari possit. Nam quod primam animalium generationem necessariò cõsequitur, quo modo vnquam aut, quo minus fiat, prohibebitur, aut postq̃ factum fuerit tolletur? Iam verò quodnã sit senectutis principium, & quando senescere primùm incipiant corpora, inuestigare fuerit opportunum. Ergo qui decrescentium syncrisin, id est concretionem seu temperaturam, siccam esse ac frigidam arbitrantur, senum verò humidam ac frigidam, in huius transmutatione principium senectutis statuunt. Nos verò qui in cõmentarijs de temperaturis omnia corpora post vigorem ad finem vsq; demonstrauimus exiccari, iure de senectutis principio dubitabimus, cùm tota post vigorẽ ætas, sicca sit ac frigida. Neq; enim quia decrescentium alter altero magis minusúe sit siccus & frigidus, senectutis principiũ statui potest, q̃n corpus ad plurimũ deuenerit siccitatis. Illud enim ad plurimum in acerualem, id est soriticam incidit dubitationẽ:

& licet

& licet huiusmodi dubitationem (quod plerunq; aliàs fieri est necesse) contemnere quis possit: E
satius tamen fuerit, vt qui finibus ac terminis manifestis distinguere rem potest, se ipsum non su-
bijciat dubitationibus non necessarijs. Termini autem manifesti inter decrescentem & senilem
ætatem, est humidorum excrementorum exuperantia. A quibus quidem excrementis nonnulli
decepti, humidam (vt diximus) senectutem esse asseruere. Quin & actiones omnes in hac ipsa de
bilitari, apertè intueri possumus: & quæ dudum decrescentium ad mortem via latebat, tunc ma-
nifestè deprehenditur. Hinc sophistis problemata ex hypothesi fiunt, alijs quidem q senectus sit
morbus, alijs q sit sanitas κατὰ σχέσιν (.i. in habitudine, seu quæ haud fixa sit,) alijs q neutrũ quid
sit, ac nonnullis q sit secundum naturam, alijs q pręter naturam: quibusdam verò & hic medium
quiddam inter ambo esse, ac neutrum visa est senectus, vt nec secundum naturam, nec præter na-
turam ipsam appellent, sed tertiam in ipsa nacti fuerunt dictionem, quippè qui ipsam non naturâ
esse dicant. Has tamen controuersias dirimere alterius fuerit tractationis.

Quo pacto senij celeritas sit coercenda, & quot marcorum genera sunt. CAP. 5.

SEnectutis autem marcor dissolui profectò non potest, succurri tamen, vt quãplurimùm pro-
ducatur, potest: & hæc est illa medicinę pars, quę Gręcè γηροκομικὴ, id est senum tutrix dicitur:
cuius quidem scopus est (vt etiam ipsa rei natura indicat) obsistere prohibereq; prout fieri potest, F
ne cordis corpus adeo exiccetur, vt tandem aliqñ agere desistat. Nam is est vitę terminus ac finis,
ipsa nimirum cordis ab actione cessatio. Quandiu enim cor secundum propriam sui ipsis actio-
nem mouetur, fieri nequit, vt animal moriat̃. Quare si fieri potest, vt ipsa corporis cordis aut cer-
tè iecoris substãtia reddatur humidior, potest & ipsum etiã senium cohiberi. Si autẽ nemo est qui
iecur & cor se ipsis humidiora possit efficere, sed temporis processu, necessariò ficciora euadunt
non ipsa sola viscera, sed arteriæ etiam & venę, seniũ certè vitari non potest, at eius celeritas coer-
ceri potest. Quãobrẽ videtur Homerus si quid aliud, hoc certè etiã vaticinãs, de senibus cecinisse:
Vt lauit atq; comedit, »
Mollibus in stratis dormire, hæc vita senilis. »

Nam ex ijs quæ humectant, est tum lauacrum, tum molle cubile, tum somnus, tum verò in pri-
mis ac præcipue ipsum nutrimentum. Nam hoc ipsum solum nutriendorum corporum pars ef-
ficitur, cùm earum substantijs assimiletur: reliqua verò omnia, vel quia non sinant similares par-
tes vehementius exiccari, vel quia humiditatem in intermedijs earum capacitatibus contentam
irrigent ac adaugeant, humectandi tum appellationem, tum facultatem adepta sunt. Sic ergo, vt
dictum nunc est, qñq; possunt iecur & cor humectari, adaucta nimirum, quæ in ipsis dispersa est, G
humiditate: quam & in extenuatis iuuenum corporibus, sæpius quidem in toto corpore mani-
festè, nonnunq̃ verò in corde etiam & iecore absumi contingit. Quod verò horum viscerum alte-
rum arteriarum pulsuumq; sit origo, alterum venarum ac nutritionis, in alia ostensum est tracta-
tione, in qua de Hippocratis & Platonis decretis tradidimus. Hæc igitur viscera, antequã valida
in toto corpore fuerit sanguinis penuria, moderato non deficiunt nutrimento: Iecur quidem, q
vniuersus sanguis hinc principium habeat: cor verò, ob attractionis vehementiam. Quippè oẽs
animalis particulæ proprium nutrimentum ad se ipsas trahunt, æquali m̃ attrahendi robore non
vtuntur oẽs: ideoq; in sanguinis indigentia non æquè oẽs alimento destituuntur. Cor enim cum
vehemẽtissimam habeat attrahendi actionem, alimento nunq̃ indigebit, nisi prius oẽs animalis
particulæ ad extremam deuenerint inopiam. Minimè igitur suspicandum est, vt cùm ex diutur-
no morbo gracile redditum fuerit corpus, ipsum quoque cor ac iecur pro aliarum omnium par-
tium proportione, gracilia existant. Hoc si tibi libuerit, in alijs etiam animalibus intueri poteris.
Nam quotiescunq; horum aliquod fame prius confectum incidere volueris, cæteras quidem oẽs
ipsius partes graciles ac siccas inuenies, iecur autẽ & cor prope secundum naturam esse. Morium *
tur enim post inedias, non tam ob alimenti corporum solidorum, q̃ ob spiritus inopiam, qui iugu H
lantur. Ac propterea omnes particulæ molles ac humidæ æque ac viuentium sunt: tota siquidem
in ipsis contenta humiditas, à qua primùm ipsæ nutriunt̃, integra seruatur. At qui fame intereũt,
propius quidem ad verũ marcorem accedũt: ac ob id eos marcuisse dicimus, qñ exquisite loquẽ-
di nondum vlla sit occasio: re tamen vera nõ marcuerunt, vel saltem non oẽs corporis particulæ.
Etenim vbi verus est marcor, oẽs æqualiter partes marcescũt, propterea quòd etiam principia: &
hoc in ætatibus quidem senium est, in rebus autẽ pręter naturam, febris quæ marasmodes, id est
marcida, appellatur. Est præterea alia quędam affectio proportione respondens senectuti, quam
nihilo deterius sit, ex morbo senium appellare: non mehercle, vt Philippus, qui eam, marcidam
febrem nuncupat. Neq; enim eiusmodi affectio febris esse potest, in qua frigidius q̃ natura po-
stulat, cor factum sit. Iam q talem obtineat temperaturam, indicium non minimum est, pulsus
paruus, rarusq; redditus, veluti ipse quoq; testatur Philippus. Eiusmodi verò pulsum ob frigidi-
tatem fieri, in libris de pulsibus ostẽdimus. Quin et respiratio ijs, qui ita affecti sunt, pulsui similis
visitur, parua nimirum simul & tarda ac per longa interualla: quæ & ipsa partium ad cor attinen-
tium frigiditatẽ indicat, vt in cõmentarijs de spirandi difficultate à nobis ostensum est. Nec verò
calidum hi expirant: quod & ipsum inseparabile est principio refrigerato: sicuti contrarium, ca-
lefacto.

A lefacto. Vnde igitur est, quòd isti febricitent? cùm ipsorum thorax, nec circa pectus, nec aliunde, vel ad alas ac ad costarum gibba, vel etiam ad spinam, calidus sit? Sed & hoc ipsum etiam Philippus cõfitetur: ait tamen eorum pulsum febris signum haberi, duritiam scilicet innuens, quam febrium omnium inseparabile signũ statuit Archigenes. Sanè si eum pulsum qui reuera durus est, intelligit, omnibus marcescentibus is certè inest ob arteriarum siccitatem, nõ tamen febrium est signum. At si eum intelligit, quem Archigenes durum vocauit, nomen tantummodo proferens, nullam tamen rem habens, cui nomen hoc attribueret, de hoc quoq; plura à nobis in libris de pulsibus scripta sunt. Senium igitur ex morbo, quoniam frigiditas vnà cũ siccitate est, febris non est. Alia verò species, quam marcorem torridum, Græcè πυρώδη Philippus nominat, verè est marcor, quemadmodum etiam & qui syncoposus appellatur. Estq; his ambobus pulsus frequens & paruus: specialiter verò ijs, qui torrido affecti sunt marcore, accidit, vt dum oscitant, spiritum efflent calidum, vt iurè ipsum ardori & æstui assimilare possis. Oritur autem (vt diximus) torridus hic marcor ex caliditate ardentissimisq; febribus, ac præsertim in sicciore corporis habitu. Qui autem syncoposus appellatur, fit, vbi qui syncopa fuerint correpti, vehementiam quidem periculi in præsentia euitarint, relictum tamen deinceps ipsis fuerit aliquid syncoposæ affectionis. At
B verò frigidus ille marcor, qui senectutis affectionem similem obtinet, fit ex permutatione febriũ quę tum per aquæ frigidæ potionem, tum per ea auxilia, quæ refrigerandi gratia hypochondrijs ac thoraci imponi solẽt, fuerint secùs ac oportet refrigeratæ. Illud autem/secùs ac oportet/duplex est, nimirum quando quis vel intemperantius vel intempestiuius refrigerantibus vsus fuerit. Nonnunquam verò vtrisque his de causis affectus hic posset constitui.

Qui marcores curari queant, ac de balnei vsu aduersus Philippum. CAP. 6.

QVòd verò marcor, qui verè iam marcor est, curari non possit, dictum quidem etiam superius est, cùm de senectute tractaremus: dicetur autem & in præsenti. Tale quid vsu venit ijs, qui marcorem sanari putant, quale profectò ijs qui opinantur, quòd vertebrarum quæ in spina sunt, in priorem partem dimotio, quæ Græcè λόρδωσις, id est repanditas seu excauatio dicitur, curari possit. Ex eo enim, quòd in dignoscendis affectibus decepti sunt, putarunt quoque se rectissimè aliquid effecisse. Etenim ex ijs quidem qui extenuati fuere, quosdam curarunt: ex ijs verò qui marcuerunt, nullos. Cùm autem extenuatorum corporum duplex sit affectio, de vtraque nobis separatim agendum est. Igitur altera extenuatorum affectio oritur, quan-
C do tum ipsa solidorum corporum humiditas, quam proprium ipsis esse nutrimentum diximus, perijt, tum teneræ carnes colliquatæ sunt: Altera verò corpora ipsa attingit, quæ sanè & prima & similaria appellamus. Hæc ipsa est, quæ sanari non potest, quemadmodum sanè nec ipsum seniũ. Altera verò periculosa quidem est, at non prorsus incurabilis: habetq; cum cæteris alijs affectionibus hoc commune, vt contraria affectui remedia exposcat, non æquè tamen ac pleræque aliarum est tuta. Nam tres has affectiones humectare oportet, hocq; illis ob communem siccitatem est commune. vna verò, quam senectuti assimilauimus, calefactionem exposcit: sicuti & vna, quam torridum marcorem vocamus, refrigerationem: cõmixtam verò quodam modo curationem requirit syncoposus marcor, non qui iam factus fit, (huius enim semper oportet meminisse) sed qui adhuc fiat: scilicet cùm humiditas solidis particulis innata, absumitur. Hi quidem sunt curationis scopi. Deinceps verò considerandum est, quomodo tum inueniendæ, tum adhibendę ac vsurpandæ sint remediorum materiæ. Præstantius igitur egisset Philippus, si non solùm quęcunq; in primo de marcore libro scilicet de morbi istius generatione, & de eius differẽtia dignotioneq; ac transmutatione tradidit, scripsisset, sed & aliquid etiam de curatione: nunc verò eam videtur omisisse. Nam cùm ego multis iam deinceps annis secundum de marcore librum perquisiuissem
D nec ipse vnquam inueni, nec in quempiam alium incidi, qui se illum legisse assereret. In primo verò quem sanè nonnulli propterea quòd secundus non extet, non primum, sed simpliciter de marcore inscribunt, de balnei vsu meminit: nõ eos tamen admittit, qui hoc vtuntur auxilio, propterea quòd ab ipso lædi marcescentes opinatur. Quia verò obiter ac extra institutum huius remedij meminit, idcirco de eo neque distinctè pertractauit, neq; accuratè vt solet contemplatus est. Quanquam remedium hoc manifestè cõspicitur exiccatos humectare, vt facilè intueri possumus in ijs, qui vel iter fecerunt per Solem æstiuum, vel quocunq; alio modo exercitati vel exusti fuerunt. Hos enim omnes ac præterea siticulosos humectat ac siti liberat. Quin & quoscunq; alios, qui quomodocunq; vel à vigilijs, vel à curis, vel à venere, vel à cibis, medicamentisúe exiccantibus, vel etiam ab ira exiccati fuerint, tum madefacere, tum reficere conspicitur. Sed mihi videtur Philippus balneum in ijs improbasse, qui iam verè marcuere, quos ne aliud quicpiam sanaret: vt bifariam ego ab eius sententia discedam, tum quia nonnullos ex ijs, qui verè marcuerunt, sanari posse existimat, tum etiam, quia balneum improbat. Euidenter enim periculum de ipsius facultate fieri licet in ijs ipsis, qui nondum insanabili laborant marcore, quem nec fortasse marcorem, vbi accuratè loqui velis, nomines. At nobis nulla de nominibus cura est, vbi res clariori oratione possumus interpretari.

De marcoribus qui balneo ac aquæ potu curantur, & de ipsorum ortu aduersus Philippum. E
CAP. 7.

NAm cum tres sint febrium primæ ac generalissimę differentiæ, diarias sanè in præsenti ex-
cipimus, sermoq; nobis habendus est de febribus ex humorum putredine ortis, atque de
hecticis. Itaq; febriū quę ex putrescentibus humoribus accendunt̃, balneū remedio est, si post hu-
morum concoctionem adhibeatur. Hecticis verò, quæ solæ sint, nec vllam aliam implicatam ha-
beant febrem, omni tempore lauacrum idoneū est. Si verò implicētur alicui ex ijs febribus, quas
humores putrescentes excitarunt, tunc est idoneum, cùm iam humores fuerint concocti. Eadem
quoq; propemodum esse frigidæ potionis exhibendæ tempora censendum est. Verùm si in hac
aberretur, cum magno fit detrimento. Balnei verò vsus in prędictis febribus periculo vacat, nisi
fortè virium adesse imbecillitatem suspiceris. Et sanè nos plerosq;, quibus marcor aduertebatur
imminere, his præsidijs curauimus. Dictum autem est in primo de febrium differentia libro, dia-
riarum febrium quasdam cum hecticarum genere communicare, primoq; die non posse exqui-
sitè cognosci, sed vel in secundo, vel omnino in tertio. Ac cùm primùm cognitę fuerint, aqua fri-
gida sibi ipsis danda est, quippè eo tempore est tutissima, cū & virtus valida sit, & sanguis in cor- F
pore copiosus contineatur. Nam vbi febres moram traxerint, tunc & vires redduntur imbecil-
læ, & sanguis fit paucus. Duplici igitur lęsione plerūq; lędunt̃: altera quidē, quia ex aquę potione
pars aliqua feritur ac refrigeratur: altera verò, quoniam qui eam exhibent, nisi modum mensu-
ramq; debitam tenuerint, non solùm aliam quampiam particulam refrigerabunt, sed & eam ip-
sam, quæ principium generationis febris obtinet. Quin si ipsum etiam cor largius refrigeraris, si
quidem innatam adhuc suam humiditatem, id est *ἰκμάδα* seruet, concidit virtus: sin siccius iam
existat, affectio senectuti similis subsequetur. Sed & quo tempore prima hecticarum febrium
indicia manifesta fuerint, eodem etiam vtiliter foris adhibentur refrigerantia medicamenta, si
imponantur super ipsum, (vt quispiam dicat) febris focum, de quo paulò mox accuratè definiam.
Nunc ad balneum redeo, quod ad omnes squallentes febres vtile est, quādo nihil aliud ipsis im-
plicatum, prohibeat. Quādoq; verò vtilius etiam est, quàm sint refrigerantia medicamenta, cum
squallor vel in toto corpore exuperarit, vel in foco. Focum febris dico eam animalis particulam,
quæ prima suis ipsius solidis partibus immodicè fuerit calefacta. Primum ergo est còr, quod ca-
lidius debitò redditum, hecticam infert febrem. Deinceps verò iecur, non per se ipsum quidem,
quemadmodum cor, sed quia secum in consensum illud trahat, quando non ipse cordis affectus G
rationē causę obtinebit, sed qui sunt corporū cordi vicinorum. Post hęc est venter: Ab hoc q̄cūq;
possunt secū cor concalefacere. Quantum igitur ad propinquitatem attinet, pulmo quidem om-
nium maximè ac potissimè, cor cōcalefaciendo, hecticā siccamq; inferre febrem, quā marcor cō-
sequitur, debuerat. hoc tamen fieri nō cōspicitur: nec facilè vnq; viscus hoc affectionem {causæ}
similem suscipiet, tum quia humidum est, tum etiam quia respiratione refrigeratur. Plerunque
igitur hectica febris ex reliquis visceribus cum bilioso succo solet consistere, vbi is in patientis
ventriculum imbibitus fuerit: & ob id etiam Philippus marcescentium febrium plurimis, erysi-
pelatosam affectionem genitam esse in ventriculo arbitratur. Quòd si in ventriculo, necessariò
etiam suspicandum est eandem in iecore cōstitui affectionem. A quibus solis visceribus affectis
credere videtur Philippus marcorē generari. At nos non rarò vidimus quosdam membris his il-
læsis, in corde marcuisse. Cuius quidem cordis haud scio cur oblitus fuerit Philippus, cùm nec ex
iecore aut ventriculo solis affectis ostendere potuerit, quomodo febris marcida suboriatur, nisi
affectus cordi distribuatur, ac communicetur. Neq; verò in hoc solo videtur Philippus aberrare,
sed etiam dum non iudicat, ex alijs etiam particulis febrem marcidam constitui posse. Nam si ery-
sipelatosa sola affectio in ventriculo exorta eiusmodi febrē inducit, siq; etiam citra hanc affectio- H
nem aliq̄n corpus eius ignitum tantūmodo, sine biliosa humiditate: potest etiam in alia quapiam
parte similis fieri affectio quę particula si talis sit, vt secum concalefaciat etiam ipsum cor, necesse
omnino est, vt eius affectio febrem generet, quæ omnino temporis processu hectica fiet, ac tandē
nisi soluatur, marcorem inducet. Verùm de nominibus sollicitum esse nō conuenit, quēadmodū
etiā superius est dictum: sed exercendum est, vt omnes affectiones quæ corpus exiccant, tum di-
gnoscamus, tum rectè etiam curemus. In quarum affectionum numero ea est, quę cum igneo ca-
lore coniuncta est, quam sanè balneū perpetuò iuuat, vbi ipsa per se sola constiterit. Nonnunquā
enim (vt diximus) cum erysipelatosa affectione oritur febris hectica marcidaq;, quę prius cibo et
potu, & ijs quæ extrinsecus apponuntur, refrigeranda est. Sed vbi eadem febris per se nulli alteri
implicata fuerit, balneum requirit, sicut omnes aliæ siccitates, siue frigidæ, siue calidæ extiterint.
Etenim hoc mirabile habēt balnea, quòd & calidas & frigidas siccitates iuuant: quemadmodum
& hoc, quòd non sitientibus sitim accendunt, & sitientibus eandem tollunt. Quòd autem hæc
efficiat balneum, clarè etiam nulla adhibita ratione, perspicitur. Cernimus enim (vt superius etiā
dictum fuit) eos, qui à Sole, & ex itinere calefiunt & exiccantur, vbi loti fuerint, admirabili quo-
dam modo tum humectari, tum refrigerari: nihiloq; his minus illos celerrimè calefieri, qui ob ve-

hemens

A hemens frigus calefactione egent. Iam verò qui ex itinere & sole sitiunt, nõ amplius vbi se lauerint,sitiunt:sicuti qui siti vacant,loti sitiunt:verùm hos multoties,illos semel lauasse oportet.Hęc quidem ita fieri conspicimus,causas verò alibi explicamus.

De curando marcore cui erysipelatosa affectio coniuncta sit. CAP. 8.

RVrsus igitur ad propositum reuertamur.Omnibus febribus hecticis, quæ hoc vnum duntaxat habeant, vt hecticæ sint, balneum auxiliatur. Si verò vel erysipelas, vel phlegmone, velputrescentes adhucq́; inconcocti humores corpus obsideant, ob hæc, non ob ipsam febrem hecticam,à balneo lædi ægrotũ continget. Ipsa enim quatenus febris est,semper tum à frigida potione extinguitur,tum à balneis iuuatur:ob immistas verò ipsi febri affectiones,ægrotus lęditur. Atq; hæc quidem efficacissima remedia sunt,quæ marcoris generationẽ prohibeant:eaq; admodum audacter in febribus hecticis assumenda sunt. Si autem erysipelatosa quędam adsit affectio à balneo quidem prorsus abstinendum est: sed aqua frigida dum morbus consistit, est vtendum certatorie hoc est agonistice.ita enim nominare solent, quando ea et affatim & frigidissima exhibetur. In principio autem danda non est, nisi nos cogat æger, qui & frigidæ potioni sit assuetus, & sitim tolerare haud possit:verũ imponenda extrinsecus sunt,quæ refrigerent: quæ si nihil profuerint,cogendi etiam sunt ægri,vt ea intrò assumant. Maximè verò eis cõpetunt humidæ ac nouellæ lactucæ: in aqua tamen exactè frigida abluendæ prius sunt, atq; ita edendæ.Si quando verò abs te æger petierit, vt eibi iniocunditatem consoleris: acetum aquæ frigidæ miscebis, ac vt in eo lactucas tingat,concedes.Sit autem acetum illud omni prorsus vinosa qualitate expers.Quin etiã extrinsecus eiusdem lactucę succum,& semperuiui,intybiq́;,ac quęcũq; alia refrigerãtia,imponere expedit. Optimum etiã est id,quo nos potissimum omphacion,id est vuarum immaturarum tẽpore vtimur. Expressus enim earũ succus,vnà cũ portulacis in pilam inijcitur:postea cõtusus in vas exprimitur,vasq́; illud in frigidam aquam immergitur:quę si niuis etiã aliquid habuerit,præstantior reddetur.Modicum autem albæ farinæ,vbi eo vti volumus,immiscemus.Deinde in duplicatum linteolum infundentes, extrinsecus ipsum super hypochondria extendimus: nec illic diu morari sinimus: sed vbi tepidum euaserit,illud abijcimus,ac alterum simili modo imponimus: & hoc subinde agimus quousq; æger se in profundo refrigerari ac siti liberari persentiat. Miscemus etiam aliqñ oleum immaturum, id est omphacinum,vel rosaceum, vbi præcipuè non nihil phlegmonosi in hypocondrijs consisterit. Hoc igitur modo erysipelarosas affectiones refrigerare oportet. Illud verò non est ignorandum,nunquã posse febrem exquisitè hecticam esse, C vbi eiusmodi quępiam affectio adfuerit. Exquisitè autẽ hectica ea est, quæ nullũ particularis accessionis,aut principium,aut incremẽtum,aut vigorem,aut deniq; remissionem habeat. Iam verò in libro de febrium differentia diximus tum multa alia, tum q̀ à solo cibo hecticæ febres efferuescunt,veluti calx inspersa aqua,quo incremento ablato,æquales semper permanent. Si quãdo tamen breuissimum aliquod incrementum,vel inuasio intercedit,considerare oportet,an aliqua adsit humorum putredo,an verò locus primus affectus alius sit à corde, qui & ipse nec simplicẽ, nec hecticam affectionem habeat,sed vel phlegmonosam quampiam vel erysipelatosam. Atque hoc modo propria curatio affectionibus adaptanda est.

De victus ratione in singulis marcoribus. CAP. 9.

MArcorem igitur torridum, qui ex ardentibus febribus generationem suscipit,refrigerantibus prohibebimus remedijs, tum extrinsecus impositis,tum intrò in corpus assumptis. Senium verò quod ex morbo effectum fuerit, si illud quidem absolutè factum fuerit, curari non potest.Si autẽ nondum absolutum sit,sed propè accedit, vt eiusmodi fiat, vnum habet curationis scopum,quem ἀνάληψιν, id est resumptionem, & ἀνάθρεψιν, id est renutritionem,seu refectionem appellamus,ex multis particularibus actionibus: quæ tum multis,tum multa etiam egent cautio D ne:de quibus si nunc loqui velim,longissima mihi fieret oratio: abunde tamen in libris de medẽdi methodo dictum fuit. Nunc autem satis erit si hoc dixerimus, quòd scilicet exiccata corpora solida,alimentum curet. Ostendimus autem in commentarijs de facultatibus naturalibus, quòd non se ipsum cibus ad omnes corporis partes defert, sed ab ipsis,quæ nutritione egeant, attrahitur. At verò in marcoribus hæ ipsæ inualidæ sunt, ac præ siccitate ad attrahendum infirmæ. Quòd si frigiditas quoque adiungatur, parum iam à mortuis absunt. Oportet igitur vt alimentum attractu facile sit,vt quod attrahentis corporis robori deest,id ex materiæ aptitudine repleatur.Attractu autem facile est id alimentum,quod tum tenuium sit partium,tum natura calidum: verùm hoc ferè non nutrit. Quippe ostensum est alimentum crassum viscosumq́; esse debere, vt & stabile sit,difficulterq́; transpiret, & nutriendis corporibus promptè assimiletur. Quando autem hi scopi inter se pugnant, fieri nequit, vt alimenti exactè vtraque seruantis, copia suppetat. Danda tamen est opera, vt quod mediocriter ambo præstare possit, inueniamus. Mihi porrò nihil ad hæc omnia lacte videtur esse præstantius, præcipuè quidem si quis muliebrem mãmam ore apprehendens, idipsum mulgere toleret, quemadmodum fanè Euryphon & Herodicus in phthisicis præcipiunt: Sin minus, at saltem asininum adhuc calidum assumat, quod breuissimo temporis spatio ambienti aeri fuerit expositum. Hic igitur alimentorum scopus non ijs solum

lum, qui similem senectuti affectionẽ, vel etiam marcorẽ syncóposum habẽt cõfert, verùm etiam ijs, quos marcor à Philippo πυρώδης .i. torridus appellatus, occupat. In ijs tñ calidorum alimẽtorum materię adhibendę non sunt, veluti in senio, sed frigidorum. Mediæ autẽ inter has sint, quæ syncoposis exhibẽtur. Itaq; lac & ptissana & halica in his tribus affectionibus competunt. Halica tñ ad faciliorem distributionẽ ex aceto cõdiatur, quẽadmodum ptissana. Mel verò frigidis quidẽ affectionibus vtilissimum est, calidis autẽ est maximè nocuum. Ita ergo se habet quoq; mel in ijs qui obnoxij sunt, vt à iam dictis marcoribus arripiãtur. Nam in torridis inimicissimũ est: Iis autẽ quibus senum affectio imminet, vtilissimũ: At in ijs quos marçor syncoposus occupat, nisi ventriculus prohibuerit, cõcoquendũ id est, ac tum per se solum, tum cũ alijs edulijs exhibendum. Balnei verò vsus oportunus, tum ad alia antedicta, tum ad cibi distributiones peragendas pstantissimum est remedium. Verùm illud cibo quidẽ iam concocto assumendum erit, nõ tñ post inediam longiorem. Nã si ei qui nuper comederit, balneum adhibeatur, crudis corpus ac incõcoctis humoribus replebit: Si verò illi, qui diutius à cibo abstinuerit, vires diminuit. In cęteris verò corporis constitutionibus, ac psertim in ea, quæ nuper dicta est, completa iam (vt dictum est) concoctione lauare oportet. Vini pręterea vsus, sicuti in frigido marcore magnopere iuuat, ita in torrido fugiendus: medio autẽ quodam modo se haber in syncoposo marcore, propterea q affectio F hęc media sit & mixta, partim quidẽ aliquid frigiditatis obtinens, partim verò etiã adhuc aliquid ipsius febris seruans. Cùm autẽ huiusmodi affectio, qua ad contraria per partes vicissim permutatur, nõnunq̃ quidem refrigerationem, pulsusq; priuationem, Grecè ἀσφυξίαν, & (vt simpliciter dicam) omnia, quę ipsius syncopę propria sunt, inuehat: nõnunq̃ autem caliditatem, pulsusq; marcoris torridi pulsibus similes: ita etiam curationem pro exuperantium natura immutari oportet. Atq; in syncoposo tum vinum ac alimenta temperata offeremus, tum corpus vniuersum constipabimus densabimusq;: In torrido contraria agemus. Singulorum verò omnium vsum opportunum ille probè inueniet, qui in libris de curandi methodo fuerit exercitatus. Hic enim liber non quibuscunq;, sed ijs qui aliquem in arte habitum habent, scriptus à nobis est.

G

GALENI DE COMATE SECVNDVM HIPPOCRATIS SENTENTIAM COMMENTARIOLVS,

nunc primum per Dominicum Montesaurum Veronensem, ex Grgco exemplari, & antiqua versione restitutus.

ARGVMENT. LIBRI.

Quo pacto comatis nomen apud Hippocratem intelligatur, ac quæ sit comatis natura. H

Coma aliud quàm somnum, vel in ipsum inclinationem, Hippocrati significare. *CAP. 1.*

QVid nam significat Comatis vocabulum apud Hippocratem? Vtrum in somnum cataphoran? (vt aliqui expositores affirmauerunt) an somnum ipsum? an (sicut alij) somnolentam cataphoran? sic enim quidam illam nominauerunt, compositaq; appellatione vocabulum exposuerunt. Nõnulli tñ non his vocabulis, sed lethargicam cataphoran ab hoc viro coma nominari asserũt. Verùm ab alijs antiquis testimonium maximè fide dignum nullum factum est. Et licet hoc vocabulum de alia re illi præcipuè ferant, nihil tñ prohibet Hippocratẽ ipso diuersimodè vti. Cõfestim enim apud Poetam hoc vocabulũ somnũ significare videtur:

Coma mihi grauiter patienti lumina texit. Et alio in loco.

Coma ego, nam mollem diffudi in membra soporem.

Sed Hippocrates hac vocabuli significatiõe (vt apparet) minimè vtitur, siquidẽ vnà cũ vigilia comũ multoties fieri, et phreniticis psidere autumat. In principio nãq; prrhetici hęc scripta reliquit.

Qui

A Qui comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumbi, subcartilaginei, colliq; dolore vigilantes, igitur ij phrenitici sunt? In tertio quoq; epidemiarum (ex quibusdam enim concessis ipsius legitimis cōmentarijs testimonia accepimus) hoc modo dicit: Vndecima mentis erat compos, sed erat comatosa, vrinæ multæ, tenues, & nigræ, insomnis erat. atq; hæc deinceps ait: Vrinæ huius perpetuò nigræ erant, tenuesq;, & dilutæ, comaq; cōsequebatur: cibum non sumebat, insomnis, animoq; erat deiecto. In omnibus enim prædictis dictionibus de vigilia, comateq; (vt videtur) meminit. rursusq; in eodem libro alium infirmum describens inquit: Huic semper, ex quo ego hominem vidi, aluus turbata fuit, vrinæ tenues, & nigræ, comatosus ipse, & insomnis. Qua de re omnibus clarum est, quòd nec somnum, nec cataphoran, comatis vocabulum significat. Quo circa expositores nonnulli (vt arbitror) à comazando, hoc est ebrietatibus & comessationibus indulgendo, comatosos nuncupari asserunt: nam & qui comazant, id est cum ebrietate viuunt, vigilant: vigilant etiam & illi (vt inquiunt) qui comatosi sunt. Verùm hi nō tanta lætitia afficiuntur, quanta illi, qui comazant. i. ebrij sunt: & profectò veluti qui comazant, hoc est in ebrietate sunt, nō valde quieſcūt, annuunt, vt ille, qui comanzat. i. comatosus est, & maximè oculis. Nam & si oculos humidos, rubrosq;, ac vndequaq; (vt lubet) obuolutos obtineant, nihilominus vtrisq; corpus

In Græco exēplari aliquid desideratur.

B vniuersum in motibus inconstans est, eodemq; in loco permanere minimè potest. Qua de re de vniuerso accidentium concursu non immeritò Hippocrates ambigit, siue phreniticos, siue quid aliud ipsos nominare expediat. Phreniticos enim vocare illos veretur, cū non delirent, omnia autem phrenitica symptomata videat: capitis enim, lumbi, subcartilaginei, colliq; dolores, atq; alia phreniticorum symptomata illis vtiq; insint. Quo fit vt hunc virum neq; errasse, neq; ignorasse aliquid certum sit. Verùm & si hęc, haud esse probabilia nullus vnq̄ dicet, ea tamen mihi nec sufficienter, nec cum demonstratione prolata esse videntur. Opus enim erat ex ipso Hippocrate dictionem exponere, vt non solum ea ratione probabili declarata esse, verum etiam secūdum illius mentem exposita diceremus. nanq; (vt arbitror) boni expositoris munus est considerare non solum an ratione probabili, aut vera exposuerit, sed etiam an authoris mētem quod dixit obtineat. Quod quidem in priori sermone minimè obseruatū est. Quāuis quædam vocabuli pars ex illius senis sententia declarata sit per illas dictiones, quibus videtur declarare vigiliæ speciem esse Coma. Et quispiam fortasse integram rei sentētiam habere iam vtiq; arbitratur, verùm si paululum expectauerit, atq; audiuerit eiusdem libri epidemiarū tertij dictiones alias, is profectò inueniet quo pacto non intelligat nō solùm huiusce rei sententiam integram, sed neq; dimidium totius se C cognoscere deprehendet.

Textus grecus est diminutus.

Comatis nomen dici apud Hippocratem de vigili & de somnolenta cataphora. CAP. 2.

EA igitur considera, quæ de infirma quadam muliere verba dicit. Alteram ex abortione ad quintum mensem, domestici cuiusdam vxorem, ignis corripuit, quæ inter initia comatosa erat, & rursus insomnis. Hac enim verborum serie coma ab ipsa vigilia ea oppositione, quæ est inter contraria, distinguere videtur. Rursus autem in pestilenti statu, Comatosi, inquit, vt plurimùm, & rursus insomnes erant. & paulò pòst: Plerosq; verò semper aut graue coma sequebatur, aut tenues, paruosqúe somnos dormiebant. præterea etiam sic: In Thaso Parium quendam, qui supra Dianæ templum decumbebat, febris corripuit acuta, primò cōtinua, & ardens, ipse sitibundus, & initio comatosus, & contrà vigil erat. In omnibus enim hisce vigiliam comati opponit, quòd si de more hoc modo Hippocratē exposueris, decies millies ipsum, cum de rebus contrarijs mentionem facit, hoc pacto scribentem comperies, immò nec aliter vnq;, veluti ex multis pauca adscribam, ex eodem tñ libro. Ex vno enim libro cūcta exempla accipere pulchrius, honestiusq; esse videtur. Duas igitur mulieres ante pestilentem statum describens, de prima sic ait: Alteram ex abortione ad quintum mensem domestici cuiusdam vxorem, ignis corripuit, quæ inter initia D comatosa erat, & econuerso insomnis. Deinceps autem in peste multos infirmos describit, atque omnium primum illū enumerat, de quo paulò suprà mentionē feci, qui variè, inęqualiterq; ęgrotauit. Nec nō sępenumero quāplures accedētes & recedentes spontaneas in cōtraria mutationes fecit. hoc autem pacto incipit: In Thaso Parium quendam, qui supra Dianę templum decumbebat, febris corripuit acuta. Verùm primarū dierum numerum in pręsenti sermone scribere haud opus est, de illis duntaxat, quibus egeo, mentionem faciam. Vndecima sudauit, at non toto corpore, refrixit, moxq; recaluit. Etenim refrixit, moxq; recaluit, inter se contraria esse verum est. postea subiungit: Duodecima febris acuta, deiectiones biliosæq; tenues, multæ, vrina sublimamēta habebat, delirauit, decima septima grauiter laborauit. Neq; enim vel somni, vel febris producebatur. Vigesima vndiq; sudauit insomnis, deiectiones biliosæ erant, à cibo abhorrebat, comate tenebatū. Vigesima quarta recidiua fuit febris, trigesima aūt quarta ille sine febre fuit, aluus non substitit, et calor rediit. Quadragesima sine febre fuit, aluus paruo spatio non substitit, à cibo abhorrebat, rursusqúe aliquantulum febricitauit. præterea hæc: Nam si quando intermitteret, essetqúe leuior, mox rursus grauabatur. Grauari enim, & leuari contraria sunt. Deinde hęc subijcit: Aluus adstricta, rursusque laxata. Aluo nāq; restringi, eaqúe rursus laxari cōtraria sunt. Deinceps alia quadā infirma exposita, inquit: Die octaua, proximisq; diebus multū delirauit, rediitq;

In exēplari grę co aliqua desiderantur: quæ habentur com. 2. ī tertiū epid. ls̄o. 139. E

statim ad mentem. Deinceps etiam dicit: Vigesima aliquantulum frixit, statimq; calor rediit, vigesima septima sine febre fuit, aluus substitit, non multò post dextera coxendix grauiter illi diu doluit, & febres iterũ reuersæ sunt. Deinde etiam sic: Sequentibusq; diebus obmutuit, rursusq; ad mentem rediit, & locuta est. Sed quid omnia exempla memorare, multiloquioq; vti opus est? cùm præcipuè decies millies decem millia numero sint? eiusmodi quidem dicendi modus apud Hippocratẽ frequens est, & ideo cum dicit sic, comatosus est, & rursus, insomnis: coma ipsi vigiliæ euidenter opponit. Atqui potes cataphoran insomnem vigiliæ opponere, & nihil aliud apparet, nisi alterum, quod rursus ex hoc vocabulo comate significatur. Quid autẽ cũ dicit hoc modo? Detinebantur autem aut comate perpetuo, non somnolenti, aut vigilantes cum laboribus erant. etenim tale genus expositionis Hippocrati propriũ est, indicare scilicet eo modo consequi, nunc quidẽ ea, quæ consueuerunt, nunc autem quæ non præter rationem dicuntur. Veluti cum dicit: Ardentes verò febres paucissimos arripuerunt, & minimè ex ægris ij laborauerunt, nec sanguis de naribus, nisi paucis, & admodum paucus profluxit, nec delirabant. Deinde paulò post ait: Nullumq; tunc febre ardente vidi mortuũ, neq; in phrenitim incidisse. Nã si sanguinis copia de naribus pfluxisset, mentẽ morbus vtiq; tetigisset, acutaq; pericula cõtigissent, qbus resistere nullus vnq̃ potuisset. & quod infert, videlicet: Neq; tũc in phrenitim incidisse quemq̃ vidi, cõsimili modo dictũ est. ijsdẽ enim tẽpestatibus, & ijsdẽ causis febres ardẽtes, & phrenitides exoriunt. In æstiuo enim tẽpore in regionibusq; calidioribus, et in adultorum ętate, et in naturis calidioribus, in viuendi rationibus, vitęq; institutis modo simili.* Quod phrenitica abundarent dignum erat putare. Quamobrem nõ esset illi consentaneum plaudere, si decepisset dicendo phrenitides quidem haud omnino, febres verò ardentes multę fuerunt. in eadem quoq; sententia hęc dicta sunt: Febrium autẽ ardentium, quæ vigebant, hæc erat constitutio: initio comate tenebãtur, fastidiosi erant, inhorrescebant, febris erat acuta, ipsi nõ valdè sitibundi, neque deliri. & paulò post: Neque enim sanguis ritè profluebat, neque aliquis consuetus fiebat abscessus decretorius. at illa quomodo dicta sunt? Tubercula autẽ secundum alterutram aurem multis, secundum verò vtranq; plurimis erant, qui stando in erectum, febre carebant, nõnullis aliquãtulum accendebant, sed omnibus extincta sunt, citra alicuius incõmodum, neminiq; suppurarunt cuiq̃, vt ea, quæ ex alijs occasionibus tubercula proferri solẽt. verè enim præter rationem erat ea nihil suppurasse, neq; fracta esse. deinde subinfert: Horum autẽ modus erat talis, laxa erant, magna, effusa, citra inflãmationẽ. id enim nõ erat rationi consonũ, quod omnibus absq; inflãmatione circa aures abscessus fierent. Quare rursus in hoc loco, Coma somnolentam cataphoran esse (vt videtur) his verbis declarat: Erat autẽ coma continuũ, non somnolentũ. hoc enim dicit, ac si coma ipsum somnolentũ esset, ac veluti tale semper fieret: præterea Nunc, quæ præter rationẽ minimè fiunt, indicat. Hoc autẽ cum in eodẽ tertio epidemiarum libro de Pythione dicat: Nona comatosus erat, cũ excitaret̃ fastidiosus. hoc enim in loco cataphoran quandã esse Coma manifestè declarare videt̃. Verùm nullo modo fieri posse dicũt, vt idẽ simul sit in cataphora, & vigilet. Hæc enim admirabiles isti expositores inquiunt, haud cognoscentes duas esse cataphoræ species, vt probatissimi medicorum scriptum reliquerunt, & effectus ipsi, qui in hac re quotidie apparent, expresse testantur. * nam in vtraq; cõmune est, vt oculos attollere nequeant, sed cum eorum grauedine sint, et dormire velint. Alterius autẽ peculiare est, vt hi quidẽ mox, profundeq;, & diu dormiant. illi autem vigiles, & versuti maneant, cũ ipsis diuersæ, variæq; imagines rerum semper succedant, quæ illorum mentem moueant, interrumpantq; somnum, quãobrem insomnes quidẽ extant vt plurimũ, de lecto autẽ surgere, vigilantiumq; opera exercere nequeunt: hæc enim opera nõ adeo exactè persoluunt, vt facerent, si sine infirmitate vigilarẽt. Oculi nãq; illorũ grauedine quadã correpti sunt, cataphoráq; videlicet in somnum inclinatione tenent̃ adeo, vt sperare possis, si illis hoc ipsum cõcedas, eos facillimè somnum consequi. Verùm non solũ nõ dormiunt, sed etiam, in quam antè coniecti erãt, spe dormiẽdi priuãtur omnino. Quare hoc in loco potes intelligere quod Coma, veluti cõmune vocabulũ, de vtraq; cataphora prædicatur: at de illa præcipuè, quam cataphoran absolutè de more vocamus. Nam si somnolentã cataphoran dũtaxat intellexeris, decipieris quidẽ ea de causa, q eam cataphoran, quæ somnolenta non est, ab hac vocabuli nuncupatione separabis, quę quidem non minus, quàm altera cataphora, scilicet somnolenta, sub appellatione comatis vocabuli continetur. Siue igitur somnolenta, siue non somnolenta cataphora fuerit, hanc Hippocrates coma vocare consueuit. Neq; tamen ea inter se repugnant, quæ in exemplis particularibus protulit. Præterea non sine ratione aliq̃n in tenuibus, paruisq; vigilijs, aliq̃n in somno coma deprehenditur: cataphora nãq; nũc cũ somno, nunc absq; somno venit. Qua de re qui cataphora tenentur, eos insomnes esse solũ, vel solũ dormitare dicere non possumus: sed ea ratione differunt, q illorum plures dormiunt, pauci verò, qui sic se habent, insomnes permanent. Vnde & si vtriusq; sit affectus idem, longè tñ peculiarior in dormientibus inuenit̃. hoc igitur est, quod sic ait: Detinebant̃ autẽ comate perpetuo non somnolento. ac si somnolentum coma, vt plurimũ fieret. Quòd si vtriusq; est cõmune vocabulum coma, & magis proprietate quadam somno conuenit, is quidem cũ somnolentam cataphoran vult indicare, maxima cum ratione ęgrotum comate teneri absolutè dicit:

cũ verò

In exẽplaribus multa desunt.

In exemplari græco multa desiderantur.

A cùm verò cataphoran ſine ſomno ſignificare illi in animo eſt,non abſolutè,ſed cũ epitheto ſic ait: Comate inſomni tenetur. Vtrũq; enim nouit Hippocrates, ꝙ ſcilicet coma ſomno peculiare eſt, cum ſit ſomni naturæ magis ſimile,& ꝙ aliqñ non ſomniculoſum venit.Cæterùm ſi hęc ita ſe habent,minimè mirandum eſt,ſi coma non ſolũ lethargicis, verũ etiam phreniticis accidat. Ignorare autem non debemus, ꝙ phreniticorum ſomniculoſum coma non eſt proprium, licet aliqñ ſoleat illis euenire: multos.n.phreniticos inuenias,qui de lecto ſurgere quidẽ poſſunt, oculos autẽ minimè tollere poſſunt,& lethargicorum more ſemper in eodem loco permanent.Quamobrem quamplurimi, ſed indocti medici,quo vocabulo ſit opus eos nominare minimè norunt, & in ea re penitus ambigui ſunt, ipſisq; hic affectus ſine nomine, & extraneus eſſe videt̃. Quãuis illorũ quidam ex phrenitide, & lethargo affectum cõmiſtum eſſe arbitrentur, quem quidem Typhomaniam vocauerunt. Id etiam peius inter cætera habetur, ꝙ aliqui ſe fatentur ſectatores Hippocratis, & illud ipſum aſſerunt, cum tñ Hippocrates in tertio epidemiarum (qui quidẽ liber inter
" legitimos Hippocratis & eſt,& haberi debet)adeo apertè,& manifeſtè ita ſcripſerit: Nec phreni-
" ticorum mania correptus fuit quiſquam, quod alijs vſu venit, ſed alia quapiam cataphora pigra grauiter peribant. id ſcilicet declarauit, ꝙ non modò cataphora ſimpliciter interdum phreniticis
B adueniat, verum etiam ꝙ illis pigra quædam cataphora ſæpenumero accidat. Cæterùm ſi vis in hoc ſermone intelligere quid ſit pigra cataphora,id opus eſt, vt memoria repetas eam diuiſionẽ, quæ ſuperius facta eſt,aliam ſcilicet eſſe cataphoram ſomnolentam,aliam non ſomnolẽtam: quæ cum ſomno venit,eam eſſe lethargicorum propriam, & illis ineſſe ſemper: quæ verò ſine ſomno eſt,eam non eſſe phreniticorum propriam,neq; ſemper illis adeſſe.

Duas eſſe comatis ſpecies,alteram lethargicis,alteram phreniticis accommodatam. *CAP.* 3.

SOmnolenta igitur(quãtum ad pręſens negocium attinet)lethargicis ipſis accidit. Quæ verò ſine ſomno venit, & phreniticis euenire ſolet,eam diſtinguere tentabo, quo facilè queas inuenire quid differentiæ ſit in eo,quod ab Hippocrate dictum eſt. Hippocrates enim nõ eſt habẽdus in numero illorum, qui rebus vocabula fruſtra imponunt:neq; enim temere cataphoran pigram vocauit,nec vſus eſt epithetis ocioſis,aut ſuperfluentibus, vt Homerus,qui * pingue oleũ, & lac album dixit. Omne enim lac albũ,& omne oleum * pingue eſt: at eius in libris non dictio, non ſyllaba,non deniq; litera eſt,quæ non aliquid maximè aduertendum ſignificatione determinet.Quamobrem cum de phreniſi loquitur, (id enim quod in propoſito vtile eſt, eos docere volo,qui eius loquendi cõſuetudinem cognoſcere cupiunt)ſic aliqñ dicit, Amens eſt.aliqñ autem,

Alr. humidũ.
Alr. humidũ.

C Delirauit.aliàs etiã ſic,Intermiſſo ſpiritu locutus eſt.atq; aliàs,Deſipuit.interdũ etiam dixit,Non fuit apud ſe.& interdum,Mania correptus fuit,& mania tenebatur, & non intelligebat, & rationi diſſona loquebatur.hęc enim ſunt omnia ex his,quæ ſolẽt illis euenire,qui lęſione quadã mentis oppreſſi ſunt.Quos quidem vniuerſos deſipientes vocare potes. Hippocrati tñ genus duntaxat proferre haud ſuffecit, ſed vnicuiq; ſpeciei, in deſipientiæ magnitudine propriũ vocabulũ adinuenit,vt in febribus etiam ſolet,ait enim: Caleſcens cœnauit Homo. Neq; enim id auſus eſt dicere,febrem tanto æſtu iactare hominem,quo cœnare non poſſet. præterea cũ febris magnitu-
" dinem vellet oſtendere,dixit: Mulierem quãdam,quę decumbebat in littore,trimeſtri fœtu gra-
" uidam ignis corripuit. Verùm de his hactenus,id enim ſatis eſt,in quo fuimus occupati in oſtẽdenda circa vocabula viri huius diligentia:nunc in illorũ gratiam,qui perſuaſi ſunt ad propoſitũ reuertamur. Duæ igitur ſunt cataphoræ ſpecies,quarum altera dicitur pigra, cuius nunc Hippocrates mentionẽ facit:alteram autẽ vocabulo generis nominat,quod vtriſq; cõmune eſt,quo etiã à ſomnolenta maximè differunt, ſcilicet quia delirent, neq; rationi conſentanea loquantur, & ad ſurgendum promptiſſimi ſint. Quorum nihil in lethargicis cataphoris videre eſt.Non enim qui lethargicis affecti ſunt, ij ſeorſum aliquid,aut ſapienter loquuntur,ſed difficulter quidẽ ſentiunt,

In antiqua verſione meo iudicio aliqua deſunt.

D neq; acclamati,neq; puncti faciliter excitantur. Quod verò coma phreniticis accidit, id quidẽ eſt inſomne,& citra ſentiendi,mouẽdiq; difficultatem: cũ enim,qui eo comate laborant,vocem,ſonumúe audiant, exurgunt faciliter, ꝙ ſi quis eos aliqua in corporis parte contingat, mox oculos tollunt,& in tangentem reſpiciunt.Cùm verò cataphora laborant, aut manus, aut crura motant, iactantq;,aut toto ſe corpore repente attollentes, mox reuoluuntur, nullaq; habita ratione deſipientes illorum more,qui conuulſionibus quibuſdã cruciantur,ſe exagitant, & quodã modo debacchari vident̃:hæc igitur,& alia huiuſmodi faciunt: & ſi quid loqui volunt,eorum ſermo ſtultus eſt.Quorũ quidẽ nihil in lethargicis videmus,cũ cataphoræ morbo laborãt: huiuſmodi enim lethargici immobiles, & veluti muti ſemper decumbunt, ijs qui profundo ſomno tenẽtur, valdè ſimiles.At illorum,qui inſomni cataphora tenẽtur, alij quidẽ adeo multum facileq; mobiles exiſtunt,vt neq; aliquã corporis partem vehementer mouendo, neq; alta voce clamando deficiant: ꝙ ſi eos concites,aut cum illis loquaris,te toruè intuentur,atq; etiam magis ab ſe alienantur,inferreq; malum tentãt,& ad audiendũ promptiſſimi fiunt, nullaq; in re ſunt ijs, qui ſummè deſipiũt, diſſimiles. Alij verò contrà,cũ ſurgunt magis intelligunt,nec multùm mouent̃, ꝙ ſi in illis coma ſæuire permittas,eos magis,atq; magis deſipere videas. Hac igitur ratione hos ab illis,qui lethargica cataphora correpti ſunt, agnoſcere liceat.Hæc itaque eſt illa cataphora, quæ ab Hippocrate

pigra dicitur. Quoniam autem nõ solum cataphora affici phreniticos quosdam, sed etiam pigra, E
de qua maximè qspiã dubitare poterat, apertè didicimus, ad reliquã dubitationẽ trãseamus: cuius
si aliquã solutionẽ, pfectò inuenerimus, iam de Comate totũ, idemq; pfectũ negociũ habebimus.
Hęc autẽ dubitatio talis est. Hippocrates postq̃ in principio prorrhenci de his, q insomni comate
tenenť, meminit, id ambigit, vtrũ phreniticos, an quid aliud eos noiare expediat. eius autẽ verbo
rum series talis est: Qui comatosi inter initia fiũt cũ capitis, lũbi, subcartilaginei, colliq; dolore vi- »
gilantes, igitur ij phrenitici sunt? Bifariam autẽ ea verborũ series describitur: in aliquibus. n. exẽ- »
plaribus habetur, vt hic notatum est: in aliquibus autẽ particula illa, igitur ij phrenitici sunt, haud
scripta est. Sed cur duæ sint comatis primæ species, quarum altera semper lethargicis, altera phre-
niticis interdum accidat, scrutandũ fuit primũ. Quare nunc Hippocrates ambigit, an illos, qui sic
habeant, expediat nominare phreniticos: hæc enim res nõ solùm dubitabilis est, verum etiam in
promptu est, vt eius cõtrarium inueniamus. Cùm enim duo comata sint, alterũ insomne. somno-
lentum alterum: cumq; hoc, quod cũ somno est, ipsorum lethargicorũ sit proprium: nõ debemus »
legentes insomne credere somnolentum nobis significari, quod quidẽ phrenincorum proprium »
esse enunciare videtur. At quo nam modo Hippocrates ambigit? cũ coniunctiu illa, igitur, syllo-
gistica & non dubitatiua videatur? Hanc quidem expositionẽ fortassè probarẽ, si interpretatio- F
nem barbaram, omniq; gręcorum consuetudine dissonam non haberet. Cũ verò nec Hippocra-
tes, nec alius gręcorum tali propositionum cõpositione in scriptis vsi comperiantur, ego coniun-
ctionem Igitur, ibi syllogisticam esse concedam? non quidẽ antequã assumptis propositionibus
in ratiocinatione vtamur, easq; conclusioni accõmodemus, ratiocinari possumus, vt verbi gratia
(quo his etiã, qui in differẽdi ratione minus exercitati sunt, id quod dicitur, manifestum fiat) hæc
oratio, Igitur dies est? &, Igitur hodie veniet? habet illud Igitur, dubitatiuum. Quòd si oratione
enunciatiua illud explicare voluero, aut simpliciter, & absq; omni demonstratione sic dicam, Ve
niet hodie: aut cũ demonstratione sic, Si Sol est super terram, igitur dies est: si ambulat, igitur mo-
uetur. Cùm autem sine demonstratione aliquid enunciamus, ea coniuctione non indigemus: in
ea enim oratione superflua esset, nec vllus propriè enũciando sic dixerit, Dies est igitur. neq; sic,
Igiť dies est. cũ sic liceat absolutè dicere, Dies est. Quare si omnis demonstratio ex alijs assumptis
propositionibus aliam assumptã propositionem cõprehendit, nullãque nunc assumptam propo-
sitionem syllogisticam ad demonstrandũ accipere videatur Hippocrates, id sequitur quod ea de-
monstratio non est. Illud ergo ostendẽdum est, quomodo coniunctio hæc, igitur, sit aut dubitati-
ua, aut syllogistica, & illatiua. Quãobrem dicimus coniunctionem dubitatiuam esse, cũ pręponiť G
cũ interrogatione: syllogistica verò, & illatiua, cũ sine interrogatione inter nomen & prædicatũ
collocatur. Cùm enim dubitamus, hoc modo dicimus, Igitur dies est? Cùm verò ratiocinamur, Aliter Ammonius in com. de similitudine ac differentia dictionum.
sic, Dies igitur est. Quòd ergo coniunctio hæc, igitur, cũ interrogatione prælocata est, non debe-
mus eam accipere vt syllogisticã, sed vt dubitatiuã interpretari: nõ enim sic exstat prolatũ, phre-
nitici igitur sunt: sed ita, igiť ij phrenitici sunt? *Quocirca Hippocrates apertè dubitauit, neq; ex-
presse affirmare ausus est, quẽadmodũ sæpius ferè eũ fecisse videmus. Verũ mihi libet vnum, aut *
alterũ exẽplum adducere, ne in re adeò manifesta diutius immoremur. In primo igiť epidemiarũ
sic ait: Postea oẽs ij dysenterici facti sunt, igiť an dilutas vrinas emiserit, aduertẽdũ est? Quod hic »
ait, aduertendũ est, nec impudẽtissimũ quidẽ pmittet aliter intelligere, q̃ coniunctionẽ, igitur, du »
bitatiuã. In sexto quoq; epidemiarum sic: Post mictum concretio pueris magis, igitur quia cali-
diores? in ipso etiam prorrhetico inquit: Phreniticis alba deiectio mala est, vt Archecrati, igitur »
& his pigrities aderit? & rursus: In priuatione vocis spiritus promptus, vt est in his, qui strangu- »
lantur, malum est, igitur hoc delirium portendit? Quare si modum, finemq; orationi facere opor- »
tet, neq; alius quispiam græcorum vnq; coniunctione, igitur, eo modo vsus est, neq; etiã (vt nunc
ostendi) ipse Hippocrates, id sequitur (vt puto) ꝙ aliquis eos meritò reprehendere possit, qui cõ- H
iunctionem illam, igitur, vt non dubitatiuam exposuerunt. Atqui scio me difficiliorem orationẽ
fecisse. Nam cum somnolenta cataphora distincta sit à phrenitide, quæ nondum somnolenta est,
haud immeritò dubitare videatur, neq; firmè, & grauiter enunciare, an tales phrenitici sint.

Quare Hippocrates in primo prædictionum libro, comatosos vigilantes non sit ausus phreniticos appellare. CAP. 4.

VErùm, quia mihi minor est cura difficultatis verborum, q̃ veritatis, eam esse coniunctionẽ
dubitatiuam fateor, causamq; ostendam, quare non sit ausus Hippocrates enunciare eos
esse phreniticos, atq; adhuc dubitet: etenim ea verba inter initia in serie apposita, totam orationis
habent virtutẽ, quod expositores multi, veluti superflua scripta prætermittunt. Consimile enim
quodpiam pluribus incipientibus ægritudinibus euenire solet, quẽadmodum fieri in quibusdã
ebrijs videre est, cũ quidem comate laborant, & titubant, & grauedine capitis occupãtur, neq; si
cogantur, palpebras tollere possunt. Ob hanc autẽ rursus grauedinẽ affecti tędio, seq; ipsos & re-
uoluentes, & exagitantes, atq; etiã ex alia in aliam faciem situmq; mutantes, dormire nequeunt.
Hæc enim fieri sæpenumero videre licet in ebrijs, qñ ebrietate caput ipsorũ grauatũ est, atq; inde
simul in coma ex grauedine trahitur, simulq; somno prohibetur. Hoc igitur modo cũ aliqua hu-

mor um

A morum incoctorum copia caput inuaserit, vno & eodem tempore comatosi sunt, & vigilant, initioq; morbi eiusmodi facto interdum bene patiuntur veluti si ex vino talis affectus ipsis accidisset. Verùm sic neq; lethargus, neq; phrenitis consecuta est. Interdũ verò si incocta humorũ multitudo facta sit acris, phrenitide terminata est, ac multis eius portio subtilior vel concocta, vel per vapores discussa, euacuata est, quæq; crassiore materia fuit, ea remansit, atque eo modo lethargus factus est. Quòd si talis morbus inualuerit, is affectus (quemadmodũ nos ostendimus) iam phrenitidi proximus est: vt verò putant illi, qui ex lethargo, & phrenisi affectum commistum introduxerunt, lethargo magis affinis esse videtur. Vtrum autem qui sic affecti sunt, an qui paulò post futuri sunt, eos phreniticos nominare oporteat, alterius erit considerationis, quæ quidem ad propositam rationem nihil pertinet, & eo magis propter illud verbum, sunt, quod illi particulæ, igitur phrenitici, aliqui quidem adscribunt, aliqui verò non.

B

GALENI DE TREMORE PALPITATIONE, CONVVLSIONE, ET RIGORE LIBER,

Ioanne Guinterio Andernaco Medico interprete,

Nunc ab Augustino Gadaldino ad græcorum codicum fidem recognitus.

C

ARGVMENT. LIBRI.

Quod genus motus, quæ differentiæ, quæ loca, quæ causæ tremoris, conuulsionis, rigoris, & palpitationis.

Propositum libri. CAP. 1

Vandoquidem Praxagoras Nicarchi filius, cùm in alijs medicinæ partibus præstantissimus, tum naturalibus speculationibus peritissimus, non rectè mihi videtur de pulsu, palpitatione, conuulsione, & tremore sentire, vt qui omnia arteriarum esse affectus, differre autem inuicem magnitudine existimet: idcirco de omnibus ipsis cõmuniter hoc libro à me tractandum esse putaui, nõ vt Praxagoram in ijs quibus errorem admittit fallitur què redarguam, (id enim Herophilus eius discipulus abundè factitauit) sed vt in quibus rectè ille sensit, ea quæ desunt, adijciam. D De pulsu sanè, quid tandem sit, & quomodo fieri soleat, in opere de pulsibus ostensum est, & nunc tantum dicetur, quantum ad præsentem disputationem vtile esse videbitur: de alijs autem hoc commentario sum tractaturus, inde sumpto initio.

Quot motus genera, atq; in quo genere tremor, conuulsio, rigor, & palpitatio contineatur. CAP. 2.

MOtus sensibiles in animantium corporibus, cùm sana sunt, duplices genere apparent. Ex arbitrio sanè, aut voluntate ac impetu, aut quomodocũq; nominare velint nominum quidem periti, rerum autem scientiam negligentes, qui neruorum musculorumq; ministerio fiunt: atq; has medici voluntarias actiones appellare solent. Alij verò motus in animantium corporibus existunt, qui arteriarum & cordis officio obeuntur, quos vitales nuncupant. Ac aliud quoddam tertium motuum genus in venis habetur, quod sensibus nõ percipitur. De quibus duobus in præsentiarum dicere opus non habeo: Verum qui musculis & neruis perficitur, per quem & manus, & crura mouemus, in tremoribus, conuulsionibus, rigoribus morbidis, interim & in palpitationibus apparet. Omnes etenim eiusmodi affectus, vitiati motus sunt instrumentorum eorundem, quibus arbitrarij sanorum motus obeuntur.

Quid sit tremor. CAP 3. E

TRemor itaq; facultatis, quæ corpus substinet mouetq;, infirmitate accidit. Non enim ex se-
ipsis animantium particulæ tam graues cùm sint, deorsumq; ferri natæ, in omnẽ locum mo-
uentur: verùm facultas, quę per neruos musculis à principio transmittitur, veluti vehiculũ quod-
dam, & motus ala ipsis est: quam cùm prorsus perdiderint, perdunt autem resoluta, deorsum fe-
runtur, & auis cui pennæ defluxerint instar, concidunt: vnde nullus ita affectis motus relinqui-
tur. Sin autem virtus quidem reliqua fuerit, sed pauca & imbecillis vt neq; corporis partes satis
sustentet, vehatq;, aut tanq̃ graue pondus aliquod ferre nequeat, necesse est partem ita dispositã,
tremulam conspicari. Siquidem motus qui ab imbecillibus, supra vires & violenti & ad necessi-
tatem fiunt, tremuli existunt. Puto te subinde vidisse aliquem, qui graui põdere sublato incedere
violẽter conaret̃, q̃ cruribus intremisceret: quinetiã si manibus præter vires graue aliquid porta-
re aggrediat̃, manus habebit tremulas. Pari modo homo (cum timet expauescitq;) siue manibus
quid facere, siue volet ingredi, manus quidẽ si his functionẽ obire aliquã audet, tremulas: crura
autẽ si conat̃ incedere, habebit. Minuit enim nihilominus & timor viriũ robur. Quæ vbi semel
collapsæ fuerint, & debilitatæ, quiduis etiam multò leuissimũ, graue censebit. Quapropter & cor
pus animantis, quod prius erat leue, oneris modo ipsas aggrauat. At senes simili modo ex imbe F
cillitate vt plurimùm tremuli sunt: præterea, quibus ex morbo corporis robur laborauit, nec ijs
quoq; citra tremores motus fiunt. Siquidem in omnibus qui in hũc modum habent, vis particu-
las mouens sustentansq;, nunc debilitata, id quod prius attollere solebat, amplius non potest, tan
quam in motu vacillãs. Vbi verò totus naturæ tenor remiserit, ibi corpora eo quod eleuet desti-
tuta, suo pondere deorsum feruntur: ac ibidem manerent (quemadmodum in resolutionibus,
quas paralyses græci appellant) si totas vires robur omnino destituisset. Quantũ autem ipsius re-
liquum est, id rursus vehere corpus conatur: verùm neque nunc quantum vult præ imbecillitate
potest, sed modicè quidem eleuat, magis autem deficit, imperfectum mutilumq; hoc quoq; motũ
relinquens: rursus igitur corporibus deorsum ferri concedit. Quod vbi continuè fit, & deorsum
tendens lario sursum vergentem excipit, eiq; rursus coniungitur, duplex sanè & compositus to-
tus fit motus, particulis loca semper per vices mutãtibus. Nomen autem affectui est tremor, quo
corpora deorsum pondere suo vergunt, rursus autem in altum à virtute attolluntur.

Quid tremor differat à palpitatione. CAP. 4.

QVin & palpitatio, qui palmos græcè dicitur, forsan dicet aliquis similiter atque tremor
motus est, quo partes palpitantes, citra voluntatem nostram, nobisq; inuitis attollun- G
tur & deorsum aguntur. Quomodo igitur tremor à palpitatione differet? Hactenus
sanè nihil inter se discrepare vidẽtur, verũtamen discrimen intercedit. Neq; enim locũ affectum
eundem esse palpitantibus, neq; causam, neq; accidens esse dixero. Quippe nemo qui artus mo-
uere non instituerit, tremet: palpitantes autem particulæ etiam si in quiete fuerint, siq; nullum
ipsis motum induxeris, palpitant. Decipiuntur hic quoq; multi, dum capita tremula conspiciunt
nonnullis, manum immobilem, & crus, vt visum fuerit, extensum habentibus, deinde nihilo mi-
nus tremantibus. Quos hanc sententiam docere conuenit, quæ non à me nunc primùm dicitur,
sed etiam à multis veterum: non quæ moueri videntur, ea moueri sola pronunciantibus. Multa
siquidem citra motum esse videntur, vnum eundemq; locum obtinentia, nihilo autẽ minus mo- *
uentur. Siquidem aues non modò sursum & deorsum tendẽtes, sed etiam si locum vnum in aere
occupent, in motu tunc quoq; esse censebuntur. Nam si in eo loco mortuum auis corpus situm
fuerit, facilè ad terram decidet, pondere suo inclinans. Vnde constat, & corpus quod in eodem
manet loco, motus cuiusdam auxilio, in sublimi constitisse, tanto vtiq; motu, quantum haberet, si
solo pondere deorsum ferretur. Quare quam immobilitatẽ esse putas, motus est ex duobus qui-
busdam compositus, qui corpus in contraria loca possunt abducere: quorum, si alterum sursum H
vergentem tollas, reliquum videbis ex facili corpus in locum inferiorem deducere. Hoc igitur
& Hippocrates his verbis docet: Stare, vlceribus minimè conducit, præsertim si crura infestent: »
neq; sedere, neque obambulare, sed conquiescere & otio vacare confert. Nam quietem & otium »
tanquã profutura cõmendat: stare autem & sedere minimè prodesse ait, vt quæ à conquiescendo
sint diuersa. Etenim & tunc musculi, qui gestant corpus & à terra attolunt erigũtq;, intensi sunt:
iccirco stare nihilominus q̃ obambulare lassitudinem parit, vt quod & ipsum motus existat. Ani
ma igitur quæ corpus & mouet, & erigit, ablata, statim quod prius rectum erat, in terram incli-
nare videbis. Quo constat etiam cum rectum erat, nõ fuisse citra motum, sed fuisse aliquid quod
subleuaret, gestaret, attolleretq; ipsum. Ego itaq; ne decumbentem quidem hominem, si caput
sublimius habet, pedes autem humiliores, citra motum omnino esse dixerim: sublabitur enim fa-
cilè ad pedes ex sublimiori in decliue vergens, nisi motu contrario huic renitatur. Hæc sanè &
Hippocrates asserebat: Si verò præceps agitur, & à lecto ad pedes delabitur, grauius periculum »
minatur. Nam ad pedes sublabi decumbentem, virtutis extremæ imbecillis nota est firmissima. »
Stare etenim, aut sedere, aut surgere nõ posse, graue quidem, sed minus graue periculum innuit:
quippè multi ægrotantium ad hæc deueniunt desinuntq;, ad extremam nondum imbecillitatem
prolapsi.

A prolapsi. At decumbere non posse viuentis modo, sed hic quoq; tanq; mortuum & inanimatum corpus deorsum ferri, extremum malũ fatetur: quod Hippocrates in cõmentario de humoribus, ἔκλυσιν, (hoc est, virium deiectionem,) appellauit: quod interpretes libri non intelligentes, multa nugati sunt. Nam deiectũ esse instar corporis inanimati, omni robore prorsus & soluto & perdito, ἔκλυσιν vocauit: vt non idem sit deiectũ esse cum eo quod est decumbere, sed quã habet proportionẽ delabi cum verbo decũbere. Ita etiã in auibus diuersum quidẽ est, ad terram deuolare, diuersum rursus in terrã decidere. etenim aliud affectus, aliud actio est. Similiter igitur his, actio quidem decubitus est, affectus autem prostratio deiectioq;. Sed quorsum hæc mihi dicuntur? eò nempe vt illos qui aut crus, aut manum in altum sustulerunt, deinde ita vt habent seruant, ne immotos esse arbitreris, neq; si vnum eundemq; locum semper q; maximè occupent. At si nolis ita dispositis motum adesse, cõcedere, certè actionem ipsis omnino cõcedes, & duplicatum hoc simplicis actionis robur adesse. Nam in simplicibus vnum musculorum genus aut flectentium, aut intendentium artus, operatur. Cùm vero extensos ipsos cõseruas, vtraq; musculorum genera pari robore functionem obeunt. Quòd si huius memineris vera obseruans, quæ prius dicebantur, inuenies, nempe quòd ei qui nullum motum aggreditur, tremor nõ obueniat: vt qui impotentis B & infirmi motus sit accidens. Vnde cuius constat, corpus, cui moueri neutiquam licet, id neque circa motum imbecille & impotens fore.

Quæ sint loca affecta, & causæ palpitationis & tremoris. CAP. 5.

PAlpitatio autem etiam ijs quæ non mouẽtur, accidit. Etenim superciliũ, palpebræ & oculus subinde citra omnem volũtatem attollũtur. Vnde & hoc manifestò arbitror magnã habere vim, tum ad affectus naturæ cognitionem, tum ad exactam à trementibus discretionẽ. Siquidem quæ in palpitantibus particulis eleuationes, depressionesq; apparent, distentiones quædam sunt corporum, quæ ceu replẽtur, & eorundẽ subsidẽtiæ quasi rursus inaniunẽ. Quæ verò tremẽtibus accidũt, totius mẽbri motus est: qui interim deorsum quidẽ verget, rursus autẽ ad superiora ferẽ, sed non dilatatur neq; contrahitur. Ea propter tota sane pars tremit, quũ aliquid facere aggredimur, nullo eorum quæ in ea habẽtur, manente immobili: sed similiter quidẽ musculi, similiter his arteriæ, nerui, venæ, ipsaq; ossa, & cutis nunc sursum, nunc deorsum feruntur: palpitant autẽ non omnia. Neruum igitur aut os, aut cartilaginem, aut aliud quid huiusmodi, nunq; videas palpitare. Non enim habet ventrem, quo vicissim dilatato & contracto, attolli quidem cũ dilatatur, collabi autẽ cũ contrahitur partibus liceat. Porrò musculorum'ne sit affectus tm̃ palpitatio, vt Hero-
C philus opinabatur: an etiam cutis, aut arteriarũ, vt censebat Praxagoras, id rursus cõsiderabimus, siquidem ea speculatio ad loci affecti inquisitionem magis pertinet. In præsentia autem tantillũ repetentes ad priora digrediemur, nempe q palpitatio, distentio quædã sit & subsidentia præter naturam. Tremor autẽ motus præter voluntatem partium, quo sursum & deorsum vicibus pmutatis ferantur. At idem non est neq; dilatari, cum eo quod est sursum ferri: neq; contrahi, cum eo quod est deorsum vergere. Etenim quæ sursum & deorsum feruntur, priori loco relicto in alium transeunt: quæ dilatantur autẽ & contrahuntur, veterem sedem cõseruantia, partim ambientem regionem occupant, partim relinquunt. Quare moueri quidem vtrisq; cõmune, tum quæ dilatãtur contrahunturq;, tum quę sursum & deorsum feruntur. Peculiare autẽ, his sanè minorẽ locum aut ampliorem occupare, ita vt veterem non deserant: illis autẽ semper loca mutare, ita vt nunq; in eodem maneant. Opus autem, opinor, erit hic quoq; distinctione, vt in totũ sermo verus euadat. Subinde enim iam pluribus simul musculis, aut vno quodam insigni vehementer palpitãte, attollitur quidẽ mẽbrum vnà cum ijs, quæ dilatantur: concidit autem rursus cum ijs, quæ contrahuntur. Vnde inuitam eleuationem depressionemq; membri, tremorẽ vocare non oportet, cum videas manifestò musculos palpitantes, à quibus membrum mouetur: ipseq; motus non qualis
D trementibus, apparet. Nam in ijs qui membrum totum in motu propter musculos palpitãtes retinent, proprijs & sensilibus extremis vterq; motus circumscribitur. Trementium verò affectus talis nõ est, sed altero motu adhuc incipiente, vt ita dicã, cõtrarium ipsi coniungi deprehendes, vt ad superiora latio semper deorsum tendentẽ excipiat: hanc autẽ ab illa rursus continuè impediri, ita vt imperfecta quidẽ semper sursum latio, imperfecta quoq; deorsum inclinatio existat. At hæ sanè affectuum tibi notę erunt, ac his symptomatibus inuicem differũt. Reliquum est vt locũ affectum & causam consideremus. Palpitationum causam esse pronuncio spiritum crassum & vaporosum, cui non sit transitus. Hunc autem colligi oportere dico in concauitate quadam non admodum exigua, si pars distensionem sensibilem habitura est. atq; totum hoc summatim explicatum est. Cæterùm oportet vt cùm tu substantiam illam esse spiritualem demonstras, causæ addas, ob motionis ac solutionis celeritatem. Quid enim tam facilè vel congregari, vel inaniri potest aliud, quàm spiritus? Etenim quæ hominem constituunt, vt Hippocrates nos docebat, sunt solida, humida, & spiritus. Meminit autem ipsorum his verbis, continentia dicens, contenta, & impetu ruentia. Continentia quidem solida nuncupans, vt quæ comprehendant tegantq; humida: contenta autem, humores, vt qui à solidis comprehendantur: quæ impetu feruntur, spiritus. Siquidem in omnem corporis partem momento temporis, & facilè, & citra impedimẽtum

peruenīunt. Citam igitur vacuationē, aut repletionem, aut distentionem, aut subsidentiā, aut de- E
pressionem, aut elationem, aut alium quēdam motū, nullum ex omnibus præter spiritū effecerit.
Quare & palpitationum causa, substantia quidem spiritus: qualitas autem substantiæ, humiditas
est, & crassities, vt paulò antè dicebamus, cū crassum vaporosumq; nominatemus. Si enim æthe-
reus foret, tenuis & purus, citra impedimentū transiens, neq; repleret vnq̃, neq; vacuaret partes:
crassior autem q̃ meatus corporū exigant, in quibus colligitur, reclusus intus (si quidem cōcaui-
tatem corpus obtinet) hanc replens, & excitat & distendit regionem circūfluam: sin minus, inter
duo collectus corpora ab vno ad alterum transit, ascititium sibi sinum efficiens. Hic sanè modus
secundus dictus, etiam in cute subinde palpitationes excitat: non cute ipsa concauitatem quandā
in se sortita, sed in spatio quod cutem & corpora subiecta intercedit, spiritus tūc colligitur. Prior
autem modus in musculis potissimùm accidit, in his enim concauitates & multæ sunt & exiguę.
Praxagoras pulsum arterijs attribuit, sicut nimirum & palpitationem, tremorem & conuulsionē
arteriarum affectus. ac pulsum sanè in naturali statu habere: palpitationem verò, tremorē & con-
uulsionem magnitudine inuicem differre, sed motus esse pręter naturam. Quòd igitur non rectè
sensit, solis arterijs palpitationem attribuens, haud difficile est deprehendere. Quippè manifestò
videre est frequenter & cutem palpitantē & musculos, cū nulla in loco sit arteria, vel si esse quan- F
dam cōtingat, ea sit admodum exigua. Vnde liceat manifestò alicui cognoscere, tantā distentio-
nem non ex arteriæ magnitudine proficisci. Porrò num rectè nōnulli musculosis corporibus so-
lis palpitationē attribuant, id mihi multò dignius consideratione videtur. Ego etenim etiā planè
existimo arteriam manifestò non modò palpitans, sed etiam conuulsorium quid subinde repræ-
sentantem inueniri, quemamodum & alij pulsuum periti fatētur. Verùm de hac disputatio pro-
lixior est, & in libris de pulsibus cōprehensa. Iam plerisq; hominum non rarò palpitationes in so-
la cute euidenter fieri apparent, cū vaporosus spiritus in aliqua ipsius particula generatus retine-
tur, & in transitu moratur: ita etiam si in musculis, aut alio quodam corpore spiritus flatulentus
redūdauerit, in illa palpitationem excitat. Quoniam verò spiritus crassus, nebulosus, aut caligino-
sus, aut flatulentus, aut quomodocunq; nominare velis, palpitationis causa efficitur: ideo ætates
frigidiores palpitationi obnoxiæ sunt, natura corporis frigidior, regiones frigidæ, anni tempus
hybernum, vita otiosa, repletioni & ebrietati dediti, cibi frigidi & flatulenti, & vt semel dicam,
omnia quæ corpus refrigerant: quæ verò his contraria sunt, palpitationes statim tollunt. Nam
calefacientia spiritus attenuant, & corpora reddunt rara molliaq;. Refrigerantia autem densant
quidem, contrahunt, & corporum meatus cogunt conniuere: incrassant autem coarctantque, & G
turbidum spiritum reddunt. Facilè igitur retinetur à perspiratu impeditus, tum sua ipsius crassi-
tie, tum corporum, quæ ipsum continent, densitate. Calida rursus contrario refrigerantibus mo-
do fundunt, laxant, corporum meatus aperiunt, ipsum spiritum attenuant, ad motumq; facilè in-
citant, facilesq; ita transitus ipsi efficiunt. Quapropter etiam veteres medici palpitationū reme-
dia adinuenere, quæ extenuare & calfacere possunt: cuiusmodi sunt, quæ constant euphorbio,
pyrethro, lèmnesia, sulphure & pipere, aliaq; id genus composita: item inter aquas, quæ è terra * Adarce.
prosiliunt calidæ, atq; ex his potissimùm nitrosæ, sulphuratæ, & bituminosæ, easq; commendāt.
Vtuntur autem & marina calfacientes ipsam, & muria, si marina desit. Iam potui exhibent medi-
camenta calida, præsertim ex castorio confecta. Hoc sanè etiam extrinsecus impositū, non modò
epotum, generosum est medicamentum, vt quod calfacere simul & extenuare, siccareq; abundè
possit. Palpitationis sanè cuiuslibet ex frigido generatio est: Tremoris autem neq; vna occasio,
neq; causa frigida est, verùm dispositio, facultatis quæ corpus mouet imbecillitas. Huius autem
causæ, quæ huc corpus perducere potest, non vna species est, sed vel alimenti inopia, quemadmo-
dum in cholera, valido alui profluuio, largo sanguinis fluore, aut magno ieiunio: vel vitali robo-
re soluto, quemadmodum in stomachicis, & cardiacis deliquijs: vel violento & valido frigore oc- H
cupante, aut plenitudine ipsa, pōderis modo degrauāte, imbecilla ad motus efficitur. Vnde neq;
vna remediorum species trementibus, quemadmodum palpitantibus, adhiberi potest. Verùm
si à perfrictione tremorem experiantur, calidum ipsis præsidio est. Nam qui per hyemem iter fa-
cientes, deinde valido frigore correpti, semimortui & tremuli domum reuertuntur, facillimè ab
affectu liberati sunt, caloris adhibiti beneficio. Similiter his medemur, & illis qui per refrigeran-
tes febrium insultus & rigent & tremunt. At si per sudorem digesti, fiant tremuli, vt in deliquijs
cardiacis & stomachicis, calefacere hos extremum malum est. Quippè contrarium in his conue-
nit, nempe cutem densare, quæ refrigerant, adstringunt, coarctantq; meatus, adhibentes: nō quæ
calefaciunt, laxant & adaperiunt. Quòd si penuria alimenti, vt in longis ieiunijs, aut immodera-
tis vacuationibus tremores oboriantur, hoc ne verbis quidem indiget. Cuiuis enim constat, ali-
mentum hos desiderare. Qui autem viribus humorum copia grauatis tremunt, his vacuationes
remedio sunt: quemadmodum & Hippocrates alibi docet his verbis: Estymargei ancillæ, cui »
neque sanguis fluxerat, postquam filium peperisset: os autem vuluæ auersum erat, ac dolor in »
coxam & crus pertingebat, ex talo sanguis detractus profuit, & si tremores totum corpus oc-
cuparent. Sed ad causam veniendum, & causæ occasionem. Mulieris meminit, quòd à partu

celebri

A celebri illa secundarum puerperij purgatione, vacuata non esset: deinde tremor oborireret. Hanc, inquit, sanaui sanguine ex talo detracto: etsi tremores totum corpus occuparent. Quid iam aliud, hîc obscurè subindicat, quàm ꝙ alius sanguinem nō misisset? Frigidum enim affectum tremorem esse creditur, sanguinem verò calidum. Non igitur ausus fuisset aliquis sanguinem vacuare in affectu qui calefieri desiderat? Ego tamen, inquit, ausus sum: & rationem docet. Sed ad causam veniendum est, & ad causę occasionem. Id quod infestabat, inquit, & infestantis causam noui. Quod igitur infestabat, sanguinis copia erat: causa ipsius, vuluæ ad coxas inclinatio, propter quàm mulier purgata non erat. Sanguis igitur quem vacuatum esse oportebat, non inanitus, sed in corpore oberrans, naturæ pondus erat. Vnde tremoris causam intelligens, sanguinis copiam: occasionem verò causæ, vuluæ affectum: deinde copia quidem vacuationem indicante: parte autem affecta, locum per quem vacuare conueniebat: ambo hæc coniungens, sanguinis detractionem ex talo molitus est: hanc quidem, quoniam sanguinem vacuare volebat: ex talo autem, quia vterus affligebatur. Quòd igitur sanguine abundante venam incidere oportet, nemo non nouit, si quidem in venis ille continetur. Quòd autem vtero affecto circa talum, aut in poplite diuidere conuenit, nisi prius venarum communiones ex Anatome didiceris, haud poteris id quod dico, asse-

B qui. Alia enim alij corporis parti vena communicat, oportetq́; vacuationes semper ex communibus moliri: nam si venas quæ nihil parti affectæ communicant, incideris, neq; affectæ medeberis, & sanam semper offendes. Necessarium igitur nunquàm non videtur, vt is qui rectè medebitur, causam ex qua affectus oritur, cognoscat. Verùm de tremoris causa hæc sufficiunt. Locus aũt affectus in tremoribus, vnus necessariò non est: atque hoc loco carpendus mihi venit Praxagoras, & Herophilus: hic, ꝙ tremorem in neruoso ipso genere semper constitui ostendere contendat: ille, ꝙ arteriarum affectum, tremorem dixerit. Praxagoras igitur longè à verò abest: Herophilus autem deceptus est, qui virtutis affectum, instrumentis attribuerit. Quòd etenim neruosum genus, non arteriosum motibus voluntarijs subministrat, rectè intellexit. Quoniam autem non idem neruorum corpus, motus causa existit, sed hoc quidem instrumentum, causa autem mouens, virtus quæ per neruos dispensatur, hîc reprehendendus venit, qui virtutem & instrumentum non distinxerit. Si enim distinxisset, statim vtiq; cùm opus offendetur, non instrumentorum modò, sed etiam facultatum affectus esse deprehendisset. In mortuis igitur nullos neq; nerui, neq; musculi affectus experti sunt, quos pati ipsos & Herophilus & Praxagoras arbitrantur: deseruit autem eos omnis motus protinus vnà cum anima, cuius instrumenta musculi sunt, & nerui. Non

C igitur musculi est, neq; nerui mouere, sed animæ. Neq; enim tibiarum opus est, sonus qui ex eis perficitur: neq; citharæ sonus, qui hac præstatur: sed tibiæ cantus, opus quidem est tibicinis, per instrumenta tibiarum effectum: citharæ sonus, musici, instrumentum verò cithara. Corrumpitur autem & tibiæ sonus, subinde quidem propter operum artifices: interim propter instrumentorum, quibus vtuntur, offensam: ita & motus in animante arbitrarij, opifex quidem artifexq́; facultas est, quæ animal gubernat: instrumenta autem, nerui & musculi. Itaq; non moueri, & male moueri, aut ex instrumentorum affectu, aut facultate his instrumentis vtente, accidet. Palpitationes igitur, conuulsiones, & resolutiones, instrumentorum læsiones sunt: tremores autem, facultatis imbecillæ affectus.

Quid sit rigor, quæ illius causa, & quo pacto generetur. CAP. 6.

AC tremor sanè à palpitatiōe manifestò distinctus est, à rigore aũt hoc pacto distinguas licet. Prius considerandũ venit qd sit rigor: etenim & hoc ex ijs quę admodũ sunt cognita, esse putaẽ, nihilo tñ minus difficile dijudicatu est: nō hac modò ratione ꝙ causam inuenire, vel dispositionẽ, q̃ ex ea corpori obuenit, haud procliue sit: sed ante hæc adhuc quòd in ipsa notionis descriptione errare mihi illi videnẽ. Rigorem. n. si qdem ita sermone absoluto, perfrictionem dixeris, vt

D nonnulli pronunciarunt, error manifestus est, cũ multi qdem validum frigus sentiant, non tñ etiã rigeãt: imò nec si validã perfrictionẽ statuas, ne hoc qdẽ verũ est. Nam qui stomacho, aut cardiaco deliquio rigẽt, validè qdẽ algẽt, non aũt rigorẽ experiunẽ. Iam pfrictionẽ cũ tremore, rigorẽ dicere (in quã sententiam pleriq; medicorũ descendũt) occasionẽ habet deceptionis: nẽpè concussionẽ corporis, ac vibrationẽ q̃ vehemẽtibus rigoribus cõiuncta est. Deprehendiẽ aũt manifestò, ꝙ neq; oĩbus rigentibus acciderit, solis aũt ijs, qui vehemẽter rigent: neq; ijs, qbus accidit, affectus qui aduenit, sit tremor, sed q̃dã veluti cõcussio & vibratio. Tremor etenim, vt demonstrauimus, nisi partem mouere voles, nō accidet. Agitatio aũt seu vibratio, q̃ validos rigores comitaẽ, tam violenta & necessariò corporibus incidit, vt conquiescere nō liceat, ẽt si strenuè admodũ renitaris. Ac tremor sanè vtius partis affectus, rigor aũt totius corporis est. Vnde mihi & Platonẽ mirari subit, q tremorẽ cũ rigore confundat. Si. n. ij qui rigorẽ interpretati sunt, tremorẽ cũ perfrictione, aberrarunt, qũo ipse idem esse tremere & rigere existimãs, vera p̃dicauerit? Nam p̃ter ea q̃ diximus absurda, ẽt hoc adhuc ei refragaẽ, ꝙ nonnulli tremãt, nullũ frigiditatis sensum experiũtes, nō tñ fieri põt vt qs citra pfrictionis opinionẽ rigeat: iccircò neq; illi q rigorẽ pfrictionis sensum esse dictitarunt, procul ab affectus notione abijsse videnẽ. Non. n. idẽ sanè dixeris, pfrixisse & frigus sentire. Quæ verò resoluta sunt, torpida, difficili aut prorsus nullo sensu prædita, omnia perfrixerunt.

Vetus Iterpres ita habet. Quoniam videmus corpora syncopizantium causa stomachi vel solũmodo cordis, infrigidari forti frigiditate, nec tamen manifestatur rigor in eis.

Item

Item quod tremorem expertum eſt, paraplexiam, epilepſiam, ſimiliter & flatus, & aquam inter B
cutem, & inflationes, & œdema, totum frigidum eſt, ſed nullum ex ijs frigiditatem percipit, vnde
neq; riget: ſin autem ſentiat, protinus certè & rigebit. Propter hæc itaque Platonem dico non re-
ctè opinari idem eſſe rigorem & tremorem, cùm neq; vnius ſit partis affectus rigere, vt tremere:
neq; ſenſus frigiditatis trementibus, vt rigentibus. Et motus in rigentibus ſanè citra mouendi
partes voluntatem, omnino inuitis eſt: in trementibus, non citra mouendi arbitrium. Sed Plato-
ni ſanè aliquis forſan condonauerit, ꝙ in tam tenuibus & medicis rebus errorem admittat, quãuis
aliorum affectuum corporis propè omnium generationem exactè ſit perſecutus. Athenæum aũt
Attaleum demirari par eſt: multò etenim Platone adhuc recentior, nõ in cauſæ rationibus modò
Platonem ſequitur, id enim tolerari poterat, ſed etiam circa notionem ſimiliter atq; ille confuſus
apparet. Neque enim rigoris tremorisq; notionem diſtinxit, deſcribensq; rigorem in hunc mo-
dum ait: Pugnam concuſſionemq; hanc tremor comitatur, totus autem hic affectus frigidus, & »
cauſa efficiens idem nomen ſortita eſt, vt (inquit ille,) & Plato affirmat: hic enim ipſam Platonis »
ſententiam protulit. Habet autem vniuerſa hunc in modum: Nam humorũ corporis, partes gran- »
diores, cùm in minorum ſedes ſubire nequeant, expellunt eos, & noſtram in corpore minimam »
humiditatem trudunt, aliam ab externo inæqualiter motam, neq; immobilem propter æquabili- F »
tatem, & impulſionem efficientes, coagulant. Quod autem præter naturam cogitur, ſecũdum na- »
turam ipſum ſibi renititur, inq; contrarium repellit. In hac pugna & conquaſſatione tremor ri- »
gorq; conſiſtit: omniſq; eiuſmodi affectus, cauſaq; efficiens frigida eſt, atq; eodem nomine appel
latur. Quòd ſanè neq; tremori idem eſt rigor, nec perfrictio ſimpliciter, imò neq; perfrictio vali-
da, manifeſtò oſtenſum eſt: quod autem paulò ſuperius dictum eſt, nempè perfrictionem eſſe ſen-
ſibilem, diſcutiamus num falſò prolatum ſit. Nonnulli enim rigorem non ſenſibilem eſſe frigidi-
tatem, ſed moleſtam eſſe arbitrantur: ſiquidem multi etiam ex ſanis frigere admodum dicuntur,
alij ſponte refrigerij deſiderio diutius in aqua frigida immorati: quidam etiam † {huius vſu} in † Al. inuiti
frigida diutius verſantur, rigent aũt non ſtatim, quemadmodum nec qui lauit, deinde ſeipſum in
frigidam coniecerit: neq; enim hic, niſi admodum diu immoretur, riget, etſi frigiditatis qualitatẽ
manifeſtò ſentiat. Quapropter, quantum ad frigiditatis ſenſum attinet, omnes hi ſtatim rigerent,
ſi rigor frigiditas eſſet ſenſibilis, ſed non rigent meritò: non enim eſt omnibus cum dolore frigi-
ditas, ſed nonnulli ipſorum, qui æſtiuo tempore validum calorem non tolerantes in frigidam ſeſe
conijciunt, adeò frigiditate oblectantur, vt tandiu in ea morentur, donec tangenti tibi glaciei mo-
do refrigerati eſſe videantur. An igitur totum iam habebimus, ſi rigorem dolorificam moleſtiam G
definiamus? an quid adhuc deſideratur? Fortè enim non quilibet rigor ita finiendus venit. In
ægrotantibus ſanè non idem videntur rigere, cum eo quod eſt horrere, aut algere: dicimus igitur
ſubinde acceſſionis inſultum, huic ſanè cum rigore, alteri cum horrore, alij cum frigiditate ſola
oboriri: & in omnium medicorum commentarijs idem vſus verborum exiſtit. Ita cùm quis cum
nulla concuſſione corporis & agitatione perfrigeſcit, non hic riget, verùm ſi affectus rigor appel-
lari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accedere oportet: qđ ſine hoc accidit, ſine
cutem quidem inæqualiter commouet, perfrictionem nominant: ſin autem hanc quidem pertur-
bet, quatiatq; per quoſdam inſultus, corpus autem totum non commoueat, horrorem nominant:
vt hic cutis ſolius affectus talis exiſtat, qualis totius corporis rigor. At in ſanis alio modo rigere
dicimus, nempè in omni dolorifica perfrictione: ſin autem ratione morbi obueniat rigor, non ſa- *
tis eſt hoc tantum dixiſſe, ſed totius corporis turbationem apponere conuenit. Quod aliqui in-
ducentes, perfrictionem cum tremore ipſum appellarunt, manifeſtò autem non ſunt interpreta-
ti: quippè tremorem nuncupare neutiquam oportet, ſed agitationem quandam præter volunta-
tem, aut vibrationem, aut concuſſionem, aut aliud id genus nomen inuenire: nam tremoris vo-
cabulum de peculiari affectu enunciatur. Qui igitur morbidum rigorem diffiniunt, perfrictio- H
nem, alium nullum dicere videntur, quàm eum qui ſanis accidit: etſi totum genus, de quo medici
omnino diſputant, etiam commemorati viri diffinire ſtatuerint: morbidum autem vocamus,
cùm à nulla exteriori cauſa violenta corpus, ſed ex ſe talem obtinet diſpoſitionem. Ita enim, puto,
Hippocrates quoque aiebat: Cùm quis cauſone affligitur, ſi rigor ſuperueniat, liberatur. Non »
igitur, aqua frigida febricitanti ſuperfuſa, rigorem excitabis, ſed cùm ex ipſa corporis diſpoſitio-
ne ſuſcitatur. In eundem modum & hæc ſunt pronunciata: Cum rigore deſipientia, malum teſta- »
tur: item obliuio, malum. Rurſus: Sexto die rigores difficile iudicium notant: Nam rigores inci- »
piunt mulieribus ex lumbis per ſpinam potius, ſed & viris potius retrò quàm antè. In omnibus »
his rigor non qui ſanis accidit, ſed qui morbidus explicatus eſt: qui nimirum eſt perfrictio dolo-
rifica cum quadam inæquali totius corporis concuſſione, agitationeq;. Cùm igitur quid tan-
dem rigor ſit nouerimus, reliquum eſt, vt inſpiciamus quæ cauſa ſit efficiens, quas potiſſimùm
præcedentes cauſas comitetur, & quibus ſuperueniat diſpoſitionibus, ac de vniuerſa ipſius
generatione diſputemus. Quòd enim rigor natiui caloris affectus ſit, omnibus ferè in con-
feſſo eſt. Requirit autem totus hic ſermo auditorem diligentem, & qui plurimum men-
tis habeat. Ego etenim natiui caloris affectum, rigorem eſſe dixi, ne quis externi dictum

eſſe

A esse ratus, mentiri forsan ne opínetur contra Erasistratum, Praxagoram, Philotimum, Asclepiadem, aliosq; plurimos, qui calorem non insitum, sed ascititium esse censent. Quomodo enim hi natiui caloris affectum dixerint, qui prorsus natiuum calorem ignorarunt? Verùm genuinum sanè, vt diximus, non omnes calorem esse fatentur: generationem autem ei ascititiam molientes, variè alius aliam, vnum hoc omnes concedunt, esse aliquod secundum naturam in vnoquoq; animante calidum in conuenienti mensura æstimatum: ac circa hoc rigorem, horrorem, omnemq; perfrictionem fieri aiũt. Asclepiades igitur, cùm non modò calidum, sed ne aliam quidem vllam vim insitam statuisset, omnem febrim propter quasdam corpusculorum in meatibus obstructiones, semper constitui dictitat: in magnitudine autem meatuum differentiam ipsius ponens, molitur ita ostendere, quibusdam sanè necessariò coniunctum esse rigorem, quibusdam non. Ac ego nisi longiorem, quàm par est, sermonem forè sperarem, & præcipuè iniquum censerem de Asclepiade quidem solo agere, aliorum verò dicta omittere: aut rursus omnium mentionem facere aggrediens, in longam ac infinitam sermonis prolixitatem incidere me timerem, deinceps vtique de omnibus opinionibus contemplatus, vnde vnaquæq; probabilem occasionem haberet, quid potissimùm eis imponeret, & vbi aberrarent, cum ostẽdissem, ita ad nostram descendere opinio-

B nem. Verùm hoc in aliud tempus differatur: neq; enim Athenæum laudo, qui de Asclepiade, Heraclide Pontico, Stratone Physico, aliquid dicat, nullius autem aliorum meminerit: etsi non modò horũ opiniones de rigore, sed alias multò plures nihilo minus celebres & probabiles, explicare potuisset. Nos igitur initio hoc sumpto quod omnibus in cõfesso est, nempè rigorem affectum esse caloris in vnoquoq; animante natiui, videamus quomodo oriatur. Procedet autem disputatio ex Hippocratis principijs, non autem corpuscula & meatus statuemus corporis nostri elementa: neq; calorem, motus, aut attritus, aut alterius cuiusdam causæ sobolem pronunciemus, sed corpus quidem totum conspirabile & confluxile censemus: calorem autem non acquisitum, neq; animalis generatione posteriorem, verùm ipsum primum, primogenitũ, & insitum: Ac natura sanè, & anima nihil aliud quàm hic existit. Quare si subsiãtiam p se mobilem, & semper mobilẽ ipsum intelligas, haud errabis: singula autem hæc seorsim indagemus, etsi de ipsis alibi discere liceat: in præsentia autem sermonis continuitas examinanda est. Nam calor insitus ceu semper mobilis, neq; intrò solùm, neq; extrà fertur, sed alterum ipsius motum alter semper excipit. Celeriter enim si intus calor maneret, in immobilitatem cessaret: si foras efferretur, & hic motus dissiparet ipsum, atq; hac ratione perderet: modicè autem extinctus & modicè accensus, vt Heraclitus aiebat, semp

C mobilis ita perseuerat. Incenditur igitur quum ad ima inclinat, alimenti appetens: ab intimis elatus, & vndequaq; dispersus, extinguitur. Verùm ad superiora exterioraq; lationem, & vt ita dicã, à suo principio explicationem, quòd natura calidus sit, experitur: intrò autem fertur & deorsum, hoc est ad proprium principium viam init, quoniam frigidi aliquatenus particeps est: quippè ex calido & frigido temperatus. Prima sanè calidi ratione, sua sponte mouetur: atq; hoc potissimum ad actiones indiget: magnum tamen ipsi vsum & frigidum exhibet. Solet enim calidum in sublime attolli, ac cum eo alimentum adducere: si autem frigidum non obstaret, etiã longissimè procederet. Fit autem frigidum huiusmodi caloris motui impedimento, ne dispersus aboleatur: quippe periculum est, ne ipse præ leuitate & impetu sursum à corporibus discedat: sed frigidum retinet, impeditq;, & vehementiam nimij huius motus tollit. Redeamus igitur ad superius institutum, ostendentes qualisnam natiui caloris affectus sit rigor. Quod etenim vbi in naturalibus temperamenti terminis manet animal, sanitate fruitur, verbis non indiget: hoc est, cùm vt Hippocrates aiebat, calidum & frigidum mutuo inter se temperamento mediocriter habent: sin autem alterum altero sit fortius, animal ægrotare necesse est, ea morbi specie, quæ causæ superantis naturæ respondeat. Inflammationes igitur, erysipelata, herpetes, carbunculi, affectus testantes feruorem

D æstumq; igneum, ac omnes febriles passiones, cùm vis calidi euicerit. Contrà conuulsiones, tetani, palpitationes, stupores, resolutiones, epilepsiæ, & paraplegiæ, frigidi superantis affectus. Ex huiusmodi vitijs vnum est & rigor hic, non simpliciter perfrictio existens, sed cum sensu: vnde adijciendum ei est, subita ac vniuersim facta. Præterea vehementem perfrictionem & violentam esse oportet, vt ex manifesta distinctione vera colligas, rigorem insiti caloris perfrictionem
« esse subitam & violentam. Rursus enim, vt Plato dixit, quod sensim & paulatim fit, insensibi-
« le: quod autem sensile, necesse est hoc vehementer moueri, & tremere subitò. Quare perfrictio quidem insensilis, longiori temporis spatio & paulatim accidit: cita autem & emergens admodum, cum sensu prorsus contingit: neq; enim huiusmodi affectus latere poterit. Iam talis affectus cum frigiditatis sensu non omnis dolorem adfert, sed interim etiam voluptatem, ex Platonis nimirum testimonio, cuius verba ita habent: Affectus præter naturam, & violentus, subitò acci-
« dens, dolorificus est in nobis: quod autem ad naturam redit subitò, suaue est. Quare, subitò, vtriq;
« & suaui & dolorifico commune est, necessariò, ne affectus lateat, cõiunctum. In hoc autem, quod non latenter in naturalem statum reducit, suaue est: quòd autem extra naturalem statum eduxit, dolorificum. Vnde vnum & idem numero frigidnm, partim oblectat, partim dolorem infert. Siquidem corpori præter modum calfacto admoueatur, omnino oblectat: nam immoderato

calore laborans ob deficientis frigidi ingreſſum mitigatum, oblectatur quidem cùm mitigatur: E
ſuam autem naturam obtinens, ſi ſubitò refrigeres, dolore afficies: nam ob temperamenti im-
moderationem laborabit. Siquidem, vt ait Hippocrates, ijs quæ ſecundum naturam habent vbi »
mutantur corrumpunturq;, dolores accidunt. Non ſolùm igitur ſubitam & vehementem frigi- »
ditatem eſſe oportet, vt rigor oboriatur, ſed adijciendum huic adhuc eſt violentiam paſſionis, hoc
eſt præter naturam ſtatum, vt rigor ſit, ſubita perfrictio in ſtatum præter naturam perducens.
Atque hoc mihi obſeruandum in hoc ſermone videtur: præſertim ſi de affectus generatione vera
quis pronunciaturus eſt, vbi dixerit in rigore ſubitam violentamq; natiui caloris perfrictionem
fieri. Refrigeratur itaq; etiam cùm diſſipatur, robore, quod continet ipſum, deſtituente: item ali-
menti, à quo accendebatur, penuria: ſed neuter horum affectuum rigorẽ efficit, aut omnes, qui mo-
riuntur, rigerent. Quapropter corrumpi calidum, vt ita dicam, omnibus morientibus commune
eſt, non tamen rigentibus. Non enim abſoluto ſermone calidum refrigerari oportere aſſero, ſed
& ſubitò & violenter, hoc eſt robuſtum ipſum perſeuerans, neq; ſubſtantia, neq; tenore læſum ab
exteriorum cauſarum aliqua moleſtari. Cõſiderato mihi flammam extrinſecus, interim materię,
vnde accendebatur, defectu interire: interim in ſole ſplendido contabeſcere ac emori: rurſus ab
aqua multa extingui, aut lignorum ſuper eam cumulatim iniectorũ copia ſuffocari: quatuor hæc F
accidentia quatuor de cauſis, non eodem omnia modo, flammam efficiunt. Eius enim quæ in ſo-
le contabeſcit, robur diſſipatur, aeris nos ambientis violentia diſcuſſum: nam radiorum ſolis ro-
bur igne fortius eſt, & durabilius. Cùm verò materiæ defectu non amplius accenditur, ſubſtan-
tia deperdita, interit. Quod enim accenſum eſt, ſemper in motu ad exteriora diſcutitur diſſipa-
turq;: intrò autem inclinans alimenti accipiendi gratia, deinde eo deſtituta, imbecilliter adeo ſe-
cunda vice porrigitur. Materiæ autem copia grauata & reſpiratione deſtituta, ſtrangulatur. De
noxa autem quæ ab aqua prouenit, manifeſtius eſt, q̃ vt verbis indigeat. Pugna enim valida flam-
mæ eſt aduerſus omnem & ſynceram & multam humiditatem, vt ſi & oleum ipſi cumulatum ex-
hibeas, neceſſum eſt ſtrepitum & concuſſionem quandam oboriri, igne propemodum voce vio-
lentiam fatente. Talem ſanè affectum in caliditate inſita, rigorem intelligito. Neq; enim cum ma-
teriæ inopia calidum laborans, nec alimentum ſentiens contabeſcit, nec cùm à copia ipſius gra-
uatum, nec cùm imbecille labaſcit, rigorem fieri deprehendes: ſed cùm validus exiſtit adeo, vt
expandi poſſit, deinde prohibetur. Propter hoc ipſum etiam agitari corpus accidit, duplici hîc
quoq; & compoſito motu oborto, vt in trementibus, ſed diuerſa ratione. Illic etenim facultatis
corpus mouentis imbecillitate, mixtus motus ortus eſt, prout robur membrum erigens remiſe- G
rit, parte ſemper deorſum ſublabente. Nunc autem naturali caloris motu vi impedito, rigor oc-
currit. Cupit etenim tanquam nec ſubſtantia, nec robore oblæſus tum expandi, tum in omnes
corporis partes diſtribui: prohibitus autem, & vi in altum repulſus, ad proprium principium
refugit. Cùm autem ibidem manere nequeat, (nam ſubſtantiæ ſemper mobili, loco conſiſtere,
mors eſt.) ſeſe colligens & veluti in vnum congregans, æquabiliter ſanè non intrò libero motu
protenditur: ſed vehementi latione vtens, & veluti à carcere exiliens, nonnunq̃ inſurgit motu ad-
uerſus ea, quæ tranſitum ipſius occupant: illa ſanè propellere, vias autem puras reddere conten-
dens. At cum in ea impingit, à latione ſanè impetuoſa cohibetur, totum autem corpus cùm inci-
dit, perturbat. Nam præter alia etiam vaporoſus nunc redditus, dum illiditur in ea quæ obſiſtunt,
intrò rurſus reſilit, ceu ictu repercuſſus, ac iterum ad principium reuertitur: inde rurſus erũpens,
incidit violentius, iterumq; reſilit, ẽt in hoc illapſu: idq; frequenter per ſucceſſionẽ fit, q̃diu noxia
perſeuerant. Hac itaq; ratione affectus dolorificus, tanq̃ corpore ictibus laborante, & motus in-
æqualiter inuadit, & in vtroq; motu animal riget. Nam cùm in naturali ſtatu erat, cõnatus noſter
calor æqualibus & liberis tranſituum vijs vtebatur, tẽpore & menſura motus in ſe inclinans, de-
inde ſe explicans: cùm autem riget, neq; inclinationes, neq; explicationes, motus exiſtunt. Iuſtius H
autem dixeris ipſum intrò quidem proficiſcentem, (vtar aũt non meis, ſed veterum virorum vo-
cabulis) reſilire, impelli, reprimi, & confugere: foras autẽ tendentẽ, erumpere, excuti, elabi, & exi-
lire. Etenim & hæ vetuſtiorum hominum dictiones, oẽs probè prolatæ ſunt, & affectum acciden-
tem, q̃ licet maximè, manifeſtò interpretantes. Agitari aũt dico omnia in corpore, & concuti, tur-
bariq;: ac omnis in rigore motus inæqualis, inordinatus, citra voluntatem eueniens, ob inæqualẽ,
validum, & violentum illapſum inuaſionemq;, & repulſum caloris inſiti, vaporoſi redditi, pficit.
Iccircò corpus poſt rigores amplius recaleſcit, q̃ cùm in naturali ſtatu calidũ erat. Iam effunduntur
etiã ſudores: cùm.n. per multos inſultus noxia liberè propulerit, & abſolutè reſpirauerit, tribus de
cauſis corpus incaleſcere neceſſe eſt. Primũ, ꝙ frequẽter calor à pſpiratu exteriori repreſſu in alto
colligit: deinde, ꝙ nunc totus foras vehemẽter expanſus eſt: poſtremò, ꝙ caliditas inſultu, ictu, vio
lentoq; motu accendi ſoleat. Ac lignum, aut lapidem atterens, confricansq; nonnunq̃ ignem ac-
cendes: at inſitus ſpiritus, cùm natura ſit calidus, ſi vehementer moueat, non multò magis accen-
det? Sed hoc in naturalibus motibus euidenter videre licet. Nam currentes, luctantes, confrican-
tesq;, ac alio quodam modo ſe mouentes, nihilo minus incaleſcunt, q̃ ſi quis in ſole ęſtiuo, & apud
ignem incaluerit. Subinde accidit etiam in huiuſmodi ex alto reditu, calorem ceu feruidum,

aliquid

A aliquid humorum confertim effundere, quem sanè sudorem appellamus. Quocirca post rigorem, refrigeratum non recalfieri iterum, malum est, nam calor inter pugnandum victus est. Vincitur autem, nunc causæ offendentis robore, nunc cùm ipse est imbecillior. Sic itaq; & illud dictũ
« est: Ex rigore mutus non recalescens, malum. Rursus, dispositiones vtrasq;, ob quas rigores fiunt
« exitiales docens inquit: Post oculorum peruersionem in febri laboriosa rigor superueniens mor-
« tem fatetur. Hic sanè rigor validæ causæ soboles est: alius autem propter virtutis imbecillitatem,
« lethalis. Si rigor inciderit febri non intermittente, ægro iam imbecilli, exitialis. Verùm de his alibi vberius dicitur.

Frigiditatem solam rigoris causam non esse. CAP. 7.

IN præsentia verò considerandum venit, num omnes ferè rigorem frigidæ causæ meritò attribuant. Quòd enim frigidus affectus sit cuiuis constat: an autem & causa ipsius efficiens talis existat, inspectione mihi dignum videtur. Tertianæ igitur exquisitæ, si quid aliud, certè rigor nota est: nam accessiones vna cum vehementibus rigoribus inuadunt, etsi febrim hanc nemo vel insanus ex frigido constitui humore dixerit. Causos enim est genere, tantò altero causo continuo inferior, quantò calor febris & flammeus & perurens deficit. Sitis autem indelebilis, & refrigerij
B desiderium, bilis meræ vomitus, & quòd post hunc ęger melius habet, quomodo non sunt omnia manifestò ob calorem redundantem? Quomodo igitur rigent in tertianis, quomodo in causis, hoc est ardentibus febribus continuis, si non intermittentes, sed perpetuò vrentes affligunt, ri-
« gor superuenit, & febrim per crisim soluit? Ei enim qui causo affligitur, ait Hippocrates, si ri-
« gor superuenerit, morbus soluitur. Imò acre & calidum medicamẽtum vlceri admotum, primùm sanè dolorem infert, mox horrorem, deinde rigorem excitat. Ac multos nouimus tum riguisse, tum febricitasse, ob vlcera ab acribus medicamentis irritata. Iam & inflammationẽ, cum in abscessum mutatur, rigorem horroremq; comitari necesse est. Multarum verò & aliarum dispositionũ mentionem facerem, in quibus rigor ob acrem potius quàm frigidum humorem clarè constituitur, nisi sermonis prolixitatem vitarem. Ne igitur frigido soli compulsi rigorem tribuamus: quoniam & horrendum aliquid auditu & spectatu, nonnunq̃ & rigorem, & horrorem facit. Hoc sanè & Plato, non tantùm Hippocrates, edocuit. Cùm igitur de morbis, qui ob flauam bilem fiunt dissereret, rigoris etiam meminit: vnde tum aliorum multorum gratia, mirari subit medicos post illũ longè natos, tum in sermonibus de rigore maximè. Quomodo enim non graue est, si Plato non medicus nouit etiam ex bili nonnunquã fieri rigorem, causamq; inuenire studuit: hi autẽ tantùm
C ab huius cognitione omnino absunt, vt ne ex bile quidem & acri quodam humore, excitari rigorem sciant. Sed difficile est, vt causam inuenias, quo modo ob acrem calidumq; humorem frigidus affectus constituatur: forsan autem inueniri difficile nõ est, si quidem & Plato inuenit. Multò igitur satius erat, si re uera inueniri difficile est, non euertere conari rem euidenter apparentem, sed causæ ignorantiam fateri: tollere autem id quod apparet, simile est ac si fatearis ne videre quidem nos, eo quòd ignoremus quomodo videamus. Quòd igitur nihilo minus ob acrem & calidum humorem quàm frigidum & congelantem rigor excitatur, longè verissimum est. Deinde inspiciendum est, num frigidum aut acre simpliciter abundare oporteat, vt rigorem possit excitare: Postea autem illud multis incertum diffiniemus: neq; enim simpliciter frigido humore redun-
* danti, neq; simpliciter acri, rigor oritur. De frigido sanè superius manifestò ostendi, cum in memoriam reuocarem omne quod œdema repræsentat, torporem, paralysin, & aquã subter cutem. De calido autem & acri, nunc tibi indicabo. Nam malis humoribus præditi, (κακόχυμοι dicuntur) arquati, & febricitantes acutè, causoq; occupati, omnes rigerent. Neq; igitur simpliciter, aut frigidum humorem, aut acrem ad rigoris generationem abundare conuenit: sed peculiarem vtrique ipsorum modum esse oportet. Erit autem modus (neq; enim totum sermone persequi veris stu-
D diosis detrectandum est) aut copiæ mensura, aut humoris qualitas, aut locus aliquis corporis, in quo hunc colligi oportet. Erit autem & in eo quod loco manet, aut mouetur, & in motus modo, haud parua differentia. Ad has igitur ipsas Plato quoq; respiciens, dicebat: Cum fibræ in sangui-
« ne hanc sanè vim habeant, bilis, vetus sanguis facta, natura, ac rursus ex carnibus in hunc liquata,
« calida & humida paulatim primùm incidens, propter fibrarum facultatem congelatur: congela-
« scens autem & vi restincta, hyemem tremoremq; intus parit: copiosior autem influens, caliditate
« quæ ab ea venerat, fibras exuperans, præterq; modum exæstuans, conseruat. In his Plato omnia
« conatus est persequi, quæ in omnibus affectus generibus scire conuenit. Nam speciem humoris dixit, bilem ipsum nominans. Indicauit & qualitatem, calidam & humidam appellans, vnde etiã huiusmodi bilis exoritur: nam ex carne liquescente ipsam fieri protulit. Iam & locum in quem fluit, adiecit, ex eo ꝙ indicat bilem influentem à fibris in sanguine contentis, cõcrescere. Huic orationi etiam affectus generatio adiuncta est, vbi hyemem tremoremq; fieri pronunciauit: hyemẽ sanè nominans, frigiditatis in rigoribus sensum: tremorem autẽ, inæqualem concussionem & agitationem. In qua non hunc modò, sed etiã medicorum plerosq; hallucinatos dicimus. Nos.n. superius motum in tremore obortum, ab eo qui in rigore accidit, distinximus. Cum igiť ait, copiosior influens fibras euicerit, corpus excalfacit, ad suam ipsius vim fibras transmutans vice versa, vt

ipsa

ipsa prius ab illis mutabatur. De veritate igitur eorum quæ Plato dixit, considerare propositum E
nunc non est, cùm in alijs commentarijs simus tractaturi, sententiamq́ꝫ laturi de ijs quæ in Ti-
mæo memoriæ mandauit. Quòd autem nihil omisit eorum quæ dici conueniebat ab illis qui de
rigore pronunciant, id iam ex verbis ipsius apparet. Etenim humorem dixit à quo rigor nasci-
tur, & locum in quem fluit, motusq́ꝫ speciem: præterea modum quo refrigeratur, & rursus in-
calescit corpus. Itaque de Platonis opinione in expositione eorum, quæ ipse in Timæo medicè
prodidit, examinabimus. Nunc autem nostram proferimus sententiam, accommodantes ea, quæ
ex Hippocratis opinione paulò antè comprehensa sunt. Etenim calidorum medicaminum ap-
plicationibus nonnunquam solus horror, sæpe & rigor superuenit: quemadmodum in ardenti-
bus quas causos appellant, & tertianis febribus, cùm flaua bilis non in vasorum conceptaculis,
sed per carnes mouetur: vel quod copiosior hic humor in ipsis creatus sit, vel quòd per ipsas à na-
tura expurgetur. Hac enim ipsa ratione sola, ardentes febres à tertianis differunt. Etenim arden-
tes, in vasis bilem habent: tertianis extra vasa, per sensilia corpora fertur: nam dum per ipsas ra-
pitur, acrimonia offendens dolorem excitat. Contingit igitur interea duo quædam fieri, incli-
nare nempè in corporis altum, sanguinem, atque ideo exteriora eius refrigerari: particulas au-
tem ipsas corporis, in quibus bilis consistit, vnamquanque ipsam à se ad vicinam excretrice alie- F
norum facultate propellere, vsq́ꝫ dum ex omnibus abacta, per sudores, aut vomitus, aut etiam
per aluum fuerit excreta. Hoc autem & cruditate laborantibus, aut vitioso humore plenis, aut
in solem æstiuum, aut balneum descendentibus, aut exercitans accidit: horrore itaque nonnul-
li ipsorum statim corripiuntur, & rigent. Conuenit autem non modò causam quandam in no-
bis esse mordacem, sed etiam vehementer agitatam, si factura est rigorem. Ac communi hoc
vtrique causarum generi accidit, & quæ frigidæ, & quæ calidæ facultatibus existunt, nempè
vt corpus dolorifice moueant. Ideoq́ꝫ in quartanis febribus & tertianis rigor simul inuadit, etsi
ab humoribus contrarijs facultate constituantur: frigidus etenim melancholicus humor, cali-
dus autem flauæ bilis. Non absolutè autem abundare ipsos dixi oportere, qui aut rigorem, aut
horrorem sunt facturi, sed etiam motu vehementiori per corpora sensibilia ferri. Quo autem
tempore sanguis, & cum eo etiam nimirum caliditas in altum corporis & viscera refugit, cutis
particulæ, crurum manuumq́ꝫ extrema, frigida & exanguia redduntur, eo quòd plurimùm à vi-
sceribus absunt. Si igitur in alto calorem insitum extingui contigerit, vel suffocatum, inde quòd
foras non transpiret, vel à frigidis causis euictum, animal emoritur. Sin autem in altum quidem
refugiat, causis autem lædentibus collectus resistat, in hoc veluti instrumentum efficitur facul- G
tatis alienorum expultricis, quæ in omni corporis particula consistit. Ipsa enim iam per se no-
xia expellere nata, multò id magis efficit caloris ex alto emergentis subsidio, qui simul ea, robo-
re lationis, in quodcumque procliuius ei fuerit, eijcit. Subinde igitur noxia per cutem excutit,
subinde per vomitus & ventrem inferiorem. Cæterùm non modò ex flaua aut nigra bile rigor,
sed etiam ob frigidam admodum pituitam fieri solet. Vocat autem hunc humorem Praxagoras
ὑαλώδη, hoc est vitreum: verùm talis rigor neque vehemens est, etsi diebus nonnunquam plu-
sculis deinceps perseueret. Conquiescentibus autem nobis, & nullo modo agitatis ipse quoque
cessat: motos verò statim comitatur pro motus mensura: ob validiores & robustos motus, ve-
hementior: ob imbecilles, lenior. Vidi hoc symptoma mulieribus magis quàm viris accidere, *
ac ijs mulieribus quæ in otio maximo degebant, & balneis post cibos vtebantur. Noui & ado-
lescenti cuidam ex nostris contubernalibus in Alexandria accidere, cùm primum ad ipsam ap-
pulimus initio autumni. Ingesserat autem hic pluribus deinceps diebus palmularum glandes
multas, teneras, & recentes, & post balnea, & ante hæc: erant autem plures ipsarum non exactè
maturæ. Accidit itaq́ꝫ ei, vt primùm post exercitium & balneum à vehementi inciperet horrore:
propter quem & opinatus se febricitaturum decubuit, & vestimentis contectus, conquieuit. H
Cùm autem tota nocte transacta febri careret, surrexit manè ad consueta munia reuertens: hor-
rorem interea sentiens, iterum decubuit, quieuitq́ꝫ vsq́ꝫ ad balnei horam: ac cùm ob balneum rur-
sus surrexisset, horror vehementior inuasit, eratq́ꝫ accidens rigor quoq́ꝫ iam exiguus. Tunc igi-
tur omni modo febricitaturum se arbitratus, multò adhuc magis in quiete se continuit. Cùm autē
toto die nocteq́ꝫ insequenti experiundo deprehenderet se ob mediocres motus horrere, si quan-
do largius moueretur, rigere: consilio nostro de ijs, quæ fieri expediebat, vsus est. Ego itaq́ꝫ memo
rans huiusmodi quiddam mulieri in Asia nostra accidisse, familiarem & metu liberaui, & adhor-
tatus sum vt cibis, potionibus, & medicamentis vteretur, quæ & calefacerent & crassitiem hu-
morum dissecarent. Ille igitur hoc pacto conualuit. Post illa similiter affectis per initia quidem
dedi medicamentum ex triplici pipere, quod dia triωn peperewn appellant: deinde nostrum dia
calaminthes: postea ex liquore cyrenaico & castorio compositum, quod etiam quaternarijs cir-
cuitionibus est vtilissimum, præsertim vbi à rigore vehementi algescunt. Ne mireris autem, si
apud veteres medicos scriptum inuenias, febrim comitari necessariò rigores, qui sine frigore
obueniunt externo, ex ipsa corporis dispositione prodeuntes. Nihil enim tale veteribus, nec
balneis tot post cibum, nec vita otiosa vtentibus accidit. Hoc autē tempore ambo hæc frequenti

in vsu

A in vſu habita, etiam rigorem hunc, qui quòd excalfieri nequeat ἀνεκθέρμαντος appellatur, excitant, nouum quoddam & peregrinum accidens propter victus nouitatis rationem: omnibusq; ita affectis vel tenſionis, vel grauitatis ſenſus in dextro hypochondrio oritur, vbi iecur ſitum eſt, venis nimirum ipſius, craſſitie humorum infarctis, obſtructisq;. Quemadmodum autem grauitatis & tenſionis in viſcere ſenſum affecti habent, ita & rigorem percipiunt, ab eo qui quartanis & tertianis accidit diuerſum. Nam in quartanis talem ipſis rigorem fieri affirmãt, qualem cùm per frigus validum iter faciunt. In tertians item & cauſis, id eſt vrentibus febribus, tanquam ab aciculis acutis & tenuibus in carnibus lancinentur, punganturq;, ſubinde ſentiunt. Ego itaq; & ipſe quartanarum rigoris imperitus ſum, alterum autem expertus, vt qui in iuuentute quater tertiana febre laborauerim: cauſo autem ſemel. Quare de dicta rigoris qualitate in huiuſmodi affectibus, teſtimonium ferre poſſum. Qui autem quartanarum rigorem experti ſunt, ad oſſa vſq; pertingere dictitant, cùm ſit vehemens ſimilis rigoribus, qui ex ambiente nos aere admodum frigido naſcuntur. Verùm hoc quoq; tertianis cauſisq; febribus adijcere poſſumus, quod quartãnis non ineſt. Etenim plurimi ſitiunt, & calorẽ per imas partes in ipſo rigoris tempore ſentiunt, quorum neutrum in quartana febre rigentibus accidit.

B

Quid conuulſio & à quibus cauſis excitetur. CAP. 8.

QVoniam verò & de rigore abundè dictum eſt, reliquum fuerit etiam de conuulſione adhuc verba facere. Erit autem neq; longus, neq; obſcurus ſermo, ſi quis eorum quæ hactenus recenſui memor fuerit. Incipiam autem etiam nunc à repetitione eorum, quæ in libris de muſculorum motu oſtendi. Cùm enim omnes arbitrarij motus, muſculis obeantur, quando ad ſua ipſorum capita retracti vnamquanq; particulam, cui inſeruntur, ſimul attraxerint: ſi affectus aliquis in tenſionem ipſos ducens, acciderit, hunc motus ſequitur, ſimilis quidem naturali, ſed citra voluntatem, ac vocatur affectus, conuulſio. Quòd autem muſculus & tenditur & conuellitur ad ſuum principium, ſicut & quòd illa corporis particula, cui inſeritur cum ipſo ſimul attrahitur, commune & ſanis & conuulſis exiſtit: quòd autem inuito hoc accidat, præter naturam affectis ineſt, non ſanis. Si igitur à quot cauſis neruoſa corpora tendantur inuenerimus, finem ſanè & hic iam ſermo nobis accipiet. Atqui nihil eſt eorum ferè quæ extra corpus ſunt, chordis neruoſius. quas quotidie & in lyris, & in citharis ab artificibus intendi quidem videmus, vbi inſtrumentis vſuri ſunt: remitti autem, cùm ceſſantes ea reponunt. Porrò rumpuntur in immoderatioribus aeris temperamentis, in humidis ſanè & auſtrinis commadefactæ: in ſiccis autem &
C aquilonijs, ſicceſcentes. Propter hoc igitur remittunt ipſas cùm ſeponunt, præſertim vbi ambiens fuerit qualis dictus eſt. Rumpuntur enim vtroq; modo tenſæ. Conſiderato mihi & neruos & tendines in animalium corporibus vel diſtentos à ſuperflua humiditate, vel ſicceſcentes à cauſis ſiccannibus, in tantam perduci tenſionem, in qua ſanis motus fiebat arbitrarius. Conſiderato item fieri poſſe vt particula quędam corporis quæ aut inflãmatione, aut alia quadam cauſa valde ſit affecta, neruos continuos ſecum attrahat conuellatq;. Etenim cùm has omnes diſpoſitiones mente conceperis, ob quas conuulſio oriatur, inuenies. ſi quidem inflammationes neruoſarum partium ac præſertim cùm in neruorum principio, aut etiam prope ipſum generantur, neruos continuos attrahentes tendunt: quemadmodum extrinſecus artifices, chordas. Si autem neruoſa corpora ab humorum copia madefacta tendantur, ſimilis interea affectus oritur atque chordis, quæ propter ambientis humiditatem vehementius intenduntur. Contrà in malignis febribus ardentibus, quas cauſos appellaui, & valida phrenitide fieri apparet. Vt enim lora quæ prope ignem ſicceſcentia contrahuntur tenduntur q;, eodem modo ſpaſmi fiunt, ex nimia morborum ſiccitate, quæ neruoſum genus admodum arefacit. In ardentibus igitur febribus, id ex ſola ſiccitate euenit: phrenitides etiam ex principij neruorum inflammatione ſymptoma comi-
D tatur. Noſti porrò iam hunc affectum partim emproſthotonon eſſe & dici, partim opiſthotonon, partim tetanon, omnes habere pro confeſſo. Cùm ſanè prorſum corporis particulæ tenduntur, emproſthotonon: cùm in poſteriora, opiſthotonon: æquali autem robore ad vtraſq; partes vergentem, tetanon. Ac ex ſiccitate conuulſiones nunquàm ſanaueris, quippe ita affecti protinus emoriuntur, ne cogitandi qdem remedij tempus permittentes. Quæ autẽ ex copia aut inflãmatione fiunt conuulſiones, his medeberis, copiã ſanè euacuans: inflammationem verò proprijs ipſius remedijs perſanans, quæ in medicatoriæ methodi libris didiciſti.

GALENI DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS LIBRI TRES,

Iano Cornario medico interprete.

Nunc ab Augustino Gadaldino medico Mutinensi diligentius recogniti.

ARGVMENT. LIBRI.

Docet causas omnes simplicium & iunctarum difficultatum respirationis, ac primo libro certis vtitur principijs, vt huiuscemodi causæ, & ex ipsis prænotiones iudicentur.

Qua via ac ratione læsionis in respiratione differentiæ inueniendæ CAP. I.

Quòd respirandi difficultas respirationis quædam læsio est, velut sentiendi difficultas ipsius sensus, & mouendi difficultas ipsius motus, ipsum sanè nomen (tum Græcis dyspnœa, tum Latinis respirandi difficultas) sufficienter demonstrat. Quot verò sint læsionis differentiæ, & ob quas causas fiant, & quo modo singulas dignoscere oporteat, non ex appella- G tione discere contingit, sed natura ipsa respirationis idipsum indicabit. Ob id sanè etiam cognitio eius quod secundum naturam habet, à veteribus medicis omnibus inuestigata est, cùm ob alia multa, tum nihilo minus indicationis eorum quæ præter naturam sunt, gratia. Quandoquidem.n. vnum est quod secundum naturam habet, atq; id velut regula & mensura, & sibiipsi simile existit: varium autem & dissimile, & multiplici errore inuolutum est quod præter naturam habet, adeo vt propemodum sequatur, multitudine esse infinitũ, arte verò incomprehensibile: visum est ipsis impossibile esse, eius immensitatem certis terminis cõprehendere, citra cognitionem eius quod secundum naturam habet. Cùm.n. vnum sit hoc, & animali cõmodum, palàm est ẽt esse moderatum. Si verò hoc moderatum est, immoderatum vtiq; fuerit id quod præter naturam habet. Si verò immoderatum, duplex quidem omnino genere est, aut enim deest quid ab eo quod iuxta naturam habet, aut excedit: Tot autem in seipso particulares differẽtias habebit, quot possibile est ipsam rem suscipere, circa moderati excessus & defectus. Suscipit autem simplex duplices, compositum verò ex pluribus duplicatas, iuxta numerum eorum quæ ipsum componunt. Si igitur vnum quiddam & simplex est respiratio, duplices quidem habebit H immodestias, duplices etiam genere respirandi difficultates. Si verò non vnum, duplicatas habebit differentias iuxta numerum eorum quæ ipsum componunt. Itaq; si hæc manifesta simulq; cõpendiaria est doctrina, meritò longa censetur quæ præter hanc aliquid tradit.

De primis & simplicibus difficultatis respirandi differentijs. CAP. 2.

AT verò cùm duæ quidem sint primæ & principalissimæ totius respirationis partes, inspiratio videlicet & exspiratio: duæ verò aliæ per accidens, nimirum quæ interueniunt cessationes: in quatuor sanè his, vniuersa consideratio de respirandi difficultate consistit. Quare oportebit omnino vnam ex prædictis, aut plures, aut simul omnes aberrare, & ab ea quæ secũdum naturam est specie corrumpi, si difficultas respirandi debet generari. Verùm manifestioris doctrinæ gratia, non malum fuerit simplicem appellare respirandi difficultatem, quæ vnam totius respirationis partem singulatim occupat. Compositam verò quæ in pluribus consistit. Atqui cùm posterius sit semper compositum simplicibus, iuxta rationem vtiq; fuerit, de his quę natura priora sunt, prius mentionem facere. Quare à simplicibus respirationis difficultatibus initium sumemus, atque vbi has sufficienter explicauerimus, postea tum motus, tum cessationes, & mutuò, & per se, vicissim permutantes, ita etiã compositas inueniemus. Quæ igitur sunt naturales differentiæ

A tiæ ſpiritus extrà & intrà meantis? & quæ item vtriuſq; ceſſationis? hæ enim erant omnes reſpira-
tionis partes. Quandoquidem duo ex his quas diximus partibus, motus ſunt, ſpiritus videlicet
extrà & intrà means, duę verò hos diſtinguunt ceſſationes, generatio autem motibus quidem cõ-
poſita, ceſſationibus verò ſimplex eſt, conſpicuum planè eſt illorum immodeſtias plures, ceſſatio-
num verò binas generari. Hæ nanq; ſimplices exiſtentes, iuxta temporis quantitatem ſolum diffe
rentias habent: motus verò non ſolum iuxta hanc, ſed & iuxta quãtitatem ſpatij localis per quod
feruntur, differunt. Itaq; duplices qdem erunt immodeſtiæ ipſorum quemadmodum etiam ceſſa-
tionum, vtræq; iuxta temporis quantitatem diductæ, iuxta quas aut veloces aut tardi appellabun
tur: duæ verò adhuc aliæ iuxta quantitatem diſtentionis organorum reſpirationis differentes, ſe-
cundum quas aut magnos aut paruos appellant. Siquidem .n. inſeparabilia ſunt ab omni circa lo-
cum motu, tum tempus in quo id quod mouetur, mouetur, tum ſpatium ꝑ quod mouetur: ob tem
pus qdem, velociter aut tardè motum fieri dicimus: ob ſpatium verò, multùm & modicè: verùm
diſtentionem organorum reſpirationis: non modicã & multam, ſed paruã & magnam appellare
in vſu habemus, veluti etiam contractionẽ: eadem .n. ratio vtriuſq; motus exiſtit. Quemadmodũ
autem motui ꝓpria ſunt velocitas & tarditas, ita & quãtitati ceſſationũ, raritas & denſitas. Denſas
B nanq; vites & oleas aut quodcũq; tandem huiuſmodi, plantari dicimus, cũ breuiſſimum ſpatium
ipſorum diſtantiæ indicare volumus. Sic & raras cum multus locus in medio plantatorum corpo
rum fuerit relictus. Et vt in ſumma dicã oĩa ex pluribus diſtinctis cõpoſita hæc nomina vſurpant.
Quando igitur & ipſa reſpiratio ex contrarijs motibus ꝑ ceſſationes diſtinctis cõpoſita eſt, dẽſam
ipſam reddet breuitas ceſſationũ, raram verò longitudo. Hæ qdem igitur vniuerſæ ſunt ſimplices
reſpirãdi difficultatis differẽtię, atq; hęc ſanè ipſarũ nomina, tum priſcis alijs medicis, tum Hippo-
crati in vſum recepta. Si verò quiſpiam aliter appellare velit, quẽadmodum iam quidam ex recẽ-
tioribus medicis ſolent, noſtra nihil intereſt. Verũ ſciat hic ꝙ neq; Hippocrati familiaribus, neq;
etiam alijs veteribus, immo nec alijs Græcis, {aut Latinis,} vſurpatis nominibus vtatur. Et ſi hos
negligit aut contemnit, neq; propriè, neq; perſpicuè interpretatur. Si nanq; vnum nomen ambo-
bus tribuit, motui videlicet & ceſſationi, ſiue velocitatem ſolã ſiue denſitatem, & rurſum in con-
trarijs, ſiue tarditatem ſolam ſiue raritatem, & reliquis in totũ non vtitur, obſcuritatem palàm hic
inducit. Multò .n. lucidius eſſe opinor vnicuiq; rei ſeorſim vnum nomen ipſiq; proprium indere,
eoq; ꝑpetuò vti, cũ ſciam ꝙ cõmunia nomina quæ alterum non magis q̃ alterum ſignificant, audi
torem confundunt & perturbant, vt non cognoſcat quid ſit tandem quod dicitur, priuſq̃ ęquiuo-
C catio diſtinguatur. Si verò vnum ẽt ſingulis rebus quis imponat nomen, non verò quo nos diſtin
ximus modo, ſed vice verſa, velocitatẽ qdem & tarditatem tribuat ceſſationibus, raritatem verò
& denſitatem motibus, haud ſcio quid ſibi velit per impropriorum & inconſuetorum nominum
vſum, quem pro proprijs & conſuetis inducit. Quòd .n. omnes qui nunc viuunt homines atq; ẽt
antiqui, tarditatem & velocitatem de nulla alia re prædicant præterq̃ de his quæ mouentur, nemo
ignorat. Quàm ſapiens itaq; ſe perpetraſſe factum iactabit, qui nominum vſum adeo tranſpoſuit,
vt ceſſationes, motuum nominibus appellet? & q̃ ſapienter factum, ſi ceſſationum nomina actio-
nibus imponat? Quemadmodum enim & vites & oleas denſas, vbi modica intereſt diſtantia, dici
mus, raras nominantes ſi amplior interſit: ſic animalium actiones quæ per modicum tẽpus fiunt,
denſas, quæ per multum, raras appellamus. Quòd ſi quis non ita vt dixi, ſed aliter nominare velit,
neq; Hippocratem, neq; alios veteres, neq; omnino Græcos {aut Latinos} ſequi dignatus, immo
nec manifeſtæ interpretationis curioſus, illi ꝑmittendum eſt vt Cadmeã victoriam vincat.

Quibus nominibus appellandæ ſint primæ reſpirãdi differentiæ. CAP. 3.

CVm alijs verò qui nominum in tm̃ curam habent, quantum eorũ ad docendũ eſt cõmodũ:
& qui omne ſtudium eò dirigunt, vt in rebus inueniant veritatem, iam ſermonẽ cõferemus
D de his quæ à principio ſcribere inſtituimus. Cùm reſpiratio genere quidem motus ſit, ſed ex dua-
bus partibus ſibiipſi contrarijs cõpoſita, quarum alterã inſpirationẽ, alterã expirationem nomi-
namus, habeatq; etiam duas alias non ſimiles ꝑ accidens partes, quæ quietes & ceſſationes appel
lantur: offenſæ vtiq; & læſiones fient circa motus, in velocitatem & tarditatem, magnitudinẽq; &
paruitatem: circa ceſſationes verò, in raritatem & denſitatem, & præter has non reperias ſimplicẽ
aliam difficultatis reſpirandi differentiam. Methodus .n. diuiſionis non aliter demonſtrat.

Methodus inueniendarum cauſarum difficultatis reſpirationis. CAP. 4.

REliquum autem fuerit cauſas earum perſcrutari, atq; his inuentis conſequenter ad cõpoſi-
tas tranſire. Quæ igitur eſt cauſa velocis & tardæ reſpirationis & vniuſcuiuſq; reliquarum?
Mihi equidem etiam hîc methodo ad earum inquiſitionem vtendum videtur, & non ſimpliciter
enunciandum. Quæ eſt igitur Methodus? Cùm vnũquodq; ab iiſdem peius aut melius reddatur,
per quę omnino produci ſolet, ſi ſciuerimus à qbus cauſis reſpiratio ꝓducitur, ſciemus nimirũ &
reſpirandi difficultatis cauſas. Quæ igitur ſunt reſpirationis cauſę? Habes quidem ipſas alibi cum
euidenti demonſtratione conſcriptas. Nunc verò capitum tantum mẽtionem facere ſuffecerit. Fa
cultas quidem animalis mouet thoracem, cum hoc ſimul pulmo mouetur. Ad huius verò motus
vbi diſtenditur, ſequitur inſpiratio: vbi contrahitur, exſpiratio. Demonſtratum etiam ibidẽ eſt,

maximam & principalissimam respirationis vtilitatem esse insitæ caliditatis cōseruationem, iam E verò & animalis spiritus nutritionem. His itaq; sic habentibus, si quidem facultas, & vtilitas, & vnumquodq; organum, rectè ac prosperè habuerint, iuxta naturæ legem animal respirat: si verò quid ex eis vitiatum fuerit, iuxta illud etiam respirationem impediri necesse est. At verò quemadmodum in pulsuum tractatione duplicem fecimus doctrinam, aut singulatim inquirentes ipsorum causas, aut singulatim permutationes: Ita & hîc in vtranq; partem exercitari oportet, vt proposita causa statim sequentem respirationis difficultatem dicere possimus, & vicissim nominata respirationis difficultate, facilè eius causam efficientem in memoriā reuocare queamus. Incipiendum itaq; nobis etiam hîc iuxta eundē modum à simplicibus respirationis difficultatibus, quēadmodum illic à pulsibus, & quærendum quæ causæ velocem inspirationem operentur. Velocem equidem pulsum demonstrauimus ex vrgente quidem vtilitate, ac integra facultate, & promptis organis fieri. Videor autem mihi & hîc easdem causas rectè referre posse, si vtiq; non malè in libro de vtilitate pulsuum demonstrauimus, eandem vtilitatem à respiratione q̄dem ei qui circa cor est calori, à pulsibus verò ei qui per totum animal dispersus est, contingere. In eo autem rursus sermone qui de pulsuum causis tractat, sufficienter dictum est de Archigenis aduersus Magnum cōtradictione. Quòd non à facultatis robore velox pulsus fiat, sed magis ab imbecillitate: & sanè nō F conuenit bis de ijsdem dicere, cū vnus & idem demonstrationis modus esset futurus. Et si quidē ita circa respirationis difficultatem, velut circa pulsus, iuniores medici curiosi fuissent, & non penitus ipsam neglexissent, syncerius vbiq; hîc velocis motus ratio inuestigari posset: vtpotè cū manifestior res ipsa esset, & ob id prius doceri digna. Verùm haud scio quomodo de ipsa quidē respiratione plurimum inquisierint, & neq; vtilitatem cuius gratia fit, neq; facultatem à qua producitur, intactam reliquerint: & de organis etiam ipsis curiosè perscrutari, quot, qualia, & quomodo moueantur, inuestigarint. At verò de respirationis difficultate sermonem tanq̄ non magis necessarium, aut nō magis varium, aut non multò difficiliorem inuentu, omnino segniter prǽterierūt; aliqui ne minimum quidem penitus de ipsa dicētes, aliqui verò valdè breuiter attingentes. Quāquam Hippocrates in libris de morbis populariter vagantibus, ad œstri cuiusdam similitudinem, difficilium spirationum differentias scripserit, à quo punctos & stimulatos ipsos aliquando à profundo somno excitari oportebat, & quærere, quis in vnaquaq; ipsarum sit affectus locus, & quis affectionis modus, & quæ causa, & an hæc ab Hippocrate penitus prætermissa sint, aut aliqua quidem ab ipso relata, aliqua verò, & non, & in q̄bus id factum sit libris, aut quomodo, num perfectè & manifestè, aut defectuosè, aut quasi seminatorie. Verùm nihil horum vllus vnquā inquisiuit, & G neq; hi qui se Hippocraticos appellant, eiusq; librorū cōmentarios enarratorios conscribunt, tractationem de respirationis difficultate perfectè ac pro rei dignitate explicauerunt. Verùm nos q̄ in singulis ipsius libris relata sunt, in vnum coaceruabimus omnia, & demonstrabimus, q̄ etiam in hac parte longè reliquos omnes hic vir antecellat, non tamen iam hoc faciendum est. Neq;.n. solam Hippocratis sententiam exponere propositum est, sed etiam proprias dogmatum demonstrationes apponere, atq; veritatis quæ in eis est certitudinem his qui in hæc inciderint exhibere. † Et quanquam præstiterat, vt ne tempus venerandi senis opinioni præriperemus, tamen hic primus liber ea quæ vera sunt cum euidenti demonstratione docebit, qui deinde sequitur secūdus ea quæ Hippocrates de respirationis difficultate cognouit, exponet.

Nic. Calabra vertit.
† Siquidē hic multo ē melius quā vt fecit: opinio veterum, & ppterea hic quidē primus liber &c quæ vero deinde sequitur.

De causis respirationis velocis. CAP. 5.

RVrsus igitur repetemus quod dicere reliquimus, nimirum q̄ quæstio de velocitate motus, in pulsuum tractatione nobis in totū absoluta est, ppterea q̄ circa illā plurimi iuniorum medicorum multum operæ impenderint: circa eā verò quā nunc in manibus habemus, oēs negligentes fuerint, quanq̄ manifestior longè sit, & non minus q̄ illa vtilis existat. Verū causam etiam ipse referam in sermonis progressu, nunc quod consequens est absoluemus: q̄ videlicet omnis velox H motus propter vrgentem fit vtilitatem, & amplius facultatē ei subseruire potentē, hoc est integrā, & robustam, & si nullū ex organis reluctetur, quorum demonstrationes in libris de pulsibus à nobis relatas dicebamus. Dictum est ēt in illis, possibile esse q̄nq; vtilitate multum vrgente, etiamsi facultas moderatè debilior sit, motum fieri velocē: si verò amplius debilitetur, non amplius possibile esse moueri velociter, sed tunc densam magis pro veloci fieri actionem. Omnis.n. densitatis actionum vnam existere causam, prioris scilicet actionis defectum. Coguntur.n. illa vrgente, non amplius cessare diutius. Omnia aūt hæc in illis libris de pulsibus sunt demonstrata. Cōmunis aūt est pulsuum ratio ad respirationem, primum q̄dem quod de omni motu in vniuersum est dictū, deinde verò parum abest quin omnis respiratio ad pulsuum ꝓportionem proprietatem habeat. Composita.n. est ex contrarijs motibus per cessationes distinctis, atq; eiusdem vtilitatis gratiâ fit. Et ex partibus eius inspiratio q̄dem consimilis existēs pulsuum dilatationi, insitam caliditatē refrigerat: expiratio verò velut cōtractio pulsuum, fumosum ex vstura-{sanguinis}-excernit. Quin & ad nutritionem animalis spiritus ambas actiones conferre: & in cessationibus eam quæ post dilatationem fit breuiorem esse: quæ verò contractionem sequitur, longiorem, ambobus cōmunia existunt. Itaq; quomodo velocitas motibus respiratorijs contingit, dictum est.

A *De causis magnæ & paruæ respirationis* CAP. 6.

CAeterùm de magnitudine deinceps agam. Oportet igitur & in hac vtilitatem ad opus prouocare, eiq; facultatem integram ac robustam subseruire, & promptitudinem adesse ipsis instrumentis: eundem enim causarum concursum magnitudo respirationis & velocitas requirunt. Atqui contraria eorum tarditas & paruitas, non omnino opus habent contrarijs omnibus simul, sed vnum ex ipsis adesse penitus oportet, plura non est necesse. Si enim vtilitas valdè exoluta sit, soluitur simul & velocitas motus, et magnitudo dilatationis, etiam si robore maximè valeat facultas ipsa: ociosam enim habebit hanc, quousq; animal eius actione non indigebit. Si verò magna quidem sit vtilitas, exoluatur autem aliquo modo facultatis robur: aut adsint quidem hæc, offensa autem aliqua læserit instrumenta, qualem in libris de pulsibus indicauimus: quodcunq; tandem ex his fuerit, impedietur & velocitas & magnitudo respirationis.

De proportione causarum pulsus & respirationis in ijs, qui fruuntur sanitate. CAP. 7.

ATq; in his sanè pulsus respirationibus omnino similes existunt. Quare etiã si causas primũ in manus sumentes, consequentes ad ipsas permutationum respirationis species perscrutabimur, consimiles reperiemus. Velut si caliditate aucta reliquis respirationis causis immotis ma-
B nentibus qualis sit respirationis difficilis species quæremus, reperiemus velut etiam in primo de causis pulsuum est demonstratum, quòd parum quidem ea aucta, maior manifestè, non tñ velocior: plurimũ verò aucta, & maxima & velox, & iam etiam densa inspiratio reddetur. Eodem modo etiam si caliditas secũdum naturam, sit imminuta, alijs causis immotis manentibus, q̃ paruam ita & tardam ac raram necesse est fieri inspirationem, sed paulò tñ q̃ secundum naturã minorem, multò verò tardiorem, plurimũ autem rariorem. Robusta.n. existente facultate non est possibile multò minorem fieri dilatationem. Sed si vtilitas multum sit exoluta, plurimam cessationem fieri verisimile est, non tamẽ propterea omnino tardè moueri, si facultas modò sit robusta. Quæ porrò ex aucto calore, eædem ex animali spiritu ad nutritionem vrgente, species erũt respirationis difficultatis, eius videlicet quæ circa inspirationẽ consistit. Quemadmodum sanè immoderatio fuliginosæ humorum vsturæ, easdem respirandi difficultates circa ex pirationem operabitur, quæ circa inspirationem sunt relatæ. Veloces enim erunt & magnæ & densæ, vbi multa eiusmodi superfluitas fuerit congregata. Tardæ autem & paruæ & raræ, circa contrarias affectiones. Nunquid igitur ita quidem esse ratio ipsa poscit: repugnat autem quippiam eorũ quæ euidenter apparent? Ego quidem omnia hæc consentientia circa ætates, & regiones, & omnino omnes ambientis nos aeris con-
C stitutiones reperio. Consentiunt autem non minus quæ circa omnia exercitationum genera, & circa morbos contingunt. Vbi.n. caliditas abundat, veloces & magnas & densas videre est fieri inspirationes. Vbi rursus frigiditas, contrarias tardasq; & paruas & raras. At verò quibus animalis spiritus euacuatur, & ob id cita renutritione opus habent, hi non solũ valdè, sed & citò, & densè inspirant: qbus verò nihil euacuatur, hi contrariam illis habent inspirationis speciẽ. Si verò ambo concurrant, & caloris augmentum, & spiritus consumptio, hi omnium maximam & velocissimã & densissimam inspirationem habent, & maximè si ambo vehementer fuerint aucta: velut etiam vbi ambo fortiter fuerint imminuta, mittimæ & tardissimæ & rarissimæ fiunt inspirationes. At verò & ex pirationum species, siquidẽ multæ fumosæ superfluitates sint congregatæ, & maxima & velocissima & densissima erit. Si verò paucissimæ penitus fuerint superfluitates, minima & tardissima & rarissima. Ex ætatibus porrò omnes quæ in augmento sunt, magnam & velocem & densam inspirationem facere videmus. Quæ verò decrescunt, contrà raram & paruam & tardam: propterea q̃ illis caliditas amplior, his minor existit: & illis quidem animalis spiritus substantiam cum corpore coaugeri necesse est, his verò contabescere. Ob vtrasq; igitur causas inspirationis speciebus, iuuenes à senibus euariant, & propter alias duas causas, in exspirationibus similiter
D euariant. In ætatibus enim crescentibus, tum ob insiti caloris robur, tum ob ipsum augmentum, plurima copia humorum consumitur. In decrescentibus verò, quantum ad ipsam vitam solum necesse est, vtpotè quæ neq; augescunt amplius, & iam sunt perfrigeratæ. Iuxta rationem itaque illis velox & magna & densa: his vice versa per omnia contraria ex piratio apparet. Hanc verò eandem speciem etiam pulsus secundum ætatum differentias habere reperiuntur, quemadmodũ & hoc in tertio de causis ipsorum ostendimus. Quemadmodum verò secũdum ætates, ita & iuxta tempora, & regiones, & omnes ambientis nos aeris constitutiones, tum pulsus cum respirationibus, tum respirationes cum pulsibus proportionem habent. In calidis quidem, ad magnitudinẽ, & velocitatem, & densitatem permutatæ: circa frigidas verò, in contrarium. Et relatum de his omnibus est etiam illic, quemadmodum & de exercitiorum generibus. In currendo nanq; & luctando, & quomodocunq; aliàs viriliter exercendo, valdè & velociter & densè respiramus. Quiescentes verò, parum & tardè & rarè: propterea q̃ in concitatis motibus, caliditas quidem augetur, consumitur autẽ spiritus animalis: vbi verò quiescimus & immoti manemus, caliditas marcescit, spiritus autem aut nullo modo, aut omnino modicè consumitur. At verò & ex lauacris, calida quidem velocem & magnam & densam faciunt respirationem, frigida verò contrariam. In somnis porrò etiã valdè animum ad hoc quod cõtingit aduertere oportet. Nam & iuxta magnitudinẽ & velocitatẽ

velocitatem motus expiratio inspirationem excellit, quando ciborum & humorum omnium cō- E fectiones & concoctiones maximè fiunt: plurimùm igitur verisimile est in ipsis coaceruari fumosum recrementum.

De proportione causarum pulsus & respirationis in ijs qui ægrotant. CAP. 8.

ET in morbis deniq; (nam & de his iam tandem dicendum,) in febrilibus quidem omnibus, & maximè vbi circa aliquod respirationis organum, aut circa cor, aliqua eaq; multa caloris copia sit coaceruata, omnis respiratio magna & velox & densa reddita apparet. In quibus verò perfrigeratus est calor, contraria, adeo vt & quibusdam penitus perijsse putata sit: atq; hæc est illa quam Heraclides Ponticus, ἄπνουν. i. spiritu priuatā scripsit. Quemadmodum enim in alijs omnibus, sic etiam hîc proportionem respiratio, & pulsus habere videntur. Neutrum nanq; ipsorum in totum perire possibile est, donec superfuerit animal: attamen perijsse putare propter paruitatem, nihil mirum est. Neq; enim his solùm, sed & alijs omnibus extremè paruis cōmune est, quòd sensum effugiant.

In quibus differant pulsus & respirationes. CAP. 9.

CAeterùm postq̄ de ijs quæ respirationibus & pulsibus æqualiter adsunt, sufficienter dictum est, quæremus iam & quantum in ipsis sit, quod non similiter habeat: †{proprietatem enim F alterationis facultatum in singulis actionibus verisimile est etiam multipliciter differentes ipsarū species facere.} Hanc igitur considerare oportet, ac quærere, & inuenire methodo. Videor autē mihi videre statim ab ipsa rerum substātia, maximam quandā differentiam inter omnia animalia opera, & vitalia esse. In illis enim voluntas potestatem habet generationis, & potest etiam si vtilitas bona sit, & facultas integra, & singula respirationis instrumenta ad actionem accommoda, tamen prohibere, potest (inquam) voluntas & impedire ipsa à motu: vbi verò ita potenter cohibere potest, certè longè facillimum ei fuerit, tardè aut citò mouere, & amplius aut minus augere, & per longius aut breuius tempus. In vitalibus verò operibus non ita habet, sed cum vtilitas bona, & facultas integra est, & organa apta existunt ad motum, neq; tardam neq; paruam possibile est fieri actionem. Itaq; in pulsibus circa inflammatas partes euidentissimè apparet, ob motum arteriarū in ipsis dolorem accedere vehementem: propterea q̄ non in nobis sit, motum facere magnitudine minorem, aut velocitate tardiorem. Atqui si in nostra potestate esset, minorem aut tardiorem ipsum reddere, nihil magis ex re facere possemus, mitigaturi vtiq; ex hoc dolorem. Omne nanq; inflammatum integram quietem desiderat. Si. n. moueantur & inuicem terantur ipsorum partes, premuntur & fluxione infestantur, & omnino dolore affliguntur. Quòd si quandoq; ob vrgentē G vtilitatem ad motum cogantur, minorem planè & tardiorem motum facilius ferunt, q̄ maiorem & velociorem. Ita etiam crus vbi pars aliqua in ipso fuerit inflammata, maximè quidem quietem expetit: si verò vrgēte aliqua vtilitate ipsum mouere cogamur, minus & tardius ambulamus. Verùm hoc impossibile est in arterijs facere. Non enim in nostra potestate est ipsarum motus, vt vel eum qui fit sedare, vel velociorem tardiorem, vel maiorem minorem facere possimus: sed necesse est eum qui adest boni consulere, siue velox, siue magnus, siue vtcunq; sit violentus. Ideo vbi inflammatis partibus arteriæ mouentur, dolore affligimur q̄dem, sed neq; obtusiorem, neq; minorem, neq; tardiorem motum facere possumus, cum tamen ab actionibus voluntarijs aut in totum crus leuare, aut valdè paruum & tardum motum illi permittere queamus. Cæterùm q̄n paruum & magnum motum dicimus, q̄ non propriè, sed à spacijs per quæ id quod mouetur fertur appellamus, omnibus manifestum esse puto. Atqui cum thorax vnum quoddam animalis membrum, organum sit respiratorium, velut arteria pulsuum, & crus ambulationis: si quidem sanè respiratio inter opera vitalia censeatur, consimilem habebit arterijs motus proportionem: si verò inter animalia, ad crurum similitudinem mouebitur. At verò inter animalia censetur, quemadmodum alibi est demonstratum. Manifestum igitur quòd ad crurum similitudinem mouebitur. Si igitur H thorax inflammatus sit, & ad motum cogatur, tardius & multò minus quàm oportet dilatabitur: verùm si hoc fecerit, defectuosè respirabit. Si verò iterum atq; iterum idem hoc faciet, defectus qui circa singulas respirationes contigit, in vnam quandam memorabilem ac minimè contemnēdam summam congregatus, eò deducet animal vt vicinū fuerit suffocationi. Verùm vt id ne fiat, densiores actiones facit, non amplius tantū cessans, quantum solebat, cùm secundum naturam habebat: simile faciens ijs qui ob id q̄ sufficientem cibum semel ingerere non possunt, assiduè modicè alūtur: attamen in hoc necessarium est totam respirationem fieri paruā, & tardam, & densam, & multò vtiq; minorem q̄ par est, non autem ita multò tardiorem. Etenim dolor non ita grauiter vexat thoracem ob motus velocitatē, sicut ob dilatationis magnitudinem. Velocitas. n. quamuis circa ipsam actionem sit dolorosa, tñ quia breui tēpore omnem motum efficit, minus thoracem offendit: compēdio nanq; eò quò festinat peruenit: festinat aūt ad quietem, eamq; quàm celerrimè assequi cupit, tanquā quæ sola dolorem ex inflāmatione ipsi lenire possit. At verò dilatationis magnitudo penitus molesta est, tum propter violentiā motus, tum q̄ comprimit & distendit inflammata, & omnibus modis thoracem dolore affligit. Ob id igitur plus de magnitudine q̄ de velocitate respiratio adimit. Et cùm sanè hic solus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis par-

tium,

† Vallęus clarius transtulit: Nā quę in actionibus singulis à facultatū varietate omnis proprietas, vt in multiformes differētes quę ipsarū species parit, rationi est consentaneum.

A tium, non verò vrgeat vtilitas, manente videlicet calore cordis intra terminos à natura constitu-
tos, tunc motus thoracis manifestè tardior redditur. Si verò ardor quidã in ipso corde oboriatur,
velocitas quidem nõ exsoluitur, ob eas quas antea diximus causas auffertur aũt etiam hîc multum
de magnitudine, verùm pro ipsa densitas generatur ob vrgentem vtilitatem.

Quæ differentia pulsus & respirationis ex instrumentorum affectibus oriatur. CAP. 10.

QVare etiam ex iam dictis perspicuum est, q dolor ipse per se circa aliquod respirationis or-
ganum consistens, paruum & tardũ & densum spiritum efficiet. Cum ardore verò paruũ
adhuc similiter, sed densiorem eo qui ob solum fit dolorem, & iam etiam aliquantò velo-
ciorem. Quæ verò ob solum ardorem contingit respirandi difficultas, eam antea ostensum est ma
gnum & velocẽ & densum spiritũ efficere, vt perspicua sit & facilè discerni possit vtraq; simplex,
& quæ ex ambabus cõposita est. Quæ.n. ob solam fit caloris copiam, quãuis densum reddat spiritũ,
similiter vt ea quæ ob solũ fit dolorem, tñ magnitudine & velocitate palàm distinguitur. Quæ verò
ex ambobus causis concurrentibus generatur, ab ea quæ ob ardorẽ fit, sola paruitate differt: ab ea
verò quæ ob dolorẽ, sola velocitate. At verò respirationis difficultas ob perfrigerationẽ naturalis
caloris, euidentibus notis ab omnibus his distinguitur: paruum enim hæc (vt demonstratum est)
B & tardum & rarũ spiritũ efficit: nulli verò aliarum simul accidit tarditas & raritas. Cæterùm quã-
tum in defectibus & excessibus caliditatis, ipsa respirationis species consonantia & rhythmo qui
secundum naturã habet, excedit: tñ etiam & idem cũ pulsibus cõmuniter & eodem modo habet.
Quæ verò in dolorosis organorũ affectibus contingunt, non amplius eodem modo habent, verũ
quatenus euariant manifestè demonstratũ opinor. Reliquæ tñ organorum affectiones quæ citra
dolorẽ, per obturationes, aut durities, aut cõpressiones, aut omnino coarctationes quasdam fiũt,
consimiles variationes in vtrisq; actionibus, animalibus & vitalibus efficiunt. Paruus.n. in ipsis
& velox & densus fit spiritus: & paruus qdem propterea q ob angustiã susceptoriorum organo-
rum, paucior q̃ oportet attrahitur: densus verò, q vtilitatis votũ non expletur, & ob eandẽ causam
etiam velox. Ostensum est autẽ in cõmentarijs de pulsibus, q qñ magnitudo distentionis sufficiẽ
ter explet votum vtilitatis, nihil indiget velocitate: qñ verò deficit aliquantulũ, tunc iam etiam ad
velocitatem permutatio fit, siquidẽ integra & robusta sit facultas: si verò neq; hæc sufficiens fue-
rit, tunc & in densitatem. Ob has itaq; causas paruus & velox & densus redditur spiritus circa pul
sus & respirationes in prædictis affectionibus, atque amplius etiam inæqualis, quæ vel præcipua
ipsarum est nota. Verùm hæc & simul consideratio causæ, in pulsuum tractatione relata sunt: &
C ibidem dictum est q iuxta ipsas partes in quibus obturatio hæret, & quæ cũ his cõicant, inæqua-
litas maximè fit manifesta, & paruitas pulsuũ aut semper aut vt plurimũ cohæret: iuxta alias verò
magis magnitudo. Si verò propinquus principio fuerit affectus, in hunc modum circa omnes ar-
terias cõmuniter contingit. Atq; hæc quidem illic relata sunt & demonstrata.

Qualis fiat respiratio coarctatis aut dolentibus instrumentis. CAP. 11.

POrrò quæ respiratorijs instrumẽtis ꝓpria sunt nũc cõmemorabimus, vt nihil desit ad sermo-
nis perfectionem. Qñ igitur, aut propter tubercula cruda in ipsis consistentia, aut ob tenaces
& crassos humores qui vias spiritus occuparunt, aut ob durum aliquem tumorem in ipsis connu-
tritum, aut ob quodcunq; tandem ipsis vicinũ & familiare corpusculũ quocũq; modo in tumorẽ
immoderatiorẽ eleuatũ, paucior q̃ oportet spiritus, ꝓpter locorũ angustiã inspiratur, necessariò acce-
dit ipsi velocitas & densitas ob prædictas causas. Species autem in genere plures huius respiran-
di difficultatis cõstituuntur, aliâs alijs partibus in respiratorijs organis coarctatis. Tumores etenim
præter naturam circa ventrem & hepar, splenẽ item & colum, & his coniunctas partes consisten-
tes, ob septi transuersi coarctationem, paruum & velocem & densum faciunt spiritum. Iuxta eun
dem modũ & aqua inter cutẽ laborantibus, & vterũ gestantibus, & ijs qui se supra modum cibo
D expleuerunt, & qui prominentem ventrẽ habent, huiusmodi fit respirationis species. In respiran-
di autem difficultate quæ erecta fit ceruice, & Græcis orthopnœa appellatur, viscosis videlicet &
crassis humoribus, circa asperas in pulmone arterias congregatis. Similiter autẽ & si aliquid circa
ipsum induretur, aut tuberculũ nascatur p̃mens & coarctans ipsum asperarũ arteriarũ genus, (hæ.n.
suscipiunt aerem q̃ inspiratur) paruus & densus & velox erit spiritus. Iuxta eundẽ aũt modũ etiam,
si in thorace tale constiterit tuberculũ, propter quæ sanè sæpe tum in posteriorẽ, tum in anteriorẽ
partẽ luxantur ea quæ circa spinã sunt, immo & in obliquũ torquentur, paruus & densus & velox ge-
nerabitur spiritus, occupante nimirũ tumore p̃ter naturã pulmonis regionẽ, in quã dilatatus extẽde
batur. Sæpe verò & ipsum totũ thoracẽ angustiorẽ huiusmodi affectiones reddiderunt, si aut statim
quod coarctatus pulmo — dum in vtero adhuc sunt fœtus accidant, aut etiã postea obueniant. Nulla est aũt differẽtia {quod
ad id quod coarctatũ est attinet, vt pulmo} non possit sufficientẽ aerem trahere, siue thorax totus
angustus reddatur, in quacũq; tandẽ affectione, siue intermedia regio amittatur, ab aliquibus præ
ipsa — ter naturã corpusculis in ipsis consistentibus occupata, siue etiã ipse pulmo induretur aut obture-
tur, aut intumescat, velut in pulmonicis & peripneumonicis appellatis vitijs contingit. Vna.n.
in omnibus coniuncta est causa, ob quã parua inspiratio redditur, coarctatio videlicet asperarum
arteriarũ, propterea verò q parua ipsa est, ob id etiam (vt sæpe dictum est) densitas & velocitas ac-

cedit. Verùm cum iuxta ipsum pulmonem affectus ipse incumbit, quãuis thorax se plurimum di- E
stẽdere possit, tñ parum inspirant, ita ẽt vbi intermediæ ipsorum organorũ regiones fuerint occu
patæ. Cùm verò totus thorax aut fœtibus, aut aliter, paruus & angustus redditur, manifestum est
ꝙ & distentionẽ ad suiipsius proportionẽ paruam efficiens, pulmoni causa est velocis inspiratio-
nis. Sic verò etiam cũ septum transuersum ab aliquo cõprimitur iuxta infernã thoracis extremita
tem, velut in vitijs dolorẽ non inferẽtibus cõtingit. Huius nãq; rei maximè memorẽ esse oportet,
ꝙ aliquando solius thoracis affectus, aliqñ solius pulmonis, qñq; verò intermediæ amborum re-
gionis, ad paruitatem, & ob id etiam velocitatem ac densitatẽ respirationis mutationẽ facit, si sanè
facultas fuerit robusta, nam & huius meminisse oportet sæpe iam etiam antea relati. Minimè igiť
adhuc pleuriticorũ, aut abscessus aliquos, aut omnino dolorosos tumores habentium iuxta thora
cem, mentionẽ faciemus in hoc sermone. At verò de vitijs dolorem non inferentibus, quæ cõpri-
mendo pulmonẽ, & coarctando asperas in ipso arterias, minorẽ faciunt inspirationẽ, omnis præ-
dictus finieť sermo. Atq; illa ꝗdem ad affectiones thoracis antea cõscriptas referemus, in ꝗbus di-
cebamus thoracem, propterea ꝙ minus distendereť ob dolorẽ, spiritũ facere paruũ. Eorum verò
ꝗ suppurati appellanť affectionẽ, ꝗuis sępenumero eius generatio ex pleuritide cõtingit, his iam
proximè relatis annumerabimus, quę videlicet citra dolorẽ iuxta pulmonẽ coarctationẽ faciẽdo, F
paruam reddunt respirationẽ. Pus.n. quod in ipso iuxta huiusmodi affectiones contineť, causa fit
eius quæ circa distentionẽ fit paruitatis. Itaq; tanꝗ neq; ipse secũdum naturã distendatur, minimè
æqualem facit spiritus attractionẽ. Quomodo igitur hęc respiratoriorũ organorũ vitia citra dolo-
rem consistentia, (Id.n. præsenti adhuc deest sermoni) ab ijs quæ cum dolore fiunť distinguentur,
si sanè & paruus & densus ambobus similiter redditur spiritus? An in velocitate motus? In affecti
bus enim cum dolore, modicè ꝗdem respirant & densè, non tñ velociter, quãdo vtiq; citra febrem
eiusmodi acciderit affectus: qñ verò cũ febre, quãuis iuxta paruitatem & velocitatem similiter re-
spirant, tñ iuxta densitatem distinguunť. Nam non modicè ipsis spiritus densať, quod non euenit
illis ꝗ ob coarctationẽ organorũ respirationis difficulter respirãt, verũ etiã si densior ipsis spiritus
reddatur, moderatè tñ hoc fit, & multò infra summã densitatẽ. Quin & expiratio febricitantibus
maior simulq; calidior est, quod nõ contingit ijs qui ob coarctationem parum & densè expirant.
Quomodo aũt cognoscere oporteat exactè, tũ paruitatẽ, tum magnitudinẽ, vtriusq; partis totius
respirationis, paulò pòst dicetur, vbi prius omnẽ de organis sermonẽ absoluerimus. Quòd.n. diffi
cultates respirandi citra organorũ dolorem, ab eis quæ cum dolore fiunt differant, iam relatũ est.

De respiratione quæ fit cum partes valent quæ in ipsa commouentur, ac de ea quæ vacillantibus ac mente motis contingit. G

CAP. 12.

VTrum autem velut simpliciter ostendimus, coarctationem oportere ad pulmonem perue-
nire, eiusq; asperas maximè arterias, vt animal difficultatem respiratiõis incurrat: sic etiam
dolorem in respiratorijs organis fieri oportere, & præsertim in thorace dicendum est? (parum.n.
abest vt pulmo sensus sit expers) An aliquam aliam in eiusmodi respirandi difficultatibus inqui-
rere nos oportet enunciationem? Nam qui dicit ad solos respiratoriorum organorũ dolores eius-
modi difficultatis respirandi speciem sequi, eum non opinor videri posse omnem de his rem pro
bè cognouisse, aut meminisse superiorum ratiocinationum, in quibus nõ ob affectionem, sed ob
actionis facultatem quæ animalis existit, paruus & densus spiritus fieri ostendebatur. At verò spe
cies difficultatis respirandi quæ ad coarctationem pulmonis consequitur, nihil opus habet facul-
tate ad sui generationem, quod de illo probè indicauimus vbi totius rei tractationem peregimus.
Verum de dolorosis affectionibus non simpliciter id dicere conuenit, quãdo sanè in respiratorijs
particulis consistunt. Non enim propter ipsam particularum naturam priuatim, sed ꝙ animali fa-
cultati eorum motus arbitrium permissum est, respirationem ad paruitatem mutari contigit, vt
ne amplius videlicet animal dolore affligeretur, ipsa minus ꝗ oportet thoracem distendente. Atq; H
hæc sanè prouidentia vt ne vehementius animal dolore affligatur, etiam alijs omnibus particulis
adest, quæ ad respiratoriorum motum simul mouentur, stomacho videlicet & ventri, & hepati, &
spleni, & peritonæo, & colo, & superioribus tenuibus intestinis, & musculis præcordiorum: hæ
nanq; ad thoracis motus, & maximè si fuerint maiores, cõmouentur. Perspicuum igitur est ꝙ am-
plius in magnis thoracis motibus dolore vexantur, minus verò in paruis: & ob id paruus & den-
sus non solum in pleuriticis, sed & quibus stomachum aut ventrem dolorosa affectio infestat, spi-
ritus erit: minus quidem propterea ꝙ etiam sensus eis minor est: consimiliter tamen difficulter re-
spirabunt qui hepar, aut splenem, aut aliud quoddam ex prædictis membris dolore vexatum ha-
bent. Omnia.n. talia partim exappensa partim agnata respiratorijs instrumentis, ad horum motũ
simul commouentur: & ob id in respirantibus offenduntur. Atq; ita non vt antea de respiratorijs
particulis, sed de omnibus simpliciter quæ circa respirationes mouentur, communis nobis sermo
fiat: atq; audebimus in vniuersum pronunciare, paruum & densum spiritum signum esse dolo-
ris omnium animalis particularum quæ iuxta respirationes commouentur. Num igitur hac parte
solum inter pulsus & respirationes dissimilitudo est? An etiã iuxta ipsam priuatim facultatis cau-
sam, citra organorum cõplexum, aliquam differentiam inuenire licet? Equidem naturales facul-

tates

A tates omnes semper necessarijs sibi operis vacant,& nunquã torpent,aut negligentes sunt.Quæ
verò sub voluntatis potestatẽ veniunt, hæ sæpe vbi ipsa circa alias actiones fuerit occupata,negli-
gentius perficiuntur.Ambulantes igitur aliqñ concitatius ad rem aliquam perficiendam, deinde
inter eundẽ cogitantes quid,ac postea id ipsum considerantes,& curiosè de ipso meditantes,mul-
tum ab illa ambulandi concitatione remittimus,non tñ intelligimus idipsum neq; cognoscimus,
quousq; sanè mẽtem ad illius curã adhibemus : cũ verò quiescimus ab illa cura,atq; cogitationem
circa nullam rem amplius habemus,q̃ circa solã ambulationem, tunc velut ex somno aliquo exci-
tati,cognoscimus circa institutam actionem nos fuisse negligentiores : q̃ pro primo impetu opor-
tebat,rursumq; ad ipsam actionẽ nosmet excitamus:sic etiã qui mente vacillãt, animum(vt puto)
in visionibus velut in quibusdam curis habentes,animaliũ actionum negligentes sunt,& neq; lo
tium ejciunt,neq; ventris onus deponunt,neq; potum neq; cibum petunt , neq; quicq̃ aliud eius
generis,nisi quis eos cõmonefaciat. Si verò etiam petant aliqñ,interim dum adhibent obliuiscun
tur,& rursus monitorio opus habent.Itaq; nouimus omnino plurimos q petita matula , eaq; ipsis
data,non iam lotium effunderent,sed matulã ociosè in manibus detinerent . Alios item nouimus
qui exurgerent qdem tanq̃ ventris onus depositurí,postq̃ verò desedissent,penitus obliuisceren-
B tur,atq; nihil efficerent,donec à præsentibus admonerentur. Quemadmodum autẽ per multum
tẽpus actiones faciunt hi oẽs,sic etiam magnas. Aceruatim igitur omnino plurimum mingũt,&
pro vna vice vltra mensuram bibunt,& singula alia eodem modo faciũt. Nec mirum vtiq; id esse
opinor.Quod.n.sæpe in debito tẽpore facere oportebat,id ipsum aceruatim vrgente vtilitate ex-
plere coguntur,& præsertim vbi necessarium id sit ad vitã.Etenim si quis minus q̃ oportet bibat,
non ad dies tñ,sed ad integros menses sufficere possit.Si verò minus q̃ oportet respiret , neq; mi-
nimam diei partem durare queat. Quare tametsi plus pro vna vice mente moti bibant,tñ quod p
multum temporis interstitium id faciant,euenit vt vniuersus ipsorum potus multò cõmoderatæ
mensuræ inferior & paucior extet. Verũ respirationis vtilitas non expleta, supra hoc quod graue
& ex propinquo imminens periculum habet,excitat etiam ad actionem , & nõ sinit torpere neq;
ad momẽtum.Recuperat autem statim id totum,quo per cessationis tempus fuit priuata: atq; ita
non rarus solum,sed & magnus spiritus efficitur:& tantò sanè q̃ cõuenit maior,quantò fit rarior.
Quod ipsum in potu non contingit : multò.n.rarius,paulò verò plus bibunt:vnde etiam Hippo-
crates ipsos paucibibos , veluti modico potu vtentes appellauit. Atq; hæc quidem ratio demon-
strat mente motorum respirationem in raritatem & magnitudinem mutari. Testimonium autẽ
C non minus etiam oculare experimentum præbet,si quis in ipsis artis operibus hanc speculationẽ
exquirere velit.Quicunq; verò in adolescentulorum gymnasiis , in sublimibus solijs alti & vndi-
quaq; conspicui desidentes,artis operum negligentes sunt,quicquid verò in buccam venerit effu
tiunt:his non magis credibilia fiunt ea quæ ab euidenter apparentibus confirmanť,q̃ his qui neq;
à principio,etiam si appareat , quicq̃ cognoscunt. Cæterùm ex hoc genere sophistarum quispiam
aliqñ mecum contendit,de eo q rarus & magnus spiritus mente vacillantibus contingit : propo-
nebat.n.respirationem vtium quoddã ex operibus vitalibus esse:verùm cũ huiusmodi argumen-
to non consentiebat id quod palàm apparet:vnde discedẽdum sibi à me putauit. Prorsus.n.ingt,
eiusmodi respirationis speciem in delirijs non apparere. Nam quæ nunq̃ conati sunt sophistæ in
ipsis ægrotis obseruare,de his veluti qui sexcenties viderint,impudenter rixantur : neq; verentur
se magnam habere experiẽtiam iactare,eorum,quæ neq; per somnium quidem ipsi viderunt. At
verò quicunq; obseruant apparentia,& quæ ægris accidunt,hi ita vt Hippocrates,scribunt:vide-
runt.n. vt opinor , multos infirmos similes his quos ille descripsit,qui abundè magnum testimo-
nium prædicto sermoni præbent.Atq; apponerem sanè iam eos quos in popularium morborum
libris conscripsit,nisi propositum esset mihi omnem sequentem sermonẽ secundum,in eorũ enar
D rationem,velut etiam antea dixi,reseruare:hunc verò solum per se cũ proprijs & synceris demon-
strationibus absoluere.Itaq; sermo de vacillantibus & mente motis hic finiatur.

De magna & parua respiratione dignoscenda. CAP. 13.

QVomodo verò qs magnam & paruã respirationẽ optimè dignoscat,(scio.n.& hoc me in
prioribus distulisse)iam referať.Procliue equidẽ erat opinari,nihil differre siue iuxta ma-
gnitudinẽ distentionis respiratoriorũ organorũ,siue iuxta substãtiæ q̃ inspirať copiã,ma-
gna inspiratio iudicetur:quẽadmodum fortassis ẽt aliqui dicũt,putantes quantitatẽ inspirationis
semp se habere oportere ad pportionẽ quãtitatis distẽtionis organorũ. Atqui hoc minimè in vni-
uersum verũ est,sed distinctione quadã opus habet. Cùm.n.secundũ naturã habẽt organa,quãti-
tas spiritus semp ipsorum distentionibus similis est,nõ tñ cùm ẽt præter naturã fuerint disposita:
verùm possibile aliqñ plurimũ distẽdi thoracẽ,& parũ externi aeris inspirari. Multæ.n.sunt affe-
ctiones,(si modò pdictorũ meminimus) in qbus pulmo coarctatus,multum aerem suscipere non
potest.Nequaq̃ igiť ad affectionũ omniũ respirandi organorũ pportionem, sed solũ asperarũ arte
riarum inspirationes fiunt.At verò horũ distentionẽ impossibile est p vllum aliquẽ sensum digno
scere. Ergo non est adhibẽdus animus ad organa respiratoria,cũ inspirationis quãtitatẽ volumus
dignoscere.Sufficit.n.ipsum solũ aerem inspicere,quantus inspirať,& quãtus rursum exspiratur.

Neq; enim ex ventris mole de ciborum acceptorum copia coniecturam facimus, sed sufficit etiã hic solam eorum quæ eduntur inspicere quantitatem. Quoniam verò in expirationibus, aliquando quidem oẽs musculi in totum otiosi sunt, permittentes thoraci collabenti propriam recuperare constitutionẽ: aliquando verò operantes amplius ipsum contrahunt, id quod nobis de his sæpe est demonstratum: contractiones sanè thoracis citra horum concitationem, non vnq̃ magnam inspirationem facere possint: quę verò cum musculorum concitatione fiunt, quæ sanè etiam efflatus existunt, velut & hoc est demonstratum, hæ opifices sunt magnitudinis. Verùm neq; in his denudatum hominem inspicere operæpretium duco, ad musculorum tensionem cognoscendam, sed sufficit speciem expirationis cum efflatu, notam cognitionis vel maximam habere. Vrgente itaq; vtilitate aceruatim expirare cogimur, veluti etiam cùm inspirationis vrget vtilitas, multum & coaceruatum externum aerem attrahimus. E

Epilogus eorum quæ hactenus dicta sunt. CAP. 14.

Quando verò & de his sufficienter transcgimus, repetitis capitibus eorum quæ ab initio dicta sunt, ad reliqua progrediamur. Capita autem erant, vt opinor hęc, quod simplicibus respirandi difficultatibus inuentis, connectere oporteat causas coniunctas respirationis, & demonstrare singularum ipsarum efficientem causam, & vice versa quæ respirandi difficultates ad singulas causas consequantur, in quo sanè etiam compositarum respirandi difficultatum mentionem facere coacti sumus. Verùm quatenus tractatio pulsuum cũ respirationibus consentiat, & quatenus differat, etiam hoc non erat exiguum eorum quæ explicauimus caput. F

Quot numero sint compositæ respirandi difficultates. CAP. 15.

Postq; verò hæc omnia absoluta sunt, consequenter cõpositas respirandi difficultates considerabimus: hæ nanq; desunt adhuc superioribus quæ tractanda suscepimus annectẽdæ. Inuentis aũt simplicibus, non amplius difficile est etiam has inuenire quæ ex illis componũtur. Cùm n. aliqua sit magna inspiratio, similiter aũt & aliqua velox, & contrarię his sint parua & tarda, necesse est quatuor fieri oẽs respirandi difficultates circa inspirationem cõpositas, magnam videlicet simulq; tardam, magnam & velocem, paruam & velocem, & quartam paruam ac tardã. Eodem modo & circa expirationem easdem quatuor coniugationes necessarium est fieri, duas quidem magnas, & duas paruas, quæ tum velocitate, tum tarditate distinguuntur. In cessationibus verò impossibile est compositam respirandi difficultatis speciem fieri: neq; .n. duæ oppositiones in eis existunt, velut in motibus, sed vna sola iuxta densitatem & raritatem consistens.

Quot compositæ respirandi difficultates per motum oriantur. CAP. 16. G

At verò ipsorum motuum inuicem collatorum, inspirationis (inquam) ad expirationẽ species quædam erunt rhythmorum totius respirationis. Quemadmodũ etiam in pulsibus dilatatione ad contractionem collata cõtingit. Possibile est.n. inspirationẽ fieri magnam, expirationem verò paruã: aut vice versa inspirationem paruam, expirationẽ magnam: aut vtrasq; paruas, aut vtrasq; magnas. Sic & veloces aut tardas vtrasq;, aut alteram velocem, alteram tardam.

De respiratione inæquali. CAP. 17.

Quin & inæqualis est aliqua respiratio, quemadmodũ & pulsus, tum circa motuum aggregationem, tum circa motum vnũ. Similiter autem & ordinata ac inordinata respiratio fieri potest, velut etiam pulsus. Et sanè quot differentiæ inæqualium pulsuum, tum circa vnum motum, tum circa plures consistentium existunt, tot etiam sunt respirationum. Verum quod in principio statim huius tractationis dixi, omnes penitus negligenter respirationem tractauerunt, atq; huius negligentiæ causam referam in progressu sermonis. Nunc quod instat nobis absoluendum est, ab inæqualitate iuxta vnum motum initio facto, propterea q; secundum naturam videri possit in medio posita esse earum, quæ exactè simplices, & quæ ex confesso compositæ existunt. Contendit itaq; aliquando quispiam mecum super ipsa tanq̃ non composita: quod aliàs non fecisset, nisi simplicibus propinqua esset, verùm compositam esse inde perspicuũ est. Si quis incipiens inspirare velociter attrahit aerem, circa finem verò tardè, aut vicissim ex tardo principio, in velocem desinũ finem: hãc sanè inspirationem neq; velocem simpliciter neq; tardã esse dixerimus, sed compositam: vtpotè quæ alteram sui partem habeat velocem, alteram tardam. Eodem modo etiã si expiratio quomodocunq; varietur, siue ex tarditate in velocitatem, siue rursus ex velocitate in tarditatem motu transeunte, compositam esse dicemus: vtpotè quæ partibus cõtrario modo inter se habentibus, non simplex sed composita existat. Similiter aũt & cũ cessatio aliqua sciderit & dissecuerit alterum motum, siue inspirationẽ, siue expirationem: cõpositam esse etiam tunc dicemus eam quæ dissecta est, vtra tandem ea existat. Visum est aũt aliquando, rarò tamen, non alterã tantum, sed ambas totius respirationis partes, in vno & eodẽ homine ita habere, & maximè hoc fieri, cùm humorum copia in asperis arterijs coaceruata, hominem suffocet ex pleuritide perniciosa, aut peripneumonia non expurgata, aut suppuratione istic consistente. Quare & in hac parte respirationibus, cum pulsibus conuenit: nam & de illis demonstratum est, q; propter obturationes organorum, compressionesq;, & omnino coarctationes, inæqualitas fiat. Itaq; si quis ea quæ de alijs arterijs per totũ animal dispersis, in secũdo de pulsuum causis dicta sunt, probè perdidicerit: H

maiorem

A maiorem vtiq; copiam similia dicēdi de asperis in pulmone appellatis arterijs habebit. Illas enim ad inæqualis pulsus generationem coarctari oportet, asperas verò arterias ad inæqualis respirationis. Relatum etiam de illis, quod ob facultatis debilitatem pulsuū inæqualitas fieri possit, cùm prę impotentia arterias pro vna vice perfectè dilatare non possit. Resistunt enim interim & conquiescunt, velut senes circa viam perficiendam. Fieri autem potest aliquando & circa respirationem quædam inæqualitas, tum ea quæ iuxta vnam actionem, tum quæ circa plures contingit, & systematica à Græcis appellatur, ob quandam facultatis ipsam efficientis debilitatem.

Quid differat prænotio ex respiratione a prænotione ex pulsu, & quæ causæ sint inæqualis respirationis cum inæquali pulsu communes. CAP. 18.

CVm verò hæc animalis sit, vitalis verò ea quæ pulsus operatur, fieri potest quædam ad prænotiones ex ipsis differentia, nimirum pulsibus facultatis debilitatem semper suijpsorum læsioni similem indicantibus: respirationibus verò non eodem modo, nisi quis etiam describat ægrotantis voluntatem. Quamuis enim temerariam responsionem à moderato homine factam malum esse Hippocrates dicat, veruntamen in ijs qui natura temerarij sunt, non solùm non eiusmodi responsionem, sed neque ipsum adeo delirium, quicquam magnum portendere censebis.

B Ita etiam habet circa respirationem: fœlices enim ærumnarumq; expertes, ac molles, circa singulas actiones inæqualiter respirabunt, etiam si nihil adeo magnum ipsos cogat. Qui verò ad laborem industrij & generosa mente præditi sunt, priusquā ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur, non vnquā inæqualiter respirauerint. At verò in pulsuum inæqualitate eadem pręnotio affectionis est, tum in ijs qui generosa, tum qui praua & vitiosa mente præditi existunt. Vt enim vniuersaliter & in summa dicam, vbi voluntas nihil confert ad actionem, ibi id quod significatur æquale est omnibus. Vbi verò aut totum aut plurimum, ibi amplius etiam inspicere oportet mores ipsius ægri. Quemadmodum autem differentia facultatum efficientium actiones, tum circa pulsus, tum circa respirationes, differentes facit prænotiones: Sic etiam circa ipsam organorum naturam, quædam indicationis alteratio erit. Pulsus enim per læues arterias, respirationes verò non per solas asperas arterias fiunt, sed nō minus quàm per ipsas, immo fortassis magis, per musculosum genus. Hoc enim est quod primùm animalis facultas mouet ad respirationis generationem, ab eo verò totus thorax motus, ipse rursus pulmonem commouet eo, quo diximus in horum tractatu, modo: pulmonis autem partes sunt asperæ arteriæ, in quas primùm aer qui inspiratur, peruenit. Quemadmodum igitur harum affectiones totam respirationem sæpè inęqualem

C reddunt, sic & affectiones musculorum: propterea sanè q; illæ spiritus sunt loci, musculi verò primum motus instrumentum. Verùm non eadem affectio in vtroq; organorum genere, inæqualem respirationem facit, cùm neq; vtilitas ipsorum similis existat. Si quidem igitur vnumquodq; organum in id ipsum, per quod sanum existens actionem iuuit, etiam ægrotans læditur: asperarū vtiq; arteriarum læsio coarctatio quædam est: musculorum verò, aberrans & inordinatus motus: atq; illarum quidem vt spiritus locorum, horum verò vt motus organorum offensa est. Et coarctationis quidem in asperis arterijs, tumores præter naturam in causa esse dixerim, aberrantium verò in musculis motuum occasiones nunc referemus. Sūt igitur propriæ musculorum affectiones, cōuulsiones, palpitationes & tremores, quemadmodum in alio loco est demonstratum. Verùm quod hæ etiam aberrantes motus sunt, verbis non eget, & si quidem ambo hęc ita habent vt scilicet & affectiones sint, & aberrantes pariter musculorum motus, atq; hæc ipsa sunt quæ quærimus: finem vtiq; nobis hic habebit institutus sermo: erit nanq; aliquando inæqualis respiratio, propter aliquā harum affectionum. Quemadmodum enim ambulatio inęqualis fit, crurum musculis aut trementibus, aut palpitantibus, aut conuulsis: ita & respiratio aliquando inæqualis fit, propter thoracis musculos, (vt dictum est) offensos. Quare omnium inæqualitatum tum quæ se-

D cundum vnam actionem, tum quæ circa plures ex ordine consistunt: aut asperarū arteriarū coarctatio, aut thoracis musculorū aberrās motus, aut facultatis ipsam efficientis debilitas, causa fiet.

Quæ causæ propriæ sint inæqualis respirationis. CAP. 19.

SCriptum est autē (vt dixi) diffusissimè de omnibus inęqualitatibus in secundo de pulsuū causis, & ob id quæ cōmunia sunt cum illo sermone, omnia relinquimus solummodo mentione ipsorum facta: quæ verò propria sunt respirationi, in hoc libro explicabimus. Vtilitas itaq; (velut etiam antea dictum est) cōis vtrisq; est, asperarum etiam arteriarum ratio consimilis ad læues est; verùm musculorum genus proprium & priuatim destinatum respirationibus est, præter pulsuū rationem. Opifices autem ipsorum facultates, partim quidem similiter, partim verò nō ita habēt. Quatenus enim causæ effectiuæ sunt, eatenus similiter habent: quatenus verò voluntati permissum est arbitrium respiratoriæ facultatis, vitalis autē facultas nullum superiorem habet dominū, sed libera penitus existit, eatenus differunt.† Quanq̄ & adhuc eximium quiddam ad inæqualitatis generationem respiratio habebit, præter pulsuum rationem, vt neq; hoc prætermittamus. Est autē idipsum duplex, partim quidem ab ipsa animali facultate sola proficiscens, partim à cōplexu ipsius ad dolores. Atq; modicū quidē & cognitu difficile est, quod à sola facultate proficiscit: amplius verò et manifestius ac magis varium, quod ꝑpter dolores. In delirijs.n. superat quidē raritas

† Igitur eximium qd ad inæqualitatis generationē respiratio habebit si cū pulsibus eā cōtuleris: id qd non prætermittamus. & ita alij interpretes.

& magnitudo

& magnitudo, apparet autẽ quædam inæqualitas & ordinis perturbatio, tum iuxta plures reſpi- E
rationes, tum iuxta vnam aliquando ſolã, nimirũ ꝙ & phantaſmata aliqñ plus, aliqñ minus ratio-
nem ab eo quod ſecundum naturã eſt, emoueant.† In huiuſmodi enim viſis, rationi conſentaneũ
eſt, etiã reſpirationem trãſmutari ac aliquatenus variari ad inæqualitatis & permutationis ipſius
ordinis generationem. Quin & quantitas vtilitatis quãdiu quidẽ parum deficit à ſingulis actio-
nibus, parua eſt ab eo, quod ſecundum naturam habet, immutatio: qñ verò defectus ab eo, quod
ſecundum naturã habet, cõtinget ſatis multus, tunc neceſſarium iam ceſſationũ quidẽ quãtitatẽ,
motuum verò nõ ſolùm quantitatem, ſed iam etiã qualitatẽ alterari: atq; ob id totam reſpirationẽ
inæqualem & inordinatã reddi. Idem hoc & in doloribus accidere neceſſariũ eſt. Neq; enim etiã
in illis vtilitas expletur iuxta ſingulas actiones, nam neq; velociter, neq; denſe, neq; plurimum di
ſtendere thoracem poſſunt: omnia enim hæc ipſis moleſta ſunt, & præſertim magnitudo, dein-
de velocitas, iam verò etiã denſitas. Dolẽ[n]bus nãq; minus moleſtum eſt per longius tẽpus, q̃ per
breuius moueri. Ob id igitur à magnitudine omnino multum detrahunt, à velocitate verò mini-
mum, à denſitate autẽ auferũt quidem nihil, ſed addũt etiam quippiam, paruitatis ab eo quod ſe-
cundum naturam habet, defectum per eam corrigentes. Nõ tamẽ adhuc tñ eſt quod apponitur,
vt omnẽ expleat defectum. Quantum igitur deficit ad vtilitatis expletionem, hoc in multis dein F
ceps actionibus coaceruatur, & cùm parum abeſt vt animal ſuffocetur, tunc voluntatem cogit
ad aliquod tẽpus, maiorem facere reſpirationem, & multò velociorem, & priore denſiorem. Ve-
rùm cùm in huiuſmodi actionibus vtilitas quidẽ expleatur, animal verò doloribus offendatur;
voluntas rurſus à magnitudine & velocitate ac denſitate aufert, aliqñ plus, aliqñ minus: vtpote
quæ conſilij inops ſit, & neq; ſiſtere actionem poſſit, ob ſuffocationis timorem, neq; aliquã repe-
rire doloris medelam queat. Quare modò ad hoc, modò ad aliud tranſit: illud quidem, vt vtilita-
tem expleturum: hoc verò, vt dolorem mitigaturum. Cùm verò omnia quæ vtilitatem explent,
exacerbent dolores, quæ verò dolores mitigant, augeant vtilitatem, atq; nulla communis vtriſq;
medela reperiatur: multiformiter ad omnia tranſit, ob conſilij inopiam ſemper ægrè ferens quod
pręſens eſt. Atq; hinc tum inęqualitas circa ſingulas, & omnes etiam deinceps reſpirationes, tum
multiformis illa ordinis perturbatio originem habet. Ex corruptione enim parilitatis, inæquali-
tatum omnium itemq; ordinis perturbationum generatio oritur. Demonſtratum nanque et hoc
in libris de pulſuum differentia, ꝙ parilitas conſequenter habens, æqualitas eſt: parilitas verò iu-
xta circuitus, ordo eſt: & ꝙ vbi conſequenter habens parilitas corrumpitur, inæqualitas: vbi verò
iuxta circuitus reuertens, ordinis perturbatio generatur. At verò quãtis multa inæqualitas, & G
multa ordinis perturbatio in eiuſmodi affectionibus incidat, ſuperat tñ id genus reſpirandi diffi
cultatis, quod iuxta paruitatem & denſitatem cõſiſtit. Etenim ſi etiã magnam aliqñ reſpirationẽ
pro vna vice faciant, veluti periculũ facientes in eiuſmodi reſpiratione, deſiſtunt tamẽ e veſtigio
propter dolorem, ac per multum tempus valde parum reſpirant, donec ab aliqua vrgẽte vtilitate
coacti ad aliam rurſus cõuertuntur experientiam magnæ reſpirationis. Aſſiduitas igitur inęqua
litatis & inordinatę mutationis, in velocitate ac tarditate, & in denſitatis alterationibus, maximè
ipſis conſiſtit: cùm nunquam quidem ſimpliciter rara reſpiratio fiat, propter vrgẽtem vtilitatem,
minus tñ & magis denſa, atq; in hoc ſanè inæqualitatem acquirit. Quare denſus ſemper hoc mo-
do diſpoſitis eſt ſpiritus, magnus autẽ rarò, tardus verò nihil magis q̃ velox propter repentinam
ipſorum in vtranq; partem tranſitionem. Rectè igitur antea dictum eſt, ꝙ ad omnia dolore affli-
cta organa, quę circa reſpirationes cõmouentur, paruus & denſus ſpiritus conſequatur. Et iuxta
eandem rationem in delirijs magnum fieri & rarum ſpiritum: q̃q; etiam his vel maximè inęqua-
litas comes ſit. Exuperat enim in ipſis raritas & magnitudo: magis enim & minus rarus, & ma-
gis ac minus magnus ſpiritus in delirantibus redditur, paruus verò & denſus nunquam. Atque
hæc quidem mihi ſufficere videntur de inæqualitatum cognitione, tum quę circa vnam actionẽ, H
tum quæ in pluribus cõſiſtunt. Dicta ſunt enim & de ijs quæ ratio poſtulat ad ſermonis commu-
nitatem referri, & euidenter quidem hæ compoſitæ ſunt, multis omnino actionibus ad genera-
tionem & dimotionem indigentes. Quæ verò circa vnam actionem conſiſtunt, (velut etiam ante
relatum eſt) ferè videri poſſint alicui ſimplices eſſe. Porrò non de coaceruatis tantùm inæqualita-
tibus, ſed etiam de ordinis perturbationibus hìc tranſegimus: ſunt enim ſpecies quædam inęqua
litatum, velut etiam in libris de pulſibus eſt demonſtratum.

De cauſis difficultatum compoſitarum, quæ circa ſingulas reſpirationis partes ſeorſum conſiſtunt. *CAP. 20.*

AD reliquas igitur compoſitas difficilis reſpirationis ſpecies regrediamur, & primùm ſanè
eas in manus ſumamus, quæ circa vnam actionem quancunq; tandem conſiſtunt. Equi-
dem inſpiratio magna ſimulq; velox, ob vtilitatem vrgentem fit: & ſi organa ſunt prompta, &
facultas propriam conſeruat integram ſanitatem, aut certe parum immutatam. Demonſtratione
autẽ hic ſermo non habet opus apud eos qui ſuperius dictorũ meminerunt. Rurſus verò magna
& tarda ſolis mente motis contingit, atq; his non ſemper: & conſpicua vtiq; etiam hic eſt cauſæ
conſideratio ex prædictis: Quemadmodum etiam quòd paruam habẽt inſpirationem & tardam

hi quibus

† Vaſſæus. fidelius & clarius. Nẽpe in huiuſmodi viſis imaginibusq; vt reſpiratio ipſa peruertatur quodã mõ & euariet tũ ad inæqualitatis tũ inordinationis generationem, atq; eã q̃ ab viſis fit quãtitatem, eſt rõni cõſentaneũ. Nẽpe dũ ſingulis reſpirationũ actionibus exiguũ quidem deeſt, tantiſp & exigua eius cõ ſm naturã eſt fit permutatio.

A hi quibus insitus calor multùm est perfrigeratus. Quæ restat autē adhuc coniugatio quarta, paruitas erat cum velocitate, & fit perpetuo quidem in nulla affectione simplici, quēadmodum neq; magna simulq; tarda, quam aliquando mente motis accidere diximus: sequitur tamen quanq̃ nō semper, sed vt plurimum, vbi simul dolor & vtilitatis incrementum cōcurrunt: parum enim necessariò in doloribus respirant: inexpleta autem manēte vtilitate, tum ob hanc ipsam paruitatem, tum q alias per se ipsam vtilitatem abundare proposuimus, nō satis est solùm densari ipsas actiones, sed coguntur sæpè conuulsoriè inspirare. Ad eundem porrò cum prædictis modum etiam in coniugationibus circa expirationem, ipsas affectiones perscrutari oportet. Nam & in his aut facultatem, aut aliquod organum vitiatum, aut caloris modum alteratum inueniemus. Quæ enim velut fuliginosa, ac fauillosa, & fumosa recremēta appellamus in caliditatis genere, ea omnia terrea sunt, & velut semicocta cùm innato calore, quemadmodum fumus cùm igne: apparent enim in hoc euidēter acria omnia & calida {&*} fumosa materiæ recrementa, ostēdentia susceptā quidem esse in seipsa ignis vim, non tamen adhuc penitus ab igne se superata: flamma enim ita nata esset, & non adhuc fumus esset. Quare si quis fumosa caliditate in corporibus animātium redundante, expirationem magnam simulq; velocem fieri dicat, non vtiq; errarit. Manifestum est autē

* Nō est in græco. vt sit sensus fumosa materiæ recrementa oia, apparent acria & calida.

B q & facultatem integram esse tunc oportet, & nullum ex organis vitiatum. Similiter autē & magnam simulq; tardam in quibusdam delirantibus fieri, eodem modo quo contingit circa inspirationem. Sic & paruam simulq; tardam fieri his quibus nullum fumosum recremētum est coaceruatum. Et paruam ac velocem, quibus est cōgregatum fumosum recrementum, & dolent simul aliquam particulam, quæ circa respirationes mouetur, semper enim huius memorem esse oportet, etiam si aliquando in sermone omittatur.

De causis compositarum respirationis difficultatum quæ à rhythmo sumuntur. CAP. 21.

ATq; hæ quidem sunt quatuor respirandi difficultatis coniugationes, quę circa vtranq; totius respirationis partem seorsim consistunt. Aliæ autem circa rhythmum & cōsonantiam ipsius, non circa vtranq; seorsim partem fiunt. Cùm enim inspirationem expirationi cōferimus, quemadmodum in pulsibus dilatationem contractioni, rhythmum hoc ipsum appellamus. Manifestum autē q eādem speculationem hic locus expetat, quā de pulsuum rhythmis Herophilus cōscripsit. Dicta quidem etiā nobis de ipsis quæ necessaria sunt in pulsuum tractationibus, dicet autē & nunc q̃ fieri potest breuissimis, quibusnam veluti scopis quibusdam animum attendere oporteat, vt facilè causas dissonantiæ in respirationibus inueniamus. Quæ enim iam iuxta vtrāq; C totius respirationis partem, inspirationem dico & expirationem, in superiori sermone recensuimus, ea ipsa etiam nunc inspicere operæpretium existimo circa ipsorum dissonantias. Velut verbi gratia, (nō enim malum fuerit in vno quopiam velut exemplo demonstrate id quod dicitur.) Sit equidem tardior & minor q̃ secundum naturam inspiratio, velocior autem & maior expiratio: his sanè qui ita dispositi sunt dicemus calorem secundum naturam, imminutum esse: auctum verò esse, fumosum. Rursus in altera dissonantia quę contrario modo habet, ita vt inspiratio quidem sit magna & velox, expiratio verò parua & tarda, auctum naturalem calorem dicemus, & nullum esse fumosum recrementum. Duplicem enim semper intelligere iuxta genus oportet calorem, alterum genuinum & corpori innatum, alterum verò acquisititium ac spurium. Palàm igitur est, q huiusmodi coniugatio nihil euariat ab ijs quę in vtraq; seorsim, hoc est alterutra existūt. Si enim inspiratio parua & tarda fortè fuerit, perfrigerationē significat caliditatis secūdū naturā, quomodocunq; habeat ipsa expiratio: si verò expiratio eodem modo fuerit disposita, de caliditate præter naturā idem indicabit. Nā & si magna aliqñ ac velox fiat, redundantem significabit caliditatē p̄ter naturā, quomodocunq; habeat ipsa inspiratio. Quare nihil amplius ad pręnotiones, huiusmodi cōplexus docet, q̃ ea quæ iam singulatim de alterutra ipsarū sunt cognita & p̄specta.

D *Quæ difficultatum respirationis coniugationes ad affectuum cognitionem vtiles sint.* CAP. 22.

ITaq; ad solas illas compositas respirādi difficultates animum intēdere nos oportet, in quibus simplices quidem, communes sunt plurium affectionum, & ob id nihil certi indicant: coniugatæ verò alijs quibusdam, ad certum ac minimè fallax discrimen veniunt. Magnitudo enim respirationis ipsa per se respirandi difficultas quędam est simplex, verùm nullius certę cognitionis signum est, siquidem & vrgente vtilitate, & læsa mente fieri solet. At verò si cum densitate consistat, vrgentem vtilitatem: si cum raritate, delirium indicat. Similiter autē & paruitas ipsa quidem per se ipsam, aut dolore afflictam aliquā particulam, aut vtilitatem exolutam ostendit, ita vt neq; ipsa aliquid certi indicet. Qñ verò componitur, cum densitate quidem dolorem, cum raritate verò vtilitatis exolutionem portēdit. Quin etiā si ipsam densitatem per se solam, aut raritatē in manus sumas, ipsarum neutram per se inueneris quicq̃ certi significantem, nisi hoc discrimen accedat, vt videlicet cum altera quapiam respirādi difficultatis specie copuletur. Densa enim simulq; magna, vtilitatis augmentum indicat. Densa verò simulq; parua, organi alicuius quod cum respirationibus commouetur, dolorem. Ipsa etiam rara quæ ad deliria & perfrigerationes cōsequitur, si quidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis, si verò cum paruitate posterius indicat. Et ob id sanè omnium cōpositarum respirādi difficultatū, huiusmodi coniugationes

vtilissimæ

vtiliſſimæ ſunt, vtpotè & manifeſtè, & conſtanter, vnamquãq; affectionem indicantes: denſitas E
quidem cū paruitate dolorem, cū magnitudine verò vtilitatis augmētum: Raritas autē cū magni
tudine, delirium: cū paruitate, vtilitatis exolutionem. Fiūt autē quatuor hę cōiugationes, differē-
tijs actionum iuxta magnitudinē & paruitatē, ad ceſſationū differentias permiſtis. Duæ enim op
poſitiones inter ſe permutatæ quatuor cōſtituunt cōiugia. Quare & hic perſpicuū iam ſit, ꝙ neq;
plures neq; pauciores poſſibile eſt fieri ex his oppoſitionibus coniugationes. Verùm in ceſſatio-
nibus, vna ſola contingit oppoſitio circa denſitatem & raritatem. In actionibus verò non ſolùm
oppoſitio circa magnitudinem & paruitatē, ſed etiã circa velocitatē & tarditatem cōtingit. Qua-
tuor itaq; etiã circa harū permutationes naſcētur coniugationes, prima quidē denſa & velox, ſe-
cunda denſa ſimulq; tarda, tertia rara & velox, & quarta rara ſimulq; tarda. Cæterùm nullum cer
tæ cognitionis ſignum, ſimpliciter & neceſſariò exhibent, quemadmodum priores quatuor: ve-
rum hoc modo diſtinguere oportet. Siquidē multa ad denſitatē, pauca verò ad velocitatem tran-
ſitio fiat, tum doloris, tum vtilitatis augmentum ſignificat. Si verò vice verſa ad velocitatē plus,
ad denſitatem minus, ab eo quod ſecundum naturã eſt excedit, vtilitatem ſolã auctam demōſtra-
bit. Cōcurrit autem ad hanc reſpirãdi difficultatem omnino & magnitudo, ad alteram autē ante
ipſam relatã, paruitas: quare neq; omnino opus habebimus velocitatis meminiſſe. Si enim coniu F
gatio circa velocitatē & denſitatē indiſtincta nihil certi nobis indicat, cū verò diſtinguitur ita vt
velocitas quidē in ea abundet, ſtatim etiã cū magnitudine fiet: ſi verò denſitas in ea exuperet, ne-
ceſſariò conſequentem paruitatē habet: denſa vtiq; ſimulq; magna iuxta alteram diſtinctionem
erit, denſa verò ſimulq; parua iuxta alterã. Sic autē etiã denſa ac tarda coniugatio demōſtrabitur.
Abundante enim dēſitate, ſolus dolor indicabit: vbi verò tm̄ ab eo quod ſecūdum naturã eſt ex-
cedit, quãtum ſecundū tarditatē, compoſitæ diſpoſitionis ſignum erit: nã & vtilitatem imminutã
eſſe oſtendet, & particulam aliquã dolore affictã. Sic verò & cùm tarditas denſitatem ſuperabit,
ſignum erit diſpoſitionis iam dictę, ſed minus tamē dolore affici oſtēdit ita habentes, magis verò
vtilitatē eſſe imminutã. Itaq; neq; hac coniugatione indigemus ad prænotiones: in primis enim
quatuor quas vtiliſſimas eſſe dicebamus, ſigna habemus & doloris & vtilitatis iminutæ magnæ.
Quin & tertia cōiugatio iã dicta, rara videlicet ſimulq; velox, nihil neceſſariò indicabit: coincidit
autē in delirijs quibuſdam ſiue etiã cum ipſo vtilitatis augmento. Relatū autē antea eſt, ꝙ mente
motorum rara penitus eſt & magna reſpiratio, velox autē non omnino, velut neq; tarda: fit enim
vtrunq; ipſorū inordinatè & inæqualiter: qñ tamen coinciderit vtilitatis augmētum, tunc cogun
tur & multò amplius reſpirare, q̃ ſi ſolùm mēte moti eſſent, & iam etiã citius. Quare neq; hac con G
iugatione ad prenotiones indigemus, ea quæ per ipſam indicantur cū diſtinctione iam in primis
quatuor coniugationibus habentes. Reſtabat autē adhuc quarta ſecundum hoc genus compoſi-
ta reſpirandi difficultas, tarda videlicet ſimulq; rara, quę etiã ipſa delirijs quibuſdam coincidit, &
vtilitatis imminutionibus: itaq; neq; hac opus habemus, nam & delirium, & imminutam vtilita-
tem ex primis quatuor coniugationibus perſpectam tenemus.

Quo pacto difficultatum reſpirationis coniugationes ad ipſius cauſas referantur. CAP 23.

PORRO non ſolū ex demonſtratione, differentiam circa velocitatē & tarditatē nō neceſſariam
ad p̄notiones eſſe, (nam neq; ſi ſolã accipias, neq; ſi cum alijs copules, cōmoditas aliqua ex il
lis ſit manifeſta) ſed etiã ex ipſa rei natura apparet. Cùm enim tria ſint principalia cauſarū genera
ipſius reſpirationis, vtilitas, facultas, & inſtrumenta: palã eſt, ꝙ ſi reperérimus ex quibus & quot
reſpirandi difficultatibus affectiones in ipſis cognoſcant, hæ quidem nobis omniū vtiliſſimæ ad
p̄notiones erunt, reliquas verò oēs ex ſuperpondio cōſiderabimus. At verò repertæ ſunt magna
quidē & denſa, vtilitatis augmētum: & contrà parua ac rara, imminutionem ſignificãtes. Delirij
autē propria magna ac rara, dolorū parua & denſa. Acceſſerūt his forinſecus inæquales, qñq; mu
ſculoſi generis affectiones, qñq; etiã aſperarū arteriarū coarctationes indicantes. Facultatis autē H
ægrotantis, primū quidē nullū neceſſariò reperitur cognitionis ſignum, ex vlla aliqua reſpirandi
difficultate, cū aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerãtes, reſpirationē forment. Si igitur
etiã ſit quippiã inæquale & inordinatū, minimè conſpicuū eſt. Et ipſas inæqualitates itemq; ordi
nis perturbationes generant imparilitates, quę circa denſitatē, & raritatē, & paruitatē, ac magni-
tudinē conſiſtunt, vltra hoc ꝙ per ſexcēta alia animalis facultatis debilitas cognoſcatur ac innote
ſcat, vt nihil nobis hac parte reſpiratione opus ſit, quorū oportuniſſima & plurima Hippocrates
in p̄notionū tradidit ſcriptis. Si quid autē relictū eſt, facillimè ex p̄dictis inueniri pōt. Q; ſi quis
ipſius reſpiratoriæ facultatis ægrotantis, atq; in cōi omnis facultatis animalis, propria ſigna habe
re velit, & maximè perfrigeratæ, is alarū naſi motū habebit, & omnium muſculorū circa ſcapulas
actionē, & coaceruatã thoracis collapſionē. Qñ.n. hic debilius q̃ cōuenit mouet, circa inſpiratio-
nes quidē, ſpūs ductū iuuãt alę naſi, externū aerē etiã ipſę ſimul attrahentes, eodē mō quo ꝑ os ali
quid attrahere volētes, labia contrahimus. Rurſus verò circa expirationes, coaceruata ſit thora-
cis collapſio, nō paulatim demiſſio. Dictū eſt autem diffuſius in libris de muſculorū motu, quate
nus differat collapſio particulæ à demiſſione & laxatione, nimirū ꝙ altera facultate ægrotante cō
tingit, altera integra eadē & valēte. Cōtingit etiã amplius circa expiratiōes, ijs qui ęgrã habēt re-
ſpiratoriam

A spiratoriam facultatem, tale quiddam. Thorax tensionem, quam antea circa inspirationes simul cum septo transuerso obtinuit, omnem aceruatim deponit, tanq̃ repente mortificatus. Relatũ est autem in cõmentarijs de respiratione, ꝙ solum septũ transuersum expirantium tensionẽ exoluit, sed non est idem paulatim exoluere, & aceruatim omnem deponere. Cæterùm parum quid huiusmodi expirationibus cooperãtur intercostales musculi, per quorum actiones efflatus fieri demonstrauimus. Talis sanè & ob has causas, respirationis spẽs est ijs, qui ægram facultatẽ habent.

De prænotione ex cessationibus motuum in respiratione. CAP. 24.

PORrò quod mihi adhuc deesse videtur ad expletionẽ huius primi sermonis, iam dicetur. Cùm duplex existat cessatio in respirationibus, vna ante inspirationem, altera ante expirationẽ, vter sanè motus offendatur, cessationẽ etiã ipsam antè, ab eo, quod secundum naturam habet, immutat. Duplici igitur existente in motibus offensione, ac duplici item in cessationibus: vtilitatis quidem defectus semper diuturni tpis efficiunt cessationes, redundãtiæ verò breuis tpis. Quare cùm dixerimus densam & magnam fieri respirationem, præ copia caliditatis in vtroq; motu, verus erit sermo. Abundantia nanq; caloris secundum naturam inspirationem magnam reddens, statim etiã præcedentem ipsam cessationem breuis tpis efficit. Abundãtia verò caloris pręter naturã & fumosi, velut expirationem magnam, sic etiã cessationem præcedẽtem breuis tpis reddit.
B Quare magnus & densus penitus fit spũs, qñ caliditatis redundarit genus, nõ tamen neq; eandẽ respirationis particulam in magnitudinem, neq; eandẽ cessationem in densitatem trãsmutat. Sic etiã si vtilitas imminuta sit, ob caloris videlicet iminutionẽ, vbi quidẽ innatus calor imminutus paruam inspirationem reddit, etiã longa cessatio pręcedit. Vbi vero calor pręter naturã deperdit parua quidem expiratio, longa verò ante ipsam cessatio contingit. Sæpenumero verò calor præter naturam auctus est, calor verò secundum naturam imminutus est: atq; ita cessatio antè inspirationem diutini tẽporis redditur, altera verò ante expirationem breuis. Vtrum enim ex motibus ipsa vtilitas vrgebit, is præcedentem cessationem cunctari non permittit.

Epilogus eorum quæ de prænotione ex respirandi coniugationibus dicta sunt. CAP. 25.

DIctum igitur nunc de ipsis quantũ ad præsens institutum commodum existit. Si quis verò adhuc hæret circa differentiam caliditatum, hunc non est nunc tempestiuum de his edoceri, sed ad cõmentarios de innato calore remittemus. Opinor enim ipsum, (nisi penitus cõtentiosus existat) omnis hæsitationis suæ istic remedia inuenturum. Quid igitur nunc demum restat? Quod addi quidem possit nihil, quod non etiã prius sit relatum. Verùm vt prędicta in memoriã
C reuocemus id iam restat, quò videlicet quæ deinceps referentur † facilè cum his cohæreant, & sequantur: si breui totam ipsorum summam complectamur. Porrò summa hæc ab ipsius rei substãtia procedit. Oportet enim facultatis & organorum, & vtilitatis affectiones cognitas & perspectas habere: demonstrauimus autẽ quot vniuscuiusq; dictorum sint affectiones, & quę respirandi difficultates earum cognitionem exhibeãt. Et ꝙ necessarię quidem sint quatuor coniungationes, & supra has inæqualitas quinta. Reliqua verò omnia quæ respirationibus accidunt, tum simplicia, tum composita, ad quas causas consequãtur necessarium est discere: minimè verò cõuenit existimare, necessariò ea aliquid ex indicare, sed si quid ex illis ad ꝓnotionẽ contingit, velut corollarium habere: accuratissimã autem & constantissimam solam esse differentiam, quæ in iam sępè dictis quatuor coniugijs consistit, atq; adhuc etiam eam quæ fit circa inæqualitatem.

† Facile assequamini, paucis totam eorũ summam habẽtes.

GALENI DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENT. LIBRI.

D *Quæ ab Hip. primo & tertio libro de vulg. morbis de respiratione scripta sunt, cum rationibus superiori libro traditis conuenire.*

Propositum libri, & quid actum sit libro superiori. CAP. 1.

HIc equidem sermo expositio est eorũ quæ Hippocrates de respirãdi difficultate dixit. Dicta sunt autẽ ab eo multa in multis locis, partim quidem † in libris ipsi conscriptis, partim verò etiam in cõmentarijs. Pleraq; enim in epidemijs. i. de morbis popularibus ab eo prodita, si non vtiq; omnia, meritò quis commentaria esse censuerit. Est igitur expositio velut alicubi veterum quispiam dixit, explicatio obscurę interptationis. Verũ nos nõ hoc solũ ꝓstituros nos esse pollicemur, sed etiã ꝙ vera sint omnia, quæ ab ipso de respirationis difficultate scripta sunt, testaturos esse, nõ tñ demonstraturos quicquã eorum in hoc libro, sed in præcedentẽ remissuros esse, in quo nihil citra demonstrationem dictum est. Et vt nequis Hippocraticæ famæ ac nomini honore habito flectatur, ac citius dictis fidem præbeat priusq; per demonstrationes cogatur,

† ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ex græcis ita videtur legẽdũ. plurimi. n. ex libris epidemiorũ si nõ vtiq; oẽs &c. vide cap. 8. huius. 2. lib. in princ.

gatur, primum sermonem seorsim & per se conscripsimus. Postq; verò ille ipse cum conuenientibus ratiocinationibus ac syllogismis absolutus est, in hoc sanè libro ipsum inuentorem ac veluti patrem dogmatum venerabimur. Hoc est enim iustum simulq; decens præmium eorum qui quodcunq; tandem in vita bonum inuenerunt: vt videlicet inuenta ipsorum non occultentur, neq; hominibus sint ignota, sed tum ipsa appareant, tum ratio & methodus quæ ipsa inuenit, cognoscatur. Sic enim & pro dignitate ipsos in admiratione constitui continget. B

Quibus locis primo lib. de vulg. mor. mentionem fecerit Hip. de magna & rara respiratione. CAP. 2.

PRimùm igitur, quod semper obseruandum veritatis cultoribus censemus, vt nihil eorum quæ manifestè apparent occultetur, etiam si causæ ratiocinationem q maximè incertam habeat, ob id ipsum sanè Hippocratem, cùm in alijs omnibus, tum verò in sermonibus de respirādi difficultate vel maximè laude dignum ducimus. Rarus enim & magnus spiritus sexcentis quoti die deliris accidere videtur. Verùm sophistæ qui eius causam reddere non possunt, (sunt autē hi, velut antea demonstrauimus, qui respirationem inuoluntarium & naturale opus suspicantur) neq; fieri aiunt vllo vnq; tempore talem difficilis spirationis speciem, atq; propterea q causæ inopes sunt, inde adeo substantiam rei subuertere audent, cùm non hanc, sed prauam ipsorum opinionem subuersam oportuit, & ipsa ægris accidētia obseruare, quod Hippocrates faciebat. Huic F enim, inquit, spūs ad finem velut reuocato, rarus & magnus. Huic Philisco videlicet, qui primus scriptus est, post tres constitutiones, in primo de morbis popularibus. Num igitur huic soli spūs rarus & magnus, aut etiam alijs quibusdam, non huic solùm Hippocrates factum vidit? Immo & alijs multis, & ei qui deinceps scriptus est Sileni nomine: enumeratis enim & de hoc omnibus quæ ipsi ægrotanti inciderunt, iuxta ipsum sermonis finem hæc scribit: Ab initio huic & † ad finē spiritus rarus, magnus. Rursus autem in sequentibus ægris, Dromadæ, inquit, vxorem à partu & omnibus alijs iuxta rationem factis, secunda die rigor apprehēdit. Deinde paululum progressus ait, Spiritus rarus magnus. Hoc igitur statim in primis diebus ita scripsit. Rursus autem de sexta die differens, sic scribit: Sexta manè superriguit, cito recalfacta est, sudauit per totum, extrema frigida, delirauit, spiritus rarus, magnus. Equidem in primo de morbis popularibus quatuor & decem ægrotos Hippocrates describens, quater rari & magni spiritus mentionem facere videtur. At verò præclari illi sophistę, prorsus ne vidisse quidem se vllum aliquem aiunt magnum & rarū spiritum ducentem, verùm hoc fortassis ipsis non immeritò credimus. Neque enim aut hanc, aut aliam vllam dyspnœæ differentiam viderunt, cùm neq; ipsos ægrotos videant, sed intus desident G fraudulentas captiunculas & sophismata componentes.

† [illegible] sic per totum hunc librum.

Magnam & raram respirationem deliris consequi ex Hip. dictis patere. CAP. 3.

NVm igitur amplius etiā alij nobis ægri adducēdi sunt, de quibus in alijs morborum popularium libris scripsit, vt magnum & rarum spūm ducentibus? an ad id quod nunc propositum est probandū hæc sufficiunt? Apparet enim Hippocrates cōfessione ac suffragio omnium medicorum, ad eorum quæ ægris accidunt obseruationem diligentissimus fuisse, & multos hoc modo respirantes vidisse. Verùm in sequenti libro etiam aliorū ægrorum mentionem facere necessarium erit, qui magnum & rarum spiritū duxerunt, de quibus sanè in sequentibus libris ipse Hippocrates scripsit: ad propositam verò nunc rem ꝓbandam necessarium hoc nō erit, cum hæc ipsa iam sit manifesta, sed ad aliarum quarundam quæstionum in ipso de ægris sermone contentarum expositionē. Quare tunc etiā fides & probatio eius rei, q videlicet multi sic respirent, obiter augebitur. Cuius igitur affectionis, huiusmodi spirandi difficultas significationem exhibet? nullius alterius præterquā delirij, ob quam verò causam, in primo libro clarè est demonstratum. Commonitionis autē tantùm gratia, etiā nunc paucis referetur. Re vera enim proprium desipiētiæ symptoma est, magnam & raram, hoc est per longum tempus, respirationem facere. Quid H enim plus inspirare oportebat, cùm non pluri spiritu opus esset? aut per longum tempus, cùm liceret per breuius? Q; verò nō pluri aere opus habeant qui magnum & rarum spūm inspirant, ipsa raritas ostendit. Omnino enim frequentius inspirare vrgerentur, si pluri indigerent. Quòd verò per longum tempus cessent, signum est non multo opus esse. Sed videntur ambæ hæ velut obliuiosæ actionis affectus esse. Etenim immoderatā facere spiritus attractionem, rursumq; immoderatam quietem, eius est qui neq; quando desinere ab actione oporteat nouit, neque quando rursus incipere, sed in vtrisq; mensuram egreditur, ob ignorantiam conuenientis. Quemadmodum igitur desipientes sępè postulata matula quò meiant, obliuiscuntur interea: & neq; mingunt, nisi quis commonefaciat: Sic quandoquidem & respiratio animale opus est, ipsis autem ratio læsa est, obliuiosiores tum circa actiones, tum circa ipsarum interstitia fiunt. Ambo itaque & actiones, & quietes in multo tempore facientes, hoc modo & magnitudinem & raritatem circa totam respirationem faciunt. Num igitur nos quidem sic dicimus, Hippocrates verò aliter sensit? aut etiā ille in prænotionibus in hunc modū scripsit? Spiritus magnus & per multum tēpus, desipientiam significat. Quem enim in primo morborum popularium rarum nominauit, hunc in prænotionibus, per multū tempus dixit, † pro ratione nominis mutatione facta. At verò & in illis

† Græce. Mutans nomen [illegible] i. diffosè pro nomine accipiens.

* Quod græce ſymptoma interpres vbique vertit acceſſio,

* Non eſt in antiquis.

A illis ipſis ægris, quibus magnum & rarum ſpũm fuiſſe ait, prȩter alias acceſſiõnes etiã deſipientiã ſcribit. Et in primo quidem Philiſco, hoc modo: Noctem inquietam tulit, non dormiuit, penitus delirauit. Sic quidem in tertiæ diei narratione, in quintæ verò rurſus: Somni parui, ſermones, deliramenta. In ſecundo autem ægro Sileno dicto, in ſecũdæ diei enarratione, Modicè delirauit, inquit: in tertia verò, Sermones multi, riſus, cantus, cohibere ſe non potuit. & deinde ſubiungens ait, Quarta per eadem. Et ſanè ꝙ Philiſcus & Silenus delirauerint, ſic meminit. Verùm in Dromadȩ vxore, nam & hanc rarum & magnum ſpũm habuiſſe dixit, hoc modo ſcripſit: Circa meridiem multùm delirauit, & rurſus citò parum reſipuit. Sic æquidem in quinta die. Deinde infert, Noctè dormiuit, delirauit. Eodem modo & quæ ſexta die facta ſunt deſcribens, in hæc verba inquit: Summæ partes frigidæ, delirauit. Sic quidem igitur in primo popularium morborum, vbi magni & rari ſpiritus, ibidem etiã deſipientiæ mentionẽ facit. Eodem modo etiã in ſequentibus libris nos cõmonefacit, nusꝗ magni & rari ſpũs mentionem faciens, vbi nõ etiam mãgni delirij.

Magnum & rarum ſpiritum, quanquam eſt delirantium proprius, tamen non illis neceſſariò euenire. *CAP. 4.*

†Calaber addit tales.

B QVòd igitur huiuſmodi dyſpnœam in delirio factam Hippocrates ſæpè viderit circa ȩgrotos, & ꝙ omnino de ipſa in prænotionibus pronunciarit, ſatis iam dictum opinor. Cõfirmabitur tamen nihilo minus adhuc per ea quȩ deinceps referentur. Atqui iuſtum fuerat non valde multa de ipſa dicere. Verùm propter eos qui in ratiocinationibus de reſpirationis natura aberrarunt, ſiue præ contentionis ſtudio impudenter quædam protulerunt, coacti ſumus & nos plura quàm conuenit dicere, ſiquo modo queamus ipſos vel nunc tandem ad meliorem mẽtem reuocare. Eſt autẽ in confeſſo, ꝙ nulla tinctura adeo ineluibiliter imbuitur, vt affectio ad vitioſa dogmata citra ratiocinationẽ: neq; enim vllis perſuaſionibus reuocari poſſunt in ipſis cõnutriti, vt qui neque in demonſtratiuis methodis exercitati ſint, neque omnino aliquod veri & falſi iudicium ſibi compararint: immo pleriq; ipſorum neq; eſſe † velint, & hanc ſapientiam odio habeant. Ex horum ſanè numero quiſpiam ægrotum nobis demonſtrauit delirantem quidem, ſed neq; magnum, neq; rarum ſpũm ducentem: deridens itaq;, immo magis impudẽter cachinnans, & tum Hippocrati, tum nobis illudens abijt, neq; rationem relinquens, neq; audire quicꝗ ſuſtinens, quãuis docturos nos promitteremus, quod non pugnet hoc viſum, neq; cum noſtris dictis, neq; cum Hippocratis ſcriptis. Hic enim magnum & rarum ſpiritum deſipientiæ ſignum eſſe ait, nõ iñ ſi quis deliret, hunc omnino rarum ac magnum ſpiritum ducere: atq; hoc ipſum etiã noſtra

C dicta confitentur, cùm nihil adulteremus, neq; mutemus ex ijs quæ ille ſcripſit, ſed expoſitiones tantùm ac demonſtrationes apponamus. Si verò tibi bone vir, inquam, inuſtum eſt, ꝙ omnibus deliris rarus & magnus ſpiritus fiat, palàm indicas te nihil Hippocratis legiſſe, quamuis hoc tibi vendices ipſa contẽnendo, tanꝗ ſanè prius legiſſes. Verùm ille quidem abijt priusꝗ aliquid vtile didiciſſet. Tu verò quiſquis tandem hos libros verſabis, ſi quidem veritatem re vera amas, Hippocratem audias in tertio popularium morborum, in ȩgroto quopiam nomine Pythionis ſic ſcribentem, in ſeptimæ diei enarratione: Noctè turbatio multa, delirauit, nihil dormiuit. Deinde in octaua die ſic: Sero rurſus excalfactus eſt: delirauit. Et poſtea rurſus in nona: Circa Solis occaſum inquietus erat, delirabat. Veluti igitur hæc audiſti, ſic rurſus audi, qualiſnam dyſpnœæ ſpecies huic Pythioni affuit. Cognoſces enim ꝙ neq; rarum neq; magnum ſpiritum duxit, quamuis delirus eſſet. Mentionem igitur fecit Hippocrates difficilis reſpirationis quæ ipſi accidit, bis per totam narrationem, tum circa ſecundam tum circa octauam diem. Verùm de octaua die prius apponam, in qua & deliraſſe et difficulter reſpiraſſe hominem ait, ſic ſcribens: Octaua manè quidem parum dormiuit, ſtatim frigiditas, taciturnitas, ſpiritus tenuis & imminutus: ſero rurſus excalfactus eſt, delirauit. † Conſequenter igitur hic complexus eſt ac ſcripſit ſimul commiſcens, &

† Cõſequenter igitur hæc ex ordine ſcripſit. & ꝙ &c.

D ꝙ ſpiritus ipſi tenuis erat ac imminutus, & ꝙ in vna & eadem octaua die delirauit. Num igitur iam per Iouem manifeſtum eſt, ꝙ non in omni delirio Hippocrates rarum ac magnum ſpiritum fieri ait? Niſi ſanè putas bone vir, imminutum nihil à magno differre. Si enim hoc putas, manifeſtum eſt ꝙ neque, imminuere, quid ſit noſti, & idem eſſe putas quod augere. Ne igitur à nobis talia diſcas, ſed ad eos qui primas literas ac elementa docent eas. Cæterùm velut elementa non didicerat ille ſignificationis verbi, imminuere, ignarus, ſic neq; Hippocratis ſcripta legerat. Omnino enim ſexcenties in ipſis reperiſſet, & imminuere, & imminui, & imminutionem, circa omnes ferè numeros & genera & caſus vbiq; inclinata, & contrarium verbo augere & augmento ſignificantia. Quare etiam imminutus ſpiritus contrarius vtiq; fuerit aucto. Quemadmodum igitur auctus magnus, ſic imminutus paruus eſt. Sic igitur & cùm diem ſecundam enarrat Pythionis, Breuiſpirum ipſum appellat. Breuis enim ſpiratio & actionem, & quietem ipſam breuem fieri indicat: quemadmodum longa ſpiratio contrà, ambo eſſe producta. Atqui etiam ſi alterum ipſorum indicaretur, tamen etiam ſic in confeſſo eſſet, ꝙ non omnibus delirantibus magnus & rarus ſpiritus fieret. Rarus enim & magnus iuxta ambo longus eſt, & actionem videlicet & quietem. Breuis verò ſpiratio † omnino iuxta ambo ipſa breuis, quemadmodum etiam tenuis & imminutus ſpiritus, breuis omnino exiſtit.

† Al. ſaltẽ iuxta alterũ ipſorum breuis.

In delirantibus

In delirantibus magnum & rarum spiritum, & huic contrarium, & vtrosq;, Hippocrate teste, contigisse. E
CAP. 5.

IPse itaq; Hippocrates manifestè nouit non omnibus deliris necessarium esse spiritũ magnum
& rarum. Nec verò pugnat hoc cum pronunciato de eiusmodi spirãdi difficultate lato: rarus
enim & magnus spiritus proprius est delirij, & propterea necessariò ipsum significabit. Non tñ
si quis delirat, necessariò magnum & rarum spũm habet. Neq; enim inseparabilem, sed propriũ
esse diximus delirij rarum & magnum spũm. Quẽadmodum esse geometram, esse architectum,
esse philosophum, esse rhetorem, & sexcenta alia, quæ singula nulli alij adsunt animali prætereq̃
homini soli, & ob id propria ipsius esse dicuntur, non tñ inseparabilia, quemadmodum est ratio-
nale. Neq; enim quicquid proprium est, statim etiã est inseparabile. Quemadmodũ autẽ hęc nos
reprehensa ab ipsis dialectica docuit, sic etiam ꝙ tale pronunciatũ, si magnum & rarum spiritum
ducit, delirat, neq; idem est quod hoc, si delirat, magnum & rarum spũm habet, neq; necessarium
est ambo simul esse vera. Non enim reciprocant hæc inter se mutuò, sed solùm reuertunt. Sicut
igitur nemo Olympia vincere potest, nisi prius multo tempore sit exercitatus: sic neque in veri-
tatis sermonibus clarus euadet, qui non didicerit etiã horũ luctas. Et quemadmodum ne cadere
quidem decenti habitu sciunt luctæ penitus rudes, sed aliqñ ad terram supini prostrati, & tenent, F
& strangulant, & non dimittunt victorem. Eodem modo artis sermocinandi rudes sępè manife-
stè turpissimo casu lapsi, tm̃ abest vt verecũdentur, vt etiam vicisse se existiment. Quẽadmodum
etiã hic qui delirantẽ nobis demonstrauit paruum spũm ducentem, atq; inde per hoc visum Hip-
pocratis sententiam redarguisse se existimauit. Hic itaq; turpissimo casu lapsus, putauit tñ se nos
ꝓstrauisse. Qũo enim nõ turpissimus hic lapsus est? cùm simul inueniretur nihil ex scriptis Hip-
pocraticis legisse, & ob id putasse illius scripta vana esse? simulq; nihil intelligeret ex illius dictis
sed obaudiret, & idem esse putaret, magnum & rarum spiritũ delirij esse signum, &, ad delirium
omnino dictam dyspnoeam sequi? Deinde quid miri est in curandi ratiocinationibus, cæcutire
eos qui tam parua non cognoscunt? Verùm hæc parua ex alijs itidem paruis dependẽt, quorum
item nihil pensi habuerunt. Etenim ignorare quæ facultas respirationis actionẽ gubernet, prin-
cipium est hmõi errorum: ignoratum est autẽ illud, propterea ꝙ ante ignoratum fuit, vnde pro-
positiones exquirere oporteat ad demonstrationes. Qui enim circa hoc luctę genus aut inexerci
tati fuerint, aut penitus rudes, eiusmodi casus incurrunt. Demonstratũ etiam nobis in alijs est, &
maximè in secundo de motu musculorum, ꝙ hi qui respirationem inuoluntarium opus esse di-
cunt, ex eo ꝙ non potuerunt à substantia ipsius rei propositiones ad demonstrationem exqui- G
rere, sed alia vt contingentia & accidentia prout occurrerunt, secuti sunt, in errorem inciderunt.
Verùm Hippocrates ipsam rerum naturam contuitus, & alijs vt contingentibus contemptis, in
vniuersum constanter pronunciauit in pręnotionibus: Spiritus magnus & per multum tempus, »
delirium significat. Particulatim verò per apparentia in morbis, sermonem extremis ad rei certi- »
tudinem experientijs factis, examinauit ac approbauit: quas opinor admirabitur qui dictis ani-
mum aduertere velit. Dicet enim ꝙ omnibus delirijs magnus & rarus spũs iuxta propriam ipso-
rum rationem comes est, non tamen omnibus deliris, sed illis tantum qui non per aliam quãdam
affectionem delirio maiorem, respirationem habent aliter alteratam. Concedatur autem mihi, vt
prius vnius ægrotæ fœminæ apponam enarrationem, quæ in tertio morborũ popularium est cõ-
scripta, ad iam relata demonstrãda, & ad ea quæ nũc proposita sunt inuenienda. Auspicatur itaq;
de ipsa sermonem hoc modo: In Thaso Dealcis vxorem quæ in Leio decũbebat, febris cum hor- »
rore acuta ex mœrore corripuit. Ab initio autem contegebatur, & ad finem semper silens palpa- »
bat, vellebat, sculpebat, pilos legebat: lachrymę, & rursum risus: non dormiebat: à ventre irritatio, »
nihil prodibat, parum commonita bibebat, vrinæ paucæ, tenues, nihil substans habentes: febres »
ad manum tenues, extremarum partium frigiditas. Nona multùm delirabat, & rursus sedata est H
silens. Quòd igitur ab initio & ad finem hæc ipsa desipuerit, didicimus. Neq; enim vna desipien-
tiæ species ipsi accidit, neq; vulgaris, sed multæ & fortes: partim silenti, partim loquẽti, & partim
cum lachrymis, partim cum risu. Audiamus autem deinceps ex Hippocrate, qualis dyspnoeæ spe
cies ipsi oborta sit, scribit autem sic: Decimaquarta spiritus rarus, magnus, per tempus, & rursus
breuispira. Hic equidem rursus manifestè per oppositionem dicta est breuispira, ad eam quę ma- »
gnum & rarum spiritũ habebat: & nullus sanè amplius, etiam si omnino sinistimus nobis sit, du-
bitauerit de eo ꝙ non omnibus deliris Hippocrates raram & magnã respirationem fieri dixerit.
Itaq; in vna & eadem fœmina vtriusq; difficultatis spirandi ex ordine cõmeminit, & paululum
progressus amplius sic scribit: Vigesima sermones multi, & rursus sedata est, taciturna, breuispi-
ra. Deinde vbi dixit, Vigesima prima mortua est. ad finem totius sermonis hæc addit: Huic ad fi- »
nem spiritus rarus, magnus, omnino nihil sentiebat, semper contegebatur. »

Quid hæ voces apud Hip. significent, per tempus, & ad finem. *CAP. 6.* »

MAnifestum igitur est ex omnibus quę retulimus, ꝙ Hippocrates aliqñ magnum & rarum
spũm deliris fieri nouit, aliqñ verò ipsius contrarium, aliqñ vtrosq; in eodem homine sin-
gulatim incidere. Et sanè me tibi demonstraturum esse confido, si modo mentem adhibueris, &

non

A non quasi aliud agens supina aure dicta hauseris, in ipsis quos descripsit ægris singularum prędi-
ctarum differentiarum causam ab ipso esse indicatam. Initium autem faciam à postrema nobis ad
scripta ægrota Dealcis vxore, in qua omni completo sermone: deinde velut consueuit, breuiter
contenta capita recolligens hæc scribit: Huic ad finem spiritus rarus, magnus, omnino nihil sen-
tiebat. Etenim quod dicit omnino nihil etiam respirationis vtilitatem cõprehendit, cuius itidem
diutius negligens erat, propterea ꝙ nihil sentiebat: & cũ per hoc magna quies ac cessatio perfice-
retur, rarus spiritus reddebatur. Nimirum tunc primũ ad actionem voluntate concitata, quando
propè perniciem & suffocationem peruenit. Quemadmodum autem hæc fœmina, non sufficien
ter bibebat, (parũ enim, inquit, cõmonita bibebat) sic neq; respirabat priusq̃ à violentia circa suf-
focationem admoneretur, multò vehementius pungente ac stimulante & ad actionem excitan-
te, q̃ hi qui ad bibendum commonent. Vbi verò iam respirare cœpisset, reuocabat nihilominus
omnem priorem defectum per magnitudinem actionis, similiter vt hi qui in mœrore & luctu su
spirant. Verùm illi quidem ob duplicem causam hoc faciunt, tum ꝙ circa curam, ob quam tristan
tur, cõuersantur, & ob id rarius ac minus respirãtes per multas ex ordine actiones, deinde à defe-
ctu coacti, omnem ipsum semel explere coguntur: tum amplius etiam propterea ꝙ circa mœro-
B res, & spiritus & calor intus mouetᷣ. In eiusmodi verò dispositionibus, latenter & paulatim mul-
tus calor in alto coaceruatus vbi primum hominem molestarit, necesse est amplius respirare. Ve-
rùm in affectionibus delirantiũ, necessitas quidẽ à prima causa consimilis est: à secunda verò non
itidẽ existit. Neq; enim intrò magis q̃ extra his calor mouetᷣ, nisi fortuitò alia quædã accessio fiat.
Differunt autem & febricitando deliri ab ijs qui aliàs mœrore affecti sunt. Atqui & ipse Hippo-
crates reperitur in ipsis reuocationis vocabulo esse vsus, quemadmodum alibi & de Philisco lo-
quens, Huic spiritus ad finem velut reuocato. Quid igitur tandem est quod ait per tempus? nam
certè & hoc iustum est exponere. Siue enim deest, multum, vt idem sit quod in prænotionibus di
ctum est: Spiritus magnus & per multũ tempus desipientiam significat. Verùm si hoc est, bis cõ-
sequenter idem dictum fuerit, tum in Dealcis vxore, tum in adolescente in Melibia. Scribit enim
in vtrisq; cõsimiliter, Spiritus rarus, magnus, per tempus. Siue multũ, apponatur, quod dictũ est
tale fiet: Spiritus rarus, magnus, per multũ tempus. & bis dicetur vtiq; rarus. Nequaq̃ igitur par-
ticulam Multũ, deesse putandũ est, aut certè non sic deficere velut nũc diximus, sed aliter & iuxta
alium modum, vt sit quod dictum est tale: Spiritus magnus, & rarus, non continenter, neque ex
ordine consequẽter, sed per longius tempus. Si enim continenter & cõsequenter omnes respira-
C tiones contingeret fieri magnas & raras, nõ apponere oporteret huiusmodi respirationibus, per
tempus, sed simpliciter scribere, Spiritus magnus & rarus. Si verò plures quidẽ respirationes nõ
fierent magnæ & raræ, coinciderent autẽ aliquæ paucæ huiuscemodi: tunc sanè nõ simpliciter spi
ritum rarum & magnũ dicere oporteret, sed per tẽpus apponere: Aut etiã cum hoc pugnat quod
in Dealcis vxore dictum est in fine totius sermonis. Huic enim, inquit, spiritus ad finem rarus, &
magnus: atqui superius dixerat in decimaquarta die, Spiritus rarus, & magnus, per tẽpus. Mani-
festè enim quod nunc, per tẽpus, hoc in sequentibus, ad finẽ, dixit. Quid est igitur ad finem? id vi-
delicet quod vsq; ad finẽ per omnem morbũ contingit. Verùm cũ hoc pugnare videbitur, quod
in decimaquarta die est dictũ: Spiritus rarus, & magnus, per tẽpus, & rursus breuispira. Quomo-
do enim si per omne tẽpus magnus & rarus erat spiritus, etiã rursus vox breuispira adscripta est?
Siquidẽ enim omnino aliquod tẽpus fuit, in quo breuispira erat, non penitus longispira erat. At
verò ꝙ penitus velit ipsam longispiram factam esse, tametsi non per hæc verba in decimaquarta
die, verùm in fine vtiq;, cũ ait, ad finem, manifestum redditur, ac oẽs hoc ipsum cõfitebuntur, qui
Hippocratis dictionẽ audire sunt assueti. Neq; enim semel aut iterũ, sed valdè frequenter reperitᷣ
apud ipsum, ad finem, neq; in alio vllo vsurpatum q̃ vbi per omne tempus indicare velit. Quare
D hoc dubium penitus manet, siue hoc ipsum, ad finem, per multũ tempus significare suspicemur,
siue aliud quicq̃. Immo sanè neq; dubiũ est, sed frustra nosipsos calũniamur. Non enim dissecat id
quod raròincidit, in vllo aliquo eorum quæ sic dicuntur, sententiam in vniuersum prolatã. Quẽ-
admodum si etiam sic diceremus: Huic fœminæ per omne quidem tempus magnus & rarus erat
spiritus: incidebat tñ aliqñ rarenter spiratio breuis. Quòd verò huiusmodi sermo ipsi Hippocra-
ti sit familiaris, cũ ex alijs libris ostendere licet, tum ex ipso tertio popularium morborum, in quo
etiam hæc ægrota cõscripta est. Pestilentem enim constitutionẽ enarrans, sic sanè incepit: Annus
austrinus, pluuiosus, sine flatibus ad finem. Et paululũ progressus ait: Etesiæ parui dispersim spi-
rarunt. Verùm ob hoc ipsum sine flatibus annum dixit, ꝙ neq; alij quidam venti, neq; qui Etesię
appellantᷣ continenter & memorabiliter spirauerunt, sed parui & dispersim. Rursus porrò Apol-
lonium in Abderis decimumtertium ab hac constitutione scribens, postq̃ de omnibus circa mor
bum ipsius diebus recensuit, ad caudam totius sermonis apposuit, Delirus ad finem. Atqui paulò
suprà de ipso scripserat hæc verba: Circa vigesimamquartam per lenitudinem alia quidem in eo-
dem statu, parum autem resipiebat. Verùm non sufficiens erat ipsum parum resipuisse, ad hoc vt
totam de ægroto prolatam sententiam subuerteret, & ob id rectè dixit, delirus ad finem, hoc est
vsq; ad finem, quod idem valet quod, per omnem morbum.

Qua de causa rarus & magnus spiritus aliquibus semper delirantibus, aliquibus nunquã, aliquibus ad aliquod tempus contingat, ac de differentia scriptorum Hip. & Thucydidis. E CAP. 7.

IAm igitur tandem finem sermoni imponere oportet, ꝙ per tempus, non idem est quod, ad finem. Et quandoquidem hoc demonstratum est, causam deinceps referemus, ob quam aliquibus deliris rarus & magnus per omnem morbum fit spiritus, aliquibus verò nunq̃, et quibusdam per longius tempus, raro intercidente aut simpliciter diuerso, aut etiam contrario. Quibusdam verò vice versa, raro quidem magnus & rarus, sæpe verò aut contrarius, aut quoquo modo diuersus, quibusdam verò ex æquo vterq;. In memoriam itaq; & hic reuocemus ea quæ in primo libro sunt demonstrata, de simplicibus affectionibus. Dolorem etenim solum, in aliqua particula quæ circa respirationes mouetur factum, paruam & densam efficere vniuersam respirationem demõstrabatur. Delirium verò solum contrariam illi ipsi, raram videlicet & magnam. Augmentum autem caloris, magnam & densam. Et contrariam ipsi frigiditatem, paruam & raram. Si igitur à solo delirio respirationis ornatus et integritas confunditur, magnus & rarus erit spiritus perpetuo. Si verò à solo dolore, paruus & densus. Si verò ambo concurrant, & dolor vehementer superet, obscura omnino alteratio ex delirio erit. Si verò moderatus fuerit dolor, aut plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio: respirationem alterari continget aut vice versa, aut æqualiter iuxta F vtrunq;. Neq; enim delirium valdè perfectè demoliri potest alterationem quæ fit ex dolore, præterq̃ si ipsum valde sit magnum & vehemens, dolor verò paruus & obscurus. At verò dolor vbi fortis fuerit, perfectè euincit respirationis difficultatem quæ ex delirio induceretur, vt in totum ne compareat quidem. Sic etiam si cum alia quapiam affectione delirium complexum sit, respirationis speciem interdum aliam efficiet, secundũ quod aut superat, aut superatur, aut æqua potentia prædita sunt, aut nunc quidem (si ita contingat) superat, rursus verò in alio tempore morbi superetur. Demonstrabimus igitur quod etiam hoc ipsum in libris morborum popularium docet, per conscriptos in ipsis ęgrotos. Demonstrabitur autem euidenter & manifestè, vbi prius parum quiddam de Hippocratis voluntate ac proposito præfati fuerimus. Existimant enim veteres omnia quæ ægris cõtingunt ipsum cõscribere, velut Thucydiden. Verùm res non ita habet, sed hoc ipsum est in quo vel maximè cõtraria sunt Hippocratis et Thucydidis scripta. Thucydides enim omnia scribit etiam idiotis nota, nihil ipsorum penitus prætermittens. Hippocrates verò pauca ex ijs quæ ad ipsam affectionem pertinent, circa quam ęgrotus est periclitatus: multa verò alia ab idiotis quidem neglecta, artificiosam verò & exactam cognitionẽ exhibentia, & quę etiam optimos medicos sæpe latere possunt: Hic velox in interpretando, & nihil quod non magnopere iu- G uet scribendum sibi ducens, videbitur tibi rursus propria mente emoueri, quando etiam quę penitus non sunt facta ægro scribit, hoc ipsum insuper indicans ꝙ non sint facta. Hic verò etiam ex factis plurima relinquens, minimè videbitur in nõ factis tempus terendo delirare. Verùm si meditatus fueris ob eandem causam, tum illa relinqui, tum hæc scribi, tunc sanè opinor te ipsum esse admiraturum: neq; enim vulgaria, neq; quę quilibet medicus assequi queat, hic scripsit. Demonstratum est autem de his nobis, tum in alijs multis libris, tum in his qui sunt de Hippocratis dissectione scripti, nec minus etiam in ijs qui de Thucydidis peste. Horum igitur memor, haud difficulter intelliges ea quæ dicentur. Demonstrabo enim (quãuis pręter opinionem hoc esse videbitur) multos difficulter spirantes esse in morbis popularibus conscriptos, verùm Hippocratẽ nihil de difficili ipsorum respiratione dixisse, propterea ꝙ manifesta erat & omnibus medicis conspicua. Si enim aut pectus, aut costas, aut locos circa clauiculas, aut fauces alicui inflãmari cõtingat, & ob id paruus ac dẽsus spiritus necessariò sequatur, velut in priore sermone est cõmonstratum, Hippocrates neq; difficilis respirationis speciem, neq; prorsus ꝙ difficulter spirans factus est, scribere dignatus est. Multam enim & frequẽtem huiusmodi dyspnoeæ speciem quotidie ferè videre est & in peripneumonicis, et pleuriticis, et in angina, ac simpliciter in omnibus quibus aliquid H circa thoracem ac pulmonem est inflãmatum. Quin & ad hepar inflammatum, & præsertim gibbam eius partem, & ad splenem inflãmatum, et maximè ipsius caput, itemq; peritonęũ, eiusmodi difficilis spirationis species cõsequitur. Immo etiam quibus venter inflãmatus est, & magis si os & stomachus ipsius, & quibus pellicula aliqua, aut musculus circa præcordia, aut ipsum adeo septum transuersum, his omnibus paruus & densus fit spiritus. Sæpe verò etiam intestinũ aliquod gracile, & maximè quę iuxta ieiunũ sunt, & supernæ coli partes, maiori inflammatione correpta, adeo difficilem spirationem induxerunt. Per inflammationem autem nunc intelligendus est durus, & calidus, & dolens tumor, quemadmodum & Erasistratus vocare consuetudinem habet, et recentiores medici omnes* quandoquidẽ ꝙ veteres Græci phlogosin id nominauerint, quod hodie phlegmonẽ, hoc est inflãmationem dicimus, nemo ferè ignorat. Demonstratum est autẽ in libro hunc præcedente, ob quid hydropicis & ijs qui se aut potu, aut cibis supra modum expleuerunt, & pręgnantibus, & qui prominentem ventrem habent, paruus & rãrus fiat spiritus, & vniuersim loquendo, omnibus quibus aliquod respiratorium organũ coarctatur. Sic enim & anhelosis, & pulmonarijs, & suppuratis, & q̃bus spina dorsi magnopere distorta est, aut alius quispiã tumor memorabilis in quacunq; prædicta particula existit, necessarium est paruum & densum spiritum

* [illegible] i. [illegible] sus. & ita ubiq; legendum est.

A spiritum ducere. Hi igitur neq; vulgares quidem medicos latere possunt, sicut neque affectiones ipsorum, ad quas necessariò sequitur spirandi difficultas. Nam & affectus manifesti sunt, & species dyspnœæ euidens est, & plerisq; tantum non quotidie cõtingit. Verùm ꝙ Hippocrates nihil ex tam manifestis scribat, sæpe demonstratum est. Thucydides equidem quæ circa ægros contingunt, velut idiota, idiotis conscripsit: Hippocrates verò vt artifex artificibus.

Qui mos scribendi Hippocratis in proprijs & legitimis libris Epidemicis, ac cur in aliquibus ægrotis respirandi speciem tacuerit. CAP. 8.

Dicamus igitur iam etiam ipsos difficulter spirantes ægrotos, in quibus non dignatus est nõ solũ non speciem difficilis respirationis, sed neq; ipsum hoc solũ simpliciter dicere, ꝙ difficulter spirauerint. Quando verò septem sunt ex toto morborum popularium libri, & ex his septimus manifestè spurius esse omnibus videtur, immo & recentior ac subornatus. Quintus verò nõ magni Hippocratis Heraclidæ filij, sed iunioris filij Draconis. Secundus verò ac quartus, & sextus, ab aliquibus Hippocratis filij, ab alijs verò ipsius Hippocratis esse putant, non tñ vt conscriptos libros, neq; vt Græcis inuulgandos, sed cõmentarios potius esse. Quibusdam verò qui mihi exactius librorum vim expendisse videntur, à Thessalo conscriptos esse quinq; libros videtur: B verũ duos esse magni Hippocratis,† et ob id sanè inscriptos illos esse, libri ex parua tabella, Thessali videlicet, qui omnia quæ pater ipsius scripserat, in idem coarceruare studio habuit, quò nihil deperiret: solos autẽ reliquos ex his septẽ libris, Hippocratis magni esse ferè omnibus confessum est, nempe primũ & tertium. Proinde rationi cõsentaneum mihi visum est, primum eos ægrotos qui in his libris cõscripti sunt, in manus sumere: postea verò etiã eos qui in alijs morborũ popularium libris ꝓditi sunt, ipsis statim annectere, prout sermonis ꝓgressus hoc ipsum sibi peculiariter postulauerit, immo etiam quæcunq; in alijs ipsius scriptis de respirandi difficultate sunt dicta. Et sanè primi omnium Anaxionis mentionem faciemus, quem, velut ipse ait, Febris acuta apprehẽdit, lateris dextri dolor cõtinens, tussiuit aridas, neq; expuit primis diebus. Et primum vtiq; hoc ipsum demonstrabimus, cur tandem cũ breuiloquus sit Hippocrates, licuissetq; ipsi per vnũ nomen, ꝙ pleuriticus erat Anaxion, dicere, sic relatis accessionibus quę † ad hoc nomen, coincidere solent, per illas ipsas magis dignatus sit facere de ipso enarrationem. Neq; enim aliàs hũc morem habet, sed penitus contrarium, vt videlicet ad vnum nomen & caput, partialia semper reducat. Neq; verò verisimile est nunc eum fortuitò sic scribere, qui neque vnum aliquod temerè scribat. Quæ est igitur causa? Singulorum morborum accessiones partim necessariò, partim vt plurimũ C existunt. Earum quæ necessariò existunt, plures sunt differentiæ. Quædam sæpissime videntur, & ob id naturæ morbi propriæ esse creduntur. Quędam valdè raro, & propter aliquod pręcipuũ quod priuatim coincidit. Hippocrates igitur cùm consuetæ species accessionum extiterint, tunc sanè solo vniuersali morbi nomine contentus est: cùm verò aliquid ex raris incidit, post vnuersalem & communem totius morbi appellationem, statim illud ipsum discriminat. Quòd si plures aliquando conspiciat affectionum species, quæ singulæ supra communem & cõsuetam naturam propria discriminatione opus habent, tunc vniuersale quidem transgreditur: enumerat autem statim singula partialia, tanquã sanè ex his etiam illud manifestum fiat. Pleuriticis itaq; necessariò accedit & lateris dolor, atq; hic cum febre, & respirandi difficultas, & tussis. Neq; enim possibile est pleuriticum esse, cui non omnia hæc adsint. Verùm efferri quicq̃ ex inflammationis partibus vnà cum tussi, non quidem necessarium est, vt plurimum tamen cõtingit. Sic verò etiam eorum quæ efferũtur species subrubra, aut subflaua, aut spumosa existit. Quemadmodum autem in iam dictis, aliud cõsuetum, aliud peregrinum est. Sic etiam in ipsis quæ necessariò coincidunt, aliquæ species sæpissime, aliquæ raro videntur. Hippocrates itaq; in proposito nunc ægroto Anaxione, postq̃ particulares affectiones discriminatione indigebant, vt quæ rarioris speciei essent, quibus D ipsis distinctis, pleuriticus concursus manifestè cognobilis redderetur, superuacaneum existimauit scribere, quod omnino citra conscriptionem erat intelligibile. Febris enim, inquit, acuta apprehendit, & dextri lateris dolor continens, et tussiuit aridas, tussiculas videlicet. Non solum igitur ꝙ febris fuit, sed etiam qualis nam didicisti: acuta enim, inquit, & nõ solum ꝙ lateris dolor, sed etiam qualis, nempe continens. Et non solum ꝙ tusses, sed etiam quæ, & quales, nimirum aridæ, neq; quicq̃ expuentes. In eodem autẽ hoc sermone didicisti ꝙ pleuriticus fuerit hic homo. In nullo enim ex omnibus morbis prædictarum affectionũ concursus adest, præterq; in pleuritide. Per vnum itaq; sermonem, & ꝙ cum pleuritide conflictatus sit homo, & qualis hæc ipsa fuerit, ostensum est. Quando verò respirandi difficultas necessariò pleuritidem sequitur, scribere reliquit, ꝙ ægrè spirauit hic homo: si quidem enim & de hac quicq; peregrinum ac rarum quod diceret habuisset, non vtiq; tacuisset. Cùm verò, velut verisimile est, consuetam speciem seruaret, rationabiliter eam reliquit. Quemadmodum autẽ hæc reliquit, sic alia adscripsit, quæ neq; necessario pleuriticis adsunt, neq; vt plurimũ, neq; ex dictis intellgi possunt. Inquit enim, Siticulosus, vigilans, vrinæ autem coloratæ, multæ, tenues. deinde inferens: Sexta delirus, ad calfactoria verò nihil remittebat. Horum nihil neq; necessariò pleuriticis adest, neq; vt plurimũ. Si verò & septimæ diei audiueris enarrationem, adhuc manifestius cognosces volũtatem viri. Habet autem hoc modo:

† Calaber meliorẽ codicẽ sequutus ita vertit, & intitulari ꝓpter hoc alios sub noïe Hippocratis, quia Thessalus oïa quę pr̃ suus scripserat in paruis tabulis, studuit aceruare in idẽ vt nihil periret vide etiã cap. 1. libri tertij.

† Ad hũc morbum.

Septima dolorosa,febris enim se extendit,& dolores nō remiserunt,tussesq; infestabant, ac diffi- E
culter spirans erat. Hic sanè difficilis spirationis mentionem fecit, cū hominem malè affligi colle-
ctionem faceret,inter alia etiam ipsam recensens, quæ à principio quidem ipsi coinciderant non
cessauerunt tamen,neq; remiserunt.Febres enim etiā insuper se extendisse ait. Reliqua verò tria
mala(quatuor enim sunt comperta quæ pleuriticum concursum perficiunt)in eodē statu perma-
nere ait,dolores videlicet,tussesq;,ac difficilem spirationem,ab ipsa morbi substantia colligēs, ac
ratiocinationem faciens hominē dolorosè habere,ac affligi.Si enim ex affectionibus ipsum mor-
bum constituentibus,quatuor numero existentibus,tres quidem eodem modo habentes perma
nent,quarta verò etiam peior reddit̄, omnibus manifestū est ꝙ homo malè habuit. Quare palàm
vides ꝙ difficilis spirationis mentionē ꝑpterea fecit, ꝙ ea opus fuerit ad cōstitutionis morbi prę-
notionem,aliàs ipsius haudquaq̄ mentionē facturus.Et ob id primū hunc ęgrum ex omnibus in
manus sumpsi, vt ostendam ꝙ non malè nunc difficilis spirationis mentionem faciat, de qua in
principio nihil dixit,qn̄ neq; in totum ea opus erat. Si enim mentē adhibueris ad ipsam dictionē
inuenies ipsam hoc indicantē.Septima,inquit,dolorosa : nam & febris se extendit,inquit, & do-
lores nō remiserunt,tussesq; infestabāt,ac difficulter spirans erat.Hic enim velut dixi,vnū quidē
malum extensum esse ostendit,reliqua verò manere in eodem statu.Nam quod ostendit,per hoc F
quod nō remiserunt,dixit,id ipsum etiam in reliquis,tussiculis videlicet & difficili spiratione,ex
cōmuni intelligere oportet.cū familiarissima sit eiusmodi interpretatio nō Hippocrati solum, sed
& alijs veteribus fermè omnibus.Sicut enim dolores nihil remiserunt,sic etiam tusses infestabāt,
eodē modo scilicet,nihil remittentes, & difficulter spirans erat,eodē videlicet modo,nihil remit-
tēte difficili spiratione.Quin & ipsa vox,erat,indicat similiter vt prius. Neq; enim difficulter spi
rans fiebat dixit,quāuis dicere potuisset,& magis vtiq; q̄ omnia alia dixisset : si circa septimā tan-
dem hæc affectio insuper accessisset, & prius non fuisset, sed nec accedebat videlicet, oīno enim
à principio ipsam cū alijs cōsistere oportebat. Rectè itaq; Hippocrates docuit,in principio quidē
enarrationis ipsam relinquens,postea verò eius mentionem faciens. At verò in alijs multis ægro
tis sicut in principio reliquit, sic neq; in ꝓgressu sermonis difficilis spirationis mentionem facere
videt̄. Cęterùm oēs ipsos deinceps adscribam,tum qui in primo morborū populariū,vt dixi,tum
qui in tertio sunt conscripti, vbi prius apposuero quæ desunt adhuc expositioni in p̄scriptū ęgro
tum.Quemadmodū igitur ꝙ difficulter spirans erat,ex ipsa morbi natura cognouissemus , etiā si
non postea ab ipso Hippocrate dictum esset : sic etiam ꝙ difficilis spirationis species ipsi parua ac
densa fuerit,nō obscurū est,etiā si Hippocrates nō scribat. Velut enim ꝙ pleuritici difficulter spi G
rant apparet:sic etiam ꝙ paruā ac densam spirationē habent. Diximus autē antea ꝙ Hippocrates
nihil eorū quæ etiam alijs manifestè cognoscuntur,scribat. Atqui etiam delirauit hic homo,dicit
igitur sic de ipso:Sexta delirus. Sed hoc quidē,non vt accessio natura sua animū percellens sed vt
affectus accessorius ad fortes pleuritidas,non sanè alterationē ex dolore superaturū erat,neq; per
seipsum difficilis respirationis speciē formaturū. Verùm dolor in latere fortis existens ꝑ seipsum
omnino respirationem alteraturus erat. Si autē iuxta materiā dolor obscurus erat, delirium verò
vehemens, omnino sanè aut perfectè delirium dolorē supasset,aut certè vt plurimum,atq; ita per
omnem vtiq; morbū talis ægrotus magnum & rarum spiritum duxisset , aut plurimū quidē hūc,
rarenter autē paruum & densum, & hoc Hippocrates penitus significasset,velut in adolescēte in
Melibia:huic enim distentio q̄dam submollis circa ilium erat.sed & magnopere desipiebat.Scri-
* Hypochondrium & sic de incep.
bit itaq; de distentione quidem sic: Ilij distentio submollis,oblonga ex vtrisq;. De desipiētia verò
sic:In decima die delirauit sensim, in decimaquarta die multū delirabat, in vigesima furiebat, in-
quit.Sola itaq; vox,furiebat,sufficiens est ad delirij magnitudinē indicandam. Sed & ꝙ modera-
tus est ac taciturnus adolescens, non parum magnitudinē delirij auget. Siquidem sanè & in præ-
dictionum libro,respōsiones temerarias,nedū deliria ipsa,malas esse ait in moderatis,Neq; enim H
alterius rei gratia in decimæ diei enarratione, ea quæ ad mores adolescentis pertinent adscripsit :
vt verò ne putaremus, propterea ꝙ scriptum est , delirauit sensim, simplex quoddam & vulgare
esse delirium,ob id sane infert,Erat autē moderatus & taciturnus,per quę omnia vehementiā de
lirij indicauit.At verò distētionē circa ilium ex vtrisq; lateribus, fortassis putauerit aliquis paruū
ac densum spiritum efficere. Verùm per ea quæ de ipsa scripsit,rationabiliter ostendit ipsam à de
lirio victā esse : neq; enim simpliciter dixit, Erat autē circa iliū distentio, sed apposuit,submollis,
ostēdens ꝙ nō fuerit cū magno tumore. Molle enim quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit,
vacuum significat.Ex eo verò ꝙ,oblonga, dixit,contrarium ostendit ei quod ipse sæpe dicit,ilio
reuulso.Cùm enim à septo transuerso tenditur,tunc quidē reuellit̄, ac totū occultatur,ad thoracē
tractum : cùm verò ab aliqua infrà sita particula , tunc sanè oblonga ipsa tensio apparet. Non est
enim quicq; ante situm quod ipsam occultet , velut in thorace sunt,tum costæ spuriæ, tum ipsum
pectus.Nō solū igitur ex his palàm est, ꝙ parua omnino fuerit affectio circa ilium ad difficilis re-
spirationis generationē , sed & ex eo ꝙ Hippocrates de ipsius dolore nihil adscripsit : non tacitu-
rus,si quidem dolorosum fuisset,cū hic ipsi mos sit, vt nihil eiusmodi rerum negligenter p̄tereat.
Siquidē igit̄ hæc ipsa omnino erant parua,neq; enim tumor aliquis magnus erat in ipso,neq; do-

lor,neq;

A lor, neq; septum transuersum premebat, sed secundum ventrem totum extēdebatur: delirio verò contrà nihil deerat quo minus & maximum & grauissimum esset, pro ratione vtiq; ab ipso penitus superata est affectio circa ilium, vt ob id per omnem morbum respiratio rara & magna sit facta. Et propterea Hippocrates vtriusq; simul meminit, nēpe & speciei difficilis spirationis, & affectionis circa ilium. Habet autē dictio ipsius hoc modo: Spiritus rarus, magnus, per tēpus, ilij distentio submollis. Vt ne quis negligenter prætereat sermonem, sed ex ordine consequentes inter se duas legens affectiones, contrariam difficilis spirationis speciem operari solitas, consideret causam, cur perfectè quidem superet delirium, vincatur autē distentio circa ilium. Verū nos sanè causam diximus, & mentem ac sententiam viri exposuimus, et oportet iam transitione facta, reliquam, ꝓpositi sermonis partem explicare. Qñ enim delirium perfectè vicerit cōtrariam affectionem, ipsum solū per ꝓpriam vim respirationem alterat, velut in præscripto dictum est adolescentulo, qui in tertio morborum popularium vltimus recēsetur. At verò quòd etiam dolore perfectè exuperante, nihil apparet præterea ex difficultate spirādi quam delirium inducere solet, in Anaxione demonstratum est, qui & ipse in tertio popularium morborum scriptus est, octauus à pestilenti constitutione. In ipsa autem Dealcis vxore, cuius etiam antea mētionem fecimus, octaua ab

B hoc, decimaquinta post pestilentem cōstitutionem scripta, vt plurimū quidē delirium exuperat, rarenter verò exuperatur: verùm verba paulò antea qñ exponebam quid significet, per tempus, adscripsi. Nunc verò affectiones ipsas pugnantes referam, secuturus & hic sermones ab Hippocrate prolatos. Nulla itaq; dolorosa affectio huic muliercule accidisse videtur, præualuit autē perfrigeratio, marcescente insita caliditate: ex eo enim quod scriptum est de ipsa, Febres ad manū tenues, extremarum partium frigiditas, hoc ostenditur, & ex eo quod per omnem morbum contegebatur: cùm enim dixisset, Ab initio autem cōtegebatur, postea in fine totius narrationis, semp contegebat ait. Quin & ex mœrore initium sumpsisse, his cōsentit. Inquit enim Febris cū horrore ex mœrore corripuit. Sed & ipsa febris cū horrore iuxta eādem causam facta est. Et sanè etiam hoc, q potus ventrem penetrent ac percurrant, neque paruo tempore consistentes, maximum signum est innatam caliditatem extingui. Quin & cutis arida nihil aliud est quàm resiccata. Deperit autem vna cū eiusmodi siccitatibus innatus calor. At verò quòd hæc omnia in ipsa facta sint, ipsa dictionum sequela ostendit. Decima septima enim, inquit, irritationes à ventre turbulentæ, postea verò ipsi potus percurrebant, neq; consistebant, omnino nihil sentiebat, cutis aridæ circū tensio. Rationabiliter igitur per omnem morbum magnus & rarus spiritus præualuit, intercede-

C bat autem aliqñ etiam breuis, ad perfrigerationes consequēs. Mentionē autē faciam etiam nunc ipsius dictionis, velut antea iam adscripsi: Decima quarta spiritus rarus, magnus, per tempus, & rursus breuispira. Vegesima sermones multi, rursus sedata est, taciturna, breuispira. Vigesima prima mortua est, huic ad finem spiritus rarus, magnus. Hic igitur delirium perfrigerationem superabat, & propterea rarò quidem breuispira, per omnem verò morbum longispira seruata est. Vice versa porrò in Pythione cuius iam antea memini, breuis spiratio per totum quidem morbū erat, raro autem quandoq; longa spiratio cōtingebat, atq; id iuxta rationem. Duæ enim opponebantur delirio affectiones breuis spirationis causæ, dolor & perfrigeratio, quæ ambæ paruam respirationem facere solēt: verùm dolor cū densitate, perfrigeratio verò cū raritate. Quòd itaq; delirauit sępe scriptum est apertis verbis ab ipso Hippocrate, vt hoc neminem latere possit, sed neq; dolor circa aluum, nam & hic apertè sic scriptus est: Iuxta aluum grauitas cum dolore. Quòd verò perfrigeratus fuerit, & insitus calor cōtabesceret, clarum ex his fit: Secunda circa medium diē frigiditas extrematum partium, verùm magis circa manus & caput. Deinde consequenter in tertiæ diei enarratione: Sero circa Solis occasum subfrigefactus est parum. In quarta autem die non solùm frigiditas, sed etiam quod recalfactus sit post tempus, adscriptū est. Clarius autē adhuc de

D octaua die narrans: Mane quidem dormiuit, inquit, parum. Statim autem frigiditas, serò excalfactus est rursus. Item in decima die rursus multa frigiditas, ait. Ex his igitur manifestū est q & frigiditas erat, nō solùm dolor, & delirium in Pythione. Quòd verò præualuerit quidem breuis spiratio, fuerit autem & quædam longa spiratio, perspicuum ex secundæ diei enarratione redditur, sic enim scriptū est: Breuispirus ad tempus multum. Hoc enim quod ait, ad tempus multum, indicat non solum esse breuem spirationem, sed ipsam longam spirationem ab illa superari. Porrò hic Pythion in tertio morbotum popularium scriptus est, tertius post pestilentem constitutionē. Quare licet vnicuiq; per se diutius in ipsius senis sermonibus immorari ac conuersari, ne nos omnes ipsos adscribendo, longum librum texamus.

Nihil superioribus capitibus omitti, quod Galeni sententiæ aduersaretur. *CAP. 9.*

Caeterùm q nullam dictionem, quæ his quæ nobis dicta sunt contraria sit, volentes prætermisimus, maximè vtiq; credibile fiet huic, qui ad ipsos libros legendos accesserit. Atque ea gratia indicamus nos, tum in quo libro æger, de quocunq; tandem nobis singulatim differētibus sermo contingit, scriptus est, tum quotus est, aut à principio, aut à constitutione numerandi exordio facio, vt nequis cunctetur ob hęc & circa inuentionem pigrescat, atque aut citra experimentum nobis credat, quod minimè expetimus, aut nos suspectos habeat tanq; qui perperam adscribamus,

bamus, quod multi expositores fecerunt. Verùm illi propterea libros silent, ac volentes cælant E
ex quibus singulatim adscribant dictiones: nos verò nõ ipsos solùm libros, sed & locos ac capita
indicamus, quo quisq; quod velit facilius reperire queat. Scimus enim ꝙ firmiorem fidem habe-
bunt eorum quæ dicimus, qui totum libri locum legerunt, ex quo dictionem adscribimus. Cæte-
rum prædictorum ægrorum mentionem nos facere sermonis sequela coegit, cùm vellemus ostẽ-
dere, iuxta quem modum aliquando solũ delirium spirandi difficultatem operetur, contraria affe
ctione superata: quãdoq; verò penitus superatum etiam ipsum, exile reddatur. Et aliquãdo qui-
dem vt plurimum exuperat, raro intercidente diuersa spirandi difficultate: aliquãdo verò exupe-
ratur, atq; ipsum adeo suam difficilis spirationis speciem interlabẽtem ostendit. Et iam sanè per-
spicuum est id quod à principio dicebamus, nempe ꝙ cui magnus et rarus est spiritus, huic omni-
no etiam delirium: cui verò delirium, huic non omnino magnus & rarus est spiritus.

Quòd in singulis ægrotis primi libri de vulg. mor. omnia iis, quæ antè dicta sunt astipulentur. CAP. 10.

PORrò quod ex propositis adhuc deest, id sermoni addamus, omnium ægrorum qui in primo
& tertio morborũ scripti sunt censura facta, à primo vsq; ad vltimum omnium, eodẽ ordine
sermonem facientes, quẽ ipse in scribendo obseruauit. Primus itaq; omniũ Philiscus, ꝙ quidẽ de- F 1
lirarit, ac magnum & rarum spiritũ habuerit, superioribus sermonibus demonstrauimus. Quod
verò neq; dolor quispiam ipsi fuerit circa vllam aliquam partem, ex quibus affectis paruã ac den-
sam fieri respirationem dicebamus, nunc ostendemus, ipsa etiam hic veteris dictione in memoriã
reuocata, quæ sic habet: Splen eleuatus est orbiculari gibbositate. Minimè enim etiam aliàs dolo-
rosum est viscus splen, neque septum transuersum premit, similiter vt hepar & venter, nisi maxi-
mum sanè habeat tumorem circa caput, quod in Philisco nõ erat, et ob id splen ipse sufficiens mi-
nimè erat, vt spirãdi difficultatẽ ex delirio inductam superaret, cùm neq; dolorosus esset, neq; se-
ptum transuersum premeret. At verò Silenus qui deinceps scriptus est, cuius item in superiori- 2
bus sermonibus post Philiscũ mentionẽ fecimus, ꝙ rarum & magnum etiã ipse habuerit spiritũ,
& ꝙ delirarit, istic ostendimus. Quòd verò nullã affectionẽ habuerit, quæ delirium superare po-
tuerit, hoc loco demõstrabitũ. Etenim tertiæ diei ipsius morbi enarratio sic scriptum habet: Ilij di-
stentio ex vtrisq; oblonga ad vmbilicũ submollis. Igitur & ad vmbilicum secedebat distentio, &
neq; dolor quispiam, neq; tumor memorabilis erat. Quin & quod in fine dictũ est, Ilij palpitatio
neq; ipsum sufficiens est difficilẽ ex delirio respirationẽ alterare. Dictum enim sexcẽties iam est,
aut dolorem esse oportere circa aliquam partem, quæ iuxta respirationẽ mouetur, aut aliquod ex G
respiratorijs organis coarctari, vt paruus & densus spiritus fiat. Igitur neq; Silenus hic, neq; prior
Philiscus aliquã aliam affectionem habuit respirationẽ alterare potentem, præterq̃ deliriũ. Neq;
enim dolor, neq; cõpressio organorũ respirationis, immo neq; perfrigeratio aliqua aderat, qualẽ
in tertio morborum popularium, Pythioni & Dealcis vxori factam esse ostendimus. Cæterùm
tres deinceps his scriptos, Herophontem videlicet & Philini vxorẽ, itemq; Epicratis reperias, si
diligenter enarrationes de ipsis perlegeris, minus delirium habere, q̃ vt iuxta hoc respiratio ipsa
alterari possit. Immo Herophonti splen eleuatus est, & ilij, ait, distentio, neq; apponens submol- 3
lis, neq; oblonga, neq; ad vmbilicum. Quare huic partes circa septum transuersum inflãmatæ fue-
runt, quod ipsum septum primũ & principalissimum respirationũ organũ esse, nobis in cõmẽta-
rijs de causis respirationis est demonstratum. At verò Philini vxor dolebat, inquit, cor & ilium 4
dextrum. Epicratis verò vxor non solùm cor dolebat, sed & lateris, ait, sinistri grauitatem cũ do- 5
lore habuit. Ob id igitur neq; adscripsit vlli horum paruum & densum spiritum, sed penitus ob-
ticuit, morem hunc habens, velut etiã antea indicauimus, vt quæ omnibus manifestè cognoscun-
tur, relinquat. Manifestissima autẽ & omnibus nota erat, velut item ostẽdimus, respirãdi difficul
tas iuxta paruitatem ac densitatem, quã necessariò præscripti tres ægri habebant. Quin & Clea- H
nactides qui pòst scriptus est, itidem necessariò similiter difficulter spirabat, ob sinistri lateris do- 6
lorem. Verùm neq; in hoc quicq̃ scriptum est de difficilis spirationis specie, vt quæ citra scriptio-
nem intelligi possit, neq; verò delirauit hic Cleanactides. Qui verò post eum scriptus est Meton,
neq; quæ dolorem inferre posset, neq; quæ aliquod respirandi organum coarctare valeret, affe- 7
ctionem habuit, immo neq; delirij vllam morbosam causam. Verùm quid præter opinionem, &
quod occurrere non valdè soleat, ipsi accidit. Quinta.n. die sanguine ex naribus effuso, & sudore
excluso, perfectè iudicatus est. Sanguinẽ igitur effundebat adhuc etiam post iudicationem, vigi-
lans existens, immo & delirãbat, inquit, quamuis ante iudicationem penitus non delirãret, & ob * παρέλεγε
id etiam nos diximus nullã morbosam affectionem delirij ipsi affuisse. Verùm sic delirãbat, velut * παραφρονέ-ους
ebrijs ex capitis repletione contingit: ob hoc autem, & delirãbat, vocem Hippocratres scripsit, vt * παρέλεγε
ostenderet similitudinem ad ebrietatem ipsi factam, ex capitis repletione. Peruenit enim nõ pau * παρέλεγε
ca sanguinis copia ad ipsius caput, velut ex his quæ contigerunt coniectaræ licet, ob quam sanè
totus morbus est iudicatus, suscipiente nimirum capite omnem ipsius affectionem. Verùm ex
hoc sanguine non parum, statim in quinta die impetuosè excretum est cũ sudore: multò verò ma-
gis q̃ euacuatum est, in capite remansit, quod ipsum grauauit, & hominẽ delirare coegit. Vnde,

sanè

A sanè Hippocrates postq̃ dixisset, balneis circa caput vsus est, Sanguinē ex naribus sæpe post iudi-
cationem fundebat, ait. Quare in hoc non solū nullum difficilis respirationis modum scripsit, sed
neq; an prorsus difficulter spirarit. Neq; enim quomodocūq; delirātibus, aut ebrijs, sed solis dēsi-
piēntibus magnus & rarus fit spiritus: atq; hoc est quod in prænotionibus ait, Spiritus magnus &
per multum tempus desipientiam significat. Cæterùm ęgrotus qui post ipsum scriptus est Erasi- 8
nus, necessariò difficulter spirabat, relicta autem est difficilis spirationis species, ob sępe dictā cau-
sam. Nusquā enim vllam aliquā dolorosam affectionē, aut respirandi organa prementē, prędixis-
se ipsum apparet, atq; deinceps sequentē difficilem spirationē adscripsisse, sed vbiq; velut omni-
bus notam reliquisse. Quòd verò fuerit eiusmodi affectio ipsi Erasino, clarum fecit cū dixit, Ilia
sublimia, distentio cū dolore. Magnitudinē enim inflāmationis declarat, ob quam tametsi homo
delirabat, non tñ difficilem spirationem delirio ꝓpriam habebat, aut certè huius, omnino mētio-
nem Hippocrates fecisset. Quemadmodū enim paruam & densam in doloribus cōtingentē ipse
semper relinquere reperitur, propterea ꝙ est manifesta: ita eùm eam quæ in delirijs contingit no-
rit ambiguam, nusquā relinquit, neq; indefinitam præterit. Equidem quæ in Critone post eum 9
cōsequenter scripto acciderunt, manifestā causam habent. Cùm enim secūda die mortuus sit prę-
B ter opinionem, velut ex ipsa narratione discere licet, meritò de respirationis difficultate quicq̃ di-
cere Hippocrates reliquit, aut ꝙ qualis ea fuerit non obseruauit, aut ꝙ mentionē eius facere non
est dignatus. Vtrūq; enim rationi consentaneū existit, ꝙ non obseruauit quidem, tum ob mortis
velocitatē, tū ꝓpter accessionū †{pterrefactionē & cōsternationē:} neq; enim paruū miraculum
est, hominem obambulantem, & cōsueta vitę munia obeuntem, deinde magnum pedis digitum
vehementer dolentem, prima die paululum subcalfactum esse, sequenti deinde mortuum esse.
Cùm igitur nulla mora interim facta sit, sed velociter homo morti concesserit, non autē simplici-
ter desipuerit, sed, vt ait, furierit, impossibile erat obseruare quomodo respirauerit. Etenim furio
sos ne propè quidem accedere sustinemus, verùm discedimus omni modo, formidantes ne quid
mali etiam nobis affricent. Aut igitur nō obseruauit, vt diximus, aut nō dignatus est speciei diffi-
cilis respirationis mentionem facere, propter inopinatum tot accessionum concursum, ad quem
solū nos mentem adhibere conuenit, & non circūduci ac distrahi ad ea quæ per alios ægrotos in-
ueniri possunt. Consequenter porrò Clazomenium describit, qui caput, & collum, ac lumbos, 10
vt inquit, à principio dolebat: verùm hæc non sufficiebant ad spiritum paruum ac densum effi-
ciendum, nisi de collo sanè hoc dicere velimus, verùm de hoc in progressu sermonis determina-
C bimus. At verò ilium cū tumore eleuatum, sufficiens erat. Quare tametsi hic desipuit, non tamen
propriam desipientiæ respirationis speciem habuit, cū nimirum prædictæ dolorosæ affectiones
exuperarent. Cæterum Dromadæ vxor, quam etiam statim à principio huius sermonis apposui, 11
non solùm desipuit, sed & magnum & rarum spiritum habebat, cùm neq; circa thoracē, neq; cir-
ca ilium vlla affectio esset, quæ paruam & densam spirationem efficere ex natura sua posset. Ob
id igitur & Hippocrates omnia quę mulierculam ipsam apprehenderant exactè describens, Cir-
ca ilium, inquit, anxia, mœrēns. vitiatis videlicet humoribus istic os ventris mordētibus, non ta-
men vlla inflammatione existente, neq; etiam aliqua alia affectione, à qua paruus & densus spiri
tus produci solet. Et sanè in hac narratione paululum progressus Hippocrates, vbi scripsit, ilij do
lor, vocem, anxia, apposuit. Et deinde rursus, anxia, siticulosa. Neq; igitur quicq̃ eorum quę circa
ilium aut thoracem fiebant, sufficiens erat delirium exuperare, sed neq; calor innatus extingue-
batur, quemadmodum alijs sic contigisse ostendimus. Quare pro ratione, cū nulla affectio ex his
quæ delirio oppositæ sunt, respirationem alterare posset, magnus & rarus spiritus huic fœminæ
fiebat. Quando verò adscriptum est & hoc, statim reuulsus, hoc ipsum adhuc me indicare ac ad-
notare nunc oportet, ne quis suspicetur nos id segniter præterituros fuisse. Verùm nunc sanè id
D exponere non est tempestiuum, explicabitur autem in sequenti libro vnà cùm alijs quæ similiter
sunt dicta. Cæterùm in præsenti sermone reliquos adhuc tres ægros in manus sumemus, qui qui-
dem & ipsi desipuerunt, non tamen propriam delirio difficilis respirationis speciem habuerunt.
« Ob id in primo quidem scriptum est: Ilij dextri dolor, inflammatio submollis ex interna parte, ex
« ea videlicet quæ ad septū transuersum vergit. In secundo verò, Circa ilium tumor eleuatus cùm 12
« dolore. & paulò pòst, Ilij dolor. & rursus deinceps, Circa clauiculam sinistram dolor permanebat. 13
« In tertio autem ægroto (muliercula verò erat hæc velut etiam præcedens) Capitis, inquit, & colli 14
« & pectoris dolor fortis. Et paulò pòst, Dolores permanebant.

Ex singulis ægrotis tertij lib. de vulg. mor. testimonia, quæ superiora Gal. dicta confirmant. CAP. 11.

ATq; hi quidem sunt quatuordecim ægroti ex primo libro morborum popularium, eo or-
dine ab Hippocrate, quo etiam nos ipsorum mentionem fecimus, conscripti. Porrò libro
tertio morborum popularium duodecim sunt ante pestilentem constitutionem ægroti, sex &
decem verò post eam, qui omnes cōsentiunt cùm his quæ à principio, vt constanter pronunciata
supposuimus. Pro comperto autem habeo, quòd si relinquam ipsos, & permittam his qui volunt
in omnibus consensum intueri, vt priuatim & per seipsos narrationes à sene conscriptas legant,

*παραλέγοντα

*παραφρονοῦντι

*Interpres verbum παραφρονεῖν confundit cū παραλέγειν vtrūq; enim sæpissime, delirare vertit: cum tñ Gal. ex Hippocratis sententia alterū ab altero distinguat. † Minus. n. malū est, παραλέγειν quā παραφρονεῖν. vide etiam lib. 3. de respirandi difficultate cap. 11. prope finē. ibi diffusè etiam Gal. hoc tractat. Antiqua translatio verbū παραλέγειν ad verbum vertit, prę terloqui. παραφρονεῖν vero desipere.

†ἔτι πλαστικὸν

†ἀλύουσα

non propterea vt longiores vitem sermones, hoc facere videbor, sed quòd non possim pronun- B
ciata à principio supposita per totum sermonem conseruare ac tueri. Si verò omnes deinceps re-
censeam, nugator & loquaculus esse videbor, vt qui ea quę quisq; per sese expendere sufficiebat,
ipse frustra adscribam. At verò si penitus me alterum absurdum incurrere oportet, aut videlicet
suspitionem falsi dogmatis, aut loquacitatem, reperio autem loquacitatis aliqua solatia, suspicio-
nis verò nulla, honestius vtiq; fuerit de omnibus dicere. Quæ igitur sunt loquacitatis solatia? Pri-
mùm vt paucis percurram ipsos ægros, neq; amplius similiter immorer singulis, sed nudā solùm
faciam mentionem. Alterum verò vt adhorter eos qui neque tam pauca sustinent audire, quo ea
transgrediantur, & ne scripta quidem esse putent. Quemadmodum enim in splendida epulatio-
ne cùm multa sint apparata, alius aliud eligit, hoc quidem vt dulce, aliud verò vt salubre: sic etiam
sermonum apparatum opiparum esse oportet, electionem autem in vtentibus.

Ordo ægrorum tertij libri epidem. ante pestilentem constitutionem.

Primus itaq; omnium ægrotus nomine Pythion, ex ipsa narratione manifestus fit, q̄ nullā dif- 1
ficilis respirationis causam habuerit. Secūdus verò Hermocrates, Caput, inquit, dolere incepit 2
& lumbos, ilij distentio submollis. non tamen q̄ infrà & ad vmbilicum ipsa tensio processerit, aut
q̄ oblonga fuerit, adscripsit: ex quo clarū fit q̄ à septo transuerso inflāmato ilium reuellebatur, & F
ob id etiam submolle apparebat, vt quod nullam propriam haberet inflammationem. Hic igitur
etiam si delirabat, tamē ipsum delirium ab alio maiore affectu superabatur: quēadmodum etiam
in tertio, & quarto quintoq; ac sexto. Etenim in tertio, Ilij dextri distentio submollis scripta est. 3
In quarto verò ilium dextrum distentum fuit, & ad interna processit. In quinto autem collum do 4.5
lorosum habebat. Verùm in sexto ægroto, (Erat autem hęc muliercula,) præfatus Hippocrates, 6
Hæc incipiente morbo dolebat fauces, & ad finem ruborē habebat, gurgulio reuulsus, fluxiones »
multæ, tenues, paruæ, acres, tussiebat, maturum nihil efferebat. paulò pòst ait: Erat autem & quid »
innatum tabidosum. Quare manifesta etiam in hac fit affectio prædominans, in respiratorijs or-
ganis consistens. At verò eam quæ inde sequitur enarrans ægrotam, hoc modo auspicatur: Mu- 7
lier anginosa circa Bitonis. progressus autē, inquit, Spiritus sublimis. quod ipsum etiam in pro- »
gressu sermonis exponemus. Nunc verò quod ꝓpositū est absoluemus. In octauo verò deinceps 8
ægroto scriptum est: Ilij distentio submollis ex vtrisq;. In nono verò, Dolores circa ilia. Verùm 9
hæc sanè muliercula non desipuit. Quæ verò sequuntur duæ mulierculæ, ex corruptione fœtuū 10.11
malè habuisse ait. Affectiones verò quas recēset de ipsis, vt vniuersim pronunciemus, vterorum
inflammationes sunt: particulatim verò quæ ad eiusmodi affectiones etiam aliàs consequuntur. G
Postremam verò quæ adhuc restat, cor doluisse, ait: non apponens vocem, anxia. Quin & fri- 12
gidum sudasse, & per omnem morbum horrore impetitam esse, ac magnopere perfrigeratam, vt
vix recalfieri potuerit, aut penitus non recalfacta sit. Quare manifestum est etiam hanc omnino
secundū vtrasq; affectiones, tum doloris, tum perfrigerationis, breuispirā fuisse: non tñ dignatus
est in hac Hippocrates difficilis spirationis mentionem facere, vt quæ valdè esset manifesta.

Ordo ægrorum tertij libri Epidem. post pestilentem constitutionem.

Consequenter autem sequitur pestilens constitutio, postq; rursus, primum quidem ægrum Pa 1
rium scribit, in quo circa finem sermonis, vbi quæ in toto corpore continenter permanserint scri-
bit: Habetur & hoc, cū doloribus vigilans. Secundū verò in Thaso de quo ait: Tusses autem cō- 2
tinentes, humidæ, multæ. Tertius est Pythion quem iam antea explicauimus. Et quartus, phre- 3.4
niticus. Et quintus cui repēte dextrum femur dolere incepit, & cùm fluxio in partes circa caput 5
cōscenderet, statim quidē delirauit, et statim itē mortuus est, similiter vt is qui in primo morborū
popularium, dolore circa magnum pedis digitum oborto, secunda die mortuus est. Quare in his
de difficili respiratione penitus nihil scripsit ob causas, quas in illo ipso iā antè retulimus. Sextus 6
deinceps neq; desipuit, neq; aliam quandam affectionem ægram spirationem inducentē habuit. H
Septimus autem ægrotus virguncula est, quæ ob sanguinis multitudinem sic circa caput infesta- 7
ta est, velut in primo morborum popularium septimus item ex ordine æger, cui sanguis ex nari-
bus profluxit. Quare quæ iam de illo diximus, ea etiam huc transferantur. Octauus porrò ægro 8
tus Anaxion est, de quo in superioribus egimus. Nonus autē tum virguncule, tum illi in primo 9
libro morborū populariū, cui ex naribus sanguis ꝓfluxit, consimilē totius morbi causam habuit.
Decimus verò qui est in Abderis Nicodemus, delirauit quidem semel in sexta die, die vigesima 10
per sudorē iudicatus, cū existimaret se penitus sine febri esse, rursus febrijt, & rursus paululū deli-
rauit. Scribit de ipso etiam hæc: Irritationes autē & dolores hinc ad finē. Verùm qui nā dolores, »
quæsierit fortassis aliquis? Cordis equidē dolore ipsum statim in principio impetitū fuisse dixit. »
Paululū autē inde progressus dolores omniū scripsit. Ob id igitur & deliriū, quod exiguū & per
modicū omnino durans tēpus illi factū esse dixit, respirationis difficilis speciē minimè alterauit.
Deinceps porrò cōsequenter est muliercula quę ex mœrore in morbū incidit, in qua scribit: Do- 11
lores magni, continui. Quin & cōuulsiones multæ, ait. Cæterùm in aphorismis de conuulsioni- »
bus hoc modo scribit: In febribus spiritus offendens, malum, conuulsionem enim significat. Itaq; »
species difficilis respirationis huic mulierculæ, partim iuxta dolores, partim iuxta conuulsiones
fiebant.

A fiebant. Ob id igitur quamuis delira esset, tamen magnum ac rarum spiritum non habebat, vt qui
12 ab alijs duabus fortioribus affectionibus superatus esset. Postea verò virgo in Larissa sequitur,
quæ duodecima post pestilentem constitutionem ab Hippocrate est conscripta, & ob sanguinis
multitudinem ægrotauit, & per fluxum sanguinis ex naribus iudicata est: itemq; per sudores,
& fluxum menstruorum tunc primùm conspectorum, quæ ipsa etiam nullam vllius alicuius dif-
13 ficilis respirationis structuram habuit. At verò Appollonio in Abderis, qui inde sequitur, Ilij
« dextri, inquit, eleuatio cum dolore. Quin & quòd semper fuerit magnis visceribus præditus, &
quòd dolor circa ilium ipsi extiterit familiaris, hoc ipsum sanè in principio narrationis scriptum
est. Nihil igitur miri est ipsum quamuis delirauerit, non tamen respirationis speciem delirio pro-
14 priam habuisse, cùm videlicet ita magnam dolorosam affectionem in ilio possideret. Deinceps
« ab hoc sequitur mulier, quæ in Cyzico gemellas puellas peperit, de qua sic scripsit: Capitis &
« colli grauitas cum dolore. Quare etiam spirãdi difficultas secundum hanc ipsam affuit. Restant
15 16 post hanc duo adhuc ægroti in tertio morborum popularium libro, vxor videlicet Dealcis, &
adolescens in Melibia, qui ambo & delirauerunt, & magnum ac rarum spiritum habuerunt, de
quibus in superioribus sufficienter diximus. Cæterùm cùm hic liber iam ad iustam magnitudi-
B nem peruenerit, de reliquis omnibus, quæ de difficili spiratione à sene tradita sunt, in sequenti
libro videbimus.

GALENI DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS

LIBER TERTIVS,

Iano Cornario medico interprete.

ARGVMENT. LIBRI.

Quæ cæteris libris Epidemicis qui Hip. ascripti sunt, continentur, ijs quæ primo lib. de diff. resp. ostensa sunt astipulari.

Quid superioribus lib. actum sit, quid hoc agendum, ac de authoribus librorum Epidemicorum. CAP. I.

C

Niuerso de difficultate spirandi sermone, in duplicem doctrinæ modũ à nobis diuiso, in primo equidem libro, quæ medicum de ipsa cognoscere oportet vnà cum proprijs demonstrationibus ostendimus. In secundo verò qui hunc præcedit, & hoc ipso tertio, omnium quæ ab Hippocrate de spirandi difficultate dicta sunt, in omnibus ipsius scriptis, expositionem facimus. Quare qui ipsorum tm̃ artis operum studiosi sunt, nihilq; de veterum dictis curiosius inuestigandum (velut ipsi aiunt) censent, omnia quæ cupiunt ex primo libro, sufficienter habebũt. Qui verò etiã Hippocratis sententiam de his discere expetunt simulq; possunt, ex his sanè libris eam colligent ac assequentur. Appetere itaq; cognoscere ea quę ab optimis dicta sunt, cõmune est omnium natura honestatis studiosorum. Verùm posse etiam ipsa discere, longiore tempore indiget, neq; similiter omnibus expositum existit: plerięq; enim præ multitudine molestorum negociorum, ocio ad optima prosequenda priuantur. Hæc sanè cũ nos non lateant, ea quæ maximè ad artis opera pertinent, in primo horum cõmentariorum explicauimus: verum Hippocratis sententiam per reliquos duos libros exponimus, quorum alter secundus est, alter tertium locum occupauit ordinis à
D principio constituti. Et oportet sanè eum qui ea quæ in hoc ipso dicuntur assequi velit, prius diligenter secundum librum versasse, in quo primùm totam mentem ipsius Hippocratis ostẽdimus, quòd nihil vulgate, neq; quæ vulgus medicorum nouit, scribere dignetur. Deinde verò & particulatim omnes ex primo & tertio morborum popularium ægrotos recensuimus, demonstrantes quòd in multis, quamuis difficulter spirarẽ necesse erat ipsos ægros, tamen nõ adscripsit, quemadmodum neq; alia multa quæ ad ea quæ scripta sunt, necessariò consequuntur. Quæ enim quispiam ab ijs quæ Hippocrates, inquam, dixit incitatus, citra hoc quòd ab ipso eo discat, inuenire potest, hæc nõ putauit scribere oportere. In multis verò ẽt ipsam difficilis respirationis speciem ipsis narrationibus de ægrotis adscribit, quando aut non necessariò sequitur ægrotos, aut non promptum erat cognosci ab his qui ipsius scripta legunt. His igitur scopis etiam nunc adhærentes & intenti, postquam primum & tertium morborum popularium in superioribus exposuimus: rursus à secũdo initium faciemus, ipsiq; etiam reliqua Hippocratis scripta cõnectemus. Quemadmodum autem primus & tertius, non solùm ab Hippocrate compositi esse videntur his qui optimè de his sentiunt ac iudicant, sed etiam ob speculationis familiaritatem mutuò inter se connexi: eodem modo, opinor, habent ea quæ in secundo & quarto ac sexto habentur. In confesso est enim iam, etiam hos Thessalum Hippocratis filium composuisse, vt qui in parentis tabulis aut chartis siue pellibus & membranis

branis quibusdam commentarios repererit, ipseq; etiam aliqua, eaq; non pauca, de suo addiderit. At verò quintum & septimum morborum popularium, non videtur mihi quispiam genuina Hippocratis doctrina dignos censere, & vt ego sentio, neq; quartum, quamuis quidam etiam hunc à Thessalo compositum esse putent. Cæterùm prænotionum liber, & aphorismi, & liber de aquis locisq; ac aere, ampliusq; liber de victu in morbis acutis, quem aliqui ad Cnidias sententias inseri bunt, non præter rationem Hippocratis scripta esse creditum est. Horum igitur vbi vsus postularit, mentionem faciemus: itemq; aliorũ, qui partim ipsi Hippocrati, partim Euryphonti & Thessalo ac Polybo, vt autoribus deferuntur. E

Coniugationes difficilium respirationum ex secundo & sexto lib. de vulg. morbis. CAP. 2.

ORdiamur itaq; iam expositionem à dictione in secundo morborum popularium scripta, quæ hoc modo habet: Spiritus paruus densus, magnus rarus, paruus rarus, extrà magnus intrà paruus, alius quidem extendens, alius verò vrgens, dupla intrà reuocatio velut superinspirantibus, calidus, frigidus. Eadem verò dictio in sexto libro perfectius scripta est. Supra tres. n. cõiugationes ipsius difficilis spirationis, quarta item adiecta est, quæ manifestè in secundo morborum popularium desideratur, nõ ipsius autoris, vt mihi videtur, culpa, cùm perspicuum sit ipsum non ex experimento quopiam & memoria, multitudinem spirationum difficilium coaceruasse, sed ex rationali diuisione. Nequaquam igitur relicturus erat aliquam difficilis spirationis speciẽ, verùm in hoc quispiam ex veteribus descriptoribus librorũ peccauit, atq; ita postea habens liber inuulgatus est, seruatusq; est hic error vsq; huc meritò sanè, cùm aliqui negligẽter planè veterum libros vesent, vt neq; an deficiat quippiam, neq; an in alio libro dictum sit sciant: quidam verò etiamsi sciant, tñ quod deest apponere non audent. Neq;. n. similiter nostri æui hominibus priores faciles erant, neq; prompti ad adscribendum veterem dictionem, quæ eodem modo in omnibus exẽplaribus scripta esset: sed significationẽ solùm facere contenti erant, q̃ hic quidem defectuosè, in sexto verò morborum popularium perfectè, diuisio difficilium respirationũ scripta esset, tum quæ secundum magnitudinem ac paruitatem fit, tum quæ iuxta raritatem ac densitatem. Has. n. duas oppositiones, eam videlicet quæ iuxta magnitudinem ac paruitatem fit, & eam quæ iuxta raritatem & densitatem, Hippocrates manifestè inter sese complicat, & coniugationes difficilis spirationis quatuor facit: vnam in qua minor simulq; densior q̃ naturalis, respiratio fit: alteram, cùm maior & rarior: & præter has aliam tertiam, in qua minor & rarior: & supra has quartam, quam in secundo morborum popularium desiderari & relictam esse diximus, in qua maior simulq; densior fit. Demonstratum enim mihi sæpè est, etiamsi hoc citra demonstrationem omnibus manifestum sit, q̃ duæ oppositiones inter sese complicatæ, quatuor coniugationes faciant. Cæterùm dictio Hippocratis in sexto morborum popularium, non solùm in hoc differt ab ea quę in secundo habetur: sed & in eo q̃ in sequentibus, quando inspirationis magnitudinem confert cum magnitudine expirationis, altera coniugatio penitus relicta est in secundo libro, indicante & hic ipso librorum descriptore extremam secordiam, aut sedulitatem. Si enim integras dictiones transgressus est, extremè secors erat. Si verò similes inter se, nesciens quatenus differunt, vnum & idem vtrasq; significare putauit, deinde alteram sustulit, ad summam vtiq; sedulitatem progressus est, correctorem scriptorum Hippocratis, non ministrum, seipsum ostendens. Hoc equidem vtile est circa plerasq; obscuras dictiones meminisse, in quibus aut relictum quid esse credibile est, aut adscriptum. Nihil enim vetat iuxta illas, aut quod deest apponendo, aut quod delictum est corrigendo, perfectum ac verum reddere & absoluere sermonem. Quemadmodum enim transcribere ac mutare veteres dictiones temerarium est: sic velut scriptum est conseruare, & paucis quibusdam appositis, aut immutatis, dubitatiões dissoluere, bonorum expositorum opus est. Verùm de his opinor me paulò pòst per ipsa opera demonstraturum esse quæ facere oporteat: nõ enim simpliciter, neq; prout contigit, hoc ipsum faciendum est, sed cum demonstratione veritatis rerum, ampliusq; demonstrando prius ipsam senis sententiam sic habere, & vtrasq; consentire, dictionis transmutatione conuenienti facta. F G H

Explicatio sententiæ Hip. lib. 6. sectione. 2. de vulg. morb. de coniugationibus difficilium respirationum. CAP. 3.

CAeterum ad propositũ iam progressi, & perfectiori dictione apposita, quæ in sexto morborum populariũ habeatur, videamus qualis nam sententia ipsa sit. Quod. n. ex rationali diuisione inuenire conetur oẽs difficilis spirationis differẽtias, hoc ipsum ẽt his qui libros ipsius exposuerunt videñ, & coniectare oibus facile esse opinor. An verò rectè diuidat, & an nulla relicta sit difficilis spirationis species, hoc non ẽt oibus inuenire facile est, sed qui de his iudicaturus est, eum & diuidendi methodi expertum esse oportet, & circa Hippocratis dogmata nõ inexercitatum. Et methodus sanè ad id quod diuidiẽ respicere oportere erit, qualis naturæ existat. Si. n. simplex fuerit, ea quæ iuxta substantiæ ipsius rationẽ sunt, quot sunt, & quæ, ac qualia cõsiderare oportet, atq; ex his diuidere. Si verò cõpositum, vtranq; aut singulas partes diuidere, vt dictũ est, oportet, totũ verò ex modo compositionis. Verum quæ est Hippocratis sententia de compositione, nobis alibi fusissimè dictũ est: relatum est ẽt in superioribus. Quare nihil vetat ad hos scopos intẽtione ac respectu

A ſpectu habito, ipſam morborum popularium dictionem tueri, quæ ſic habet: Spiritus parui denſi, magni rari, parui rari, magni dēſi, extrà magnus, intrà paruus, intrà magnus, extrà paruus: alius extendens, alius vrgens, dupla intrà reuocatio velut ſuperinſpirantibus; calidus, frigidus. Quòd igitur non quarta ſolùm coniugatio circa denſum & magnum conſiſtens, in ſecundo morborum popularium relicta eſt, ſed & ex ſequentibus duabus, in quibus expirationem cum inſpiratione confert, altera ſcripta quidem eſt in præſenti iam propoſito ſermone, relicta eſt autem in ſecundo morborum popularium, palàm videre eſt. Neq; enim in illo libro ſcriptum eſt, Intrà magnus extrà paruus. ſed altera ſola difficilis ſpirationis ſpecies oſtenditur, in qua magnus ſpiritus expiratur, paruus verò inſpiratur. In multis igitur codicibus reperire licet hunc defectum adſcriptum, verum in plurimis & fide digniſſimis exemplaribus relictus eſt, atque hoc ſatiè nihil ad præſens refert. Propoſitum eſt enim nobis perfectiorem locutionem conſiderare, eam videlicet quæ nunc eſt adſcripta. Quòd itaq; ex ſpiritus intrà & extrà meatu, totius reſpirationis actio compoſita eſt, & quòd altera eius pars inſpiratio, altera expiratio appellatur: dictum quidem eſt in primo libro ſtatim in principio, verùm etiamſi à nobis dictum non eſſet, nemo ferè ignorat. Quòd verò nullius alterius rei quàm motus propria ſint velocitas & tarditas, dictum quidem & hoc
B iam eſt, ſed etiam nunc in memoriam reuocetur. Magnitudo quidem & paruitas velut non ſunt motui propria, ſic omnino inſeparabilia ſunt ab eo quod per ſpatium aliquod aut diſtantiam localem fertur. Et ob id iuxta vtranq; reſpirationis partem, duæ differentes oppoſitiones fient: altera iuxta velocitatem ac tarditatem, altera iuxta magnitudinem & paruitatem. Quòd vero totius ſpirationis adhuc alia oppoſitio ſit iuxta denſitatem ac raritatem conſiſtens, id ipſum etiam antea relatum eſt: & quòd hæc oppoſitio non ſit reſpirationis, veluti motus, ſed vt compoſitæ rei ex diſtantijs conflatæ. Quare in his tribus generibus omnes reſpirationis differentias eſſe neceſſe eſt. In velocitate quidem & tarditate, propterea quòd hæc propria & ab omni motu inſeparabilia ſunt. In magnitudine verò & paruitate, propterea quòd motus organorum reſpirationis per diſtātiā fit. Denſitas autem & raritas tertium ex prædictis genus, neutrius propriarum ac primarum reſpirationis partium proprium, aut inſeparabile eſt: verùm totius reſpirationis pars fit per accidens quoddam, quandoquidē cōpoſita res eſt, ex duobus contrarijs motibus quiete diſtinctis conſtās. Hæ igitur ſunt primæ differentiæ totius reſpirationis. Cæterùm cùm reſpiratio res ſit quæ & facere aliquid, & pati poſſit, aliud vtiq; fuerit differentiarum genus in ipſa, vtraq; videlicet parte æqualiter aut inæqualiter perfecta. At verò & rurſus aliud, ipſius totius vt compoſitæ, partibus
C inter ſe mutuò collatis. Hæc cùm ita habeant, ſciendum primas quatuor difficilis reſpirationis differentias in propoſita Hippocratis dictione ſcriptas, totius reſpirationis eſſe. Neutrius.n. partis eſt denſitas & raritas, ſi ſanè meminimus eorum quæ ſtatim à principio primi libri dicta ſunt. Sic verò etiam ſequentes duas, nam & in his duæ totius reſpirationis partes conferuntur, & ob id ſic ſcriptum eſt: Extrà magnus intrà paruus, intrà magnus extrà paruus, videlicet ſpiritus. Sequētes autem deinceps duas differentias in quibus dicitur, Alius extendens, alius vrgens. alterius partis ipſius reſpirationis ꝓprias eſſe putandùm eſt, quem ſanè iuxta ſubſtantiam eſſe vel maximè ipſius reſpirationis diximus. Extendens.n. tardus eſt, vrgēs autem velox: tarditas autem & velocitas ab omni motu inſeparabilia ſunt. Quòd verò deinceps habet: Dupla intrà reuocatio velut ſupinſpirantibus, inæqualem inſpirationem oſtendit. Inquirēda eſt aūt eadem oppoſitio in expiratione, quam ego relictam eſſe credo à tranſcribentibus magis, q̃ ab ipſo Hippocrate: quandoquidem in alijs ſcriptis ēt eiuſmodi ſpeciei difficilis ſpirationis mentionem facere apparet, vt in ſequentibus palàm oſtendam. Quòd ſi cui ab ipſo Hippocrate relicta eſſe videtur, hic peiora pro melioribus eligit. Equidem penitus nullā inæqualitatis mētionem feciſſe, iuxta neutram reſpirationis partē, ſed penitus oblitum eſſe ac reliquiſſe, minimè conueniebat Hippocraticæ diligentiæ. Verùm ego
D ſanè etiamſi id quod nunc de inſpiratione ſcriptum eſt, in totum ſcriptum non eſſet, deſcribentis magis peccatū eſſe q̃ ipſius Hippocratis, dicere audeam. Rationē autem vtiq; aliquam ſic haberēt hi quibus ad peiora animus inclinat. At verò cum & inſpirationis ſpeciem adeo manifeſtè indicauerit, vt non ſolum dixerit, duplam intrà fieri ſpiritus reuocationem, ſed & velut ſuperinſpirantibus appoſuerit, quō tādem aliquis adhuc ſuſpicari queat ipſum expirationis eſſe oblitum? De his igitur ēt rurſus agemus. Deinceps autem alia adhuc difficilis reſpirationis ſpecierum oppoſitio appoſita eſt in fine totius ſermonis ſic habens: Calidus, frigidus. vt videlicet & hìc ſubaudiamus ſpiritus vocē. Quemadmodum.n. magnus & paruus, & denſus ac rarus: ſic ēt calidus & frigidus ſpiritus expiratur. Quanquam & hìc decepti quidam, propterea quòd ipſi non intelligant, corrigunt & dictionem immutare audent: non calidus, & frigidus, velut nūc dictum eſt, ſcribentes, ſed ipſa cum prædicto connectentes, atq; hoc modo legentes: Velut ſuperinſpirantibus calidum frigidū. Hi quidem igitur ſupra hoc quòd ipſam dictionem nullam ſententiam referentem efficiunt, ēt palàm produnt, quòd neq; ſenis libros legerunt: omnino enim meminiſſent eorum quæ in alijs locis ab ipſo ſunt ſcripta, de calida & frigida expiratione: quæ qua'nam ratione aut in illis ab ipſo ſcripta ſunt, aut hìc relicta, non habent quod dicant. Si.n. non putauit ex difficilium ſpirationum genere eſſe calidā & frigidam expirationē, nō ritè in alijs locis ipſarum veluti difficilium reſpirationum meminit.

minit. Si verò in illis ritè ipsarum commeminit, nunc sanè non rectè ipsas reliquit. Verùm hæc E
non ita habent. Nam & hîc rectè in difficilium respirationum diuisione continentur. Quid verò indicent, in alijs locis rectè ab ipso dictum est.

Proponuntur quæstiones quæ ex libro prænotionum Hip. de difficili respiratione oriuntur. CAP. 4.

RElictis igitur iam his qui sic ab Hippocratis mente aberrant, & omnia magis quàm sententiam ipsius intelligunt, ipsi per nosipsos inspiciamus, quidnam in prænotionum libro de difficili respiratione in hunc modum scribit: Spiritus densus existens, dolorem aut inflammationem significat in locis super septum trãsuersum. Magnus autem & per multum tempus, desipientiam ostendit. Frigidus verò ex naribus & ore prodiens, valde iam perniciosus est. Apparet enim in hoc libro, harum trium tantum difficilium spirationum ipsum mentionem fecisse. Atqui si tot solum sunt, quid tandem multò plures ipse in popularium morborum libris scripsit? Si verò adeo multæ sunt, cur paucissimarum in prænotionum libro mentionem fecit? An numerum quidem ipsarum nosse, cõmodum existimauit, quid verò singulæ indicent, non vtile esse putauit? Aut hæ solæ indicant, reliquæ verò nihil: sed possibile est quandoque præter naturam respirare, nullam verò affectionem in animali præter naturam esse? Aut in tantum hoc verum esse oportet, vt penitus necessarium sit ipsam affectionem in animali præter naturam fieri difficilis respirationis causam? Siquidem igitur causæ rationem habet affectio ad difficilem respirationem, fuerit vtique hoc modo, & tempore, & ordine, & facultate prior. Quomodo igitur Hippocrates in prænotionum libro, tantũ difficilium respirationum numerum relinquere videtur? Equidem ea gratia volebam ipsos expositores inter se conferre, & quærere, ac soluere, verùm eius rei faciẽdæ nulla est facultas. Etenim expositorum cur quis tandem mentionem faciat? Eorum verò qui ante nos vixerunt, & quorum commentaria ad nostram ætatem seruantur, multas & longas nugas conscriptas inuenire est: quæ verò sic alicuius momenti sunt, penitus ab ipsis relicta sunt. Verùm nos sanè inquirimus ipsa, etiamsi nullam viam habeamus ad inueniendum ab illis præmonstratam. Dictum quidem à nobis est, & in his quæ de optima secta sunt, & in curandi methodi scriptis, quomodo talia omnia inquirere & inuenire oporteat. Immo & in primo horum commentariorum duplicem viam ostendi ad eiusmodi inuenienda, alteram ex differentijs difficilis spirationis procedentem, alteram ex affectionibus in organis respirationis, quam etiam faciliorem & manifestiorem esse dicebam. Et quisquis illa scripta diligenter versauerit, haud indigebit multis rationibus ad præsentium solutionem. Si verò negligenter illa tractauit, aut aliàs ad discendum hebes est: qui quidem negligenter tractauit, rursus ipsa relegens, identidem eadem repetat: qui verò hebes ad discendum est, G
aliud quid agat, ac sciat quòd paruæ naturæ magni viri sententiam adsequi impossibile est; qualis sanè ipse Hippocrates erat. Quæ igitur nemo priorum aut proposuit, aut dubia putauit, aut quæsiuit, aut inuenit, ego & proponam, & dubia faciam, & quomodo quærere oporteat dicam, & dijs volentibus inuenturum me spero. At verò ipsum problema etiam paulò antè à me relatum est. Curnam tot difficilium respirationum species Hippocrates in prænotionum libro reliquit. Dubitatio verò nunc dicetur, vbi quæ in primo sermone scripta sunt prius in memoriam reuocauero. Omnes enim difficilium respirationum differentias, in illis sermonibus, in quinque ex toto tum affectionum, tum difficilium respirationum genera reduxi. Quare adhuc magis dubium constituitur problema, spe etiã quæ sola restabat sublata. In eiusmodi enim omnibus, in quibus cuiuscunque tandem rei differentiæ plures quidem ab altero quopiam, siue viro, siue scripto, pauciores verò rursus ab aliquo altero dicuntur: vna sola superest consensus spes, si quis demonstrare queat alterum in primis diuisionis partibus rem ipsam extendisse, alterum verò contraxisse. Hac igitur spe nobis sublata, (demonstratum est.n. in primo libro neque affectionum, neque difficilium respirationum genera, in minorem numerum reduci posse.) quæ amplius ars soluendi quæsita inueniri possit? H
Cùm ob alia enim, tum ob id quòd quædam prima genera relicta sunt, ampliusque diuulsa, & malè distinctim mutuò opposita, ac obscurè enarrata in prænotionum libro reprehendere quis meritò possit, quamuis si quis alius Hippocratis liber, is ipse perspicuus existat. Atqui obscurum simulque indeterminatum est quod statim in principio dictionis dictum est: Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transuersum. Si enim non duplex esset spiritus densus, alter quidem cum magnitudine, alter verò cum paruitate: aut si non ex diuersa affectione vterque ipsorum generaretur, rectè vtique Hippocrates aut indiuisum ipsum reliquisset, aut differentiam eius quod per vtrunque significatur non indicasset. Quando verò ipse manifestè in morborum popularium libris, alterum densum simulque paruum, alterum densum & magnum statuit, & nos demonstrauimus hos ex prima ipsorum differentia esse: male vtique indiuiso relicto denso, simpliciter sic dicere contentus fuit: Spiritus densus existens dolorem aut inflãmationem significat in locis super septum transuersum. atque hoc sanè vnum dubium existit. Consequenter verò tertiæ differentiæ mentionem faciens sic: Magnus autem & per multum tempus delirium significat. & hanc solam ex primis differentijs manifestè prolocutus, oppositæ ipsi spirandi difficultatis, quæ rarum & paruum spiritum ostendit, nullam omnino mentionem

fecit:

A fecit: quanquam sanè velut densus spiritus duplex erat, magnitudine & paruitate distinctus, sic etiam rarus necessariò duplex est, magnitudine ac paruitate distinctus. Verùm alterius solius in prænotionibus meminit vbi ait: Magnus autem & per multum tempus, delirium significat. alterum verò rarum simul & paruum relictum esse apparet. Quare ex quatuor coniugationibus, quas in morbis popularibus scripsit, primæ duæ indiscriminatim & obscurè ac confusè dictæ sunt. Sola verò tertia, vt diximus, tum ipsa, tum quod per eam significatur, ambo manifestè scripta sunt. Cæterùm non in his solùm obscurus & indistinctus, & qui plura relinquat, sermo esse videri potest, sed & ex eis, quæ deinceps inferens ait: Frigidus verò ex naribus & ore prodiens, valde perniciosus est. Cur enim tandem, si differentias iuxta calidum & frigidum recensere statuerat, frigidæ tantùm mentionem fecit? Et amplius, Cur nam aliarum duarum, tum eius quam indiscriminatim spiritum densum nominat, tum quam distinctè rarum & magnum, affectiones ipsas solas adscripsit, non tamen in quid finiant significauit, dolorem quidem & inflammationem à densa, delirium autem à rara & magna spirationis difficultate indicari dicens: in differentia verò iuxta frigidum, in quid desinat dicit: (inquit enim perniciosum valdè esse huiusmodi spiritum) affectionem verò ob quam ita difficulter spirant obscuriorem existentem, non etiam B dicit, cùm tamen præstaret in omnibus difficilibus respirationibus, tum ipsas affectiones dicere, quæcunque tandem hæ sint, tum alterationis ipsarum modum adscribere, mansuetas à malignis distinguendo? Atque sic non fecit, verùm in prioribus spirandi difficultatibus affectiones, in vltima alterationis modum solum ostendit. Et quod crimen omnium minimè effugere potest, quòd videlicet nihil penitus de inæquali spirationis difficultate dixit, id ipsum sanè etiã iam sermoni apponatur. Extendens equidem & vrgens spiritus, & extrà magnus intrà paruus, & intrà magnus extrà paruus: nec ipsi quidem in prænotionum libro relati sunt. Verùm ex his quæ nos in primo libro explicauimus, in quatuor difficilium spirationum coniugationibus comprehensi reperiuntur. At verò quintam inæqualem, cuius dimidiam partem in morbis quidem popularibus scripsit, duplam intrà (inquiens) reuocationem, in prænotionum verò libro penitus reliquit, sub nulla quatuor coniugationum iuxta vllum aliquem modum comprehensam inuenire licet. Atque tot quidem ac tales sunt dubitationes.

Qua via ac ratione propositæ quæstiones explicari queant. CAP. 5.

Oportet aũt hinc nos non similiter, vt multi faciunt, qui Hippocrati contradicunt, dubitationes quidem facilè reperire, in solutionibus verò ipsarum hærere: verùm primùm quidem C viam quandam facultatis inuenire, deinceps verò per demonstrationem, ea quæ per ipsam viam inuenta sunt confirmare. Quæ est igitur via facultatis? oportet enim inde initium sumere. Vna quidem communis illa omnibus veteribus familiaris breuiloquentia. Altera verò peculiaris illa Hippocratis animi altitudo. Demonstratum.n. nobis est q̃ grauis sit sæpenumero hic vir, vt qui ea quæ alijs medicis nota sunt prætereat, velut quæ à nemine eorum qui artẽ ingenuè exercent ignorari queant: quę verò talibus ignota sunt, omnia diligenter simulq; perspicuè exponat. Si verò hic ipsi mos est, quod mirum est ambiguam ac obscuram apud plerosq; differentiam difficilis respirationis, eam videlicet quæ fit iuxta magnitudinem & raritatem, tum per alia scripta demonstrare conatum esse, vt quæ desipientiæ propria sit, tum in prænotionum libro manifestaria doctrina dignam censuisse: verùm differentias densitatis, vt quæ medicis ignotæ esse nõ queant, vna summa comprehensas breuibus indicasse? In pleuritide.n. & peripneumonijs, anginisq; & orthopnœis, densus & magnus fit spiritus. & si pleuritis non sit, solus autem dolor circa costas extet, densus & paruus fit spiritus. Quemadmodum etiam si circa os ventris, aut stomachum, aut splenis caput, aut hepatis gibbam partẽ. Nam & in his locis si quis sit dolor necessarium est paruum & densum fieri spiritum, & multò magis si sit circa septum transuersum, & partem eius quæ coniungitur & D cohæret peritonæo, itemq; musculos illic circũsitos. Atqui etiamsi non istic solùm, sed longè inferius peritonæum fuerit affectum, & offensam ipsius percipit septum transuersum, itidem paruũ ac densum spiritum efficit. Quin & ventris ipsius maiores affectiones, quæ cum dolore fiunt & tumore, splenis item ac hepatis infernæ partes non minus densum ac paruum efficiunt spiritum. Et in vniuersum, siue tumor quis sit premens ac coarctans quodcunq; tandem respiratorium organum, siue dolor circa quamcunque partem, sic appropinquantem respiratorijs organis, vt ipsis motis simul moueatur, densus ac paruus erit spiritus. Reliquas porrò horũ causas in primo libro recensuimus. Quemadmodum sanè & quòd caliditate multa in respiratorijs organis coaceruata, densus & magnus spiritus fiet: id quod ferme omni die, in omnibus exurentibus febribus apparet, vt neminẽ latere possit. Etenim quòd inflãmationem præter naturã phlogosin Græcis dictã, non Hippocrates solũ, sed omnes ferè alij qui ante Erasistratum fuerunt, phlegmonẽ nominarint, nõ à nobis tm̃, sed ab omnibus Hippocratis expositoribus est ostẽsum. His itaque sic stãtibus, nihil amplius mirum est, prædictas ambas differentias Hippocratem vna summa ostẽdere vbi ait: Spiritus densus existens dolorem aut inflammationem significat in locis super septum transuersum. tanquam sanè nos intelligere possimus, quòd cum paruitate dolorem significet, cum magnitudine verò inflammationẽ. Apponit autẽ rationabiliter, in locis super septũ transuersum siue respiratorijs, tanq̃ im-

* paruus

modicæ

modicæ caliditatis partium infra septum transuersum, respirationem in magnitudinem ac densitatem eleuare non queant. E

Ex aliquot locis Hip. monstratur ipsum declarasse spiritus densi coniugationes. CAP. 6.

ATq; via quidem inuentionis quæsitorum circa primas differentias hæc est. Verùm demonstrationem ẽt quandam ad sermonem apponere necessarium est. Nunc.n. ꝙ non impossibile est, hanc sententiam Hippocratem vsurpasse, ostensum est. Demonstrabitur autẽ consequenter ꝙ penitus hoc modo habet. Cur.n. tãdem in vtrisq; morborũ popularium libris secundo ac sexto, has duas spirandi difficultatis differentias primas omnium distinguere reperitur: priorem qdem paruum & densum spiritum, alteram verò densum & magnum: in proposito autẽ prænotionum libro ipsas ignorare videtur, supra hoc ꝙ postea statim scribat rarum & magnum? Rarum igitur & magnum spiritum nouit, densum verò & paruum ignorat? Et sanè etiamsi quisq̃ eorum qbus animus in peiorem partem inclinat, dicere queat, ꝙ quinam sit densus ac paruus spiritus, cognoscere quidem Hippocrates potuerit: quæ vero sit affectio, quæ ipsum efficiat, non potuerit cognoscere. At certe cum dicat, Densus spiritus dolorem significat, aut inflammationem in locis super septum transuersum. palàm fit ꝙ & affectiones scribat, & neutram relinquat. Immo & eundem ordinem ostẽdit, quem etiam in duobus morborum popularium libris fecit. Perspicuum itaq; est ꝙ denso & paruo dolorem, denso verò & magno inflammationẽ coniungat. Neq; enim dicere licet, ꝙ in popularium quidem morborũ libris duobus, parui & densi, & magni ac densi spiritus mentionem fecit, in alijs verò nusq̃. Nam & in illis ipsis sæpè, & in libro de diæta seu victu in morbis acutis, quem etiam de ptisana inscribunt, statim in principio libri, non tantùm huiusmodi difficilis spirationis speciem palàm nominat, sed & ipsam affectionem in qua fit, & modum ipsius iuxta quem lædere solet. Atqui nullus eorum qui ex contentionis studio multos Hippocratis libros, velut non genuinos rescindunt: hunc librum detruncare ac Hippocrati auferre ausus est. Equidẽ quæ in fine sunt post balnei vsum, pleriq; tollunt: quæ verò eousq; habentur, omnes conseruant. Si igitur non solùm in hoc libro demonstrabimus, sed etiam in alijs similiter inuenitur, ꝙ tum differentias, tum affectiones densi spiritus cognoscat, quid adhuc deesse videbitur ad demonstrationem? Si verò etiam in ipso prænotionum libro paulò inferius inueniri potest, quòd & differentias non ignoret, & affectiones ipsas sciat, non'ne credes adhuc amplius id quod propositum est satis esse demonstratum? At verò quòd hæc ita habeant, neq; mentiamur, ex ipsis verbis videre licet. Incipiam autem à libro de victu in morbis acutis. In hoc libro statim in principio, de morbis circa pulmonem ac thoracem verba faciens, hoc modo ait: Quibuscunq; enim cibus statim conclusus est, si quis non subeuacuatis sorbitionem præbeat, dolorem præsentem vtiq; exacerbauerit, & non præsentem statim induxerit, & spiritus densior reddetur. Malus autem hic est, resiccat enim pulmonem: & ilia, ac pectinem, & septum transuersum dolore fatigat. In hoc sermone primùm quidem, quòd propter dolorem densus fit spiritus ostendit, nobis opinor relinquens meditandum generationis modum, quem in primo horum commentariorum me dissoluisse manifestè puto. Quemadmodum enim dolentibus cruribus, multùm progredi nequimus: eodem modo, vbi quoddam organum ex his quæ in respirationibus mouentur doluerit, parum respirare cogimur, & citius desistere cupimus. Quando enim simul cum temporis respirationis longitudine extenditur dolor, qui citius cohibet motum respiratoriorum organorum, citius dolore liberatur. Verùm quantò citius quàm oportuit cohibetur, tantò ipsum animal defectuosius inspiratione participauit. Quemadmodum igitur si quis pauciores cibos quàm ex vsu sit accipiat, hic citò aliorum ciborum opus habebit: sic si quis minus quàm ex vsu est inspirauerit, hic citius inspiratione indigebit, & in hoc spiritum ipsum densari còntinget. Quo enim tempore inter actiones medio organa respirationis cessantia requierunt, eo ipso nunc requiescere animal non permittit: tanquã enim singulas respirationes defectuosè respirans, semper etiam magis propè ad suffocationem accedit. Huius autem ipsius affectionis timore, citius respirare vrgetur, & respirationis organa citius quàm oportet mouet, non permittens ipsis quiescere, in quantum quiescebant, quando secundum naturam habebant. Quando igitur Hippocrates ob dolorem, spiritum densiorem fieri dicit: videtur autem per mediam paruitatem densitas ipsa generari. omnibus sanè manifestum est, quòd etiam paruitatem nouit. Quis enim tertium à primo nosse queat, si medium ignoret, & præsertim si ipsum tertio generationis causa existat? Et sanè paulum progressus, ipsis suis proprijs verbis apertè, paruitatem densitatis causam esse tradit, sic scribens: Etenim ipsum sputum intrà retentum prohibet quidem spritum intrà ferri, cogit autem citò extrà ferri. Hîc alteram rursus causam docet generationis densi spiritus, appellaui autem ipsam in superioribus sermonibus respiratoriorum organorum coarctationem. Quod igitur in dolore nobis intelligendum relinquebat, hoc ipsum hîc ipse exposuit. Quid est autem hoc ipsum? Multo, inquit, sputo circa arterias, pulmonis videlicet, contento, & spiritus ipsius regionem præoccupante, spiritus circa inspirationis actionem intrà accedere prohibetur. Num igitur aliud quid est q̃ parua inspiratio id quod nunc dicitur? Non certè, si quidem iuxta copiam substantiæ quæ inspiratur, magnitudinem respirationis metiri oportet, velut in primo libro est demonstratum: verum si ob aliam

quandam

† Calaber. dicit aliquis, quod ob paruitatem inspirationis, neque hoc est dicendum.
† Haec ex cod. graecis erãt addenda. quae etiã sunt in alijs interpretibus.
Nã cito ab inspiratione ad expirationem progredi, nihil aliud est quàm dense respirare.
† Vide an hic locus in graecis exemplaribus sit mendosus. neque enim eiusmodi verba in Hippocrate leguntur. Praeterea Calaber ita vertit. Primo quidẽ igitur in dicendo quae dixit in dolore facit id manifestũ spissum. n. iam per aliquẽ causam existentem spiritũ, spissiorem dixit fieri propter dolorem.
* σαφῶς. i. manifeste est in impressis. sed legẽdũ est σοφῶς. i. sapienter vt et Calaber vertit.

A quandam causam cogi spiritum citò extrà ferri † dicit, quòd ob inspirationis paruitatem. Non est autẽ quòd hoc dicamus, ‡ cùm ipsa dictionis series sic habeat: Etenim ipsum sputum intrà retentum prohibet quidem spiritum intrà ferri, cogit autẽ citò extrà ferri. Propterea enim quòd latione spiritus ad interna priuatum est animal, quiescere non permittit, vt quod de suffocatione periclitetur, & in hoc densus spiritus generatur. † Neque enim conuenit ipsas nominum syllabas audire velle, cùm integri sermones perspicuè dicantur: neque aliud quiddam esse putare, citò ad expirationem concitari, quàm densè respirare: & aliud quiddam, prohiberi inspirationem sufficiẽter fieri, quàm paruam esse respirationem. Verùm hîc quidẽ ipse Hippocrates manifestè exposuit, quomodo in detento sputo densus fit spiritus, per mediam paruitatẽ. In dolore verò reliquit, vt opinor, propterea quòd multis locis ipse dixerit, actiones organorum à dolore impediri, cum possimus nos etiamsi ex illo nõ audiamus, ex manifestè apparentibus inuenire. Supra hoc igitur quòd ambo haec nos manifestè in hoc sermone docet, quòd & dolor, & locorum coarctatio, paruam efficientia respirationem, statim etiam densam reddunt: amplius & hoc edocet, quòd non hae solùm sunt densi spiritus causae. † Primum quidem in eo quòd dicit, Dictũ est autem sic in dolore ipsum. Hoc manifestum facit, quòd ob aliam causam spiritus iam densus existat, densiorẽ fieri dicens ob dolorem, tanquam vt opinor & hîc nos ratiocinari
B possimus, febrilem caliditatem ipsum omnino densum efficere. Secundò aũt in eo quòd dicit: A denso & multo spiritu, velut iam dictum est, sputum crudo modo viscosum redditum, ascensum & exitum fieri prohibet. Densi enim spiritus dolor causa est: multi autem non hic, sed calor febrilis. Caeterùm hîc valde mãifestè, non magni spiritus dixit, sed multi. Magnus enim quantitate circa singulas respirationes iudicatur. Multum verò possibile est aliquãn ex multis paruis coaceruari: & apparet sane hoc manifestẽ fieri in pleuriticis, qui magnum quidem spiritum semel ducere ob dolorem non possunt, quàuis pluri aere ob febrem opus habeant: ob continuitatẽ verò actionis, aequalem multitudinem spiritus magnis respirationibus coaceruant. Quòd enim paucae magnae, hoc multae paruae possunt. Eodem modo & in peripneumonicis multo quidem spiritu opus est, verùm ob locorum coarctationem parum inspiratur. Etiam hîc igitur densitas multas paruas respirationes efficiens, ad aequalitatem cum paucis & magnis redigit.

Nomina ipsa difficilium respirationum, & magni & densi spiritus coniugationes, aliquot librorum Hip. locis explicari. CAP. 6.

Num igiť indigebimus adhuc inquisitione syllabarũ ipsorum nominũ, in hoc libro conscriptarũ sic consequenter de parua & magna respiratione, non cõtenti rebus ipsis adeo mani-
C festè ostensis? Atqui hoc non erat quaesitum, an Hippocrates paruae ac magnae respirationis nomen nosceť reperiť.n. rum in morborum popularium libris scriptũ, tum rursus in prãotionũ libro, vbi inquit: Magnus spiritus & per multum tẽpus desipiẽtiã significat. Verũ an duplicẽ nouit densum spiritum, & alterũ ipsorũ à dolore fieri dicar, alterũ à caliditate multa in respiratorijs organis coaceruata. Quando igitur haec demonstrata fuit, superuacaneum est adhuc audire desiderare nominũ syllabas. Quandoquidem & secundũ hunc ipsum, quem in prãotionibus dixit sermonem de desipientia, cuipiam dicere licet, non rarum & magnũ dictum esse spiritũ qui ipsam desipientiam indicet, & dictionẽ proferre hoc modo habentem: Spiritus magnus & per multum tẽpus desipientiã significat, tanquam sane nõ idem sit, aut rarum dicere, aut per multũ tẽpus, aut quòd nos nunc nomina venemur, & non res ipsas quaeramus. Caeterùm quoniam sanè quidam in tantum ad rem adsequẽdam rudes sunt, vt etiã ipsa nomina audire velint, reuocabimus ẽt ipsis in memoriam duas quasdam dictiones, ex
" ipso de victu in morbis acutis libro sic habentes: Spiritus offendens in sursum latione densus aut
" magnus. Hic quidem habes, siquidem desideras, nomen ipsum magnus. Rursus autem ẽt paruus,
" vbi ait: Et spiritus paruus, & reuulsio spiritus densa ac violenta accedit. Rursum aũt in ipso prãotionum libro, difficulter ferre morbum inquit, & spiritum magnum ac densum esse. Hunc quidẽ
" D igitur palàm ipso nomine prolato, magnum & densum scripsit. Paruum verò & densum rursus in sermone de angina, vbi ait: Plurimumque dolorẽ exhibẽt & orthopnoeam, hoc est rectã spirationẽ. Quòd enim in orthopnoeis paruus & densus fiat spiritus, ob coarctationẽ respirationis organorum, haud scio an quisquam ignoret. Atqui etiamsi talia ab ipso Hippocrate discere velimus, in libro quidem de victu in morbis acutis, in verbis quae paulò antè adscripsi, docuit nos quõ paruus & densus spiritus fiat, iuxta sputorum cohibitionẽ. In libro verò de articulis statim in principio sermonis de spina dorsi enarrans luxationes in posteriorem partem, in locis supra septum transuersum, ex tumoribus aut morbis factas, hoc modo ait: (opinor.n. prãstabilius eẽ vt totus sermo ipsius
" adscribať.) Quibus supra septũ transuersum fuerit in posteriorẽ partem luxatio, hic & costae non
" volunt in latitudinẽ augeri, sed in anteriorem partem, & pectus acutum fit, sed non latum, ipsique
* περρεῶδεις " difficulter spirantes fiunt, & stertorosi. Minorem enim amplitudinem habent ventriculi spiritũ
" suscipientes & emittentes. Nam & coguntur circa magnum verticulum, collum habere in anterio-
" rem partem luxatum, vt ne pronum sit ipsis caput. Coarctationem igitur multam faucibus hoc
" exhibet, cui accedit quòd ad internam partem repit. Nam & rectis natura difficilem respirationem
" hoc os exhibet, si intro repat donec repressum fuerit. Ob hanc igitur rem huiusmodi homines eminentis gutturis magis apparent quàm sani. Tuberculosique vt plurimũ tales circa pulmonem sunt,

ex duris

ex duris tuberculis ac crudis. Etenim occasio luxationis in posteriorem partem, & distentio, plu- E
rimis ob eiusmodi collectiones fiunt, quibus sanè vicini nerui cõmunicauerint. In hoc toto sermo
ne luxationem in posteriorem partem, ob tubercula in pulmone cruda & dura fieri dicit: difficul-
tatem verò respirationis ob coarctationem locorum: appellauit aũt huiusmodi ipsius differẽtiam
stertorosam. At verò in libro de victu in morbis acutis, quando eorum quibus in paruitatem & * ὀρθόπνοια
densitatem respiratio vertitur meminit, etiam hoc ipsum orthopnoeæ nomen apposuit, & stertere * ῥέγχειν
ipsos dixit. Quare etiam cùm in libro prænotionum de angina narrans dixit, Plurimumq; dolorẽ
exhibent & orthopnoeam, non aliam quandam difficilis respirationis speciem q̃ paruã & densam
sic appellauit. Omnes. n. qui ob coarctationem non sufficienter inspirare possunt, de suffocatione
periclitãtur si decũbant: & ob hoc tum thoracem totum, tum collum, rectum habere eos oportet,
vtpotè cùm non paruum auxiliũ ipsis ex huiusmodi figura accedat. Ampliora enim simulq; lon-
giora omnia respirationis organa fiunt, partim quidem per rectam figuram in directum extenta,
partim verò minus in sese concidere prohibita & impedita. Manifestum est aũt etiam ipsum Hip-
pocratem, sic vt nos nunc dicimus, de ipsis statuere ac pronunciare, per hæc verba ex libro de arti-
culis iam ante relata: Ipsiq; difficulter spirantes fiunt & stertorosi. Minorem enim amplitudinem
habent ventriculi spiritum suscipientes & emittentes. Omnibus igitur qui ob coarctationem lo- F
corum seu organorum difficulter respirant, etiam paruus fit spiritus, & ex necessitate sequuntur
duo symptomata siue accessoria mala, stertorosa videlicet respirationis species, quæ sanè & ῥέγχειν
appellatur. & paulò antè dicta orthopnoea, siue spiratio recta. Et sanè velut de industria ipsa disse-
cans, alterum in prænotionum libro scribit, perniciosis anginis ipsum adesse dicens, alterum verò
in libro de articulis. In prænotionum quidem libro, orthopnoeam, in libro verò de articulis, sterto
rosam respirationem. Porrò in libro de victu in morbis acutis, ambo in idem coegit Hippocrates,
sic scribens: Partim verò ab orthopnoea & stertore suffocati. Quod. n. in libro de articulis κέρχνον, il
lud hoc in loco ῥέγχος nominauit. Vtitur aũt & alibi in suis scriptis vtrisq; nominibus velut idem
indicare potentibus. Quñquidem igitur adeo diligẽter in libro de victu in acutis morbis, de omni
densi spiritus generatione enarrauit: nihil mirũ est si caput tñ & summam totius sermonis in præ
notionum libro conscripsit. Quòd verò oĩa exactè tradiderit de spiritu denso, nihil amplius opus
habeo pluribus ostendere, verùm vbi hoc solũ in memoriam reduxero, q aut ob dolorem, aut lo-
corum coarctationem, aut caliditatis multitudinẽ, densus fit spiritus: deinceps totum sermonem
ipsius Hippocratis adscribã hoc modo habentem: Quibuscunq;. n. cibus statim cõclusus est, si qs
non subeuacuatis sorbitionem præbeat, dolorem præsentem vtiq; exacerbauerit, & non præsentẽ G
statim induxerit, & spiritus densior reddetur. Malus autẽ hic est, reficcat enim pulmonem: & ilia,
ac pectinem, ac septum transuersum dolore fatigat. At verò amplius dolore lateris continenter
existente, & ad calfactoria non remittente, ac sputo non exeunte, sed & crudo ac viscoso permanẽ
te, si quis dolorem non soluat, aut aluum emolliendo, aut venam secando, vtrũ tandem ex his con
tulerit, verum ptisanas sic habentibus exhibeat, horum repentina mors continget. Ob has igitur
causas, atq; alias huiusmodi adhuc amplius, hi qui tota ptisana vtuntur, septimo die aut ẽt citius
moriuntur, partim qdem mente moti, partim verò ab orthopnoea ac stertore suffocati. Tales verò
veteres syderatos esse putabãt, ob hoc maximè, non minus aũt q & mortuorum latus liuidũ repe-
ritur, similitudine quadã ad plagam. Cuius rei causa est, q ante solutum dolorẽ moriuntur: citò. n.
anheloli fiũt. A denso verò ac multo spiritu, velut iam dictum est, sputum crudo modo viscosum
redditum ascensum & exitũ fieri prohibet, sed stertorẽ facit, in cartilaginosis pulmonis partibus
detentum, & cũ ad hoc res ipsa peruenerit, mortale vt plurimũ existit. Etenim ipsum sputũ intrà
retentum prohibet qdem spiritum intrà ferri, cogit aũt citò extrà ferri, atq; sic ad pniciem mutuo
sese affligunt. Sputum enim retentum, spiritũ densum facit: spiritus verò densus, viscosum sputũ
facit, ac lubricum fieri & elabi impedit. Si quis hanc dictionem diligenti animaduersione in ani H
mum adsumat, ipsamq; sæpè relegat, spero æquidẽ facilè eum persuasum iri ex his quæ dicta sunt.
Quòd enim non magna sapientia indigeat densi spiritus in suas differentias sectio, & q ipsam p-
fectè in hoc libro antea conscripserat, ob id sanè in prænotionibus valde breuiter perstrinxit, tanq̃
qui iam ad scientes rem omnem, velut compendium quoddam sermonis faciat.

Paruum & rarum spiritum, frigidamq; & calidam respirationem, omissa ab Hip. non fuisse. CAP. 8.

TRes quidem igitur iam nobis coniugationes difficilium respirationum inuentæ sunt. Deest
autem adhuc quarta, in qua paruus & rarus fit spiritus. Cur igitur tandem ipsa relicta, frigi-
dam expirationem scripsit? An quòd non alia est parua simulq; rara, alia verò frigida? Manife-
stum autem hoc est. Contrariam enim ipsi magnam & densam, ex immoderato calore in respi-
ratorijs organis coaceruato generari demonstrauimus. Necessariò igitur parua & rara his ipsis
organis perfrigeratis erit. Et sanè duo nobis dubia soluta sunt, nempè quòd neq; quarta difficilis
respirationis coniugatio, parua videlicet & rara, relicta sit, neq; item calida. Calidam enim in al-
tera densi spiritus parte, quæ à principio relata est, comprehensam habebimus: eadem est enim
cum densa & magna: raram verò & paruam in frigida, nam rara & parua à frigida nihil differt.

Cur

A Cur igitur tandem non raram & paruam, ſed frigidam ipſam ſcripſit? Quòd primum quidem ab euidentiore acceſſione ipſam oſtendere voluit, deinde quò oſtẽderet cauſam ob quam ipſam perniciosam dicit, & tertiò ꝙ ſic ꝗcelerrimè nos intellecturos eſſe ſuſpicatus eſt, eandem hanc nihil à rara & parua differre, & contrariam ipſi calidam nihil differre à denſa & magna. Frigidus enim ſpiritus omnino rarus eſt & paruus, velut etiam in ſecundo oſtenſum eſt libro. Denſum aũt & magnum, eum qui inflãmationem reſpiratoriorum organorum indicat, haudquaꝗ quis dixerit, niſi etiam calidus efflatur. At verò & in eo quod apponit ad ſolũ frigidum ſpiritum, ꝙ valdè iam perniciosus eſt, manifeſtè oſtendit quam ſententiam de prioribus tribus reſpirandi difficultatibus habeat. Siquidem.n.& ex illis aliquam perniciosam putaſſet, omnino vtiꝗ adſcripſiſſet. Num igit̃ extra periculum ipſas eſſe opinatus eſt? nequaꝗ, ſed non quidem perniciosas, non tñ extra periculum. Perfrigerari.n. reſpiratorijs organis palàm perniciosum eſt, cum iſtic ſanè cor ſitum ſit, quod principium & fontẽ inſiti caloris eſſe ſcimus. Verùm inflãmationem multam eſſe in ipſis, aut dolorem, aut deſipientiam, nõ omnino perniciosum eſt. Eiuſmodi.n. caliditas in multis acutis febribus coincidit: quot autem & qbus morbis dolor adſit, prædictum eſt. At verò & ipſa deſipientia non neceſſariò perniciosa eſt. Quòd verò ita de ipſis ſentiat, manifeſtè oſtendit per conſequẽtem

B dictionem vbi inquit: Facilem verò ſpirationem valdè magnam vim ad ſalutẽ habere putandum eſt, in omnibus acutis morbis, qui cũ febribus ſunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Si.n. magnam vim ad ſalutem habere putauit facilem ſpirationem, certè non extra periculum ſemper, difficiles ſpirationes opinatus eſt. Quare aliæ quidem omnes reſpirandi difficultates hoc ſolum habent, ꝙ nõ extra periculum ſint: poſtrema autem omnium relata, ſupra hoc ꝙ & periculoſa eſt, & peniciosa, non procul à morte hominem eſſe annunciat: ob id igitur non ſimpliciter perniciosam ipſam eſſe dixit, ſed etiam, valdè, appoſuit. Et neꝗ hoc rurſus contentus, intulit I.am, tanꝗ propinquam mortem ſola hæc ſpirandi difficultas annunciet. Adeo.n. perniciosa eſt, vt mihi videatur, ꝙ neꝗ quicꝗ de ipſa ſcripſiſſet Hippocrates, niſi omnem modum de reſpirandi difficultatibus recẽſere voluiſſet. Quæ.n. iam morientibus fiunt, ea nullum magnum momentum in prænotionibus habent. Eſt autem bonorum medicorum opus, non quæ idiotis iam apparent præſagire, ſed quæ ipſos latent, & cum nihil mali æger habere putetur, apparent. Verùm cum omnes ex ordine difficilis ſpirationis ſpecies ſcribere vellet, videtur mihi etiam huius meminiſſe, & amplius adhuc propter magnæ & denſæ eppoſitionem. Hæc igitur tandem hic finem habeant.

C *Cur in prænotionum libro inæqualis reſpiratio & plurima, quæ ad prædicendum faciunt, ab Hippocrate omittantur.* *CAP. 9.*

CVr igitur nihil in prænotionum libro de difficultate reſpirationis inæquali ſcripſit? quãuis cognoſcat ipſam non ſolum in ſecũdo & ſexto morborum popularium, ſed etiam in primo ac tertio, & amplius in libro de victu in morbis acutis, & aphoriſmis, & alijs multis ſcriptorũ ſuorum locis. In ſecundo.n.& ſexto morborum popularium, iuxta præſcriptam dictionem meminit ipſius, vbi ait: Dupla intrà reuocatio velut ſuperinſpirantibus. Et amplius in ſecundo morborum popularium, vbi enarrat quæ Lyciæ acciderunt, Spiritus intrà duplicabatur, adſcripſit. Hoc.n. nihil differt ab eo quod dixit, dupla intrà reuocatio velut ſuperinſpirantibus. In ſexto verò, Si verò ſpiritus intus relinquatur, ait. Nam & hoc idem eſt cum eo quod in libro de victu in acutis dixit: Spiritus offendens in ſurſum latione. Quemadmodũ.n. qdam inſpirantes non ſemel hoc faciunt, ſed per ceſſationem ipſam actionẽ diſſecant, ſimiliter vt pueri eiulantes: ſic etiam expirãtes. Quin & in his quæ in eodem libro poſt ſermonem de balneis habentur, ſpirituum protenſiones dixit, actionem diſſectam oſtendens. In primo verò morborum popularium in Philiſco, hoc modo ait: Huic ſpiritus, ad finem velut reuocato. Similiter.n. vt, dupla intrà reuocatio, etiam hic dictum eſt, reuocato. Rurſus autem in Dromadæ vxore: Spiritus rarus, magnus, ſtatim reuulſus, inquit, Nã

D & hoc ſimiliter dictum eſt. In aphoriſmis verò etiam quid ſignificet huiuſmodi ſpiritus edocet, ſic ſcribens: In febribus ſpiritus offendens, malus: conuulſionem enim ſignificat. Secundum rationem igitur in morborum popularium loco paulò antè citato, Dromadæ vxorem conuulſam mortuam eſſe dicit, in qua prædixerat: Spiritum magnum, rarum, ſtatim reuulſum. Vbi ſanè & maximè mirari licet, quomodo vtraꝗ difficilis ſpirationis ſpecies, propriam ipſius affectionem indicauit. Non.n. ſolũ conuulſa eſt hæc muliercula, ſed etiam delirauit, vt quæ non ſolum propriã conuulſionibus ſpirandi difficultatem haberet, ſed etiam eam quæ eſt deſipientiæ. Quare ꝙ hanc inæqualem reſpirationis difficultatem Hippocrates nouerit, manifeſtè eſt demonſtratum. Quòd verò etiam in prænotionum libro eam rationabiliter reliquerit, velut etiam multa prænotionis ſigna; conſequenter fuerit dicendum: vbi prius in ſumma eius mentionem fecerimus, ꝙ neꝗ de ſignis circa ætates, aut regiones, aut horas, aut populares conſtitutiones, in prænotionũm libro quicquam ſcripſit: & quidem integro libello de aere, locis, & aquis ab ipſo ſcripto, & in aphoriſmis his omnibus in compendio relatis: Immo neꝗ de vrinarum iudicijs, quæcunꝗ in aphoriſmis ſcripſit, in prænotionibus recenſuit: & neꝗ quæcunꝗ ad mulieres pertinent in aphoriſmis ſcripta, ad librum prænotionum tranſtulit: quanꝗ & hæc, & alia multa in aphoriſmis relata, ꝑnotoriç medicinæ partis exiſtant, velut ipſe ſuis ipſius verbis indicat. In eo enim quod dicit, Si verò borealis

 fuerit,

fuerit, tusses, fauces, alui duræ, emittendæ vrinæ difficultates, horrores, laterum dolores, & pecto- E
ris. quãdo hic præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Et in eo quod ait: Cùm æstas fit veri si-
milis, sudores in febribus multos expectare oportet. manifestum seipsum facit, quod talia prænoto-
riæ artis partis esse iudicet. Expectare enim & sperare ac timere, & omnia huiuscemodi verba,
prænotionis propria sunt. Et sanè etiam in eo quod dicit: Siquidẽ hyems squalida & borealis fue-
rit, ver autem pluuiosum & austrinũ, necesse est æstate febres acutas, & lippitudines, & dysente-
rias fieri. manifesiè hoc idem indicat, & multò sanè magis, cũ de vrinis scribit in hunc modũ: Qui-
bus vrinæ crassæ, grumosæ, paucæ, non sine febribus, multitudo veniens ex his tenuis prodest.
maximè verò tales veniunt, quibus à principio, aut breui, sedimen inest. & rursus, Quibus vri-
næ conturbatæ velut iumentis, his capitis dolores aut adsunt, aut aderunt. Et rursus, Quibus in se-
ptima die iudicantur, his nubeculam habet vrina in quarta die rubram, & alia iuxta rationẽ. Simi-
liter verò & quæ vesicæ ac renum affectiones indicant, in aphorismis scripta sunt, in prænotionũ
verò libro relicta, itemq; alia omnino multa, quemadmodum & huiusmodi: Morbis quibuscũq;
incipientibus, si bilis atra aut sursum aut infrà subierit, mortale. Dysenteria si à bile atra incipiat,
mortale. Quibus in febribus sanguinis multitudo vndecunq; eruperit, his in refectionibus alui
humectantur. Eiusmodi itaque & alia multa in aphorismis scripta inuenire licet, ipsius prænoto- F
næ artis partis existentia. Cur igitur nihil horum in prænotionũ libro recensuit? Propterea sanè
quod de acutis morbis in illo docere proposuit, velut ipse tum in principio, tũ in fine libri dixit. In prin-
cipio quidem vbi ait: Considerare autem sic oportet in acutis morbis. In fine verò vbi hæc verba
adscripsit: Hæc verò de acutis morbis dico, & his qui ex ipsis nascuntur. Qui verò sint qui ex ipsis
nascuntur, ipse Hippocrates rursus in eodem libro recenset: Hydropes ex acutis morbis nati oẽs
mali. Et rursus: Facilem verò spirationẽ valde magnam vim ad salutẽ habere putãdũ est in omni-
bus acutis morbis, qui cum febribus sunt & in quadraginta diebus iudicantur. Nam & hic acuto-
rum ex transmutatione mentionem facit, velut, in libris de iudicialibus diebus demonstrauimus.
Quin & in alijs multis locis eius libri significauit, quod aut de acutis morbis, aut de his qui ex ipsis na-
scuntur, sermonem faciat. Velut etiam hoc loco: Sudores optimi quidem sunt in acutis morbis
omnibus, qui in diebus iudicialibus fiunt. Et quid multis verbis opus est? cum ipse manifestè in illo
libro ostendat, quod multa prænotoria signa volens relinquat, alicubi quidem sic dicens: Ne decipiat
autem te, si ipsa vesica aliquem morbũ habens, eiusmodi quandam vrinam reddat. Non. n. totius, sed
ipsius secundum seipsam signũ est. Nec verò apponit signa ea in prænotionum libro, sed in apho-
rismis ipsa scribit. Rursus autem sic ait: Oportet autem & imperum morborum populariũ citò animad- G
uertere, & temporis constitutionem non ignorare. nec tamen de hoc quicquã in prænotionum libro
nos docens. Propositum. n. est ipsi, vt dixi, solũ ea quæ acutorum morborũ propria sunt recense-
re: quæ verò diuturnis propria sunt, omnia relinquere. Quare rationabiliter etiam inæqualem re-
spirationis difficultatem, ex alio morborum genere existentem, hic reliquit. Si etenim conuulsis
respiratorijs organis fit, fuerit vtiq; & diuturnorum morborum comes hic affectus, †{& hac sanè
ratione nulli, siue acuto, siue diuturno proprius. Fuerit autem vtiq; & eorum qui citra febrem fiunt,
velut etiam conuulsiones.} Verùm ipsi propositum est in prænotionibus, de his qui propriè acu-
ti nominantur, facere sermonem. Sunt autem tales qui omnino cũ febribus continuis fiunt, velut
ipse in libro de victu acutorum ostendit sic scribens: Sunt itaq; hi acuti, quales veteres nominaue-
runt, pleuritin, & peripneumoniam, & phrenitin, & causon siue febrem æstuantem: & alij qui-
cunq; his consimiles, quorum febres omnino sunt cõtinuę. Nequaquam igitur conuulsiones hu-
ius morborum generis sunt, vnde neq; propriam ipsorum respirationis difficultatem simul cum his
recensuit, quemadmodum neq; de vrinis, aut egestionibus, aut alijs omnibus, quæ in aphorismis
scripsit, propterea quod acutorum morborum propria non erant. Cur verò neq; de talibus difficilis
respirationis speciebus in prænotionibus docuerit, in quibus aut sola inspiratio, aut sola expira- H
tio est magna, superuacaneum puto nunc explicare, vt qui manifestè in primo horum cõmenta-
riorum demonstrauerim, quòd ad has quinq; difficilis respirationis differentias, de quibus nunc
dicere desino, omnes reliquæ cõmodè reduci possunt. Neq; enim aut velocis aut tardæ respiratio-
nis in prænotionum libro mentionem fecit, iuxta eandem rationem: ostendimus enim quod omnes
aliæ differentiæ in prædictis contineantur. Quare Hippocrates vtrunq; ipsorum rectè fecisse vi-
detur, in morbis quidem popularibus diuisionẽ in oẽs particulares spirandi difficultates ponens: in
prænotionibus verò & aphorismis, quantum vsui erat cõmodum, ac necessarium.

Locus explicatur secundi & sexti libri de vulg. morb. de longa & breui respiratione. CAP. 10.

QVando igitur hæc nobis iam sufficienter sunt demonstrata, reliquum fuerit sanè adhuc,
etiam alios restantes sermones ex omnibus ipsius scriptis exponere, initio rursus à se-
cundo & sexto morborum popularium sumpto. In vtrisq; enim his libris, consequen-
ter ad primam omnium relatam dictionem, in qua omnes difficilis respirationis differentias do-
cet, hoc modo scriptum est: Sanatorium continuarum oscitationum spiratio longa, in abhorren-
tibus à potu, & vix bibentibus, spiratio breuis. Quòd sanè hic per longã spirationem, spiritus per-
longum

† Calaber & Vassæus inuertunt: Et hac sane ratione nō magis acutorum quā diuturnorũ morborũ proprius erit. siquidem & sine febre cõuulsiones.

A longum tempus factus, hoc est rarus, insuperq; magnus indicetur, in secundo libro est demonstratum: quemadmodum etiam per breuem spirationem, is qui per modicum tempus fit, hoc est densus insuperq; paruus. Sanatorium igitur aut signum, aut causam continuarum oscitationum, fieri magnum & rarum spiritum, vtrunq; sanè demonstrari potest. Signum quidem, vt affectionis in contrarium mutatæ: causam verò, quòd contrariorum contraria sint remedia. Oscitant enim & cum hiatu distenduntur continenter, ob vaporosum quendam & crassum spiritum in musculoso genere contentum, velut in alijs locis est ostensum. Quibus verò hoc contigit, statim etiam cõtinenter expirant, vtpotè cum in expirationibus eiusmodi spiritus expurgetur & euacuetur. Si verò quis non ita continuè, sed per longum tempus expirationes faciat, manifestum est quòd præexistentes in ipso affectiones cessarunt: atque ita signum sanatorium oscitationis longa spiratio erit. Atqui longam spirationem etiam velut causam sanantem continuas oscitationes intelligere licet, atque hoc ipsum non longo sermone mihi indigere videtur. Respirationem enim ad plurimum tempus cohibere, quod ipsum spiritus detentio nominatur, qua ratione singultus sanat, eadem etiam oscitationes sanabit. Equidem faciunt hoc etiam in exercitijs omnes Athletæ, per vim expellere conantes quicquid siue humorum, siue vaporum, in tenuibus circa cutem mea-
B tibus detinetur. Ob hæc igitur spiratio longa continuarum oscitationum, aut signum, aut causa medicatoria existit. Cæterùm, in abhorrentibus à potu & vix bibentibus spiratio breuis, hoc ipsum sanè non ita manifestè, sed cõiecturaliter dictum est. An videlicet phreniticos ab ipso nunc indicari putandum sit, propterea quòd alio loco dixit: Phrenitici paucibibi, strepitus facilè sentientes, tremuli. {atq; hoc magis quàm} quibus partes circa pulmonem & cor perfrigeratæ sunt, vt simul & per longum tempus respirent, & frigidum expirent. Breuis enim spiratio vtrisq; inducta sanatorium signum est. In perfrigeratis verò non solum signum, sed etiam causa. Quemadmodum enim spiritus detentio superflua euacuare potest, & ob id hanc in singultientibus, & multũ oscitantibus, & cum hiatu se distendentibus, & continuè se exercitantibus assumimus, sic continens respiratio ventilare simul & excalfacere perfrigerata poterit. Iuxta hanc igitur rationem etiam in secundo morborum popularium consuluit diligentiam adhibendam esse, vt excandescentia inducatur, & coloris reparandi, & sanguinis in vasa subter cuticulam colligendi gratia, tanquam sanè & excandescentia innatum calorem excitare queat. At verò quòd densiorem omnino reddat respirationem ipsa animi excandescentia, nemo ignorat. Assumemus igitur ipsam in perfrigeratis, & decoloratis, ac gracilibus, ex quibusdam interuallis, & temporibus opportunis,
C non sanè ita continenter, vt valdè facultatem offendamus, sed velut exercitationes innatum calorem corroborantes, non immoderatas facere iubemus, sed tum opportunè, tum moderatè assumimus. Sic etiam breuem spirationem siue per se, siue cum excandescentia procuramus, non sine opportunitate & modo assumemus. Porrò hîc diligenter animaduertere ad sermonẽ ipsum oportet, & non putare eandem affectionem esse cum ea quæ nunc à nobis ostenditur, eam quam in prænotionum libro recensuit, de qua dixit: Spiritus frigidus ex naribus & ore prodiens, valdè iam perniciosus est. In acutis enim morbis de quibus in illo libro sermonem facit, huiusmodi spirandi difficultas mortem portendit. In alijs verò morbis qui citra febrem consistunt, frigiditas totum animalis habitum apprehendit, & accidit quidem neq; his extra periculum, non tñ penitus perniciosa. Ex his autem est & strangulatio vteri appellata, & omnino oẽs apnoeæ. i. spiritus interceptiones, quæ mulieribus quidem assiduè, & præsertim viduis accidunt, rarò autem aliquando & viris. In huiusmodi. n. omnibus affectionibus præ multitudine materiæ frigidę innata caliditas grauatur, ad similitudinem flãmæ, quæ præ multis humidis lignis suffocatur. Quare etiam accendere quoq; possibile est hanc, vbi materiam exuperauerit: in quibus autem consumpta materia necessariò etiam ipsa simul extinguitur: quemadmodum in his qui in acutis morbis sic expirant: nul-
D la spes salutis relinquitur. Horum itaq; meminisse oportet, & amplius quòd in interceptionibus spiritus, omnem respirationem perfectè perijsse, neq; suspicari possibile est, neq; sic habere apparet, si quis quod contingit diligenter consideret. Minimus aũt simulq; per longissimum tempus ipsis fit spiritus, atq; hac ratione plerosq; latet ac fallit. Verũ si quis diligenter animaduertat, aut etiam digitũ quẽpiam naribus ægri admoueat, percipiet vtiq; respirationem. Quòd si quis etiam præ naribus pilum, aut tenuem lanã suspendat diligenter ac probè concerptam, videbit quòd etiam hæc ipsa moueãtur. In huiusmodi sanè affectionibus spiratio breuis, hoc est motus respiratoriorũ organorum per breue tempus, quem videlicet etiam densum spiritum appellamus, causa simulq; signum sanatorium existit. Iuxta eandem verò rationem continuarum oscitationum, non solum respiratio per longum tempus, hoc est rara, signum simulq; causa sanatoria existit, sed etiam magna. Vocatur. n. hæc & in secundo libro spiratio longa. Primariò etenim ea quæ per longum tẽpus fit, hoc est rara, hoc nomen possidet: secundariò verò etiam magna. Atq; de his quidem sic habet.

Loca enarrantur vbi Hipp. de anhelosis, de duplicato, de sublimi, de subdenso, ac de alijs spiritibus mentionem fecit. CAP. 11.

Apponamus porrò & alia vniuersa ab ipso de spirandi difficultate conscripta. In secundo equidem morborum popularium, in Antigenis vxore præfatus, quòd anhelosa fuerit ante partum,

* συμβολαιότερον

Calaber & vafreus. an magis cos.

partum, post hęc infert: Postea simul cum partu pus reuomuit. Quare & hoc cũ his quę à nobis de E
monstrata sunt, consentit: anhelosi enim sunt, qui densum spiritum habent, & simul thoracem
multum distẽdunt. Contingit autem hoc, aliquando quidem in affectionibus multa inspiratione
indigentibus, & profectò etiam à cursu, aut aliàs quomodocunq; vehementi exercitatione facta,
eiusmodi spiritus accidit, & omnibus ardentibus febribus. Fit etiam, vt demonstratum est, quan
do obturatio, aut compressio, aut coarctatio quædam in respiratorijs organis existit. Tale verò
quiddam apparet accidisse etiam Antigenis vxori, quemadmodum pus indicauit. Huius equidẽ
primæ in secundo morborum popularium spirandi difficultatis meminit. Post hanc verò eius
quæ Lyciæ accidit, de qua velut antea dixi, scripsit: Spiritus intrà duplicabatur, non tamen ma-
gnus, atq; hoc secundum rationem. Affectum enim erat in ipsa neruosum organorum genus, vt
etiam absoluta vrinarum suppressio fieret, & ob hoc sanè duplicatus spiritus fiebat. Cur autẽ non
magnus? An quòd erat perfrigerata? Contegebatur itaq;, inquit. Demonstratum est autem quòd
hac voce in perfrigeratis iuxta innatum calorem vtatur. Consequenter verò & de anginosis tunc
factis differens sic scribit: Spiritus his non valde sublimis. tanquam videlicet vt plurimum subli-
mis spiritus anginosis fiat. Sic autem vocare ipsi mos est paruum, & velut alicui videri possit, eo
loci vsque ad fauces ingredientem, non autem ad thoracis profunditatem descendentem. Quòd F
verò eiusmodi spiritus necessariò existat in his qui quodcunq; tandem respiratorium organum
dolent, antea dictum est. Quæ igitur causa est, ob quam anginosis spiritus nõ valde sublimis erat?
An quòd neq; anginæ species ipsis consueto more facta erat? Primum enim, inquit, fauces non
inflammatæ, verùm iacentes. Deinde sic ait: Non suffocabantur plurimi, nisi cum deglutire cupie
bant. & omnino tota narratio de angina tũc facta illæsas permansisse ostendit ipsas fauces, verùm
vicinas his partes verticulis colli continuas affectas fuisse. Nam & ipsa verticula luxata discessisse
ait, partim intrà solum, partim verò in obliqua. Cùm igitur neq; aliud aliquod respiratorium or-
ganum ipsis fuerit affectum, neq; fauces ipsæ iuxta propriam rationem, sed ob cõmunitatem tan-
tum positionis ex affectionibus participãtis, meritò nõ valde sublimis ipsis spiritus erat. Etenim
si penitus non fuissent fauces infestatæ, nequaquam sanè spiritus sublimis fuisset. Quando vero
per consensum ex vicitus infestabantur, mediam prædictorum constitutionem accepit, mo-
deratè densatus. Deinceps porrò ab hac constitutione, alterius meminit in Perintho factæ, hoc
modo narrationem incipiens: In Perinthum circa solstitium ferè æstiuum venimus. Deinde re-
censet totam morborum speciem, à causo ardenti febris genere exorsam, verùm vomitoriam fa-
ctam, & ad plurimum tẽpus inueteratam. Quin & quòd citra vomitus, causi febres his factę sunt, G
& quòd venter ipsis multa egesserit, apposuit: vt tum ex his, tum ex alijs omnibus manifestum sit,
eius constitutionis causam in pituitis putrescentibus factam esse, ita vt respiratoria organa illæsa
permanserint, itemq; ipsum os ventris: verùm ex inferioribus partibus initium impetus sui sum-
pserint ardentes febres. Meritò igitur ipsis neq; magnus spiritus factus est, quemadmodum his fit
quibus in pulmone & corde febrilis caloris multitudo congregata est: & paruus sanè non erat
omnino, vtpotè qui non dolerent, neq; perfrigerati essent. Siquidem igitur paruus & sublimis
nihil diuersum significant, iuxta rationem vtiq; sublimes spiritus ipsis factos esse dicit, non tamen
valde. Post hanc verò constitutionem nullius deinceps difficilis respirationis Hippocrates men-
tionem fecit, vsq; ad illam dictionem quam primam omnium in principio huius libri apposui, cu
ius initium hoc est: Spiritus parui densi, magni rari. Hanc verò totam iam antea exposui. Tempe-
stiuum igitur iam fuerit mentionem facere difficilis respirationis, ab ipso in ægroto quodam con
sequenter conscriptæ, cuius nomen non expressit. Habet autem senis dictionis series hoc modo:
Spiritus subdensus, ilia dolebat, & respirans, & cum verteretur. Apparet autem & hic æger testi-
monium præbere ijs quæ multoties à nobis sunt dicta. Quando enim ilia siue præcordia cum re-
spiratorijs organis coniuncta sunt, ob idipsum sanè dolentibus ipsis, subdensus spiritus erat. Atq; H
hæc quidem difficilis spirationis genera in secundo morborum popularium scripsit. In quarto
verò primum meminit vxoris Nicostrati in Cranone, quæ paruum & densum spiritum habuit.
Deinde vxoris Antigenis anhelosæ non nuper factæ, sed à principio existẽtis, vt & tussiret sem-
per: & de hac sanè nulla quæstio fuerit. Verùm de vxore Nicostrati in Cranone, ob id mihi vide-
tur paruum & densum spiritum apposuisse, quòd delirauit. Dictum enim iam sæpe est quòd con-
trarius, hoc est rarus & magnus spiritus, delirij proprius existit. Quare quæstione omnino di-
gnum est, cur hic quidem non fiebat, verùm ipsi contrarius, qui dolorum proprius est, paruus
videlicet & densus. Neq; enim in narratione ægritudinis vllius particulæ dolorem aliquem fa-
ctum esse apposuit, sed neq; tumorem notabilem circa ilium, aut thoracem. Quid igitur est quod
re vera illa habuit mali? Mihi equidem videtur duplex morbi species circa hanc mulierculam à
duplici principio constitisse. In eo enim quòd desipuit, & collum, & os, & nasum conuulsa ha-
buit: manifestum fit quòd in capite causa aliqua ipsius morbi extiterit. Ex eo verò quòd cibus
intrà conclusus erat vsque ad decimam diem, & in vrina reses eruinam speciem præ se ferebat,
non paruam in hepate factam esse inflammationem existimo, per quam superna affectio victa,
non potuerit secundum seipsam respirationis speciem effingere. Dictum enim est & iam antè
sæpe,

A sæpe, quòd iuxta præualentem affectionem ipsa difficilis respirationis species formatur. Hoc ipsum verò vel maximè indicat ipsius dèlirij paruitas, et ipsa adeo senis dictio, dèlirare enim ipsam dixit. Solet autem huiusmodi verbo vti, vbi paruam læsionem indicare velit: quemadmodum & hoc sæpe demonstratum est. Nihil igitur miri est, cum ipsa parum quidem desipuerit, fortem verò inflammationem circa hepar habuerit, non ipsius desipientiæ, sed inflammationi propriam respirandi difficultatem euenisse. Atque ita sanè de his habet.

* Interpres cōfundit etiā hoc in loco παραφρονεῖν cū παραλήρειν, cum ea tamen distinguat Gal. vide supra lib. ij. ca. x. Vassæus hūc locū bene trāstulit.
* παραφρονέοντας
* παραλήρειν

Quid apud Hipp. vox pneumatodes, ac de reliquis spirandi difficultatibus, ex quarto & quinto lib. de vulg. morb. CAP. 12.

Quid verò cum pneumatodē aliquem factum esse dicat, intelligere oportet? Num eum quem in libro de victu acutorum pneumatiam vocauit, ita vt pneumatodes & pneumatias idem significent? An per vocem pneumatodes is qui ventrem inflatus est, significatur? At verò quis sit pneumatias, in libro de victu acutorum ipse manifestissimè exposuit. cum prædixisset enim, Citò pneumatiæ, {hoc est anhelosi} fiunt, statim cōnectens insert: A dēso verò ac multo spiritu. Atque hoc sanè etiam statim in principio huius libri exposui. Cæterùm quod in quarto morborum popularium habetur considerandum est, ipsa dictione subscripta, quæ hoc B modo habet: Vir metallicus, ilium dextrum intentum, splen magnus, aluus intenta subdura, pneumatodes, decolor. Possibile est enim vtrunque, & difficulter spirantem ipsum factum esse, ob iliorum affectiones, & ventrem item inflatum fuisse. multò verò magis obscurus est qui deinceps sequitur ęgrotus, sic habens: Temęnei filius habuit quid spiritus, vt viridantis palloris esset. Nam & huic quædam valde mala hepatis affectio aderat, ob quam & difficulter spirare ipsum possibile erat, & ventrem item inflari. Color enim viridantis palloris, malè affecti hepatis signum est. Porrò quod deinceps ab eo dicitur hoc modo: Maritus Lechus apud Sitodocum, arquato morbo infestatus, ad quem septima die ingressus sum, octaua moriebatur: neque mingens, neque egerens, ilia magna & dura, & spiritus densus: nihil quæstione dignum habet. Duris enim non moderatè, & magnis ilijs factis, rationabiliter densus ipsi spiritus erat. Verùm penitus obscurum est quod cōtinenter deinceps in ipsius Lechus morbo dictum est, hoc modo: Desinente autem febre, spiritus non est solutus. Qualem enim difficilis respirationis speciem habuerit, neque ipse manifestè indicauit, neque aliud quoddam eiusmodi accessorium malum siue symptoma scripsit, ex quo quis coniecturam facere possit de affectione ipsi facta. Atqui & post hanc paululum progressus, in hunc modum narrare incipit: Vxor Temænei pneumatodes. Potest enim difficulter spirans in- C telligi, potest etiam quemadmodum plurimi ex enarratoribus huius loci putant, iuxta ilia inflata dici. Verùm mihi sanè videtur melius esse, & fortassis necessarium, †{inflatam iuxta ilia dici, magis quàm difficulter spirantem:} paululum itaque in narratione progressus, Et quodammodo facilius spirans, inquit, tanquam qui iam prædixisset de ipsa quòd difficulter spirasset. Quòd verò pneumatodes appellare soleat eos, quibus densus est spiritus, dictum quidem in superioribus est, sed & nunc manifestum est. Rursus enim in peius mutabantur huius mulierculæ, accessoria mala, & circa decimam sextam diem ipsam mortuam esse ait, densum spiritum habentem. Quin & quòd post hanc conscriptus æger, etiam ipse densum spiritum habuerit, ob iliorum affectionem, ipsa dictio manifestum facit, hoc modo habens: Filius erat mulieris ipsius Apœmanni sororis, ilia magna, & splen, spiritus, egestio amaræ bilis, Quemadmodum enim pneumatodes, hoc est anhelosos, aliquando vocat, eos qui densum spiritum habent: sic quandoque etiam simpliciter, spiritus scribit. Nihil verò miri est, si magnis existentibus ilijs, spiritus densus fiebat. Nam etiam rursus progressus in ipso, denuò inquit, Ilia verò intenta erant, & sanè erat etiam tussicula modicè sicca. In vniuersum enim, veluti diximus, quando aut tumor, aut dolor quispiam in partibus iuxta ilia cōstiterit, paruus & densus necessario fit spiritus. Quare neque hoc mirabile cuipiam videri debet, quòd D etiam in ijs quæ post hæc sequuntur, cū antea dixisset, ilium submolle: apponat pneumatodes, hoc est anhelosi non valde. Si enim Laparon Græcis vacuum & molle, hypolaparon autem subuacuum & submolle significat, in tantū sanè difficulter spirabunt, in quātum partes circa ilium ipsis malè habuerint. Moderatè itaque ipsis affectis, moderatè difficulter spirabunt. Quemadmodum rursus inferius in eodem libro vbi in hunc modum scribit: Famulæ, quam recens emptam vidi, duricies in dextris erat magna, non valde dolorosa: rationabiliter insert, & non valde difficulter spirans. Siquidem enim duricies non valde dolorosa erat, certè neque valde difficulter spirantem ipsam esse verisimile erat. Sic verò etiam in fine iam libri, de seniore narrans, atque præfatus, Mente motus est moderatè, intulit, non valde difficulter spirabat. Semper enim iuxta magnitudinem causæ difficilem respirationem facientis, etiam ipsa difficilis respiratiōis magnitudo producitur. Verùm hæc quidem in quarto morborum popularium scripta sunt, quæ omnia ijs quæ à nobis de difficili respiratione demonstrata sunt, abundè testimonium præbent. Porrò in quinto morborum popularium, decimus quartus ægrotus hoc modo scriptus est: In Larissa Hipposthenes peripneumonia apprehensus esse medicis videbatur: erat autem nequaquam, verùm principio luctans, in duro loco cecidit supinus, aduersario ipsi illapso, & lauatus est frigida, & cœnauit, & grauior factus esse sibi videbatur. Sequenti autem febricitauit, & tussis apprehendit siccior, &

† Ita legūt cod. græci. Sensus tñ (Vassæi sententia) est non inflatā iuxta ilia dici, sed magis difficulter spirantem.

ſpiritus denſus. Deinde paululum progreſſus, Quando verò tuſſiebat, inquit, dolebat pectus & E dorſum. Nihil itaq; mirum eſt, ſic affectis partibus thoracis, denſum ſpiritum factum eſſe. Cæterùm quod in fine ſermonis habetur. Neq; ſtertorem habuit, ad demonſtrationem dictum eſt, quòd non fuerit peripneumonicus hic homo. Teſtimonium autem præbet hoc ipſum, ijs quæ ſtatim à principio in hoc libro à nobis dicta ſunt, quando hanc dictionem ex libro de victu acutorum expoſuimus: Partim verò ab orthopnœa & ſtertore ſuffocati. Nonus deinceps & triceſimus ægrotus in quinto morborum popularium ſcriptus eſt, itidem & ipſe denſum ſpiritum habens. Adſcribam autem & hic ipſam dictionem hoc modo habentem: Puer à mulo percuſſus ventrem & hepar, mortuus eſt quarta die, ſpiritum denſum habuit, & non intelligebat quicquam, & febris corripuit. Non obſcurum eſt in hoc, & peritonæum membranam aluum ac inteſtina omnia amplectentem: itemq; ſeptum tranſuerſum, vnà cum ventre & hepate inflammata fuiſſe, & ob id etiam puerum delirasse. Verùm iuxta delirium non habebat difficilis ſpirationis ſpeciem, maior enim affectio circa ilium, iuxta ſeſe, ipſam reſpirationis ſpeciem efformauit: minor verò penitus eſt ſuperata. Hæc quidem in quinto libro morborum popularium habentur.

Reliqua quæ de difficultate reſp. ſexto libro de vulg. morb. continentur, ijs quæ antè dicta ſunt, concordare, CAP 13. F

RVrſus verò ad ſextum tranſgreſſi, cuius etiam iam antea communem ad ſecundum librum dictionem expoſuimus, reliquas ſententias huc pertinentes recenſeamus. Sunt autem ferè omnes ex iam prædictis manifeſtæ. Etenim ſpiritum ſolum ſimpliciter ſcribens, in acceſſorijs morborum malis concurrentibus, pro difficili reſpiratione ſcribere demonſtratum eſt, ea videlicet in qua denſus ſpiritus redditur. Eundem verò amplius denſatum, anheloſum vocare, itemq; anhelationem in conſuetudine habet. Quare in ſexto morborum popularium vbi inquit, Si ſpiritus intus relinquatur, reſpirandi difficultatem cum denſitate intelligemus. Similiter autem & in muliercula in Cranone, in qua ſic ſcribit: Splen natura magnus, febris ardens, rubicunda, ſpiritus, prædicta difficilis ſpirationis ſpecies accipienda eſt, in qua ſpiritus denſatur. Quemadmodũ etiam in filia Agaſis puella. Quòd verò differat denſus ſpiritus ab anhelatione, manifeſtè indicauit, habet ipſa dictio hoc modo: Filia Agaſis puella exiſtens, denſi ſpiritus erat: mulier verò facta, ex partu non ita diu doloroſa exiſtens leuiter, magnum onus ſuſtulit, & ſtatim quidem ſtrepuiſſe circa pectus videbatur: ſequenti verò anhelationem habuit, & dextrum coxendicem doluit. Deinde conſequenter, Spuebat ſpumoſum, inquit, ab initio autem erant florida. Equidem ex toto acceſſoriorum malorum concurſu manifeſtum fit, quòd tuberculo in reſpiratorijs organis in- G ueterato & ægrè concoctili rupto, hæc expuerit: & quòd ob hæc tubercula denſi ſpiritus fuerit. Porrò inferius in eodem libro circa conſtitutionem, quam hoc modo incepit, Tuſſes cœperunt circa ſolſtitium hybernũ, Quibuſdã verò & ſpiritus ſimul ſublimis fiebat, inqt. Et ſanè quòd ſublimis ſpiritus eſt paruus & denſus, in ſuperioribus explicauimus: & profectò etiam anginas circa illam conſtitutionem factas eſſe ait. Malè itaq; ſentiunt qui ſublimem pro magno dictum eſſe putant, propterea quòd hic thoracem ſublimem & eleuatum facit, ipſum plurimùm diſtendens. Progreſſus autem paululum, pneumatias nominat quoſdam, & dictum etiam de hoc eſt antea, quòd aut inflatos, aut anheloſos ſic vocat. At verò qui deinceps ſcribitur, Spiritus obſcurus, paruus eſt, & propterea non apparens, qualis & in interceptionibus ſpiritus, & in ſuffocationibus vteri concomitatur: atq; huiuſmodi quiddam vult etiam ex ipſa dictione indicare, quæ ſic habet: Et ſpiritus tabeſcẽtibus obſcuri mali, & non parientibus, & quicunq; alij tales ab eadem conſtitutione. Mulieres etenim non parientes, ſunt autem hæ omnino quæ non probè purgantur, maximè à ſpiritus interceptionibus apprehenduntur, quemadmodum ſanè etiam quæ diutius maritis ſunt viduatæ. Quare ſpiritus qui non manifeſtè inſignes ſunt, neq; patentes, eos obſcuros appellauit. Ex his igitur progreſſus quiſpiam inueniet, & citra meam vlteriorem opem, omnia alia de difficili ſpira- H tione dicta, tum in genuinis, tum in ſpurijs Hippocrati inſcriptis libris: quanquam nos fermè oẽs genuinos in hoc ſermone locos recenſuerimus. At verò quandoquidem & hi qui ad Theſſalum filium ipſius referuntur, & qui ad Polybium generum, itidem artis Hippocraticæ ſunt, & non procul ab his abſunt ea, quæ Euryphontis eſſe videntur, feruntur autem inter Hippocratica ſcripta: ſi mihi ocium contigerit aliquando maius, alium adhuc quartum adijciam librum, in quo exponam ea quæ in reliquis Hippocrati inſcriptis libris continentur, de reſpirationis difficultate. Nunc verò alijs rebus inſtantibus ac vrgentibus, ad illa non tranſibo.

GALENI DE MVLTITVDINE LIBER.

Bartholomæo Syluanio Salonensi interprete.

ARGVMENT. LIBRI.

B

Reffelluntur Empiricorum indicia, quibus multitudinem comprehendi arbitrabantur, ac vera ratio explicatur multitudinis intelligendæ.

Quàm confuse medici qui Galeni tempestate vixerunt, de multitudine locuti sint, & qui nam ipsorum a Galeno increpandi. CAP. I.

Interpres hoc nomen πλῆθος modo multitudinem, modo plenitudinẽ modo satietatẽ modo redundãtiam, modo copiã, modo turgorem vertit.

Vltitudine neq; aliud, quod magis circumferant nomen omnes ferè huiusce tempestatis medici, comperire queas, neq; quod magis ignorent. Qui ergo rationem & reddere & percipere valent, ex ijs plurimi quidem quidnam multitudinem vocent sciscitantibus, in collatione ad aliquid, vt multum & paucum, nomen dici respondent, ita vt mẽsura comprehendi non possit: nam quod vni multum, id quandoq; parum alteri est. Tum vbi eos rogaueris, vt rem proferant ad quam multi- C tudinem aiunt pertinere, aliqui magis q̃ pisces obmutescunt, quidam adeo prolixa atq; absurda nugantur, vt quid dicant intelligere minimè possis. Paucissimi verò multum inquiunt & paucum, tanq̃ ad potestatẽ intelligi. Ac si rursum ex eis quæras quidnam potestatem dicant, nũnulli nihil prorsus respondẽt. Eorum verò qui effari quicq̃ audent, nemo idem alij dicit, plurimi autem omnia magis q̃ potestatem interpretantur. Quòd si quis inter eos vsqueadeo sapiens inuentus est, vt efficacem substantiam, vel causam efficacem esse potestatem dicat, tum si primum percunteris num aliqua eiusmodi substantia sit quæ animal regat, dein si sit, etiam quidnam ea sit exponat, necdum ita quoq; interrogatus questioni respondet, sed aut omnino silentium agit, aut adeo ad aliena sermonem detorquet, vt præstiterit tacuisse. At si in his quoq; eò quisq̃ peruenisse eruditionis deprehendatur, vt dicere quidem quidnam substantia sit potestatis non habeat, cæterùm eam esse, certo ex operibus signo colligere, rursus si & hunc ipsum interroges an, quę Asclepiades cõpluresq; tum Asclepiadeorum tum Methodicorum de eo scripsere, q̃ nulla. s. sit in animãtibus facultas, perpenderit atq; diluerit, nescire q̃dem an quicq̃ dictum sit ab eis, videtur. Porrò quòd ipsi illi rursus, qui potestatem nõ esse aiunt, negent, q̃tum ad hanc, intelligi & cõstare multitudinẽ, magis dilucet. Nam D fieri nequit, vt ad respectum qui nullatenus est, multitudo constituatur ęstimeturq;, multũ verò & paucum vt ad solas vasorum capedines esse arbitrãtur. Interim quoq; ne multitudinẽ omnino quidem initio nominant, neq; euacuandi aliquam ab ea indicationẽ desumunt, sed à sola stipatione, id est stegnosi, quam ab eorũ nemine, eodem modo exponi, aliàs ostendimus. Quin & tertius quidam cœtus alius est, qui nec sit ne, an non sit aliqua facultas nouit, nec se quærere profitetur, sed ex nonnullis quæ liquidò apparent notis circa ægrotum cõsistentibus euacuationem sibi ait ex longa experientia repertam: deinde si quænam notæ eæ sint exquiras, distentionem dicit vasorum, & ruborem, & grauitatem corporis vniuersi, & pigritiam ad motiones & tentiones membrorum: nonnulli vero & vlcerosam & lassitudinariam adijciunt sensionem, et traductam in ocio priorem vitam, non sine ciborum ac potuum largiore ingestione, & solitarum excretionum suppressione. Ex hac igitur syndrome hoc'ue concursu, (sic enim symptomatum aggerationem appellant) venæ secandæ vtilitatem obseruatam. Ii igitur non sibi tantùm ipsi, sed alijs etiam hominibus cunctis adimunt rationem, cùm omnia ex vsu comperta affirment. Alij, vti sanè modo diximus, & ratione se vti aiunt, & potestatem quidam haud omnino esse, nonnulli verò esse eam q̃dem, sed quęnam eius essentia sit nequaquã intelligi. Quo fit, vt paucissimi sint qui substantiam essentiamq; potestatis prodere audeant. Sed horum quoq; nec numerum nec essentiam eandem

pronunciant omnes: immo verò qui nobis quidquã scriptum reliquêre, nonnulli semper quasi de vna facultate animal regente minore negocio disputant, nulla adducta in medium ratione: quidã verò demonstrare aggrediuntur, aiuntq; vna plures non esse. Quapropter qui in corpore laborantis multitudinem esse pronunciat, hunc necesse est à medicis qui Empirici nominantur atque Methodicis iam desciuisse, veluti aũt ad facultatem aut ad vasa id quod multum est dicere. E

Aduersus eos qui multitudinem, aut sola grauitate, aut vasorum tensione metiebantur. CAP. 2.

ERgo nos quoq; disputationem aduersus Empiricos & Methodicos differamus, transeamus verò ad alios, qui se cum ratione tractare artem profitentur: tametsi huius ætatis quidam eò perueniunt temeritatis, vt sectæ sibi titulos inscribant, quorum ne illorum quidem vllum licet agnoscas. Itaque complures sæpius audias apud ægros qui dicant plenum esse hominem, eiq; venæ sectione opus esse: postea verò vbi inciderit ratio, se ipsi & Methodicos & Empiricos nominent. Verùm quod dixi ad eos, qui analogismo, idest disquisitiore atque altius repetita ratione vtuntur, venientes, congrediamur eorum primatibus, qui id quod multum est identidem ad potestatem intelligunt. Ferè enim ij neq; vtres neq; culeos supra modum plenos conspexisse videntur, sed neq; plusquam par sit vnquam cibi sumpsisse quò venter distenderetur, nec in vesica vrinam aliquando, vel stercus in recto intestino vlterius quàm oporteat collegisse. Nanq; in id genus casibus omnibus dictorum quoduis instrumentorum perspicuè distenditur, vt homo nisi citò superfluum excernat, crucietur. Neq; tamen fit sensus idem grauantis vel mordentis vel dolorem qualitate aliqua ineffabili afferentis. Audire igitur licet vel populares, qui sine pertinacia dogmatis asserendi id quod ipsis accidit planè interpretentur, nempe quòd interim à cibo quamuis exiguo ingesto grauentur opprimanturq;, interim verò mordeantur atque erodantur. Sæpe item, cùm accidens significare exactè non habeant, angi se fastidio ferunt. Nullus enim horum sensuum idem apud homines fit, ventre plurimùm copia nimia ciborum extento atque distento. Quamobrem in eiusmodi statibus rumpi ventriculum sibi propemodum aiunt, quem nos quoq; summopere intentum cernimus: at vbi se quæruntur grauari, contractum aspicimus ventrem quandoq;. Sic vesicæ quoq; alia est dispositio cùm illa humoris plurimum, alia cùm eius parum continet, vel cùm grauatur. Ergo & excretionem in ea quæ ex repletione tenditur quam plurimam videas licet: in ea quæ grauatur, parcissimam quidem, sed frequentissimam. Neque enim tempus expectat repletionis, sed noxium excutere protinus cupit, sicuti vel cùm à qualitate eius mordetur: tunc enim quoq; excretionem obit assiduam. Itaque & cùm veluti ab onere contento grauatur, tunc {haud} rectè sanè dixeris vitiose dispositam, esse autem ipsi quod degrauat multum, quamuis tunicam nequaquam distendat. Hæc si opinionis omnino huius duces affirmant, negantibus ijs qui contraria sentiunt, rursus quærendum ex vtrisq; est, an vesica, cùm quoquouersum vsque eò distenditur, vt discrimen ruptionis immineat, quippe quæ contentum detinere præterea nequit, atque vbi onere premitur ac morsu lacessitur, eandem molestiam percipiat. Nam hîc rursus qui semper vasorum amplitudinibus multitudinem metiuntur, promptè concedunt: qui verò potestate, interrogationes id genus ægrè ferunt, atque irascuntur, vltrò citroq; varijs modis reluctantes, quòd hanc quoq; multitudinem esse permittere nolint. Itaque nos vtrosq; precibus rogatos vt lite cessarent ad concordiam hortati sumus, hos qui multitudinem ad ambientis capacitatem dici nunquam existimant, quibus cum inita primùm disputatio est, vt veris acquiescerent orantes, memores repletas partes dum distenduntur, dolore conflictari: illos verò qui hoc tantummodo multitudinem cõsistere arbitrantur, vt id quod grauat ei quod grauatur multitudinem esse concedant. Rursus autem vt dilucidè apparentibus vtrosq; confundamus, commoneamus, seorsum quidem eos, qui multitudinem ad facultatem solum intelligi aiunt, peritonæi copia ciborum dirupti ac dilatati, tum in exterioribus quoq; vtres & vesicas hoc perpeti ostendamus: quandoq; verò & dolia ipsa vbi flatuosa multitudo extiterit {vel} violenta: interrogemus de ijs qui ex pulmone sanguinem extussiêre, vel vase citra ictum aut casum aut aliam huiusmodi extrariam violentiam rupto, an neq; hi sibi à plenitudine quamplurima vas distendente sic affici videantur. Alteris verò rursus priuatim in memoriam reuocemus non posse boni habitus iuuenem, & paruum admodum puerum onus idem gestare: nam quod puerulo grauissimum, id opinor florentis ætatis iuueni leuissimum est. Vtrum ergo neq; onus id dicemus omnino quod quisquam sustinere non possit, neq; multum quod ita premat & grauet, an onus quidem & graue nominare, multitudinem autem nequaquam sinemus? At hoc pacto non de re, sed de nomine controuersia erit. Alio autem modo neq; homo is tibi videbitur, qui vel si viginti eius humero talenta imposueris, nihil prorsus vnquam dicat grauari. †Ad eos verò quòd seruili sese dogmati subiugarunt, nihil est satis. F G H

Quotuplex sit multitudo, ac de vi contentrice aduersus stoicos & Herophileos. CAP. 3.

QVapropter omissis iam ijs, immo verò si verũ dicendũ sit facessere iussis, cum eo qui liber veritatisq; amicus ẽ disseramus. Duas ergo multitudinis notiões relatiõesq; ꝓposuimus,

† Ex antiquis cod. græcis hæc sunt addenda. Iis quidẽ qui s[...]perãter se gerere volunt, iam & hæc sint, iis vero qui serui li &c.

A alteram vt ad robur & vires ipsam ferentis, alteram vt ad concipientem regionem. Et verò his
præmissis quot animalis facultates omnes sint inspiciamus, ac quo pacto in quauis earum pleni-
tudinem aut agnoscemus aut curabimus. Ad hæc etiam quot vniuersa humorum genera eorum
sint, qui aut vires degrauant, aut in vasis contineri non possunt. In his enim studiosus ac magnus
sit medicus oportet, non in euidentibus contemnendis, quæ demonstrationis omnis principia
sunt. Sed nihil fortassis mirum id ipsum quoq; ignorari ab ijs, qui nihil de demonstratione explo
rarunt, nec cõpererunt, nec didicerunt, nec exercuerunt. Perinde igitur insulsi sunt ac si quis hos
commentarios legens demonstrare me primùm hoc speret sermone, quæ de plenitudine exactè
perscrutaturum scire prorsus oporteat, deinde verò diiudicationem curationemq; multitudinis
cuiusq; inuenire, nequaquã intelligens si res tam magnæ ea comparatæ essent natura, vt vnico li-
bro explicari possent, vtique artem longam non esse. Mihi verò euidenti probatione diuersam
quandam in arterijs facultatem ab ea esse quæ in neruis & venis habetur, in libris de Hippocra-
tis & Platonis dogmatibus assertum est. Docui eodẽ etiam volumine arteriarũ facultatis veluti
fontem cor esse, neruorum cerebrum, iecur venarum. In opere autẽ de elementis secundum Hip
pocratem, demonstraui substantiam generationi internitioniq; obnoxiam, per totam ipsam pro
B quatuor qualitatibus alterari, humiditate & siccitate, caliditate & frigiditate: corporisq; cuiusli-
bet propriam substantiam in tali quadam esse temperie. Proinde & substantiam facultatum qui-
bus ea reguntur proprietatem esse temperamenti. Ostensum mihi quoq; id est in commentario
de naturalibus facultatibus, & alio seorsum tractatu. Diximus iam pluries & in alijs libris multis
tum vtriusque multitudinis generis dignoscendi notas, tum priuatim pro vtroque singulorum:
vtriusq; inq̃, nempè eius quod ad potestatem pertinet, & eius quod secundum enchyma constat.
Sic enim genus vocant alterũ multitudinis quod ambiens locus metitur: neq; in solis cõsistit ani-
malibus, sed in anima quoq; nihilominus carentibus, & subtegminibus, & textis, & pellibus, &
vasis fictilibus, æneis, ferreis, ac quæcunq; ex auro, argento, stannoúe cõflantur. Nam hęc quoq;
conclusa in eis spirituosa multa substantia rumpuntur: nisi quis & huiusmodi multitudinem ve-
lut ad contentricem facultatem constitui velit, eius oblitus notionis, quam à principio in faculta-
tis nomine cõmemorauimus, cũ efficacem causam eam esse diceremus, ceu nihil referat efficacẽ
ac factricem, id est drasticen an pœeticẽ dicas. Si cui tñ dicere libeat facultatem, substantiam, non
causam factricem esse, minimè reclamamus, sed id tñ obseruari in oratione volumus, facultatem
efficacẽ & factricem vocari, nõ passiuã & materialem, siue causa, siue substantia ea dicatur esse. Id
C enim si seruetur, perspicuum est, facultatem actionis cuiusdã causam factum iri. Actio verò certè
ipsa quoq; motus sit ex faciente in patiẽs est necesse, vti sanè & passio motus in patiente, ex faciẽ-
te in patiens. Quapropter facultatis tum noesis, (id est notio seu intellectio) tum hyparxis (.i. sub-
stantia) in respectu ad aliud habentur. Enimuerò in seipsum quoduis facere aut agere si dicas,
præter noesin seu mentis conceptum est: Sic ergo & se ipsum continere. Etenim qui maximè fa-
cultatem contentricem inuexêre, vt Stoici, aliud continens faciunt, aliud contentum: spiritualem
substantiam, continens: materialem, cõtentum. Vnde aerem & ignem continere, terram & aquã
contineri aiunt. Atqui nostræ ætatis nõnulli qui sese Herophileos nominant, cũ ne per somnium
quidem hæc audierint, de vi contentrice audacter loquuntur, ignorare se quidem fatentes num
aer an ignis an vtrunq; id sit, quod lapides & ligna aliaq; id genus cuncta contineat, cæterùm ab-
solutè pronunciantes facultatem quãdam esse quæ eiusmodi coerceat omnia, qñ nullo ea cogẽte
ac stringente dissoluerentur dilaberenturq;. Tum interrogati an vti in sermone audeant quopiã
eius generis axiomate, nempè res oẽs continentis egere nec'ne, illico quidem impigrè proferunt,
& interrogationem asseuerant: inde verò ad incommodum deducti, sese deuouent dictis, & in-
terrogãtibus vti morosis & sophistis indignantur. Nam & hoc facere, si quidquã aliud, hodierni
D medici solent, vt de maximis dogmatibus incontanter sententiam dicant, vbi verò arguuntur,
molestè ferant, ac refellentes sophistas inde appellent. Quomodo igitur in absurdum aliquem
sermonem deduci sit necesse, si nos ens omne causa contentrice egere statuerimus, iam tibi enar-
ro. Contentricem causam quęnam sit intelligere se nequaq̃ fatentur Herophilei, num & ipsi eam
ex ijs quæ sunt an non sunt quodpiam esse arbitrentur. Nam si non entium cuiusq;, virorum sa-
pientiam demiror, si & eorũ quæ sunt quodlibet, aliquo eorum quæ nõ sunt dicant egere. Quòd
si in entium numero contentricem causam reponant, reminiscantur dixisse se ab omni ente con-
tentricẽ causam vt existat requiri. Ita nãq; eueniet vel ipsam cãm alia causa vt subsistat indigere,
eamq; alia rursus, atq; hoc in immẽsum. At si entium quędã aliam vt sint cãm poscere dixerint, q̃-
dam ipsum esse ex sese habere, primũ initio propositũ axioma se nõ pręterea seruare intelligant,
quod esse re omni verius affirmabãt, nempè ab omni ente vt sit, contentricis causæ operã exigi.
Deinde verò lõgissimo eis sermõe opus esse cur alia egeãt, alia minimè, aut qualia ẽt ex ijs vtraq;
sint. Nõ enim nec Herophileorũ multi, nec Stoici iuniores demonstrationẽ aliq; afferunt, q spũs
& ignis se ipse aliaq; contineat, aqua autem & terra alterius contenturi opem desiderent. Nam
quãtum prompta imaginatio suggerit, durum & renitens et densum se ipsum continere dicetur,
rarum & molle & cedens aliud quod contineat postulare. Neque verò solùm viri nulla accersita
demonstratione

demonstratione suppositioni suæ fidem censent habendam, sed ipsam sibi repugnantem supponere non etiam sentiunt. Nam corpora quę prętér cętera tenuioribus partibus, ac molliora, habiliora, tractabilioraq; sunt, (ignem & aerem) hæc telluri, duritiei & obnixus causas esse aiūt: quasi fieri possit vt aliud alij facultatem vel naturam vel actionem vel qualitatem qua ipsum careat, impartiatur. Atqui non solùm ab igne nihil contineri, sed omnia etiam dissolui palàm videtur. Verùm cùm aduersus Stoicorum suppositionē alibi disputatum abundè sit, ad Herophileos redeo, quibus etiam satis mihi fuerit in præsentia dicere, eorum Præsidem maximè contrarijs detineri, tum φ in ꝗplurimis hæsitet quæ demō strationes in procinctu habent, tum de ijs, quorum & demonstrationes impossibiles sunt & suppositio falsa, sententiam ferat. E

Quibus in partibus prompta sit vel difficilis, multitudinis facultatem grauantis dignotio. CAP. 4.

HIs igitur quoq; omissis, rursum dicimus, plenitudine distendi ac rumpi, ipsorum continentium vasorum affectum, nō facultatis cuiuspiā esse: grauari autē, sensoriç potestatis.† Quapropter si in cōmentario de viribus naturalibus rectè demonstrauimus quādam propriorū attractricem potestatem esse, aliam horū ipsorum alteratricē, detentricem aliam, quartam alienorum expultricē, satietatis ad harum quālibet pertinentis alia quędam indicia explorare oportet, quasi satis grauitas nō sit. Neq; enim vt infirmus ventriculus ob eximiā sensionē ipsum grauāria percipit: sic vena & arteria sensu eodē prędite sunt, sed diuerso: siquidē non idem est genus sensionis in neruis, quod prolixiorē sermonem ad declarationē & probationem requirit. Satietatis igitur arteriarū ad earū facultatē respicientis sciētifica indicia in libro de pulsibus dicta sunt: quorū nullum sanè norunt ij qui in ore satietatis seu multitudinis nomē quotidie habent. Verūm eius quæ ad venas refertur, signū aliquod, quo scire id liceret, ipse nō reperi, aut scriptū inuenire apud aliū potui. Atqui principio ne vllus quidē nobis prior facultates ipsas sciētiaria indagatione pfiniuit. Parū enim contēplationē earū attigerūt Philippus atq; Archigenes, sed eorū neuter adamussim elaborauit. Quęrit autē proposita nūc disputatio nō hæc solū, sed in quauis etiā particula satietatem, vt iecinore vel corde vel renibus vel colo vel cerebro vel osse. Quibus ergo aut difficilis aut nullus sensus datus est, eæ non pariter ventriculo ac vesicę contenta in ipsis excremēta percipere valent: sed hæ nullo pacto, illæ aut prorsus obscurè, aut nihil omnino: prorsus inquā obscurè, vt in multitudine ꝗplurima: nihil omnino, vt in pauca. Nā & in pulmone & iecore & renibus grauitatis sensus interim fit. Quidā quoq; osse grauari et ipse leuius persensit. In cerebro quoq; grauitates sæpenumero non solùm exiles, sed q̄nq; admodū etiā manifestę innotescunt. At partibus sensu carentibus sensus aliquis fieri nec grauitatis nec symptomatis cuiusquā alterius potest. Porrò sensu nullo prędita esse videtur ossa quędam, & pinguedo, & adenes nōnulli, nisi fortè & omnes medullę ex sensus expertiū numero sint. Cerebrū tñ & spinalis medulla inter ea censenī quę sensum obtinent. Quidā etiam asseuerauit de carne circa iecoris gibba adnascēris, quā parenchyma cōplures medici appellāt. Neq; enim in eā vllo pacto alicunde ingredit̄ neruus. Sed de ea quoq; quæ in sima parte est quisq; dubitauerit: adeo enim breues sunt qui ad portas inserunt̄ iocinori, vt solā ipsius membranā intexere videant. Quinetiam in liene & renibus pari modo addubites: magis item in pulmone dixeritq; aliquis forsitā in ijs visceribus grauitatis sensum, non viscerum ipsorum, sed ambientium ea tunicarum membranarumq; esse: præsertumq; in pulmone & iecore, quę dependent suspensaq; sunt, nec stabili sede firmata. Manifestè enim ægrotātes sępenumero parte superna ad clauiculam tentionē quādam, vt in iecoris tumoribus, viscusq; ipsum graue persentiunt. Vt verò fortunatus is est qui vita sua tota nō sentit quod tam crebrò omnes inuadit. Quodam item loco Hippocrates, Dolor inquit in renē grauis, vti etiam in pulmone grauitas fit. quod plerią; oēs medici prodidēre, vbi phlegmonē viscus contraxerit. Sed cū nullū ex his quæsierint medicorum ꝗplurimi, quidam verò nec φ esse interdū in toto animali multitudo possit, liceat autem in parte quoq; vna qualibet vel etiam pluribus, de multitudine temere pronūciant. Verùm in præsenti si libet difficultatibus his omnibus dimissis, faciliora meditemur. F G » H

† Neq; absolute huius est facultatis hic affectus, siquidē grauari non est naturalis facultatis affectus.

Qua ratione multitudinis in singulis partibus nota inuenienda. CAP. 5.

VIdetur autem mihi facilius esse rursus à grauitate exordiri. Hæc enim multitudinis quę ad sentiendi vim pertinet, signū ostenditur perspectissimū. Vtrum igitur verū sit asserere necessariò ex plenitudine sequi grauitatē, an plenitudinē necessariò grauitati anteire? Nō enim idē est aut sequi in oratione grauitatē, aut antecedere. Nam cui aliquorū in corpore humorum copia existit, huic partibus in ijs, videlicet sensu præditis, in quibus plenitudo cōstiterit, grauitatis sensum suppetere verum est: cæterùm id non verum, si grauitas aliqua in parte sit, humorum in illa redundantiam inesse. Quandoquidem fieri potest, vt, quemadmodum in paralysibus, à solidis partibus ęgrotans facultas grauetur. Nam ea languente, cùm musculi membri totius agitandi, ad id dimouendum transferēdumq; impotētes reddantur, sensus paralyticis fit grauitatis. Nō enim quod ægrotat graue sibi ipsum videtur, vt musculus, neruusúe, deniq; quoduis corpus partes primū mouet: sed affectus is qui grauitas dicitur, ex alio in alijs fieri natura est aptus: ipseq; p se neruus, seu tendo, seu musculus, seu quidquid sit quod nos mouet, potest quidem se ipso imbecillior inualidiorq;

A inualidiorq; fieri: cæterùm ſeipſum grauare, ex impoſſibilium numero cenſetur. Ergo ſi valen-
tior euadat, robuſtiores q̃ antea functiones obibit: ſi infirmior, imbecilliores: verbi cauſa muſcu-
lus, ſi ſit is, qui crus dimoueat, bene valens, partem illam membri cui inſeritur magna vi attrahet:
bono habitu conſtans, maxima: & ægrotans, imbecilliter: viribus autem exoletis, vix atq; obſcu-
rè. At ſi non muſculus ſit, verùm neruus muſculum ipſum ciens, rurſum illius ſanitas & morbus
& bonus habitus & infirmitas ea circa mẽbrum opera ædent, quemadmodum à maſculo fieri di-
ctum eſt. Hæc perinde quoq; de ſpiritu ſi primus crus moueat, dicentur. Age ergo poſita nobis
hęc perſpicuitatis gratia ſint, muſculum à ſpiritu, qui per neruos fertur, moueri: à muſculo autem
tibiam primũ, in quam eſt inſitus muſculus: deinde articulationem in genu, cui crus totum inne-
xum eſt. Vere enim ſuppoſitis ijs, dicat quiſq; muſculum ipſum quoq; infirmo ſpiritui eſſe one-
ri, & cum eo membrum totum, verbi gratia tibiam. Quòd neruum à ſpiritu, à neruo muſculum,
tum rurſus à muſculo tibiam ſuppoſuerimus moueri, à dictis omnibus ſpiritus æger grauabitur.
Itaq; vel hìc iam palàm eſt, niſi quod primùm noſtrarum partium quamlibet moueat, fuerit præ-
ſcitum, quod primùm grauet ac grauetur, dijudicari non poſſe. Verùm & hoc aliàs inſpectabi-
mus diligentius: id verò de quo ſermo erat abſoluamus. Fiet autem nunc omnis quoq; cum hy-
B potheſi gratia claritatis enarratio. Subiectum itaque ſit muſculum id eſſe, quod & ſeipſum, & os
tibiæ mouet. Sibi igitur ipſe nunquam eſt grauis, ne cùm imbecillimus quidem exiſtit, ſed ipſum
aggrauat tibia. Vtrum verò cùm mouere ſe duntaxat cupit, an etiam licet quieſcat, alterius nec
leuis eſt perpenſionis, quam in commentarijs de muſculorum motu diffiniuimus: qua conſide-
ratione poſthabita, neq; diſpoſitionem, neq; affectum locum in grauitatis ſenſionibus exactè li-
cet dignoſcas. Sane quidem nonnullis aut membrum vnum, aut corpus vniuerſum grauatur vbi
moueri voluerint, quieſcẽtibus autem nullus fit grauitatis ſenſus. Sunt etiam qui antè q̃ mouean
tur, dicant grauari. Quænam igitur horum vtrorumq; diſpoſitio ſit, nullo ſanè prius molimine
deprehendas, q̃ quæ moueant, quæ moueantur corpora per totum crus compereris. Nam ſi ner-
uorum fibræ per muſculum diſſitę cientur primæ, ſimul autem cum ijs & membranoſum, & ve-
noſum, & arterioſum in ipſo genus mouetur, præterea ligamenta: grauitatis quidem ſenſus ea-
rum fiet, non propter hæc modo, verùm & quæcunq; alia in toto membro habentur. Penſitabi-
mus autem & definiemus quãdo agentis ſeq; mouentis mẽbri, qñ verò quieſcentis grauitas fue-
rit. Quòd ſi ligamentorũ quoq; in ipſo genus ſimul cùm carnoſo agitatur, (hæc enim propria mu
ſculi ſubſtantia ſunt) horum certè vllius opera ſenſus nunq; conſtabit grauitatis. Ergo aut ex ve-
C nis, aut ex arterijs, aut ex pinguedine, aut ex oſſibus, aut ex nonnullis, aut ex omnibus fiet. Por-
rò vel ſi qñ in id genus diuiſionibus hæc verba, ex nonnullis, aut ex omnibus, omittamus, liquet
ſubaudire ea, librum legentes oportere, intelligentes in omnibus eiuſmodi ſermonibus non diſ-
iunctiuas ſed ſubdiſiunctiuas eſſe coniunctiones. Ex ijs ergo quæ iam diximus propalam fit, ſi
cui partis plethoricæ dignoſcendæ perito eſſe libeat, is regentium nos facultatum ſcientiam ha-
beat neceſſe eſſe, diſſectionemq; ac naturam partium animalis omnium ad vnguem calleat. Inde
enim exordiens, fortaſſe partis plethoricæ notas inuenire aliquando poterit.

Aduerſus Eraſiſtratum de multitudinis notis. CAP. 6.

VErùm ſi quiſquã veritatem non curans, imponere alijs velit, quòd aliquid norit eximium,
huic procliue eſt, vel ſi aliud nihil, certè ea duntaxat quæ ab Eraſiſtrato in primo de tuenda
valetudine ſcripta ſunt didiciſſe. Neq; enim alibi prodere aggreſſus eſt plenitudinis notas. Igitur
ipſius verba attendamus, ea primum in quibus plethoræ generatio quænam ſit refert, (Sic enim
ipſe plenitudinem appellat venarum:) tum ea deinceps, quibus ſigna dignoſcendæ eius enarrat.
" Talis ſanè eius verbis generatio eſt: Nam cùm digeritur, nec applicatur, neq; vt cuiq; ſolet elabo-
" ratur cibus, aliòue quouis modo egeritur, neceſſe eſt vaſa tum coctionis tum digeſtionis repleri,
" D & actiones quæ in ipſis æduntur impediri. Ac niſi cibus quidem qui antea vaſa obſidebat, vllo
" pacto abſumatur, ab ijs verò quæ ingeruntur acceſſio fiat: vaſa corporis eo etiam amplius diſten-
" duntur. At vbi vaſa nõ inſuper infarcturam atq; aggeſtionem admittunt, cibus autẽ alius ex ven
" triculo importatur, in vaſa ſpiritus proxima irrumpunt. Apertum igitur eſt eum de plenitudine
" quæ ad ἔγχυμα, hoc eſt infuſionẽ attinet diſputare, tum ex hiſce, tum verò ex eo quòd plethoram
ipſe peculiariter nominat. Nam plethora is tantùm vocatur affectus, non alter qui ad vim æſti-
" matur. De ea verò internoſcenda paulum progreſſus, hæc ſcribit: Itaq; operæpretium eſt, vti di-
" ximus, plethoræ diſpoſitionem tentemus dignoſcere. Cùm igitur inter eius initia mediocriter
" infarciuntur vaſa, ſe ipſis valentiores ac robuſtiores præter ſolitum fiunt. At vbi magis proce-
" dunt plenitudine, brachia & tibiæ adimplentur & manus: non ſecùs atq; ijs qui ab exercitationi-
" bus ad diſtentionem perueniunt. Quòd ſi longius prouehatur plethora, vlceroſæ, & tardiores, &
" ad motum inhabiliores redduntur, tenditurq; iunctura vniuerſa corporis, quaſi laſſitudo videa-
" tur. Id genus diſpoſitio morbo iam proxima eſt, niſi eam admodum aptè ac prudenter ſoluas.
Confudit in his Eraſiſtratus diuerſi generis plenitudinum notas, præter id q quædam ijs quoq;
minus neceſſaria adſcribit. Licet autem eius verba à principio perpendas. Nam ibi, Cùm igitur
inter eius initia mediocriter infarciuntur vaſa, ſe ipſis valentiores ac robuſtiores præter ſolitum
fiunt,

fiunt,neutra ex parte sermo neq; à dispositione ad eius indicia, neq; ab indicijs ad dispositionem B
necessariam obtinet sequelã.Neq; enim ex vasis mediocriter refertis validiores ac robustiores se
ipsis fieri est necesse, neq; cũ tales vidẽtur, mediocriter referta sunt vasa. Nã & repletionibus ho-
rum modicis infirmiores quoq; interim aliquos fieri cõtingit : aut in neutram partem neq; ad ro-
bur neq; ad imbecillicitatem cõspicuè vergere. Q, si robustiores fiant q̃ antea,consentaneum est
non solùm cum viribus auctam humorum copiam esse, sed aliquãdo etiam diminutam,& pristi-
nam interdũ quantitatem seruare.In vtraq; enim hypothesi primùm dicta,trium esse consequen
tiam licet. Nempè auctis humoribus vel virium firmitatem esse maiorem , q̃ in priori constitu-
tione:vel virium infirmitatem maiorem : vel in eisdem terminis,virium statum atq; constantiam
permanere. Ei verò qui valentiores fieri dixit,id quod est vel augeri vel decrescere , vel commo-
dos ac mediocres esse humores.Enimuerò in proposito sermone perinde audiatur siue humores
siue sanguinẽ dixero. De ijs enim in serie disputationis definietur. Erasistratus ergo simplici ser-
mone pronunciauit, nulla ijs quæ dixit demonstratione adiecta. Nos verò non simplici , sed ne-
cessarijs adscitis demonstrationibus singula,de quibus modo diximus confirmantes , rursus hîc
quoq; ab ipsis Erasistrati verbis initium sumemus. Valentiores,inquit,& robustiores videntur:
vtrum aliud quidq̃ significat valentiores q̃ robustiores , ac duo mediocris docuit nos indicia ple- F
nitudinis,an vnicum indicium duobus est complexus nominibus ? Ego sanè significati nullum
discrimen inuenio,neq; generis,neq; speciei,neq; maioris minorisúe ratione, sed idem de vtroq;
significari arbitror. At si libet,alterum intentionem atq; augmentum ostendere in collatione ad
alterum ponas. Siue igitur robustiores de valentioribus , seu valentiores de robustioribus dixe-
ris , eiusdem speciei prorsus est quod ex vtrisque indicatur. Vbi verò est auctio manente specie,
ibi duarum significationum præceptio non est. Cæterùm q, Erasistratus,neq; in hoc libro,neque
in ijs qui de febribus agunt, ne de altero quidem multitudinis genere quod ad facultatem refer-
tur meminerit , plane compertum est : si quidem ei plethora corriuationis,idest παρεμπτώσεως est
auctor,ex qua & phlegmonæ constant, & febris consequitur,plethoræq; generationem in supra
scriptis verbis apertè declarauit. In quibus corporis inquit vasa infarciri plurimumq; distendi ,
(ijs enim ipse vsus est verbis) sicuti etiã q, aggestionẽ admittere nõ insuper valeant, corriuationẽ
in arterias superuacui fieri, nimirum ijs quæ in venis abundant irruptionem eò capientibus. Est
igitur vel hoc loco quidq̃ in diuisione omissum. Nõ enim ita dicere absolutè oportebat, cũ agge-
stionem admittere præterea venæ non possunt,eorum quæ in ipsis habentur, in vasa spiritus im-
petum fieri: sed dicere sanè multo præstabat,ex prædicta venarum plenitudine duorum alterum G
sequi,aut ipsius ruptionem tunicæ,aut sanguinis in spiritus vasa transfusionem. Porrò sanguinẽ
putare,q, à venis capi non possit,necessariò transfundi,hominis est prorsus obliti, vasis diruptio-
nem ob plenitudinem interim fieri : vt osculorum omittam relaxationem, quæ apertè sine trans-
fusione sæpenumero fit in sensiles intestinorum,& vẽtriculi,& stomachi,& faucium, & oris am-
plitudines. Verùm deliquium verborum in diuidendo non in hoc opere duntaxat,sed in alijs fe-
rè omnibus familiare est Erasistrato.

Ex incremento vel decremento sanguinis, vires neq; augeri necessariò,neq; minui. CAP. 7.

RVrsus ergo quale nam sit id quod dixit æstimemus. Cùm mediocriter implentur vasa , va-
lentiores seipsis videntur. Vtrum ô Erasistrate etiam nisi cũ sanguinis copia robur corpo-
ris augescat,an eo quoq; simul crescente? Equidem summopere necessarium esse duco,ad actio-
num firmitudinem virium quoq; robur perinde augeri. Tu verò si sanguinis tm̃ incremento vi-
rium functiones robustiores fieri putas, Asclepiadis opiniones magis euertere videris q̃ faculta- *
tem asserere. Nam nec ille absolutè sic ait:Cui plus sanguinis,hunc prorsus valentiorem esse:cui
minus,necessariò inualidiorem. sed distinctiones eum quasdam comperies dicere consentientes
euidentibus,tametsi nullam in nobis facultatem esse neq; animariam neq; vitalem existimet.Ali H
qui enim magis q̃ fuerint,sanguinei nonnunq̃ simul & robustiores effecti visuntur:alij simul ro-
bustiores minusq; sanguinei.Quare cùm nec sanguinis affluentia necessariò robur augescat,nec
decremento minuatur,hęc quoq; negligentius dicta esse Erasistrato putandum est.Quòd si fuis-
set eorum quæ ego nunc recensui à quoq̃ commonitus,vtiq; actionum firmitatem non ex corpo
ris incremento,sed virium robore sequi haudquaq̃ negasset.Nos igitur perfectiorem eius sermo
nem reddamus,verba quæ in eo desiderãtur supplentes.Erit autem huiusmodi. Sanguine simul
cùm viribus increscente, firmitatem quoquo augeri est necesse. Atqui vel si hoc dixerimus,veri
quidẽ referemus aliquid,non tñ inde plus nobis quidq̃ in rem propositam eueniet.Nam quibus
ambo(nempè sanguis & vires)simul augenť,verè robur quoq; dicetur augeri: at quibus auctum
est robur,ijs auctum necessariò vtrũq;,mendaciũ est. Nõ enim cogit necessitas vt vires aucto san
guine simul augescant.Qñq; verò & vires tm̃ contingit augeri.Gymnasta igitur apprimè bonus
si quem susceperit, qui multum pituitosi sanguinis ex desidia collegit , viribusq; est imbecillior ,
hunc robustum,non tamen maiori copia sanguinis quàm qñ acceperit,affluentẽ reddet. Vt ergo
necesse nõ est,qui actionibus firmiores p̃ter cõsuetudinẽ euasère,ijs auctos esse humores: ita qui
functionibus se ipsi valentiores sunt facti, ijs robustiores esse redditas vires necesse est. Non solũ
autem

A autem necessariò à firmitate orsus perges ad virium robur, sed à viribus quoq; ad firmitatem cōmeabis. Nam viribus robustus actionibus firmior est. Itaq; ex se inuicem actionum firmitas ex robore virium, virium robur ex actionum firmitudine consequuntur. Vtrumuis enim eorum esse supposueris, huic prorsus simul adest & alterum. Non tamen à sanguine vberiore necessaria est sequela. Neq; enim si largior is sit priore, homo ex necessitate valentior est: neq; si parcior, imbecillior: quemadmodum nec cùm æqualis est, tantundem obtinet virium. Quapropter ex ijs quæ diximus liquet, actionum firmitudinem, robustarum virium proprium simul atque inseparabile esse indicium: sanguinis verò incrementi, neq; proprium, neq; inseparabile. Verùm quod deinceps dixit Erasistratus, proprium quidem non est plethoræ, cæterùm seiungi ab ea non potest. Id autem adimpleri nominat, sed tendi clarius appellasset: siquidem & gymnastarum sollertiores lassitudinem quandam, vlcerosam: alteram, tentionariam: tertiam phlegmonosam vocantes, nihil aliud indicant, quàm quòd membra sint repleta in tentionaria lassitudine. Tunc enim particulam quāuis corū adimpletam aiunt, vbi tentionem sibi sentiunt quādam. Sensum igitur vel in phlegmone tentionis percipiunt: Verùm illi pulsus præter naturam vel semper vel magna ex parte est comes: quem quis dilucidius interpretando, pulsatilem dolorē appellabit. At quibus

B aliud nihil præter tentionem accidit, ijs pars quæ tenditur neq; phlegmone laborat, neq; ex necessitate plethorica existit, sed alterum duorum, vel lassitudinaria, vel plethorica. Quòd si lassitudinaria sit, ex multis laboribus sic sunt affecti: at si homo nihil prorsus laborauit, non ob lassitudinem, sed aliter lassa ipsa particula redditur. Quamobrem verè dixerim vbi tentionis sensus citra exercitationem adest, plethoram omnino esse. Ita verò dicentibus, fit inseparabile simul & proprium signum, vtrisq; se mutuò consequentibus: nam & tentio sine exercitijs plethoram consequitur. † Eius enim signum fit inseparabile, à plethora, tanq̄ à causa effectum. At verò si eatenus sanguis augeatur vt venas nondum distendat, adhuc plethora nō est. Quid ergo in sermone Erasistratus meminit brachiorum, & tibiarum, & manuum? Nam & in collo, & dorso, & lumbis, & thorace, & ventre imo tentio id genus consistit. Verùm vt artus superfluo commemorauit Erasistratus, eodem pacto, & absurdius, vlcerosam etiam sensionem. Non enim est hæc signum plethoræ, sed ex mordacibus humoribus fit, qualis partibus vlceratis, siue ipsorum aliquo eas tangente, siue sanie irritante, siue medicamine mordente, aut in solis quoque motionibus gignitur. Nam sicuti in copia humorum qui ambientes partes distendunt peculiaris tentio est, sic vlcerosus sensus mordacem sequitur qualitatem. Proinde vel in toto corpore pluribus quandoq; con-

C sistit, qui ne mediocrem quidem sanguinis modum obtinent, nedum plethora laborent.

† Hæc addūtur ex codi. antiqs. & tentionē sine exercitijs factam præcedit plethora.

An in solo sanguine multitudo consistat, an ex molestia, tensione, & cæteris Empiricorum indicijs verè percipienda sit. CAP. 8.

Atque si hæc ita se habent, vti profectò habent, tempestiuum iam est de quodam præfiniamus eorum quæ suprà distulimus: quandoquidem hactenus conscriptas ab Erasistrato examinabamus notas. Etenim multitudo siue ad facultatem siue ad ambientium capacitatem intelligatur, commodius profectò est decernamus vtrum in sanguine solo, an alijs quoq; humoribus omnibus natura consistat: nam id quoque indiscussum atq; indistinctum reliquēre. Quoniam igitur non hi tantùm affectus humores occupant, (egestas & copia) sed absurda etiam qualitas, percontatus sum medicos omnes tum qui multitudinem ad vires, tum qui ad humorum incrementum intelligunt, vtrum solo sanguine eatenus aucto vt coerceri non possit, tendi contigerit venas: si verò vel pituita in partem quamuis aliam, aut venas etiam ipsas, vel & simul cum hac & sine hac bilis aliqua, vel sanies, vel spiritus flatuosus eo multitudinis congeratur, vt præterea capi ab ambiente non possit, an etiamnum tentionem sentiat animal non sit necesse. Si pars quæ tenditur sensu prædita est, fieri non potest quin animal ex eo quod distendit, nec contine-

D tur, sensum percipiat tentionis, affectusq; ipse quæ tentio dicitur, partes inuadat: qua plenius augescente, partem quoque necesse est quæ tenditur, rumpi. Tale quidem mihi ijs quæ euidenter apparent consentire videtur: si quidem non neruos solùm & funes, sed sæpe dolia quoque à musto inflata, tentionis violentia rumpi videmus. Dudum itaq; stanneum vas à contento in eo medicamine ex viperis confecto, flatu distentum adeo est, vt & obuolutum corium, & funiculus quo deligatum erat dirupta fuerint, & operculum conuexam curuaturam receperit. Quinetiam acerbissimis doloribus corripi interim nonnullos à spiritu flatulento in partibus quibusdam animalis concluso: id quod vel in colo accidere potissimum solere cognitum omnibus arbitror, qui sequi ea curant ac perscrutari quæ quotidie in ægris visuntur. Melius igitur est partes ab humida omni substantia & spirituosa in tentricem dispositionem agi censeamus, quàm eiusmodi affectum soli humorum sanguini affluenti succedere. Itaq; ad eos rursum qui tanquam ad vires nunquam non constare multitudinem putant transeamus: sciscitemurq; ex ijs quoq; vnum quod captu facillimum sit, hypothesi quadam tali exempli loco proposita. Duo homines membra submittant, imponantq; humeris, alter lignum vel lapidem vel pondus aliquod grauissimum, alter spinas paucissimas acutissimas. Tum super eo spectaculo rogemus eos qui perpetuò multitudinem ex viribus æstimant, num paucas etiā spinas onus appellent: an ab vtroq; eorum quę ferun-

tur

tur moleſtari, ſymptoma quoddam hominibus cōe ſit, ſpecies autem moleſtiæ non parum diffe- E
rat. Alteri enim grauari nec pungi, alteri pungi nec grauari contingit. Omnino autē ſi quis pun-
gere vel mordere vel quauis ratione infeſtare, onus & multitudinem nominet, is vel vnam ſpinā
aut acum tenuiſſimam onus appellare aliquādo cogetur: quo quid magis ridiculum? Hæc igitur
abſurda ſunt, ac præter omnium hominum animi conceptus cōmunes. Nobis verò cōmunes cō-
ceptus animi non ſubuertere, ſed ſeruare eſt propoſitum. Itaque multum ducimus quod grauat:
moleſtum, quod mordet, ſeu pungit, ſeu quouis modo dicere cuiquam libeat. Quinetiam plures
mordaces eſſe humores, qui partim in nobis generationem obtinent, partim deforis importan-
tur, perſpicuum id omnibus eſt. Sunt verò quatuor eorum diſcrimina in maioris & minoris col-
latione. Nam ſi modicè mordeant, pruriginoſi ſunt, quemadmodum ſcylla: ſi vehementius, mor-
daces, velut cepa. Pluſculū enim ſi corpus noſtrum eiuſmodi corporis aſſueſcat naturæ, vlcerabi-
tur. Sunt item, quæ hoc magis acria ſint, atq; vbi vlceratis præſertim admouentur, horrorem pa-
riant. Cæterùm extento auctoq; horrore, ſymptoma rigor vocatur. Eadem verò conuenientia
mordaces in nobis humores quatuor formis cōſiſtunt. Sunt enim ex ipſis mordaces, qui medio-
criter carpunt: ijs verò mordaciores, qui vlceroſum inuehunt ſenſum: qui acrius ijs mordent, hor
rorem: rigorem, qui ad ſummum mordent. Dictum eſt de his in pluribus commentarijs. Sed ei F
qui compendium ipſorum quoddam indipiſci voluerit, ſatis ea ſunto quæ in ſecundo de ſympto
matum cauſis, & quarto de tuēda ſanitate prodita ſunt. Quòd ſi & de vi medicaminum quiſquā
perlegat volumen, & id præcedentem tractatum de temperamentis, ſic erit is magis ſcitè de mor
dacium natura perſuaſus. Verùm medicis compluribus ſimile quid accidit cum eo, quod de ijs
Hippocrates dixit, qui in fracturis aut quibuſdam eiuſmodi affectibus iuſſa non faciunt. Etenim
illi quoq; licet ſanitati reſtitui velint, tamen curationis laborem, vt hi diſcendi, non ſuſtinent. Sed
neq; illos ſanos illico fieri licet ſolo finis aſſequendi voto: neq; hos habitum ſcientiæ comparare
nō omni via quam modo indicaui confecta. Intelligent enim ſi velint, corporis totius vlceroſum
ſenſum, tum eum qui ex pluribus præter conſuetudinem ſuſceptis exercitationibus fit, tum qui
ſine exercitationibus repente conſiſtit, mordacis fœtum eſſe humoris. Proinde impenſius exer-
citatos, vberiore oleo, & molli frictione, & calidis balneis dulcium aquarum optimè temperatis
curant gymnaſtæ, vt mordaces humores diſſipentur, qui immoderatius exercitatis, ex pinguedi-
nis, & mollis carnis colliquatione, aut propter ipſos humores qui in corpre habentur vehemen-
ter concalefactos, geniti ſunt. Si quis igitur horum demonſtrationes ediſcere ſuſtineat, vtiq; ſo-
lus is conſtanter fuerit perſuaſus vlceroſam diſpoſitionem ex mordacibus humoribus fieri: one- G
roſam ex multis, virium reſpectu: tentricem verò, ex multis quidem & hanc, ſed vt ad ambientē
eos ipſos capedinem, non contentorum corporum facultatem. Eraſiſtratus autē in priore de tuē-
da valetudine ipſam plethoræ generationem explicans, tertiam dictarum diſpoſitionem apertiſ-
ſimè docet: deinde verò ad ſigna conuerſus, non huius aliquod magis ꝗ aliarum deſcripſit. Hu-
ius nanq; vnius tentio eſt, quod ille adimpleri nominauit: at vlceroſum factum ſenſum eſſe, neq;
prædictæ multitudinis, neq; ad vires conſiſtentis peculiare indicium eſt: multò verò magis neq;
grauiores effici, neq; ægrius dimobiles: etenim id proprium quoq; eſt reſpicientis ad vim multi-
tudinis. Itaq; parū ei defuit quin oēm nobis Empiricorū deſcripſerit ſyndromen, quippè & par-
tem quādā tritēporeæ, vt vocāt, notationis quā introduxit Herophilus, pariter empiricis expreſ-
ſit ſic inquiēs. Nā ſi digeratur, nec applicetur, neq; vt cuiq; ſolet elaboretur cibus, aut alio quouis »
modo egerat. Nihil enim intereſt vel hęc dicas, vel vt illi loquunt, nēpè ocioſam vitā, & ſolitarum »
excretionū inhibitionem. Ocioſam enim priorē vitā indicauit, cū dixit, Neq; vt cuiq; ſolet elabo
retur: inhibitionē verò excrementorum, cū deinceps adiungit, Neq; alio quouis modo egeratur.
At verò multitudinis notatio penes tēpus, ex præterito quidem ocioſam vitam ſimul cū detētio-
ne capit excrementorum: ex nunc autē inſtante, & ipſum id quod eſt adimpleri & vlceroſam di- H
ſpoſitionem, pigritiamq; ad motum, & corporis grauitatem vniuerſi, ac quæcunq; id genus adij-
ciunt alia: ex futuro autē, ꝙ qui hoc habitu ſunt, euacuati egregiè iuuantur, id quod omiſſum eſt
Eraſiſtrato. Nam hoc quidem rectæ dignotionis ſimul & curationis teſtimonium eſt: dignotio-
nis autē, ſiue, vt illi vocant, notationis, vniq; nulla pars fuerit, ſi per notationem diſpoſitiones no-
tari volumus, vt conuenientem inueniamus curationem. Quamobrem ſi ex alio quopiam orſos *
curare congruè liceret, ſuperuacua foret notatio. Cùm verò tēporis præſentis meminerit, ruborē
reliquit, ac vaſorum diſtentionem, quæ & ipſa tum Empirici ferè omnes, tum ex Dogmaticis nō
pauci, ſicut & alia quædam, vti dictum eſt, addunt. Atqui quatenus in ſolo ſanguine plethoræ
generatio ſubijcitur, haud perperam adiectus dignotioni ab illis rubor & vaſorum diſtentio eſt.
Ad hæc porrò magis, quoad brachia inquit & manus & tibias adimpleri, non carnium potius ac
totorum muſculorum turgoris indicia, ꝗ venarum ponet, ſi proprias hypotheſeis ſequatur. At
verò ita quoq; neceſſe eſt dignotionem fieri duplicem harum ſenſilium venarum plenitudinis,
alteram quā oēs homines intuemur, alteram quam ſolus ille eſt conſpicatus. Itaq; iam propalam
factum arbitror animum adhibentibus, internoſcere multitudinem haud leue eſſe negocium.
Enimuerò vbi eam ne ratione quidem tenus dijudicare facile eſt, ſed tranſigi nullo modo poteſt,
multò

A multò minus profectò in operibus casu ab ijs rectè administrabitur, qui nec prius quicquam de ea disperxerint, nec comperêrint.

Aduersus plethoricam Syndromen Empiricorum. CAP. 9.

RVrsus ergo ab Empiricis de multitudine sermonem auspicemur, quandoquidem tutò se admodum dictas difficultates putant effugere, fatentes se quidē scire nihil prorsus de multitudinis essentia, cæterùm ex quadam eiusmodi syndrome obseruatum affirmantes sanguinis ademptionem prodesse, quam plethoricam syndromen nominant. Nam collectis in idem vniuersis quæ à singulis Dogmaticis dicta sunt, euadere se quidem ex ijs putant illorum angustias: sed multo grauius q̄ isti arguuntur, si quis dicta eorum animaduertat, quę omnia rursus ab initio repetere satius est. Sit igitur in præterito quidem tempore consueta victus ratio in cibis à principio solitis, atq; eorum nōnullis in copia q̄ prius largiore: tum excretionis suppressio, ignauumq; vitæ genus vniuersum: in præsenti verò, tentio corporis totius, aut quarundam partium, & pigritia ad motus, & actionum infirmitas, & sensio tum grauitatis, tum vlcerosæ dispositionis, vnà cum venarum tumore. Addatur etiam si libet rubor, quandoquidem & hunc nonnulli commemorant: & verò etiam quidam corporis totius tumor, & quædam inæqualis ac lassitudinaria dispositio: sunt enim qui & hæc addant. Interrogabimus ergo ipsos quæ ego adolescentulus Empiricum præceptorem cùm me primùm hæc doceret rogaui, nunquid ad euacuationis recordationem, vt ipsi loquuntur, ea quæ diximus congredi simul oporteat omnia, an statim vel vno ex ijs conspecto sanguinem mittent. Promptè igitur mihi ad primam quidem interrogationem respondit, affirmans oportere omnia congredi: quippe syndromen concursumúe, talem rem existere, nempè omnium quæ ipsam complent cōgestum. Verùm quoniam primùm quidem duos homines ad memoriam reuocaui, quibus dudum ipse ille venam iussit incidi, alterum graui correptum lippitudine, alterum ex vehiculo delapsum, deinde loris vsqueadeo irretitum ac longius raptatum vt contritæ quędā partes fuerint: post hæc verò silentium agēte ipso & alium quēdam in memoriam reuocaui, cui febricitanti quidem & ipsi mediocriter, cæterùm dolorem capitis nō ferenti venam secuit: & alium præterea plethoricum qui nec ipse dictam syndromen vniuersam obtinebat, vnde in maxima hæsitatione stetit. Proinde & similes alios quosdam ei prolixius recensui. Sed prædictos in memoriam redigebam: quia eis venam secuerit, qui tantùm aberant vt vniuersam syndromen haberent, vt ego certè affirmauerim ne duo quidem ex eis signa comminisceretur quæ illis viris inessent. Et enim qui ex rheda excussus est, cùm exerceretur quotidie, & omnes quantum satis esset solitas excretiones egereret, & comederet moderatè, ac diem ferè totum nostra consuetudine vteretur, videreturq; nec sibi nec alij cuiquam euacuationis egere, posteaq; delapso contusæ partes quædam sunt, phlebotomiam adhibendam censuit, cùm neq; ruborem aliquem, neque vasorum tumorem, neque aliud quidquam syndromen cōstituentium contraxerit, sed dolore contusarum partium duntaxat laboraret. Itidem quoque & lippienti, & capite dolenti, cùm nullum omnino pręsferrent eorum quę in plethorica syndrome dicta sunt. Alios porrò etiam noui complures quibus incisa à vobis vena est, vel nihil plane habentes ex plethorica syndrome, aut certè non simul omnia quæ à vobis commemorantur. Nūc enim dicebam memoria repetens eos quibus venam à vobis sectam vidi, nullus ex ijs in mentem venit in eiusmodi accidentibus vniuersa syndrome præditus: sed alij q̄ lassitudinarius esset nec aliud quidq; haberet, sanguis missus est: alij q̄ febricitaret vehementer, aut oculi, vel caput dolerent, aut suppressæ fuerint hæmorrhoides, aut mulieri menstrua, non autem omnia quæcunq; coire vult plethorica syndrome. Si ergo dispositiones vniuersas in quibus cōferre phlebotomia obseruata est, plethoricas nominas, tempestiuum est lippitudinem, pleuritim, dolorem vehementem, casum ex vehiculo, aliaq; sexcenta plethoricas syndromas dicere: q̄ si nullum ex ijs continetur in plethorica syndrome, collectus verò symptomatum quæ suprà commemorauimus, plethorica syndrome dicitur, nemo est prius, quàm ea vniuersa habuerit, ad phlebotomiam deducendus. Quonam igitur pacto ille ad hæc mihi occurrerit, nihilq; decenter responderit, prolixi ocij munus proprium, non propositæ nobis in præsentia est rei. Ego verò, quando nunc tempus non vacat nugandi, malui non hic, sed in libro de phlebotomia remedij scopos omnes prę̨monstrare, quos nec quisquam ipsos diligenter ac distinctè conscripsit.

B

C

D

Quo pacto tensio, & tumor vniuersi corporis venarumq; ad indicandam uel non indicandam multitudinem sese habeant. CAP. 10.

IGitur omissa in præsens aduersus Empiricos disputatione, rursus ad rationales redeo, symptomata singula quæ scriptis prodiderunt inspecturus. Ex ijs enim nōnulla ad vim, quædam ad enchyma pertinentis sunt multitudinis, alia non multitudinis absolutè, sed talis multitudinis indicia, alia nullius planè sunt multitudinis, sed vel humorum prauitatis corruptionisq;, vel imbecillarum virium, vel solidorum corporum tumoris: id, si quæ dicam animaduertas, ita se habere intelliges. Tentiosa itaq; dispositio cùm citra exercitationes contingit, multam plane substantiam indicat in corpore sensu prædito comprehendi: non tamen quantum ad ipsum id solum quòd tendatur, quænam substantia, vel species eius sit etiam indicat, cùm id vniuersæ commune

substantiæ

substantiæ sit,& tenuis,& crassæ, & mediæ consistentia,& spirituosæ:itē & calidæ,& frigidæ,vel E
medię:sed differētiales alias quasdā notas ad huius distinctionē requirit. Infirmitas verò actionū,
vires minus robustas declarat:quoniam id quod mouet compescitur,vt in manuum motu imbe-
cilli.comitatur enim status complures: Nam siue carnium atq; pinguedinū genus permanēte in
ijsdem terminis facultate auctum cuipiam fuerit, motus infirmiores necesse est fieri, æquali eo
quod mouet manente, aucto eo quod mouetur, siue humorum aliquis vnus, aut omnes iuxta
etiam redundarint,non auctis vnà cum ijs viribus,inualidiores & nunc actiones ædi necessum
est: siue ambo simul increuerint & quæ parenchymata vocantur & humores, non simul autem
incrementum accesserit facultati: siue ijs perinde se habentibus, facultas imbecillior euaserit:
quandoque verò & conuenire ambo possunt, vt & virium robur decrescat, & vnà cum paren-
chymatis humores vel plures vel pauciores vel eorum vtrumlibet augeantur. Ergo imbecil-
liores & propter hæc functiones redduntur, siue ea singula, siue bina, siue plura, siue omnia iu-
xta contingant. Nam putare ex largiore solidorum corporum alimonia posse infirmiorem ali-
quādo motum effici, hominum est qui facultates per solida tota corpora permeare nequaquam
norunt, sed arterias & neruos, quasi fistulas vel canales spiritui præparant. Nosces huiusce opi-
nionis leuitatem,cùm ex alijs multis,tum vel maximè ex tractatibus duobus nostris, altero Hip- F
pocratis ac Platonis dogmatum, naturalium facultatum altero. Proprium itaque boni corporis
habitus proba solidorum corporum nutricatio est: carnium verò incrementum, quadrati status,
& corpulentiæ. Proportione igitur,magna ex parte pinguedo magis augescit: quandoque verò
in pinguedine caro magis quàm sola pinguedo. Diximus de ijs in commentarijs de temperatu-
ris. Quemadmodum verò in carne partim iusta ratio est, partim excedens: itidem in sanguine
hæc commoditas sanguinis est, illa eiusdem multitudo. Quòd igitur commoditas sanguinis ex
qualitate & quantitate exactè secundum naturam existat, non est obscurum: eiusdem verò san-
guinis multitudo,in quali est inculpata, in quanto non inculpata: sed vel naturalem mediocrita-
tem ab ortu compararam vel viribus opportunam prorsus exuperat. Fieri enim interim potest,
vt vtrunque mutuò præter naturam quæ ab ortu obtigit simul augescat, nempè & virium robur
& sanguinis copia, vt in bonis athletarum habitudinibus. Etenim humorum & carnium genus
& vires in ipsis proportione iuxta inuicem augentur. Proinde exploratum iam est, neque veros
esse eos qui tumorem corporis vnum ex plethoricis indicijs affirmant. Nam tumor quidem ve-
narum,plethoricum signum esse potest: carnium autem moles ac pinguedinis, ipsarum illarum
multitudo fuerit, non tamen ea profectò quam nunc quærimus, quæq; plethora nuncupatur. G
De hac enim multitudine,nimitum quę euacuationem indicat, cùm dicere proposuerint eorum
nonnulli,vsqueadeo(quòd scilicet æquiuocationibus innotescat)errauêre,vt ad carnium & pin-
guedinis abierint multitudinem. Ita demum multitudinis prauum indicium est corporis tumor:
quippè illarum quidem venarum quas oculis vsurpamus index esse potest repletionis, non ea-
rum tamen necessariò quæ in profundo habentur. Sed vsu venit nonnunquam, venis licet disten
tis exterioribus, distentas quoq; interiores non perinde esse: vt verbi gratia, frigore dominante
sanguis ad ima detruditur: adeoq; exteriores exinaniuntur sanguine, vt ne videri quidem pos-
sint. Rursus vbi calor incessit,aut lotus quis est, sanguis profunditate relicta, ad extrarias partes
corporis effertur: quòd si & ardens febris adsit, tunc quoq; vri sanguinem quasi feruentem, in-
flariq; ac fundi est necesse. Quamobrem tumor venarum nequaquam humorum multitudinis
inseparabile indicium est: sed eam conditionem corpori primum subesse oportet, vt neq; partes
interiores exterioribus,neq; his illæ plus caloris obtineant: secundum est, vt neq; per totum ani-
mal imodica sit caliditas. His antegressis præfinitionibus, poterit turgor tandem venarum san-
guinariæ signum esse multitudinis, sanguine nunc per præualentiam dicto: quippè cùm exqui-
situs vsqueadeo sanguis in venis contineri non vnquam possit, vt nihil in eo nec bilis, nec pi- H
tuitæ, nec serosę feratur saniei. Proinde ego suprà siue humores dixissem siue sanguinem redun
dare, censebam perinde audiendum: cùm impromiscuus nunquam purusq; aliorum humorum
sanguis comprehēdatur in venis. Demōstratum hoc alibi est nobis nihil referre humores an san-
guinem de misto appelles, modò ei non temerè, sed vt in mensura quadam mediocri animalibus
naturali habitu prædins admisti alij fuerint. Nam cunctis in naturali commoditate augescenti-
bus, cum sanguine per præpotentiam dicto, idem humorum vocabulum notat, nihilq; discrimi-
nis est creuisse humores an sanguinem proferas, oratione quæ humores dicit, ipsum id demon-
strante, nimirum eum pro veteri omnino proportione abundare: hoc igitur ita definiatur no-
bis: rursus verò ad institutum redeamus. Tumor enim venarum, si neq; ob extrariæ constitutio-
nis præpollentiam, neque ob fusionem ac feruorem fuerit effectus, sanguinariam esse multitudi-
nem indicat. Sed nec eiusmodi particulam decliui habitu compositam esse conuenit, aut recen-
ter magis cæteris agitatam. Quamobrem & quispiam particulares omnes præfinitiones qua-
dam oratione complexus, tunc sanguinis copiam à venarum tumore indicari dixerit, cùm par-
tes vniuersæ eandem constitutionem cum caliditate mediocri obtinent. Quòd si dispositæ per-
inde essent omnes, caliditas autem subesset immodica, fusio tunc fit humorum, quæ venas in tu-

morem

A morem attollit, non tamen sanguinaria multitudo, sed spirituosa indicatur. Resoluuntur enim calescentes in spiritum humores. Proinde qui à venarum turgore signari plenitudinem dixêre, si quis in venis illis in quibus ipsa fit in oratione subaudierit, rectè locuti videbũtur: nam substantia copiosior priore necessariò est ea, quæ tumorem venis comparauit: nondum tamen qualis plenitudo sit iam dilucet: quippe substantiæ omnis multæ communis præter naturam est tumor, seu purus sanguis, seu biliosus, seu serosus, seu pituitosus, seu flatulentus existat. Cæterùm vt hoc, sic & venas tendi discriminis plenitudinis vniuersi commune est. Nam id quoq; plenitudinis quantitatem, non speciei differentiam sequitur. Tumor ergo, & tentiosa sensio, non humorum aliquã magis, quàm spiritus copiam indicabunt. Quare si quis ita pronunciet, In tentiosis sensionibus multitudo est necessariò, verũ dicet: & verò etiam si ita inquiat, Multitudo in partibus sensu prædițis dispositionem quandam inuehit, & is verus erit: At si quis generali omisso multitudinis aut humorum nomine, sanguinem in oratione assumpserit, non ex necessitate verum affirmabit, ob eas quas diximus causas. Quòd aũt venarũ tumor & tentiosa dispositio, nõ simpliciter plenitudinis, sed eius quod in ipsa magis & minus est, differentia existat, conspicuum ex eo est, φ turgescẽs nulla pars dolet, nisi tentio prius ei facta fuerit violenta. Enimuero si in tumorem, sed non adhuc

B violenter efferatur, nec dum tenditur. Ea propter tumores cũ tentione, abundantiorem plenitudinem: citra hanc, minorem præ se ferent. Quomodo ergo tumor quidem in venis nullus quandoq; apparet, tentiosa autem est sensio valida: quippe cũ tentionis dispositionem maximis tumo-

* ribus oportet esse adiunctam: an quoniam tumor interdum in imis venis conceptus distendit? si quidem in relatione ad aliquid ea est multitudo de qua nunc disserimus: tum quæ ad vasorum amplitudinem pertinet, quam sanè vocamus multitudinem, tametsi nondum ea tendantur: tum quæ tunicæ tentioni respondet. Venarum enim generatio tumoris increscit, cum sanguis ad copiam, quæ naturalem cuiusq; modum excedat, augetur. Id ergo quod multũ est ad illum refertur: tunicę verò tentio spectantis ad eam mediocritatis præfert excessum: nam neq; tendi hanc ex vsu est naturæ. Multus igitur vterq; est sanguis, tum qui ad naturæ commoditatem, tum qui ad tunicæ tentionem respicit. At vtriusq; meminit Erasistratus, nõ distinctè quidem, nec perinde vt ego

" apertè modò, vsq; eò tamen, vt duplicem rei naturam esse ostendat. Nam cum ait: Cum igitur in-

" ter eius initia mediocriter infarciuntur vasa, seipsis valentiores ac robustiores præter solitũ fiunt.

" sanguinis nimietatem supra id quod cuiq; natura fert indicauit. In quibus autem subiungens de-

" inceps inquit: At vbi magis procedunt plenitudine, brachia & manus & tibiæ adimplentur. ex-

C cedentem modum vt ad ambiẽtes sanguinem tunicas dictum designat. Quo fit, vt sanguinis incrementi suprà φ postulet natura termini duo sint, vnus in implendis venarum tunicis in tumorem, supra naturalem cuiq; modum sese attollentibus: alter in quo etiam præter id tentio accidat: cum horum neutrum in multitudine ad facultatem relata cernatur. Atq; de ijs satis ẽt hæc sunto.

De rubore ac cæteris indicijs quibus plethora, vitium humorum, ac multitudinis species significantur. CAP. II.

RVbor autem quem ipsum quoq; commemorant, non simpliciter multitudinis, sed sanguinariæ multitudinis indicium est. Cæterùm is quoq; distinctiones easdem quas tumor, expectabit: nimirum si ob extrinsecorum aliquod constet, verbi gratia solem, vel balneum, vel excercitationem, vel iter, vel, vt semel dicam, caliditatem: sic & ob iram, & verecundiam, atque eiusmodi vniuersa: febres etiam acutæ eius generis sunt. Cùm itaq; corporis totius æqualis extiterit dispositio, nullum autem ex dictis adfuerit, tunc erit rubor sanguinariæ in toto animali multitudinis nota: sin minus, certè in parte illa in qua visitur. Etenim phlegmonas quoq; siue in musculis siue in cute consistant, talis consequitur color, qui plethorici morbi sunt. Sed de phlegmonis dictum abũndè est alio libro, in quo de tumoribus præter naturam agimus, ostendimusq; eos

D omnes ab humorum aliàs in partem aliam decumbentium copia constitui. Nunc verò non de ijs, sed de illa, vt suprà diximus, multitudine sermo est, quæ plethora dicitur, consistente in corpore toto immodica humorum portione. Porrò non ita in corpore toto consistere dicimus multitudinem, vt genus corporum læsum vtrunq; sit & vasorum & carnium: contingit enim quandoq; & alterum duntaxat: vt si vel vtrauis pars malum contraxerit, id non in particula quapiam vna duabus'ue, sed vel in toto animali, vel in particulis quamplurimis ac præstantissimis acciderit. Proinde & tumorem qualis sit deprehendere viri est in dignoscendis rebus apprimè exercitati. Igitur in carnoso genere carnium ipsarum tumor alius est, alius humorum, carne humiditate superflua lanæ cuiusdam aut spongiæ instar impleta: Verùm eiusmodi multitudo in carnibus, ei quæ secundum enchyma vocatur in vasis, proportione consentit: altera, ei quæ ad vires refertur, aut cũ grauitate existit: nobis minimè oblitis, de composita carne an de musculis differatur nihil referre, audiendosq; musculos esse, si quando de multitudine carnibus insita sermo habeatur, nõ simplicem carnem illam, quam nonnulli parenchyma nominant. At verò in arterijs ac venis relata ad vim multitudo laborantibus ipsis non perinde percipitur, sed qui natura sentientissimi sunt, obscura quædam & profunda grauitas in corpore solis talibus repræsentatur. Iccirco signa quædam alia id genus multitudinis clariora sunt exploranda. Cùm verò bona pars medicorum

eam supinè ac negligenter tractauerit, alijq́ nullo pacto considerauerint, quidam verò imperfe- E
ctè sint persecuti: signum arteriarum motu repertum certius nullum, quem in opere de pulsibus
quo ad satis est explicuimus. Magna enim ex parte vnà cum arterijs venæ in plethora ob mutuā
vasorum confluentiam constituuntur, quam pluries alibi demonstrauimus. Interdum porrò col-
lecti in venis tenaces crassiq́ humores non facilè in arterias deriuantur, sed rarò fieri id genus so-
let: transfluunt enim prorsus humores, nisi crassi ad summum ac lenti fuerint. Quamobrem in
eiusmodi dispositionibus euidens nullum congestæ in venis est signum multitudinis, ex motu
verò arteriarū desumi non potest, tametsi quammaximè Nicarcho ac Praxagoræ videatur: quanq̄
arterijs nihil sanguinis tradunt. In alijs porrò plethoræ dispositionibus, notis ex pulsibus obser-
uatis credendum est, quas suo tractatu exposuimus. Verùm species multitudinis, cū. s. æqualiter
in corpus totum porrecta est, distingui hac ratione conuenit. Ruborem præ se fert, sanguinis co-
pia: flaua bilis, pallorem: pituita vbi dominatur, ad albidius q̄ natura postulet: vt si potior sit atra
bilis, ad nigrius declinat. Porrò singulis ijs quos enumerauimus, iuxta sanguinem quoq́ oportet
augeri. Nam si lutea sola & flaua dicta bilis aliquando vt in ictericis superauerit, non etiam talis
affectus plenitudo, aut plethorica dispositio, sed humorum vitium est. Indem quoq́ in atra bile,
ac pituita. Cùm verò, vti prius monuimus, vel grauitas vel tumor supra naturā fuerit, plethorica F
eiusmodi appellata est dispositio. Cæterùm dominantis humoris speciem ex colore oportet co-
gnoscas. Bilis aūt sola symptoma plenitudinis inseparabile præstare neutrum potest, neq́ tumo-
rem, neq́ grauitatem. Nam proueniet ab hac alius quidam affectus antequā eatenus increuerit.
Sola autem, si modò id liceat, pituita, neq́ hæc simpliciter omnis, sed quæ in eo hydropum gene-
re, quos græci leucophlegmatias vocant, existit, poterit in toto corpore abundare. Enimuero
crudum quoq́ humorem appellatum genus quoddam vnum pituitæ in præsenti sermone con-
stitui oportere compertum est: quando si diuersum ab illa posuerimus, ex tali etiam humore diffe-
rentiam insuper multitudinis ijs, quas nuper diximus, adijcere est necesse. Humor autem is alia
pituita crassior est, ac minus flatulentus: qualis in vrinis subsidet, ijs præsertim quæ ex edacitate
sedimen multum fabaceæ pulticulæ simile obtinent: quin & corporibus ijs quæ ab excercitatio-
nibus abstinuēre, cibis verò quamplurimis, ac balneis post sumptos cibos vtebantur, sæpe eius-
modi humor confertim per aluum descendit: sed & vnà cū hoc humore, perinde ac cū pituita de-
color quædam in toto corpore subest albedo. Ex cæteris pituitæ generibus vnum dulce est, aci-
dum alterum, tertium salsum: fiuntq́ ex dulci somnolenti, famelici ex acida redundante: vti cū sal-
sa superauerit, siticulosi: ex crudo verò quem diximus, minimè appetentes. Quæ ad somnos atti- G
nent, ex prædictis quidem pituitis omnibus paulò supra modum naturæ sunt: at crudus humor
perinde ac dulcis pituita apertè somniculosos facit. Nam alibi demonstratum est, sentiendi prin-
cipio humescente ac frigescente, comatosam dispositionē sequi: quo modo insomniam, siccescen-
te ac calescente. Ea propter & biliosi ex vtraq́ bile insomnes. Comitatur verò atram præcipuè
tetricus aspectus, & animi molestia ac tædium, idq́ præter rationem. At verò si in toto corpore
prædicti non redundent humores, in particula verò quapiam vna collecti fuerint, tumores præ-
ter naturam corporibus ipsis moliuntur, de quibus alibi declaratur. Atq́ ipsa porrò nunc dicta
symptomata, vitio coloris excepto, ex eorum numero sunt, quæ cerebrum & stomachum occu-
parunt. Nam cerebro aliàs aliter dispositio, vigiliæ ac somni: stomacho verò, cibi appetentiæ fasti-
diaq́ gignuntur. Enimuero os ventriculi nunc stomachum dictū esse constat, in quo pituita con-
gelita, vt paulò antè dictum est, appetentias comparauit. At biliosi in flaua quidem bile sitibundi
erunt, ac stomachi fastidio laborabunt, osq́ ipsis amarum est: ex atra verò, mœsti, & tetrici & hor-
ribiles, & sitis expertes, ac saliua referti: cæterùm non omnes cibum auersantur, sed & eorum
aliqui fame conflictantur, nimirum ij quibus atra bilis qualitatem acidam superantem obtinet.
Id fieri cum malignior ea redditur, solet. Vsque dum autem velut sanguinis limus duntaxat, nec- H
dum planè acida fuerit, honestius forsitan, quoad melancholicus humor dicitur, nec eiusmodi hu-
morem atram bilem vocare, verùm vt soleo, melancholicum, q̄ ad atram bilem factam propè ac-
cedat. Sed de vitiosorum humorum differentia nunc differere tempestiuum non est, quandoqui-
dem nec multitudinem eos appellari dixi. Nobis verò non simpliciter, quod quouis modo abun-
daret, inuenire, sed de multitudine considerare propositum erat: ea autem est humorum in toto
animalis corpore exuperantia. Nihil est igitur q̄ neq́ tumorum singillatim species, neque caco-
chymiæ hoc sermone cupias audire, sed cū aut cuncti humores pro veteri proportione aucti fue-
rint, aut vnus ex ijs breuem quendam ceperit excessum. Potest ergo sanguis in plethoricis dispo-
sitionibus excessum amplissimum adipisci, nullus aliorum potest. Humorum enim prauitas id
genus, non etiam multitudo, neque plethora nuncupatur. Eam ob rem pulsus quoq́ in cacochy-
mijs proprij, ad amussim sunt humorum naturæ: in supradictis verò multitudinibus non perinde
euidentes seruant differentias: quoniam superfluens humor omnino cū copioso sanguine est. At
cū præualuerint vehemēter, ex flaua quidem bile, pulsus tales fiant necesse est, quales corde sicce-
scente ac calescente consequi diximus: ex atra verò, tales rursus, quales fieri censuimus si refrige-
raretur siccareturq́: eadē ratione si quādo vicerit alios pituita, frigidæ atq́ humidæ dispositionis

progņatos

A prognatos pulsus efficiet. At verò sanguinem qui planè secundum naturam sit, nulla veteris status alteratio sequitur. Quòd si redundet humidior, pulsus vnà quoq; alterantur: quemadmodum si calidior etiam ac frigidior se ipso reddatur. Eiusmodi omnia in opere de pulsibus distinctè tradidimus. Nũc eatenus dixisse sufficiat, quòd ex ocio & humido victu sanguis seipso redditur humidior: quòd plus habeat aquosorum excrementorum. Ex ira autem, & exercitationibus, & aestibus, & frictionibus, & medicamento calefaciente, & victu consimili, & vinis meracioribus, ac vetustioribus, calidiorem: sicut & ob frigiditatem aliquam recentem, frigidiorem. Si quis autem liberalius siccioris temperaturæ cibis, non aliqua verò intemperie alia præditis fuerit vsus, ficcior ille sanguis euaserit. Nihilo secius & in coniugatione humidior & frigidior, vel frigidior & siccior, calidiorq; & humidior, vel calidior sicciorq; dictis de causis efficietur, nullo scilicet aliorum humorum exuperante. Quòd si & ob illorum mistionem ad iniustam temperiem deuenerit, talis intemperies cum cacochymia constabit, quæ & nunc etiam vel calidiore sanguine facta, vel frigidioreq; & humidiore, proq; sex alijs vitiosæ temperaturæ generibus dicitur. Octo enim fuere vniuersæ, cæterùm modo diuerso, non vti cum solus ipse per se talis erat. Pulsus autem pro octo illis intemperiei differentijs propriam formam eam obtinebunt, qualem in commentarijs de pul
B sibus exposuimus.

Quando vnicus sanguis, quando cæteri cum ipso humores augeantur, ac de ui singulorum multitudinis indiciorum. CAP. 12.

VTrum verò sanguinis vnius sit, vti diximus, an ob aliquam humoris admistionem, distinguere conuenit, & corporis totius colore adiuncto, & alijs symptomatibus quæ de somno & vigilia, vel cibi appetitu ac fastidio, aut eiusmodi aliquo dudũ dicta sunt, & victus ratione ante gressa, & exercitationibus, & ijs quæ ipsi ægrotanti accidere consueuerunt: ad hæc & anni tempore, & regione, & naturali corporis densitudine ac raritate. Præstat enim ex omnibus, non ex vno duobus'ue fidem diiudicationi arrogare, planè intelligentes ipsi vni in arte plurimùm coniectandi munus impertitum, dico aũt parti huic artis dignoscendi, vniuersæ, non solùm quæ ad humorum vitia vel multitudinem spectat, quæ nunc explicare nos instituimus. Nam quæ ad functiones vel causas morborum vel curationes pertinent, magis scientiariam habent cognitionem. Dictum de ijs ipsis alibi fusius est, satisq; erit in præsentia proposito quo ad res postulat præfinito, ibi finem libro imponamus. Sufficere autem sermo poterit in exemplo exquisitus pensitatusq;. Statuamus itaq; febre vacare hominem: tum ei venas in tumore ampliore, ac corpus rubrius vni
C uersum. Spectandum igitur nulla ne calefacientium huic propinquauerit causarum. Si enim conspicuum sit, vsque adeo supersedere diiudicationi satius est, dum ex illa motus in toto corpore conquieuerit: quoniam neque excandescentem, vel lotum vel lauantem se, vel excercitatum, vel qui vino recens indulsit, aut alia quauis ratione concalefactum, ad diiudicationem deducere conuenit: sed eum qui in extrariarum motionum omnium quiete existit. Nam si illo tempore talis appareat, sanguis homini abundat. Hinc alia perpẽdenda, ea primùm quæ vim maximam obtinent, tum deinceps reliqua. Hæc esse ostendimus grauitatem, & tentionem, & segniciem ad motus: deinde quæ ad pulsus, & vigilias, & somnos, & ciborum appetentias ac fastidia, & quæcunq; alia ad id genus pertinent: postea verò quæ singula præcesserunt ac plenitudinẽ moliuntur, num solita excretio retẽta quæpiam sit, num neglecta exercitatio, num ciborum alentiorum copiam assiduè ingesserit, num post cibum assumptum insolitis vtatur balneis: ad hæc etiã, an talis homo plethoricis sæpe arripiatur morbis. In omnibus his & ea quæ ex loco & anni tẽpore obseruantur aut si quid eiusmodi aliud est, addenda: nec omnibus par, vti neq; in artis partibus alijs, tribuenda est causa. Sunt enim ex indicijs quædam scientiaria, quemadmodum tentio, & grauitas, & venarum turgor, & pigritia, & color, & pulsuum motus, secretis cunctis videlicet recentibus motioni-
D bus. Quædam verò ijs inferiora sunt, atq; interuallo superantur, vt excretionum suppressio, & iners vita, & copiosiores escæ alentioresq;, & à cibo ingesto balneæ: quæ tamen à scientificis non longè absunt, si vniuersa conueniant. Tertium post hæc ordinem habent, an plethoricis homo familiariter excipiatur morbis. Deinceps verò quæ ea omnia secundum regiones & tempora constituunt: nam hyeme quidem ac vere, & frigidis locis, & bene temperatis, multitudinem magis aggregant: minus, calidis & siccis temporibus locisq;. Ita verò & qui superficie densa sunt, magis: parcius, autem qui rara.

GALENI DE TVMORIBVS PRAETER NATVRAM LIBER.

Horatio Limano interprete. F

ARGVMENT. LIBRI.

Quæ cauſæ ſint & nomenclaturæ tumorum præter naturam.

Quid ſit tumor præter naturam. CAP. I.

X his quæ corporibus accidunt, id vnũ eſt, ad quod indicandũ onci vo-
cabulo vtuntur: ſic enim Græci ſpatium in longitudinem, latitudinem,
& profunditatem nominarunt: (Latini tumorem appellant) interdum
etiam quod eſt ſupra id, quod eſt ſecundũ naturam, incrementũ, oncon
dicunt: (tumorem latino ſermone) quæ res non ægrotis ſolum in parte
qualibet, ſed etiã ipſis ſanis ineſt. Nã & obeſi aucti ſunt ſupra id quod
eſt ſecundum naturam in profunditatem & latitudinem, nondum tñ
præter naturam ſe habent: vt.n. ſæpe dictum eſt, tertia quædam conſti-
tutio eſt ea quæ eſt corporum non natura diſpoſitorum. Hæc eſt media G
inter ea corpora quæ ſe habent ſecundum naturam, & ea quæ ſe habẽt
præter naturã. Obeſus igitur aut tenuis nõ præter naturã eſt, ſed tñ alter quidẽ eſt ſupra id quod
eſt ſecundum naturam, alter verò eſt infra, vterq; autem non natura diſpoſitus eſt: quem verò tu-
mor ex aqua intercute occupat, aut quem tenuitas ex tabe, ambo ij præter naturam diſpoſiti ſunt.
Nunc aũt in præſenti libello propoſitũ eſt conſiderare de tumoribus præter naturam, qui & totũ
corpus occupant, & quãlibet eius partem: eo tñ etiam determinato, q excessus diſpoſitionũ quæ
non natura ſunt, præter naturam ſunt: læſio verò actionis eſt terminus exceſſus earum. Sed de tu-
moribus his longiori oratione non eſt opus. Omnes enim homines cognoſcunt, non ſolùm ipſi
medici, q plus carnis & adipis q̃ iuſtum eſt eos tumores generat: alios autem quicunq; ſecundum
diſpoſitionem ipſorum corporum, non ſolùm ſecundum quãtitatem primã ab eo quod eſt ſecun-
dum naturam excedunt, iam conſideremus, à phlegmone .i. inflammatione incipientes.

De inflammatione. CAP. 2.

SOlent Græci nomen hoc dicere de partibus quæ in maiori tumore ſunt, carnoſis, intentis, re-
nitentibus, pulſanti dolore dolẽtibus & calido, & rubẽtibus. Quæ verò cauſa eſt, ob quã hæc
ſymptomata fiant, non modò nõ multitudini hominũ, ſed ne ipſis quidẽ medicis omnibus cogni- H
tum eſt. Plures.n. eorum via aliqua inquiſitionẽ ipſam non faciunt, ſed quod ipſis videt, id ſimpli-
citer enũciant. Cõſideratio verò fieret, ſi quis via hac procedat. Tumor maior nunq̃ circa corpus
vllum fieret, niſi eius ſubſtãtia ex duabus rebus altera affecta ſit, vel vt à multo calore, veluti infer-
ueſcens fundat, aut foris aliquã nouã ſubſtantiã aſſumat. Cum.n. fundit, in ſpiritus vertit, & refri-
gerata priſtinũ tumorem reſumit facilè: ſpiritum aũt in partibus inflãmatis non videmus conten-
tum vt in alijs tumoribus multis: & eædẽ inflammationes refrigeratæ neq; ſtatim neq; ſemper ad
priſtinã conſtitutionẽ redeunt. Manifeſtũ eſt aũt ex inciſione q ſpiritus nõ continetur. Si.n. inci-
datur pars inflammata, apparet ſanguis multus effuſus, & totus locus euidenter ſanguine plenus,
quẽadmodũ ſpongiæ madefactæ: ſpiritus verò neq; ſtatim excidens, neq; pòſt. Sed color quoque
ſanguinis ſolus ꝓprius ſimul & inſeparabilis eſt: partiũ.n. corporis vel humorũ nihil aliud eſt ru-
brum præter carnẽ & ſanguinẽ. Sed neq; multitudo carnis eſt affectus inflãmationis, & ſi ẽt mul-
titudo carnis in corpore conſtituat ſola ſine ſanguinis multitudine: tumor quidẽ maior fit q̃ pro
modo naturæ, color aũt in terminis ſalubribus ꝑmanet, neq; priſtinã naturã euariat. In nulla.n.
re quæ ſecundũ ſubſtantiã auget, intendit priſtinus color: ſic.n. & nix magis alba fieret, & pix ma-
gis nigra, & aurũ magis flauum. Incrementũ igitur ſubſtãtiæ diuerſa res apertè eſt ab alteratione:

nam

A nam augetur secundum quantitatem, alteratur verò secundum qualitatem. Est autem & color
quoq; indiciũ qualis substantiæ nõ quãtæ: hanc ob rẽ multitudo carnis, diuersa res est ab inflãma-
tione. Eandem quoq; ob rẽ existimaret quis in ipsa abundare humorẽ sanguinis. Sed & cũ vlceri
bus quoq; maximæ inflãmationes interdum fiunt, & apparet quædã effluens sanies aquosa & te-
nuis, ipso loco circũ cruento apparente. Necesse est igitur in hoc densitatẽ carnis quã in terminis
vulneris sibi ipsi assumpsit, in eam mediocritatem venire, vt ipsas sanies excidere cõcedat, sangui
nem verò eius intus includat. Et sanies quantò tenuior est sanguine, tantò aut etiã magis crassior
est spiritu. Quare si caro vulneris ipsas sanies excidere concedit, & ipsum spiritũ certè cõcessisset.
Eo aũt semel euacuato, desisteret inflãmationis tumor. Profectò sic fieri apparet in ijs partibus in
quibus spiritus verè est aggregatus. Dissectis.n. ipsis, statim cõsidet omnis tumor. Sed generatio
quoq; inflãmationis quæ in vulneribus fit, testis est. In principio.n. recentibus adhuc vulneribus
multitudo sanguinis excidit: supprimit̃ aũt statim aut nobis refrigerãtibus, aut sponte à continẽti
refrigeratus. Sed cõprimẽtibus quoq; nobis manibus, aut deligãtibus, ꝓhibitus effluere retinet̃.
Dein in oris dissectorũ vasorũ retentus & occlusus, cogit̃ & concrescit, non secùs ac grumus, præ-
terq̃ ꝙ grumus est aggregata cõcretio sensibilis sanguinis: quod verò in vlceribus fit, non aggre-
B gatim, sed in paruis & multis oris dissectorũ vasorũ sistit & crassum reddit sanguinẽ. Cũ igit̃ hic
crassior est, vasorũ verò oræ angustiores, sanguis iam retinetur, sanies verò excidit. Hæ oẽs conie
cturæ maximæ sunt, ꝙ inflãmatæ partes sanguine abundant. Calidior quidem est q̃ pro modo na
turæ, in ijs quæ inflãmata sunt: non tñ eatenus calidior, vt sola fusione tñ tumorẽ efficiat. Multæ
aũt tibi huius quoq; rei coniecturæ sint. Prima quidẽ exardentissimæ febres: quantò.n. vehemen
tior est in his calor eo q̃ in partibus inflãmatis est, tantò tumorẽ maiorem esse oporteret. Secunda
coniectura est, ex ipsa sanguinis substãtia: non.n. vt pix resinaq; & cera à frigore cõcreuit, sed sem
per & natura calidior est. Illis, cũ calefiunt, ad contrariũ est transmutatio: sanguini verò natura ca-
lido tumor quidem paulò maior fieret, non tñ tantò, quãtò inflãmationes partes affectas attollũt.
Pix quoq; & resina & cera in tñ calorẽ venientia in quantũ veniunt ea quæ inflãmata sunt, parũ
sup̃ principium augent̃. Non exigua quoq; præter ea quæ dicta sunt, hæc tibi alia coniectura est,
ꝙ tumor partiũ inflãmatarum propter solã fusionẽ non fit: alteratio sanguinis exigua quidẽ est in
calore, tumor verò non paulò maior est. Id vero quod apparet, tibi sit idonea cõiectura. Nõ enim
vt resina & pix & cera vehemẽtius incalescẽtia, ad plurimũ fusionis veniũt: sic sanguis quoq;, sed
seruat q̃uis in igne coquat̃, pristinum tumorẽ, aut in nullã aut omnino in minimã magnitudinem
C elatum. Dictũ est à me suprà quoq;, ꝙ refrigeratis inflãmationibus nõ semper desistere contigit:
Vigentẽ.n. & magnã in qua impactus est fluor, & si vehementius refrigeras, tumorẽ non tolles,
sed liuidã frigidamq; efficies partem, & in scirrhum mutabis affectũ. Facillimè verò antequã im-
pactus sit fluor, refrigerãtibus & adstringentibus repellit̃, & maximè cum exiguus est. Tenaciter
verò antè impactus nihil ab adstringentibus iuuatur, euacuatione verò eget. Inuentum igitur est
à medicis tum non modò calfacientibus discutere, sed etiam aliquid ipsius sanguinis sensibiliter
euacuare scarificationibus in cute factis. Omnia igitur hæc magna indicia sunt, ꝙ inflãmata pars
humore sanguineo plena est. Immodicè autem calida non statim ab initio sed tempore fit, reten-
ta propter obstructionem omnium foraminum pristina perspiratione: necesse igitur est & san-
guinem moram trahentem putrescere: Quæ enim calida & humida corpora calido loco con-
gregata sunt, omnia facilè putrescunt, si neque euacuentur neq; refrigerentur: quare quæ ex pu-
tredine eius est caliditas, ei superuenit quam antè habebat. Quòd igitur per partes inflammatas
in ipsis vasis plus sanguinis aggregatum est, tumoribus earum coniectandum est. Nihilo minus
eo quoq; ꝙ venę prius ob paruitatem visum effugientes, apparent, non sanè in inflammatione ge
nitæ, sed eò ꝙ sanguine repletæ sunt, in tantum magnitudinis elatæ, vt sensibiles fiant. Maximè
D autem in oculis accidere hoc videtur, & pene, & mammis. Quòd verò omnis quoque caro, cuius
iam maximeq; affectio est inflammatio, repleri fluore sanguineo videatur, & color & tumor ipse
ostendit. Quare & humida omnis & madescens vt lana & spongia, apparet. Huius rei testis est
quæ effluit sanies, cum inflammatio ostiolum habet. Iurè autem arbitror, & ipsa cutis, vnà cum tu
moribus eorũ quæ subiacent, attollitur & circuntenditur. Et interposito tempore & ipsa de fluo
re aliquid accipit, vt vasorum tunicæ quoq;, sic quoq; & ipsæ quæ in inflammata parte sunt, mem
branæ: quin etiam ipsi nerui & tendines tempore procedente ipsius inflammationis participant:
interdum tamen vulneratis ipsis aut aliter affectis, ex illis ipsis primò ipsum malum incipit. Vni-
uersaliter verò nihil inflammatæ parti, secundum naturam exactè se habere perseuerat, cùm mo-
ra inflammationi est, sed omnia cum carne de fluore fruuntur: vt nonnunquam ipsa quoque ossa
attingat, quemadmodum ex ipsis promouetur interdum primò affectis. Cùm igitur secundum
naturam se habet, laxa cutis est non obesis quidem: & locus qui interest, vacuus est, cui ipsa insi-
det. Eodem modo loca quæ in carne sunt, de quibus in anatomicis aggressionibus dictum est,
inania omnia sunt, maximè quę circum arterias in circulo earumdilatationibus disposita sunt. In
inflammationibus autem omnia sanguine replentur, ex vasis quidem ipsis per tunicas resudan-
te, in omni verò carnis particula more roris permisto.

De abſceßibus & Empyematis. CAP. 3. E

CVm autem ipſo procedente tpe vincit quidem natura, coctus verò ſit omnis fluor & factus pus, extra carnem expellitur à virtute quę in ea eſt depultrix rerũ alienarum. Vbi igiť vel foramen naturale conſpicuũ eſt, vt riuus effluẽtibus excremẽtus paratus, vel ipſe locus ibi rarus eſt: ex pure pars expirat, pars ſenſibiliter effluit. Vbi verò circunſidet cutis denſa & dura, qualis eſt quæ extrinſecus nobis eſt, ibi retineť pus, & à ſubiecta carne eã abducit: pòſt & acrimonia perrodit, & exit foras, niſi quis eã ſcarificare pueritat. Victa aũt à fluore natura, non in pus, ſed in alienã quandã mutationẽ aliàs aliã deuenit ſanguis. Cõmuniter verò oẽs hi à pluribus medicis abſceſſus vocanť, & maximè qui intus in profundo ſunt. Nõnulli verò non oẽs ſic appellãdos putãt, ſed eos ſolũ qui ipſam alterationẽ non in conſuetũ & bonũ pus, ſed in corruptionẽ aliam quandã habent. Vt ſuppuranna omnia alıj quidẽ empyemata vocant, alıj verò diapyemata: quẽadmodum ipſum empyiſcωn, & diapyiſcωn. Nõnulli verò non ſic, ſed cũ in viſcere tale aliquid factũ eſt, id ſolũ empyema nominãt, & qui ſic affecti ſunt, empyus. Rurſus quidã alıj medici eos ſolos empyus nominare rectè putãt, quibus inter thoracẽ & pulmonem pus aggregatum eſt. Nomina igitur (id quod à me ſemper dictum eſt) eatenus curare oportet, vt dilucida ſignificatæ rei interpretatio ſit, ipſas aũt res de quibus oratio habeť, inuenire ſic ſtudendũ eſt, vt nihil ex his lateat: oẽs enim hę ad F curandi methodũ præparationẽ afferunt, qua methodo diſpoſitionibus ipſis nõ earũ nominibus medemur. Huius igitur rei ſemper memores, ad eas quæ ex ipſis rebus reliquæ ſunt, eundum eſt.

De ſinibus & eorum curatione quando calloſi fuerint. CAP. 4.

CVm corpora pus excoriat, abducitq; & diducit ipſa à ſubiectis continentia, dein euacuato quoquò modo pure, nequeunt quæ diſtant priſtinã conſtitutionem recipere, affectus nominatur ſinus. Niſi verò quis celeriter eum curet, callum contrahit, & durus efficitur ſpatio tpis, nec ſubiectis agglutinari poteſt. Coercetur tñ ſiccatus à medicamentis & ratione victus, vt habere ſanitatem irreprehenſibilẽ pars videať. Si quidem perpetuò quis accurato victu vtens, ſalubre verè & ſuperfluitatibus vacans corpus habet, cohibitus manet ſinus: ſuperfluitate verò aliqua ſubnutrita, rurſus repletur, rurſusq; fit qui ab initio fuit abſceſſus, iterumq; vt cõuenit medentibus euacuatur, ſiccaturq;, & coercetur, & ſemper longè faciliora ei hæc omnia fiunt, ꝗ ıjs quæ primo abſcedunt. Neq;.n.ꝙ diuelluntur dolent partes: etenim iam diſtant, celerrimeq; repleť, facilè fluorẽ ſuſcipiente ſinu. Quin & celeriter euacuatur, via ipſis effluxionibus facta: vt ſi agglutinatæ partes fuerint, rurſus doleant, cũ rumpitur abſceſſus. Non ſolum verò ex inflãmatione generatio abſceſſibus eſt, ſed ẽt ſtatim ab initio nonnunꝗ propter alium aliquem humorem ſpatio tpis excoG riantem, & abducentem à ſubiectis ea quæ continent. Igitur & inciſi omnigenam ſpeciem humidorum ſolidorumq; corporũ intus habentes apparẽt. Etenim cœno, & vrinæ, & grumo, & ſucco mellito, & muccoſo, & oſſibus, & lapidibus, vnguibusq;, & pilis, in abſceſſibus inueniunť ſimilia corpa. Quin & animalia ſæpe inuẽta ſunt, oĩbus ferè ex putredine generationẽ habẽtibus ſimilia.

De fiſtula, Atheromatis, ſteatomatis, & meliceridibus. CAP. 5.

EST verò & quæ fiſtula nominatur, anguſtus & longus ſinus, quæ ſicut alıj ſinus coercetur, & rurſus abſcedit ob influxum ſuperfluitatum, quẽadmodum illi. Atheromata verò, & ſteatomata, & melicerides alıj quidem inter abſceſſus reponunt, alıj verò ad aliud genus referunt. Patet aũt & natura horũ ex ipſis nominibus. Pulticulæ.n. aliquid ſimile in ipſis atheromatis inuenitur, melli verò in ipſis meliceridibus, ſeuo aũt in ipſis ſteatomatis. Vt plurimũ verò tunica quædã mẽbranoſa omnia hæc cõtinet. Hi igitur oẽs præter naturã tumores ſunt. Præter hos quoq; carbunculi, gangrænæ, & herpetes, & eryſipelata, ſcirrhiq;, & œdemata, & cancri, & inflatiões, quæ neq; ipſa ignorari à medico oportet, ſed diligẽter cõſiderari & ſingulorũ generationẽ & ſubſtantiam.

De Gangrænis & carbunculis. CAP. 6.

GAngrænæ quidẽ & carbunculi, cũ qui veluti inferbuit ſanguis, ꝓpeq; inflãmationẽ eſt, cutẽ H peruſſerit. Quapropter & cũ cruſta fiũt, & bullæ pręcedũt vlceri, quẽadmodũ in ambuſtis, febremq; acutiſſimam afferunt, & periculũ de vita propinquum. Nigra verò vbiq; & cinerulẽta apparet carbunculorum vlceris cruſta: non tamen vt in alıjs, inflammationis quæ circum eſt, color ruber eſt, ſed ad nigrius declinat aliter, ꝗ̃ quæ ſanguine ſuffuſa ſunt, aut quæ algore frigẽt. Nõ enim vehementer liuidus, vt in illis, tumor eſt, ſed habet aliquid ſplendens, vt bitumen & pix: talis autem eſt exacta bilis atra. Malignitas igitur vlcerum quæ in carbunculis ſunt, inde eſt: par eſt enim aut ab initio ſtatim, aut perallatum in ipſo feruore ſanguinem melancholicum fieri.

De Cancris. CAP. 7.

IPſa verò ſine feruore atra bilis cãcros efficit, eoſq; cũ vlcere, ſi acrior ſit. Hãc ob rem nigriores colores ſunt ıjs ꝗ inflãmata ſunt, et minimè calidi. Impleнť aũt venę in his et intẽdunť magis, ꝗ̃ in inflãmationibus: minus.n. excidit è vaſis in circũiectã carnẽ ob craſſitudinẽ humoris ꝗ cãcros gignit: nõ tñ rubrę quoq;, vt in inflãmatiõibus, venę ſunt: ſed hoc quoq; ꝓ rõne infeſtãtis hũoris.

De Gangræna quæ poſt magnas inflammationes exoritur. CAP. 8.

SEquitur aũt magnas inflãmationes quæ gangræna vocať, quæ & mortificatio eſt affectæ partis, & niſi qs ei celeriter medeať, facilè mortificať quæ ſic affecta pars eſt, quæq; continua ſunt apprehendit,

A apprehendit, hominemq; interficit. Cum enim validè obstructa sunt per maximas inflammationes, & ora vasorum & foramina omnia quę cutis sunt, naturali perspiratione priuata, quę sic laborant corpora, facilè mortificantur. Et primum quidem eorum coloris ipse flos extinguitur, qui cũ inflammationibus erat. Deinde dolor & pulsus pereunt, nõ sedata quidem dispositione, sed ipso sensu mortificato. Inseparabilis autem ab inflammatione magna pulsus est: sic autẽ nominare videntur antiqui motum arteriarum ipsi laboranti sensilem, siue sine dolore siue cum eodem fiat. Quare in inflammationis symptomatis pulsui quidam addunt hoc, cum dolore. Hæc in nomine quidem controuersiam habent. Melius autem est generationem eorum scire, appellatione neglecta. In ipso quidem secũdum naturam, motus arteriarũ insensibilis nobis est: in ipsis verò inflammationibus, sensibilis cum dolore. Percutit enim arteria, cum dilatatur, quę circum corpora sunt, & percussione dolemus propter inflammationem. Cum verò ipsa quoq; iam tunica inflammata est, percutiens simul & quæ percutitur, dolorem geminat. De his quidem satis dictum est.

De erysipelate, herpete, œdemate, & scyrrho. CAP. 9.

Dicendum deinceps de biliosis fluoribus. Vicit enim nescio quõ medicorũ mos, vt siue bilẽ nominemus simpliciter, siue biliosum humorẽ, audiamus pallidam amaramq;, nõ acidam
B & nigrã. Illam.n. semper cũ adiectione nominant, appellationi humoris colorẽ adiungentes. Cũ igiť biliosus fluor decubuerit, q exactus quidẽ est, cutẽ vlcerat: qui verò aquosa sanie sanguineúe mistus, minus est acer, magisq; in tumorẽ attollit partem, q̃ vlcerat. Hoc quidem erysipelas nominatur, alterum herpes. Humorem verò qui fecit, & color & calor affectionum indicat. Cùm autẽ rursus acer ipse, alter quidem minus talis, alter verò magis: sciendũ est ex acriore herpetem esthiomenon constitui, sic enim ipsum nominauit Hippocrates: ab altero verò alterum, cui nõnulli post Hippocratẽ miliaris nomen posuerunt, quia milijs similes eminentias efficit in cute. Mihi quidẽ talis fluor pituita mistus videtur: alter verò exactæ bilis esse: hanc ob rem cũ corrosione fit, ipsum cutis continuum semper apprehendente affectu, vnde ei nomen est. Æquali verò sanguine bili misto, in medio amborum erysipelatis & inflammationis affectioni species & natura est. Si verò alterũ multùm superat, ab ipso superante appellatio affectui est. Prædicatur verò quod ei mistum est. Erysipelas igitur inflammatoriũ ex flaua superante, inflãmatio verò erysipelaris sanguine superante dicitur. Similis cæterarũ quoq; mistionum interpretatio est. Inflãmatio scirrhosa, & scirrhus inflãmatorius: œdemaq; inflammatoriũ, & œdemosa inflãmatio. Quatuor.n. hi sunt qui frequenter fiũt affectus propter influxum humorũ, erysipelas & œdema inflammatioq; & scirrhus.
C Erysipelas igitur, vt dictũ est, bilioso fluore superãte: inflammatio vero sanguineo: œdema tenui cõstitutione pituita: vt crassa quidẽ & glutinosa, alterũ scirrhorum genus. Alterum.n. fex sanguinis efficit. Est aũt ipsa quoq; duplex, altera quidẽ species, quam Hippocrates nigrã vocat: altera verò & ipsa quidẽ nigra est, propriam verò appellationem habet: nominatur.n. atra bilis. Huius quidẽ cancri: alterius verò nigræ vna quædã scirrhorum species effectum est. Distinguitur verò ab altera pituitosa colore, cõmunia verò ambarũ sunt, maior q̃ pro ratione naturæ tumor, idemq; sine dolore, & durus. Et vtriusq; generatio interdum quidem ab initio, aliquando verò ex lapsu, aut inflammationis, aut erysipelatis, aut œdematis, cum immodestius refrigerata sint.

De effusis & nigroribus. CAP. 10.

Propinqua verò scirrho sunt & quæ effusa vocãtur, & nigrores: senibus maximè contingentes collisis venis. Ex his aũt sunt nonnulla, vt dictum est, nigra: maximeq; senibus fiunt hæc ꝑpter leues occasiones. Nonnulla verò rubri nigriq; in medio, quæ liuida vocantur. Omnia autẽ hæc fiunt sanguine è venis effuso, nunc quidẽ per tunicas contusas, nũc verò in finibus reseratas.

De aneurysmate, & syderatione. CAP. 11.

Ore aũt in arteria facto, affectio aneurysma vocať. Fit aũt vulnerata ea, cũ ad cicatricẽ deue-
D nerit q̃ ei adiacet cutis: manet verò arteriæ vlcus, ea neq; conglutinata, neq; ad cicatricẽ simul ꝑducta, neq; à carne obstructa. Dignoscũtur verò tales affectiões pulsibus, quos arteriæ fecerunt, sed ẽt cum præmuntur, delitescit omnis tumor, recurrente in arterias substantia quæ eũ efficit, quam tenuẽ simul flauumq; sanguinẽ esse tenui multoq; spiritui commistum alibi monstrauimus. Planè verò calidior quoq; est sanguis hic eo qui venarũ est, vulneratumq; aneurysma eiaculatur sanguinẽ, vt vix contineri possit. Cedit igiť in œdematis quoq; materia prẽmẽtibus digitis, foueamq; pars recipit: verũ neq; pulsus est in hoc affectu, albidiorq; est color, œdemaq; multò latius maiusq; aneurysmate ẽ, nisi grumus qs ingenitus ex aneurysmate syderationẽ faciat. Sic aũt voco corruptionẽ solidorũ corporum oẽm, vt ipsis quoq; ossibus insit, nedum carnibus quidẽ vasisúe. Gangræna verò mortificatio ipsa quoq; est solidorum corporum, sed nec ossibus inest, magnasq; inflãmationes sequiť: quæ syderationũ species quædã est, propriãq; & selectã appellationẽ supra cõem assecuta est. Hæc satis diffinita sunt, iam tp̃s est vt de melãcholicis fluoribus dicamus.

De atræ bilis decubitu. CAP. 12.

Cum verò in carnẽ bilis atra decubuerit, cũ mordax est, circũiectã cutẽ perrodit, vlcusq; efficit: cũ verò modestior est, efficit cancrũ, qui sine vlceratione est. Dictũ aũt antea est, ab hoc magis q̃ ab inflãmatiõibus venas attolli, earũq; q̃lis spẽs coloris sit. Nõ solũ aũt cancrosum vlcus, sed alia quoq; multa cũ tumoribus corporũ eos cõtinentiũ constituũtur: oĩa mali hũoris aut bilio-

si cuiusdã, aut melãcholici, aut alt quoq; virulẽti prauiq; ex corruptiõe maiori subnutriti effecta. E

De phagedænis, scabie, & lepra. CAP. 13.

QVæ verò depascũtur, attingũtq; q̃ circũ sunt, ipsum continẽs sanũ corpus perrodentia, hęc oĩa phagedænica vocãtur. Ex ambobus aũt composita. s. vlcere ipso & circũiecto tumore, phagedænã noĩant. Depascit̃ herpes quoq;, q̃ circũ sunt perrodẽs, sed solũ cutis exulceratio est. Phagedæna verò cũ cute, q̃ subiecta sunt, attingit quoq;. Chironia verò & telephia vocare vlcera supuacuũ est. Sat. n. est omnia cõiter cacoethe. i. maligna appellare. Scabies quoq; & lepra melãcholici affectus sunt solius cutis: vt, si quidẽ in venis quoq; & carne fiant, cancer nominatur.

De Elephante. CAP. 14.

MElancholica affectio et ipse elephas est, primã quidẽ generationẽ ex sanguine melãcholico habens: spatio verò tpis ipsius nigræ plus sanguine fit, cum malè olentes sunt, & molesti visu. Horũ nonnullis vlcera contingunt. Hanc affectionem, cũ incipit, satyriasmon nominant, q̃m satyris similes fiunt vultu: aliqui verò quæ in temporibus sunt osseæ eminentię sic vocant. In aliis partibus quoq; tales ossiũ fiunt eminentiæ: easq; vocant aliqui exostoses: vt naturales quoq; pudendorum distentiones non desistentes, satyriasmum aliqui vocant, aliqui verò priapismum.

De Achoribus, ceriis, Myrmeciis, acrochordonibus, Psydracibus, Epinyctidibus, furunculis, tuberculis, Bubonibus, strumis, & ramice. F CAP. 15.

ESt & achor quoq; vlcus paruũ in cute capitis, cõiectares aũt id pituitę salsę nitrosę effectũ eẽ. Ex eo igit̃ sanies q̃dã effluit neq; aquosa simplr, neq; iã crassa vt mel, ceu in iis q̃ ceria. i. faui nominant̃. Etenim hæc cũ tumore quodã foraminibusq; pluribus hũt, mellito humore effluẽte. paruus & horũ tumor est, sed nõ tm̃, quantũ q achoris est. Quin ẽt his minores tumores p̃ter naturã in cute fiũt, myrmecięq; & acrochordones & psydraces & epinyctides, oĩbus notę affectiones. Notus nõ minimè & dothiẽ. i. furũculus est, mitis qdẽ cũ in ipsa sola cute cõstituit̃, malignus verò cũ altè exorit̃: phymati enim. i. tuberculo sic silis est, solaq; duritie à tuberculo talis furunculus distat. Ambo aũt affectus inflãmabundi sunt, quos p̃ter tertius quoq; ipse bubo, quartusq; quẽ nominãt nõnulli phygethlõ, calore simul & celeritate gñationis ab aliis tuberculis distinguẽtes. Sũt quoq; q dicãt in inguinibus & alis solis phygethla fieri, q̃ adenũ q ibi sunt, iflãmatiões sint. Hi cũ idurati sunt affectus chœras. i. struma noiat̃, vt ipsis quoq; testiculis induratis, nomẽ morbo sarcocelen posuerũt, quẽadmodũ cũ aquosus humor in tunicis q̃ circa testiculũ sũt, aggregat̃, hydrocelen vocãt, & epiplocelen, atq; enterocelẽ. Præter hæc ex ambobus ẽt cõpositũ plus iusto cõnexũ, enteroepiplocelẽ, medicorũ iuniorũ nomẽ, oẽs testiculorũ tumores κήλας. i. hernias siue ramices G noiantiũ, vt p κ, elementũ pria syllaba dicat̃, nõ p α, vt ab Athenięsibus. Sicut verò singula q̃ dicta sũt noĩa indicãt ptis morbũ de quo dñr, sic cirsocele recẽtius nomẽ oñdit affectũ, de quo dictũ est.

De varicibus, ruptura peritonæi, & hydropicis. CAP. 16.

Κιρσοὺς aũt. i. varices, alias quoq; venas oẽs dilatatas antiqui noĩant. κιρσοὺς & has iuniores vocant medici ι, elemẽtũ cũ κ, ponẽtes, nõ quẽadmodũ Athenięses. Fiũt aũt & in cruribus varices ob ibecillitatẽ venarũ q̃ ibi sunt, magisq; cũ sanguine crasso abũdat corpus. Mẽbrana aũt interiore (peritonæum appellãt) vulnerata aut rupta, post non conglutinata, tumor mollis fit in loco. Si verò in inguine fiat, bubonecelen vocãt. Si in vmbilico accidat hoc, exomphalos vocãt nõnulli medici eos qui sic affecti sunt. Peritonæi aũt solius non est harum affectionum vlla, sed oportet omnino ipsius quoq; musculi nerueã appendicẽ affectã esse, quam in dissectoriis tractatibus qualis nam sit, ostẽdi. Hæ igitur affectiones transuersorũ musculorũ sunt. Qui verò in inguine ramices sunt, obliquorũ, aut rupta, aut dilatata, vnà cũ peritonæo tunica, ipsorũ appendice q̃ eo in loco est. Fiunt & alii quoq; locorũ quæ huc spectant, tumores, ob aliquod subiectorũ viscerũ sublatũ. Dictæ verò affectiones sunt, q̃ tumores eorũ efficiunt. Inflãmationes. n. sunt, scirrhiq;, & abscessus, & quæ talia sunt. In hydropicis aũt eo loco multitudo aggregat̃, aquosa quidẽ in ipsis ascitis, H ventosa verò in tympanitis, pituitosa aũt in iis qui anasarca & leucophlegmatiæ nominantur.

De epulidibus, parulidibus, thymis, vuis, tonsillis, paristhmiis, polypis, encanthidibus, vnguibus, & staphylomatis. CAP. 17.

IAm verò quidã alii quoq; tumores, ppria nomina adepti sunt, nihil selectum habẽtes. Vt epulides, & parulides, & thymi, cæteraq; quæ talia carnosa germina sunt. Vt rursus vuæ, atq; paristhmia, & tonsillæ, nihil aliud q̃ inflãmationes sunt: vuæ quidẽ gargareonis, tonsillæ verò adenũ eorũ q in principio fauciũ inter se oppositi sunt, quẽadmodũ paristhmia corporũ eorũ q̃ in faucibus sunt. Videtur aũt Hippocrates non oẽm gargareonis inflãmationẽ vuam nominare, sed vnã solã speciẽ, qua gargareonis terminus similis acino vuæ est. Verũ & polypi aut inflãmatione, aut tuberculo, aut aliquo germine, aut vtcũq; nominare quis velit, in naribus constituto efficiuntur: inflãmabundi verò sunt humidiq; propter locũ. Encanthis aũt ipsa quoq; quidã præter naturã tumor in magnis hirquis fit, nõ est aũt toto genere præter naturã. Vngues verò germina sunt adnatæ oculis extrinsecus mẽbranæ, quæ ab ipso circũossali delata, ad coronam peruenit. Quæ aũt staphylomata vocãtur, alia quidẽ solo positu, alia verò ipsa dispositione præter naturã sunt. Dictum aũt est alibi de omnibus talibus, quæ in oculis affectiones constituuntur. Iam igitur tempus est finire sermonem, nulla adhuc tumorum præter naturam specie, quæ dicta non sit, relicta.

GALENI DE MORBORVM TEMPORIBVS LIBER VNVS,

Ioanne Guinterio Andernaco interprete,

Nunc ab Augustino Gadaldino ad codicum Græcorum fidem recognitus.

B

ARGVMENT. LIBRI.

Quot ad summum sint tempora particularis morbi, & quam hallucinentur veteres in temporibus morbi dignoscendis.

De proportione temporũ morborum ad animantium ætates, & dubitatio an principium aliquod sit in morbis. CAP. I.

Valis res animalibus est differentia secundum ętates, talis morbis sunt tpa, quæ καιροὶ Græcis vocant. Neq; enim tps simpliciter hoc vocabulo significatur, neq; cõueniens illud tps, in quo pręsidia ēt consideramus: sed tm̃ morborum, vt diximus ætas quæ temporũ vicissitudine immutatur, vt animal ætatibus: quod omnibus corruptelæ subiectis corpori-

C bus, aliis magis, aliis minus adesse vr̃. Nam si natura ipsorum immutationis alterationisq; perpetuò expers maneret, nimirũ non corrũperetur. Quẽadmodum igitur et ipsi nos geniti ad vigorẽ vsq; augescimus, inde iã contabescere incipientes, ad extremã vsq; corruptionẽ declinamus, si oẽs ætates pertrãsituri sumus: pari modo singuli morbi à prima eorũ constitutione ad statum vsq; increscunt, dum pro augmenti prioris portione decrescẽtes in totũ dissoluantur. Videbitur aũt forsan morborũ pro tpe immutatio hoc solũ ab animantiũ ætate discrepare, q̃ his proprium generationis tps est, quo oẽs ad vitam necessariæ partes figurantur formanturq;: morborum nullum huiuscemodi tps est propriũ, sed à primo statim ingressu augescũt: idq; rõne probabili. Nã illa, corpora sunt: hi, corporum accidentia. Quare figurationẽ generationemq; †morborũ proprietas non postulat: accidentia verò ipsis, vt quæ nullã figurationem expetant, primo aditu protinus generationẽ simul acquirunt, & ad incrementũ festinant. Quæ.n. inflammationis generatio esse possit? an qualis est animãtis nascẽtis figuratio? vel quæ erysipelatis? vel quæ, verbi gratia, febris? Nam vnũquodq; horũ, statim cum primũ cœperit initium, hmõi speciem habere vr̃, qualem eius generis maximũ habet: deficit aũt sola ab illo magnitudine. Etenim

D inflammata pars calidior q̃ prius, euadit cũ tumore maiore, item dolore simul & tensione: sed hęc parua primo aditu sunt, inde verò ad magnitudinẽ quandam non omnibus æqualẽ increscunt. Ex quo tpe deinceps vel discutitur præsidiis tumor præter naturã, simulq; cum ipso dolor quoq; & calor remittit: vel in pus mutatur. Sic.n. inflammationes soluunt, si finiri debent. De his aũt sermo nobis primũ instituatur, consideratione de morbis qui non soluuntur, nunc in posterũ dilata. Tempus itaq; nullum inflammationis generationi singulariter proprium attribuitur ab eo quod augmenti est, diuersum, sed vnum est vniuersum à primo insultu, vsq; ad statum affectu increscente. Sic habet etiam de erysipelatis, omnibusq; aliis: siquidem febris genere quidem caliditatis, vt arbitror, quæ præter naturam est, comprehenditur: huius autem proprium singulariter generationis tempus diuisum non est, sed vbi corpus primum calidius q̃ antea febrili calore fieri cœperit, inde aliud atq; aliud tempus affectionis incrementum ad vsq; perfectam consistentiam excipit, quam in singulis rebus summam esse magnitudinem intelligimus.

† Vetus trãslat. legit: Corporũ proprietas requirit: & ita quoq; codices Græci antiqui.

Solutio prædictæ dubitationis & de ratione principii morborum dignoscendi. CAP. 2.

† [illegible]

HIc sermo †{contẽtionis plenus est,} & agonistã aliquẽ ad responsionẽ strenuũ requirit, qui propriã morborũ initiis speciẽ esse demonstret: vt animantibus primũ hoc ordinatũ tps dũ formant, quod finibus propriis circũscribitur: de quibus iã sententiam meã docere supersederem

nisi

nisi mihi casu quodã in hac sermonis parte versanti, Archigenis diuisio succurrisset, qui morbos E
in prima & maxima tempora diuidens post initium, statim vigorem seu statum ponit: medio tpe,
ascensu siue incremento videlicet, omisso. Cum enim totius principij proprium tps non esse vi-
deatur, sed id omne quod à primo insultu ad statũ intercedit, incrementũ existat, qũo quis Archi-
geni consentiat, qui quod omnibus confessum est, præterit: ambiguũ verò tanq̃ confessum prom-
ptè ponit: Hac igitur ratione sermonem omnino deseruisse videtur, qui magno certamine indi-
geat, quo morbi principium propriam figuram habere, non paruitate modò à sequentibus ipsum
differre ostendatur. Nos vero iam morbi principium specie quadam ab incremento post ipsum,
diuersum demonstrare conabimur. Initium autem sermonis ex his quæ euidenter omnibus in
pluribus morbis apparent, sumetur. Quo puto medici propemodum oẽs moti, qui Archigenem
præcesserunt, initium quoddam cuiusq; morbi dicunt non primum illum simplicẽ dumtaxat in-
sultum, sed tpis longitudinem, latitudinemq; notatu dignam aliq̃n ipsi ascribunt: post hoc ascen-
sum, deinde statum, ab hoc declinationem. Spectauimus enim nonnullos, dum actionem nescio
quam obirent, paulatim inhorruisse primum: deinde iterum atq; iterum inæqualitatem quãdam
validiorem, horroremq; euidentiorem sensisse: vt quæ prius citra offensam agebant, neq; agere,
neq; sustinere potuerint, sed & decũberent, & cooperiri desiderarent: atq; hoc alijs accidisse horis F
tribus, alijs paucioribus, vel pluribus. Ex eo aũt tempore calorem insuauem, eumq; præter natu-
ram sensim augescentem percepisse. Quandoquidem in his ipsis principium accessionis ab incre
mento singulari specie differre manifestò videtur: nemini verò dubium est quosdam augmẽtum
vocare incrementum, quemadmodum alios quosdam ascensum {Græci tripliciter *αὔξησιν* & *ἐπί-
δοσιν* & *ἀνάβασιν* appellant} nos omnibus vocabulis vt in mentem venerit vtemur, omnia siqui-
dem rem vnam denunciãt. Hæc itaq; res tribus nominibus appellatur. Sistit q̃nq; & ab incremen
to cessat, & sibijpsi æqualis vel lõgiore vel breuiore quodam tẽpore permanere videtur. Deinde
minor q̃ fuit, vel citius vel diuturnioris temporis spatio fieri, interdumq; febricitantis dispositio
ad integritatem sic reuerti apparet. Est cum à secundæ accessionis insultu eandem speciem cum
prædicta habentis deprehenditur. Interim omnino prædicta secundò rursus ægrotanti aduenĩũt:
plerunq; tertiò, quartò, & quintò, morbo videlicet ex ijsdem ad eadem per ordinem ipsum, circu-
lum quendam ambiente, quem singuli medici circuitum appellitant. Nonnulli ex huius genere.
xxiiij. horis describuntur, vocanturq; quotidiani. Aliqui. xlviij. hoc est duobus diebus & nocti-
bus, quos tertianarum febrium circuitus nominant. Alios quosdam. lxxij. horarum tps describit:
quorum febres ipsas quartanas nuncupant. Circulum aũt vniuersum, qui ad vnum principium G
reuertitur, quaternarium circuitum: sic ẽt ternarium simul cum tertiana febre, & quotidianũ sin-
gulis diebus reuertentem simul cum quotidianis febribus. At hi circuitus oẽs aliquando ad inte-
gritatem perueniunt, vt in prædictis febribus, quotidiana, tertiana, & quartana: aliàs ad declina-
tionem solùm, vel propius ad integritatem, vel etiam longius ab ea venientem.

De morbi temporibus exemplo febris tertianæ. CAP. 3.

ITaq; de tertiana febre exempli gratia verba primùm faciamus. Incipit horror hmõi febrium
mediocris: deinde extremæ partes membrorum simul cum horrore vehementiore refrigeran-
tur: postea iam & rigore & frigore cõcutiuntur plurimæ corporis partes. Pulsus earum in hoc tpe
durior, & minor q̃ prius euadit: velocior manifestò in systole idest cõtractione, ijs qui systolen sen
tire nouerunt. Nam diastole. i. eleuatio, multò q̃ fuit tardior, præsertim in insultu est: interdũ verò
similis priori constitutioni permanere tibi videbitur. Quin & illa quies quæ post systolen est, lar
gior quodammodo est: quæ verò post diastolen est, eodem cum illa modo, sæpe quidem est priori
æqualis, aliq̃n vero non æqualis. Hæc quibusdam horis æquinoctialibus duabus fieri nata sunt:
quibusdam vel pluribus eis, vel paucioribus. Inde pulsus maior simul & velocior, densiorq; fieri
incipiens, sensim singulis commemoratis increscit. Statim vero calidiores q̃ antea cum relatis pul H
sus mutationibus redduntur. Quo fit, vt quidam multum calorem intus sentiant, artubus adhuc
frigescentibus. In summa, inæqualitas quæpiam non mediocris in corpore per hoc tps exuperat.
Secundum vero hoc tempus illius primi est, in quo ex priore statu vniuersum quidem corpus re-
frigeratum fuit: pulsus autem in contraria prioribus conciderunt. Vbi sanè febris ad integritatẽ
peruenit, quam *διάλειμμα*. i. interuallum nominare liceat, quoniam & Hippocrates eam hoc no-
mine dignatus est, pulsus in naturali statu consistit, quantũ nos sensu percipere possumus. Huius-
modi vero interuallum longè optimum est: quippe quod simul atq; animal refrigeratum fuerit,
in dictas antè paulum differentias repentè transmutet: postea rursus vbi incaleat, ad contrarias
deducat. Primum itaque tempus totius periodi exactè est, quo corpus cum mutationibus pul-
sus prædictis inasserit, vel ex sanitate, vel ex interuallo ad hoc perueniens. Aliud ab hoc secun-
dum est, quod pulsum & calorem in contraria mutat, donec tota corporis moles æquabiliter con
calescat. Post hoc tertium, quo calor etiamnum augescit, pulsibus magnitudine celeritate & fre-
quentia ei respondentibus. Quarta constitutio post tres commemoratas conspicitur, omnibus
iam dictis æqualem sibi magnitudinem pro sensus nostri iudicio conseruantibus. Ad hæc quin-
ta alia, cum iam calor manifesto decrescit, halitus autem per cutem excernitur, pulsus ad natura-

A lem habitum redit, reijciens omnia quæ præter naturam ex magnitudine, celeritate, & frequentia {& duritie} conquisierat: hoc tempore plurimis ipsorum sudor oritur. Post hoc interualli tempus sextum ad prædicta peruenit. Nulla horum abditæ rei hypothesis est, sed quotidie ferr in omnibus tertiana febre laborantibus euidenter ita euenire apparent. Atq; huic sermoni ab Hippocrate tradito, addendum est: q qui etiam medicus non est, hucusq; posset rectè cognoscere, si pulsus mutationes à sermone excipiamus. Maius enim in se negocium habent, quam vt ab idiotis queant intelligi. Cæterùm caloris mutatio, ēt si ægrotantes assequi nolint, stimulare ipsa, pungereq; eos nata est, vt non lateat. Referunt omnes ægri tam subitò quidem vel inæqualitatem, vel horrorem eius vltrò citroq; cursitare: inde simul cum extremorum refrigeratione horrorem intendi, sequiq; ipsos totius corporis concussionem: postea rursus huius concussionis quæ rigor dicitur, interim fieri remissionem, extremorū algores resolui, æstus vehementis, qui phlogosis Græcè dicitur, sensum, intus esse & sitim: ad hæc rursus omnem quidem inæqualitatem discedere, corpus verò totum æquabiliter aduri: atq; hoc semper, magisq; eis euenire: ac calorem tandem aliqn̄ sistere, sibiq; similem manere: postremò solutionis sensum oboriri, idq; ad constitutionem vsq; illam non cessare, in qua primū se vri non amplius senserūt. In tertianis itaq; febribus particulares[*]
B circuitus differentiæ huiusmodi quædam sunt. In alijs aūt aliæ, de quibus ordine dicturi sumus.

Quæ veteribus medicis errandi causa, ac de recta nominum impositione. CAP. 4.

NVnc ad hoc primùm, quod prius instituimus, sermo dirigatur. Primum tp̄s integritati cohærens, quod frigoris sensum præbet, initium appellauimus: secundum frigus, vt dictum est, paulatim deponit, & vocabitur cōpendij gratia inęqualitatis tp̄s: ab hoc tertium æqualis incrementi: postea quartum consistentiæ: & quintum imminutionis: postremò sextum, integritatis. Q; igitur sex dictæ regulâres in tertianarum febrium circuitibus differentiæ sunt, sensu & memoria, non demonstratione logica indiget. Porrò nomina ipsarum simul ponere, tum compēdij, tum claritatis gratia præstat: quemadmodum lex quædam est communis omnibus Græcis, vt quarū rerum nomina apud vetustiorés vsurpata inueniamus, his vtamur: quarum verò non habemus, vel ab aliqua earum rerum quarum habemus nomina, transferamus, vel ipsi secūdum rerū quandam similitudinem ad ea quæ denominata sunt, fingamus, vel de alijs dictis abutamur. Licet quidem, si velis, nec consueta Græcis seruare, si facere ipsum oporteat, ad prædictos scopos respicientem. Atq; hæc frequens est apud recentiores medicos, vt qui non puerili disciplina, quemadmodum veteres, instituti sunt: concedendum itaq; ipsis est vtut velint appellare: qm̄ cōtentiosi sunt,
C & impudentes. Frequenter ēt nominibus vtendum, vt illi præcipiunt, quò nugacitatem ipsorū fugiamus. Neq; enim propter nominum absurditatem ægrotantes incōmodi quicquam capiēt. Cùm autem vel tempus aliquod occultent, vniuersum prætereuntes, vel prædictis id quod sensibus non apparet, adducant: non ipsis concedendum est: tanq̄ huiusmodi peccato ad ægrorum offensam modo spectante. Melius itaq; est, interim erratorum causas prospicere, ob quas medicorum plurimi falluntur: ne ipsi erroris quippiam committamus, & illis veram rei viam, si velint, ostendamus. Quidam enim ex eis huiusmodi ingenio refractario sunt præditi, vt ne vel si Apollinem ipsum, vel Æsculapium habuerint desiderantes docere ipsos, monentesq; vt aliqn̄ obtemperent, audire, atq; aures præbere aliquando possint, nedum hęc dicta animo suscipere: quare nec illis hæc scribentur. Hæc igitur erroris ipsorum causa prima & maxima est, morborum differentiæ ignorantia. Tertiana siquidem, vt iam expositum est, moueri, & veluti ætates suas perficere consueuit: q̄q̄ non similem motum quiuis morbus obtinet: ob quod neq; nos rectè, quæ de tertianis diximus, ad omnes trāsferemus: nec alius quispiam in alio affectu communem vnam omniū rationem esse existimabit: vnde hæc prima maximaq; errati ipsorum causa est.

In quot ad summum partes morborum tempora diuidi queant, ac quibus
D *nominibus singulæ appellandæ.* CAP. 5.

ALias aūt pro vsus ordine deinceps explicabo, vbi nomina prius cōmemoratis tertianæ periodi tp̄ibus imposuerim. Proinde cū Hippocrates dixerit: Febres quæcunq; non intermittentes, tertio die fortiores fiunt, magis periculosæ fiunt: quocunq; aūt modo intermiserint, periculum abesse significat. hoc intermittere, non de alia parte circuitus, integritatē transgrediendo capere debemus. Non. n. iam hoc ait, quocunq; modo declinant, nā hoc falsum est: quippè cùm semitertiana febrium deterrima sit: tn̄ in declinationem manifestam multis peruenit: & alijs omnibus hac parte consimiliter, nisi synochis appellatis: qm̄ hæ solæ febres nec inclinationem sensibus expositam, nec vniuersum circuitum, aliamq; prædictorum differentiam obtinent, sed qualem tertianarum magnitudinis aliquo tp̄e statum esse diximus, talem illæ habent vniuersum ferè ipsarū decursum. Si igitur, vti dixi, natura periculo vacant quæ ad integritatem desinunt, sicut in libris de febribus ostendimus, non aliud Hippocrates intermittere nominauit, q̄ ad integritatē finire. Quamobrem meritò quis veterem consuetudinem secutus, in tertianarū periodis interuallum, tp̄s integritatis appellauerit: quēadmodum & in maxima magnitudine subsistentiā, quātum nos tactu ipsiq; ægrotātes pcipimus, vigorē. Ita sanè & ætatū vigor pfectissimū est, videturq; Hippocrates hoc vsus vocabulo, sicut & verbo, intermittere. Sed & primā partē circuitus quę primo die

venit

[*] Al. particulares.

venit post decidentiam ex naturali statu, ac tertio & quinto & reliquis iuxta proportionem, similiter circumit post interuallum, principium vocant, non Hippocrates modò, verùm & alij propè oẽs medici. Post principiũ, quod frigore manifesto cognoscitur, secundum tp̃s inæqualitatis erat: tertium augmenti, vsq; ad vigorem. At participantia ipsa inter se, specie differre nõ exactè omnes conspexerunt, nominantq; ex ambobus compositum tanq̃ vnum totum: alij incrementum, alij augmentum, reliqui ascensum accessionis. Quinetiam veri nonnihil dicunt. Nam post primum tp̃s, quo extremæ partes refrigerantur, sanguis verò in altum confluere clarè apparet, aliud tẽpus est totum huic toti oppositum, cum videlicet calor cum frigore decertat, sanguis aũt in exteriores partes extenditur. Atq; si hoc pacto vnum ipsum dixerunt, vt iam exposuimus, nihil referet hoc tp̃s vniuersum ascensum appellare. Si verò ita vocantes indiuisum reliquerint, non mediocriter artem offendent. Etenim inæqualitatis in eo tẽpus primum aliorum præsidiorum indicationem habet, & non omnino eorundem cum sequenti tpe, in quo ęqualis quidem totius corporis constitutio est: augmentum verò, quo in eadem specie ad statum vsq; morbi permanent. Reliqua declinatio tempus vnum est specie sibi simile: †{q̃m non} maioris minorisq; ratione partes ipsæ differunt. At hoc ẽt in primo principij tpe, & secundo inæqualitatis, ad hæc tertio ascensus seu incrementi adest: siquidem vnicuiq; horum dum sensibiliter immutatur, particularis quædam est differentia. Non enim cuiusq; dicti tpis principium fini omnino est simile: differunt autẽ inuicem & à medio tpe manifestè. Principiũ etiam accessionis paululum à naturali constitutione recessit, sicut finis plurimum. Vbi verò hæc maximis differentijs mutuò dissenserunt: medium planè tp̃s ipsorum aliquod est, magis quidem q̃ principium à naturali statu remotum: minus autẽ q̃ finis. Hoc modo inæqualitatis ẽt initium à cohærente ipsi primi tpis fine paululum diuariat: plus aũt abscedens, mediumq; existens, prædicto primi tpis fini & tertij principio counitum est. Eadem opinor ratione & quæ secundi huius temporis inæqualitatis principijs cohærent tertij tpis, constitutionem illis assimilem obtinent. Similirer etiã tertij ipsius tpis rursum prima, à secundi postremis parum euariant: postrema verò, status speciei quodammodo similia sunt: medium amborum æquè ab vtrisq; extremis recessit. Quapropter miri nihil est, si vt hic temporibus singulis, ita declinationi quoq; aliud principium, aliud finis, aliud medium existat. Porrò vnumquodq; horum propria appellatione vocare potes, si visum fuerit. Audio enim frequenter medicos dicentes: Inclinauit nunc status, nunc submittit, nunc dimittit, nunc remittit. Si igitur hæc dicunt, integrum est eis prima declinatiotis nominare inclinationẽ, vel submissionem, vel dimissionem, vel remissionẽ, vel horum aliqua, vel omnia: quinetiam licet vno prædictorum nomine media & postrema nuncupare: pari modo vt Archigenes quoq; declinationis postremum, remissionem nominat. Verũ malè hic agit, q̃ eam à declinatione specie quadam differentem existimet: deniq; q̃ omnium partium totius circuitus aliam principium, aliam finem, aliam mediam faciat. Sic quoq; remissionẽ ipsam diuidit, tanq̃ proprium quoddam tempus ex prima diuisione, quæ speciebus quibusdam, non solùm maioris minorisq; ratione mutuò discordent. In vtrisq; igitur clarè peccat, augmentum ex prima sectione tollens, quod omnes manifestius ac principium intelligunt: adijciens verò remissionem circuitus termino. Si nanq; ad integritatem veniret, manifesta huiusmodi temporis ad alia vniuersa differentia esset. Quòd si secundæ accessionis insultus trifariam diuisus, inclinationem accipit, in hoc totius inclinationis partem remissionem vocare est: non tamen aliud quoddam tempus propria natura quapiam insignitum, quemadmodum prius dicta, putare conuenit. Quòd igitur omnes tertianæ circuitus partes manifestis inuicem differentijs separatas videre licet, nemo ignorat, qui vel vnum quempiam hoc morbo laborantem ęgrum conspexerit. Porrò si nonnulla eorum nomine carent, ad contentiosos dicemus, tempus primum, secundum, tertium, quartum, quintum, deinde integritatis sextum: ad eos autem qui nominum vsum sciunt, ipsi componentes idonea nomina, primo tempori proprium initij nomen imponamus, secundo inæqualitatis nomen, tertio incrementi, quarto status seu vigoris, & quinto declinationis: sextum integritatis, interuallum ac quietem nominemus.

E F G H

†Vetus translatio legit: q̃m nõ nisi. Græce est ὅτι μὴ .i. nisi quod.

Circuitus morbi in duas partes diuisio. *CAP. 6.*

Nihil obstat & alio quodam modo totum circuitum in maiores partes diuidere: Siquidem in duas ipsum totum potes diuidere: vnam primæ accessionis à primo insultu ad extremã vsq; remissionem: alteram: quæ in declinationis & insultus secundæ accessionis medio consistit. Voco iam insultum accessionis, tp̃s indiuisibile, exactè iam primũ: Idem hoc Græci ἐπισημασίαν, hoc est febris significationem nominare consuerunt. Et quod ab Hippocrate dictum est, in accessionibus abstinendum esse: secũdum eandem diuisionem pronunciatũ existimo. Cũ enim prædixisset conuenienter: Quibus statim vigor adest, ijs statim tenuis victus adhibẽdus: quibus postea »
vigor aduenit, his in illo ipso, & antea illum tenuiter viuendũ est, antea verò plenius nutriri opor- »
tet, vt æger sufficiat: intulit, In accessionibus abstinendum esse, docens nos videlicet solum illud »
tp̃s quod accessionem vocat, obseruandum esse. Nunq̃ enim in hoc nutrimus, verùm in reliquo omni tempore remissionis, interdum in alia atq; alia eius parte: quia ex simplici interim declinatione, interdum ex declinatione & interuallo cõpositum est. Hęc quidem vnius circuitus in duas

A partes est diuisio:alteram eius partem primam accessionem appellamus:secundam, vel remissio-
nem,vt paulò antè,vel vt quidam,interuallum. Nam interuallum non pauci medici vniuersum
id quod post statum est,qualicunq; natura præditum nominant:siue id ad integritatẽ veniat,siue
non. Verum nos appellationes prædictas obseruabimus,ne vlla sermoni obscuritas accedat: vo-
cabimusq́; omne quod accessionem sequitur,remissionem. Sed neq; prohibemus, vt dictum est,
si quis ipsum totum nominet interuallum,vel declinationẽ, vel remissionem,vel submissionem,
vel ablationem. Instituimus enim nõ de verbis disceptare,sed circuitus partes inspicere, quot nu
mero sint,& quomodo inuicem differant.

De temporibus simplicium febrium quæ non intermittunt. CAP. 7.

HÆc igitur est diuisio omnium febrium quæ ad integritatem desinunt quotidianarum, ter-
tianarum,quartanarum:vt quæ sex partes speciebus manifestis inuicem diuersas habeant.
Alia verò non intermittentium,quæ in quinq; partes diducuntur. Sunt autem & hæ permultæ.
Nonnullæ quotidie accessionem habent,quædam tertio quoq; die. Non tñ quæ quarto habent,
frequenter,sed raro euenire videntur:plurimùm.n. earum genus ad integritatem desinit. Porrò
& duplex harũ spẽs est,q̃ ad integritatẽ nõ finiũt,quotidianarũ,tertianarũ,quartanarũ.Quędã.n.
B magnitudinem quoq; pulsus,celeritatem,frequentiam,& duritiem deponunt: quædam alia tria
ad naturalem statum deducunt:seruant autem celeritatem,hæc magis, illæ minus. At nõ est præ-
sentis sermonis,illarum distinctionem proponere:qm̃ partes circuitus in vno quoq; morbi gene
re enumerare cogitauimus. Igitur cũ paulò antè sex in febribus intermittentibus esse dixerimus,
deinceps non intermittentium partes referemus, quinq; esse dicentes, cum aliæ similiter ipsis se
habeant,solùm aũt integritatis pars deficiat. Cęterum in alijs partibus similitudo necessaria est,vt
accessionum insultus cum systole.i.contractione fiat. Nomino aũt sic,quę cum frigore fit:nã hanc
sequitur,pulsus intus magis moueri cum paruitate,sanguine in viscera se recipiẽte, quem rursus
inæqualitas ex necessitate sequitur:inde incrementum,status, & declinatio. In quibus sanè citra
sensibilem submissionem accessionis insultus accidit,tria tp̃a in vnum recidere necessitas est, to-
tumq́; vsq; ad statum incrementum fieri:nam vbi contractio nõ fuit,ibi nec inæqualitas. Statum
verò nunq̃ deficientem vidi,verùm semper sensibili æqualitate in omnibus febribus aliquandiu
permanentem. Insultum certè millies sine prædictis initij symptomatis conspexi:quorum præci-
puum erat omnibus ferè principijs accessionum,perfrictio:quemadmodum ad interiora arteria-
rum motus:de quo in opere de pulsibus diffusius dictum est:in præsenti libro ipsum cõtractione
C celeritatis definire sufficit. Quæ verò alia symptomata signaq́; accessionum initio propria sunt,
prædiximus:alia frigori superueniunt,alia secus. Paruitas siquidem pulsuum, raritas, & tarditas
diastoles.i.eleuationis,frigus consequitur:rigor alias occasiones, quas in symptomatũ causis ex-
posuimus. At vniuersum hoc accessionis genus omnino,sicut dixi, perit:& nos multos frequen-
ter à mirandis illis medicis vel ad balneum missos,vel cibum assumere iussos, tanq̃ suspectas iam
horas accessionis prætergressos prohibuimus. Contingit autem ipsos cum arteriam exactè tange
re ignorent,huiusmodi errores committere. Omnibus enim quibus talis accessio euenit, contra-
ctio velocior redditur:quam cognoscere non cuiusuis est, sed exercitationem magnam artis, ma-
ximè hoc opus,si quid aliud,desiderat. Hanc autem cõsequi nemo potest prius, q̃ eo modo quem
in primo de pulsuum dignotione præscripsimus,institutus sit. Si igitur arteriarum contractionẽ
noueris,hanc ipse accessionis partem,qua contractionem velociorem factam sine eleuatione de-
prehendis,circuitus initium potes statuere:quæ verò sequitur hanc, incremẽtum ad statum vsq;.
At si hanc quoque ignores,videatur autem tibi insultus ἀθλίπτως. i. incompressè omnino factus
totam accessiouis partem vsque ad statum,ascensum,vel incrementum,vel augmentum nomina
bis:secans ipsum in prima,& postrema, & media pro maioris minorisq́; ratione, non speciebus
D diuersis, vt prius dicebam in frigore sensibili. In huiusmodi igitur febribus vniuersa tempora
tria erunt,augmentum,status,imminutio. Nihil enim mali est imminutionem illud vocare, quo
ex febris magnitudine quippiam demitur. Quibus verò circuitus non est, vt eis quas synochos
vocant,neq; accessio quædam omnino est,neque prædictæ partes: attamen hæ quoq; secundum
diuersa tempora totius morbi particulas habent,alijs modis innotescentes q̃ per accessionum tẽ-
pora:quæ paulò pòst subijciam:& hoc nomine potissimum, q omnes medici in ipsis errent: q̃q;
Hippocrates rectissimè ea docuerit.

De semitertianæ & reliquarum febrium temporibus, quæ tertia die facıunt accessionem. CAP. 8

AT nunc ad eas quæ circuitu quodam accessionem habent, sermonem dirigamus,totum id,
quod inconsideratum reliquimus,distinguẽtes. Vnum iam & primum in memoria teneri
volo,nempè vniuersum hactenus sermonẽ de simplicibus periodis nobis fuisse. Nam in cõplexis
tp̃s vigorem sequens,interdum arctius redditur,dum alia mox accessio anteq̃ prior circuitus ad-
amussim absolutus sit,inuadat. Frequenter secundũ suã ipsius naturã febris ex intermittentiũ ge-
nere est,vt tertiana:cõplexus aũt nullũ integritatis tp̃s priori circuitui relinquit, dũ secũda acces-
sio,anteq̃ prior absoluatur,inuadere anticipet. Dictum est mihi de hmõi complexibus in duobus

commentarijs de crisibus, & de febriũ differentia: vbi & complexum à mistura distinximus. Itaq; E
semitertiana ex mistura & temperamento quondianæ & tertianæ febris fieri demonstrata est. Subinde etiã semitertianę simplex aliqua febris copulatur, vel tertiana, vel quotidiana. At huiusmodi varietas ad hunc librum non pertinet. satis enim hic est propria vniuscuiusq; febris tpa diligenter inquirere: qm̃ sic complexum earum promptè nos decernere potuerimus. Exactè igitur simplices prius dictæ sunt, de commixtis deinceps dissseram. Itaq; horridus ibi insultus aliqñ est, oẽs principij peculiares notas habẽs præter rigorem: interdum & huius significationem. Etenim vehemens horror, vel initium aliquod rigoris, vel paruus rigor esse videri potest. At exactum rigorem, qualis in tertianis, quartanisq; est, huiusmodi febris non accipit. Atque ob hoc ipsam φρικώδη .i. horridam appello: & multò magis, q vbi signa quædam secundi temporis præmonstrauerit, initium rursus alterius inuasionis horrificum efficit: quod nonnulli repetitionem, alij reduplicationem appellant. Aliquando hoc secundò, quibusdã tertiò facit: deinde vix æquabiliter simplex redditur ad vsq; statum increscens. Hæc febris ad integritatem nunq̃ desinit: nã permultum temporis vsq; ad vigorem ipsa habet, item declinationem sine perspiratu sensili, multò verò magis abest vt cum sudore ad integritatem proficiscatur. Quemadmodum igitur à primo insultu accessio ad vigorem vsq; multo tẽpore peruenit, eodẽ modo à vigore paulatim diminuitur: ideoq; F
postridie altera ipsas accessio horrida quidem similiter aduenit, sed quæ non item cum priore repetitiones habeat: aut si qñ, idq; raro habuerit, vnam dumtaxat faciet, breuem & exiguam. Porrò & hæc accessio ad vigorem longo tpe ascendit, nec exiguo pariter inclinat: atq; ob hoc ipsum tertio die eadem quæ primo accessio succedit: postea rursus quarto similis ei quæ secundo habita est, idq; ordine perpetuo. Hanc ego febrem compendiosæ claræq; doctrinæ gratia vno volens appellare vocabulo, imposui ei nomen semitertianæ. Si igitur Hippocrates quoq; talem febrem semitertianam vocasset, vt ego persuasum habeo, duo ex sermone vno commoda consequereris: nempè rem medicam disceres, & nomen vetus ei imponeres. Q, si aliam quandam febrem ab Hippocrate semitertianam vocatam esse putas, falli me in vocabulo ratus, rem ipsam addiscas. Q, enim talis quædam febris, qualem dixi, accidit, neq; hîc testimoniũ vel Hippocratis, vel alterius cuiusq; oratio requirit, cum quotidie ferè nos ipsam videamus, potissimum Romæ. Sicut enim in alijs locis alia, sic in illa ciuitate hoc mali abundat. Porrò alia quædam ei adiecta est, quę nec secundo die aliam ferat accessionem, nec primo & tertio repetitiones. Habet autem nec ipsa modum vnum ac simplicem: interdum etenim sine horrore, aliquãdo cum horrore inuadit: aliàs cum extremis partibus membrorum manifestò inalgentibus. Visa aũt est interim etiam citra sensibile frigus febris G
hæc quinq; tpa obtinere: principium, inæqualitatem, incrementum, statum, & inclinationẽ. Temporibus iam diuisis breue est principium: sic ipsius inæqualitas: ascensus non æquè omnibus, sed quibusdam breuis, quibusdam longior. Quinetiam vigoris tp̃s spatium omnino sensibile & latũ occupat, sed in maioris minorisq; relatione non medocriter differt: sic etiam declinatio longo quidem tempore omnibus contingit. At in hoc differentiæ quippiam sustinet, q nõnullis manifestò diminuitur, & celeriter finiendi spem præbet: post hæc sistit, æqualem declinationis magnitudinem reliquam conseruans, nõnullis lente ab initio ad finem omnino inclinat: quare ex tpis interuallis longioribus conijcienti tibi, videbitur decreuisse planè quippiam, tñ hoc nimis q̃ modicè. Huiusmodi quædam sunt & aliæ differentiæ particulares febrium tertio die accedentium, quas vniuersas τριταιοφυεῖς, quasi ex tertia natas appello, ad dispositionis vnde excitantur, cognitionẽ vtilissimæ, ad præsens aũt opus inutiles. Propositũ enim est nobis hîc circuituum, totiusq; morbi tempora distinguere, tempestiui auxiliorum vsus gratia, cui nihil talis orationum varietas conducit, sicut nec illa quæ ex quotidianæ figuræ variatione constat. Siquidem harum non paucæ quotidie accessionem habentes, interuallum nullum ostendunt: dicam tñ ipsarum paucas differẽtias exempli gratia, non vt institutæ hypothesi commodas, sed qm̃ medicorum aliqui ab his omnino H
quæ sine ratione nugantur, se iactitant, & gloriam apud indoctos aucupantur, tanquam diligentes & studiosi, sapientiusq; aliquid his qui sola vtilia scribunt, intelligentes.

De temporibus febrium quæ singulis diebus habent accessionem. CAP. 9.

INuadit ergo accessio febrium, quæ singulis diebus eam habent, interdum sine manifesto frigore, interdum cũ ipso, & initij tempora quibusdam breuius, quibusdam diutius permanent: Atq; sic etiã inæqualitas his breuiore, illis longiore tpe. Postea hæc febris vsq; ad vigorem ascendit, diuturniore tẽpore, q̃ quæ tertio quoq; die accessionem capiunt: cæterùm tale quippiam ipsi adest, quod & illis interdum sed raro accidit. Multò autẽ magis clarum hæc ascensum moliri videtur: consistit aliquo tẽpore nihil increscens, deinde rursus increscit. Similiter in declinatione vel æqualem fert imminutionem, vel interim in eadem magnitudine† {alijs hora vna, alijs duabus} consistit: post hæc imminuitur: quinetiam ad secundæ accessionis insultum vsq; nonnullis diminuitur: quibusdam in magnitudine qua est, permanet. At magis hoc tertio quoq; die accessionẽ habentibus adest: quoniam circuitus earum longior est. Nam duplex ferè tempore circuitus est febriũ tertio quoq; die accessionem sustinentium, si cũ ea quæ quotidie intenditur, cõpares. Quare pp̃ hoc manifestò declinationis ipsius reliquũ protrahitur, in æquali magnitudine permanẽs.

*Al. multam
†In antiquis cod. hęc nõ habẽt.

Cæterùm

A Cæterùm multi alij circuituum modi sunt differentijs particularibus euariantes, ad præsentem disputationem superuacanei. Huius rei gratia quorundam memini, q̃ medici talem doctrinam huius considerationis non esse propriam nescientes, de ijsdem conscripserunt, errantes quoq; in ipsorum enarratione. At nunc eos reprehendere in hac non sibi propria speculatione tẽpus non postulat. Disces autẽ artificiosè, q̃ inutilia nugentur, quodq; quum Hippocrates miro quodam modo methodum circuituum inuenerit, nemo eam elaborauerit: ad hæc, q̃ multi eam deprauarint, in illa maximè sermonis parte, qua iam dictis temporibus auxilia coniuncturus sum. Faciam sanè hoc, vbi totius morbi tempora ostenderim. Etenim hactenus particularia tñ recensui.

B

GALENI DE TOTIVS MORBI TEMPORIBVS LIBER,

Ioanne Guinterio Andernaco interprete,

Nunc ab Augustino Gadaldino recognitus.

ARGVMENT. LIBRI.

Indicia temporum totius morbi salubris, letalis, simplicis, & cum cæteris iuncti, declarantur.

C

Libri propositum. CAP. I.

Taq; totius morbi tp̃a similiter ac animantium ætates consideramus: vnum quidem & primum generationi eorũ attribuitur, alterum ascensui seu incremẽto, tertium vigori, quartum declinationi, cùm ægri salui futuri sunt. Nam si vel in ascensu vel in vigore prius decesserint, liquet talem morbum non omnia tempora pertransiisse. Qui verò pertransit, de omnibus ferè eius particulis opinionum dissensiones obtinet: quippè cùm nonnulli vigorem vnum esse tempus dicant, quod intellectu solo deprehẽditur: alij vigorem, vt in synochis, *nõn esse vniuersum: alij vigorem ad breue adeo principium reducant: alij non in his solùm, sed etiam in reliquis omnibus morbis principium auferant: quidam interim & declinationem tollant, si morbus ex abscissione, vt illi dicunt, quæ Græcè ἀποκοπὴ nomina D tur, solutus sit. Primùm igitur opiniones hæ diluendæ sunt: inde exactæ morbi totius temporum notiones instituendæ: postea ipsorum notæ tradendæ sunt. Proximum huic fuerit, vtilitatem ostẽdere, ijs quæ de circuitibus præcepimus, admiscentes.

*Demenda est illa negatio nã græci pro μὴ legendũ est μὲν. vide 3. de crisibus cap. 5.

Quod nam sit totius morbi principium. CAP. 2.

QVare morbi principium, quatenus aliqñ salubri statu corporis labascente inuadit, in omnibus ipsis est, sine tp̃is productione æstimatum: cum hoc sanè†conceditur ẽt cuiusuis morbi generationem esse, sicut in animantibus contemplamur. Non enim ex particulis quibusdam, vt animal ex capite, thorace, & artubus, sic ẽt morbi cõpositi sunt: si quidem vbi ex naturali habitu decidunt, breuissimo quodam tp̃is spatio generationẽ sortiuntur, inde vsq; ad vigorẽ ascendunt. Esto iã morbus ex intemperie, verbi gratia, vnde febris ẽt constitui nobis demonstrata est. Necessarium igitur, vbi calor hic naturæ contrarius primũ nascatur, hominem febricitare, caloremq; adusq; statum intendi. Nam cuius non sunt partes, qũo hoc tp̃is spatio generabitur? Hæc mihi dicta sunt, & statim ab initio ad ea respondi, de febribus quæ cũ frigore inuadunt, mentionem faciens. At in circuitibus abundè responsio sufficit. Vnũ enim particularium temporum totius morbi atq; ordine primũ est, tp̃s inquam frigoris. Ridiculum maximè foret primũ tempus accessionis primæ, totius morbi principium existimare: etenim hoc tempus, quod morbi principium

†Vetus trãslat. addit non,

pium nominant,ad præsidia ferenda mirum in modum cõducit. Ac Hippocrates huc respiciens inquit:Incipientibus morbis si quid mouendum vr̃,moue:consistentibus verò, præstat conquiescere. Similiter & illud dixit:Circa principia & fines omnia imbecilliora sunt. Quinetiam de purgatione scriptum reliquit:Cocta purgare conuenit, & mouere non cruda, neq; in principio, nisi stimulauerint. Ad hæc:In morbis acutis rarò,& in principijs vtendum purgationibus. Multa insuper alia partim Hippocrates,partim alij medici oẽs veteres memoriæ prodiderunt:quibus non primę accessionis impetũ,sed longum magis tp̃s principium esse nobis persuadent,nẽpè quo sanguinẽ detrahere,& clysterio vti possimus:interim si res vrgeat,etiã purgare. Præterea ridiculum esse,morbis qui intra diem septimum finiunt̃,& ijs qui in annum durant, quẽadmodum interim quartana,æquale principium statuere. Multa sane de hoc principio etiã in primo de crisibus libro diximus,ostẽdentes qũo primum hoc tp̃s quispiam cognouerit. Erat autem eius summa, morbi cruditas. Satius est autem & hìc ad illa adijcere,quæ præsenti narrationi conueniunt.

Quibus notis quatuor tempora in salubribus morbis distinguantur. CAP. 3.

FIngamus igitur primũ inflammationis principiũ inquiri. Quis iam negauerit generationẽ eius toto illo tp̃e esse,quo pars sanguinolenta substãtia replet̃: Siue.n. propter coincidentiã eiusmodi contingit,siue propter impactionem obstructionemq; omnium vasorum, siue ob circunstantiam quandã molium quæ meatus occupãt,siue,vt nos docuimus in libro de inæquali intemperie,item in cõmentario de tumoribus præter naturam,abundantia quæpiam sanguinis inflammatione oborta,in particula cõstituitur:hoc erit primum tp̃s,quo pars, affectus generationi subiecta repletur. Cùm aũt influxus cessauerit,& quòd in particula inflammatione obsessa continetur,pùtrefieri inceperit, calor quidam ob putredinem nascitur, & fusio magis propter calorẽ, vnde ẽt spiritus generatur,atq; ob hæc ambo particula magis q̃ antea distẽditur,ẽt si nihil influat: secundum hoc tp̃s est inflãmationis augmenti. Porrò cũ in pus iam vertitur,maximi videlicet dolores tunc partem apprehendunt,nam in puris generatione dolores, febrisq; magis q̃ iam facto infestant. Vocatur aũt huiusmodi tp̃s vigor affectionis. Si aũt fluor qui suppuratur,vel digeritur, minorem tumorem & tensionem reddat huiusmodi est declinationis principium. Sic quidem in inflammatione tp̃a diuiduntur. In febre quæ ex illa prouenit, eadem tp̃a consistunt. Quæ ex humore citra inflammationem proficiscitur,humorum molestantium cruditatis tp̃s,principium ponendum est. Vbi concoqui cœperint,initium finiri:secundum aũt tp̃s, quod ascensum nominãt, accedere. At cum ipsa concoctio maximè conficitur,vigor. Inde rursus declinatio,qua quidem & symptomatum magnitudo,& humorum copia cessauit,restat verò modicum in ea humorum adhuc,qui cõcoctionem requirant. Indicauimus in opere de iudicijs & notas vniuersas cruditatis, & concoctionis obscuræ,euidentis,& perfectæ:has quidem earum quæ in ventriculo fiunt, concoctionum proprias:illas verò earum quæ in venis fiunt proprias:alias item earum quæ in respirandi instrumentis fiunt concoctionum,proprias. Cæterùm aliæ notæ ex deiectionibus, aliæ ex vrinis,quædam ex sputis sumebantur. Atq; hæc copiosissimè in illo commẽtario simul cum Hippocratis dictis percensui. In pręsentiarum verò tm̃ dixisse modò sufficit,q vlcerum quoq; eadem sunt tp̃a. Primum enim sanies aquosæ,incoctæ,& tenues ex ijs defluunt:inde pauciores & crassiores:postea iam pus tenuẽ:postremò minus quidem copia,sed crassius & albidum magis redditur. Quapropter nullus morborũ qui soluunt̃ est,qui non quatuor hæc tp̃a percurrat:non tñ ex quodam alio q̃ cruditatis & concoctionis signis,quæ ex recrementis deprehendunt̃, cognitio ipsorũ constat. Nam quis ignorat ventriculum malè concoquendi munus obijsse, deiectiones nondum in chylum mutatas contemplatus: Quis nescit vrinam in vasis ipsis concoctione esse frustratam, aquosam conspiciens: Quis tenue sputum in pleuritide vel peripneumonia redditum similiter intuens,non intelliget morbi adhuc esse principium: Sic ẽt in lippitudine,principio quidẽ copiosus humor,tenuis,& incoctus plurimùm defluit:deinde paucior,crassiorq;,notã quandam cõcoctionis accipiens:postea tp̃is processu copia decrescente, consistentia verò ad crassitiem spectante,adeo concoctionis signa augentur,vt etiã palpebræ dormientium inde conglutinentur. Is humor & ipse primùm tenuis & copiosus, tp̃is aũt spatio paucior & crassior euadens, morbi concoctionem,eiusq; declinationem ostendit. Quinetiam humorum qui è cerebro per palatum & nares defluunt,initium quidem est,cùm aquei tenuesq;,item copiosi & acres apparent. Extremam enim hæc cruditatem indicant. Concoctionis notæ iam sunt,crassior, & minus acris, & modicus humor descendens. Q si muccus & blena,vt dicunt, simul egrediantur, certius iam hoc est concoctionis indicium:quemadmodum si crassiora paucioraq; reddantur,multò magis concoctionẽ innuunt. Atq; hæc sanè morborum tempora sunt,ex quibus ægri seruantur.

De latitudine durationis temporum morbi. CAP. 4.

DE alijs verò in quibus pereunt,paulò pòst dicturus sum,absoluens prius ea quæ distinctione quadam prædictorum indigent. Vnum igitur ipsorum est vigor, siue perpetuò tẽporis expers ex sua sit natura,licet cũ temporibus mentione dignis frequenter extendi sensibus appareat:siue perpetuò latitudinẽ quandam habeat,nunc maiorem,nunc minorẽ: siue in morbis quibusdam tp̃e vacet,inalijs ipsum habeat. Quia verò longiorem sermonem disputatio requirit, visum

A ſum eſt mihi omnia relinquere, imitato Hippocratem de humeri luxatione verba facientẽ: Non
α tamen prolabatur nec'ne confirmaturo , licet de eo habeam quid dicam. Quemadmodum enim
ille perpetuò viſis ſibi contentus fuit, in eum modum ego quoque nunc, quæ ſemper viderim, in
medium producam. Omnem vigorem particularium acceſſionum temporis ſpatio fieri conſpe-
xi. Quare ſi ex natura tempore careat, ne vlla quidem vtilitate inde fruemur. Nam cùm primùm
ſenſui manifeſta declinatio fiat, tunc conuenientibus ei præſidijs vtimur. Quouſq; ab æqualibus
numeris febris magnitudo conſtiterit, eo vſq; vigoris magnitudini propria agere cõuenit. Simi-
li modo in oculorum vitijs, pleuritide, omni inflammatione, & in alijs morbis ſingulis generalia
tempora ſenſu æſtimata, diuerſorum auxiliotum vſum ſignificant. Logica igitur fit cõtemplatio
de vigoris latitudine, ſiue de particularibus acceſſionibus, ſiue de toto morbo conſideres. At nũc
huiuſmodi diſtinguere propoſitum mihi non eſt, vt ij qui omnia in omnibus adducunt, factitare
ſolent: quorum vnus eſt & Archigenes. Immiſcet enim hic vir cõmentarijs maximè medicis in-
terim de nominibus inquiſitionẽ, interim de ipſis rebus, ſed logicam. Nos ſicut hoc cauimus per
petuò, ita nunc quoq; faciemus, relicta de vigore quæſtione alijs, temporis'ne expers ſit, an cum
tempore quodã, & vſum quẽdam metiamur: naturam eius, & in ætatibus eã, quę viget, temporis
B latitudine manifeſtò diſſolui conſpicientes: itidem in morbis interdum longiore, frequenter mi-
nore tẽpore, omnino autẽ ſenſibili. Verùm hanc ipſam tẽporis differẽtiam clarius videre licet in
animantium ætate vigente. Etenim canes venatorios & equos pugnaces ꝓprium aliquod opus
augmẽti tẽpore facientes iam videmus, poſt hæc etiã adultos ipſos euaſiſſe dicimus, & manifeſtò
conſpicamur fortiores q̃ antea: quin & pari robore non anno vno, ſed duobus quoq;, interim tri-
bus permanentes: ſicut homines pugiles nõ tribus annis modo, ſed quatuor etiam & quinq; fre-
quenter æquali fortitudine, quãtum ſenſu deprehendimus perdurare. Eadem ratione & in mor-
bis, vt dixi, particulares acceſſiones vigorem manifeſto tempore faciunt: & multo his magis vni-
uerſalia totius morbi tempora latitudinem quãdam obtinent: ad hęc alia omnia, & his nihilo mi-
nus vigor, aliaq; ſingula. Cognoſcere autẽ morbos interdum apertè licet, aliq̃n obſcurè: vel etiam
prorſus diu ignorãtur. Hinc quidam ſtatim vbi vigent, inuadere videntur: quod ex eorũ nume-
ro eſt, quæ fieri non poſſunt. Neq; enim ſynochos febris protinus à vigore qñq; inuaſit, verũ à pri
mo inſultu vſq; ad perfectiſſimũ vigorem horis vel quatuor vel tribus, quod minimum eſt, per-
uenit: inde prorſus æqualis ſibi permanens, cõtinuè ad iudicium properat. Sed neq; repẽte adeo
inuadẽtem, vigentem apoplexiam dixeris: qm̃ tale ad amuſſim nõ eſt: ſed breui tempore & prin-
C cipium, & aſcenſum percurrit, nõ tñ caret principio, nec ſtatim perfectiſſimè inuadit: quẽadmo-
dum nec comitialis morbi acceſſio. Nullus ſiquidem tam ſubito ſymptomate corripitur, vt ij qui
bus ceruix detrũcatur: quãquã horum quoq; ſectio primum aliquod tempus habet, & ſecũdum,
& tertium, & quartum: vt ſi chirurgus rem quãlibet diuidat. At enim ſi vis, cõcedamus ſine tem-
poris ſpatio comitialem attonitamq; concidentiam fieri, καταπτῶσιν appellant, vt quod ab initio
propoſui, recenſeam. Hæc etenim cataptoſis ſymptoma eorũ eſt, morbus autem nõ eſt, verũ cor-
poris aliqua diſpoſitio dicẽda, ſicut oſtenſum eſt: & ſi vel generatę ipſius, vel increſcentis notam
nullam habemus, ideo ſequens ſermo nõ peruertitur, quo omnem morbum neceſſariò per aſcen
ſum ad vigorem peruenire dicebamus. At difficulter interdũ, multis etiã minimè ſcitur, aliquod
morborum augmentum confitendum eſſe. Porrò verum hoc eſſe quod dico, pauciſſimis verbis
hiſce tibi perſuaſero. Scirrhoſos tumores ſubinde in cruribus conſpexi ſtatim ab initio ſine inflã-
matione præcedente cõſtitutos, tribus interdum & quatuor annis paulatim augeſcẽtes, ſine ma-
nifeſto neceſſariarum cruris actionũ impedimẽto: temporis autem proceſſu, propter magnitudi-
nem conſpicuam poſtea inceſſu quoq; moleſtatos. Quãobrem cõſidera (nõ enim impoſſibile) tu
morẽ quendã in cauis iocinoris partibus cõſtitui ſcirrhoſum. Latebit aliquãdiu huius cõſtitutio,
D poſtea tñ diſpoſitio ipſa manifeſtior euadet: quippe cũ nos ꝓpter quẽ corporis ſtatũ hoc accidat,
inuenire non poſſimus. At temporis interuallo poſtea iam affuſio aquæ continget, tumore ſcir-
rhoſo videlicet nunq̃ ex tactu ſignificationem præbente: qui poſt illa conſpicuus apparens, prio-
ris nos ignorantiæ cõmonefacit. Multos itaq; vidi in tali ſymptomatum via breui tẽpore tumo-
rem in iocinore ſcirrhoſo nõ paruum enunciaſſe, conſtitutũ quidẽ iamdiu, ſed latentem propter
ipſius paruitatem, & ꝓbam muſculorum, qui præcordijs ſubiacent, nutritionem. Cùm verò ſcir-
rhus augeſcens pariter gibbas iocinoris partes aſcẽdit, ſimul autem infelicis nutritionis, atrophiã
vocant, author tum alijs animalis particulis, tum muſculis pręcordiorum fiat: ex vtriſq; his euidẽ-
ter breui ſpatio dignoſces, magnitudine ipſius ſcilicet iã inſigni. Huiuſmodi ſanè omnia, affecta-
rum partium inſpectioni coniuncta ſunt: de qua in præſenti cõſiderare inſtitutum meum nõ eſt:
de cõmunione ipſarum nõ citra frugem diſputauimus. Verũ ſermo primũ inſtitutus opportunè
modo repetet. Morbi vniuſcuiuſq; ꝓprium eſt generationis tempus, interim ſenſui manifeſtum,
interim ſecùs: poſt quod rurſus augmẽti tempus eſt, nõ æquè manifeſtum ita in omnibus: quæ vi
goris ſequitũ tempus omnino ſenſile: dum fateamur nos nullã aliq̃n notã euidẽtem principij mor-
bi & augmẽti eſſe. In his igitur ex artis vſu verè dices, ſolũ vigoris tẽpus eſſe. Si verò ſalus futura
eſt, ſequi id prorſus declinationis tempus, & hoc ſenſui ſubiectum: vt quod non ſimplici, ſed lato

ſpatio cõſiſtat. Etenim ſi per ſanguinis fluorem vel ſudores aliquis acutè iudicetur, tempus certè declinationis & huic eſt manifeſtũ. Quòd ſi minus hoc in alijs morbis fiat, tribus vel quatuor, vel pluribus diebus declinãs, hoc nihil priorẽ ſermonẽ offendere videt̃: neq; ꝓnunciati ſummã ſubuertit, ſed relinquit̃ adhuc omniũ morborũ qui ſoluunt̃, vt vigorẽ, ſic ẽt declinationẽ quãdã eſſe. E

De natura morborum mortalium. CAP. 5.

HIs igitur à nobis abundè demonſtratis, de morbis qui nõ ſoluũtur, cõſiderabimus. Duplex autẽ eorum natura eſt: nõnulli enim ipſorum pręparationẽ habent, vbi exactè illam abſolutam ſint conſecuti: alij ex genere quidẽ illorũ ſunt qui ſoluunt̃: ſed cũ occidere feſtinãt, hoc eis fieri cõtingit. Triplex quoq; horũ modus eſt: vel enim ꝑpter ægrotãtiũ imbecillitatẽ, vel ꝑpter morborũ fortitudinẽ, vel ꝑpter vtraq; prius occidũt, q̃ ſoluti ſunt. Alia rõne cõmunis vnus omnium huiuſmodi modus eſt, cũ ſupra vires exiſtunt: Nã quod ægrotantis perniciẽ cõtinet, in hoc ſitum eſt: quippe dum nec ſeruari quis poteſt, niſi natura morbũ ſuperauerit: neq; perire, niſi natura victa ſit, morbusq; ea ſupior euadat. Hinc eſt ꝙ nõnulli vnũ ex magno morbo, qui ad aliquid relationẽ habet, ſignificari arbitrant̃, ignorantes interim & ſic magnũ morbũ dici, queadmodũ ſi maiorem etiã diceremus, cũ ſupra vires noſtras fuerit. Dicitur autẽ ex propria ſubſtãtia, vt homo, vel equus, vel bos magnus. Cæterũ de huius duplici ſignificatu frequẽter iã alibi diximus, ſed omnia in omnibus inueſtigare, nugatorium eſt: quod ad pſens opus cõducit, hoc enarraturus ſum. Itaq; morbi ſinguli ex ſua quidẽ natura magnitudinẽ quãdã poſſidẽt: melius.n. eſt ſic dicere claritatis gratia. Hęc morbi magnitudo vel ſupra vires eſt, vt eas grauet: vel ecõtrario viribus ęgri imbecillior, vt ab illis ſuperet̃, oĩbus ꝓbè euenĩetibus. Proinde cũ ſupra vires fuerit, homo ꝓrius morieẽ. F

De indicijs & temporibus letalium morborum. CAP. 6.

AT morbi tempora tunc partim ſimili modo cũ prædictis ſumũtur, partim diſſimili: Si quidem initium ſimiliter in morbi generatione conſtituit̃: Aſcenſus non in cõcoquẽdo, ſicut in ijs qui ſuperſtites futuri ſunt, ſed in cruditatis, letalibusq; ſignis cõſiſtit. Demõſtrauimus enim niſi fallimur, hęc inuicem differre: attamen & nunc ipſorũ nõnulla ob memoriam renouandam dicent̃. Itaq; vrina boni coloris, et mediocriter craſſa omnium longè eſt optima, quantũ ad colorẽ & conſiſtentiã pertinet. Adeſſe verò ei vel ſalubre ſuſpenſum, vel nebulã conuenit, vel ſubſidentiam, vtcũq; morbi natura poſtulauerit. Alia.n. in bilioſis morbis, alia in abundantijs quę ex crudis humoribus proueniunt, reſidere tibi demonſtrauimus. Ex oppoſito, vt ita dicam, cruda vrina eſt quę nec ſuſpenſum quicq̃, nec ſubſidẽs, aut nebulã habet: immo quæ nec craſſitiem aliquã, vel pallidũ colorẽ aſſumpſit, ſed alba eſt, & conſiſtentia tenuis aquæ ſpeciẽ referẽs. Si certè nebulę quędam, vel aliquid nigri ſuſpendet, vel ſubſidet, & maximè ſi tota ſit turbida, letalis eſt: queadmodũ ſi quędã parti farinæ craſſiori ſimilia, vel lamis, in ea apparent. Quinetiã ſi fœditatẽ odoris habet, & pinguedinẽ oleaceam, quã ἐλαιώδη vocant, mortem minãtur. Hæ igitur ſunt vrinæ, magni morbi notæ: quẽ ſecundũ ipſius naturã magnũ eſſe dicebam. Magnum autẽ, ſi etiam ſputum pleuritide & peripneumonia laborantibus, vel nigrũ, vel amãrum vehementer, vel ſpumans, vel impenſe fœtidum eſt, vel non omnino expuitur, ingenti dolore, vel ſpirandi difficultate hominẽ occupante. Reſpondent his & alij morbi, qui iecur & ventriculum exercent, eodẽ letaliũ ſignorum genere cõprehẽſi. Vnde in huiuſmodi morbis vigorem ſimiliter cum eo qui ſalubrium eſt, determinare nõ licet: nam illic maximę acceſſiones ſtatũ definiunt: hîc autẽ maximę acceſſiones non æquè poſſunt determinari: quippe cum morbus omnino non cõcoquatur. Verũ intellectu id quod maximũ eſt, capere oportet, ad quod, aliàs morbus peruenit, aliàs præueniens occidit. In inflãmatione quæ ſoluitur, puris generatio vigoris terminus eſt. In ea verò quæ non debet ſolui, fieri quidem poteſt, vt homo in eius aſcenſu moriatur: fieri verò etiam poteſt, vt vires validiſſimę exiſtentes, ad extremam vſq; magnitudinem perdurent. Huius etenim inflãmationis qñ non debẽt ſolui, immenſa magnitudo vel in gangrenam, vel in putredinem terminatur. Quouſq; verò horum nihil aſſit, augeri ipſa poteſt. Similiter & aliorum morborum vniuſcuiuſq; generis incrementa cenſeantur. Diximus nos ipſorum non genera modo, ſed etiam differentias & ſpecies integro commentario, cui titulum, de morborum differentia, indidimus: illi maximè animũ te adhibere præcipio, quo pretermiſſo, non mediocriter quis errare poſſet. G

* Al. πυῤῥὰ id eſt fuluum.

H

De ratione temporũ dignoſcendorũ, quãdo plures vno tẽpore morbi hominẽ infeſtant. CAP. 7.

NAm vno et eodem tempore duobus tribusúe morbis homo infeſtari poteſt, quorum alius iam inclinat, alius principij tempus adhuc, vel augmenti primordia occupat: tertius plurimùm auctus eſt: deinde hominem mori contingit, non propter inclinantem, neq; nunc incipientem, ſed ob vehementer auctum. Qua de cauſa tria facultatum corpus totum gubernãtium principia maximè conſidera, quo ſtatu prædita ſint. Dico autem hæc, cerebrum, cor, & iecur: deinde alias quoq; vniuerſas particulas, ex ſingulis principijs ortas, neruos, venas, & arterias: ad hæc illas quæ naturam propriam quidem habent, ſed ab omnibus principijs regũtur: quædã ſanè æqualiter, quædam ab hoc magis, ab illo minus. Quoniam ex hac ſpeculatione, primum, ſiue vnus, ſiue plures in homine morbi ſint, inuenies: poſtea, cuiuſq; propria tempora inſpicies ad preſidiorũ inuentionem neceſſaria, ob quam ſermo hic nobis elaboratur.

Quem

A *Quem usum doctrina temporum morbi ad eius curationem præstet.* CAP. 8.

ETenim circa initia & fines, omnia imbecilliora sunt: in vigore fortiora: quę hęc intercedunt, medio ordine consistunt. Quia principio vicina, vigori propinquis imbecilliora sunt, sicut etiam fini contigua. Quæ verò æquè à principio & vigore absunt, mediam vtrorumque extremorum fortitudinē obtinent. Pari modo quæ à vigore & fine æquè recedunt, media & hęc propriorum summorum sunt. Igitur in vigore, quod mitigandi vim occupat, in curatione prępollere debet: in principio & fine, quod vehemētiam habet: at media tempora pro summorum proportione capiantur, vt in medendi methodi cōmentario copiosius dictum est. Nunc descriptionis gratia ipsa capita rerum percensui, vtilitatem temporum differentiæ in morbis ostēdens. Neque enim quam quis victus rationem instituet, inuenire poterit: neque vnquā nutrire sine certa temporum distinctione. Si quidem conijcere signis oportet statim ab initio, quādo morbi vigor futurus sit, & quantæ laborantis vires existant. Si nanque vigoris tempori etiā sine alimenti exhibitione sufficere queat, optimū fuerit, donec morbus inclinare cœperit, à cibo abstinere. Quòd si verò sufficere citra cibū nō potest, protinus ab initio in quolibet tēpore quod alimentū admittit, alēdus ęger est, porrò tempus hoc est remissionis. Voco remissionem modo, secundam partem totius circuitus, in duo vniuersa diuisi, accessionem et remissionem. Hippocrates itaque omnium primus quorum memoria ad nos peruenit, rectè hęc distinxit. Pręstat verò artem ipsius excolere, quod nemo propè factitauit. Nonnulli etiam ab ea planè recedentes, ad nugacitatem diuerterunt: vt Archigenes cum in alijs omnibus, tum in duobus libris quos de morborū temporibus inscripsit. Disces clarè quod dico, si hæc duo ad amussim disquisieris: vnum sanè, si hæc quæ integro hoc volumine declaraui, ad curationem & pręsagium vtilissima sunt: alterum, si quid ab Archigene dictum est: si enim nullo hisce deficiente dicere videtur alia, modo duplici peccat, quòd videlicet neque vtilia doceat, & lectores longis inutilium nugis grauet.

(B marked in margin at "tus, in duo vniuersa diuisi")

GALENI DE TYPIS LIBER.

C Ab Augustino Gadaldino, antiquorum exemplarium & translationis veteris ope, latinitate donatus.

Sunt qui putent hunc libellum Galeni non esse, quòd multa quæ hic traduntur, ijs quæ in alijs eius libris dicta sunt, repugnent.

ARGVMENT. LIBRI.

Typorum simplicium, ac inuicem iunctorum naturam & differentias explicat.

Libri propositum. CAP. 1.

D Vm multi latius de typorum speculatione tractauerint, necessarium ego duxi, vt ipse de eis magis terminatè ac per circunscriptionem percurrerem: existimans nimirum hoc pacto faciliùs hanc rem ab ijs, qui nuper ad artem se contulerunt, disci posse: quippe quæ simplex sit, & † {cum simplicitate facilius percipiatur,} ac veluti ex promptu multis occurrat. Hinc autem auspicandum est.

Quid Typus, & periodus. CAP. 2.

TYpus est ordo intentionum ac remissionum: periodus seu circuitus est tempus intentionum & remissionum in morbis factum. Pauci verò sunt affectus qui typos non habeant, quales sunt atrophia, id est, nutrimenti cessatio, resolutio, elephantiasis, et his proportione respondentes. Plures autem affectus, typos quidem habent, sed infrequentius: Maximè verò omnium affectuum febres typos habent, † exceptis tum ijs, quæ synochæ vel συνεχεῖς, id est perseuerantes dicuntur, tum inordinatis.

Quot Typorum differentiæ. CAP. 3.

TYporū alij primi, alij secūdi: & hi quidē cōsistunt, alij mouent̄: & rursus hi quidē sunt simplices, alij verò cōpositi. Primi igit̄ sunt, qui paruā ἐπισημασίαν. i. accessionē seu adnotationē, &

* In antiquis ē, τῶν καταμαθόντων

† Ita ex antiqs legendū, & ex translatione veteri.

† Ita ex antiqs legendum.

longam remissionem habent, cuiusmodi sunt tertiani & quartani. Secundi verò, qui longam accessionem habēt, & paruam remissionem, qualis est quotidianus, & extensus semitertianus. E Hic enim solus ἐξηλλαγμένος, id est immutatus ab antiquis nominatus est. ἑστῶτες, id est persistētes sunt, qui eisdem horis accedunt ac remittunt. κινούμενοι autem, id est qui mouentur, qui diuersis horis semper accedunt {ac remittunt} quorum qui praeueniunt, citiusq; horas persoluunt, προληπτικοί, id est anticipantes dicuntur: qui verò tardant, ὑστερικοί, id est posterius venientes nuncupantur. Simplices sunt qui vnam † {genere intensionem, & vnam remissionem} faciunt. Compositi, ex pluribus accessionibus & remissionibus constant. Compositorum typorum alij ex genere similibus constituuntur, alij ex genere diuersis. † Ac ex genere quidem similibus constituuntur quādo, verbi gratia, quotidianus duplex, vel duo quotidiani, vel tertianus duplex, vel duo aut tres tertiani, vel rursus duplex quartanus, vel duo aut tres quartani extiterint. Ex genere diuersis, quando quotidianus, exēpli gratia, tertiano, vel tertianus quartano, aut alicui alteri, qui eiusdem generis non sit, complicatur.

† Ant.
† Ant.

De typis febrium, & quae symptomata singulos comitentur. CAP. 4.

QVotidianus est qui quotidie vnam & eandem accessionem, & eam quidem longitudine cōmensuratam, & vnam eādemq; remissionem facit. F Tertianus, qui tertio quoq; die vnam & eandem accessionem longitudine commensuratam, & vnam ac eandem remissionem facit. Quartanus qui quarto quoq; die vnam & eandem facit accessionem, ac vnā & eandem remissionem. Eadem de quintano & septimano intelligenda sunt, & si quis praeterea alius typorū ordo inueniatur. Quotidianum consequitur habitus humiditas, vomitus pituitosi, sitis haud intensa, totius corporis grauitas, somnus carōdes & cataphoricus: pulsus magnus, rarus, ac laxus: facies sublиuida, ac laxa, flaccida, multamq; materiae cachexiam ac versionem prae se ferens: lienis etiam durities in hoc typo subsequetur. quòd si ipse perseuerauit, tremulae veternosaeq; cataphorae insequentur, thoracis rheumatismi, & superfusiones hydropicae. Constituuntur autem maximè ob stomachum malè se habentem. Tertianum insequitur sitis intensa, exustio, acres ac biliosi vomitus, inediae, proiectationes: ac plerunq; sanè rigores hunc praecedunt, nonnunq; verò perfrigerationes: pulsus autem tertianarijs paruus ac frequens insequitur: noctes quae accessionis dies antecedunt, † grauiores fiunt: cùm autem morbus protrahitur, nō amplius grauiores, sed & febrem sistunt: & qui ita febriunt, tertianam in semitertianam febrem aliqñ cōmutant. Typus autem hic tertianus, facilius quàm omnes alij typi soluitur, praecipueq; si aestate constiterit. Id quod etiam Hippocrates adnotauit inquiens: Tertiana exquisita in septem circuitibus, quod lōgissimum est, iudicatur. G Rarò autem diuturna fit, praecipueq; nisi constiterit autumno finiente, hyememq; attingente. Adsunt etiam his ipsis vrinae flauae, vigiliaeq;. Quaecunq; autem omnia tertianum insequuntur, eadem semitertiano contingunt. Nam & eiusdē generis ambo sunt participes, quippè qui accessionum ac remissionum repetitiones per triduū faciant. Semitertianorū typorum proprium est, ipsa accessionū productio, quodq; reditus accessionum, quos propriè ἐπαναδιπλώσεις, graecè appellamus, saepissimè cum perfrigeratione ac vigoribus nondum complenis, assideant. Periculosa porrò est semitertiana, vt quae non oris ventriculum solummodo ac neruosas partes, & summarim media attingat, sed & veternosas cataphoras, vigiliasq; cum delirio ac syncopoſas diaphoreses inferat: linguam praeterea validè exiccet, atq; animi defectionem efficiat, vehementer quae in profundo sunt, commouens. In vniuersum ferus periculosissimusq; hic typus est. Sanè aliàs à primo die constituitur, aliàs à secundo, & à tertio incipit, vnde maxima deceptionis causa medicis oritur ob eiusmodi inuasionem. Generatur autem à tertiana extensa: & cùm soluitur, nunc in tertianam reuertitur: aliàs ob longitudinē accessionis, in duas tertianas ac quotidianas discinditur. Caeterùm frequentius visitur, quod ad sexum, in viris: quod ad aetates, in vigentibus: quod ad anni tempora, in autumno magis, quādo nimirum valde periculosus existit. H † Est autē non semper continua, verùm & intermittēs reperit̃ semitertiana febris, traditumq; ab Hippocrate est ipsam non modo inter acutos morbos, sed etiā inter diuturnos cōnumerādam esse. Habet autē tres in magnitudine differētias: nam vna, parua: altera, media: tertia, magna semitertiana est. Parua igit̃ est, quae circa .xxiiij. horas vertit̃: media, quae circa .xxxvi. magna, quae circa .xxxxviij. quae profectò continuae febri proxima est. Sanè nonnulli aiunt semitertianam ita nominatam fuisse, quemadmodum semicirculum & semiglobum, ipsam tertiani circuitus dimidio minorem esse asserentes. Alij verò dicunt semitertianam appellatam fuisse, non secùs ac hemiolion, id est sesquialterum numerum: ita vt si tertianaria accessio, verbi gratia, ex duodecim horis componatur, semitertiana duodecim ipsas horas tertianae in sese comprehendat, eisq; dimidium duodecim horarum addat, vniuersaeq; simul euadant duodeuiginti. † {Thessalus autem semitertianam eam nominat, quae dimidio sit maior quàm tertiana extensa in modum quotidiani circuitus, vt sit horarum vigintiquatuor.} Agathinus ob relationem ad tertianam, nominatam fuisse ait semitertianam, per triduum enim vtrisque accessiones accedunt. Vtrum igitur horis an interuallis semitertiana charactere signatur? Secundum quidem Agathini opinionem, nec horis nec interuallis: haec enim vtraq; adscriptam habent magnitudinem: semitertiana verò indefinitam

* Al. comatosus.
* forte parum
* forte magnus.
† Al. Ex translatione veteri: Facile tolerabiles fiunt, plongata vero aegritudine difficile tolerabiles fiūt. Ac & qui sic febriunt, tertianam &c.
* In antiquis [illegible]
* Al. excitans
† Vide tñ in libro de totius morbi tēporibus cap. 5. & in lib. 2. de differētijs febriū, & alibi, vbi cōtrarium dicit.
† Ex ant. translatione.

habet

A habet in latitudine horisq; subsequentibus constitutionem. Quartanum typum insequuntur intenti rigores, vomitus pituitosi, lienis phlegmone ac intumescentia: nonnunquam verò etiam inappetentia & saliuatio consequitur: interdum autem ex contrarijs, appetentia intensa: tussiculaq; aliquando ipsi adest, quādo corporis habitus corrumpitur: Ob id difficulter dissoluuntur, ac diuturniores quàm cæteri typi sunt, ita vt {quandoq;} ad biennium vsq; protrahantur. Sanè ipse sibi, dum vehementior euadit, complicatur, vt duo & tres fiant quartani, vel etiam vsq; ad quandam continuitatem perueniant: rursusq; dum moderatior fit, in vnum reducitur. Fit autem nonnunquam periculosus ob implicita sibi symptomata, vt phthisim tandem vel hydropicas superfusiones efficiat. Abūdat autem præcipuè autumno, isq; difficulter admodum soluitur: qui verò æstate fit, † {facillimè soluitur.} Ac magna ex parte alijs præcedentibus inordinatè succedit, rarò autem à principio constituitur. † Pulsus autem non adeo exiguus magnitudine tertianarios insequitur, sicuti quartanarios: nec vsq; adeo in tumorem eleuatur, sicuti illis qui quotidiano morbo vexantur. Mediocritas enim pulsuum in hoc typo {secundum magnitudinē} inuenitur: nōn unquam verò etiam in accessionum principijs rarior quàm qui secundum naturam sunt, reperitur. Inueniuntur etiam præter iam dictas, febres inordinatæ seu erraticæ, † {quarum quędam typicos

B dierum motus seruant, quædam non. Quæ igitur typicos dierum motus seruāt, extra horas consuetas vel celerius vel tardius accedunt. inordinatę verò fiunt & ob motuum formam, ita vt aliàs quidem celerius, aliàs tardius veniant: atq; vtræq; sanè inordinatè, propterea quòd modo inordinatè mouentur, modo inordinatè persistunt, nunquam verò ordinatè, vbi sanè à nullo prohibentur, manente nimirum dierum figura in solis particularibus inordinationibus.} Quę verò typos non habent, præter iam enumeratos omnes modos ac præter dierum ordinem fiunt: ac nonnullę quidem accedunt {cum indicijs,} quædam verò omnino sunt inordinatæ. Differentias verò secundum speciem plures esse contingit. Licet autem prædicto modo considerare, ac prędictorum typorum proprietates, vt quis voluerit, complicare.

Quo pacto typi duplicentur, ac inter sese complicentur. *CAP. 5.*

EX typis duplicantur primi vocati, vt quotidianus, tertianus, & quartanus: quotidianus igiť duplex est, qui singulis diebus bis eodem modo accedit, ac bis remittit. † Duplex verò tertianus, qui tertio quoque die, bis similiter accedit ac bis remittit. Duplex quartanus, qui quarto quoq; die bis similiter accedit ac bis remittit. Duo verò tertiani sunt, quādo diuersæ accessiones, † {vel vno vel duobus diebus} accedāt, quarū vnaquæq; alicui priori per triduū respōdeat. Duo

C quartani, quando vno die integro existente, duobus deinceps diebus febricitari contingat, temporum figuris quæ per quatriduum fiunt, in vnaquaq; accessione seruatis. Cōplicatur item quotidianus cum tertianis, quādo prima dies duas accessiones & duas remissiones habeat: quæ verò sequitur, vnam: tertia verò rursus similis primæ existat. Complicatur autem quotidianus cum quartano, quādo prima quidem dies bis accedat ac remittat, duabus verò subsequentibus semel: quarta item æque ac prima, bis. Complicātur inter sese mutuò, quotidianus, tertianus, & quartanus, quando prima dies tres accessiones tresq; remissiones habuerit, secunda vnam, tertia duas, quarta tres, quinta vnam, sexta duas, septima rursus tres: ac reliqui deinceps dies eundem cum primis ordinem seruarint, ita vt ad eundem modum coeant, ac in eandem figuram reducantur. Complicatur tertianus quartano, quādo prima dies duas accessiones duasq; remissiones infert, secunda nullam omnino, tertia vnam, † {quarta similiter rursus duas, quinta vnam, sexta nullam omnino, septima duas:} ac reliqui deinceps eodem modo prioribus respondeant. Implicantur etiam tertianus, quartanus, & quintanus, quando prima quidem die, {simul omnes} accedunt, secūda remittunt, tertia tertianus accedat, quarta quartanus, quinta tertianus & quintanus simul accedat. Sed & alio quodam modo huius typi inuasio fit, nihilò autem secius tertiani complica-

D tio cum semitertiano ad eundem circuitionis modum incidere videtur, sicuti in subscriptione habetur. Huic prima die vesperi cum rigore incœpit, manè soluta est, integritas ad octauam vsque horam perdurauit, mox accessio cum perfrigeratione incidit, quæ subsequentem noctem diemq; ad octauam vsq; horam perdurat, rursusq; remissio succedit, postea in noctem rursus accessio cum rigore, atq; in diem rursus remissio illi similis quę sibi proportione respondebat. Deinceps ordinatim eodem modo circulus fit.

† In antiquis, εὐλυτώτατος.
† Vetus translatio habet: Pulsus aūt quartanarijs nō ita frequēs sicuti tertianarijs, neq; vsq. adeo &c. Tu tñ cōsidera an alterum an neutrū Galeni sententiæ in libris de crisibus & ad Glauconē & alibi traditæ consentiat.
† Antiqua trāslatio hēt. Quarū q̄dam habēt typos, q̄dā nō: & quę habēt typos, quędā typicos dierū motus seruāt, q̄dā nō: & q̄dā anticipāt, q̄dā autē postponūt: inordinatæ sunt ex eo q̄ aliqñ stant, aliqñ aūt mouenť, nunq̄ vero ordinate.
† Ex veteri trāslatione.
† Ita in veteri trāslatione. Nā codi. græci impressi habent, καθ' ἑκάστην ἡμέραν .i. quotidie.
† Ex anti. trāslatione.

GALENI AD EOS QVI DE TYPIS SCRIPSERVNT, VEL DE CIRCVITIBVS LIB.

Ioanne Guinterio Andernaco interprete,

Nunc summa cura diligenter recognitus.

ARGVMENT. LIBRI.

In quot errores lapsi sint ueteres medici, qui species & multitudinem typorum falsa methodo inquirebant.

Errata veterum medicorum in dignoscendis typis. CAP. I.

Eteribus sanè medicis abundè hoc solum fuit dixisse, nõ nullis morbo-
rum accessiones per circuitum oboriri, quem Græci periodum appel-
lant, non adhuc adijcientibus, quid vocabulum circuitus sibi vellet.
Nouerant enim se Græcis hominibus libros scribere, qui manifestò
scirent, quum æquali tempore aliquid simile specie fiat, totũ hoc tem-
pus Græcos, periodos nominare. Ita igitur Olympiacas quasdam &
pythiacas appellabant periodos. Recentiores autem primum sanè pe- G
riodis, typi vocabulum, quasi dicas formulæ, inuexerunt. Deinde alij
idem voce periodus, ordo, & typus significari: alij non idem. Omnia
verò hæc diffinire aggrediuntur alij aliter, non solum proprias diffini-
tiones constituentes, sed etiam aliorum contradicentes. Qui igitur ad ambitionem vsq; quæ cir-
ca definitiones versatur, peruenerunt, concedentes tribus nominibus, typo, periodo, & ordine,
vnum quiddam significari, minus nugantur. At qui periodum nominant tempus, quo idem fit:
typum autem nõ absolutè omne huiusmodi tempus, sed cũ integris diebus & noctibus circũscri-
bitur: prolixas hi & inutiles nugacitates proferunt. Atq; idcirco tum suum, tum discipulorũ tem-
pus conterentes, vbi ægros accedunt, quouis idiota sunt deteriores. Siquidem idiota mentis cõ-
pos cũ viderit aliquem quolibet die accessionem experiri, siue paulò tardior accessio veniat, siue
præuertat: imaginationem quandam periodi quotidianæ dictæ habet. At si quis & industrius &
medicinæ studiosus fuerit, eum nonio quędam subit duarũ tertianarũ, aut trium quartanarũ, atq;
id à medicis distinctum esse volet. Qui verò prædictis hypothesibus emancipati sunt, si ægroto
duabus horis quotidie accessionẽ anticipatoriam sustinenti inciderint, viginti sanè & duarũ ho-
rarum periodum esse pronunciabunt: totum verò typum non simplicẽ, sed cõpositum quendam H
arbitrantẽ: deinde perscrutati plurimũ & apud seipsos ratiocinati, alij in digitis, alij etiã in tabella
libro cuidam inscripta, duodecim duodecumanas eiusmodi typũ esse dictitauit. Verùm cũ audi-
tores propter hæc rident, indignantur: multò magis cũ hora vna quoq; accessionem præuertẽtem
conspexerint, tunc quoq; vigintiquatuor, vigintiquaternanas esse enunciant: & ipsi ridentur, &
alijs medicis quandã ignorantiæ suspicionẽ apud idiotas conciliant. Cũ enim illos ex libro vide-
rint cũ grauitate quadã ceu rem maximã inuenientes vigintiquatuor, vigintiquaternanas, subit
ipsis omnes qui libros legunt damnare, ac potius irrationali exercitio artem tractãtibus sese per-
mittunt. Si igitur quispiam argumenta medicorum huiusmodi nugãtium sequatur, etiam tertia-
nam, cũ vel hora vna præuertat, vel tardius accedat, omnia potius q̃ tertianam dicent. Nam præ-
uertentem, quatuor & viginti horarum cũ sit, implexum esse dicit quadragesimum octauum: tar
dius autẽ venientem, quinquagesimanum, atq; hãc referet quinq; & viginti horarum esse. Quis
igitur primus inceperit hãc attonitam scientiam haud noui: q̃n autem ego primũ eum qui ipsam
indicat audiuerim, aperiã. Excesserat sanè nuper è viuis Antoninus, qui Adriano in principatu
successerat: regnabat autẽ tunc Seuerus, qui seipsum quidẽ mutato nomine Antoninũ vocauit:
Lucium verò quem in imperij cõmunionem acceperat, Seuerum appellabat. Hoc tempore cùm

primùm

A primùm audiuissem, admiratus sum eos qui in hunc modum proponebant: Si quinque horis aliquis accessionem experitur, duabus remissionem, vt tota periodus horarum septem existat, idq; ordine deinceps fiat, quis typus censeri debeat. Respondi igitur statim ei, id ne fieri quidem posse. Nam breues ita accessiones, lõgas facere declinationes, ac omnino etiam ad integritatem peruenire. Tu accessionem quidem, dicebam, narras morbi mitissimi: periodorum autem frequentia perniciosissimam ipsam rursus pronuncias. Non, inquit, consideretur in præsentia, vtrum hypothesis fieri possit, an minus, exercitij autem gratia huiusmodi inquiri permittito. Nam ad variorum typorum inuentionem aptiores nos efficit. Illi igitur, q̃ huiusmodi exercitium ineptiores nos potius reddit quàm promptiores, ostendere tunc tentaui: nunc alijs ostendam, vbi prius percensuero, quis tandem huius speculationis vsus existat.

De vsu prænotionis typorum, ac de errore illorum qui circuitus vltra trium dierum numerum producunt. CAP. 2.

QVoniam igitur nihil adeo vtile est, præsertim in febribus, vt accessionum futurarum principia prænoscere: si quis statim ab initio artificiali coniectura id potest efficere, plurimum ęgrotãti per totũ morbi decursum profuerit: sin autem statim ab initio nequeat, B procedẽte autem tempore possit, reliquo tẽpore ægrotum iuuabit: & quantò citius in morbi speciei notitiam venerit, tantò longiori tẽpore ægrotanti auxiliabit̃. Incumbendum igitur est statim per initia, vt cognoscas qualis sit febris, sicut in cõmentarijs de crisibus ostensum est, ac magna ex parte firmiter licet hanc ex notis illic proditis cognoscere. At si quæ prima die dubitatio fuerit oborta, in secundo discerni debet: sin etiam hũc q̃nq; effugiat, tertio certè cognoscet̃. Quòd si hũc etiam interim effugiat, quod rarò accidit, saltem in quarto necessariò intelliget̃: si neq; in hoc quis morbi speciem cognouerit, sed etiamnum dubitat, magnam partem artis hic ignorat. Nam cùm alia, tũ oẽs accessiones febrium, vel in singulis diebus, vel tertio, vel quarto quoq; die inuadũt: cũ in pluribus sanè morbis, in quibus etiã præcipuè vsus p̃notionis est, accessio futura tertio quoq; die sit, vel singulis: in paucissimis autẽ per quartam. Sed dicet forsan aliquis recentiorũ horum sophistarum etiam per quintũ periodos quasdam fieri, & per sextã, & per septimã, nõnullasq; alias ad multos vsq; dies extendi: quos re vera beatos prædicare ob admirandam intelligentiã licet, si non assequunt̃ ex his quæ dicunt, se totius de typis operis vtilitatem è medio prorsus tollere. Qui igitur confitentes se à primo die febrium species dignoscere nescire, expectant vsq; ad quartum, neq; quintanam aliquam periodum, neq; sextanam, neq; extra has aliquam vidisse pronunciant, C etiam si non secundo, aut tertio, saltem sequentibus de futura accessione aliquid sperare possunt. Illi verò qui in numerosam dierum multitudinem dies extẽdunt, futurã accessionem neutiquam possunt prænoscere. Verbi causa, quæ primo die aduenit accessio potest & quotidianæ, & tertianæ, & quartanę, & quintanę, omnibusq; subsequentibus inesse. Si igitur in secundo die orta est accessio siue non, de tertio die nihil poterunt sperare, qui longas periodos inuehunt. Fingamus itaq; post primum diem neq; in secundo, neq; in tertio, neq; in quarto, accessionem accidisse. Qui sanè tres solas periodos nouerunt, hominem è lecto erigunt, ac consueta obire iubent, ab omni suspicione liberatum arbitrantes. Qui verò etiam sequentes accessiones, quæ multorum dierum sunt, fieri dicunt: similiter quintum diem meritò suspectum habent, quemadmodũ & alios priores: ita verò & sextum, septimumq;, aliosq; subsequẽtes. At si etiam in secũdo die quædã oboriatur accessio, incertum est, an secũdum quotidianæ figuram, proportionem cum ea quæ primũ facta est tueatur, siue alterius periodi sit initium. Hac ratione si etiam tertio die post secundum orta fuerit. Nam ignoranti statim ab initio discernere num quotidiana sit, an tertiana, siue alia quædam febris, incertum vna ne sit quotidianę an duarũ tertianarũ implexus, vel etiã trium quartanarum. Ac de alijs maioribus periodis eadem ratio est. Quòd igitur qui multas esse periodos arbitrantur, nõ solas tres: haud vnq; futuram accessionem prænoscere poterunt, ostensum iam est.

D

De errore illorum qui tres periodos ex accessionum tantũ repetitionibus æstimabant. CAP. 3.

DIcamus autem deinceps de ijs, qui solas tres arbitrantur, non tamen ex propria natura vnã quãq; dignoscũt, verùm ex accessionum repetitionibus. Ita enim solent nominare ipsi accessionum proportiones. Tales si non semper quemadmodum priores, accessionẽ futuram ignorabunt, certè vsq; ad quartum, aut quintũ necessariò. Ponamus enim in primo die vnã obortam esse accessionem, in secũdo duas, in tertio rursus duas, & totidẽ in quarto. Potest itaq; & talis esse simplicium periodorũ implexus, vt in primo die quotidiana inceperit: in secũdo tertiana: in tertio possit & tertiana, possit & quartana, incertum enim hoc ante quintũ est: deinde in quarto die, * quartanæ, quæ iuxta primmu diem incepit, secunda accessio: & tertianæ, quæ in secundo auspicata est, secunda. Constat autem omnibus quintum diem duas habiturum accessiones, nempe secundam tertianæ, quæ die tertio incepit, & quartanæ secundam, quæ die secundo auspicata est. Sexta autem habebit quartanæ, quæ tertia die incepit, secundam accessionem: & tertianæ quæ secunda die incepit, tertiam accessionem. Fieri autem potest alijs pari modo habentibus, vt duæ aliæ tertianæ, aut duæ quartanæ aliæ in tertio die inceperint. Quoniam enim quartus dies in tali hypothesi nullam habet cum tertio cõmunionem, accidit & duas tertianas duasq; quartanas, &

tertianam quartanamq; vnam in tertio die incipere. Mirari autem subit eos qui huiusmodi implexus componunt, quod non intellexere fieri posse, vt duorum typorum accessiones in eandem horam conueniant: quod si eueniat, corrumpuntur ipsius repetitionis notæ. In proposita igitur hypothesi accidit, vt alia quartana in primo die hora secunda incipiat, alia quartana vndecima. Quę cum ita se habent, vna in quarto die est accessio secunda hora inuadens: non tamen vnam dicunt aliquando fieri secundum subiectam hypothesin, sed duas perpetuò. Contemplator autem quomodo licet & tres simul accessiones in vnam horā concurrere, atq; ideo non ignorari implexum ab ijs, qui vniuscuiusq; typi simplicis speciem possunt dignoscere. Fingamus enim in primo die quartanam hora tertia incepisse: in secundo, eadem hora tertianā: in tertio, eadem hora quotidianam: necesse iam his subiectis in quarto die vnam accessionem trium circuituū in idem inter se peruenientium hora tertia oboriri. Sed nullus ipsorum hoc literis mandauit, omnes autem tanquam ex vno ore in prædicta nunc hypothesi, in quarto die tres fieri accessiones dicūt. Et si quis singulis diebus semel ægrotum accessionem habere statuat: nōnulli simpliciter quotidianam pronunciant, nonnulli verò duas tertianas esse, ac tres quartanas posse dicunt. Quomodo sanè discernere ipsas conueniat, plures ipsorum neutiquam inquisierunt: nonnulli differentia horarum conijctant: tanquam non liceat hora sexta, verbi causa, omnes diebus diuersis inuadere. Quod si fiat, singulis diebus continget vnam apparere accessionem trium periodorum inuicem implexarū, quotidianæ, tertianæ, & quartanæ. Nam primus dies quartanam habebit solam, secundus tertianam, tertius quotidianam, quartus simul omnes tres in idem tempus congressas: ob quas quintus rursus dies quotidianam habebit solam, sextus præter hanc etiam tertianam, septimus tres in idem tempus congressas. Non igitur constat, vt dictum est, vtrum quotidiana vna sit, an duarum tertianarum miscella, aut tertianarum & quartanarum, aut quartanæ, tertianæ, & quotidianæ. Atqui non eadem est curatio tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, nisi & hoc arbitrentur. Ex quo enim imperitia simul & impudentia eorum qui in artem insiliunt lasciuiuntq; præpollet, miri nihil est quibusdam etiam talia ignorari: verùm nos nouimus quàm differentem quotidiana vna à tertianis duabus, ac tertianæ à quartanis curationem desiderēt: ac neutiquā fieri potest, vt ij qui vniuscuiusq; speciem ignorant, discernant. Ac subinde in ægrotantibus medicos vidimus duarum tertianarum implexum, quotidianam vnam esse autumantes. Quibus persuasimus ęgrotum à duabus tertianis infestari, soluta quidem ex ipsis prius mitiore, relicta autem sola difficiliori. Omnes igitur qui de typis libros scripserunt, videntur nihil curare præsidium quod ex ipsis in prænotionem & victus rationem peruenit: sed quemadmodum dicunt, ita quoq; faciunt, exercitia iuuenibus hæc scribentes, similia ænigmatis, quæ in cœna proponuntur. Si igitur ipsos absolutè velint exercere, id facere liceret ducentes ipsos ad geometriam, arithmeticen, logisticen, & dialecticen. At si vt inuadentem accessionem prænoscant ad hoc perueniunt exercitij, ex toto errant qui iuuenibus, prauis insistere vijs, ex his persuadent, vnde nihil inueniunt, vel in prænotionem, vel in curationem vtile: cùm liceat ipsos edocere quo modo accessionem internoscant febris quotidianę, tertianę, quartanę, semitertianę, tritęophyus .i. tertianę naturam referētis, aliarumq; singularum, quę nō modo circuituum figura, sed etiam tota natura inuicem differunt. Nam qui has ignorant dignoscere, inutilis ipsis tota de typis speculatio est: pręstiterit autem forsan dixisse, quod tota hęc sit superuacua. Ei verò qui proprijs signis vnamquamq; febrem nosse studuerit, non modo lucro est vanam loquacitatem contemnere, sed etiam victus speciem vnicuiq; conuenientem prænoscere. Sed hi sanè adhuc tolerandi sunt. Etenim Agathinus vir non vulgaris, in eiusmodi disciplinam successit. At qui septem horarum circuitus faciunt, desiderabant quidem non nos, sed Philistionem, aut huiusmodi similem nugas ipsorum irridentem.

Methodus qua veteres medici typorum species, ac multitudinem cōprehendebant. *CAP.* 4.

QVoniam verò recentiorum nonnulli me precibus adegerunt, vt quam ego ludens ipsos docui methodum ad typorum, qui in huiusmodi hypothesibus afferuntur, inuentionē, in tabulam reponerem, in illorum gratiam etiam diem vnum in hoc sermone non grauatim collocaui. Incipiamus igitur iam disciplinam ipsorum, hinc sumpto initio. Typum hi vocant, non omnem circuitum, sed si quis ex integris diebus & noctibus constitutus est: & secundū vnumquęq; dierum numerum peculiarem typum esse volunt, nō autem viginti aut triginta solum dierum, sed etiam vltra hos typorum circuitus extendentes. At in typis his, accessionis tempus ad alteram accessionem, nō amplius quidem typus, sed hoc solum periodus ipsis nominatur. Audiui autem iam quendam etiam librum integrum non exiguum conscripsisse, docētem quomodo quis in vnaquaq; periodo accessoria proposita & speciem inuenit, & typorum numerum: ac per deos admiratus sum quę tandem essent quę in libris dicit. Nam methodus ex quibus quis inueniat, quot sint typorum implexus, paucissimis versibus doceri potest. Talis cū sit, numerum horarum vniuscuiusq; typi promptum habere conuenit, vel in memoria, vel in charta descriptū. Quotidianę typum vigintiquatuor, tertianę quadragintaocto, atq; ita deinceps quartanę quidē septuagintaduę, quintanę nonagintasex, sextanę centum viginti, septimanę centum quadragintaquatuor, & aliarum, vt hęc tabula subscriptum habet.

Typi

A TYPI HORAS.			
Quotidianus	24	Vigesimanussextus	600
Tertianus	48	Vigesimanusseptimus	624
Quartanus	72	Vigesimanusoctauus	648
Quintanus	96	Vigesimanusnonus	672
Sextanus	120	Trigesimanus	696
Septimanus	244	Trigesimanusprimus	720
Octanus	168	Trigesimanussecundus	744
Nouanus	192	Trigesimanustertius	768
Decumanus	216	Trigesimanusquartus	792
Vndecumanus	240	Trigesimanusquintus	816
Duodecumanus	264	Trigesimanussextus	840
Tridecumanus	288	Trigesimanusseptimus	864
Quatuordecumanus	314	Trigesimanusoctauus	888
Quindecumanus	336	Trigesimanusnonus	912
B Sexdecumanus	360	Quadragesimanus	936
Septemdecumanus	384	Quadragesimanusprimus	960
Octodecumanus	408	Quadragesimanussecundus	984
Nouemdecumanus	432	Quadragesimanustertius	1008
Vigesimanus	456	Quadragesimanusquartus	1032
Vigesimanusprimus	480	Quadragesimanusquintus	1056
Vigesimanussecundus	504	Quadragesimanussextus	1080
Vigesimanustertius	528	Quadragesimanusseptimus	1104
Vigesimanusquartus	552	Quadragesimanusoctauus	1128
		Quadragesimanusnonus	1152
Vigesimanusquintus	576	Quinquagesimanus.	1176

Huiusmodi habeant in charta tabulam paratam qui facilè calculari non possunt. Post huius apparatum inspiciatur proposita accessio horarum recurrentium pro ratione accessionum, cuius primus scriptarum numerus est particula. Cum.n.ipsum inuenerint, typi genus habebunt. Genus autem, vel speciem, vel formam, vel naturam in præsentiarum dicere nihil intererit. Numeris typorum inuentis particulam quoq; habebunt. Si.n.tertia fuerit particula horarum typi nu-
C merus circuitu repetens, tres dices typos illos inuicem implexos: si quarta, quatuor: si quinta, quinq; numero semper ex parte nomē imponens. Vt igitur exemplo methodus fiat manifestior, fingamus aliquem accessionem experiri horis sex: hanc autem remittere duabus: vt totus circuitus.viij.sit horarum. In hac hypothesi considerato quæ pars.viij.huius numeri.xxiiij.deinde inueniens tertiā esse, quotidianas tres implexas esse dices: quotidianas sanè, quoniā numeri.xxiiij. pars est, numerus octo: tres autem, quia tertia pars. Fingamus rursus sexdecim horarum esse accessionum circuitum, quoniam igitur sexdecim numeri.xxiiij.nulla est particula, quadraginta autem.viij.tertia est, &.xlviij.tertianæ periodi est numerus: tres febres tertianas inuicem implexas esse dices. Fingamus rursum accessionum periodum esse horarum octodecim, pars autē hæc est neq; quotidiani numeri, neq; tertianæ, sed quartanæ: dices igitur quatuor quartanas implicatas esse. Quartanas sanè, quoniam ex septuaginta duarum horarum numero constat: quatuor aūt, qm̄ octodecim horarū numerus quarta pars est, numeri septuagintaduo continentis. Statuamus iterū accessionum periodum horarum esse quinq;, pars autem sunt quinq; horæ centenarum viginti, vigesimaquarta: dices igitur typos sextanos vigintiquatuor inuicem esse implexos. Pone rursus accessionum horarum periodum septem, pars autem hæ sunt centenarum sexagintaocto
D horarum, hoc est octani typi vigesimaquarta: quare pronunciabis typos octanos esse vigintiquatuor. Finge iterum accessionum periodum horarum nouem, pars autem sunt hæ ducentenarum sexdecim horarum, vigesimaquarta: hæ rursus ducentæ sexdecim, decimi sunt typi circuitus: erūt igitur in hypothesi hac decumani typi quatuor & viginti. Subijciatur rursus accessionum periodus horarum decem: duodecima autem pars est numerus hic centenarum viginti, qui est sextanæ periodi: idcircò sextanæ erunt duodecim. Ponatur iterum accessionum circuitus vndecim esse horarum, numeratur autem ducentarum sexagintaquatuor numerus ab vndecim per vigintiquatuor. Erunt igitur vigintiquatuor typi duodecumani inuicem coniuncti, quoniam secundum vigintiquatuor numerum vndecim continens, duodecumani typi horarum numerum metitur, qui est ducentarum sexagintaquatuor. Semper igitur typorum species ex numeris in tabula descriptis inuenietur: multitudo verò ipsorum deprehenditur, si noscas quota numeri pars accessionum horarum numerus existat, quod idem est, ac si noueris iuxta quem numerum is, qui accessionum est, typi numerum metitur: siquidem à se mutuò denominationem sumunt & numerus hic & particula. Nihil igitur interest dicere, tertiam esse partem duodecim horarum quaternarium numerum, aut duodecim per tria in quatuor partiri. Simile huic est etiam si ita dicamus, quaternarius duodenariū per ternarium metitur. Redacta igit̄ rursus in pauca capita me-

thodo

thodo ad alium deinceps sermonem digrediamur. Erunt porrò tanq̃ quædam ipsius definitiones B huiusmodi. Inspiciendæ veniunt accessionum periodorum horæ, quota pars sint horarum typorum: etenim à parte denominatus numerus, copia typorum erit: at qui ab his partitur, ipse typus est. Alia autem oratione idem sic interpretabitur. Accessionum periodi numerum horarum inspicito, per quem metitur quemliber ex ijs qui tabella habentur. Ipse.n. ex tabella numerus typorum speciem indicabit: per quem verò ex ijs periodi numerus metitur, multitudinem ipsorum indicat. Alia verò oratione idem hoc pacto exponetur. Numerus horarum circumeuntium per accessiones æstimatus, quoties metitur aliquem ex ijs qui secundum typos habentur, toties typus ille ipsi implicatur: siue autem implicatur, aut complicatur dicas, nihil refert.

Quot errores ex superius tradita methodo consequantur. CAP. 5.

IAm multis alijs verbis eandem methodum licet interpretari: verùm sufficit etiam hactenus vanam istorum artem percensuisse, vt paucis capitibus singulos errores, qui sequuntur possimus ostendere, rursus à promptioribus exorsi. Vbi.n. circuitus per accessiones repetens horarum.xij. fuerit, possunt quidem & duæ quotidianæ esse, possunt &.iiij.tertianæ, & quartanæ nihilominus. vi.&.viij.quintanæ, &.x.sextanæ, &.xij.septimanæ, &.xiiij.octanæ, &.xvi.nouanæ, &.xviij.decumanæ. Rursus igitur eodem modo via nugacitatis non parua inuenitur, quæ sistere nequit, F neq; vllum habere scopum diffinitum, vbi circumscribere ipsum erit necessarium. Cur.n. magis vsq; ad.xviij.decumanas, aut.xx.vndecumanas, aut.xxij.duodecumanas procedere conuenit, q̃ ad aliquam periodorum subsequentium? Licet.n. dicere.xxiiij.quidem esse.iiij.decumanas, sex autem & vigintiquinq; sedecumanas, octo vigesimanisquinis & decumanis similiter his licet apponere. Satis iam hoc est de quotidianis. At adhuc nugacius in tertianis & quartanis, ac multò magis omnibus his sequentibus agunt. Vel.n. sedecim horarum periodus nihilò magis est trium ternanarum, quàm.vi.quintanarũ, aut septimanarum nouem. Potest hæc duodecim quidem nouanarum esse, quindecim autem decumanarum, octodecim tridecumanarum, vnius autem & viginti quindecumanarum, ac ad portionem omnium subsequentium. Verùm mihi abundè est viã tantùm indicasse, qua in huiusmodi tempus conterunt. Quinetiam.xv.horarum circuitus, (vbi enim huius adhuc viam indicauerim, ad aliud transgrediar) quatuor q̃dem quartanarum est, octo septimanarum, decumanarum.xvi. Atq; horum omnium vniuscuiusq; methodus est, vt in digitis citra tabulæ operam possis calculari. Verùm ego sanè loco institutiõis singula hæc profero ijs qui per ætatem puerilem in numeris statim sunt exercitati. Nam homo inexercitus non mensibus, sed totis annis ad eos indiget, quo in rebus inutilibus fiat prudẽs, quas cùm studio nonnullos sibi G inuicem proponere non pudet. Quòd igitur bifariam errant omnes qui de typis commentarios scripserunt, dum neq; morborum species docent, neq; in rebus frugiferis tempus consumunt, abundè satis puto demonstratum.

Quàm innumeræ & inexplicabiles, ex veterum hypothesibus typorum coniugationes oriantur. CAP. 6.

QVandoquidem verò coegerunt nos, relictis vtilibus tempus in refellendis ipsis perdere, ostendemus vtiq; eis in quantam stupiditatem perueniant, tum ipsi, tum qui ipsis tanquã vtile aliquid docentibus attendunt. Nam cùm fateantur de re quæ fieri non potest verba facere, attamen ceu exercitium quoddam tractantes, ne millesima quidem totius curationis parte exercentur. Præterea argumẽta ipsorum inter se pugnant, quæ etiam prima tibi percensui, nõnulli ipsorum vsq; ad.xv.dies typorum circuitus procedere statuunt, nonnulli verò vsq; ad mensem, sunt qui etiam ad duos tres'ue menses venire ponunt. Ego verò quam sententiam habeam, de ijs quæ Hippocrates dixit extra periodum quartanam, alibi indicaui, vbi docui mihi esse persuasum speculationem arti commodam existere. Nunc autem (neq; enim docere mihi propositum in hoc sermone est, sed reprehendere eos qui neq; vtilia scribunt, & speculationem laudant H inutilissimam) ad primos me conuertam, qui vsque ad quindecumanum typum exercitij causa procedere affirmant, quippè imprudentes hi & nescij suam ipsorum hypothesin alijs, quas apponunt, peruertunt. Si enim febris, quæ per horas viginti tres accessionem habet, non est quotidiana præuertens, necessarium est ipsam quatuor & viginti vigesimasquartanas existere. Quemadmodum igitur & eam quæ vna hora tardius inuadit vigesimassextanas esse, easq; vigintiquatuor. Non igitur verè dicunt qui typos in quindecim dies exporrigi statuunt, multò magis cùm vel tertianarum, aut quartanarum, aut sanè quintanarum circuitum horis vel duabus, vel tribus tardius inuadentem, aut præuertentem, in typorum implexus ducant. Similiter vigintiquatuor vigesimassextanas. Vt enim relicto quindecim dierum circuitu ad quintanæ periodum veniam, in hoc typo, siquidem vna hora accessio præuertat vigintiquatuor, vna & vigesimæ sextanæ erunt: sin autem moretur vigintiquatuor, rursus vigesimæoctauæ. At si nonnullas iam præuenientes tardantesq; statuunt, manifestò suam tollunt hypothesin. Quare necessarium est typos integris diebus & noctibus circunscribi, ipsos statuere, aut nihil est q̃ nugentur. Eo autem statuto typi in longum dierum numerum procedent, quamuis illi nolint. Melius igitur forsan faciunt, qui per initia statim numerum dierum secundum typos incomprehensibilem esse statuunt. Si

enim

A enim etiam aliud nihil dicunt, pulchrè saltem nequis contra ipsos differat effugiunt, non quemadmodum priores à seipsis damnantur, dum typos vsq; ad.xv.dies progredi affirmant. Coguntur autem vti non solis, qui ex multis decadibus componuntur, sed etiam ijs qui ex centurijs cōstant. Quoniam igitur nequeunt typorum multitudinem effugere, fieri non potest vt implexus inuicē connectentes euitent: sed quemadmodum qui tres typos solos esse ponunt, quotidianam, tertianam, & quartanam, tamen ex ipsarum implexu multa efficiunt paria, ita necessarium erit etiā his omnes typos inuicem coniungi. Sicut igitur coniungunt tres cōmemoratos, primùm sanè vnum quenq; sibi, deinde inter se, sic necessarium erit his quoq; coniungi. Incipiamus igitur à quintana, ostendamusq; ipsis quomodo huic coniuncta permulta efficiat paria siue implexus. Vnum itaq; par, tale est: primo die incipiat quintana, deinde tertius quartus'ue dies ab omni febre purus sit: quintus sanè quintanæ, quæ primo die incepit, secundam habeat accessionem: sextus autem, eius qui secundum inuasit: deinde septimo & octauo à febri liberis, nonus quidem tertiā primæ quintanæ habeat accessionem, decimus verò secundæ & ipse tertiam deinceps. Pari portione quarta quintana procedet. Nihil autem refert in præsentia duplicem'ne quintanam, aut duas quintanas hîc dicas, quod nec ipsum omnes concedunt. Alterum par duarum quintanarum. Primus dies

B vnam accessionem vnius habeat quintanæ transitionem: secūdus liber sit: deinde tertius alteram quintanam incipientem habeat, proportione in subsequētibus diebus seruata. Aliud duarum quintanarum coniugium. Primus dies alteram ipsarum, quartus alteram incipientem habeat, subsequentibus diebus proportionem seruantibus. Quartum cōiugium duarum quintanarū. Altera ipsarum prima nocte inuadat. Quintum duarum quintanarum cōiugium. Altera ipsarum prima die incipiat, altera secunda nocte. Sextum duarum quintanarum par. Altera prima die auspicetur, reliqua tertia nocte. Septimum duarum quintanarum par. Altera primo die incipiat, altera quarta nocte. Hæc igitur septem coniugia coniunximus, statuentes priorem quintanam primo die auspicari. Rursus autem alia septem faciemus, primam ipsarum nocte prima incipere proponentes. Si igitur ita ipsi & sextanam adiunxerimus, constat plura simul fore coniugia, ac plura adhuc eorum quæ septimanam cōnectunt, aut multò plura quæ octanam, vel etiam quæ decumanam: vt nihil dicam de vigesimanis, trigesimanis, quadragesimanis, quæq; has visæ sunt necessariò hypotheses ipsorum sequi. Illę igitur in præsentia dimittantur. Fiant autem nobis vsq; ad decumanam, ac primùm mihi considera, vt nunc cùm duplex quintana gignitur, coniugia dicimus. Si autem triplex oborta fuerit, constat multitudinem haud paucorum parium aliam genera-

C ri. Iam verò licet & quadruplicem ipsam fieri quotidie, vna inuadēte accessione. Quintuplex fiet mista quadruplici, vna nocte quinta quadā post cōmemoratas quatuor, quintana, atq; hæc rursus ipsa quadrifariam: vel.n.in prima nocte principium potest sumere, vel quadam subsequenti, secūda nimirum, aut tertia, aut quarta, aut quinta. Hoc autem ipsum varium his est etiā in alijs typis, & maximè in his qui plures dies continent. Si igitur omnem quintanæ varietatem ei qui in sexta est coniunxeris, consideras opinor quanta sit multitudo. At si eis vel septimanam miscueris, vel octanam, aut aliquam subsequentium, deinde rursus ex quatuor typis ita inuicem complexis alia facias coniugia, deinde ex quinq;, postea rursus ex pluribus, puto te intellectu colligere, quantus coniugationum numerus sit, aut quot indigebit libris ad eorum disciplinam. Qualis.n.in eis erit plexus conabor tibi paucis indicare, initium sermoni hinc constituēs. In singulis typis prius conueniet coniugationum varietatem persequi, vt in quintana paulò antè ostendi: postea ipsas inter se complicare. Primùm sanè vnum par eorum quæ ex quintana fiunt misceatur vni sextanæ coniugio, vt ex duobus paribus tertium quoddā aliud oriatur: deinde omnibus omnia deinceps connectere, postea ita vnum duobus, hinc tribus, hinc pluribus, vsq; dum vniuersa typi qui complicatur coniugia vni permisceas. Post hoc duo paria vnius typi quintani vni per singula alia misce

D re, deinde duobus, aut tribus, aut quatuor, vsq; dum omnia inuicem cōplicueris: deinde ita rursus quatuor coniugia, ijs quæ in vnoquoq; typo sunt, miscere. Postea quinq;, deinde sex, vsquedum omnia quintani coniugia omnibus alijs permiscueris, non simul videlicet omnium, sed vniuscuiusq; separatim, vt quintani paria ijs quæ in septimano habentur: postea ita octani, aut nouani, aut decumani, aut alicuius subsequentium coniugijs. Inde quemadmodum quintanum singulis alijs commiscuisti, ita iam decumanum vnicuiq; aliorum miscere. Postea septimanam, octanam, & reliquos. Vbi verò hoc feceris, necessarium erit, trium typorum coniugio omnia omnibus coniungere, hinc quatuor, inde quinq;, mox sex, postea septem, atq; ita consequenter, donec omnia oīum complicauerimus. Porrò q̄ adeo copiosa parium erit multitudo, vt numeratu difficilia sint decem millia, quemlibet puto etiam numeri imperitum intelligere. Iam qui arithmeticis sermonem communicauerit, audire ab ipsis multitudinē poterit. Ego.n.si ostendere nunc ei vellem, maiori opus esset libro quàm illi sint, quos qui hæc nugantur scripserunt, non considerantes vix vel millesimā cōplexuū particulam attigisse, etsi multa inaniter sint locuti. Si igitur vtilē esse arbitrantur typos inuicem commiscere, sciant se vtilis millesimam partem inuenisse: sin autem inutile, reueriti iam tandem, vocent ad libros Vulcanum aut si ipsi nō vocent, tempus corrumpet. Quis enim ex ipsis alius adhuc scribet? quis non & hos iam dissecans in diarios vsus admittet?

Altera methodus typorum inueniendorum. CAP. 7. E

CVm autem hi iam scripti sint, & quibusdam amicis traditi, cumq; illi velint alios discere quo
tabula se habeat, ego statim proponentibus typorum multitudinem respondeo. Est itaq;
methodus non alterius cuiusdam generis, sed priori subiecta. Persuadeberis autem & ipse rem ita
habere, si reuoces prius in memoriam, eamq; promptam semper habeas, nempè diem nos ho-
die appellare tempus ex die & nocte compositum, quod nonnulli nychthemeron (quasi nocti-
diem dicas) nuncupant: sic itaq; & annum esse dicimus, dierum trecentorum sexagintaquinq; &
quartæ vnius partis. Cùm itaq; diei vnius quatuor & viginti horæ fiunt, duorum .xlviij. trium
septuagintaduæ: nomina vero typis non à diebus completis sunt, sed ab accessionis repetitione.
Tertianam sanè appellamus, cui tertio die accessio oboritur, duobus interea iam nimirum etiam
absolutis. Quartanam, cui quarto quoque die, tribus & in hac interea diebus completis, ac in alijs
ad proportionem. Quapropter cùm circuitum typi quatuor dierum inueneris, quintanam ipsam
dices: non idem nanq; est, quinto die accessionem inuadere, & quinq; dierum esse circuitum. In
memoria igitur hæc ponens rursus succurrat tibi dictæ prius in tabula methodi. Dictum autem
est propositum horarum periodicarum numerum, qui nimirum inter duo principia accessionum
medius continetur, inspici debere, vtrum metiatur in tabula contentum numerum quemlibet. F
Erant illi pro horarum multiplicatione .xxiiij. effecti. Vt igitur citra tabulam ipse in digito inue-
nias, hoc ipsum facito: sex quidem & octo proposito, commodè vtique inuenies quatuor quoti-
dianas fieri, cùm sex horarum circuitus propositus existat: tres autem, cum octo. Septem autem
proposito, aut alio quodam non metiente .xxiiij. horarum numerum, inspicito vtrum proposi-
tus, partem aliquam habeat, an nullam, nisi vnionem. Si enim habet aliquam præter vnionem,
partem, quemadmodum nouem tertiam, quindecim tertiam & quintam: inspicito qualis ipsius
pars cōmunis sit cum numero .xxiiij. Exempli itaq; causa, tertiam sanè .xxiiij. horarum numerus,
quintam autem non habet, quemadmodum .xv, horarum numerus. Si igitur proposita periodus
horarum nouem fuerit, tertium sanè huius capies: tertium autem & numeri .xxiiij. octo inquam:
ac dices octo typos esse tribus diebus circumscriptos. Volui tibi in memoriam reuocare huiusmo
di typos quartanos nominari. Sed dum .xv. horarum circuitus fuerit .xv. sanè tertia parte capta,
quinq; dierum typos esse, quod est sextanos, dices. At horarum .xxiiij. quoniam & harum tertia
pars octo sunt, tot esse dices etiam sextanæ typos. Quòd si nulla particula propositus numerus
fuerit, qualis est septenarius .xxiiij. octanas. Itaq; quoq; si .x. horarum propositus fuerit circuitus.
xxiiij. typos esse qui .xi. dies comprehendunt, dices, hoc est, vndecumanos. Sic vbi .xiij. horarum G
circuitus fuerit .iiij. & .xx. Pari modo si maior fuerit propositus circuitus quàm horarum .xxiiij. si-
quidem nullam habet mensuram cōmunem cum numero .xxiiij. quemadmodum in .xxv. contin
git .xxiiij. esse, typos vigesimossextanos esse dices, quemadmodum & .xx. At si cōmunis vtriq;
mensura quæpiam fuerit, quemadmodum in vigintiseptem numero tertia pars est, octo decuma-
nos asseuerabis: quandoquidem horarum vigintiquatuor, tertia pars sunt octo: vigintiseptem au-
tem, nouem. Quippè constat decumani typi circuitum esse dierum nouem absolutorum, qui sanè
horarum numerum ducentarum sexdecim efficiunt, cuius pars octaua est propositus vigintise-
ptem horarum numerus. Hæc igitur methodus communi in tabula prædicta subiacet, tantùm ab
illo differens, quòd aliquis etiam citra tabulam inuenire potest primum horarum numerum,
diurnis circuitibus mensuratum, cuius pars est, propositus. Hæc speculatio ostensa est etiam ab
Euclide in libro elementorum, septimum autem ipsius est caput. At maius vtriq; numero com-
mune capientes, considerare oportet, quoties communis hæc mensura vtrunq; numerum par-
tit: vt in quindecim & vigintiquatuor, prima communis mēsura est trium numerus. Hic autem
quindenum numerum metitur per quinum, vigesimum quaternarium numerum per octo, si-
ue quinque multiplicaueris in numero vigintiquatuor, siue octo in quindecim, eundem nume- H
rum fieri inuenies, sicut centenarum viginti horarum, dierum autem nimirum quinque: atque
idcircò typum decumanum dices. Eadem ratione si propositus numerus horarum tredecim
fuerit, communiter metientur & hic & vigintiquatuor, ex ambobus inter se multiplicatis fa-
ctus, qui est trecentarum duodecim horarum numerus, quandoquidem ad primos dictos nu-
meros pertinet tredecim. Appellant enim sic, quorum non est communis mensura vnionis.
Itaq; numerus quem vtrique metiuntur, erunt tricenus duodenus, nam ter & decies hic vigin-
ti horas continet: typus autem dierum erit absolutorum tredecim, hoc est, quatuordecumanus:
quandoquidem quater & vigesies, hic numerum trecentorum duodecim partit, multitudo typo-
rum erit quatuor & viginti. Habeat itaque & hanc methodi demonstrationem, & si non statue-
ram res inutiles vos docere: satius enim esset ipsas omnino contemnere, memores oraculi Pythi-
ci, nempè, Parcendum esse tempori.

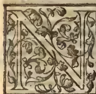
GALENI LIBER DE CAVSIS PROCATARCTICIS,

B Nicolao Regio Calabro interprete.

ARGVMENT. LIBRI.

Probat causas dari procatarcticas, & refellit veterum medicorum sophismata.

Aduersus sophistas qui procatarcticas causas negarunt, ac quot & qualia sint genera causarum. CAP. I.

NAturales philosophi illi veteres, quorum studiũ erat, vt humano generi prodessent: non modò ea quæ apertè cognoscuntur, tractabãt, verùm & operam nauabãt, vt abditarum etiam rerum complures inuenirent: & inde proueniebat vt illis temporibus rerum inuentionibus maxima fieret accessio. At verò ex his posterioribus tã philosophis quàm medicis nonnulli, gloriæ quidem cupidi, desperantes verò, vt par est, eius se C posse fieri compotes, quibusdam versutijs impliciti fuere. Alij autem quum ꝓpositas sibi cauillas diluere non possent, è duobus alterũ passi sunt: nam vel illis perinde ac veris acquieuêre, vel arbitrati sunt æquum esse vt de omnibus dubitaremus. Etnimirum circa causas à Græcis ꝓcatarcticas, quasi præincipientes vocatas, (nos forsitan non ineptè antegressas appellare possemus) aliquod etiam reperitur sophisma, quod in causa fuit cur priores, alios quidem ex his qui successère, in dubitationem ducerent: alios verò ad id vt illi assentirent, adducerent: ita vt eam contẽplationem, quæ ipsa per se & sufficiens & necessaria est, quamq; longam artem Hippocrates nominauit, istis suis his mirabilibus captionibus longiorem reddant. Tu verò ô Gorgia, quum huiuscemodi medicos derideas, præsertim autem nuper, dum videres quẽdam delusum atq; ab ipsis huius artis operibus redargutũ, efflagitasti à me, vt de antegressis causis, seu procatarcticis, quas etiam antiquorum complures; occasiones vocant, commentarios tibi scriberem: ob id. n. censuerunt eas esse morborum occasiones dicendas, ꝙ in primis imbecillitatem corporum animalium monstrant. Nullus etenim qui bono constet corporis habitu, si vel secundum crura frigeat, vel calore æstuet, vel præter modum exerceatur, vel tristitia vel alia huiuscemodi re afficiatur, statim ẽt D ægrotat. Sed huiusce generis causæ sola inualida corpora cõmouent, & inde (vt quidem arbitror) præstitæ sunt sophistis occasiones argumentorum, dum probare nituntur, quod si aliquando non obsunt, non sunt etiam quum imbecilles tangunt, pro veris causis habendæ. Quia si ea sint natura vt agant, ex se vim haberent agendi, neq; ab inualidis corporibus haberent vt effectrices viderentur, quod tamen secùs est: videmus siquidem mille simul in theatro sedentes, è quorum numero quatuor tñ æstuant, & in eis vnus à febre arripitur, nec plures, quemadmodum & Menandrum familiarem nostrum, pridie vidimus: qui quum è stadio post certamen exiret, conquerebatur ꝙ secundum caput doleret, & paulò pòst cœpit febre teneri. Illum nos secũda die visentes iussimus (vt nosti) caput rosaceo oleo foueri, mox dormire, postmodum impensè lauari, nihil timentes, si aliquæ adhuc reliquiæ febris viderentur relictæ: cæteris tñ medicis censentibus expectandum tantisper, donec videretur qualis foret inuasio quæ per tertiã diem solet inuadere, Græci diatriton dicunt. Habitis igitur verbis multis, quorum gratia hæc à nobis literis mandari rogasti: dum neq; nos vnq̃ illos, neq; illi nos de sententia mouere potuissent, ægrotanti facultate permissa, vt quod ille mallet, eligeret: omnes vnà recessimus. Sed paulò pòst accessit ad nos q̃dam ex Menandri domesticis rogans vt ad illũ rediremus, id quod fecimus. Nã neq; adeo erat Menander rudis, vt eas rõnes vel nõ apprehẽderet, vel nõ cognosceret eas q̃ veriores sint eẽ efficaciores, vel ignoraret ẽt

iudicem

iudicem dissidentium rationem esse in primis experientiam: nec obliuioni præterea mandauerat E
ea quæ peracta erant quãdo iuuenis ille, qui ex labore febricitauerat, balneis adhibitis, reclamantibus tñ medicis alijs, confestim integritati restitutus est. Sed & alium (vt te non latet) qui diceret
se præ æstu febre fuisse arreptum, balneis pluribus sanaui: quumq; cæteri timerent, & faterentur
se ignorare qualis esset futurus euentus morbi illius in iuuene, qui iam delirabat: ego subridens
non multò pòst, inquam, fluorem sanguinis è naso patieris, & sic omnino à morbo liber euades.
At illi irridebant, aiebantq;, nequaq̃ hæc diuinari posse: verùm statim è dextra nare sanguis defluxit. Sed & sudorem qui deinde superuenit, prædixi, & copiosam alui deiectionem, & vomitum,
& multa etiam alia quæ ad naturam & curationem morborum attinent. Illi autem eo absunt, vt
credant posse quippiam tale opus perfici, vt vatum potius q̃ medicorũ munus esse putent huiuscemodi præsagire. Non ergo eis ille credere debebat, qui etiã mihi dixit, eorum se nullum à principio aduocasse: sed illi hoc etiam inter alia mirabile agunt, q nec; etiam accersiti ægrotos adeunt.
Tu verò (ait ille) me doceas quo me velis modo rosaceo vti, quibus etiam cibis à balneo vesci: ob
id ipsum.n. te rursus vocaui. At ego his, sicut tunc mihi visum est, institutis, ad alium accessi ægrotum, qui parum ab vrbe aberat: & mox altera die rediẽs reperto homine absq; vlla omnino febre,
iussi iterum lauari & copiosè etiam, & deinde solitas aggredi actiones, & sic ea omnia obiuit mu- F
nera, quæ sibi ex natura debentur, famoso illo non expectato diatrito. Nosti præterea & aliũ adolescentem, qui penè cõsilio huiuscemodi medicorum deperijt. Is siquidem biliosissimus, nec non
& calidissimus erat, atq; iter per æstum, locaq; profunda ac arenosa, concitato motu fecerat, & ita
exiccatus in gymnasium se contulerat: (Nam ex his erat, qui ea exercitatione delectabantur:) vbi
post frictiones & vnctiones alter adolescens illi ætate par, obuiam factus & amplexus, eum iterũ
exagitauit, ita vt iam & frictionum oblitus, & quòd inunctus esset, colluctauit diutius: moxq; tertiò quum se lauisset, domumq; rediret, illi oblata est occasio maioris erroris. Occurrit nanq; quibusdam amicis, qui inter se rixabantur, iamq; ad verbera deuenerant. Quos dum ille diuellere conatur, adeo exiccatus est, vt horrere statim cœperit, vriq; sibi videretur: tandem domum delatus,
decubuit. Sed quum in istorum medicorum manus incidisset, illi inuasionem tertiæ diei expectari iussêre: nobis tamen consulentibus, vt quamprimum vberrimè lauaretur, & cibus quam humidus administraretur. Tu verò probè tenes, quòd quum tertiæ diei inuaderet exacerbatio, ille
pulsu penitus carebat, & frigebat, nec se aut mouere, aut transferre poterat. Præ siccitate autem
viriumq; imbecillitate, neq; os neq; linguam mouere, neque vel modicum quid loqui potis erat.
Necessitate igitur ea famulus ipsius compulsus, nos adijt rogans, vt quam celerrimè accedere- G
mus, & opem adolescenti ferremus: quem accedentes tabe confectum vidimus, & postea vix
diebus pluribus valetudini restituimus: & tu, qui interfuisti, hæc omnia scis. Id enim medicis
omnibus videbatur esse præter omnium opinionem, quum ab antiquorum nemine scriptum reperiatur, & censebant hoc nostræ potius esse temeritati adscribendum, velle ante accessionem
cibum atque etiam vinum adolescenti offerre. Sed & os quandoque illi vi aperiebam, vt cibum
ingererem. Quum verò ille se melius habere cœpit, ante inuasionem ab exhibendo cibo me
continebam, vt animaduertere posses quo pacto ille dissolueretur, frigidusq; & propè sine pulsu redderetur. His tamen sic etiam peractis, vix potui illis medicis qui aderant, persuadere, id
ipsum fuisse, vinum inquam cibumq; ante inuasionem obtulisse: quod adolescentem superstitem seruauit. Illi autem ex me sciscitabantur qua tandem ratione id agerem: erat enim illis hoc
admirationi. At ego existimabam non esse par, vt illis responderem, qui in ipsis statim artis initijs aberrarent, vtpotè quum & quæ sint elementa animantium, & qualis morbus febris sit,
ignorent. Verùm in alijs literarum monimentis de his disseruimus: neque operæpretium est,
vt pleniorem de his sermonem habeamus, quæ sunt præter institutum, quamuis sine etiam
vtilia, quàm de ijs de quibus loqui instituimus. Nobis enim proposuimus nullius præterquàm H
vtilium rerum per hos libros meminisse, immo ea omnia remouere, quæ malè se habent, eos
imitantes qui vias veteres spinis ac sentibus obsitas, depurgant. Nam neque illis is erat scopus, vt spinas & sentes resecarent: sed dum ad negotia sua properarent, puncti ab his syluestribus plantis, coguntur primùm ea abscindere, & ita deinceps ad id quod sibi inter initia proposuerant, redire. Quòd si non modò spinis & vepribus via sit intersepta, sed hamis quoque,
& alijs præterea quæ illi possint esse impedimento: multum ille qui eam purgaturus est, tempus conterere cogetur. Porrò in hac nobis in præsenti proposita contemplatione, nonnulla reperiuntur sophismata, quæ spinarum similitudinem gerunt, quædam verò veprium, alia
hamorum, à quibus, incautus si quis ceciderit, statim capietur. Et proinde non secùs odio habendi sunt illi qui huiuscemodi sophismata consuunt, quæ beneficæ arti impedimento sunt: ac
illi etiam qui ea in vijs, per quas homines frequentes transeunt, seminant. Nos itaque & horum nonnulla rescindamus, aliqua emendemus, alia conteramus, vt antiquam viam quæ non
ad ciuitatem, sed ad artem omnibus ciuitatibus vtilem fert, expurgemus. Primùm igitur eos,
qui nunquam inter morborum causas immodicum frigus, vel æstum, vel repletionem, vel
alia eiusce generis numeranda censent, interrogemus quanam illi sapientiæ ratione, aut qua
opinione

A opinione inducti, ista nobis suadere velint. Num ex his quæ hîc in terra degunt? Atqui nemo nostrûm est, qui media æstate, circa meridiem, præsertim sub ortu canis, si in calidis regionibus ventis non expositis, quo maximè tempore venti †{qui per annum flare solent,} nulli feruntur, se offendi non animaduertat ac fugiat. Quòd si immoderatiores æstus omni carerent offensione, quis vnquam esset frigidarum domorum vsus? quæ frigidarum aquarum cōmoditas? quæ vini aut balnearum delectatio? quid sibi præterea vult declinatio ea, quum eo tempore ad vmbrosiores domos diuertimus? nam quis tunc non hortatur ad vtendū vino moderatè, vt via ad pulmonem humecta reddatur? Vnde si citra quodlibet periculum possemus æstui nos exponere, superuacaneum esset ab eo fugere. Cur ergo mulieres pileum non abijciunt? cur bubulci atque etiam pastores cæteri coronas ex virentibus ramis non deponunt? Nullus tandem viator contecto capite iter faciat. Careant etiam conuiuia ęstiua hedera, careant coronis ex rosis contextis: fugiamus cætera quæ nobis æstuosis temporibus solario esse solent, doceamus pastores bubulcosq; ne solem meridie fugiant, ne etiam ad vmbrosa & aquilonibus exposita loca pecudes conducantur. Cur enim hæc fugienda si molestia carent? Cur etiam his quæ nullum afferunt incommodum, remedia quærimus? Nunquam sanè ista illis persuadebis, neq; poteris vnquam cæ-

B tera quæ à natura sunt procreata, ita docere, quin ea quæ ex natura contristant, sint fugienda. Dic quæso tu vnde huc accedis? ex quo tandem mundo exortus es? nonne hîc omnia vsquequaq; animantia suis functionibus deliramenta hæc tua redarguunt? quippè quæ per multa stadia peregrinantur, vt æstate calorem, frigus verò hyeme fugiant: & quæ præterea fugere nequeunt, æstum ac frigus locorum mutatione, cauernisq; & similibus habitaculis, vel tectis declinant. Ego autem libenter vellem, ô sophista generose, vt tu æstate media, oriente cane, in regione aliqua humili, nullis peruia ventis stares, nudo capite, neq; etiam per totam diem, vel subinde per multos, sed vnico tantùm, immo tribus solummodo horis illis tamen meridianis. Nam non modò vrereris, febreq; laborares: sed delirares, exanimareris quoq;. Neq; malum præterea esset, si hyeme media, niuosis temporibus, & plurimùm pluuiosis, nec ita modò, verùm exiens ex tepidioribus balneis: sentires siquidem quid frigus possit, & quas etiam causas morbus sequatur. Neque possum non admirari, quum tu balnea damnas ceu non rectè administrata. Nam quid aliud est malè balneas administrari, nisi eas non habere temperatum calorem? vel cur etiam eas dāmnas, quæ ꝙ sint iustò calidiores vel frigidiores, temperiem excedunt: si nihil nos possumus à calore vel frigore lædi? aut cur ij qui in balneo concluduntur, mortem obeunt? cur etiam mul-

C ti in itinere ex frigore antequā ad hospitium peruenire potuerint, interiêre? Nisi forsitan verum quidem esse putas aliquos ab immoderatioribus caloribus vel frigoribus posse mori, non tamen ab his ipsis quenquam posse lædi, quasi possit quispiam absq; vlla læsione mori. Profectò hos iniquos sophistas deceret, vt sub terra se absconderent, vel saltem præ pudore prauas has opiniones desererent. Hi tamen adeo ab hoc absunt, vt subinde etiam non vereantur alia quoq; sophismata, quæ & absurditate & impudentia maiori referta sunt, prioribus annectant. Dicunt enim se contendere, non quidem ꝙ ab huiuscemodi rebus non lædantur homines, sed ꝙ non sint nocumenti causæ: quia si causæ existerent, semper eandem haberent rationem. Oportet autem nos dissoluere hosce nodos, quorum vis non in rebus est, sed in verbis: quia si aliquid sit quod possit quidem nocere, verùm non semper sit morbi causa, & tu nolis, quia aliquando solùm noceat, & aliquo tempore, causam appellare: iam non amplius de re erit quæstio, sed de nomine tantùm erit ea cauillatio. Dic ergo id sanè nocere, nec tamen esse nocumenti causam: & noxium appella, illius tamen appellationis rationem nega. Noxium siquidem, sicut & salubre, nuncupatio quædam. Istius verò nuncupationis nulla alia ratio est, nisi quia nocumenti causa est. Vnde si quispiam horum quæ à te proferuntur ignarus sit, & illi dixeris aliquod esse noxium: intelliget

D ille quod nocumenti causa est. Dices quod mihi nocet non est omnino noxium, causa enim semper causa est. Atqui saltem quum nocet, necesse est fateri, esse causam nocumenti corpori cui nocet: & idipsum est quod nos quærebamus. Nam quemadmodum si semper noceret, semper causa esset nocumenti dicenda: ita quum non semper, sed aliquando noceat: tunc quoq; solummodo causa dicetur: ꝙ si tu hoc volueris vocare noceri, nihil hoc ad rem faciet: lis enim erit tantummodo de nomine. Quòd si quæras, quid igitur est de re ipsa litigare? De re, inquam, est quæstio, quum quærimus si is homo qui nunc febrit, id passus sit à nocumento sibi à solis æstu, vel à gelu, vel ab immodicis exercitijs illato. Differere verò an id quod nocuit, sit appellanda causa, vel ne: non est ea amplius dissertatio de re, sed de verbis. & si quis his assentier, nihil propterea medicinæ oberit, non tamen hæc sunt admittenda. Possumus nos quidem & sine vllo ferè negotio explicare quid hoc nomen causa significat: & ea res adeo exigua est, vt nullus ferè in hac lingua educatus illius ignoret significatum. Si.n. quempiam se in forum conferentem interrogaueris, quanā ille de causa domo exierit, aduerte quid ille respōdeat: dicet etenim, ꝙ aliquid empturus, vel amicum conuenturus, vel aliquid aliud huiusmodi, ita vt semper insinuet id quod sibi opportunum est, causam fuisse. Vnde hæc oīa ad idem genus attinent, siue id dicas propter quod aliquid factū est, siue vtilitatē generationis eius, siue finem, siue scopū, (nam nec quicq̄ inter hæc interest.) semper

per

† etesię

per nimirum te velim id intueri quod dicitur,non aũt semper de vocabulis esse sollicitum. Quòd E
si alia quoq; exẽpla desideras,pete à fabro qui lignum perforat,vel dirigit,vel dolat,vel conglutinat,propter quam causam id efficiat:ille statim respondebit,lecticæ causa. Vnde & ipse scopũ suæ actionis causam vocat : quem vbi est assecutus , vniuersa actio desinit. Nec secùs etiam textor , si eum interrogaueris cur fila staminis deducit, vel lanam pectit:propter id respondebit,quod suæ actionis finis est: affirmabit.n.se omnia indumenti gratia facere. Quòd si rursus quam ob causam indumentum fecerit,ab eo petas:dicet ille vt corpus contegat,& à frigore tueatur,& id genus causæ quàm maximè omnibus est in vsu.Est & aliud non minus hoc cõsuetum,quum causam in materiam referimus:vnde si reprehendatur faber q paruam fecerit lecticam,statim ille id lignis attribuit , figulus verò terræ , & pictor coloribus. Quis enim est qui non frequenter homines audiat, quum petitur cur lignorum compagines in lectica dissolutæ sint , aut cur floridus picturæ color citò defloruerit,quid etiam fuerit in causa q ædes citò corruerint : respondẽtes, fuisse id,quoniam ligna viridia erant,quæ subinde,quum aruère,distorta sunt.Quòd etiam optimorum colorum copia pictorem defecit.ædificator verò ait,q vel calx,vel lutum,vel quippiam aliud his simile praua fuère.In omnibus siquidem his materiam causamur. In his etiam instrumenta ponimus. Si enim
causam quæris cur faber lecticam malè coagmentauit,qui tñ non esset malus artifex:ille statim re F
spõdebit,q prauè affecta erat dolabra,terebellum crassum , lima & malleo carebam,securis etiam erat obtusa.Pari etiam pacto si ex librario petas,cur nõ rectè scripserit: dicet ille,chartam asperam extitisse,atramentum verò fluidum,pennam autem obtusam,defuisse etiam cultellum quo ipsam rectius formaret.Is etiam dum chartæ & atramenti meminit,materiam profert:dum pennę & cultelli,instrumenta. Sed quis est præterea qui ignoret , q etiam ipsos artifices culpamus tanq̃ causas errorum,qui in opificijs committuntur : tunc in primis quũ nihil habemus quod possit in instrumentorum defectum referri? Pręstãtium quoq; opificiorum causam fuisse artifices profitemur. Dicimus enim q is(vtpotè Phidias) statuam illam effecit, alius verò Iouis Olympici simulacrum: nec non & medicum sanitatis,quam in ægrotis efficit,causam,& gubernatorẽ nauis,quam à procella seruat.Dicimus etiam causam esse nauis illum qui eam construit : & idem de lectica,carpento,& similibus. Vt tandem duæ quidem sint primæ causæ,atq; maximè principales:scopus inquã, cuius gratia fiunt omnia quæ fiunt , & effector à quo ea fiunt . Has dignitate sequuntur tertia & quarta,instrumenta nimirum quibus,& materia ex qua. Porrò in humanis artibus,nisi causæ oẽs conueniant,nullus vnquam effectus absolui poterit:nam nisi aliqua esset lecticæ vtilitas,nunquã
faber illam construeret.Sed si aliqua sit illius vtilitas,careat verò dolabra,serra,terebello,aliaq; in- G
strumentorum supellectili,neq; sic lecticam coagmentabit:& si hæc illi omnia præsto sint,& mox ligna deficiant , neq; ita componetur lectica. Neq; si instrumenta & materia parata sit,& vtilitas vrgeat,absit autem artifex,vnquam quicquam fiat. Et hoc in omnibus alijs artibus pariter inuenias.Omnes siquidem alicuius gratia agunt , egent etiam tum instrumentis, tum materia. Quòd si aliquando secùs fiat , tunc vnico videntur genere causæ orbata,eo inquam , quod dicitur cuius gratia fit , quod in his accidit, quæ casu fiunt:ea quippè nullius gratia fiunt:deficit tñ qnandoq; & id per quod fiunt.Per quod autem est instrumentum, sicut propter quod,est vtilitas generationis rei:à quo,est artifex:ex qua,est materia. Et iam quidem hoc constat,nihil vnq̃ reperiri posse,quod materia nõ egeat ex qua cõstet, & efficiente à quo sit:nec aliquod reperias quod contrà se habeat. Semper etenim necesse est vt sit conuentus alicuius patientis,quod vicem materiæ habeat,& alterius quod circa ipsam agat,& efficientis rationem teneat,& hoc eget nonnunq̃ instrumento si alicuius gratia egerit. Agit tñ aliquando etiam sine instrumento,quum nullius gratia agit. Nempe si quis calcitratus in pugna inde fuerit mortuus : q calcitrauit causa effectrix (vt ita dicam) mortis fuit.Instrumentũ autem crus fuit,materia corpus illius qui fuit calcitratus:et si id ex proposito ille
fecit,causa alicuius id effectum est:q si non alicuius gratia factum est,illud in fortunam referendũ H
est. At quum ex frigore continentis aeris vel æstu læditur quispiam : aer continens effectrix causa est,materia corpus quod afficitur.Quare nunq̃ speraueris te posse aliquem reperire effectum,nisi efficiens & materia coeant:ablato enim eo quod patitur,ex quo fiat id quod faciũdum est,qui poterit esse efficiens à quo fiat? Vnde oportet vt hæc vtraq; aliquid ad generationem rei conferant: quæ autem ad rei generationem conducũt meritò causæ appellandæ sunt. Iam.n.omnes homines causas appellant,quæ ex sui natura ad rei generationem aliquid afferunt. Potes autem tu vel causam nominare , si libet, vel principium. Verùm in omnibus his aliquid istis oppositum reperias, quod tñ per accidens est. Faber nempè , terebellum,& lignum ad vasis generationem aliquid ex sui natura conferunt.Statim.n.vt id constructum est:poteris intueri lignum & foramina,quæ terebello fuère à fabro facta. At locus vbi iacebat lignũ , vnde à fabro fuit ad hoc opus assumptum, & aer qui id in orbem comprehendebat , causæ dicentur , non primùm , sed per accidens:& quia artifex homo erat,eum aliquo contineri loco necesse est.Quod quum ita sit,nec præterea opus sit intercedere inter ipsum & lignum corpus quod solidum sit,obsisteret enim ne ille in id agere possit:necesse fuit vt illud quod inter vtrunq; medium est,aut inane,aut si secùs, saltẽ corpus sit quod cedat:qua ratione & aer aliquid ad vasis generationem affert. Hæc verò magis tibi euidentia videbuntur,

A debuntur, si cogitaueris artificem, perinde ac ipsa natura facit, per vniuersam permeare materiã, dum agit: non aũt vti nos, qui exterius tantummodo eam attingimus. Tunc.n. satis erit apertum, nullum tunc loci vsum fore ipsi opifici, nisi illius forte quo materia continetur, neq; aeris in orbẽ circũfusi, neq; inanis. Quapropter sæpe in lapidibus atq; ẽt in terra gignuntur animantia, vbi eundem penitus locum opifex occupat & ipsum opificium. Indiget itaq; faber, vt agere possit circa lignum, spatio intermedio quod non impediat, non ea ratione qua artifex est, sed qua corpus est, quod alium ab eo qui materiam quæ efficitur, continet, locũ occupat. Hæc nimirum ex accidenti sunt, & tanq; ea sine quibus nõ. ea vero quæ ex accidenti sunt: quatenus præsentia sunt, nihil ipsa operanť. videntur tñ ea ratione adiuuare, q dum ea adsunt: ab eo loco ea, quæ obsistere possunt, procul sunt. vnde magis valent, si abfuerint, impedire actum, q̃ quum presto fuerint. solidũ quippe corpus interiectũ inter fabrum & ipsum lignũ, impedimento est, quò minus faber possit circa lignũ operari. quod si de medio tollatur, ex accidẽti cõsequitur, vt aer in illius locũ subeat. quũ.n. nusquam in hoc mundo inane consistere possit, locus, quẽ solidum illud corpus dereliquit, inanis oĩno persistere nequit, sed aere, q in orbẽ id continebat, defluente repletur. Cõstat igiť, fabrũ aere ex accidenti indigere. palàm præterea est, q q ambulat substrato corpore solido eget: cui nitatur:

B alio vero circũfuso quod cedat. Non sunt tñ hæc illi opportuna qua ambulans est, sed qua corpus est, quod deorsum, hoc est versus mũdi centrũ, fertur: quodq; rursum in sublime ambulando neqt ferri. citius.n. deorsum versus terram delaberetur. Sed neq; anterius progrederet, eo à quo continetur, illi nõ cedente. Quapropter recte illi, q hæc pertractauerunt dixere, hęc ipsa potius rationẽ rei tenere sine qua aliquid fieri non potest, q̃ q causæ sint generationis eius. Porrò ambulationis causæ sunt ipsius vtilitas, vis animalis, atq; ẽt crura. Causæ vero sine quibus id fieri nequit, externe, corpus circũfusum cedẽs: interius vero, alterũ quod resistat. Iam itaq; vniuersum de causis sermonẽ absoluimus, & explicauimus quæ illæ sint quotq;, & quales, & quo modo inter se, tum etiã ab his quæ per accidẽs, vel sine quibus nõ, differant. Quòd si nolit rursus sophista fateri fabrũ esse causam generationis lecticæ, respõdeat quæso, num fateatur saltẽ factã esse lecticã à fabro: si vero id concesserit, an postea de appellatione adhuc disputabit? Si.n. vel q ex se facta sit respõdeat, vel q ab eo, vtroq; modo delirare redarguetur. quia si dicat ab aliquo quidẽ factã, de appellatione tñ voluerit mox disputare: nõ'ne primũ verecũdabitur, q nõ de re aliqua, sed de noie ẽ sua ipsius lis. deinde totã quoq; vitam euertit & cõfundit. Vt.n. dixerit fabrũ fecisse quidẽ lecticam, non fuisse aũt illius causam: non'ne perinde ac si quis cõcedat, aliquem alium quempiam occidisse, illum tñ

C nolit fateri fuisse causam mortis istius: putabitur extrema insania teneri. Libẽtissime vero audirẽ illum coràm iudicibus loquentẽ, atq; ita dicentem. Viri qui iudices constituti estis: fatetur quidẽ Dion se occidisse Tiphonem, nec tamẽ putandus est Dion extitisse causa mortis illius. Profectò si id quod quippiam facit, est etiã eius causa: conuincetur Dion fuisse causa mortis Tiphonis. q si alius sit à quo fit aliquid, & alius est rei illius causa: ille à quo occisus est, hic non fuit mortis istius causa, nec reus ipse habendus est, & proinde absoluetur, qui conuinci non poterit fuisse causa mortis. Sed quis non iudicabit hæc esse deliramenta & insaniam longam? Quare satius erit iam his relictis: alia aggredi horum deliria, vt quod præterea superest viæ purgemus.

Aduersus Erasistratum qui procatarcticas quidem causas admittebat, sed negabat habendas in numero causarum. CAP. 2.

EST & alterum sophistarum chorus, qui sanè concedunt aliqua fieri, ac interire, lædiq; & alterari, atq; etiam horum omnium aliquas existere causas putant: mox tñ verentur concedere procatarcticas, id est antegressas, appellandas esse causas, vtpote qui nolint ab æstu, vel à frigore, neq; à plenitudine, neq; à labore fieri vnquam morbos. Quorũ amentia mihi magis miranda videtur, q̃ priorum, qui eas oĩno, ac si non sint, negant. istorũ enim sophisma occasionem aliquam à

D mutata appellatione illius nominis habet: illorum vero penitus sophisma est, immo, si vere loqui liceat, potius circũuentio. Quia si hi existimant aliquid esse causam: hoc addidisse deberent, an ea materia circa quam id aget, impatibilis sit, an vero patiatur. q si ipsi impatibilem esse affirmauerint: ne materiã quidem seruabunt. hoc enim est esse materiæ, vt ab efficiente patiatur, atq; facile ab eo regatur. Si aũt fateantur materiam pati: nunq̃ amplius negabunt, quin hæc quidem magis, illa vero minus patiãtur. nam causæ quæ in eam agunt materiã, aliquę sunt fortiores, aliquę imbecilliores comparatione materiæ. Quæ omnia vbi illi concesserint: quæ deinde ratio afferẽda erit, cur è mille qui in theatro aderant, quatuor tantummodo fuerint à febre arrepti. num hos tantum à solis calore comburi contigit? Nam si non modo decem, sed vnus solummodo in febrim sit illapsus: nihil hoc absurdi secũ habet. Quid enim vetat quò minus hic solũ idoneus fuerit, vt ĩ eo tpis spatio ab ea affectione læderetur, aliorum nõnullos ob corporis bonum habitum æstum omnino neglexisse, aliquos vero imbecilliores quidem fuisse q̃ vt possent se ab æstu omnino tueri: verũ fuisse opus longiori interuallo temporis, vt ea læsio in febrem desineret? Sed nos iam illum introducamus qui primus adeo fuit in his impudens, & ipse suismet verbis loquatur, quæ in hunc se habent modum. Causas sanè febrium primum atque etiam nunc sciscitari solent, & ab

ipsis ægrotis audire volunt,an is morbus,ex frigore,vel labore,vel plenitudine,vel alia simili cau E »
sa originem habuerit:qui nec vere,neq; vt conuenit causas morbotum inquirunt. Etenim si fri- »
gus febris causa esset:qui magis refrigerantur,magis febre tenerentur.sed hoc nō ita est: multi si- »
quidem qui ad extremum vsq; periculum præ gelu deuenere : mox ab eo seruati , absq; vlla febre »
permansere.Nec secus ēt in labore & plenitudine fieri videmus. in fortioribus enim quidam la- »
boribus versati,maioriq; repletione graues:nunq̄ febrem passi sunt.Hęc sunt Erasistrati verba in
primo libro de febribus.Hæc vero ipse ita impudenter proferre coactus est , vt suū dogma seque-
retur,sicuti paulo post exponemus.Sed non tm̄ de Erasistrato mirandum est. ipse enim gloriæ cu
piditate adductus,multa ex his quæ à prioribus tradita sunt,innouauit,multa ēt diruit : quantum
de his qui ipsum sequuti sunt,illius siquidem gloriæ ipsi minime erant participes. Vnde si isti hęc
consulto agunt:manifeste insaniunt.si vero secus:admodum ignari sunt,quippe qui ipsam verita
tem non agnoscentes,facile decipiuntur.Porrò huius dissolutio sophismatis neq; multam ēt dia-
lecticæ disciplinæ peritiam exposcere videtur.sic enim ait ipse,Si refrigerari, febricitādi causa est,
qui magis refrixerit:ille magis febricitabit.At res hæc non ita se habet. Quia si effectrix causa ip-
sa id absq; patiente apto efficere posset:qui magis refrigerarentur, magis quoq; febricitarent. At
si frigus non omni corpori febrem afferre potest,sed illi tm̄ quod paratum est ad hoc:tunc nō am- F
plius erit necesse , vt qui frixerunt magis,magis quoq; febricitent. immo facile reperias aliquos
qui ne semina quidem febris concipiant.quæ vero sint febris semina , non spectat ad nostrum in
præsenti institutum.Sanè nulla cogit necessitas,vt febricitare magis sequatur eos qui magis refri
gescunt.potest nanq; & id euenire,vt qui magis refrigeratur , magis febriat. potest ēt & omnino
secus.sed & tertiū accidere potest,φ magis,inquā,quis refrigeretur, & minus febricitet. & quar-
tum quoq; fieri potest,vt magis refrigeretur,pari vero febre arripiatur.& præterea potest qui ma
gis refrixit,nulla teneri febre.potuit siquidem quispiam nihil quidem febricitare , verū fieri atto-
nitus,vel torpidus,vel tremulus,vel conuulsione apprehēdi:vt accidit Alexādro , dum tpe ęstiuo
in Cydno Ciliciæ flumine se lauaret.At vero nec illud ēt re vera confici potest, vt qui magis frige
scit,magis quoq; ledatur.nēpe id sequeretur si ille pari modo aptus esset:tunc nimirū si magis fri-
geret,magis læderetur.Porrò nec id ēt sequitur,vt si magis lædatur,magis febricitet. quum aliqn̄
contingat vt aliquis magis lædatur,qui tn̄ non modo nō magis,sed,nec omnino febricitet. Quia
si nocumētum oē in solam desineret febrem,vbi maius esset nocumentū:ibi maior quoq; adesset
febris.quum aūt multi sint nocendi modi,qui possunt eos qui refrigerant,alij alios sequi:falsum
esse multifariam monstrari potest,φ qui magis refrigescit,magis febricitet.Quòd si non est neces- G
se,vt qui magis friget,magis febricitet,vel magis nocumentū subeat:fatuum erit dicere , φ idem
homo,quum magis riget,magis ēt vel febricitat vel magis læditur. Esset quidē necessariū , si ipse
eodem esset affectus modo sicuti prius:vt qn̄ magis rigeat,magis sit febri obnoxius. Sed si secus,
nulla amplius necessitas est vel magis febricitare,vel magis lædi. Hæc profectò Erasistrati dictio
eo libro descripta praua oīno est,quippe quæ sophismati occasionē & fidem potius præstat,φ φ il
lud dissoluat.Sed mihi admodū temerarij complures videntur,qui nunq̄ in logica disciplina ver-
sati,ita vt ne ea quidē sophismata,quæ fallaciam in promptu & omnibus expositam habent, pos-
sint discernere:audent tn̄ de veris decretis aliquid statuere,& deinde similes illis vidētur,qui am-
bigunt an motus oīno sit,qm̄ rationes,quæ de eo afferuntur,intelligentia cōsequi nequeant.Dio
genes vero Cynicus rationes illorum qui motū negabant, apposite satis deludebat. quum enim
hac de re interrogaretur:Miror equidem(aiebat)cur,si motus non sit,nautæ quotidie clamant ad
Rhodum,ad Cnidum,ad Co.Et ipse ne tentabat quidē huiuscemodi diluere sophismata,quæ ad-
uersantur his quæ euidentia sunt.Dialectici vero in his potissimū versantur. ipsi etenim rationē
statim falsam esse cognoscunt,ex eo quod repugnat his quæ manifesto conspiciuntur. mox vero
inquirunt num in proloquijs,vel in figura lateat fallacia.et si in proloquijs : an in oībus, an in ali- H
quibus,an in vno,& quo ēt modo.φ si in figura:hic quoq; inuestigant vbi error commissus sit,&
vnde ratio habet,φ quāuis sit falsa,veri tn̄ similitudinem ingerat.neq; enim iudicant par esse, aut
omnino tutum,velle eas rōnes examinare quid,inquam,veri contineāt,anteq̄ in his, quæ aperte
falsa sunt:fuerint exercitati.Nos aūt sæpe videmus multos homines,qui quum per hanc artificio
sam viā incedere nolint,neq; ēt per compendiariam illam Diogenis, & subinde diiudicare velint
falsos sermones:id nec recte nec perfecte facere posse.Porrò si sint philosophi Cynici:nullum qui
dem quod abditū sit,aggrediantur,præsertim si illis quæ manifesto apparent, videatur aduersari.
quin & rationes eas,quæ istis cōtrariæ sunt:omnino spernant, adeo vt neq; velint exquirere qua
parte fallant.Si vero sint Dialectici:statim paruo ēt negotio hasce captiones agnoscent. Verū ipsi
vtraq; de causa culpandi sunt,nimirum & quòd adeo temerarij sint,vt in eas rationes,quarū sunt
imperiti,se ingerere velint,& quòd ea omnino obliuioni tradiderunt quæ manifesto apparent.
Sed velim recorderis,quòd non modo viri sapientissimi:verum etiam rustici omnes,bubulci,cæ-
teriq; pastores,immo & ipsæ pecudes,gelu & calorem immodicum fugiunt.non'ne multi ob ho-
rum excessus interiere?an forsitan tu solus inter mortales,ex balneis male administratis nūquam

læsus

A læsus es? Non potes Erasistrate eas rõnes dissoluere quæ afferuntur contra causas procatarcticas:
Et non modo has, sed nec illas etiam quæ contra motũ, quæ contra demonstrationẽ, nec eas, quæ
contra doctrinam, vel disciplinam, vel inquisitionẽ, vel inuentionem, nec etiam eas, quæ contra
horum causas afferunt. Num igitur hæc oĩa erant à te, tanq̃ non entia, spernenda? vel potius fides
his, quę euidentia sunt, præstãda erat, vt si quid ab aliquo fiat, hoc illius causam appellemus. Num
ab immodico frigore vel immodico æstu nihil fit? at ob vtrunq; moriũtur multi. Num moriuntur
quidẽ, non tñ læduntur? qui fieri hoc vnq̃ potest? Num ẽt ab alijs forsitan causis quis lædi potest.
vt præ æstu vel gelu nunq̃ à febre possit inuadi? Oportet sanè attendere ea quæ quotidie fiunt, res
etenim hæc nõ eget demõstratione. quum plerunq; videamus nocumentũ, quod ex æstu est, vel
in febrẽ desinere, vel in quippiã aliud simile, & illi (vt ego quidem puto) qui memores sunt eorũ
quæ ob hæc quotidie eueniunt: eos derident qui in hunc modum delirant. Quidam se in theatrũ
cõtulit, quum nullũ in corpore sentiret incõmodum: sed vbi soli ardenti caput exposuit: illud pau
latim & calidius, & plenius redditũ est. mox cœpit dolere & exuri, subindeq; secundũ vniuersa
tẽpora dolens discessit. qui postea difficultate tenebatur cutem, quæ circa frontẽ & caput est, mo
uendi, aridamq; eã sentiebat, & paulo post, illum febris adorta est. Sed medicus die sequenti acce-
B dens, caputq; omphacino oleo frigido, vel rosaceo ẽt perfundens, & administratis balneis, illum
sanitati restituit. Quid quæso putas quẽpiam vel vulgarem existimaturũ de tuo hoc sophismate?
Quid præterea si videat aliquẽ qui probe quidẽ concoquat, nec vllo alioqui symptomate teneat,
nisi q̀ post exercitationem, ex litigio quodam rursum exerceri adhuc magis coactus, cœpit arti-
culos calidiores sentire, & paulo post, totum etiã corpus aridum & inæquale: quod dum mouere
vellet, videbatur suboriri sensus quasi vlcerosi cuiusdã doloris, moxq; febricitauit: sed peritus me
dicus inclinante febre, adhibito balneo, ipsum pristino & assueto victui restituit. Putas ne igitur
illi vnq̃ persuasum iri, nõ posse quenq̃ ex labore febricitare? At mirabitur quispiam fortassis, cur
nulli vulgari homini hęc Erasistratus persuaserit, medicis vero non paucis persuadeat. Sed id qui
dem mirandum non videbitur si audierit eorum plures asserentes: esse potius patriam prodendã,
q̃ proprium dogma. Cur ergo tp̃s perdimus dum Erasistratiorũ dogmata redarguimus? huiusce-
modi enim deliramentorum ea vnica causa est, quòd qui putat oẽm febrem sequi phlegmonem:
oportet vt mox exponat, quo modo ille qui ex exercitio in febrem illapsus est, paulo post ratione
victus instituta liber euasit. Non erat aũt verisimile rem ita succedere si phlegmone adsit, atq; lon
ge ẽt minus, q̀ ex ciborum ac vini oblatione id contingat. Vnde illi duorum alterum erat neces-
C se, vel vt nihil ex his immutaret: quæ ex ratione prius tradita fuerant, vel vt ad sophismata conuer
teretur. Primũ autem ille nequaq̃ poterat perferre, quippe qui sibi hoc persuaserat, si vsquequaq;
antiquos imitaretur: apud oẽs in nulla se gloria futurum. vnde coactus postea est secũdum aggre-
di, & mendacia cauillaq; confingere. nec modo in his Erasistrato ac eius sectatoribus necesse fuit
cauillari, verum & in illis quæ de hypostasi in vrina tradita sunt. Nam si suos assuefacerent disci-
pulos in dignoscenda discernendaq; hypostasi, quæ purulenta est, ab ea quæ subinde insanis con-
spicitur: redarguerentur facillime, ex his in primis quæ videmus quum phlegmone in suppura-
tionem versa soluitur, per purulentas vrinas. neq; enim illis similes sunt, quæ solutis febribus ex-
cernuntur. In his siquidem id quod residet album est, neq; fœtorem habet, neq; colorem ẽt quem
purulentæ retinent, neque lentorem. Ne ergo aperte conuincantur, se deridere eos præseferunt,
qui hæc obseruant, & eos tinctores appellant, qui aliquid ex vrina percipere volunt, quos suppo
sititia etiam vrina sæpe decipiunt. Et hæc omnia agunt, vt admirandum illud dogma defendant,
quod oẽs febres ex phlegmone fiant. ob id etiam neq; frigidam aquam potandam illis concedũt,
qui ardente febri tenentur. ea. n. opportune exhibita, confestim sudant, liberiq; à morbo euadũt.
& tu Gorgia nos id sæpe effecisse intuitus es: quum nulla obstabat viscerum inflãmatio, tũc enim
D maximam febrem soluit frigidæ potus. Hi igitur, nequaq̃ bibenda est, aiunt, vt omnia ea decline-
mus, quæ nostram subuertere sectam valent. Sed & alia præterea artis huius auxilia reiecerunt,
quippe qui timeant ne ex illis redarguantur. in quo ordine reposuere ẽt rationem causarum pro-
catarcticarum, quum minime monstrare possint, quo pacto homine exæstuante, vel laborante,
vel irato, vel mœrente, transfusio ea sanguinis fiat in arterias, quam ipsi παρέγχυσιν vocant. vnde
varias rationes contexunt, sophismata machinantur, commentis quibusdam excogitatis illis insi
diantur: qui eò accedunt vt artem benignam & vitæ opportunam addiscant. quibus ex tot horũ
insidijs secus ac ipsi sibi prius proposuissent, euenit. dum enim rudes essent & imperiti: cõmunes
omnium notiones seruabant, & his quæ manifesto apparent, credere assueuerãt. mox vero adeo
ab istorum mirabilibus sophismatis peruertuntur: vt adducantur ad id, q̀ non amplius rebus ma-
nifeste apparentibus credant, eorum nodos soluere nescientes. Hoc etenim admirandum com-
mentum contra suos discipulos excogitauere huiuscemodi medici, vt neque eos permittant soli
insistere experientiæ, neq; ad rationem adhortantes ad dialecticos remittunt, vt eos his irretitos
sophismatis detineant. At illi, qui nullam vnquã adhibuere exercitationẽ in dissoluendis sophis-
matis: hos præceptores quasi deos admirant. Tu sanè nosti q̀ nõnulli, qui à quadã veluti aduersa

fortuna ad tales medicos delati sunt:fatentur sæpe,ꝙ dum in memoriam reuocāt ea quæ ipsi aliās E
passi sunt,assentiuntur ꝙ ex æstu alijsq́ꝫ huiuscemodi,febres accendi possint. at quum ea quæ ab
Erasistrato literis mandantur,perlegūt:statim sententiam mutant. Qui si alicui præceptori artis
dialecticæ perito adhęsissent,facillime eius fallacias agnoscerent,vbi ipse inquit,ꝙ multi in longe
maioribus versati sunt laboribus,atqꝫ in maiori plenitudine fuere,q̄ hi qui febricitauere, & tñ ab
omni morbo liberi permāsere. Sed quæso,num ꝓpterea ꝙ q in maioribus laboribus versati sunt,
nulla sunt arrepti febre:nō potuere alij minus laborantes in febrē incurrere? Sed in mediū profe-
ramus nos aliquē oratorem,defendentē quendā pugilem, qui ꝙ pugno vetulā percusserit, vnde
illa mortua est:ab aduersarijs accuset,& in iudiciū trahatur, vbi ab actore probat ꝙ ille eā percus-
sit,ꝙq́ꝫ ea mortua ē:fingamusq́ꝫ rei patronū hoc modo cauillis Erasistrati cōfisum illū defendere.
Vos o iudices,millies hūc hominē in stadio pugnantē vidistis,ac maximis aduersarios plagis pul
santem,vicissimq́ꝫ ab illis pulsatū,nec tñ is ab illis,aut illorum aliquis ab hoc interfectus est. non
ergo ꝙ percusserit,causa mortis extitit.qa si percuti in causa esset ꝙ qs moreretur: q vehementius
percuteretur,citius moreretur.quod quidē falsum est,quū iste maximas intulerit, ac ēt pertulerit
plagas,nec ipse mortuus inde est,nec aliū interfecit.qs igitur credat ꝙ ex illata plaga nō admodū
ēt magna,obierit anus? Nimirum si ex plaga nō immodica posset quis mortē oppetere:hic q alio- F
qui plurimis & validioribus plagis expositus fuit,è vita iā multoties decessisset. Quid obsecro fa-
cturos iudices si talia audierint putatis? nō ne irridebūt palàm tam patrono q̄ reo q huiuscemodi
patronū protulerit. Nā nemo mehercle est, q non cōprehendat, ꝙ robur athletarū multas potest
vel ēt validas spernere plagas:quum tñ anus præ virium imbecillitate, ne mediocrem quidem &
vnicam possit ferre. Is sane orator solis vsus sophismatis Erasistrati nec iudices decipere,nec aliqd
obtinere poterit. Accedat aūt alter orator isto quidem peritior, qui inspecta vetula à iuuene per-
cussa,respirante adhuc,paulopost tñ moritura,affinibusq́ꝫ ipsius illum homicidij accusantibus,à
quo illum defendere velit:& ita dicat,Si hic totum ferè vitæ tp̄s tum feriendo, tum ictus perferen
do transegit,nec vnquā vel ipse interfectus,nec ex aduersarijs quenq̄ interfecit: non est profecto
ipsi causa mortis istius vetulæ tribuenda,sed potius eius imbecillitati. Nam si vnica plaga mortē
inferre posset:longe magis & multæ & validiores inferrent, quod tñ non ita est. Quare si vetula
mortua est,ob suā mortua est imbecillitatē. Hic quidē orator multo est priore præstātior, qui non
modo reum videtur causa velle absoluere,verum & illā aliò transfert. nihil tñ & ipse efficiet, quū
necesse sit tandem fateri,ꝙ anus,percutiente iuuene,mortua sit. Attamen Erasistratus nec isto ēt
dicendi modo vsus est,quo sæpe nostri vtuntur:vt nimirum causam eius quod æstum vel frigus G
sequitur,in ipsam transferret rationem rerum patientium. primo enim occursu ratio ea quæ ex
translatione causæ depromitur:plurimum videtur audienti efficax,qui tñ si illi mox institerit,di-
ligenterq́ꝫ perpenderit:inueniet aliquid in ea afferri, quod congruere non videatur. Nam opor-
tet tandem asserere ꝙ is affectus ex conuentu amborum nascatur,frigoris inquam ac imbecillita-
tis rei patientis.siue modo effectus sit ex his,quæ sponte & casu proueniunt:siue ex his quæ pluri
mum.semper enim & frigus cum imbecillitate patientis concurret. At hoc nihil decretis Erasi-
strati fauere potest.vtcunq; etenim fateamur frigus,æstum,laboremq́ꝫ aliquid ad febrem facere:
statim interrogandus erit,quo id fiat modo. Vnde quum ipse respondere nequeat:necesse est ip-
sum non parum turbari.neqꝫ enim hoc leue est:rationabili interrogationi respondere non posse,
sed lōge adhuc grauius est,ab huiuscemodi rebus omnibus,suppositiōes ipsius coargui. Etenim
qui in æstu versatus est,is febrem sentit:quæ in capite primum exorta, in vniuersum corpus mox
diffunditur,tanq́ꝫ à lare vbi accensa est:alter vero qui plurimum laborauit, ab articulis accensum
calorem in reliquum corporis transmitti. Quis enim est qui si plus iusto ambulauerit,non sentiat
sæpissime ex motu crura calefieri? quæ si adeo subinde calescāt,vt vnà partes cæteras calfaciāt:per
ueniente tandem calore in viscera,necesse est febrē exoriri. Quæ quidē febris in huiuscemodi re- H
bus manifesta est cunctis hominibus,quippe cuius substātia ex abundantia caloris constat. Sed et
id cōstat ex procatarcticis causis,labore inquā,calore,& istiusmodi ceteris augmentum illi p̄stari.
At vtrūq; negat Erasistratus,qui neqꝫ febris intellectū seruat. nam & eius substantiā acceptaret,
ait vero ꝙ semper quancūq; febrē phlegmone p̄cedit. Si.n.ipse eūdem huius affectus, quē cæteri
oēs,intellectum teneret,easdem etiā causas generationis illius teneret, moxq́ꝫ ab experientia res
quæ euidētes sunt doctus ipse,ab his exorsus ad alia accederet. sed nihil ille haberet postea quod
de Hippocrate dicere posset. Vnde omnis illū sermo defecisset,ipse vero aliqd dicere sibi necessa-
rium esse putabat.hoc siquidē illi constitutū erat. Quare cōstat ꝙ illi necesse fuit multa innouare,
& sophismata aduersus ea quæ euidentia sunt,comminisci.vnde ēt nos cogimur in his Erasistrati
captionibus immorari,ac si nullū aliud nos negotium detineret. Habuit itaq; aliquā causam Era-
sistratus vt diximus,cur nō cōcederet ꝙ causa nocumenti ex infirmitate est eorū quibus nocet.vt
enim hoc concesserit,& p̄terea aliquid oīno fieri à causis,ꝓcatarcticis:statim vniuersa ipsius de fe-
bribus decreta corruēt manifeste,eorūq́ꝫ absurditas apparebit. Porrò causæ notio aliquid vr̄ in se
cōfusi & indeterminati cōtinere.& ꝓpterea alij quidē dixere causam nihil in se habere,qd' melius

A sit aut præstantius. alij vero, in quibus sunt empirici, dubij fuere sit ne causa nec'ne. alij vero, vt Herophilus, acceperunt quidem causam esse, sed ex hypothesi. Sed illi, qui tanq̃ principem Erasistratum sequuti sunt: ex ordine causarum procatarcticas remouent. has autem omnes nomine mutato, & confictis rationibus, occasiones appellant. Attamen si concedamus q̃ vtilitas rei quæ fit, ab hominibus causa vocetur, quodq̃ & effectrix, quæ principium dicitur vnde fit, & cum his materiam atq̃ organa: facile deprehendet q̃ ij cauillant, dum aiunt procatarcticas non esse causas, immo hinc oĩa ea pendent, quæ perperã de causis prolata sunt. Inde.n. ipsi conficere volunt, nullam esse cuiuspiam rei causam: q̃ nullũ ex his, quę quippiam efficere dicitur, in omnem materiam agere videatur, nequaq̃ tñ hoc illud est, quod inde conficitur, sed id potius, q̃ nulla causa sola ipsa absoluta & perfecta esse possit: materia siquidem semper effectricem causam: & effectrix materiã aptam exposcere videtur. Superius autem iam monstrauimus, q̃ ea quæ ab Erasistrato cõtra procatarcticas causas adducta sunt: nullam aliunde quàm ex mutatione huius vocis, causæ. s. habent
« verisimilitudinem. apertius tñ idipsum ostẽdetur, si ipsa eius verba ascripsero. Si refrigerari causa
« febris esset: qui magis refrigerarentur, magis essent febri obnoxij. Vbi nos ea quæ Erasistratus consulto omisit addentes, rationem vniuersam absoluamus, & ostendamus, q̃ ꝑpter id quod ab
B ipso prætermissum est, accidit sophisma. vt id igitur videatur: sit vniuersa eius series hæc. Si refri-
« gerari sola esset febricitandi causa: tunc qui magis refrigerarentur magis febricitarent. At non est
« o Erasistrate ea sola febricitandi causa, refrigerari inquam, verum opus est patiente natura, vt qui magis refrixit, magis febricitet. sicuti quum dicimus quod ille qui magis calcitratus fuit, magis quoq̃ læsus fuerit. Profectò, & si ea istorum ratio solis causis procatarcticis videatur aduersari: omnes tamen in vniuersum causas oppugnat. Vnde non est admodum difficile, si modo sophistæ resipiscere vellent, eis ostendere quo modo vniuersa hominis vita vtatur nomine causæ: facile ẽt erit, omnẽ in his ambiguitatem, ea quæ manifesta sunt sequendo, de medio tollere. Sed hęc ipsa etiam res palàm tibi faciet, q̃ nullus vnquam ita sibi cauere sine dialectica disciplina potest, quin decipiaẽ. & proinde medici qui ab experientia empirici dicti sunt, ea quæ in vita hominibus eueniunt, sibi obseruanda proponentes: ab horum tñ sophismate decepti sunt ita, vt dubitarint de ꝓcatarcticis causis, & de ijs nihil pronunciare ausi sint: qui adeo tñ sapere visi sunt, vt concesserint aliquam oĩno causæ rationem in procatarcticis seruari. Erasistratus vero, qui eas oĩno sustulit, palàm est quod nullam eorum ipse rationem habet, quæ vel ratione, vel experientia reperta sunt. Vnde si in alicuius Erasistratij medici manus quis inciderit, ex æstu vel labore in febrem illapsus:
C necesse erit vt tertium, & quartum diem expectet: quum tñ possit, citra tertium bene se habere, possit etiam alioquin in longiorem morbũ vel etiam in grauius incidere periculum, quemadmodum illi adolescenti, de quo iam meminimus, contigerat. Oportet itaq̃ non hæc tantummodo animaduertere, sed oẽs etiam quantulibet simplices sophistarum sermones. & si enim hoc satis videatur exiguum, nõ vti nimirum in oĩbus ratione, sophistę tñ semper nouissima quæq̃ sectantur. Vellem autem te in hoc quoq̃ libro exerceri, si tibi dandam operam dialecticæ putas.

Aduersus Erasistrati sophismata quibus repletionem nullius esse morbi causam monstrare conabatur. CAP. 3.

Poterant hæc sanè ad hos sophistas redarguendos satis esse. verum qm̃ eos omnino confutare instituimus: iccirco rursum reuertamur ad Erasistratum, qui vnà cum cæteris procatarcticis causis repletionem etiam tollit, ac si illa nunq̃ vllius morbi causa sit. Ait enim ipse, q̃ ea est veluti materia quæ nullius morbi proxima causa est, nisi aliquid aliud interim agat, sicut omnes pro cõperto habẽt. Oportet siqdem vt ex eorũ quæ comeduntur vel bibunẽ ingestione, in venis aliqua gignaẽ plenitudo: ab ea vero (vt ipsi græce aiunt) parẽptosis (quasi intercidentiã dicas) in arterias: in ꝑsenti.n. ex suis decretis hũc sermonẽ instituimus. In hac vero parẽptosi cor vehemẽtius spiritũ
D mouet & sanguinẽ, vt expellat ad extremas arteriarũ partes. vbi ea conculcata phlegmonem pariunt. Materia igiẽ ea est quæ media plethora seu plenitudine & parẽptosin facit, ac tandẽ cõculcationẽ. Sed si ita est: quis plethora nõ sit prima phlegmones causa, quũ tñ illam in ea causarũ consecutione tam ordine q̃ tpe primã admittãt, dum à repletione plethorã (sic.n. ipsi nominant venarũ plenitudinẽ) fieri autumant, à qua mox fieri aiũt parẽptosin, subinde vero cõculcationẽ & phlegmõe: nescio cur postea nõ audeãt affirmare repletionẽ esse morbosam causam, & de noĩe postea litigent. Hæc vero videẽ maior illius, q̃ in alia quapiã re, fuerit, impudẽtia. nimirũ q̃ cõcedat, repletionẽ plethorã efficere: hanc vero, sanguinis parẽptosin ad arterias: & hanc, phlegmonẽ. & postea nolit, his hoc modo constitutis, concedere repletionẽ phlegmones causam existere. Nã & nos pari pacto dicemus, q̃ q̃ plaga homini illata venas colli secuit, nõ extitit illi causa mortis. quo modo aũt quoniã causa ꝓxima & materia fuit, non ille qui percussit: sed sanguinis potius effusio. Vnde accersamus oratorẽ aliquẽ Erasistratium, qui velit percussorem ab homicidij crimine eripere, & hoc modo dicat (vtamur vero definitis nominibus, vt res clarior fiat.) Nõ est Orestes causa mortis Clytemnestræ: mouit.n. ille manus qdẽ. nã id nos fatemur q̃ manu sua ille hoc fecit: manus vero Orestis, non ipse Orestes, ensem mouerunt: vnde iam ex hoc Orestem insontem esse ostendi-

mus.Sed ex alio etiam magis.nam ab ense præterea incisæ sunt venæ in collo,non ab Orestis ma- E
nibus. fuit postea in causa effusionis multi sanguinis sectio venarum, non Orestes. quod vero
mors Clytenestræ à venarum sectione & sanguine multo effuso prodierit: neque ab his qui accu-
sant negari arbitror. Quare non est putandus Orestes fuisse causa mortis Clytemnestræ: quum
nequeant accusatores nostri monstrare,quòd idem sit Orestes & multi sanguinis effusio. Quòd si
hæc non sunt vnum & idem, & iam pro confesso habetur, φ horum alterum fuerit mortis causa:
relinquitur alterum nulli amplius crimini esse obnoxium. Quo modo ergo volunt isti, simul &
fluorem sanguinis, ac etiam Orestem fuisse mortis causam, quum minime fuerit Orestes causa
cur sanguis fluxerit: sed potius venarum sectio: sicut istius, ensis? Quòd si vos propterea culpa-
re Orestem velitis, quia eius propositum causa fuerit cur ille ensem mouerit: videte ne eadem
etiam ratione Clytemnestram criminis ream efficiatis. Vnde quotiescunq; effectus alicuius pri-
ma proximaq; causa reperta, hac non contentus, aliam voluerit quis antiquiorem ista inquirere,
& illa aliam: illi profecto res hæc in infinitum abibit. Cur igitur non sit satis, attulisse causam mor
tis Clytemnestræ fuisse sanguinis profluuium? Verum si tu vlterius prouectus dicas, At non
esset sanguis effusus, nisi venæ fuissent sectæ. nec illæ incisæ, nisi ensis fuisset admotus. nec is admo
tus esset, si manibus Orestes illum non tractasset. neq; manus id effecissent, nisi sibi illud Orestes F
ꝓposuisset: Nos quoq; pari modo vlterius ꝓgressi, de hac re, sicuti & tu fecisti, disseramus, quum
possimus hoc afferre, φ neq; Orestes esset, nisi illum Clytemnestra genuisset. quo deinde fiet, vt
sit necesse affirmare Clytemnestram ipsam sibi suæ mortis causam fuisse. Sed poteramus nos sta-
tim in prima assignata causa persistere, nec vlterius eousq; sermone prouehi, quòd videretur Cly-
temnestra fuisse suæ mortis causa. Vnde talis profectò videtur is orator, qualis ille qui nos docet
quòd si semel cœperimus impudentes esse: nulla nos sophismatum copia deficere possit. Sed item
nobis permittatur, vt liceat in exemplum secundum afferre iudicium. Accusatur medicus quòd
exitiale medicamentum dederit. dedit autem illud puero cuiusdam mulieris, quæ illi, vt id eme-
ret, mandauerat. illa vero posteaquam venenum id habuit, iussit, vt seruus qui priuigno mini
strabat, illud ipsi offerret, quo assumpto, ille mortuus est. vnde omnes damnati sunt, nouerca, &
ille qui venenum obtulit, & ille qui emit, & præterea medicus qui venenum vendidit. Accedat
itaq; orator ab Erasistrato instructus, & dicat: Quòd mortuus quidem puer sit, nemo negat: non
est tamen à puero qui venenum exhibuit, interfectus, sed à medicamento potius. Est etenim præ-
ter rationem omnem, quum causam apertam habeamus: id velle in hominem innoxium referre.
neq; enim idem est homo, & medicamentum, sed diuersa sunt hæc. Quòd si propinatum medi- G
camen mortem peperit: cur amplius oportet alteri esse molestos? longeq; minus culpanda est
nouerca, quæ venenũ misit, vel ille qui illud attulit. Sicuti si quis alicui funem tradidit, qui postea
ea, facto laqueo, se suspendit, vnde necatus est: iustum minime est vt ille accusetur qui funem ven-
didit. Is itaq; orator si ab Erasistrato edoctus, & in dicendo callidus fuisset, hæc omnia susq; deq;
versando, potuisset forsitan iudicibus persuadere, vt medicum absoluerent. sed nullam ille habuit
cum Erasistratijs consuetudinem, qui in disceptando vehementes admodum sunt, dum nos do-
cent, quòd repletio non est morborum causa. Quis ergo amplius erit qui nos præterea vetet ci-
bo potuq; repleri? cur quispiam nos ab inconcoctione auocat? cur non exercemur? cur victus ra-
tionem qui suo constet ordine laudamus? Hæc omnia à nobis reijcienda sunt, quum ita ab Erasi-
strato didicerimus. Negligamus æstum, frigus, quemadmodum & vigilias, hæc enim primum
pituitam gignũt & cruditatem. facile autem cruditas negligi posset, quæ aliqua ratione nihil pos-
sit officere. nam neq; ex cruditate febris oriri potest: omnes siquidem cruditatem passi febricita-
rent. neq; conuulsio: nam conuellerentur qui cruditatem passi essent. sed neq; membrorum re-
solutio, nec quisquam morbus alius: eadem enim est eorum omnium ratio. Et proinde prædicare
merito præclarum hoc Erasistrati inuentum possumus. atq; eius admirari benignitatem, qui nos H
ea vana superstitione, qua nos omnes tenebamur, liberauit, quæq; nostram vitam lædebat pluri-
mum. Ne igitur amplius timentes laborem prohibeamus, quò minus quis se totam diem & no-
ctem exerceat. nec etiam ab æstiuo sole quenquam abigamus. neq; serui indumentis vtatur. neq;
nobis calciamentis est amplius opus. Stultum enim est quòd suspectũ frigus habeamus, vel æstũ,
vel laborem, vel vigilias, si hæc nos lædere nequeunt. neq; erunt mox hi increpandi qui se cibo
nimis replent, vel qui inebriantur: si vana ea est opinio quòd possint ex repletione ægritudines
fieri. Cur ergo non delendi sint antiquorum tum medicorum, tum philosophorum libri, qui cru-
ditates, repletiones, refrigerationem, æstumq; damnauere? Cur Erasistrato aurea statua Delphis
non sit collocanda, & plurimæ illi gratiæ referẽdæ, qui hæc nos docuerit iusseritq; tanquam illi
qui præ tot viris gloriosis & raris primus veritatem adinuenerit: neq;.n. Diocles, neq; Polybus,
neque Hippocrates potuit vnquam huiuscemodi rationes contra gelu & æstum, laboremq; &
repletionem inuenire, vt hæc omnia omnino negligamus. Secus præterea philosophis videtur.
Aristoteles enim, Theophrastus, & ante hos Democritus & empedocles, & multi præterea ex
minoribus philosophis consulunt, vt ab excessibus caueamus. Solus vero Erasistratus noluit φ-
quam

A quam horum esse à nobis timendum. est ergo ipse vti deus adorandus. Ego autem quam libenter hoc vnum, si possem, ab eo sciscitarer. at non possum, quum iam vita functus sit. si tamen viueret, facillime nos forsan doceret, à qua inquam re nobis cauẽdum sit. Ego enim si neq; ab æstu, neque à gelu mihi timendum sit, neque à labore, neq; à crapula, neq; à vigilijs, neque ab ira, neq; à mœrore: facile sperauerim me posse assequi propemodum immortalitatem. & fortassis neque verendum est, quòd me quispiam interficiat, vel sumpto veneno interеam. ab alijs enim omnibus quæ priores timuere, nullus mihi videtur timor imminere, ab his siquidem omnibus opera Erasistrati ereptus sum. In reliquum ego neq; balneum tãquam male administratum damnabo, neq; caput vel pedes cooperiam. nil amplius domibus in hieme, vel indumẽtis calidioribus erit opus. non ciborum vel potuum moderatione, vel eorum quæ externa sunt. Horum itaq; omnium gratia, Erasistratum vt deum colamus.

Aduersus Herophilum qui nullam dari causam censebat. CAP. 4.

SIcuti autem nobis de Erasistrati sapientia, quam in suis præ se fert rationibus, mirandum est: ita Herophilus de timore damnandus. qui quum de causis omnibus ipse multis & validis rationibus dubitauerit: demum illum inuenimus dicentem, Sic hominibus multis videtur. Hoc ve
B ro maximam videtur ostendere timiditatem: relicta ratione, hominum sequi opinionem. Ait igitur ipse. An vero causa sit vel ne, ne inueniri quidem potest. refrigerari autem æstuareq; ac cibo impleri quadam potius opinione constare videntur. Sed rationes illæ quæ ex † {nominis mutatione} assumptæ sunt, caput hoc in dubium reuocarunt: & illæ præterea quæ ex modo quo gignuntur ea quæ quomodocunq; sunt, depromi solent: & hæc insuper, qua quæritur, si sit alicuius rei causa, quæ incorporea existens, alterius corporis opifex sit: vel ipsa corpus existens, incorporeæ rei sit effectrix: an etiam ipsa mota, moti, vel potius manentis. præterea an præsens præsentis, vel præsens futuri. & postea vt ea omnia quæ ex ea partitione inuenta sunt, prosequutus est, quæ tamen nequeunt probari, tandem infert non esse rei alicuius causam aliquam. Ipse enim sic inquit, Aut causa corporis incorporea est: aut corporea. & cætera quæ ex partitione recenset. manifestum autem quòd nullum horum sit, & proinde causa omnino esse non potest. At tu sophista generosissime non animaduertis quòd vniuersam hominis vitam subuertere potes modo eo argumentando in his etiam quæ manifesto apparent. nam quum videmus aliquid: fit illud quoniã vel ab his quæ videmus aliquid egrediens ad oculos nostros peruenit: vel ab oculis aliquid exit, quod ad id fertur, quod à nobis videtur: vel id quod à nobis exit, illi occurrit quod ab illis egredi
C tur, & hæc mutuo se tangunt, & ita videmus: vel neque ab illis ad nos, nec à nobis aliqua ad illa feruntur loco aliquo, sed sensus per medium, quasi per baculum, fit. Sed nullum istorum est, neque primum inquam, neq; secundum, neq; tertium, neq; quartum. vnumquodq; enim horum multifariam in quæstionem trahitur, vnde sequitur quòd non videamus. Potest & hoc idem alio modo probari, si distinguamus, aut tam id quod videt, quàm id quod videtur, corpus est, aut incorporeum est quod videt, corpus vero quod videtur, aut contra, aut vtrunq; incorporeum: ac deinde vnoquoq; horum demonstrato quòd verum non sit: infetat quispiam nos non videre. Potest & idipsum alio modo trahi in dubium, vt distinguat aliquis, q̃ si rei cuiusquam in nobis sensus excitetur: oporteat, quòd vel quiescens moti sensum moueat, vel motum quiescentis, vel quiescens quiescentis, vel motum moti. mox autem ostenso quòd nullum horum sit rationi consonum: astruat nos nihil videre.

† significati transpositione.

 A

GALENI IN PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS LIBRVM COMMENTARII TRES.

Hermanno Cruserio Campensi interprete.

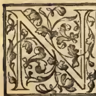
Nunc ad græcorũ codicum fidẽ diligenter recogniti.

COMMENTARIVS PRIMVS.

Principium, quod in alijs impressionibus desiderabatur, nunc primum à Nicolao Machello Medico Mutinensi latinitate est donatum.

ARGVMENTVM.

Liber Hippocratis legitimus, in cuius prima parte austrina, squallida, ac veluti nebulosa tempestas describitur.

NOn hoc quidem libro Hippocrates Cous agere instituit de proprijs cu
iusq; regionis morbis, sicut sanè aliàs nonnunquam, quod fere sermo G
ipsius omnis sit de morbis qui passim grassantes nominantur, qui ab
regionalibus sic differunt: quòd hi quidem per aliquod tẽpus aliquam
regionem peruadant: hi vero incolas, ac si cognati essent, nullo non
tempore comitẽtur. Quo factum est, vt in libro de aquis, aere, & locis
regionales ægritudines docuerit, quæ per singulas habitationes fiant:
hoc autem loco ægritudines, quæ per aliquod tempus passim vel ciui-
tates vel nationes adoriantur. Et consueuit quidem ambo hæc ægritu-
dinum genera & communia & passim grassantia nuncupare, cæteras
vero omnes σποραδικὰς .i. dispersas, scilicet quæ non omnino multos, sed seorsum vnumquenq;
prehendunt. Nam sæpius græci σπείρειν pro dispergere & abinuicem separare vsurparũt. Et ad eũ
modum Thucydides de iuuenibus ait, Vere autem alij in alia ciuitatis parte dispersi perierunt.
Horum aũt morborum sicut generatio, ita & causa cõis. Cum igitur tres sint causæ à quibus mor-
bi auspicantur, vna quidẽ in ijs quæ offerũtur, altera vero in operibus quæ obimus, & tertia in ijs
quæ extrinsecus occurrunt nobis: per vnamquanq; communes morbi fieri consueuere, ac præ-
sertim quidem per affectum aeris nos ambientis. Non enim frequenter accidit vt per ingestos H
cibos morbus communis ciuitatem, vel nationem, vel exercitum peruadat, sicut neque per com-
munes tum occupationes, tum labores. At continens nos aer si immoderatius calefiat, vel frige-
scat, vel humescat, vel siccescat: corporum symmetriam, quæ sanitas est, confundit, interturbat, ac
corrumpit. Alijs vero causis neq; omnibus simul obuiamus, neq; integrum diem subijcimur: sed
aer solus extrinsecus omnes ambit, & inspiratur. Non enim fieri potest, quin corporum animan-
tium temperaturæ cum eius permutatione afficiantur ac permutentur. Et propterea vt Hippo-
crates ipse docet, vere quidem, humorum temperatissimus in bene temperata cõstitutione abun
dat: hyeme pituita, frigidissimus humor in frigidissima tempestate: sicuti flaua bilis calidissimus
humor in calidissima hora: & reliquus scilicet bilis atra autumno, perustis in ęstate duobus succis,
scilicet sanguine & pallida, quę etiam flaua bilis nominatur. Sic demum etiam morbi pro ratione
vniuscuiusq; tempestatis fiunt, similitudinem habentes cum natura succi exuberantis. At si per
dictarum tempestatum appellationes dicti generarentur succi, quî fieret vt à sua temperatura ali-
quando degenerantes, alios generarent? Quia vero vnaquæq; pro ratione suæ tẽperaturę ac non
propter nomen, prædictos succos auget, fit vt qñ ambientis nos aeris temperatura permutatur,
permutẽtur ẽt succi necessitate cogente. sicut ipse dicebat in aphorismis. In tẽpestatibus si eadem

die

A die nunc quidem æstus, nunc vero frigus fiat, morbos autūnales expectare oportet. sicut cum sin-
gulæ tēpestates propriam tēperaturam seruabant, pro suarū naturarū ratione morbi creabantur,
ita si præter naturam permutentur, ad constitutionis æmulationem morbi fient. Cur igitur in
vnaquaq; tempestate non omnes vno & eodem morbo capiuntur? Quoniam sanè non parum
ab inuicem distant & per connatas naturas, & per ætates, nec non per viuendi formas. Quocircà
hic quidem facile cedet malitiæ temperaturæ præsentis tempestatis: alius vero quàm multum re-
pugnabit: alius vero lædetur omnino nihil: alius vero per malam viuendi rationem prius morbo
occupabitur, quàm tempestatis sentiat læsionem. Nam sicut cū ab ambiente lædebatur, tali ęgri-
tudine capiebatur, quæ illius temperaturæ responderet, ita fiet, vt ægrotet pro delicti ratione,
Hucusq; deerat.
quod committitur in viuendi forma. Hæc igitur quicunq; nouit non} solum qui in singulis tem-
pestatibus emergunt, morbos præsciet: sed & victus ratione immoderatis circūfusi aeris statibus
contraria admolienda, ne existant, prohibebit. Neque enim obscurum est, quin si commoda tem-
peratura primorum est sanitas, eam aeris corrumpet intemperies: conseruabitur autem à contra-
ria viuendi ratione. Quo fit, vt cum hos Quintus male, tum Aphorismorum libros interprete-
tur, in quibus ad hunc ferè modum scriptum est: De anni temporibus, si quidem hyems sicca &
B aquilonia fuerit, ver vero pluuiosum & austrinum, æstate febres acutæ, & lippitudines existant
necesse est, & dysenteriæ. Asserit hoc enim Quintus, nulla habita causæ ratione, sola perspectum
esse experientia. Vbi primum in eo offendit, q; illorum, quæ hisce in Aphorismis Hippocrates
docuit, causas ipse ille rursus in libro de aqua, aere, & locis, scripserit: Deinde, quòd partem vti-
lem præterijt doctrinæ. Nam interpretum sunt virtutes duæ hæ, vt & libri seruent sensum, &
commentariorum suorum lectores, quæ conducunt, doceant. Vtrunque autem Quintus, dum
morbos vigentes cum ambientis nos aeris non coniungit statu, corrupit. Vult vero hæc Hippo-
crates coniungi, quando incognito incommodo, quo nostrum corpus aeris afficit intemperies,
nequeamus neque præuidere futuros morbos, neque occurrere orientibus, aut qui iam inuase-
runt curare. Quippe cæterorum etiam cunctorum, qui sunt prętermissi, statuum hac ratione vim
ipsi inueniamus. Quam ob rem qui lectionem morborum vulgarium magno sibi studeat ad ar-
tem emolumento esse: huius magnopere intererit, ante omnia euoluisse librum De humana na-
tura, & De aqua, & aere, & locis: Ad hæc eos Aphorismos, in quibus egit de anni temporibus, &
facultatibus frigidorum, calidorum, siccorum, & humidorum statuum. Requiritur præterea Præ-
sagiorum lectio. Quæ enim in citatis à nobis libris docuit, hæc doctrina, quam in libris de vulga-
C ribus morbis tradit, subsequitur. Primum quòd calidi, frigidi, sicci & humidi symmetria primo-
rum sit corporum sanitas. Alterum, quòd ver, dum suo temperamento constat, sit temperatissi-
mum: quæ causa est, cur in eo abundet sanguis, sicut vltra modum calida & sicca æstas: hyems hu-
mida & frigida: inæquali autem autumnus temperamento, in quo dominatur siccum & frigidū.
& quòd singuli in illis singulis humores vigeant, vt paulo ante dixi. Iam tertium & quartum in
illis libris declarata sunt: vulgarium esse causam morborum aerem, in libro De natura humana:
in præsagijs signorum, quorum vestigijs futura præscimus, quæ cuiusq; tum in qualitate, tum in
magnitudine sit vis. Atque te, quicunque in præsentem lucubrationem incides, omnia volo, quę
commemoraui, expedita memoria & prompte teneas, vt ea quæ à nobis dicentur, assequi va-
leas facilius. Præ cæteris commentarium de aqua, aere, & locis, lectum velim potissimum, vt co-
gnoscas, quibus hæc libris ipse Hippocrates tradiderit. Et nos genera confirmabimus mor-
borum, quos diximus, ab Hippocrate sic distinctorum, qui morborum quidem vulgarium
aerem esse causam asserit: cuius in libro de natura humana hæc sunt verba: Morbi vero fiunt:
partim à victu: partim à spiritu, cuius attractione viuimus, proueniunt. Vtrosque hoc modo
distingues. Vbi multi vno morbo homines corripiuntur eadem tempestate, causam illi attri-
D buere debemus, quod est maxime commune, & quo præcipue omnes vtimur. Id autem est,
quod respirando attrahimus. Tunc enim victum cuiusq; nostrum nequaquam in causa esse ma-
nifesto constat, cum morbus omnes iuxta attingit, tam iuuenes, quàm senes, tam fœminas, quàm
viros, perinde vinum, ac aquam bibentes, tam qui mazam, quàm qui panem comedunt, tam qui
parum, quàm qui multum laborant. Ergo non fuerit victus ratio in causa, cum homines quoquo
victu vtentes in eundem incidunt morbum. At vbi diuersis eodem tempore morbis homines
afficiuntur, suus cuiq; victus sine controuersia causa est. His verbis cœlum constituit, non victū,
esse vulgarium omnium causam morborum. Potest tamen interdum efficere morbum vniuer-
salem haustus aquæ infectæ: quod quidem memoriæ proditum est in castris accidisse: Iidem ob
loci naturam, vbi cuncti eodem loco castrametati commorabantur: Interim cum ex barathris
Charonijs, quæ vocant, venti spirant frequentes. Hi igitur, quia aerem contaminant, morbos
generant, ac in superiore oratione comprehendentur. Porrò qui à cibo proficiscuntur, & potu,
tum infrequētes, tum cognitu sunt facillimi. Quare in libro de natura humana causam eius quod
multis est morbis commune, communissimam appellauit: in libro de aere, aqua, & locis, qui sic
generantur morbi, *παγκοίνους*, hoc est vniuersales, vocauit, adeoq; hæc eius sunt verba: Annun-
ciare autem poterit, qui quoq; tempore procedente & anno, vniuersales morbi ciuitatem tene-

bunt,

bunt,seu æstate,seu hyeme.Et non multo post: Hi morbi sunt his vernaculi:& siquis vniuersalis E
irruat morbus ex temporum anni conuersione, sunt hi illius quoque participes. Et paulo mox:
Viris hi morbi peculiares sunt:& extra ordinem, siquis dominatur ex immutatione communis
morbus.Deinde inferius:Hic illis est collactaneus morbus æstate simul & hyeme. At vero nec
hoc te velim latere in superioribus capitibus, quod item in certis dixit alijs libris Hippocrates:
qui perpetuo tenent locum quempiam,qui quidem ἐνδήμιοι, id est publici vocantur, eos item ex
illorum esse genere,qui multis communes sunt, vt pestis quoque. Nam & hæc in communibus
morbis est.Quod quidem ipsum ille in libro de ratione victus in morbis acutis aperte indicauit
his verbis:Cum enim nullum commune genus pestilentis morbi vulgetur, sed dispersi, dissimi-
lesq; inter se sint morbi,hi quàm reliqui vniuersi maiorem multitudinem perimere solent. Itaq;
patet ex vulgarium morborum esse genere eos,qui malignissimi sunt,& pestilentes appellantur.
Vulgares vero de genere sunt popularium & vniuersalium, qui morbis dispersis è regione op-
ponuntur.Hæc ille his nomina posuit.At pestes appellãt omnes homines,sciuntq; exitiales mor-
bos esse.Et verò etiam ad deos sæpe referunt de curatione earum consulentes. At vero non hoc
tantum loco verbum vulgari(hoc est ἐπιδημεῖν)scripsit,sed in Præsagijs etiam,vbi ait:Morborum
item qui semper vulgantur,ortum,ac temporum anni statum sedulo obseruare oportet, nec anni F
temporis ignorare statum. Adeoq; in ipsis vulgarium morborum libris interim illum dicere au-
dias: Vulgabantur autem etiam dysenteriæ æstate plurimæ : Aliquando vero alia febrium ge-
nera vulgabantur:Item,Etenim alijs etiam morbus vulgaris erat.Hoc nomen ἐπιδήμιον(id est pu
blice grassans,nos vulgare semper appellamus) quibusdam in exemplaribus scriptum quatuor
est syllabis,quarum constat postrema ex μ, & ο, & ν: In alijs quinque, ex μ, & ι, & altera syllaba,
quæ vltima est,ex ο,& ν.Horum oportet ad ea quæ post dicentur, meminisse: tenendumq; quos-
dam morbos inuadere multos in communi,qui scilicet communes appellantur:quosdam separa-
tim quemlibet,quos dispersos nominarunt.Inter communes alij publici sunt, quos vocant ἐνδή-
μους Græci:alij vulgares,qui ab illis tum ἐπίδημοι,tum ἐπιδήμιοι vocãtur:tam enim quatuor,quàm
syllabis quinq;,vt diximus,& scribunt & enunciant.Horum perniciosissimi quiq; pestilentes vo
cantur,qui perinde ac totum vulgarium morborum genus, ex cœli statu proficiscuntur. Atque
etiam pestilentes nonnullas tempestates descripsit,vt eas, de quibus in tertio libro tractatur, eo
quòd & genere vulgaris est morbus, pestis. Atq; hæc quidem prius explicauisse, quàm reliqua
enarrarem sigillatim,operæpretium esse duxi, quò me nunc tandem conuertam, si vnum modo
hoc præmonuerim,id quod in multis iam à me libris conscriptis dixi,vbi illos, qui student artem G
medicam perdiscere,vt se in singularibus,quæ sensu apprehenduntur, exercitent, cohortor,vt ea
quæ ante didicerunt in vniuersum,cognoscant. Quæ quidem singularia autumant Empirici vni
uersalis constitutionis esse principium:illaq; tandem asserunt vera præcepta esse,quæ constituun
tur ab experientia.Nobis multo aliter,adeoq; numerosa præcepta inuenta esse ratione videntur:
quorum tamen de veritate iudicium facimus,prout stabiliuntur ab experimentis, & fidem acci-
piunt.Nam sic quidem etsi quæ inuenta ratione ac demonstrata sunt, de eo, quid magnitudine
sol à luna distet,his credamus:tamen,cum ab sensilibus multis alijs,quæ geometricæ docent ratio
nes,& ab eclipsibus singularibus confirmentur,fidem habemus maiorem.Quando igitur ab ex-
perimentis singularibus comprobata,quæ per geometriam demonstrantur, accipiunt maiorem
fidem,perq; eam fidem stabiliuntur firmius : longe magis, quæ ex medica disciplina sunt in vni-
uersum inuenta,singularibus sunt probationibus constituenda. Quæ obseruari nos in libris vul-
garium morborum docebimus.

PRIMA TEMPESTAS.

*IN Thaso,autumno,circa æquinoctium,& sub Vergilias,pluuiæ erant multæ,continentes, lenes, vt cum spi-
rat Auster.* H

Ad vulgarium morborum disciplinam,cognitionem quoq; loci, infra ostendam, magnopere
interesse.Nunc verba ipsa auctoris sunt explananda, quæ sic habent : Circa æquinoctium & sub
Vergilias.Nam cum bina æquinoctia,binæ item Vergiliarum sint significationes, vtrum illorũ
dicat,adiecto sermoni autumno,significat:fit enim vere alterum, atq; eius hoc est principium ad
nostrum tractum: quemadmodum etiam finitur prorsus sub Vergiliarum ortum. Alterum au-
tumno æquinoctium fit, & Vergiliarum occasus,quas appellant Græci tam plurali numero
πλειάδας, quàm singulari πλειάδα. Occidunt autem Vergiliæ ab æquinoctio autumnali diebus
circiter quinquaginta. Neque hoc nos præterit, fieri omnibus eodem tempore in plagis, tum
æquinoctia,tum sollstitia:cum exortus syderum, & obitus varient ita, vt suum quæq; habeat re-
gio.Quippe his tantum, qui sub eodem vertice habitant, syderum communes & ortus sunt &
occasus.At vocant ferè,quod ex multis constat stellis, sydus, græce ἄστρον: verbi gratia, Taurum
totum,vel aliquam eius partem,vt Hyadas,aut Vergilias.Est tamen cum singulas stellas, sydera
appellent.At non quod est conflatum ex multis, stellam id appellant, cæterum semper hoc de-
mum modo sydus. Vnam vero quanq; solam non tantum stellam,vt dixi,sed & sydus : vt Arctu-

rum,

A rum, Caniculam, Luciferum, Hesperum. Atque est ad omnem propositam disputationem cum primis necessarium, vnaquaque in regione, vbi obire medicam artem instituimus, cuiusque perspexisse syderis emersus, occasusque: quia tempora ab his anni circunscribuntur. Exempli gratia: Veris in Hellesponti parallelo est initium, quod id temporis est æquinoctium: & finis, Vergiliarum ortus, qui item principium est æstatis: sicuti arcturi ortus, finis estatis, principium vero autumni, qui ad dies duodecim æquinoctium autumnale antecedit. Iam Vergiliarum occasus & hyemis principium, & finis est autumni. Porrò non caret admiratione, & est inuestiganda causa, cur sit præteritus in sermone stellæ ortus illustrissimæ, quæ in æstatem incidit, Caniculæ vocitatæ à Latinis, à Græcis. σειρίου. Hunc aliqui, nomine abutentes totius syderis, Canem etiam nominant. Atqui Cani vniuerso syderi est nomen: illi vero quæ in eius est mādibula, Caniculæ: quam recte Anticanem, non Canem appelles. Cuius quidem stellæ ortus opωræ quam vocant est principium. Atque in septem tempestates qui annum distribuunt, æstatem ad Canis vsque exortum protēdunt. Ab hoc ad Arcturi ortum opωram. Atqui ijdem hyemem in tres partes discecant: cuius, sub solstitium tempus, medium constituunt. De extremis duobus, primam sementem, postremam φυτελιαν, quod est inserendi tempus. Nam hoc illi pacto appellant ista. Et qui-
B dem in libro de septimanis, qui Hippocratis nomen præfert, in septem partes diuisum annum inuenias: ita vt autumnus & ver integra constent, & indiuisa: diuidantur autem in partes tres hyems, & itē duas æstas. Ac est illa quidem etiam vtilis partitio, vt in progressu sermonis patebit. Vtilis porrò & in quatuor tempora sectio, vti & ipse prius Hippocrates docuit, vbi de exuperantia humorum, & de morborum generibus agit, & quæ ista ambo præcedunt, de aeris temperamentis: quorum differentiæ sunt quatuor. Etenim vt maximè bifariam, quod intercedit tempus inter Vergiliarum ortum & Arcturum, diuidas, nihilominus omni est communis nimia siccitas: vt etiam hyemi immodicus algor, & humiditas, quamuis in tres partes diducas. Atque ita temperamenti magnæ differentiæ, quas recte generales appellaueris, annum diuidunt in quatuor tempora, genere inter se, aut specie differentia, vtcunque tibi appellare visum sit. At horum si differentias singulas in maius & minus seces, in duas tibi æstas, in partes tres hyems distribuetur. Quę anni temporum diuisio ex spatio ipsorum efficitur. Est enim inter Vergilias & Arcturum tempus, mensium quatuor. Plurium etiam quàm quatuor, quod inter Vergiliarum occasum & æquinoctium vernum interest. Veris autem tempus, ne habet duos quidem solidos menses: quo factum est, vt iure indiuisum permanserit. Hinc etiam autumni erat tempus, veris
C maius, quod in menses duos extenditur: hoc tamen magnitudine longe ab æstatis tempore & hyemis vincitur. At mihi hæc semel iam dicta sint, quæ ego ad omnia, quæ sub hæc dicemus, memoria velim teneri, quo promptius ad omnium nationū mēses, qui alijs alij sunt, transire queas. Nam si ijdem sint apud omnes, nullam Hippocrates faceret, neque Arcturi, neque Vergiliarum neque Canis, nullam etiam aut æquinoctiorum, aut solstitiorum mētionem, sed tantum diceret, In Macedonia, verbi gratia, initio mensis quem Macedones Dion appellant: eiuscemodi fuisse statum in temperamento aeris. Nunc quia Dion solis est Macedonibus clarum, cōtra obscurum Atheniensibus cæterisq; mortalibus, volebat autem omnibus nationibus iuxta prodesse Hippocrates, non potuit melius, quàm neglectis mensibus, solum scribere æquinoctium. Est enim æquinoctium, vniuersale: at menses, singulis gentibus sui. Qui ergo Astronomiæ imperitus est, hunc cælatum nolim, ipsum haudquaquam obsequi Hippocrati, ad illam ob prædictorum vsum cohortanti. At quia esse humanitatis videtur, vel istis præsto esse, faciam, vt quantum res facultatis est habitura, præscribam auxilium: cui si attendere animum velint, ex cunctis quæ refert Hippocrates, fructum capient. Age diuidatur in quatuor tempora annus pro æquinoctiorum & solstitiorum ratione, si hic semel virum rogaueris versatum in Astronomia, quatuor hæ par-
D tes quosnam in menses incidant: mox his perceptis poteris, vbi de reliquis singulorum syderum significationibus sermo sit, assequi. Vt (verbi gratia) si iam cognoscas in principium mensis Dij autumnale incidere æquinoctium, videbis solstitium brumale fore ab hinc menses ferè tres, initio mensis καθ᾽ ιαυτὸν πέρετος appellati: nam hoc nomine denotatur apud Macedonas. Verum æquinoctium principio Artemisij: sic ęstiuum solstitium initio Loi. Nam in principijs mensium, quorum meminimus, ęquinoctia & solstitia fiunt apud Macedonas, qui isto pacto & numerant & appellant menses. Hęc si perceperis, ac insuper ante autumnale ęquinoctium duodecim ferè diebus oriri Arcturum didiceris, Vergilias vero occidere post dies circiter quinquaginta, scies quoto mensis cuiusque anni die vtrunque sydus exoriatur. Obseruabis etiam, si sequi Hippocratem velis, quę acciderit aeri temperamenti mutatio. Cęterum non sunt pro lunę ratione menses subducendi, quod multis iam Gręcię ciuitatibus est solenne: sed pro ratione solis apud omnes vrbes antiquiores, & nationes complures numerantur. Et Romani vniuersum annum in menses duodecim dispertiunt, quorum est vnus duodetriginta dierum, quem à solstitio brumali numerant alterum. Ipse vero primus post solstitium, quem totius faciunt anni primum, vnum supra triginta assumit. Itidem tertius post solstitium: nam & hic dierum est

triginta

triginta vnius. Quartus triginta diebus constat. Quintus præter triginta continet vnum. Sextus B
triginta dies habet. Qui sextum sequuntur duo, triginta sunt & vnius dierum. Qui hos excipit,
triginta dierum est. Huic proximus vnius est & triginta, Qui numero decimus est, totius anni.
Triginta est dierum vndecimus. Duodecimus vnius supra triginta. Quòd si cunctorum men- *
sium dies in summam subducas, omnes sint quinq; supra trecentos sexaginta. Iam si in hunc mo-
dum quatuor annos supputaueris, anno quarto tertiũ mẽsem triginta duorũ dierũ faciunt: vt sin
guli anni tricenûm sexagenûm quinq; sint dierũ, prętereaq; quadrantis. Vt vero Palestini cõpu-
tant, duodecim menses efficiunt dies numero trecentos quinquagenos quaternos. Nam quãdo
tempus à Lunæ cum Sole coniunctione vsq; ad aliam quamuis coniunctionem supra dies vigin
tinouem, alium præterea diem dimidium assumit: idcirco duos menses continentes quinquagin
tanouem dies, in partes diuidunt inæquales, atq; alterum dierum triginta faciunt, alterum vigin
tinouem. Quare quibus hæc est ratio mensium, aliquem facere intercalarem coguntur, vt pri-
mum præteritorum annorum reliqua cumulentur, & tempus fiat vnius mensis. Nam quando
menses sunt intercalares intercalandi, scriptum reliquerunt cum alij Astronomi, tum Hippar-
chus. Quare apud illos, qui menses, hoc pacto numerant, non est dies constituere, quibus
æquinoctia et solstitia fiant, & oriantur illustria sidera, apud eos, qui ad Solem rationem ineunt, F
statuas: id quod à Romanis dixi, & Macedonibus, nostratibusq; Asiaticis, & vero etiam alijs
nationibus obseruari non paucis. Itaque quando hæc percurri, omni disputationi sequenti com-
munia, referam me ad institutam orationem, vbi aeris statum, qui in Thaso accidit, auspicans
ait: Autumno, circa æquinoctium, & sub Vergilias multum pluisse. Nam cum autumnus ad
æquinoctium sit, & sit duorum mensium, non sub initium statim iste status cœpit, sed circa
æquinoctium exortus est, pertinuitqúe ad Vergiliarum vsque occasum, dies circiter quinqua-
ginta. In Thaso, autumno. De Quinti sententia nihil regio planè quicquã affert indicij ad mor-
bos præsagiendos, neq; possunt futuri præsciri vlla ratione: cæterum hoc tantum, incidisse mor-
bos aliquos corrupto natiuo temporum anni temperamento. Interdum autem eorũ ait formam
non via & arte rationali, cæterum notam sola esse experientia. Et vero etiam intemperierum cõ-
missuras, quas συνδρομὰς, hoc est concursus, appellant medici empirici aphorismos enarrantes,
certorum morborum esse inuentas causas, experimentis referebant esse compertum. Exempli
gratia. Cum hyems sicca & aquilonia fuerit, ver autem pluuium & austrinum, æstate existent »
febres acutæ, lippitudines, & dysenteriæ. Et iterũ: Hyems si pluuiosa & austrina fuerit, serenaq;, »
ver autem aridum & brumale, mulieres quibus instat in vere partus, ex qualibet occasione ab- G
ortiunt. & cætera, quæ his subiunxit, vbi quatuor tantum differentias tempestatum scripsit, cum »
permultæ sint. Quod attendere Quintus debebat, ac deinde animum intendere, ac requirere, pri
mum quidem quod ad anni tempora attinet, de natura deflectentia: deinde vbi esse inuenisset
plurima, omnium indagare numerum: Sub hæc considerare, quid solorum quatuor Hippocra-
tes meminerit: quæ simul ac inuenta sint, viam perquirere atq; rationem, cuius pręsidio omnium
aliarum vim tempestatum poterimus cognoscere. Siquidem hic deniq; solus ad ea quę exoriun-
tur, & morbos vulgariter grassaturos præsagiendos erit accõmodus, imo occurrendi etiam, quo-
ad eius fieri poterit, ne quid in eos incurrat, huic facultates soli dabũtur, qui via cõmemorata in-
sistat. Aut si hoc per causæ magnitudinem non poterit, vt his quidem certe maxime remissis affi-
ciatur. Nam facilius inuenturum sane morborum curationem eum, qui ad hæc, quorum est à no-
bis facta mentio, mentem exercitauerit, quàm illos, qui nihil ante sunt meditati, neminem esse,
vel de plebe arbitror, quem istud fugiat, nedum probe institutos. Nam quòd plures ipse Hippo-
crates cognosceret, quàm quatuor, quas in aphorismis descripsit, tempestates, ex his ipsis libris,
quos enarrare hic instituimus, satis cõstabit: in quorum primo, primum descripsit statum, de quo
dicit ad exitum, Cum esset autem totus hic status austrinus, & squalidus. Alterum, vbi item ait, H
Cum totus esset frigidus annus, & humidus, aquiloniusq;. Tertium inæqualem & varium, qui »
paulo ante Arcturum cœpit, fuitqúe frigidus & humidus: deinde ab æquinoctio autumnali ad
Vergiliarum occasum omnino austrinus, vnà cum immodicis humiditatibus: postea frigidus &
siccus simul cum ventis aquilonijs maximis per totam propè hyemem: deinde frigidus & siccus
ad canis vsque ortum: dehinc affatim magni vsq; ad Arcturum æstus, sub quem imbres austrini
vsque ad æquinoctium. Hæc quãquam tempestas inæqualis esset, attamen frigus & siccitas in ea
dominabantur. Statum præterea scripsit in horum librorum tertio, quem postea in vnum caput
reduxit, his verbis: Annus austrinus, pluuius, à ventis in totum silens. Iam alium statum initio se- »
cundi scripsit ad hunc modum: Erant Cranone carbunculi æstiui, pluerat per æstum largo imbri, »
idq; assidue. Acciderant autem magis Austro spirante. Nam hic vt est calidissimus & modice hu »
midus, in vno scilicet anni tempore, quo accidit, æstate: ita ille, de quo in tertio libro agitur, per
totum annum. Iam vero sunt alij status proditi in morborum vulgarium libris, de quibus in
Aphorismis verbum nullum fecit. Cæterum quatuor illos, quos scilicet alijs frequentiores intel-
lexit, ita vt essent exemplum, adiunctos cum causæ declaratione, quàm in libro de aqua, aere, &

A locis expedit)in Aphorismis tradere voluit. Quin etiam si vel præteriret prorsus causarum declarationem, liceret inuenire nobis eam ex ijs, quæ in Aphorismis tradidit, quæ viro sunt satis rationem meditato ad ante dicta inuenienda. Neq; enim hoc te velim ignorare, id quod tametsi frequenter multisq; locis abunde ostendimus, nihilominus nunc dicemus, quatenus eius meminisse res postulat. Singulæ in omnibus artibus complicationes medicamentorum simplicium, quia tantus est numerus, experimentis cognosci non valent: sed omnium harum vna est via inueniendi, eaq; per sua cuiusq; elementa, vti fit in Grammatica. Proinde & quæ statuum elementa sint, ab ipsa rei ingressi essentia, contemplemur, vt in libris de demonstratione didicimus. Quare sermonem à capite arcessemus, exponemusq; tibi ordine omnia, re prætermissa nulla. Humiditate, calore, frigore, & siccitate tempora anni mutuo distant. Nam hyems quidem humiditate alijs, frigoreq; præstat: æstas item calore ac siccitate: ver planè in medio est vtriusq;. Nam in vtraque oppositione neutrum alteri illic præstat, neque sicco humidum, neq; calido frigidum: verum est quasi ambarum æquilibrium oppositionum, æquabilitasq; horarum omnium totius propè diei & noctis, atq; nulla in illis fit magna immutatio, aut exuperantia, cuiuscemodi conspicias in autumno. Hic enim de matutino frigus viget, circa meridiem magnus æstus, qui rursus ad crepusculum ve-

B spertinum transit in algorem: dominatur tamen in eo siccum humido, & frigidum calido. Habes temporum anni temperamentum: quorum ferè mutatio fit iuxta parua, vt à nemine toto tempore sentiatur: sin iuxta magna, sentiatur: non tamen affatim aut immoderate in humidorum temporum aut naturalium mutationibus. Igitur oriente Arcturo pluit ferè, simulq; spirant venti frigidi: quod tum autumni est principium, tum finis æstatis. Deinde tempore sequente paulatim, ita vt non percipiatur, fit mutatio in frigidum: quam vicissitudinem facit Vergiliarum occasus sensibilem. Dehinc vndequaq; similiter ad æquinoctiũ vernale venit, ac interim par fit accessio vsq; ad Vergiliarum ortum: Sæpius vero etiam manifesta quædam sub tempus æquinoctij, at moderata tamen. Iam ab ortu Vergiliarum augetur calidum & siccum vsq; ad Canis ortum modice & pedetentim. Qui vbi adsit, aliquantisper regnabunt austri. Mox succedent pluuiæ tantæ, quantæ spirent Etesiæ ad ortum vsque Arcturi. Itaq; experimentis & ratione didicimus, vbi in hunc modum anni tempora procedant, & in se mutuo conuertantur, non existere neq; pestem vllam, neque quenquam alium morbum vulgarem, sed solos dispersos, quos vocat, morbos, qui victus comites sunt. At quia singulis anni temporibus singuli vigent humores (vt ab illo accepimus) hyeme pituita, sanguis vere, æstate bilis, autumno bilis acida: ideo fit, vt qui praua vtũtur ratione

C victus, non ijdem eos tenent omni tempore morbi, sed, vti ipse docuit, Vere melancholicæ, insaniæ, morbi comitiales, & sanguinis profluuia, alijq; morbi, quos secundum hos recenset. Æstate alij, alijq; autumno. Item alij hyeme: qui ex offensione quidem in ratione victus proficiscuntur, cæterum immutantur eorum formæ pro anni tempore, ætate, & natura. Nam quia pro naturis & ætatibus tum corporum alterantur temperamenta, tum humorum exuperanniæ dissident: proinde pro harum etiam ratione commutatur nunc species morborum. Ac de differentijs quæ insunt in ætatibus, in hunc modum scripsit. In ætatibus autem exercent paruos pueros, & infantes oris vlcera, quæ aphthæ vocantur, & vomitiones, & reliqua quæ subiunxit his per omnem ætatem. De naturis hoc pacto: Inter naturas, hæ ad æstatem, illæ ad hyemem bene, aut male comparatæ sunt. Quo fit, vt obtineat parem vim laborantis corpus ad concitandam causam, ac aer: quæ vbi ambo coeant, acquisititium efficiunt temperamentum, cuius comes est vulgarium morborum ortus. Iam si videamus, quid in corpus humanum calor possit aeris, quid autem frigus, siccitas, & humiditas: videamus item ipsam patientem materiam, qualis sit: facile iam fit inuenire & præsentire futuros morbos: immo vero ante hæc etiam illud recte dictum cognoscemus: In constantibus temporibus, cum tempestiue tempestiua proueniunt, morbi constantes & boni iudicij

D fiunt. in inconstantibus inconstantes & difficilis iudicij. Itaq; quænam sint qualitatum earum facultates, quarum meminimus, humiditatis, siccitatis, caloris, frigorisq;, audiamus ipsum Hippocratem in Aphorismis dicentem: Ex anni autem tempestatibus in vniuersum siccitates imbribus sunt salubriores, & minus letales. Morbi autẽ in imbribus magna ex parte sunt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ. In siccitatibus vero tabidæ lippitudines, articulorum morbi, stranguriæ. Hæc ille de productis in longum spatium tempestatibus retulit. Atq; vt hic de differentia humiditatis & siccitatis docuit: sic quæ caloris sit & frigoris differentia, ibi tradit, vbi de aquilonijs & austrinis scripsit statibus. Nam in nostro tractu aquilo frigidus est, calidus auster: nisi forte (id quod rarum est) ineunte vere frigidus sit, aut alio quopiam anni tempore aliquantisper talis spiret: atqui ne tum quidem est Aquilone frigidior. Quare attende sequentia, vt scripsit de his in Aphorismis, sic orsus: Austri auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes: quando huiusmodi tempestas dominetur, eiuscemodi vigent morbi. At si aquilonia fuerit, tusses, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, laterum dolores & pectoris. quando hæc tempestas dominetur, talia in morbis expectanda sunt. Habes quæ de vehementibus australibus & aquilonijs statibus, qui multo tempore durant, ab eo dicta sunt.

ſunt.Oſtendit enim per verbum dominari,nomina hæc non eſſe eius, qui vere aut modico tem- B
pore ſpirat:nec ei,qui pluribus quidem diebus,ſed imbecillus eſt,hoc ſe nomen tribuere. Iam de
temporarijs auſtrinis & aquilonijs ventis accipe,quæ dicat, Temporariæ autẽ tempeſtates,aqui-
loniæ quidem corpora denſant,contendunt,roborant,& reddunt coloratiora,auditum iuuant,al
uos exiccant, oculos mordent,& ſi pectus dolor aliquis obſederit,eum augent: Auſtrinæ remit-
tunt corpora,& humectant,auditum obtundunt,caput grauãt,& vertigines creant,& oculis atq;
corporibus difficilem motum efficiunt, & aluos lubricant.Porrò prodita ſunt ab eo in Aphoriſ-
mis & alia,de natura temporum, & conuerſione inter ſe ſubita: quorum ſingula ſuo loco citabi-
mus.Hic ſat erit,ſi didicerimus primas elementares ſtatuum virtutes ab ipſo eſſe Hippocrate pro
ditas.Quarum veſtigijs in quibuſuis qui inciderint ſtatibus, nos via oportet & ordine progreſ-
ſos inuenire,cuiuſmodi impendent morbi,& quemadmodum eis ſit occurrendum, aut ſi iam in-
uaſerint,qua ratione curandi.Hic ſcilicet huius eſt commentationis maximus fructus.At in ele-
mentis horum locus eſt ẽt,qui etiam ad prouidendos morbos non nihil coindicat:vt item natura
vniuſcuiuſq;,ætas,vitæ ſors,victus ratio.Oſtẽſum autem ab eo eſt dilucide in libro de aqua,aere,
& locis,qui cuiq; regioni frequẽtes ſint morbi.Poteris itaq; hinc,quam ob rem aeris nimium fri-
gidus & humidus ſtatus morbos,prout poſtulat ipſius natura,ab eo oſtenſos parturus eſt, ſimile F
indicium ſumere à loco,ac ab ætate,natura, vitæ inſtitutis. & victus tota ratione. Etenim qui &
natura ſunt frigidi & humidi,& externis circunſtãtijs,facilius morbis, quos humidus & frigidus
ſtatus parit corripientur, contrarij, ægrius. Si igitur plaga humida & frigida per ſe talem ſtatum
habeat,morbi generabuntur facile ei ſtatui familiares,faciente ad hoc etiam plaga. Quemadmo-
dum ſanè rurſus ſi aliquando calidior fiat & humidior ſtatus, qualem in ſecundo de vulgaribus
morbis libro deſcripſit in principio.Pluebat,inquit,per æſtum largo imbri aſſidue; intereſt certe
ad dictorum putridorum generationem morborum aliquãtulum ipſe locus,præſertim ſi vtrinq;
intemperatus ſit,calidior ſcilicet,& humidior. Referet etiam, ſi alterutra parte intemperatus ſit,
vti Cranon,in loco concauo ſita & meridionali:vnde maxime morbis putridis, vt carbunculis,
infeſtata eſt:atq; præter cætera incommoda,auerſa eſt etiam à ventis aquilonijs, ventorum ſubie-
cta tranquillitatibus,quas *νηνεμίας* appellant Græci.Atq; Cranon huiuſcemodi eſt. Thaſus aliter
comparata eſt,expoſita eſt enim ventis aquilonijs & frigidis,Thraciæ ex aduerſo. Vnde cum ad
auſtrina ſpectaret totus ſtatus,adiunctoſq; haberet ſqualores, ſua ſponte quidem reſiſtebat ſta-
tui locus hic,qui certe ſi meridionalis & in conualli eſſet:peſtilentiſſimus ei fuiſſet hic ſtatus.Plu-
uiæ erant multæ,continentes,lenes. Tribus modis pluuiæ multæ fiũt:interim ob ipſum imbrem G
conſertim decidentem:interim diuturnitate temporis,licet guttatim tantum ſingulis diebus de-
cidat:interdum ambobus cõiunctis.quorum habes omnium in libris de morbis vulgaribus ſcri-
pta exempla.Primi modi ſtatum, quem auſpicatur in hunc modum: In Thaſo ante Arcturum
pluuiæ erant multæ.Significat enim has fuiſſe magnas multitudo pluuiæ conſertæ.Alterius mo-
di exemplum id eſt,quod modo eſt dictum:Pluuiæ multæ,continentes,lenes.Nam aquæ erat col
lecta multitudo,propterea quòd longo tempore perpetua pluuia eſſet, & non prorſus larga vno
tempore. Tertij modi exemplum eſt,quod initio libri ſecundi de vulgaribus morbis proditum
eſt:Pluebat per æſtum largo imbri aſſidue.Largum enim cum ſuperiore modo cõuenit: aſſidue,
cum ſecundo.Sed illos ſtatus aliàs explicabimus,ſuo vtrunq; loco.Is vero, de quo ſermonem in-
ſtituimus,qui incidit intra æquinoctium autumnale & hyemis principium, imbrem,quandiu vi
geret,lenem habuit,vt eſt ab eo dictum:quod oppoſitum eſt his,confertim,large,vehementer.

Hyems auſtrina. 2

Non ſe latuiſſe finem eſſe Autumni Vergiliarum occaſum,quem nomine breui Vergilias ap- H
pellat,non obſcure indicauit.Nam poſtquam ante dixiſſet,circa æquinoctiũ,addidit,& ſub Ver-
gilias:ſcripſitq; deinde,hyems auſtrina,quaſi nullum interceſſerit peculiarem requirens declara-
tionem tempus,ſed coniuncta ſit cum Vergiliarum occaſu hyems.

Parui venti aquilonij. 3

Paruos,inquit,ventos fuiſſe hyeme:q; ſi in natura ſua hyems conſtitiſſet, omnino fuiſſent ma-
gni.Atq; ijs hoc duplici nomine accidat,vti & nunc parui videantur fuiſſe,cum ſua ipſorum ma-
gnitudine,tum temporis prolixitate.Spirarunt enim diebus paucis aquilonij, atq; hi non vehe-
mentes:cum habere hyems magnum aquilonem,& longo ſoleat tempore.

Squallores. 4

Tempeſt atem iuſto ſicciorem appellauit parum vſitate *αὐχμὸν*.i.ſquallorem, cũ ſoleamus nos
non ſimpliciter ſicciorem,ſed extreme ſiccam ita nominare. Qui autem fieri potuit, aut cui pro-
batur eò ſiccitatis deueniſſe hyemem, vt iuxta ac æſtas ſquallidam terram redderet? Neq; enim
eiuſcemodi

A eiuscemodi fiat in vere status, cui nunc fuisse assimilem omni ex parte hyemem dicit.

5 *Omnino similis veris hyems fuit.*

Sicciorem quidem, quàm eius natura postularet, hyemem ait fuisse, non tamen æque siccam atque æstatem. Itaque squallorem, quem esse nuper diximus improprie vsurpatum, accipere par est non absolute hoc loco esse ab eo dictum, sed ad aliquid, sicut formicam magnam aut montem paruum. Nam vt hyems erat in præsenti, non simpliciter squallida. Quemadmodum nec magna formica est magna simpliciter, sed vt magna formica, quæ sanè paruo etiam est monte minor: nec non hyems squallida, est humidior æstate. Sicut hyemem præsentem comparando ait: Omnino similis veris hyems fuit.

6 *Ver austrinum, frigidum, parum pluit.*

Videtur quidẽ dixisse ver austrinum, nõ quin omnino in eo fuerint venti aquilonij; sed quod paucissimi initio, atq; adeo pauci, vt temporis illius statum totum austrinum appellaret.

7 B *Aestas ferè tota erat nubilosa, nihil pluit: Etesiæ paucæ, paruæ, sparsim spirarunt.*

Siquis, quæ dixit de æstate, omnia colligat, dicat ẽt hanc austrinam simul ac squallidam fuisse.

8 *Cum esset autem totus hic status austrinus & squallidus.*

Non quin aliquando pluerit toto anno, ita dixit squallidum, sed quòd quampaucissime. Nam dempto primo tempore ab æquinoctio autumnali, vsq; ad Vergilias, quicquid successit temporis, satis caruit imbribus. At ἀχλυώδη Hippocrates aeris appellat statum. Quare si verũ est cum aere simul alterari animalium corpora, per imbres fient humidiora, per squallores ficciora. Et cum vigent calores, caput erit firmum: cum frigora, erit ipsum quidem leuissimum: cæterum thorax & pulmo laborabunt. Vnde quæ corpora commemorato statui, qui propositus nobis est, mediam obtinenti naturam inter serenum omninoq; clarum, & pluuiosum, assimilantur, medium statum habebunt temperamenti: quem mihi nubilosum da, vt appellem. Nam hoc aeris statu, constitutoq; simul alterari corpora nostra, atq; assimilari huic, quò euadat sermo clarior, nihil fuerit causę, quin statum in ijs genitum appellem veluti nubilosum quendam. Vt igitur cum hyems suum seruet temperamentum, non potest non generari humor frigidus & humidus, pituita: æstate contra C calidus & siccus, pallida videlicet bilis: Ita cum nubilus sit aer, aliquis dominatur humor, in pituitosis quidem naturis nebulosa ac nubilosa, vt ita dicam, pituita: in biliosis vero, nebulosa ac nubilosa bilis. Etenim semper aliquid è corpore nostro vaporosum emanat: sed in siccis statibus plurimum, in humidis paucissimum. Atq; cum in corpore hoc aceruatum sit, similem reddit nebulæ et caligini innatum nobis spiritum. Æmulatur enim in ambiente animantes aere spiritum vapor. Vnde ne hic dubitemus dicere, in tali statu talem generari insitum nobis spiritum. Atqui vbi eodem tempore duo hi affectus aut nebulæ, aut caligini accidunt, vt & attollatur & stipetur, alba efficitur nubes: nam quando planè vacat humiditate aer aquilonius, nequeat constitui vnquam nubes. Efficitur ea aut splendida aut atra, causa raritatis vel spissitudinis. Ac rarescens nubes in se solis lucem suscipit, quo fit, vt splendescat, illustrante videlicet eam solis splendore, quale in corporibus pellucidis cernas. At si constringatur nubes condenseturq;, quia nullus est solis luci transitus, atra merito hæc apparet, non aliter ac nocte ipse aer destitutus lumine solari. Sanè videtur manifeste in terram subinde nebula decidere, qui ros appellatur. Interim supera petere planeq; nubes fieri vel candida vel atra: Candida, vbi intra se totam radios admittat solares: Atra vero, cum eos planè excludat: Medios inter hos colores nubes pro quantitate splendoris, qui ipsis admiscetur, D accipiunt. Sed videbitur forsitan hic sibi sermo minus constare, eleuari in altum dicens humorem & conspissari. Sustolli enim caloris opus est, frigoris conspissari: non potest porrò idem simul esse & calidum & frigidum. Sed si ipsum animaduertas, qui supera petit, vaporem esse calidum, atq; eius gratia in sublime subuehi: frigidum autem esse aerem, qui vaporẽ excipit, desines dubitare, qui fiat, vt simul & sursum feratur & constipetur. Nam vt sustollatur, sua sponte habet: vt cogatur ac constringatur, per excipientem aerem, qui quo erit frigidior, hoc ascendentem nebulam conspissabit magis ac coget. Vbi itaq; nec calfacit magnopere aer, nec perinde refrigerat, eleuata nebula necessario in eo commorabitur talis, qualis erat à primo, euadetq; planè per secandida nubes, vbi à solis cieatur splendore: media vero inter albam & nigram, quando eam sol non vndequaq; irradiat. Proinde noli mirari, qua de causa animantium corpora huius aliquãdo cœli similem habeant intus statum: quin potius crede dicenti Hippocrati, "Austri auditum hebetantes, "caliginosi, caput grauantes, pigri, dissoluentes. Persequitur enim his verbis corporis vitia, quibus est obnoxium in austrinis statibus. Vnde vt hæc caput grauantes, dissoluentes, & pigri, ad ea quę ab Austro parantur in corporibus nostris planè referuntur: ita est censendum, caliginosum esse dictum, vt indicet, quæ ab illo in nobis coaeruatur, caliginem, & non aeris.

Ante

Ante ver ex priore cœlo, quod huic ſubcontrarium fuerat, aquiloniuḿq;, paucos ardentes febrẽ corripuerunt, E 9
eosq; admodum ſtabiles, paucisq; ſanguis profluxit, nec ex his peribant,

Non fuiſſe aquiloniam tempeſtatem ante ver diuturnam hinc conſtat, quòd nuper totum tem
peramentum vocauerit auſtrinum: non ita dictutus, ſi multos dies Aquilo ſpiraſſet. Attamen cũ
aer fuiſſet vel paucis diebus aquilonius, corripuerunt paucos morbi ardentes, atque hi admo-
dum leues, & qui ſtatim conſiſterent. Ait enim, eosq; admodum ſtabiles. Scribunt autem alij
πάνυ ἀσφαλῶς, alij Ionice ἀσφαλέως, in æquali tenore & nullo periculo coniuncti. Ad hæc paucos ait na
rium profluuium habuiſſe: quod vehementibus erat febribus ardentibus peculiare, vt etiam de-
lirare, & mori. At iſta ijs, quæ tum vigebant, non erant adiuncta, ſed cum moderatiſſimæ fue-
runt, tum minime multos inuaſerunt: quòd vehemens & quaſi germana ardens febris à flaua bi-
le, quam quidem etiam pallidam vocant, ſit oriunda. Hanc, vt in propoſita tempeſtate oſtende-
bamus, ſuperiori æſtate tantum habebant, qui natura erant bilioſa: eamq; nõ multam, nec poſtea,
eo quòd cum humidus ante dictus eſſet ſtatus, etiam atque etiam caliginoſior ac nebuloſior eua-
deret. Optimo ergo iure pauci in ardentem febrem inciderunt, qui perquam eſſent bilioſi: neque
tamen hi in exquiſitam neque vehementem, ſed lenem, ac diſcuſſu facilem. Itaq; quos corripuit, F
hac de cauſa corripuit. Sanè enim præceſſerat æſtas autumnum, quæ ſecundum naturam compa-
rata fuerat. Orditur enim Hippocrates enarrare tempeſtates inde, vbi de natura ſua primum aer
deflexerit. Sed neceſſario per æſtatem naturalem aceruabatur multum bilioſis plenior hic ſuc-
cus. Vnde qui ſuccedebat ſtatus per totam hyemem vſq; ad ver, hunc humorem nec auxit: quip-
pe quæ calida non eſſet magnopere aut ſicca, vt æſtas: nec imminuit etiam, neque enim ſatis erat
frigida, vt quæ in ſtatu eſt naturali hyems: at nec per halitum digeſſit, nam non erat exacte ſicca.
Reſtat igitur integrum illum permanſiſſe, ac formam ſibi quaſi caliginoſam comparaſſe atq; ne-
buloſam, propter modicam aeris humiditatem & calorem, qui cum vapore coaluerat. Verũ ante
ver, cum ſubito præter morem Aquilo ſpiraſſet, isq; in interiores corporis partes impuliſſet hu-
mores, tenuiſſimus primus fluebat, itaq; febrem ardentem induxit. Neque enim in quibuslibet
corriuatus partibus corporis, febrem poteſt humor hic excitare ardentem, verum circa ventricu-
lum & huius præcipue os, circaq; iecinoris partes ſimas. Itemq; non prorumpebat ſanguis. Sanè
proprium eſt, ſi quid aliud, ſynceris febribus ardentibus, per ſanguinis eruptionem iudicari. Ap-
pellat autem Hippocrates profluuium ſanguinis, nõ adiecto, ex quo vacuatur ſanguis, membro,
id quod ex naribus fit. Atqui nihil habet admirationis, ſi recludantur & dirumpantur huius re- G
gionis venæ à ſanguine, qui ſurſum incitatus calore effertur, à quo neceſſe eſt ipſum inflari, ac tũ
reſerari venas, ac rumpi ob ſpiritus copiam, qui dirumpit vel vtres ac dolia, cum in muſto ferue-
ſcente accumulatur. Cæterum hoc ſymptoma, præſentes febres ardentes nõ eſt comitatum, quòd
eſſent, vt eſt dictum, moderatæ.

Tubercula vero multis ſecundum alterutram aurem, plurimis ſecundum vtranq; extiterunt, febre carebant, 10
erant recti. Nonnullis parum accendebantur, ſed extincta omnibus ſunt citra incommodum, neminiq; ſuppurarũt
cuiquam, vti ſolent, quæ alijs ex occaſionibus extuberant. Erat eorum hæc natura, laxa erant, magna, diffuſa, citra
phlegmonem, atq; dolorem, obſcure omnibus euaneſcebant.

Omnia quæ dicta ſunt, ob dominantem acciderunt caliginoſam materiam, à qua alia ſolent cũ
pituita exiſtere, alia cum flaua bile, vt ſacro igni obnoxia: nonnulla cum ſanguine, inflammata.
Quæ tamen omnia reſident facile, quòd prompte eiuſcemodi materia digeratur. E diuerſo quæ
craſſo conſtant, & lento humore, ægre diſcutiuntur. Porrò quæ acciderunt in tempeſtate præ-
ſenti, laxa erant, id eſt mollia, & digitis cedentia, & quæ ad eorum impreſſionem cauabantur. Ci-
tra phlegmonem, hoc eſt citra phlogoſin. i. inflammationem. Citra item dolorẽ: quod vtroq; ſcilicet, H
quod dolorem parit, vacarent: quæ ſunt, corporum contentio, & intemperies magna. Contentio
fit ob craſſos humores & glutinoſos, adeo partibus impactos afflictis, vt reſolui citra negocium
nequeant. Intemperies autem valida, quòd ferueant illi tumium, aut frigidi ſint. Quare ſunt me-
rito tumores laxi & ſine exulceratione, à dolore liberi: qui quia eſſent eiuſcemodi, facileq; reſi-
derent, ideo non ſuppurabant, vti ſolent, qui alijs ex occaſionibus exurgunt. Hoc autem nomi-
ne προφάσιας Hippocrates (nos vertimus occaſiones) aliquando (vt vulgo aſſolet) in cauſis vſur-
pat confictis: interdum cauſas manifeſtas ſic vocat: nonnunquam ſimul omnes. Hic appellauit
ſuppurationes alijs ex occaſionibus prouenientes, quas euenire ipſe in febribus docuit, in qui-
bus humores ſunt aceruati multi, craſſi, & crudi, qui propter vehementiam & acuitatem & co-
piam febrilis caloris caput petunt: hos deinde in adenibus aurium deponit natura: vnde Paro-
tides, quas vocant, exoriuntur. Verum enim vero non erat in hoc ſtatu humorum ea affluentia,
& qui conſtiterant ad aures tumores, quia materiæ erant ſpirituoſæ, ſtatim digeſti ſunt. Patet
ergo morbos ardentes in principium incidiſſe veris, cum ſpiraſſent Aquilones: iſtas autem pa-
rotidas toto viguiſſe reliquo tempore, ſed erant moderatiſſimæ, ob cauſas nimirum quas recen-

fui, vt

A sui, vt homines ab ijs, ὀρθοστάδην, id est recti, affligerentur, hoc est, vt illas absq; dolore sustinerent obambulantes, ac solita munera obeuntes: neq;, vt in morbis grauioribus, necesse haberent decumbere. Etenim præter cætera neq; insigniter febriebant. Quòd si qui esset etiam ex illis calidior, non diu hoc patiebatur. In causa erat exuperantis, vt est dictum, natura humoris, qui maiore ex parte aerius erat & frigidus.

11 *Accidebant hæc adolescentibus, iuuenibus, adultis, atq; præter cæteros luctatoribus, & athletis, mulieribus vero parum multis.*

Communis hæc causa in omnibus attendenda est decubitibus humorum, quam aliàs Hippocrates exposuit: humores calidiores in sublimiores partes corporis decumbunt, frigidiores in infernas. Quando igitur dominans hoc statu humor subfrigidus esset, aeriusq;, ac mediam teneret naturam inter eos qui facile ascendunt, et qui deorsum vergunt: ideo solis his in caput inuadebat, qui erant aut propter ætatem, aut vitæ genus temperamento calidiore. Nec præterit nos, adolescentulos ob ætatem esse, non ob vitæ sortem calidos, vt etiam adultos: Qui vero in palæstris ac gymnasijs versantur, hos ob vitæ institutum. Quo sanè pauciores infestauerunt mulieres, easq; B iuuenes, & natura calidiores, & quæ non vixerant in ocio.

12 *Multi præterea infestabantur arida tussi, nihilq; excreabant, nec multo post raucescebant.*

Quænam tusses aridæ sint, ipse aperit hisce verbis: Nihilq; excreabant. Hæ fiunt autem, interdum exasperatis modo faucibus & gutture, nullaq; pulmonem tenente affluentia humorum. Atq; hi nihil expuunt, neq; enim superflui habent quicquam, quod reijci vel expelli oporteat. Aliæ etiam fiunt aridæ tusses ob intemperiem respirationi seruientium instrumentorum: at ne hic quidem est, quod expui desideret. Præterea aliæ, vbi illis inhærescunt humores, qui euacuationem requirunt: qui quidem non excernuntur tamen duabus de causis, vel quòd lenti sint & crassi, & pulmonis firmiter chartilaginosis infixi fibris, quas bronchos appellant Græci: quod in lateris doloribus (quos ἀπτύστους, hoc est, in quibus nihil expuitur, vocant) accidit: Vel quòd humor, qui à capite defluit, non aliter atq; aqua, sit subtilis. Etenim prius hic per guttur & asperam arteriam delabendo in pulmone funditur, quàm à spiritu concitato per tussim subduci possit. Quod accidisse tum Thasiis videtur, quorum esset ab austrino statu caput repletum, & hòc destillationem transmitteret omnibus regionibus thoracis. Nam talem tum tussim fuisse, symptoma huius comes testatur. Rauci inquit enim, qui eo modo tussirent, euaserunt. C In causa humor erat destillans, à quo vocis instrumenta irrigabantur, vt in libris de voce declaratum est.

13 *Nonnulli multo post. Quibusdam testiculus alter, alijs vterq; cum dolore inflammabatur.*

Illius pars, qui in pulmonem decidit ex capite, pro eo quòd inter se consentiunt instrumenta, ad testiculos peruenit. Quatenus autem cum genitalibus conueniat thoraci, in alijs libris tractauit. Cæterum quod in testiculos decubuit, erat id malignius, neq; iam primo illi simile, vt quod in thorace diuturnitate computruisset. Rectè ergo erant testiculorum inflammationes cum dolore coniunctæ, neq; perinde vt parotides à dolore immunes. Nam quòd aut alteruter, aut ambo testiculi humorum excepissent abundantiam, in causa erat copia illorum. Siquidem quibus paucus proueniret, his in alterum: quibus amplior, in vtrunq; impegit.

14 *Quidam febricitabant, quidam non.*

Qui tum abundabant humores, hos neq; magnopere calidos esse, neq; nimium frigidos diD ximus: sed inter vtrosque tum natura, tum temperamento intercedebant. Vnde pro ætatum & naturarum temperamentis vitæq; laborantium, alijs ad calidius inclinauerunt, itaq; febricitarunt: nonnullis quod à primo habuerant, retinuerunt temperamentum febrem excitare impotens.

15 *Plurimis hæc laboriosa fuerunt.*

De omnibus quæ commemorauit, hoc dixit: prædixit autem tusses, raucedinem, & in testiculum abscessus, & quosdam tenuisse illorum etiam febres. Hæc ergo, inquit, symptomata maximæ ægrorum parti laboriosa acciderunt, hoc est, moleste, neq; vt recti incedentes facile sustinerent, sed plurimi ipsorum decumberent, quòd longitudine temporis indies collecta excrementa euaderent etiam atq; etiam acriora atq; maligniora, Nanq; austrinæ tempestates, si diuturnæ sint, putredines inducunt, potissimum vbi sint humidæ. Verum quando hic status humidus non esset diutissime, nihil erat molestum corporibus: tempore vero molestiam afferebat. Et hæc quibusdam de illis tandem euenerunt, quæ mox ab initio omnibus accidissent, si austrinus status humidus fuisset.

Cætero quantum ἰητρεῖον, sine morbo degebant. E 16

Bifariam dictionem κατὰ ἰητρεῖον scriptam in exemplaribus inuenias. In aliquibus, vt nunc est dictum, postrema syllaba per, ο, scribitur: in alijs per ω. Significat autem prior lectio ea, quæ in medica officina fiunt, altera quæ secundum materiam medicam: vt aut operibus quæ in medica officina in laborantibus administrantur, Thasii abstinerent: aut ijs, quę per materiam medicam fiunt, in ijs, qui prædictis detinentur incommodis. Ex vtraque sententia & lectione apparet leuiter afflictos fuisse homines, dum duraret ver: quòd morbos quæ parerent causæ, cacoethes .i. malignum haud dum quicquam haberent, quod diuturnitate temporis consecutæ sunt.

At vero ante ineuntem æstatem, perque æstatem & hyemem, multi, qui longo iam tempore submarcescebant, ex tabe decubuerunt: quando etiam multis ambigentibus tum confirmauit. 17

Quos dixit superius tussire quidem, excreare tamen in vere nihil, hos æstate ait, & secundum æstatem intabuisse, rem enarrans, quæ cum his constat, quæ oculis conspicimus. Etenim quæ capitis destillationes tussim primo concitant hominibus, & raucedinem, neque tandem consistunt, F alteram hæ tabis differenriam generant. Sunt enim duæ eius maximæ differenriæ. Vna ex illis, quos caput demittit, fluxibus constat: Altera quæ ex affectibus ipsius pulmonis proficiscitur, omninoque postquam expuitur sanguis, potissimum vase rupto, sæpenumero etiam fluxione impleto viscere hoc, alia de causa ex partibus alijs, non ex capite. Quòd si ergo à vere austrino in statum æstas aquilonium sit mutata, non fuissent manifesti, qui à tabe clàm exedebantur, neque prorsus tabuissent. Quia vero non modo in aquilonium non transijt status austrinus, sed erat etiam nubilosa ferè æstas: idcirco capitis destillationes erant perpetuæ, ac destillantes humores omnes præcipue in pulmone computruerunt, ita vt ijs ad meram tabem generandam nihil deesset.

Quibusdam autem cœpit primum, atque his vergebat ad tabem natura. 18

Tabidos græce φθινώδεις appellant veteres medici, qui morbo tabifico, quam etiam φθίσιν vocant, sunt opportuni. Tales planissime sunt, qui adeo sunt angusto thorace & restricto, vt à tergo in morem alarum promineant operta scoptula: vnde etiam hos πτερυγώδεις quasi alatos vocant. Præterea quibus caput facile impletur, quodque spiritus organis multas destillationes demittit, hi G facile tabescunt. Hæc si ambo in vnum coeant & thoracis figura, & capitis imbecillitas, sunt eiuscemodi quidem naturæ semel tabi obnoxiæ, ambabus naturę de causis. Etenim hi quorum caput ad pulmonem mittit fluxiones, diuturnitate temporis fiunt tabidi, ac in pulmone sæpe rumpitur illis vas propter visceris angustiam & infirmitatem. Habes de tabidis. Quia vero dixit Hippocrates: Quando etiam mulris ambigentibus tum confirmauit, id est æstate. Ac deinde subijcit: Quibusdam autem cœpit primum, atque his vergebat ad tabem natura. Mihi parum videtur eius oratio consona rationi: nam erat multo probabilius tales vere quàm æstate incipere: quòd qui accommodati sunt, vt certis incommodis facile capiantur, citius isti in eos incidant, ac imparati. Videtur igitur, vt etiam in alijs locis horum librorum de vulgaribus morbis, ordo esse inuersus orationis, lapso eo qui hæc primus descripsit, neque errato postea emendato: & item quoque huic loco accidisse, ac orationis hæc esse series: Quando etiam multis ambigenribus tum confirmauit, quibus vergebat ad tabem natura. Ac deinde: Quibusdam autem cœpit primum. Postea:

Mortui vero multi sunt, & plurimi de his, & illis qui decubuerunt: atque haud scio, an vel mediocri quis tempore vitam produxerit. 19

H

De tabidis scilicet. Nam id intelligendum est: siquidem in hunc modum est totum hoc scriptū caput. Nam vel iam quæ subdidit omnia, sunt communia tabidis, quod perspicies, si Hippocratis dictiones attendas: auspicaborque ab hac, quæ mox adscripta est:

Interierunt celerius, quàm talibus esset consuetum. 20

Tabidos inquit solito vitam finiuisse celerius. Cuius mox ipse causam subiungit, vbi ait: Febres horrificæ, continuæ, acutæ. Id enim præter consuetudinem tabem comitatur, quod tum videtur accidisse. Causa est, cur hæc ambo congruerent tabes & eiusmodi febris, quòd status esset antecędens ad corpora affecta cōmparatus. Siquidem dixi paulo ante, qui calidiore erant temperamento, illos in primis laborasse ex destillationibus capitis. Horum namque caput præcipue erat in austrina tempestate repletum. Quibus ipsis longius protracto nebuloso statu, vsu venit vt humores, qui in corpore essent, putrescerēt: vnde malignitas exritit febrium. Quòd si quibus minus esset calidum temperamentum, his neque computruerunt humores, neque caput repletum est, extra paucos, idque temporis diuturnitate. Nam quod citius patiunt̄ naturæ iniuriæ opportunæ, id cæ-

teris

A teris tardius accidit. Necp sanè erat mirum, cum priori austrino statui æstas succederet non austrina modo, sed nebulosa etiam, prouenisse hinc putredinem quandam humorum vel in frigidioribus corporibus, nedum in calidioribus.

21 *Nam alios quidem & diuturniores, & cum febre coniunctos facile ferebant, nec moriebantur: de quibus iam scribemus.*

Alios inquit morbos præter tabificos, de quibus ille verba fecit, etsi essent longiores, & febrem haberent adiunctam, non tamen grauiter tulerunt, cuius paulo superius causam diximus, quòd humor his non ita erat ex putredine redditus malignus.

22 *Sola enim & præ cæteris maxime, qui tum viguerunt morbis, multos tabes peremit.*

Huius causa est non ita dudum dicta, vbi corporis temperamentum in culpa poneremus, per quod morbis tabificis sunt correpti, febribusq́ malignis; de quibus sub hæc sermonem habet.

23 *Infestabant illos plerosq; hæc incommoda, febres horrificæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes. Modus*
B *erat semitertianus, vno die leuiores, altero grauius iterum inuadentes: in summa, indies acutiores euadebant.*

Plerosq́ omnes tabidos, de quibus agebat, passionibus ait affectos fuisse, quas ipse deinde collegit. Atqui παθήματα (id est passiones: nos affectus vertimus) omnes vocant Græci, quæ in corporibus nostris fiunt præter naturam. Præ cæteris autem meminit, febres fuisse horrificas. Quod quidem significat, per ascensum, & incrementum quod vocant, accessionis horruisse diutissime ægros. Neque enim, quibus initio accessionis horrores incesserunt, isto appellauit nomine, sed quibus per totam propè accessionem produceretur symptoma horroris. Et fit bifariam: modo cum reduplicationes faciat intēsio: modo hoc ipsum solum, inæqualem scilicet ascensum. Diuersitas in temporis consistit quantitate. Nam breuibus si interuallis à sese sint mutuo motus horrifici dirempti, inæqualis dicitur & horrificus motus: Sin ampliora sint interualla, fit illud symptoma reduplicatio, & dicitur. Hæc fit præcipue in semitertianis, vt vocant, febribus: quocirca ternæ plerunque, & quaternæ sunt. Sed in commentationibus de febribus declarauimus, consistere semitertianam ex humore inæquali, qui partim amara bile, quæ acris est, partim pituita putrescente constat. Has itaque tum viguisse febres horrificas dicit ob antecedentem statum, vti supra dictum est. Continuas autem eas nominauit, significans eas ad integritatem non
C desinere, quod quidem ipsemet interpretatur his verbis: Omnino non intermittentes. Intermittentes enim illas febres proprie appellant, quæ à vigore integritatem quandam præstant. At quæ remissionem habent apertam, nunquam corpus tamen præstant integrum, acutas has & continuas vocat: quæ totum habent quidem circuitum, plurimum octonûm & quadragenûm horarum, quantum etiam semitêrtiana: sed ad integritatem nec veniunt, & altero die mitiore, alteram iterum afferunt accessionem: remissiorem illam quidem priore illa alterius circuitus, ac reduplicationibus carentem: cæterum quæ ægre incalescat, & vix ad vigorem perueniat. Est præterea illius proprium, circuitus, qui primum consequuntur, neque inter sese æque acutos esse, neque perinde ac primum, verum vsque ad totum morbi vigorem increscere indies, intendiq́.

* In antiquis legitur tertiana.

24 *Sudabant semper quidem, sed non toto corpore: multum extremitates frigebant, vt vix calorem reciperent.*

Febrium malignarum esse hæc accidentia, in præsagijs didicimus.

25 *Alui turbatæ erant, & biliosa, ac pauca, mera, tenuia, mordicantiaq; deyciebant, & assidue desidebant.*

D Mera excrementa solet vocare planè biliosa. Sin autem mistus cum humiditate aquosa excernatur talis humor, non iam merum appellat. Quinetiam hoc ipsum didicimus de meris excremētis, quorum aperuit malignitatem in Præsagijs, & de humoribus qui tenues sunt, omnes esse crudos, & vt concoquantur, robustam desiderare naturam. Mordacia porrò erant haud iniuria, vt quæ biliosa meraq́ essent. Præterea eorum erat mordacitatis comes assidue desidere. Quo factū est, vt ex hoc quoq́ symptomate vires laborarent ægrotorum.

26 *Vrinæ tenues, crudæ, decolores, & paucæ: aut crassitudine præditæ, & paruo sedimento, nec probe subsidentes, sed cum crudo quodam intempestiuoq; sedimento.*

Et de vrinis didicimus, tenues, decolores, & paucas, {vel crassas, & paucas,} prauas esse: quemadmodum etiam crassas quidem, sed quod subsideat, aut omnino nihil, aut parum habentes. quod sanè ijs accidit, eo quòd parum bene subsideant. Hoc iam ijs frequens febribus est, in quibus multus calor, & flammeus feruorem accendit quendam crudorum crassorumq́ humorum. Par igitur est in ijs aut prorsus non esse, aut esse id, vt Hippocrates dixit, crudum & incoctum. Cæterum de prauis sedimentis in præsagijs tractauit.

Tußiebant,ac pauca,coacta,concocta,paulatim,vix excreabant.Quos vero violentißime vrgebant, his mini me concocta erant,sed perpetuo cruda spuebant. E 27

In tabibus malignissimis,quibus proxima est mors, sputa ne paululum quidem cõcoquuntur: in alijs vero,quæ moderatæ sunt,& quæ in longius tempus extrahuntur, hac ipsa de causa cõmode concoquuntur humores in pulmone superflui,excreanturq; facile. Cæterum ij qui in præsentia tabescerent,istorum habebant nihil. Nam aut semel crudum expuebant,aut coctum quidem, paucum tamen,& quod paulatim vix excreabatur.At meminit in præsagijs huius sputi,

Plerisq; horum fauces assidue à primo dolebant,& cum inflammatione rubebant. Destillationes paruæ,tenues, acres,statimq; liquescebant ac affligebantur. 28

Simul vt symptomata,quæ ad tabescentium conspiciebãtur fauces,prædixit, causam adscripsit his verbis:Destillationes paruæ,acres.Nam quia malignæ erant destillationes quæ à capite manabant, dolebant fauces: q vero ab ijs vellicarentur,ruborem & inflammationem habebant. Quia verò ipsa etiam calida erat destillatio, non erat mirum in Thaso, si præ cæteris tabescentibus,qui ita haberent,ad extremam deuenirent gracilitatem. F

Cibos quosuis perpetuo fastidiebant. 29

Appellant Græci appetentia carentes,qui cibum non sumunt, ἀσίτους: qui vero oblatos fastidiunt, ἀποσίτους. Constat autem hoc fastidij symptoma tabidis accidisse, eo q destillationis,quæ fauces & pulmonem infestabat,pars aliqua in ventrem deflueret.

Non sitiebant. 30

Nõn ex malignitate destillationum, quas appellauit ipse acres, hoc tabescentibus symptoma accidit. Quo factum est, quantum equidem iudico,vt cum fuisse illas Hippocrates nouas & absurdas indicare vellet, adscripserit,non sitiebant. Est.n.maximæ signum malignitatis,vbi calida & adurente febre,aut fluxione delabente in ventriculũ acri,non sitiant. Atq; hoc symptoma partis virtutem sentientẽ deperditam indicat,& extinctam: siquidem particulæ affectus non sentit.

Pleriq; circa mortem delirabant.Sed de tabidis hactenus. 31

At ne hoc quidem accidere alijs tabescentibus consueuit,sed quę erat febrium tum vigentium G malignitas,huius status morbos comitabatur.

At vero æstate iam & autumno febres multæ,continuæ,non vehementes,diu quidem tenebant ægrotos,qui cætera minus incommode habebant. 32

Nam ante etiam retulit,vnam fuisse tabem exitialem,nosq; adiunximus causam. Ergo conueniunt cum illis,tum quæ hic agit,tum quæ ijs subdit,vbi sic ait.

Plurimis erat aluus turbata sine molestia tamen,& propè nihil offendebat.Vrina item plurimis boni quidem coloris erat,& pura,sed tenuis,& post tempus circa iudicationem concocta. 33

Et reliqua,quæ de vrinis in medium attulit.Nam vt quæ de tabidis nuper recensuit,erant maligna:ita quæ nunc dicuntur,admodum sunt moderata.

Non valde tußiebant,neq; difficultatem,quæ tußi excreabantur,præbebant,nec solum cibum non fastidiebant, sed etiam maxime licebat offerre. 34

Eorum,qui hunc librum sunt interpretati,maxima pars,hoc eũ loco ad tabescentes autumant H transiisse.Ego vero adhuc de cęteris censeo,de quibus disputat,febribus hunc haberi sermonem. Qui enim,cum antea de tabescẽtibus dixit,eos perpetuo quosuis cibos fastidiuisse, hic iam dicat: Nec cibos solum non fastidiebant, sed etiam maxime licebat offerre? Cur ergo hoc loco scripsit, Non valde tussiebant? Nempe hoc est,quod istos adduxit in eam opinionem,vt hæc existimarẽt dici de ipsis tabescentibus. Ego sic statuo,cum etiãnum de alijs febribus fierent verba, adscriptũ illud esse:Infestantur enim tussi, quæ incidit ratione symptomatis:non tamẽ tabidi omnino sunt hi.Quare nihil habet admirationis, simul & cœpisse Thasios quosdam febricitare in ante dicto statu:& quia erat id temporis ipsum caput repletum,accedente ad statum febre,tussi esse molestatos.Sed nec erat hoc illis nimium molestum symptoma,nec quæ per tussim reijciebantur,negocium præbebat:neq; enim hi tabescebant.

In summa,qui tabescebant,leuiuscule ægrotabant,non more tabescentium,à febribus cum horrore venientibus parum sudantes,aliàs alij,vt quos inuaderet febris non stato circuitu. Et,vt paucis,quos nunquam febris relinqueret, sed inuaderet more febris,tertianæ naturam referentis. 35

A Hoc capite toto præcedenti annexo, multo magis adducti sunt interpretes quidam superiorem etiam orationem de ipsis tabescentibus habitam. Verum nulla ratione ad eos referri illam potuisse, planum est factum, cum ostendi fastidiosos ab eo vocatos esse tabescentes, non fastidiosos, hos. Sequens oratio, quæ nunc nobis proposita est, duobus modis exponi potest. Primo, vt hoc modo dicamus. Sed faciam vt repetam superiorem orationem, ac mox huic captem, vna ei syllaba, quò euadat clarior, interserta. Non valde tussiebant, neque difficultatem, quæ tussi excreabantur, præbebant, nec solum cibum non fastidiebant, sed etiam maxime licebat offerre. Nam in summa, qui tabescebant, leuiusculе ægrotabant, non more tabescentium. Verisimile est autem hoc pacto illum dixisse de ijs, qui alio modo febricitarent, scribentem commune symptoma morborum habentium comites tusses, & non ipsorum tabescentium. Nam videtur sermonem de tabescentibus habitum, retractasse, vt in memoriam reduceret differre hosce ægros, de quibus nunc agit, ab superioribus illis tabidis. Etenim eadem illa hic commemorat iterum symptomata, quæ nuper retulerat. Atque hanc quidem vnam afferas causam hoc loco sermonis de tabescentibus repetiti. Altera est, quam sæpe & multis in libris accidere scimus. Siquidem cum interdum super eadem re dupliciter scribamus, vt sit altera scriptura in contextu, altera in altero

B tro margine, quò per ocium expendamus & iudicium faciamus de altera: qui primus descripsit librum, vtranque scripsit: quod deinde, quia admissum non animaduertimus, nec emendauimus erratum, postquam in multorum manus venit, mansit incorrectum.

36 *Iudicabantur autem, quibus inter hos breuissimi essent, ad vigesimum diem, plurimis ad quadragesimum, multis ad octogesimum. Nonnullos ne sic quidem, sed erratice, nec decretorie deserebant. Quorum plerique non diu à febre intermissi repetebantur: atque hi recidiua ijsdem circuitibus iudicabantur. Multis vero sic producebantur, vt sub hyemem languerent.*

At qui erant isti, quorum ait iudicatum esse morbum vigesimo die? Nempe reliqui ægroti, de quibus faciebat verba, vt ego sentio, non tabescentes: cui assentiuntur, quæ consequuntur omnia. Etenim quibusdam de illis ad octogesimum diem ait esse extractum morbum, atque alios erratice neque decretorie deseruisse, & ad hos ipsos plerosque redijsse: quas quidem recidiuas ijsdem iterum circuitibus iudicatas fuisse, ac non paucis horum in hyemem morbum esse protractum. Hæc sane omnia cum superius dictis plane conueniunt, vbi dixit: At vero æstate iam,

C & autumno, febres multæ, continuæ, non vehementes, diu quidem tenebant ægrotos: qui cætera minus incommode habebant. Hæc cum ijs symptomatibus congruunt, quæ hoc loco ille recenset. Quæ vero de tabescentibus adduxit, non assentiuntur: quod perspicies, si tecum partem eorum, quæ de his tradidit, animo reuolueris: cum ait, Interierunt celerius, quàm talibus esset consuetum. Quod ab eo de tabidis pronunciatur, quos ait esse celerius mortuos. At de ijs, qui aliter laborarent, statim post hæc in hunc modum scribit: Nam alios quidem & diuturniores & cum febre coniunctos facile ferebant, nec moriebantur: de quibus iam scribemus. Hæc igitur ijs concinunt, quæ proposito nunc nobis sermone de febricitantibus per autumnum & hyemem disputantur. Immo vero quod prædixit, De quibus iam scribemus, alium autem, si à præsente de ijs habito sermone discesserimus, ab eo scriptum de his producere nullum queamus, necessitas exprimit, de ijs qui alio morbo, non tabifico affecti fuerant, totum hunc habuisse Hippocratem sermonem.

37 *Inter omnes, quorum fecimus mentionem in hac tempestate, soli in letalia tabidi incurrerunt: febricitante alia febre, nequaquam.*

D

Eorum, quæ de primo statu ille fecit, postrema sunt hæc verba, quæ nihil præcipiunt amplius, sed tantum ante dicta in summam colligunt, quod facere ille frequenter solet.

GALENI IN LIBRVM PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Duæ describuntur tempestates, altera humida frigida, aquilonia & procellosa: altera frigida sicca, & secundum partem inæqualis.

SVperiore volumine de mutua anni temporum conuersione dictum est: expositum est præterea vniuscuiusq; temperamentum natiuum, tum autem principij eorum, item ac finis stata dies. Itaq; velut in memoria illis habitis, vbicunq; præsens sermo interpretem requirat, exponam, comparans me non ad prorsus im-
peritos tantum, neq; solum ad eos, qui multum profecerunt. Nam omnibus erit F
is sermo mediocriter accommodatus. Alter qui omnino rudium est, doctis propter longitudinem stomachum faciet: qui vero his aptus erit, indoctis sit obscurus. Sed non debent in huiuscemodi commentariorum lectione acquiescere, verum accipere aliud ab alio atq; alio, latius sæpe eadem poterunt, itaq; si attendere animum velint, aliquid addiscere boni.

TEMPESTAS SECVNDA.

IN Thaso ante autumnum frigora non secundum tempus, sed repente, spirante multum Aquilone & Austro; 1
humida, præerumpentia.

Autumnum dixi incipere ab exortu Arcturi, qui antecedit æquinoctium autumnale. Eo tempore inquit, antea quam oportebat, magna fuisse frigora. Nam hoc illi non secundum tempus & præerumpentia, significat. Atq; non secundum tempus, anticipasse tantum indicat: Præerumpentia autem, etiam cum pluuijs largis ea fuisse coniuncta.

Hæc autem darabant vsq; ad Vergiliarum occasum, & sub Vergilijs. G 2

Vergiliarum occasum finire autumnum, antea diximus: Præterea etiam duos esse menses ab Arcturo ad Vergilias. Atq; vnam esse significationem in aere ab Arcturo: duas à Vergilijs, alteram quando autumno hyems committitur, cum in fine sit: alteram, quando ver æstati. Arcturi autem mentionem non nisi solus ortus facere Hippocrates solet, quandoquidem sub eo incipit autumnus, æstas terminatur. Ad hæc diximus nuper, de totius anni in quatuor partes diuisione, & de diuisione in septem. Et æstatem Vergiliarum & Arcturi ortu circumscribi, atq; hanc esse diuisionis in septem totius anni quandam portionem: cum in duas secatur partes æstas, in tres hyems. Dictum etiam est, πλειάδα numero singulari græce dicas, an πλειάδες plurali (quas nos Vergilias appellamus) nihil interesse.

Hyems aquilonia. 3

A Vergilijs hyemis meminit, autumni esse Vergilias terminum clare innuens. Itaque quæ hyems illa fuerit, differentem eum attente audiamus.

Imbres erant multi, largi, magni: niues, mista suda plurima. Atq; hæc habebat omnia. Frigora vero non ad 4
modum erant intempestiua. Iam vero post brumale solstitium, & vbi fauonius spirare cœpit, aspera erat extrema H
hyems. Aquilo multum spirabat, ningebat, pluebat multum & continenter. Cœlum procellosum, atq; nubilum: Quæ durauerunt: nec remissa sunt ad æquinoctium vsq;. Ver autem frigidum, aquilonium, pluuiosum, nubilosumq;. Aestas non admodum fuit feruens. Etesiæ perpetuo spirarunt. Mox circa Arcturum spirante Aquilone permultum pluebat.

Multas fieri pluuias dicimus aliquo tempore propter diuturnitatem, licet non largæ tum decidant. Appellamus etiam multas, si vel breui tempore incessant largæ: quæ quidem & magnæ appellantur. Verum vbi quis continenter pluuias ait largas fuisse & magnas, vt Hippocrates scripsit: Largas intelligamus, repentinas, vehementes, & breues: Magnas vero, neq; repentinas, neq; breues omnino, nec etiam diuturnas. Sed, quò omnia clariora euadant, nihil causæ est, quin paulo vtamur narratione prolixiore. Fiat igitur subito admodum multa pluuia, horas tres aut quatuor, deinde mox cesset, largam hanc appellabimus: Alia vero paulatim incipiat, paulatim item increscat, atque ita fiat totum diem & noctem: deinde à vigore, detrahatur paulatim de eius abundantia nonnihil sequenti toto die, postea consistat, eiusmodi pluuiam non largam, cæ-

terum

A terum magnam vocabimus. Ergo, quam narrat, hyems modo largas pluuias habuit, modo magnas per interualla, atque interea non raro erat sudum. Quippe hoc significat, quod est ab eo scriptum, μεταίθριαι τὰ πλεῖστα. Praeterea hac hyeme niues ait fuisse, nec adscripsit, nec multas, nec paucas, vt quae neutrum admodum obtinerent, sed quae magis consuetudini vrbis responderent: ideoq; ipse adiecit: Et frigora non admodum erant intempestiua. Et reliqua, quae sequuntur, omnia frigidam fuisse & humidam eam hyemem testantur, ac pro eo naturaliter solam ipsam habuisse, atque adeo plus aequo fuisse humidam. Iam etiam ver pluuiosum, algidum, & aquilonium fuisse dicit, praeterea nubilosum. Aestatem vero quodam modo moderatam. Post haec omnia circa Arcturum, spirante non nihil Aquilone, multum pluisse. Sub hęc totius tempestatis summam in oratione profert: Cum totus fuisset humidus annus, & frigidus, & aquilonius. Coelum procellosum, nubilosumq;. Coelum more vulgi appellauit aerem, qui supra nos est vsq; ad nubium regionem. Illud vero quod appellant astronomi pariter ac philosophi coelum, à Lunae regionibus incipit. Procellas autem (graece λαίλαπας) ventos repentinos & vehementes vocamus, praecipue cum coniuncti sint cum pluuia larga.

5 B *Cum totus fuisset humidus annus, & frigidus, & aquilonius, per hyemem ferè commode habebant. At sub ver multi, adeoq; plurimi laborabant.*

Demonstrauimus ante institutum esse Hippocratis, ibi incipere narrare, quae id temporis aeris statibus acciderunt, vbi primum de naturali deflexerit temperamento. Neq; id ab re facit, qui cum ambientis nos aeris intemperie vulgarium morborum instituit genera coniungere. Quando igitur est ab autumno exorsus, † vtiq; eum praecedit aestas, illiq; succedit, quod ipsi praeit. Autumnus igitur frigidus & humidus, corpora, quantum ad anni tempora pertinet, secundum naturam habentia excipiens, tantum aberat, vt mali attulerit quicquam, vt fortasse etiam quibusdam corporibus magno adiumento fuerit, quae temperamentis calidioribus & siccioribus aestate à iusta temperatura deflectere solent. Itaq; his instar fuit medicinae autumnus, frigidum habens & humidum statum. Quinimmo ne hyeme quidem vulgabatur morbus explicatione dignus. Nam hoc innuit, cum dicit: Per hyemem ferè commode habebant. Erat enim humidior quidem hyems, at frigidior nihilo, quàm eius postulabat natura: quocirca agens de eius statu dixit: Frigora vero non admodum erant intempestiua. Porrò ibi primum morbos emergere oportebat, vbi plurimum aer degeneraret, cum dicat: Ver autem frigidum, aquiloniũ, pluuiosum, nubilosumq;.
C Nam decet ver temperatum, nõ frigidum esse, sicut nec nubilosum, aut pluuiosum. Veris autem initium esse aequinoctium, quod hyemem sequitur, superiore cõmentario exposuimus, atq; adeo ipse hoc sermone Hippocrates dilucide ostendit: qui cum dixisset, extremam hyemem fuisse asperam: ac deinde adiecisset: Quę durauerunt, nec remissa sunt ad aequinoctium vsq;: postea ascripsit: Ver autem frigidum, aquilonium, pluuiosum, nubilosumq;. Age iam videamus qui hoc sunt coelum comitati morbi.

† Forte. vtiq; & aestas quae autumnum & ver quod aestatẽ praecessit, suã ipsorum naturã seruauerunt.

6 *Primum igitur coeperunt lippitudines manantes, dolorificae, humidae, crudae, lemae paruae, aegre multis erumpentes, plurimis redibant, tandem sub autumnum recesserunt.*

Quam ob rem vere morbi vulgares generari coeperint, supra est dictum. Cur autem lippitudines prae caeteris viguerint morbis, si eius statum memoria teneas, cognoscas: fuisse enim dicit frigidius, aquilonium, pluuium, & nubilosum. Si quidem igitur à ventis tantum oculi fuissent verberati, citra fluxionem eos lippitudines arripuissent. Quia vero multa erant coniuncti humiditate aquilonij venti, rectè sanè manasse ait lippitudines, hoc est fuisse humidas, vt ab humido generatas statu. Dolorificae erant vtrobiq;, & vbi cum fluxione constarent, & absq; fluxio-
D ne, propter frigoris diuturnitatem, cui profecto nihil ad dolorem oculis inducendum deest. Nunc vero auctos dolores esse par est, quando frigus oculorum cum eorum fluxione coniunctum esset. At crudae erant, & longo tempore durabant, tum propter humiditatem, tum frigus. Siquidem maturationem fluxiones, cum ab insito calore superantur, consequuntur. Atqui minore superantur negocio, vbi paucus fit humor, & minus frigidus: cum autem multum etiam est frigidus, difficulter concoquuntur. Iam vero naturalis animantium calor si sit validus, humores earum superfluos celerius concoquit: sin imbecillus, vix longiore interuallo superior euadit, & vincere humores valet. Quo magis, si qui fuerint curati, de integro inciderunt in illas. Nam debilitatos quidem lippitudinibus oculos frigidus aer, aquilonius, & pluuius, nubilosusq; iure laedebat. Huiuscemodi lippitudinibus lemia ferè obuenit parua, aegre ob densitatem tunicarum, quam ex frigore contraxerunt aeris, erumpens. Quare toto vere necessario oculi deteriores euadebant: aestate vero, quam comparauerant, scirrhosa affectio ad concoctionem pedetentim deducebatur. Siquidem non potuerunt, qui longo tempore collecti sunt morbi, ijq; praecipue ab algoribus & humiditatibus, statim depelli. Merito itaq; dixit Hippocrates oculorum incommoda esse autumno penitus sublata.

*Aestate iam & autumno lienteriæ, & dysenteriæ, tenesmi, alui fluxiones biliosæ, tenues, multæ, crudæ, & mor- E 7
daces: nonnullis etiam aquosæ. multæ præterea offusiones dolorificæ, biliosæ, ramentosæ, purulentæ.*

Non hi tantum morbi Thasios, & symptomata tentabant, sed etiam alia, de qbus posthac aget.
Nam varie admodum ægrotabant, quòd in diuersos incidissent morbos. Quare communem
rationem, quæ ad id conducit, quo non omnes, qui in ea fuerunt tempestate, ægrotarent, primo
loco exponam: deinde ad singulos morbos descendam. Attendes omnibus in statibus ætatem &
naturam cuiusq; hominis, vt sit ad statum appositus. Nam vel facile vel difficulter illi cedentem,
vel modice ad illum comparatum inuenies eum. Mox genus vitæ applicabis, atque salubrem vi-
ctus rationem vniuersam statui ipsi aduersariam. Atque vt vel facile vel ægre corpus externis
causis sit inferius, aut similis aut dissimilis ratio temperamenti in causa est, vt est sæpenumero
dictum. Cum enim constet sanitas ex symmetria quatuor elementorum (siue qualitates, siue fa-
cultates velis appellare) humiditatis, siccitatis, caloris, & frigoris, quædam corpora, naturæ, &
ætates intemperata sunt: quibus quidem similes sunt tempestates insalubres, & contrariæ ijs pro-
ficiunt. Temperatis corporibus salubres sunt temperati status, intemperatiq; noxij. Sed vt nul-
lus est intemperatus status commodus temperatis, ita nec nocuus perinde, vt intemperatis. F
Etenim status magnopere humidi & frigidi, corpora maxime lædunt intemperata humiditate
& algore. Itidem humidi & calidi status temperamenta humida & calida offendunt. Eadem ra-
tione calidi & sicci, similia. Quæ enim corpora iam prope sunt, vt tali morbo ægrotent, ex pro-
pria intemperie coarguuntur. Quæ vero contra sunt, ac aer, temperata, cum nullam iniuriam ac-
cipiunt, tum vero multo efficiuntur meliora, cum ab excessu vindicentur. Contraria enim con-
trariorum remedia sunt. Proinde calidis & siccis temperamentis humida tempestas & frigida,
pro eo quatenus ad contrarium cogit, atque ita efficit temperamenti mediocritatem, commodo
potius quàm nocumento est. Atq; id erat causæ, quo minus ægrotarent omnes in statibus intem-
peratis. Quod qui cognoscat, applicando victu contrario, corporibus sanitatem tuebitur. Nam
humidus & frigidus si sit aer, calefacienda corpora sunt, maxime frigidiora & humidiora: quare
exercitationes plurimæ his prosunt, & vinum modicum, quod calidiore sit natura, atque aquam
ducat, tum cibi calfacientes. Atq; etiam vniuscuiusq; quantitatem cum ex corporis, tum ex cœli *
cognoscemus temperamento, si quatenus de optimo temperamento diuerterit alterutrum, con-
sideremus. Nam pro diuerticuli magnitudine, victus est etiam mutanda quantitas: vt quod lon-
gissime discesserit ab optima temperatura corpus ad humiditatem & frigus, hoc plurimum nos G
in hoc statu & exiccabimus & calefaciemus. Quòd si mediocriter ad id, absurdum sit omnino
huic idem facere, sed portione. Itaque siccis & calidis corporibus multo minus victus adhiben-
dus est vehementer calidus & siccus: nam id sua sponte obtinent. Hoc autem duntaxat obser-
uandum est, quatenus aer deflexerit à iusta temperamenti mediocritate: Qui si parum, omni-
no non est committendum nobis, vt mediocrem victus rationem corporibus calidis & siccis
immutemus: sin amplius, sat erit modice mutasse. Hæc quisquis perspexerit, generandi morbi
cuiusq; in quacunq; tempestate causas obseruabit. Quintus veró, dum it inficias cum empiricis,
non posse eorum, qui sic existunt, affectuum cognosci causas, refert autem eas ad vnam experiē-
tiam, conuenientium inuentione præsidiorum deficitur: etsi vel ob idipsum generatio morbo-
rum vulgarium sit cognitu vtilis. Itaque præsens cœlum inspiciamus, ac à primo repetamus. Fuit
hoc, vti significauit Hippocrates, humidum & frigidum, ab autumno ingressum: quæ causa fuit,
vt ipso in autumno & hyeme proxima, haberent Thasii mediocriter. Sed vere, quando hoc
etiam frigidum fuit & humidum, omnium primi oculi laborarunt, quòd non solum esset aer hu-
midus & frigidus, sed & antea fuisset procellosus. Oculos ergo cum frigidi ferirent venti, non
mirum sane erat, si ante partes corporis cæteras laborarent, pro natura causæ efficientis. Itaque H
non temere fluxiones eos humidæ & frigidæ corripuerunt. At vero quia non deuenit ad extre-
mam status humiditatem, idcirco nullus aliorum affectuum quisquam, qui dominante tali statu
in aere apparere solent, est consecutus: apoplexias dico, conuulsiones, palpitationes, tetanos, pe-
ripneumonias, lateris dolores. Verum postea, humoribus iam ob nimiam in corpore moram pu-
trescentibus, morbi cum corruptione plethorici prouenerunt. Etenim frigidæ causæ cutem con-
stipantes, humores prohibent digestione: tum autem humiditas aeris non modo non remouet
à corpore quicquam, sed adijcit. Quæ cum vnà in hac tempestate ambo fuissent, superfluitas est
in ægrotantium corporibus congesta non eadem omnibus. Nam quibus erat in corpore excre-
mentum biliosum, hoc non digestum, creauit affectum biliosum. Quibus pituitosum, aut melan-
cholicum, aut sanguineum, continuo humoris erat non euacuari affectus similis. Atqui cum ta-
le excrementum corrumpi in corpore & putrescere solet, alios in alios incidere morbos cōsonum
erat. Cui accedebat non omnium corporis partium similis status: quippe huic infirmius iecur
erat, illi lien, alij venter, nonnulli intestinum, alij aliud. Quare cum ex validioribus excremen-
tum partes exciperent imbecilliores, consequebatur pro natura membrorum ex Thasiis alium

aliter

A aliter laborare. Vnde dysenteriæ, tenesmi, fluxiones alui, lienteriæ, deriuatis superfluitatibus in intestina extiterunt: vrinæ difficultates, in vesicam deflectentibus: vomitiones, ad os ventriculi peruenientibus. Cæterum per aeris frigus hæc quidem intrò in corpus irruperunt. Aestate vero corporum temperamentis calidioribus, & internas partes robustiores obtinentibus, sudores par erat citos esse, atque hoc quibusdam citra febres accidisse, cum haud satis computruisset superfluitas: nonnullis etiam cum febre. Iam etiam temporis progressu variæ febrium formæ extiterunt: nam & putrescentium erat diuersitas humorum. Nec enim ab aere erant generati, ceterum coaceruati, scilicet quòd frigidus esset, non calidus status. Vt cum sua ipsius ratione corpus excal facit Canis ortus, semper solent vigere febres ardentes. At nunc quidem non ab ipso statu istud præcipue accidit, immo vero quia constipatio intercedebat cutis. Habes malorum compēdium, que in præsentia vulgabantur. Nunc ad singula conuertar, simulq; verba Hippocratis, sicubi obscuriora sint, interpretabor.

8 *Stranguriosæ non nephriticæ, sed his alia pro alijs.*

Et per sedem excretiones fiunt prauę sæpius, cum liber quidem ab affectu venter sit, per eum B tamen purgetur totum corpus, aut abscessus in illo sit ab effluxione aliqua. Nam vult Hippocrates ipse non solum decumbendo, sed etiam effluendo fieri abscessum. Ita etiam per renes nōnnūquam & vesicam, nullo illos laborantes suo affectu, repurgatur totum corpus: quemadmodum in hoc accidit statu. Quam ob rèm in progressu sermonis dicit ad verbum: Solum vero bonum maximumq; inter signa quæ fiebant, quodq; multos maximis periculis liberabit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hoc abscessus fierent. Atq; id ipsum est, quod hic commemorat: Non nephriticæ quidem, sed his alia pro alijs. Etenim totius corporis excrementa in renes & vesicam defluxerunt, atque ita excretiones sunt nephriticis excretionibus assimiles consecutæ.

9 *Vomitiones pituitosæ, biliosæ, & ciborum crudorum reiectiones.*

Ex humorum exuperantia, quę intrò vrgebat, quod ad sedem defluxit, fluores alui, tenesmos, dysenteriam, lienteriamq; cōcitauit. Aliud excretionem per renes & vesicam habuit. Itidem iam superfluitas in supremum fluxit ventrem, ac innatans per vomitiones est reiecta, ita vt naturis pituitosis pituitosa esset vomitio, biliosis biliosa. Est enim dictum, congesta per statum superflua C fuisse, à seinuicem qualitatibus pro naturis corporum distincta. Neque certe mirum, si crudos cibos vomitione reijcerent humoribus in ventrem pituitosis & biliosis confluentibus.

10 *Sudores.*

Quibus, inquam, multum per cutem effluxit, id temporis valebat excrementum huc reijcere natura, itaq; sudarunt hi.

11 *Omnibus vndequaq; multus plados, (id est nimia humiditas.)*

Superfluam humiditatem πλάδον vocare solet. Cum igitur alijs aliter, ac quibusdam multifariam collecti longo tempore humores euacuarentur, ob id merito dicit: Omnibus vndequaq; nimia humiditas.

12 *Multis hæc accidebant rectis, & febre liberis: multis vero febricitantibus, de quibus iam scribemus.*

Quibus coaceruata abundantia, aut quid biliosum, facillime putrescens, in febrilem conuersum iam putredinem fuerat, hi sunt statim febre correpti: quidam vero nō decubuerunt, aut non D prius in febres inciderunt.

13 *Quibus autem quæ ante dicta sunt, cum dolore acciderunt, autumnò iam & sub hyemem tabescebant.*

De altero scilicet autumno loquitur, hyemeq; altera: quandoquidem de priore supra dixit in hunc modum: Per hyemem ferè commode habebant: At ante ver multi, adeoq; plurimi laborabant. Deinde ijs, quæ vere acciderunt, commemoratis, mox æstatis meminit: à qua alterius autumni, de quo in fine totius tempestatis dixerat: Statim vero circa Arcturum cum Aquilone permultæ pluuiæ. At quos phthinodes, id est tabidos dixerit, parum constat. Nam solet eos, quorum quocunque extenuantur modo & tabescunt corpora, illo vocare nomine, nedum eos, quibus ob pulmonis exulcerationem totum marcescit corpus. Et sic hoc loco, tabidos accipi ab eo est verisimile, quorum attenuaretur quocunque modo corpus, nullo certe de pulmonis morbis verbo prius facto. Nam cum neq; sanguinem ex eo prædixit esse reiectum, neq; fuisse peripneumoniam, neq; in viscus hoc destillationem inuasisse, quæ causa sit verisimilis cur existimes contabuisse dicere eum ægros in præsentia ex pulmonis vitio? Verūtamen potuit certe, vt ad ventrem & renes superfluitatis peruenit ex toto corpore portio, & in mēbra spiritus itē decumbere.

Febres

Febres continuæ. E 14

Quod, sub hyemem, inter nouissimam orationem est & hanc dictum, alij illi, alij huic assignãt. Ego vero totum sermonem esse statuo hunc: Et autumno iam extabuerunt aliqui, similiter hyeme. Iam vero etiam continuæ febres, & autumno viguerunt, & hyeme. At constat alterius illum hyemis non conscripsisse statum, vt quæ proprium hyemis temperamentum conseruasset. Itaq; didicimus, quibusdam temporibus anni per accidens prouenire morbos, quæ nihil ipsa affecta, offensiones exceperunt priorum.

Et eorum paucis ardentes. 15

Non propria tempestatis ratione ardentes inciderunt febres, sed per accidens, vt supra commemorauimus, quæ acciderunt. Quia impedita totius euaporatione corporis, illa quæ naturæ cuiq; prouenire excrementa solent, vacuatione prohibita, peculiares sibi morbos excitauerunt. Nam qui erant magnopere biliosi, hi, quod naturæ illi erat solẽne, in ardentem febrem inciderũt. Quo fit, vt postea de his dicat: Ardentes vero febres quam paucissimos corripuerunt, & minime ex ægris hi laborauerunt: neq; enim calidus has, & torridus, squalidusq; generauerat status. Mul F tæ enim viguissent, & in multis, simulq; cum magnis doloribus.

Diurnæ, nocturnæ, semitertianæ, tertianæ synceræ, quartanæ, errantes. Singulæ autem ex iam descriptis febribus multos arripuerunt: ardentes vero paucissimos, & minime ex ægris hi laborauerunt. 16

Qua de re omni contigit febrium generi in prædicto statu existere, ante dictum est. At dictio, synceræ, quæ inter tertianam & quartanam est posita, vtriq; videtur tribuenda.

Nec sanguis de naribus, nisi paucis, & admodũ paucus profluxit: nec delirabant, & alia cuncta erant leuia. 17

Habet hoc Hippocrates, vt obiter vtilia pręcepta doceat. Nam peculiaria morborum symptomata, quę tum non fuerunt, hoc solet interpretari modo: ex eo quod non acciderunt in pręsentia, frequentia ea vt esse doceat. Nam in germanis, vt ita dicam, ardentibus febribus, quia copiosus ad caput calor attollitur, sanguinis fiunt profluuia, & delirant. Nunc vero, cùm vera non esset ardens febris, optimo iure symptomata non habuit propria febrium ardentium.

Iudicabantur his plerisq; morbi stato admodum ordine, ac intermittebant septemdecim dies. G 18

Iam hoc quoq; ardentium febrium est illius status proprium, non commune cum alijs, quas vocant germanas. Illę enim vt febres habent vehementes, ita siti etiã, & vigilijs, molestia, ac nonnunquam conturbatione mentis vexant. Quia vero tam sunt acutę, ideo etiam celeriter decernunt. At febris ardens, quæ in præsenti vulgabatur, vt mediocriter acuta erat, ac à dolorificis remota omnibus symptomatibus, sic nec certum habebat iudicium, sed quasi mediæ sortis, vt à repetitione iterum iudicaretur. Nam cum dicat/Ac intermittebant/pręiudicatã quidem fuisse non perfecte, verum à repetitione iudicatam iterum ostendit.

Nullumq; tunc febre ardente vidi mortuum, neq; in phrenitim incidisse. 19

Nullus hac febre ardente perijt, quòd esset moderata: cuius est ante dicta causa. Phrenitis vero non viguit: quia cum totus esset status frigidus, non replebatur his caput. Ostensum autem est constitui phrenitidas, vbi cerebri calfiunt regiones.

Tertianæ vero febres numerosiores erant ardẽtibus, grauioresq;: stato tamẽ ordine à prima accessione in omnibus his quaternos circuitus habebant, in septem autem absolute iudicabantur, nullaq; harum recidiuam habuit. H 20

In commentarijs de differentijs febrium, & de iudicijs, cum alia, tum hoc declarauimus, propter flauæ bilis exuperantiam febres & ardentes & tertianas oriri, atque hoc conuenire inter illas: locis vero, in quibus superfluus contrahitur humor distare: Etenim si ardentes febres sint, in venis abundat, præcipue iecinoris & ventris. Tertianæ fiunt, cum totius corporis carnes affluant bile flaua. Proinde spiraculis impeditis eorum, qui natura biliosa sunt, quantum bilis in carnoso congestum genere ante expurgabatur, in hoc statu non purgatum, tertianas generauit ardentibus frequentiores. Nam hæ quidem non perinde trahunt originem ex biliosis retentis excrementis, sed calore in vasis & visceribus aucto ab inflammato statu præter modum calido: quo modo in ijs qui se plus satis exercitauerunt, fit, aut in magnopere sollicitis, aut qui multũ apricati sunt, vel cibis sunt adurentibus vsi liberalius, vel qui de his plurima, vel omnia fecerunt & passi sunt. Verum præsens non erat nimium calidus status, quo minus corripuerunt multos febres ardentes, quin potius admodũ biliosos, atq; hos moderatissimę: ac hos ipsos magis etiam febres tertianę tentauerunt, quod pristini impediti effluxus erant biliosorũ excremẽtorum. Quocirca merito acciderũt illis hoc grauiores quàm ardẽtes, quo germaniores erant, & iudicia habuerunt sua.

Quartanæ

21 A *Quartanæ vero multis ab initio ordine quartanæ cœperunt. Quibusdam nec ijs paucis ex alijs febribus & morbis abscessus in quartanas fiebant. Atq; diu hos, vt solent, atq; adeo diutius tenuerunt.*

At ne hæ quidem ob statum per se ortæ sunt: sed quia melancholicis naturis non repurgabatur atræ bilis affluentia, contigit in eiusmodi eos incidere morbos. Longius autem produci accidit ob humidum & frigidum statum, in quo omnes causæ quãdiutissime in corpore manent crudæ, atque indigestæ. Tu vero fac memineris, vt hic vsurpetur rursus hoc nomen ab Hippocrate, cum dicat, Abscessus in quartanas factos esse. Videtur non tantum abscessus quosdam per effluxionem appellare, verum etiam cum alius transit morbus in alium.

22 *Quotidianæ vero, nocturnæ, ac errantes multæ multos diu exercitauerunt, tam rectos quàm decumbentes.*

Hæ cum non modo ex humorum copia, sed temperamento etiam status prouenirent, non mirum si multę & multos detinuerunt. Siquidem status humidus & frigidus, vt hyems, pituitosum generat humorem: ex quo generari quotidianas docuimus febres. Errantes diuersorum humorum soboles esse ostensæ sunt. Nec quicquam habet admirationis, si hæ febres longæ fuerint, vbi B status humidus esset frigidusq́; & eo magis concoctione prohiberet humores, quæ alioqui propter frigus diuturnæ atq; concoctu difficiles essent.

23 *Horum plurimos febres sub Vergilias & in hyemem vsq; comitabantur.*

Constat non harum eum meminisse, quæ in hoc erant statu, Vergiliarum, sed earum quæ post alterum statum in secundo erant anno, vti supra diximus. Nam scripsit in fine illius status: Mox circa Arcturum cum Aquilone permultæ pluuię. Ac loquitur postea, quasi ad naturalem iam statum ordo sit temporum anni reuersus, tum reliquum totum quod excepit Arcturum, tum quod hyemem. Quo factum est, vt quæcunq; essent prioris reliquiæ status, concoctæ sint autumno, & hyeme nullus iam Thasijs reliquus esset morbus.

24 *Multos conuulsiones, & maxime pueros ab initio tentabant, & febricitabant, febribusq́; conuulsiones succedebant. Erant hæc plerisq; diuturniora & innocua, præter eos, quibus etiam alia cuncta pernicialia essent.*

Conuulsiones fiebant, quòd frigidus esset humidusq́; status. Pueri autem propter neruosi generis infirmitatem, conuulsionibus sunt opportunissimi. Quo facilius etiam paruis de occasio- C nibus hoc ijs mali accidit, minusq́; est periculosum. At dicit à primo statim quosdam conuulsionibus fuisse affectos: aliquos vero vbi præcessisset febris, vtcunq; scilicet ad alterutrum comparati illi essent, qui conuulsionibus & febre arripiebantur. Nam ad quod quisque erat, paratior, hoc prius inuadebat: cui successit alterum. Atque conuulsiones non iniuria diuturnæ erant, cum secundus autumnus iterum, de quo in fine scripsit totius status, humidus esset & frigidus, atque aquilonius.

25 *Continuæ vero febres omnino nunquam intermittebantur, sed inuadebant omnes more febris naturam tertianæ referentis: & vno die aliquantum remittebantur, altero ingrauescebant. Omnium erant, quæ in id tempus inciderunt, violentissimæ, longissimæ, laboriosissimæq;: lenes à primo, de cætero increscebant indies, ac decretorijs diebus accedebant, ac peiores inuadebant: aliquantum remittebantur, citoq; rursus ex intermissione vehementius incessebant, diebusq; decretorijs multo deteriores reddebantur. Rigores autem omnibus inordinati & errantes erãt, ac paucissimi his, minimiq;: in alijs vero febribus maiores.*

Nisi ipse, quemadmodum febres quæ tum vigebant, ordinatas accessiones faciebant, adscri- D beret, magnam nobis hæsitationem reliquisset inuestigantibus, quasnam vocet τριταιοφυεῖς, id est tertianæ naturam referentes. Sed cum dixit, morę febris naturam tertianæ referentis, nulla restat de re quæstio, sed de significato huius nominis τριταιοφυοῦς. Huic autem coniungitur, quid significet tertiana, & semitertiana: tum vtriusque differentia, syncera tertiana, & non syncera, sed aliquantulum remissa aut magis aut plurimum: & quousque producantur harum singulæ: tum quæ magna semitertiana, quæ media, quæ parua. Agathinus certe integrum scripsit librum primum de semitertianis, dum, quid hoc denotet vocabulum, interpretatur. Iam vero si velim quæ de hoc nomine sunt à methodicis prodita, quæ postea ab Archigene non semel sunt, sed pluribus in commentarijs relata, simulq́; quæ bene, vel male tradiderunt, disceptare, tria sanè volumina vix capiant. Quatenus autem interest ad artis opera, disputaui iam in commentarijs de febrium differentijs. Hoc loco satius est hoc febris genus, quod hoc statu dicitur fuisse, describere. Ipse igitur ait, Altero die ingrauescere, altero aliquantum remitti: quod græce ὑποκουφίζεσθαι dixit: quod quia verbum cum præpositione ὑπὸ scripsit, aliud par est nos accipere significari à simplici dictione, ac à cõposita: à κουφίζεσθαι enim queas intelligere insignem denotari remissionem febris: ab ὑποκουφίζεσθαι, moderatiorem. Veruntamen non distribute, nec clare exposuit, vtrum qui eum in modum febricitarunt, hos postridię altera inuaderet accessio leuior ea, quæ pridie: an

illa perpetua, postridie remitteretur. Equidem contextum censeo innuere vnam fieri tertio E quoque die accessionem, remissiorem postridie. Addit rigores errantes fieri: quod denotat non in singulis accessionibus, cæterum interdum, hosq; paruos. Iam etiam sudores paucos, & vero etiam frigus extremitatum tale, vt calfierent ægrè: ex quibus omnibus liquet crudis pituitosis putrescentibus humoribus talem existere febrem, admista ijs flaua bile. At quæ ex sola quidem eiuscemodi bile generatur, ei tertianæ nomen est. Quæ vero parem assumpsit crudum humorem, exquisita efficitur semitertiana, Romæ illa incolis frequentissima, vt quæ illius sit vrbis familiarissima. Hæc quidem cum horrore venit, atq; cum reduplicationibus, quas vocant, fit: accedens non tantùm priori die, sed & postridie: quę quidem accessio pręcedente minor est, minusq; horrifica: tum repetitionem vel minorem, vel certe prorsus habet nullam. Nunc de ea quæ tertio fit die, mitigat autem in his alterum diem, sermo habetur: quæ propinquior esse videtur naturæ tertianæ, accessionem iterantis, ac longius à semitertiana est remota. Multum enim interest, num inuadat postridie, an sine reduplicatione fiat. At enim paruus rigor parum distat ab horrore: tametsi ne hunc quidem perpetuo accessioni esse adiunctum dixit, sed errantem: nisi certe errantem de alijs dixit febribus, & non de tertianæ naturam referentibus. Etenim cum minimos his & paucissimos rigores ait accidere, horrorem indicauit: non priuauit tamen penitus ijs accessiones. At vero, quo hæc cognoscas, sic se res habet. Febris hæc iure τριταιοφυὴς, id est tertianæ F naturam referens vocatur. Neq; enim est semitertiana, vt quę secundo die non inuadat, nec reduplicationes faciat: neq; producta est, siquidem nunquam febris hominem relinquit. Quare erat æquum huic tribuere nomen illis finitimum. Erat porrò rationis nullum instituere aliud nomē, ac τριταιοφυῆ, id est tertianæ naturam referens. At vero deteriorem fieri ferè diebus decretorijs, tertianæ naturam referentium est proprium, non commune omnium. Nam in libris de diebus decretorijs didicimus, vsu venire istud morbis malignis. Aliquantulum remittebantur, citoq; rursus ex intermissione vehementiùs incessebant. Si in memoria habeas, quę in libris sunt de iudicijs dicta, & decretorijs diebus, & differentijs febrium, nō est quod repetam. Illic enim ea sunt explanata omnia, cuiuscemodi est, quod hic dicitur, remittebantur. Verum generantur istę febres, non ex succo vno, sed pluribus: quorum calidior febrem acutam succendit, statimq; discutitur. Quæ dum corpus tenet, contingit frigidioribus corrumpi ac putrescere: itaq; iterum accendi ex illa remissione, quod est, veluti requie, & imminutione febris: atque ista febris deterior euadit priore, videlicet quòd vires à prioribus molestijs defatigatas offendat. Nam non obscurum est, si vel pari sit magnitudine, quin qui viribus sunt infirmioribus, quàm qui sunt validioribus, magis molestabit. G

Sudores multi. 26

Sanè in alijs febribus conspecti sunt multi sudores. Potuerunt & alijs citra febrem *vitijs*, vt conuulsionibus, accidere multi sudores ex collecta in corpore multa humiditate frigida propter statum, quæ à conuulsionis vi expellitur. Cæterum quibus id dixit accidisse, hi, vt erat consentaneum, multum sudauerunt.

His tantum aberat vt recrearent, vt etiam contra læderent. 27

Has, inquit, febres, de quibus verba fiunt, tertianæ naturam referentes, sudores comitabantur inanes. Causa in promptu est: nam attribuimus crudis morbis nec prodesse sudores, nec signum esse bonum. Nam vel copiam denunciant humorum, vel virium infirmitatem.

Frigebant his multum extremitates, ac vix calor ijs reuocari poterat. 28

H

Cum ob insignem inflammationem viscerum in accessionibus calfactu efficiuntur difficiles extremitates, tum propter frigidorum multitudinem humorum, vt de vtrisq; in ante citatis commentarijs demonstrauimus.

Non dormiebant prorsus hi, & rursus soporabantur. 29

Rursus insomnes ait eos fuisse, ex parte potius, & non omnino, nec contrarietas magna est. Dicit enim quadantenus comatis, id est soporis quoq; symptoma accidisse, hoc est, vbi in somnum delabuntur, nec vigilantium queunt subire munera, vt ostendimus.

Ventres omnibus turbati erant, & praui, at multo his pessimi. 30

Humorum in ventrem fluente abundantia, vt ante dixi, par erat eum turbari. His itaq; naturam tertianæ referentibus, de quibus hic disputat, vt præter cæteros morbos malignis, necessario etiam ventres deprauabantur.

Vrinæ autem plurimis horū erant aut tenues, crudæ, decolores, ac tempore nonnihil concoctæ, decretorie, aut 31
crassitudine

A *crassitudine quidem prædita, turbatæ tamen, nec consistentes, nec subsidentes: aut paucæ, crudæ, vitiosæ, & quæ subsidebant pessimæ.*

Cuncta hæc in vniuersum, in libro præsagiorum docuit: quæ quidem etiam hic tanquam per exempla priuata fidem accipiunt. quæ quando ante in præsagijs enarrauimus, non est quòd de consensione horum cum illis, cum sit conspicua, dicamus amplius. Nam ibi ostendimus, ea crudorum esse & incoctiorum signa humorum.

32 *Tusses comitabantur, sed quem vsum vel detrimentum afferret tussis, non habeo quid scribam.*

Vbi humores nimij expurgantur, solent sequi tusses.

33 *Itaq; diuturna hæc erant, molestaq;, & conturbato nulloq; ordine, atq; sine iudicio plurima horũ permanebant: quibusdam perniciose habentibus, quibusdam non. Si quos autem eorum paululum desererent, statim redibant. Quibusdam autem, ijsq; paucis, octogesimo cum breuissime iudicabantur: atq; horum nonnullos repetierunt. vt etiam in hyemem plurimis eorum morbus protraheretur. Plurimos vero absq; iudicio reliquerunt.*

B Nulli dubium est, quin secundam hic hyemem Hippocrates appellet, non etiam primam, quã in principio retulit totius status. Quos enim hic commemorat, morbi omnes altero potissimum autumno viguerunt. Deinde ineunte hyeme, quidam horum discesserunt, nonnulli lõgius sunt producti. At vero quòd inordinati essent atq; repeterent, frigori id quidem, & copię morbos excitantium humorum merito referendum est acceptum. Quo factum est, vt ex æquo ea etiam superstitibus euenirent.

34 *Ex æquo hæc ijs qui superstites fuerunt, & qui non, acciderunt. multaq; fuit acrisia in morbis, eaq; varia. Ac maximum signum & pessimum ad finem vsq; plurimos persecutum est, quod omnẽ cibum fastidirent, præter cæteros, quibus cætera quoq; exitialia erant. Sitiebant autem non admodum intempestiue in his febribus.*

Mente constare, & oblatos cibos libentem admittere optimum esse aliàs Hippocrates dixit in vniuersum, & hic singulari confirmat exemplo. Quòd porrò non perinde sitibundi essent, nimirum abundantium humorum qualitatem est consecutum.

35 *Cum autem diu hæc durarent, multiq; essent dolores & mala colliquatio, his succedebant abscessus, aut maiores* C *quàm vt ferri possent, aut minores quàm vt prodessent quicquam: sed statim redierunt, & deteriores euaserunt.*

Vbi multa sit crudorum humorum copia, abscessus fiunt: qui parui si sint, nihil conducunt: sin autem magni, vires ijs non sunt pares. Nam quòd etiam hoc loco vacuationes per effluxum, abscessus vocet, proxima oratione clare significat.

36 *Quæ hos infestabant, hæc erant: dysenteriæ, tenesmi, lienteriæ, & fluxiones alui: Nonnullos etiam aqua inter cutem, quæ vel hæc habebat adiuncta, vel non habebat.*

Quos superioribus verbis extitisse summatim ait abscessus, hic nunc sigillatim exponit. Superius diximus merito tales fuisse morbos, confluentibus in ventrem excrementis: dysenterias scilicet cum cruentis excrementis quocunq; modo ortas. Tenesmos vero, † qui sunt ex omni vehemente in recti intestini dysenterijs exulceratione. Lienteriæ, quæ celeres sunt ciborum non mutatorum transitus. Fluxiones ventris vocat, cum sine dictis his affectibus deijciunt, & semper & assidue humida excrementa. Aliquos etiam in aquam inter cutem ait incurrisse, propter copiam humorum frigidorum & humidorum, hos quidem vnà cum prædictis symptomatibus, D illos citra hæc.

† Arbitror legendũ esse græce, παίσιας ἐν... τας σφοδρὰς τάσεις ὄντας σφοδρὰς, vt patet ex plerisq. alijs Gal. locis. & ita esse vertendũ. qui sunt tensiones vehementes ex vlceratione in recto intestino facta.

37 *Præterea quæ violenta erant, statim opprimebant, vel nihil proderant.*

Qui procedunt morbi à concoctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus consequuntur emolumentum. Dixit enim multum violentas cõfestim opprimere vires: at quæ tales non sunt, nihil iuuare. Quæ cum etiam duplices sint, nihil proficient, quæ concoctionem non habent adiunctam. Quia scilicet hi etiam multi relinquuntur, nihil commodabit absq; concoctione quicquam.

38 *Papulæ paruæ, quæ non essent excernendis morbis, statimq; euanescebant: aut secundum aures tumores nigricantes, qui nihil denunciarent.*

Omnium quæ tunc inciderent incõmodorum erat caput, cruditas humorum. Quòd si quando per vim natura ad aliquos eorum excernendos aggressa esset, nihil proficiebat: immo vero ab ijs superata aut in profundum recurrere permisit, aut propter paucitatem excretionum, abscessum moliebatur.

Quibusdam in articulos,præsertim in coxendicem decumbebant:paucis decretorie cessabant, statimq; superati E 39
ad priorem statum redierunt.

Quòd igitur abscessus,qui decumbendo fit,maxime in diuturnis accidat morbis, in primis ab
illo docti in vniuersum sumus, & hic exemplo priuato testatũ habebimus. Quòd verò multa es-
set affluentia crudorum & frigidorum humorum,nec cõfectorum, ideo in maximum articulum
multis decubuit. Cæterũ propterea quòd essent difficilis concoctionis,non excernebantur. Qui
sicut etiam discussi viderentur,cõfestim redierunt. Scilicet hoc est,quod indicatur,tumores cum
ad cutem propellerentur, redirentq;,ad pessimum relapsi statum sunt. Etenim hoc significatur
ab eo,cum dicit:Statimq; superati ad priorem statum redierunt.

Moriebantur autem ex omnibus,sed omnium plurimi pueri ablactati iam, & qui natu maiores essent, octēnes 40
& decennes,& qui pubertatem iam attingebant. Accidebant iis hæc, non sine illis,quæ ante dicta sunt. Superio-
ra vero multis sine his.

Cum in hoc statu potissimum dominaretur humiditas, quippe quæ modum naturalem plu-
rimum excesserat, minus erant obnoxij huic malo ab humiditate & frigiditate profecto, frigidi F
& sicci. Nam esse obnoxiora corpora illis causis ostendimus, quæ cognata sunt ipsarum intem-
periei.

Solum vero bonum maximumq; inter signa quæ fiebãt,quodq; multos à maximis periculis vindicauit,hoc fuit, 41
quibus ad stranguriam diuerterent,& in hoc abscessus fierent. Accidit autem plerisq; stranguria in his ætatibus
potissimum.Item alijs multis,qui etiam in morbis non decumbebant. Et subita his magnaq; omnium mutatio fie-
bat. Etenim ventres,& si forte molles essent,statim maligno modo sistebantur, cibosq; omnes libenter sumebant,
& posthac leuiter febricitabant.Sed ex stranguria diu hi multumq; laborabant.

Dixerat etiam antea stranguriam his & {non}nephritim accidisse,&si communitatem quan
dam habeant, sed alia pro alijs. Nosq; diximus, vbi per renes excrementa purgantur totius cor-
poris,vrinæ illos stillicidium corripere, cum ob alia,tum præcipue propter confluentium vrina-
rum acredinem,quæ etiam nunc in causa fuit. Tenẽdumq; rursus memoria est,hic quoq; absces-
sus dicere illum in stranguriam factos:licet per effluxionem, non autem decubitum de toto ema
narent corpore infesti humores. Vt enim repurgatur non raro per ventrem vniuersum corpus,
& item quoq; per renes & vesicã. Sed est stranguria diuturna, & cum dolore repurgat totus cor- G
pus. Has autem partes erat necessarium per quas acres excernebantur vrinæ,affici : quia vellica-
bantur scilicet,continuaq; excretione sollicitabantur: vnde etiam in ipso vrinarum trãsitu offen-
debantut.Eiuscemodi autem symptomata ob excrementorum,quæ expurgabantur,copiam lõ-
giori tempore illis perdurabant.

Erant his vrinæ copiosæ,crassæ,variæ,rubentes,purulentæ cum dolore. 42

Omnia hæc accidebant, quòd superfluitatem humorum vitiosorum totum corpus depone-
ret.Quo factum est,vt saluarẽtur omnes.Cum autem varia ea esset (vti superius docuimus:aliud
enim alij abundabat)non mirum si varietas quædam fuit vrinarum, vt hæ omnes similes non es-
sent,sed alijs aliæ.

Atq; hi superstites omnes fuerunt,nec vllum horum quenquã perijsse cognoui. Quæcunq; vero non periculose. 43

Quam ob causam omnes superstites essent,prædictum est. Nam per vrinas purgati sunt. Hoc
autem,Quæcunq; vero non periculose,quidam sequenti orationi præponunt, vbi hoc interpre-
tabimur post secundum statum. H

Maturationes excrementorum omnes vndiq; tempestiuæ aut bonæ,& decretorij abscessus considerandi sunt. 44

Sunt qui finem prioris status constituant huius narrationis initium,vt talis sit : Quæcunq; ve-
ro non periculose maturationes excrementorum omnes vndique tempestiuæ aut bonæ, & de-
cretorij abscessus considerandi sunt : vt orationis hic sit sensus : Quicunq; vero sine periculo ex-
oriuntur affectus,in ijs animaduertendę concoctiones sunt.At nihil tamen causæ est,quin per se
proposita oratio legi possit, vt oratio illi semel de omnibus morbis qui sinẽ maturatione sunt,in
vniuersum habeatur. Concoctio enim quædam eorum quæ præter naturam sunt, est ipsa matu-
ratio morbi. At ipsa concoctio in coquentis substantiam deductio quædam est eius, quod con-
coquitur. Ergo vbi corpus bene habet, cumq; ei, quod concoquitur, naturæ intercedit familia-
ritas cum concoquente, mutario fit & alteratio totius concoquendæ materiæ, aut maximæ par-
tis eius,minimumq; superat semicocti. At vero quando præter naturam affecta sunt, quod acci-
dit,vbi sint à natura immutantis & alterãtis aliena : id quod assimilatur,paucum est,semicoctum
vero excrementum multum. Iam sicut in corporibus sanis concoctionem indicant excrementa,
non secus

A non secus in corporibus affectis indicabunt. Itaq; eorum quæ in ventre coquuntur, deiecta per aluum excrementa cruditatem & concoctionem ex sua forma arguunt: eorum quæ in pectore & pulmone, tussi excreata: eorum quæ in cerebro, per nares excreta: eorum denique quæ in venis, cum vrinis effluentia. Sed hæc in commentarijs sunt de facultatibus naturalibus declarata, atq; in ijs libris, quibus de iudicijs egimus, præcipue autem in libris de temporibus morborum, in quibus concoctionis morborum indicia sunt descripta. Id ipsum hic quoq; iubet Hippocrates facere, morborum considerantes concoctiones ex ijs quæ excernuntur. At in fine orationis quidam pro, considerandi, scribunt faciundi: sermonem esse non dignotionis, sed actionis volentes, & curationis, consilijq;. Si enim considerare iubet concoctiones, ad dignoscendum & præsagiendum pertinet oratio: Sin autem facere, ad medēdum. Iam maturationes efficere calfacientia mediocriter omnia obscurum non est, tum cibos, tum fomenta & cataplasmata: frictio item modica, & balneum, huius sunt generis. Verum istorum singulorum in libris est methodi medēdi explicatus vsus. Atqui non modo cōcoctiones par erat morborum respicere, aut facere ipsum (vtrūq; enim verum est) sed abscessus etiam ex effluxione, id quod in primis est elaborandum, aut abscessus ex decubitu in partes ignobiliores. Nam alterum est hoc propositum, vbi abscessum per B effluxionem assequi nequeamus. Quare siquidem ad ventrem excrementa contendunt, his præstò esse debemus cum clysteribus, qui eò attrahere valent: adeoq; cum ijs quę tota in victus ratione ad hoc conferunt: Sin autem ad renes, cum vrinam cientibus: Quòd si ad colon, acribus medicamentis illud calfaciendo.

45 *Concoctiones celeritatem portendunt iudicij, securitatemq; salubrem.*

Superiori capite quosdam dixi considerare concoctiones iubere: nonnullos etiam facere: & vtrosq; finem orationis dupliciter scribere in enarrando: alteros considerare medicos, alteros facere. Equidem ex vsu esse vtrunq; dixi medicos meditari: itaq; si/considerandi sunt/scriptum sit, omnino comitatur id etiam facere. Nam æmulum Hippocrates pariter ac administrum vult medicum esse naturę. Verūtamen in priore oratióne/cōsiderandi sunt/ sanius scribi planū fecit, cum dicat hic concoctionem celeritatem portendere iudicij, securitatemq; salubrem. Non profecto/ portendunt/dicturus/sed faciunt/si consuluisset ipsis medicis cōcoctiones efficere: sed istud quidem, vbi morbos curat, dat consilij. Nunc in commentatione morborum vulgarium dignotiones illis & præsagia proponit: interim eadem opera medendi rationem generatim simul innuit, C nō tamen exprimit: nā q; simul innuat, liquet illud quidem. Etenim si pręclara naturæ opera vult imitari medicum, cōcoctiones autē naturę opus sunt, clarum est eas celeritatem iudicij, & securitatem, & sanitatem significaturas, tum vero nos ijs vnà auxiliando, concoctiones effecturos.

46 *Cruda vero, & inconcocta, atque in malos abscessus conuersa, aut acrisias, aut dolores, aut diuturnitatem, aut mortem, aut recidiuas.*

Vt fiunt concoctiones natura causas noxias superante, ita non superante, contraria. Itaque ei quod est in concoctionibus dictum/ celeritatem iudicationis /aduersatur morborum diuturnitas: ei quod illic/securitatem/repugnat acrisia, mors, & recidiuę: ei deniq; quod illic/ salubre/in cōmuni quidem nunc dicta omnia, separatim vero dolores. Nam corpora sana, siue ἀπονίαν, siue ἀνωδυνίαν, siue ἀοχλησίαν, hoc est, doloris carentiam, indolentiam, molestiæ vacationem appelles, proprium habent perpetuum. At acrisiæ vocabulum bifariam in mentem mihi venit ab illo vsurpari: cum aut omnino iudicium futurum nullum, aut prauum sit: atque in vtroque hoc significato sunt cruditatum morborum comites acrisiæ. Atqui meministis omnem concoctionem morborum fieri in alteratione humorum. Etenim protensa est per solida corpora natura, quę illorum D est virtus, concoctionemq; à solidis corporibus sanis humores consequuntur: nam si hæc ipsa ægrotent, in habitu iam hic est morbus, ac nonnullos in extremum adducit discrimen. Curari autem prius nequit, quàm suam virtutem solida ipsa recuperauerint corpora: quæ in symmetria. i. commoderatione posita est calidi, frigidi, sicci, & humidi. Vnde ipsa etiam sanitas solidorum corporum in horum posita symmetria est: vt nihil interesse videatur, bonam similarium temperaturam dicas sanitatem esse, an elementorum, ex quibus generati sumus, symmetriam. Verum quî morbis solidorum corporum mederi conueniat, in libris methodi medendi exposuimus. Neque enim omnia vbique debeo persequi. Satis enim sit eorum, quę sese obiter de curationibus consideranda offerunt, hic capita tantum annotare, quemadmodum in curationibus, dignotionum. Etenim quod vniuscuiusq; est tractationis proprium, id decet omni ex parte elaborare: quod vero obiter incidit, hoc indicare summatim.

47 *Quid autem horum erit potissimum, ex alijs considerato.*

Quorum fecit de arte præsagiendi mentionem, ea in opere de præsagijs tradidit. Nam singula quorum meminimus, ex eo libro citata sunt, quem nos commentarijs tribus sumus interpretati.

tati. Et ad finem ostendimus libros vulgarium morborum sequi præsagiorum librum. Præterea E
esse scripta à nobis in illum librum commentaria, propter libros de iudicijs, quorum sunt præsagia explicata & in pernicialibus & lenibus morbis, & quæ constituta sunt iudiciorum in vnoquoq;. Et quæ iam bona iudicia, quæ vero mala, ac firma, atq; non firma: deniq; de omnibus alijs, quæ ad præsentem speculationem pertinent.

48 *Præterita dicito, præsentia cognoscito, prædicito futura.*

Et in præsagiorũ libro statim à principio dixit: Præsentiens enim & prædicens præsentia, præterita & futura: quòd scilicet circa tria versetur tempora præsagitio: quod quemadmodum sit præstandum, per commentaria in illum librum scripta apertum est.

49 *Hæc meditator.*

Hoc loco μελετᾶν .i. meditari pro ἀσκεῖν .i. exercere dixit: alibi sæpius τὴν ἐπιμέλειαν, id est curam vocat μελέτην, id est meditationem.

F 50 *Te ad hoc exerceto, morbis vt prosis, aut nequid noceas.*

Hoc ego tenue duxi aliquando, nec Hippocrate dignum: siquidem omnibus hominibus censui esse perspicuum, quòd debet spectare in primis medicus, vt ægris cõmodet: sin minus, vt certe ne incommodet. Posteaquam vero non parum multos vidi claros medicos iure ob id reprehensos, quòd vel in mittendo sanguine, vel lauando, vel medicamento dando, aut vino propinando, aut frigida, offendissent: cogitaui mecum fortasse etiam ipsi Hippocrati tale quid vsu venisse, necessario itaq; multis etiam alijs eius æqualibus medicis. Atque exinde omnibus anteuertendum duxi, vt si quando magnum afferam ægro auxilium, ante perspiciam apud me, non solum quantum profuturus sim, si ex sententia cadat, sed etiam nequid lædam. Nihil itaq; vnquã institui, quin apud me prius periculum facerem, nequid, si votum non obtinerem, offenderem ægrum. Quidam vero medici perinde ac ij, aleam qui iaciunt, solent ægrotantibus remedia afferre, quorum affert offensio magnum ægrotis incommodum. Proinde ijs qui artem addiscunt, sat scio, prodesse aut non lædere indignum visum iri, vt mihi quondam, quod ab Hippocrate literis mandaretur. At vero medicantibus iam, non dubito, quin eius vis appareat. Quòd si quãdo per vehementis medicamenti vsum temerarium, perimi cõtingat ægrum, maxime tum sentient, cuius nunc Hippocrates vim ante oculos proposuit. G

51 *Ars his tribus constat, morbo, ægro, & medico artis administro. Ægri est vnà cum medico morbo reluctari.*

Tria esse vniuersa inquit, in quibus & per quæ curatio cõficitur. Primus morbus, deinde medicus. Oppugnant sese mutuo, & vt ita dicam, inter sese depugnãt ac dimicant medicus & morbus. Morbum enim studet medicus euertere, illi contra, vt ne sit inferior, propositum est. Tertius est præter illos æger, qui si quidem medico sit audiens & faciat imperata, socius in certamine efficitur huic, morbo hostis. Qui ab eo si defciuerit, ac quę dictat morbus exequatur, duobus nominibus medico facit iniuriam: vno quidem quòd destituerit solum: altero, quòd duos fecerit, qui erat ante vnus. Enimuero duo necesse est, vno præstent. Porrò aperte imperata facit morbi, deserto medico æger, vbi cum ei interdicat medicus frigidæ potione, ille à febris ardore adducitur, vt istud committat. Itidem si lauet, aut vinum bibat, aut eiuscemodi aliud, à quibus abstinere eum volebat medicus: næ morbum ille scilicet augebit, faciundis ijs, quæ illi placent: atque medicum prodet, faciundo quę non vult. In multis itaq; est exemplaribus scriptum, medicus artis administer. In quibusdam non artis, cæterum scriptum est, naturæ. Nihil tamen ad orationis totam sententiam interest. H

52 *Capitis & colli dolores, & grauitates cum febribus, & sine febribus sunt.*

Hoc tituli vim obtinet, per quem recipit Hippocrates, quò capitis solent & colli dolores atq; grauitates tandem erumpere, ac quas habeant differentias, sub hęc dicturum. Proinde cum hoc agentem in sequentibus, attendamus,

53 *Phreniticis conuulsiones.*

Conuulsiones inquit phreniticos infestant, capitis & colli permanentibus doloribus & grauitatibus.

Sed & virulenta vomunt, & ex his quidam subito moriuntur.

54 At demonstrauimus nos talia alui excrementa & vomitiones, vbi aduritur flaua bilis, fieri: quare subdit, subito quidam moriuntur, hoc est, statim à vomitionibus intereunt, ipsum cerebrũ scilicet, eiusq; membranas tenente phrenitide à flaua bile profecta. Quo minus mirandum, si

deficcatis

A deficcatis his partibus, existant conuulsiones. Atq; quidam simulatq; cõtracti sint & vomuerint virulenta, è vestigio agunt animam. Aliqui ob robur virium vnum superfuerunt diem aut alterum, aut tres, aliquando quinq;.

55 *In ardentibus autem, cæterisq; febribus, quos colli dolor, temporum grauitas, caligo oculorum, vel hypochondrij etiam contentio, neq; cum dolore corripit, his è naribus sanguis profluit.*

Cum enarrarem librum præsagiorum, de sanguinis profluuio, quod ita fit, verba feci, interpretans orationem, cuius est initium: Quibus tali in febre dolet caput, & pro oculorum caliginibus cæcutiunt, ac splendor obuersatur, & pro ventriculi dolore in hypochondrij, aut dextra, aut læua parte aliquid contenditur, neq; cum dolore, neq; cum inflammatione, sanguinis his è naribus profluuium pro vomitione expectandum est. At scripsisse illic de his illum absolutius, si capita inter sese componas, planè videbis. Tantum igitur erit hic à me adijciendum, eo quòd in præsenti capite scripsit Capito: Et hypochondrij contentio cum dolore. Neq; enim recte negationẽ, non, detraxit, tum ob veritatem ipsam, tum quòd in præsagijs dixit Hippocrates: Cum in hypochondrij aut dextra, aut læua parte aliquid contenditur, neq; cum dolore, neque cum inflammatione, sanguinis his è naribus profluuium expectandum est. Est enim impetus humorum in caput, hypochondrij sine dolore cõtentio, signum. Quod quidem si ei accedat dolor, inflammationem sequitur viscerum. Quando vero calore capitis sursum sanguinem trahente, & iecore impelente contentio fiat, sanguinis est expectanda eruptio.

B

56 *At vero quibus totius capitis grauitates, tum autem cordis dolores, & fastidia sunt, biliosa post, ac pituitosa vomunt.*

Hunc etiam sermonem his docuit verbis in præsagijs: Sicui in febre nõ exitiosa, inquit, caput dolet, aut etiam caligent oculi, vel ventriculi huic dolor accesserit, biliosa vomitio imminet. Sin rigor præterea apprehenderit, & subter hypochondriũ partes algeant, adhuc citius vomitio aderit. Si vero bibat edatq; hoc tempore, perquamcito vomet. Si quibus horum cœpit dolor primo die, quarto affligantur magis quàm quinto, septimo vindicatur. Pleriq; tamen eorum incipiunt dolore affligi tertio die, quinto laborant grauius, deinde liberantur nono aut vndecimo. Quòd si quinto die eos dolor inuaserit, & alia in his antecedentibus respondeant, ad quartumdecimum morbus finietur. Hæc accidunt viris & mulieribus potissimum in tertianis: minoribus natu accidunt cum in illis, tum vero maxime in febribus cõtinuis, & in germanis tertianis. Hæc oratio de ijsdem, quæ hic docet, in præsagijs scripta est: quam nos in tertio, quem in illum librum conscripsimus commentario interpretati sumus. Quare cum exactius totum hunc sermonem in præsagijs videamus scriptum, nihil est, cur eadem hic retractemus. Sin autem noui quid infit in hoc libro, id in sequẽtibus capitibus interpretabimur. Atq; hoc memoria tenendum est, quod proprie interpretari vocatur, id circa orationes obscuras versari. At nunc interpretum instituto, per abusum etiam causarum declarationes eorum quæ dicta sunt minus clare, interpretationes appellamus: id quod & nos, morem, qui iam inualuit, consequentes, hoc loco facimus. Etenim dictionẽ per se apertam ac nullum quærentem interpretem, componentes cum eo, quod ab illa significatur, causas aperte exponere conamur.

C

57 *Pueros ferè in eiuscemodi incommodis conuulsiones potissimum corripiunt.*

Pueri propter infirmitatem simul ac mollitiem neruosi generis conuulsionibus sunt opportunissimi.

58 D *Eadem etiam mulieribus accidunt, tum ab vtero dolores.*

Quæ ante diximus, accidunt omnia fœminis iuxta atq; maribus, quatenus & homines sint, & omnia habeant eadem ac viri membra. Quatenus vero eximia illis pars vterus suppeditat, hactenus huius etiam morbis corripiuntur, ac præcipue in quibus stomacho consentit.

59 *Natu maioribus autem, & quos iam calor deficit, paraplegiæ, aut insaniæ, aut cæcitates.*

Sermo illi de his erat, quibus caput grauatur, dolet cor, & fastidio laborant, quos ait postea vomere biliosa & pituitosa, maxime si pueri sint, quos etiam plus quàm iuuenes conuulsionibus tentari. Quinetiam ab his mulieres dicit & ab vteri doloribus vexari. Inde iam seniores dicit paraplegias, insanias, & cęcitates exercere. Addidit autem sermoni, Quos iam calor deficit: causam, quare hæc eueniunt, reddens. Paraplegias vocat, resolutiones ex apoplexia in partem aliquam decumbẽtes. Insanias, deliria citra febrem. Hæc solent accidere senibus naturæ imbecillitate, quę excernere vomitu, aut profluuio sanguinis excrementa in capite collecta nequit. Vnde nonnunquam proueniunt cęcitates, vbi in oculos irrumpant.

TEMPESTAS TERTIA. E

IN Thaso paulo ante Arcturum & sub Arcturo multi & magni, spirante Aquilone, imbres. Circa æquino- 60
ctium & vsq; ad Vergilias, austrini imbres parui, modici. Hyems aquilonia, squallores, frigidi vẽti, magnæ ni-
ues. Iam sub æquinoctium frigora maxima. Ver aquilonium, squallores, pluuiæ paucæ & frigidæ. Circa solstitium
æstiuum, imbres pauci, magna frigora vsq; ad Canem. A Cane ad Arcturum vsque æstas calida, æstus magni,
non illi ex interuallo & sensim increscentes, sed perpetui vehementesq;. non pluit. spirauerunt Etesiæ. Circa Ar-
cturum vero pluuiæ ad æquinoctium vsq; vernum austrinæ. Hac in tempestate hyeme paraplegiæ cœperunt, mul
tosq; corripuerunt: ex quibus nonnulli subito moriebantur, qui quidem morbus mire vulgabatur, cætera incolu-
mes constabant.

Frigidus est & siccus status, quem hic exponit, ac etiam ex parte inæqualis. In omnibus igi-
tur his cum autumni esset similis, morbos etiam habuit, qui maxime solent in autumno vigere;
Atq; fuisse inæqualem hinc constat. Nam circa Arcturi emersum cum aquilonijs ventis pluuias
ait magnas fuisse. Deinde secutum totum huic contrarium statui autumnum: pro aquilonio au-
strinum fuisse, pro pluuioso paruas habuisse pluuias. Mox hyemem aquiloniam & siccam fuisse,
postea item ver totum vsq; ad Canis ortum. Vnde planum est, in hoc statu siccum & frigidum sa F
tis valuisse. Iam etiam patefactum est, principium eius vsque ad hyemem fuisse inæquale. Inde
rursus post Canem ex aquilonijs & frigidis æstus ait subito fuisse magnos & vehementes. Sub
hæc imbres iterum austrinos. Manifestum est igitur totius finem status, qui post Canem fuit, per
quam fuisse inæqualem. Itaque morbos ordine exponit clare omnes, qui tum viguerunt, ac nul-
la est hic obscura, nisi raro, dictio posita. Cæterum quando morborum, qui inciderunt, comme-
morare causas instituimus, faciundum est, vt illas ad verba eius applicemus: verba autem ipsa in
breuia secemus capita, quæ assequentur, qui ea, quæ tum primo sunt libro, tum supra in hoc ex-
posita, memoria teneant. Ergo paraplegias dicit in hyeme fuisse, capite scilicet læso ventorum af-
flatu, qui ea tempestate spirauerunt, frigidorum: maxime vero quòd totus autumnus austrinus
calfecerat & rarefecerat ipsum, simulq; repleuerat. Nam caput quod sic est ante affectum, pluri-
mum læditur flantibus ventis frigidis & aquilonijs. Haud tamen alius hyemem sollicitauit mor-
bus, quòd esset sicca. Siquidem in Aphorismis est dictum, squallores esse imbribus salubriores.
At ex paraplegijs tamen peribant. Siquidem ipse dicit Hippocrates: Qui quidem morbus mire
vulgabatur, perinde ac insolentes, propter paraplegiam, quæ præter consuetudinem accidit. Si-
quidem illa quæ frequens est, in membri resolutionẽ decumbit: verũtamen hominem non peri- G
mit. At vero quæ in præsenti statu viguit paraplegia, letalis erat, vtpote multũ refrigerato capite.

Ante ver febres ardentes cœperunt, ac ab æquinoctio ad æstatem vsq; perdurabant. Itaq; qui vere & æstate 61
ineunte statim cœpissent ægrotare, plurimi superstites fuere, atq; parum multi moriebantur.

In propatulo est non hoc eum dicere, quanq; ex ipsis febribus ardentibus, quæ ante ver cœpe-
rant, in æstatem vsque esse productam: sed quòd ipsarum generationi toto eo tempore vulgari
contigerit, ita vt modo hoc tempore, modo illo, Thasij ea febre corriperentur. At non est in om-
nibus exemplaribus eodem modo hæc scripta oratio. Equidem optimam censuerim scripturam
secundum sequentem orationem vt hoc significet, tota æstate perdurasse ortum febrium arden-
tium, ac tota fuisse hac tempestate moderatas, nec exitiales: initio autumni, qui his corripieban-
tur, perijsse multos. Itaque quòd diu essent febres ardentes lenes, rationi videtur consonum, erãt
enim moderatæ, sicuti quæ antecessissent hunc statum: nec synceræ, vt non à mere calido & sicco
statu genitæ: nec omnibus etiam incesserant temperamentis, cæterum ijs, quæ iampridem bilis
copiam collegerant. Omnino quid in causa fuerit, cur tum febres ardentes inciderent, est inuen- H
tu obscurum: eo quòd æstatem præcedentem prorsus præterierit Hippocrates, atque ab autumni
initio narrationem sit auspicatus: & vero longe implicatius, quòd sit verisimile æstatem illam te-
nuisse naturale suum temperamentum, quæ profecto si omnino aliqua ex parte degenerarat, de-
clararet Hippocrates eius statum. Ergo calidior fortassis fuit, ac non ita multum natiuum statum
inflexit: vnde nec scribendam duxit illam, quasi præter naturam iam affectam. Verũtamen quã-
do æstate, vt etiam in natura sua constet, amaræ bilis succus increscit necessario: hac de re, cum ea
æstate esset, non tantum solito, sed longe etiam copiosior, ab insequẽte est gelu in corpore conser
uatus, quo minus difflaretur & digereretur, qui postquam diu delituisset, ac diuturnitate compu
truisset, febres excitauit ardentes.

In autumno iam, ac cum pluere cœpisset, letales erant, plurimiq; peribant. 62

Reuocemus ad memoriam, quod in exitu sermonis, quem de hoc habuit statu, scripsit: Pluuiæ
multæ vsq; ad æquinoctium vernum. Dixit præterea de tempore post Canis exortum, vsque ad
Arcturum ad verbum sic: Aestas calida, æstus magni, non illi ex interuallo & sensim increscen-
tes, sed

A tes,ſed perpetui vehementesq; non pluit. Vnde liquet eum ſtatum bilem generaſſe. Quare cum pluuiæ illam auſtrinæ exciperent, iure ardentes febres complures eæq; letales viguerunt: quando Auſter diſſoluere corpora conſueuit, humoresq; fundere, adeoq; putrefacere ſimul, vbi cum largioribus ſit coniunctus imbribus.

63 *Febribus autem ardentibus hæc accidebant. Quibus rite & largiter ſanguis per nares erupit, ea de cauſa maxime ſeruabãtur: nec vllum noui, ſi recte ei profluxiſſet ſanguis, in hoc ſtatu quẽquam mortuum. Nam Philiſcus quidem, Epamenon, & Silenus, quibus parum quarto die & quinto è naribus ſtillauit, mortem obierunt.*

Cum alioqui eſt ardẽtibus febribus peculiare, per narium profluuia ferè iudicari, tum eo tempore ait multis ſanguinem de naribus erupiſſe. Atq; de ſingulis ægris omnia, quæ poſtea prodidit, vnum hoc habent caput: Quibuſcunq; abunde profluxit ſanguis, fuiſſe hos ſuperſtites: quibus parce, aut prorſus nihil ſtillarunt nares, ſolos hos perijſſe. Alios iam nonnullos, quibus aliæ fierent naturales excretiones, vel per ventrem, vel per vrinas, ſeruatos eſſe.

64 *Plurimi igitur ægrorum circa iudicium rigebant, potiſſimũ hi, quibus ſanguis non profluxiſſet, qui quidem ijdem*
B *poſtea iterum riguerunt, ac exudarunt.*

In libris de rigore oſtenſum eſt amaram bilem, quæ cum impetu per ſenſibilia & carnea corpora ad excretionem fertur, conſequi rigorem. Declaratum eſt præterea motui huic ſudorem comitari conſentaneum eſſe: interim vero bilioſas etiam vomitiones, & alui deiectiones.

65 *Erant qui ſexto die morbo regio afficerentur, ſed his purgatio profuit per veſicam, vel turbata aluus, vel largum ſanguinis profluuium. Vt Heraclides, qui apud Ariſtoclidem decumbebat: cui per nares ſanguis profluxit, aluusq; fuit turbata, & per veſicam eſt purgatus. Vigeſimo autem die iudicatus eſt longe aliter ac Phanagoreon ſeruus, qui, cum ipſi horum eueniret nihil, perijt.*

Quibus non valuit bilem natura excernere, his collecta ad cutem morbum regium excitauit. Prauum erat autem, vt etiam in aphoriſmis eſt dictum, ante diem ſeptimum exiſtere illum. Atq; horum ipſorum illi ſoli fuerunt ſalui, quibus alia ratione natura retrimentum excernere valuit: quas tres cõmemorauit, excretiones vrinarum, ventris turbationem, ac ſanguinis eruptionem.
C Quoſdam autem omnia ait hæc habuiſſe, vt Heraclidem: huncq; vigeſimo die iudicatum fuiſſe.

66 *Sanguis autem plurimis erupit, præcipue adoleſcentulis & adultis: quorum perijt maxima pars, quibus ſanguis non profluxit. Senioribus vero ad morbos regios, aut turbatas aluos, aut dyſenterias res deuenit. Vt Bioni, qui apud Silenum decumbebat. Vulgabantur vero dyſenteriæ & æſtate: ac nonnulli qui diu ægrotarant, quibus etiam acciderunt profluuia ſanguinis, in dyſenteriam tandem inciderunt, Vt Eratonis puer & Milus, qui poſt ſanguinis multum profluuium in dyſenteriarum ſtatum delapſi ſunt.*

Adoleſcentibus ex ratione ſanguinem erumpere è naribus in confeſſo eſt, ac poſt hos adultis quoq;. At vero qui his ſeniores eſſent, imbecillis iam viribus, inſitoq; calore imminuto, in morbum regium magis bilis abundantia erumpit. Etiam quibuſdam ventris contigit turbida excretio, aut dyſenterica, quibus hinc excrementum ventris exijt. Quare ex ijs, quæ ante dicta ſunt, & quæ deinceps dicentur, non addubitabis ſanguinis profluuia in ardentibus febribus ob dominantem fieri flauam bilem, quæ ſanguini permiſta, poſtquam eum deuſſerit, cum eo multum ad caput calorem ſubuehens, venis narium diruptis, ſanguinis efficit profluuia.

67 D *Copioſus igitur hic humor fuit, maximeq; abundabat. Etenim quibuſdam circa iudicium ſanguis nõ profluxit, ſed tubercula ad aures excitata euanuerunt: quæ cum euanuiſſent, ſecũdum ſiniſtra ilia, in ſummamq; coxam grauitas decubuit. Cumq; poſt iudicium dolores inceſſiſſent, vrinæq; tenues redderentur, ſanguinis pauxillum erumpere cœpit. Ac circiter quartum & vigeſimum diem Antiphonti Critobuli filio abſceſſus fiebant in ſanguinis profluuium: id quod ſedatum eſt, & eſt iudicatus prorſus die quadrageſimo.*

Certe propter periculum. Etenim magno erant in diſcrimine, nihilq; propius factum eſt, q; vt non ſeruarentur: cum vix vigeſimoquarto, & quadrageſimo die auxilium ſint à ſanguinis profluuijs conſecuti.

68 *Multæ præterea mulieres languerunt, nõ tamen ita vt viri frequentes, minusq; multæ perierunt. Plurimæ autẽ grauem partum habuerunt, & à partu in ægritudinem inciderunt: quæ quidem potiſſimũ moriebantur. Vt Telebuli filia, quæ ſexto à partu die defuncta eſt. Plurimis itaq; menſes in febribus eruperunt. Quibuſdã è naribus ſanguis profluxit, & multis virginibus id tum primũ accidit. Nõnullis ſimul & ſanguis è naribus & menſes prorupe rũt: quod in Detharſis filia virgine tum primũ animaduerſum eſt, largeq; ex naribus ſanguis profluxit. Atq; nul-*

lam de his,quibus horum quicquam rite euenit,mortuam cognoui. Quibus vero contigit prægnantibus ægrotare, omnes,quas equidem noui,abortiebantur. E

Optimo ſanè iure minus mulieres ægrotabant q̃ viri, minusq́; in diſcrimen adducebantur, vt quæ per ſanguinis eruptionem iudicia efficerent: quippe habebant congenitum auxilium menſtruam purgationem. At difficultate laborarunt pariendi, quòd frigidus eſſet ſtatus. Atq; quas corripuit morbus quiſpiam,hæ abortiebantur eadem ratione.

Vrinæ autem pleriſque boni quidem coloris erant, cæterum tenues, & pauca habebant ſedimenta, cum recrementis tenuibus biliosiſque. At multi alij qui iudicati erant, ad dyſenteriam deueniebant: vt Xenophanes & Critias. 69

Has vrinas tenues eſſe,hoc eſt aquoſas ait:& quidem paulo poſt iterum ſcripſit.

Vrinæ aquoſæ,multæ,puræ,tenues poſt iudicium,in quibus multa ſubſederunt,aliaq́; ſunt rite iudicata. Subijciā quibus hæc acciderunt: Bioni,qui apud Silenum ægrotabat: Critia,qui apud Xenophanem: Aretonis filio,& vxori Mneſiſtrati. 70

F

Recenſitis nominibus eorum,quibus ea erat vrina,ſubdit.

Poſtea hi omnes dyſenterici euaſerunt.† Quòd vrinas reddiderint aquoſas,attendendum eſt. 71

† Vide an hæc ſint Galeni verba & cum ſuperioribus connectantur.
* quibus

Etenim veriſimile erat, quòd bilioſum excrementum per vrinas non eſſet euacuatum, vbi in ventrem fluxiſſet,dyſenterias generaſſe. Conſentaneum porrò erat,eo quòd multum hic humor valeret ac vigeret, *niſi bilioſa excrementa per vrinas eſſent euacuata,ex eo quod etiam tum reliquum erat in corpore,dyſenteriam illis excitatam eſſe.

Circa Arcturum multi habuerunt iudicium vndecimo die, atque his recidiuæ non rite fiebant. Sub hoc autem tempus comatoſi fiebant,atq; hi maxime pueri,qui quidem omnium minime interibant. 72

Clarum eſt eum ortus meminiſſe Arcturi alterius anni, quem deſcripſit in exitu narrationis. Erat igitur hic auſtrinus cum imbribus vſq; ad æquinoctium autumnale. Atq; hac ait tempeſtate die vndecimo ſecure multos iudicatos fuiſſe,ſimulq́; comatoſos,ob auſtrinum ſanè ſtatum; ob quem iudicia etiam illis fuerunt certiora ac alio tempore, vbi aeris dominabatur frigidum temperamentum, in quo diuturna ait iudicia fuiſſe. Cæterum tempus quod inter Canem interceſſit & Arcturum,quod quidem calidum habebat & ſiccum ſtatum,non memorauit: quo veriſimile erat celerius fuiſſe multos iudicatos, vt ne ſeptimum diem quidem ſuperarent. Itaq; hoc tanquā illi tempori familiare prætermiſit,morbos vero vulgatos ſolos perſequitur. G

At vero circa æquinoctium vſq; ad Vergilias & ſub hyemem conſequebantur ardentes febres. Et vero plurimi etiam tunc phrenitide corripiebantur,quorum moriebantur plerіq;. 73

Ardentium febrium & phrenitidis pro loci quem tenent diuerſitate, auctor idem eſt humor. Nam cum in vaſorum capedinibus vnà cum ſanguine continetur flaua bilis, vtcunq; accēdatur, contingit febres ardentes prodire: præcipue vero vbi in ventris,aut iecinoris, aut pulmonis venis bilis efferueſcat. At quando ad ſolidas corporis partes perueniat,ac ea permeet,rigorem conſtituit. Sin autem in cerebrum eiusq́; membranas ſit impacta,phrenitides inducit. Verum prius quàm inhæreſcat,perfluens venas in his ſitas,non phrenitides,cæterum,quę in vigoribus ſunt febrium,deliria efficit. Proinde bilis, quæ primo in venis imis ardentis febris cauſa fuerat, in ſtatu hæc auſtrino ab Arcturo ad æquinoctium,ad caput ſublata, & in cerebro defixa eiusq́; membranis,phrenitides generauit. H

Aeſtate item pauci in eam inciderunt. 74

Paucos ait in phrenitim incidiſſe. Nam eius pars vſque ad Canem erat frigida, pars vſque ad Arcturum calida & ſicca. Proinde non poterat hæc caput interim replere, vti nec Auſter ille,qui ſub Arcturo ad æquinoctium vſq; flauit. Neq; enim humidum erat,neque diuturnum,quod inter Canem interuenit ſpatij & Arcturum. Dictum eſt, vbi multa bilis in cerebri regiones influxit,phrenitidas excitatas.

At cum febres ardentes inciperent,annunciabant quibus exitium impenderet. Siquidem ſtatim ab initio febris acuta eos corripiebat, à qua parum rigebant, inſomnes erant, grauiter angebantur,ſitibundi,faſtidioſi. paululum in fronte & clauiculis exudabāt,ſed nemo per totum corpus,multū delirabant. timores,mæſtitiæ. extremitates ſubfrigidæ,vt ſummi pedes,magisq́; manus. acceſſiones diebus paribus,plurimi quarto die maxime laborabāt,ſudores diutiſſime ſubfrigidi. extremitates non iam ad calorē redibant,ſed liuidæ erant & ſubfrigidæ. nec ſitiebant. ad hæc erant vrinæ his nigræ,tenues,paucæ. & alui ſiſtebātur. nec profluxit è naribus ſanguis,ne his quidem, quibus hæc accidunt, 75

A *accidunt, sed parum stillarunt, neq; recidiua vlli horum aduenit, caeterum ad sextum diem cũ sudore moriebantur.*

Vt omnia huius operis, eorum sunt, quæ alijs in libris absolute traduntur ab eo, exempla, singula ipsis oculis examinante: ita etiam quæ hoc loco adducit. Nam exitiosis febribus ardentibus symptomata accidisse ait. Ab initio rigentes statim, vigilantes, fastidiosi: ad hæc in fronte & clauiculis parum sudantes. Nam quòd acuta laborarent febre, simulq; sitirent, erant hæc quidem naturæ propria ipsius affectus. Quòd verò statim à primo rigerent, proprium erat malignitatis. Etenim iudicare ardentes febres rigor solet, non tamen elucere statim decretoria oportet. At vero vigiliarum & angoris symptoma semper prauum est, nedum in principio, vt etiam exudare. Iam vero delirare, quod est absurda loqui, id est desipere, læsum significat cerebrum. Timores vero magnopere acris & deustæ flauæ bilis symptomata sunt. Cognatæ iam timoribus sunt mœstitiæ. At partium extremarum frigus perniciosissimum febribus ardentibus symptoma est & signum: quemadmodum etiam desipere, febris æstu caput inflammante, cum proprium sit & familiare febribus acutis vri extremis partibus corporis, quæ siquando refrigerentur, regionesq; ardeant ad viscera cõtinentes, in corporis meditullio coactum sanguinem esse indicio est: extrema
B autem membra sanguinem desiderare, refrigerari, & semel emori, destituente iam ea natura. Iam accessiones cum diebus paribus fiunt à principio statim, interim ad sextum diem pessimum iudicium fore prænunciant: interim in longum producendum morbum. At si quidem admodum moueantur, quarto die prauam habente accessionem, ad diem sextum de vita decedunt, vt hi de quibus sermo habetur. Ad quartum igitur diem eos habuisse dixit maximos labores, hoc est, dolorifica omnia symptomata, & sudores diutissime subfrigidos. Quare liquet diem sextum mortem his cum sudoribus allaturum. Quòd vero extremitates liuescerent, neq; eis amplius calor rediret, demori eas indicat, & est argumentum constans, non posse vltra diem sextum vires sustinere. Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quòd cum antea æstuassent, amplius nõ sitirent. Atqui quãdo qui antea siti flagrarent, postea essent à siti liberi, horum duorum sit necesse est alterutrum, aut morbi solutio, aut virtutis extinctio ita, vt præsentia mala amplius non sentiant. At non contigit à morbo his vindicari: siquidem exitialia erant symptomata. Proinde his signum erat perditi sensus, non sitire. Itaque cuncta hæc, quę retulimus symptomata, mire cacoethe sunt, & exitialia: atq; vnà cum his vel maxime vrinæ, quæ nigræ erant, tenues, & paucæ. Ni-
* græ quidem, vtpote adusto iam bilioso humore: paucæ, quòd omnis esset ex sanguine humor ab
C ardente febre tostus, quodq; vrinæ instrumenta iam emortua essent. Eandem ob causam etiam alui sistebantur. Quinetiam stillasse nares, quod perniciosum est signum cum in alijs, tum maxime in febribus ardentibus ait. Nam ardentibus febribus hoc perniciosissimum esse patet: siquidem eis est familiarissimum sanguinis profluuium.

76 *Phreniticis autem quæ supra sunt scripta, omnia non acciderunt, iudicabantur ferè die vndecimo, nonnulli vigesimo.*

Qui citra ardentem febrem in phrenitim inciderunt, his illa nõ euenerunt. Nam hos, qui vnà cum ardente febre ad sextum diem moriebãtur, geminato ipso malo phrenitis arripuit. Ad diem vero vndecimum consecutum dicit esse iudicium, nonnullis ad vigesimum.

77 *Quos non statim à principio inuasit phrenitis ad tertium vel quartum diem, sed primo tempore mediocriter habebant, ad septimum diem his acutus morbus euasit.*

Quibus tertio aut quarto die cœpit, interpellataq; est, dimidia facta iudicatione: cęterum phrenitis non erat nimium acuta ægris. Conspeximus enim etiam tales phrenitidas.

78 D *Itaq; extitit morborum magnus numerus. Inter ægros autem cũ primis moriebantur adolescentes, iuuenes, adulti, glabri, quibus albida esset cutis, recti capilli, vel nigri, nigri oculi, qui in ocio & socordia vitam degerant, qui sonora voce essent, vel gracili, vel aspera, blæsi, iracundi: mulieres quoq; plurimæ ex hoc genere peribant.*

Sicut ante dixi illum, quæ erant obscuriora, exponere, adijci autem à nobis causas: ita iam sermonis affirmo sententiam non esse apertam. Vtrum enim de phreniticis solis, de quibus verba fecit, sint interpretanda illa, an de morbis omnibus antedictis, incertum est. Quinetiam ipsum sermonis initium diuerse scribunt: quidam hunc in modum: Morborum autem magnus fuit numerus, de ipsis phreniticis solis, quibus hæc subiecit, hæc verba fieri volentes. Aliqui hoc pacto: Itaq; fuit morborum magnus numerus. Qui quidem contra de omnibus volunt prædictis sermonem haberi. Si de omnibus intelligamus, neq; definiamus, qua de re adolescẽtes, iuuenes, & adulti pereant: qua de re autem glabri, & albidam cutem habentes: qua de re qui rectos habent crines, nigros, & nigros oculos: qua de re qui in ocio vixerunt, & socordia: iam vero qua de re qui gracili sunt voce, qui blæsi: itidem qua de re iracundi, & qua de re mulieres: Hæc nisi sint omnia planè distincta, ex ijs quæ dicta sunt, nihil nobis quicquam, neque ad præsagiendum con-

feret, neq; ad medendum. Sin autem non de omnibus morbis, verum de quibus verba faciebat, E
solis phreniticis hæc interpretemur, maximo vel sic negocio inueniantur causæ, quare ex his,
quos commemorauimus, perierint plurimi. Huc accedit, quòd ipsum / plurimos perijsse / du-
plex sit. Alterum, posteaquam multi tales phrenitico sunt morbo correpti, qui ea tempestate pas-
sim mortales perimebat, propterea dictum est multos esse sublatos. Alterum est, eorum, quos in-
uasit phrenitis, partem maximam interijsse accipimus. Quo fit, vt etiam causæ euadat declaratio
duplex: vt omnes, quos retuli, opportuni essent in hoc statu phrenitidi, atque declarandum no-
bis inter eos, qui phrenitide laborassent, hos potissimum interijsse. Atq; sermonis obscuritas ea
est & tanta. Ei autem anteuertendum est, vt vniuscuiusq; commemoratorum temperamentum
inueniamus. Nam absque hoc nequit hic sermo tempestati aptari. Videtur autem Hippocrates
in sua oratione ætatum calidissimarũ meminisse. Siquidem adolescentes inquit, iuuenes, & adul-
ti. Naturarum vero, quibus obturata sunt spiramenta. Nanque glabros, & qui cute sunt albida,
item qui capillis rectis, capillis nigris, nigris oculis, & qui domi in ocio inertem vitam egerunt,
ostendimus cum in alijs commentarijs, tum in his quos de temperamentis conscripsimus, minus
digerere habitum, quòd frigidiore sint temperamẽto. Et eadem de causa mulieres, quas propter
menstruam purgationem minus status offendit, vt supra diximus. Quòd si quæ morerentur, ex F
hoc erant illæ genere. Reliquum igitur est, vt de ijs qui gracili sunt voce & aspera, item de blæsis
& iracundis videamus. Ac primum de ijs qui sunt gracili voce, qui primo sunt loco relati. Igitur
ἰσχνόφωνοι significat gracilem vocem habentes: *ἰσχνόφωνοι* enim sunt, qui etiamnum appellentur,
vt etiam *λεπτόφωνοι*, id est exili voce. Vtrunq; itaque nomen idem significat: nihilominus hi ab il-
lis qui voce sunt gracili, differunt, vt est in libris de voce dictum, vbi demonstrauimus illam fieri
ob angustiam asperæ arteriæ gutturis. At gracilem vocem, propter musculorum guttur mouen-
tium innatum vitium. Vtrique in prima conformatione contrahunt ea vitia ob caloris innati in-
firmitatem. Et quemadmodum deteriorem à principio guttur mouẽtium musculorum figuram
graciles voce consecuti sunt: ita linguæ musculorũ, blæsi. Aspera vox fit propter asperitatem vo-
cis organorum. Vocis organa voco, per quę spiritus redditus vox efficitur. Hæc sunt aspera arte-
ria, guttur, fauces, veluti spiritus plectrum per ipsas transeuntis. Nam hæ vocis instrumentum es-
se sunt ostensæ: vt locutionis, lingua. Nonnihil etiam ad eam fauces referunt, quæ densam red-
dunt. Hæc igitur organa, vbi læuia sint, læuem ostẽdimus vocem reddere, aspera asperam. Atqui
asperitatem ex siccitate docuimus oriri. Ita quę post ętatem hactenus diximus omnia, signa sunt
temperamenti frigidi. Sola vero siccitas vtrique temperamẽto coniungitur, & frigido, & calido. G
Quare qui simul cum sicco temperamento frigidi sunt, his ægre digeretur corporis habitus, vt
antedicti. Qui vero his sunt calidiores, non statim adest hoc. Vnde hos ab oratione excepimus,
alios relinquimns, quibus est consentanea oratio. Erat porrò propositum multos mortuos esse,
inter quos ætates recensuit, & naturas. Ego ętates calidas dicebam esse, in quibus amarę bilis suc
cus viget: Naturas, quę difficilem habent habitus digestionem. Itaq; ex his, quorum ab initio ha-
ctenus meminimus, reliquum est, de iracundis, hoc est *ὀξυθύμων*, vt agamus: quos maxime contra-
rios ait esse iratis, id est *θυμώδεις* Magnanimi enim irati sunt, & humilium rerum contemptores.
Contra iracundi pusillanimes, quòd generoso viriliq; animo non sint. Quare iracundi tempera-
mento frigidiore erunt, vaporesq; digerent difficulter. Cæterum quod ad exitum est capitis di-
ctum, Mulieres quoque plurimæ ex hoc genere peribant: non constat, an ad finem sit modo refe
rendum, an ad ea quæ ante sunt dicta. Postremi autem sunt illorum iracundi, & mulieres huic ge
neri affines plurimas interijsse subiecit. Attamen potest vtroque modo vera esse oratio, siue ad
omnia referas supradicta Hippocrates, siue ad postremum tantum. Quòd si ad omnia referre sit
verum, rectius sic interpreteris. Pueris enim, quod vltimo est loco dictum, etiam attribuitur. Cę-
terum ad hunc modum non sunt omnia dicta: sed tamen mulieres huius generis dicit mortuas H
esse, comparans eas viris. Nam superius est dictum: Multę pręterea mulieres, nõ tamen ita vt vi-
ri frequentes, minusq; multæ perierunt. Verum hoc nunc vult dicere: Mulietes his captæ mor-
bis, magis interibant, quę prędicti generis essent.

At vero hoc statu quatuor his præcipue signis seruabantur. Quibus enim aut ex naribus probe sanguis proflu- 79
xisset, aut qui per vesicam vrinas multas & multo bonoq; præditas sedimento reddidissent, aut per ventrem turbi
da, biliosa, tempestiue, aut qui in dysenteriam incidissent. Multis vero vsu venit, vt non ab vno illorum iudicaren-
tur, sed per omnia plurimi excernerent: qui quidem grauius habere videbantur. Verũtamen omnes, quibus hæc ac-
ciderunt, superstites erant. Fœminis virginibus eueniebant etiam omnia, quorum meminimus, signa. Quibus autẽ
aliquod ex his rite fieret, aut menses largius erumperent, per hæc seruabantur, & indicabantur: nec harum, quibus
istorum quid recte eueniret, mortuam vllam vidi. Nam Philonis filia, cum ex naribus ei sanguis copiose erupisset,
septimo die intempestiuius cœnata, defuncta est.

Tum hoc caput apertum est, tum sequẽs, vbi de mulieribus agit. Nam summa quidem, quam
tradit,

A tradit, hæc est, aliquos per sanguinis profluuium, alios per vrinas, aut per aluum, nonnullos erumpentibus in dysenteriam causis, incolumes esse potuisse.

80 *Quibus in febribus acutis, atq; adeo ardentibus spontaneæ erumpunt lachrymæ, his est (siquidem reliqua non sint exitialia) narium profluuium expectandum. Qui incommode habent, his non sanguinis eruptionem, verum portendunt mortem.*

Et hoc etiam portendit sanguinem profluxurum, quod in superioribus præteritū hic profert. Porrò est ipse satis sermo clarus, si memoria teneas ea, quæ supra tum hoc ipso in libro dixit, tum in libro præsagiorum: equidem hæc omnia cum proprijs limitationibus in commentarijs in librū præsagiorum & in libris de iudicijs à me dicta sunt.

81 *Tubercula secundum aures, quæ in febribus cum dolore extuberant, nonnullis, cùm febris decretorie sedatur, non resident, neq; suppurant: hæc, fluxio alui biliosa, vel dysenteria, vel in crassis vrinis residentia discutiunt: id quod contigit Hermippo Clazomenio.*

In primis hæc refert cum modo prædictis meminisse, vt ne arbitremur semper signum esse B prauum parotidas non suppurare. Nam hoc ait in statu, febribus quidem decretorie quosdam liberatos, hoc est, die decretorio, & cum sudore, vel quopiam alio sic iudicantium: at remansisse parotidas tamen. Deinde diuturnitate temporis, per quas dixi vrinas resedisse, vel per alui excremēta & dysenteriam expurgatis morbum constituentibus causis.

82 *Iudicia vero, ex quibus cognoscimus, aut similia, aut dissimilia sunt.*

Quæcunq; Hippocrates de iudicijs & de decretorijs diebus docuit, hæc habes duobus in voluminibus à nobis collecta, in libris de decretorijs diebus, & iudicijs. Nihilominus nunc etiam huius sermonis caput breuibus dicam. Iudicia partim dicit similia, partim dissimilia fuisse. Deinde adijcit, multos in recidiuam incidisse, eosq; ijsdem constitutis planè die decimoseptimo iudicatos fuisse. Deinde alios à recidiuis die vigesimo, eosq; non similiter. Exempli gratia, primum meminit duorum fratrum in hac oratione.

83 *Vt duo fratres, qui habitabant prope Theatrum, simul eadem hora cœperunt ægrotare. Erant autem Epigenis fratres. Horum natu maiori decreuit morbus die sexto, minori septimo: repetijt simul ambos eadem hora: intermisit* C *dies quinq;. Ab recidiua ambobus simul est decimoseptimo die penitus iudicatus. Plurimis vero iudicatus est ad diem quintum, intermisit die septimo, ab recidiua iudicatus est die quinto. Aliquibus iudicatus est septimo, intermisit septimo, ab recidiua iudicatus est tertio. Quibusdam iudicatus est die septimo, tertio intermisit, septimo iudicatus est. Nonnullos reliquit die sexto, intermisit die sexto, tertio inuadebat. Aliquos reliquit die primo, inuasit, & iudicatus est vno die. Quod factum Euagunti est Daipharsis filio. Fuerunt, quibus iudicatus est die sexto, reliquit die septimo, & ab repetitione iudicatus est die quarto, vt Aglaidæ filiæ. Plurimi itaq; ægrotantium in hoc statu, hunc in modum languebant. Neq; quemquam noui superstitem fuisse, quem recidiuæ rite factæ non repetierint: omnesq; seruabantur, quos equidem noui, quibus hoc genus recidiuæ euenerunt. Neq; ægrotantium hoc modo quenquam noui, quem recidiua iterum repetijt. Plurimi qui perierunt ægri, sexto die sunt defuncti, vt Epaminundas, Silenus, & Philiscus Antagorei filius.*

Quod huius orationis est vtile, clarum est ex superioribus: inutile vero, obscurum. quare inuestigare ipsum non conueniebat. Cæterum qui vtilibus student, elaborant inquirendo, quonā modo Hippocrates, cum dixerit, seniorem habuisse die sexto iudicium, iuniorem septimo: & rursus, Redijt simul ambobus eadem hora: mox adiunxerit, Intermisit dies quinq;. Neq; enim fieri potuit, vt vtriq; intermitteret dies quinq;, sed alteri soli. Et quidem hoc ipsum quod dicit, pos- D sis de solo vno intelligere, secundo in hac narratione, qui primo iudicio est septimo die iudicatus. Iam si huic dies quinq; intermisit, constat illi, qui sexto die fuit iudicatus, intermisisse dies sex. Potest etiam à primo statim corrupta scriptura à librario, permansisse. id quod alijs multis accidit tum apud Hippocratem, tum apud alios non paucos. Quod esse librarij erratum dico, hoc est. Potuit hæc fuisse scriptura: Intermisit alteri dies sex, alteri quinq;. Ille vero lapsus scripsisse, intermisit quinque dies. Et est [u]erisimilius maiori intermisisse dies sex, minori quinq;, cum inciderit recidiua ambobus in duodecimum diem. Post hæc itaq; dicit: Plurimis iudicatus est die sexto intermisit quinto: vt conijcias ipsos etiam fratres exemplum esse iudiciorum, quæ plurimis contigerunt. His expositis alia descripsit iudicia varia, quæ omnia die septimodecimo circumscribuntur: cæterum huiuscemodi nullum, quale in duobus fratribus intelligendum confirmo, vt redirent ambobus duodecimo die, cùm iuniori quinq; dies intermitteret. Neque ab re sic est de illis dictum, vt & id quod cum alijs his conueniebat, conseruaretur, quòd à repetitione die septimodecimo iudicarentur: & etiam peculiare, quòd ad diem duodecimum repeterentur. Sed, quod

dixi,

dixi, cum id quod vtile est teneas, non est quod sis curiosus. Itaq; de iudicijs, quæ deinceps retulit, E
omnia prætereamus, quãdo capita habemus, partim similia ea fuisse, partim dissimilia. Nam cùm prima iudicia aut sexto die tollerent ægros, aut essent incerta, ita vt redirent morbi ad vltimum & absolutum iudicium, die septimodecimo inuadentes, in hoc simile fiebat & dissimile. Post hæc alia commemorat iudicia & recidiuas, quæ in diem incidebant vigesimum, vt ibi perfecte iudicarentur. Decumbebant circa Theatrum. Scribunt quidam non θέρετρον, sed θέατρον, vt habeant locum, quem interpretentur ita esse παρὰ τὸ θέρεσθαι. id est ardendo nuncupatum. Ad præsentem speculationem, quẽadmodum scribas id genus voces, nihil interest. Nec vero an Perigenis, an Dionis, an Theonis fratres essent, quicquam refert. Verum qui ea, quæ artis sunt medicæ, probe nequeunt enarrare, ad tales deflectunt curiositates.

Quibus autem tubercula secundum aures essent, his die vigesimo iudicabantur. restincta omnibus sunt, quibus non suppurarunt, sed ad vesicam deflexerunt. Cratistonacta, qui apud Heraclium decumbebat, & pictoris ancillæ suppurarunt. Obijt Scymni pictoris ancilla, suppurauit. Quibusdam die septimo iudicatus est, intermisit nono, redijt, iudicatus est ab recidiua. Indicabatur die septimo Phanocritus, qui ægrotabat apud Gnatonem pictorem. 84

Quia quiddam dixi nuper esse memoria dignum, referam hic, quod singularius est illo, & rarius. Nam parotidas curatas esse citra suppurationem, excretionibus per regionem inferiorem, exemplum parum frequens est. Eius tamen nouitatem excedit, quod in hoc sermonem scripsit Cratistonacten, & pictoris ancillam, cum tubercula secundum aures suppurassent, perijsse. Nam cum hoc pugnare videbitur: Concoctiones celere iudicium, & securam sanitatem promittunt. Sed ne nunc quidem causæ febrium, quæ intra venas continerentur, erant concoctæ Cratistonactæ, & ancillæ pictoris, nam non obirent. At parotides erant tamen maturæ: quod infrequens esse, & debere memoria teneri dicebam: Nam posse fieri quapiam in parte priuatim concoctionem, toto morbo adhuc crudo. Quicquid est reliquum, quod est hunc in modum de iudicijs traditum, exacte sumus executi in commentarijs, quos de iudicijs & decretorijs diebus conscripsimus.

Hyeme sub solstitium brumale, & vsq; ad equinoctium, febres ardentes perdurabant, & phrenitides, multi diẽ suum obibant. Iudicia tamen variarunt, & plurimis die ab initio quinto iudicabatur, quarto intermittebat, repetebat, ab recidiua quinto iudicabatur. Numerus dierum totus quatuordecim. Atq; pueris plerisq;, ætate etiam prouectioribus, iudicabatur. Nõnullis iudicabatur vndecimo, repetebat quartodecimo, iudicabatur exacte octauodecimo. Quòd si qui rigerent ad octauumdecimum diem, his iudicabatur quadragesimo. Riguerunt autem pleriq; sub iudicium primum. Aliqui riguerunt a principio sub iudicium, & in recidiuis vnà cum iudicio. 85 G

Meminit hic hyemis anni secundi, non primi, quam in ipso statu exposuit. At dixi nuper causam, cur phretitides non primo, sed postea viguerint. Insuper iudiciorum constituta tempora esse dicit immutata, quorum varietatem recenset: quibus hoc cum superioribus conuenit, quòd cum recidiuis fierẽt. Atq; pueris quidem, & his etiam ætate prouectioribus penitus iudicatum quarto decimo die morbum refert: nam ocyssime his digeritur & concoquitur morborum causa. Cæteris non tantum in diem ait vigesimum, verũetiam in quadragesimum productum ex recidiua vltimum iudicium. Et quid habet admiratiõis in varietate morborum, insignes extitisse iudiciorum diuersitates?

Vere rigebant paucissimi, æstate frequentiores, autumno etiam plures, hyeme longe plurimi: at sanguinis profluuia cessabant. 86

Veris hic meminit, quod in primo statu commemoratum est, non in secundo anno. Neque enim eò narrationem produxit morborum, qui vigebant, verum ad secundam vsq; hyemem ex- H
tendit. Cur autem temporis longitudine in dies etiam atque etiam numerus augeretur rigentium, iam ego supra quasi innui eo loco, cum admonerem. Ostendi fieri rigorem, cum flaua bilis corpora permeet solida, non autem in vasorum contineatur cauitatibus. Cum igitur primum cieretur, febres ardentes generauit. Deinde in carnem transiens, vbi per eas foras impelleretur, rigorem induxit. Paulatim vero sanguinis profluuia sistebantur, quòd bilis non amplius in venis, sed in totum esset diffusa corpus.

GALENI IN LIBRVM PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Docet præcepta quædam ad morbos dignoſcendos ac ad præſagiendum vtilia, ac ad finem quatuordecim ægrotos deſcribit.

1 *Orbos dignoſcimus, docti ex cōmuni omnium natura, & cuiuſq; propria: ex morbo, ægro, oblatis, offerente. Nam facilius ex his vel difficilius. Præterea ex vniuerſo & ſingulari cœli ſtatu, & ſingulis locis, ex conſuetudine, ex victus ratione, vitæ genere, ætate cuiuſq;, vnà cum ſermone, modis, taciturnitate, imaginationibus, ſomnis, vigilijs, inſomnijs, quibus & quando, vellicationibus, perfrictionibus, lachrymis, acceßionibus, deiectionibus, vrinis, ſputis, vomitioni-*
B *bus: & quæ ex quibus, in quos ſucceßiones morborum, & qui abſceſſus in exitium vel iudicium: Sudor, rigor, algor, tußis, ſternutamenta, ſingultus, ſpiritus, ructus, flatus ſilentes, ſtrepentes, ſonori, ſanguinis eruptiones, hæmorrhoides. Ex his conſideres, quæ per hæc accidunt.*

Quidam hæc exiſtimant eſſe aſcriptitia, quòd eiuſdem interpretationis & ſententiæ ſint, atque illa, quæ in libro de humoribus ſunt ſcripta, quæ alijs ante cōmentarijs ſumus interpretati. Sunt quidem hæc præſagiendi præcepta, quibus auctor tradit communia propoſita, à quibus ſumēda ſint præſagia. Cōmunem itaq; vocat naturam, omnium hominum: propriam, vniuſcuiuſq; noſtrū naturam. Quòd autem ex vtraq; ſint conſtituendæ dignotiones & præſagitiones, certior vero ſit, quæ proficiſcitur à propria natura, in libro præſagiorum didiciſti, & in libro de fracturis, & articulis, atq; de capitis vulneribus, quos item libros ante interpretati ſumus. Iubēs igitur ſemper affectam partem cum ſuo ſtatu priore natiuo conferre, adiecit ſuo ſermoni, aliena non eſſe negligen-
« da. Simili etiam modo cum dicit: In acutis morbis ſic conſiderandum, in primis quidem ægri fa-
« cies an valentium, maxime vero ſuę ipſius ſimilis ſit: ea enim optima cenſenda eſt. Atq; ſi proprium teneamus colorem cuiuſq; ægri & magnitudinem, non eſt quòd quæramus cōmunem. Quia vero
C omnium hominum ante nō cognoſcimus naturā, ſed nec opinantes ſæpe ad ignotos accerſimur, principium cognoſcendorum morborum, præſagiendorumq; à cōmunibus inſtituimus. Quorū enim naſus non acutus, nec oculi concaui, nec collapſa appareant tempora, nihil rogamus quenq̄ de ægro. Quòd ſi naſus acutus, oculi concaui, ac tempora videantur collapſa, tunc qua eſſet facię valens, quærimus. Atq; ita conſequentium fiunt etiam ex morbo præſagia. Pluribus enim planum tibi factum eſt in libris de iudicijs, & in cōmentarijs in aphoriſmos, ſubito tertianam exquiſitam iudicari, quartanam eſſe diuturnam, vtranq; vero à periculo remotam: phrenitim autem & lethargum periculoſos eſſe & acutos: duritiam lienis pernicialē & diuturnam. At ex ipſo ægro
« bifariam futura præſentimus. Alter modus hic eſt: Modeſtus, inquit, ſi acerbe reſpondeat, malum
« eſt: contra turbidus in ægritudine non ſolum ſi loquatur aſpere, ſed ne ſi deſipiat quidem in ardē-
« te febre, in diſcrimen venerit. Alter is eſt modus: Si æger omnia officia præſtiterit, ſitq; audiens medico, ac ne ſic quidem profecerit quicquam, grauiter is ægrotat. Omnino fit contrarium, ſi cum nuſquā in officio ſit, attamen mediocriter habeat. Itidem ex oblatis prædicere licet. Nam prauis oblatis, ſi nihilo habeat deterius, morbus mediocris eſt. Verum cum recte omnia adminiſtrantur, ſi præterquam quòd nihil commodetur, etiam exacerbetur, eſt hoc malum. Me quidem non
D tantum morborum modos, verum formas etiam ex oblatis cognouiſſe ſæpenumero conſpexiſtis. Verum, vt dixi, pluribus aliàs de his omnibus egi. Cum vero ex offerente dicit etiam prænoſci promptius vel difficilius, in morbis intelligas. Quod ſubinde conſpicientes, ſiue ſit diuturnus morbus, ſiue affectus febriles longi, etiam ex eo quòd ſciamus, qui curabat medicus, notitiam augemus. Si enim clarus ſit, parum de curatione ſperamus: nam morbum conſtat cacoethe eſſet vbi cum recte omnia adminiſtrentur, nihilo fiat mitior. Sin autem ille imperitus ſit, probatur nobis, ſi omnia probe inſtituantur, hominem incolumem fore. At etiam ex ſtatu ait, hoc eſt, ex peculiari aeris temperamento, fore præſagia. Iſtud autem, vniuerſo & ſingulari cœli, eſt tale, ſi, quæ in ſtatibus ſupra deſcriptis tribus expoſita, memoria tenemus, vbi ipſe Hippocrates, quæ in aere accidebant per calorem & frigus recēſens, ad finem illorum præpollens temperamen-
« tum pronūciauit: verbi gratia, vbi dicit: Cum eſſet totus hic ſtatus auſtrinus & ſquallidus. tametſi
« totum annum nec Auſter ſpirauerat, nec ſquallor fuerat. Iam etiam cum dicit: Cum totus fuiſ-
« ſet humidus annus, & frigidus, & aquilonius: pro excellentia pronunciat. Nam, vt nullus fuerit toto anno, neque calidus dies, neq; ſiccus, neq; auſtrinus, haud fieri potuit. Ita etiam morborum formas ſanè multo conuenientius erat tales eſſe, non tamen quin aliæ intercurrerint. Hic

ergo

ergo cum statum primum omnem exposuisset, in eius fine ad verbum sic scripsit: Inter omnes, E
quorum fecimus mentionem in hac tempestate, soli in letalia tabidi incurrerunt. Cætera commo- »
de habebant, neq; alijs moriebantur febribus, neq; vna vulgabatur morborum forma, neq; vna »
fuit perpetua toto anno tempestas. Per excellentiã vero nos temperamenti, vel frigidum, vel hu- »
midum, vel aliud temperamentum dicimus. Hippocrates vero scripsit, vere nanq; alij morbi, æsta
te alij, autumno & hyeme alij atq; alij inciderunt, in singulis, quos descripsit, statibus. Sed tamen
per totum annum hoc statu hic dominabatur morbus, alio ille. Atq; illud est quod dicitur: Ex vni
uerso & singulari cœli statu. Addidit autem ad orationem/cœli/quod scilicet si nude sine adiun-
cto proferatur, status nomen & loci formam possit indicare, reiq; cuiusuis. Ac nimirum conne
ctens dicit: Ex vniuerso & singulari cœli statu, & locis singulis, & consuetudine. Nam ad futura
præsagienda magnopere loci formam facere, crebro est ostensum. Hoc loco satis sit, ꝙ ad librum
vos remittam de aere, aqua, & locis: vbi tradit qui morbi quibus locis vigeant. Nam est horum
generatio indigenis congenita, minusq; habent, tanq̃ familiares, discriminis. Immo vero vel
consuetudinem ad præsagiendum conducere docet. Itaq; in presagiorum libro, cum notas ascri-
bit ex consuetudine, aliàs ad hunc dicit modum: Si pronus iaceat is, qui per bonam valetudinem »
sic cubare non consueuit, aut delirium, aut ventris dolorem portendit. Aliàs sic: Stridor dentium F »
in febribus præter consuetudinem à teneris contractam, insaniam significat & mortem. Sed ex »
victus quoq; ratione, quam æger seruauit, queas quid sit, quantumq; humorum, qui exuperant,
scite conijcere: quibus perspectis, facilius cognoscitur præsens status corporis, expeditiorq; eua-
dit de euenturis presagitio. Iam & præsagiri ex vitæ institutis vult. Vocant autem vitæ institu-
ta, hoc est ἐπιτηδεύματα, omnia quæ obeunt homines, aut vtilitate adducti, aut necessitate, siue na
uigent, siue terram colant, ædificent, fabricentur, venentur, aut colant exercitationem, vt sæpe in
calida vel frigida lauent. Est igitur ex ijs, ad quæ studia sua conferunt, de morbi coniectare condi-
tione. Nam ruri qui egit tempore æstiuo apricatus, duriter & tenui victu, amaram bilem potius,
quoad huius est, q̃ pituitã coaceruauerit. Qui contra ac ille, vrbem colit in vmbra, lauans bis quo-
tidie, tum autem in ocio perpetuo cibis se ingurgitat, hic pituitã citius. Eadem est in cæteris ratio.

Aetatem vero præsentibus cognoscendis, & præsagiendis impendentibus non paruum vsum
præstare cognosces ex aphorismis, in quibus de ætatibus sermonem habuit, quem quidem nos li-
brum iampridem sumus interpretati. Sermo præterea ægri præsentiam notitiæ, & consequen-
tium diuinationi potest adiumento esse. Verum est coniunctum hoc signum, eiq; cum iudicio cõ
uenit, quod proficiscitur à consuetudine. Si enim æger suo more loquatur, quo solet ante integra G
valetudine, nihil expectabimus mali. Sin vero contra morem suum æger verba faciat, est illud
prauum signum. Nam esse eius suspicamur hinc offensam mentem. Quod deinde Hippocrates
τρόποισιν dixit, (nos modis vertimus) videamus quid denotet. Vsurpant hoc vocabulum veteres
duobus in significatis: ac modo pro animi moribus vtũtur, modo pro differentijs aut formis eius,
qua de re sermo habetur. Exempli gratia, si habeatur de victus ratiõe oratio: hic scriptor si modos
dicat rationis victus, differentias ipsas, aut formas significat. Itidem si febrium esse modos multos
dicat, differentias harum, aut species interpretatur. Itaq; hac dictione/modis/aut animi significat
mores, aut sermonis differentias, quãdoquidem de sermone meminit, quasi ad hunc modum ora- »
tionem institueret: Ex sermone, & ipsius formis, aut differentijs. Nam differentias an species, an
formas dicas, nihil interest impræsentiarum. Siquidem hæc fiunt omnia dissecandis ijs, quæ ge- »
neratim sunt mente concepta. Vt autem de statu ægri docet aliquid sermo, sic & taciturnitas
insolita, aut natiua ægri. Nam vt est ea taciturno sua sponte secundum naturam, ita loquaci præ-
ter naturam. Quocirca hunc aut soporans torpor tenet, aut est melancholiæ initium. At si tacitur-
nus non taceat, sed amplius consuetudine loquatur, delirium denunciatur. Sub hæc cum ima-
ginationes seu cogitationes (hoc est διανοήματα) dicit, nullam rem sensibilem indicat, aut apparen H
tem, sed quam argumentis seu coniecturis assequimur. Argumentum autem est quod ægri vel
eloquuntur, vel agunt. Nam cum de nobis quidam mane de more ægrum inuiseret, totam ait no-
ctem somnum se nõ vidisse, dum cogitaret, quid sit nam futurũ, si lassus Atlas non ducat amplius
sustinendum cœlũ: ex cuius verbis intelleximus principium esse quoddã melancholiæ. Ex gestu
item ægrorum animi mores produnt. Post hæc auctor dicit: Somnis & vigilijs: de quibus mihi
certum est hoc loco nihil dicere, ꝙ ante in aphorismis, & in præsagijs somnos, & vigilias exposue-
rim. Et vero de insomnijs ẽt mihi ante explicatum est, cũ alijs, tum ijs quæ corporis aliquẽ affe-
ctum indicant, sicut ẽt in libro de victu valentium est traditum. Nam siquis per insomniũ videat
incendia: hunc ostendit flaua bilis. Si imbres: abũdare frigidum humorẽ declarat. Sic sanè, si niuẽ,
glaciem, & grandinem: pituitam frigidam. Siquis in fœtido se loco esse putet: putredinem humo-
rum. Si gallorum gallinaceorum cristas habere: aut rufa quædam, sanguinem exuperare: Si cali-
ginosa cernere, aut in locis esse caliginosis: flatus indicat. Vnde etiã huic verbo insomnijs adiecit,
quibus & quando: vt quibus, illorum differentias indicet: quod etiam si omitteret ipse, clarũ sit.
Et quãdo tempus denotet, quo insomnia fiunt, hoc est, si aut in principio accessionũ, aut in vigo-

A re,aut alio tempore. Atq; si à cibo ac tali statim,aut sine cibo. Sumitur enim nonnihil ex his indicij. Itaq; qui se niue putet conspergi, idq; sub accessionis initium,vnà cum rigore vel horrore,vel algore accidere sibi imaginetur,tempori id potius, q̃ affectui corporis est attribuendum. At vero si eiusmodi insomnium videat in febris remissione:fidelius præbet argumentum frigidorum succorum:Longe etiam magis,si nihil comederit ante ciborum pituitosorum:nam dum illi in ventre continentur, potest talem habere quis imaginationem, vt assimilis non sit corporis totius status.

Quòd deinde est dictum vellicationibus, aliàs in cõmentarijs de succis exposuimus, vt ẽt alia, quæ hic sunt cõmemorata multa,quæ de floccos carpẽtibus dici, & festucas colligentibus valent, aut ẽt de vellicantibus aliquam sui partem: vbi subest in profundo dolorificus affectus. Et sæpe partem,quæ pus aut alium continet acrem humorem, vellicant:quæ quidem etiã est nonnunquã nota delirij. Iam quod est deinde scriptũ perfrictionibus,mordaces esse ad cutẽ humores significat,qui ad scalpendũ irritant. De lachrymis iam docti sumus tam spontaneis q̃ inuitis,quidnã denotare solent vtræq;. Iam & de forma accessionũ, immo de deiectionibus quoq;,vrinis,sputis,vomitionibus est in pręsagijs sat superq; declaratum. In aphorismis ẽt non raro est de illis facta mentio,vt item in prædictionum libro. Postea dicit:Et quæ ex quibus,in quos morborum suc-B cessiones,& abscessus in exitium vel iudicium. Hic ea sunt,quæ ante sunt tradita,quæ tum enarrauimus,ad memoriam reuocanda. Nam fiunt successiones morborum perniciales,& decretoriæ, pro ipsorum differentijs morborum & locis affectis. Nam in morbos successio leuiores,& locos ignobiliores,est salutaris: in morbos grauiores, locosq; principaliores,perniciosa. Eodem modo abscessus,qui cum effluxione fiunt, sunt illi meliores: qui vero cum decubitu, minus cõmodi:ac horum ipsorum quidem remotissimi quiq; à loco affecto, & in partes ignobiles ægri, boni sunt: contrarij horum mali. At vero in ijs quæ post hæc sunt dicta per totum opus,plurimum elaborauimus in libris,quos olim sumus interpretati. Etenim in aphorismis & præsagijs de rigore,sudoribus,tussi,sternutamento,singultu:At alijs in lucubrationibus,quas conscripsimus,de his alia diximus,& de cæteris omnibus quæ ad dignotiones referunt,& pręsagia. Quòd autem algoris iam facit mentionem, animaduertẽdum est,num vniuersi corporis frigus,vt ꝓfunditas inardeat, interpretandum sit,an partium extremarum,an potius sit de omnibus illum his arbitrãdũ dicere. Si quidem aliud, quod est initio accessionis, significat frigus, aliud in remissione:sicut sanè si per totam cõmoretur accessionem: quod quidem haud bonum est signum: sic si tali frigore interiora perpetuo feruẽat,de q̃bus oĩbus in libris,quos narrauimus,& in opere de iudicijs verba fecimus.

* C Spiritus vero cũ dicit,respirationis intelligimus differentias. Q̃m vero flatuum inde meminit, sunt illi quoq; in genere spirituum. At de his ẽt in cõmentarijs in præsagia est tractatũ:& in opere de dyspnœa, & de voce, de spirituum in respiratione differentijs: quemadmodum de flatibus in libro præsagiorum. Iam ructus quoq; in genere spirituum sunt: eaq; illis res quodam modo cum respirationis spiritibus cõuenit. Quatenus vero in flatuosorum sunt spirituum genere,hactenus cum flatibus etiam habent commertium. Proinde & hi spiritum in superiore ventre flatuosum generari indicio sunt. Quod vero in fine capitis dixit, planum est. Sanguinis nãq; eruptiones, & hæmorrhoides,quemadmodum hæ cladem afferunt,illæ præstant vsum,didicimus.

Inter febres,quædam continuæ sunt,quædam interdiu tenent,nocte intermittunt: vel nocte tenent,die intermittunt:nonnullæ semitertianæ sunt,tertianæ,quartanæ,quintanæ,septimanæ,nonanæ.

Bifariam veteres vti continui nomine & intermittentis videntur. Nam continuas vocant febres quandoq; omnes, quæ nullum tempus liberum habent accessione; quandoq; non omnes, quæ accessione nunquam vacant,sed solas præcipue illas,quæ omni carent vsque ad iudiciũ mutatione. Ita intermittentes interdum appellant illas solas, quæ accessionem perpetuam non ha-D bent:interdum eas,quorum non recedit accessio,sed insignes faciunt mutationes singularum accessionum,in initium,incrementum,vigorem,& remissionem. At medici quidam iuniores, quæ non magnam mutationẽ habent,non continuas.i.synechæs,cæterum synochos nominant: continuas aũt has solas,quæ non veniunt ad integritatem,& intermittunt singulis accessionibus. Has vocant antiqui interim continuas,interim intermittentes. Nam sunt certe inter continuas & desinentes in integritatem mediæ. Proinde recte,vbi cum synochis conferuntur,intermittentes appellantur:cum ad integritatem venientibus,continuæ. Hoc loco differentiam febrium Hippocrates scribens,aliquas esse earum continuas dicit.(Et sunt quidẽ in vtroq; continui significato cõtinuæ multæ.)Quasdã aũt aut nocte intermittere,aut interdiu: ex quibus quæ ad integritatẽ non desinunt,iuniores quidem medici μεθημερινοὺς,vel καθημερινοὺς,id est,diurnas vocant:illas, quæ desinunt, ἀμφημερινοὺς, quod est quotidianas. Qua vocum arguta obseruatione vacabant maiores. Nam cũ intermittere intelligatur & dicatur bifariã, quẽadmodum supra retulimus: quæ singulidiebus & noctibus inuadũt,intermittentes dicemus,siue integritatem siue remissionẽ quam vocant,assequãtur. Inde ordine recenset à superioribus diuersas febriũ differẽtias,semitertianas,tertianas,quartanas,q̃ntanas,septimanas,nonanas cõmemorãs. Tertianæ & quartanæ clare ad inte-

gritatem

gritatem veniunt. At ex semitertianis, quædam vtraq; incedunt via, quædam altera tantum earũ quæ ad integritatem non veniunt. Nam si consideres, vt inter eas quæ occupant quotidie, has ad integritatem ait venire, illas ad remissionẽ: ita earũ quæ tertio aut quarto quoq; die inuadũt, quæ differentia sit, planè cernes nihil de re, sed de significato nominis semitertianæ quæri. Quæ quarto quoq; die incessunt, has integrum corpus scimus plurimum præstare: ac quæ quarto quoq; inuaderet die, quæ ad integritatem non veniret, rarissime visa est. Non eadem in illis ratio est, quæ tertio, quoq; die accedũt: complures enim sunt differentiæ. Igitur in his, inquam, non de re, cæterum de significato habetur, & nomine quæstio, quas de istis febribus tertianas conueniat & semitertianas, & tertianæ naturam referentes appellare. Iam cum esse aliquas dicit febres quintanas, aut septimanas, aut nonanas, non de dictionis significato, sed de re ambigĩ. Nam sunt medici, qui confirmant vltra diem quartum, circuitum se nullum conspexisse. Quidam assentiuntur Hippocrati. Equidem inde vsq; ab ipsa adolescentia obseruaui ad hunc diem, sed septimanum, vel nonanum omnino non vidi, nec clare, nec obscure. Quintanos certe vidi circuitus obscuros, sed non exacte aut aperte, vt quotidianos, tertianos, & quartanos. Sed res (quantum equidem censeo,) quandoquidem ex experientia de ipsa iudicium fit, ratione nõ quærit demonstrari. Si enim sit, qui exacte conspexerit, & crebro, aut septimo quoq;, aut nono die accessiones fieri (neq; enim iterum aut ter sit vidisse satis) sit ille inductus, esse nonnullos etiã tales circuitus. Sin autem non viderit ab initio ætatis ad senectutem vsq;, quos visit ægros, frequentes eo febricitate modo, iam illi hoc constat è diuerso, non incidere eiusmodi circuitus. Quamobrem in Hippocratem cum ratione disputare, quod Diocles fecit, valeas. Nam quibus dicas ex signis, aut humoribus oriri, vel quintanum, vel septimanum, vel nonanum circuitum non habebis. Quinimmo nec scripsit quẽquam ita ægrum laborasse. Et quidẽ erat hoc eius officij, vt cõmunia præcepta alia non parum multa priuatis plana fecit exemplis, iam idem quoq; in his præstare. Verum sciendum est in multis exemplaribus esse scriptum initium huius capitis, genere orationis, quod ἀσύνδετον vocant, ad hunc modum: Febres continuæ interdiu tenent, nocte intermittunt, nocte tenent, die intermittunt. Quod cum dixi vocari genus ἀσύνδετον, simul explicaui eius interpretationẽ. Oportet autem tanq̃ in numero nos dictorum adiunctas intelligamus, quæ prętermissæ sunt in orationibus, coniunctiones.

E

F

3 *Sunt autem acutissimi, maximi, grauissimi morbi, ac præ cæteris omnibus letales, in continua febre.*

Absolutissima omnium horum disciplina in commentarijs est de febrium differentijs tradita. Hoc loco, vt iam sæpe testatus sum, non constitui veritatem demonstrare, neq; omnia singillatim, vt nihil prætercam, docere, sed senis interpretari verba. Summam vero singulorum, quæ commentanda incidant, non præteribo. Igitur acutissimos ait, & maximos, & grauissimos esse in febre continua morbos: acutissimos dicit eos qui pauco tempore decernunt: maximos, validissimos: grauissimos, qui cum periculo sunt coniuncti: quod interpretans ipsemet, mox præ cæteris omnibus appellauit illos letales. Et quoquo modo continuam febrem accipias, vera dixit: nam morbi acutissimi, maximi, & grauissimi, tum in febribus eueniunt, quæ vocantur proprie synochi, tum in alijs iuxta, quæ singulis progrediuntur accessionibus, ac initia efficiunt, incrementa, vigores, & inclinationes manifestas, nec ad integritatem veniunt tamen, de quibus hoc loco fuerit satius interpretari: quandoquidem synochis contigit in his non his in synochis contineri. Quòd siquis orationem intelligat de solis synochis habitam, eximere videatur alias continuas, ceu non periculosas, nec vehementes, aut acutas.

G

4 *At vero omnium est quartana securissima, facillima, longissima. Hæc enim non est ipsa quidem tantum per se talis, sed etiam à magnis alijs vindicat morbis.*

Facillimam esse dixit quartanam, quod est perinde ac leuem. Etenim cõtinuæ, quia nullam habent vsq; ad iudicium remissionem molestiarum, sed perpetuo infestant, merito graues & dicuntur, & sunt. In quartana, maxime vbi sit moderata, licet diebus, qui inter accessiones intercedunt, prodire, ac nõnunquã solita munera obire. Cæterum mos est tibi veterum, vbi de febribus disputantes audias, cognoscendus. Nam si iecinoris inflammationem, aut lateris alius'ue partis, febris consequatur, pleuritim, vel peripneumoniam, vel hepatitim nominant morbum, non febrilem. Qui vero citra inflammationem febricitat, febre hunc dicunt laborare. At nunc quoq; de quibus agit febribus, sic accipe institutam orationem, quandoquidem ex liene sæpenumero grauiter vidimus homines febre laborasse quartana, ac deinde collecta aqua inter cutem, esse defunctos. Verum ipsa sua sponte quartana periculo vacat, quæ quidem alijs etiam morbis liberat. Atq; ita nouimus morbos comitiales fuisse à quartana diu infestante discussos. Sed eius didicisti originem in commentarijs de febrium differentijs, & de iudicijs.

H

5 *In febre quam semitertianam vocant, cum morbi eueniunt acuti, tum præter cæteras hæc est letalis. Ac tabidi, & qui longis alijs morbis detinentur, hac præcipue ægrotant.*

Non

A Non possum medicorum vulgus adducere, vt à vocum & significationum consideratione, ipsam rerum disiungant considerationem: quibus iure quidem ignoscendum est. Vbi.n. Agathinus, ne alios appellem, solidum librum primum scripsit de semitertiana, in quo nominis significationem inuestigat: quid erit causæ, cur minus veniam his des? Tametsi erat illud minoris quidem negocij, de ijs quæ cernimus, separatim institutionem tradere continuam, separatim de eorum nominibus, id quod nunc ego faciam. Nam febrium, quæ tertio quoq; die inuadunt, hæ ad integritatem veniunt, illæ secus. Rursus vtrarumq; harum ea est differentia. Ex venientibus ad integritatem, quædam accessionem habent horis duodecim circunscriptam, quædam longius productam. Earum vero quæ ad integritatem non veniunt, quædam cum horrore venientes, cum à primo impetu ad incrementum, quod vocant, se conferunt, tametsi esse iam mediocriter prægressæ videantur, alterum horrorem cum constrictione inducunt, ab hoc alterum incrementum, deinde aliam constrictionem, & horrorem. Nam iterum hæ & ter repetunt. Postridie aliam habent priore minorem accessionem, sine priorum repetitione, isq; illis est perpetuus deinceps orbis, vt binæ, quas dixi, binis fiant diebus accessiones. Præterea aliæ habent tertio quoq; die accessionem citra horrificas illas quas diximus inuasiones, & repetitiones, vnamq; habent accessionem tertio quoq; die, atque accessione carent secundo die. Vnum hæ & continuum habent &

B æquabile ab inuasione ad vigorem incrementum. Habés iam febrium, quæ tertio quoq; die inuadunt, differẽtiam semper conspicuam in ægris. Ostendimus autem à bilioso & pituitoso succo febrem cum horrore venientem proficisci: eam vero quæ caret horrore, à bilioso quidem, sed lentiore, & concoctu difficiliore, quam ferunt esse principum partium inflammationem. At quæ cum rigore inuadunt quidem, cæterum ad integritatem cum biliosis vomitionibus, aut deiectionibus, aut sudoribus veniunt, harum est causa totũ corpus permeans flaua bilis. Quare, cum hæc se ita, vt dictum est, habeant, si quis causam singulorum inuestiget, aut curationem, officium medici ille, simulq; operepretium fecerit: quærere vero quo quodq; dictorum commode nomine appellet, haud dum medicinæ interest, alioqui tamen res cognitu est necessaria, vbi alios docere instituat legere. Nam ad morbos quidem in ægris cognoscendos nobis, & futura præsagienda, videmus nominum exactam rationem nihil referre: quando vulgus non ex his de medicis existimat: verum cum à sanguinis missione conspiciat ægrum commodius habere, cibumq; in tempore sumere (nam vel de hoc potest plebeius, cum vidit, iudicium facere) deinde non statim cibũ accessionis principium excipere, sed longiore post tempore, tum medicum collaudat. Iam etiam

C si frigidam eum porrexisse lauisseq;, itaq; febre ægrotum liberauisse cernat, continuo illum suspicit. Sic etiam, si quid de sequentibus prędicat. Profecto hæc illa sunt, quæ illustrant prorsus & vere medicum. Sophistes vero, dum de vocibus & significatis contendit, tempus corrumpit, & suum & discipulorum. Nos autem non instituimus docere hoc loco opera artis (nam hoc quidem aliàs abunde effecimus) cæterum breuibus mentem inspicere Hippocratis: quod vt faciam, hæc facultas datur. Etenim supra etiam ipse Hippocrates dixit:
« Infestabant illos plerosq; hæc incõmoda:
« horrificæ febres, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes: modus erat semitertianus, vno
« die leuiores, altero grauius iterum inuadentes. Rursus hoc loco dicit: In febre semitertiana cum
« morbi eueniunt acuti, tum præter cæteras, hæc est maxime letalis. Letalem igitur semitertianam
« esse, aperte Hippocrates ipse dixit: febrium vero ad integritatem venientium letalem esse nullã,
« in aphorismis clare docuit, his verbis: Febres quæ non intermittẽtes tertio die ingrauescunt, sunt
« periculosæ. Quocunq; autem modo intermiserint, periculum abesse significatur. Qui itaq; in venientibus ad integritatem semitertianam esse Hippocratem sequens dices? Atqui sanè qui aiunt, si horas quatuor & viginti quis febre vacet, mediam eum semitertianam habere, in numero habent talem febrem intermittentium. Sic etiam, qui mediam & paruam à magna distare horarum numero ferunt, studentes vtranq; ad integritatem deducere, ab Hippocratis sensu discedunt, dum in febribus intermittentibus ponunt semitertianam: quia nihil hæc periculi habebit, quãuis ab illo letalis dicatur. Satius igitur sit, vti censuimus, vocabula repudiare, atq; curationes, dinotiones, præsagiaq; cuiusq; febris meditari. Sed enim quia clarior per vocabula & compendiosior doctrina euadit, prius exponemus oratione febrium differentias, quæ tertio quoq; die inuadunt, vt modo faciebat, tribuens suum cuiq; earum nomen, id quod facere semper solet, ad constituendas febrium, quæ tertio quoq; die inuadunt, differentias: Deinde quæ intra duodecim horas cesset, breuioris institutionis gratia appellabimus exquisitam tertianam: Quæ diuturniorem hac accessionem habeat, adhuc ea tamen remissionem longiorem, vocabimus illam simpliciter tertianam: Quæ vero accessionem plurimum productam, paruum autem interuallum, eam iam tertianam nominabimus productam: Quæ ad integritatem non veniat, sed horrificas primo quidem die faciat repetitiones, altero simplicem vnam accessionem, semitertianam hanc appellamus: Sin autem simpliciter tertio quoq; die inuadat, τριταιοφυῆ, hoc est, tertianæ naturam referentem. Omnia in hoc sermone diffinita habes, tam vtilia, q̃ inutilia. Hæc igitur semper tibi sunt memoria tenenda, & eorum habenda expedita notitia: ita enim nugas iuniorum medicorum,

quas de prædictis fecerunt nominibus, cum de rebus interim differere sese crederent, damnabis. B
At nullam ex ijs, quæ ad integritatem euadunt, semitertianam vocare Hippocratem ostensum
est. An vero eam vnam, quam proprie ego vocare consueui horrificas repetitiones facientem: an
etiam eam, quæ absq; his sit, dignum est attentione. Si enim tabidis, & aliter diu ægrotantibus so-
let accidere hæc febris, fortassis etiam si horrore careat, vocabimus eam semitertianam, si die se-
cundo iterum inuadat. Sed quod dixi, quando de vocabulo quæstio est, nihil interest, si cui po-
tissimum tribuat febri nomen semitertianæ Hippocrates, non planè teneamus: adeo cum ipsius
de febribus artem perdocti, habeamus quæ ad artis opera requirimus, vel sine illarum nomini-
bus. Videbitur fortassis conuenire, vt videamus, qua de re Hippocrates apposuit, quam vocant,
& non pronunciauit simpliciter, In febre semitertiana cum morbi veniunt acuti. Equidem il-
lum, vocabulum censeo vt improprium reprobare. Siquidem illis, quæ integram non sunt ab-
solutionem consecuta, dimidij attribuimus vocabulum: itaq; dicimus semimortuum, semideum,
semiuocalem, semiasinum, semiassum, & ita id genus reliqua proferimus. At vero semitertia-
na tantum abest, vt dimidia sit, vel multitudine symptomatum, vel viribus, vel horum tota con-
ditione, vt longe etiam sit tertiana deterior: vt potius huius illa, quàm hæc illius esse videatur di-
midia. Quare non venit in mentem mihi, qua te adducti, sic potius nomen posuerunt primi istius E
auctores nominis, quàm aliter. Potuerunt tamen hi, cum tertiana febris habeat, vt & tertio
quoq; die inuadat, & ad integritatem veniat, quòd semitertiana alterum habeat de his, alterum
non habeat, ita vocabulum instituisse: habet enim vt tertio quoq; die inuadat: vt autem ad inte-
gritatem veniat, non item. Potuerunt præterea, quòd & accessione careat cum rigore incipiente.
Ad hæc, quòd non cum excretione finiatur. Iam etiam quòd diem secundum non habeat integrum.
Licet ad hæc aliud eiusce modi illis afferre, qui commentantur nullius frugis sapientiam, & ve-
rum artis vsum negligunt.

Nocturna non admodum letalis, longa tamen est: Diurna longior: Sunt quibus ad tabem vergat. 6

Principio simpliciter numerum descripsit febrium, deinde harum mores ordine docet. Cum
itaq; ante in catalogo dixisset: Inter febres quædam continuæ sunt, quædam interdiu tenent, no-
cte intermittunt: vel nocte tenent, die intermittunt. inde continuas cum exposuisset, ac mox sub
illis de tertiana & semitertiana tractasset: hic ad febres accessit, quæ die inuadunt, nocte intermit-
tunt: vel nocte inuadunt, interdiu intermittũt: quarum alteram nocturnam, diurnam alteram vo-
cat: Nocturnam illam, quæ nocte inuadit: Diurnam, quæ die. Sed quæ videbantur nocturnæ tri- G
buere laudi, hæc ipsa non minus vitio vertunt, eo quòd non simpliciter dixerit, nocturna non est
letalis, sed addiderit, non admodum. Nam si non valde est letalis, liquet mediocriter letalem esse.
Diurnam autem non modo nocturna esse longiorem dixit, sed etiam esse cum ad tabem vergat,
vt vel ea conditione sit deterior. Partim enim quo tempore digeri & rarescere magis solet, si con-
stringatur corpus & conspissetur, inuadens merito videatur malignior: partim quòd tempus ha-
bet, quo consuli ei debebat, incommodum. Quo enim oportebat tempore cubare, hoc cogitur
ægrotus medico consulenti dare operam: quæ causa est, cur temporis diuturnitate marcescant,
tabescantq; propter alterutrum, si cubent interdiu, somni defectu: si non cubent, quod vesperti-
lionis vitam, & non hominis agant.

Septimana longa est, verum non letalis. Nonana hac longior etiam, at non letalis. 7

Neq; Hippocrati decet diffidere (præ se fert enim oculis arbitrata hæc conscribere) neq; menti-
ri conuenit, dicereq; etiam sese vidisse. Quare obseruandum nobis est sedulo, & experientia de
veritate existimandum: sed ita vt idem nobis non accidat, quod vulgo hominum, qui aliquem
forte conspicati, qui septimo die iterum ac tertio febricitasset, ab initio duxerunt esse quendam H
septimo die circuitum. Potest enim casu id interdum euenire, atq; adeo simili etiam victus ratio-
ne. Qui enim ægroti non prorsus sunt affectione morbosa liberati, sed semen aliquod retinue-
runt, his vsu venit ad victum negligentioribus, sæpe sexto die à principio febricitare, sæpe septi-
mo, non raro octauo, sæpenumero alio: & cum febris cessauerit, putantibus se prorsus esse libera-
tos, eodem omnino victu vtentibus, ex semine morbi reliquo totidem diebus in eandem affectio-
nem deuenientibus, similiter febricitare. Quod quidē sæpe potest accidere, vt & æquale sit, quod
affectionis est residuum, & ægroti eundem victum habeant. Hic vero re vera est circuitus morbi,
quando exacte ab illis seruata ratione victus, febris in idem constitutum peruenit, quemadmodũ
fieri in quartana videmus.

Tertiana exquisita cito iudicatur, nec est letalis. 8

Dictum paulo ante est, vt summatim referam, quæ accessionem habet parui temporis, tertia-
nam exquisitam hanc esse. Quæ vero secum ferè adducit, persecuti omnia sumus in commenta-
rijs de differentijs febrium, & de iudicijs.

Quintana

9 A *Quintana pessima est omnium. Etenim & ante tabem, & iam tabidis superueniens, perimit.*

Tabidi hectica febre laborant nunquam cessante: cuius totam naturam, vt cæterorũ in cõmentarijs de differentijs febrium didicisti. In quibusdam vero vidi ei immistam aliquam ex circularibus, aut tertio quoq; die inuadentibus, aut quotidie: &, vt Hippocrates ait, ẽt infestãtur quintana, de qua eadem à nobis tibi dicta puta, quæ de septimanis paulo ante & nonanis audiuisti.

10 *Modi autem & status, & accessiones singularum harum febrium, tam continuarum quàm intermittentium, sunt hi. Atq; exempli gratia, continua est, quæ ab initio floret, & viget maxime, infestatq; grauius: circa iudicium vero & in iudicio imminuitur. Nonnullis leuiter incipit & submissim, sed increscis indies, & exacerbatur: sub iudicium vero & in iudicio abunde elucet. Sunt item, quibus cum leuiter incepit, augetur, & exacerbatur: & simulatq; aliquandiu viguerit, vsq; ad iudicium, & sub iudicium rursus se remittit. Vsu veniunt hæc & accidunt omni in febre, & in omni morbo.*

Modos febrium nonnunquam mores vocant, nonnunquam differentias & essentias. Hic formas eum singularum prædictarum febrium describere constat. Continuam itaque dicit inci-
B pere vehementissime quibusdam, sed vsq; ad iudicium paulatim remitti. Interdum mediocriter cum inchoauerit, crescere pedetentim ad iudicium vsque, in quo eam ait elucere: quæ quidem contrarium inter sese iudicium obtinent. Alium præterea modum esse tertium dicit, ex ambobus constitutum: vbi leuiter incipiat, & postquam paulatim increuerit, & iustam sit magnitudinem assecuta, remittat se, dum prorsus discutiatur. Hos tres modos illum quidam febribus continuis tribuere censent, non attendentes quæ in orationis suæ scripsit fine. Vsu veniunt hæc, & accidunt omni in febre, & in omni morbo. Proinde non iam solarum continuarum, sed omnium etiam aliarum febrium, quæ continuæ sunt & diuturnæ: immo vero cuiusuis etiam morbi, acuti certe simul & prolixi, eosdem modos esse confirmat. Iam etiam symptomata eadem ratione iudicantur cuncta. Iamq; dolorem attendamus: hic maxima sæpe incessit vi, marcescit autem paulatim, vsq; dum prorsus discutiatur. Interim leuiter auspicatus, vbi ad vehementissimum increuerit paulatim, subitam habet decessionem. Interim à vigore absoluto, quanto tempore increuerit, tanto remittitur.

11 *Est autem ex horum consideratione offerendus victus.*

C Præsagum te motus morborum vult esse, vt accommodatum illis victum præbeas. Siquidem morbi vigorem respicientibus, est victus nobis incunda ratio. Atq; in opere de victus ratione in morbis acutis, & in aphorismis, quo debeas pacto commemoratos morborum modos cognoscere: item in commentarijs in præsagia & in libris de iudicijs accipies, quæ hoc libro summatim scripsit, in primo huius commentarij capite.

12 *Multa iam alia quoq; opportuna signa his germana sunt, de quibus partim aliquando scriptum est, partim iam scribetur: ad quæ disceptato, expendito, attendito, cui horum præceps malum & mors portendatur, † vel iam instet, & cui prorogetur, vel non: & quando, & quantus, atq; cui sit dandus cibus.*

† Al. vel incolumitatẽ pollicea tur. & cui ostendũ vel nõ, & qñ, & quãtũ & qd sit quod offeratur.

Quanquam multa, à quibus est præsagiendum, prædixit: esse tamen & alia dicit, partim iam prodita in libro. ſ. præsagiorum, partim prodenda.

13 *Quæ diebus paribus accedunt, paribus iudicantur: quorum vero sunt in imparibus accessiones, imparibus iudicantur.*

Sæpius diximus fieri in accessionibus iudicia, tum q̃ in ijs humores vehementer moueantur,
D & veluti ebullientes erumpant sanguinis profluuio, vel sudoribus, vel vomitu, vel deiectionibus, vel hæmorrhoidibus, vel menstruo mulieribus: tum propterea q̃ id temporis ad excernenda illa impellatur natura: simul q̃ grauata & afflicta ad excernendum irritetur: simul q̃ illis magis fusis & discretio noxiorum humorum promptior, & iudicium fiat procliuius.

14 *Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus indicant, quartus, sextus, octauus, decimus, decimus & quartus, vigesimusoctauus, trigesimus, quadragesimusoctauus, sexagesimus, octogesimus, & centesimus. Circuituum vero, qui iudicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, septimusdecimus, primus & uigesimus, vigesimusseptimus, & trigesimusprimus.*

Videtur mihi non proprie vsurpare nomen hic circuitus. Nam ipsos dies quibus fiunt iudicia, ordine omnes descripsit: & in præsagijs circuitus, qui in quaternario numero fiunt, diligenter exposuit. Vnde videntur hæc speculationem requirere decretoriorum dierum. Primum itaq; dicit decretorium diem esse parium dierum, quartum: inde sextum: post hunc in plerisq; exemplaribus est scriptus octauus: tũ decimus. In alijs est scriptus quartusdecimus post sextum, deinde vigesimus: sub hunc in aliquibus vigesimusquartus, in nonnullis trigesimusquartus. Ab hoc

quadragesimus: sub quem sexagesimus, octogesimus, centesimus. At vero morborum, qui imparibus diebus iudicantur, primum dicit circuitum esse (Sed satius, vt indicauimus, erat dicere non de principio) tertium, deinde quintũ, mox septimũ, ab hoc nonũ, sub quem vndecimum, ab hoc septimumdecimum, tum primum & vigesimũ, postea septimũ & vigesimum, postremo primum & trigesimũ. Ostendimus vero in lucubratione de diebus decretorijs, oium esse decretoriorũ validissimos, qui quaterno, vel septeno circuitu fiũt: moderatiores his esse, qui intercalantur: de quibus, quia probabilem habent generationem, dicamus. In cunctis imparibus nihil est erratum: ex paribus parum recte dixerunt vigesimumoctauum, & decimum, qui nequaq̃ decretorij sunt. E

Porrò sciendum est, si aliter iudicentur extra hos præscriptos, significent recidiuas fore, fiantq; perniciales. 15

Prædictos dies bene & firmiter iudicare, tum iudicatos morbos omnino esse firmos, euadere autem nonnunquam exitiales, illis commentarijs est declaratum.

Insuper est animaduertendum, & cognoscendum, quæ sint his temporibus futura iudicia ad salutem, vel ad perniciem: aut momenta ad melius, vel peius. 16

Hoc loco significatum dictionis iudicij docet, quod breuiter dicas, morbi repentinam esse mutationem. Nam fieri mutationem quadrupliciter, ipse dilucide significauit: ad salutem vel perniciem: aut momentum ad melius, vel peius, insigne. quidem. Prætermisit vero dicere insigne, vt quod in communi significato dictionis iudicij contineatur. F

Præterea errantes febres, quartanæ, quintanæ, septimanæ, & nonanæ, quibus iudicentur circuitibus, cõsiderãdũ. 17

Ne de his quidem in libro præsagiorum disputat. Etenim errantes singulas accessiones habẽt inordinatas: verum signis tamen, quæ decretorijs diebus animaduertuntur, illarum præscitur iudicium. At de circuitibus, qui ad integritatem veniunt, cuiusmodi tertianarum sunt, & quartanarum, ostensum est vulgo medicorum præceptum incognitum, quod semper nos in ægris sumus experti. Non enim sunt dies primi attendendi, neq; isto ordine numerandi simpliciter, cæterum accessiones: vt ille de exquisita tertiana in aphorismis dixit: Exquisita tertiana, septenis circuitibus, vel longissimum, iudicatur. Nam vt hæc septenis circuitibus iudicatur, eadem ratione alia nouenis circuitibus, alia vndenis, atque ita deinceps pro numero decretoriorum dierum. Ac de quartanis eadem est ratio. Vnde in libro præsagiorum ait: Fit autem quartanarum etiam status hoc ordine. Ego vero etiam hanc speculationem cum apud Eudemum philosophum prædicerem, qui tribus tenebatur quartanis, primam de illis recessuram primum, quæ certis diebus inuadebat: & post totidem circuitus ab hac depulsa alteram certo die: similiq; modo cum postea tertiam prænunciarem, ex diuinandi arte hæc prædicere iactabant, non ex medica speculatione: tametsi vates nunquam vidissent vera Romæ de ægris prædicentes. Nam illorum, qui alijs in vrbibus sunt, nullum feci periculum. Nos (quod deo approbante dicam) nulla re vnquam prædicenda offendimus. Atque si ea quæ de iudicio sunt exposita mediteris, Hippocrate eris arteq; dignus. Sed hæc obiter mihi dicta sunto. Nunc iam ad propositam interpretationem reuertamur. Nam vt in libro præsagiorum omnem absoluit de diebus decretorijs disputationem, ita de circuitibus quoq;. At nusquam de quintanis meminit, vel septimanis, vel nonanis, non modo in præsagijs de ipsis quicquam prædicens, sed ne in aphorismis quidem. Enimuero cum in libro præsagiorum dixit, Fit autem quartanarum etiam status hoc ordine: Et in aphorismis. Exquisitam tertianam septenis iudicari circuitibus: Poterat eadem opera de quintana, septimana, & nonana idem pronunciare, si ita scripsisset: Fit autem quartanarum etiam status, eodem modo quintanarum, septimanarum, nonanarumq;, hoc ordine. G

H

De xiiij ægrotis, qui libro hoc primo Epidemiorum sunt scripti.

Sed priusq̃ enarrare singulos ægros aggrediar, interesse mihi tum ad claritatem, tum ad breuitatem videtur, in cõmune vt de illis omnibus aliquid dicam. Ostendi cum in alijs operibus, tum in medendi methodo, duplicem esse quæstionis inuentionem: vnam, quæ ratione assequitur cognitionem vniuersalis & cõmunis singulorum formæ: alteram per singularia ad communem & vniuersalem peruenire: Atque hæc quidem complere vniuersitatem: opera vero artificum circa formas versari indiuiduas, ad quæ debere exercitari, qui vniuersale iam ante inuenit: Iam etiam ad confirmationem eorum quæ sunt generatim inuenta, singularia conducere: Ad discipulorum præterea captum, hæc veluti exempla sunt generalium præceptorum. Qua de causa ego quoq; in lucubrationibus oibus meis, non vniuersalia tm̃, sed & singularia ex Hippocratis libris collegi: præcipue vero capita ex libris de morbis vulgaribus adscripsi, in quibus à principio vsq; ad finem est oia, quæ ægris acciderũt, psecutus. In libris de dyspnœa, hoc est difficultate respirandi, omnes cõmemoraui, qui in libris morborum vulgarium difficulter spirauerunt: In libris de diebus decretorijs, iudicatos, similiq; in alijs modo. Quare plixioris narratiõis nihil opus sit ijs qui ad artis

opera

A opera properant. Sed quando contextus Hippocratis nonnullis eſt in locis obſcurior, ideo ope-
ræpretium viſus mihi ſum facturus,ſi eas ego lucubrationes explicarem. Nam omnium ſympto-
matum,quæ ſingulis narrat morbis accidiſſe,ſi ſtatuam totam naturam declarandam,aut genera-
tionis cauſas,quicquid vnquam ſcripſi,cogar huc omne transferre, ſimulq; eo mihi res deueniat,
vt in ſingulos ægros ſingula habeam ſcribenda volumina. Quòd ſi,quæ in libro præſagiorum
ſunt plene tradita, eorum hic exempla tantum indicem, reijciens ſummam diſciplinæ ad libros,
quos conſcripſi,in ſpem venio fore mihi ſermonem compendioſum.

ÆGROTVS. I.

18 *Philiſcus propter mœnia habitabat, hic morbo decubuit. Primo die febris fuit acuta, ſudauit, laborioſam no-*
† aluus bene reddidit. *ctem habuit. Poſtridie omnia ſunt exacerbata, veſperi à clyſtere † melius habuit, nocte quieuit. Die tertio mane &*
ad meridiem vſq; febre viſus eſt liber eſſe: ſub crepuſculũ vero febris eum acuta corripuit, vnà cum ſudore, ſitibun-
dus erat, lingua præterea exaruit, nigram vrinam reddidit: noctẽ grauem habuit, non dormiuit, omnino delirauit.
† Al. tolerabilior. *Quarto cuncta exacerbata ſunt, vrina nigra: nox † moleſtior, vrina melioris coloris. Quinto ad meridiem parum*
de naribus, idq; merum ſtillauit: vrinæ variæ, in quibus erant ſuſpenſiones quædam rotundæ genituræ ſimiles, di-
ſperſæ, non reſidebant: ſubdito balano, pauca retrimenta flatuoſa exierunt: nocte ſe grauiter habuit, ſomni pauci,
B *verba deliramenta, extremitates vndequaq; frigebant, nec iam ad calorem illæ reuocari amplius poterant, minxit*
nigra, aliquantum dormiuit: ſub diem obmutuit, frigida ſudauit, extremæ partes liueſcebant. Die ſexto ad meridiem
eſt defunctus. Spiritus huic erat perpetuo quaſi reuocato, rarus & magnus. Lien in tumorẽ rotundum elatus erat.
Sudores perpetuo frigidi. acceſſiones diebus paribus.

In hoc ægro, tertio die mortem impendere, qui generalium præceptorum meminit, clare per-
ſpiciat. Nam primo die inua ſit acuta febris, quem ſudor excepit: vnde febris non eſt diſcuſſa, ſed
nox etiam grauis fuit. Secundus omnia exacerbauit. Inde tertius dies excretionem habuit nigra
« rum vrinarum. Itaq; etiam quod primo die accidit, ſtatim perniciale erat. Nam decretoria non iu-
« dicantia, aut letalia, aut difficilis ſunt iudicij: Letalia, ſi qua ijs ſymptomata vel ſigna letalia acci-
dant: Difficilis iudicij, ſi abſq; his ſigna permaneant crudorum humorum. In Philiſco vero ſignũ
accidit letale, ꝙ ad ſudorem non diſcutientem febrem tertio die nigræ vrinæ & ſitis acceſſerint,
linguaq; inſuper inaruerit, & implacidus fuerit tota nocte, vigilauerit, delirauerit. Hæc cum ita
eſſent facta, quarto ait die omnia exacerbata fuiſſe, & vrinas iterum nigras fuiſſe. Quare fac me-
mineris, vbi quartus perinde vt tertius grauia habeat ſymptomata, & ſigna in morbo acuto, bre-
C ui expectandum iudicium eſſe: ſi paribus diebus inuadebat, potius in paribus, ſi vero imparibus,
in his. Atq; vbi iudicium, illic ſcilicet & mors, in morbis quidem exitialibus. Et vero ad ſextum
diem Philiſcus perijt, ꝙ acceſſiones paribus diebus haberet: nam hoc ipſe declarauit Hippocra-
tes, qui ad exitum totius narrationis ad hunc modum ſcripſit: Spiritus huic erat perpetuo quaſi
reuocato, rarus & magnus. Lien in tumorem rotundum elatus erat. Sudores perpetuo frigidi.
Acceſſiones diebus paribus. Alius fortaſſis æger paribus ſymptomatibus & ſignis, nõ die ſexto,
ſed octauo obiret, ſi & viribus eſſet Philiſco robuſtioribus, & minus ſymptomata ſint & ſigna p̃-
niciosa. Nam cum hic tertio & quarto die nigras vrinas redderet, aperte q̃ eſſet cacoethes mor-
bus, prodebat. Sudores præterea frigidi & ſanguinis ſtilla quinto die comprobarunt impendens
exitium in propinquo eſſe: multo id magis, quod adiecit ſtillæ merum, hiſce verbis: Quinto ad
meridiem parum de naribus, idq; merum ſtillauit. Ergo cum vel deiectionem alui dicit vel vo-
mitionem meram, interpretatur non miſtam, deiecta vel euomita, aut flaua ſyncera bili, aut atra,
aut virulenta. In ſtilla vero ſi accipiamus purum ſanguinem, rubrum (quando eius hic eſt pecu-
liaris color) non recte cogitemus. Rubri enim ſtilla haud eſt in morbo exitiali viſa vnquam, ſed
atri ſemper. Proinde veriſimile eſt hunc ipſum atrum dicere Hippocratem merum, interpreta-
D riq; vehementer atrum. Itaq; clare apparuit die tertio morbi exitium: non tamen quo erat mori-
turus die, conſtabat. Atqui vbi quarto die vrinæ nigræ permanerent, & acceſſiones fierent die-
bus paribus, ſi quidem ætate & robore virium repugnaſſet, ad octauum diem ægrum ſuffectu-
rum probabile erat: ſin ſecus, die ſexto diem ſuum obiturum eſſe. Iam cum prèter illa quintus dies
haberet ſanguinis ſtillam meri, tum frigidos ſudores, quos per totum morbum duraſſe affirmat:
optima ratione expectes ægrum acceſſioni ſexto die inſtanti nequaq̃ fore perferendæ. Hæc itaq;
aſſentiri illis videntur, quæ in vniuerſum de decretorijs diebus, vrinis, ac ſudoribus tradita in li-
bris ſunt decretorijs, ad hæc in libris de dyſpnœa, & delirio. Nam cum in libro præſagiorum di-
« xerit: Spiritus frequens, aut doloris, aut inflammationis ſupra ſeptum tranſuerſum, indicium eſt:
Magna reſpiratio, & ex longis interuallis, delirij nuncia eſt: Et modo deliraſſe Philiſcum oſten-
dat, nulla facta difficilis reſpirationis mentione per totam narrationem, recte in exitu orationis
addidit: Spiritus huic erat perpetuo quaſi reuocato, rarus & magnus. Liquet autem perinde eſſe
rarum dicere, ac ex longis interuallis. Quaſi reuocato, ſignificat, vt admonito: ſiquidem in cõ-
mentarijs de dyſpnœa, ob offenſionẽ mentis fieri ſpiritum rarum, & magnum oſtendimus, quaſi
obliuiſcente actionum ægro, vt neſciat, nec q̃n cohibere eas, nec quando auſpicari debeat.

ÆGROTVS. II. E

Silenum, qui in Platamonis ædibus prope filios Eualcidis habitabat, ex laßitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempestiuis, ignis corripuit. Cœpit simul ex lumbis laborare, & capitis grauitate tenebatur, collumq; contendebatur. Primo die aluus biliosa, mera, spumosa, affatim colorata, multa reddidit: vrina nigra, in qua nigra subsiderent: sitibundus erat, lingua arida: Nocte nihil dormiuit. Altero die febris acuta, retrimēta plura, tenuiora, spumosa: vrina nigra: Nox grauis, aliquantulum delirauit. Tertio cuncta exacerbabantur, hypochondrij contentio submollis vtrinq; promißa ad vmbilicum: deiectiones tenues, subnigræ: vrina turbida, nigra: Noctē insomnē duxit, multa verba, risus, cantus, moderari sibi non potuit. Quarto die eadem erant. Quinto deiectiones meræ, biliosæ, læues, perquam pingues: vrina tenuis, perlucida, pauca: mente constitit. Sexto caput parum sudauit, extremitates algebant, liuescebant: multum sese iactauit, aluus nihil excreuit, vrinæ restiterunt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremæ partes non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Octauo frigidus toto corpore sudor: papulæ cum sudore rubentes, rotundæ, paruæ, varis similes permanebant, nec abscessum efficiebant: † alui irritationes paruæ, stercora tenuia, veluti cruda, multa cum labore reddebantur: vrinam reddebat cum dolore mordacem: extrema parum recalescebant, somni tenues, comatosi, obmutescebat: vrina tenuis, perlucida. Nono nihil mutabatur. Decimo potum non sumebat. comatosus, & somni tenues, similia alui excrementa: minxit multum, quod subcrassum in matella euadebat: quod subsidebat, erat simile farinæ craßioris, album: extrema membra iterum frigebant. Vndecimo obijt. A primo hic ad finem vsq; spiritum magnum habuit, & rarum: hypochondrij perpetuam palpitationem. Annum ætatis agebat circiter vigesimum. F 19

† Al. aluus pro irritamēto stercora tenuia &c.

In hoc ægro, quod non fecit in primo, ætatem adscripsit. Ille enim merito perijt die sexto, quòd in acuto morbo, exitialia continenter ab initio haberet signa & symptomata. Hic non aliter atq; ille à principio affectus, tamen ad diem progressus vndecimum est per virium robur: quod verisimile erat cum alioqui suppetitare, tum vero quòd adiecit ætatem, declarauit, quam in Philisco non addidit. Vnde eo quod illam præterijt, significauit illum fuisse ætate maiorem, ita vt minus validæ vires essent. Alius autem æger ijsdem ab initio signis & symptomatibus, validis viribus si non foret, periret ad septimum diem. Adeoq; hic ipse, nihil est factum propius, quàm vt eo die moreretur, de quo scripsit: Septimo die obmutuit, extremę partes non amplius redierunt ad calorem, nihil minxit. Quare planū ex his est proxime illum mortem deuenisse. At quia viribus erat robustis, potuit ad diem proximum, qui decretorius erat, vndecimum perdurare, quādoquidem tertio & quarto die in pessimis versatum signis & symptomatibus, septimo oportebat vita excedere, quòd scilicet essent magis accessiones diebus imparibus: id quod hisce verbis significauit: Tertio cuncta exacerbabantur. Et postea iterum: Quarto die eadem erant. Cum igitur robore virium septimum diem, vt dixi, potuerit superare, octauo papulas cum sudore habuit rubentes, rotundas, paruas: natura eius morbo repugnante, & humorum superfluitatem malorum ad cutem propellente. Idq; fuit causæ, cur die nono non sit mortuus, sed vndecimo. Quòd si die octauo nihil tale accidisset, restabat, vt nono ille obiret, cum is certe septimus, quem dixit, fuisset. Quia vero æger etiam in morbo delirauit, idcirco fini adiecit narrationis, spiritum eum rarum habuisse, & magnum toto morbo. Iam etiam hypochondrium illi perpetuo palpitasse affirmauit, quod quidem turbationis vel delirij esse signum in libro præsagiorum est dictum. Videtur homini inflammatio aliqua fuisse in septo transuerso: quamobrem dum tertium diem exponeret, scripsit: Hypochondrij contentio submollis vtrinq; promissa ad vmbilicum. Submollis autem est subuacua, hoc est, citra tumorem: qui fit vbi hypochondria inflammantur. Sed vbi inflammatione septi transuersi, hypochondrium per continuitatem sursum trahitur, contenditur absq; tumore. Et iam in totius narrationis initio dixit, ex lumbis illum laborare, & capitis grauitate teneri, collumq; contendi: quæ morbo ad exitium spectante, delirij notæ sunt: quæ quidem si coniuncta vigilijs sine grauitate essent, phreniticus euaderet. Nunc capitis grauitas abundantiam declarans contineri in eo humorum, nō admodum calidorum, aut biliosorum (nam prorsus insomnis esset) ægrum significauit comatosum fuisse. Verum de his affectibus, in quibus simul comatosi sunt, & delirant, cum primam exponemus orationem libri prædictionū, latius agemus. Neq; hoc loco prætereundum id mihi est, quod & melius est, quod etiam sæpe diximus aliàs, vbi quis manifestis ex causis febricitare cœperit, si quidem nequaquam sit morbo corpus opportunum, diaria corripi febre. Atq; prorsus Sileno id accidisset, qui ex lassitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempestiuis erat correptus febre, nisi corpus iam ad morbum esset comparatum, quod cognosces symptomatibus & signis, quæ primo statim die & secundo apparebant. Primum itaque eum, inquit, ignis corripuit, ita suo more febrem vehementissimam appellans. Deinde, primo die aluus biliosa, mera, spumosa, affatim colorata, multa deiecit. Postea vrina, in qua subsiderent nigra. Post rursus, sitibundus erat, lingua arida: nocte nihil dormiuit. Sileno mox primo die permulta acciderunt symptomata, & signa exitialia, vt intelligere aperte posses, lassitudines, potationes, & exercitationes morbi occasiones fuisse. Nam appelles præter cæteras proprie occasiones, quas Græci προφάσεις vocant, manifestas causas. Cum vero alia præterea

accesserint,

G H

A accesserint,quæ homini impendere morbum arguant, multo tamen tempore præcesserint, veri-
simile tum fit, potuisse & Silenum hunc, quòd longo tempore vixisset illa ratione,ea de re mor-
bum comparasse. Nam siquis laborando & operãdo sese ad lassitudinem vsq; affliget,potest autẽ
large,tum intempestiue exercitationes subeat,id est,aut à cibo, aut vbi tardius concocti sint cibi,
antequam probe sit in sanguinem versum nutrimentum, hic tum partim bilem propter labores
aceruet,partim crudos & inconcoctos humores, ex potu & intempestiuis exercitationibus. Sũt
autem morbi hi multo grauissimi,in quibus vtriusq; magna colligitur copia.

ÆGROTVS III.

20 *Horophontem febris acuta corripuit:primo pauca,& eiusmodi in tenesmo solẽt,deiecit: deinde tenuia,biliosa,*
subcrebra:non dormiebat: vrina nigra,tenuis. Quinto die mane obsurdescebat, omnia exacerbabantur,lien intu-
mescebat,hypochõdrium contendebatur,pauca & nigra aluus excreuit,desipuit.Sexto delirabat:sub noctem suda
bat,frigebat,in delirio perseuerabat.Septimo extremis membris frigebat,sitiebat,desipiebat: sub noctẽ ad mentem
rediit,obdormiuit.Octauo febricitabat,lien residebat,omnia intelligebat, doluit ei inguen primũ,secũdum lienem,
deinde in vtranq; tibiam dolores demigrauerunt:noctem facilem habuit : vrinæ erant melioris coloris, & reside-
B *bant in his pauca.Die nono sudauit,iudicatus est:intermisit. Die quinto rediit,simulq; splen intumuit,febris acuta,*
surditas iterum.Post recidiuam,tertio die residebat lien,imminuebatur surditas:crura dolebant,nocte sudauit. Iu-
dicatus est ad diem septimumdecimum. Neq; in recidiua delirauit.

Hic præter expectationem superstes fuit, quem scilicet primis diebus merito moriturum su-
spicatus esses. Etenim nigra minxit,& excrementa alui biliosa, repressa, insecuta surditas est, vt
quæ in caput ascenderant: vnde non immerito desipuit. Nihil vero erat boni, quod vrinas ni-
gras,quæ quidem erant prauæ, compensaret, nisi quod lien die quinto intumuit, excepta parte
malorum humorum. Deinde,die octauo cum ex liene in crura transirent,hic diminuebatur qui-
dem,cęterum ad crura dum deriuarẽtur, primum ei inguen doluit sinistrum, hoc enim positum
est secundum lienem:postea transierunt ad vtranq; tibiam dolores. Atq; hæc symptomata in cau
sa fuerunt,quamobrem commode nocte haberet,etiam minxit vrinam coloris melioris,quę pau
cum haberet,& album sedimentum.Mox die sequenti,qui nonus erat,cum sudore est iudicatus.
Tanti scilicet erat decessisse quæ molesta erant ad partes imas,vrinęq; concoctio. Verũtamen ne
sic quidem potuerunt hæc à morbo prorsus ægrum vindicare,qui die nono sudauerat.Quare re-
C liquias quasdam habebat prauorum humorũ,quæ recidiuam quartodecimo die excitabãt, à qua
omnino est die septimodecimo iudicatus.Seruabaĩ etiã in hoc ægro iudiciũ diebus decretorijs.

ÆGROTVS IIII.

21 *Philini vxorem in Thaso,quæ filiam pepererat,purgatam ex præscripto naturæ,& cætera recte habẽtem,deci*
mo & quarto à partu die,ignis inuasit cum rigore.Huic cor primum dolebat,& hypochondrium dextrum,mulie-
brium dolores,purgatio desita est. Subdito autem,hæc quidem facta leniora sunt,cæterum capitis,colli,& lumbo-
rum dolores permanebant,nulli erant somni,extremitates frigidæ,siticulosa erat, venter ambustus est, pauca ex-
creuit: vrina tenuis,& à primo decolor.Sexto die noctu multum delirauit,deinde resipuit.Septimo erat sitibunda,
alui excrementa syncere biliosa.Octauo riguit,febris acuta,cõuulsiones multæ dolorificæ, multum delirauit, surre-
xit.balano supposito,multa bile offusa deiecit,non dormiebat. Nono conuulsiones. Decimo aliquantum mente con-
stabat.Vndecimo dormiuit,omnia meminit,sed statim in delirium recidit. vrinam vero reddebat vnà cum cõuul-
sionibus affatim multam,raro admonentibus,crassam,albam, qualis est quæ in matellis diu stetit cum agitatur, nõ
subsidebat,color & crassitudo assimilis iumentorum vrinis:hæc illius erat vrina,quam ego vidi.Ad diem decimũ
& quartum palpitationes,totum corpus dolebat,multum loquebatur,aliquãtisper mente constitit,breui rursus de-
D *sipuit.Ad diem septimumdecimum obmutescebat.Vigesimo obijt.*

Duo sunt huius narrationis,quorum alterum est cum superius & postea descriptis ægris com-
mune,decretorij.s.dies: alterum huius proprium. Mulieri.n.huic ex retenta à partu purgatione,
& morbus constitit,& mors. Obijt die vigesimo : cum diem quartumdecimum,& septimumde-
cimum cæteris esset peiores experta. Subdito,cum sit cum dictione / balanus / scriptum, constat
quid denotet. Vbi vero nihil sit additum,intelliges balanum,vt volunt quidam,aut pessum,qui
mitigat,& inflammationem discutit.Illud certe in omnibus mulieribus,quarum impedita à par-
tu est purgatio,sciendum est,et memoria tenendum,esse,quę in extremum mortis discrimen ve-
niant:per paucas admodum,quę modice infestatæ sunt, propterea quòd plurimis vterus inflam-
metur : quibusdam in ipso partu sanguis effusus diuersa sit qualitate,his biliosus,illis melancholi
cus,alijs virulentus,aut pituitosus,aut mediocriter bonus,sed inculpatus haud vnquã.Nam eius
optima portio in partus incrementum est insumpta. Demonstrant naturã eius,symptomata,quę
consequuntur cohibitam à partu purgationem:id quod huic accidit de qua hoc loco verba fiunt.
Rigor,acuta febris,sitis,biliosus affluxus,delirium,vigiliæ, biliosi sunt humoris indicia abũdan-
tis,

tis.At vero conuulsiones,& palpitationes, & similis vrina iumentorũ,crudi ea sunt & crassi spe- E
cies.Itaq; morbi sunt pessimi,in quibus vtriq; memorati succi abũdant,quibus succedere demõ-
strauimus febrem semitertianam.Hæc igitur periculosam ægritudinẽ mulieri concitabant. Vtrũ
vero morbo supererit,an morietur,docere symptomata statim à primo & signa valent. Quare fa
ciamus vt exercitationis gratia hæc attẽdamus.Primo die,qui à partu erat quartusdecimus, ignis
inquit, corripuit cum rigore mulierem. Scimus autẽ illum ignem appellare febrem ardẽtissimã,
cæterum haud dum erat ille planè exitialis : nec vero etiam cor ei dolere , id est os ventriculi : nec
muliebria:nec item dextrum hypochondrium.Sed addit,nulli somni erant.Ergo augetur quidẽ
ex omnibus his cognitio malitię morbi:non tñ ex his omnino periturã constat nobis: Itidem nec
q̄ sitibunda erat:Nec q̄ erant vrinę tenues & decolores.tẽpus enim ad cõcoctionem eiuscemodi
vrinæ desiderant,non tamen sunt omni ex parte perniciales.Cæterũ iam extremæ partes,inquit,
frigidæ erant.Hoc vero multo perniciosissimũ est, vbi initio morbi ad grauissimam febrẽ adiun-
ctum est. Hic si scirẽ,quo esset robore mulier,etiam de longitudine morbi possem dicere ex præ-
dictis symptomatibus, & vtrũ obscurã quãdam haberet præter opinionem, spem incolumitatis.
Quod quia nos præterit,huius certe debetis meminisse , vt quãdo ægros inspicitis,cum exitiosis
symptomatibus notã,quæ à viribus proficiscitur,coniungatis, atq; ita demum secure pronũciare F
poteritis.Hanc ergo mulierẽ dolores, qui ad diem quartũdecimum totũ corpus tenebant , & de-
lirium,instare mortem denunciauerũt, aut die septimodecimo,aut vigesimo,natura dierũ decre-
toriorum.Et sanè vtrũq; contigit.Nam die septimodecimo illa obmutuit,vigesimo est defuncta.

ÆGROTVS V.

Epicratis vxor,quæ ægrotabat apud Archegetem instante iam partu,rigore correpta est,non incaluit,vt fere 22
bant.Postridie eadẽ erant.Tertio die filiã peperit,cæteraq; rite cõsecuta sunt.Postridie partus,eã febris acuta inua-
sit,cordis dolor & muliebrium,nulli erant somni.Per suppositũ autem hæc releuata sunt:sed caput,collum, et lum-
bi dolebãt:aluus pauca,biliosa,tenuia,mera: vrinæ tenues,subnigræ.Sexto die,qua illam febris corripuerat,sub no-
ctem delirauit.Septimo omnia exacerbata,vigiliæ,delirauit, sitibunda,deiectiones omnes synceræ biliosæ. Octauo
riguit,plus quieuit.Nono eadem erant. Decimo crura magno dolore afficiebantur,iterũ cordis dolor,capitis grauî-
tas,non delirauit,dormiuit plus,venter restitit. Vndecimo sudauit:minxit melius colorata,quæ multum habebant
sedimenti:commodius habuit.Die decimo & quarto riguit,febris acuta.Quintodecimo vomuit biliosa,flaua, sub-
crebra:sudauit,libera febre:Sub noctem vero febris acuta,vrina crassa cum candido sedimento. Decimo & sexto
exacerbabantur,nocte magna cum molestia non dormiuit,delirauit. Decimo & octauo sitibunda,lingua torrida, G
somnum non cepit,multa delirauit,crura ei dolebant. Ad diem vigesimum mane aliquantulũ riguit,sopore tene-
batur,quiete dormiuit: vomuit biliosa,pauca,nigra : Sub noctem surduit. Ad diem vigesimũprimũ sinistri lateris
grauitas vndiq; cũ dolore adiuncta,parua est tussis insecuta: vrinæ crassæ,turbidæ,subrubræ, quæ depositæ nõ sub-
sederunt:cætera leuiora,igni nõ libera. Mox ab initio fauces ei dolebant,rubescebantq;,columella reuulsa: destilla-
tio acris,mordax,salsa,perpetua erat. Ad diem vigesimumseptimum febre erat libera, vrina sedimẽtum habuit,
latus nonnihil dolebat. Ad diem trigesimumquartum igni est correpta,venter fluxione turbatus est biliosa.Qua-
dragesimo die pauca vomuit,biliosa.Iudicata est,& ab igni liberata prorsus die octogesimo.

Mulierem hanc,cum iam partus instaret status dies,riguisse citra febrem dicit. Adiunctum au
tem est orationi,vt ferebant,propter rei nouitatem. Nã veteres ferè omnes spontaneis rigoribus
febrem succedere necessario existimabant.Spontanei illi vocantur,qui nullam habent externam
causam. Itaq; in præfatione libri probe inscripti, Prima de morbis, necessario febrem rigoris esse
comitem scriptum est.Sed nos ostendimus hunc rigorem,quem non sequitur febris,frigidorum
esse & crudorum succorum prolem : atq; idcirco nunc magis q̃ olim existere , quòd tota viuendi
ratio dûra vnà cum balneis à cibo,contrahere humorum copiam consueuit. Videtur & Epicra-
tis vxor eorum humorum plena fuisse. Quamobrem primo die eam ait riguisse , nec incaluisse , H
hoc est , nec febricitauisse,similiterq; postridie. Die tertio pepérisse , vt fortasse vel ante diem sta-
tum pareret vi rigoris. Vnde postridie partus, cor illi,id est ventriculi os dicit doluisse, & mulie-
bria:vbi subintelligendum est mẽbra,vti etiam supra.Post hæc per subditum,eam esse releuatã.
Ante est dictum , & balanum , & pessum, in subdito posse intelligi.Inde ordine symptomata re-
censet morborum acutorum,capitis,colli,lumborum dolorem : vigilias, & deiectiones mere bi-
liosas.Quo patet,non crudum modo,sed & biliosum abundasse humorem.Cæterum cum vrinæ
essent tenues,necessario morbus producebatur:quas quia subnigras ait fuisse,significat,& turba
tionem,& rem à periculo non abfuisse. Et ad vndecimũ quidem diem nihil de mulieris salute ha
bebatur certi : q̄ nullum intercederet illustre signum , vnde vel salutẽ expectares,vel mortẽ. Die
vndecimo illuxit signum quoddam incolumitatis,vbi ait : Vndecimo die minxit melius colora-
ta,quæ multum habebant sedimenti : commodius habuit. Eo die cum tandem humores incipe-
rent concoqui, necessario diuturnior erat futurus morbus : quare decimo & quarto die primum
est iudicata , vt iam periculo liberata esset. Interea loci vsq; ad quadragesimum diem ægrotabat:
prorsus vero est liberata octogesimo. Quare fac memineris, id quod experimenta attestantur,
diem

* ταλαιπώρων .i. laboriosi sed forte legẽdum ἀταλαιπώρων .i. labore vacui vt ẽt. 2. de causis symptomatũ.cap.5. & lib. de tremore capit.7.

A diem quadrageſimum & octogeſimum decretorios eſſe: & mendacium eſſe, nec expetientia approbari, integris hebdomadibus decretoriorũ dierum rationem iniri. Alioqui enim alter & quadrageſimus, ſexageſimuſtertius, & octogeſimusquartus iudicia, non quadrageſimus, ſexageſimus, & octogeſimus afferrent.

ÆGROTVS VI.

23 *Cleonactidem, qui ſupra Heracleum decumbebat, ignis corripuit errans. A primo caput ei & ſiniſtrum latus dolebant, cæteraq; laborabant perinde ac laſſa: febrium acceſſiones aliàs alter inordinatæ erant: modo ſudabat, modo non: ferè acceſſiones inuadebant decretorijs diebus maxime. Circa diem vigeſimumquartum extremas manus dolor affecit: vomuit flaua, biliosa, ſubcrebra, & paulo poſt æruginoſa: cuncta remiſſa ſunt. Ad diem trigeſimum ex vtriſq; naribus prorumpere ſanguis cœpit, idq; inconſtanti ordine paulatim vſq; ad iudiciũ: non abhorrebat à cibo, nec ſitibundus erat toto tempore, neq; inſomnis: vrinæ tenues, nõ decolores. Ad diem quadrageſimũ ſubrubra minxit, cum rubro ſedimento multo: leuius habuit. Poſt variarunt vrinæ, interim ſedimentum habebant, interim non. Sexageſimo multum habebant vrinæ ſedimentum, album, & læue. omnia ſunt remiſſa, febres intermiſerunt: vrinæ iterum tenues quidem, ſed boni coloris. Die ſeptuageſimo febris, intermiſit decem dies. Octogeſimo riguit, acuta* B *febris inuaſit, multum ſudauit: vrinæ ſedimentum rubrum, læue habuerunt: prorſus iudicatus eſt.*

Cleonactidem, inquit, ignis corripuit, hoc eſt, vehemens febris detinuit. Statim adijcit errans, quod eſt, nullo circuitus ordine, vt nunc, verbi gratia, tertio vel quarto die febricitaret, nũc quinto vel ſexto. Cæterum eam eſſe ſemper optima conſecuta ſigna, appetitum ciborum, & ſomnorum, tum q̃ nõ ſitiret, nec decolor eſſet vrina. Nam hæc Hippocrates ad verbum ita ſcripſit: Non abhorrebat à cibo, non ſitibundus erat toto tempore, nec inſomnis. Simulq; redundantem ſuccum non eſſe biliosum & calidum his ſignificabatur: nã ab eo quidem ſitibundi & inſomnes efficiuntur, atq; adeo faſtidioſi, id eſt appetitu carẽtes. Quare ſi vt vrinæ perpetuo boni coloris erãt, ſic mediocre habuiſſent ſedimẽtum, non ita eſſet morbus extractus, ſed fortaſſis die quadrageſimo eſſet iudicatus. Si item nubem habuiſſet bonam, ocyus morbus eſſet depulſus. Nũc quia vrinæ ſemper tenues erant, multum ſpatij requirebant concoctioni. Igitur die ait quadrageſimo ſubrubra illum minxiſſe, quæ ſedimẽti haberent rubri multum. Talem vero vrinam multo dicit in præſagijs eſſe ea, quę albũ habet ſedimentum, diuturniorem, perq̃ ſalutarem tñ. A die quadrageſimo ſcripſit varie fuiſſe vrinã eius affectam, vt ſedimentum interdũ haberet interdum nõ haberet: quod conſentit errãtibus acceſſionibus. C Illæ ſiquidem ab humorũ diuerſitate, qui morbos pariunt, cõcitantur. Et vrinæ cruditas & concoctio alternantes, aliquos indicabant illorum concoqui, aliquos permanere crudos. At vero die ſexageſimo multum dicit, & læue, albumq; ſedimentum extitiſſe: ideoq; ſubdit, Omnia ſunt remiſſa, febres intermiſerunt. Verum quia poſtea ſcripſit: Vrinæ iterum tenues, ſed boni coloris: reſiduos quoſdam fuiſſe crudos humores innuit: quibus paulatim cõcoctis, dies octogeſimus abſolutũ iudiciũ attulit: de quo ad verbũ ſic ſcripſit: Octogeſimo riguit, acuta febris inuaſit, multũ ſudauit: vrinæ ſedimentum rubrum, læue habuerunt: prorſus iudicatus eſt. Hic rurſus memento ſedimenti formã maximi eſſe momenti. Vrinæ quidẽ ſedimentum album, ſed craſſum fuiſſe vel ijs qui obierunt docet: nam de Sileno, quẽ alterum hoc libro deſcripſit, ita dicit: Minxit multum, quod ſubcraſſum in matella euadebat: ſedimẽtum ſimile farinæ craſſiori, album: cum tñ hic Silenus poſtridie obiret die vndecimo, qui decimo cõmemoratam vrinã reddidiſſet. Iam circuitus etiam memineris decretoriorum dierũ. Sexageſimus.n. periudicauit, nõ ſexageſimuſtertius: deinde octogeſimus, nõ octogeſimusquartus. Nam tres ſeptimanæ, non ad diem primũ & vigeſimũ progrediuntur, ſed viginti diebus terminantur.

ÆGROTVS VII.

24 D *Metonem ignis corripuit: lumborũ dolorifica grauitas. Poſtridie cũ multũ aquæ biberet, bene aluũ reddidit. Tertio capitis grauitas: retrimenta tenuia, biliosa, ſubrubra. Die quarto cuncta exacerbata ſunt, bis de nare dextra ſanguis paulatim fluxit, nox grauis fuit: deiectiones, vt erant die tertio: vrina ſubnigra, in qua ſubnigra pendebant diſperſa, non reſidebãt. Die quinto è dextra nare affatim profluxit merus, ſudauit, iudicatus eſt. A iudicio inſomnis erat, delirauit: vrinæ tenues, ſubnigræ: capitis lotionibus vſus eſt, dormiuit, mente conſtitit. In hoc non erat recidiua, ſed crebro ſanguis etiam poſt iudicium profluxit.*

Hic æger confirmat vniuerſum hunc ſermonem. Largum de naribus profluuium ſanguinis liberat ferè. Sanè enim à ſolo videtur ſanguinis profluuio, & iudicatus, & ſeruatus: quãuis non omnino tuta ſigna haberet. Nam quarto die dicit habuiſſe eum vrinas ſubnigras: cui annectit, in qua ſubnigra pendebant diſperſa, non reſidebant. Atq; die quinto tametſi ſanguinem profluxiſſe dicat de naribus, & ſudaſſe, & ab his iudicatum: tamen poſtea, vrinæ, inquit, tenues, ſubnigræ. Deinde, peruigilauit, delirauit (græce παρέλεγε) id eſt nugatus eſt, (græce παρελήρει.) Huius te præſentiſſimum remedium docuit, capitis lotionem: dixit enim in libro de ratione victus in morbis acutis, caput non lauandum eſſe his, quibus de naribus erũpit ſanguis, niſi minus

iuſto

iusto fluat. Nunc vero erat iusto minus, siquidem perpetuabat vigilias & deliria. At etiam, Quæ E ducere oportet, eò ducenda esse, quò potissimum vergant ad loca accommoda, rectè in vniuersum dictum ab hoc casu fidem accipit. Non est negligendum præterea, quod est, cum tertium diē exponeret, dictū, grauitas capitis: vnde capitis repletio significatur. Iam memoria teneas etiam die quarto, qui decretorius erat, cœpisse sanguinem profluere, die quinto vbi prorsus sanguis profluxerat, sudauerat[que], esse iudicatum. Sed hæc in libris de decretorijs diebus plenius persecuti sumus. Quod vero in exitu totius narrationis scripsit: In hoc nō erat recidiua, sed crebro sanguis etiam post iudicium profluxit: eo est dictum, quod absque vrinarum concoctione esset iudicatus. Didicistis autem hoc ipso in libro, concoctiones celere iudicium, & certam sanitatem promittere: at cruda & incōcocta in malos abscessus deflectere, aut in acrisias, aut labores, aut interitus, aut diuturnitates, aut recidiuas. Atqui cruda adhuc erant, & inconcocta, non tamen in malos abscessus conuersa fuerūt. Itaque abscessus ipse optimos esse docuit, qui effluxione fiunt: ab ijs, qui remotissimi sunt à locis affectis, & ad inferiores corporis partes.

ÆGROTVS VIII.

Erasinus, qui prope Bootæ torrentem habitabat, igni est à cœna correptus, noctem habuit molestam. Diem primum quiete, noctem laboriose transegit. Altero die omnia exacerbata sunt, nocte delirauit. Tertius dies laboriosus fuit, multum delirauit. Quartus fuit molestissimus: nocte nihil dormiuit, insomnia, imaginationes, deinde peiora, magna, et periculosa, timor, implaciditas. Quinto die mane recreatus est, & omnino resipuit: Multo autem ad meridiem furore percitus est, sibi imperare non poterat: extremitates frigidæ & sublimidæ, vrinæ crudæ: Ad solis occasum obijt. Habebat hic febrem perpetuo cum sudore: hypochondria sublimia contenta cum dolore: vrinæ nigræ, suspensiones continebant rotundas, non subsidebant: venter stercus excreuit: sitiebat continenter non valde: conuulsiones multæ cum sudore, & sub mortem continentes. F 25

Erasinus hic διὰ τέλους hoc est semper sudauit, id est per totum morbum sine iudicio. Hypochondria admodum male erant affecta, & vrinę nigrę. Quam igitur habebat salutis spem? Itaque, quia omnibus est perspectum, quid hoc homine futurum sit, merito quis existimet nequicquam scriptum de eo esse. Verum fortassis hunc hominem exemplum adduxit celeris interitus. Nam in libro præsagiorum primum dixit: Febres, siue sanus quis ab his euadat, siue pereat, pari dierum numero iudicātur. Deinde, Omnes, inquit, quæ benignissimę sunt & firmissimis fulciuntur signis, quarto die vel ante iudicātur. Ac postea: Et malignissimę, & quibus periculosa adsunt signa, die G quarto vel citius perimunt. At Erasinus, quanquam omnia grauia haberet, ad diem tn̄ quintū mortē produxit, quod die primo mediocriter haberet. Vnde est de eo sic scriptum ad uerbum: Diem primū quiete transegit. Quintus itaque ab initio quo decessit, non adnumerato primo, quartus efficitur.

ÆGROTVS IX.

Critoni in Thaso, recto ambulanti, pes dolere ex pollice vehementer cœpit: decubuit eodem die, horrescens, fastidiosus, parum calens, nocte desipuit. Altero die tumor toto pede, & ad talum, subrubens, cum contentione: pustulæ nigræ, febris acuta, insaniit: deiectiones meræ, biliosæ, subcrebræ fuerunt. Perijt postridie, quàm ægrotare cœperat. 26

Aeger hic, quia tam perijt subito, memoratu dignus est. Quòd si ratio sit mortis adscripta, tum sermo nobis vndequaque accōmodet. Nunc ex illis quæ scripsit, copia humorum permulta fuisse videtur, quos natura est à principibus partibus ad crus molita deriuare: cum id mēbrum omnem capere non valeret superfluitatem, residuum recurrens ad caput ascēdit, quod, qua erat malignitate, furiosum delirium excitauit. Malignitatis excrementi erat iudicium, quod pustulæ nigræ generarētur ad talum. Vnde mireris, quid causæ fuerit, quo minus huic initio morbi secuerit venam. Sed scimus ad plurimos eum, quos descripsit, morbo iam progresso accersitum esse. H

ÆGROTVS X.

Clazomenium qui iuxta Phrinichidæ puteum decubabat, ignis inuasit. A primo illi caput, collum, & lumbi dolebant: statim surdus effectus est, somnu carebat, acuta corripuit febris, hypochondrium in tumorem attollebatur, contentio parua, lingua arida. Die quarto de nocte desipuit. † Quinto cum labore omnia exacerbata sunt. Ad diem vndecimum fuerunt remissiora. Deiectiones ab initio ad diem vsque decimumquartum multæ, tenues, aqueí coloris: quod ad aluum exonerandum attinet, commode habebat. Inde aluus restitit: vrinæ perpetuo tenues quidem, ceterū boni coloris, & multum habebant suspensionum dispersarum, non subsidebant. Die decimo & sexto minxit paulo crassius, habebat aliquid sedimenti: aliquantum recreatus est, magis mente cōstitit. Septimodecimo iterum tenues, secundum vtranque aurem tumor cū dolore, nulli erant somni, delirabat, crura illi dolebant. Vigesimo die febre liberatus est & iudicatus, non sudabat, prorsus mente constitit. Circa diem vigesimūseptimū coxæ dextræ vehemens dolor, subito sedatus est. at tubercula aurium non residebant, neque suppurabant. Tenebatur dolore die primo trigesimo: venter fluebat multis aquosis excrementis, ac qualia esse in dysenteria solent: vrinas reddidit crassas, tubercula aurium resederunt. Quadragesimo die oculus dexter illi dolebat, obtusior erat visus, ad statum suum rediit. 27

† Ex antiquis. Al. Quintus dies laboriosus fuit. Sexto omnia exacerbata sunt.

Vir hic

A Vir hic vel testimonium, vel etiam exemplum est non paruum generalium præceptorum. Instituamus autem orationem ab vrinis: de quibus scripsit, Die vndecimo vrinas perpetuo tenues quidem, cæterum boni coloris minxit, & multum continebant suspensionum dispersarum, non subsidebant. Perinde enim quasi ab initio tales fuissent, & permansissent eodem in statu ad diem decimum & sextum, ita loqui videtur. Die sextodecimo earum mutationem indicauit, vt tum primum incidentem. Nam hæc sunt eius verba: Die decimo & sexto minxit paulo crassius, habebat aliquid sedimenti. Planum ergo est, tenues, sed boni coloris vrinas, ob coloris bonitatem pro mittere salutem. Quatenus autem erant tenues, hactenus tempus requirebant concoctioni. Cæterum eorum quæ molestiam creabant, non vnum erat genus. Nam cum prius die decimo & sexto vrinæ commutationem declarasset, postea dicit: Die septimodecimo iterum tenues. Eodem die dicit, secundum aures eius tumores excitatos. Quòd si adiunctas habuisset vrinas crassas, vigesimo die omnino redijsset ad sanitatem, quòd dies decimusseptimus sit vigesimi decretorius. Itaque eo die est prorsus iudicatus: non erat tamen constans & absolutum iudicium. Immo vero tubercula secundum aures non resederunt, neque suppurarunt. Dolore præterea infestabatur, & alui fluxio incepit vnà cum excrementis dysenteriæ, hoc est ramentosis, quæ acredinis erant hu-
B morum, qui descendebant, notæ. Quibus cum vrinæ accederent crassę, tumores iuxta aures resederunt. Quæ cum ita procederent, solida morbi decessio in diem quadragesimum incidit. Quare memineris in eiusmodi iudicijs, non tantum vltimi, quod fit in circuitu decretoriorũ dierum, sed etiam eius, quod in medio est. Etenim in omnibus ægris, non his solis videas iudicia diebus decretorijs fieri. In decretorijs diebus tumores sunt ad aures exorti. At septimodecimo extiterunt parotides. Die vigesimoseptimo coxę dolor dextræ inuasit, natura excremẽtum deorsum protrudente, needum excretionem valente per aluum efficere: quam ab hinc quatriduum excitauit. Nam habuisse etiam diem vigesimum iudicium non absolutum, antea didicimus. Quo fit, vt testimonio eorum, quę dilucide in ægris conspiciuntur, constituantur circuitus dierum decretoriorum.

ÆGROTVS XI.

8 *Dromeadai vxorem, quæ filiam erat enixa, cæteris rite consecutis, postridie rigor cepit, febris acuta. Primo die circa hypochondrium laborare cœpit, fastidiosa, hòrrens, implacida. Sequentibus diebus somnum nõ cepit: spiritus*
C *rarus, magnus, statim reuulsus. Postridie eius diei, quo riguerat, aluum commode reddidit: vrinæ crassæ, albæ, turbidæ, cuiusmodi sunt, quæ in matellis diu steterunt, cum agitantur, non subsidebant: nocte non dormiuit. Tertio die circa meridiem riguit, febris acuta, vrinæ eædem, hypochondrij dolor, fastidiosa: Nocte magna cum molestia non quieuit, sudor vndiq; frigidus, e uestigio calor illi redijt. Quarto dolor hypochondrij remissus est, capitis vnà cum dolore grauitas, aliquantulum soporata est. parum nares stillarunt: lingua perarida, sitibunda erat: vrinæ paucæ, pertenues, oleosæ: paulisper dormiuit. Quinto sitibunda, fastidiosa, vrinæ eædem, nihil deiecit: Circa meridiem multum delirauit, statimq; ad mentem aliquãtulum redijt, surgebat, ac deinde mox soporata est, paululum frigebat: Nocte quieuit, delirauit. Sexto die mane riguit, percaluit, toto corpore sudauit, extrema mẽbra frigida, delirauit: spiritus magnus, rarus: paulo post conuulsiones à capite cœperunt, subito obijt.*

Hanc primo statim die laborare morbo acuto fuit clarum: die secundo, ex symptomatibus, quę recitauit, cum iam præcesserant ex vrina signa, optima ratione potuit aliquis celerem eius mortem expectare. Vrinæ satis malæ, conturbatæ, & nequaquam subsidentes. Quin die etiam tertio vrinæ & symptomata cuncta permanserunt, confirmantia expectationem mortis. Quarto cum nares præterea stillarent, vrinæq; oleosæ viderentur, recte sane die sexto est defuncta. Hàc ipsam
D quoq; dicit spiritum habuisse rarum & magnum, qui deliraturam annunciat.

ÆGROTVS XII.

29 *Quidam calescens cœnauit, & potauit largius, vomuit cuncta. Nocte febris acuta, hypochondrij dextri dolor, submollis in partibus externis inflammatio, noctem moleste transegit: vrinæ primo rubræ, crassæ, depositæ non cõsistebant, lingua perarida, non perinde erat sitibundus. Quarto die febris acuta, vndiq; eum affligebat dolor. Quinto minxit læue, oleosum, † multum: febris acuta. Sexto vesperi multum delirauit, nec nocte dormiuit. Septimo omnia irritata sunt, vrinæ similes, multum loquebatur, sibi imperare non potuit: aluus irritãta, liquida, turbida, cum lumbricis excreuit: Noctem laboriosam habuit. Mane riguit, febris acuta, sudauit multum, febre carere visus est, non multum dormiuit, à somno frixit, spuit: Vesperi multum delirauit: Non multo post vomuit nigra, pauca, biliosa. Die nono frigebat, magnopere delirabat, somnum nõ cepit. Decimo crura doluerunt, omnia exacerbata sunt, delirauit. Vndecimo defunctus est.*

† Al. nõ multũ
* Irritamento

Hæc nos historia primum docet operęprecium esse attendere, vt primum inuadunt morbi, & non temere, & citra iudicium cibum exhibere, etiam si parui videantur morbi. Hic nãq; vir quia intempestiue cœnatus erat in initio febris quæ parua esse videretur (hoc enim declarat nomine calescens)

ne calescens) læsus sanè etiam est, quòd intempestiue cibum sumpsisset. At largius etiam inquit, E
porauit, nescius magni esse principium morbi. Non iniuria igitur hæc vomuit: febrisq; vnà cum
symptomatibus non leuibus acuta inuasit, sed intolerabilibus. Tum vrinæ crassæ non subsiden-
tes. Die quinto conspicuum erat illi instare mortem, præter prædicta symptomata redditis vrinis
oleosis, quas etiam die septimo excretas dicit. Perijt autem & hic die decretorio, vndecimo.

ÆGROTVS XIII.

Mulierem quandam quæ decumbebat in littore, trimestri fœtu grauidam ignis corripuit. Mox ei cœperunt do- 30
lere lumbi. Die tertio dolor colli, & capitis secundum clauiculam, & manum dexterā: statim lingua obmutuit, de-
xtera manus cum cōuulsione elanguit vt attonitis solet, prorsus delirabat: Nocte cum molestia non dormiuit, aluus
turbata est, ac biliosa, pauca, mera, excreuit. Quarto linguam vox defecit, eadem conuellebantur, dolores omnium
perdurarunt, hypochondrium cum dolore est conuulsum, somnum non cepit, prorsus delira erat, aluus turbata: vri-
næ tenues, non boni coloris. Quinto acuta febris, hypochondrij dolor, planè delirauit, excrementa alui biliosa, nocte
sudauit, febre liberata est. Sexto mente constitit, ab omnibus est releuata, cæterum clauiculæ sinistræ dolor non est
sedatus, sitibunda, vrinæ tenues, non dormiuit. Septimo tremuit, aliquantulum est soporata, nonnihil delirauit, do-
lores clauiculæ & brachij sinistri permanserunt, reliqua remissa sunt, mente constitit planè. Tres eam dies febris F
reliquit. Vndecimo redijt, riguit, igni est correpta. Ad decimumquartum vomuit biliosa, flaua, subcrebra: sudauit,
febre liberata est. Iudicata est non citra dolorem ab illis ipsis affectibus.

Superfuit hæc, & si graues commemorauit morbos omnes, vel etiam periculosiores. Nec pos-
sum non mirari, quid de ætate illius nihil conscripserit. Operæpretium sanè est dictorum habere
memoriam, vt cognoscas esse exemplum rarum, prægnantes præter abortionem talibus morbis
defungi. Iam illud quoq; meminisse par est, fœtum trimestrem & quadrimestrem præter cæteros
iniurijs resistere. Cuius non ignarus Hippocrates, in aphorismis dixit: Grauidæ purgandæ sunt,
si materia turgeat à quarto mense, vsq; ad septimum mensem, minus vero has. Minores & proue-
ctiores cauto. Itaq; fœtus vincula, quibus adhærent vtero, imbecillia habent, & vniuersum cor-
pus tenerum. Qui vero prope partum sunt, quia sunt iam magni, multo indigent alimento: quo
si deficiantur, crebro in morbis acutis pereunt. Quo fit, vt bonam victus rationem his præscribe-
re difficillimum sit, quæ acuto morbo laborāt, si cōceperint. Nam si vt non prægnantes parce nu-
trias, perditur fœtus: sin huius habita ratione, liberalius illas cibes, in discrimen ipsa prægnans
adducitur. Quamobrem fœtus trimestres & quadrimestres citius ac alij seruātur. Huic ergo mu- G
lieri, cum vel essent vrinæ albę & coloris non boni, tamen propter naturæ robur, contigit super-
stitem esse, q̄ nocte per sudores febrem discussisset: verum morbus diebus consequentibus vsq;
ad vndecimum non poterat validus esse, quo die cum rigore cum redijsset, vomitu est & sudore
perfecte iudicatus. Nam à die quinto ad vndecimum, quę intercesserunt symptomata, ad neruo-
rum pertinebant, & non venarum, aut arteriarum genus. Itaque die, inquit, septimo tremuit, ali-
quantulum est soporata, nonnihil delirauit. nam in venis quę essent, melius post quinti diei iudi-
cium manirabantur. Quare de sexto die scripsit: vrinę tenues, addito non boni coloris. Hæc me-
moria tenenda, præterea istud quinti diei, vt certaminis plena adducit iudicia. Siquidē alium nu-
per ægrum sanguinis eruptione iudicabat: & mulierem, de qua nunc verba facit, sudore: quāuis
morbo vterq; crudo laboraret ipso illo die: quę causa fuit, cur minus faceret absolutum iudicium.

ÆGROTVS XIIII.

Melidiæ, quæ decubuit iuxta ædem Iunonis, cepit caput, collum, & pectus, vehementer dolere, statimq; febris 31
eam acuta corripuit, menses pauci fluxerunt, dolores omnium horum perpetui. Sexto die sopore premebatur, fasti- H
diosa, horrens, malarum rubor, aliquantulum delirauit. Septimo sudauit, febris intermisit, dolores permāserunt, re-
petijt, somni pauci: vrina perpetuo boni quidem coloris, cæterum tenuis: biliosa, mordacia, admodum pauca, nigra
fœtida deiecit: in vrina subsedit album, læue: sudauit: iudicata absolute est die vndecimo.

De hac etiām scripsit initio vrinarum speciem. At in vltima parte narrationis ait: Vrina per- * Non
petuo boni quidem coloris, cæterum tenuis: nam planè quæ tenues sunt, natiuum colorem non
habeant. Etenim modice sunt pallidę, quę boni sunt coloris: at prorsus tenues, albent,
Quatenus vero valet bonus vrinarum color cum tenuitate coniungi, ca-
tenus interpretari debes eum, cum dicit, vrinam perpetuo bo-
ni quidem coloris, cęterum tenuem fuisse. Sed vide-
tur hæc quoq; mulier naturę firmitate
conseruata.

GALENI

GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS

COMMENTARII TRES.

Hermanno Cruserio interprete,

Denuo ab Augustino Gadaldino ad antiquissimorum exemplarium Græcorum fidem diligentissime castigati.

COMMENTARIVS PRIMVS

ARGVMENTVM.

Liber legitimus, in cuius priore parte describuntur, quæ ab Hippocrate in tribus ægrotis obseruata sunt.

1 *Ythion, qui propter Telluris ædem habitabat.*

C Pro titulo id scriptum seorsum puta esse, Pythion qui propter Tellu-
ris ædem habitabat: ac in altero principio lege historiam eorum, quæ illi
acciderunt. Nam sic satius dictionem existimes scriptam esse, quam sta-
tim Hippocratem initio solœcismum consulto cõmisisse: cum nullam
scripserit toto in libro eiuscemodi figuram, nec cum ægros, nec cum pe-
stem exponit. Sunt tamẽ, qui datiuo casu scripserunt: Pythioni, qui pro-
pter Telluris ædem habitabat: scrupulum studentes solœcismi vitare,

2 *Cœpit primo die tremor à manibus, febris acuta, nugabatur.*

Primo statim die Pythionem ait vnà cum acuta febre in symptomata incurrisse duo, in tremo-
rem manuum, & insipientiam quandam paruam. Nam hoc illi est familiare, vt alijs atq; alijs no-
minibus quantitatem subijciat desipientiæ, ληρῆσαι & παραληρῆσαι & παραφρονῆσαι & παρενεχθῆναι
dicens, id est nugatum esse, delirasse, desipuisse, dementem fuisse: aliàs παρακόψαι & ἐκστῆναι μανῆναι
& ἐκμανῆναι, id est vesanum fuisse, vel amentem, insanuisse, & furore esse exagitatum. Quare si nu
gatus sit Pythion, constat modice desipuisse. Atq; didicimus tremoris causam esse musculorum
D infirmitatem: Desipientiam vero fieri cerebro ob inflammationem, vel copiosum biliosum suc-
cum offenso: Et acutam febrem putredinis esse humorum comitem. Si igitur quæ morbum præ-
cesserunt, quod in alijs fecit, item in Pythione ascriberet, ex illis forsan indicatio quædam nobis
fieret præparationis morbi. Nunc quia omisit, conabimur nos ex his demum, quæ ascripsit, eam
indagare: cùm & ex eo quòd nihil prodiderit de ijs, quæ morbum præcesserunt, affectio indicetur
corporis. Nã si vel ex intẽpestiua exercitatione, vel potu, vel venere, vt scribere solet, vel ex aliquo
alio, quod longe ab instituta victus ratione recedebat, febricitare Pythion cœperat, haud erat pte
riturus. Vnde longo tẽpore morbum liquet clam fuisse præparatum. Cum itaq; tremores causam
habeant, vt ita dicam, continẽtem, virium imbecillitatem: illæ aũt imbecillæ reddantur aut per se,
aut per humorum exundantiam grauantem: non existit tremor, qui virium cõsequitur offensam,
in principio morbi citra validam ægritudinem, aut famem, aut lassitudines, aut vigilias, aut solici-
tudines, ad hæc immoderatam venerem. Quorum siquid sit factum, omnino id Hippocrates, vt
solet, meminisset. Quia igitur tale nihil scripsit, vires existimes sanè opprimi plenitudine. Quia
verò iam intremiscerent manus, quarum oriuntur nerui ex medulla ceruicis: tum vero q nugare
tur homo: cerebrum etiam ipsum aliquem excipere infectum humorem indicio esset. Oporte-
bat igitur Hippocratem, cum hominem animaduerteret in periculo esse, ad sanguinis missionem

accedere,aut primo die,si nullum contineret venter crudum cibum,aut omnino altero:hocq; ma- E
gis quòd primo die expolito,ipse scripserit.

Altero die cuncta sunt exacerbata. 3

Videtur enim increscere morbus,non quasi paruus,aut à qualibet ꝓfectus affectiõe corporis:
sed cum ipse ingens,tum causam habens non leuem. Quia vero non in Pythione tantum, sed in
alijs ægris multis,qui sanguinis missionem, quantum nos ex ipsius scriptis conijcimus,videban-
tur quærere, non inuenitur ascribere eam:alterutrum necesse est cogitemus,aut non detractum
illis hominibus sanguinem,aut hoc eum auxilij in narratione omisisse. Atqui nemini horum qui
id requirebant,missum fuisse est improbabile: cum ille vir remedium illud amaret. vt in germa-
nissimis suis libris significauit,in aphorismis,& in libro de victu in morbis acutis,in libro de arti-
culis.ipsoq; adeo in hoc tertio de vulgaribus morbis libro, vbi de quodam ægro in hunc modum
scripsit:Octauo die cubitum secui:multum,vt debebat,fluebat.Nam cùm octauo die sanguinem
illi detraxerit,multo sanè prioribus diebus magis hoc vsum pręsidio censeas.Quòd autem singu-
lis nõ ascripserit,quibus hoc adhibuit remediũ ęgris,cum meminerit eo minorum, ipsiusq; adeo
suppositionis balani,improbabile est.Ergo siquando vtrinq; est oratio absurda,minus absurdum F
eligendum est.Censeo equidem auxilium in multis esse assumptum, sed prætermissum in narra-
tione vt clarum.Quo me adducit potissimum,quod in ijs prædictum est, quibus octauo die mis-
sus est sanguis.Etenim hoc vt rarum scripsit: & sanguinis ante diem octauum missionem vt con-
suetam præterijt. Quòd si in veris suis operibus, magnis infestantibus morbis,semper sanguinis
missione vtitur,simul cum ea duo hæc respiciens,ætatem pariter & ægri vires: & his ipsis in libris
de vulgaribus morbis octauo die cuidam ait missum esse sanguinem,nihil aliud excogitare possu
mus,quàm quòd in ægris quidem non præteritum fuerit hoc remedium: in narratione vero,vt
clarum,præteritum fuerit.Quare de sanguinis missione, quia oratio ad ægros spectat omnes,se-
mel dixisse sufficiat,vt & cætera quæ sunt communia. Verum hæc,quæ ad vnumquenq; pertinẽt
separatim,exponemus,initium à Pythione,vt instituimus facturi.

Tertio eadem erant. Quarto aluus pauca,mera,biliosa deiecit. Quinto omnia exacerbata sunt,tremores mane- 4
bant,somni erant tenues,aluus cõstitit.Sexto sputa varia,subrubra.Septimo os est distortum.Octauo omnia exacer
babantur,tremores etiamnum permanebant.Vrina à primo ad octauum vsq; diem tenuis,decolor,quæ suspensiones
habebat nubilosas. Decimo sudauit,sputa subcocta, iudicatus est, vrina circa iudiciũ subtenuis. Quadragesimo ab
iudicio die suppuratio circa sedem,& stranguriosus factus est abscessus, ΓΠ.Π.ΟΥ.Μ.Υ. P.M.V.Q.S. G
idest.Probabile multitudine vrinarum quadragesima sanatum.

Cætera huius orationis narrationẽ continent symptomatum & dictione & sententia apertam.
Frequentia nãq; sunt acute ægrotantibus:quorum & in libro pręsagiorũ perspeximus facultates,
& in libro horum ipsorum vulgarium morborum primo.Pręterea non pauca in secundo sunt di-
cta,quæ conferunt ad explicandos ægros.Cæterũ cum sextũ diem exponeret,quia sputa dixit va-
ria,subrubra,neq; ascripsit vel pleuriticum Pythionẽ,vel peripneumonicũ fuisse,inquirendũ reli
quit nobis,an ẽt possint alia ratione incidere acute ægrotantibus ea sputa,an peripneumonicis so
lis & pleuriticis. Et arbitratur, vt videtur,etiã alia ratione fieri ea,cum in pulmonem vitiosi succi
confluant,cæterum hi prorsus pauci,vt viscus nõ inflãmetur. Nam nõ fuisse nec pleuriticum nec
peripneumonicũ hinc liquet,ꝙ Hippocrates non meminerit,nec nominatim horũ vitiorum:nec
ab inseparabili eorũ vllo symptomate. Meminisset.n.doloris lateris,vel dyspnϾæ,hoc est difficul
tatis respirandi,Neq; ẽt capite offenso animaduersa eiuscemodi sputa sunt. At cũ tussi,dyspnœa,
& lateris dolore aliqñ cernunť talia sputa. Ac duos vidi citra febrẽ,q talia sputa colore pallida ex
tussirent.Sed alterũ paulatim febriculæ paruæ exceperunt: quo factũ est,vt in longum tp̃s ducta H
affectio ꝑmanentibus febribus tabidũ hoĩem indicaret:Alterũ absq; febre,cũ talia expueret conti
nuis diebus paucis,nihil est mali consecutũ. Quamobrem est ꝓbabile in primis thoracis regioni-
bus,vbi est cõtinens ad vltimas ceruicis vertebras,affluentiã aliquã humorũ cõstitisse non multã,
quæ dyspnœæ nõ esset excitandæ:ꝙ nõ referat magnopere ad officiũ respirationis primũ interco
stale:Sed cum istud esset vitiũ in neruorũ radicibus,qui ad manus pertinent,neruiq; degrauaren-
tur, tremulas effecisse manus. Nam ex primo intercostali & vertebris ei superpositis nerui ena-
scuntur,qui musculos manuum mouent.Hæc inde cõfirmãtur,quòd tremores vnà cũ sputis,quæ
successerũt,permanerent: & etiam ꝙ vbi aliquod in his signũ apparuit concoctionis,nõ amplius
fierent tremores,morbusq; tolleretur,cum iudiciũ consequereť per sudores. Et quanquam cruda
esset vrina,sputorum tñ concoctio iudicauit,& iudicium adduxit,vt neutrum signum quod solet
denotare,falleret.Siquidem ęger quando gemina teneretur affectione, vna febrili in succis,quos
continent venæ: altera quam modo diximus, in thorace: prior in totum non est depulsa sudori-
bus,nam cruda etiamnũ erat:sed recessit altera,ꝙ nihil esset prorsus in thorace residui. Itaq; hũc il
le in modũ scribit: Decimo sudauit,sputa subcocta,iudicatus est:vrina circa iudicium subtenuis,
indicans quæ in præsagiorũ libro de tenuibus vrinis,quæ duplices sunt,tradidit. Primæ sunt hæ:

Quoad

« A Quoad vrina rufa tenuísq; sit, crudum morbum significat. Alteræ hæ: Si vrinas tenues & æquabiles diu reddat, & reliqua salubria sint signa, his abscessus in locis portenditur septo transuerso subiectis. Quare ad finem eorum, quæ acciderũt Pythioni, ad verbum sic scripsit. Quadragesimo à iudicio die suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus. At quia & tremoris manuum & nugarum primo statim die meminit, & in sequentibus scripsit: Omnia exacerbata sunt: ac in septimo die addidit: Os est distortum: discutiendum venit, vtrum increscente cerebri malo, an deorsum diuertente os sit detractum. Atqui videtur ex ijs, quæ subdidit, migrasse in regiones inferiores, non consensisse cum cerebro illas: Fortasse ꝙ homini missus sit sanguis, itaq; mirificam consecutus opem sit. Sed nec dum primis diebus quicq̃ apparebat sputorum eius quę in latere est affectionis non propter ipsius malignitatem. Scimus.n. grauissimas peripneumonias esse & pleuritidas, in quibus nihil expuitur, vt ẽt ipse docuit Hippocrates: Cæterũ hic non ob morbi grauitatem censendũ est nihil primis esse diebus sputi redditum: verũ quia ad primum solũ intercostale cõstabat affectio. Quòd si etiã ipsa difficilis erat in eo tm̃ loco facta erat, ob idq; nihil expuebatur. Itaq; potuit auxilio missi sanguinis succis reuulsis, qui hoc loco affluebant, initium habuisse concoctionis affectio sexto die, vbi meminit primo sputorũ. At quod de die decimo cõmemorãdum
B ꝓduxi, id est. Neq; in his vulgarium morborum libris est planè quisq̃ iudicatus die decimo, neq; ipse asseruit vsquã esse decretoriũ diem decimũ: sicut dixit nõ raro vndecimum. Habes capita in cõmentarijs de diebus decretorijs collecta eius oĩa: vbi ẽt quadragesimus ostẽditur, nõ quadragesimus secũdus morbos iudicare, vt quorundã fuit opinio, qui circuitus dierum decretoriorũ fieri integris septimanis ducebant. Quòd si ideo demum arbitretur quis nõ esse morbum iudicatum in totũ, ꝙ die decimo sudarat, nõ vndecimo Pythion, nõ recte existimet. Nam iudicium nõ integrum eo, ꝙ haud dum sit cõcoctus morbus, necessario fiat. Multos.n. cum ipse conscripsit Hippocrates, tum nos cõspeximus diebus decretorijs nõ ex toto iudicatos per solam vrinæ cruditatem. Hæc si ambo cõiuncta sint, imbecillis decimo die, & vrinæ cruditas: nõ oportebat fortassis hoĩem iudicari, aut nõ salubriter sanè & decretoriè. Potuit igitur cum vndecimo esset scriptum, nõ decimo, statim ab initio in eo esse offensum, qđ in alijs multis cernas, quę ab ijs, qui primi descripserũt, neglecta in perpetuum manent. Sed de die decimo hæc satis sint. Iam animaduertere interest nõ
« obiter, quas nubilosas esse suspensiones sit censendum. Nam in præsagijs est scriptum: Nubes in
« vrina peruectæ si albæ sint, sunt bonæ: sin atræ, malæ. Neq; igitur vrina nubilosa in prẹsagijs, neq; suspensiones dictæ sunt, q̃uis eo libro accurate vniuersam sit in acutis morbis præsensionem ex
C vrinis persecutus. Ac ne interpretum qdem quisquam, quam esse nubilosam vrinam Hippocrates velit, enarrauit. Equidem, quæ mihi probantur hoc inquirenti, referre nõ dubitabo. Nubis nomen solent medici ab aere ad vrinam transferre, siue Hippocrates hoc nomen primus pro aliqua eorũ, quæ pendent in vrina, specie, vel vrinarũ: siue his alius attribuerit. Vt ergo in aere interim tẽpestas fit, vbi nubibus condensatus sit atris, caliginosa: interim purus apparet & serenus, videnturq; nubes per eum quædam disiectæ: ac tum aer nubilosus dicit: quo qdem tẽpore nubium cernimus colorẽ non exquisite atrũ, nec lucidum, sed inter hos medium: Haud aliter vrinam mihi & suspensiones appellare Hippocrates nubilosas videtur, quæ nec colore sunt albo, nec etiam planè nigro, cæterũ horũ medio. Quemadmodũ igitur alba qdem suspensio bona est, nigra vero praua: sic quæ inter has media, neq; exquisite bona, neq; praua est, sed media. Quare Pythionem tales est suspicandum habuisse suspensiones. Nam albæ si essent, iudicium nõ efficerent non completum: si iam atræ, nõ probũ. Qm̃ vero inter albas & atras intercedebant, bonũ est factum iudiciũ, sed nõ absolutum. Quod erat reliquum, quadragesimo die in duplicem erupit abscessum, quem etiã nõ probe interpretantur, cum per consensum abscessus in sedem putent Pythioni stranguriam accidisse: cum ipse scribat Hippocrates simpliciter, interim factam esse stranguriam, interim non sim-
D pliciter, sed adiungat illi abscessus nomen: vt primo de vulgaribus morbis libro, in secunda tem-
« pestate, vbi ita scribit: Solum vero bonum, maximumq; inter signa quæ fiebant, quodq; multos à
« maximis periculis vindicauit, hoc fuit, quibus ad stranguriam diuerterent, & in hãc abscessus fie-
« rent. Nam appellat etiam abscessus, qui excretione noxiorũ humorum sunt facti, nedum qui decubitu: & merito. Quo modo in dysenteriam alio loco, sic hoc loco in stranguriã factos ait abscessus. Nam mali humores, quos habẽt venæ, vtraq; expurgãtur excretione. Ergo id in ipsa secunda tẽpestate de vrinis, aliquanto ante locũ, quem modo protuli, hoc pacto scripsit: Stranguriosæ non
« nephriticæ, sed his alia pro alijs. Cum.n. per morbum ob renum affectionem stranguria fiat, hanc ipse ab ea quæ in secũda tempestate facta fuit, separans, ratione abscessus: adiecit, stranguriosæ nõ nephriticæ, sed his alia pro alijs.i. pro venarum vitioso humore, ac febribus huic succedẽtibus inciderunt purgationes, per vesicam excretis vitiosis humoribus, vt nonnunquam per intestina. Mordicatio itaq; ab excrementis, quæ acria erant, profecta stranguriam inducebat. Vesica.n. vt est ostensum, ad reddendam vrinam in stranguria prius properat, q̃ iusto sit eius modo impleta: duabus de causis, vel ꝙ eius non ferat qualitatẽ iam mordacis, vel ꝙ per debilitatẽ prius q̃ sit vrina coaceruata, vt pauca planè sit, grauetur. Eiuscemodi igitur Pythionẽ dicit abscessum habuisse: nec scripsit simpliciter, hoc pacto, stranguriosus, sed adiũxit, abscessus. Habet.n. in hunc modum

dictio: Suppuratio circa sedem, & stranguriosus factus est abscessus. At alterutrū cōmittunt, vt ea E
aut prætereant, aut male multi interpretes enarrent. Morari vero in ijs non est necesse, de quibus
semel hic statui dicere. Ego esse ducebam melius, quæ longo tēpore indagaui, & certo iudicio in-
ueni, hæc literis sola prodere citra vllam malorū interpretum reprehensionem. Sed quia quidam
ꝓpterea ꝙ nequaq̄ puerilibus disciplinis instructi fuerunt, nonnulli vero & natura ad intelligēdū
tardi existentes: vbi incidant in quorundā scriptorū nouas cōmentationes, hac ipsa sola capti no-
uitate eas celebrant: ideo sum adductus, vt semel aliqñ istorum interpretū mentionē facerē: cum
ēt ipse dixerit Hippocrates: Extraneū, qa non assequunt̃, celebrant præ consueto, quod iam bonū
sciunt esse, & absurdū præ aperto. Quare quò lectores nostrorū cōmentariorum præmoniti, qui
mores sint malorū interpretum, eos queant agnoscere, prolixius mihi hic certum est de his agere.
Nec vero quæratur quisq̄ de sermonis prolixitate, habiturus eū ad malas cognoscēdas interpreta
tiones pro adminiculo. Atq; est vnū istarum genus, quod in ꝓposito ægro quidam fecerunt, quo-
rum vnius ascribā ipsa verba, nequis me de illo existimet mentiri. Atqui Telluris ædes, intelligit
Cereris. Apposuit aūt ædes forte ad demonstrandam causam, vnde manuū illi tremor & morbus
incidit, vt illi cui propter mensium suppressionem, vt est verisimile, ꝙ otiata ea esset pars. Rursus
in sexto scribit, viro absente feriatā illo mēbro mulierem, sublatis ad os mensibus barbam produ- F
xisse. quod quid est aliud q̄ fœminā in virum mutatam? Sic igitur Pythiodorum coitu abstinet, ꝙ
ad solū fanum curam conferret, in morbum incidit. Hęc vnius est ex interpretibus oratio, q se ipse
hac re conuincit, ꝙ cū crebro Hippocrates qdem nominatim domicilia cōmemoret, hic non illo-
rū oīum enarrationem, sed plane paucissimorū conscribat. Nam si nō temere domicilia sint ægro-
rum prodita, sed indicent ēt aliquid quod ad artē faciat: q in paucis ægris eorū vim exposuit, præ-
terijt aūt in alijs, ijsq; permultis, parum suo functus est officio: vt, verbi gratia, de primo, quem in
vulgariū morborum libro primo descripsit. Nam Philiscus, inquit, qui prope mœnia habitabat.
Deinde: Epicratis vxor, quæ ægrotabat apud Archegetē. Tum: Erasinus, qui ad Bootæ torren-
tem habitabat. Mox, Clazomenīū, qui iuxta Phrinichidai puteum decūbebat. Postea de muliere
quadā: Dromeadai, inquit, vxorem, quæ filiā erat enixa. Inde de alia muliere, quæ in littore decū-
bebat. In hoc item tertio de vulgaribus morbis libro multos inuenias alios scriptos ægros ędibus
adiectis, vbi cōmorarētur, quas oīno non enarrāt. Ac Chærio, inquit, q apud Demonetū decum-
bebat. Deinde: Euryanactis filiā virginē ignis corripuit. Sub hanc: Quædam, quæ angina erat cor
repta apud Bitonē. Postea: Adolescentulus, q in foro Mēdaciū decūbebat. Et quid multa opus est
recēsere, cùm tali scriptura liber penè sit totus refertus? Sed ad institutū reuertamur. Qm̄ complu- G
res ita sunt descripti ægri, vbiq; oportebat, aut nusquā domicilia exponere. Verū hactenus qdam
interpretes librorū adeo contēnūt auditores, vt ego Alexādriæ quondā huiuscemodi audiuerim
de quodā ægro interpretationē in lib. I. de vulgaribus morbis descripto, illo capite, cuius est ini-
tium: Silenus, qui in Platamonis ædibus habitabat. Nam exponēdis Hippocrates ijs, quæ illi acci-
debant, ita scribit: Noctem insomnem duxit, multa verba, risus, cantus. His igitur acclamabat, qui
enarrabat librū: scilicet, σεληνιὰς erat. i. lunaticus. His præ admiratione discipuli in clamorem eru-
perunt. Nonnulli interpretes tam sunt arguta sedulitate, vt quærāt, vtrū in Platanonis habitaret
ædibus Silenus: Quidam per, m, Platamonis scribendū esse putēt, quidā per, n, Platanonis. Simili
ter quærunt isti interpretes, vbi dicit Hippocrates: Decūbebat in theatro, θεάτρῳ ne satius sit scri-
bere, an θεάτρῳ. At eos qui in his tempus terunt, reprobant: hos vero, qui per ea quæ in Prædi-
ctionibus & Coacis præsagitiōibus ꝓduntur, historiā ægrorum in his libris exponūt, multi suspi-
ciunt. Sed q̄ sint vitiosa, quæ in libro prędictionum sunt tradita, certis declarauimus cōmentarijs,
quos in illū librū scripsimus. Nam eius libri videt̃ auctor ex vno sæpe aut duobus priuatis exem-
plis sibi conspectis vniuersalia facere decreta. Demonstrauimus item multos cum concursus fa-
cere, ex genere dissimilibus signis coactos. Et vero etiā declarauimus eā doctrinam tam numero H
sa habere quæ concurrant, vt recenseri nequeant. Ad hæc illud est declaratum enarrandis ijs, quæ
scripsit auctor libri prædictionū, non posse doctrinā vllam esse meliorē, q̄ Hippocratis in præsa-
gijs cuiusq; virtutē signi sigillatim tradentis: neq;. n. aliter multis vnà coeuntibus quicq̄ pręsciri.
Proinde q vtrūq; legerūt librum, prædictionum & præsagiorum, satis scio oīa his aperta esse quæ
diximus. Iam siquis prius nostros commentarios in eos libros ęditos legerit, poterit ille citra illa,
quæ sunt nūc à me cōmemorata, prauitatem animaduertere eiuscemodi interpretationis. At qui
illos non legerint, ante volo illos vt hi consulant, deinde huc se recipiant audituri, & de ijs quæ di-
xi æstimaturi. Siquidem cum nuper quiddam in manibus sumerem de cōmentarijs, quos Licus
Macedo in hunc librū conscripserat, in expositione Pythionis tria ostendi capita ex prædictionū
libro citata, q in primo ad verbū sic dicebat: Tremula, obscura, palpantia deliria, magnam denun-
ciant phrenitim, quod Didymarcho accidit in Co. In secundo sic: Tremores, si sudoribus super-
ueniant, repetere consueuerunt. Ac tertium his erat verbis scriptum: Vrinæ à turbulentis vigilijs
decolores cum nigris suspensionibus, deliriū portendunt. Hæc ex prædictionibus capita à Lyco
sunt ascripta, quasi ita Quintus in expositione huius Pythionis dixisset. Mihi vero, quando com-
pulsus sum errores reprehendere (licet prioribus id commentarijs vitauerim.) operæpretium

A videtur istorum interpretationum prauitatem detegere. Primum ijs, quæ dicta de Pythione sunt, non congruit illud ex prædictionibus caput. Neq. n. cum silentio, neq; magnopere phreniticus fuit. Nam cum librum prædictionum enarraremus, quæ sint deliria cum silentio ostendimus: & quare magnopere ea phrenitica appellauit: quorum fuit in Pythione neutrum. Siquidem nec cũ « silentio delirabat, & modice insaniebat. Secundum caput, in quo dicit: Tremores, si sudoribus su« perueniant, repetere consueuerunt: contrarium demonstrat casus Pythionis. Nam non succedebant, sed à primo vnà inuadebant, posteaq; die decimo sudauit. Itaq; nõ videntur tremores sudori« bus, sed tremoribus sudores successisse. Reliquum & tertium caput, vbi ait, vrinæ à turbulentis « vigilijs decolores cum nigris suspensionibus deliriũ portendunt: recte atq; ordine esset citatum à Lyco, si Pythion vigilasset primum vnà cum turbatione, & vrinam reddidisset nigris præditã suspensionibus, itaq; desipuisset postea: verũ quia neq; minxit talia, nã nubilosæ suspensiones pmul tum à nigris distant: neq; à vigilijs turbulentis phreniticus euasit, sed à primo statim die delirauit: nõ est recte adductũ. Nam qd causæ erat, quin diceret suspensiões atras, deinde vigilias primo aut secũdo die, Post has rursus primo die: mox deliriũ? Immo vero Lycus ipse cũ vocabulũ nubilosæ interpretaref, non fuit ausus dicere ab eo atras denotari. Quare superfluo hæc adiecit (si quidẽ di-
B cendum est superfluo nõ modo ad ppositum inutilia, sed ẽt omnino falsa.) & præcipua quæq; Hippocratis sermonis neglexit aduertere, Quæ tremorũ affectio sit: Qui in tremulis manibus locus affectus: Vnde varia sputa, & multa his succedẽtia: de qbus ego disputaui. Omnino. n. nihil horũ considerauit, & quod prorsus non erat inquirendum, pro questione sibi obijcit ad verbum, sic:
« Septimo die os est distortum. Videf quod hic narrat, cũ dicto pugnare, quod in aphorismis sic ha« bet: In febre non intermittente si labrum, vel oculus, vel nasus, vel supercilium peruertatur, vel non « videat, vel non audiat, debili iam corpore, quicquid horum euenerit, mors in propinquo est. Hæc Lyci est oratio, sibi in eo scrupulum mouentis, quod omni vacabat ambiguitate. Nam in aphorismis dixit, corpore iam debili. Atqui Pythioni nõ debili distortũ os est. Iam ẽt extricando ipse hoc quod posuerat Lycus, nihil ad solutionem attulit aliud, ac idipsum, quod nũc diximus. Itaq; quod erat apertum, tanq̃ dubium, pposuit. Aliorum quæ ad artem referunt, nihil quęsiuit, nec quæ esset Pythioni affectio, ob quã antedicta symptomata sint cõsecuta, nec qui locus, aut qui eẽnt affecti. Ac ne de sanguinis missione qdem prætermissa admonuit. Humorũ & tẽperamẽtorum nõ nunc tñ, verum nec loco alio vllo in enarrandis ægris, aut cœli statibus mentionẽ fecit, quæ in primis Hippocratis librũ enarranti erant considerãda: Sicuti si Asclepiadẽ interpretaretur, pori & tumo-
C res incõpactaq; elementa & latio ad tenuitatẽ erant illi declaranda, q ad hæc ille principia omnia reducat. Calidum vero, frigidum, humidũ, & siccũ Hippocrates causas statuit, quẽadmodũ aerem in animantium corporibus. Itidem quatuor humores inter sese temperamento distantes sanitatis auctores æque ac morborũ esse: Sanitatis, vbi ex æquo sint inter se moderati: Morborum, vbi eorum maior sit aut minor copia, aut de propria sede cõmigrarint in alienam. Itaq; ad hæc principia etiam qui ante Lycum & Quintum aliquẽ Hippocratis librũ enarrauerunt empirici vniuersa referre student, velut in fabula agunt qdam solam, quã habent impositam, personam. Nam vt Erasistrati interpres recte de humoribus & temperamentis silcas: ita si quicq; dicere in scripta Hippocratis instituas, merito ad ipsius vocem interpretationẽ dirigas. Fortasse ergo vt adulterino æmulo Hippocratis, veniam dare Lyco, vbi offendere videatur, æquum sit: ni hoc exprobres, q cũ interpretationes scribere non valeat, agat fabulã, qppe quod est assimile huic, si aggrediaris comœdiam vel tragœdiam, cum actor esse nequeas. At vero si ad hos te conuertas, q Hippocraticos sese nuncupant, vbi iuxta ac alieni & adulterini sectatores errant, immerito illis ignoscas. Iam cũ istorum errores absint non solũ ab Hippocratis sentẽtia, sed ab ipsa rerũ veritate, duobus eos nominibus insecteris. Siquidem melius est nihil, atq; si ambobus interpres his scopis constet, vt simul
D & consentanea cũ scriptore & vera dicat: q alterum tñ obseruat, hoc est reprehendendus, q dimidium corruperit totius. Interpres vero, qui neq; vera dicat, neq; consentanea cum auctore libri, maxime censendus est peccare. Sabinus qdem eiusq; auditor Metrodorus germanissimi illi quidem inter priscos Hippocraticos habiti fuere: est tñ, male vbi videatur Hippocratẽ enarrare. Ver« bi gratia, in proposito ægro ita ad verbũ dicunt: Nam vt conuulsio à vacuatione & repletione pro« ficiscitur, haud aliter tremor, q parua est conuulsio, à contrarijs efficitur. Ac causa qdem, quãobrẽ « hæc vitia fiant, dogmaticorum virorũ est, nõ empiricorum, attendere. Attamen ea cognoscere, & « discernere alterum ab altero posse empiricis est necesse. Hac sanè in re primum videtur Sabinus falsus, q paruam dixerit conuulsionẽ tremorẽ esse. Nam toto genere inter se differunt hi affectus. Nihil vero nũc interest, affectus voces an symptomata, functionũ noxas. Neq;. n. affectiones certe sunt in solidis animalis partibus, vt oedema, & inflãmatio, & scirrhus. Sed sicut actiones dũ fiunt, consequuntur vt existant, nõ qa constanter & secundũ habitũ insunt: ita & affectus quoq; earum. Nam cum ois in actione positus motus sit: sitq; quidam in animalibus motus voluntarius, vt alter inuoluntarius & naturalis: offensæ voluntarij in motibus fiunt musculorũ, à qbus etiã cum secundum naturã fiunt, scimus obiri. Sed quod in eis est secundum naturã, vnum est & simplex. Quod est præter naturã, in primis fit duabus differentijs, aut præter voluntatẽ, aut de voluntate, non tñ

ſecundum naturam. Sed hoc loco ſecundum appetitum dicas, an ſecundũ volũtatem, nihil inter- E
eſt. At vero motuũ, qui citra voluntatem fiunt in volũtarijs inſtrumẽtis, quæ ad motũ ſunt cõpara
ta, hæc conuulſio, illa vocatur palpitatio, alius rigor, inter ſeſe diuiſi. Sed plene de his integro volu
mine diſſeruimus. Iam motus volũtarius, qui nõ ſecũdum naturã obitur, vna eſt forma, q tremor
appellat̃: de quo neceſſariũ eſt, qm̃ alios huius gratia attigimus, hic verba facere. Fit ergo tremor
non tm̃ in muſculis affectis & neruis, ſed etiam bene valentibus, vbi qs vltra vires onus attollere
moliatur, aut manibus baiulãdo, aut imponẽdo humeris. Itaq; nõnulli cõſpiciuntur robuſtiſſimi
adoleſcentes, dum onus portant prægraue, cruribus tremere, maxime vbi aſcendere ſcalãs tentẽt.
At illis quod in maximis molibus, hoc ſenibus & alia ratiõe infirmis vſu venit in minoribus. Nã
ſunt hæc etiã grauia imbecillibus. Sunt iam etiã certe affectus animi, q tremorem inducunt. Nam
in libro de humõribus dictum eſt, per abruptum trãſeunti, metu ſcilicet vires deijciente crura tre-
mere: nec non ſiquis alius in ſe inuadentẽ conſpicatus beſtiam ſit, aut latrones aut hoſtes metuat.
Recte igitur in cõmentario de tremore, cõuulſione, & rigore, ex infirmitate viriũ ſemper tremo-
rem fieri demonſtrauimus. Quæ qm̃ ſua ſponte interim ſint infirmæ, interim ꝑpter affectum ani-
mi, aut etiam haudquaq̃ per ſe affectæ, ab onere graui hoc patiũtur: tres eius cauſarũ eſſe diximus
differentias: inſtrumentorũ intemperiem voluntati attributorũ, affectũ animi, grauitatẽ oneris. F
Quare ſi, q nec metuat, neq; molem ſuſtineat, tremat, alterum certe, aut organorũ eſt intẽperies,
aut in ipſo corpore põdus circa muſculos aut neruos. Verũ ſermoni nõnulla ſubeſt dubitatio, de
qua in cõmentario de tremore, conuulſione, palpitatione, & rigore verba feci. Nam quibuſdam
videas manus & caput tremere p̃ter eorũ mẽbrorũ mouendi ſtudium: ac ideo eſſe ſalſo videtur di
ctum, ſi inſtituerit qs aliqd agere euenire. Cæterum ſi intelligas reclinata in ceruicale ceruice ſiſti
capitis tremorẽ: manibuſq; depoſitis, ſic ne has qdẽ tremere: credes eſſe recte dictũ, qbus ociatur
quodcunq; mẽbrũ, hoc eſſe à tremore immune: Sin attollant, aut ſublatũ illud ſeruent, tũ ſympto-
ma illud incidere. Tm̃.n. abeſt vt qui ita agunt, muſculis quieſcant, vt oppoſitos inter ſe muſculos
ſimul moueant. Vt in manu, qui attollunt, et qui hoc mẽbrum detrahunt, extendunt eã & flectũt:
& validiorum viriũ eſt opus his, q manum in angulũ ductam ſublimẽ ſeruant, q̃ qui extendũt aut
flectunt. Nam q extendũt, vno genere muſculorũ operãtur, quod cõparatũ eſt ad id operis, ſerian
tibus interim ijs, qui flectunt eam. Atq; cũ flectunt, agunt ijs qui ad flectendũ ſunt accõmodati: &
in ocio ſunt, q extendere poſſunt. Quòd ſi eleues in angulum ductam, & ſublimẽ retineas manũ,
nec flectas, nec extẽdas: vtriſq; muſculis æqualiter operaris, vt in tetanis quos vocãt. Eſt igitur nõ
minori robore opus ijs, q in eadẽ figura vel crus, vel collũ, vel manũ ſeruant citra fulturã ſolidi cu- G
iuſpiam corporis vehentis ſuſtentantiſq; mẽbrũ. At cũ longe partiũ ponderi, quæ vehũtur, vires
motrices præſtant, citra negociũ attollunt, citra negociũ eas ſublimes ſeruãt. At vero ſi multo ſint
inferiores, ſicut in reſolutis, haudquaq̃ poſſunt eleuare. Quæ ſi pares ſint, viciſſim ſuccũbũt: vincẽ
tes ſeruant immotam manũ ſublimem: ſuperatæ, delabi ſinunt. Hoc mihi cogita continẽter in hũc
modũ fieri, vt ſimul ac ſuperiores ſint, mẽbrũ ſuſtollant, mox victæ à mole horum quæ eleuantur,
permittant peſſum ire: ſimulq; vires illorũ rurſus victrices corripientes ipſa iterũ erigere ſtudeãt:
deinde cum ſingulis tẽporis momẽtis fiat hæc viciſſitudo, vt quod eſt infra, confeſtim attollatur,
& quod membrũ alleuat, extemplo detrahatur, nõ prorſus inconcuſſum ſeruetur & ſtabile mem-
brum, tum nec motus habeat in vtrãq; partem inſignes, vt qui breuibus interuallis & temporum
& locorum ſeruẽtur. Atq; talis eſt motus tremor, vt quæ longius ſum in libro ſupra cõmemorato
perſecutus, paucis complectar. At quæ fit in morboſo rigore partium concuſſio, abſq; voluntate
obitur & contrariorum motuum magnis interuallis ſeſe mutuo excipientium vnà cum frigoris
ſenſu. Huius alius affectus eſt quodam modo germanus, muſculorum & neruorũ, quæ conuulſio
appellatur: ac in eis per totum ſimilis illi atq; ijſdẽ organis fit motus, q cum de voluntate mouean-
tur, fit: cæterũ in eo tñ differt, ꝙ præter volũtatẽ, vbi conuellũtur, mouent̃. De palpitatione neceſſe H
hoc loco non habeo diſſerere, ne cogar ſimul de pulſu dicere, q aliquid habere cũ palpitatione cõ-
mune videtur. Satis.n. iam vel de tremore ꝑductus mihi eſt inuito ſermo in explanatorio libro.
Qui aũt ad vnguem volet oĩa prædictorum ſymptomatum perſpicere dignotionẽ, & originem,
legat licet librum, vbi illa exacte oĩa tradidi: qñ & de ſingultu, tuſſi, ſternutamẽto, & nonnullis id
genus alijs motibus egi in cauſis ſymptomatum, vbi dignotiones & differẽtias motuum, tũ vero
ẽt cauſas, à qbus ꝓcedant, percurri. At Sabinus in oĩbus illis nunc plus nunc minus præterijt. Itaq;
contra Quintus & Lycus vt iſto ſaniores ꝓbandi ſunt, ꝙ ne aggreſſi qdem de his ſint dicere, ſed
vt empirici interpretationes fecerint. Tametſi empirici qdam, vt dixi, in fabula impoſitam perſo-
nam agant, Hippocratis librum enarrantes vt Hippocratici, Eraſiſtrati aliquem & Herophili, &
Aſclepiadę, atq; aliorum iſtorum, perinde ac ſi de cuiuſq; ſint eorũ ſecta. Igitur quod ſemper dico,
vbi hic quoq; cõmonuero, aliò tranſibo. Singulorum, quæ ſcire medicus debet, priuatim eſt diſci-
plina tradenda, ac tum ad enarrãdos accedendum libros Hippocratis: & cõcluſiones demonſtrã-
dæ ſingulis locis memoriæ gratia, at ipſæ tñ demonſtrationes nõ cõmemorandæ. quod qdem nos
præſtitimus: ex his vero qui in opera Hippocratica ſcripſerunt explanationes, nemo quiſquã, cæ-
terum lapſi ſunt in his oẽs. Etenim alia eſt, quæ ipſas res tradit inſtitutio, abſoluta conſtans fuſaq;
explicatione:

A explicatione: Alia, quæ in explanatione consistit librorum: cuius non est vtriusq; idẽ institutum.
Nanq; quæ per fusam explicationem fit, spectat veritatis inuentionem. In explanationibus, ꝓpo-
situm est sententiã eius, quod vetus est, cognoscere. Qui ergo ante singula exacte didicerit, hunc
deniq; ad veterum librorum explanationes accedere oportet: vt tñ primum veteris sensum valeat
inuenire: secũdo loco, recte'ne ille, an secus sit assertus: simulq; admoneat demõstratorũ in opibus
de vnoquoq; medico ꝑcepto. Qui vero interpretes suis dictis nequeunt demonstrationẽ inferre,
auditores loquacitate obtundunt: itaq; à scriptoris sententia retrahunt, volentes sua verba ex illis
fidẽ habere. Quãobrem de capite ad caput transeunt, quæ ne ipsa quidẽ quicq̃ ad rem propositam
referunt. Porrò fieri non posse, vt in explanationibus demonstrationes disputationũ, qbus pariũ-
tur sciẽtiæ, scribantur, ex iam dictis planum est. Nam qñ Hippocrates nõ in Pythione modo, verũ
in multis etiam ægris ꝑdictorum symptomatum meminit, si qdem nusquam demonstrationibus
cõprobes placita, nullã animis discipulorũ, quæ scientiã pariat, doctrinã infundes. Quòd si tradas
in quibusdam ægris demonstrationes, in qbusdam prætereas, atq; in primo morborũ vulgarium,
verbi gratia, eas oẽs ꝓsequare, in alijs ad illas reijcias, facies tu quidem, quod diximus, vno in libro
absolutissimam tradendo cum demonstrationibus doctrinam, in cæteris eius conclusiones addu-
B cendo. Sed id ipsum tñ vtroq; est modo absurdũ. Nam in primum vulgariũ morbotum librum,
si hunc enarres, primum quinquaginta cõmentaria sit necesse scribere, & singula aut bina in sin-
gulos alios. Itaq; cogeris, si aut præsagia aut aphorismos legere velis, ante quinquaginta illos li-
bros euoluere interpretantes primum librũ morborum vulgariũ. Haud secus si ab alio quopiam
cœperis cõmentaria scribere, in illum quinquaginta scribes. Qui autẽ alium legere volet, ante oĩa
necesse habebit quinquaginta illos libros legisse. Atqui multo prestabat singulas questiones, vel
precepta, vel quolibet noĩe appelles, esse singulis descripta libris, atq; hos tñ consulere, vbi firma
imbui scientia de ijs voles, quę in ipsis prodita sunt. Ideoq; nos cum de tremore, conuulsione, pal-
pitatione, & rigore, tum de alijs oĩbus lucubrationes ædidimus separatim, & demonstratorum
in interpretando vsurpamus conclusiones: At Sabinus, cum neq; demonstrauerit vsquã, qd inter
hos quatuor intersit affectus, tremorẽ, palpitationẽ, conuulsionem, & rigorem: neq; vllam, si non
plane veram rationẽ & demonstratiuã, at verisimilem adduxerit, primum esse tremorem asserit
paruam conuulsionem: paulo post speciem esse tremorẽ cõuulsionis dixit. Verum quò me ocyus
his reprehensionibus, quas inuitus institui in improbos interpretes, explicem, esto tremor con-
" uulsio, aut conuulsionis species. Iam ab eo discamus, quo modo Pythioni inciderit. Stomachum,
" C inquit, homo affectũ habebat: atq; manus, quæ cũ illo haberent consortiũ, tremebant. At nec in-
cõmodum illi vllum fuisse ad stomachũ docere quisquã potest, ꝙ nullum sit symptoma noĩatum
in narrandis Pythionis accidentibus, qđ indicare stomachi valeret vitiũ. Nec stomacho esse quicq̃
cũ manibus cõmune ostenderunt. Nam ipse ait fieri tribus modis consortia, aut ꝓpter viciniã, aut
ꝓpter familiaritatẽ vel generis vel operis: Generis, vbi neruosum neruoso, venosum venoso, arte-
riosum consentiat arterioso: Operis, cũ mãmæ & thorax partibus genitalibus. Sed in nulla harum
cõmunitatum consentire manus possunt cum stomacho. Neq;.n. officium his est cõmune, neque
neruorum consensus, quãobrẽ in manibus neruosum genus in cõsensum veniat stomachi affecti.
Nam stomacho à sexta deducta de cerebro propagine tribuuntur nerui: Manibus à spinalis me-
dullæ regione ad sextam, septimam, & octauã vertebrã. Itaq; quæ à sexta cõiugatione partes sunt
neruos consecutæ, has stomacho consentire, non manus, conueniebat: Atq; de tremore hæc nu-
gantur, qui propter abstinentiam veneris ducũt nimiam humorũ copiam Pythionẽ coaceruasse.
Quanq̃ venus vt vacuatione plenũ fieri nõ permittat corpus (tribuamus sanè hoc illis.) stomachũ
certe labefactat nõ mediocriter: cũ eum veneris abstinentia, etsi corpus impleat, cõfirmet vt quod
maxime. Nam nõ parũ absurdũ sit cẽsere, siquis moderate viuat repleri humoribus hũc: Neq;.n.
D his, sed ociosis corpus impletur. Quòd siquis à venere se cõtineat, exercitetur tñ more athletarũ,
fossorũ, & messorũ, aut artẽ agentium aliquã manuariam, non colligatur humorũ copia. Verum
qa quæ sciunt, hæc nequeunt reticere, vsu venit serò discentibus dicere planissime pugnãtia, dum
importune verba funditant. Quid.n. attinebat scribere, dixisse Democritũ paruum morbũ comi-
tialem concubitũ esse: & Epicurum, nunq̃ prodesse veneris vsum, preclare agi si nõ officiat: Nam
? ista oratio ad ægrotantes ob immodicam venerẽ pertinet, nõ ad eos qui diuersam instituerunt ra-
tionem viuendi. Et qdem Sabinus hæc scripsit, nõ videns quæ insit in verbis pugnãtia. Iam vero
absurdissimum est ob continentiã veneris delirasse Pythionem. ferunt enim aceruatã in cerebro
geniturã, multitudine id opprimentem, delirij symptoma efficere, vt solet os premens in capitis
fracturis & nostra manus creare deliriũ. Quare iam monstrat, non se cuiq̃, cui terebra adigeretur,
affuisse. Cum.n. aut digitis premas vnà cum mẽbranis cerebrum, aut per vocatas membranarum
custodes, aut etiam ante perforationẽ os cõpressum has premat partes, deliria nõ existunt, sed so-
pores alti opprimũt, motusq; & sensus perit: nã soporantur interdum magnopere ita affecti, vt in
vehementibus apoplexijs. At vero cum etiã varia sputa dicant genitura retenta accidisse, præstat
illos nihil confutare. Nam qui reprehendit sedulo, quæ nulla sunt digna sedulitate, seipsum afficit
contumelia. Atqui non hæc modo, sed longe protulerunt plura haud dissimilia illis: de quibus est

hoc vnum: Abscessum ad sedem aiunt ortũ Pythioni, ꝓpter loci vicinitatẽ, quo genitura excernitũ. E
Et abscessus in sede comitẽ fuisse stranguriã. Deniq; alia etiã afferunt, qbus adducaris veneris con
tinentiam non paucorũ esse nec paruorũ auctorem morborũ. Et hæc cum scribant in propositis
exponendis ægris, Democritum ꝓferunt & Epicurũ nihil vnq̃ ꝓficere affirmantes venerem. Et
quod oĩum est sapientissimũ, vt cõuulsio, inquiũt, comitatur repletionẽ & inanitatẽ: ita cõsequũ-
tur libidinẽ & cõtinentiam cõmunia symptomata rationis & neruorum affectorũ. Proinde horũ
nos sapientia inducti, ac fidem eorũ verbis habentes, ne Athletis qdem à venere permittemus ab-
stineri, ne forte hinc conuellantur, aut desipiant. Hæc scilicet omnia, insuperq; cætera, quæ narra-
uit Hippocrates accidisse Pythioni, iactant, perinde quasi illius morbo coitus abstinentiã præces-
sisse plane ipsis sit certum: tametsi initio dixerint verisimile esse à coitus abstinẽtia (quã illi ἀνοχὴν
vocant,) hæc accidisse Pythioni, deinde obliti eius, quod initio modeste dixerant, verisimile esse:
ac si plane ita se haberet, orationẽ instituũt. Et qdem vt apud Telluris ædem cõmemoraretur, cur
à venere sese cõtineret, nihil erat causę, q nec sacerdos, nec æditurus esse deæ. Omnino enim de eo
Hippocrates ampliorẽ mentionẽ faceret, q̃ q iuxta Telluris templum habitabat. At si ẽt æditurus
aut sacerdos esset, nõ erat illi in perpetuũ necesse, vt à venere abstineret, quo modo si Dianæ esset
vel Palladis sacerdos. Cæterum quod dudũ dixi, reprehẽdere sedulo, quæ sedulitate sunt indigna, F
est absurdum. Quare iam finem eorũ faciam, quę interpretes in Pythionem cõmiserunt errorum,
ac me ad ꝓximum ægrum conferã Hermocratẽ, meoq; instituto interpretabor, parua habita illo-
rum ratione, quæ scripserunt qdam perperã, nisi multum res vrgeat. Sed prius de notis dicam.

De notis, quæ sunt singulis ægrotis adiectæ.

Miror huius libri, vt aliorum etiam Hippocratis multorum infelicitatem, quorum hi sunt dissi
pari, illi aliquid habent scriptis Hippocraticis adiectum. Rectius dicam fortasse infelicẽ nõ fuisse
librum, cæterũ eius nos lectores, qui tp̃s in re perdimus inani. Ad exitum igitur narrationis euen
torum Pythionis ascripta est. Primum. Π. literæ nota, rectam habẽs in medio lineã sic, ΠΙ. vt qui-
dam scribunt noningentorum notam, deinde scripta est. Π. literæ nota, nihil in medio habens.
mox. OY. sub quã. M. postremo. Y. Coacti igitur sumus, notæ hæ quid significẽt, inuestigare, idq;
incerti, Hippocratis'ne sint, an alius ista singulis ascripserit ægris. Verum nobis cũ hoc ipsum cõ-
pulsi indagaremus, in mentem venit: Si vt hoc in libro eas inuenimus notas, sic in alijs etiã libris
vulgarium morborum oĩbus cõperissemus, narrationi eorũ, quę ægris acciderunt, ascriptas: non
sit fortassis ab Hippocrate dicere ascriptas absonum. Nunc cum neq; in alijs libris inueniantur,
neq; etiam in ipso hoc tertio in oĩbus æque exẽplaribus: merito in suspicionem non nos tm̃ veni- G
mus sed maiores etiam nostri, ab aliquo esse ascriptas, fortasse q discipulos detineret, vt posset de-
clarare quasi quid mirificum, quod vnaquæq; earũ denotaret. Potuit ẽt cõpendiũ sibi quis soli fa-
cere vtilitatis, quã caperet ex singulis ægris: vt in hoc ipso, quẽ cõmemorauimus Pythione, quod
deductã per medium lineam habet. ΠΙ. videtur πιθανόν. i. verisimile significare. sequens. Π. πλῆ-
θος, id est abundantiã. à quo statim. OY. scriptum, οὖρον, id est vrinã significare videtur, vt ex ambo-
bus significetur πλῆθος οὔρων, id est abundantia vrinæ. deinde. M. quadragesimum nobis diem ob
oculos ponere. Y. ὑγιείαν, id est sanitatẽ: atq; hæc ambo interpretari, quadragesimo die hominem
conualuisse. Et collectã ex oĩbus notis hanc esse sententiã, Verisimile esse ob abundantiã redditæ
vrinæ propulsatum ipsum morbum esse, & persanatum hominem quadragesimo die. At hęc non
inueniri ascripta hoc modo in oĩbus exẽplaribus ante dixi. Nunc dico, nec in qbus inueniuntur,
in his oĩbus primum ægrũ habere talẽ notam. Ergo quæ exẽplaria notas habent in fine ascriptas
narrationis de Pythione, hunc habent in modũ scriptas, ΠΙ. Π. OY. M. Y. Porrò q rationi con-
sentaneũ sit vtraq; notã, quod modo dixi, significare, cõfirmant illæ, quæ alijs sunt ægris adiunctę.
Nã vbiq; adiacet. ΠΙ. lineã habens mediũ intersecantem. Ad finẽ vero superstitibus. Y. additum
est, ὑγιείαν denotans, id est sanitatẽ: Defunctis. Θ. quod scilicet θάνατον. i. mortem indicat. Prima igi- H
tur, qñ ea significare vidẽtur quæ diximus, & media sint ꝓbabilia: qppe quæ Hippocratis de ægris
orationi esse cõsentanea possint: nobis qdẽ inanis labor in Pythione cõfectus est, & in alijs confi-
ciẽ, tp̃s frustra terentibus. Sophistæ vero talibus exponẽdis vt vates qdã suspiciunĩ à discipulis.

ÆGROTVS II.

Hermocrates qui ad nouum murum habitabat, igni est correptus: cœpit caput illi, lumbusq; dolere, hypochon- 5
drium molliter intendebat, lingua initio adusta fuit, statim obsurduit, somnum non habuit, sitibundus non admo-
dum, vrinæ crassæ & rubentes, depositaq; non subsidebant. ab aluo, combusta & non pauca exibant. Quinto die
reddidit tenuem vrinam, suspensiones habebat, nec subsidebat: Sub noctem delirauit. Die sexto auriginosus euasit,
omnia exacerbata sunt, mente non constabat.

Nec desinunt hic nugari quidam interpretes huius libri: sed ideo esse aiunt scriptum ad nouũ
murum, quòd recens calce inductus homini obfuerit. Alij ab his dissentiunt, seduloq; student
ostendere non propter calcem appellasse eum nouum murum, verum q præter morem exclu-
sis ventis, & cum iam ædes, in quibus Hermocrates commorabatur, non bene perflarentur, mor-
bus hominem corripuit. Verum de loco satis, ac potius, vt id quod est dicam, nimium. De

his iam

A his iam quæ illi acciderunt, porrò videndum est, ac eorum quæ aliàs demonstrauimus, reuocanda memoria: de quibus hoc est: Tria esse prima febriũ genera: vnum earum, quæ diariæ appellantur: alterum hecticarum: tertiũ earum quas acutas vocant comites putridorum humorum. Atq; ex tertio horum genere febrem afflixisse Hermocratem hinc cõstat, quod cum incipit de illo facere verba, statim dicat Hippocrates: Igni est correptus. Nam vt in alia historia scripsit: Quidam incalescens cœnauit: vt hoc vocabulo calens, febris mediocritatẽ ostenderet, quæ cœnatum tenebat: ita hic ignem appellauit validam febrem. At caput quoque illi cœpit dolere vnà cum surditate. Itaq; ex his in caput liquet inuasisse quandam humorum abundantiam. Declaratum iam est frigidioribus & pituitosioribus succedere somnos veternosos lethargicaq; mala: Calidioribus aut prorsus mordacibus vigilias & deliria. Proinde cum vigiliæ eum tenerent cum surditate, & capitis dolore lumbisq;, suspicari replentes caput humores consentaneum erat mordaciores esse. Vsu venit porrò his, vbi cum calida febre & flagrante cerebrum offendãt, sequi, vt didicisti, deliria. Quòd si duos dies aut tres, aut quatuor hæc symptomata durent, certius præscies delirium. Id quod hic accidit Hermocrati. Nam exponendo quinto die scripsit delirasse hominem. Iam vero febrem fuisse qualis dicta est, vel linguæ indicat symptoma. Quid nãq; dicit: Lingua in prin-
B cipio adusta fuit. Hoc enim nomen eam omnino siccam significat fuisse: potest etiam nigram. Atqui in tali lingua, febreq; tali, si absit ingens sitis, alterutrũ indicat: aut mentem læsam ęgri esse: aut ventris naturalem facultatem, qua subinde cibos appetimus, emori. Porrò cum narrationi hæc sunt adiecta: Hypochondrium mõlliter intendebatur, in iecinore conijcias febrilis affectionis originem extitisse. Quia enim singulari numero quem vocant, dixit hypochondrium, alterum tantum indicat non vtrunq; fuisse intentum. Quando autem aut dextrum sit necesse aut sinistrum hypochondrium nos accipere, dextrũ fuisse intentũ sit verisimilius propter excellentiã, qua præstat alteri. Siquidem talia citra appositum & distinctiones proferunt. Atqui etiã modus ipsius febris, & ipsius adustio linguæ satis iecinoris affectum indicare possunt. Nam intentionẽ, quæ dicitur fuisse mollis, hypochondrij constat veluti vacuam indicare. Nam vacuum significatur ex molli. Huic est oppositum cum tumore, quemadmodum tẽsum laxo. Ac si ita diceret, dextrum hypochondrium intendebatur, sed citra tumorem: vel quia non magna fuerit inflammatio iecinoris, vel in simis partibus duntaxat, quibus ventriculum amplectitur, cum gibba nondum vnà cum simis in tumorem essent eleuata. Iam ventris combusta excrementa etiam ignitionem huius visceris indicãt. Quare si vrina ad hæc letalis accessisset, celerrime perijsset homo. At
C quia vt talibus, erat mediocris, fieri speres posse vt producatur morbus. Nam bonæ quidẽ vrinæ haudquaq̃ in isto affectu incidant. Rubræ vero spatio longo laboraturum hominẽ, non tñ planè moriturum arguunt: vt in commentarijs in librum præsagiorum & prædictionum planum fecimus, vbi eius libri reprehẽdimus auctorẽ. Nam quæ alia de occasione ægrotantibus acciderunt, quia ad aliud refert, errat. Iam in ijs cõmẽtarijs prolixius sumus tum phrenitidis peculiaria signa persecuti, tum quod in libris Hippocratis citra cõtrouersiam germanis, de quibus pręsagia sunt, vniuscuiusq; facultatẽ signi exacte & sigillatim explanauit. At de rubris vel pręrubris vrinis verbũ nullum fecit. Sed de subrubra vrina cum mentionem facit, simul prærubrarũ vim indicauit. Atq; adeo de subrubris vrinis hęc scribit verba: Si vrina fuerit subrubra, ac subrubrum, quod subsidet, diuturniorẽ hæc quidẽ morbum quàm prima significat, sed admodum tamen salubris est. Cum ergo sit subrubra, pręter cęteras salubris quidẽ, longius tamen quàm prædictę trahat, quas ocyus dixit morbum exoluere: quæ magnopere sunt rubræ, longius significabunt spatium, cæterum non mortẽ quantum ex seipsis, neq; delirium. Siquidem per flauam bilem in cerebro exundantẽ deliria oriuntur, quemadmodum si ea sit adusta, vt iam transeat in atram, μανιώδη, id est furiosa. At vero sanguinẽ abundare crudiorem & serosiorem rubra indicat vrina, qui in venis videlicet
D iecinoris & profundi corporis continetur: vt flauam bilẽ ruffa & ãtra. Quid igitur venit in mentem cum alijs non nullis, tum Lyco, vt hunc approbarent, qui in prædictionibus scripsit: Surditas vrinaq; prærubra, in qua suspensiones non subsideant, delirium nunciant: qui morbo regio si corripiantur, malum est. Apparet enim ex ijs, quæ hoc sunt loco de Hermocrate tradita, auctorem illius libri vniuersale collegisse præceptum: sed longe aberrat & ab rei ipsius natura & Hippocratis sententia, tum vero ab ijs, quæ in ægrotis obseruantur. Nam rei natura demonstrat siccos temperamento humores & virtute mordaces in cerebrum elatos concitare vigilias & phrenitim: id quod in commentarijs de locis affectis ostendi. At Hippocrates tales humores cognouit, flauam & atram bilem: humidum vero succum & frigidum, pituitam: mitissimum autem simulq; nobis familiarissimum, sanguinem: præterea vrinam serum esse humorum in venis contentorum nos ille docuit. Quare ratio conuincit, vbi amplior semicrudus sanguis per vrinam expellatur, rubram eum hanc efficere, atque ideo diuturnum fore morbum, quòd requirat scilicet ad concoctionem longius spatium sanguis: siquidem spatio temporis fiunt concoctiones. At non erit talis morbus, vt ab vrinis exitiosus, neque phrenitidi obnoxius. Sed non oportet hic nos longiores esse, posteaquam istarum iam orationum in commentarijs in prædictiones importunitatem prodiderimus. At enim cum crassas etiam fuisse indicet nec subsedisse vrinas,

planè

planè sunt illæ ex conturbatis & turbidis, vt solet hic appellare, quæ semper turbationem cru- E
dam annunciant multo præditam spiritu flatuoso, vt mustum. Quo fit, vt capitis dolores his
vrinis sint adiuncti, q̃ spiritus caput cum calidioribus succis petat: à quibus merito intenduntur
vigiliæ,& periculum est delirij futuri, si acrimoniam humores obtineant. Hæc cum statim ab ini
tio Hippocrates cũcta exposuerit & symptomata et signa Hermocrati accidisse, deinde nihil de
diebus proximis prodiderit: durasse hæc ad quintum vsq; diem innuit omnia, ac tum se demum
ad alia accessisse enarrãda, vbi aliqua ex parte variassent. Proinde quinto dicit die, illũ reddidisse
vrinam tenuem, quare ad eius diei expositionem transeamus. Quinto die reddidit tenuem vri-
nam, suspensiones habebat, non subsidebat, sub noctem delirauit. Cum primũ est immutata pri-
ma vrina,& desipuit homo, die quinto scripsit Hippocrates, preterita, vt diximus, tertij & quarti
diei declaratione, nimitum q̃ eadem permãsissent in his symptomata. Quare de tenuibus vrinis
reuocemus ad memoriam, quid in præsagijs dixit his verbis: Qui tenuẽ crudamq; diutius vrinã
reddunt, si cętera vt superfuturis portendãtur, his abscessus in regionibus infra septum transuer-
sum expectandus est. Itaq; altero modo crudus esse morbus significatur per tenues vrinas, vt etiã
per crassas, vbi non subsidant. Siquidẽ conturbatę, sed dum depositę sunt subsidẽtes, concoctio-
nis alicuius indicant initium, potissimum vbi illico subsidant. Quę vero non subsidunt, vltra fla- F
tuosam turbationem crassitiem esse {crudorum} humorum significant. Atq; ex his liquet mor-
bum producendum. Insuper qua erat prauitate febris,& quia sub noctem delirauit homo, cũ pe-
riculo esse coniunctum. Reliqua iam videamus, num esse his cõsentanea videantur. Auruginо-
sus euasit, omnia exacerbata sunt, mente non constabat. Distinctio hoc tibi sit cõtentionis hypo-
chondrij ex iecinore profectæ. Diffunditur etenim nonnunquam per totum corpus flaua bilis,
quod decretorium est, vt in aphorismis quoq; est eo libri loco declaratum, vbi ait: Aurigo ante
diem septimum mala est. Reduc item ad memoriam ante cõcoctum morbum, crebro te audiuis-
se nullum quẽlibet abscessum proficere, nedum auruginosum. Is enim impediri significat bilem,
quo minus ex viscere expurgetur,& euacuetur per ventrem, vel pp̃ opslationẽ eius, vel inflãma-
tionem. Morbo autem iam concocto decretorie interim natura ad cutem excrementum reponit
cum quorundam aliorũ humorũ, tum flauę bilis. Nam hoc quidẽ loco flauã appelles, an pallidã,
nihil interest. Porrò cum affectio incresceret iecinoris, auruginosam affectionem extitisse ex eo
indicatur, q̃ exacerbarentur oĩa sexto die, simulq; q̃ mẽte ille non constaret, quod est, desiperet.

Die septimo grauiter se habuit: vrinæ erãt tenues, similes, proximis diebus eodem modo. Sub diem vndecimum G 6
omnia illi visa sunt remissa esse.

Quæ die quinto vrinæ fieri cœpissent deteriores, non correctæ sunt multis diebus. Non enim
septimo modo die, verum sequentibus etiam ad vndecimum vsq; diem in ijsdem fuisse dicit sym
ptomatibus versatum & signis Hermocratẽ. Vndecimo die omnia illi visa sunt remissa esse. Rę-
cte sanè visa sunt dixit. Neq; enim periculosissimis ex signis potuit subito, cum eadem permane-
ret humorum cruditas, ad meliorem statũ peruenire: idq; adeo cum nihil eluxisset decretorij die
vndecimo: id quod solet non raro conspici: q̃ tum natura solet aut sanguinis excretione vel alui,
aut vomitibus, aut sudoribus, aut parotidibus, aut decubitu quopiam ex discrimine hominẽ vin
dicare. Attendamus itaq; iam, quæ die vndecimo acciderunt.

Sopor cœpit, vrina crassior, subrubra, infra tenuis, non subsidebat, aliquantulum mente constabat. 7

Solidum scripsi librum interpretans significationem huius dictionis cωma.i.sopor, in quo in-
dicatur propensionem delationẽve in somnum sic appellasse Hippocratem. In somnum autem
propensionem voco, cum vigilare ægri nequeant, non apertos habentes oculos, sed conniuen-
tes: vel altis somnis, vel tenuibus, vel vigilijs detineantur. Vnde exactam quærit distinctionem, H
multam etiam prudentiam & exercitationẽ, vt ex qua affectione æger soporosus fieret, assequa-
ris: frequenter enim, vbi multum humectata pars sit, quæ est sensus fons (in qua & somnum re-
cte Aristoteles fieri demonstrauit.) sopor sequitur, vt non nullis vsu venit ebrijs: Subinde ob so-
lum frigus. Est cum ambobus his profundus succedat & soporosus somnus. Quinetiam propter
infirmitatem virium talis affectus fit adeo iam emorientium, vt apertas palpebras seruare nõ va-
leant. Ac ita affecti hoc habent, vt postq̃ oculis conniuerint, aut nihil prorsus, aut parũ dormiant,
sed vigilent, nec attollere tamen palpebras queant: quod quidem vitium ab eo quod committit
humiditas & algor, pulsus distinguunt potissimũ languidissimi, tardi, rari, & parui. Quòd si hanc
esset Hippocrates contemplationem iuxta ac alias persecutus, vel pulsuum in ægris genus tradi-
disset, fieret, vt etiam exactiorem nos cognitionem eorum, quæ ægrotis euenerunt, assequere-
mur. Quam quia præterijt, vt quidam vrinarum: ex his, quæ literis mandauit, de ægrotis est con-
iectandum. Ac in cerebrum se succum contulisse pituitosum vndecimo die, non est rationi con-
sonum in morbo, qui siccus & calidus à primo statim impetu fuit. Siquidem lingua adusta, vigi-
lia, febris vehemens, sexto die auruginosa perfusio, excremẽta alui combusta, totam esse igneam
affectionẽ corporis declarant. Huc accedit, q̃ si qua crassities esset collecta succorum: in iecinore
& eius venis, nõ ea in toto cõtinebatur corpore, quã ostẽdit iam inde vsq; ab initio vrinarũ cras-
sities.

A sities. Reliquum ergo est perfrigerationem insignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati soporem induxisse die vndecimo. Vtrum autẽ sit horũ, extreme est perniciosum. Nam insanabilia ea esse demonstratũ est frigora, cum calidis morbis & siccis succedãt. Recte ergo Hippocrates scripsit: Omnia visa sunt remissa esse. Nam cum exitiosissimum signum die vndecimo sopor incepisset, haud potuit fieri, vt salubrem tum statum corpus recuperaret. Immo vero ne medius quidem est vllus in talibus status, sed si à salubri statu ea deflectat forma febris, in contrariam impingit perniciem, in qua extinguitur natiuus calor. Ergo quia sopor symptoma ita perniciosum vndecimo die extitit, attendamus vrinas. Nam si exitiosæ etiam hę appareant esse, propinquam significent mortem: Sin mediocres, in longius tempus trahetur. Nam optima vrina in talem statũ nullo pacto incidat. At quid de eis referat, audiamus. Vrina inquit crassior. Hæc quidam ita connectunt, vt post dictionem/sopor/supradictam/cœpit/vrinæ attribuãt. Nam cum intercedat hoc inter soporem & vrinã, vtrilibet assignes licet: vt duplex sit lectio, vna hæc, Sopor cœpit: Altera hæc, Cœpit meiere crassiora. Etenim verbo/οὔρει/id est, meiebat, per indicatiuum quem vocant modum prolato, adijciunt ν literam, ac scribunt οὐρεῖν cum ν, id est meiere, modo, vt vocant, infinitiuo, vt verbo/cœpit/consentiat scriptura. Cæterum dictioni/sopor/est verisimi-
B lius verbum/cœpit/adhærere, cum nunc inceperit primum: vrina vero crassa vsq; ab initio fuerat. Siquidem in narratione diei primi scriptum est his verbis: Vrinæ crassæ erant & rubræ, depositaq; non subsidebant. Quare non conuenit hunc dicere nunc cœpisse vrinas crassas esse, cũ tales ab initio ad quintum vsq; diem fuissent: Nam die quinto quidem mutatas tenues dicit factas. Deinde septimo die eas fuisse cõmemorauit easdẽ. Recte igitur dixit, Vndecimo die reddebat vrinam crassiorem, conferens cum his illas quæ à quinto die hactenus tenues fuerant. Iam etiã subrubras eas fuisse ait, & infra quædam tenuia parua habuisse, quæ subsiderent. Subintelligendum enim est huic, infra, parua quædam t[illegible]uia habuisse, quæ subsiderẽt. Quare videtur ambegisse hæ vrinæ inter bonas & exitiosas. Porrò in fine quod dicit, bifariam legunt. Quidam ita: Non subsidebat aliquantulum: adiungentes dictionem/aliquantulum/græce ἡσυχῆ, vrinæ non subsidenti. Alij sic: subsidebat: deinde iterum ab initio, aliquantulum mẽte constabat. quod propius videtur ad sensum accedere. Nam aliquantulum, si sit prædictũ subsidere vrinam, solent sic Græci dicere. At non subsidentibus raro id genus nomina adijciunt. Habes ergo quę vndecimo die symptomata & signa acciderunt. Videamus iam, quæ de quartodecimo descripserit.

S C *Quartodecimo die à febre erat liber, non sudauit, dormiuit, omnino mente constabat, vrinæ eædem.*

Nequicquam videatur adiectum, non sudauit: cui est simile, non illi profluxit sanguis, non vomuit, parotidas non habuit. Sed vt non multo ante dixit: Sub diem vndecimum oĩa illi visa sunt esse remissa: qui cum dicere potuisset simpliciter, omnia sunt remissa, adiecit visa sunt, quò illorũ admoneret, quæ alibi scripsit: Iis, quæ non secundum rationem releuant, non est habenda fides. Ita etiam hic non dubitauit cumulum addere, non sudauit: vt ob oculos proponeret, quàm sit infida remissio morbi. Nam si, quæ postulabat res, quartodecimo die euenissent, conseruassent hominem. Itaque quia non apparuerunt, hinc malignitatem nobis morbi subiecit. Quos quidẽ affectus ignorat vulgus medicorum, & gaudet siqua videatur alleuatio, tametsi hæc de exitiosis signis & symptomatibus prioribus proficiscatur: nescium, cum natura enecatur, & extinguitur insitus calor, tales solere affectiones incidere: non secus ac partes quæ de fluxione mala in tumorem assurgunt, vbi natura præ infirmitate haudquaquam attingit concoctionẽ humoris qui excitauit tumorem. Nam cum generatur, inquit, pus, dolores fiunt & febres, quòd natiuus calor humores tumoris auctores immutet. Quare quando omnino hic à concoquendo abstinet per imbecillitatem, nec laborant, nec febricitant nisi perparum: Ideo fit, vt in ijs qui suppurarunt
D excreto pure, pars sit, in quam fluxio impegit, salua. At vbi suppuratio, & manifestus dolor, & febris abest, putrescit pars, vt eam cogamur solidam aliquando præcidere. Huic igitur nõ dissimile est quod his accidit, qui sine signis & sine ratione explicati sunt febre, post signa letalia. In hoc casu fuisse Hermocratem, vel sopor, qui hominem die vndecimo arripuit, arguebat. Siquidem vnà cum ardente febre, & succum habente mordacem acremq; adiunctum, si quis symptomate teneatur humidos & frigidos humores atq; non mordaces comitante, non esse profligatum incommodum ostendit, cum nihil acciderit decretorij, sed suffocari & extingui natiuum calorem. Sed hæc aliàs longius tractauimus. Quinetiam hic summatim satis sit dixisse de ijs, qui à febre in grauibus ægritudinibus præter rationem liberantur. Nam quo habere, cum signa præcesserint exitiosa, commodius videantur, hoc morbum habẽt perniciosiorẽ. At vero Sabinus dixit, insidians morbus more feræ, aut hominis scelerati (animantis enim est ratione præditæ petere insidijs.) nec opinantes adoritur, quos petiuit. Verum eiusmodi verba nugas iure dixeris. Siquidem cum nihil quod scientiam faciat afferant, nisi loquacitate obtundant, institutum se putant exemplo demonstrare, quod nulla ratione his, quibuscum confertur, consentiat. Quare hos relinquamus, & ipsi iam, quæ instituimus, absoluamus. Mihi vero hic animum diligenter aduerte, ac caue mireris quî sæpe ego, cum quempiam perniciose se habere dixissem, qui interim

rim repente haberet belle, adeo vt & lauaret, illudereterq; non à plebeis tantũ, sed & à medicis qui- E
busdam, in prędictione tamen constarem: Postea cum repeteretur ille à morbo, qui videbatur re-
cte habere, moreretur q;, ex diuinatrice non medica speculatione habitus sim prædixisse, cũ hæc
præclari isti ipsi medici nusquã esse affirmauerint literis mandata. Equidem vnde mortem qui-
busdam in vndecimum diem, aut salutem pręsagiuerim, abunde scripsi de eiusmodi prędictioni-
bus omnibus in cõmentarijs de iudicijs, & in libris etiam de diebus decretorijs: quorum est om-
nium princeps diuinus ille Hippocrates. Sed cętera in illis quos citaui modo libris, et vero etiam
non nullis alijs prosecutus sum. In pręsentia qui illos reuoluerint, his planam faciam propositam
disputationem. Vndecimo die Hermocrates melior esse visus est, quartodecimo perfecte libera-
tus. Cõstituto iam hoc & pręcognito recidiuam fore, & periturum eum, diem septimumdecimũ
consentaneum erat ijs quæ die vndecimo & quartodecimo euenerant, recidiuam attulisse. Nam
morbi mutatio in dies incidit decretorios. Didicimus nãq; in præsagijs & aphorismis dierũ qua-
ternarios orbes in vigesimum, non primum vigesimum incidere, atq; idcirco vndecimum quar-
tidecimi esse indicem, decimum vero & septimum vigesimi. Ergo tum morbum redijsse die se-
ptimodecimo Hermocrati in primis est consonum, tum cõsecutam aliam esse mutationem vige-
simo: Non tamen iam lectis Hippocratis scriptis, quę die vigesimo mutatio futura esset, cõstat. In F
causa est, ꝙ nos lateat, quo modo vires laborãtis haberent, atq; certissimum earum signum, ipsos
nimirũ pulsus ipse præterierit. His enim simul perspectis facillimum erat dicere vigesimó ne die
moriturus esset æger, an in spatium longius protrahendus morbus: Ignoratis vero obscurũ. Itaq;
audiamus, quæ de die septimodecimo, quæ item de vigesimo Hippocrates dicat.

Ad diem septimumdecimum redijt, in sequentibus diebus incaluit, febris erat acuta, vrinæ tenues, delirauit. 9

Alia symptomata sunt recidiuę: at vrinę tenu[illegible] morbum esse crudum significant. Itaq; vt non
sint magnopere signa, quę apparebant, exitiosa, fore incolumem hominem dicere nequeas, con-
spiciens septimodecimo die eam vrinarum cruditatem. Nam Hippocrates ipse dixit in talibus,
vt æger diuturnitatem morbi sustinere possit, esse periculum.

Iterum vigesimo die est iudicatus, & à febre liberatus, non sudauit. 10

Quo die rationi consonum fuisset febrem exacerbari, siquidem natura omnino aggressa con-
coctionem humorum esset, † aut solum vt ostendebant vrinæ, quę tenues permanebant, eodem
die febris perfecte cessauit. Neq; enim septimodecimo accessit natiui caloris ratione, sed sola pu- G
tredinis, succensis febriliter humoribus. Itaq; eorum feruor digestus, à febre hominem vindica-
uit. Sed quia exitialia symptomata manebant, vt postea dicit, Hermocratem clarum erat obiturũ.
Iam quod in die quartodecimo non sudauit, scripsit: in vigesimo item addidit, admonens remis-
sionis, quæ sine signis aduenit. Nam ꝙ permanserint symptomata, extingui ægri naturam, ex his
perspicias, quæ vigesimi diei subiunxit narrationi: quibus nunc animum adhibe.

† Forte legẽdũ qui incocti erant, vt ostendebant vrinę.

Perpetuo à cibo abhorrebat, omnino mente constabat, loqui non valebat, lingua inaruit, non sitiebat, obdormi- 11
scebat aliquantisper sopore tentatus.

Hæc, quę retulit, omnia sunt emoriẽtis vitalis facultatis signa: vt, verbi gratia, ciborũ fastidium
inappetentiã significans interim à ventriculi ore ꝓficisci ab aliqua humorũ aliena qualitate affe-
cto: interim ob ipsius facultatis extinctionẽ: cuius erant in secunda valetudine munera indigen-
tiam sentire, & quę sunt se curatura appetere. Eiusdẽ sunt munera humidę materię indigẽtiã &
repletionẽ sentire. Vt ergo in his se habuit, aperte Hippocrates declarauit hisce verbis, Nõ sitie-
bat: & huic, ꝑpetuo à cibo abhorrebat, subiũxit, mẽte cõstabat: illi, lingua inaruit, hoc, nõ sitiebat.
Et, mente constabat, ad cõem vtriusq; declarationẽ assumpsit: Non sitiebat vero, ad alterum. Cõ- H
munis itaq; declaratio hoc dicit, non sentiebat indigẽtiam vel siccæ materię, vel humidę: nõ quin
animaduerteret, sed quia extingueretur ipsius facultas. Huic vero, lingua inaruit, adiecit, nõ sitie
bat, vt declararet nõ humiditatis gratia non sitijsse hoiem, vt quidã, qui humidũ & frigidũ succũ
aceruarunt: sed cũ siticulosissima esset affectio, facultas eam tñ emoriens nõ sentiebat: nedum ser
monis defectus ex huius noxa euenerit. Quare si symptomata illi hæc & vigesimo die, & ꝑ totã
ꝓpè ægritudinẽ inerãt, febrẽ planũ est calore emoriente natiuo hominẽ vigesimo die deseruisse.
Huic assentiẽ etiã hoc, obdormiscebat aliquãtisper sopore tẽtatus. Non. n. vt sani dormiebat, sed
facultatis imbecillitate íuitus cõniuebat, adeo vt aptos oculos nõ valeret tenere, nictabatq;, et pa-
rum dormiebat, Adiunxit. n. verbo obdormiscebat, aliquãtisper, ꝙ hęc esset facultatis nota infir-
mę, nõ somnorũ naturaliũ. Quare est ꝓbabilius hominẽ alto sopore tentatũ fuisse hoc tẽpore ꝑꝑ
facultatis imbecillitatẽ, q̃ per primarij sensus instrumẽti humiditatẽ. Proinde mireris, non cur pe-
rierit Hermocrates, sed qui attingere diem vigesimũseprimũ potuerit. Nã non multo post vigesi
mũ diem esse consecuturam mortem verisimile erat. Vnde iuuenem liquet, & valida fuisse natu
ra. Quo factũ est, vt morbo resisteret paulatim marcescens. Est enim coniectari ex omnibus, quę
homini acciderunt, quem vocant medici iuniores marcorem torridum fuisse. Atque ipsum
die

A die vigesimoseptimo peremit febris, quę vigesimoquarto ex putredine humorum cõcitata erat, quã explicat proximo capite. Porrò operęprętiũ est indicare, quid hoc loco scripserit, Oino mente cõstabat. Siquidẽ non oino videtur compos mentis fuisse, qñ ipse Hippocrates illum in quinti diei narratione scripserit delirasse: & addiderit deinde in sexto, mente non cõstitit: mox in septimodecimo, delirauit. Quare quò alterum, aut his eũ tm̃ diebus delirasse, reliquo tẽpore sui fuisse compotem significaret, scripsit, omnino mente constitit: etiam vigesimo die, quem proposito capite explicauit, omnino mente constitisse, hoc est, ne paululum quidem desipuisse. Quod cur adscripserit, paulo ante exposui. Nam qñ non sitiant nec cibũ appetant quidam in morbis, vel propter delirium non sentiant quæ patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in ventriculo facultatis, Si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extingui.

12 *Ad diem vigesimumquartum incaluit, aluus lubrica cum fluxione tenui & multa. Proximus diebus acuta febris, lingua combusta est. Vigesimoseptimo defunctus est.*

Hoc in ægro vigesimusquartus vnus, vt ostẽdimus ex decretorijs circuitibus, vigesimusq́ septimus longe hoc etiã magis portione innouationes quasdã attulerunt. Nãq; vt septimodecimo B die repetitus vigesimo visus est cõmodius habere, cum re vera non ita haberet, sed falsa specie illuso vulgo, ꝙ calor insitus extingueretur, à febre relinquebatur: ita vigesimoquarto cum febricitare ex residuorum humorũ cœpisset putredine, & aluo inde deiecisset multa tenuia & virulenta: vigesimoseptimo perijt, ꝙ ipsa acuta esset & sicca febris. Vnde etiam combusta fuit lingua.

13 *Hic perpetuo obsurduit. Vrinæ aut crassæ, & rubentes, non subsidentes: aut tenues, decolores suspensiones habẽtes: gustare non poterat.* ΠΙ.Ε.Δ.Κ.Ζ.Θ. P.D.S.V.S.M. *hoc est, Probabile deiectionibus suppressis vigesimaseptima mortuum.*

Declarato vigesimo die, subdidit quod nunc est dictum, gustare non poterat: quod idẽ significat ac fastidiosus cibi. Vrinas dixit à septimodecimo die ad vigesimum vsq; fuisse tenues. Prædixit autem, siquid meminimus, & de ijs, quę rubentes suspensiones nec subsidẽtes habent. Atq; hic quidem retractatis omnibus, simul ijs quæ demonstrauit, hoc innuit, aliàs aliam illum reddidisse vrinam, at bonam haud vllam vnquam. Iam etiam fuisse illi ęgrotanti perpetuam surditatẽ, antea haud dictam, rectè hic ascripsit. Cæterum miror non de auriginosa perfusione quicquam meminisse, cuius par erat etiam mentionem facere. Itaq; fortasse quasi apertum sit perpetuã fuisse, C reticuit. Nam cum nec sudor Hermocrati euenisset, nec vacuatio bilis vel per ventrem, vel vrinas, vel vomitus consecuta fuisset: non poterat submoueri aurigo. Vnde ex his collectis quæ dicta sunt, est perspicuum mire fuisse iecur affectum principium vegetatricis & naturalis animæ, cuius ostensum est quatuor esse virtutes, attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem, quæ suppeditant corporibus & nutrimentum & augmentum: & hac affecta mirum in modum appetitus perit, vt mori citius, quàm gustare quicquam sustineant ægri.

De notis, quæ sunt adiectæ.

Vetustiora exemplaria initium habebant notarum ægris adiunctarum à muliere apud Bitonem angina correpta, quæ septima ab initio descripta est. Et sanè qui ascriptas huic libro sunt interpretati notas, ab illa oẽs inceperunt, primis ægris dicentes eas nõ additas esse. Attamen in quibusdam, quæ nunc in manibus versantur nostris, etiam primis ægris offendimus notas esse ascriptas. Et vero etiam eas habet annexas Dioscoridis editio. Atq; huic quidẽ Hermocrati primum est subscriptũ ΠΙ, in medio habẽs lineam, primam omnium notarũ, quas reperiri ascriptas diximus in omnibus ęgris. deinde Ε scriptũ est. mox Δ cũ linea recta deorsum signata veluti subscripta, sub hoc Κ, et Ζ, postea Θ, ad hunc modũ. ΠΙ. Ε.Δ.Κ.Ζ.Θ. Prima itaq; nota, vt ante, *πιθανὸν* D id est verisimile est, designat. Quemadmodũ extrema litera, quę nũc Υ, nũc Θ est scripta: *ὑγιείας* quidem. i. sanitatis Υ: *θανάτου* vero. i. mortis signum Θ est, Quę hãc antecedit, dierũ numerũ, quibus aut perijt homo, aut oino conualuit, denotat. Quę interiacent, rationẽ qua hominem cõtigit aut seruari, aut interire. Nũc ergo qñ Ε cũ signato infra Δ scripsit, *ἐπισχεθέντων τῶν διαχωρημάτων*, id est aluo cõpressa, vigesimoseptimo die probabile ait esse Hermocratem perijsse. Sunt ex interpretibus, qui ꝙ proflueret vigesimoquarto die vẽter, morte illũ dicant affectũ esse, ac ex p̃dictionibus pferunt, quod habet hæc verba: Surditas & vrinę prærubrę nõ subsidẽtes, & quibus suspẽ« siones insunt, deliriũ portendunt. His si regius morbus accedat, malũ est. Malũ item, si morbo re« gio superueniat fatuitas. His mutos, verũ sentientes, fieri cõtingit, & aluus, mea quidẽ sententia, « fluit, vt Hermippo, vnde perijt. Hoc est illud ex prædictionibus caput, de quo, cum librum illum enarraremus, disputauimus. Hoc loco tantum sit satis dixisse, quo in memoriam reducam, quæ illic sumus interpretati, & in hoc libro hactenus. Nam Hermocratem quidem neq; per astrictam contigit aluum, neq; per solutam perire. Verum hæc symptomata ipsi affectui superapparuere: Sicuti cum excerneret antea combusta, quorum vtrunq; iecoris affectiones sequitur, vt ostendimus cum alijs in locis, tum in commentarijs de locis affectis. At perijsse potissimum hic iecinoris videtur vitio, iam etiã ꝙ caput nõ cõmode haberet. Quinetiam hũc ęgrũ interpretanẽ absurdius, qui ob

qui ob id scriptũ dũtaxat aiunt, quò vim examinaremus dierũ decretoriorũ, quasi vero non id sit E
in oĩbus obseruatũ ęgris. Quę singulis seorsum inciderũt, ꝓ affectibus, q̃ eos tẽtarẽt, exoriebant.

ÆGROTVS III.

14 *Qui in Dealcis decumbebat horto.*

Et hic adiectum quoq; Sabinus hortum ait, qui etiam ad morbũ faciebat homini excitãdum: & scribit sic ad verbum: Ideo forte hortũ apposuit, hinc innuens morbo ansam extitisse. Neq; vero est animal ad herbas edẽdas natũ homo: itaq; alieno victu veluti innouationẽ quãdã sustinuit. Hæc sunt, quæ ille scripsit. Ego, q̃n præter institutum meũ scribere aliquid in hisce cõmẽtarijs ab amicis sum adductus in absurdarũ sugillationẽ interpretationũ, faciam vt et hoc loco pauca eiusdem generis adiungã. Ac primũ, nõ semper hominẽ dixit in Dealcis horto habitasse, sed decumbere tantũmodo scripsit: qui dudũ, dum integra sanitate esset, potuit alibi cõmorari: morbo autẽ affectus accõmodatius tabernaculum requirens, id in Dealcis esse horto nactus. Deinde in horto diuersantẽ nihil est necesse oleribus, vt animal, quod nihil in esca p̃ter herbas habet, semp vesci. Vt nec si prope eos habites, qui caprinã, vel ouillam vendunt, has esse quotidie, vt oratóres. Neq; enim si laniorũ sis vicinus, statim multas carnes deuorare necesse habeas, quẽadmodum athleta. Tertio iam, cum multa suppeditarent ad hortorũ calũniandũ aerem, totã hanc repudiauit partẽ, F ad olera vero deflexit. Atqui & cloacarũ poterat meminisse, vt quæ latrinas ferè in hortos repurgant, oẽmq; eius generis fœtorem: olerũ item & arborum halitũ, fruticumq;: vt brassicæ, careæ, & buxi. Nam manifesto vicinus aer ab horum inficitur consuetudine. Sed satis istas iam interpretationes confutaui: nunc ad vtilia transibo, ac ad Hippocratis me verba accommodabo.

15 *Diu capitis conflictabatur grauitate, atq; dextrum tempus dolebat, cum occasione igne est correptus, decubuit.*

Ignẽ Hippocrates, vt ostendi iam sępe ante, febrẽ appellat. Ad hęc q̃ proprie magis, vt oẽs etiã mortales solẽt, paruas causas vocare προφάσιας. i. occasiones, ita appellet ipse quoq; interdum, declaraui & hoc. Siquidẽ quædã sunt, quæ cõmittere per se ipsæ morbũ nequeunt: quæ ad corpus si accesserint morbo opportunũ, totius causam morbi existimant sustinere: vt in ꝓposito hic nobis ægro. Nam capitis diuturna grauitas & tẽporis dextri dolor hoiem iam ad morbũ demonstrabat fuisse cõparatũ. Sanè recte sibi cõsuluisset, si prius q̃ de tenui externa causa ægrotaret, quę esse ad morbũ ꝓdidit se accõmodatũ, medico se ipse, qui occurrere impẽdẽti valuisset morbo, cõmisisset.

G 16 *Secundo die modicum meri sanguinis de sinistra manabat.*

Non ẽ directo dextri tẽporis, de quo prædixit, vt dolore laborante, modicum dicit profluxisse meri, sed ex sinistra. Merũ vero. i. ἄκρατον, vbi de flaua aut atra bile, aut æruginosa dicatur, in aperto est, vt iam docui frequenter, quid significet. Nam proprium vbi colorẽ quisq; humor, & formã retineat synceram, ibi eum dicimus merũ edi. In sanguine vero fortasse ẽ contrario accipiendum est ab eo dici merũ. i. male mistum. Sanguinis autẽ naturalis cõstat rubrũ esse colorẽ: Decolorem vero, non eum, cæterum vel nigriorem, vel insigniter rufiorem. Et quidem merum sanguinem solemus frequentius nigrum appellare, qui simul est crassiore consistentia. Ergo fuisse prius huic ægro, si quidem validis viribus erat, mittẽdum sanguinem liquet. Nam q̃ Hippocrates remediũ non prodidit, eadem erit quæstio tibi ac illa, quæ de primo est ægro scripta.

17 *Aluus stercora recte deiecit.*

Hoc vnum in morbi principio fuisse mediocre videtur, cætera cuncta praua, quæ in proximo sunt capite scripta.

18 *Vrinæ tenues, cum varijs suspensionibus minutim dispersis, perinde ac farina crassiore semen referente. Tertio die febris acuta: deiectiones nigræ tenues, spumosæ: quæ in retrimentis subsidebant, liuida erant: non nihil veterno tentabatur, ægre desurgebat: in vrinis quod residebat, liuidum erat.* H

Oĩa fuisse hæc symptomata & signa praua, qui sunt memores eorũ quæ in p̃sagijs sunt ꝓdita, nõ ignorant. Iam in cõmentarijs quoq; in primũ de morbis vulgaribus librũ nõ pauca diximus.

19 *Quarto vomuit biliosa, flaua, pauca, postea virulenta: de sinistra aliquantum fluxit meri sanguinis: aluus eadẽ, & item vrinę quoq;: sudauit circa caput & clauiculas, lien intumuit, femur è directo doluit, hypochondriũ dextrũ submolliter contendebatur, nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum.*

Sunt & hæc mala omnia symptomata, quæ commemorauit, præterq̃; abscessus, qui in lienem & in sinistrum femur fieri videbatur.

20 *Quinto deiectiones plures, nigræ, spumosæ, in his nigra subsidebant: nocte nihil dormiuit, delirauit.*

Adhuc perniciosa sunt hæc omnia: itaq; sequentia attendamus.

21 *Sexto die retrimenta nigra, pinguia, spumosa, viscosa, graueolentia: dormiuit, mente melius constabat.*

Ex his, dormiuisse, & mente melius constasse, mitia sunt: cętera vero & ipsa praua.

22 A *Septimo, lingua arida, sitibundus erat: non dormiuit, delirauit: vrinæ tenues, haud boni coloris. Octauo [illegible] mēta nigra, pauca, compacta: dormiuit, mentis fuit compos, non admodum sitibundus erat.*

Hactenus omnia illi symptomata fallacia fuisse videntur.

23 *Nono riguit, febris acuta, sudauit, infrixit, delirauit, dexter oculus distortus erat, lingua arida, sitibundus erat, insomnis. Decimo, eadē. Vndecimo omnino mēte cōstabat, febre erat liber, sudauit, vrinæ tenues circa iudiciū erāt.*

Apparet hunc virum fuisse validis viribus, vt quę cum grauissimo morbo luctātes resisterent. Itaq; cum nihil illi hactenus accidisset boni, videtur die nono rigore decretorio consecuto, & deinde, quod solet, febre acuta, & post eā sudore, nō cōtinuò, ppter morbi magnitudinē febre fuisse explicatus, verūtamē, cum eadē manerēt (nā decimo, inquit, eadem.) vndecimo statim fuisse à febre liberatus. Nam q delirauerit in nona, & dextro oculo strabo fuerit, res sunt quę solent in iudicijs euenire. Neq; vero repēte de illo videtur nono die esse decretū, verum in vndecimum diem esse protractū, quo iam dicit, omnino mente constabat. Porrò adiunxit, Vrinæ tenues circa iudicium erant, vt fidem apud nos ne habeat, & putetur firmum, sed recidiuam expectemus breui.
B Nam cum alioqui, tum qua erat morbus magnitudine, in tali expectatione erat cōsentaneū esse.

24 *Duos dies à febre integer intermisit, rediit quartodecimo, statim nocte non dormiuit, prorsus delirabat.*

Cōfecto dimidio & infideli ad diē vndecimū iudicio, duos illū dies ait itermisisse, hoc est, duodecimū & tertiūdecimū. Deīde repetijsse quartodecimo, ijsdēq; iterū cōflictatū symptomatibus.

25 *Quintodecimo, vrina turbata, cuiusmodi ex his, quæ subsederunt, fit, vbi agitantur: febris acuta, prorsus delirauit, non dormiuit, genua & tibiæ dolebant, aluo subiectis balanis reddidit nigra stercora.*

Recidiua iterū euasit acuta cū ob morbi magnitudinē, quę illi inerat à primo, tum quia vndecimo die, quo primum fuit iudicium, haud adessent vrinis coctionis signa. Cæterū genuum quidem dolores & tibiarum, qui ad partes imas efficientes morbi humores vergere nunciant, in bonis certe erant. At balanis suppositis nigrorum stercorum exitus, malus est propter colorem.

26 *Sextodecimo, vrinæ tenues, inerant nubilosæ suspensiones: delirauit.*

Et vero hæc etiam de integro incessentis illū acutæ febris & signa & symptomata sunt, siquid
C meminimus eorum quæ in præsagijs & in primo morborum vulgarium demonstrata sunt: nempe sexcenties dicere non oprtet eadem.

27 *Septimodecimo mane extremæ partes infrigescebant, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore sudauit, alleuatus est, melius sapiebat, non tamen febre liber, sitibundus: vomuit biliosa, flaua, pauca: venter stercora deiecit, paulo mox nigra, pauca, tenuia: vrinæ tenues, non boni coloris.*

Rursus septimusdecimus dies sudorem attulisse videtur, qui valetudini non erat exacte profligandæ propter humorum cruditatem, ex quibus homo ægrotasse videtur.

28 *Octauodecimo mens illi lababat, sopore tenebatur. Vndeuigesimo in eodem erat statu.*

Videtur homini nihil planè septimusdecimus dies magni adiumenti attulisse: nihilo minus eius certe naturalis facultas cum morbo certare videtur, & fortasse victoriam obtentura.

29 *Vigesimo dormiuit, planè mente constabat, sudauit, liber erat à febre, non sitiebat. Primo vigesimo parum delirauit, non nihil sitiebat, hypochondrium dolebat, & ad vmbilicum perpetua erat palpitatio. Vigesimoquarto vrinæ habebant subsidentiā, prorsus mentis erat compos. Vigesimoseptimo dextra coxa dolebat: vrinæ tenues, in quibus subsidētiæ erant: cætera mitissima habebat. Ad vigesimumnonum dexter oculus dolebat, vrinæ tenues. Quadragesimo aluus pituitosa, alba, subcrebra: multum toto corpore sudauit, absolute est iudicatus.*

Tertiū qdē est hoc iudiciū, vbi molita ēt est natura p sudorū excretionē in die decretorio soluere morbū, vt & in prioribus, q æq̄ decretorij erāt. Addidi autē illud nulla alia de causa, q̄ vt demōstrē auctores p̄ceptorū, quæ in p̄dictionibus sunt falsa, labi, & longe lateq; ab sensu Hippocratis & p̄sagitione in ægris abesse, ideoq; logiatri sunt, (eo enim noīe appellant vulgo docti ineptos in obeundis operibus.) medici vero nō sunt, qui ægris credētes, qui in libris p̄dictionū sunt & Coacis descripti præsagijs, alia pro libito per hos confirmāt, citātes quæ in libro prædictionū & Coacis præsagijs errata sunt: & generalia in præsagijs & aphorismis tradita p̄cepta, itēq; in libris vulgariū morborū negligētes. Nā quod in p̄dictionibus, & Coacis præsagijs habetur veri, hoc vniuersum (id quod ego in cōmētarijs in prędictiões ostēdi.) ab aphorismis, prę sagijs, & vulgarium morborū libris, auctores istorū librorū mutuauerunt, & in istos libros retulerunt. Lycū vero miror, qui & ipse similis nequitię plenus Quinto eā assignet, cui quidē non fuit vel vnius anni cum Quinto consuetudo: cū Satyrus & Fecianus, qui cū eo diu vixerunt, nullā Quinto talē adscripserint interpretationem. Equidem hanc rem, cum vtroq; sim præceptore vsus, habeo compertam.

Galeni

GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Explicatur obseruatio symptomatum quae nouem aegrotis accidere.

NVllum ego librum vnquã, nisi requisitus ab amicis, & à familiaribus, præcipue
longam profectionẽ suscipientibus, scripsi, qui cõmentarium habere eorũ, quæ
à me acceperant, aut quę ipsis in animantibus demonstraueram insecatidis, atq;
ægris, auebãt. Quorũ quidã euulgati, etiã probati alijs sunt, qui à me ipsi quoq;
vt artem medicam suis absoluerẽ omnibus numeris, contenderunt, eodẽ vt iam
dedi quibusdã modo: id quidem p̃stiti. Cũ vero cognoscerẽ iti oĩbus me, quę cõ
scripserã, Hippocratis semper interpretatũ sentẽtiã esse, singulasq; dictiones citas- F
se eius accõmodatissimas quasq;, visus sum mihi, si singula capita cõmentarijs explicarẽ à capite
ad calcem omnium eius librorũ, operæpretium nõ facturus. Verum quando & hos habere qui-
dam ex amicis efflagitassent sibi, à germanissimis Hippocratis ac vtilissimis ingressus sum, idem
tenens in hisce libris propositum, ac feceram in prioribus. Est autem hoc. Quæ perpetuo, aut sæ-
pe in ægris spectantur, hęc literis sola mandare, citra vllam horum sugillationem, qui aut rara, aut
nunquam visa tradunt, & falsa omnino. Sic commentarios in librum de fracturis, & articulis: sic
etiam in librum de vlceribus, & vulneribus capitis, & in aphorismos, atq; pręsagia scripsi. Dein-
de amicorum exhortatione persuasus, commentarijs libri de victus ratione in morbis acutis par-
tem exposui primam ad balnearum vsq; vsum, quæ quidem germanissima habetur: A qua secun
dam: nam & hæc multa videtur ex sentẽtia Hippocratis pręcepta complecti. Deinde sum librum
de humoribus succincte quidem & paucis diebus interpretatus, q discedere, qui ad eos me com
mentarios induxerat scribendos, properaret. Qui cum doctis placuissent (vulgati enim erant.) in
de vsu venit, vt non iam necessarij tantum me mei, sed & alij medici, quibus familiariter vtebar,
vt Hippocratis interpretarer omnia scripta, frequentes adhortarentur. Et feci sane in librum
τοῦ κατ᾽ ἰητρεῖον, & in primum & secundum morborũ vulgarium. A quibus cum in tertium essem G
explanationes inchoaturus, forte quidam me obnixe, vt in prędictiones tum scriberem, orarunt.
Acciderat autem vt id contenderent, cum deambulantes in sermonem nos aliquando venisse-
mus de his, quæ in præsagijs sunt & aphorismis tradita. Nam hæc omnia multum valere in ægris
demonstraui: Si verò, quæ sunt in prædictionum libro omnia scripta, quis accipiat pro generali-
bus, longe hunc lateq; erraturum. Huius etiam generis esse partem eorum plurimã, quę in Coa-
cis præsagijs sunt prodita, demonstrabam commixta cum quibusdam, quæ in aphorismis dicta
vel in præsagijs sunt, cum quibusdam item, quæ in libris de vulgaribus morbis, quæ profecto il-
lorum, quæ libri illi habent, vera sunt sola: Quæ reliqua sunt in prędictionibus & Coacis pręsa-
gijs, erroribus sunt plena. Et quidem in librum secũdum & sextum de morbis vulgaribus inter-
iecta sunt quædam, vt etiam ad finem aphorismorum: cętera omnia libri secundi & sexti vulga-
rium morborum, sunt Hippocratis, magna ex parte in commentarijs reperta: partim vero eorum
is, qui ea contraxit, adiecit. Erat ille Hippocratis filiorũ clarissimus, Thessalus nomine, qui exa-
cte sententiam est patris æmulatus. In primum librum vulgarium morborũ & tertium, aut nihil,
aut sanè perpauca infarcta suspiceris. Communia præcepta hisce libris sunt pauca scilicet man-
data: q hic persequatur demum, quæ acciderunt aut omnibus in communi tempestatibus vulga H
ribus, aut cuiq; priuatim. Peractis iam commentarijs in secundum librum, tres interea forte scri-
psi, à postulantibus inductus, quod dixi, commentarios in librum prædictionum: quibus eius
libri ostendi maximam partem falsam esse, multa pro vniuersalibus dicta esse, cum sint infrequẽ-
tia, non pauca indistincta, quæ requirant distinctiones. Et quò sermo sit apertior, afferam vnum
de ijs, quæ male quidam scripserunt in commentariis & in prędictiones, & in ęgros in libris vul-
garium morborum. Scriptum quoddam est in prędictionibus huiuscemodi caput: Febres ex hy-
pochondriis malignę sunt. Hic quidam huius libri interpretes subijciunt in libris vulgariũ mor-
borum descriptos ægros, hos solos proferentes, quibus defunctis Hippocrates in ægritudine hy-
pochondriorũ dicit accidisse contentionem, vel dolorem, vel palpitationem, vel si quid sit tale:
prætereunt, qui de illis conualuerunt. At vero Hippocrates tradidit in præsagijs cum alia quæ ad
morbos acutos referunt, tum de hypochondrijs, eo loco libri, cuius hoc est initium, Hypochon-
drium optimum est, si dolore vacet, si molle & æquabile sit dextra ac sinistra parte. Hoc totius
dictionis, quæ quidem est prolixa, initium est, vbi de hypochondrijs Hippocrates docet. Qui
vero simpliciter febres ex hypochondrijs esse malignas confirmat, conuenientibus neglectis di-
stinctionibus, quas in pręsagijs scripsit Hippocrates, mentitur aperte. Quippe longe erat verius
dicere,

A dicere, Febres à cerebro affecto malignæ sunt: febres à membranis, quæ cerebrum continent, affectis malignæ: febres à pulmone affecto malignæ. Iam præ his etiã febres à corde affecto malignæ: Aut febres quæ ab hypochondrijs proficiscuntur (si proprie vocabulum hypochondriorum accipiamus.) omnium febrium acutarũ sunt mitissimæ: Sin minus proprie, & hac voce etiã ventrem complectamur, iecur, lienem, & septum transuersum, quædam malignæ, quædam etiã mites sunt: vt in libris determinauimus de locis affectis. Atq; hoc tibi vnum sit ex male in prædictionibus scriptis exemplum: & interpretum, qui, vti modo dixi, libros inuicem alterum per alterum enarrant, & sic in prædictionibus interpretantur: Recte dixit, febres ex hypochondrijs sunt malignæ. In libris.n. de vulgaribus morbis ille & ille, q ex hypochõdrio laborarent, interierunt. In ipsis vulgarium morborum libris, vbi ad eos ipsos accesserint, merito aiunt hunc ægrum perijsse. Nam proditum in vniuersum esse in prædictionibus, febres ex hypochondrijs malignæ sunt. Atqui si interpretandum in istum modum est, primum diuersum illi prædictionibus caput producas licet: Febres ex hypochondrijs sunt moderatæ. Deinde eos potes producere: qui in libris vulgarium morborum superstites fuerunt læsis hypochondrijs. Hoc itaq; habes vnum (vt dixi.) malarum interpretationum exemplum. Alterum est mutuo implicatorum affectuum, quo B quidem frequenter vti auctor prædictionum videtur, id quod in cõmentarijs, quos in eas conscripsi, aperui. Implicatos voco affectus, in quibus multæ sunt affectæ partes. Nam potest idem homo non solum laborare ex thorace, sed etiam ex pulmone, & ex capite: His addas licet, & ex ventre & ex iecinore. Proinde siquando symptoma scribat, quod phrenitim denunciat, & mox illi aliud adiungat peripneumoniæ proprium, & iecinoris inflammationis, aut ventris, aut membri cuiusquam alius: deinde difficiliori dicat affectione eos mortales detineri, qui duobus aut tribus affligantur partibus, peruersam tradet doctrinam. Nam hic sermonis modus erit: Qui in « principio soporosi fiunt cum capitis, lumbi, hypochondrij, colli dolore vigilantes, sunt ne phre« nitici? Nares his si stillent, perniciosum est: maxime si quarto ab initio die ventris sit rubra proluuies. Iecinoris hoc symptoma est, & potest cum prædictis existere: vt si pleuritis vel peripneumonia soporosos istos arripuisset, non eiusdem tamen est affectus signum. Quòd si errata instituas, quæ in prædictionibus sunt admissa, & eos qui illius præcepta libri, ægrosq; in libris vulgarium morborum interpretantur vicissim alterum per alterum refellere, legas cõmentarios in p̃dictiones. Equidem in primo & secundo libro ægros descriptos citra vllam malorum interpretum confutationem ante exposui. Sed quia multi à me amici in paucis ægris contẽderunt, vt ma C los interpretes detegerem, necesse habui in tres duntaxat ægros integrum commentarium conscribere superiorem. Nunc iam satius duco esse, eodem vt modo enarrem residuos, quo supra in primo vulgarium morborum libro enarrabam. Vereor enim, vt ne in alterum incidam vitium, vt apud hos male audiam, quos magni commentarij longiq; offendunt.

ÆGROTVS IIII.

1 † Al. ex antiq; Ex potatiõibus autem cõtinuis dolor exacerbatus est. Nocte icaluit primũ.

In Thaso caput Philistæ diu dolebat, & tandẽ veterno aliquãtũ arreptus decubuit.† Cũ vero pocula febres cõtinuas excitasset, dolor nocte grauior esse cœpit, incaluit primũ. Primo die biliosa, pauca vomuit, flaua illa primũ, sed deinde virulẽta, pluraq; aluo stercora excreuit: Noctẽ habuit molestã. Altero die surditas, acuta febris, dextrũ hypochõdriũ cõtentũ est, ac intro inclinabat, urinæ tenues pellucidæ suspẽsiones hẽbãt paruas geniture assimiles. Circa meridiẽ insaniuit. Tertio die grauiter se habuit. Quarto cõuulsiões, oĩa sunt irritata. Quinto sũma luce defunctus ẽ.

Nequid sim longior, non aliter ac ad eos, qui memoria tenent, quæ in præsagia aphorismosq; interpretatus sum, & prædictiones, præterea in primum & secundum vulgarium morborum librum, sermonem habebo. Vir hic cum non decumberet lecto, ægrotabat, capitis (quemadmodum qui ante ipsum est descriptus,) dolore. Verum non vulgare in hoc symptoma adiunxit, ve D terno aliquantum tandem correptum illum. In illo addidit morbi initium: huic ex maximo errore ait accidisse: Nam capite grauiter affecto potio vini larga maximum est malum. Illum occasione incidisse dicit in valetudinem. Proinde illi haud dudũ censet læsum cerebrum fuisse, sed abundantium tantum in capite symptomata humorum esse. At Philistæ huic ipsum etiam caput in tẽpore in prauum deuenisse statũ. Cum huc iam noxa à potu accessisset, ita excitauit magnos atq; validos affectus, vt quinto illum die raperent. Quæ hisce ait diebus symptomata Hippocrates extitisse, partim ad acuitatem pertinent morbi, vt si neq; cerebrum sit offensum: partim ad cerebrum ipsum. Ac acuitatis quidem morbi sunt vomitus symptomata, qualitasq; vrinarum: ipsius cerebri, surditas, conuulsio, insania. Quod vero est ab auctore dictum, Dextrum hypochõdrium contentũ est, ac intro inclinabat: illud fit, vbi à septo transuerso vicinæ partes velluntur. At ipsum tenditur septum transuersum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinẽ succingentis membranæ costas, interim ob originem neruorum ad se neruos, qui ad septum transuersum pertinent, attrahentem, interim vero per suam ipsius inflammationem. Sed de his tribus memoratis verisimilius est à septo transuerso ob neruorum tensionem attracto hypochondrium quoq; retractum fuisse. Atqui ferè in ijs affectibus vtraq; hypochondria intro consident: nonnunquam alterum tantum: vbi principij neruorum pars altera sit grauius affecta, altera nihil, vel modice.

ÆGROTVS. V. E

Chérionem, qui ægrotabat apud Demænetum, ex potu ignis corripuit, statim est capitis dolorifica grauitas conse- 2
*cuta, non dormiebat, aluus turbata est excrementis biliosioribus. Tertio die acuta febris, capitis tremor, præcipue in-
ferioris labri: paulo post rigor, conuulsiones, planè desipuit: Nocte grauiter laborauit, non dormiuit. Quarto aliquan-
tisper quiete dormiuit, delirauit. Quinto cum dolore cuncta exacerbata fuerunt, nugabatur: Noctem molestam ha-
buit, non dormiuit. Sexto nihil est immutatum. Septimo riguit, febris acuta, per totum corpus sudauit, iudicatus est.
Huic perpetuo erant deiectiones biliosæ paucæ, meræq;: vrinæ tenues, & boni coloris cum suspensionibus nebulosis.
Octauo die vrina erat melioris coloris, in qua subsiderent candida, & pauca: mente cōstabat, febris intermisit, No-
no repetijt. Ad diem quartumdecimum febris acuta. Sextodecimo biliosa vomuit, flaua, subcrebra. Septimodecimo
riguit, febris acuta, sudauit, febre est decretorie liberatus. Vrinæ ab recidiua & iudicio, boni coloris, & subsidētiam
habebant, nec per recidiuam delirauit. Octauodecimo non nihil incalescebat, aliquantulum sitiebat: Vrinæ tenues,
suspensiones nebulosæ: paulum delirauit. Circa vndeuigesimum febre carebat, collum dolebat, vrinæ habebant subsi-
dentiam. Planè vigesimo est iudicatus.* ΠΙ.Χ.Π.ΟΥ.Κ.Υ.Ρ.Μ.Β.V.V.S. *hoc est, Probabile multitudine
biliosarum vrinarum vigesima sanatum.*

Videtur homo ex abundantia maxime biliosorum humorum ægrotasse. Quòd si in ipso quæ F
de diebus sunt decretorijs & vrinis monstrata examines, offendes consentire, & rite eum die vi-
gesimo esse perfecte à morbo liberatum. Sunt tamen exemplaria, quæ ad exitum narrationis ca-
reant, Vigesimo, cum spectatissima quæq; orationem sic scriptam habeant.

ÆGROTVS VI.

Euryanactis filiam virginem ignis inuasit, hæc perpetuo nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat gustare, deiecit 3
*pauca: vrinæ paucæ, tenues, non boni coloris: incipiente vero febre secundū sedem dolebat. Sexto die febre erat libe-
ra, non sudauit, iudicata est. Quod secundum sedem erat, aliquantum suppurauit, & cum iudicatione erupit. Ab iu-
dicatione die septimo riguit, nō nihil incaluit, sudauit. Ab iudicatione octauo aliquantulum riguit, postea extremæ
partes semper algebant. Ad decimum diem à sudore, quem habuerat, delirauit, confestimq; ad mentem redijt. Fe-
rebant autem, quod racemum gustasset, ita fuisse afflictam. At cum diem intermisisset, duodecimo iterū multum
delirauit: aluus turbata fuit biliosis excrementis, paucis meris, tenuibus, mordacibus, crebro desidebat. Die septimo,
à quo postremum delirasset, decessit. Huic ab initio morbi fauces dolebant, semperq; rubebant, gurgulio retractus:
destillationes multæ, paruæ, tenues, acres. tussijt, concoctum nihil excreauit, quosuis cibos toto hoc tempore fastidi-
uit, neq; appetiuit quicquam. non sitijt, & nihil effatu dignum bibebat. tacita erat, nihil loquebatur, mœsta animū
desponderat, erat autem & natiuum quoddam tabidum.* G

Vt percurrit, q̄ huic ægrę ad mortē vsq; acciderunt, morbi totius adiunxit hypothesin, ex qua iure interijt. Nam à capite air huic in pulmonē malas fuisse destillationes faucibus ac gurgulioni nocentes. Adiecit porrò sermoni /erat autem & natiuum quoddam tabidum/ quod oportet meminisse, nec fidem habere sophistis, nullum asserentibus esse affectum innatum. Cæterum illud per se solum tam repente ipsam nō sustolleret: sed quia cum hoc affectu extinctio cohærebat naturalis facultatis, quò celerius periret, in causa fuit. Significatur hęc his verbis /Hæc perpetuo nihil sitiebat, nec quicquam sustinebat gustare/. De quorum ego symptomatum malignitate ante in priore libro verba feci: atq; ipse Hippocrates iterum in fine narrationis suo more demonstrās, quę ęgrotis & mortis fuerint, & salutis causę, adscripsit, /Quosuis cibos toto hoc tempore fastidiuit, neq; appetiuit quicq̄, non sitijt/, summo significans odio illi cibos venisse, vt ne desiderium quidem veniret cuiusquam, quo quidam, qui perdiderunt appetentiam, cum recordentur illa; quibus aliquādo sint oblectati, tenentur, Nonnullos enim in morbis fastidio occupatos conspicimus, simulatq; quicquam gustarint, id auersari: quosdam vero ne gustare ausos: attamen hi requirentibus ex se ecquid appetant, respondent certa edulia, quibus se recordantur quondam ga- H uisos esse. Sanè maximum tibi sit facultatis signum ciborum appetitricis semel emorientis, si parata hęc, quę desiderare dicebant, vt gustarunt, culpent, nec etiam edant. Qui tametsi habeant pessime, deteriore sunt tn̄ in statu qui nihil appetunt, extremam indicantes extinctionem naturalis virtutis, qua cibum ac potum appetimus. Ob hęc itaq; muliere hac mortua, exemplariorum diuersitatem nihil est q respiciamus, & de diebus quęramus. Cum illi nullum habeant ordinem, quandoquidem mortem à capite destillatio attulit, & natiuum tabidum: ideo & discordiā exemplarium iuxta & iudicatu difficilem & inanem arbitratus prętermisi.

ÆGROTVS VII. 4

*Illius anginosæ quæ apud Bitonem agebat, primū à lingua cœpit obscura esse vox, lingua rubens, desiccata erat.
Primo die horrida, incaluit. Tertio rigor, febris acuta: tumor colli & pectoris ex vtraq; parte subruber, durus: ex-
tremitates frigidæ & liuidæ, spiritus sublimis, potus per nares effluebat, deuorare non valebat. deiectiones & vri-
næ substiterūt.† Quarto cuncta exacerbata sunt. Quinto perijt anginosa.* ΠΙ.Δ.Ε.Ε.Θ. P.D.S.Q.M. *id est
Probabile deiectionibus suppressis quinta mortuam.*

† Desunt hic quædam ad balanum & clystere spectantia, quorū tā Galenus vt ab Hippocrate dictorum in fine commēti huius meminit.

Neq; in exemplaribus reperitur omnibus hoc modo finis descriptus orationis, neq; scire in-

terpretes

A terpretes huius libri videntur omnes. Sed etiam quidam ex his pro quinto scribunt septimo, alij
octauo. Capito vero haud scio qua re adductus diē & anginosa detraxit, atq; paulo ante ex hoc/
Quarto cuncta exacerbata sunt / quarto detrahit, facitq; hunc totius dictionis exitū: / Aluus &
vrinæ substiterunt, cuncta exacerbata sunt, perijt. Ac de meliore qdē lectiōe inferius videbimus.
Prius (quod mihi præter cætera est in explanatorijs libris, ppositum.) quæ in muliere hae sunt ob-
scurius dicta, exponemus. Mihi vero / spiritus sublimis / nō videt clarū esse. Sabinus quidē scripsit
« de eo in hæc verba: Sublimis aūt spiritus erat, hoc est, summis naribus respirabat, q ex arteriæ in
« flammatione præclusum esse viæ spanum, nec iam spiritus attractio posset in pulmonem fieri.
Est vero etiam ipsius obscura oratio Sabini, vt alium etiamnum interpretem quærat. Equidem
illos eum puto significare, respirare summis naribus, qui respirando narium pinnas mouent. Si-
quidem multos nos ægros sic vidimus spirare, vt eas in expirando contraherent, in inspirando
vero dilatarent. Quod quidem incidit his, qui ab angina suffocantur, vel à peripneumonia, vel
suppuratiōe: præterea ijs qui infirma sunt facultate. Verum istud quemadmodum in ægris fiat,
nō est q nunc referamus: quo aūt in his pacto, qui propter angustiam spiritus organorum, hoc
loco reddemus, simul iam cur sublimē Hippocrates eum spiritū appellauerit expositurus. Cer-
B nimus enim in his, qui sunt ita affecti, summum moueri ad operta scoptula vsq; thoracem: quam
nunc probabile est respirationem sublimem dici, quę non in angina modo, verum etiam in peri-
pneumonia, & in suppuratorum, quos vocant, fit affectibus. Quæ quidem etiam citra febrē ac-
cidit his, qui proprie vocātur orthopnoici, & asthmatici. Nam à talibus euentis vtrunq; affectus
hic nomen est sortitus, asthma quidē, id est anhelationem, propter coactam respirationem, quam
etiam, qui velociter currūt, habent. Et orthopnœam, q se, quia cum decūbunt suffocant, erigunt.
Sunt qui cogantur planè exurgere. Iam in Præsagijs quoq; scriptum ad verbum sic est: Anginæ
« autem grauissimæ sunt, subitoq; perimunt, quæ nihil in faucibus signi edunt, neq; in ceruice, sed
« multum prębent laboris, & orthophnœam. Itaq; eadem causa tum orthopnœam inducit affecti-
bus strangulantibus, & quē modo vocabat sublimem spiritum. Nam integra constante sanitate,
vbi nobis oēs quiescunt volūtariæ actiones, solis inferioribus thoracis, quæ ad septum transuer-
sum sunt, partibus spiramus, vt in cōmentarijs ostendimus de respirationis causis. Sin Ampliorē
inspirationem requiramus, etiam partes infernis vicinas vnà mouemus. Vbi plurima indigea-
mus, tum partes etiam ad operta scoptula agitamus, totius thoracis valida opera victes. Sed hoc
nobis fit sanis, vbi velociter currimus, aut quocunq; modo valide mouemur, quòd multo spiritu
C opus sit attracto: In peripneumonijs vero & suppuratorum vitijs aut malis, & orthopnoicis cum
febribus, ob spiritus angustiam organorum, quæ non possunt tantam aeris substantiam suscipe-
re, quanta est animanti ex vsu. Incōpletus igitur respirationis vsus in periculum adducit suffoca-
tionis. Itaq; compelluntur vt continue, omniq; thorace peragāt respirationem. At in angina re-
ceptacula in pulmone spiritus, quibus respiramus, reclusa sunt, & pura: sed q inflāmatione gut-
turis musculi teneantur, constringitur externi aeris, quem per inspirationē attrahimus, primus
ingressus. Quo fit, vt vel hic altera quidē de causa, sed æque tñ, vsui respirationis non respondea-
tur, vt in suspiriosis, suppuratis, & peripneumonia affectis fiebat. Itaq; contendunt, qui suffocan-
tur, exurgere, & toto thorace externum aerem magna vi attrahere. Atq; idcirco in his censeas,
qui angina laborāt, sublimem appellatū spiritum esse. Potest etiam, q se ipsi illi volūt in sublime
erigere, ita vocitatus esse, vt idem sublimis spiritus significet, ac orthopnœa in Præsagijs. Porrò
in historia mulieris angina detentæ, quæ in sermone est proposita, scriptum est, potum etiam in
nares resilijsse, quod vsu venit his, qui eum deglutire nequeunt, vel ob gulæ trāsitum restrictio-
rem, vel ob ipsius internitionem resolutionemq;: quorum est vtrunq; præcipue exitiosum: vt
etiam quod antea est ab eo sic in tertio die scriptum. Extremitates frigidæ & liuidæ. Nam cū præ
D dixisset, Tertio die, rigor, febris acuta: subdidit, Extremitates frigidę & liuidæ. Nam natiui calo-
ris signum est internitionis extinctionisq; frigus extremarum partium & liuor in acutis febri-
bus. Atq; hinc etiam factum est, vt huic ægræ deiectiones & vrinæ suppressę sint, quod iam oēs
emorerentur functiones. Quo est, verisimile nec septimo mulierem, nec nono die perijsse. neq;
enim tantum spatij perdurare poterat tertio iam die symptomata habens & notas naturę frige-
scentis. Et Hippocrates, qui in tam acutis morbis solet, quę vnoquoq; acciderent die, persequi,
non cōmitteret, vt tacitus diem quintum, & septimum pręteriret. Qñ igitur absoluto de tertio
die sermone, quartum cōmemorat solum, omnia tum exacerbata fuisse dicens, multo iam est cla-
rius non valuisse ad septimum vel octauū diem vitam mulierem ducere. Nam paradoxas quidē
conuersiones, quę raro incidunt propter robur naturæ, cum ipsi non raro vidimus, tum vero in
narrandis ęgris scripsit Hippocrates, simulq; id ipsum significat & indicat, commodius habuisse
ęgrum. Nunc, quando tertio die vnà cum acuta febre extremę partes algerent liuescerentq;, &
vrina supprimeretur, etiā si non subiungeret: / Quarto die omnia exacerbata fuere / omnino erat
die quinto peritura. Quod ille cum adscripserit, etiam affirmes securius, ita affectam sextum diē
viuam non attigisse, multoq; etiamnum potuisse minus septimum vel octauum. Vnde iure
mireris, qua ratiōe adscripserit ita ille, qui primus huius fuit rei auctor, notas, vt indicent octauo

illam die defunctam: & eo etiã magis, quo mõ Zeno Herophileus vir nequaq̃ obscurus ascriptas E
exponens notas in tertio libro morborum vulgarium, etiam ipse octauo die dicat hanc perijsse
anginosam, idq; huiuscemodi notis indicari: ΠΙ.Δ. E. H. Θ. Harum notarum prima πιθανόν, id
est probabile significat, quę per. Π. literã scribitur mediam habẽtem lineam rectã vtriq; aliarum
parallelam seu æquidistantem, quo modo quidam nongentesimum numerum scribunt. Et semper in omnibus id ægris denotat præposita omnibus sequentibus notis. Quæ harum est postrema, hoc loco θάνατον. i. mortem significat, quam litera Θ denotat: in alijs ægris ὑγίειαν. i. sanitatem,
quam demonstrat litera Y. Penultima nota semper dierum numerum, quibus propositus vbiq;
æger in sermone laborauit, significat. Quæ vero inter hanc interiacent & omnium primam declarant, cur sit saluatus, vel perierit homo, causam. Vt in hac anginosa, duæ sunt notæ, altera primam omnium sequẽs, cuius medium recta secat linea. ΠΙ. Ab ac alia atq; alia. Igitur quæ oĩum
primæ succedit, cuius secatur medium, elementum est Δ: à cuius oritur media interiori linea, alia
recta linea deorsum ducta, sicut. 1. scribimus. Sequens est literę E nota. Atq; ex his indicari Zeno ἐπίσχεσιν τῶν διαχωρημάτων. id est suppressionem deiectionum tradit: deorsum signato Δ secũdum vnũquenq; modũ διαχωρούμενα. i. excrementa significante. Et. n. sudoris ipsum etiã, nedũ
vrinarum, aut deiectionum esse signum affirmat. Et ἐποχὴν siue ἐπίσχεσιν. i. suppressionem, vtro- F
libeat modo appellare: vt signorum sit hæc tota sententia: Verisimile est excrementis suppressis
octauo die obijsse mulierem anginosam, Quare, vt dixi, miror, cum fideliora exemplaria quintũ
diem habeant, huic lectioni etiam litera ipsa E consentiẽte, vt ostendi paulo ante, ipsum Zenonem tñ octauum diem scire scriptum: eos vero qui in illum disputant, hac de re nihil meminisse:
at de notis illum reprehendere, q̃ secundam literam non scripserit, & fecerit signatum Δ, cum
scriptura non ita habeat in tertio libro Vulgarium morborum: cæterũ post primam notã P scriptum, vt illi autumant. Hic residuus iam sese longus mihi sermo offert. Putaueris enim re vera
has notas ægris Hippocratem subtexuisse: siquidem aduersarij Zenonis P esse asserunt, non
deorsum signatum Δ scriptum. Verum si aduersariorum Zenonis libros legas, nec Hippocratis esse dicentiũ has notas, & librum quendam extare Ptolemæi cognomine Euergetis, habentem suppositas illas à medico quodam Pamphilio genere ex ciuitate Sidica, de secta Cleophantia: audias præterea causam, qua adductus libro has notas inseruit Mnemon: videanĩ haudquaq̃
sibi constare, qui Zenonem confutant, nec esse Hippocratis, nec esse sic illas notas scriptas, vt ille exposuit. Mihi vero quæ sunt hactenus dicta, vana videntur esse, nihilq; afferre lectoribus ad
artis opera vtilitatis, quò properare, qui hanc meditatur, debet. Verum quia cũ essent adscriptæ, G
visum est amicis, quibus morẽ gerens quibusdã locis primi libri reprehendi male explanantes ea
quæ ad ægros spectant, vt vno certe huius libri loco aliquid de hisce notis afferrem, induxi animum vt facerem: tametsi non ignorem, quod semper dico, scriptos à iunioribus medicis cõmentarios cum tp̃s nostrum corrũpere, tum nihil docere, quod interest medicinæ: propter quos ego
singulas separatim medicas lucubrationes feci. Quæ vero sunt cõtra sophistas, qñ has etiã ex visu
iuuenibus esse animaduerto, qui ab istis peruertuntur, scripsi eas item priuatim singulas: vt sicui
suppeditet tempus abunde vt & has reuoluat, cõtra sophistas non secus ac hostes sit succinctus.
Sic igitur nunc quoq;, tametsi res sit inutilis ad probe medicinam exercendam, quod ad has notas pertinet, non pigebit tamen totum percurrere, qñquidem ita est amicis visum. Sanè enim puderet me, si ad eas me deflexissem nugas, nisi antea ego, quæ referunt ad artem medicam, multis
voluminibus oĩa pertractassem, itaq; tandem ad Hippocratis descẽdissem enarrandos libros, in
quibus artis discipuli nihil addiscere noui valent, extra illa quę clare & suse exposui in lucubrationibus medicis, vt vel ad intelligendum hebetes sermonem queant assequi: sed historiæ cognitionem obtinebunt, cuius gratia multi mortales interdum suspiciunt quosdam, qui artes aliquas
tractant, homines qui multa legerunt retinueruntq;, statim artis etiã ducentes pręcepta tenere. H
Nũc itaq; omnem de notis historiam exponam: qñquidem hoc amici pariterq; familiares semel
hic fieri statuerunt oportere. Hęc itaq; quę sum dicturus, tradita à Zeuxide sunt primo in hunc
librum cõmentario. Et quidem pręstiterit fortassis, quod ego facere in talibus solebam, qui hanc
cupiunt historiam cognoscere, ad illum librum eos remittere. Sed qm̃ Zeuxidis cõmentarij non
iam perinde grati, sunt infrequẽtes: ideo me voluerunt ea recensere, initio eius ab ipso Mnemone sumpto. Quidam enim eum aiunt, cum legendi gratia tertium accepisset vulgarium morborum librum ex magna illa Alexandrię bibliotheca, restituisse adulterinis adscriptis simili atramento & literis hisce notis. Sunt qui ex Pamphilia eum affirment deportasse, ac tanto fuisse regem Aegypti erga libros studio Ptolemæum, vt omnium appellẽtiũ ad se libros deferri iuberet,
quos relatos in nouas chartas dominis descriptos daret, à quibus in portũ inuectis ad se allati libri essent: allatos vero in bibliothecas reponeret, atq; inscriptiones erant, Ex nauibus acceptorũ.
Inter eos esse ferũt repertũ tertium librum vulgariũ morborum, titulo insignitum, Ex nauibus,
sub correctore Mnemone Sidita. Quidã non esse scriptũ sub correctore aiunt, sed solum nomen
Mnemonis: quia & aliorũ etiam omniũ, qui cum libris appellebant, regij ministri noĩe reponendos in apothecas libros insigniuerunt. Neq;. n. continuo eos in bibliothecas asportasse, sed prius
in certis

A in certis ædibus cumulatim deponere. Nam tanti studij ad veterũ libros comparandos Ptolemęi
illius, magnum esse argumentum referunt, rationem, quam habebat cum Atheniensibus: qui
quindecim pigneratis argenti talentis, Sophoclis ab eis accepit, & Euripidis, Aeschyliq́ꝫ libros,
vt eos tãtum describeret, & mox sartos tectos restitueret, magnifice cum apparauisset eos in pul-
cherrimis membranis, quos ab Atheniensibus acceperat, retinuit: illis misit, quos ipse paraue-
rat, orans quindecim talenta tenerent, acciperentq́ꝫ nouos pro veteribus quos ipsi dederant li-
bros. Quòd si Atheniensibus ne nouos quidem remisisset libros, sed veteres retinuisset, non erat
quòd ægre ferrent, qui argentum hac lege acceperant, vt hoc ipsi seruarent, si ille retineret libros.
Itaq; illi simul & nouis libris, & argento sunt potiti. Quare Mnemon, siue ipse librum attulerit,
siue ex bibliotheca accepto adscripserit, quæstus videtur gratia fecisse. Nam solum dicebat tene-
re se, quid notæ illæ interpretarentur: ita mercede eas exponebat. Quod si est, probabilius est li-
brum in bibliotheca repositum esse ab eo adornatum. Siquidẽ multo erat expositio eius fidem
habitura maiorem, si regia haberet bibliotheca notas. Nam librum si domo deferret, suspectus
erat. Nec vero scriptas dubitarem ab Heraclide tum Tarentino, tum Erythræo demõstrationes,
adulterinas esse notas commemorare, ni prudentibus existimarem hoc pro comperto esse, & fe-
B stinarem ab hac loquacitate pedẽ referre. Quare ad vtile redeo, cuius causa horum ægrorũ histo-
riam reuoluimus. Nam ideo putare mulierem esse defunctam, ꝙ suppressę deiectiones essent, ri-
diculum sit. Neq; enim ob suppressionem perijt: cæterum propterea illi contigit supprimi deie-
ctiones, ꝙ naturales functiones extinguerentur. Neque vero quia frigidæ erant & liuidæ tertio
die partes extremę, ideo obijt: sed ꝙ moreretur, factum est, vt & illæ emorerentur. Et ipse autem
Hippocrates quasi vaticinatus adscripsit in exitu narrationis/ perijt anginosa/ tametsi statim ini-
tio prędixerat/ illius anginosæ, quæ apud Bitonem agebat/ Sed addidit ad finem illa hoc demon-
strat/ Perijt mulier hæc angina/. Atque ita in Præsagijs scripsit de exitiosis anginis Hippocrates.
Nam hæ primo die suffocant statim, & altero, & tertio. Quare propositam hic nobis mulierem
oportebat ea de re tertio die obijsse, cum extremæ partes liuidæ ac frigidæ essent, deiectionesq́ꝫ
supprimerent. Vnde viribus conijcias validis fuisse, itaq; attigisse quintum diem: Nã vt octauũ,
non potuit fieri. Sed de his satis. Quòd si cogites, siue ipse Hippocrates susceperit mulierem hanc
procurandam, siue inuiserit vnà cum medico eius, si nihil aliud, paruum cataplasma certe impo-
neret, aut diaclysma prębere illi. Probabile autem est eum reliquisse recensenda cum alia reme-
dia ægris adhibita, tum sanguinis missionem: solum vero clysterem & balanum subditum, non
C principaliter, cæterum obiter scripsisse. Nam cum vrinas recenseret, & vomitiones, & deiectio-
nes: adiungeret præterea earum suppressionem, vnde nihil æger excernebat per se: in his adscri-
psit obiter simul cum excrementorum qualitate, balani vsum & clysteris.

¶ *Quid quæq; nota significet.*

Equidem omnino statueram ab hac importuna de notis loquacitate me referre: sed quia inte
gram multi familiares disputationem hanc quærunt, egoq́ꝫ bonam iam nunc partem exegi nu-
garum, faciam, vt quod superest, adiungam. Atq; constitueram, quemadmodũ quæ nihil ad artẽ
faciunt separatim solebam scribere, sic his librum dicare, ac separatim cõmentari, abductum ab
alijs, vt si qui velint etiam in huiuscemodi esse curiosi, habeãt, quibus nugis inanibus vacent. At
quia iam longe processisse video secũdum hunc cõmentarium, & satis esse longum, vt reliquos
nequeam ægros etiam hic exponere, ac pestilentem statum ordine hos sequentem coniungere:
neq; vero dissecare mihi certum est tempestatis expositionem, vt partem eius in hoc peragam
cõmentario, quod residuum est, in proximo: ideo disputationem de notis hoc libro perficiam, vt
præcidam hunc nugarum aceruum. Si enim quæ attulerunt, qui scripserunt de his notis, hæc in-
quirere velim, & quæ recte sunt & secus dicta disceptare, non vno mihi libro ad hanc rem opus
D sit. Præcedit ergo, quod dixi, omnes, quę per medium habet lineam ΠΙ, denotãs semper πιθανόν,
id est verisimile. Postremo vero loco aut Υ videtur litera scripta esse, aut Θ. hæc θάνατον, id est
mortem: illa ὑγίειαν, id est sanitatem significans. Ante has dierum est, quibus ægrotauit, vel perijt
æger, numerus. At quæ inter has intercedunt notæ, omnes quidem sunt descriptæ ordine lite-
rarum, quas vocabuli elementa significant, excepto deorsum signato Δ. At quam horũ quodq;
habeat significationẽ, demonstrabo. Igitur memoria tenendũ nobis est notas, quę vltimam prę
cedunt (à qua mortem diximus, aut sanitatem demonstrari.) numerum dierum denotare: de cę-
teris, quę inter has & principium scriptæ sunt, orationem instituam: Α, ἀποφθορὰν siue ἀπώλειαν. i.
interitum seu internitionem: Γ, γόνον. i. semen. vel γονοειδὲς οὖρον. i. semini assimilem vrinam: Δ,
vero signatum (vocant signata, qñ rectam lineam, qualis est, quę deorsum ponitur, habent, hoc
modo Δ) διαχωρήματα. i. excreta per sudorem, & alui fluxum, & habitus digestionem, & vno
verbo vacuationem quãcũq;: Ε, ἐποχὴν, hoc est suppressionem, ἕδραν, hoc est sedem: Ζ, ζήτημα. i.
quęstionem. Θ, θάνατον. i. mortem, vt est antedictum: Ι, ἱδρῶτα. i. sudorem: Κ, κρίσιν. i. iudicium, vel
κοιλιακὴν διάθεσιν. i. ventriculosam affectionem: Μ, μανίαν. i. furorem, vel μήτραν. i. vterum: Ν, νεότη
τα. i. iuuentutem, & νέκρωσιν. i. internitionem: Ξ, ξανθὴν χολὴν. i. flauam bilem, & ξένον quoddam. i.
nouum, & rarum, & ξυσμὸν. i. strigmentum, & ξηρότητα. i. siccitatem: Ο, ὀδύνην. i. dolorẽ, vel οὖρον. i.

vrinam. Quidam vero volunt, vbi impositum sibi Y habeat, eo nimirum modo scriptum, quo E vocem ὄντως scribere consueuerunt, tunc vrinā significare: Π. πλῆθος. i. abundātiam, vel πτύαλον. i. sputum, vel πῦρ. i. ignem, vel πνεύμονος πάθος. i. pulmonis affectum: Π, vero in medio habēs I, hoc modo ΠΙ, πιθανόν. i. probabile (vt supradiximus,) significat: P, ῥύσιν. i. fluxionem, vel ῥῖγος, id est rigorem: Σ, σπασμόν. i. conuulsionem, vel στομάχου πάθος, id est stomachi affectum, vel στόματος κάκωσιν, id est oris malum: T, τόκον. i. partum: Y, ὑγίειαν. i. sanitatem, vel ὑποχόνδριον. i. hypochōdrium: Φ, φρενῖτιν. i. phrenitidem, vel φθίσιν. i. tabem: X, χολήν. i. bilem, vel χολώδης. i. biliosum. Ψ, ψῦξιν, id est frigus: Ω, ὠμότητα, id est cruditatem.

ÆGROTVS VIII.

Adolescentulum, qui in Mendacium foro decumbebat, corripuit ignis ex lassitudinibus, laboribus, & cursibus insolitis. Primo die turbata aluus erat biliosis, multis, tenuibusq;: Vrinæ tenues, subnigræ: non dormiuit, sitibundus. Altero die omnia exacerbata sunt: deiectiones plures, intempestiuiores: non dormiuit, mente turbatus, aliquātum sudauit. Tertio grauiter se habuit, sitibundus, fastidiosus, multū se iactauit, perplexus erat, delirauit: extremæ partes liuidæ, & frigidæ: hypochondrij vtrinq; submollis contentio. Quarto non dormiuit, malum in peius procedebat. Septimo obijt. Annum ætatis circiter vigesimum agebat. Acutum. ΠΙ. Ξ. Z. Θ. F

Cœpisse huic morbum dicit ex lassitudinibus comitibus insolitarum exercitationum. Scimus enim πόνους. i. labores, illū nominare exercitationes: sicut κόπους. i. lassitudines, corporis affectus, in quibus si parū modo moueatur, tentionis sensus, vel vlcerosus illi fit. At laboribus quia cursus adiunxit, superfluo labores adscripsisse videtur. Cōtinentur enim, vt genus in specie, in cursibus. Vnde quidam pro πόνων. i. laboribus, πότων, id est potibus scripserunt, conuerso primo ν, secundæ syllabæ in τ. Reliqua narratio tota eorum, quæ inciderunt adolescentulo, exemplum sunt acuti morbi in ætatem maxime iuuenū cadentis. Alia igitur symptomata morbi sunt acuti. Sed vnde periculum præsagias, vel mortem? Primo quidem die relatæ sunt subnigræ vrinæ. Secūdo die parum sudauit. Tertio multū se iactauit: at oībus diebus nihil plane dormiuit. Atq; hæc quidē periculosa sunt. Extremæ vero partes tertio die liuidæ & frigidæ in acuto morbo letales sunt, atque adeo hac ætate: fiunt. n. vel ex nimia inflāmationis intestinorū magnitudine, vel natiuo intereūte calore. At enim de hypochondriorum contentione submolli iam ante diximus, tensionem citra tumorē Hippocratem innuere ista dictione. Ostendit autē ea cōtentio nullum de externis corporibus, qui musculi sunt abdominis, inflāmatione obsideri: verū aut septum trāsuersum, aut iecur, aut lienem. Nam periculosa inter cætera hęc sunt. Mortis vero apertum signum est extremarum G partium liuor & frigus, quæ tertio die in morbo acuto, & ætatis vigesimo anno accidunt. Quod sane fuit in causa, vt ad septimum viueret adolescens. Potuit etiam alia de causa, ꝙ validis esset viribus, non propter solam ætatem. Itaq; ex huius ægri historia, qui capi fructus potest hic est. Nam inuestigare, quia in ciuitate vocetur aliquod Mendaciū forum, vt Athenis Astutorum forum est appellatum, & quæ id genus in singulis ęgris alia quidā interpretes scripserūt, si quid in ijs esset, quod ad artis opera faceret: non prætermitterem. Acutum, hoc inter pręcedentem & proximum inferiorem est scriptum, quod possit attribui vtriq;, ꝙ vterque videatur acute ægrotasse. Verum quia in superiore ægra, quæ angina laborabat, est adiectum (anginosa): certisq; alijs ægris eius generis quiddam ad exitum narrationis est adscriptum, quò historiæ vtilitas sit conspicua, probabilius est priori ægro Acutū esse subditum. Potuit etiam, qui notas adiecit, item hoc addidisse. Nos paulo mox in ægro ordine decimo de eiuscemodi additis scripturis plene agemus.

De notis prædicto ægro adiectis.

Quia consultius puto esse in tertium cōmentarium reseruare tempestatem pestilentem, subtexam non nulla prædictis, quæ in controuersia apud medicos sunt de ascriptis signis huius adolescentis historiæ septimo die defuncti. Zeno nanq; has scripsit notas. Præ oībus ΠΙ per mediū H lineam rectam habens, quod πιθανόν, id est verisimile semper significare docuimus. Secundū Ξ, tertium deinde Z, quartum Θ, hoc pacto ΠΙ, Ξ, Z, Θ. Igitur Z septimū diem ait denotare, Θ θάνατον. i. mortem. Sed hæc sunt in oībus cōmunia: Ξ vero ξένον. i. nouum vult indicare. Nouum fuisse adolescenti ait in narrationis initio ex lassitudinibus & cursibus insuetis eum incidisse in morbum. Quæ igitur aduersus Zenonem dicta sunt de primo signo, quod significet πιθανόν. i. verisimile, qñquidem oībus sunt communia ægris, paulo post, si visum mihi erit, apponam. Prius quæstiones de hoc ægro priuatim iactatas videamus, ꝙ de re ille medica mouisse controuersiam videatur. Nam cum cōscripsisset Zeno, vt antea memini, de notis non paruum volumen, ac alterum illo maius aduersus eum empiricus Apollonius, ac rursus Zeno eidem respondisset: Apollonius cognomento Cyclas, postea & ipse scripsit defuncto iam Zenone de notis librum, nō vt suppositas solū culpans, sed corollarium addidit, quo insectatur Zenonē. Nam ita instituit reprehensionem, vt contra illum, qui quæ sint à Mnemone concinnata, non valeret recte interpretari, sed vbi probabili deficeretur ratione, notas, quò commodius exponeret, conuertisset. Neq; librum in regia bibliotheca inuentum, neq; illum ex nauibus, nec quem edidit Bacchius, habere ad eum modum notas, vt in hoc scripsit adolescente Zeno, affirmans. Enimuero in hanc miror

importunitatem

A importunitatem potuiſſe Tarentinum Heraclidem impelli,& quidem in perpetuum ſtudentem
interpretationes ad vtilitatem referre. Hic vero contendere magis cum Zenone videtur, ꝗ ſpe-
ctare vtilitatem. Exponit.n.notas,ac ſi duo Z ante vltimũ Θ ſcripta ſint: & alterum, quod prope
Θ eſt, ſeptimum diem indicare ait: alterum, quod huic (Z dico.) præpoſitum eſt, ſignificare ζητη-
τέον εἶναι, id eſt quærendum eſſe, cur ſeptimo die interierit, cum acceſſiones haberet diebus pari-
bus: Nam erat probabile, vt ipſe dicit Hippocrates, morbi iudicium diebus acceſſionum fuiſſe.
« Nam quorum, inquit, diebus paribus fiunt acceſſiones, horum fiunt etiã iudicia diebus paribus.
« Quorum vero in ĩparibus, horum item imparibus diebus iudicium. Subiecta aũt eſt generali iu-
« dicij ſignificationi mors. Atq; de notis ſic ſtatuit Tarentinus. Attendamus iam ecquid afferat
præclari. Nam ꝙ mors ferè in dies acceſſionum incidat, rarumq́; ſit diuerſum exẽplum, fatẽdum
eſt, & concedendum verum dicere Tarentinum. Non videtur habuiſſe hic tñ diebus paribus ac-
ceſſiones. Quippe primo die Hippocrates, quæ initio morbi acciderunt, deſcripſit. Sub hunc, in-
quit, oĩa exacerbata ſunt, propter morbi, ꝗ acute mouebatur, incrementũ. Itaq; tertio die adhuc
magis intentum morbum indicat eſſe. Nam cum in ſecũdo die prædixiſſet/ non dormiuit, men-
te turbatus erat/, tertium diem exponẽs ſcripſit primum / grauiter ſe habuit/, quod primo die nõ
B ſcripſerat: ab hoc/ſitibundus/, deinde/faſtidioſus/, mox/multũ ſe iactabat/, poſtea/ ꝑplexus erat/:
Quorum vel vnũ, ſi tertius dies haberet, poſſet ipſum ſecundo peiorem oſtendere. Nã vna nocte
non dormire, mentisq́; turbatio, aſſidue in acutos morbos citra inſigne diſcrimen incidere cer-
nuntur. At quæ ſunt de tertio die ſcripta, fuerunt perículoſa vniuerſa, Præterea tertium ideo ſe-
cundo peiorem eſſe dicit, quod ſecundo die ſcripſerat, mente turbatus erat: tertio die, cum alia
ſymptomata, quæ paulo ante retulimus, cõmemorat extitiſſe, tum vero mentem fuiſſe non iam
turbatam (quippe parum id quidem ſit.) cæterum deliraſſe ait. Quam ob rem cum ipſo hoc ſym-
ptomate videtur ſecundo peior tertius fuiſſe, tum quòd addiderit inibi hypochondrij ſubmol-
lem tentionem, quæ antea non ſuberat, coniectes hinc ſecundum illi moderatiorẽ fuiſſe. Nanq;
viſcus antea malo vacans cum cœperit in aliquo die laborare, illum eſſe prioribus peiorem ſigni
ficat. Ac præter oĩa, quę cõmemorata ſunt, pernicioſiſſima ſymptomata eo die apparuiſſe viden-
tur, frigus partium extremarum, liuorq́;. Quo maior, vt paulo ante dixi, admiratio ſubeat, quid
ni adoleſcens perierit die quinto. At enim dicet aliquis Tarentinum defendens, poſt prædicta
ſcriptum eſſe/Quarto non dormiuit, malum in peius procedebat/. Verum & huic ipſi in memo-
riam reducemus medicum illud præceptum, nimirum quartũ ſeptimi indicatorium ab Hippo-
C crate eſſe dictum, propterea ꝙ bonorum aut malorum, quæ dies ille attulit, euentus non minus
ſed magis ſeptimo die quàm ſexto fiat. Qua igit̃ ratione dicit Tarentinus, probabilius erat ſexto
defunctum eſſe adoleſcentulum, poſteaquam acceſſiones haberet diebus pàribus? Nam tertio
die plurima ſymptomata illum videntur tentaſſe: die quarto aũt creuiſſe: tum ſuſtinuiſſe ſe, & re-
pugnaſſe ad ſeptimum diem: quia forte firmis natura viribus erat, & vero etiã per ætatem. Nam
hæc illum ſi defeciſſent, quinto die obijſſet. Quare equidem Tarẽtinum cenſeo inſectandi citius
ſtudio Zenonis, ꝗ rei ſedulo excutiendæ huc deſcendiſſe. Idem Apollonius fecit, qui item dili-
genter literam Ξ ſecũdo inter notas loco poſitã exponit. Quem ſunt multi ſequuti alij, maxime
cũ ꝙ medicum aliquod præceptũ dicat ſe vtile exponere citra notas: tum ꝙ eius dictis illi fidẽ ha-
berent. Hac ſiquidẽ de re adoleſcentẽ ait obijſſe, ꝙ præter morem laſſitudines, labores, & curſus
obijſſet. Ego vero affirmauerim labores & curſus, ſiquidẽ hoc noĩe plures exercitationes ſigni-
ficantur, non pręcedente morboſo corporis ſtatu, haudquaq; potuiſſe mortem inducere. De po-
tibus, vt quidam volũt, (nam ſic dixi eſſe qui corrigant.) hoc quidem in adoleſcentulo, quid certi
dicam, non habeo: ꝙ nec qualitatem nec quãtitatem teneam iſtarum potionum, cum tñ multa ſit
in ipſis differentia. Siquidem etiã differunt ipſo tẽpore potiones. Quędã enim diebus duobus &
D tribus, alię permultis fiunt, ipſiusq́; quotidiani hauſtus menſura haud paruã habet differentiam.
Potionis ad hęc qualitas, hi enim meraciorẽ, illi ſumunt dilutiorẽ, non nulli tẽperatam. Sunt qui
frigidam, alij calidam: atq; harum vtranq; aut de more, aut inſueti biberunt aliquando. Huic acce
dit non parua ipſorum vinorum in genere ac tempore diuerſitas. Neq; enim eundem affectũ vi-
num nouum ac vetus parit: neq; craſſum, ac tenue: nec album, atq; nigrum: nec odoratum, ac fœ-
tidum: nec item auſterum atq; dulce. Quare, vt dixi, de offenſo per vinum adoleſcẽte nihil habeo
firmi ſtatuere, niſi hoc omnium eſt vinorum immodico vſui cõmune, quod neruos tentet & mẽ-
tem. Sed horũ tamen ſolennis noxa non dominabatur in huius adoleſcentuli morbo. Neq; enim
conuellebatur, vel tremebat, vel infeſtabatur phrenitide. Quare & ſcripturam potibus minus pu
to conuenire. Sanè magis eſt conſonum adoleſcenti cruditates pręceſſiſſe etiam fortaſſis in ven-
tre: ſin ſecus, in venis quidem certe. Vnde plurimi coacti ſunt crudi humores, vt teſtantur vrinæ,
& aluus, tenuis illa quidem, verum non biliosa tamen. Nihilominus videtur biliosi quoq; humo
ris aliquid in toto contineri habitu corporis, comitis laborum quos ſubierat: quibus eſt veriſimi-
† Fragmẽtũ in græcis quibuſdã antiquis codicibus inuentũ. le etiam delirium quoddam ſucceſſiſſe & ſebrem acutam.

†{ *De nota illa ante cæteras poſita, qua πιθανόν, hoc eſt probabile, ſignificari aiunt.*

Quoniam hoc in libro interpretum loquacitatibus plurimum vſi ſumus, haud deterius vtiq;

fuerit aliquid etiam exempli gratia de illa nota scribere, quæ πιθανὸν, id est probabile significat. E
Nam quis fortasse illorum librorum admirabitur magnitudinem, quos Zenonis Apolloniiq; sectatores conscripserunt. Si igitur in vna tantum nota intelliges quo pacto ipsis in prolixitatem paulatim deuenerit controuersia, causam quoque longi sermonis facile perdiscere poteris: Cauebisq; (si mentis compos fueris.) ne tu ipse quoq; in eiusmodi nugacitates incidas. Itaque in prima statim nota, qua πιθανὸν significari dicebāt, inquiunt in nullo alio libro solere vnquam hac voce πιθανὸν vti Hippocratem: ob idq; non decere nunc vnico in libro signo eius vocis sæpenumero vti, qui nunquam alibi vsus ipsa fuerit. Hanc autem rationem euertentes qui cum Zenone sentiunt, in germanissimo illo libro qui est de fracturis inscriptus, dixisse aiunt, vbi de Solene instrumento disputat, πιθανώτερον. Cum enim prius dixisset Hippocrates quòd Solenis instrumēti non esset vtilitas, subiunxit, At πιθανώτερον, id est probabilius est vulgo minus accusabilem fore medicum, si Solen subiiciatur. Scite ergo cum probabilem responsionem visi fuerint inuenisse Zenonis fautores, tres ab aduersariis obuiationes factæ fuerunt, duæ quidem litigiosiores potius quàm veriores, tertia vero idonea admodum est, omnibusq; illis audiētibus satisfacit quotquot græcis literis bene instituti sunt. Prior itaque ex litigiosis responsionibus hæc est. Hippocrates illic πιθανώτερον dixit, non πιθανὸν: at isti ex hac nota indicari aiunt πιθανὸν. Quibus Zenonis adiutores respondent. Si quis apud Apollonium scriptum inuenerit primitiuum nomen, non iam statim ipsi concedimus deriuatiua vsurpare, nisi prius quendam nobis ostendat ipsis vsum fuisse, qui autem deriuatiuum inuenerit, is audacter & primitiuo vti poterit. Nam quod ab aliquo genitum est, id eius quod generauit subsistentiam indicat: Quod vero à nullo, aliud generet nec ne dubium est. Prima sanè fabulæ pars hic finiatur, cum nimirum ex prædictis apertum iam sit, quo modo in longissimam loquacitatem produci ipsa possit. Ad secundam vero (iam enim semel in fabulam nosmetipsos introduximus,) accedamus. Aiunt igitur qui contra Zenonis sectatores dicunt, posse quidem aliquando quæ semel scripta est dictio, & ipsum scribentem latere: quippe qui moris græca lingua exquisite loquentium oblitus, ac sola multorum consuetudine adductus sit. Vno vero in libro deinceps quoddam vocabulum sæpius vsurpare soli ii possunt, qui aliàs eodem met ipso vti consueuerunt. Quæ vero ad hæc respondeant Zenonis consectatores, narrare superuacaneum est, quippe quæ frigidiora longaq; sint. Mihi enim sat fuerit ad tertiam fabulæ partem accedenti responsionum duntaxat principia tangere. Tertia autem hæc est. Placere quidem posse & vulgo & antiquioribus, si & δυνατὸν & ἐνδεχόμενον, & εὔλογον & εἰκὸς dicas (id est possibile, contingens, rationi consentaneum, decens.) & ipsum etiam πιθανὸν, cum forte tunc in vsu esset hęc dictio, sed rariori sanè & apud idiotas potius. Contra vero, vocem secundum conferendi modum, quod grammatici comparatiuum nuncupant, ab εἰκὸς formatam antiquis inusitatam esse. vere enim diceremus εἰκότερον. rariusq; omnino hoc comparatiuum inuenies, quemadmodum & ipsum πιθανὸν. Constat autem antiquorum multa admodum volumina voluēda illi esse, qui has controuersias diiudicare voluerit. Neq; enim aliter cognoscere potest an πιθανὸν ab ipsis vsitatum non sit, sed πιθανώτερον: secus vero insolens εἰκότερον, tritum εἰκός. Si vero quispiam ex iis qui artem medicinalem discere decreuerunt, ad lectionem se conuertat antiquorum omnium librorum, quos rethores, aut historici, aut medici, aut deniq; philosophi conscripserunt, conteret certe in hoc tempus, seq; artem assequi posse diffidet, cum hoc ad morborum nec dignotionem, nec prænotionem conferat. Quamobrem satius fortasse fuerit fabulæ in tres diductæ partes finē constituere: ne longius tempus consumamus in duorum deinceps dierum appositione: cum præsertim tragœdiam vel comœdiam agamus. Ad reliquos igitur ægrotos veniētes (supersunt enim adhuc quatuor ante statum pestilentem descripti,) hic secundum commentarium absoluamus. Tertium vero aggredi erit vtilissimum.} G

H

ÆGROTVS IX.

6 *Apud Tisamenum mulier decumbebat, detinebatur voluulo, ciebantur multæ vomitiones, potum non continebat, hypochondria dolebant, & infra secundum ventriculum dolores, tormina perpetua, non erat sitibunda, incalescebat, extremæ partes perpetuo frigidæ, fastidiosa, insomnis. Vrinæ paucæ, tenues, † deiectiones crudæ, tenues, paucæ:} nec erat remedio locus, defuncta est.*

† Forte vel delenda sunt hæc verba, vel ita legendū, deiectiones nullę. considera.

Male scribunt quidam in hac muliere ὑλεώδεα per υ, cum εἰλεώδεα sit per ει, scribendum: εἰλεὸς enim, id est voluulus appellatur affectus, cuius habuisse symptomata scribit mulierē: multos vomitus, potū cōtinere nō posse, dolores esse ad hypochōdria, & tormina cū doloribus in ventre: q̄ omnia voluulosis assident. Quod postea scripsit, non est ex his quæ eis assident, cæterum ex illis, quæ malo ad malignum tendenti superueniunt, potissimum perpetuo esse extremas partes frigidas: prauum item fastidium est. Quin & vrinas adscripsit tametsi in venis non contineatur & succis affectus, verum in intestinis. Quòd cum in his cœperit magna inflammatio, prædicta incidere symptomata soleant: vocatur autē εἰλεὸς .i. voluulus affectus. Parua igitur ex vrinis, vt sint bonæ, salutis sic habentium est spes: sed nō paruū ad exitium momentum, si prauæ sint. Nam cum, qui eo

A qui eo modo afflictantur propter intestinorum inflammationem in præcipiti sint, si alia videatur præterea esse in corpore affectio praua, incresceret vnà ægro malum. Atq; sic consueuit Hippocrates, vbi aliquod instrumentum spiritus sit læsum, inspicere vrinas. Quæ si secundum naturam habeant, in solis spiritus instrumentis versatur periculum: Sin hæ quoq; prauæ appareant, offensum iam significant etiam nutritionis instrumentum: quo modo nunc, quãquam sit affectus venter, eiusq; ex deiectionibus perspiciatur affectio, nihilominus vrinarum fecit mentionem, vt tenuium, quæ succorum significant in venis cruditatem. Atqui vrinas semper memineris vt simul inspicias in ventris affectibus, thoracis, pulmonis, neruorumq;. Nam bonæ si appareant, haud magnum præbent momentum ad salutem: contra si prauæ, amplificant simul ægri periculum. Et cũ sit periculosus omnis voluulus, qui in sublimibus intestinis consistunt his, qui in crassis sunt deteriores, vt qui contagio iecur afficiant & lienem. Discernes eos vomitionum assiduitate, & vehementia, & ꝙ potum continere non possint. Adhuc magis ex eo, ꝙ nihil per aluum deijciatur. Præterea tormina & dolores faciunt ad notitiam, quando teneant hi alta intestina. Qui stercus si vomãt (aduertitur enim hoc etiam fieri.) clarissimum sit signum tibi esse subtilia intestina affecta. Est autem acutissimum hoc malum: quare id hic proposuit Hippocrates, simulq; adscripsit/Nec
B erat remedio locus/. Sed mihi hoc fac memoria comprehendas ad commentationem de sanguinis missione: cum enim nullum scripsit aliud remedium in ægris horum librorum, tum nec illam, non quin præstò fuerit laborantibus auxilio, sed ꝙ ascribere auxilia singulis ægris non oporteat: nisi quid forte noui inciderit, vt in eo, cui fuit octauo die sanguis detractus. Porrò diem præterijt, quo hæc ægra decessit, vt quæ secundo statim die mortua fuerit, aut longissime tertio ob morbi acuitatem, quam in narratione ipse ostendit.

7 ÆGROTVS X.

Quædam mulier quæ apud Pantimedem degebat, ex abortione infantis primo die igni est correpta, lingua arida, sitibunda, fastidiosa, insomnis: aluus erat turbata multis, tenuibusq;, & crudis. Postridie riguit, febris acuta, aluus copiose reddidit, non dormiuit. Tertio die intendebantur dolores. Quarto delirauit. Septimo interijt. Aluus erat perpetuo lubrica, eiusq; multæ, tenues, crudæ deiectiones. Vrinæ paucæ, tenues. Febris ardens.

Si qua de causa externa mulieri huic abortire cõtigisset, declararet Hippocrates. Itaq; ex morbo cõstat vitiosis collectis humoribus abortijsse. Adiunxit huic, ex abortione dictionem παιδίου, i.
C infantis/indicans, ni fallor, hoc adiecto paruum fuisse elisum partum. Appellant enim homines infantes puellos non ita pridem natos. Quare per metaphoram videtur Hippocrates valde pusillos fœtus sic appellasse: quippe hi potissimum eijciuntur. Acutam igitur fuisse & magnam febrem, cum quod dicit/igni est correpta/significat: tum quod addit/Lingua arida, sitibunda/. At vero/fastidiosa/febris demonstrat, qua tenebatur, malignitatem. Attende diligenter excretorum speciem. Nam cum scripsit/aluus erat turbata, multis tenuibusq; & crudis/tametsi ipse in fine narrationis dixerit febre ardente illã laborasse, memineritq; febris, quæ die primo cœpit, atq; exacerbabatur secundo die: tum addiderit, lingua arida/, &/non dormiuit/, ac/sitibunda erat/: cruda tamen deiecta ait fuisse: Ardentem autem febrem ex humoribus nasci biliosis scimus. Igitur consentaneum est in tota mole corporis huic mulieri biliosum fuisse aceruatum humorem, in primis autem venis lactium & simis iecinoris cruda contenta. Iam etiam vrinas illius crudas dicit fuisse, iuxta ac crudas deiectiones, non solum in primis venis, sed & in gibbo iecinoris crudis humoribus abundantibus. Porrò febris ardens in fine narrationis huius ægræ adscriptum est in multis exemplaribus. Quædam non hoc habent tantum scriptum, sed adiectum etiam A. Itaq; suspicamur aut ꝙ prima hæc ægra ardente febre fuerit correpta, aut ꝙ hæc fuerit prima species ardentis
D febris: secunda autem quæ deinceps sequitur, in muliere, de qua sic orditur/Alteram ex abortione/. Ego vero in octauo ægro, cuius est principium: Adolescentulum, qui in Mendaciũ foro decumbebat, plenius ostendi me de hisce adscriptitijs verba facturum, cum decimum ægrum enarrarem, præstaboq; nunc duabus de causis suspicans ab alio esse non ipso auctore hoc/ardens febris/adscriptum. Primum ꝙ non vni ægro aut alteri morbi formam subtexuisset ad exitum narrationis, sed, siquidem & has nos docere volebat, vt quidam fecerunt eius successores, omnibus aut plurimis. At ille scilicet tanquam his qui cognoscere morbum valerent, exponit ægrorum accidentia. Videas item alios veteres in lucubrationibus suis non respicere hos, qui dudũ ad libros accesserunt, sed qui iam in illis profecerunt. Hanc meam sententiam vltra id quod dixi, hoc præterea confirmat, quod tertio duntaxat Vulgarium morborum libro adscriptæ sint. Omnibus igitur, qui hunc sunt librum interpretati, probabatur ab alio, qui notas illas sententiam complectentes adscripsit, etiam hæc esse adiecta. Nam in muliere quidem anginosa cõcedas sanè esse ab Hippocrate adscriptum, anginosa perijt, qui ex ipsa angina vellet perijsse mulierem. In hac quæ nunc dicitur obijsse, non possis ita accipere. Nam vt dixit/Septimo interijt/, subiecit/Aluus erat perpetuo lubrica, eiusq; multæ, tenues, crudæ deiectiones: vrinæ paucæ, tenues/. Mox adiectum sit/febris ardesn/. Nonnullis etiam A est additum. In quibusdam pro eo scriptum est pri-

mus:

mus:in alijs prima. Omnino enim hunc librum hisce adscriptis multi cōtaminarunt iuniores medici. Clarum est ergo, non vt in illa, quæ angina laborabat, ad calcem adiecit/perijt anginosa, eodē modo conuenire esse hic adscriptum/febris ardens/. neq; enim dixit, perijt καυσώδης, i. ardente febre, sicut in illa, quæ angina laborabat/perijt anginosa/. sed hoc/febris ardens/recto casu scriptum offenditur. Inter hoc/& perijt/interiacent/Aluus erat perpetuo lubrica/& quę sequuntur. Quando itaq; nec mortua est ex ardente febre, nec prorsus inter se hæc cohærent: constat ab aliquo hoc esse adscriptum, nō ab ipso scriptum Hippocrate. Potuit etiam quis adscripsisse sibi, sicut solemus talia in marginibus commentariorum memoriæ gratia adscribere: postea aliquis, qui excriberet hunc librum, in contextum, quasi auctoris esset, transtulisse. E

ÆGROTVS XI. 8

Alteram ex abortione ad quintum mensem Oecetai vxorem ignis corripuit. Primo soporosa erat, rursusq; insomnis erat, lumbi dolor, capitis grauitas. Secundo die venter turbatus est, ac excreuit pauca, tenuia, meraq; primū. Tertio die plura, ac peiora: nocte nihil dormiuit. Quarto delirauit, metus, mœstitia, dexter oculus erat distortus: sudor secundum caput paucus, frigidus: extremitates frigidæ. Quinto cuncta exacerbata sunt, multum delirauit, statimq; ad mentem redijt, sitis, vigiliæ. Deiectiones in totū multæ & meræ. Vrinæ paucæ, tenues, subnigræ: extremæ partes frigidæ, subliuidæ. Sexto eadem erant. Septimo mortua est. Phrenitis. F

Quam ante hāc descripsit, fœtum adhuc infantem elisit. Infantem interpretare, inquam, vnius mensis, aut bimestrem, aut longissimum trimestrem. At hæc nunc nobis proposita quinto mense abortiuit, ne ipsa quidem externa de causa, sed ex corporis affectione. Cum enim vehementius salierint, aut subito horrendi quid conspicatæ timuerint, mulieres aborriunt. Est cum ex dolore, vel ex insigni cruditate, vel ex medicamentosi cuiuspiam esu, vel oīno puri potione medicamenti, vel quod insit aliquid abortiui. Iam etiam propter sanguinis missionem, & sanguinis ex vulnere profluuium, aut ex nimia hæmorrhoide quædam abortierunt. Noui etiam quasdam, quæ ex vuluæ ceruice profuso sanguine prægnantes iandiu, tandem partum eiecerint. Quorum accidisse mulieribus hic ab Hippocrate descriptis nihil vel hinc constat, q non addiderit in narratione earum, cum omittere ea non soleat. Non ergo febricitarunt, quia abortierant: immo contra, quòd febricitarent, ideo abortiebant. Videtur vero ex hac muliere inductus prædictionum auctor hoc modo dixisse: Qui soporosi cum capitis, lumbi, hypochondrij, colli dolore, nunquid sunt phrenitici? Potuit etiam alteram vel alterum ita vidisse affectum. Hanc itaq; dicit mulierem soporosam G fuisse, rursusq; insomnem, & laborasse capitis grauitate, & lumbi dolore: nihil de collo tamen addidit. Item ventrem ait conturbatum fuisse, & excreuisse tenuia & mera, nec addit hic præterea quicquam de colore illorum. Possunt enim mera, pallida, flaua, rubra, virulenta, & nigra deijci. Nempe enim mera scimus illum appellare, quæ proprium colorem retinent cum nullo humore mistum alio. Si tamen conijciendum est, biliosa deiecit mera, hoc est vel flaua colore, vel rufa. Nam virulenta & nigra addito colore proferre, & huic & alijs medicis familiare est. Et nos quoq; citra adiunctum biliosa solemus deijci dicere, de flaua bile eam vsurpantes dictionem. Excrementa vero virulentæ, vel atræ, vel alterius bilis non dicimus simpliciter biliosa, sed coloris ipsis discrimen addimus Quæ consuetudo in omnibus obtinuit, q semper euomatur & aluo reddatur pallida & flaua bilis etiam sanis, nedum ægris: Contra raro aliæ, atque his duntaxat, qui tenentur morboso aliquo affectu. Quod igitur dixit in narratione tertij diei, Nocte nihil dormiuit: † caumatis autem, id est ardoris, amplius mentionem non fecit, innuit mox deliraturam. Proinde sub hæc merito dixit: Quarto delirauit, metus, mœstitia, dexter oculus erat distortus. Præterea sudor secundum caput paucus, frigidusq;, cum esse iam mulierem ostendit phreniticam, tum habere admodum incommode. Cum vero etiam ad signa prædicta & symptomata accederet extremarum partium frigus, magis etiam morituram expectes, quemadmodum mortua est, consequentia prædictis symptomatibus habens, quæ quinto & sexto die euenerunt. Quę vero in prædictionibus tradita sunt veluti horum testimonia, etsi ante in commentarijs, quos in illum librum scripsi, quàm sint absurda demonstraui, commemoremus tamen illa memoriæ gratia, quamuis ista scribere sumus deprecati. Cum igitur sit in prædictionibus dictum, Ex lumbo ascensum sequitur distortio oculorum. Ideoq; huius admonent mulieris, vbi verba de ipsa faciunt in prædictionum libro, quo loco hoc caput tractant: quæ sunt omnia, vt ostendimus, absurda. Scimus enim in vniuersum, haud bonum esse signum distortionem oculorum, siue ex eo fiat, quòd ascensus fiat ex lumbo, siue vtcumque aliter. Improba etiam est doctrina, & aliena ab Hippocratis verbis. Neq; enim ex lumbo ascensum diceret: sed vt in Præsagijs his verbis: Dolores, qui cum febre lumbum tenent, & imas regiones, si septum transuersum attigerint, inferioresq; partes reliquerint, exitiales admodum sunt. Atqui non est, qui in hac ægra ad caput sublatos esse possit abundantes in lumbo probare humores. Atque vt temere hæc quidam interpretes dixerunt, ita hoc ex prædictionibus caput male his accommodant, quæ exposita sunt de hac ægra: vbi ait. Ventris prærubra proluuies, cum in omnibus mala est, tum in propositis

† Forte comatis. i. soporis, nā primo de [illegible] mentionem [illegible] matis. H

positis

A positis maxime: cum non dixerit Hippocrates fuisse prærubram huius mulieris proluuiem ventris. Multo etiam absurdius hoc citant caput: In febribus ardentibus cum aliquanto frigore venientibus, & deiectionibus cum aqua biliosis multisq;, oculorum distortio cum alioqui malum est signum, tum maxime si catochi fiant. Nihil vero aiunt referre catochum dicas an, κωματώδη. i. soporosum, ignorãtes ipsum Hippocratẽ à vigilante dirimere profundum soporem: itaq; profundum soporem aliquod habere cum catocha, vt vocant Archigenes & Philippus, consortium: non viligantem: quem hanc dicunt mulierem in principio morbi corripuisse, non quo tempore oculus est distortus. Porrò mireris etiam hoc de ijs, qui vtrunq; caput attulerũt ad exponendam hanc ægram, in quà ait/Ventris proluuies prærubra./&/Deiectionibus cum aqua biliosis/. Neutrum enim eorum de hac muliere scripsit Hippocrates. Neq; quasi scriberet vtrũq;, exponunt. Preterea eadem deiectio prærubra esse, & cum aqua biliosa nequit. Adijciunt alia etiamnum capita multa vicissim alterum per alterum prædictiones & ægros in libris de morbis vulgaribus interpretantes. Sed omnia reprehendere, vbi lapsi sunt, non est huius loci, quandoquidem aperte simul & absolute istarum interpretationum vitium in commentarijs in prædictiones aperuimus. /Phrenitis/. Et hoc est de ascriptitijs, vt ante, febris ardens: quippe quod non habeatur in omnibus exẽ-
B plaribus. Neq; enim in alio ægro tale quid ascripsit: nec instituerat hic morborum tradere discrimina: sicut inuenias in libris conscriptis de morbis. Absurdum præterea est, cum nullam habeat consequentiam.

ÆGROTVS XII.

9 *Mulierem, quæ decumbebat in Mendacium foro, primum enixam cum dolore masculum, corripuit ignis. Initio* * *statim sitibunda, cor illi dolebat, fastidiosa, lingua arida, venter turbatus tenuibus paucisq;, non dormiuit. Altero die aliquantulum riguit, febris acuta, modicus secundum caput & frigidus sudor. Tertio cum dolore deiecit aluus cruda, multa, tenuia. Quarto riguit, omnia irritata sunt, insomnis. Quintum diem laboriose transegit. Sexto eadem erant, aluum reddidit humidam, copiosam. Septimo riguit, febris acuta, sitis ingens, se iactauit: Sub vesperum per to-*
1 *tum corpus sudauit frigidum, frigus partium extremarum, nec redibat illis calor: Iterumq; nocte riguit, extremitates calorem non recipiebant, non dormiuit, nonnihil delirauit, statimq; ad mentem rediJt. Octauo circa meridiem rediJt calor, sitibunda, soporosa, fastidiosa: vomuit biliosa, pauca, flaua: Nocte grauiter se habuit, nihil quieuit, multũ affatim minxit inscia. Nono omnia fuerunt remissa, sub vesperũ soporosa, aliquantulum riguit: vomuit amara, biliosa. Decimo rigor, febris accessit, nihil dormiuit: Mane multam, in qua nihil subsideret, reddidit vrinam, extremæ*
C *partes receperunt calorem. Vndecimo virulenta, biliosa vomuit: Non multo post riguit, rursusq; extremæ partes frigescebant: Sub vesperum rigor, sudor frigidus, multum vomuit, nox grauis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, fœtida: singultus multus, sitis laboriosa. Tertiodecimo nigra, virulenta vomuit: rigor: Circa meridiem muta. Quartodecimo die sanguis de naribus: defuncta est. Huic perpetuo venter erat lubricus, horrebat, annum ætatis agebat ad septimumdecimum. Febris ardens.*

* Nõ est in antiqs. vide Gal. 2. de Dyspnœa cap. vltimo.

Siue Athenis in Astutorum foro decumberet hæc muliercula, siue alia in ciuitate, alijs permittimus inuestigare. Nos quæ per totum acciderunt morbum attendamus, à quibus illa non poterat superstes esse. Siquidem ab initio omnia mortalia erant. Ac magis mireris quî factum sit, vt diem quartumdecimum potuerit attingere. Sed ideo, quantum censeo, ad finem eorum, quæ ei acciderunt, addidit: Annum ætatis agebat ad septimumdecimum: habuit igitur etiã ætatem adoscentem, ideoq; robustam: erat enim (ait,) annorum septendecim. Constat autem præter ætatis robur, & eam fuisse sua sponte naturæ non infirmæ, alioqui non perdurasset. Nam cum neq; aliud illi quicq̃ accideret salubre, ac secundo statim die riguisset aliquãtulum, & acute febricitasset, tum secundum caput sudasset nonnihil, & id frigidum: deinde essent die quarto irritata omnia, dieq;
D septimo iterum riguisset, ac lingua inaruisset, febricitassetq; acute: iamq; vltra quòd extremæ partes frigidæ illi essent, etiam non rediret his calor, quî illa non aut nono die, aut vndecimo sit necessario mortua? Produxit itaq; vitam ad diem vsq; quartumdecimum propter ætatem & naturæ robur: quæ idem robur ostendit concitando quartodecimo die sanguinis profluuio. Sed enim morbo maximo non erat sanguinis profusio discutiendo. Morbi vero magnitudinem cum alia aperuerunt symptomata, tum vomitionum nigrarum graueolentia. Nam semper exitiosa, quæ fœtent, sunt. Vnde etiam in Præsagijs ipse dicit: Putres omnes & graues odores, quauis in vomitione mali sunt. Quod autem in fine est ascriptum / febris ardens/ perinde est absurdum, ac id quod in superiore ægra ad exitum scriptum erat, nimirum, Phrenitis.

Galeni

GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Describit Austrinam humidam ac omnino pestilentem tempestatem, ægrotis sedecim ad finem adiectis.

Vía statum hic pestilentem Hippocrates describit, quæ ad interpretanda ea, quæ dicturus est, conferunt, superius à nobis elaborata hic summanm cõmemorabo: deinde ad eius accedam verba. Primùm statũ ab eo solere non tẽperamentum tm̃ aeris p̃ter naturam, sed ẽt omnem cuiusuis rei formam ita appellari recordemur. Postea naturale quoddam esse vnicuiq; anni tempori temperamentum. Deinde mutationem eius præter naturam in causa esse, cur corpora nostra corripiantur morbis. Ad hæc ad memoriam illa reuocemus, quæ scripsit in aphorismis in hæc verba: Ex anni autem statibus (quod in totũ dixerim.) siccitates imbribus sunt salubriores, & minus letales. Morbi vero in pluuijs statibus magna ex parte existunt febres longæ, alui profluuia, & putredines. Iam ea quoq; quæ cum principium interpretarer secundi libri Vulgarium morborum scripsi, ad memoriam reducamus: Præterea quæ in primo libro vulgariũ morborum, vbi de statibus egimus. Horum, quæ retuli, si quis retinuerit, ac nauiter ea legerit, ad horum interpretationem, quæ nunc sunt nobis proposita, perueniat. F

STATVS. 1

Annus austrinus, pluuius, à ventis in totum silens.

Primo libro morborum Vulgarium tempestates seu status tres descripsit. Hic vnã duntaxat hanc quam nos hic interpretari instituimus. Et vero ẽt secundo morborum Vulgarium sunt scriptæ aliæ: quem tñ conscripsisse, quo ederet, vt primũ & tertiũ, non videtur. Nec vero præscripsit mox ab initio ijs in libris narrationi eorum, quæ acciderant, Status: sed statim narrare auspicatur quæ animaduertisset in morbis, qui viguerant, & in aeris temperamento. Itaq; in Thaso, inquit, Autumno circa æquinoctium, & sub Vergilias, multum pluit, continẽter & leniter vt flante Austro. Itidem duos auspicatus est sequentes status. At in præsenti status nomen in oĩbus ferè exemplaribus habetur. non tñ quo hæc loco acciderint significatur. Pestem siquidem, quæ multarũ fuit gentium cõis, hoc libro reddit. In exemplaribus, quæ, vt legebat Dioscorides, habent, non solum ita est simpliciter scriptum/Status/sed additum est/calidus & humidus/atq; in medio spatij quod lineas intersecat, totum hoc scriptum est, sicut in alijs exemplaribus solũ, status. Inuenias quædã, quæ ne hanc quidẽ in medio habeãt inscriptionẽ: quædã item, quæ nihil planè. Vnde non esse inscriptionem suspiceris Hippocratis, sed forte illorum, qui ægrorũ historijs ad finẽ notas adscripserunt. Verum hæc vtcũq; se habeãt, nec vlli læsioni sunt, nec vsui vel ad præsagiendũ, vel curandũ. Ad ea itaq; exponenda, vnde aliquid commodi, puenit, conuertamur. Annus austrinus, pluuius, à ventis in totũ silens. Huic simile tẽpestati principiũ est secũdi Vulgariũ morborũ hac serie dictũ: Erant in Cranone carbunculi æstiui, pluerat p æstum largo imbri, idq; assidue. Acciderãt aũt magis Austro. Differunt tñ inter se hi status: tum q hic toto in anno id fuisse aeris circunflui intẽperamentũ, in secũdo libro, æstate tm̃: tum q hic adscripsit, à ventis in totũ silens, id quod illic non addidit. Arbitreris fortassis, quod illo libro addidit/Acciderunt magis Austro/hinc tale quid significari. Nam hic ẽt austrinũ simul & tranqllum totũ dicit annum fuisse: nobis ita accipientibus tanq̃ possit tranqllus simul & australis aut aqlonius esse & dici totus annus: quod paulo inferius declarabitur. Ad memoriã vero reuocemus multas nos tẽpestates vidisse à vẽtis silentes, & tranquillitate præditas, non tñ eodẽ inter se modo, verũ hanc lenẽ & irriguã, illam siccam & gelidam. Atq; hæc oĩno est serena. Lenis autem est nebulosa, & turbida tẽpestas austrinaq;, & nõnunq̃ nubium plena. Contraria huius, aquilonia, & vbi prorsus nullus in aere apparet motus, sed planè fit, quam vocant, tranquillitas. Haud alius enim videtur aeris status esse, ac maris. Sicuti igitur illic semper est fluctus in alto, vel maior, vel minor, qui interim ob paruitatem non animaduertitur, ni strictus eum excipiat locus, quod in Chalcide Eubœæ, & Messina Siciliæ cernas: sic aer quoq; planè immotus & quietus haud videtur vnquam esse, tamen interdum nos, quia motus est paruus, fugit. Ac nubes per eas tranquillitates conspicimus, quæ frequenter nobis consistere videntur, cum re vera moueantur. Nam conspiciuntur statim in alia aeris regione: quod illis si nequaquam mouerentur, non vsu veniret. Huiuscemodi etiam hæc censenda est toto anno tempestas fuisse. Tantum aũt

G

H

tum aũt

A tum autem hæc distat ab ea quæ fuit in Cranone descripta secundo libro, quanto est diuturnior. Tamen affectus vtriusq; cōmunis tēpestatis putredo est, vtiq; causam obtinēs humiditatem citra ventos. Et videtur putredo oīs ex materia quidē gigni humida: ex causa vero efficiēte, extraneo & præter naturam calore: augeri porrò imobilitate. Nihil itaq; putrescere quod omni ex parte est siccum, omnes manifeste videmus. Neq; enim lapis, vel tegula, nec aurum, nec argentum, nec æs, aliud'ue eius generis putrefieri cernitur. Iam eorū quæ putredini sunt obnoxia, hæc superesse in temperamentis frigidis diutissime, ne hoc quidem præterit quenquā: adhuc magis, vbi ab eiuscemodi ventis ventilantur. Sanè vestem etiam homines continenter quatiunt, præcipueq; cum humidus sit calidusq; aer, q̄ immobilitas eam putrefaciat. Ita arteriarum in animātibus motus cum alias commoditates, tum eum vsum præstat. Et vero ipse in Aphorismis Hippocrates asserit, vt prædixi, in pluuijs tempestatibus putredines existere. Quare corporis humores hinc liquet necessario computruisse. Iam ipsius dictiones subsecuti, separatim singula consideremus.

2 *Cum paulo superioribus anni temporibus squallores præcessissent, sub Arcturum flante austro multum pluit.*

B Didicisti iam in statibus libro primo descriptis aeris temperamentum ex salubri & naturali ordine variasse. Didicisti etiam qui hic sit status, & quatuor eius esse præter naturam simplices, quatuor item alteras composítas conuersiones: Simplices in calore tantum, frigore, humiditate, & siccitate: Compositas in calore & humiditate: calore & siccitate, algore & siccitate, algore & humiditate. Nunc ergo horum, quæ didicisti memor, subsequere huius cœli narrationem. Hippocrates, Cum paulo, inquit, superioribus temporibus squallores præcessissent: deinde adducit: Sub Arctu rum flante Austro multum pluit. Videtur enim superiore iam anno aeris circunfusi non vndequaq; temperamentum constitisse naturale, non viguisse tamen ea tēpestate vllus morbus, vt vocant, vulgaris. Nam in aphorismis didicisti, vbi sic dicit: Ex anni autem statibus, vt semel dicam, squallores imbribus sunt salubriores, & minus letales. Hoc etiam minus incidit eiusmodi aliqs morbus, q̄ siccitate tantum excelleret temperaturæ immutatio, præter vllam alterius oppositionis mutationem, à qua aut calidus fieret magnopere, aut frigidus aer. Verum enimuero illa vehemens conuersio sub Arcturi videtur exortum se protulisse: qui aliquanto spatio autumnale æquinoctium præcedit. Iam vero qui illi autumnus, quæ deinde bruma successerit, postea quæ hanc exceperunt tempora anni, si eius persequamur dictiones, discemus.

C

3 *Autumnus vmbrosus, nubilosus, large pluit. Hyems erat austrina, humida, & lenis.*

Vmbrosum dixit pro caliginoso: quod non lucidum significat, nec purum, neq; omnino serenum. Nanq; solent etiamnum qui Asiam incolunt Græci, σκιώδη & σκιερά, id est vmbrosa omnia, quæ ad nigrum declinant, appellare. His etiam dictionem ζοφώδες. i. caliginosum attribuunt, & φαιόν. i. fuscum, quod prope ad nigrum accedit. Apertum est autē huiuscemodi nō posse fieri aerē, nisi multis nubibus, ijsq; non splendidis obducatur. Nubilosum igitur virtute complectebatur vmbrosus. Sed te non latet eam loquendi rationem non Hippocrati tantum, sed multis etiam esse alijs veteribus familiarē. Iam etiam dixit/Hyems erat austrina, humida, & lenis/. Sunt qui Austrū semper ducant esse humidum: quod non est ita. Videtur enim siccus aliquando esse, quem Leuconotum vulgus {Latini Caurum} appellant. Et Poeta talem nobis Austrum indicat dicens.

Αὐτὰρ ἐγὼ ζεφύροιο καὶ ἀργέσταο νότοιο.

Siquidem purum Austrum, quem fieri sine imbribus scimus, eo vocauit nomine. At vero primo etiam Vulgarium morborum in primo Hippocrates statu: Cum esset autem totus, inquit, hic status austrinus & squallidus. Atq; is Auster subinde vehemens est. Semper ergo apertum habet

D motum. Lenis alius est Auster, cuius motū in aere & nubibus non sentias, qui calidus semper est. Caurus interim frigidus videtur.

4 *Multo post solis reuersionem, circiter æquinoctium aspera erāt extrema hyēms. Et iam sub æquinoctium Boreas spirauit, & ninxit, non ita diu.*

Pars hæc quædam tempestatis contrariæ intercessit, vt hic dixit, non ita diu.

5 *Ver rursus austrinum, sine ventis, pluit multum, & continenter ad Canem vsque.*

Indicauit tibi lenem hyemem scribendo ad hunc modum: Ver rursus austrinū, sine ventis. Nā verbum rursus, vt contrarius status interuenit, innuit ad suum temperamētum redijsse cœlum.

6 *Aestas serena erat, & calida, magni erant æstus. Etesiæ paruæ dispersim spirarunt.*

Lenitas hyemis, & Veris tranquillitas cum æstate æstuosa suffocante'ue cōgruunt. Nam cū sua sponte sit æstiuum tēpus calidū, si ventorum accesserit tranquillitas, necessario æstus suffocatio'ue cōsequitur. Hoc fit, vbi neq; Prodromi (quos vocant.) flant, neq; qui eos sequuntur, quos Etesias appellant. Dirimit eos Canis ortus. Et ipse ēt Hippocrates addidit/Etesiæ paruæ dispsim spirarūt.

Sub

Sub Arcturum rursus spirante Borea multum pluit. E 7

Rursus, ad pluuiarum exundantiam, non ad Boream refertur. Nam superiore Arcturi ortu
multum pluerat:& subinde postea, Boreas vero rarus spirauit.

Cum esset totus annus austrinus, humidus, & lenis, per hyemem quidem salubriter egerunt, præter tabidos, de 8
quibus modo scribemus.

Integrum statum, q̃ parui omnino aquilones fuissent, ab dominantibus in eo, humidum appel
lauit, & austrinum. Nam q̃ tranquillum & calidum, lenem appellet, antea didicisti. Verum haud
dum ea tempestas, licet esset repentina, mortales magnopere offendit propter superioris anni
squalidi temperamentum. At cœperunt affectus quibusdam tabifici, qui scilicet huic vitio pate-
bant. Ipseq; adeo posthac se recipit scripturum quæ illis acciderunt.

Ante ver vnà cum frigoribus consecutis, sacri ignes multi hos cum occasione affecerunt, illos non: qui maligni 9
cum essent, multos interemerunt.

Sacrum ignem didicisti à biliosa fluxione oriri, at non illa semper tamen praua, & putri. Planè
contra vbi mitis sit fluxio bilem pallidam obtinens, quæ in nobis naturaliter gignitur, solet qui- F
dem sacrum ignem facere, nullum tñ ex eo dare damnum, si quidẽ recte tractes. At non erat nũc
talis, qui sacrum ignẽ excitauit, humor, sed malignus, qui eroderet putrefaceretq;, ab exuperante
humida ventorũ tranqllitate generatus illis potissimũ mortalibus, qbus cum sua ipsi sponte alijs
essent biliosiores, ẽt victus biliosum magis eis succũ congessisset. Siquidẽ morborũ proficiscũtur
differentiæ ab aeris circũflui tẽperamento, pp naturam cuiusq;, & victum quẽ sanus seruat. Victũ
appello, non hunc tñ, q cibo & potione constat, verũ etiam qui oĩbus alijs, vt ocio, exercitatione,
balneo, venere, somno, vigilijs, & vero oĩbus, quæ quouis fiunt modo in corporibus humanis.

Multi è faucibus laborabant, voces erant vitiatæ. 10

Quibus caput sua sponte prompte replebat̃, his in præsentia exundantia humorum plenũ, in
pulmonẽ cœpit & ventrẽ per fauces fluxiones demittere. Porrò iure dicit voces etiã his affectas
fuisse, nẽpe & hoc assidue fieri videt̃ destillationibus, vbi abũde fauces & guttur irrigauerint.

Febres ardentes, phrenitici. 11

Ardentes febres extiterunt inuadentibus in iecur & ventrem biliosis excrementis: Phrenitici G
vero caput petentibus.

Ora aphthis vitiata, pudenda tuberculis, lippitudines, carbunculi. 12

Singuli hi affectus ferè non sunt cacoethes, vti de sacro igne diximus paulo ante: nõnunquam
vero etiam sunt cacoethes, vti nunc, q̃ putridus esset, qui abundabat, humor. Quare in omnibus
quos recenset morbis hoc mihi semper memoria teneto, neque aphthas puta ægros tenuisse, vel
quodcunq; aliud incommodum de more, sed simul cum membrorum putredine. Memineris etiã
hanc cõmunem rationem, ab eodem statu genitum omnibus putrem humorem non easdem insi-
dere partes, q̃ nec per naturam omnium in eadem conditione corpus esset eo statu, sed esset alia
alijs pars infirmior. Aphthæ itaq; frequentissimè sollicitant puerorum ora, quæ exulcerationes
sunt in summo, quia omnia eorum sunt mollissima membra, & quasi muscosa: insuper os est oĩno
etiamnum insuetum cibarijs & poculis. Vbi ergo acrimonia quapiam lac sit mammæ præditum,
aphthas generat: quæ facile propulsantur, si infantis os modice astringas. Si vero humor affluat
prauus, semper aphthæ prodeunt cacoethes. Iam carbunculorum perpetuo est periculosus affe-
ctus, nam ex vitiosis constat humoribus. Quare nunc erat verisimile fuisse perniciosissimum eũ, H
qui vltra natiuam malignitatem, etiam quam status afferebat, adiunctam haberet. Verum satis de
huius est affectus origine dictum, cum principium secundi Vulgarium morborum enarrabam.
Reliqua huius capitis clara sunt.

Alui turbatæ, cibum fastidiebant. 13

Ex vitioso humore, qui à capite defluxerat in fauces, quod in pulmonem inuaserat, tabificos
constituebat affectus. Quod vero in ventrem deriuatum erat, quia subibat mordicando, ventris
profluuium concitabat, quod significauit hisce verbis/Alui turbatæ/In transitu item, ventris fa-
cultatem ciborum appetentem afflixit: vnde cibos fastidiebant.

Quidam sitibundi erant, quidam non. 14

Pluribus de causis nec siti caruisse omnes, nec fuisse sitibundos probabile est. Videtur humi-
ditas oĩbus putredinosa fuisse collecta, verum non pari quantitate, aut æque praua. Quamobrem
possent aliqui non sitire vel ob facultatis potus appetendi offensam, non secus ac illi qui cibum fa
stidiunt ob facultatis cibos appetentis offensam, liquet aũt pessimam esse horum cõditionem: vel

A quia maligna humiditas illis ad ventrem non affluat. Possunt autem alij sitibundi esse, tum quia in ventrem confluat vitiosus humor: tum quia nondum os ventriculi ab ipso humore adeo lęsum sit, vt potionis appetens facultas iam corrupta sit.

15 *Vrinæ turbatæ, multæ, malæ,*

Vrinas fuisse turbatas ita accipe, vt dudũ, cũ diceret/Alui turbatæ/Nã ad renes quibus vitiatus humor defluxit, his necessario vrinæ turbabanť, hoc est, cũ mordicatione & dolore, excernebanť. Quod huic est annexum/multa, mala/potest ẽt de vrinis dictum esse. Potest ẽt ipsum seorsum, vt vna hac oratiõe multitudine indicet symptomatũ prauorũ fuisse id tẽporis ægrotãtes affectos.

16 *Soporosi diu, rursusq; insomnes erant.*

Soporem vigilijs vacantẽ ab humiditate didicisti, & refrigeratione fieri cerebri: Vigilias sopori non cõmistas, à siccitate & calore. Nunc ergo cum, qui increuissent humores, humiditatẽ obtinerent exuperantem, verum non eam tñ vniuersam acrem, humiditas soporosum affectũ: acredo ex putredine induxit vigilias. Itaq; causę contrariæ contraria merito symptomata peperere.

17 B *Multi prorsus non iudicabantur morbi, quidam ægre.*

Quæ erat humoris vitiositas, quidam morbi haudquaquam decreuerunt, aliqui praue.

18 *Aquæ inter cutem.*

Vel hoc pathema quosdam dicit ex abundantia prauorum humorum affecisse. Omnem enim hæc potest morbum concitare, alium alio in corpore, pro eorum naturalibus differentijs & viuendi dissimili ratione, vt paulo ante {est dictum.}

19 *Tabidi multi.*

Retuli etiam supra, quod ex capite in fauces defluxerat, vbi per guttur in asperam arteriam & pulmonem venisset, eiuscemodi vitia produxisse.

20 *Habes morbos, qui vulgabantur.*

Vnus de vulgaribus morbis, & ipse pestilens est, vt in libro quoq; de victus genere acutorum
« C dictum est his verbis: Nam siqñ nulla morbi pestilentis forma cõis vulgetur, cęterum dispersi sint
« morbi. Neq; enim certi est morbi nomen vulgare vel pestilens, cæterum quicunq; vno in loco multos simul inuaserit, vulgaris hic vocatur: qui simul si hoc habeat vt multos perimat, pestis fit.

21 *Ex qualibet morborum, quos recensuimus, specie complures ægrotabant & moriebantur. Acciderunt autem cuiq; horum in hunc modum.*

Cum dicit, & complures moriebantur, pestilentes fuisse morbos, qui vulgarentur, demonstrat. Qui quando diuersi fuerunt, de singulis separatim infra acturum promittit.

22 *Multus quidem sacer ignis cum occasione ex quibuslibet & admodum paruis vulnusculis in toto corpore accidebat, præcipue vero sexagenarijs secundum caput, si vel minorem paulo quis curam adhiberet. Magna pars in ipsis etiam curationibus, magnis inflammationibus corripiebantur: sacerq; ignis multum celeriter vndiq; depascebatur.*

Cuius præ omnibus meminit primi pathematis, iure nũc primi etiam singulas reddit differentias: quod accidisse quibusdam dicit paruis de causis, quas vocauit occasiones: et multos qui a medicis curabantur, magnas esse inflammationes consecutas, q̃ sacer ignis scilicet plurimum depa-
D sceretur. Plurimis iam caput hunc sollicitasse, quando repletum hoc maxime in austrinis esset & calidis ventorum tranquillitatibus. Cur autem sexagenarios hic præter cæteros tentaret, hoc in causa est. Foris ambiens præter naturam calor causa, quamobrem corporis putrescerent humores, fuit, sicut natiuus calor, vbi suum natiuum exacte temperamentum seruat, plus alijs humoribus sanguinis efficit: quando vero in magis igneum versus fuerit, pallidam & flauam bilem. At calor externus putredinis auctor humorum est. Nam materia quidem humiditas est: causa efficiens calor præter naturam. Quare senes, qui superfluas semper humiditates ob naturæ imbecillitatem coaceruant, vt his accessit aeris calor ex illa effectus tempestate, humorũ putredinosæ corruptioni fuerunt iuuenibus opportuniores.

23 *Plerisq; itaq; horum in suppurationes abscessus contigerunt, atq; carnis multũ & ossium neruorumq; decidit.*

Malignitas abũdantis humoris ex magnitudine constitit putredinis: atq; dictis subtexẽs dicit.

24 *Erat aũt illa fluxio, quæ collecta erat, non assimilis puri, verũ alia quæpiã putredo: ipsaq; fluxio multa & varia.*

Hippocrates aperte tibi indicauit, quod nos sæpe iam diximus, corporis humores propter humiditatem & aeris tranquillitatem computruisse: atque idcirco pus non generauit. Compu-

trescebant

trescebant vero ob prauos humidos humores solidæ partes. At variam esse fluxionem propter E putrescentium diuersitatem, ratio erat. Nam à communi putredinis causa singula putrescentia peculiarem obtinent corruptionis speciem.

25 *Quorum ergo caput horum quid tentaret, his caput totum glabrescebat & mentum, ossaq; denudabantur decidebantq;, multæq; extiterunt fluxiones. His adiuncta aliquando, aliquãdo non erat febris. Erant autẽ hæc formidabiliora, quàm deteriora. Quibus enim ad suppurationes hæc speciẽs deuenit, plurimi superstites horũ erant. At vero quos inflammatio reliquit, & sacer ignis, nec talem abscessum effecit vllum, hi frequentes perierunt: & si vsquam loci alterius in corpore oberraret, euenerunt hæc. Etenim multis brachium vel totus cubitus decidit. Quibusdã hæc anteriora latera afficiebant, vel posteriora. Nonnullis totum femur, vel tibiæ denudabantur, pesq; totus.*

Humorum putredo, cuius est commune munus, vt illas partes, in quas impingat, corrumpat, terribiliorem in capitis partibus speciem præbet, propterea quod licet vel paulum de natura hic deflectant, maior fiat sugillatio, quàm cæteris in partibus multum à natura diuertentibus. Nam à femore, vel brachio, vel tibia, vel cubito si cutis recesserit, minorẽ præbet mali speciem: at si capitis vnà cum cute crines defluxerint, atque adeo menti cum illis, vitij fit facies magna, periculum vero minus, quàm si is naturalia affectus teneat, aut guttur, aut thoracem, aut aliam principem partem. F Neque tamen, quæ caput ita tentant, formidabilia magis quàm peiora: verumetiam quæ cuilibet aliæ parti decidunt. Peiora enim erant, in quibus in profundum secessit humor ignem sacrum efficiens, cum in viscera se & in principes partes conferens, præter alia symptomata febres etiam acutas generabat. Quibusdam tamen, quibus in superficie erat eiuscemodi putredo, partes etiam citra febres marcescebant: quorum quidam hac de re præcipue incolumes euaserunt, vitiosis humoribus simul cum ipsis partibus quas ij putrefecerant, emissis. Oberrabat enim, vt ipse vocauit, fluxio per totum corpus, hoc est, temere nulloq; ordine & casu vagabatur, vt præsagire medicus arte, quo esset influxura, non valeret.

Erat omnium id grauissimum, cum pubem & pudenda vrgeret. 26

Etiam absq; pestilente statu, vbi has regiones inflammatio vel sacer ignis obsederit, leuissime putrescunt, vnaq; partes superiores afficiunt. Vnde nobis est sæpe necesse, vt putrida præciderimus, locum veluti radicem inurere. Nihil habet ergo admirationis, vbi is esset status, vt brachiũ, cubitus, femur, tibia, latus, caput computrescant, si plurimum offendantur pudenda.

Atq; vlcerum, & eorum quæ occasionem habuerunt, hæc fuit conditio. G 27

Hactenus verba de sacro igne fecit, qui ex vlcere, aliam'ue ita paruam ob causam externam cõstitit. Posthac de his, quæ sine tali causa inciderunt, tractabit.

Multos autem vnà cum febribus, & ante febrem, atq; à febre arripuerunt. 28

Non ob vlcus his, aut alia de causa externa quæ sit manifesta, sed vt consueuimus dicere, sua sponte prouenit sacer ignis: atque partim simul cum febre inuadebat, partim cum febres aut consecutæ sunt, aut præcesserant.

Habebant hæc illud, vt quæ per suppurationem abscessum molita essent, aut si commode turbata esset aluus, aut vrinarum bonarum extitisset excretio, hinc propulsarentur: Quibus horum nihil acciderat, obscuræq; euanescebant, vt letalia essent. 29

Paulo ante etiam causa reddita est, cur superstites essent magis, quibus per putridam partem malus humor vnà cum illa de corpore decideret. Nec est obscurum quin si & per ventrẽ & vrinas expurgatus fuisset, molestus, dum excerneretur, fuerit, profuerit tamen vniuerso corpori. H

Vere longe plurimos exercebant sacri ignes, tenebantq; æstate & sub autumnum. 30

Genuit quidem, vt dixi, vitiosos humores status perflatu carens, qui humidus calidusq; erat, & ventis carebat, quos in corpore frigora concluserunt, vt etiam in primi libri vulgarium morborum prima tempestate est dictum: Merito itaque vere varij morbi inceperunt paulo ante commemorati. Nam hoc loco illi est de sacro igni sermo: quem, quando emicuit primus, primũ quoque descripsit. Itaque de his, inquit, sacris ignibus, qui incesserunt initio veris, quidam totam æstatem durauerunt, & autumnum. Cum autem vtroq; modo hæc verba intelligi possint, Tenebantq; æstate & sub autumnum, & quòd quamuis ipsi in vere generarentur, eorum tamen subsistentia vsque ad autumnum duraret: & quòd cum adhuc generarentur, eorum generatio vsque ad autumnum duraret: ita vt alij quidem vere generarentur ac desinerent: alij æstate: alij itidem autumno generarentur ac desinerent: rectius secunda hac significatione accipias. Neque enim rationi consentaneum est ineunte vere natum ad autumnum vsque productum esse sacrũ ignem. Omnino enim interea hominem interemerit, si magnopere esset cacoethes: vel per putrescentes partes putredine expurgata discussus sit.

31 A *Nonnullis multa erat turbatio, suberculaq; ad fauces, linguæ inflammationes abscessusq; secundum dentes.*

Affectus hoc loco persequitur partium, de quibus antea non meminit.

32 *Voces multis significauerunt qu'dessent vitiatæ, & κατειλοῦσαι, maxime his quidem, qui cœpissent tabescere: tamen etiam ardente detentis febre, phreniticisq;.*

Equidem etiam quod est supra in ægro, qui ordine est vndecimus, scriptum, vbi sic ait, δεξιὸς ἰλλαίνων, (quod nos, dexter oculus erat distortus, vertimus) suspicabar esse ab alio inductum. Etenim Heraclidis filius Hippocrates, cuius etiam Aphorismos esse & Præsagia autumant, vsitatissimis esse vsus, & proinde claris vocabulis videtur, quæ vocare rhetorici ciuilia solent. At vero ἰλλαίνειν non est istius generis: eoq; minus κατιλλαίνειν, vel κατιλλαίνουσαι, maxime cum de voce, non de palpebris dicitur. Ad hæc propter dictionis formam, quæ actiua, non passiua est. Rectius enim (siquidem prorsus voci statuerat adaptare hoc nomen) erat κατειλούμεναι scripturus non κατειλοῦσαι, & multo quidem rectius hoc, κατιλλαινόμεναι. Nam de ἰλλαίνειν participium ea deducas figura. Appello autem hoc scilicet participium more grammaticorum. Atqui nullus B sit sensus, si de vocibus dicatur κατειλοῦσαι, vt quidam intelligere nos interpretes voluerunt, tanquam tendat verbum ἰλλαίνειν ad distorquere. Nam κατειλοῦσαι significat distorquentes, κατειλούμεναι vero distortæ. Multi itaq; vna in dictione errores commisisse videntur, dum κατειλοῦσαι accipere, vt multis est visum interpretibus, volumus, quasi à dictione ἰλλαίνειν descenderit. Etenim actiuum est ἰλλαίνουσαι, ἰλλαινόμεναι passiuum, & adiecta propositione κατιλλαίνουσαι. Atqui εἰλοῦσαι & κατειλοῦσαι ab ἰλλαίνω deriuari non videntur: nec vero etiam εἰλούμεναι & κατειλούμεναι. Per autem raro inuenias apud veteres hoc genus verba & nomina, ἰλλαίνειν dico, & ἰλλὸς à quo videtur Sophron comparatiuum quod vocāt grammatici, fecisse, ἰλλότερον τὴν κύνα. Quare rectius dixeris, si quidem de his velis nugari, non ἀπὸ τῆς ἰλλώσεως deductum εἰλοῦσαι, sed ab alio quodam, quod cum Plato, tum Antipho vsurpasse videtur. Plato quidem, cuius hæc sunt in Timæo verba: Hanc igitur circuitu totam cutem deurebat sulfur: qua vulnerata, cum humor per eam efflueret, humidum & calidum, quod quidem syncerum erat, emanauit. Mistum vero, in quibus cutis erat, foras à corruptione productum, longum fiebat, subtiliter extensum ab impulsu. Quia vero sensim impellebatur ab aeris frigore, intro irerum, ὑπὸ τὸ δέρμα εἰλούμενον κατεψύχοντο, id est sub cutem coactum firmabatur. Videtur enim pro conclusum vel repul- C sum in altum, εἰλούμενον hic vsurpasse. Quo significato videtur etiam hæc ab eo esse scripta oratio, Terram vero nutricem nostram, εἰλουμένην, id est quæ restringitur ad rationem in perpetuum constitutam. Est item apud Antiphontem in secundo libro De veritate inuenire hoc scriptum vocabulum eo loco: Vbi ergo in aere imbres & venti sibi mutuo aduersentur, ibi cogitur aqua, & multum spissatur. Quod autem eorum, quæ cōmittuntur, superius sit, hoc densatur & cogitur, ὑπό τε τοῦ πνεύματος εἰλούμενον καὶ ὑπὸ τῆς βίας, id est à vento contortum & à vi. Sanè & hic conclusum vel contractum in se denotare per dictionem εἰλούμενον videtur. Nunquid igitur in libro, quem explicare instituimus, qui de vocibus scripsit, κατειλοῦσαι, tale quid significari innuit, voces quasi occlusas & coactas ostendens? vt accipiamus de vocibus esse dictū, quę exire nequeūt: quod incidit his, qui graciles sunt voce. An hoc minime conuenit? Potuit enim sistentes, vel impeditas, vel tardas, vel aliquid tale scribere, qui significare volebat adeo impedita esse voce hoīem, vt vix loqui posset. Iam etiam à vinculo licet veluti vinctam accipere vocem esse dictam hoc loco: adeoq; indicat de vinculis se Poeta dixisse.

ἴλλασιν οὐκ ἐθέλοντα βίῃ δήσαντες ἄγουσι.

Ducunt vi vinclis religatum, qui renuebat.

D Liquet porrò rectius fuisse, si κατειλούμεναι sit scriptum, q̄ κατειλοῦσαι. qui quidem cōmunis est omnis expositionis lapsus. Nam quicquid statuas à dictione κατειλοῦσαι significari, actionē significat, non passionem. Vnde maxime suspiceris Hippocratis non esse dictionem. Neq; enim adeo erat græci sermonis imperitus, vt in eo offenderet similiter vt pueri, qui modo literas discere cœperunt. Videtur enim passionem quandā vocis indicari, significatur tñ nō passio sed actio: passio vero vtiq; significaretur scripto vocabulo κατειλούμεναι. Præterea si vel κατειλούμεναι scribamus, nō est Hippocratis institutum, inusitatis & infrequentibus vti nominibus. Iam qui distortum significari putāt, cum his hoc pugnat, quod ille in Pręsagijs distortū interpretaturus, sic scripsit: Si reflexa sit palpebra, aut labrū, aut nasus. Sed neq; reflexum, neq; aliud ex dictis proprie de vocibus dicatur. Quare quidam huius interpretes libri, omnibus, quæ commemorauimus, abdicatis, pro voces linguæ scribunt, exponētes linguas κατειλοῦσας, quasi deuinctas & difficulter motas. Quos quidem oportebat, vt voces mutauerunt in linguæ, ita vel potius q̄ voces, dictionem κατειλοῦσαι in κατειλούμεναι vertere. Verum iam satis de dictione κατειλοῦσαι, non magno vsui, vt inuenta sit, futura. Sat est enim nosse, hic generatim dici & intelligi, propter destillationem, quæ illis ex capite descendebat, læsis vocis organis simul vitiatam esse vocem. Nam in humidis tempestatibus & calidis destillationem caput repletum ventri demittere & thoraci, operæprecium

est scire: primum discernendi causa, vtrum alia causa hoc ægris vitij induxerit, an ex vulgaribus sit morbis: deinde vt occurras, ne iti tale quid incurras. Nam offensiones ex aere si prouideas, vbi & quemadmodum fiant, toto victus genere à tempestate dominante diuerso instituendo, declines. Præterea si prædicere consequentia velis, id quod certe ex vsu nobis est, vt in præfatione Prę sagiorum ostensum est, vel ad hanc rem hoc commentabere, vt corporis in omni cœlo affectiones cognoscas. Quare contenti (vt diximus) hoc læsas voces fuisse, præteritaq; dictione κατελοῦσαι, quod illi proximum est, inspiciamus. Primum enim hos ait, qui cœpissent tabescere, incidisse in id symptoma: secundo loco ardente detentos febre phreniticosq;. Proinde censeas tabidis hoc affectus ratione accidisse. Nam cum multas alias causas & corporis status tabes consequitur, tum præcipue destillationem capitis, quam potissimum vocis vitium comitatur. Verum febribus ardentibus & phrenitidi per se tale vocis vitium nõ succedit, vt incipientibus tabidis. Quia vero in hoc statu, qui calidus & humidus & sine ventis fuerat, caput contigit affici, phreniticos & ardente detentos febre consecutum hoc est communi de causa symptoma, non propter priuatam morbi molitionem. Desiccantur enim potius in illis, non irrigantur partes voci attributæ: vt accidit in hac tempestate. Quamobrem vox clangosa & acuta à siccitate efficitur vocalium organorum, rauca ab humiditate. F

Quin febres etiam ardentes & phrenitis ante ver cœperunt post illa frigora, quæ præcesserant, ac plurimi tum diu ægrotabant. Acuta autem his & letalia contigere. 33

Humorum putredinem, quam pridem pepererat aeris temperamentum, verisimile erat à frigore succedente in extrema hyeme impulsam in altum, morbos concitaturam sacro igni assimiles. Alios igitur quosdam, qui fuerunt huius generis exponet, hosq; ordine ab sacro igni primos iam scribit: hæ febres sunt ardentes & phrenitis, ab eadem illa quidem profectæ causa, sed differentes locis affectis. Nam quibus in iecinoris & ventris regionẽ maximeq; in eius os prauus humor inuasit, hos febres ardentes sollicitauerunt: quibus in cerebrum peruenit, phrenitis.

Febrium ardentium, quæ vigebant, hæc erat natura. Initio soporosi erant, fastidiosi, inhorrescebantq;: febris nõ acuta, neq; magnopere erant sitibundi, neq; deliri. 34

Quæ symptomata propter eã quæ tunc erat tẽpestatẽ ardentibus febribus euenirent non propria morbi ratione, hæc annotat. Quare quidam pro κωματώδεες, id est soporosi, male scripserunt, καυματώδεες, i. æstuosi. Nã est hoc febribus ardẽtibus peculiare, vt etiã perpetuo sitire. Nullumq; G prope dixeris eximium esse aliud febrium ardẽtium insigne: verũ abunde ex hisce duobus affirmaueris compleri, sitim assiduam, atq; exurentem calorem ægris sentientibus. Verum hic status cũ caput multa humiditate impleret, soporosum aut oĩbus, aut plerisq;, vtcũq; laborarẽt, symptoma attulit, sub morbi inuasionem, vbi praui humores nondum eo deuenerant acredinis, vt vigilias vehementes, deliria, phrenitimq; cõcitare possent. Ac sopor perraro febribus ardentibus est adiunctus, fastidium persæpe. Non est perpetuum tamẽ, vt prædicta duo, assidua sitis, & deurens calor. Horrent vero, qui febre ardẽte tenẽtur, raro: quare hoc etiam annotauit. Quod iam sequitur, Febris nõ acuta: aliqui simpliciter, absq; negatione, Febris acuta scribunt: alij cum negatione in hunc modum, Febris non acuta: diuersam vtriq; scripturam, ratione inducti probabili habentes. Qui omittunt negationem, q diuelli ab ardente febre acuta febris nequeat, vti nec sitis. Alteri ideo scriptum cum negatione cõfirmantes, q raro ijs & nouo exemplo acciderit cum sopor, tum hęc febris. Quippe his quoq; illũ aiunt subiunxisse: Neq; magnopere erãt siticulosi: tametsi sit etiam febribus ardentibus hoc peculiarissimum. Esse itaq; cõsentaneum, sicut erãt nõ perinde sitibundi, sic eos nõ valde febricitasse acute. Potuit etiam quod Hippocrates scripserat, febris nõ valde acuta, esse ab eo qui primus excripsit corruptum, errorq; mansisse. Hic se offert non par- H ua de omnibus pathognomonicis signis quæstio. Nam si remotis ipsis, affectus potest species cõseruari, alia his pathognomonicis signis erũt nobis ad affectus cognoscendos certiora: quod qui constituat, volet illa merito pathognomonica indicia appellare: & quæ ante vocabantur indicia pathognomonica, assidentia. Quorum separari illa non possunt, & affectus, vt ita dicam, constituunt essentiam: Assidentia vero, ex his sunt, quæ sæpe illis accidunt. Si æger ergo non sitibundus sit, nec magnopere febricitet acute, qua iam nota esse morbum illum febrem ardentem dicemus? quanq̃ enim permultis febre ardẽte affectis esse fastidiosis contingit, non est tñ hoc affectus propriũ: quippe cũ multi etiã alij quomodocũq; ægrotantes fastidiosi fiant. Quare neq;, quod visum quibusdã est, qui sese duxerũt huiuscemodi dubitationes declinaturos, etiam nobis est pronunciandum, ab excrementis cognosci in primis febrem ardentẽ. Neq; enim mera in solis ardentibus febribus biliosa alui reddunt, neq; his solis syntexis, id est colliquatio, accidit, verũ sunt hæc quidẽ symptomata maligna & exurentiũ febrium: ista m̃ qui excernunt, multi modice sitiunt, & calores febris ferunt. Verum in præsenti statu ne tales quidẽ erant deiectiones. Nã aluus, inquit, his plerisq; turbata erat, atq; deiectiones crudas excernebant, & multas, & tenues. Videtur ergo Hippocrates febrem ardentem assiduitate cognoscere sitis, calorisq; exurentis: sicut phrenium

perpetuo

A perpetuo delirio. Sic enim, quãuis nõ perinde sitiant ægri, neq; valide exurantur, per totum autẽ morbũ dicta duo sint symptomata, febris ardens esse dicetur morbus: existetq; alia febris hac calidior, vt & corpus fundat, reddatq; deiectiones biliosas, et colliquatiuas. Sed nõ appellabitur ardẽs febris, nisi adiuncta perpetuo habeat per totũ morbũ paulo ante cõmemorata duo, irrequietam sitim, quantũlibet biberint: ac iniocundũ & ardentẽ, fastidiosumq; calorẽ. Proinde adest ferè illis intentissima sitis, & febris feruidissima. At raro, vti nunc, cũ febris nõ esset planè acuta, etiam nõ perinde ægri erant sitibũdi: quæ ob idipsum signauit, sicut etiã hoc, nullo pacto fuisse deliros eos, qm̃ hoc etiã ardẽtibus febribus accidit. Nã paruæ esse signũ demẽtiæ deliriũ, ante docuimus.

35 *Nares pauca stillarunt.*

Hoc in comitibus est malignarum ardentium febrium, vt sanguinis profluuia lenium. Et vt breuiter dicatur, omnis de naribus stilla, vt docuimus, prauum est signum.

36 *Accessiones pleriq; diebus paribus habebant.*

Et hoc quoq; inter rara est. Nam febres ardentes solent, adeoq; omnes, ita vt illæ, morbi mul-
B tum acuti, accedere diebus imparibus.

37 *Obliuio sub accessiones, languor, vocisq; defectus.*

Et obliuio manifesta est: & monstrata frequẽter est de exitialibus esse. Languorẽ, id est, ἄφεσιν, veluti dissolutionem & remissionem omnium corporis partium ipsum dicere par est, cum non aliter ac resolutis proiectæ appareant. Quod quidẽ inter signa esse perniciosa didicisti, vt de alijs alia quoq; signis omnibus, quæ hoc libro recensuit. Quare hic interpretanda sunt ea tantum, quę obscura videntur: & quæ demonstrauimus aliàs, solum ad memoriam reuocabo, non autem absolutam tradam eorum doctrinam.

38 *Extrema pedum & manuum his frigidiora erant, & multo maxime circa accessiones: quibus calor pedetẽtim nec probe redibat: redibantq; ad mentem, & loquebantur.*

Varietatem symptomatum, quæ morbi eius tempestatis habebant, commemorat, quæ sunt omnia praua.

39 C *Detinebantur aut sopore perpetuo, non somnolento, aut vigiles erant cum laboribus.*

Nec hoc quidem obscurum ei est, qui ea habet in memoria, quæ in libro de sopore tradita sunt & in prioribus commentarijs. Cum enim vigilare ægri apertis oculis non valent, sed conniuent spe somni conciliandi, & vigiles tamen manent, vocitamus illum, non somnolentum soporem. Quibus siquis adsit dolor, manifeste vigilabunt magis ita affecti, adeo vt ne in phantasiam quidem tenuis somni deueniant. Siquidem istis, qui eo sopore tenentur, vsu venit eiusmodi quiddã, vt medij inter planè vigiles intercedant & dormientes.

40 *Aluus his plerisq; turbata erat, atq; deiectiones crudas excernebant, & multas, & tenues.*

Vel hinc liquet, non attendere Hippocratem in dignoscendis ardentibus morbis speciem deiectionum. Cruda itaq; dicit & tenuia, qui tum tenebant febre ardẽte, deiecisse: nec verbum fecit de meris biliosis, vel colliquationibus, quæ quidã indicia esse febriũ ardentiũ maxima existimãt.

41 *Vrinæ multæ, tenues, nihilq; decretorij quicquam, vel boni.*

Vbi de vrinis agit, quæ acciderunt his solet tradere, nec addere bonum an malum denũcient,
D nos putans, quæ in præsagijs didicimus in vniuersum de vitio vel bonitate vrinarũ memoria tenere. Hic adiunxisse puto, quãuis eas prędixerat tenues esse, ꝙ illis adscripsisset multas. Nam memor docuisse se multitudine vrinarum interim iudicium fieri, indicauit hoc loco quamuis multę essent, nihil tamẽ decretorij fuisse, neq; boni. Neq; enim quo purgaret corpus & infestantia amoueret, videtur nunc molita natura multam vrinam: sed quemadmodum didicisti sudores & deiectiones interdum vt superfluitatis humorum in corpore malorum symptomata, excerni, interdũ expurgante natura: ita nunc abundantis in corpore serosi humoris sunt vrinæ symptomata. Ideoq; eis addidit, nihil decretorij quicquã, vel boni. Siquidem reddebantur, quia ob nimiam copiam eas vasa sustinere non poterant: vel ꝙ mordacitate vehementi offenderentur, itaq; ad excernendum contenderent. Huiusmodi etiam hac ipsa tempestate erant quæ per ventrem excernebantur, vt est supra dictum, & vero etiam sudores illis erant consentanei.

42 *Nec vero decretorij aliud in ita habentibus vllum apparebat. Neq; sanguis rite profluxit, neq; alius consuetus fiebat abscessus decretorius. Moriebatur quisq; scilicet incerto ordine: plerunq; tamen circa indicia: quidam lõgius producebantur, qui largius sudassent.*

Qui perniciose habebant, hæc his accidebant, quæ tibi hic collegit, nimirum symptomata eo-

rum qui febre ardente laborantes perniciose habebant. quorum symptomatum quodq; iam audiuisti ante frequenter, cur sit perniciosum. E

Similia & phreniticis. 43

Finita de ardentibus febribus oratione, transit ad ea, quæ phreniticis acciderunt. Itaque & hic eius verba attendamus.

Sanè hi nihil sitiebant. 44

De phreniticis agit: fuisse eos dicit non sitibundos, non tam quo illis multa humiditas in ore ventriculi afflueret, q̃ ꝙ quæ patiebantur non intelligerent, & facultatem haberent stomachi appetitricem, quæ extinguebatur.

Nec phreniticorum insaniuit quisquã, quod vsu venit alijs: sed alia quapiam cataphora segni grauiter peribant. 45

Si non prædiceret: Nec phreniticorum insaniuit quisquam: sed simpliciter dixisset, præsentes phreniticos cataphora segni perijsse, non erat absurdum accipere, eos conuersione in lethargum facta, ita defunctos esse. Nunc cum sit prædictum, Nec insaniuit quisquã: probabilius est perijsse F cum cataphora manentes phreniticos hoc est dementes: hoc enim discrimine solo, cũ febre, phrenitim accipimus, nulla re alia distantem à mania .i. insania, q̃ febre. Mentis siquidem vtraq; noxa est: sed proprium insanientium est febre liberum esse, vt febricitare phreniticorum. Nõ est igitur mirum in corpore crudis collectis humoribus, vt excreta cõmonstrarunt esse, soporosos illos simul & demẽtes euasisse: Soporosos quidem ex multitudine & frigore succorum crudorum: Dementes, ꝙ putrescentes acredinem pariebant & calorem.

Erant præterea aliæ febres, de quibus iam acturus sum. 46

Reuocemus ad memoriam, ꝙ postquam supra dixit, Febrium ardentium, quæ vigebant, hęc erat natura: vtq; hanc narrauit, & quę illis acciderunt ordine omnia, & deinde rursus dixit: Similia & phreniticis: postea iam disputatione de his peracta intulerit: Erant præterea aliæ febres, de quibus iam acturus sum. Nam his verbis febrium esse species, febrem ardentem, & phrenitim ostendit. Febrem ardentem, ꝙ perpetuam habeat sitim cum perpetuo & multo ardore. Phrenitim vero, vt quæ sit assidua, vnaq; dementiam perpetuam habeat.

G

Os multis aphthis vitiatum, vlcerosumq;, fluxiones ad pudenda multæ, exulcerationes, tubercula foris & intus secundum inguina. 47

Et ante quidem de his sermonem habuit. Verum quia de vnoquoq; seorsum agit, posteaquã ad autumnum vsq; generationem productam sacri ignis dixit, planè de ijs, quæ nunc post eum describuntur, omnibus idem ostendit. Hac ergo de causa eorundem iterum meminit.

Lippitudines humidæ, longæ, diuturnæ, laboriosæq;: palpebrarum foris & intus germina, quæ multorum perderent aciem, quæ vocant ficos. 48

Abundantis humoris superfluitas videtur duplicem habere speciem in crassitiei & tenuitatis differentia, vt ferè in humidis & tranquillis tempestatibus fieri semper solet. Nam nisi peculiaribus vtens exercitationibus ventiles corpus, & totum lustres, cõcitesq;, copiam aceruabis crassorum humorum & tenuium: Crassorum, propter socordiam: tenuium & aquosorũ, quòd vacuati non sint. Tenuitatis igitur eorum coniecturæ sunt, ea quæ per aluum excernuntur tenuia, similesq; vrinę: Crassitiei, ꝙ omne producitur, et plurimis est assidens sopor. His ergo merito, quibus ad oculos affluentia vergebat, humidas lippitudines fecit ob tenuitatem, & palpebrarum germina causa crassitiei. Nam quod ex humore in oculis manãte humidi exiret, fecit lippitudines, hoc H est, cum fluxione humida & aquosa: Crassius vero partibus adhærescens affectis, tubercula excitauit, collium modo hoc est ὀχθώδη. Quod vero crassi humoris in profundo oculorum erat, dolores peperit.

Expullulabant cum alijs in vlceribus multa, tum in pudendis. 49

Quæ materiæ crassitudine in palpebris excrescebant, non hic tantum, verũ in pudendis quoq; extitisse ait, & siqua pars alia forte esset exulcerata: humorum crassitie, vt dictum est, eiusmodi efficiente excrescentias, quas fungos vulgo vocant.

Carbunculi æstate multi, & alia quæ putredo vocantur. 50

Atq; quòd commoraretur in corpore paruus humor, putredo increscebat: æstate vero excipiẽte, neque ipsa Etesias habente, multo magis eualuit. Ideoq; calidi morbi plures, & prioribus maligniores viguerunt. Ostendimus enim carbunculum ex calido quidem feruore, verũ crassa materia constitui.

Papulæ

51 A *Papulæ item magnæ.*

Apertum est ab ἐκθύειν, quod est ἐξορμᾶν, id est erumpere, deriuatum esse ἐκθύμασι, id est papulis, nomen, in ijs quæ sponte extuberant in cute: Hæc constant superfluis scilicet humoribus. Atque qualitatem etiam non iniuria subsequuntur, cum tenues humores exulcerationem potius, quàm tumores creent: at crassi in tumorem pellem attollant. Liquet autem, quæ nunc in cute sponte sunt genita, eiusdem esse generis cum illis, quæ in palpebris & vlceribus prædixit excrescere.

52 *Serpentia vlcera, multis magna.*

Magna, aut quod multum occuparent loci, aut quòd adiunctam malignam exulcerationem haberent, appellauit: vtrunque autem succedit dicto humorum vitio.

53 *Quæ ad ventrem attinebant, multis multa incommoda euenerunt. Primum tenesmi multis cum dolore: plurimis vero pueris, omnibusque impuberibus: quorum plurimi peribant, multi lienterici erant.*

B Tum humiditate ætatis, tum quia plus cibi sumentes pueri, nutrimenta sæpe corrũpunt, merito tenesmo corripiebantur. Qui cum alioqui dolorificus est & molestus affectus: dolorificus, propter tensionẽ: molestus, quod assidue desidẽdum sit: tum vero in hoc statu, quem plethoricum simul & prauis humoribus fuisse exundantem diximus, multi magis linteria tenebãtur. Nam debilitata facultate retentrice, fieri lienterias didicisti. Est porrò consentaneũ, sicut extincta ferè erat facultas vẽtris nutritiua, vnde cibos prorsus ait paulo post eos fastidiuisse: sic retentricẽ et fuisse læsam.

54 *Dysenterici, neque hi admodum dolorose.*

Consentaneum erat inferri hoc prædictis quibusdam, qui non dolorose ægrotarant. Sed nullus is est prædictus. Immo vero contra magis, & priores oẽs, & qui ante lientericos dicti sunt tenesmo laborasse, dolorose ægrotarunt. Quare est fortassis scriptura corrupta: quo modo in multis libris aliæ mendæ multę, à primo librario cõmissæ, manserunt. Nã rectius scriptũ sit: Hique admodum dolorose. Quidã vero dictũ aiunt, Neque hi admodũ, dolorose, perinde ac, Multi dysenterici non fuerunt: volente indicare Hippocrate ex hoc dolorose generationẽ morbi, nõ modum. Quidam quod dysentericis nullo dolore affectis adiunctum sit, ideo dicunt, Neque hi admodum dolorose, ab eo esse adiunctum: vt intelligamus lientericos necessario esse dolore vacuos.

C

55 *Aluus biliosa, pinguis, tenuis, aquosa: atque ipse morbus multis eò erupit citra febrem, & in febre tormina cum doloribus, malignæ item reuolutiones: multorum, quæ in corpore inerant, suppressaque erant, exitus: quæ autem exibant, dolores non soluebant: multæque erant corporũ partes affectæ.*

Præsens sermo omne genus continet morbi, quatenus natura inter se homines, ætatibusque & victu distant. Ergo cum alijs alius abundaret succus, à statu aeris hunc, vt demõstrauimus, auxit: tandem putredine excipiente, putrefactio pro humorũ differẽtia collectorum variabat. Iam quia hæc in locũ se cuique ægro natura imbecillimũ conferebat, multis, quia satis multi hoĩes essent, cõtigit partibus lædi. Proinde erat probabile natura biliosis, & ijs qui in ætatis erant flore, & sollicitis, ijsque qui laboribus sese & administrationibus conficerent, hæc abundasse. Pinguia colliquationis esse ipse signa docuit: Aquosa, tenuis & serosæ humiditatis. Porrò multos dicit hoc morbo laborasse, hoc est, deiecisse talia: etenim etiã citra febres hoc dicit quibusdam accidisse. At exitus, hoc est vacuationes, illis ait contigisse multorũ, quæ inerant in corpore, & suppressa erant: quod fortassis significat, cum etiãnum multa in corpore retinerẽtur, tñ multa exijsse, quo minus exeuntia dolores soluisse. Nam quõ soluere illa, cum quæ supprimerentur essent etiam multa, possent.

D

56 *Et oblata ægre admittebant. Nam purgationes multos offendebant: Quorum qui sic habebant, cito multi peribant: multis malum producebatur.*

Oblata potest dicere tum omnia in cõmuni remedia, tum priuatim cibum & potionẽ. Purgationes, quarũ fecit mentionẽ, vtrisque possunt annumerari. Nã nihil cõtulisse ita affectis remedia, etiãsi ille nihil dixisset, in aperto est. Sigdẽ cũ multi morerenť, nullius erãt vsus oĩbus illis auxilia.

57 *Vnoque verbo: qui longis morbis, vel acutis tenebantur, ventris vitio omnes præcipue mortui sunt. Cunctos nãque venter sustulit.*

Et pestis quoque illa longissima, quæ nostra ætate vulgata est, ex ijs quæ per aluũ vacuantur, oẽs prope peremit. Quæ euacuabãtur, erat colliquatio. Quod quidem esse symptoma videtur in perpetuum febris, quam pestilentem priuatim vocitant, cum mortales vel citra pestem corripiat.

58 *Omnesque, in quos equidem tunc incidi, cibum, quocunque detinerentur prædictorum morborum, fastidiebant. multi autem, maxime ij, & qui ex his erant, & qui ex alijs perniciose se habebant.*

Etiam hoc symptoma oẽs cepit, qui in peste diuturna, quæ modo viguit, laborabant: quare fa-

ctum est, vt multi morerent. Fortiores ergo, qui vim sibijpsi afferētes, cibū oblatū assumpserunt, E oēs ferè supstites fuerunt. Plurimi vero mori, q̄ comedere quicq̄ prius duxerūt. Atq; hæc ipsa accidisse illis vident, q tū ægrotauerūt, maxīe vitio vētris, etenim & huius est opus ciborū appetētia.

Erant hi sitibundi, illi non. 59

De his hoc loco, qui ob alui turbationem, vt ipse appellauit, citra febrem efficiebantur, sermonem habet: quod est ex his verbis clarum, quæ subdidit: Ex his, quos febres tenebant aliaq; nemo circa potum intempestiuus erat. Apertum est etiam ex illis, quæ supra diximus, cur nō essent sitibundi omnes, nec siti liberi. Crassitudo enim humorum, & tenuitas aquosa erat aceruata, frigida, illa quidē sua sponte vtraq;, sed acquisititium à putredine calorē mutuās. Quare in quibus excellebat iam putredinosus calor, erant sitibundi: in quibus nondū, hi cōtra merito non sitiebant.

Ex his quos febres tenebant aliaq;, nemo circa potum intempestiuus erat. 60

Posteaquam priori capite dixit, de ijs qui ex ventre laborarunt, q partim sitibundi, partim nō essent: hic nunc de ægrotantibus simul cum febre ait, non magnopere vllum fuisse sitibundum, neq; vt medicis non esset audiens. Quod hinc est factum, quoniam non perinde his tantum pu- F tredinosæ saniei in ventrem, quantum prædictis conflueret.

Vrinæ multa erant. neq; erant illa ex potu ingesto, sed illum excedebant: multumq; etiam vitiosa erant vrinæ reddita. Neq; enim inerat crassitudo, vel concoctio, vel proba purgatio. Nam purgationes per vesicam cōmode, bonum multis portendebant. Plurimis vero colliquationem, turbationem, dolores, diuturnitates, & nulla iudicia. 61

Quæ sunt dicta, clara omnia sunt, & memoriam, non interpretationem postulant. Ipse nanq; superiori sermone, quem ego exposui, non obscure ostendit, quòd aliquando vrinæ symptomatis ratione vacuentur, sicut sudores, vomitiones, & deiectiones.

Soporosi erant in primis phrenitici, & qui febre ardente tenebantur: tum etiam in alijs morbis omnibus maximis, quòd febrem adiunctam haberent. 62

Soporem creauit materię crassitudo, & pręter cæteros his, quibus erat affectum caput. Est autem phreniticis affectum per se: sed in ardentibus febribus per accidēs. Nam febris calor prauos humores, ad caput subuehit, abundabant autem tunc crudi & frigidi. G

Plerisq; vel grauis sopor comes erat, vel tenues atq; parui somni. 63

Grauis sopor, à quo ęgre quis excitetur, accipiendus est: cuius contrarius est, qui tenues & paruos somnos habeat. Quorum accidit primus his, quibus crassitudo & copia exuperabat frigidæ materiæ: alteri, quibus putrefacta tenuitas.

Multa præterea febrium alia genera vulgabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum, cōtinuarum, longarum, vagarum, fastidiosarum, inconstantium. 64

Quia humores noxij erant diuersi, ideo cum alij morbi, tum plura iam inciderunt febrium genera. Meminit autē intermittētium, quę numero tres sunt, quotidianarum, tertianarum, quartanarum: Tertianarū quidem & quartanarū nominatim primum: quotidianarū vero dicendo, nocturnarū. Nam earū ex quo duplex est differentia, quatenus hæ interdiu accedūt, illæ noctu, inde diuersa nomina inuenerunt. Hippocrates earū, quæ tum vigebant, mentionē fecit, quę erant nocturnæ. Memoria itaq; repetamus etiā, q cum & primo libro & secundo morborū vulgariū, tum multos separatim ægros adduxerit, tum integras sit tēpestates persecutus: nusquā nec quintanā, nec septimanā scripsit, vel aliā febrem multorum dierum. Nec vero etiā in tertio libro vulgarium H morborū, neq; ante, neq; posthac ad finem vsq;. Vnde mihi in mentē venit, illa quæ primo libro vulgariū morborū tradita sunt, infarcta ab alio suspicari, vbi alias esse pluriū dierū q̄ sit quartana statuit. At in p̄dicta oratione intermittentiū genus ꝓpria appellatione non noīauit, quēadmodū cōtinuarū, sed est tm̄ oēs eius species persecutus: deinde cōmuni noīe continuas indicauit, quarū febres ardentes p̄dixit, & phrenitidas. Postea longarū nomen & vagarū ꝓdidit: vbi mihi memor sis eius, quod est initio ꝓpositæ orationis dictū, ipsum oīa quæ collegit, febriū species appellare.

Omnes hæ cum multa turbatione erant coniunctæ. Ventres enim plerisq; turbati, horrores, sudores non decretorij: & vrinæ eæ, quas supra descripsimus. Hæ erant illorum plerisq; longa. Nam qui ipsis abscessus fiebant, non iudicabant, vt in alijs. Omnia quidem omnibus difficulter iudicabantur, vel omnino non iudicabantur, vel producebantur: his ve o mu'to maxime. Tamen horum pauci ad octogesimum diem iudicabantur. Maximam partem temere reliquerunt, Horū pauci moriebantur ex aqua inter cutem, qua non decumbebant. Multos etiam in alijs morbu tumores exercitabant, præ cæteris vero tabidos. 65

Prædictas dicit omnes febres adiunctam habuisse multā turbationē: mox ipse, quæ esset turbatio, exponit, describitq; earum symptomata. Reliqua, nisi priora exciderint, clara sunt.

66 A *Maxima erat & grauißima tabes, hæcq́; plurimos peremit. Nam cum multi hyeme cœpissent, magna ex parte decubuerunt, partim recti esse sustinuerũt. Verũ ante ver, qui decubuerãt, ferè perierunt. Reliquorũ tusses neminẽ reliquerunt, remißiores tantũ æstate fuerunt. At sub autumnum omnes decubuerunt, atq; multi obierunt, quorum ægrotabãt plurimi diu. Cœperunt igitur horũ plurimi subito ex his esse deteriores, tum horrores crebri, sæpe febres continuæ, acutæ: sudores intempestiui, frigidi, multi perpetuo. Multũ vero erat frigus, & vix eis calor reuocari poterat. Ventres varijs modis substiterunt, rursusq; statim fiebãt lubrici. Quæ pulmonẽ infestabant, per aluũ omnia reddebãtur. Copia vrinarũ non bonarũ, colliquationes malæ. Multæ tusses tenuerunt perpetuo, & multa excreantes cocta & liquida, minus tamen cum labore. Quæ etiã siquando essent difficiliores, rursus leniter omnibus purgabantur, quæ pulmonẽ incõmodabant: fauces non admodũ mordaces, neq; salsugines quicquã molestabãt. Lenta vero & alba & liquida, spumosaq; multa caput demittebat. At multo hos & alios maximũ comitabatur malũ, fastidium ciborum, vt supra diximus. Nam ne potum quidẽ libenter cum cibo sumebant, sed valde citra sitim degebãt.*

Dixi etiam supra, repleto in calida & humida ventisq́; vacua tempestate capite, ex destillatione in pulmonem descendente tabidam affectionem constitisse, cuius etiam per stomachũ portio in ventrem delata, eum turbauit. Quæ deinde dixit de tabidis, etsi ijs, qui prædictorum meminerunt, clara sunt, faciam tñ vt quę videbũtur referenda, hęc declarẽ. Primũ hoc inter ea est, ineunte vere plerosq; tabidos obijsse, ex aeris immutatione. Dixit enim extremam fuisse hyemem asperam, & circa æquinoctium iam Aquilone spirante ninxisse. Quę tabidis conuersiones infestissimæ sunt, atq; ob id autumnus etiam perniciosus est. Vnde in Aphorismis eũ ipse dixit tabescentibus aduersarium esse. Et alioqui quidem Aquilo partibus thoracis officit vniuersis. Quare in Aphorismis ait, tusses, fauces, laterum dolores & pectoris existere, flante Aquilone, multo vero magis quibus iam sunt hæc vitiosa, & caput repletum destillationem deriuat. Vnde æstate tusses dicit remissiores fuisse, hoc est, imminutas, et moderatiores. Nam fuit, vt ipse scripsit, serena ęstas & calida, vt è diuerso principium insequentis autumni tabidis inimicissimum. Dixit enim: Sub Arcturum rursus flante Borea multum pluit. Quòd autem longo spatio produceretur nõ solum tabes, sed & alij morbi, in causa crassities fuit materiæ nihil habentis sua sponte acredinis & caloris, sed tpe à putredine mutuantis. Planissimum hoc fecit hisce verbis: Fauces non perinde mordaces, neq; salsugines quicq̃ molestabant. Lenta vero, & alba, & liquida, spumosaq́; multa caput demittebat. Quod reliquum est huius capitis, omne memori superiorum clarum est.

67 C *Grauitas corporis, {soporosi.}*

Sæpe est dictum emoriente sustentatrice & motrice corporum facultate, quæ pridem ab ea vt leuia ferebantur & mouebantur, grauia videri.

68 *Quibus ferè omnibus œdemata fiebant, quæ in aquam inter cutem eruperunt.*

Non mirum, si propter abundantiã crudorũ humorum ad hunc affectum quidam deuenerunt.

69 *Horrebant, & sub mortem delirabant.*

Cum prauitas humorum ex putredine parta incresceret, horrore corripiebãtur & delirio progressu temporis, in quo etiam moriebantur.

70 *Genus erat tabidorum, glabrum, subalbum, pituitosum, subrubicundum, cæsium, leucophlegmatiæ, ac quibus scapulæ in morem alarum prominebant, mulieresq;. Itidem melancholicum genus, & subsanguineum. Febres ardentes hos & phrenitides & dysenteriæ tentabant: Tenesmi iuuenes pituitosos exercitabant: Diuturna alui profluuia, & acria excrementa pinguiaq; biliosos.*

* AY. φακώδης .i. lenticulosum.

D Corporis formas eorum, qui tabificis morbis corripiebantur, narrat. Glabrum igitur græce λεῖον, quod est depile, indicat iusto frigidius temperamentum: nec hoc ad pueros refertur: semper sunt enim hi propter ætatem calidi: sed ad adultos, vt in commentarijs de temperamentis declarauimus. Itidem albus color: vbi quidem miror, quid præpositionem sub addiderit, subalbum dicens. Nam in rubicundo rectè sanè dictum est subrubicundum. Didicisti nanq; rubentem colorẽ calidum denotare temperamentum: Subrubrum non perinde ac album frigidum: non tñ etiam calidum. Qui vero alba pituita affluunt (quos Græci λευκοφλεγματίας appellant) si quam habemus traditorum in libris de temperamentis memoriam, citra controuersiam sunt frigidi temperamenti. Est his molle corpus & tumidius quodam modo, propemodũ vt aqua affectis inter cutem, quam Leucophlegmatiam appellant. Itaq; omnes hi sunt planè frigidi temperamenti. Pituitosi vero vt audiuisti, temperamenti malorum pleni humorum. Præterea de cæsijs, semelq́; de oculorum coloribus, in cõmentarijs de temperamẽtis didicisti non esse existimandum pro certo ex tali signo de totius temperatura corporis, nisi solorum oculorum, sed neq; horum quidem euidenter in prædictis. Nam primum oculos, qui χαροποί, hoc est cæsij, vocantur, qui sint considerandum, reuocandumq́; ad memoriam Poeta quæ scripsit, vbi ait:

ἄρκτοι τ', ἀγριοί τε σύες, χαροποί τε λέοντες.

Deinde vbi videris multos leones, ita memoriæ color oculorum mandandus est, vt valeas, cum E
in hominibus conspiciatur, facile agnoscere: cumq; videantur illi tales esse, temperamentum quoq;, quod ad oculos attinet, calidum & siccum dices. At huic non parũ multa in pręsenti oratione repugnant. Primum enim cum frigidiore temperamento cæsium collocauit. Postea picrocholos. i. biliosos appellauit, quasi ab his dissidẽtes, cũ aperte sint hi tẽperamento calido & sicco. Immo vero ipsi morbi, quos descripsit à corporis formis, significãt primo loco relatos esse omnes frigidiores, rubicundos calidiores, biliosos abunde calidos. Nam hæc tempestas in corpore videtur humores aceruasse, & repleſſe caput, idq; omnibus morbis commune fuisse, sed fuisse suo quenque morbo alium alio correptum, pro sua cuiusque natura: Alui fluxionibus, acribus deiectionibus pinguibusq;, biliosos. Nã ipse in præsagijs dixit, pinguitudines innatantes similes ara- »
nearum telis reprehendendas esse. indicant enim colliquationem. Quare biliosi merito in febres »
colliquatiuas inciderunt, offendebanturq; alui deiectionibus. Rubicundi vero, & ad melancholiam appositi, & crasso sanguine calidoq; prædití, nõ iniuria phrenitide sunt & febre ardente correpti, & etiam cruentis dysenterijs vt par erat maxime. Duplices enim eas scimus esse: Intestinis exulceratione erosis, alteram differentiam: alteram, cum copiosus sanguis per venas, quæ ad intestina pertinent, euacuatur. Quæ autem essent naturæ vel calidiores tantum, vel frigidiores si- F
mul & humidiores, has par erat, vt & quæ nec facile febribus cedebant, nec biliosis affectibus, in solas incidisse capitis destillationes, itaque intabuisse. Quia vero scripsit Hippocrates: Genus tabidorum erat glabrum, subalbum, pituitõsum, subrubicundum, & sermoni etiam cęsios inseruit, dignum mihi hoc quæstione visum est. Consentaneum erat non cæsios, sed glaucos potius dicere, quòd hi frigidi, illi humidi, alij pariter frigidi et humidi temperamenti esse videantur: quorum nihil cum præsente disputatione pugnat. Comparemus iam cum his infantes, Scythas, Gallos, & Germanos, qui planè temperamento sunt humidiore, frigidiore vero non citra controuersiam. Mihi igitur visum est operæprecium, vt de colore oculorum cæsiorum haberetur quæstio. Interpretes libri huius Empirici quidem, vnaq; cum his Lycus, vt alia multa, sic hoc missa causæ inquisitione prætereunt: Hippocratici vero quidam temperamenti esse calidi signum cęsium, quidam sicci dicunt. Sunt qui neutrum iam addant. Sabinus quidem hoc demum satis habuit dicere, Cęsium vero, quia est valde siccum, opportunum est tabi: Neque causam, cur id scripserit, adducit: »
neque alia quibus hoc est adiunctum, esse omnia frigidioris temperamenti & humidioris signa. Num ergo pro glauco Hippocrates cæsium falsus vocabulo scripsit? Nam quid dicas aliud? Sed hoc in cõmuni sit considerare propositum. Ad reliquam iam orationis partem accedamus. Nam G
in morbis tabificis vnà cum prędictis etiam πτερυγώδεις, id est quibus scapulę in modum alarum prominent, commemorauit, qui non propter temperamentum, sed propter vitiosam thoracis figuram, obnoxij tabi sunt. Probabile tamen est eius figuram natiuum calorem sequi. In fine, vbi de tabidis tractat, quando Hippocrates adiecit, Et mulieres: animaduertendum est, vtrum hoc modo dixerit, quasi dicas, mulieres perinde ac viros tabe fuisse correptas, quæ erant eorundem generum: an licet his notis carerent, frequentes tamen dicat in hunc affectum mulieres incidisse, cum humidiores sint & frigidiores, vt qui affectus quosdam viros ex suo cuiusq; temperamẽto tentauit, ille idem permultas mulieres ex communi. Equidem vtrunq; censeo consentaneum esse. Nam est verisimile frequentiores viris mulieres, propter temperamẽtum suum commune, tabe captas esse: ac præ cæteris illas, quæ eius erant generis, cuius recensuit viros. Quia vero subdidit melancholicum genus & subsanguineum, febribus ardentibus pręcipue fuisse & phrenitide affectum, ad memoriam, quæ didicimus, reuocemus, quibus multus sanguis & calidus generatur, prompte in melancholicorum humorum hos vitium deuenire. Quare accipe non hos, qui atram iam multam bilem aceruauerunt, sed qui ad generandam eam essent appositi: qui sanè, vt calidis arriperentur morbis, q̃ natura essent calidiore, merito factum est. Posteaquã autem supra H
dixit pituitosos esse tabificis captos morbis: nunc addita his ætate dicit: Tenesmi iuuenes pituitosos exercitabant: nempe q̃ non tantum naturale temperamentum esset ad committendum tenesmum pronum, sed ætas quoq; calida esset: vt ex acri & putredinosa pituita tenesmum intelligamus ortum. Siquidem meatum ad ieiunum intestinum ea pituita exulcerans, ad excretionem assiduam ægros irritauit. Tensiones autem & desidendi cupiditatem tenesmo laborantes vehementiorem habent, q̃ dysenterici, propterea q̃ ægre pituita excerni potest: corporibus enim præ crassitie & viscositate inhæresc it, non vt flaua bilis, statim permeat. De naturis autem biliosis antea dicebam, merito illis acres deiectiones esse propter pallidam, flauam, & amaram, quam vocant, bilem: pingues vero propter colliquationem: quibus deiectionibus ob collectorũ copiam vitiosorum humorum longa successisse profluuia ventris.

Omnibus, quos supra descripsimus, Ver erat infestißimum, plurimosq; sustulit. Aestas commodissima, paucißimiq; periere. Autumno rursus, & sub Vergilias multi interierunt τεταρταῖοι. 71

Vitioso humore, qui collectus erat, in corporis profunditate retruso ab aeris frigore, quo extrema hyeme & ineunte vere erat infestus, haud iniuria maxime quidem tabidis, vt ante dixit, &

A xit,& vero etiam alijs vere contigit perire: æstate, quæ serena erat & sicca, oẽs releuari: iterumq́ aere sub Arcturum in humidum vertente, merito multi toto autumno vsq; ad occasum Vergiliarum in fine præsentis status τεταρτιῶν.i. quartani perierunt. Quædam exemplaria adscriptum habent τετάρτῳ.i.quarto, alia τεταρτιῶν.i.quartani: Et quæ his sunt vetustiora, literam Δ quæ alijs literis est maior. Sunt quibus nihil est oĩno adscriptum. Qui itaq; cum ι scributit τετάρτῳ, hoc est quarto, quare datiuo casu esse id dictum iudicant, hoc modo interpretantur. Multi die quarto perierunt. Qui sine ι, esse id additum: similem esse hunc ante expositis in primo libro Vulgariũ morborum volunt, & quartum esse statum, cõmemoratis scilicet cum eo tribus illius libri statibus. At quibus in exemplaribus pro quarto, Δ tantum est ascriptum, idem significatur ac quarto. Quod quidem non aliter, atq; notæ à Pamphilio Mnemone scriptæ, symbolice videtur positum esse. Atque hanc veteres vnã lectionẽ agnoscunt. Quidam qui hæc deflectere studebant, cõmutata scriptura fecerunt τεταρτιῶν, hoc est quartani: atq; hanc esse totam orationem statuerũt: Autumno rursus & sub vergilias multi quartani interierunt. Itaq́ tantum legit in suis exemplaribus Capito: cui tamen subesse videtur mendacium, siue de ægrotantibus, siue de febribus accipias: Nam de ægrotantibus quidem prorsus est absurdũ. Neq; enim probabile est præsentem humoris statum adeo
B esse consecutos acutos morbos, vt quarto die perimerent ægros. De febribus vero verisimile erat, tum quoniam deustam diuturnitate crassam materiam probabile erat in melancholicum transisse excrementum: tum ꝙ anni erat tẽpus Autumnus. At febribus tamen vigentibus quartanis, nõ perijssent multi. Securam etenim scimus esse per se hanc febrem, vt de ea Hippocrates dixit.

De ijs quæ ad exitum libri sunt adscripta.

A pestilente tempestate sedecim narrat ægros ad finem vsq; libri. Inde sunt adscripta quædam, de quibus videtur recte Dioscorides statuere, qui vult ea statim tempestati subtexta: huncq́ illis libri locum in sua editione attribuit: itaq; ea hic nos exponemus, si prius hoc tantum dixerimus ꝙ videtur mihi hæc quoq; alius adscripsisse, non ipse scripsisse Hippocrates: Verum illa mihi æstas videtur secũdum rationẽ profuisse. Nam æstiuos morbos hyems succedens soluit: hyemales ęstas insequens transmutat. Quanq̃ ista per se ęstas haud stabilis fuit: sed subito calida, austrina, & à ventis silens euasit. profuit tamen ad aliam tẽpestatem transmutata. Enimuero reuocemus ad memoriam, quæ de æstate in narranda tẽpestate scripsit in hæc verba: Aestas serena erat & calida, magni erant æstus. Etesiæ parui dispersim spirauerunt. Quare par erat moderatiores æstate morbos esse, ex humorum, vt est dictum, ortos exuperantia, qui ineunte vere potissimum prodierunt. Quia
C illud frigidum, in altum corporis repulerat: iam ęstas, quę illud squalida & calida excepit, simul & ad cutẽ malum traxit humorẽ, & digessit eius portionẽ non paucam. Quo tẽpore si Etesiæ spirassent, morbosum humani corporis statum omnem abstersissent. Quia vero eius supererat pars, moxq́ sub Arcturum flante Borea multum pluebat, humores, qui nimis per cutẽ manabant, rursus impediti sunt, & in profundum corpus impulsi. Hinc de integro ægrotare, multiq́ mori cœperunt. Hac ergo de causa ægrotantibus id tẽporis, æstas nonnihil profuit: non quia morbos, qui hyeme cœperunt, cessare sit probabile æstate. Tametsi ita se habeat res, vt qui hyeme emerserint, æstate profligentur: & quos ꝑduxit æstas, hyeme. Aestiui siquidem & hyemales morbi intelligẽdi sunt, qui æstate, quæ in natura sua constat, & hyeme præ cæteris existũt. Ita enim in Aphorismis Hippocrates dixit: At morbi omnibus oẽs temporibus anni & existunt & exacerbantur. Sunt tamen, qui certis anni temporibus præcipue emergant exacerbenturq́. Sub hæc quæ vere regnant ægritudines, quæ æstate, & autumno, hyemeq́, recensuit: nimirum vbi nihil in aeris tẽperamento innouetur. Nam si vere eodem die modo calor, modo algor intendatur, morbos ait autũnales impendere. Neq; enim temporum anni nomina, cæterum temperamenta certas morborum formas cõmittunt: quæ vbi varient, non possunt non vnà secum morbos cõmutare. Iam vero proposita
D oratio morbos vult, qui hyeme extiterunt, æstate repelli, vel si vitioso sit æstas temperamento: cuiusmodi cum aliquãdo in Cranone fuisset, carbũculos statim excitauit. Qualis si in præsenti esset, plurimos malorum succorum & putrescentium abundantia aucta & iam putrefacta peremisset. Quamobrem mendacium esse apparet, & refragari Hippocrati, hyemales morbos prorsus æstate discuti: cum qui hoc præposuit, nesciuerit quosnam morbos ducat Hippocrates singulis anni tẽporibus esse proprios. Nec vero etiam est necesse quæ post hæc deinceps ab ipso scripta sunt, hoc loco referre: cum alibi ab ipso in vniuersum tradita sint. Quare illa omnino pręteribo. Plana nãq; sunt omnia, & in libris, quos ante hac enarraui, abunde de his disputaui.

De ægris post tempestatem.

Sedecĩ post tẽpestatẽ ægros descripsit Hippocrates, q, vt qdã cẽsent, in ea laborauerunt: qñ ipse, vbi finẽ facit de ijs, q̃ tũ acciderant, narrandi, sic dixit: oĩbus τοῖς ὑπογεγραμμένοις ver erat infestissimũ. Potest m̃ de supra descriptis dictũ eẽ verbũ hoc ὑπογεγραμμένον: q vsus apud multos est. Nam sedecim hos ægros aliud tenebat morborũ genus, ac cõmemoratos ab eo in tempestate pestilenti. Verũ q̃ de his ægris ꝑdidit, non fusam iã reqrũt interp̃tationẽ, si memoria, q̃ ante exposuimus, teneas. Nã oĩum ꝑpè symptomatũ & signorũ, quorũ Hippocrates meminit in ægris, de qbus verba

fient

fient, reliquum, quod non sit ante dictum, est nullum. Itaq; summatim percurremus ea quæ in his E
sunt scripta: sicubi quid se offerat, quod antea non habuimus, illud solum elaboraturi.

ÆGROTVS. I.

In Thaso Parium quendã, qui supra Dianæ ædem decumbebat, febris corripuit acuta, primo continua & ardens, 72
In principio sitibundus erat, & soporosus, rursusq; insomnis. Inter initia Venter turbatus, Vrina alba. Die sexto erat
oleosa urina, deiectiões biliosæ, pingues: delirauit. Septimo oĩa exacerbata fuerunt, nihil dormiuit, cæterũ similes erãt
Vrinæ, & mens perturbata, aluus item biliosa pinguisq;. Inde die octauo parũ ex naribus stillauit, Vomuit ærulenta
& pauca, parum dormiuit. Nono nihil est mutatũ. Decimo cuncta fuerunt remissiora. Vndecimo sudauit, at nõ toto
corpore: extremitates frixerũt, statimq; recaluit. Duodecimo febris acuta: deiectiones biliosæ, tenues, multæ: Vrina
suspensiones habebat, delirauit. Septimodecimo grauiter laborauit: neq; enim Vel somni, uel febris producebatur. Vi-
gesimo Vndiq; sudauit, insomnis, deiectiones biliosæ, à cibo abhorrebat, soporosus erat. Quarto et Vigesimo recidiua.
Trigesimoquarto febre fuit liber, aluus non substitit, atq; calor rediyt. Quadragesimo febre liber, aluus spatio paruo
non substitit, à cibo abhorrebat, rursusq; aliquantulũ febricitauit, idq; semper inconstanter, modo à febre liber, modo
non liber: nam siquando intermitteret, essetq; leuior, repetijt: ferculis etiam multis Vitiosisq; Vtebatur. Circa recidi-
uas somni mali, delirauit: Vrinamq; tum reddidit crassam illam quidem, cæterum turbatam & malam: aluus astri- F
cta rursusq; laxata: febriculæ continuæ: deiectiones multæ, tenues. Centesimo uigesimo die obyt. Erat huic aluus ab
initio ad finem Vsq; lubrica, excreuitq; biliosa, humida multa. Cum subsisteret, feruida, et cruda. Vrinæ perpetuo ma
læ. soporosus plurimum erat, cum doloribus insomnis erat, à cibo abhorrebat. Continenter ardente febre laborabat.

Est interpretum quorundam arguta hic assiduitas, qui ęgri patriam aiunt non esse temere adie
ctam. Etenim auctoritatem esse Asclepiadæ, Parios maximũ consequi à sanguinis missione emo-
lumentum. Absurdum vero sit, quando nihil hic de sanguinis missione dixit Hippocrates, ideo
ægro putare patriæ adscriptum esse nomen. Multo iam faciunt absurdius hi interpretes, qui nun-
quam inuestigauerunt, cur in tanto numero ægrorum semel Hippocrates sanguinis missionem
meminerit, quod nos sumus commentati. Quare istis repudiatis, quæ iuuenum interest audiuis-
se, hæc referemus. Verbi gratia, quod de vrina scripsit oleosa in præsente ægro sexto die. Nam
quidam pinguem vrinam ita censuit ab eo dictam esse, quæ liquescente pinguitudine per mor-
bum feruidum & adurentem sit. Nonnulli colore & crassamento olei similem. Equidem talem
sæpe vrinam nullo ægri detrimento redditam conspexi, immo vero interim planè è contrario, in
morbi concoctione. Haud tamen est ita visa prorsus, vt oleum, pinguis vrina. Nam ea, quam mo- G
do narraui, vrina oleum & colore & crassamento repræsentans, minime pinguis videtur. Et ipse
autem in Præsagijs Hippocrates dicit, pinguitudines telis araneorum similes innatantes esse con-
siderandas: nam colliquationis sunt signa. Nos vero pinguitudines fluitantes vidimus frequen-
ter, verum nunquam excretam talem prorsus vrinam, neq; in medio pinguia pẽdere, quo minus
subsidere. Nam ita est cõparatum natura omne pingue, vt reliquis humoribus inuehatur. Ac ne
in præsagijs quidem Hippocrates verbum de his vrinis fecit, quamuis omnia sit, quæ in acutos
morbos cadunt, sedulo & aperte persecutus. Iam etiam die eodem sexto ægrum dicit, de quo hoc
loco agimus, biliosa atq; pinguia deiecisse: quæ videntur aperte fundenti pinguedinem febri esse
consequentia. Atq; videbitur ijs, qui pinguem putant esse vrinam oleosam, suffragari. Potest autẽ
ad contrarium ẽt referri. Nam omnino, Hippocrates vrinas pingues diceret, siquidem hæ quoque
oleo similes sunt. Iam cum diuersa in vrinis & excrementis nomina vsurpauerit, innui videbitur,
suam vtrisq; significationem illum tribuisse. Mihi ergo probabilius videtur, vrinã olei referentẽ
colorem & crassitiem, hic oleosam dici. Explanationem vero vtroq; modo faciam. Etenim si pin
guitudinem quandam habuissent vrinæ, quemadmodum & deiectiones, sint illæ censendæ qui-
dem prauæ, at non omnino exitiales tamen, ꝙ non perinde sit carnem colliquescere ac adipem. H
Nam calor est feruentissimus, qui carnem fundit, moderatior, qui pinguedinem. Nempe & colli-
quationes quæ per ventrem excernuntur, putant medici, à pinguibus deiectionibus distare. In
peste quidem longissima nostræ ætatis colliquationes cuncti propè excreuerunt, quidam mere
fuluas, quidam moderatius, omnes certe putidas. Verumenimuero eæ excretiones letales sunt,
nec tempus perferunt. Parius autem hic viginti dies vltra centum ægrotauit, idq; cum malã habe-
ret rationẽ victus. Nam ipse de eo Hippocrates scripsit: Et ferculis etiam multis vitiatisq; vtebat:
quo est factum, vt pinguem vrinam redderet die sexto & proximis. Non erat ergo eum cito mori
necesse. Quòd si non fuit pinguis vrina, sed olei colore & crassitie assimilis, vt ab vrina oĩno erat
ẽt probabilius hoĩem nõ moriturũ. Sed quod in eiusmodi obseruaui vrinis, rem multo vtilissimã,
iam, pferã. Nam vt nõ est ipsum oleũ exquisite vnius neq; coloris, neq; crassitudinis, sic nec oleosa
vrina: pallida gdem omnino existens, sed aut plus aut minus. Quicqd igitur ipsius ad candidiorẽ
tẽdit colorẽ, exoluto colore pallido, humorum denotat cruditatem: quod vero vehementer palli-
dum est, vt ad flauum accedat, biliosum calorẽ. Periculum igitur his vrinis non ob malignitatem
subest, sed ob febris vim. Quorum aliqui, si reliqua sunt cuncta salubria, breui iudicantur. Nihil
habet ergo admiratiõis, si in talibus vrinis qs longo tẽpore morbũ traxerit, vtro modo oleosas ac-
cipias.

A cipias. Non enim sunt illæ quidem salubres vrinæ, non tamen magnopere perniciosæ. Porrò ex
ijs quæ in exitu scripsit historiæ, prauitas humorum quædam tenebat Parium biliosa, & ventris
iecinorisq́ꝫ extinguebatur facultas. Nam vbi finem imponit his narrandis, quæ illi acciderunt,
scripsit, perpetuo vsqꝫ ab initio turbatam aluum fuisse, deiectionibus biliosis & humidis: Interim
etiam suppressam fuisse feruentibus crudisq́ꝫ deiectis. Hinc tibi humorum, qui morbum induxe-
runt, liquet vitium. Itidem ex eo ꝙ toto fere morbo soporosus fuit & insomnis. Iam ꝙ extingue-
batur naturalis facultas, eius signum proprium est ipsa, quæ in morbo euenit, inappetentia. Neqꝫ
enim latet, Hippocratem *ἀνοσίτους* more antiquorum Græcorum eos, qui appetentia carent, ap-
pellare. Atqui videtur imbecilla fuisse natura, quæ iudicium sæpe moliretur, nihil tamen profice-
ret, sed morbo esset inferior: huc accessit malus hominis victus, qui quidem non leue affert ad
exitium momentum. At vero dierum decretoriorū ratio exacte & hic constitisse videtur. Omnes
enim decretorij motus & reciduæ in hosce dies ægro inciderunt. Etenim vndecimi meminit, &
quartidecimi, à quo decimi & septimi, postea vigesimi, & vigesimiquarti, & trigesimiquarti, atqꝫ
quadragesimi, postremi omnium centesimiuigesimi, quo defunctum esse hominem ait. Quod ve
ro dixi ante, non prætèribo hic. Si quis errores interpretum huius libri refutet, in crimen incidet
B loquacitatis. Itaqꝫ vt illic quædam sum exempli gratia referre compulsus, ita hoc loco faciam. Sa-
binus ergo quid de ægri patria attulit, supra indicaui. Quæ vero de oleosa ille vrina, hoc loco com
memorabo. Non parum enim refert huiusce rei consideratio. Itaque de ea in hæc verba scribit:
« Oleosum igitur sunt qui bilem dicant esse, verum non est bilis, quandoquidem non ita esset per-
« niciosum. Nam bilis frequenter exit, neqꝫ offendit quicquam. Alij neruorum, ossium, & charti-
« laginum dicunt liquationem esse, huius enim coloris omnia hęc esse. Sed falluntur ij, qui colorem
« oleosum ossibus ferũt, & chartilaginibus, neruisq́ꝫ esse similem. Neqꝫ enim tanta fuisset vitæ pro-
« tractio solidis partibus marcescentibus. Vigesimo enim die supra centesimũ vita excessit, (neqꝫ
« perijt quisquam) tali vrina reddita. An vero propterea potius hic est æger descriptus, vt ideo
« ostendat, oleosa reddita vrina nullam esse mortis expectationem, sed aliquandiu sustinere potuis-
« se acuitatem, deinde mortuum esse, itaqꝫ salutis spem fuisse nullam superata morbi acuitate? Hic
« prædictis Sabinus mox adiungit: Quid est ergo oleosum? Vt oleum externum ignem alit, ita no-
« stræ naturæ, quæ assimilis est igni, alimentum est coctorum ciborum adeps. Proinde oleosa vrina
« nutrimentum est naturæ: ostenditq́ꝫ naturam cibum non sentire, ideoq́ꝫ iam interijsse, quia non
« nutritur natura. Longus vero hic morbus iure erat, ꝙ pars tantum detraheretur, non vniuersum
« C naturæ alimentum. Hæc verba sunt Sabini, cuius est sententia: Quemadmodũ externus hic ignis
oleo nutritur, sic insitum nobis calidum: itaqꝫ aliquando oleum est his ex vsu, qui corpus recupe-
rare volunt. Ad hæc, vt colore & crassitie sit similis oleosa vrina oleo: non pinguitudine tamen,
vel olfactu, vel gustu. Quare mireris sanè hos, qui cum aliena male reprehendant, sua placita nul-
lo iudicio literis produnt.

ÆGROTVS II.

73 *Mulier quædam, quæ apud frigidam aquam in Thaso ægrotabat, postquam filiam peperisset, nec esset purgata, tertio à partu die febre correpta est acuta, horrida: multo tamen ante partum ex febre decubuerat, cibumq; fastidie- rat. Vt riguisset, febres fuerunt continuæ, acutæ, horridæ. Die octauo, proximisq; diebus multum delirauit, redijtq; statim ad mentem: aluus turbata multis tenuibus & aquosa bile mistis: non sitiebat. Vndecimo mentis erat cõpos, sed erat soporosa: vrinæ multæ, tenues, & nigræ: insomnis erat. Vigesimo aliquãtum circũfrixit, statimq; recaluit, nonnihil delirabat, insomnis erat, aluus eadem erat: vrinæ aquosæ, et multæ, male. Vigesimoseptimo febre vacabat, subsitit aluus, non multo post dextra coxendix grauiter diu doluit, febres reuerterunt, & vrinæ aquosæ. Quadrage simo coxendicis dolor remissus fuit: tusses vero assiduæ, humidæ, multæ: aluus est repressa, cibum fastidiebat, in vri-*
D *nis nihil est innouatum: at febres vero omnino non intermittebant, nulloq; ordine, nunc accedebant, nunc non. Sexa gesimo tusses sine signis euanuerunt, neq; vlla enim sputorũ erat concoctio, nec alius consuetus abscessus: dextra ma xilla detracta est, soporosa, iterum delirauit, statimq; resipuit, sed ad cibos auerso animo se habuit, maxilla ad locum suum redijt: aluus biliosa, pauca reddidit: acutius febricitauit, inhorruit: Sequentibusq; diebus obmutuit, redijtq; ad mentem, et est locuta. Octogesimo obijt. Vrinæ huius perpetuo nigræ erant, tenuesq; & aquosæ: soporq; consequeba tur, cibum non sumebat, animo erat deiecto, insomnis, iracunda, implacida, animo melancholico.*

Annotandum puto, quî factum sit, vt nihil de hoc, apud frigidam aquam, Sabinus dixerit: cum ille dicere posset, hac de re mulierculam refrigeratam in valetudinem incurrisse. Nam hoc multo erat probabilius ijs, quæ in Parium sunt dicta, & in eum qui in horto decumbebat, & qui prope ædem Dianæ, eumq́ꝫ qui propter nouum murum habitabat. Itaqꝫ videtur suppressa à partu purgatione incidisse mulier in morbum: quippe menstruorum suppressio offendit, tamen non perinde, vt si à partu supprimantur, officit: quod non abundantiam modo, sed insignem etiam humorum pariat prauitatem. Nam meliorem sanguinem ad se fœtus nutrimenti causa alliciens, relinquit deteriorem: ideoq́ꝫ prægnantes prauis humoribus implet, quos à partu euacuat natura. Quod cum maiores animaduertissent, puerperarum à partu vacuationem, excre-

tionem

tionem sanguinis vocitauerunt. Est vero etiam menstrua vacuatio, non solum vacuatio, sed & E
purgatio: verum non est æquabilis tamen multitudo vitiosorum humorum, neq; pari spatio menstruis circuitibus congeritur, quanta dum partum gerit. In vniuersum vero melancholicus apparet sanguis, quem à puerperio euacuant. Proinde etiam conspiciuntur vrinæ omnibus infectæ esse, vt si fuligo quæpiã in eas incidisset. Quod vtiq; Hippocrates & de hac scripsit muliere: vndecimo die, dicens, vrinæ multæ, tenues, nigræ. Equidem quandam noui, quæ talibus vrinis magna copia euacuatis auxiliũ percepit. Aliàs non est huic talis euacuata, nam in aquosas conuersæ sunt ei vrinæ multæ, tenues, nigræ. Quare in vigesimi diei scriptum est narratione, vrinæ aquosæ, multæ, malę. Postea quadragesimo die: In vrinis nihil est innotatum. Quin nec aliam est illa vacuationem consecuta, nec abscessum. Itaque postquam diu laborasset, octogesimo die obijt. Nam ipse sic Hippocrates scripsit. Neque enim vlla sputorum erat concoctio, nec alius solitus abscessus: licet studeret illico natura redundantiam ad coxendicem deponere, sed hæc videtur reciprocata. Nam ille dicit: Quadragesimo coxendicis dolor remissus est: tusses vero assiduæ, humidæ. Enimuero sæpius iam audiuimus, quòd thoraci consortium cum genitalibus sit. Habes eorum, quæ huic mulieri acciderunt, capita. De ijs vero quæ in proposita oratione sunt separatim scripra alui excrementa ὑδατόχολα, quidam per χ & λ scribunt, quidam per χ, ο, & λ. atque esse illa F
quidem tenuia, vt aqua est, (Nam tenue vtrunq; nomen indicat) cæterum colore diuerso. ὑδατόχλοα τῆς χλόης, i. graminis reddere colorem, ὑδατόχολα τῆς χολῆς, id est bilis. Iam tertia etiam scriptura est per χ, & ρ, ἡ ὕδατος χρόα, id est aquæ color, quæ nec in antiquis, & fidelibus exemplaribus reperitur, estq; planè mendosa. Nam aquosæ vrinæ ex nominis argumento, & materiam repræsentant tenuem, & colorem album. Porrò in historia huius ægræ Hippocrates est affectata quadam abusus dictione, alioqui clarissime hoc libro omnia locutus. Scripsit ergo dictionem in hunc modum: πρὸς δὲ τὰ γεύματα ἀπονενοημένως εἶχεν. hoc est, sed ad cibos auerso animo se habuit, maximo appetitus defectu, & eorum odio ex voce illa indicato: quod signum esse prauum, frequenter est dictum. Operæpretium est autem mirari, cur nihil Sabinus de notis cuiq; ægro subditis dixit: de quibus quia secundo commentario satis disputaui, nihil est etiam quod hic de eis faciam mentionem. Atqui ille in singulis ægris instituit, & detegere conatur interpretum ineptias.

ÆGROTVS III.

In Thaso Pythionem, qui supra Herculis fanum decũbebat, ex laboribus, lassitudinibus, parum habita victus ratione magnus cepit rigor, & febris acuta, lingua inaruit, sitibundus erat, biliosus, nõ dormiuit: vrina subnigra, suspẽsiones sublimes, nõ subsidebant. Altero die sub meridiẽ extremæ partes frigebant, præter cæteras manus & caput: obmutuit, voce defectus est, diu breuispirus, rediyt calor, sitiyt: Nocte quieuit, circa caput modicũ sudauit. Die tertio interdiu quieuit: Vesperi sub solis occasum aliquantũ frixit, turbatio: Nox laboriosa fuit, nihil dormiuit: ab aluo pauca, cõpacta stercora descenderunt. Quarto mane quieuit: Ad meridiem omnia irritata sunt, frigus, mutus, sine voce, in deterius, calor rediyt: Post paulo vrinam nigram cum suspensionibus reddidit: Nocte placide dormiuit. Quinto releuatus visus est esse, ventrem tamen cum dolore grauitas tenuit, sitibundus. Noctem laboriosam habuit. Sexto mane quieuit: Ad vesperũ dolores increuerũt, exacerbatus est: Vesperi indito clystere cõmode aluus reddidit: Nocte dormiuit. Septimo die fastidiosus, implacidior erat, oleosum minxit: Nocte est multum turbatus, delirabat, nihil dormiebat. Octauo mane aliquantum dormiuit, moxq; frigus eum cepit, ac vox eum defecit: spiritus exilis & imminutus; Vesperi rursus calor rediyt, delirauit: Iam antelucano aliquanto leuius habuit: deiectiones meræ, paucæ, biliosæ. Nono cũ excitaretur, soporosus erat, non valde sitibundus: Sub solis occasum grauiter tulit, delirauit: Noctem incõmodam habuit. Decimo mane sine voce, multũ frigus, febris acuta, multus sudor, obiyt Diebus huic paribus labores. G 74

Vel huius offendes omnia ab initio symptomata & signa letalia fuisse, & accessiones diebus paribus, vt ipse indicauit Hippocrates, cum in decimi diei narratione, quo obijsse illum dicit, addidit: Diebus huic paribus labores. Etenim mortem generale iudicij significatum amplectitur, H
vt est ostensum. Iam seruatum in hoc etiam est ægro, vt iudicia his essent prorsus diebus, quibus grauiores labores: quòd cum in dies pares inciderent, mors quoq; in die est consecuta pari. Porrò in narratione symptomatum huius duo sunt, quæ interpretem requirunt, quorum in respiratione est alterum. Nam βραχύπνους, id est breuispirus, est in diei secundi expositione scriptus: Et spiritus exilis imminutusq; in octaui enarratione. Didicisti autem tum in primo de dyspnœa commentario, tum secundo in præsagia, (vbi hanc dictionem sumus interpretati: Spiritus si frequens sit, dolorem significat, vel inflammationem supra septum transuersum.) paruum esse quendam pariter & rarum spiritum, qui, cum refrigeratur, & emoritur iam vitalis facultas, fit: quod symptomate quodam separabili indicauit, hisce verbis: Si frigidũ è naribus & ore expiretur, exitiale iam est admodum. Eundem puta eum hic dixisse, secundo die breuem, octauo exilem & imminutũ. Nam quidam est alius præterea spiritus breuis simul & frequens dolorem denotans, vt demonstrauimus, aut in respiratorijs partibus, aut illorum vicinis. Verum ambos si inter se compares, pauciorem multo foris aerem attrahi intrò in altero offendes, quem paruum simul & rarum dixit fieri. Nam frequẽtia si ad breuitatem accedat, assiduitate defectum cuiusque inspirationis resarcit:

A farcit:vt qui assidue bibunt modicum. Siquidem hos βραχυπότας, id est modicum potantes appellabis, qui & parum bibunt, & magno interiecto spatio. Nam si parum quis, & assidue bibat, hunc simpliciter non βραχύποτον, sed κατὰ βραχὺ πίνοντα. i. paulatim bibentem appellaueris. Haud aliter qui proprie breuispirus vocatur, quoties spiritum trahit, non paruum tantum, verum etiam interuallo longo interposito per guttur externum aerem attrahit. Quæras ergo fortassis cur cum Hippocrates primo die febrem prædixerit acutam fuisse, altero die hominem breuispirum fuisse dixerit. Nam nos in vehementibus febribus demonstrauimus magnum spiritum & frequentem esse. Respondemus, primo quidem die calorem per putrescentes humores succensum febrilem, ipsum quidem digestum esse, relictum vero natiuum tãtum adeo iam infirmum, vt iam prius extingueretur, quàm febrilis de integro accenderetur calor, veluti feruefactis, qui computrescerent, succis: Alterum vero diem frigoris dominantis attulisse signũ. Cuius quidem est maxima demonstratio, quòd breuispirum dicat tum hominem fuisse, & frixisse. Nam de secundo die ita scribit: Altero die sub meridiem extremæ partes frigebant, præter cæteras manus, & caput, mutus, voce defectus, diu breuispirus. Rursus de octauo die hæc tradit: Octauo mane aliquantum dormiuit, moxq; frigus cœpit, & vox eũ defecit, spiritus exilis & imminutus. Vbi mihi hoc quoq; attende.

B Cum est refrigeratus, vnà cum vitiata respiratiõe, voce esse cum defectum dicit, quod solet etiam interim extinctionem naturæ comitari. In quarto die cum scribit, frigus, mutus, sine voce, in deterius: ostendit, adiecto, in deterius, etiam breuispirum illum fuisse. Reliquum ergo est, hic vt declaremus, cur post ἄναυδος. i. mutus addiderit, voce defectus. Cuius hæc est ratio. Sermonem (græce αὐδὴν) nec omnẽ quod auditu proprie sentitur, antiqui vocare videntur: nec illud species eius sit sola, quod de industria per animantis emittitur os, in quo continetur fletus, sibilus, luctus, tussis, & id genus alia: sed vnam hominis vocẽ, qua inter nos colloquimur, sermonem (græce αὐδὴν) nominant. Itaq; etiam Poeta, vbi suos equos alloquentem inducit Achillem, ibi alterum eorum ait respondisse lingua humana: inquit enim,

αὐδήεντα δ' ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη. id est

Hunc regina loqui fecit dea candida Iuno.

Non q antea voce careret, neq; communi equorum sonaret, cæterum q non illa, quem sermonem (græce αὐδὴν) appellant. Sic deam dicit loqui, quæ humana vteretur lingua: quod eam etiam humana esse forma ferant, cum dij eius figuræ omnes non sint. Nam Sol plane & Luna, reliquaq; sidera longius ab humana forma recesserũt. Vnde etiam Hippocrates obmutuisse quidem dixit,

C quòd loqui non valeret: voce defectum esse, quòd nec lugere, nec clamare. Quod certe multo liquet esse deterius, quàm obmutuisse. Nam quibus sola est resoluta lingua, possunt interdum clamare altissime, tamen loqui nõ valent. Qui si ne vocem quidem mittere queant, extremæ est hoc extinctionis facultatis signum, vbi, qui eo in statu sunt, neq; lugent, neq; gemunt, neq; sonare omnino possunt. Sabinus, ita vt alij, qui nullam omnino babet vocem, hunc arbitratur Mutum esse dictum: Voce defectum perinde ab Hippocrate ait scriptum esse ac attonitum: quasi vero ita affectum attonitum vocare non potuisset. Atqui nec reliqua, quæ in hoc sunt affectu dicta, consentiunt, præsentem ægrotum attonitum fuisse.

ÆGROTVS IIII.

75 *Phreniticus primo, quo decubuit die, virulenta vomuit, & multa, & tenuia: febris horrida: copiosus sudor, assiduus toto corpore: capitis & colli dolorifica grauitas: vrinæ tenues, suspensiones paruæ, dispersæ: † non sudauit: aluus stercus affatim reddidit, multum delirauit, nihil dormiuit. Postridie mane vocem amisit, febris acuta, sudauit, non intermisit, palpitationes per totum corpus: Nocte conuulsiones. Tertio die cuncta exacerbata sunt. defunctus est.*

Græce legitur οὐχ ἵδρωσεν. i. nõ sudauit. forsitan legendum οὐχ ἱδρυτο. i. nõ resideret. i. suspensiones.

Acutissimæ phrenitidis hic æger est exemplum, primo statim die vnà cum febre incessentis:

D omnesq; certe vidimus, qui quidem ita phrenitide perciti essent, intra septimum diem mortuos esse. Perpauci, hiq; rari, hunc superarunt. Est vero eorum morborum admiranda generatio, quonam pacto in commode valentes subito inuadat. Neq; n. sicuti ipsorum generatio subita est, ita & generationis causa: vt si medicamentum homo letale sumpsisset, vel bestia eum virulentissima momordisset: sed pedetentim in corpore causæ, quæ sunt excitandis huiuscemodi malis, crescunt: quod morsis vsu venit à rabidis canibus. Nam apertum est q canis venenum (licet in morsis non ocietur nec conquiescat) nullam sui ipsius notam prodit multis interim proximis mẽsibus: Subito autem illis, cum viderint aquam, formido incessit, posteaq; breui moriuntur. Longo enim tempore causa, quæ rabiem efficit, augetur, quæ vbi eò tandem peruenerit, mortẽ affert repentinam. Item in hac phrenitide vitiosus in corpore humor coaceruatus fuit veneno letali assimilis, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens: quæ quando vitio iam aliquo pacto opportuna erant, humorq; ipse euaserat malignissimus, letale repente apparuit symptoma. Nanque sic phreniticus initio statim vomuit virulenta: quod febribus adurentibus ferè est consequens. Itaq; vt veneno epoto letali quidam postridie vel tertio die moriuntur, qualitate eius, non copia mortem afferente: & item hic quoq; æger statim tertio die censendus est obijsse, à qualitate succorũ virulentorũ, non à phrenitide peremptus: at phrenitis illũ esse subsecuta, symptomatis vice. Equidem

dem quarto die & quinto acuta à primo statim correptos phrenitide vidi exanimatos esse, tertio E non vidi. Sic nec vigesimũ diem attigisse. Quare hunc videtur Hippocrates vt velocissime perẽptum, ob oculos nobis proponere: & alterum paulo post, qui præter omnium expectationem diu vitam produxit, de quo suo loco differemus.

ÆGROTVS V.

Larissæ caluo dextrũ femur doluit repente, nihil ex ijs quæ offerebantur, iuuabat. Primo die febris acuta, ardens 76
paulatim, {neq;} comitabantur dolores: Altero die femoris remissi sunt dolores, febris vero increuit, implacidior erat, non dormiebat, extremæ partes frigidæ: multa vrina, neq; ea bona reddebatur. Tertio femur desijt dolere, mentis alienatio & turbatio, multumq; sese iactauit. Quarto ad meridiem perijt. Acutum.

Hoc lecto ægro, si quidem animum dictis diligenter non aduertas, in quouis dolore timidus eris: si vero diligenter attenderis, non præcipitanter timidus eris neq; temere securus. Sed si qua forte pars doleat primum, nunquid ob externam quãdam causam dolor euenerit animaduertas. Nanq; in motibus quibusdam imprudentes quidam læsi sunt, & dormiendo qui minus commode partem aliquam composuerint: in conuertendoq; & contorquendo subito partes rigentes, & F ante refrigeratæ, conuulsionibusq; & elisionibus correptæ, dolores maximos creant. Et vero rupturæ etiam quibusdam dolorem afferunt, præ cæteris, qui sicco sunt temperamento, atq; adeo magis si inclinata ætate, vel senes sint. Quòd si nulla talis doloris videatur causa esse, proximum est considerare quæ præcesserit ratio victus, ecquid ignauior, præter institutum sit, aut cibo sit homo pleniore vsus magni nutrimenti, aut solitæ illi excretiones substiterint. Nam si quid tale sit, aut si omnino plenitudo causa doloris antegressa videtur, quamprimum hominem vacuato: tum enim securissime fluxiones reprimentia partibus dolentibus applicaueris. Nam si ante vacuationem id tentes, humorum abundantiam ad maxime principes partes retorquebis. Immo ne fouere quidem & lenire ante corporis vacuationem partes dolentes licet. Nam sæpe ad partem affectã omnino ob ea remedia allicitur humorum affluentia. Ita alterum homini discrimen accedit, vbi nimium sit inflammata pars. Etenim etiam ipse, vt iam nosti, verba fecit de istis abscessibus, quorum aut capax pars non sit, aut si sit, non ferat. Sin nulla ex præcedente victus genere esse affluentia in corpore appareat, remedijs ad dolorem facientibus tutò vtaris licet, fomentisq;, ac medicamentis humidis, & calidis facultate, quorum in commentarijs de medicamentis materiam didicisti. Qui si his non cedat, relinquitur vt totum corpus vacuetur. Etenim sæpenumero in eo abundantia paulatim est coaceruata, vbi apud se ciborum homo non animaduertat neq; quantitatem, G neq; qualitatem. Aliquãdo vero etiam cutis se ipsa densior reddita ab aliquibus causis hominem idiotam latentibus, perspirationem cohibens, causa euasit plethoricæ affectionis. Quare dolorem si remedia non sedent, æger primo quoq; tempore est vacuandus. Ego vero in caluo hoc certe, detractus ei sanguis sit, nec'ne, non habeo conijcere. Nam quatenus dicit Hippocrates nihil ex ijs quæ offerebantur, iuuabat, possit aliquis dicere, inter ea quæ offerantur Hippocratem sanguinis missionem commemorasse. Alius dicat non esse de oblatis illi auxilijs: verum quia mente excidit, quatuorq; diebus obijt, relicta auxilia esse. Porro ad finem in exemplaribus cõcinnatis, tum huic ægro, tum proximo, est adscriptum primum quidem, Acutum: deinde vero notæ illæ, de quibus, vt dixi, prudenter Sabinus nihil dixit. At Zeuxis in vnoquoq; ægro malos interpretes reprehendit. Nobis vero adscriptitia illa præsenti sermone visum fuit præterire. Scribã enim, si visum fuerit, ijs, qui in istis libenter curiosi sunt, separatim integrum librum, vbi de notis cuiq; additis ægro sermo habebitur. In præsenti vtilibus admiscere non decet inutilia.

ÆGROTVS VI.

H

Periclem Abderæ febris corripuit acuta, continua cum dolore, multum sitiebat, fastidiosus erat, potum non poterat continere, erat sublienosus, grauatoq; capite. Primo die ex sinistra nare sanguis profluxit multus, tamen febris 77
increscebat: minxit multum, turbatum, album: reposita vrina non considebat. Secundo die omnia exacerbata sunt. at vrinæ crassæ quidem erant, verum magis subsidebant: fastidium leuatum est, dormiuit. Tertio febris emollita fuit: vrinæ multæ & concoctæ, in quibus multum subsidebat: Nocte quieuit. Quarto circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus & calidus, sine febre iudicatus est, neq; redijt. Acutum.

Exemplũ hic æger est acutissimi morbi, horrendi illius quidem rudibus, cæterũ breui iudicãdi, prudentibus. Nam cũ sublienoso primo statim die de sinistra nare copiosius profluxisset sanguis, vrinæ item crassæ essent, & non consisterent, & albo colore essent: tum altero die consisterent, melior erat de ægro spes. Ad hæc vbi secundo die hominem fastidium reliquisset, & dormiuisset, certior iam breui fore hominem incolumem spes erat. At postq̃ tertio die essent optimę & copiosissimæ vrinæ, clarum iam erat quarto die liberatum hominem iri morbo.

ÆGROTVS VII.

Abderæ virginem, quæ in vestibulo tẽpli ægrotabat, febris cepit acuta & ardens: siticulosa erat, & insomnis, mẽ- 78
ses autem

tal. horrebat, A *ses autem ei primum profluxerunt. Eam sexto die multum cepit fastidium, rubuit †{colore phœniceo,} languebat. Septimo die eadem erant: vrinæ tenues, sed boni coloris: venter commode habebat. Octauo surditas, febris acuta, insomnia, fastidiosa, horrebatq; mentis erat compos, vrinæ similes. Nono nihil est mutatum, nec proximis diebus, mansit item surditas. Quartodecimo mens perturbata fuit, febris remissior. Septimodecimo multum prorupit ex naribus. surditas est nõnihil imminuta. Sequentibus diebus eam fastidium surditasq; tenebant, eratq; delira. Vigesimo et pedes dolebant, surditas & delirium eam deseruerunt, aliquantum è naribus profluxit, sudauit, febre fuit liberata. Quarto & vigesimo repetijt, redijt surditas, pedes assidue dolebant, mente excidit. Vigesimoseptimo multum sudauit: febre caruit, surditas eam reliquit, restabat pedum dolor, cætero fuit exacte iudicata.*

Ex humorum hæc abundantia videtur ægrotasse, & quantum portendebant prima symptomata, mortem certe huic timeres. Sed bonus vrinarum color, in ijs qui humorum copia laborant, maximum est signum: quæ quia crassæ non erant, fore longinquiorem morbum denunciabant. Porrò vt in omnibus ægris, & ita etiam videntur hic seruari decretoriorum dierum esse circuitus. Iam natura quoq; in hac decretoria signa & symptomata videtur prætulisse.

ÆGROTVS VIII.

79 B *Abderæ Anaxion, qui ad Thracias portas ægrotabat, in febrem acutam incidit, dextri lateris assiduus eum dolor cruciabat, tussim habebat aridam, neq; primis diebus expuit, sitibundus erat, & insomnis: vrinæ boni coloris, multæ, & tenues. Sexto die delirabat, fotibus nihil remittebatur. Septimo magis laborabat: quippe febris intendebatur, nec sunt imminuti dolores, simulq; tusses infestabant, difficulter etiam spirabat. Octauo cubitũ secui: multum, vt debebat, effluebat: leniores ibi euaserunt dolores, sed tusses aridæ permanebant. Vndecimo febres fuerunt mitiores, aliquantum circa caput sudauit, etiamnum tusses durabant, et quæ à pulmone exibant liquidiora erant. Decimo & septimo cœpit pauca & concocta expuere, leuatus est. Vigesimo sudauit, febre liberatus est, à iudicio rectius habuit, siticulosus vero erat, & à pulmone parum bonæ purgationes. Vigesimo septimo redijt febris, tussijt, multa excreauit concocta, in vrina multa subsidebant alba, desijt sitire, dormiuit. Trigesimoquarto toto sudauit corpore, cessauit febris, in totum est iudicatus.*

In hoc vno ægrorum primo & tertio libro descriptorum de sanguinis missione Hippocrates fecit mentionem, non vt solo, cui sanguinem misisset, sed vt octauo die solo. Nam tum etiam medici quasi lege certa vltra quartum diem venam non secabant. Quando igitur huic octauo die missus sanguis est, multo certe plures censeas sanguinis missionem requirentes, secundo tertió, C quarto die auxilio hoc esse vsos. Reticuit autem Hippocrates, sicut remedia alia omnia: tamen necesse interdum habuit scribere, nihil eos ab ijs, quæ offerebãtur, adiutos fuisse, vt malignitatem suggereret morbi. Neq; enim lucubrationem hic curationis instituit, sed præsagitionis conscribere. Nonnullis etiam ægris videtur non fuisse ab initio præstò. Quare adscribit interim: Huic perpetuo, postquam ego ipsum vidi, hoc & hoc accidit exacte. Ego vero ignorãtibus, etiam horum ægrorum libro primo de iudicijs præscripsi vsum: vbi quo modo crudum morbum cognosces: quo modo eum, qui iam primum maturescit: quo pacto, qui progreditur in concoctione: quemadmodum qui iam perfectæ concoctioni proximus est, dilucide studui ostẽdere. Ideoq; Anaxion hic, dum semper tussiret, nihilq; planè expueret, crudissima conflictabatur pleuritide. Cum vero die vndecimo expuere cœpisset, morbum significauit concoqui. Deinde pedetentim tempore progrediente ita scripsit Hippocrates in vigesimoseptimo die: Multa excreauit concocta: In vrina multa subsidebant alba. Quam ob rem trigesimoquatto est prorsus iudicatus.

ÆGROTVS IX.

80 *Abderæ Heropyto caput dolebat, nec decumbebat, quod tamen fecit paulo post: hic ad superiorem viam habita-*
D *bat, captus est febre ardente & acuta. Primo vomuit multa biliosa: sitibundus, multum implacidus: vrinæ tenues, nigræ, suspensiones sublimes interdum, interdum non: Noctem habuit laboriosam: febris aliàs aliter accedebat, sed ferè inordinate. Ad diem quartumdecimum surditas, febres creuerunt, vrinæ eædem fuerunt. Vigesimo multa delirauit, itemq; sequentibus diebus. Quadragesimo multum ex naribus sanguinis profluxit, menteq; constitit magis: surdus quidem, sed non perinde fuit: sed febres fuerunt remissæ. Proximis diebus crebro ex naribus sanguis & paulatim erupit. Ad diem sexagesimum narium quidem substitit profluuium, sed dextera coxendix admodum dolebat, febresq; increuerunt. Haud multo post partes inferiores omnes dolebant: fiebat autem, vt vel febres maiores essent, maiorq; surditas: vel hæ quidem remitterentur, alleuarenturq;, verum partes inferiores ad coxendices sitæ vehementius dolerent. Iam vero circa diem octogesimum cuncta remissa sunt, nihil tamen destitit: etenim vrinæ boni coloris, & copiosiores subsidentias habentes exierunt, deliriaq; imminuta sunt. Ad diem centesimum aluus fuit turbata multis biliosis, durabantq; diu multa talia, deinde dysenterica cum dolore. Reliqua leuia fuerunt. in summa, febres eum reliquerunt, discessitq; surditas. Centesimo est absolute iudicatus. Febris ardens.*

Hic vir memoratu dignus est, qui morbum grauem virium robore excepit: alioqui tanto morbo futurus impar. Et omnino pulsibus eius inerat robur, simulq; reliqua omnia secundum naturam constabant. Dixi vero & aliubi Hippocratem præterijsse hanc partem in febricitantibus

præsagitionis

præsagitionis. Iam etiam respiratio videtur, & appetitus laboranti inculpatus fuisse, quæ magni E
sunt, vt ille ipse docuit, ad salutem, ponderis. At febris primo quidem acuta inuasit, verum eius postea est acuitas retusa. De qua scripsit Hippocrates: Febris alias aliter accedebat, sed ferè inordinate. Vnum vero habebat æger periculosum signum, vrinarum tenuitatem & nigritiem. Vnde natura vix longo tempore morbum debellauit, sanguinis concitata eruptione die quadragesimo ex decretorijs vno: coxendicisq; dolore, & omnium inferiorum partium postea creato. Nempe enim magni morbi etiam quærunt, quæ iudicent se, egregia. At neq; hoc plane est discussus morbus: sed circa diem octogesimum signa eluxerunt ex vrinis eius maturationis: postea vsq; ad centesimum diem paulatim concoctus, omnino est profligatus.

ÆGROTVS. X.

81 *Abderæ Nicodemum ex venere & potu corripuit febris. Initio fastidiosus erat, cor ei dolebat, erat siticulosus, lingua exusta: vrinæ tenues, ac nigræ. Postridie febris accessit, horrebat, fastidiosus erat, non dormiuit: vomuit biliosa, flaua: vrinæ similes: Noctem quietam duxit, dormiuit. Tertio die sunt cuncta relaxata, & remissio fuit: Sub solis occasum rursus grauius habuit: Nox laboriosa fuit. Quarto rigor, febris multa, omnia dolebant, vrinæ tenues cum suspensionibus. Sexto multum delirauit. Septimus dies leuis fuit. Octauo alia fuerunt omnia remissa. Decimo, pro-* F
ximisq; diebus tenuerunt illum quidem dolores, cæterum omnes illi leniores: Huic accessiones & dolores præcipue diebus paribus semper incesserunt. Vigesimo albam vrinam reddidit, quæ crassa erat, sed reposita non desidebat: multum sudauit: visus febre liber est esse: Vespere redijt calor, ijdemq; dolores, horror, sitis, aliquantum delirauit. Vigesimoquarto multam vrinam & albam reddidit, in qua multa subsidebant: sudor et toto corpore copiose calidus emanauit. sine febre iudicatus est.

* & ipse Hippocrates significauit dicens: Accessiones & dolores diebus paribus. Quare etiam à vigesimo die sudore est iudicatus. Sigillatim vero qui omnia tenet memoria, quæ ante exposuimus hoc libro, & superioribus duobus, atque ante hos in præsagijs & prædictionibus, inuenire omnia ipse poterit.

ÆGROTVS XI.

82 *In Thaso mulier quædam morosa ex mœrore cum occasione, recte stans, insomnis est facta, & cibo abstinuit: eratq; sitibunda & fastidiosa. Habitabat hæc prope filios Pyladæ in Leio. Primo die circa initium noctis, timores, verba multa, mœstitia, leuis febricula: Mane multæ conuulsiones: Sicubi multæ illæ conuulsiones desinerent, delirabat, & loquebatur contumaciter: multos dolores, magnos, assiduosq; habebat. Altero die eadem permanserunt,* G
somnum non cepit, febris magis acuta. Tertio conuulsiones conquieuerunt, sopor & in somnum inclinatio, rursusq; vigiliæ exercuauerunt eam, continere se non potuit, multum delirauit, febris acuta: Sub hanc noctem sudor multus toto corpore et calidus prorupit, liberata febre dormiuit, planè mente constitit, iudicata est. Circa tertium diem vrinæ nigræ, & tenues. Suspensiones multum erant rotundæ, non subsidebant. Sub iudicium menses copiosi sunt profusi.

Quid dictio δυσήνιος, id est morosus, significet, docuit Critias, cuius sunt hæc verba: Morosus est, qui vilibus de rebus stomachatur, & de magnis plus cæteris mortalibus, diutiusq;. Erat ergo tristis vel tetrica, quam hic morosam Hippocrates vocat, quæ diu in tristitia persistebat. Quod iterum paulo post de ea dicit, quæ Cyzici gemellas filias enixa erat. Tacita vero & tetrica, nec ad animi æquitatem perduci potuit. Verum non possum non mirari, cur in hac muliere non addiderit, vel cohibitos omnino fuisse menses, vel non perfectè profluxisse. Nam acute simul & ex humorum abundantia videtur laborasse, atq; tertio die sub noctem per sudores esse & mensium excretionem iudicata. Quinetiam multi menses post iudicium euacuati, morbi decessionem confirmauerunt. Vrinæ vero color, licet esset niger, nihil attulit periculosi: quòd retenti mẽses essent H
magis melancholici. Vnde mulier merito morosa euasit, & timida, interimq; delirauit, & sopore est detenta.

ÆGROTVS XII.

83 *Virginem quandam Larissæ febris cepit ardens, & acuta, insomnis: sitibunda erat: lingua fuliginosa, & arida: vrinæ boni coloris, sed tenues. Secundus fuit dies laboriosus, non dormiuit. Tertio aluus multa reddidit aquei coloris, proximisq; diebus talia commode. Quarto vrina tenuis & pauca habebat suspensiones elatas, non subsidebant: Sub noctem delirauit. Sexto ex naribus largiter multum fluxit, inhorruit, ac mox sudauit toto corpore multum & calidum: sine febre est iudicata. Dum febricitaret, & iam iudicata esset, menses tunc illi primum prouenerunt: quippe virgo erat. Perpetuo autem fastidiosa erat, & horrebat, facies rubicunda erat, oculi dolebant, caput graue erat. Huic non repetijt, sed iudicata est. Dolores diebus paribus.*

Aetatem puellam attigisse mensium, ex ipsis liquet Hippocratis verbis: Menses tum primum prouenerũt. Et ipsum etiam fuisse morbum ex humorum copia, iudicatumq; die sexto esse, quod dolores in dies pares incurrissent, vt ipse scripsit. At mirum, non reuertisse, cum sextus dies non iu-

dicet

A dicet vnquam fideliter. Quare nouum hoc & rarum illi accidisse indicauit, cum scripsit: Huic non repetijt, sed iudicata est: tanquam oportuisset repetere. At vero causam etiam cur non redierit, scripsit addendo: Dum febricitaret, & iam iudicata esset, menses primum illi prouenerunt. Nam vacuationis perseueratio diebus post iudicium, satis erat vt firmum seruaretur iudicium, quod die sexto praecesserat per sanguinis eruptionem & sudores, maxime quòd nulla esset princeps pars inflammata, neq; maligna humorum abundantia. Ipse certe plethoricum vitium esse significauit, cum dicit, perpetuo in facie ruborem insuisse, in oculis dolorem, in capite grauitatem. Planum ergo erat, solam requiri vacuationem, quam natura tertio die incepit, consummauit sexto. Nam per naturam, non vt morbi symptomata, ventris vacuationem accidisse ipse dilucide his verbis indicauit: Tertio aluus multa reddidit aquei coloris, proximisq; diebus talia cōmode. Hoc adiectum denotat, quae offendebant, excerni. Porrò ex ijs, quae sunt in eius historia exposita etiam haec duo ad prędicta declaranda duxi. Primum quod initio est scriptum: Lingua fuliginosa & arida. Alterum hoc: Quarto vrina tenuis & pauca, habebat suspensiones elatas, non subsidebat: delirauit. Nam horum prius relatum, vtile tibi est, vt ne omnino putes fuliginosam linguam esse exitialem. sic autem appellat tinctam quasi fuligine quadam, quae sicca erat ex vaporibus. Alterum: B Quia etiam in alijs aegris cum dixerit, suspensiones elatę, statim subiecit, delirauit, innuens quod eiusmodi suspensiones delirium comitatur: quanquam in praesagijs, vbi omnia, quae accidunt vrinis, est persecutus, nullum fecit praesagium ex eis delirij. Quare signum hoc videtur per se ipsum, delirium nunquam denunciare, sed casu nonnunq̃ commonstrare, quia flatuosiorem esse sanguinem indicat. Nam nullus planè si flatus insit, deferuntur ad ima vasa suspensiones.

ÆGROTVS XIII,

84 *Apollonius Abderae mòrbum rectus diu sustinebat: magna autem illi erant viscera, ac circa iecur consuetus dolor multo tempore consequebatur. & sanè tunc etiam morbus eum regius cepit, euasitq;, flatuosus, ac subalbidus. Cum aquam bibisset & edisset intempestiuius bubulam, eum paruus calor primum inuasit, decubuit. Deinde cum lacte vsus fuisset cocto crudoq; copioso, caprino, & ouino, victuq; malo, omnia multum offensa sunt: nam febres exacerbatae sunt, venter nihil ingestorum effatu dignũ reddidit: vrinae tenues redditae, & paucae: somnum nõ capiebat, inflatio, mala magna fuit, soporosus erat, hypochondrij dextri eleuatio cum dolore, extremae partes vndiq; subfrigidae, aliquantũ delirabat, omnium obliuiscebatur quae locutus esset, mente mouebatur. Ad diem quartumdecimũ cum à rigore incaluisset, decubuit, & insanijt: clamor, perturbatio, multa verba, rursus quies: ac tum demq; sopor* C *incessit. Postea aluus turbata multis biliosis, meris, crudis: vrinae nigrae, paucae, tenues: multũ implacidus erat: deiectiones variae erant, nam erant vel nigrae, paucae, & virulentae, vel pingues, crudae, & mordaces: Tandem etiam lacti similes reddere visus est. Ad diem vigesimumquartum leuius habuit, caetero nihil immutatum, aliquantulum mentis fuit compos (ex quo autem decubuit, meminit nullius.) rursumq; subito desipuit, omnia in peius vergebant. Ad diem quartum & trigesimum obijt. Huic semper, postquam hominem ego vidi, aluus turbata fuit. vrinae tenues, & nigrae: soporosus ipse, & insomnis, extremae partes frigidae, delirus perpetuo, Phreniticus.*

Iam in hoc etiam Hippocrates, vt in alijs multis, in fine ipse narrationis breuibus capitibus symptomata & signa quae acciderunt, docuit: ex quibus instare mortem praeuideas. Habet autem dictio sic: Huic perpetuo postquam hominem ego vidi aluus turbata fuit: vrinae tenues, & nigrae: soporosus ipse, & insomnis, extremae partes frigidae, delirus perpetuo. At singula clara sunt, si quę ante exposuimus, meministi.

ÆGROTVS XIIII.

85 *Mulier Cyzici, quae gemellas filias difficulter pepererat, & minus erat purgata, primo die in febrem incidit* D *horridam & acutam: capitis suberat & colli dolorifica grauitas. Insomnis initio, tacita & tetrica, nec ad animi aequitatem potuit perduci, vrinae tenues, siticulosa, fastidiosa saepenumero: aluus inconstanter turbata, rursusq; constitit. Sexto die sub noctem multum delirauit, non dormiuit. Sub vndecimum insaniji, rursus ad mentem redijt: vrinae nigrae, & tenues, deinde aliquanto post oleosae: aluus multa, tenuia, & turbata excreuit. Quartodecimo multae conuulsiones, extremae partes frigidae, nihil amplius sapuit, vrinae restiterunt, perijt. Phreniti.*

Non tantum, quia non probe fuit à partu purgata, superfuit mulieri huic sanguis magis melancholicus, (quae causa erat, cur initio tacita esset & tetrica, nec posset ad animi perduci aequitatem: & postea multum deliraret, vt insaniret.) verum etiam propter difficilem enixum inflammato vtero febris est aucta. In conspicuo porrò est vitiosis humoribus ad caput sublatis delirium furiosum extitisse, simulq; conuulsiones consecutas esse. Decretoriorum dierum circuitus, vt in omnibus aegris, ita & hic conseruantur. Sicubi videatur raro quicquam esse labefactatum, illud solum adnotamus.

ÆGROTVS XV.

86 *In Thaso Dealcis vxorem, quae in Leio decũbebat, ex moerore febris horrida acuta corripuit. Ab initio cooperiebatur & perpetuo: semper tacita villos straguli captabat, vellebatq;, & scalpebat, plorabat, moxq; ridebat, non*

dormiebat, aluus irritabatur, sed nihil descendit, admonita paulum bibebat: vrinæ tenues, & paucæ, non habentes B
subsidentiam: febres ad manum tenues, partium extremarum frigus. Nono die multum delirabat: rursusq; ad men-
tem rediit, tacita. Quartodecimo spiritus rarus, magnus, per interuallum, rursusq; breuispira. Septimodecimo aluus
irritata, turbata deiecit: Postea ipsi potus non pertransibant, prorsus mente falsa est, nihil sapiebat, nihil sensit, cutis
distenta & arida fuit. Vigesimo multum est locuta, rediitq; ad mentē, muta, breuispira. Primo et vigesimo defun-
cta est. Huic erat spiritus perpetuo rarus & magnus. Nihil sentiebat, semper cooperiebatur: aut multum loqueba-
tur, aut tacebat perpetuo. Phrenitis.

A primo hæc fuisse phrenitica videtur. Sunt autem tales, vti prius dixi, grauissimæ phreniti-
des, ac ocyssime quosquos inuadunt, tollunt. Sed nunc quidem hæc febricitans acute ad diem vi-
gesimumprimum se sustentauit, fortasse quia modice febricitaret. Proinde vt insinuaret hoc, scri-
psit in hac vna ægra, Febres ad manum tenues. Sanè videtur hæc delirii speciem ex melancholia
& phrenitide habuisse mistam. Nam hoc, aut multa loquebatur, aut perpetuo tacebat, ostendit
eiuscemodi mixtionem. At nescio, cur Hippocratis interpretes nihil scripserint in hæc verba, vbi
ait, Spiritus rarus: quod est perinde ac per interuallum. Atq; sanè videtur deinceps idem dixisse.
Forte ergo aut vt raritatis augmentum indicaret, per interuallum, addidit, ac si ita dixisset: per ma F
gnum admodum interuallum. est enim interdum consuetum, vt magnum relinquatur, solumq;
vsurpetur per interuallum. At non perpetuo (quemadmodum in aliis,) immo nec diu mulierem
hanc ita toto morbo spirasse indicat. Itaq; subdit, rursusq; breuispira: indicans etiā hic, vt antea, ex
frigore non paruo tantum, sed magno interuallo etiam mulierem respirare: qui re vera est bre-
uis spiritus. Nam rarus & magnus, quatenus rarus est, minor est frequente & magno: quatenus
vero magnus, hactenus præstat paruo & raro. Secundum vtrunq; igitur paruus est breuis spiri-
tus & rarus. Videturq; nunc quidem quasi etiam ea refrigeratione fuisse muliercula hæc: qua quę
apnœa. i. suffocatione prehenduntur, tenentur. Itaq; de ea scribit: Vigesimo die multum locuta
est, rediitq; ad mentem, breuispira. Vocis vero defectus ferè adiunctus est cum breui & raro spiri-
tu. At vero per interuallum cum raro scriptum pro longo admodum interuallo est accipiendum.
Nam pauco morbi tempore significare non potest, qm̄ in fine historiæ scripsit hæc, Huic perpetuo
spiritus rarus & magnus erat. Nam perpetuo (græce διὰ τέλεος) dicere pro toto morbi spatio ad fi-
nem vsq; solet. Et quemadmodum hoc perpetuo, sic illud dicit: Semper cooperiebatur, aut mul-
tum loquebatur, aut tacebat perpetuo. Nam multum loqui phreniticorum est: tacere melancho-
licorum: & cooperiri est commune vtrisq;: nisi quando & ex frigore cooperiretur. G

ÆGROTVS XVI.

87 *Adolescens Melibœæ ex nimio potu & venere diu calfactus decubuit, horrebat, & erat fastidiosus, insomnis,*
nec sitiebat. Aluus primo die multa stercora reddidit cum multa offusione: sequentibus diebus multa diluta, quæ bi-
lem referebāt: vrinæ tenues, paucæ, decolores: spiritus rarus, & magnus per interuallum: hypochondrii contentio
submollis, ex vtrisq; oblonga: perpetua cordis palpitatio, reddidit oleosam vrinam, Decimo delirauit modice, mode-
stusq; & tacitus erat, cutis arida & distenta: deiectiones vel multæ & tenues, vel biliosæ & pingues. Quartodeci-
mo desipuit, cuncta exacerbata sunt, multum delirauit. Vigesimo insaniuit, sese iactauit, nullam vrinam reddidit,
modicum potionis continebat. Vigesimoquarto obiit. Phrenitis.

Multa quidem pocula neruis nocent, & origini eorum cerebro. Venus vero cum hæc satis læ-
dit, tum vires elidit, & debilitat. Itaq; adolescens hic vitiosa collecta humorum abundantia meri-
to à modicis febribus cœpit: qui cum indies peius haberet, in phrenitim tandem exquisitam inci-
dit. Nam oriri illam magnus & rarus spiritus indicabat: & eius modestia, & perpetua taciturnitas
modice ægrum desipere. Nam leues & turbulenti homines deliri leuibus de causis fiunt: qui con- H
trariis sunt moribus, de magnis. Cur autem raro spiritui per interuallum addiderit, in superiore
ægro tractauimus. Et de hypochondriorum palpitationibus & aliubi, & in præsagiis egi: Itidem
de submolli hypochondrii contentione, illum eam quæ tumore caret appellare: quæ fit, vbi nullo
musculi in vitio sunt, sed offensæ sunt partes, quæ intra peritonæum sitæ sunt.

88 *¶ Verum illa mihi æstas videtur secundum rationem profuisse. Nam æstiuos morbos hyems succedens soluit, hyema-*
les æstas insequens transmutat. Quanquam ista per se æstas haud stabilis fuit: sed subito calida, austrina, & à ventis
silens euasit. profuit tamen ad aliam tempestatem transmutata. At in magna parte pono artis esse recte posse de
iis quæ tradidimus, existimare. Is enim qui nouit, & vtitur his, non magnopere mihi in arte falli videtur posse. Sin-
gulos autem temporum anni status perdiscere est operæpretium, & morbos, quid boni habeat status vel morbus cō-
mune, & quid mali status sit vel morbo commune. Et qui longus morbus & letalis, qui longus & sanabitur: qui
acutus & letalis, qui acutus & sanabilis. Series hinc dierum decretoriorum obseruanda est, & prædicendi huic fa-
cultas scienti datur. Hinc scire est, quibus, quando, & quæ sit victus præscribenda ratio.}

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBVS LIBRVM EXPLANATIONES,

à Iunio Paulo crasso Patauino in linguam latinam versæ,

Ac denuo ab eodem diligentissime recognitæ.

TOMVS PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Liber nihil ferè quod ad vulgares morbos attineat continens, sed multis quasi aphorismis ab Hippocrate forte ad memoriam collectis, per Thessalum vel alium quempiam conflatus.

C Extum Hippocratis librum de popularibus morbis multi explanatores corruperunt alij aliter (vt quisq; se verisimiliter explanaturum esse sperabat,) ipsius verba permutãtes. quamobrem & veteres codices indagare, & eorum commentaria qui primi librum hunc explanauerunt, euoluere coactus sum. inter quos & Zeuxis Tarentinus, & Erythræus Heraclides censetur: ante quos etiam Bacchius, & Glaucias extiterunt. Isti sanè si veterem prius scripturam edocentes, locum esse mendosum postea dicerent, consentaneum esset propterea & ipsos veram Hippocratis scripturam hanc aut illam esse cogitare. eorumq; mihi diligentia probaretur, si post loci castigationem eos aliquid vtile vnà & veteris magistri opinioni consentiens edocere perspicerem. Quapropter, cum illi nonnunquã in vtroq; aberrent, illud mihi longe satius fore visum est, si antiquam lectionem seruans eam semper interpretari studuero. Quòd si hoc nonnunquam facere nequiuero, ipsam aliqua verisimili castigatione emendauero: quemadmodum Heraclides in secundo libro de morbis popularibus fecit loco illo, vbi scriptum est, Ad venerium autem vræ (græce οὐραὶ) spectabant. quoniam ab explanatoribus hæc dictio οὐραὶ minime probabiliter declarata est, forsan (inquit,) prius θύραι per literam θ
D scriptum erat: linea vero, quæ in ipsa media erat, abolita, librarius οὐραὶ scriptum fuisse existimauit. fieri nanq; hoc modo potest, vt mẽbrana tenui deleta simul & hæc linea deleretur: & vna ipsa collapsa & ab initio protinus ipsam debilius obscuriusq; scriptam tẽporis longinquitate prorsus euanuisse. Inter omnes autem, qui veteres scripturas peruerterunt, Capitonem & Dioscoridem ad hoc faciendum audacissimos reperio. Ego itaq; considerans num omnium istorum, an eorum tantummodo, qui rectè scripturas commutarunt, an nullius prorsum meminisse æquius foret, mecum ita constitui, si nullus eorum, qui commentaria hæc lecturi sunt, ipsorum longitudinem ægre laturus esset, omnium meminisse rectius fore. Sed multi cum sint, qui non huiusmodi solum commentaria, verum etiam moderatiora vituperent, solumq; vtilibus studeant, mediam quandam inter vtraq; hæc extrema explanationem facere certum est. atque id statim ab initio testatus sum, vt ab hisce commentarijs recedant, qui ipsis non delectantur. Ego etenim, quemadmodum alia multa rogantibus amicis obtemperans confeci, ita & hasce explanationes illorum causa facere aggressus sum. ea vero, quæ à me scriberentur, in vulgus exire conspiciens his procemijs opus habui. Quemadmodum igitur hæc præfatus sum, ita & istud præfari necessum est, locutionis videlicet genus hoc in libro longe ab eo esse diuersum, quo in primo & tertio de morbis popularibus libro Hippocrates vsus est: quos ferè omnes consentiunt, solos ab Hippocrate, vt

emitterentur, fuisse perfectos: ex alijs autem quinque quintum & septimum proculdubio spurios E
esse ac subdititios: sextum vero hunc, quem in praesentia habemus in manibus, & ante ipsum, secundum librum ex illis, quae sibi ipse Hippocrates collegerat, Thessalum eius filium aiunt conflauisse. quin & nonnulli ipsum Thessalum aliquid ex propria sententia adscripsisse opinantur: nonnulli vero post ipsum alios. In primo sane atque tertio libro quasdam aeris constitutiones Hippocrates exponit, post quas morbi in vulgus grassati enumerantur. hanc.n. dictionem ἐπιδημήσαντα illis attribuere Hippocrates conspicitur: & hanc ob causam librorum inscriptionem talem fecit, populares ipsos appellans (graece ἐπιδημίους,) quia de morbis in populum passim saeuientibus in ipsis agitur, non autē περὶ τῶν ἐπιδημιῶν, hoc est, de ipsius Hippocratis peregrinationibus, quibus multas ciuitates peragrauit. In duobus autem his libris haec est exigua portio: sed plurima doctrinae portio aphorismi quidam esse videntur, singuli propria circunscriptione separati. Quare duo hi libri cum propria inscriptione carerent, aliorum communem suscepisse dicuntur, vt & ipsi videlicet populares vocarētur, cum minimum in ijs contineretur, quod ipsi inscriptioni consentiret. Quartus autem liber istis locutionis forma persimilis, contemplationis vtilitate longe superatur. Quicunque vero librum hunc sextum Thessali constitutiones appellauerunt, manifeste falluntur. Haec mihi praedixisse satis sit, cum & alia non pauca à quibusdam explanatoribus scripta fuerint, quae, ne longior essem, consulto praetermittere decreui. F

Quibuscunque ex corruptione. 1

Communem aliquem sermonem de re cōmuni semel tm̄ facere constitui: cuiuis autē lecturo secundum propriam linguam, vt libuerit scribere liceat. nonnulli quidem ὅσησι primam dictionē ex tribus syllabis constantem scripserunt, aliqui vero ὁκόσησι ex quatuor: quidam non per κ scribunt ὁκόσῃσιν, sed per π secundam syllabam: quemadmodum Capito non in hoc modo, verum etiam in omnibus alijs huiusmodi nominibus fecit. nihil autem artis operum, hoc, an illo modo scripseris, interest. Quocirca melius esse mihi persuasi, si eas solum scripturas attulero, quae sententiae significationem permutant. quae vero solis verbis sententia minime violata dissentiunt, eas cuiusque arbitrio scribendas ac proferendas permisero. Rursum igitur ab altero initio supra positam dictionem repetens ad ipsius explanationem me conuertam.

Quibuscunque ex deperditione circa vterum, & tumoribus in capitis grauitatem permutatur, in sincipite dolores, & quicunque alij ab vteris, istius octo aut decem mensibus in coxendicem finiunt. 2

G

Quod Attici ἀμβλωσιν .i. abortum vocant, id Hippocrates vsitato vocabulo ἀποφθορὰν, hoc est deperditionem appellat. & verba vero huic appellationi congruentia, & à grammaticis vocata participia, ipsi proportione quadrantia scribit. ἀμβλώσκειν autem, hoc est abortiri, (fortassis enim quispiam & id ipsum ignorat.) de imperfecta foetuum emissiōe, vtcunque facta fuerit, pronunciāt. medicamenta quoque id praestantia, amblotica .i. abortiua nuncupant. Significatum quidem dictionis semel dixisse abunde sit. mox vtiliora incipiemus. Illud tantum prius admonebimus veteres explanatores dictionem illam in hac parte ita scripsisse. Quibuscunque à perditione circa vteros, & tumoribus in capitis grauitates conuertitur, Perditionem, non deperditionem, volentes ipsum abortum nominare. alij vero /de/ praepositionem adiungentes, deperditionem scilicet ipsum appellare voluerunt. atque ita saepius Hippocrates appellauisse deprehenditur. num vero & hoc loco ita fecerit, obscurum est. Quemadmodum autē in hac dictione, & si varijs modis scribant, eadem tn̄ orationis sententia retinetur: ita siquis vteros plurali numero, aut vterum singulari, & capitis grauitatem, aut grauitates dixerit, orationis sententiam minime variat. Qua de causa & ego Galenus has in locutione dissensiones, quę rerum significatarum nullam permutant, recensendas examinandasque nequaquā iudicaui. Quod igitur ab Hippocrate dicitur, hoc est, Quibus mulieribus H
ex foetuū abortu oedemata .i. tumores in vtero passis per consensum capitis grauitas acciderit, his in sincipite dolorē excitari: necnon & alias capitis grauitates, quaecunque ex vteri affectibus oriuntur, eadem ratione sincipiti inhaerentes dolores concitare. Primum igitur quid oedematis nomen significet, considerare opus est. videtur.n. semper Hippocrates (vt plerūque ostensum est.) oēs praeter naturam tumores hoc vocabulo nominare, siue dolore careāt, duri que sint, quos ꝓprie scirrhos Graeci appellant: siue dolorem inferant, quos phlegmonas .i. inflammationes proprie vocant: siue absque dolore laxi atque molles sint, hos vero solos oedemata Graeci nominant. in praesentia sane videtur eorum tumorum meminisse, quae diutius permanere, & capiti grauitatem inferre valeāt. ꝙ in abortibus qdem id euenire soleat, res ipsa sensibus apparens testat̃. verū quid sit in causa, quare inter alias capitis partes sinciput magis dolore afficiatur, quidam huius libri explanatores indagare conati inter se dissentiunt. Alij .n. situm ē regione, quem Graeci κατ' ἶξιν vocant, causantur: lumborum nanque & plane dorsi partibus affectu aliquo diuexatis in posterius cerebrum situs rectitudinem pertinere affirmant. nonnulli & ipsius vteri posterioribus partibus affectis occiput, prioribus sinciput affectum participare testātur. Verum alij situs rectitudinem, quam & κατ' ἶξιν Hippocrates nominat, dimittentes, cerebrū in consensum vteri affectuū duci contendunt, vtpote

quae

A quæ neruosa particula sit, cerebrum veró neruis originem præbeat, atq; iccirco capitis grauitates
oriri. sed cum plurima cerebri pars in sincipite locetur, propterea eo maxime loco dolorẽ sentiri.
Alij partem hanc capitis infirmissimam esse dicentes, ideo & magis q̃ alias obnoxiam esse vitijs
affirmant. Cæterum qui ex medijs cerebri partibus in sincipite positis in vterum neruos descen-
dere aiunt, neq;, vt ipsorum mentio fiat, digni sunt: sicut neq; etiam illi fortasse, qui asserunt, quia
neruosus vterus est, ideo ipso patiẽte simul & neruorum principium affici. cur nanq; peritonæon
vtero vicinius, intestina, ventriculus, & septum transuersum, quæ & ipsa neruosa sunt, non in affe
ctuum vteri participatione trahuntur? Quàm isti, adhuc illi magis damnandi sunt, qui vnà cum
testibus cerebrum affici tradũt, q̃m & ipsi ex eadem materia, ex qua & cerebrum, creari sunt, atq;
ideo nihil mirum, si & vteri affectus cerebrum sentiat, quandoquidem & vtero testes inhærescãt.
Quòd si adhuc rudiores istis recensuero, forsitan me quispiam increpuerit, & eorum, quæ supra
posui, immemorem appellauerit. Satius igitur fuerit ipsorum nugis semel posthabitis nequaquã
amplius eorum, quæ dixerint, meminisse. At eorum sermo, qui neruosum esse vterum prædicant,
secundum aliquam significationem verus esse, secundum aliquam falsus esse putãdus est. Tria. n.
similarium corporũ in animalibus genera sunt, quę & exanguia & sinu carentia videntur. horum
B aliqua ex ossibus, aliqua ex cerebro & dorsi medulla, aliqua ex musculis prodeunt. horum primũ
genus ab Hipperate q̃dem oĩno copula nominat̃, secũdum neruus & tonus, tertium vero tendo.
Sed certi q̃dam hoĩes oĩa hęc neruos appellantes ob eam, quã dixi, similitudinẽ, primum ipsorum
genus colligatorium esse aiunt, secũdum aũt sensibile atq; electorium, tertium aponeurosim hoc
est nerueam propaginem cognominant. Ex nullo istorum trium generum vterus neruos multos
suscipit. Sed q̃m ipsius corpus latissime distendi, contraq́; in breuissimum spatium contrahi cerni
7 tur (quod à nullo carnoso mẽbro, aut pingui præstatur,) hac ratione vterũ neruosum esse ex qua-
dam similitudine dicimus, deriuatum à neruis nomen ei quoq; imponẽtes: quemadmodum sanè
& vesicam & reliqua oĩa alba & exangui materia ita nuncupare soliti sunt, q̃n plurimum extendi,
rursumq́; in se ipsa retrahi & subsidere videntur. hac eadem itaq; ratiõe & vocatum colem in ma-
rium genitalibus, & vteri ceruicem neruosos esse confirmant. nõnulli vero & cauernosum neruũ
penis colem appellant: ab eoq́; penem & ipsum totum neruosum dicunt. In hunc itaq; modũ non
secundum proprie neruorum potentiam, verum secundum corpoream substantiã similitudinem
accipientes deinde quærunt, quid est quare colis affectus neruorum principia non simul vehe-
menter afficit. principia neruorũ aũt cerebrum dorsiq́; medullam appello. atqui in vterum nerui
C quidam planè inseruntur: alioqui enim quo modo sentiret? sed admodum pusilli sunt isti, si cum
membri magnitudine comparentur. quamobrem non leui consideratione dignum est, si quis ista
physice speculari voluerit, quidnam aliquæ ex istis mulieribus, quas ob frequentes vteri affectus
vterarias vocant, contractionibus ac distentionibus neruorum conuulsioni similibus corripiun-
tur: cum tñ in vteri phlegmone haud ita multum id accidere cernitur, licet febres valde vehemen-
tes & calidæ concitentur, ob quas lingua, (vt ipse deinceps hoc in libro narrabit.) veluti à fuligine
denigrescat. Oportebat igitur eos hæc prius explorare, quicunq; de capitis vteriq́; in affectibus
* Al. conuulsiones societate dicere aliquid aggrediuntur. cãlidas autem vehementesq́; febres ab vtero prouenire ne-
minem in artis operibus versatum præterit. nam in Alexandria sophisticam artem edocentes, à
quibus potissimum libri longis falsisq́; sermonibus referti sunt, inter adolescentulos à grege ve-
nientes, & ad ægros nunquam accedentes, ipsi quoq; hac in re minime exercitati plerunq; versan
tur. ab omnibus enim istic hominibus victus ratio valde neglecta est. Quisquis igitur ex vteri
phlegmone laborantes mulieres conspexit, quo modo calidæ magnæq́; febres omne corpus in-
flãmantes caput haud aliter exurant, atq; illæ, quæ sine vteri vitio similes oriũtur, apprime nouit.
cæterum & si nec adhuc euidenter illæ febricitent, quibus menstrua purgamenta suppressa sunt,
† Al. cum calidis tũ frigidis. D periculum tñ impendet, ne cito in febrem incidant, istarumq́; caput graue redditur, & [illegible]alinibus
†{Calidisq́; humoribus} repletur. quocirca & ipsarum nonnullæ, febrim habeant postea, aut nõ
habeant, sopore opprimuntur. hæc sanè ita fieri sensu percipitur. quæ causa vero sit, propter quam
ab huiusmodi vteri affectibus caput repletur, postea quærere oportuit votis q̃dem inuenire expe
tentem, sin minus, at illud saltẽ, quod experientia ostendit, obseruantem, memoriterq́; tenentem.
Igitur nos aliquas id genus effectuũ sensibus apparẽtium causas assignare conabimur, atq; hinc
initium capere decreuimus. Inter oẽs corporis partes plurimas grãdissimasq́; venas vteri habẽt:
cumq́; eos aut mẽses, aut à partu purgamenta suppressa, aut phlegmone aliqua vtcunq; orta male
accipiũt, ipsos sanguine cõpleri necessum est. quo deinde putrescẽte si febris excitetur, inter syno-
chorum species ipsam cõnumerari opus est (nam id genus febriũ ex putrido sanguine accẽdi ostẽ
sum est.) hæ vero calẽtium vaporũ vim haud paruam in caput submittũt. verum capite quauis de
causa horũ vaporũ pleno grauitates maxime in sincipite hominẽ vexantes apparere, illi, quibus
artis opera curæ sunt, prius quàm à me audiuerint, notũ habuerunt. At quę huius euenti causa sit,
forsan scire aues. tibi igit̃ eã, quæ mihi verisimillima visa fuerit, exponã, neq; hãc vnicam, sed mul-
tiplicẽ. Primum igit̃ vapores illos calidos, p̃xime dictos per arterias in caput subuolare ratio ostẽ-
dit: ipsas quoq; arterias per collũ ab vtraq; vocati infundibuli parte recta in sinciput discurrentes

videre licet. Præterea & omni sanitatis tempore tenuia & halituosa cerebri excrementa maxime E
per sinciput difflari solere affirmamus: siquidē in ipso suturæ laxissimæ sunt, & ipsa caluaria subti-
lissima plurimisq; meatibus peruia: ad hęc & multa sensibilia corpora per suturas euadunt: mem-
branulæ.n.quædam crassum cerebri inuolucrum pericranio vocatæ tunicę connectunt, & multi-
tudo tenuium conceptaculorum per suturas exiliunt: æquos autem magnitudine affectus sensibi
liora naturaliter corpora magis pcipiunt, magis vero sentiētia ab inferēbus dolorē causis magis
cruciantur. His sanè de causis in sincipite dolores fiunt. Modo illa inueniēda causa superest, ꝓpter
quam octo aut decē mensibus mulieribus ita male habitis in coxendicem finit, hoc est, irruit mor-
bus. Verum qm̄ nōnulli non octo aut decem mēsibus, sed octauo aut decimo scribendū censent,
dicuntq; in multis & potissimum vetustissimis codicibus hoc græcum elementum/η/& hoc/ι/re-
periri.η, qdem loco huius dictionis/octo/ι, loco decem, scriptum esse, vlterius quæ & in istis sit dif-
ferentia, ꝑpendamus. Si.n.ita legamus, octo aut decem mēsibus in coxendicem finire: ab abortu,
nō à conceptu mēses numerabimus. Si vero octauo mense aut decimo: sic à cōceptu tp̄s significa-
ri affirmabimus. Mihi sanè id fieri posse videtur, vt secundū vtrāq; lectionē vtroq; modo sentētia
accipiat. at huius, quod dicitur, iudiciū experiētiæ cōmittendū est: quēadmodum ego & in oībus
id genus, & in eo, de quo nunc loquimur, planè feci. atq; obseruanti mihi nōnunquā quadraginta F
diebus, nōnunquā duobus mensibus, aut quatuor morbus finiri atq; aboleri visus est. quibusdam
vero & in plures menses ꝑductus fuit, & nōnullæ re vera ad octauum mensem, aliæ & ad decimū
peruenerunt. vidi quoq; ex vtero in coxendicē migrare colligiq; materiā. id vero haud in multis,
quāuis multas ex vtero male habēte diu laborātes spectauerim. eius itaq; inuestigare causam gra-
uabar, q nondum an re vera ita eueniret, certior factus essem. Aristoteles nanq;, an est, prius firme
cognito, deinde ꝓpter qd est, quæri oportere præcepit. q siquis antequā, an est, firma notitia perce
perit, propter quid sit, inuestigauerit, homo iste nugari garrireq; maluisse q̄ veritatem explorare
aperte videtur. Igitur qui & nunc ꝓpositæ rei causam reddere conati sunt, hæc in mediū afferunt.
quicunq;.n.à tempore abortus vsq; ad octo aut decem mēses numerate dignum putant, vterum
duobus his tēporibus, octauo scilicet mense & decimo, malis tolerandis assueuisse dicunt. octauo
enim mēse fœtum conuerti, decimo aūt in lucem ędi. sic igitur & in præsentia ijsdem statis tēpori
bus contristātes humores excerni, qui in locum vicinū, susciperéq; transmissa potētem irruerunt,
asseuerant. At qui à conceptionis tēpore numerandū esse iubent, rationi magis consentaneū esse
dicunt, vt, quemadmodum & si tempore intermedio fœtus nullo vitio tentatus sit, nouum tamē
aliquem motum vterus circa ipsum tēporibus istis, dum aut cōuertitur aut partu ęditur, habuerit, G
ita & nunc habeat. Cæterum vtriq; falluntur, qui fœtus motiones vtero tribuant. qn̄ enim octauo
mense conuertitur, hunc sanè motum ex seipso ciet, atq; ita tunc paritur, cum vehementius cōmo
tus, aliquam ex continentibus mēbranis effregerit. hoc.n.& in libro de pueri natura hisce verbis
testatum est. Cum vero mulieri partus tempora adueniunt, tunc puero cōmoto manibusq; & pe- »
dibus calcitranti aliquam intimarum mēbranarum disrumpere accidit: vna effracta reliquæ imbe »
cilliorem facultatem habent. atqui prima fœtum ambiens laceratur, deinde vltima. qn̄ igitur nec »
dum vtero fœtus per abortum eiectus continetur, neq; vt motus ipsius incolumes seruentur, fieri
potest. Perinde vero, atq; isti, neq; illi fide digni sunt, qui septimum mēsem ac nonum fœtuū par-
tus efficere: octauum vero ac decimum egressiones præter naturam vno mense naturalibus tar-
diores efficere asserunt. quod secundo popularium morborum libro ab Hippocrate dictum esse
volunt in illis verbis, vbi dixit, Postero: ac si dixisset posteriore tēpore aut mense, sed hoc prius in »
eo libro declarauimus. At ego si hoc dictū ita se habere prius vidissem, perquisiuissem vtiq; ipsius
causam diligentius. sed qm̄ per multa stata tempora vteri affectus iudicari, & iudicatoriorum die-
rum circuitibus consonare perspexi, vt ipse in libro de præsagijs docuit: causæ inuentionem relin
quo: cum neq; semper, neq; plerunq; ita fieri videam. Verum scriptorē hunc, siue Hippocrates sit, H
siue Thessalus, siue alius quispiā, in duabus forsan aut tribus mulieribus ita euenisse fortuito con
spicatum, incōsultius de re neq; semper, neq; crebrius incidēte (vt diximus.) in vniuersum, ꝓnun-
ciasse existimo. Sed de his hactenus à nobis dictum esto. Eorum aūt meminerimus, qui in narra-
tione Hippocratis coniunctionē/&/interiecerūt, inter eam partē/in capitis grauitatē vertitur/, &
eam/in sincipite dolores/totamq; scripturam ita constituemus: Quibuscunq; à perditione circa
vterum, & tumoribus in capitis grauitatem cōmutatur, & in sincipite dolores: & quicunq; alij ab
vteris, ijs octo mensibus aut decem in coxendicem desinit. Medicinalē sanè quandam pręscriptio
nem ad præsagiendum vtilem, non causas reddentē priori sermoni adiungunt, talem iudicantes
esse sententiam: Quibuscunq; mulieribus in vtero ex abortu tumoribus excitatis in capitis graui
tatem fit cōmutatio, & in sincipite ijsdem dolores fiunt: istis octo aut decem mensium spatio in co
xendicem vterum vexantia decūbunt. tanq̄ non omnibus vteri tumoribus sincipiti dolorem in-
ferentibus, neq; oībus in coxendicem abscedentibus, sed illis tantūmodo, qui in sincipite dolores
creant. Verum cū id quoq; ego obseruauerim, haud ita fieri cōpertum habui. quinetiam neq; ipsi
huiusce rei aliquam rationem afferunt. Cur.n.soli illi vteri tumores, qui sincipite dolores intule-
runt, in coxendicē ab his migrare putentur, assignari causa nō potest. Quamobrem neq; nos ipsis
crediderimus:

A crediderimus:vtpote neq; ab experientia, neq; ex rei natura indicatorie sermonis huius affirmationem consecuti.Illud quoq; in confesso est eam partem,quam ita scripsit Hippocrates./Et quæcunq; aliæ ab vteris/duobus modis explanari. Quidam sanè ad vteri affectus sermonem referunt: tanq̃ omnibus ipsis haud minus q̃ prædictus,capitis grauitates & in sincipite dolores euenientes habentibus. Alij vero ad capitis affectus sermonem referunt: ac si ita omnem verborum seriem scripsisset, Quibuscunq; à perditione & tumoribus in capitis grauitatem vertitur, in sincipite dolores sunt: & alij quoq; capitis affectus ab vtero exorti in sincipite maxime sese ostendunt. Alios affectus intelligamus capitis grauitati proportione respondentes: aliquos autem ex ipsis cephalæas vocant,aliquos hemicranias,aliquos cephalalgias. i.capitis dolores,simpliciter.

37 *Acutum habentes caput, siquidem valida ceruice sint,& alijs robusti sunt, & ossibus,caput autem dolentes: quibus etiam ex auribus sordes manant:istis oris palatum concauum est,& dentes distracti.*

Hoc loco etiam nihil refert, vtrum craterauchenes græca voce per quinq; syllabas,aut cratrauchenes per quatuor quispiam scripserit.robustis enim ceruicibus homines vtraq; vox significat. Macrauchenes vero.i.longicolli, vt nonnulli veterem scripturam permutantes scribunt,non ean B dem rem significat.valida enim ceruix robusta nominatur ob duritiam magnitudinemq; ossium plērunq; talis existens. ita quoq; se habent ipsi circũpositi musculi, tendones,& copulæ.at longæ ceruices tantum abest,vt vi aliqua polleant,vt etiam prorsus vitiosæ sint, perinde atq; angustum longumq; pectus. quandoquidem id amplum esse, non latum duntaxat, aut longum oportet. amplum autẽ in lati profundiq; dimensione pectus,collum,& aliud quodq; membrum consistit, cum proportione inter se congrua ea aucta fuerint. in ipsis vero prorsus & longitudo aut maior est,aut æqualis his,quę moderate se habent. Hominum igitur nobis obuiam venientium pectora non prius apparent, q̃ eorum corpora nudata fuerint. sed caput illico aspicimus: & quodnam in forma ac magnitudine vitium habeat, cognoscimus: In magnitudine, si minus sit,aut maius, q̃ conueniat: In forma,si exquisite rotundum sit frontis occipitijq; prominentia carens penitus: aut acutum productiores, q̃ deceat, eminentias habens aut vtrasq;, aut alteram tantum:aut vna duntaxat eminentia præditum, altera vero priuatum. In maiore itaq; capite & acuto & excessus quantitas consideranda est,& ipsius ceruicis excellentia:vt ipsis melius'ne,an deterius caput formatum sit,dignoscere valeamus. Declaratum est enim in libris de tuenda sanitate non mediocrẽ vtilitatem medicos ex huiusmodi cognitione percipere & ad seruandam membri sanitatem & ad C futuram vitij emendationem,siquando didicisse prius acciderit. Sed in capite euidẽter paruo paruitatem quidem nouisse opus est: & ea præterea, quæ ad collum pertinent, abunde consideranda: quoniam perinde ac truncus dorsi spina ex capite tanquã ex radice progerminat. Alibi enim didicisti medullæ dorsi à cerebro & ortus initium,& facultatum copiam suggeri:hanc medullam vertebræ includunt,dum tenuis adhuc est,pusillæ: crassiorem autem factam ampliores. Quemadmodum igitur magnum pectus ampla interius cauitate inane est, in qua duo magna viscera pulmones.s.atq; cor nulla ex parte compressa continentur, perinde & exiguum pectus proportione sibi respondentia hæc viscera continet,exigua videlicet & in angustijs versantia: haud aliter caput & dorsi spina magnitudine respondentia & cerebrum & medullam includunt. cum enim membra hæc grandiora sunt, & cerebrum & medullam ampliores, latioresq; spiritus cauernas in ipsis efficiunt:at si pusilla fuerint,contrarium euenit. Vis preterea cogitandi his,qui aut nimis magna capita, aut nimis exigua euidenter possident, oblæsa est. Sed exigua capita semper praua sunt:magna vero(licet raro,)nõnunquam tamen & bona fuerint,& ob facultatis eorũ formatricis robur, & ex materiæ, vnde creata sunt, vbertate.quali capite Pericles Atheniensis vir prudentissimus fuisse traditur. vnde & comici eius capitis magnitudinem dicterijs lacessunt.

D Tanto magis autem grande caput bonum sit,quanto naturalem magis figuram retineat,& ceruicem validam,& oculos acute cernentes habeat.tunc.n.optime huiusmodi caput sese habere sciẽdum est. Verum acuta capita(nam & ex his quædam non esse improbãda affirmauimus:)optima figura aliquantulum permutata fieri dicimus. Optima.n.capitis figura oblongo orbi vtrinq; cõpresso similis est.deficit autem acuto capiti aut occipitij,aut frontis eminentia,aut vltra,q̃ deceat, productam habet. Plerunq; igitur(vt dixi,)quemadmodum magnũ caput,ita & huiusmodi acuta mendosa improbaq; reperies.raro tñ & ex his aliqua bona fuerint facultate materiam,ex qua homo in vtero creatus est,efformante admodum valida,neq; sanguinis in vterum defluentis multitudine superata:sed contra eius vim sustinere,resistere,eleganterq; effingere potens fuit. Quãdo ob alterutrius eminentiæ defectum,aut excessum acuta capita redduntur, primum quidem te illud animaduertere decet, vtrum aucta, aut diminuta prominentia acutum caput euaserit.vitiosum enim semper est ex cõminuta mucronatum caput:nõ semper malum ex adaucta. Verum tũc præterea considerare conuenit in primis quidem decoram incrementi formam: deformia enim incrementa praua sunt.secundo vtrum capitis excessus,qui in occipitio est,plusquam ea,quæ à facie est,pars excreuerit.melius enim putandum est occipitij eminentiam maiorem esse: ibi nanq; & nobilissimus cerebri situs,& dorsi medullæ exortus locati sunt. Postea deinceps ceruicẽ con-

*Al. omnino.

ſiderato, imbecilla'ne ſit an robuſta. nam ſi eminētia neq; indecora fuerit, neq; vltra modum gran- B
dis, validumq; eam collum ſuſtineat, huiuſmodi capitis acumen probato. hos enim homines &
aliorum membrorum, ſed oſſium præcipue viribus pollere cõperies. Sed hoc loco & illud perpen
dito, quid ſibi voluerit Hippocrates cum dixerit/& alijs/num intellexerit pectus & iecur, vt eiuſ-
modi hominibus tria generoſa principia inſint, non ſolum cerebrum: an & alia illa ſola dicit, quę
primum initium & ortum ex capite habẽt: ea vero ſunt dorſi medulla, & nerui, & cum ipſis oſſiũ
muſculorumq; materia, qui neceſſario vnà cũ capite augeſcunt & roborantur. hæc membra vero
plerunq; inſimul augeri comperies. Quando enim ſanguis, ex quo capitis partes creatæ ſunt, mul
tus atq; bonus eſt: vitalem quoque potentiam, quam ex corde prodire oſtendimus, & naturalem
nutricemq; vocatam, quam ex iecore in venas promanare didiciſti, ſtatim ab initio robuſtas eſſe
credibile eſt. profectò huiuſmodi animali prima veluti fundamenta totius corporis magnifica
eſſe ac generoſa neceſſe eſt. At in capite contra deformi effigie & exiguitate vitioſo præterea &
in ore palati partes inſpicito: ita vero appellant in eo altioris ſedis partem illam, quę ſuper forami-
na è naribus in ipſum pertinentia ſublimis eſt. inuenies enim & hanc partem illis cauam, quorum
acutum valde caput ac deforme eſt. hos autem præcipue vocant homines φοξούς, hoc eſt acuti capi
tis. In multis quoq; dentes distracti videntur. i. non rectè è regione ſuperiores cum inferioribus F
cõmittuntur, neq; inciſores cum inciſoribus, neq; canini cum caninis, neq; molares cum molari-
bus. ſed veluti reuulſum iuxta atque diſtortum in ipſis os apparet. Hos igitur crebro dolore capi-
tis vexari conſpicies: ipſorumq; aures deſtillatione laborare, nõnunquam liquore quodam tenui
& liquido, nonnunquam ceu purulento ac fœtido emanante. imbecilla nanq; membra multum
prauumq; excrementum colligere conſueuerunt. Igitur cum iam Hippocraticus ſermo explana-
tus fuerit, paucis quibuſdam additis ad aliam partem tranſibo: Ea vero pauca huiuſmodi ſunt, re-
miniſcentia. ſ. vnius, quod à me huius ſermonis initio dictum fuit. videtur. n. iam aperte liber iſte
commentario magis, q̃ iuſto volumini ſimilis eſſe, Hippocrate ſibiipſi, vt memoriæ ſubueniret,
nonnulla ſcribente, prout vnũquodq; aut experientia cõprehendiſſet, aut rationali meditatione
excogitaſſet. nulla. n. cognatio vel propinquitas primæ parti cum ſecunda intercedit, quemadmo
dum rurſum neq; tertiæ cum iſtis.

Quibuſcunq; os à palato receßit, his medius naſus ſubſidet. quibuſcunq; vero inde, vnde naſcuntur dentes, extre- 4
mus naſus ſimus efficitur.

Os naſi duo foramina interſepiẽs alio quodam tenui oſſe nititur initium ſuperius ab oſſe fron- G
tis ſumente, & ad naſi finem, vbi pinnæ locatæ ſunt, deſinente. hac igitur in parte naſi interſeptũ
locis illis incumbit, ad quæ dentium, qui inciſores nominantur, extremitates perueniunt. pars aũt
his ſuperior palatum quidem nominatur, & ei mediũ naſi interſeptum nititur. vbi igitur aliquod
fulcientium oſſium decidens perierit, ibi interſeptũ ſubſidens naſum eo loco cauum efficit. atque
huiuſmodi ſymptoma ſimitas appellatur.

Infantium effulgeſcentiæ cum pubertate nonnunquam mutationes habent & alias: & in renem dolor grauis, 5
cum cibo explentur.

Hanc omnibus explanatoribus ſcripturam agnoſcẽtibus, & omnibus antiquis codicibus eam
habentibus, nõnulli recentiores alius aliter eã mutare conati ſunt. Quidam. n. epilepſies ſcribũt,
aliqui catalepſies, alij epilampſies, hoc eſt effulgeſcentiæ. ipſorum autem interpretatio apud hunc
morbum comitialem ſignificare vult, qui plerunq; ab infantia laborantibus in ipſo à puerili ætate
ad pubertatem tranſitu euaneſcere conſueuit. etenim id ita fieri compertum eſt, niſi quiſpiam eo
tempore vitioſa victus ratione vtens ſibi ipſi conſeruandi morbi auctor fuerit. oritur ſanè ple-
runq; ob frigidam cerebri temperaturam humiditate adiuncta: idq; ſæpius accidit, quoniam ra- H
ro ex alicuius membri vitio prouenit. finitur autem, quo tempore pubeſcunt, ſi & in alijs ægro-
tus, vt decet, ſe geſſerit, quia totius corporis temperamentum ad ſiccius calidiusq; conuertitur
quo. n. pacto iuuenis puero calidior ſit, in libris de temperamentis didiciſti. vbi etiam quo modo
puer iuuene ſit calidior, declarauimus: iuuenis quidem abſolute calidior, puer vero non abſolu-
te: ſed eo, q plus innati calidi poſſideat. Illi itaq;, qui ſeipſos Hippocraticos nominant, ipſum efful
geſcentias calidi dicere volunt per translationem ab extrinſeca flamma: quæ cum materiam vicit,
eamq; ſibi ipſi omnem aſſimilauit, effulget, manifeſtaq; omnibus redditur, cum prius humidam
materiã exiccans occultaretur. At Zeuxis & cum ipſo pariter nõnulli Empirici effulgeſcentiam
haud ita intepretantur, ſed altero quodam modo. intelliges autem ex Zeuxidis ſermone in hũc
modum deſcripto. Infantes vſq; ad pubertatis annos appellat Hippocrates, iſti autem pubeſcen- »
di tẽpore effulgent, atq; hic valde per emphaſim translatione vſus eſt. tunc. n. magis carnoſi fiunt, »
& adultiores, coloreq; & forma gratiores, viribus ingenioq; præſtantiores. repente autem ac ſi- »
mul hæc omnia eueniunt: eorumq;, qui natura formoſi ſunt, tunc magis effulget pulchritudo. »
Idem iſte autẽ Zeuxis infantes appellari omnes pueros inquit, quemadmodum & Herophilus »
ipſos appellauit. de hac. n. re hũc in modũ ſcribit hiſce verbis, Videĩ Hippocrates infantes, noiaſ- »

A se usq; ad pubertatis annos, non eos tantum, qui nuper nati sunt: ad quinq; usq;, vel sex annos, vt
plerique nunc intelligere solent. contentus fuit autem & Herophilus tam grandes natu infantes
vocare per hæc verba, Infantibus non erumpunt semina multa, neq; mẽstrua purgamenta, ijdem
non concipiunt, non caluescunt. neq; enim prædictam ætatem natis hæc accidere negat, hoc est,
à primo statim ortu: vt nonnulli accipientes ipsum derident tanquam res omnibus notas edocẽ-
tem, è quorum numero est etiam Callimachus: sed illis, qui ad pubertatem vsque peruenerint:
quòd non nulli & in istis ea fieri opinarentur. Hactenus Zeuxis locutus est. At mihi quid per in-
fantes significare Hippocrates videatur, & antea quidem dixi, & nunc iterũ manifestiori sermo-
ne repetã. Comitialis affectus aut à naturali intemperie prouenit, cum humidum valde cerebrũ
est, tuncq; morbus iste puerulus appellatur, quemadmodum ipse in libro de aquis, aere, & locis
ita scribens significauit. Pueris accidere conuulsiones, & suspiria: quæ putant puerulum efficere,
& sacrum morbum esse. in his verbis clare patet illi dictioni / puerulum / subintelligendum esse
affectum, vt locutio ita se habeat, Quæ putant puerulum affectum efficere, & sacrum morbum
esse. accidit autem hic idem affectus pueris ob errata, medici curationem postulans. quando vero
ob humiditatem oritur, plane infantes statim inuadit, desinitq; ætatis conuersione nullum nobis
B negocium facessens. Quapropter quoscunq; pueros nõ à prima statim ætate, cum adhuc sunt in-
fantuli, sed annorum progressu vexare inceperit: proculdubio ob peccata in victus ratione com-
missa, aut ob aliam quampiam externam causam exortus est. in quibus ætatis conuersionem præ
stolari non conuenit, sed factum morbosum affectum discutere. Illud vnq; non exigua cõsidera-
tione dignum est, si secundum antiquam lectionem effulgescẽtias acceperimus, vt Hippocrates
& Zeuxis acceperunt: oratio enim huiusmodi est, Infantium, cum pubescunt, effulgescentiæ cali
di & alias quidem nonnullas in ipsis mutationes habent, quinetiam renum affectionem: quam
ipse deinceps explanat. prætermittetur enim & in hoc sermone epilepsiæ nomen. atq; ideo non
nulli haud absq; ratione scribere videntur epilepses, quemadmodum & alij catalepses. At hos de
cebat tanquam non ita scriptum inuenientes, sed quod melius esset ita scribere dicentes, ad præ-
dictam explanationem accedere. Cum vero hæc vox / & / apposita sit, hanc rursum alij adimunt
duas orationes nullo vinculo inter se cõnexas esse volentes: vnam hisce verbis satis declaratam,
Infantium effulgescentiæ, simulatq; pubescunt, in non nullis mutationes habent & alias: alteram
hoc modo dicentem, In renem dolor grauis, cum cibo replentur, & reliqua, quæ sequuntur de re-
num vitijs ipso tradente ab altero initio. non quod in pueris, cum pubescunt, in hoc vitium comitia-
C lis morbus transeat. haud enim ea ętate renum morbus creari videtur, quemadmodum vesicę la-
pis: iste nãq; in pueris magis, renum autem affectus in declinante potius ætate cõtingit. adscriba-
mus igitur ea deinceps, quę de renum vitijs in hunc modum ab eo tradita sunt.

6 *In renem dolor grauis, cum cibo impleantur, vomuntq; pituitam: cum vero dolores abũdauerint, æruginosa: & leuiores quidem euadunt, liberantur uero cum cibus euacuati sunt, arenulæq; ruffæ subsident, & cruentum meiunt. stupor femoris è regione positi. quiescere non conducit, sed exerceri, non repleri, iuuenes veratro purgare, poplitem incidere, vrinarijs mundare, tenuare, ac mollire.*

Dolorem grauem aut tanquam alicuius grauis loco incumbentis sensum inferentem, aut acer
bum intelligere possumus. Siquidem vtrunq; verum est diuersis tamen temporibus in renibus
fieri. in calculorum enim creatione atq; exitu acerbissime dolent: reliquo autem tempore, vt rei
cuiuspiam grauis loco incumbentis dolorem percipiunt. quicunq; igitur in renum cauis lapillos
concrescere arbitrantur, in solo per vrinarios meatus transitu laborantes dolere aiunt. at quicũq;
in ipsa renum carne calculos creari sibi persuaserunt, non solum inter exeundum, verum etiam
creationis tempore eo in loco dolorem ipsos inferre testantur, deinde & quando in renum sinus
D peruadunt: calculos autem in renum carnibus generari proportione tophis in articulorum mor-
bo genitis respondẽtes, orationẽ in testem adducũt ex libro de natura hominis & victus ratione
ita se habẽtem. Quibuscunq; arenosum subsidet, aut tophi in vrinis, istis ab initio tubercula secũ-
dum venam crassam orta sunt, & suppurauerunt. postea vero non celeriter ruptis tuberculis to-
phi ex pure concreti sunt: qui foras per venas cum lotio in vesicam truduntur. hæc est sanè Hip-
pocratica narratio. Cęterum renum calculi vtroq; fieri modo possunt, & nuper dicto, & eo quem
paulo ante declarauimus, cum in ipsorum sinibus tẽporis interuallo exustum arefactumq; cras-
sum & viscidũ humorem ad tophi corpulẽtiam redigi asserebamus. eodem quoq; tempore si ob-
structio aliqua in ipsis fiat, aut mediocris phlegmone, grauitatis magis quam doloris sensus efficitur:
quemadmodum & in iecore, propterea quòd vt renes, ita & iecur perexiguis neruis præditum
est. Dolores autem eo potissimum tempore in renibus excitari dicit, quo replentur cibo. cumq;
duo ab hac voce / cibus / apud ipsum significentur: in vtroq; significato veridica oratio est: siue de
assumptis cibarijs, ex quibus sanguinis multitudo creatur: siue de alimenti recremẽtis, quæ in in-
testinis colliguntur, intelligas. non nunquam enim & ista cibos nuncupat. vt in libro de ratione
victus in acutis ita inquiens, Quibus enim cibus in intestinis occlusus est, nisi quis aluum prius
ducẽs sorbitionẽ dederit, vehemẽter lędet. Dolor itaq; à cibo ita signante excitatus in renibus, quod

multitudine

multitudine pondereq; excrementorum premantur, onerenturq;, simulatq; ista deiecta expul- E
saq; fuerint, remittitur atque plane finitur. At dolor ex sanguine in venis contracto proueniens,
quando in renes incubuerit, etiam si venam cæcideris, haud illico discutitur & ob renum corpo-
ris densitatem, & quoniam ob multa ipsis superiniecta corpora, exterius appositorum remedio-
rum facultas ad renes iam debilior effecta peruenit. Soluit autem ipsorum dolores non id solum,
verum etiam & per superiorem ventrem facta excretio: quæ tam coli quàm renum dolore vexa-
tis cõmune quoddam symptoma est. cõtinenter enim renes laxo intestino, & laxum intestinum
renibus per tunicam peritonæum vocatam copulantur. Inter initia itaq; pituitosi vomitus fiunt.
huiusmodi enim succus in ventriculo creatur plerunq; ex ciborum multitudine, ac multo magis
si isti crassi, naturaq; pituitosiores extiterint. Quòd si increuerint perseuerauerintq; affectus: his
ita patientibus vomitus æruginosus superuenit, ob dolores ac vigilias corrupto sanguine, idq;
maxime, cum vnà febricitauerint, et inedia macerati fuerint. Et leuiores quidem (inquit.) à vomi
tibus euadunt: ab accessionibus quidẽ liberantur, sed nõ ab affectu, cum cibis vacui sunt. vtroq;
autem modo & nunc cibi nomen accipere possumus: sed potius de ventris intestinorumq; ex-
crementis intelligere debemus. Arenulæ autem ruffæ (inquit.) subsidẽt, hoc est, in vrinis. id enim
accidere euidens est, si ruffum colorem talem esse intellexeris, qualis est sandaracha quæ voca- F
tur. quapropter & non nulli in artis operibus diligenter versantes subsidentias oroboides appel-
lant, hoc est, erui similes: alij sandarachodes, id est sandarachæ colorem referentes. interdum & re
vera ruffas nominant. Nempe duæ priores & iecinoris affectus comitãtur: tertia renum morbos
sequitur: quemadmodum & quando veluti arenæ colore subsidentiæ euadunt. In vrinis vtique
subsidentium colores maioris minorisq; ratione inter se differunt: verum ex materia crassa tena-
ciq; modo crassitudinem maiorem, modo tenacitatem, modo vtranque paribus omnino portio-
nibus habente plane fiunt. Itaq; si ex sola pituita crassa & viscida subsidentia facta sit, color cine-
reus erit aliorum tophorum colori similis, qui in aquis sponte calidis multis in regionibus lapidi
bus adnasci accrescereq; cernuntur: & in vasis alioqui, vbi aqua calefit. Quinetiam in animalis
corpore ex purulento humore, aut ex purulento pituitosoq; composito huiusmodi tophus non
nunquam creari potest: quemadmodum & in articulorum morbis accidere consueuit. eodem
enim prorsus modo in his & renum affectibus lapides concrescunt. At si quibusdam parum san-
guinis cum pituita crassa lentaq; mistum sit, vrinarum subsidentiæ color pro succi maiore copia
euadet, non nunquam veluti ex pallido alboq; mistus, aut ex rubro & albo, aut ex flauo & albo:
non nunquam vero & ruffus erit, & ipso sanguinis colore ad colorum differentias faciente. neq; G
enim sanguis hominibus exquisite ruber semper est: sed interdum quidem ad atrius, interdum
ad flauius & ruffius vergit. Aut igitur omnes, quas modo recensui, colorum differentias, præ-
ter cinereum ab hac voce / ruffum / significari putandum est, ipso dicente arenulas ruffas subside-
re, aut adiectam illam vocem sanguineum ex communi sensu dictam fuisse accipiendum est. di-
co autem / non nunquam / quemadmodum enim cruentum ipsis interdum lotium emittitur, non
semper tamen, neque in omnibus renum affectibus, pariter & interdum arenulæ ruffæ in vrinis
subsidentes apparent. In commentarijs nanq; de naturalibus potentijs, quicquid in venis serosi
tenuisq; cum sanguine permistum est, renẽ ad se ipsum attrahere demonstrauimus. meatibus au-
tem id in renis ventriculum percolantibus latius patefactis, aliquid etiam ex crassioribus succis
simul illabitur. Quando igitur istud calefactum in renis cauo ad tophi consistentiam redactum
fuerit: si renum vis expulsoria omne id vnà cum lotio extruserit, arenosæ in ipso subsidẽtię fiunt:
q si renis cauo impactum tenacius inhærescat aliquid aliud eiusdem materiæ ex vena caua susci-
piens sibiq; apponẽs, plus augetur. semper enim quod recẽs influit, priori circundatur: atq; ita in-
signi magnitudine tophus grandescit. Verum non nulli inquiunt, cur sanguinem meiunt? quo-
niam calculus egrediens cum angulosus sit, proximas particulas vulnerat, & cruorẽ euocat. q si H
ex vena caua in renẽ pertinens meatus patẽtior fiat, sanguis autem liquidus sit, neq; multus, neq;
viscidus: cruẽtum ita lotium redditur. At dolorem stupidum in crus descendentẽ propter vasorũ
dorso incumbentium cauæ. s. venæ, magnæq; arteriæ cum renibus & cruribus coniunctionẽ or-
tum habere putandum est. maximæ nanq; in ipsos renes expullulant. post eas quędam haud ma-
gnæ in lumbos inseruntur. postea vtrũq; conceptaculum bipartito diuisum in vtrunq; crus dela
bitur: per ipsumq; totum distribuitur. Quicunq; vero per meatus vrinarios, aut quasdam mẽbra-
nas, aut neruos, vel etiã peritonæum, renes cum cruribus copulari asseuerant, dissecandorum cor
porum plane imperiti sunt. Quænam igitur renum vitio laborantibus accidant, hactenus narra-
uit Hippocrates. Deinceps vero de ipsorum curatione hisce verbis loquitur: Quiescere non con-
ducit, sed exercitationes, non impleri. iuuenes veratro purgare, poplitẽ secare, vrinarijs euacua-
re, tenuare, & mollire. Sibi ipsi formulam quandam renum curationis hisce verbis per capita cõ-
stituit, non nulla quidẽ omnis ætatis, corporisq; habitus communia, non nulla iuuenum & robu
storum propria scribens. cõia sunt autem quę primo scripta sunt, & quiescere (quod ipse ἡσυχίαν
vocat.) quod ipsis non conducere ait, & exercitationes. has enim conducere arbitratur tanquam
multitudinem euacuãtes, & pituitosum, crassum, crudumq; omne ad maturitatem ducẽtes & at-
tenuantes

A tenuantes, & corporis omnes particulas roborantes. Sed te animaduertere oportet, ipsum non
prorsum magnas exercitationes in præsentia dicere, veluti equitationes, aut armis, aut lucta, aut
pancratio certare, aut humum fodere, aut id genus aliud facere: sed omnem absolute motionem,
quę pro ætatis, habitus, roborisq; ægrotantis ratione corpus exercere valeat. Verum etiam non
impleri cuiusq; ętatis & corporis habitus cõmune documentũ est. Quę sequuntur, iuuenibus, vt
ipse ait, congruentia scribit ita dicens, Iuuenes veratro purgare, poplitem incidere. Veratro qui-
dem purgare, si valde antiquus affectus sit, & ceu vectibus, (vt ita dixerim,) extrudendus. ad hu-
iusmodi enim morbos veratro vtimur: Venam autem cædere, vbi sanguis multus aut crassus in
venis abũdet. Q; si vtroq; auxilio ipse homo indigeat, à venę sectione incipiendum esse notissi-
mum est. Aliàs autẽ didicisti mẽbra supra iecur cubiti venæ sectionẽ postulare, infra vero, crurũ:
in poplitibus venas nobis cædẽtibus, aut omnino saltem iuxta malleolos. Quod deinceps dixit,
vrinarijs mundare, omnibus vtile est: neq; simpliciter dixit vrinarijs vtendũ esse, sed hoc verbũ,
mundare, adijciens modum adiumenti ab ipsis prouenientis declarauit, non solũ tenacia & cras-
sa renibus inhærentia purgantibus, verum etiam cum ipsis & ea, quæ in venis pręter naturã san-
guini mista inatant, educẽtibus. Quod autẽ in calce narrationis Hippocraticæ dictũ est, tenuare,
B omnibus renum vitio laborantibus vsui est, quoscunq; ad veratri potionem præparamus, aut &
sine hoc per sanguinis missionẽ curamus: vel etiam post eius assumptionẽ. Dictum est autem te-
nuare de humoribus: hos enim tenuare conuenit: Mollire de mẽbris solidis. Siquidẽ vtrunq; ve-
ratrum hausturis percõmodum est, vt tutò purgatio fiat. Igitur nisi humores prætenuari fuerint,
& mẽbra per quæ fit vomitus, mollia reddita sint: & ad distẽtiones distractionesq;, antequam da-
mus veratrum, agilia effecta, in suffocationis discrimen ob humorum crassitiem ægrum adduce-
mus: aut neruorum conuulsione in vellicationibus ob mẽbrorum in dilatando duritiam, qui pur
gatur, capietur: aut vasculum aliquod disrumpetur. Quinetiam licet veratrũ nõ præbeatur, opti-
ma res est humores tenues esse, & renum ipsorũ corpora mollia: vt per ipsa trãsire facile humores
possint: ab initio nãq; calculus in ipsis nunq̃ generabit, siquis hęc vtraq; diligenter obseruauerit.

7 *Muliebria aqua laborantibus diutius permanent. cum vero non celeriter ferantur, intumescunt.*

Aqua laborantes non nulli intelligunt eas, quę vt aqua inter cutem corripiantur, idoneę sunt:
nõ nulli eas, quę tenuem naturaliter aquosumq; sanguinem habẽt. potest autẽ & de vtrisq; intel-
ligi: sed magis de illis, quarum sanguis natura subtilis est, nullo alio morboso affectu corpus infe-
C stante. in istis enim mẽstrua purgatio, quã muliebria vocauit, diutius permanet. dupliciter enim
& id ipsum, diutius, intelligi potest, aut de diebus quibus huiusmodi mulieres purgantur, aut de
ipsarũ ætate: si de diebus intelligas, significabit pluribus continenter diebus istas, quàm alias mu-
lieres purgari: si de ætate, per plures annos mẽstrua excremẽta durare. nam re vera in istis multus
tenuisq; sanguis colligitur: quemadmodum contrario modo affectis paucus & crassus. albæ qui-
*. Al. in totum dem sunt priores & molles: nigræ autem duræ & graciles plerũnq; eę, quę atribilarium sanguinẽ
procreant. clarumq; est istas ab initio contrarijs inter se temperaturis constare. nam quæ ab ipso
nunc aqua laborantes vocantur, humidioris sunt ac frigidioris temperamenti, his contrariæ sic-
cioris atque calidioris. quòd si ex morbo aqua abundauerint, non omnibus menses pluribus die-
bus feruntur. interdum enim ipsa suppressio morbi earum causa est: rursum suppressio ob oscu-
lorum vteri obstructionem sanguinisq; crassitiem efficitur. Quapropter nõnulli arbitrantes di-
ctum hoc de mulieribus ex morbo aqua abundantibus accipiendum esse, loco verbi, permanẽt,
permanere legunt: sic, Muliebria aqua laborantibus permanere diutius, subintelligere nos iubẽ-
tes, cõueniens, ac si & ita dixissent, Muliebria aqua laborantibus diutius conuenit permanere: vt
consultorius iuxta & curatorius sermo sit, eius tantum, quod fit, narrationẽ in se continens. Huic
D sententiæ consentire aiunt id, quod in calce sermonis dictum est, Cum vero celeriter non feran-
tur, intumescunt. Velle enim ipsum dicunt, vt pluribus diebus, ita & breui tempore huiusmodi
mulieres expurgari: quoniam tarde exeuntibus menstruis purgamẽtis tumores fiunt. atqui hoc
etiam & in habentibus aquosum sanguinem contingere ait: istis etenim carnes aquosiores gene-
rantur, haud statis temporibus accedente purgatione.

8 *In Cranone veteres dolores frigidi, recentes calidi, sanguine autem plurimi, & quæ ex coxendice frigida.*

Hæc quoq; sibijpsi scripsisse videtur Hippocrates memoriæ causa sub breui compendio. pro-
pter quod & obscurior oratio est. dubium est enim dolores'ne tm̃ in Cranone factos fuisse dicat,
eosq; in ventre'ne, an etiam in alia quapiam parte: an vero affectus cum dolore coniunctos. Illud
autem antiquos dolores frigidos esse, nouos autem calidos, & si clare dictum esse videatur, obscu
rum tamen, atq; ambiguum est. aut enim antiquos dicit, qui iampridem fuerunt, aut diutius per-
seuerantes: quemadmodum & contra, nouos, aut proxime excitatos, aut cito desinentes: & frigi-
dos, aut frigoris sensum inferentes, aut qui à calidis mitigantur: pariter & calidos, aut caloris sen-
sum facientes, aut qui à frigidis sopiantur. Quidam etiam dolores frigidos vocatos esse dicunt,
qui leues sint, calidos, qui vehementes, haud secundum vsitatum Græcis loquendi morem signi-

ficationes

ficationes has accipientes. Verum quo anni tempore Hippocrates hæc facta fuisse scripserit nos E
ignorantes: neq; etiam quando excitati sint, aut quo modo, aut quãdiu permãserint dolores, eui-
denter inuenire possumus. Sed nouos quidẽ dolores plerunq; sanguine creatos esse idem est, ac
si dixisset ex sanguine, calido videlicet ac multo. at de antiquis doloribus loquens, cum succum
non adiecerit, signum est ab altero quodam succo frigido ipsos fieri. Et ea quę ex coxendice frigi
da ipsis oborta esse ait, aut affectus dicens, aut dolores frigido scilicet & istos humore faciente.
Quapropter multos explanatores demirari licet in huiusmodi sermones, de quibus nihil affir-
mari potest, multa sine demonstratione scribentes: vbi vero aliquid demonstrari, & vtiliter inue-
niri potest, aut nihil penitus, aut pauca & sine demonstratione tanquam mandata tradentes.

Qui in rigores validos tendunt, non admodum mitigantur: sed prope statum. 9

Ita scriptum esse hunc sermonẽ antiqui explanatores agnoscunt. at recẽtiores ipsum in clario-
rem permutantes ita scribunt, Rigores validi existẽtes non admodum mitigantur: sed prope sta-
tum. hancq; locutionem id nos docere volunt omnes validos in morbo rigores non admodum
vllo alio morbi tempore mitescere, præterquam cum prope statum est. Secundum priorẽ autem
scripturam, qui in rigores validos tendunt, hoc est, perueniunt affectus: subintelligẽdus est enim F
affectus, oportet ipsum intelligere hos ante vigorem non mitescere. quidam sane ipsum status
quę vniuersi morbi pars est, meminisse dicunt: alij vero eius, qui in priuatis exacerbationibus in-
uenitur: vt rigor, cum vehemens est, antequam tempus cõsistentię aduentet, non desinat. id qui-
dem non nullis euidenter accidit: istumq; appellamus rigorem anecthermãton græco vocabulo,
hoc est, calefieri nequeuntem, non autem validum. contingit autem & vi rigorẽ ipsum fortẽ dice
re. multo enim malignior est, quã qui immodice vehemẽs fuerit & celeriter desinat. quòd si vni-
uersæ ægritudinis statum intelligas, maxime in quartanis febribus sermo iste vtilis fuerit. nam si
cum validis rigoribus accessiones inuadant, si nihil remittantur rigores, fieri non potest, vt ad cõ-
sistentiam morbus perueniat: quinetiam multo minus huiusce quartanę declinationem fore spe
randum est prius, quàm rigor sedatus fuerit. quare sermo prognosticus est de febribus ad rigores
vehementes ascendentibus, quę prius, quàm rigor sedetur, discuti nequeunt. id autem prope cõ-
sistentiam efficitur. Ad id genus rigores ex frigidissima pituita vitrea nominata, aut ex atræ bilis
succo proueniunt. verùm ex prægelida pituita rigor fit non vehemens, sed ægre incalescens: ex
atra autem bile non nunquam vtroq; modo, nonnunquã alterutro. sed huiusmodi succus quar-
to quoq; die accessionem facit, vitreus vero quotidie. nihil planè huiusecemodi rerum explanato- G
res declarãt. sed illa vberrime accuratissimeq; persequuntur, quæ nullum penitus fructum audi-
toribus ferunt. nam & in sequenti sermone plurimum medicinalis eruditionis continente nullũ
ex celeberrimis præceptis cognouisse deprehenduntur.

Ante rigorem vrinarum suppreßiones, si ex optimis fluxerint, & aluus excreuerit, & somni adsint: forsan ve 10
ro & febris modus, forsan & quæ ex laßitudinibus.

Per deos quid dicere debeam, nescio, quando vtilissimum præceptum milliesq; in laboranti
bus deprehensum libri huius interpretes ignorant. sed alios quispiam minus demiretur: Sabinus
vero, Ruffusq; Ephesius viri in libris Hippocratis diligentissime versati, magna proculdubio ad
miratione digni sunt, nisi frequẽter iudicatorio rigori vrinæ suppressionẽ antecessisse viderunt.
de qua in pręsentia Hippocrates meminit, nos iudicatorium rigorem in morbo futurũ pręsagire
edocens. si in acuta febre & alia signa tibi salubria videantur, & iudicium paulo post fore speres,
te scire oportet suppresso lotio iudicatorium rigorem necessario futurũ. Quòd si & nox difficilis
antecesserit, & dies iudicatorius sit, certius futurus rigor pręedici poterit. at si nota ex arterię pulsa
tu (vt didicisti.) idẽ tibi ostẽderit, non rigorẽ modo, verum etiam acerbissimũ rigorem indubitan H
ter fore expectato. Illud igitur / ex optimis / aut vrinis solis, aut etiam ex alijs bonis signis vnà cum
ipsis vrinis, te intelligere oportet. tanta enim signorum ab vrina in acutis febribus vis est, vt & so
li ipsi credẽdum sit. alijs vero accedẽtibus etiam diuinatio tibi erit firmissima perpetuoq; veridi-
ca. verum vrina etiam aluo multa excernente supprimitur: illuc enim serosam humiditatem ver-
gere signum est. cuius redundantis triplicẽ euacuationẽ esse didicisti: per aluum, per lotium, per
sudores. Igitur si aluus plura deiecerit, vrinæ suppressæ ad futurum rigorem præsentiendum fi-
dere non conuenit. at si aluus fluxa non sit, proximumq; esse morbi iudicium prænoueris, ægro-
tum rigere sudareq; necesse est. Quid sibi volunt autẽ verba illa, & somni adsint? nam si vt vnum
quiddam ex bonis signis adductum est, maxime dictis in præsentia quadrabit. Illud vero / si ex
optimis fluxerint / velut exemplum quoddam dictum est. quod si & hoc tanquam futuri rigoris si-
gnum sit, non simpliciter id à te intelligẽdum est. plerũq; enim nox iudicio antecedẽs, antecedẽs
inquam rigori & iudicationi per ipsum factæ, molesta est: quãdo firmissimã cum antedictis rigo-
ris futuri pręsensionẽ habebis. interdum autẽ, sed raro cum somnis optimis trãquilla nox est, atq;
in istis non rigorem, sed excretionem significans pulsus apparet. Sed de istis abunde in volumini
bus de pulsibus actum est. Te præterea iubet Hippocrates & modum febris cõtemplari, hoc est,

an calida

A an calida sit,& biliosa,& ardens,an ex alijs quæpiam: nam quicunq; in acutis febribus & potissi-
mum ardentibus rigores iudicatorij fiunt, hos ex bile flaua extra venas per sensoria corpora de-
lata excitari didicisti. propterea & febres ex lassitudinibus prouenientes temperatura biliosissi-
mæ,ad præsensionem tibi & ipsę conducent. Hæc itaq; est ab externis causis ad diuinationẽ per-
cepta vtilitas vnico quidem veluti exemplo explicata,tibi autẽ & in alijs extrinsecis causis, quæ-
cunq; biliosius corpus efficiunt,futura percõmoda.hæ sunt autem morę sub sole ardenti,vigilię,
cogitationes,angores animi,ira,alimenti inopia, biliosorum ciborum nimius vsus. primam sane
tutissimamq; naturæ febrium notitiam ex his, quæ in corpore apparent, acquires: quemadmo-
dum in commentarijs de differentia febrium didicisti. secunda vero & ab extrinsecis causis noti-
tia ad eorum,quæ inuenisti,certiorem fidem haud parum expediet. Mirandum est igitur quonã
pacto hæc vtilissima contemplatio explanatores latuerit.

11 *Abscessus non ad modum,quibus rigores.*

Raro abscessus illis,qui cum rigore febricitant,eueniunt:quemadmodum in quartanis tertia-
nisq; febribus videre licet. in istarum enim accessionum remissionibus excretiones succi multi-
B tudinem educunt. propter quod permultam esse oportet vexantium humorum abundantiam,
vt naturæ abscessum facere necesse sit.

12 *Crurum effœminationes, veluti aut ante morbũ iter facienti, aut à morbo illico,eo quòd fortasse id,quod ex lassi-
tudinibus in articulos decubuit,ex quo crurum effœminationes.*

Euidenter cognosci nequit, vtrum solas imbecillitates effœminationes dixerit, an eas,quæ cũ
penuria nutrimenti omnium crurum fiant. quantum enim ad prius ex antedictis exemplis per-
tinet,& eas,quæ per inopiam alimenti fiant,intelligere licet: quantum vero ad secũdum spectat,
cum dicit,eo q fortasse id, quod ex lassitudinibus in articulos decubuit, extenuationes quispiam
recte intelligere nequeat, sed absolute imbecillitates, quæ & citra maciem crurum actiones de-
bilitare,vel etiam abscessus excipere queũt. Quod in calce autem sermonis adiectum est, ex quo
crurum effœminationes,dictũ fuit & ab initio. quapropter nõ nulli recentiores scriptores istud,
antecedens faciunt.primum quidẽ hęc verba/ex quo/auferentes,vnaq; cum his aliqua ex sequẽ-
tibus permutantes.verum quod ab initio dixi, & nunc repetam.hoc est autẽ,huiusce libri senten
tias varie ac multifariam scriptas esse: quemadmodum & hanc: quarum præterea nõ nullæ haud
C recte disiunctæ sunt: alię contra haud cõgrue copulatę,quorum omnium si meminerim,simulq;
peccantes reprehendere velim,in immensam longitudinem producetur oratio.

13 *Tubercula foras extumescentia, & acuminata,in turbinemq; gracilescentia, æquabiliter maturescentia, non
circundura,decliuia,& non bifida,meliora.contraria vero mala:& si quamplurimum contraria,pessima.*

Ab his,quæ ex terra progerminant,Gręci homines phymata vocauerũt,hoc est tubercula,eos
præter naturam tumores, qui prorsus sine causa extrinseca proueniunt: sed potissimum eos hoc
nomine vocant,qui extra corporis superficiem extuberant. verum ob nominis alterius inopiam
interdum & latos,pauloq; naturalibus partibus elatiores hoc eodem nomine appellant, quod &
Hippocrates hoc loco fecit,bona esse tubercula extumescentia dicens,hoc est,quibus insignis tu-
mefactio inest, aut quæcunq; non introrsum, sed extrorsum versus augescunt. quemadmodum
& in libro præsagiorum scribens dixit. Quæcunq; exterius vergunt, optima sunt q; maxime ex-
trorsum spectantia, & in aciem turbinata.sed quæcũq;(ait,)introrsum rumpuntur, optima sunt,
quæ extrinsecas partes minime attingunt. melius quidem est extrorsum vergere: sed si intrò de-
clinent, melius rursum in istis omnibus est ipsorum eruptionem in interiores locos fieri. Tu-
D berculorum sanè generatio in abdomine atque etiam pectore est.istis enim inanes cauitates sub-
sunt tuberculorum introrsum spectantium pręter naturam tumorem excipiẽtes. Sed ex his,quæ
exterius intumescũt,acuta ac turbinata latis meliora sunt, vtpotè ex calidioribus tenuiorisq; ma-
teriæ succis procreata,& iccirco celeriter suppurantia. nam ex crassis tenacibusq; constantia, vt-
potè frigidis & lata sunt, & ægre coquuntur,quinetiam putrescunt potius, q; coquantur longio-
ri tempore.Præterea laudat & ęquabiliter suppurantia. nam quę ex aliqua parte suppurant,reli-
quum vero totum non suppurans habent: primum quidem eo quòd alijs statim suppurantibus
diuturniora sunt:secũdo vero quòd difficilius curantur,peiora censentur. alijs enim auxilijs sup-
purantes partes egent, alijs non suppurantes.Non circũdura autẽ circũduris mitiora sunt. circũ-
dura vocat autẽ,quę in medio mollia suppurantiaq; sunt,circum vero dura, & ægre,aut nequaq;
suppurantia. Laudat præterea & tubercula decliuia. hæc sunt autem deorsum versus aciem suæ
suppurationis habẽtia. hoc enim loco adaperta facile defluere materias sinunt: nisi ea ex inæqua-
libus esse te latuerit. in ijs enim aliquid boni inest, aliquid mali.verum quæcunq; æqualiter sup-
purantia aciem in inferiora protendunt, hæc omnium optima. Non bifida etiam bifidis meliora
esse nos admonet.in bifidis enim medium non sine vitio inuenitur, sed crudum atq; durum. At
clare patet,ex tuberculis,quæ diximus,contrario inter se modo habẽtibus,quęcunq; plurimũ in-

inter se

ter ſe ſpecie diſſident, hęc viribus ac natura etiam longe diſtare. nam ſatis magnam latitudinem E * Al. motibus.
prędictis differentijs habentibus aliquod inter cõtraria medium eſſe neceſſe eſt: & à medio aliud
magis, aliud minus recedere: vt in duris ac mollibus. in vna ſiquidem oppoſitione tanquã exem-
plo ſermonem facere abunde eſt. durum quidem molli peius eſt, inter dura magis durum: duriſſi
mum vero peſſimum eſt. ita ſanè mediocriter molle mediocriter bonum eſt: & perfecte molle eſt
perfecte bonum. Quæ itaq; in hac oppoſitione audiuiſti ad prędictas omnes applicare poteris.

Ferinum autumno, & cordis dolores, & horridum, & melancholicum. 14

Seu ventris vermiculos, qui aſcarides dicuntur & lumbrici, ferinum vocet, ſeu elephantem &
cancrum, ſeu phthiſin, vt non nulli voluerunt, ſeu omne malignum vitium: iure autumno hæc
omnia procreantur, & ob mali ſucci tunc temporis abundantiam, & ob aeris inæqualem intem-
periem. Nihil igitur mirum, ſi & cordis dolores, & horrores, & atra bilis autũnali tẽpore abunde
generantur. omnia enim hęc antedictas cauſas comitantur. cęterũ in explanatione ſecundi volu-
minis de morbis vulgaribus latiſſime de omnibus autũno graſſantibus morbis diſputauimus.

*Ad initia exacerbationes conſiderandæ ſunt, & in omni morbo. veluti veſperi exacerbari, & annus ad veſpe- F 15
ram, & aſcarides.*

Et in ſecundo de morbis popularibus libro hoc modo ſcriptum eſt, Ad initia morborum con- »
ſiderandum, ſi confeſtim florent. vtitur enim interdum Hippocrates hac voce ad initia: quemad- »
modum & hoc in ſermone vſus eſt. Ad initia morborum refert conſiderare, num ſtatim floreant:
quẽadmodum & in dicendo, quod & ad calefaciendum, & refrigerandum, & ſiccandum, & hu-
mectandum multa ſanè quiſpiam huiuſmodi inuenerit. neq; enim vt aduerſans, neq; vt cõtradi-
cens his verbis vtitur: ſed tanquam ad calefaciendum, refrigerandum, ſiccandum, & humectan-
dum iuuantia multa, inquit, huiuſmodi inuenire quiſpiam poterit. id vero & à nobis in illis com
mentarijs declaratum eſt, quibus ſm librũ de morbis vulgaribus explanauimus. Q. niſi quis ita
velit dictionem accipere, ita neceſſario intelligenda hæc verba ſunt ad initia, hoc eſt, ſecundum
initia, aut, circa initia. neq; tñ in ſolis initijs id conſiderandũ eſſe nos admonet, ſed in morbis vni-
uerſis. Deinde exemplum adiecit, quod bifariam legi poteſt, vno quidem modo, ad veſperã ex-
acerbari, & annus: deinde ab altero principio, ad veſperam & aſcarides. alio item modo, vt ad ve-
ſperam exacerbari, & annus ad veſperam: deinde ab alio principio, & aſcarides. diem nanq; toti
anno proportione reſpondere cenſet, vt matutino tempori ver ſimile ſit, meridiei æſtas, veſperi G
autumnus, nocti hyems. dictum eſt autem & de his vberius, vbi ſecũdi morborum popularium
voluminis eum ſermonem declarauimus, cuius initium eſt, Aſcarides veſperi.

*Infantibus tuſſicula cum ventris perturbatione & febre continua ſignificat poſt iudicationem bimeſtri, pror- 16
ſus vigeſimo & tumores in articulos.*

Omnes explanatores ſcriptis ſimiliter credunt, nec eorum quæ laudant, quępiam intelligunt,
ſiquidem nõ nulla, (& ſi affectate dixerim,) veluti artis nerui ſunt, alia perexiguam vtilitatem af-
ferunt, alia vero neque exiguam: quẽadmodũ id, quod in pręſenti ſermone proponitur. Etenim
ego, quæcunq; in ægrotantibus eodem ſemper modo fieri videntur, memoratu digna cenſeo. &
ex his ipſis ea potiſſimum, quæ maximo vſui ſunt. quemadmodum paulo ante de præſenſione
ex rigore dicebam. interdum nanq; in vehementiſſima febre adiuncta vigilia, faſtidio, ſiti, impa-
tientia, non nunquam & delirio, omnibus ægrotantis domeſticis perterritis ac flentibus, quem-
piam licet rigorem & ſudorem morbiq; ſolutionem prædicentem Aeſculapium eſſe videri. Sed
in propoſita ſententia primum quidem quid dicat, obſcurum eſt: deinde & ſi omnes ipſius veri-
ſimiles intellectus ſm ſcriptoris mentem habere quiſpiam ſe crediderit, nihil tamen ex ipſis præ- H
dicere poterit. Eſto enim puer aliquis tuſſiens, ventre perturbato, cũ febre perpetua: deinde vt-
cunq; quo, quis velit, die iudicetur, ſiue octogeſimo à partu, ſiue ſexageſimo. duobus enim mo-
dis ſermo iſte declaratus eſt/bimeſtri, prorſus vigeſimo/ non nulli quidem ab ortu bimeſtrem eſ-
ſe volentes, quo die infans iudicatur, vigeſimum autem à die, quo ægrotare incepit. at non nulli
aiunt duos menſes nato morbum accidiſſe, atque viginti dies poſt initium iudicatum eſſe, hiſq;
hunc in modum habentibus nos prædicere poſſe, puero iſti à iudicatione abſceſſum aliquem in
articulos impetum eſſe facturum. atqui neq; ſemper, neque plerunq; iſtud eueniet. prædictiones
autem aut veraces eſſe in perpetuum decet, aut raro mentiri. nam raro veritatem aſſequi & ple-
runque aberrare nequaquam artificioſum eſt.

*Si infra vmbilicum quidem ſuperiora conſtiterint in inferioribus articulis, bonum eſt. ſin ſupra, haud perinde 17
morbum diſcutiunt, niſi ſuppurauerint.*

Quòd de pueris adhuc iſta loquatur, ex inferius dicendis conſtat. verum ſermo iſte nõ de par-
ticularibus eſt, ſed de communibus, & in ſecundo de morbis popularibus, & in aphoriſmis, &
in libro præſagiorum repetitus: quos omnes locos dudum explanauimus. vult enim Hippo-
crates

A crates ex superioribus locis in inferiora vmbilico factos abscessus salubres esse: non huiusmodi autem haud salubres. sed eorum malignitas aliquantulū obtunditur, si oedemata suppurauerint. vsus est autem & hoc loco oedematis appellatione in communi significato omnium prçter naturam tumorum, vt & antea dictum est.

18 *In humeris autem suppurantia tantulis, eos breuiorem humerum habentes reddunt.*

Quòd de infantibus adhuc disputet, ipse declarauit inquiens, tantulis, dignum censens nos & modo dicta ad initium sermonis referre debere. verum quomodo isti breuiori humero reddantur, in libro de articulis nostrisq; in ipsum explanationibus didicisti.

19 *Soluerit autem & vlcusculorum in inferiora eruptio, nisi rotunda altioraq; sint, huiusmodi enim & alioqui perniciosa sunt, & infantibus maxime.*

Ab hoc Græco verbo ἐκθύειν, quod erumpere significat, vocabulum ἔκθυσιν, hoc est eruptionē deriuauit Hippocrates media syllaba producta: perinde ac si cum impetu exitum dixisset. ipsa vero affectus abscessu egentes discutere inquit: nisi rotunda & altiora sint. hoc est, nisi valde mali-
B gna fuerint. infesta nanq; infantibus sunt, neq; dolores, neq; curationem ferre potentibus. quin & alioqui ægre sanabilia huiusmodi vlcera sunt.

20 *Soluerit autem & sanguis emanans, plus autem natu grandioribus id incidit.*

Sanguinem profecto emanantem omnibus id genus vitijs prodesse sæpius iam didicimus. in infantibus autem, de quibus sermonem habet, ab initio neq; sanguis apparet, præterquam raro. ideo et ipse addidit, plus autem natu grandioribus id incidit, hoc est, ijs qui sunt adultioris çtatis. qui affectus autem sint, qui per abscessus, quos dixit, & sanguinis profluuia, & vlcuscula in infantibus iudicantur, non clare admodum aperuit. initium enim sermonis erat, infantibus tussicula cum ventris perturbatione, & febre continente. potest autem ex ijs, quæ dixit, symptomatis, & de lateris, pulmonis, iecoris, atq; ventriculi affectibus intelligi.

21 *Lachrymæ in acutis male habentium sponte quidem optimæ, inuoluntariè autem defluentes malæ.*

De lachrymis huiusmodi dictum sanè est & in libro præsagiorum, & in aphorismis. Sed accuratius in primo volumine de morbis popularibus vbi ait, Quibuscunq; in acutis febribus, magis
« C autem in ardentibus inuoluntariè lachrymç cadunt, his de naribus sanguinis profluuium expe-
« ctandum est, nisi alia perniciose habeant. in male autem habentibus non sanguinis profluuium,
« sed mortem significant. & nos in eius libri explanationibus hunc sermonem declarauimus.

22 *Quibus palpebra circumtenditur, malum est.*

Idem affectus talem palpebram efficit, qualis in præsagiorum libro descriptus est: cutis circa frontem dura & prætenta: Quod autem de acutis morbis hoc & alia deinceps in prognosticorū volumine dicta sint, ab ipso declaratū fuit, & hisce in verbis dicente, lachrymæ in acutis male habentium voluntariè quidem emanantes bonæ sunt, inuoluntariè autem malæ.

23 *Malum est autem & marescens veluti spuma.*

Id quoq; in morbis acutis fieri cernitur, cum summe aridi sunt, & vires imbecillæ perexiguis lachrymulis ab oculis excidentibus, deinde iterum inarescentibus.

* Al. lippitudinibus.

24 *Et obscuratio malum est.*

D In acutis morbis obscurari oculorū aciem infirmitatem & interitum visoriç potētiç significat.

25 *Et squallidum malum est.*

Erat quidem & habens veluti spumam squallidum: sed nunc, etiam si sine spuma sit, malum esse significauit.

26 *Et qui interius corrugantur.*

Quando membrana musculis oculum mouentibus agnata ad circulum vsq; coronam appellatum porrecta dissoluta relaxataq; fuerit, tunc oculos interius corrugari accidit. nam si exterius corrugati fuerint, erit sanè cutis ipsius hæc affectio: imbecillitatis autem ac refrigerationis hoc signū esse testimonio est id, quod in valde senibus contingit: ipsorum.n. oculi rugosi esse cernūtur.

27 *Concreti, & vix versiles, & obtorti.*

De oculis hæc quoq; disseruit. nam concreti, hoc est immobiles, perfectissimam eius potentiæ extinctionem significant, à qua musculi, cum naturaliter affecti erant, mouebantur. illud autem, & vix versiles, proximum isti affectum declarat. obtorti autem oculi aut delirium, aut tremorem

morem ipſos mouentium muſculorum indicant. Hęc omnia vero in acutis & periculoſis morbis B
ob principis membri noxam oboriuntur.

Et quæcunq; alia omiſſa ſunt. 28

Quę nam ſunt hæc, quæ oculis euenientia omiſſa eſſe dicit? an ſcilicet ea, quæ in pręſagiorum » 1
volumine per hęc verba enumerata ſunt? Si lucem enim fugiant, aut lachrymentur, aut inuertan »
tur, aut alter altero minor ſit, aut alba rubras in ipſis venulas, aut liuidas, aut nigras habeant, aut »
lippitudines circum oculos, aut ſi ſuſpenſi videantur, aut prominentes, aut valde caui. prius autē
in eo libro cum alijs omnibus & hęc explanauimus.

Febres quidem aliæ mordaces ſunt manui, aliæ mites: aliæ nō mordaces quidē, ſed poſt inſurgentes. aliæ uero acutæ, ſed quæ à manu vincuntur, aliæ ſtatim valde ardentes. aliæ in totum debiles, aridæ. aliæ ſalſuginoſæ. aliæ pēphigodes, aſpectu terribiles. aliæ tactui humectæ. aliæ valde rubræ. aliæ valde pallidæ. aliæ liuidæ, & id genus alia. 29

Rurſum & hoc loco in fine ſermonis adiecit, et id genus alia: quoniam ab ipſo ſolę febrium inſignes differentiæ notatę ſunt. primas itaque differentias ſcripſit ab ipſa propria febrium eſſentia acceptas. Eſſentia vero febrium eſt non ſm Hippocratem modo atq; pręclariſſimos medicos, ſed F etiam ſm cōmunem omnium hominum conſenſum, præter naturam caliditas maxime quidem in totum animal effuſa, ſin minus at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis accenſa. Sæpius nanq; vniuerſa cutis nullam euidentem præter naturam caliditatem neq; nobis exterius tangentibus, neq; ipſis laborantibus præſe ferre videtur: Sed in profundo corpore ipſi ægrotantes ſentiunt, viſceraq; ſibi incendio flagrare aiunt, non nulli pręterea & faſtidio afficiuntur, & ſiticuloſi ſunt, atq; peruigiles. Nunc igitur Hippocrates febrium differentias, quæcunq; à medicis dignoſcuntur non ex his quæ laborantes referunt, ſed ex his quę ipſi tactu viſuq; euidenter percipiunt, enumerat. primæ autem ſunt & præcipuæ & ex propria (vt dixi.) febrium eſſentia acceptæ, quę per calorem traduntur. neq; enim arteriarum motu febrium eſſentia continetur. hac in re nanq; quo modo Eraſiſtratus & Chryſippus allucinati ſint, aliàs didiciſti. Febrilis igitur caliditas febricitantia corpora tangentibus aut acrem mordacemq;, aut mediocriter moleſtam ſeſe offert: ſuaue enim illud atq; domeſticum, quale naturali calori ineſt, nequaquam habet. quēadmodum igitur & alia pleraq; maioris minoriſq; ratione inter ſe differentia per ꝓxima benignius loquendo, quàm verius explicamus: ita & caliditatem parum moleſtam interdum nihil moleſti triſtiſq; habere dicimus, ipſam ſcilicet calori valde infeſto comparantes. Itaq; non nunquam calidi- G tas plurima iuxta atque acerrima videtur, plerunq; vero non pauca quidem, ſed ab acerrima differens: aut rurſum acerrima quidem, ſed non multa. & hę ſingulę, quas dixi, interdum aliquo tēpore poſt, non primo ſtatim manus impoſitu apparent: quemadmodum & quę primo tactu magnę acreſq; viſę ſunt, tibi nō nunq̄ per longum tempus iniecta in ęgrotantem manu diminui videbuntur. Igitur ſquallida interdum atq; valde arida caliditas apparet perinde, atq; ſi lapidem aliquem calefactum tangamus. plerunq; vero roridam ſe, humectam & halituoſam repręſentat, vt halitus quidam permultus ex laborātium corpore emanans perſpicue ſentiatur. atq; horum rurſus ipſorum, quēadmodū & ꝓprædictorum quędam ſtatim ab initio apparentia perſeuerant. non nulla vero aut augeſcentē, aut decreſcentē, quę ab initio apparuit, qualitatē habent. nō nulla rurſus & alteram nequaquam à principio viſam, ac penitus ab his, quæ à principio apparuerunt, differentē. Differētię itaq; ab ipſa febriū eſſentia acceptę huiuſmodi ſunt. de reliquis autē poſterius videbimus: prius enim bene eſt enumeratas differentias Hippocratis verbis accōmodare. Cū dicit igitur, febres quidē aliæ manui mordaces, alię vero mites, tibi ſignificat ab ipſo de febribus in totum mordacibus, aut mitibus apparentibus ſermonē fieri. ſubijciens igitur inquit, aliæ nō mordaces quidē, ſed poſt inſurgentes, per hęc verba ſignificans febres ab initio mordaces non viſas H diutius iniecta manu mordacitatis ſenſum inferentes. contra vero, atq; iſtę, illę ſe habent, de quibus dicit, alię acutę quidē, ſed à manu victæ. ab initio enim acutæ cum apparuerint, paulatim remittuntur. eam autē dictionē (acutę) de caliditate celeriter manui occurrente, ſuumq; ipſius velocem motū oſtendente te intelligere opus eſt. quēadmodum acutos aliquos & acres nominamus, quod idem eſt, ac ſi celeres dixeris. acutos etiā morbos dicimus, quicūq; propria tempora vſq; in finem velociter pertranſeunt. ſiue autē manibus ſiue manui dicas ad cognoſcēdas prędictas differentias nihil referet. quādoquidem mentem ſanam habenti clarum eſt id genus differentias nō oculis, ſed manibus ſenſiles eſſe. adijciunt autē & omnes homines qñq; huiuſmodi appēdices ad hoc natura ducti, quę dictorum euidentiam augeant, & in illis rebus maxime, in quibus per coniecturas quaſdam & ſigna, non per ſenſibilem cognitionem, quod quęritur inuenire licet. ita ergo & Hippocrates non ſolum ſermonis initio manuum meminit, ſed etiam cum dixit, aliæ acutæ quidem, ſed quæ à manu vincuntur. At deinceps febrium in magnitudine differentiam demonſtrans, inquit, alię ſtatim valde ardentes, alię in totum debiles. Per quid igitur huiuſmodi imago tangētibus ſeſe offerat, vt multa aut pauca caliditas videatur, in poſterum reijciamus. nūc ſolum, q̄ ita appareat, dixiſſe abunde eſt. Quēadmodum enim in extrinſecis ſi oculis quis velatis flāmā

tetigerit

† Licet in Græcis libris hoc loco nihil sit, tñ aliquid desideratur. quod fortasse supplebis, si addas, hoc tẽpus.

A tetigerit, aut multam sentiet ipsius substantiam, aut paucam, nullam in caloris qualitate differentiam percipiens. hoc itidem modo in febribus habet: interdum namq; caliditatis secundum qualitatem dignotio eadem cum illa apparet, quæ in alio corpore fit: sed multitudine inter se differre videntur. ex verbis autem sequentibus illud/aridæ/ satis clarum est. sed illud/salsuginosæ/ obscurum: neq; enim salsum tactu, sed tm̃ gustatu sensile est. Est vero adhuc magis obscurum, quod sequitur, cum dicit/ Aliæ πεμφιγγώδεις/ aspectu terribiles. nam hoc loco diuersam scripturam reperimus in plurimis quidem codicibus huic voci/πεμφιγγώδεις/adiacet hæc/aspectu/, in paucis post hãc vocem/aspectu/ & hæc/terribiles/adiecta est. Solum autem inter explanatores Sabinum inueni, qui exemplar ita scriptum agnosceret: quem Metrodorus secutus est, & quicunq; ab ipsis vsq; ad † deriuati sunt. nihilominus tamẽ in paucissimis codicibus simpliciter scriptũ inueni, aliæ πεμφιγγώδεις, neq; hac voce/aspectu/neq; hac/terribiles/addita. Salsuginosas autem febres ad tactum aliquis redigens eas esse dicet, quæ pruritum aliquem ac morsum tangẽtibus inferunt, vt à muria & reliquis sallis corporibus excitari solet. Pemphingodes autẽ febres, hoc est, spiritibus affluentes interpretamur. sentimus enim plerunque per febricitantium cutem aereum quendam halitum efluẽtem. q̃ nisi tales, sed eas, quæ cum pustulis sunt, pemphingodes febres quis esse velit, aliquã ex necessarijs differentijs prætermiserit, ex prædictarum videlicet genere, quas ab ipsa maxime febrium essentia assumi diximus. vt enim mordax valde, aut vehemens, aut arida, aut squallens in multis febribus caliditatis species esse videtur, ita etiam flatuosa, manu quendam in ipsam spiritum exilientẽ, nõnunq; halituosum, nõnunq; aridum percipiente. Verum cum plura hoc vocabulum pemphinx significet, aliud alius explanator accipiens, tanq; vnum illud solum, quod ipse posuit, significet, probabilis audientibus esse videtur. forsan igitur satis esset dixisse, pemphingodes febres flatuosas esse: sicq; in genere hactenus dictarum differentiarum censeri, et eum qui non ita intellexerit, hanc differentiam prętermisisse videri. At cum in plerisq; exemplaribus hæc vox/aspectu/ illi/ pemphingodes/adiecta sit, necesse nobis est grãmaticam garrulitatẽ interdum & ipsam ad hæc vtilem attingere. Sed exactius quidẽ de obscuris apud Hippocratem dictionibus alibi proprio opere egimus. In pręsentia vero satis erit me grammaticorum dicta sequutum secundum eorum placita de vocis huius/pemphinx/significatis aliquid dicere. Videtur enim Sophocles ipsam in Colchis pro flatu accipere ita dicens, Abduxit pemphixi, non prope venti secũdi. Et idem in Salamine satyris. Et forte vniq; cerautia pemphixi, tonitrui & tetri odoris occupauerit. Aeschylus autem in Prometheo, Captiue rectam, repnlem autem, & q̃ primum

C quidem boreæ veneris à flatibus, caue fremitum irruentem, ne te rapiat procellosa pemphinge conuertens repente. Et pro radijs ipsis vti videtur hac voce/ pemphinx / Sophocles in Colchis hisce carminibus: Et vnq; admiratus sum hàc contemplans pemphinga auream intuitus. ita & Aeschylus, ex aduerso neq; pemphinx Solis aspicitur, neq; sydereũ os Latoniæ puellæ. pro gutta autem idẽ accepit in Prometheo, Bene caue, ne tibi in faciem incidat pemphinx. amara enim & nõ pro vita halitus. In Pentheo quoq;, Ne sanguinis vero pemphinga in solum sparseris. pro nebula enĩ posita esse videt̃ hoc in carmine apud Sophoclẽ in Salamine satyris, Pemphinga omnẽ tarde ridentem ignis. & apud Hibicum, densas pemphingas epoti, Dictus est autem ab eo sermo iste per quandam comparationem de his, qui procella iactantur, dici solitam. iccirco & plurimi ex his, qui futura præsagiunt, de stillis, quæ per imbres cadunt, dictas esse pemphingas aiunt. Sed Callimachus hunc in modum ait, Ne per pemphingas inducẽtibus permitte. sed Euphorion ita inquit, Flores pẽphinges admurmurãt mortuo. Pẽphingis itaq; significata iam recẽsuimus. deq; duobus ex istis supra mẽtionem fecimus. quòd omnes videlicet optimi explanatores Hippocratem secundum illa sermonem suũ fecisse voluerunt. At nunc ex modo dictis significatis, & aliud tertium adiecisse conuenit, vt pemphingodes febres eas intelligamus, quæ veluti scintillarum

D exilientium manuiq; nostræ occursantium imaginem reddunt. atque huiusmodi febres ex duabus simplicibus iam prædictis compositæ fuerint flatuosis scilicet atq; igneis. Huic autem declarationi solum illud aduersabitur: si huic dictioni pemphingodes adijciatur hęc/aspectu/. non immerito igitur quidam hanc abstulerunt. qui non abstulerũt autem aut febres cum tuberculis intellexerunt, aut eas, quæ animam vitiant. Et qm̃ cum tuberculis febres à symptomate cognominantur, probabiliter sanè à symptomate ipsum pestilentes febres donominare intelligere possumus. est enim re vera & hæc vna febrium species. Quod autẽ in ipsa tubercula oriantur, & Thucydides testatur ita scribens, Et exterius quidem tangenti corpus neq; valde calidum erat, neque viride, sed subrubrum, liuidum tuberculis exiguis & vlceribus efflorescens. At quicunq; febres animam lędentes pemphingodes appellatas esse contẽdunt, longe à proposita febrium diuisione aberrant. nonnulli enim veteres medici & febrem quandam phreniticam appellauerunt: quemadmodum sanè & lethargicam, & pleuriticã, & peripneumonicam. Sed febrium enumeratio nũc in præsenti sermone proposita à differẽtia caloris accipitur. sub qua & pestilens febris putridum calorem habens contineri potest. phrenitica non potest: cum non, vt alijs, ita & Hippocratis mos sit febris speciem phrenitim asserere. neque à symptomate nuncupata, qualis ea est, quæ pustulas excitat, in dictis differentijs ab ipso includitur. quemadmodum neq; aliæ, quarum proxime men

tio facta est. phreniticorum nanq; febris calorem habere mordacem inuenitur in omne corpus E
æquabiliter,& omni iniectę manus tempore profusum. quare prima omnium ipsarum dicta est.
Itaq; neq; eorum interpretationem admittimus, qui falsas febres à qualitate in ægrotãtium ipso-
rum ore sensu percepta nominatas esse confirmant. Hippocrates nanque omnes, quæ ad tactum
spectant, notitias secundum caloris differentiam, in quo genus febrium vniuersum atq; essentia
consistit, deinceps enumerasse visus est. Etenim si pestilentem febrem pemphingodea nomina-
tam esse probauerimus, appellationem quidem ab accidente, speciem vero ipsam secundum pro
priam febrium essentiam sortita erit. Eadem quoq; ratione & falsas febres eas esse dicentes, quæ
omnia, quotquot gustet ægrotans, falsa videri efficiant, neq; isti propositarum in præsenti doctri-
na febris differentiarum meminerunt. Quòd si inter febrium differentias & istas Hippocrates
collocasset, omnino & illas vnà cũ his enumerasset, in quibus & ipsa saliua, & omnia, quæ gustet
febricitans, amara videantur. has quidem differentias non inter febrium, sed potius inter saporũ
notitias collocare satius est: febres autem inter caloris differentias enumerandæ sunt. quemad-
modum enim sapores gustatu, ita & febres tactu sentiuntur. Verum q neq; Sabinus recte hanc
vocem/terribiles/adiecerit ita seriem verborum scribens, aliæ pemphingodes aspectu terribiles,
antea dixi, & nũc in memoriam reuocabo, nempe terribiles aspectu ipsos dictos esse, quãtum ad F
tios quidem, si cum pustulis & vlceribus sint, quantum autem ad ipsos, si insaniãt, & torue intue-
antur. de his autem ambobus quid sentire oporteat, ante retulimus. Pari mõ peccauerunt & illi,
qui febres istas spirituosas dictas esse voluerunt non ad tactum notitiam referentes, sed ad diffici
lis anhelitus speciem, in qua magnus creberq; spiritus redditur. Igitur verisimillimũ est febrem
pemphingodea dictam esse aut spirituosam, quæ ad tactum referatur, aut pestilentem. In sermo-
ne autem cum huic voci/pemphingodes/hæc/terribiles/adiecta sit, sola pestilens febris denota-
tur: cuius ab alijs calor per putredinis excellẽtiam differt. sicut in hac nostræ tempestatis longissi-
ma pestilentia visum est. atq; iccirco neq; calidi & perurentes, qui peste laborabant, tangentibus
videbantur, quãuis interius magno flagrarent incendio: quemadmodum & Thucydides aiebat. »
Et exterius quidẽ tangenti corpus neq; valde calidum erat, neq; viride, sed subrubrum, liuidum, »
pustulis exiguis & vlceribus efflorescens. interiora autem ita vrebantur, vt neq; valde subtilium »
vestimentorum, neq; linteolorum velamenta, neq; aliud quicq; præter nuditatem ferre possent. »
dicta est sanè pemphinx & in gnidijs sententijs, quas Euriphõti medico attribuunt hisce verbis,
Mingit parum subinde, & vrit, & supernatat pemphinx vt olei viridis instar araneę. Vidẽtur sa- »
nè isti pemphinga vocare non totam ampullam, sed solum id, quod ipsam exterius araneæ instar G
circũscribit. Cum absoluisset igitur Hippocrates maxime proprias & principes febrium differẽ-
tias, deinceps ad eas, quæ à colore sumuntur, transgressus inquit, Aliæ valde rubrę, alię valde pal-
lidæ, aliæ vero liuidæ. valde rubras dixit, non simpliciter rubras: & post has deinceps iterum/val
de pallidas/non, pallidas. liuidas vero simpliciter, nihil ipsis incrementi significatiuum adijciens,
vt si & ipsas liuidissimas dixisset. semper enim color iste malus est: sed ruber ac pallidus vsitati &
familiares sunt. febres autem valde rubentes vehementissimã caliditatem indicant, & materiam
esse sanguinem: quemadmodum valde pallidæ pallidam bilem testãtur. in ipsis vero deiectiones
considera. † {nam si eas bile tinctas inueneris,} ex eius effusione naturalem colorem permutatũ
esse cognoueris. † {at si sine, * in differentia febris colorẽ ponito.} Huiusmodi febres pro-
fecto, nisi cum rigore atque sudore aliquando præiudicatæ fuerint, tabem inferunt. Valde rubræ
autem inter synochos numerantur, & venæ sectione ad animi vsq; defectum ducente iuuãtur: vt
in voluminibus de arte curatiua didicisti. vbi & magna vtilitas ex huiusmodi differentiarum co-
gnitione percipitur: ipsis videlicet singulis propriam medicationem requirentibus. At liuidæ fe-
bres à colore sanè & ipsæ cognomen adeptæ sanguineum succum deficere nunciant, & cum ipso
itidem ingenitum calidum: atq; iccirco mortiferæ sunt. ex quibus non nullę syncopas euacuatio- H
nem sequentes efficiunt. de quibus in libris de arte curatrice notitiam accepisti. Id genus febres
Euriphon liuidas nominat ita scribẽs. Liuida febris habet, & sinciput aliàs, & aliàs caput dolet. & »
viscera dolor torquet, & vomit bilem, & cũ dolor cruciat, intueri nequit, qm̃ grauatur, & venter »
siccus redditur, & cutis tota liuida, & labia, qualia exesis moris esse solent, & oculorum alba liue- »
scũt. aspicit perinde ac si stranguletur, interdum vero minus id patitur: sæpius etiam cõmutatur. »
Quinetiam & in libro de morbis Hippocrati adscripto, quem Dioscorides ab altero Hippocrate
Thessali filio scriptum esse voluit, de quodam morbo liuido mẽtio fit: libri autem initium tale »
est, Multam vrinam facit, qñ caput excalfactum fuerit. Sed de liuido morbo ad verbũ hæc scribit. »
Morbũ liuidum febris arida comitatur, & horror aliàs, & aliàs capitis dolor. et viscera dolor male »
habet. & bilem vomitu reijcit. cũq; dolor vexat, nequit intueri. sed grauatur, & venter aridus red
ditur, & cutis liuida, & labia & oculorum alba liuent, aspicitq; ac si stranguletur, interdum & co-
lorem mutat, atq; ex liuido subuiridis efficitur. Alij vero rursum hoc loco liuidã febrem male in-
terpretati sunt, eam scilicet, in qua liuidæ deiectiones apparent. istis nanq; pari ratione conueni-
ret & nigram febrem eam appellare, in qua nigræ materiæ expulsio fit. Superest nempe adhuc
extremũ sermonis Hippocratici explanãdum, vbi inquit/& alia similia/prædictis scilicet similia.

recensuit

† Al. Nã si eas sine bile inueneris.

† Al. Si vero si ea, ꝓ differentia febris colorem ponito.

A recensuit autem postremas secundum colores differentias, non secundum ipsam febrium essen-
tiam, alijs tamen quæ ab aliquo symptomate proueniunt propinquiores: quemadmodum cum
aut intermittentes, aut continuas febres esse dicimus, & intermittentium hanc tertianam, illam
quotidianam, aliam vero quartanam. at continuarum aliam semitertianam, aliã ardentem, aliam
gelidam, aliam succensam, aliam pestilentem, aliam palustrem, aliam hepialam. Cæterum Praxa-
goras inter acutarum febrium differentias, & phreniticas & lethargicas, præterea & ictericas
quasdam nuncupauit. At recentiores medici non solum cõtinuam, sed etiam synochum febrem
quandam appellauerunt: eiusq; differentias posuerunt omotonam videlicet seu acmasticam vo-
catam, & epacmasticam, atq; paracmasticam. Item secundum aliam diuisionem alijs quoq; mor-
bis communem non nullas acutas febres appellamus, non nullas diuturnas. alia quoq; diuisione
boni moris febres et mali moris dicimus. quinetiã alias ordinatas, aut inordinatas. Preterea quas-
dam circũeuntes & erraticas. Quidam autem veteres à diuersis membris accensas febres ab illis
cognominabant, lateralem febrem aliquam vocãtes, & iecorariam, et lienariam. alias verò à sym-
ptomate soporificam, somnolentam, lethargicam, phreniticam, auriginosam. de quibus omni-
bus in proprijs de ipsis libris late notitiam adeptus es. Sed in præsenti sermone quæ ad explana-
B tionem pertinent abunde tractata sunt. non meam enim solum sententiam protuli, verumetiam
illustrium explanatorum mentionem feci alios omnes silentio inuoluens, quicunq; de febrium
differentia seorsum ab explanatorijs commentarijs aliquid prodiderunt: inter quos est & Archi
genes: de quibus in alio volumine sermonem instituam.

30 *Contentiones corporis, & artuum duritiæ, & ipse dissolutus, & artuum confractiones, malum.*

Contento relaxatum contrarium est, duro molle. ipse nempe deinceps dicturus est, cutis duræ
mollitio, contentæ relaxatio: siue cutem contentam, siue articulum, siue corpus dicat, ad natura-
lem statum ipsum conferentes ita dictum fuisse intelligemus. Secundum naturam autem se ha-
bet, quod neq; contentum, neque laxatum, sed mediocriter affectum est. contenta sanè interdum
per proprium affectum contenduntur, interdum à quibusdam alijs attracta. per proprium qui-
dem affectum, cum aut vehementi frigore conglaciauerint, aut ab aliqua exiccante causa arefa-
cta fuerint. sunt enim vt nouisti, plures. distenduntur autem quædam à continuis particulis, cum
arefiũt, aut inflãmantur, aut cõgelãtur. contra quædã vltra naturales fines relaxantur multa humi
ditate sine frigore madefacta. obdurescunt autem quæ dura sunt frigore siccescentia aut scirrho,
C aut siccitate. phlegmone nanq; non durum, sed resistentem tumorem efficit, perinde atque vtres
sunt liquidæ materiæ, atq; aeris pleni. quẽadmodum autem renitens duro simile apparens ob cõ-
mune accidens, (nam durum quoq; renitens est.) longe tamen secundum propriam naturam dif
fert, ita & molli corpori exolutum simile cum sit aliquantulum, quantum ad sensibilem apparen
tiam pertinet, non eodem tamen affectu præditum est. siquidem ægrotantium corpora potentia
musculorum motrice debilitata exoluta & abiecta iacere cernuntur. hunc itaq; affectum manife
stauit dicens, & ipse dissolutus: deinceps vero manifeste subdidit, & articulorum cataclasies, hoc
est confractiones: sed quidam tertiam syllabam nõ per, a, scribunt, cataclasies, sed per, i, cataclisies,
hoc est decubitus. quo modo autem melius fuerit scribere, facile inueniemus, si eorum reminisce
« mur, quæ in libro de præsagijs de decubitu per hæc verba tradidit, Aegrotantem vero à medico
« deprehendi oportet in dextrum latus aut sinistrum decumbentem, & crura manusq; paulum in-
« flexas habentem. Animaduerte vero hic crura & manus paulum inflexas habentem. nam aut ne
« quaquam, aut plus q; conueniat, inflexas esse vtrunq; malum est: quia præter naturam sint. Ipse
igitur dixit, ita enim & plurimi recte valentium cubant. ieciirco postea subiũxit, supinum autem
« iacere manibus cruribusq; extentis minus bonum. tibi vero declaratum est facultatis infirmita-
« D tem ab huiusmodi decubitu indicari. & adhuc magis ab eo, qui deinceps his verbis exprimitur,
at si pronus fuerit, è lectuloq; ad pedes delabatur, grauius est. Tales igitur decubitus in præsenti
sermone per hæc verba significauit, & ipse dissolutus, siquidem manus & crura parum inflexas
« habere laudabile est. quod vltra hos fines transit, maiorem articulorum fractionem indicat. Ita
« nãq; ipsam appellauit. At in libro de Presagijs in his verbis: mortiferum est autem ore aperto dor
mire, curaq; supini iacentis inflexa esse & explicita. quod significat latissime distantia. siue autẽ
inflexa, siue explicita scribat, vtroq; modo articulos confractos esse indicat. atq; ideo melius hoc
loco fuerit cataclasies articulorum per, a, scribere, hoc est, confractiones. nam per, i, scribere, cata-
clisies, hoc est decubitus, non admodum recte articulis quadrat, vniuerso corpori huiusmodi ap-
pellationes non articulis Hippocrate attribuere solito.

31 *Oculi audacia delira, & abiectiones, & infractiones, malum.*

Audacia quidẽ nota est delirij, maximeq; cũ impudẽs est, sicuti pluries dictũ est. oculorũ autẽ
abiectio audaci inspectui cõtraria est. declarat nãq; præ facultatis palpebras regẽtis imbecillitate
oculos diutius aptos patere nõ posse. Infractionẽ vero oculorũ appellat, dũ palpebrę iuertunť, vt
« in libro de p̃sagijs narrauit ingens: Sin icurua fuerit, aut liuida palpebra, aut labiũ, aut nasus, malũ.

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBVS LIBRVM EXPLANATIONVM

SECTVM SECVNDVM

Dilatare, constringere alia quidem, alia vero non. 1

Curationum & isti modi sunt contrarijs affectibus conuenientes. dilatare nãq; densata oportet, densare autem, quę vltra decens amplificata sunt. ideo secundã syllabam huius vocis στενυγρῶσαι cum tenui spiritu, non cum crasso legẽdum est. neq; enim cum hac dictione ὑγρὸν, vt quis forsan putare posset, cõposita est. nam ignorat iste ab Ionibus angustum stenygron appellari. huius autem rei testis locuples Simonides fuerit in his carminibus ita scribens, Non sanè quisquam sic vmbrosis in mon F »
tibus vir leonem timuit, neq; pardalim solus stenygro. i. angusto occurrens in tramite. Idẽ enim »
significat, quod arcto. Arctantur autem & dilatantur vltra naturalem modum interdum vasculorum quorundam, aut membrorum sensibilia oscula, plerunq; vero et sensum fugientia tam in cute, q̃ in profundo corpore posita. atq; densata aperire & rarefacere mediocriter calefaciendo, patentia vero cogere adstringendo ac refrigerando opus est. Sed perfectum de his sermonem, sicut & de alijs curatiuis pręceptis in libro de arte curandi faciendum habebitis.

Succos hos quidem expellere, istos vero exiccare, illos autem addere, ac partim quidem sic, partim vero non. 2

Et in libro de succis istorum doctrinam accuratius traditam didicistis, quemadmodum & in nostris de curatione libris proditum est. Quòd videlicet nonnunquam redũdantes humores sensibiliter euacuare conuenit aut vomitionibus, aut clysteribus, aut purgatorijs medicinis, aut per lotia, aut per sudores, aut per venæ scissionem, aut per ani sanguifluas vocatas venas, aut per vterum, aut scarificando, interdum vero digerere exterius adhibitis medicamentis oportet. ex quibus modis hunc exiccare appellauit, priorem vero expellere. cumq; vtriq; cõmune sit euacuare, quod tertio contrarium erat, scripsit, ipsum addere, vel imponere nominans, hoc est, deficientes G
humores creare. Clarum est autem nos per cibos potusq;, ipsorum qualitates idoneas et modum seligentes, vtq; concoquantur, digerantur, corporibusq; apponantur procurantes istos reparare. Illud autem partim quidem sic, partim vero non, & si non dictum fuisset, manifestum erat. interdum enim vno in homine aliquæ particulæ in tumorem elatæ euacuationis, aliquæ nutrimento carentes repletionis indigent.

Extenuare, crassum facere, vas, cutem, carnes, & alia, & hæc quidem, ea vero non. 3

Per vas totum corpus intelligẽdum est. nã ipsum immodice crassum extenuare, & emaciatum plenius reddere haud raro nobis propositum est. plerunq; vero nõ totum, sed aut carnes aliquas, aut cutem solam: interdum & humores, quos significauit illa verba adijciens, et alia. illud vero, & hæc quidem, ea vero non, eo modo intelligendum est, quo proximum sermonem explanaui.

Complanare, exasperare, obdurare, mollire, aliqua quidem, aliqua non. 4

Communc in vniuersum medicaminum propositum cum ab ipso didiceris, singula omnia curationis præcepta consequi poteris. nam si contrariorum contraria sunt medicinæ, præter natu- H
ram exasperata complanare, læuia exasperare opus erit. Asperantur sanè fauces plerunq; sensibiliter, & aspera arteria, & os, & vniuersa cutis in scabiosis pruriginosisq; affectibus, et pustulis quibusdam milij granulorum instar, aliquibus minoribus, aliquibus maioribus. asperantur quoq; & ventris partes plerunq;, cum per ipsas biliosus succus merus copiosusq; excernitur. interdũ vero & ex acribus erodentibusq; alimentis id sequitur. atq; hinc euidens est per medicamina asperitatem tollentia curationem esse faciendam. quod ipse complanare appellauit. contra autem, atq; hæc, se habent, quibus exasperatio conuenit. in cute quidem & circa barbæ capitisq; pilos id accidit. circa pilos quidẽ capitis, vt in alopecijs vocatis, & ophiasi, & ciliorũ superciliorumq; casu. in barba vero, cum tarde vixq; pili exoriũtur. in quibus & ipsis omnia medicamina ad alopecias faciẽtia experti sumus. At in alijs corporis particulis, †{vbi sunt caua vlcera & integri sinus,} abstersorias medicinas infundentes locos illos exasperamus. & ventriculum tenaci pituita refertũ exasperantibus medicamentis nõnunquam detergemus. Eiusdem generis sunt & pessi per sanguifluas venas purgationes proritantes. quinetiam palpebrarum tubercula, græci sycoses vocãt, prius aliquo exasperantes ita consumptiuis medicamentis oblinimus. idq; facimus, vt vlcerata tubercula in profundum vires medicaminum accipiant. Nouistis sanè in istis me marinarum bestiarum,

† Al. vbi agglutinare vlcerum labia aut integros sinus volumus.

A ſtiarum, quæ cete vocantur, corijs aſperis, & ſepiæ teſtis & pumice vtentem. hiſq; non præſentibus ipſo paruo cyatho ſcalpelli anguſtum non latum extremum habentis. verum etiam achoras, & vocatos fauos, & myrmecias verucas, & quæcunq; id genus alia medicamentis diſcutere volumus, aut noſtris vnguibus, aut duriore linteolo, aut aliquo ex antedictis prius mediocriter fricãtes deinde ipſis medicamina ſuperdamus. Obdurare, mollire: hęc nobis quoq; vſu veniunt, plerunq; in omni corpore, non unquam in parte vna. nam eos, qui vniuerſo corporis habitu ſub tumido & aquoſo ſunt, duriores reddimus linteis prius fricantes, & aſpera frictione vtentes, atq; in puluere exercentes. hæc autem non ferentes medicamentis emplaſticis arefaciunt medici, & lauationis abſtinentia & dictis frictionibus, pro viribus.ſ.atque paulatim eas augentes. Verum vnam interdum particulam ita affectam ſecundum ea, quæ dixi, curabimus. In extremis autem membris potiſſimum id fieri aſſidue cernitur. vlcerum quoq; omnium, cum carne repleta ſunt, cicatricem hoc modo facimus. durata enim caro cutis naturam induit, cicatrixq; efficitur. iterum per contraria, calloſa, & in ſcirrhum verſæ phlegmonę molliuntur. quemadmodum & obdurati lienis medela perficitur. & craſſeſcentem cutem in affectu, quem elephantem vocamus, & cicatrices, q; conueniat, duriores remollimus: ſicut molliores induramus.

5 B *Excitare, ſtupefacere.*

Excitare ſenſum & motum in his, qui eos debilitatos habeant, non mediocrem vſum medicis præbere omnibus notum eſt. at ſtupefacere in ſolis vehemẽtibus doloribus interdum ex vſu fuerit, cum medicamenta ex opio, mandragora, & alterco exhibemus. nã ipſe dixit, ſtupor vero moderatus dolorem ſoluit. quod ſiquis potentioribus, aut pluribus medicamẽtis ſtupefactorijs vtatur, refrigerantur extinguunturq; corpora.

6 *Et alia, quæcunq; huiuſmodi ſunt.*

Illa dicit, quę per cõtrarietatem antedictis ſimilem fiunt. aut refrigerãtium, aut calefacientium aut humectantium, aut exiccantium, † {aut intruſa expellentium,} aut illud excindẽtium, quod toto genere inimicum eſt corpori, aut abſcindentium, quod magnitudine naturalem modum excedit, aut contortum dirigentium, aut obſtructum aperientium, aut reliqua, quæcunq; in arte curatiua dicta ſunt, quorum omnium cõmune propoſitum eſt contraria affectibus adhibere.

† Al. aut elapſa reponentium.

7 C *Deriuare.*

Curationũ modos ad ſuccos pertinentes hic docere incipit, in libro de ſuccis accuratius deſcriptos: ſed nunc quoq; reminiſcentię cauſa narrabuntur. Deriuationẽ ſane appellare cõſueuit Hippocrates, qñ ſuccus aliquis euacuationis indiget, neq; per conuenientẽ regionem ferri inceperit, neq; tamen valde procul à cõuenienti, neq; ad remotiſſimũ locũ: vt ſi per lotij vias exire cœperit vitiata veſica, aut renibus. tunc.n. per aluũ deriuare ſatius fuerit. quẽadmodũ etiã ſi per ventrẽ vitiatis inteſtinis ferri tentauerit, contra enim in iſtis ſuccum euacuandũ ad vrinarios meatus dirigemus. in mulieribus vero nonnunq̃ ad vterum, aut è cõtrario interdũ vteri profluuiũ ad vrinæ vias a e ventrem deriuabimus. At ſi in aliqua id genus euacuatione vomitum citauerimus, reuulſionem hanc nominat, vt ſi vomitus etiã retraxerimus ad vterũ, aut veſicã, aut ſedem incitantes.

8 *Deriuare, cedentem retrahere flatum, reni tenti cedere.*

Conſentaneum erat, vt deriuationi reuulſionẽ ſubiungeret, ſicq; deinde quo modo quis optime reuulſionem faceret, edoceret. Sed Hippocrates reuulſionem ſilentio præteriens, illico ad illud ſed contulit, quod reuulſuris humores male in membrũ aliquod irruentes vtiliſſimũ cogni-
D tu erat. neq; enim ſemper in retrahentibus auxilijs permanẽdum eſt, ſed aliquod tẽpus, quod retrahentibus vacet, interponere oportet: vt ſuccum, qui in affecto membro prius inhęſerit, excerni permittamus, in mẽbro enim remanẽs ipſum bifariam cõtriſtabit, & multitudine diſtendens, & qualitate diſcrucians. At ſi humores in particulã prius illatos exire permiſeris, ipſam dolore liberabis, faciliusq; reuulſorijs auxilijs aliquid proficies, nõ amplius in ſe ipſum membro propter dolorem ſuccos pritante ſecundum eam, quã à principio non recte acceperant, inclinationem.

9 *Aliũ ſuccũ, nõ qui exeat, ducere: exeuntẽ vero vnà effundere. operari ſimile, vt dolor dolorẽ ſedat: diſſimilia, ſi ſurſũ vergãt elata infernes ſoluere, & cõtraria itidẽ, vt capitis purgatio, venæ inciſio, quãdo nõ temere detrahitur.*

Alium quidem ſuccum non exeuntẽ ducere, ex his patet, quę in aphoriſmis & in libro de ſuccis tradita ſunt. nam ſi humor infeſtans excernatur, cum moderata eſt euacuatio, id nihil aliud curantem admittere oportet: quemadmodum ſi immodica ſit, ipſum medicum aliquid facere neceſſe eſt, nonnunquã euacuationis copiam ſupprimẽtem, nonnunq; eius tarditatem defectumq; incitantem, quod ipſe nominauit exeuntem συνεκχυμοῦν, hoc eſt, vnà effundere. conſueuit enim ecchymoſes appellare ex vaſculis effuſiones & inanitiones. operari autem, idem, quod permutare, aut miſcere ſignificare didiciſti. Ambiguum vero eſt, vtrum antedictis connectendum ſit,

an deinceps dicto applicādū. vtroq; enim modo nō proprie dici videtur. atq; ideo nō nulli ipsum E
tanq; consequens cum illis antedictis coniunxerunt. deinde ab altero principio posuerunt, simi-
le, vt dolorem dolor sedat. verum alij sequentium principium hoc fecerunt, operari simile. Quū
vero (vt dixi.) vtroq; modo dictum neutro verisimile est. multi ad ipsum permutandum se con-
uerterunt. quemadmodum & alia quæcunq; vno in nomine obscuritatem cōtinent: & non nulli
quidem per, ο, & ρ, primam syllabam: secundam vero per, γ, &, ι, scribunt, ὀργιάσθαι. alij primam
syllabam per, ι, &, ρ, secundam per, γ, &, α, ἰργάσασθαι, hoc est, operari. Deinde aiunt, deinceps
loco exempli additum fuisse illud, veluti dolorem dolor sedat, sanè ita in multis codicibus scriptū
reperitur. Sed rectius in Dioscoridis exēplaribus scriptum nō est. videtur enim veluti ab aliquo
explanationi adiectum fuisse, postea vero inter auctoris ipsius verba ab aliquo scriptore fuisse
insertum. Verum quod per, γ, &, ι, scriptum est, ὀργιάσθαι, id est irasci, affectatū admodum, & ab
Hippocratis dictione longe alienum est, siue de nobis ipsis, siue de his, quæ curantur, membris,
siue de humoribus dicatur. nam ipsa veluti ad iram concitare, & ad expulsionem stimulare signi-
ficari aiunt per hoc verbum, ὀργιάσθαι. Sed hæc contemnenda exiliaq; sunt, quemadmodum &
reliqua omnia, quæ incolumi rerum veritate de vocabulis disputantur. quòd si & ipsæ res labe-
factentur, huiusmodi à nobis scripturæ fugiendę sunt: sicut hoc loco omnibus ferè interpretibus F
curationes quasdam interdum per similia fieri concedentibus. quod ipse Hippocrates suspicatus
aliquando quosdam opinaturos vnico exemplo eorum deceptionem indicauit in Aphorismis
scribens: Quandoq; in neruorum distentione sine vlcere iuueni carnoso, æstate media, frigidæ »
multæ infusio caloris reuocationem facit. calor autem hæc sanat. frigidum nāq; affectum neruo- »
rum distentionem simili auxilio se curare quispiam putauerit, si frigida ipsum aqua consperserit.
id vero haud ita habet. nam retractionem caloris efficiēs iuuat, quā nisi efficeret, summā noxam
inferret. Atqui sicuti hoc auxilium frigidum esse cum videatur, calfaciendo nonnunq; frigidum
morbum neruorum distentionē tollit: ita alia contra calefacientia ex accidenti refrigerant, igneā
caliditatem digerētia: de his vero mihi in omnibus de arte curatiua libris late disputatum est, per
auxilia affectui aduersantia semper curationem fieri declaranti. Sed qui maiori dolore minorem
curari arbitrantur, mirifice falluntur. neq; enim dolor dolorē curat, sed remedium: quod cum do-
lore affectum doloris auctorem delet. nam alibi didicisti, nulli symptomati primario, sed ipsum
creanti affectui curationem semper deberi. Quòd siquis neutiquam primò, sed interdum ex ac-
cidenti similia similibus curari per media illa, quæ primò cōtraria sunt, dixerit, iste vera dicit, idq;
ita esse & ex libro de arte curandi scientifice didicisti, & adhuc ex nostris in Aphorismos cōmen- G
tarijs. Quod vero aliqui dicunt quempiam coxa adusta, vt in coxendicis morbo contingit, dolo-
re dolorem sanauisse, nimirum perspicue absurdum est. neque enim à dolore, sed ab exustione,
cui forte dolor adiunctus erat, ægritudo sanata fuit. nam si quispiam contudisset, aut secuisset, aut
quocunq; alio modo dolorem membro intulisset, nequaquam ipsum sanare potuisset. atqui si
dolor sanitatis auctor esset, vndelibet excitatus coxēdicis morbum tollere debuisset. Eodē mō &
dentem dolore vexatum siquis euellens hominem dolore liberet, non per dolorem in extra-
hendo dente concitatum, sed per extractionem, cui dolor coniunctus erat, id assecutus fuit:
quoniam si citra dolorem etiam dentem eximere potuisset, pariter ægrotans à dolore liber eua-
sisset. quemadmodum si & absque euulsione quis dentem premens aut quatiens dolorem irri-
tet, dolorem quidem acerbiorem reddiderit, nihil tamen leuamenti attulerit. vtrinque apparet
igitur, quantum in ipso est, inutilem dolentibus esse dolorem. Etenim per auxilia anodyna vo-
cata, hoc est dolorem sedantia, multa dolentia membra sanantur: in alijs vero plerunque do-
lores magni per exterius adhibita illari ex aliquo affectu dolentibus nullum laxamentum præ-
buerunt. vnum enim solum est quod medeatur, quod affectum vtcunque siue citra dolorem,
siue cum dolore excindit. dolor vero sua ipsius ratione non dolorem sedare, sed contra omnino H
irritare idoneus est. hoc igitur exemplum euidenter falsum est. verum ad alterum quoddam
eorum, quæ isti dicunt, transeuntes, illius quoque absurditatem contemplemur. Dicunt igitur
vomitum vomitu, & acri clysteri mordaces deiectiones sæpe curari. Est vero & in hoc casu
vna sanè curatio affectum excindere, ob quem vel nauseabundi sunt, vel crebro intestino-
rum morsu stimulati ad exonerandum ventrem consurgunt. id autem, vt didicistis, bifariam
fit, vno quidem modo nobis eos humores euacuantibus, qui & nauseam stomacho, & inte-
stinis morsum inferunt: altero autem eos concoquentibus, & in optimam qualitatem mutan-
tibus, aut contemperantibus. Ostensum vero est & in his medicationem per contraria fieri. nam
prorsus euacuare alienum naturæq; inimicum humorem eiusdem retentioni contrarium est, &
qualitatis mutatio per contrariam qualitatem fit. Cæterum huiusmodi quæstionis agitandæ hic
locus non est, cum in omnibus curatiuæ artis voluminibus semper à contrarijs curationem fieri
demonstrauerimus. At quoniam sæpius Empiricorum, Methodicorumq; rationibus addu-
cti quidam hoc medicinæ fundamentum impugnare atque euertere conantur rationes pro-
xime dictis similes afferentes, fortasse melius fuerit, postquam præsentis libri explanationem ab-
soluero: libellum aliquem componere, in quo apertissime demonstretur, contraria sola, primo,

atq; per

A atq; per ſe contrariorum eſſe remedia. ex accidenti nãq; caluus medicus caluum ægrotantem, ſi-
milis ſimilem medicari poteſt, & oblongi acuniq; capitis medicus oblõgi acuniq; capitis ægrotan
tem, et claudus caludum. futuri autem libri inſcriptio talis erit, quòd recte ab Hippocrate dictum
ſit contrariorum contraria eſſe remedia: nunc iterum ad propoſitæ vocis declarationem reuerta-
mur, in qua per, ι, & ρ, primam ſyllabam in veteribus codicibus ſcriptam eſſe, & hanc vetuſtiſſi-
mos explanatores agnouiſſe dicebamus. hãc vero & Dioſcoridis ſectatores ſeruauerunt, quãuis
multas ex antiquis ſcripturis permutarent. Hippocrates igitur vt per cõmentarium ſibi ipſi, quẽ
admodum & alia multa coniecturaliter ac breuiter, ita & hoc ſorte ſcripſit, operari ſimile: cũ prę-
dixiſſet nonnunq̃ melius eſſe his, quæ vacuantur auxiliari, ſubdidit/efficere ſimile/hoc eſt, cõmi-
∴ ſcere cum eo, qui bene euacuetur humore alium ſimilẽ. Poſſumus autem & quod ſequitur, diſſi-
milia, in eandem ſententiam interpretari. etenim diſſimiles quoq; humores vnà cum his, qui cõ-
grue euacuant, exhaurire cõuenit. ſiquis autẽ optari, vel efficere, ita explanare velit, hoc eſt, mu-
tare, & alterare, & concoquere, ita quoq; medicinalem ſententiam ſermo habuerit: ſi enim ſuccus
aliquis merito excernat, συνεκχυμῶσαι τούτῳ .i. iſti ſimiles reddere, vnaq; euacuationis indigentes
ſuccos excernere conuenit, ſiue ipſi ſimiles, ſiue diſſimiles ſint. Poſſumus quoq; & ſermonẽ diui
B dẽres, finẽ prioris facere, operari ſimile, poſterioris autẽ rurſum principiũ hoc ſtatuere, Diſſimilia
ſi ſurſum vergant elata, inferius ſoluere. vt huiuſmodi ſententia ſit, humores mẽbris in totũ diſſi-
miles ſurſum verſus petẽtes deorſum trahere, ſi vero inferius vergant, ſurſum reuellere: nobis ea
diſſimilia dicta eſſe intelligentibus, quæ à mẽbrorum natura aliena ſunt. Eodẽ modo & alteram
ſcripturam explanabimus, vbi prima dictionis ſyllaba per, ε, & γ, ſcripta eſt. nam irritare ſimile, id
ſignificare dicemus, vt ſcilicet vnuſquiſq; noſtrum humores fuſiles tales, atq; eos, qui euacuãtur,
efficere debeat. pariter autẽ & diſſimiles ſimiles reddẽdi ſunt. ſed forſan (vt nõ nulli crediderũt.)
hoc verbũ irritare per trãslationem ab animalibus in venerem concitatis dictum eſſe poterit. ita
" enim ipſe vti videtur, cum dixit in Aphoriſmis, Medicari in valde acutis, ſi turgeat, eodem die.
nã in humoribus ad exitum paratiſſimis, & ad euacuationem properãtibus in proxime dicto &
in alijs Aphoriſmis hac voce/turgere/vti videtur. Ita igitur & hoc loco, aiunt, par eſt ab eo de hu-
moribus irritare dictum eſſe, hoc eſt, ad expulſionem habiles ipſos efficere. Rurſum itaq; ab alte-
ro initio ad aliquod vtile, quoad eius fieri poteſt, orationẽ cõuertamus. poſtq̃ enim dixit/ſurſum
elata, deorſum ſoluere, & contraria itidem/elata quidem idem, quod concitata ſignificare putan-
dum eſt. vt de primo affectus exortu ipſi ſermo ſit iubenti ad contrarios locos ſtatim retrahere,
C deorſum quidẽ in his, quæ ſuperius ortum habent, ſurſum vero in his, quæ inferius. vt eadem re-
gula vtentes opem feramus, & ad differẽtes locos abducamus. Igitur ſi in pedes & crura fluctio-
nem decũbere ſenſerimus, ex cubiti venis ſanguinem minuemus, aut vomitu purgabimus. nõ, vt
quidam putant, nequaq̃ ſurſum retrahendũ eſt, licet ad inferiora prouentibus ſuccis magnus ali
quis in ipſis morbus futurus ſit. Poteſt autẽ intelligi et illud/ſurſum elata/de humoribus ſuperio-
ra petentibus, vt ea vox/elata/magis ꝓprie dicta ſit. ſententia vero & nũc eadẽ remanet. humores
nãq; ſurſum elatos, hoc eſt, ſublime petentes deorſum verſus retrahere haud recte impetũ facien
tes oportet, & cõtra decurrẽtes in oppoſitũ ducẽdi ſunt. vt in capite viriato purgatione per aluũ,
& ſectione venę cubiti vtendũ eſt. vtrũq; enim euacuat, retrahitq; deorſum. Veriſimile autẽ fue-
rit & cõtraria ab ipſo in huiuſmodi ſenſum dicta eſſe, Superius elatos & creatos affectus ad infe-
riora ſtatim ab initio retrahere cõuenit, & cõtraria his deinceps facere, quod eſt, localiter euacua-
re, vt in capite. poſteriora capitis dolentẽ recta frontis vena inciſa iuuat: quæ locale remediũ eſt.

10 *Abſceſſus veluti bubones, ſignum quidem ſunt germina habentium, tum aliorum, tum præcipue viſcerum: maligni autem ſunt hi.*

D Galeni explanatio deſideratur.

10 *† Spiritus parui, crebri: magni, rari: parui, rari: crebri, magni: extra magni, intus parui: intus magni, extra parui: hic extendens, ille vrgens: duplex intro reuocatio, vt ſuperinſpirantibus: calidus, frigidus.*

† Sentẽtia hęc diffuſæ explicatur in 3. libro de difficultate reſpirandi ca. 3.

* Spiritus autem creber phlegmonem in partibus ſupra ſeptum ſignificat, magnus vero, & longo temporis interuallo redditus delirium oſtendit. frigidus vero ſi ex naſo & ore prodierit, iam valde pernicioſus eſt.

10 *Medicatorum oſcitationum continuarum longus anhelitus eſt.*

Hunc ſermonem etiam in ſecundo de popularibus morbis volumine declarauimus.

11 *In abſtinentibus à potu & vix breuis anhelitus.*

Quemadmodum in ſecundo de popularibus morbis plurimi codices verba ita ſcripta habẽt/ in abſtinentibus à potu & vix longus anhelitus/ ita hoc loco, ſcriptum eſt/ breuis anhelitus/. ſatis autem à nobis de vtraq; lectione in commentarijs illius ſecundi libri actum eſt.

Secundum rectum & costarum dolor, & præcordiorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus eru- E 12
ptiones, & aures secundum rectum. horum plurima huiusmodi & in oculos.

In plurimis exemplaribus lectio, vt nũc scripta est, reperitur. raro autem & hanc inueneris. Se-
cundum rectum & costarum doloris, et pręcordiorum tentionis, & lienis elationis, & ex naribus
eruptionis. quã & ego lectionẽ & medicinalẽ et dilucidam approbo. nihilo minus tñ & quod ab
altera lectione significatur, idẽ est, & antea in secundo de morbis popularibus hũc sermonẽ enu-
cleauimus: hoc loco quidẽ ex abũdanti istud de auribus & de oculis additũ est, vtpote & his par-
tibus regulæ secundum rectum dicenti subiacentibus, quemadmodum & alia mẽbra, dupliciter.
interdum enim ex seipsis in alias quasdã partes materias secundum rectam regionem propellũt,
interdum vero ab alijs membris patientibus in aures aut oculos humores transmittuntur.

Vtrum igitur omnium, aut quæ quidẽ ab inferis sursum, qualia quæ, iuxta maxillas, aut etiam oculũ, aut etiam
aurẽ. quæ vero à superis deorsum non secundũ rectũ. atqui & in angina rubores, & costarũ dolores secundũ rectũ. 13

In secundo de morbis popularibus nõ est adiecta hæc pars sermonis, in qua dubitat, vtrum ex
inferioribus in superiora abscessu facto semper mẽbri rectitudo vtiliter seruetur. ex superioribus F
autem in inferiora corrumpantur, ac fiant quidam non secundum rectam regionem abscessus.
Ignotum vero est vtrum secundi de popularibus morbis libri sententię prius, an istæ scriptæ fue-
rint. neq; enim q illle secundus, iste vero sextus liber inscriptus sit, ex eo illius sententias prius scri
ptas fuisse putandũ est. in illis enim, quæ ab ipso, vt diuulgarentur, scripta sunt, rationabiliter hu-
iusmodi ordo apparet: in cõmentarijs autem non itidem. scripta nanq; ab Hippocrate in diuersis
vel chartis vel tabulis eius filium Thessalum collegisse aiunt, duosq; hos libros secundum vide-
licet, atq; sextum integrasse. non nulli & quartum addunt. primum vero atq; tertium, vt ederen-
tur, cõpositos esse constat. atq; ideo quidam dicunt, si quę in secundo libro continentur, prius, ea,
quæ in sexto, posterius scripta sunt, Hippocratem par est, cum postea abscessum in inferiora non
è regione vtiliter factum vidisset, ita præsentẽ sententiam conscripsisse: sin autẽ hoc loco dubitãs,
posterius ea, de quibus dubitauit, dijudicans constanter in secundo de morbis popularibus libro
sententiam tulit, illis potius credẽdum est. In his igitur, quæ nũc scribit/atqui & anginæ rubores,
& costarum dolores secundum rectũ/de transmutatione nõ ex costarum morbo in anginam, sed
ex angina in costarum vitium sermonẽ esse intelligendũ est. Hæc enim à superioribus in inferio-
ra fit, de qua ambigens prædixerat/quę vero à superis in inferiora, non secundum rectũ/hęc itaq; G
cum sibijpsi subintulisset, postea ea infert, quæ in sequenti oratione ita se habent.

Vel & ea, quæ infra iecur, aut supra distributa, vt quando in testes & varices. 14

Angina laborãtibus costarum dolores secũdum rectum fieri præfatus deinceps quærit, in ab-
scessibus ad inferiora corporis depulsis semp situs rectitudo seruet̃ nec'ne, quẽadmodum in pro-
ximo ante hunc sermone in dubiũ reuocauit. Sed ibi dixit/abscessus, qui ad inferiora/nunc dixit/
abscessus infra iecur/superiorũ inferiorumq; omnium corporis partiũ iecur, vt videtur, terminũ
statuens. ipsius enim conuexum transuerso septo adnexum est. quocirca & quęcunq; supra iecur
sunt, hæc eadem & supra septũ extant, cor scilicet, pulmo, & hæc ambiens pectus, adhucq; multo
magis collum & caput. reliqua omnia in inferioribus corporis esse dicũtur. Eorũ etiã, quæ supe-
rius sunt, si inter se conferantur aliqua magis supra sunt, aliqua minus. nobis vero est cõsuetudo
in oibus ita dictis quod minus supra est, infra esse dicere, vt ad superius ipso cõparantibus, quod
autẽ minus infra est, & id inferioribus comparãtes superius esse dicimus. Ac propter huiusmodi
locutionis incuriã consuetudine longinqua confirmatã nominis ambiguitas quædã atq; cõfusio
in sermonibus oritur: quã memoria complectientes, cum Hippocratem dicentẽ audiuerimus ab- H
scessus in inferioribus corporis partibus obortos meliores esse, considerare debemus secundum
quem significationis modum/inferius esse/acceperit, simulq; mẽbrorum dignitates definiemus.
Ideo nãq; vt plurimũ abscessus in superioribus excitati difficiliores sunt, quod mẽbra illa maius,
q̃ inferiora, discrimen afferunt, cum vtraq; eodem affectu vexata sunt. siue enim cerebrũ, siue gut
tur, aut gula, aut pulmo, aut pectus, aut cor inflãmata sunt, mortifera ægritudo est: membris infra
iecur inflãmatis pauci admodum pereunt, potissimũ si recta curatio adhibeatur. quinetiã iecoris
ipsius conuexum concauo longe periculosius est, & nõ nulli ipsum inter superiores corporis to-
tius partes, quẽadmodum & os ventriculi reponunt. hæc itaq; à nobis obiter dicta sint, & si non
obiter memoriæ mandanda. Reliquum vero explanationis in propositum sermonem deinceps
absoluamus. Quærere nanq; videtur Hippocrates, vtrum quæ infra iecur ex superioribus deri-
uantur, vt in testes & varices, è regione fieri melius sit, aut, licet non è regione fiant, superiorum
tamen partiũ vitijs æquè auxiliari queant. in nõ nullis planè neq; an è regione facta sint, dignosci
potest, vt q varices è regione facto abscessu furorẽ curauerint. neq; enim perspicere licet, vtrum
in dextris cerebri partibus, an in sinistris affectu oborto in furorem acti fuerint, quemadmodum
neq; si diutius tussientibus sine costarũ dolore abscessus in testiculũ fiat. atqui forsan & in his lo-
ci rectitudo

ci rectitudo

A ci rectitudo ſeruatur, & ſi vtra pulmonis aut cerebri pars affecta ſit, haud certo ſciamus. quin & atram bilem ſanguiflua quæ dicitur affectio plerunq; ſanare poteſt, neq; tunc nobis loci paſſi rectitudinem cognoſcentibus. ſanguinis quoq; ex vtero copioſum profluuium multos curare morbos omnibus in aperto eſt. ſed neq; hic an ex dextri vteri venis, an ex ſiniſtri, an ex vtroq; excretio facta ſit, agnoſcere poſſumus. In his itaq; affectibus cognitu difficilis eſt, aut omnino ignota languentis membri rectitudo. in quibus vero ipſam dignoſcere licet, & in his Hippocrates, vt videtur, conſiderandum eſſe ait, num ſemper ex abſceſſibus ad inferiora tranſmutatis meliores illi ſint, qui ſecundum rectitudinem fiunt.

15 *Conſideranda hæc, quò, & vnde, & propter quid.*

Solis'ne vltimis, an omnibus antedictis de abſceſſibus è regione, aut non è regione factis hoc ſubiunctum ſit, in incerto eſt: quod dicitur autem huiuſmodi eſt, conſiderandum eſſe inquit & locum, in quem abſceſſus decubuit. hoc enim ex ea voce / quò / ſignificatur, & membrum, ex quo & hoc ea vox / vnde / ſignificat. Præterea cauſam, propter quam abſceſſus oboritur, hoc rurſum duæ illæ dictiones / propter quid / oſtendunt. ſcire nanque oportet nunquid à natura concocto
B morbo, aut vexante humore adhuc crudo ex vno membro in alterum delapſo abſceſſus obortus ſit. poſſet item aliquis & hunc ſermonem ab antedictis ſeparans deinceps dicendorum initium facere hunc in modum.

16 *Conſideranda hæc, quò, & vnde, & propter quid venæ temporum non firmæ, neq; viriditas ſplendida.*

Dicebam & hunc in modum totum ſermonem diuidi poſſe, quemadmodum & alio quodam modo, eo videlicet, venę temporum non firmæ, neq; viriditas ſplendida, ſi ſpiritus in ipſis relinquatur, & alia deinceps. niſi enim viriditas ſplendida in oratione intericcta eſſet, multiformiter diuidi poſſet: quippe quod commentarium, non liber ſit. ſuperius enim intellexiſti de hoc. hoc autem interiecto / viriditas ſplendida / adhuc etiam magis obſcura oratio reddita eſt. alibi enim etiam ſuperius diximus, vbi hæc vox / viride / ſcripta eſt, qualis nam per ipſam color ſignificetur, non poſſe manifeſte intelligi / quemadmodum neq; ſi / chloaſma: ſcriptum ſit, vt nonnulli ſcribere conſueuerunt. videmus enim etiamnum hac tempeſtate, vt in Co ipſa Hippocratis patria, ita & in tota noſtra Aſia viridia quidem appellari olera, & arbores, & ſtirpes, veluti χλωρὰ, id eſt herbida, & pecudes Græci χλωρίζειν dicunt, quod ſignificet herbis verno tempore veſci. dicunt qui-
C dem & homines quoſdam virides, non φ herbæ ſimilem colorem habeant, ſed potius pallidum. Incertum eſt igitur vtrum Hippocrates ſubpallidum colorem viridem atq; herbaceum dixerit, quod permultis accidere conſpicitur, an herbæ coloris ſimilem, quod valde raro accidiſſe viſum eſt: igitur cum vox hæc per ſe obſcura ſit, adiecta hac dictione / ſplendida / maior adhuc obſcuritas oritur. Difficile nanq; eſt excogitare, quid nam per hæc verba ſignificare voluerit / viriditas ſplendida / atque iccirco non nulli interpretes hanc omnem obſcuritatem euitare cupientes hoc modo ſcripſerunt / neq; color ſplendidus / intelligendumq; eſſe aiunt ægrotantis natiuum colorem ſplendentem eſſe: ita quoq; & Sabinus opinatus eſt.

17 *Venæ temporum non firmatæ, neq; viriditas ſplendens, ſi ſpiritus intus relinquitur, aut tuſſis arida, non ferina in articulos decumbere. expectare autem ſecundum diſtentionum rectitudinem, quæ in ventre fiunt.*

Iam dixi & ſine prima huius ſermonis parte iſtam per ſe hunc in modum legi poſſe / ſi ſpiritus intus relinquitur / & quæ deinceps ſcripta ſunt. Spiritum vero nunc intelligemus eum, qui, quàm naturaliter conueniat, maior ſit, vt oratio in hunc modum ſe habeat, Si in morbo aliqui ſubleuati temporum venas habeant non firmatas, hoc eſt, latius diſtentas, & non genuinus color ſit, ac reli-
D qua deinceps enarrata, iſtis in articulos abſceſſus expectandus eſt. quæ ſequuntur vero huiuſmodi ſunt, primum quidem hoc / arida tuſſis /, ſecundum autem illud / non ferina /. aridam tuſſim eam, per quam nihil expuitur, appellare mos eſt. Iſtud ſanè ita in libro accurate cõpoſito conſcriptum auctorem ænigmatica locutione gaudere aperte demonſtrat. at ſibi ipſi commentarium quoddã ſcribentem nullus iure vtiq; reprehendat. multa. n. nobis ipſis per quaſdã notas ita deſignare conſueuimus. forſan igitur & nunc ſibi ipſi hæc ſcripſit Hippocrates de pluribus affectibus ſermonẽ faciens, hoc quidem loco de tuſſi arida in pulmonum & coſtarum inflammationibus. nam & hæc vox / ſpiritus / illis aſtipulatur. ſed ſuperius dicta, cum de his, quæ in facie contingunt, ſcriberet, de febribus calidis & perurentibus intelligenda ſunt. cæterum & illa de pectoris pulmonumq; affectibus dicta eſſe poſſunt. integra igiť oratio talis erit, Si diutius vnà cũ antedictis tuſſes aridæ ſint, abſceſſum in articulos expectare cõuenit, ſed cõditionẽ quandã tuſſibus obſcurã adſcribens quęſtionẽ alteram excitauit, quænã ſint ferinæ tuſſes. Nonnulli ſanè lumbricos inteſtinorum, cum ad oſtiolum ventriculi repẽtes ipſum mordeant, aridas tuſſes excitare aiũt: quod ſi re vera ita accidere compertum foret, nulla prorſus quæſtio eſſet. ſed millies abſq; vlla tuſſi lumbricos os ventriculi infeſtantes vidimus. quocirca plures explanatores ad alias interpretationes ſe cõuerterunt, qdã hanc vocem / ferinæ / de phthiſicis dictam eſſe volẽtes, qm̃ ipſorum vngues, vt ferarum, incuruantur. Nõnulli

tur: Nonnulli de maligno morbo.in iudicatorijs nanq; abscessibus,vt crudum,ita & perdurabilẽ B esse morbum oportet,concoctus enim citra abscessum solutionem nunciat.perniciosus autẽ neq; vllum iudicatorium abscessum fore promittit. At si diutius & crudus morbus perduret neq; malignus sit,tunc aliquem fore abscessum expectandum est. Quòd autem crudus vnà & malignitate carens diutius morbus perseuerare debeat, vt abscessum fore sperandum sit,manifeste ipse in libro de Præsagijs ita scribens declarauit: Quicunq; sanè lotia tenuia & cruda multum tẽporis fe- » cerint,sin alia perdurationis signa adsint, in istis abscessum ad partes intersepto inferiores expe- » ctare oportet. Erit itaq; tota oratio huiusmodi, Si aliquis pectoris,aut pulmonis morbus crudus » permaneat, nihilq; malignitatis habeat, abscessus expectandus est. q crudus sit, signum est arida tussis.nam si quid expuant,concoctionis indicium est.id autem,quod expuitur, si liquidum ac tenue sit,mediocris,si crassum,perfectæ concoctionis nota erit.Verum de his & in commentarijs librorum de ratione victus in acutis,& in libris de iudicationibus vberius disputatum est,neq; minus etiam in libello de quatuor morbi temporibus. sed quod in calce huius partis adiecit dicens/ ∴ distentionum,quæ in ventre/plurimi quidem cum antedictis copulant,nonnulli vero & per se solum,ꝓpriam habere sentẽtiam asserunt. Igitur si quidem cum antedictis coniungẽtes legerimus, sermo talis erit,cum ex antedictis abscessum fore speraueris,ventris distentiones præterea conspice:ex his enim comprehendere poteris,vtrum in dextram corporis partem,an in sinistram morbi F abscessus futurus sit.huiusmodi nanq; distentiones secundum ipsarum rectum situm abscessus fore nunciant.Quod si iterum istud per se aliquis legat,secundum earum,quæ in ventre fiunt,distẽtionum rectitudinem:sententia hæc erit: Quemadmodũ in spirabilibus instrumentis crudo morbo,& longo laborantibus abscessus fieri cernimus, ita & in ventris partibus incidere comperies. erunt autem & ipsi è regione passorum membrorum.

Ita vero se habent ex his plurimi,& valde rubentes,& naturaliter albioris modi, neq; de naribus sanguis erumpit,aut paucus erumpit. 18

Subintelligendum planè est ipsos in morbis facies valde rubicundas habere,'ac naturaliter albioris esse coloris.siquidem multi in morbis salubriter longis,cum futurus abscessus est, facie rubescunt,præcipueq; si secundum aures excitari debeat.quibus vero ita se habentibus facies valde rubescat,declarauit inquiens,huiusmodi homines albioris esse coloris. nigrioribus enim natura, & si nonnunquam sanguis in facie exuberet, non tamen euidenter apparet. at in alba corpora & in ista extrinseca, cum exiguum quippiam alterius coloris inciderit,statim omnibus conspicuum G est.hoc quidem ipsi adiectum est.Sed orationis continuitas talis fuerit. Istis valde rubentem faciẽ habentibus cum salubris ægritudo perdurat, per abscessus iudicationem fore sperandum est,nisi de naribus sanguinis profluuium redundantem sanguinem euacuatione præuertat, qui in aliquem articulum impetum facturus erat. At quibuscunq; ita habentibus vt diximus,aut nihil penitus sanguinis,aut modicum, neq; morbi magnitudine dignum effluxerit, hunc in modum abscessus eueniunt.

Atq; si quidem effusis intus relinquitur,paratus est. 19

Nisi ea coniunctio/quidem/scripta fuisset, perspicua narratio esset. nam cum dixisset faciem valde rubicundam habentibus non effuso de naribus sanguine, aut pauco effuso, abscessus excitari, merito subiunxit,si effuso aliquid relinquitur, ad abscessum morbus paratus est.At quoniã ea coniunctio/quidem/adiecta est,subintelligere præterea conuenit,sin autem intus aliquid non relinquitur, abscessus non erit. non solum autem in commentarijs, quos sibi ipsi homines conscribunt,huiusmodi locutiones inuenire licet, sed etiam in libris accurate scriptis,vt coniunctione/quidem/præposita,nihil præterea ipsi respondens subiungatur. Id autem maxime Dioscori- H dis sectatores animaduertisse nouimus. quippe qui se magis, quàm alios, grammaticæ peritos esse iactant,& veterem lectionem tuentur, quam omnes explanatores agnoscunt, & omnes codices retinent.aut si coniunctio/quidem/planè superuacua visa fuisset, ipsam expungere potius, quàm in hanc vocem/non/conuertere maluissent. Hæc enim locutio,& si non effusis intus relinquitur, paratus est, secum ipsa pugnat. hac voce/intus relinquitur/ea,quæ non in totum, sed ex parte euacuata sunt, significante:ea vero/& si non effusis/contrarium indicante,sicut & hac,copiose fluxisse.quemadmodum igitur hoc loco/intus relinquitur/dicere non conuenit,ita & nihil prorsus effluxit.nam nisi de vexante humore/intus relinqui/dictum esse,vt nonnulli voluerunt, acceperimus,(Isti enim ad morbum orationem referunt.) quod in sanguinis parcis effusionibus accidere solet,hæc pars/intus relinquitur/insinuat. effuso enim sanguine, sed non quantum satis est,imperfectæ morborum iudicationes fiunt, in quibus, istud/intus relinquitur / dicere conueniens est.

Sitis intus relicta,& oris exiccatio,& insuauitas,& inappetentia eadem ratione. 20

Quando finita febre aliqua symptomata remanent, aliquid intus relinqui morbi reliquiarum dicitur.

A dicitur. Hippocratis igitur eorum exempli causa meminit, quæ inter remanentia principatum
obtinent, sitis videlicet & oris siccitatis, & tristis sensus, & inappetentiæ. i. priuationis appetitus.
quare huiusmodi sermo id, quod in antecedente comprehensum est, enucleat, vbi aiebat, & si qui
dem effusis intus relinquatur. bifariam enim intus relinqui intelligimus, vno quidem modo hu-
morem morbi auctorem, altero autem morbosum affectum. nunc morbosi affectus intus relicti
signa explanat.

21 *Febres autem non acutæ eiusmodi sunt, sed reuersiuæ.*

Et hoc vnum ex his est, quæ ad futurorum abscessuum præsensionem faciunt. siquidem acutæ
febres cito iudicantur, & per excretionem ex toto consumuntur: non acutæ autem, quæ reuersiuę
nominantur, & diuturnæ sunt, & imperfectas solutiones habent, postea rursum exoriũtur, & per
secundam in abscessum expulsionem integre soluuntur.

22 *Quæ relinquuntur post iudicationem reciduam facere consueuerunt.*

Hic idem sermo & in secundo de morbis popularibus libro scriptus est, & post hũc alij ad eum
B vsq;, quæcunq; tertianæ naturam habent, quos supra declaratos præteribimus.

23 *Quæcunq; tertianæ naturam habent, his nox ante accessionem molesta est.*

Quasnam febres tertianæ naturam habentes intelligat, explanatũ fuit, semitertianas videlicet,
& extensas tertianas. in vno enim solo recẽtiores medici concordãt, dum prædicta vocabula enu-
cleant, in exquisitis scilicet tertianis, ꝙ intra duodecim horarũ spatiũ tertianæ exacerbatio circũ-
scribitur, reliquæ aũt horę febre vacant. de methodicorum nãq; extraneo semitertianarum nomi-
nis abusu neq; vlla menno faciẽda est. at si exquisita tertiana minorẽ, q̃ duodecim horarum acces-
sionem habet, cuius accessio quindecim horarũ spatio cõtinetur, ea tertiana simpliciter absq; vlla
adiectione vocabitur, ac si qs accuratius loq velit, tertiana non exquisita. Atqui si ipse Hippocra-
tes pronunciauit, febres quæcũq; non intermittentes tertio quoq; die vehemẽtiores euadunt, oẽs
malæ: quocũq; aũt modo intermittant, nullũ instare periculũ signũ est. oẽs tertio quoq; die exacer
batæ, in integritatẽ aũt desinẽtes discrimine vacabunt. Quòd si mẽtẽ Hippocratis sequẽtes has di
scrimine vacare dixerimus, semitertianã vero ipse non sine discrimine esse cognouit, ex intermit-
tentiũ numero febris ista non fuerit. sed febres, quarum integritatis tp̃s non breuius horis viginti
C quatuor est, oẽs simpliciter tertianæ vocabunt. quibus vero integritatis interuallum hoc tp̃e bre-
uius est, exacerbationes vero longiores, istæ protensæ tertianæ dicunt. Verum cũ quatuor oĩa in-
terualla sint, oĩno ad tria vsq; perueniunt ſm eũ, qui tertio quoq; die fit, circuitum. duo nanq; dies
duæq; noctes inter duas accessiones interponuntur in oĩbus illis, quæ tertio quoq; die exacerban
tur: raro aũt febrẽ vltra tria interualla exacerbatã, & ad integritatẽ finientẽ reperies, quã Agathini
sectatores magnam semitertianam appellare cõsueuerunt, quemadmodũ illã mediã, cuius acces-
sionis integritatisq; tp̃a æqualia sunt: minorẽ vero, cuius accessionis tp̃s breuius est. sed cui intra
quatuor & viginti horarũ spatium accessionis tp̃s cõcluditur, hanc paruam semitertianã vocant,
quare neq; tertianã, neq; protensam tertianã vnquã noiant, nã si exacta tertiana duodecim horas
non superat, has autem superans illico† {longa tertiana} est, nulla erit tertiana simpliciter, adhuc
vero magis neq; extẽsa tertiana. q̃bus haud positis neq; exactã tertianã noiare necesse fuerit. cum
nulla enim sit non exacta, adiectio hęc vana erit. Quonã igitur pacto exquisitã tertianam Hippo-
crates appellare consueuit, cũ tertianã simpliciter appellare liceret, siquidẽ ea sola tertiana est, quæ
duodecim horis breuiorem accessionẽ habet? Constat igitur hãc ab eo exq̃sitã tertianã esse voca-
tã adhucq; magis eam, quæ & alias notas à nobis in cõmẽtarijs de iudicationibus scriptas habeat,
D simpliciter vero tertianã vltra duodecim horas extẽsam accessionẽ habentẽ. ꝙ si quatuor & vigin
ti horas excesserit, tertianã longã, aut extẽsam hanc appellabimus. Quæ vero vltra tria interualla
exacerbationẽ ꝓducat, raro in vocatã integritatẽ desinere inuenietur. Verũ neq; semitertianã sta-
tim istã vocabimus, si neq; repetitiones horridas faciat, neq; altero die accessionẽ alterã sine repe-
titione habeat, hãc qdẽ semitertianã appellabimus: sed si qua febris tertio quoq; die exacerbetur,
neq; ꝑ minimũ interuallũ ita mitescat, vt in eo febricitãs ꝓpe syncerã integritatẽ esse videatur, hãc
acutã febrẽ noiabimus id ipsum, quod est, de ipsa dicentes, ꝙ videlicet tertio die exacerbatur. Sola
igitur adhuc ex his, quæ tertio die exasperantur, tritæophyes, hoc est tertianæ naturam sapiens, no
minabitur. quæ fermè in integritatem remittitur. siquis vero & alias oẽs acutas febres, quæcunq;
singulis tertijs diebus irritant, tritæophyes nominare velit, forsan & ipse non sine ratione in hanc
sententiam descendisse videbitur. non tñ quampiam ex febribus in integritatem desinentibus ab
25 Hippocrate semitertianam vocari concedemus. istæ nanq; securæ sunt, semitertiana vero pericu-
losa. inter quas tritæophyes appellatæ mediæ sunt, quas noctẽ ante accessionẽ molestã habere di-
cit. prorsus enim hoc ipsis proprium est, extensis vero tertianis non omnibus. Cæterũ vt ne mole-
stia afficiar sæpius de semitertianæ significato scribens, interrogantibusq; respondens, vnum hac
de re libellum separatim cõposui. In libris sanè aphorismorum nullam de febribus, tritæophyes

† al. parua semitertiana

quæ

quæ vocantur,mentionem Hippocrates faciens absolute dixit,Quibuscunq; iudicatio fit,his nox E
molesta,quæ ante accessionem , subsequens autem tolerabilior plerunq;:iudicationem vero , ali-
qui eam intellexerunt in qua repentina quædam atq; insignis mutatio fit,aliqui simpliciter acces-
sionem significari voluerunt.In omnibus autem fermè tertio quoq; die exacerbans febribus præ-
ter exquisitas tertianas nox ante accessionem re vera molesta esse solet. Quòd si & in exactis ter-
tianis id nonnunquam eueniat,iudicationem sequenti die futuram portendit,potissimumq; si &
reliqua futuræ iudicationis indicia consentiant.

Tusses aridæ parum irritantes in febribus ardentibus, & si non secundum proportionem siticulosi , neq; linguæ valde torrefactæ , non ferino,sed spiritu.constat autem.quando enim loquuntur,aut os hiat,tunc tussiunt.quando non loquuntur,neq; hiant,non tussiunt,hoc vero in febribus laboriosis maxime euenit. 24

Et in aphorismis de ijsdem hoc pacto scripsit , Quoscunq; diutius tusses aridæ parum irritant »
in febribus ardentibus,non admodum siticulosi sunt. id igitur/non admodum siticulosi/idem si- »
gnificat,quod non secundum proportionē siticulosi.in ardentibus nanq; febribus sine arida tussi
magnopere siriunt.q; si tussis arida accedat,siti quidem carere non possunt , sed ipsorum sitis acri-
monia retunditur.vt aliquantum planè,sed non secundum febris magnitudinem sitiant.Illud au- F
tem/parum irritantes tusses/excitari non frustra adijcitur.nam vehementes si fiant , pectoris pul-
monisq; partes calefaciunt , atq; inde febrem sitimq; adaugent. & si pusillæ tusses sint, & per lon-
giora interualla excitentur,tantisper membra commouent,dum in ipsa humiditas aliqua delaba-
tur:atq; ita euenit neq; tusses vehementer agitare,neq; febrem accēdere , humoreq; particulas ir-
rigare,ad ipsas modica tussi commotas defluente, propter quem laborantes minus siticulosi red-
dentur.siccis autem tussibus ex aliqua etiam morbi malignitate nascētibus , quam deinceps qua-
lis nam sit,dicam:eas ab his,de quibus nunc loquitur , distinguens ait,non ferino , sed spiritu.aliq
vero non simpliciter ipsum omnem malignitatem ferinum vocare arbitrantur , sed alij quidem
phthisim , quoniam curuescentibus vnguibus , feris , quantum ad hoc attinet, similes esse viden-
tur,alij vero pulmonum vlcus therioma proprie vocari contendunt. alij vero , cum in os ventri-
culi lumbrici ascenderint,tunc ipsos tusses excitare aiunt,neq; tamen ratione hoc,neq; experien-
tia demonstrare possunt. ferinum igitur satius est malignū intelligere siue ex capite humore de-
stillante,siue ex alicuius spirabilium viscerum vlcere , siue ex aliquo in ijsdem orto abscessu , siue
ob ea,quæ vocantur empyemata,tussiant , aliæ vero tusses sunt ab eis diuersæ * quæ
malignæ non sunt,aut ex instrumentorum spirabilium intemperie,aut faucium,arteriæ'ue asperi G
tate obortæ , nonnunquam etiam ex alimentis potionibus'ue exasperantibus , aliàs vero & ex
ambientis aeris qualitate cōcitatæ.in aphorismis enim ipse scripsit, Si vero aquilonia constitutio »
fuerit,tusses,fauces,ventres duri,difficultates vrinæ,horridi dolores costarū,pectorum.aer nanq; »
admodum frigidus inspiratus interdum faucium asperæq; arteriæ locos exasperat atq; refrigerat,
nonnunquam & toti pulmoni pectoriq; intemperiem affert , sæpius vero & ambo hæc contin-
gunt,modiceq; ex his arida tussicula vexantur.Quòd hæc ita se habeāt, signum est ipsos cum spi-
ritum attrahunt, ad tussim prouocari,cum multus subito aer ipsis loquentibus & oscitantibus,&
ore spiritum ducentibus intrauerit.sed cum per nares attrahunt , & aerem extrinsecum quispiam
in ædibus ipsorum calefecerit,tunc aut omnino parum,aut nequaquam tussiunt. quo circa & ob
nares quidam panniculum ponentes ita inspirant exacerbari tussim experti,cum aer externus fri
gidus multus subito membris prius refrigeratis atq; exasperatis obuius fiat,maxime autem labo-
riosis febribus id accidere inquit.Quas autem laboriosas febres vocet,ignotum est,num eas,quæ
ex vehementibus motionibus accenduntur , an eas , quæ sponte lassitudinis sensum inferentes
exoriuntur.Huiusmodi sanè differētias nullus ferè aut nostræ tempestatis medicus , aut antiquus
obseruat , etsi in exemplum Hippocratis diligentiam habeant : quam imitari eos deceret,qui ve- H
ritatem ipsam propter se,non gloriæ aut lucri causa consequi student. Ego vero quod dictum est,
experientia examinare satius esse animaduerti.laboriosis quidem febribus ab extrinsecis lassitu-
dinibus ortis huiusmodi tussiculas accidere conspexi,alijs vero non omnino. quin & ipsis febri-
bus ab extrinsecis lassitudinibus ortis non simpliciter , sed per gelu,aut vehementem æstum,&
maxime in via puluerulenta laborantibus.quamobrem & ex accidente quodam potius,quàm ex
laborioso affectu tussire mihi videbātur.nam propterea q; faucium loci ob gelu (vt dixi.) aut pul-
uerem,aut immodicam ariditatem ipsis ab aere circūfuso genitam exasperati sint,ad hæc etiam
propter ipsorum instrumentorum intemperiem isti tussi diuexantur.siquidem & propter intem
periem tusses existere alibi didicistis.

Nihil negligere,nihil temere. 25

Id qdem & ipsum per se dictū & scriptū nullo alio ex prædictis,aut ex subsequētibus indiget,
vt intelligatur,aut ipsi fides adhibeatur. hoc vero loco valde apposite post antedicta hæc sentētia
collocata est.huiusmodi nanq; præcepta plerisq; exigua, vilia, nulloq; pretio digna videntur,atq;
propterea ab ipsis contemnuntur,vt neq; ratione,neq; experientia harum rerum naturam con-
templentur.

A templentur. Quemadmodum vero ꝙ nihil negligere oporteat, prædictus sermo exemplum est
ita etiam ꝙ nihil temere, nihil inconsiderate affirmandũ sit, vt ego ipse in locutione, quæ ante hãc
est, & in alijs omnibus feci. neq; id in Hippocratis solum scriptis, sed & in alijs omnibus antiquo-
rum libris obseruo, vt non temere quæ quisq; ipsorum dixerit, approbem, sed experientia & ratio
ne verum'ne, an falsum sit, quod scripserunt, examino. At, qui se vnius sectæ veluti aut seruos aut
libertinos addixerunt, simulatq; ab eo scriptum aliquod inuenerunt, inconsiderate ac temere cre-
dunt. vt in hoc dicto maxime, in laboriosis febribus aridas tusses excitari, neq; in quibus laborio-
sis id fieret, quæsiuerunt. nunquid ab fatigationibus & extrinsecis laboribus, an & citra hæc eun-
* al. tussis dem affectum habentibus, neq; vtrum simpliciter, an ex accidenti lassitudo ipsis euenerit. Quod
vero in his, id etiam in alijs infinitis contingere sciatis & ipsis qui libros conscripserunt, & ijs, qui
eos explanauerunt, & adhuc multo magis illis medicis, qui quotidie in ciuitatibus circũcursant
sola irrationabili exercitatione vtentes. multa enim isti vt exigua despiciunt nescientes multis in
terdum exiguis coniunctis vnam ex ipsis summam haud contemnendam integrari, temereq; ali-
cuius viri scriptis assentiunt, cui ipse seipsum vnusquisq; seruum tradiderit. Sin autem quis id non
fecerit, at alio planè modo ei nõnunq̃ quod primo cogitationis apprehensu verisimile visum fue-
B rit, absq; longioris temporis & per se & vnà cum alijs contemplatione assentiens, rem raro visam
perinde ac si plerunq; aut assidue conspiceretur, temere celebrat. Atqui sectarum dissidia hinc
maxime orta esse par est hominibus sapientię opinionem affectantibus sibiq; nimium tribuenti-
bus, quæ verisimilia visa fuerint non sæpius vnà cum multis considerata vera esse credentibus.
Quemadmodum vero nunc de significatiuo præcepto exẽpli loco sermonem fecimus, ita quoq;
in curatiuis nullum eorum, quæ pusilla esse videantur, spernendum est, neq; temere atq; inconsi-
derate dictis ipsorum facultatibus credendum, vt in libris de arte curandi percepimus.

26 *Per adiectionem contraria adhibere, & interquiescere.*

Curatiuum consilium atq; salubre hoc tibi appellare licet, Hippocratemq; illud, quod prius di-
xerat, nihil negligere, & nihil temere, in hoc sermone veluti in exemplo declarare. consuetudines
7 igitur, vt rem pusillam nonnulli medicorum despiciunt, nullam ab ipsis indicationem, quæ me-
delam commutet, fieri arbitrantes. At alij non contemnunt quidem, à prauis vero consuetudini-
bus quosdam ad contrarias subito traducere conantes non modico errore tenentur. quandoqui-
dem neq; ipsas negligere, neq; subito traducere cõuenit, sed paulatim, & ipsos interquiescere per-
C mittendo. Bifariam autem verbum/interquiescere/intelligere possumus, vno quidem modo, vt
non solum in contrariam consuetudinẽ paulatim aliquos transferamus, sed & antequam vniuer-
sa mutatio facta sit, inter mutandum quiescamus, vt quando ex ocio ad exercitationes conuerti-
mus, primum quidem à breuissimis incipiemus, atq; paulatim has adaugebimus, deinde nõnunq̃
vnum, vel etiam duos ociosos dies interponemus: Altero modo hæc vox/interquiescere/intelli-
genda est, tanq̃ illi verbo/adhibere/contraria sit, vt in quos, quę prius haud inerat, cõsuetudinem
inducere volumus, ipsam paulatim inducamus. à quibus vero prius visitatam tollere, paulatim
rursum & istos quiescere, hoc est, desinere iubeamus.

27 *Posteriora capitis dolentem in fronte recta vena incisa iuuit.*

Veteres explanatores hoc verbum/iuuit/in tempore præterito scriptum agnoscunt, dicuntq;
in aphorismis/iuuat/in præsenti tempore scriptum esse, antiquo magistro in eo volumine cõmu-
nem sententiam pronunciante. hoc autem loco eum ad propriæ memoriæ præsidium de vno
quodam/iuuit/scripsisse, vt postea, cum in multis hoc remedium expertum esset, ipsum in vniuer-
sum promulgare auderet. constat item remedium hoc locale esse, & ad contraria reuulsiuum. re-
D ctam autem in fronte venam & ante dissectionem euidenter conspicere licet. istam vero vnà cum
ijs, quæ vtrinq; adiacent, confluentem esse dissectio ostendit. haud bene igitur quidam hanc vo-
cem/recta/de incisione dictam esse autumant, neq; enim propter sectionis figuram, sed propter
sanguinis effusionem dolentibus vtilitas affertur.

28 *Exceptiones præcordiorum, ex qualibus & aliæ, & viscerum inflammationum, qualia possunt, siue ex iecore Lien, & contraria. & quæcunq; huiusmodi.*

Non solum ex qualibus & aliæ scriptum inuenimus, sed etiam ex qualibus qualia alterant, &
ex qualibus qualia faciunt. ac primam quidem lectionẽ veteres explanatores agnoscunt, & Ruf-
fus: hanc vero, ex qualibus qualia alterant, Sabini, Dioscoridisq; sectatores. Lyci autem discipuli,
ex qualibus qualia faciunt, legunt. sed antiquæ lectionis sentẽtia cõmune quoddam edocet, aliæ
vero priuatum. de exceptionibus enim solum, quæ in præcordijs fiunt, non de omnibus, loquun-
tur. satius est autem, vbi fieri potest, verumq; est, arbitrari Hippocratem commune potius, quàm
priuatum documentum tradere. Communis itaq; sermo talis est, Exceptiones autem considera-
re conuenit, & in præcordijs, & in alijs omnibus membris ortas, ex quibus affectibus & locis,
in quos affectus & locos fiant, vt in iecore ac liene. ipse enim istorum exempli causa meminit,

nobis

nobis scientibus ex liene in iecur exceptiones periculosas esse,discrimine autem vacare, potiusq; E
vtiles esse, quæcunq; morborum transumptiones ab iecore in lienem fiunt. omnia vero, quæ ad
abscessus pertinent,& quos natura sola per se,quosq; nos aut soli,aut vnà cum ipsa moliri consue
uimus, & in libro de succis & in secundo de morbis popularibus superius explanauimus. aliæ
quoq; lectiones sunt præter eas,quas in hoc,& in alijs multis locis ascripsi.sed ego ab initio statim
me paucas explanationes lectionesq; memoraturum esse promisi,ne huiusce libri multa fierent
commentaria.

Reuellere, si, quò non oportet, vergat. sin autē quò oportet, his oportet aperire, quemadmodum singula vergunt. 29

Aliàs & hæc didicisti, ducenda planè esse quò vergunt per conuenientes regiones: auertenda
autem atq; reuellenda,quæ non bene vergant.aperire autem dixit nunc,non vt in abscessibus di- ∴
cere consueuimus,pro eo,quod est scalpro diuidere,sed in cõmuniori significato accipit, sub quo
& recludere continetur, & venas nobis sanguifluas & venas nasi atq; vteri,cum per hæc itinera
euacuamus,recludentibus,& fistulas aliquas satis longo tempore vsitatas, sed aliqua de causa ob-
structas.& aliquo per aures cerebri purgamenta eijcere solito, si repente euacuatio supressa sit,ac
proinde vertigo oculorumq; tenebræ superuenerint,si ad aures materiam per aperientia medica- F
menta incitemus,statim hominem subleuatum nouerimus.

Latæ pustulæ non admodum pruriginosæ,quales Simon hyeme habebat,qui cum ad ignem inungeretur,aut cal- 30
da lauaretur,iuuabatur, vomitus non iuuabant,puto,si quis calida fomenta adhibuisset, vtilitatem percepisset.

Vt de tuberculis dicebamus,quæcunq; ex calido humore nascuntur, celeris videlicet ea iudi-
cationis esse ac minime lata:ex frigido vero,lata atq; diuturna: eadem ratione & de pustulis disse-
rendum est,neq; enim toto genere,sed humoris ipsas generantis qualitate à tuberculis differunt.
egerminant autem natura corporis altiores sedes repurgante vt nõnunquam per excretionem,
ita & per depositionem ad cutaneas partes.Subtiliores siquidē dilutioresq; succos extenuans na-
tura dissoluit: crassioribus autem cuti,sed potius pelliculæ, epidermis quæ vocatur,vtpote den-
siori inhærescentibus pustulæ exoriuntur. idq; plus illis incidit,quicunq; densiore ac duriore cu-
te sunt, difficilis est enim per ipsam pinguiorum tenaciorumq; succorum transitus.In hunc mo-
dum igitur & Simoni hyeme latas pustulas effloruisse narrat, quo tempore corpus lauationibus
vso atq; prope ignem perunctio insigniter calefactum fuit.alio tempore autem succi,id genus pu-
stularum auctores interius latitabant.deinde inquit ipsum nullum ex vomitibus fructum perce- G
pisse. vtrum vero ipse Hippocrates an alius vomitionibus vti consuleret, non declarauit,verum
neq; id scire nobis necesse est.tantum illud nouisse satis sit succos ad cutem vergentes per eam
esse euacuandos: nam iterum ad interna corporis reuulsio ipsis valde longinqua est,vt per ven-
trem,aut vomitum euacuentur.Sed forsan me dicere putabis nunquam purgatione per ventrem
in talibus vtendum esse.ego vero non id dico.nam in libris de arte curandi,in quibus corporibus
permulta humorum copia est,ijs vtiles esse purgationes didicisti: priusquam enim ita redundan-
tem materiam, aut venæ scissione, aut purgatione quis eduxerit, si calidis fomentis vtens ipsam
discutere conetur,plus attrahet,quàm per cutem euacuabit.sed cuti inhærentium succorum cura-
tio prorsum per fotus & calida medicamenta præstatur.ac præcipue si latæ pustulæ fuerint. signũ
est enim earum succum non calidum, non tenuem, sed admodum crassum ac frigidum esse.Iam
vero & tuberculorum superius notitiam habuistis, quòd videlicet in acutum gracilescetia,& veluti
turgentia calidorum succorum germina sunt,contra sese habentia, frigidorum. ipsa vero turgere
ex pruritu atq; dolore dignoscere licet.moderate enim calida pruritus solum excitant, sed vehe-
mentius calefacientia statim mordent atq; contristant.

H
Quæcunq; concoqui opus est,occludi conuenit,contraria vero exiccare,atq; aperire. 31

Et de his sæpius nostram sententiam audiuistis, & maxime vbi de maturantibus medicamen-
tis locuti sumus, non oportere scilicet eorum facultatem discussoriam esse, sed retentoriam atq;
inhæsoriam,à Græcis emplasticam appellatam.hæc enim impediunt,retinent, atq; occludunt in-
situm calidum,ipsum difflari non permittentia,ab hoc vero excrementa concoquuntur.cæterum
nolite rursum putare me omnia cruda,nullumq; pus habentia ita curari dicere.nonnulla enim ex
his ab emplasticis istis medicamentis putrefiunt aut propter humorum ipsa creantium prauitatē,
aut ob affecti membri imbecillitatem ingenitum calorem ita pusillum ægrumq; habentis,vt neq;
humorum in ipsum delapsorum concoctionem aggrediatur.Porrò in horum curatione scarifica-
tionibus altissimis cutem rescindimus, & plerunq; vsque ad profundum in multis affecti
membri partibus dissecamus,medicaminibusq; siccantissimis vtimur. huiusmodi nanq; inflam-
mationibus gangræna impendet, ab ipsis deuicto iam,ac ferè penitus extincto calore ingenito.
In quibus igitur inflammationibus, aut omnino quibus in tumoribus innatum calidum, non vt
extinguatur funditusq; aboleatur periculum subit, atque ideo remedio adhibito vincere humo-
res potest, ad id genus vitia medicamentis emplasticis vtimur, quæ per hæc verba manifeste de-
claraui t

A clarauit inquiens, Quæcunq; concoqui opus est. at quæ ad id deuenerunt, vt mox in gangrænam casura sint, & quæ iam computrescunt, statim neq; concoctionem postulant. Iccirco alia quidem (vt dixi.) euacuationibus per scarificationes & incisiones, medicamentisq; valẽtissimis curamus: alia vero iam putrescentia recidimus atq; perurimus. rectè itaq; adiecit, contraria vero exiccare ac aperire, hoc est, suppuratione non egentia. opus est enim in non suppurantibus omnes exitus recludere, affectaq; mẽbra atefacere. Ex his itaq; patet non rectè à quibusdam sciptũ esse, quęcũq; * concoqui opus est, iacere oportet, hoc est, iacentia quiescere. præter id enim φ exiguum quoddã est, ac manifestum, vt accurate de ipso Hippocratem scribere opus non esset, & oppositio ipsa declarat, quæ non verbo/iacere/, sed voci/occlusa esse/respondet. occlusis nanq; & obstructis contraria sunt quæ digeruntur atq; siccantur. Huic sermoni quidam sequẽtem copulant, & maxime qui post hunc vocem hanc/quemadmodum/scriptam esse volũt, vt tota oratio ita se habeat, Quæcũq; concoqui opus est, occludi conuenit, contraria vero exiccare atq; aperire. Quemadmodum oculis rhyade laborantibus, si aliter videtur conducere, in fauces retrahere conuenit. Atqui quod hæc verba docent prædicto simile non est. siccare enim & aperire aliud est quàm retrahere. quomodo igitur cum prædixerit, contraria exiccare oportet & aperire, poterit exempli loco de oculis fluxio B ne vexatis dicere, retrahere in fauces?

32 *Oculis rhyade laborantibus, si aliter videtur conducere, in fauces retrahere conuenit. Et vbi eructatio confert, & quæcunq; alia eiusmodi.*

Auxiliorum reuellentium hæc vna quædam species est, ipso nobis consulente diuturnas oculorum fluctiones traducere, ad fauces videlicet per acria medicamenta retrahentibus, quibus palatum inungere, vtq; gargarizent, iubere conueniet, si nihil ex hoc peius effecturi sumus. nam in quibus suspicamur, ne forte in asperam arteriam & pulmones fluctio diuertat, tunc ab huiusmodi reuulsione cauemus. Quemadmodum igitur hoc loco cõsuluit, ita & in alijs te animaduertere iubet, ne quod ex mẽbris, ad quæ materiam retrahis, magni nocumenti discrimen adeat. Aliqui vero de oculis vitio, quod rhyas vocatur, laborantibus ab ipso sermonem hunc habitum esse aiũt, quemadmodum & Lycus voluit, qui longam orationem contexens ab oculis in palatũ vsq; meatum quendam pertinere dicit. illorum excrementa per hanc semitam euacuantem. hunc meatum autem prope maiorem angulum situm esse, ac morbum eum, rhyada quem nominant, tribus modis suboriri, aut foramine quodã modo clauso, aut obstructo, aut multo excremento in oculo col- C lecto, adeo vt effundatur nequeunte meatu ob naturalem angustiam ipsum totum cõtinere. alio item modo cum cicatrix in angulo effecta meatum obcæcauerit. quã & post encanthidum vocatarum. i. carunculę anguli maioris oculorum adauctę excisionem, & aliter vlcerato loco obduci ait. hanc insanabilem esse, alias vero curabiles nobis ad fauces materiam retrahentibus. Illud autem/ & vbi eructatio confert/adiectum est, Hippocrate per notas quasdã sibi ipsi conscribente. φ enim vbi eructatio conducit, ibi ructus citate conuenit, satis constat, quibus autem cõducat, non dixit. sed neq; in oculis rhyade laborantibus quicquam huic simile est, propterea & sine ordine interpositum obscuritatem peperit. ad oculos enim rhyade vexatos reuulsiuum auxilium scripsit. Hæc autem verba/& vbi eructatio confert/aut de oculis rhyade tentatis dicta esse conuenit, (sed nihil ad ipsorum medicationem eructatio cõferre videtur,) aut alterius esse orationis initiũ. propterea & nonnulli coacti sunt ipsa à superius dictis separantes alteram locutionem hunc in modum instituere, {Et vbi eructatio confert, & quæcunq; alia eiusmodi transitus aperiri.} verum neq; item hæc, quæ subijciuntur/vt nares, & alia, quibus opus est/& reliqua, isti locutioni respondere, ac propria esse videntur. Itaq; quicunq; Hippocratem istud solum per se sibi ipsi notasse aiunt, vbi eructatio confert, ipsum iubere putant, vt interdum ructus mouendos esse consulamus. hosq; il- D lis, quorum venter inflatus est, conuenire affirmant, atq; illis potissimum, in quibus flatuosus spiritus per inferna exhalare non potest. quinetiam & os ventriculi infirmum per eructationes, tanquam per propriam exercitationem corroborari aiunt, eructationesq; citare consulunt non per medicamina solum, sed etiam ipsum assidue ructare studentem, cum quamlibet exiguum spiritũ in ore ventriculi sentiat. At Sabinus ex vasculo angusti oris bibentem ructus mouere iubet. Alij vero flatuosi spiritus expulsiones vndecunq; fanè, & vtcunq; fiant, eructationem ipsum appellasse contendunt. secundum quorum sentẽtiam tussis, sternutatio, singultus, crepitus, atq; per omne corpus spiritus difflationes eructationes vocabuntur. nonnulli autem & omnẽ excretionem non spiritus modo, verum etiam aliquotum humidorum eructationem appellatam esse dicunt poetæ verba in testimonium recitantes, vbi inquit, erũctante mari foras: hancq; vitiosam explanandi viam aperiunt. nam si à poetis raro & quodam poetico modo dicta vt proprie accepta quis interpretetur, etiam omnia dilucide narrata peruertere poterit.

* al. eructato

33 *Transitus aperiri, vt nares, & alia, quibus opus est, & vt conuenit, & qualia, & qua, & quando, & quantum oportet, vt sudores, & alia planè omnia.*

Id per se quidem memoratu dignum est, conducit enim omnes superuacuorum excretorios meatus

meatus aperiri.& cum superioribus verbis coniungi potest,duplicem sic vtilitatem præbens,pro B
priam quidem in oculis rhyade morbo vexatis, communem vero omnium, in quibus retrahere,
aut deriuare conuenit.nam si reuulsione quidem opus sit,ipsam autem facere vereamur,deriuare
sanguinem,ac totum corpus inanire conuenit,sed quæ deinceps scripta sunt,plerunq; iam ab ipso
in omni euacuatione commoda esse didicimus. Decet enim,cum euacuatio requiritur,non sim-
pliciter ad ipsam accedere,sed prius definientem,qua ratione facienda sit, & quæ debeat esse eua-
cuanda materia,per quam regionem,quo tẽpore,& qua mensura. nunc vero etiam reminiscẽtiæ
causa de singulis breuiter agamus.Istud quidem,vt conuenit,tale quoddam significat, Transitus
recludendi sunt,non simpliciter quidem , ac vtcunq; , sed vt conuenit.id vero modum significat,
quo euacuationes facimus,vt in his quæ in ventre sunt,per clysterem,per glandulam,per subdu-
cens medicamẽtum,& in horum singulis per quædam certa.nam & clysteres,& glandulæ , & sub
ducentia vocata medicamenta multiformiter componuntur . Ea igitur particula/conuenit/tale
quiddam significat.hæc vero/qualia/euacuandorum qualitatem innuit,hoc est,nunquid aquosa
& tenuia euacuare melius sit , an pituitosum succum , an biliosum , an melancholicum,& horum
num aliquos,an & simul omnes.Ea vox/qua/partem corporis,per quam euacuare oporteat, indi
cat. Et si nanq; per inferiora faciẽdam esse euacuationem cognoscamus,nihilo minus per quam F
ex inferioribus partibus facienda sit,definire opus est.propterea & quidã loco huius vocis/qua/
vbi scripserunt,per quam partem significantes,vtrum per vesicam,an aluum,an vterum.item per
superiora vtrum per nares,aut os.est quædam ẽt per omne corpus euacuatio,& quæ per sudores,
& quæ per latentem vocatam transpirationem. Ea vox/quando/euidenter tp̃s, quo sit euacuan-
dum,declarat , vtrum scilicet ab initio ante morbi concoctionem, quando,vt ipse inquit,materia
turget, & natura animalia regẽs ad humorum excretionem festinat . an post vexantium humorũ
concoctionem.nam & hoc ipse,quẽadmodum & prius dictum,in aphorismis docuit. illud vero/
& quantum conuenit/in calce sermonis dictum materiæ euacuandæ quantitatem ostendit,quam
sibi proponere,contemplariq; medicum decet.deinde loco exempli illud ponitur,vt sudores.quã
uis enim ægrotantibus conducere sudor videatur , attamen & ipse modo eget. immodicus enim
vires debilitat. cum in sudoribus vero excessus multitudinis noxius sit,multo sané magis in his,
quæ euomuntur,aut deijciuntur,aut per sanguifluas venas,aut vterum euacuantur.

*In ingentibus malis facies si sit optima, signum optimum , in paruis autem contraria bonæ significationi signifi-
cans, malum.* 34
G

Et istorum verborum secũdam partem ex istius libri explanatoribus alius aliter scribit, at si qs
ipsis articulum/huic/addiderit,omnis quæstio tolletur , hunc in modum/in paruis autem contra-
ria significans τῇ εὐσημίῃ,hoc est bonæ significationi malum/vt & integra oratio talis sit, In ingen
tibus malis,siue affectibus , siue symptomatis , si sit facies optima,hoc est naturali similis,bonum
est signum:in paruis vero,rursum & hic affectibus,aut symptomatis intellige, si facies fuerit signi
ficans contraria prædictæ bonæ significationi , malũm aliquod significabit . Nonnulli quidem
palàm,tanquam ab initio lectio articulum/huic/haberet,ita explanauerunt,nõ edocentes,verera
exemplaria eum articulum bonæ significationi adiectum non habere, fortasse primo libri scripto
re decepto. Alij non solum aliter scripserũt , sed etiam absurdam explanationem commenti sunt.
Ego vero , vt ab initio dixi , cauens ne longius commentaria producerem,multa minus recte di-
cta silentio præterire decreui. Satis nanq; congruens explanationis propositum mihi esse vide-
tur,si & vera quis in ipsa,& ad veteris mentem edoceat.quemadmodum & nunc facienti à loqua
citate discedere licet.nam si in magnis affectibus pro eorum magnitudine facies collapsa non sit,
optimum signum est, in paruis autem è contrario malum quoddam significat : licet igitur & his,
sicui placeant,vti. ego vero ad veterem lectionem , & ab omnibus alijs explanatoribus conces- H
sam me recipiam.

Apud magnum vbi mulier post heroi arquato superueniente. 35

Siue superioris locutionis finis est,hæc particula/Apud magnum vbi/,aut loci alicuius index,
illis quærendum relinquam,qui medicinalia prætereuntes,vt grammatici quàm medici interpre
tari maluerunt.satis est enim de his vocibus/apud magnum/illud tm̃ dixisse,quod veteres inter-
pretes dixerunt,aut theatrum,aut odion,id est locum,vbi poemata recitabantur,aut gymnasium
heroum,aut domũ aliquã,aut quodlibet aliud huiusmodi ab hac voce magnum significari.trãs-
gressum autem deinceps ad artis opera illa considerare vtile est:quòd post Heroi,aut post Mene-
lai(quidam enim ita scribũt.) ægrotus ille iaceret,nihil quicquam vtilitatis habet: quemadmodũ
neq; quod deinceps dictum est/arquato superueniente/,& si quàm maxime ipsi Hippocrati ad
reminiscentiam vtile foret fortasse quidẽ prædictorum . forte vero & ipsum per se,affectus enim
aut coloris arquati mulieri superuenientis memoriam reuocat. Et hoc loco apud veteres expla-
natores,& in vetustis codicibus verba hæc deleta sunt. secundum alios quosdam etiam interpre- ∴
tes his vocibus/arquato superueniente/,hæc adiecta est/permansit/,quẽadmodum & apud quos-

dam alios

A dam alios cum negatione/non permansit/.nonnulli vero & hanc vocem/ipsi/apponunt.sed istud quidem in locutione differentiam, non in sententia facit.at priora sententiam in contrarium mutant,nam cum arquatum affectum aut colorem altera lectio permansisse significet: altera nō permansisse affirmat.per se igitur præsens sermo scriptus neq; si,permansit,dicat,neq; si,nō permansit,quicquam vtilitatis nobis afferre potest,quo modo ægrotaret,aut quo modo affecta esset,ignorantibus.at si supra scriptis annectatur,prorsum superuacuus est.satis est enim solum hoc dictum esse/arquato superueniente/hoc exemplo eorum,quę circa faciem apparent,posito,tanquam alia exigua esse,si sola dicta forent,viderentur. at ipse contrarium significauit. quoniam valde à naturali statu mutatus est.quod.n.infertur, hoc me testari docebit, ad quod alias præsentis sermonis explanationes dimittentem transire iam tempus est.fortassis enim & ea,quæ nunc dicta sunt,pręter nostrum propositum longiora fuerunt.cum prætermittere decreuerim quæcunq; legentibus ipsa adolescentibus nihil ad artem profutura sunt. neq; enim ad sophisticam facultatem, quam prorsus odio persequor,eos præparare constituo,sed ad artis opera in præsagiendo atq; curando, in quibus etiam me semper exercui.

36 B *Qui apud Timenei neptem,iste nigro viridiq; colore suffusus.*

Si ad ea,quæ de facie dicta sunt,& hoc quis referet,aliquod vtile percipiet,ac si loco exempli dictum sit, par est enim & hunc, cum alia essent exigua, corpore à naturali statu longe permutato, propter id solum aut mortuum esse,aut in mortis discrimine versatum. quod si μελάγχλωρος scriptum sit,pro eo,quod est μελάγχροος, hoc est,nigræ cutis, vt in quibusdam codicibus reperimus,adhuc etiam magis solus iste color magnam quandam noxam significare videbitur,quāuis alia in ægrotante exigua forent.

37 *In Perintho seminis speciem referens,tale quòd iudicatoriū,& abdominum talia,quòd mictus seruant.quoniam neq; flatu multo,neq; stercore multo tenaci deiecto euacuabatur.neq; enim magna erant præcordia, brassicam septimo die comedit adhuc ægre spirans,partes circa abdomē purgatæ sunt,recte spirās effectus est,uēter ipsi expulit.*

Non præsentis sermonis initium, sed prioris finem has voces/in Perintho/Sabini sectatores esse censent.hunc enim sermonem cōmunem,illum priuatum esse dicunt.cōsueuisse autem Hippocratem priuatis sermonibus aut locorum,aut ægrotantium nomina adijcere:atqui præsens sermo quod in parte sit,ex his constat,quæ ipse Hippocrates subdens ait,quod neq; multo flatu,neq; sterco-
C re multo tenaci deiecto euacuabatur.multa vero in voluminibus de morbis popularibus in quibusdam particulatim visa scripta sunt,vniuersalibus autem præceptis aut perpetuo, aut plerunq; veris subiecta sunt:sic igitur & nunc gonoides,hoc est seminis speciem referens, siue lotium,siue stercus eiectum in Perintho iudicatorium apparuit.vtrum paucis, an multis,an vni istud acciderit nō est ex ipsius Hippocratis verbis definitum.sed verisimilius est istud ea tempestate,qua hæc Hippocrates scribebat,in multos crassans apparuisse.quando enim aliquod in vno quopiam fieri scribit,aut locum ciuitatis,in quo hominem iacentem vidit,aut ætatem,aut nomen apponit.ciuitatum autem nomine proprio meminisse in illis narrationibus solitus est,in quibus multos eadē passos conspicatus est. hoc vero, quantum ad artis opera pertinet, non multum refert.& hoc/in Perintho/cum quibus velit, quispiam coniungito.at seminis speciem referens lotium,vel etiam stercus fuerit sanè iudicatorium, quando humor à Praxagora vitreus nominatus euacuatus est. Sed hoc,& abdominum talia,ad antedictum sanè referri debet,talia enim ad alterum referri dicūtur.nihil autem de abdominibus prædictum est.fortassis igitur cum primum exemplar ex Hippocratis commentarijs describeretur,aliquod huiusmodi scriptum omissum fuit,aut ipse sibi ipsi hoc, quod ad primum ægrotum referatur memoriæ causa scripsit, de quo id solum prædixe-
D rat. Qui apud Timenei neptem, iste nigræ cutis erat.verum non nulli propter hanc ambiguitatem sic sanè duplicem lectionem explanabant, quod iudicatorium,& abdominum, perinde, ac si ita scriptum esset, seminis speciem referens vrina, quod iudicatoria est, & ab affectibus abdominis extrahi oportet.iterumq; ab alio initio, talia quod mictus sanant, vt intelligamus talia,quæ in abdomine fiunt. atq; huius rei testimonium deinceps scripsit, quod neq; multo flatu,neq; stercore multo tenaci deiecto euacuabatur,hoc est,nullo alio effecto,quod abdominis tumorem dissoluere posset,per sola seminis similia lotia morbus iudicatus est. forsan enim tale quoddam abdomen erat, quale in præsagiorum libro ipse per hæc verba narrauit, Ex præcordijs dolores & tumores,si recentes sint,& absq; inflammatione,soluit rugitus in præcordijs ortus,& maxime quidem cū stercore & lotio egressus:si vero ipse non transgressus sit, iuuat saltem & in inferiores partes descendens.neq; enim phlegmonem aut aliquod aliud ipsa etiam contumacius in iecore, aut intestinis, aut ventriculo conflatum seminis simile lotium solum redditum discutere potuisset.propterea igitur ipse intulit/neq; enim magna erant præcordia/,quoniam si magna fuissent, non vtiq; per vrinæ semini similis excretionem dissolui atque attenuari potuissent. Cæterum quoniam quod subditur, cum ita prædictis non admodum concordare videtur, ideirco nonnulli ab alio initio ipsum legebant,hanc vocem οὗ/cum spiritu crasso scribentes,& articulū masculinū genitiui casus

facientes, tanquam eiusmodi oratio esset. Cuius enim hominis magna erant præcordia, brassicam septimo die comedit adhuc ægre spirans. postquam vero abdomen purgatum est, recte spirans fuit, hoc est, bene spirans, & naturaliter spiritum ducens. non scripsit tamen vtrum ducens aluum brassica subsidio fuit, an digestionis ratione. Sed quidam hanc vocem/recte respirans/explanauerunt, orthopnoicon vocatum difficilis spirationis modũ ab ipsa significari dicẽtes. In obscuris.n. sermonibus quicquid libuerit quisq; dicere potest, nullam insignem vtilitatem nobis ex illis percipientibus, in quibus neq; certam Hippocratis mentem, sed explanatorum perdiscere licet. E

De sanguine ichoroide, quòd in pauidis talis, aut in vigilantibus, & siue malus, siue bonus. 38

Non simpliciter tenuem & aqueum sanguinem ab ipso ichoroidea vocari suspicandum est, sed eum, qui venenosa aliqua & maligna facultate præditus sit. in secundo nanq; de morbis popularibus ipse scripsit, Et sub cute ichores creabantur, inclusi autem calescebant, & pruritum excitabant. deinde pustulæ, vt ambustis, exurgebant, & sub cute vri se putabant. Constat igitur, vt ex ichoribus haud exigua symptomata oriri dicat. Plato etiam in Timæo per hanc vocem/ichores/ tale quiddam significat hæc inquiens, Ichor autem sanguinis quidem serum, mitis: nigræ vero bilis, sed acris, serus. Ichoroides itaq; sanguis vocatur in seipso prauam ac tenuem humiditatem continens, non aqueam & morsu carentem, sed mordacem & erodentem. Dicente autem Platone, Ichor vero sanguinis quidem serum, mitis: nigræ vero bilis, sed acris, serus, nobis declaratum est, quemadmodum in lacte serosa quædam humiditas est, veluti colamentum & circũfluitans crassiorem eius partem: eodem sanè modo in omnibus succis & humoribus serosum quendam ac tenuem liquorem reperiri. different autem inter se secundum eorum scilicet humorum naturas, quorũ serum esse dicetur. & erit infestissimũ atræ bilis serum, minus infestum flauæ, minus item, quàm hoc, pituitæ, sed omnium mitissimum est sanguinis serum & ichor. nihil enim in præsentia referet hoc aut illo modo dicere. Verum quoniam bifariam sanguinem appellamus interdum eum à nuper dictis humoribus distinguentes, interdum à superante omnes in vasculis succos sanguinem vocantes: ichoroides sanguis nunc in secunda significatione accipiendus est, quemadmodum & omnes medici in venæ sectione dicere assolent, interdum serosum, interdum melancholicum, aut pituitosum, aut biliosum, nonnunquam & naturalem sanguinem effluxisse dicentes, omnino quidem pauidos, hoc est cum terrore perturbatos. præterea etiam vigiles ichoroides sanguis efficiet. quod si vitiosi alicuius succi non modo sanguinis serum in sanguinarijs vasculis contineatur, & deliria, & phrenitidas, & furores pariet. sed hoc loco sanguinei seri meminisse videtur quoddam sibi ipsi memoriæ subsidium scribens, timiditatem quidem pituitæ serum facere par est, non tamen vigiliam, aut perturbationem, aut animi motum cum terrore. torpor ipsi & frigus inest solum, non mordacitas atq; malignitas. nisi forte & ipsa planè vitiata acida aut salsa euaserit. Sed illud profecto quæsitu dignum est, quod ipse inquit, & siue malus, siue bonus. nam si quis absolute malum esse ichoroidea sanguinem asserat, recte dicere videbitur. omnis.n. sanguis ita dictus naturali comparatur. At si quispiam aliorum succorum ichoribus sanguineum comparans non prauum eum aut bonum esse dicat, iste quoq; verum dicere haud iniuria putabitur. plerunq; autem & nostræ tempestatis homines, & antiqui minus malum bonum nominare, aut optimum, aut laudabile, aut aliquod huiusmodi consueuerunt, & præsertim cum magnus quidam excessus fuerit valde praui ab eo, quod modicè à naturali conditione discesserit. Quare & ichoroides sanguis quærente Hippocrate malus'ne an bonus sit, possumus nos ita ferre sententiam: optimo quidem sanguini comparatus, malus est, alijs vero omnibus, quibus alterius cuiusdam vitiosi succi ichor admistus fuerit, longe melior & optabilior, atq; iccirco bonus est. F G

Quibus lienis est decliuis, pedes, & manus, & genua calida, nasus & aures frigidæ semper, num propter hoc, quòd tenuis sanguis? num & natura talem isti habent? H 39

Quòd decliuis lienis deorsum vergens dicitur, & ex ipsa voce discere licet. vtrum autem ob ipsius tumores in partibus inferioribus excitatos, an cum in ipsas inferiores corporis partes vitiosos in se contentos humores depellit, iccirco decliuem lienem appellauit, hoc non item ex voce hac percipi potest. possumus quidem, quantum ad rerum naturam pertinet, secundum vtrunq; dictum modum, decliuem lienem ab ipso vocatum esse intelligere. pedes enim inquit, & manus, & genua calida, nasus autem, & aures frigidæ. genua quidem & pedes in decliui liene calida apparere rationabile est. quemadmodum & nares & aures frigidas, manus autem in decliui morbo calidas esse nulla ratio demonstrat. potius enim quispiam ipsas inter superiores partes collocauerit, sin minus, at saltem neq; inter inferiores. Quòd igitur aures & nasus frigidi sint, inferiores vero partes calidæ, causam speculans Hippocrates inquit, vtrum propterea, quod tenuem habent sanguinem, cum lienes decliues sunt? aliqui vero non lienibus opponi istud aiunt, num & natura talem isti habẽt? sed illi, quod postea scriptum est, totumq; sermonem ita constituunt, Num & natura talem isti habent, vt empyematis? Considerandum igitur deinceps exquisitius de ipso erit, non empyematis istis prædictis ita scribentes copulant: sed qui hoc deinceps scriptorum initium

esse

A esse volunt, hanc vocem/vt/auferunt, ac talem orationem faciunt, Empyematis terminus suppuraturis ventres perturbantur, suppuraturorum indicium ventris perturbationem statuentes, nõ de oĩbus autem suppurantibus, sed de his solis, quę per intestinorũ excretionem erumpunt, signũ hoc scribit Hippocrates. Quòd vero sine præfinitione, de quibus intelligat, narrationem fecerit, nihil mirum, si eius, quod à principio dictum est, meminerimus, ipsum videlicet sibi ipsi hæc, vt materiam quandam ad libros conficiẽdos perscribere. solum enim ad eorum, quæ significare sibi ipsi vult, reminiscentiam pertinet in scriptura propositum, istud scilicet, ventres perturbãtur, ipso dicẽte ventres in huiusmodi empyematis perturbari, quæ cum eruptura sunt, ichor quidã tenuis ex pure prius exudat, à quo intestina demorsa conturbationem ventri inferunt, hoc est, morsus, & assiduas excernendi cupiditates. aliqui vero & hanc lectionem agnoscunt.

40 *Empyematis vmbilicus terminus, quibus suppuraturis ventres turbantur.*

Volens breuibus docere, quod in præsagiorum libro clare dictum fuit, Minime vero quæ infra vmbilicum, in suppurationem vertuntur: at quibus erupturum est empyema, ventres prius conturbantur. verum & aliter multis modis scribunt, ac diuidunt non hæc solum verba, sed etiam B alia plurima huiusce libri explanatores, vt quis ad artis opera festinans multum retardetur, ac nõnulli id facere videntur, quod Timon per similitudinem dixit, quid vis, pauca caro, ossa multa. Quidam autem & sequentem sermonem, cuius initium est, lienis durus, non superius, cum præsenti coniungunt, vt de lienis differentijs oratio ipsi habita sit, transeuntes igitur ad ipsum differentias istas videamus, aliquid enim vtilitatis habent.

41 *Lienis durus non superius, inferius teres, latus, crassus, longus, tenuis.*

Tumorum lienis præter naturam differentias in his verbis scripsit sibi ipsi fortasse designans, qm̃ decliuis lienis paulo ante meminerat. prima igitur differentia huiusmodi lienis est, cum durus fuerit, sed non superius manifestum est ꝙ in ima parte durus est. secunda vero ex his, quas in propositis verbis recensuit, differentia iterum ipsorum decliuium lienum propria est. istorum enim decliuium lienum cõmune cum sit, superiores partes non duras habere, sed imas, aliquis teres est, aliquis latus, aliquis in longitudinem excreuit, aut cum tumore præter naturam, aut sine eo solũ longitudinis incrementum habens, priorem quidem differentiam innuit dicens/crassus, longus/ secundam vero cum dixit/longus, tenuis/. nam cum vox hæc/longus/bis ab Hippocrate, vt quis C conijcere potest, scripta foret, alteram exemplaris scriptores ademerunt, talemq; sermonem, qualem nuper ante scripsi, reddiderunt. Rationi autem consentaneũ est ipsum primæ differentiæ meminisse, vbi inquit/lienis durus non superius/hoc est, ab ima parte durus, quemadmodum & decliuis est. deinde rursum ipsius quatuor differentias enumerauit, vnam, per quam teres est, secundam, per quã latus. quibus ambabus cõmune est in longitudinem protensum non esse lienẽ. duas reliquas differentias ponit, vnã quidem longi & crassi lienis, alteram longi & tenuis. Cum bis. n. vt dixi, hæc vox/longus/scripta esset, par est eum qui ex veteribus codicibus descripsit, hanc vt superuacuam omisisse. vetus quidem lectio talis est, in qua vocem hanc/longus/ab Hippocrate bis positam, semel à libri scriptore fuisse descriptam ego contendo. forsan autem, & si ab ipso Hippocrate semel inter has voces/crassus & tenuis/scripta esset, à communi sensu intelligi posset, & cum prædicta & cum sequenti coniungi. nam & multa id genus alia apud veteres reperiũtur. Verum explanatores ego demiratus sum hæc verba multis modis alium aliter transcribentes. siquis enim prorsum à veteri lectiõe discedere audeat, aliqua verisimili de causa id facere debet, sicut ego nũc rationabile esse dixi, cum dictio hæc/longus/bis scripta foret, alteram esse omissam. Quòd huiusmodi autem lectionem omnes veteres explanatores agnoscant, & Zeuxis locupletissimus testis D est. ipse nanq; Glauciam vtpote male præsentia verba interpretatum, nihil, quantum ad lectionẽ pertinet, reprehendit, quãuis & ista locutio ipsi ambigua videatur. sed quòd dictis negationes addiderit, vitio vertit, & proposita verba enucleare nequeuntem omnibus prædictis negationes adiecisse inquit, perinde ac si ita scripsisset Hippocrates, inferius teres, non latus, non crassus, non longus, non tenuis. Glaucias nanq; lienem omnia hæc vitia suscipere non posse arbitrabatur, quę vnà consistere minime valerent. tanq̃ in vno homine omnia hæc intelligenda esse necesse foret, & non ipsorum deinceps differentias memoriæ causa Hippocrates persecutus esset, vt antea difficilis spirationis & febrium, ita & nunc tumorum præter naturam in decliuibus lienibus: ꝙ si affirmatiue dictis negationes addere licet, hoc modo aliquis omnia placita deprauabit, nullamq; veterum sententiam stabilem conseruabit.

42 *Minus capitis grauedine laborantibus.*

Nihil aliud intelligere possumus, q̃ ꝙ vitia lieni accidere dicta minus capitis grauedine laborantibus eueniunt. huius vero causam & Rufus & Sabinus dicunt, quia sanguis per grauedinem repurgatur. propterea. n. putant nihil in lienem descendere. At satius fuerit ad communem rationem, non ad priuatam hæc verba redigere. perrarum. n. est in omni corpore duo aliqua membra

æqualiter esse debilia.nam in plurimis vnum planè eiusmodi esse deprehenditur, in quod seu ple E
nitudo,seu vitiosi humores in corpore contracti sunt,omnia superuacua feruntur:vnum autem si
hæc præoccupauerit,reliqua membra in sanitate permanent. Non solum itaq; capitis grauedine
affectis,sed etiam aliquam spirabilium partium,aut secundum renes,& iecur,& ventriculum in-
firmam naturaliter habentibus,eã magis,q̃ lienẽ vitijs obnoxiã esse reperies.hoc vero cõmune cũ
sit,& vniuersale,propriũ eorũ,quæ nũc dicunẽ,aliquis adijciat,in qbus pituitosa humiditas,aut
tenuis & aquosa colligiẽ,quales profecto & illi sunt,qui capitis grauedine vexantur,istis haud ita
sæpe p̃ter naturã tumores, qui ex crassis melancholicisq; humoribus cõstant,in liene procreari.

Circa ægrotantem administratio,& de morbo interrogationes, quæ narrat,qualia, vt accipiendi sermones,quæ 43
ad ægrotantem,quæ ad astantes,quæ ad externos.

Proprium dicendorum nomen inuenit œconomiam.i.administrationẽ inquiens.neq;.n.vt in
alijs ferè oĩbus libris,aut affectuum notitias,aut curationes,aut futurorũ præsensiones scripsit,ita
& in p̃senti fecit. sed quo quis modo medicinalibus,quæ didicit,p̃ceptis cõmode vteretur,in p-
posito sermone declarat,non ipsa singula,sed cõmunia tm̃ capita describens, atq; inter hæc primo
de interrogationibus,qbus medicus scilicet ægrotantem interrogat,mentionem facit:secundo de F
laborantis sermonibus.multa.n.laborãtes dicere cõsueuerunt, quæ dicẽtis mentẽ patefacere pos-
sunt,vt,nisi prius ipsum nouerimus,ex his,quæ narrauerit,quale nã sit ipsius ingeniũ,percipien-
tes ita nos ipsi accõmodare sciamus. Nã si prudentẽ hominẽ hunc p̃terea non timidũ esse cogno-
ueris, vera ipsi dicere conaberis, nihil eorũ,quæ in morbo futura sunt, subtrahens,neq; dissimu-
lans:at si stultum atq; timidum,oĩa ea,qbus ipse meliori aĩo futurus sit,dicito,neq; tñ magnopere
mentiaris: q̃ si interdũ ob extremam laborantis formidinem ipsi certã salutem polliceri coactus
fueris,egressus saltem eius curã habentibus vera dicito. Ipsis quoq; laborãtibus, & si vehementer
timidis ne, vt aperte mentientes faciunt,salutẽ polliceri tentato,nisi illud addideris in primis,sani
tatem qdem affuturã oĩa ipso recte agente,& medicorum præceptis obtemperante.ita.n.neq; ille
animum despondebit,& tu plerunq; vera retuleris.nam plurimi periculosi morbi ægrotos medi-
cis morem haud gerẽtes necant. q̃nquidem perpauci admodum alioqui prorsus mortiferi sunt,si
neq; medicus erret,neq; ęgrotus,neq; ministri, neq; aliud quicq̃ extrinsecum fortuito noxium in-
cidat.quicunq;.n.in periculosis morbis plus,q̃ deceat,ægrotantes hilares & bonæ spei plenos red
dunt,in multo maiorem conijciunt tristitiam sequẽtibus diebus,cũ aut in peius morbus cecidisse
videtur,aut vltra medicorũ p̄missionẽ p̄ducitur.quinetiã plures hoĩes cõnsi,p̄inde ac si sine p̄icu- G
lo ægrotent,medicis non obtẽperant. itaq; laborãtis ingeniũ prius,cũ recte valebat expertos scire
melius est. At si nũc primũ ipsi occurrimus,de eius locutione qualisnã sit p̄cipiemus:ex his vero,
quæ p̃scimus aliqd ad morbũ vtile inuenire licet.nã si natura modestus audacter r̃ndet,prudẽs itẽ
natura in loquendo amẽs deprehẽdiẽ,hinc eius mentẽ læsam esse nobis indicabiẽ.quẽadmodum
etiã si sobrius & cogitabundus,aut p̄uigil,& natura loquax,in locutiõibus atq; r̃nsionibus tardus
torpensq; appareat.itẽ ex ipsa voce aliqd de morbo cõiectura deprehendi potest.qdã.n.vix vocẽ
ędunt,aliqui raucam & acutam ipso morbi tp̃e, nõnulli balbi ac blæsi sunt,hæc singula quid signi
ficent,alibi didicisti. Ex his planè medicus aliqd ad ægroti notitiã pertinens elicere potent,qualis
videlicet sit eius mens atq; mores,& ipsius morbi quæ species sit. Rursum vero ipse & ægroto &
astantibus qualis in arte medica sit ex ipsis interrogationibus demonstrabit.nam quispiam in acu
to morbo nasum acuminatum,oculos cauos,temporaq; subsidentia intuitus interrogat,num eua
cuatio aliqua ipsi acciderit, aut vigilia & mœror, num ciborum abstinentia, & lassitudo magna,
sin autem faciẽ minime contabuisse inspexerit,sciscitabitur, num aliqua ex vsitatis excretionibus
suppressa sit, num præter morem ociose, & in nimia satietate vixerit. poterit item & de frigore,
æstu,nimio vini potu,& id genus alijs oĩbus apposite percunctari,vt in hoc ipso primũ ab astanti H
bus laudetur. Etenim si p̃terita & ægrotãti astantibusq; præscita medicus interrogando vestiget,
statim ipsum admirantur.quemadmodum cõtra dãnare solent,q̃n aliqua his,quæ facta sunt,con-
traria perquisiuit. verũ etiam si eorũ aliqua,quæ ægrotis acciderunt, priusquam ab ipsis audiuit,
in media locutione in interrogando ac respondendo ipse forte dixerit, magnam sui admirationẽ
concitat. Hæc sanè oĩa à nobis alibi tradita sunt.& hoc loco,vt dictum est,hæc sola primaq; capita
recensente Hippocrate, nos quoq; secundum primam quandam diuisionẽ ipsa narrauimus.q̃ si
oĩa singulatim dicere voluero & in prognostica explanationes, & de iudicationibus commenta-
ria huc transferre coactus fuero. Sed præterea ad œconomiam vsumq; conducunt quædam ab
Herodoto scripta in libro,quem ipse medicum inscripsit,à nobis vero, & vbi de præsagiendo ser-
monem fecimus,dicta sunt. Igitur rursum ab initio orationis nostræ capita repetentes ad aliquod
eorum,quæ primo scripta sunt,transeamus. Quemadmodum in vita oĩa opportuna possidere,ve
stes dico,vasa,seruos, iumenta,& alias pecudes,ædes item,frumentum,legumina,tragemata,vi-
num,oleum,aliaq; id genus omnia, ab eorum conuenienti vsu, quẽ œconomiam vocant, longe
differt.sic & in medicina artem discere, & ijs,quæ quis didicit,apposite vti haud idem est.vt ipse
in tempore interrogare & dicere sciat,in tẽpore aliquid ab ægrotãte,aut eius familiaribus audire,

ipsosq;

A ipsosq; edocere, vt ad seruitia vtilissimi sint, & exterius incidentium rationem habere, quæ à medicis & ægroti domesticis negliguntur. inter quæ maxime vtilia sunt, quæ ad decubitus pertinēt, vel ad ædes prorsus malas, vel ad cubicula, in quibus ægroti iacent, propter odorem tetrum, aut aerem calidum, seu frigidum valde, aut situ & putredine vitiatum. præterea molestiæ ac vexationibus, quæ à vicinis, aut his, qui in publicis vijs versantur, exhibentur, medicum prospicere conuenit, ac de his omnibus cum familiaribus amicisq; ægrotantis differere. hæc est enim atq; huiusmodi circa laborantes vocata œconomia, id est administratio.

44 *Quoniam in calidiore firmiorum in dextris & nigri iccirco & exterius venæ, & longe biliosiores:*

Hoc quoq; loco id, quod maxime totum sermonem continuat, omissum esse nihil mirum esto. neq; enim liber iste compositio est, vt diuulgetur, ędita, sed apparatus quidam, vel annotationes, quales nobis ipsis conficere solemus. nam si integer liber esset, ita sanè inchoans, vt in aphorismis, scripsisset, & quæ consequuntur, adiecisset: fœtus masculi quidem in dextris vteri partibus consistentes magis inueniuntur, fœminæ in altero eius sinu, sinistro videlicet. Decens enim est in calidiore vteri parte calidiorem fœtum coalescere. calidior est autem masculus, vt ipsius venarum ma-
B gnitudo & color indicat. nigriores enim plerunq; viri mulieribus sunt. Ita nanq;, si exactum opus scripsisset Hippocrates, quale est de fracturis, de articulis, de pręsagijs, atq; id genus alia, locutione vsus fuisset. quoniam vero, vt dixi, hæc sibi ipsi annotauit, iccirco oratiōis caput omissum est ipso non significante de masculis in vtero hæc dicta esse. Marem sanè in dextra vteri parte concipi & alij vetustissimi viri testati sunt. Parmenides enim ita inquit, in dextris quidem pueros, sinistris vero puellas: At Empedocles sic. In calidiore enim parte terræ masculus fuit. & nigri iccirco & viriliores viri, & hirsuti magis. At opinionem de maris temperatura vt calidiore veram esse exquisite in commentarijs de temperamentis explicauimus. nunc vero, vt sæpius repetiuimus, Hippocratica placita, nisi obiter, ratione confirmare non decreuimus, sed eius tantum verba interpretari. Verum & hanc lectionem non nulli recentiores explanatorès immutare ausi sunt, hanc dictionem firmiorum, in hanc firmius conuertentes. istis nanq; râtionabile* esse videtur dextram partem vteri, vt calidiorem, ita & firmiorem esse debere. Similiter enim quantum ad firmitudinem pertinet, se se habere videtur, atq; ideo scribendum esse aiunt, quoniam in calidioribus firmius in dextris, & nigri. hoc significantibus verbis, in calidiore vuluæ sinu conceptum esse firmius, quod idem significat, ac valentius & robustius, quādoquidem & calidius est natura. de veritate autem

* al. irrationabile

C huiusce placiti, in præsentia (vt dixi,) non est tempus differendi. Cæterum quoniam nonnulli aduersus dicentes omnes dextras partes sinistris ob iecoris situm calidiores esse ac valentiores, contradicentes, inquiunt, at à sinistris cor ponitur, neq; dexter oculus plus quàm sinister cernere, neq; dextra auris audire, aut dextrum crus ambulare cognoscitur, sed in dextra manu solum id verisimile esse videtur. Iccirco pauca in istos dicentur: maxima nanq; demonstratio, quòd plurimi mares in dextra parte concipiantur, illud est, quod ex animalium dissectione conspicitur, duos quidem sinus habente vtero per ceruicēm ambobus communem copulatos, mares sanè plerunq; in dextro, fœminæ vero in sinistro concipi deprehenduntur. Quare satius erat huiusce rei sensui apparentis causam explorare, & non veritatem subuertere causæ ignoratiōe conari. Sed vos & causam in libro de dissecandi arte didicistis, ad dextram vteri partem per renes sanguinem repurgatum, ad sinistram vero immundum adhuc atq; serosum descendere intuiti, cor etiam in medio pectore non in sinistris collocatum esse vidistis: in hac autem parte quidam ipsum magis reponi haud iniuria crediderunt, quoniam pulsus hoc in loco percipitur nempe sinistro cordis ventriculo sese in ipso commouente.

45 D *Concretum est, constitutum est, cuius motum est, inquinatum est, & tardius augetur, & pluri tempore.*

Crebrius dixi hoc in libro mille esse lectionum modos, propter obscuritatem alijs aliter ipsas concinnantibus, vt cuiq; explanatio verisimilis fore visa fuerit. Sed ego veteres lectiones præpono, & si minime verisimiles esse videantur, maioremq; legentibus ambiguitatem præbeant. ob id enim ipsum quispiam eas ita dictatas fuisse credat. quoniā, licet sit explanatio dubia, nihilo minus inter vetustissimos explanatores de his conuenit, sin ipsas autem mutare ausi essent, in clariorem locutionem permutassent, vt ipsa interpretatiò verisimilior foret. propositis igitur verbis ita nunc in antiquis codicibus scriptis, & vetustis explanatoribus huiusmodi lectionem agnoscētibus plurimi recentiorum hanc vocem inquinatum est exemerunt. aliqui vero ei voci motum est, eam tardius addiderunt, vt locutio eiusmodi sit. Concretum est, constitutum est citius, motum tardius augetur. Item alij has voces & propter hoc sermoni præposuerunt, vt talis sermo fiat, Et propter hoc concretum est, constitutum est. sententia quidem in omnibus his lectionibus haud ita multum diuersa est. Volunt enim interpretes marem, quàm fœminam citius concrescere, atque constitui, eo quòd calidior sit, atq; ob hoc idem ipsum citius moueri aiunt. quin etiam inter omnes ferè medicos marem quàm fœminam non solum figurari, sed etiam moueri citius constat. de his autem & in libro de natura pueri aperte narratum est, quemadmodum & apud

Dioclem in voluminibus de mulierum morbis. Ruffus autem solum Apolloniatem Diogenem E in contrariam abire sententiam inquit in secundo de natura volumine. Sed liber ille in manus nostras non venit. Quinetiam & ipsæ vterum gerentes, mares & citius moueri incipere, & pluribus, validioribusq; morbis agitari apparere testantur. Dicitur autem in propositis verbis, quòd citius concretus est, & constitutus est, hoc est, compactus & firmus factus est. Postea vero mas, quàm fœmina, tardius crescit: incrementum autem, vtrum id, quod in vtero solum fit, an quod à partu, dicat, in obscuro est. sed illud verum est, quòd & à partu fœmina cum velocius adolescit, tum prius incrementum in ipsa finitur. quòd celerius augescat, corporis mollitudo in causa est. eiusmodi nanq; corpora in tres distantias, longum scilicet, profundum, ac latum exporrecta facile incrementum suscipiunt. Verum quòd incrementum in ipsis prius, quàm in maribus desinat ac finem habeat, non amplius ob corporis mollitudinem, sed propter imbecillitatem id accidit. facultas est enim in animantibus naturalis, quæ ipsorum incrementi effectrix est. propter quam imbecilliorem quidem plus augescunt, sed citius crescere ob eius imbecillitatem desinunt. Siquidem igitur ipse Hippocrates hanc vocem/inquinatus est/scripsisset, tale quiddam significare videretur, quale & in secundo de morbis vulgaribus, vbi ait, Secundum aurem sinistram tumor, postero autem die & secundum dextram, minor vero iste, & complanabantur hæc, & inquinata sunt, & non suppurauerunt. nam à celeri motu transmutationeq; desinens ac refrigeratum ita nominauit. F

Quoniam solidus factus est, & biliosior, & sanguinosior, iste calidior est locus animali. 46

Propter hoc inquit marem solidiorem, biliosiorem, & sanguinis pleniorem creatum esse, quoniam locus, in quo gignitur, eiusmodi est. dicit autem dextrum vteri sinum. Hæc quoq; verba alius aliter scribit: omnes tamen eandem sententiam seruant. quandoquidem & accurate nimis, quænam sit vera Hippocratis lectio, inquirere superuacuum est. melius est enim non hoc speculari, sed an id, quod dicitur, verum sit. veritas autem, vt diximus, per dissectiones exploratur, maribus plerunq; in dextra vteri parte conceptis. causa quoq;, quod hæc pars calidior sit, tradita est & ipsa, per dissectionem cognita.

GALENI IN SEXTVM DE MORBIS POPVLARIBVS HIPPOCRATIS LIBRVM SERMO TERTIVS. G

Cutis raritas, ventris densitas, cutis colligatio, carnium incrementum, ventris torpor, omnium confusio, vasculorum immunditia, cerebri consumptio, ideo & caluities, instrumentorum attritio. 1

Non nulli hanc à medicis dignoscendorum enumerationem esse putant, sed potius quædam res inter se iunctæ coniugatim dictæ esse videntur. Prima autem coniugatio dicta est, vbi inquit, cutis raritas, ventris densitas. nonnulli enim propterea ventrem densum, hoc est, suppressum & astrictum habent, quoniam per cutem euacuantur multa. sicut contra alteri per superficiem ægre difflabiles multam vrinam faciũt, ventremq; exonerant. Item altera deinceps coniugatio scripta est, cutis colligatio, carnium incrementum. vnde innuitur cutis coitionem adstrictionemq; immodici carnium incrementi plerunq; causam esse. Tertia huic proxima coniugatio per hęc verba scripta est, ventris torpor, omnium confusio. torporem autem intelligemus in concoquendis cibis ventriculi infirmitatem omnium planè corporis affectuum causam esse. Sed quod deinceps dictum est, vasculorum immunditia, H potest quidem & cum modo dicta coniugatione coniungi. quod enim in ventriculo male concoctum est, plerunq; vasorum immunditiæ causa fit. potest vero etiam præterquam quòd cum ventris torpore coniungatur, & de venarum deprauata concoctione intelligi. vt, quemadmodum ventriculi non rectè cedens concoctio multa in toto animali confundit, sic & in venis non ad bonum finem perducta primum in ipsis immunditiam contrahit, hoc est, vitiosorum succorum copiam, deinde & magnam noxam affert. Quare quod est inter hanc clausulam/ventris torpor/, & hanc/vasculorum immunditia/commune ambabus est, quod ipse appellauit, omnium confusionem. Quod deinceps autem dictum est/cerebri consumptio, ideo & caluities/mihi quidẽ istud significare videtur, cum cerebrum seipso longe minus euadit (istud vero ipsum naturaliter siccius habentibus euenit.) tunc ab ossibus superiacentibus recedit, quæ ab artis dissectoriæ professoribus græco nomine bregmata vocantur, Latini sinciput dicunt. Hæc duo sunt vtrunq; rectis quatuor lineis circũscriptum, vna quidẽ per suturam in longum porrectã vtriq; ossi cõmunẽ, posterius aũt lambdalis suturæ lateribus, anterius verò coronariæ vocatæ, vtraq; aũt parte squamosis cõmissuris. verum ab alijs caluariæ partibus potissimum quidem cerebrum non admodũ recedit. quòd si & quandoq; recesserit, at saltem ob carnes ossibus subiectas haud prorsum cutis

humiditas

A humiditas exarescit. quocirca neq; crines defluunt. quandoquidem in commentarijs de temperaturis habuistis neq; ex præhumida cute, neq; ex valde arida pilos enasci. Capitis sanè cutis pueris, mulieribus, & eunuchis humida est, sed caluis immodice arida. cerebrum quidem in iuuenibus, molle cum sit atq; humidum, caluariam tangere, omnemq; interiorem inanitatem complere, in senibus vero siccescens subsidensq; ab ea distare sæpius in animalium dissectionibus conspexistis. At nunc Hippocratis decretorum ostensiones afferre, nisi obiter, non est propositum, sed obscura verba illustrare, simulq; per capita interdum causas adijcere demonstrata placita consequentes. Consumptionem autem cerebri, hoc est, perfectum interitum, vt ipsum in totum absumptum sit, neq; cogitari posse in viuo animali fieri omnibus in confesso est. Quamobrem si id non sit, hoc superest intelligendum consumptionem cerebri, comminutionem esse, quàm ex siccitate in caluescentibus fieri diximus. vt sincipitis ossa alijs fistulosiora & molliora ac super incübentia ob cerebri defectum exarescant, cum ad ipsa vsq; non pertineat, neq; ea attingere possit. subsidet enim in suamq; ipsius basim depressum cadit. consequenter igitur ossibus istis resiccatis, & ipsis obtenta cutis inarescit, atq; ipsi sensui valde sicca in caluis apparet, vt rationali demonstratione non egeat. Quando igitur valde cerebrum exaruit, vt quibusdam in extrema senecta

B contingit, tunc & neruorum exortus inarescere necesse est. quare neq; perinde, vt prius, videre licet, neq; audire, neq; aliud quicquam per sensus & voluntarios motus valenter perficere. sed oïa istarum actionum instrumëta, per quæ illę fiebant prius, exoluta, infirma, atq; debilia redduntur. quod par est ipsum instrumentorum attritionem appellasse per translationem à vestibus attritis & vasis appellationem accipientem. & hæc enim post diuturnos vsus se ipsis aridiora euasisse cernuntur, quando ipsa attrita esse dicimus. Quidam sanè hæc scripta coniugatim intelligere nequaquam volentes, & singula prædictorum separatim accipientes, hisce verbis Hippocratem consulere aiunt, vt ipsorum facultates consideremus, vt statim cutis raritas, (prima enim hęc scripta est.) cognoscere quid valeat, conuenire aiunt, vt ipsam, cum vsus postulat, faciamus, cumq; opus non

« fuerit, amoueamus. scriptum est igitur, inquiunt, & in libro de alimento, raritas corporis ad

« difflationem. quibus plus adimitur, salubriores, quibus vero minus, morbosiores. Sed his repu-

« gnat quod inter hæc scriptum est, ventris densitas, cutis colligatio, si quidem erat rerum medico scitu vtilium enumeratio. quinetiam & quod post hæc ita scriptum est, ventris torpor, omnium confusio, ipsum omnia ea scribere indicat, quę in vnum natura coire apta sunt: & non simpliciter qui sint in corpore affectus geniti, quos cognoscere opus sit. istud enim omnium confusio, nõ est

C affectus vllius, sed malorum ex affectu prauo nascentium indicatorium.

2 *Detractio cursibus, luctationibus, quiete, multis ambulationibus, velocibus, omibus elixa maza, plerunq; panis paucas.*

Euacuationis nomë de solis liquidis dicitur, Detractionis, de solidis quidem magis, interdum vero & de liquidis, nempe modo dicta liquidorum solidorumq; minutioni communia sunt. cum sine purgatione, aut sanguinis euacuatione ipsam facere in sanis scilicet voluerimus. ægrotum enim nullus cursibus & luctationibus curauerit. nam his alijsq; similibus exercitationum genus commune est, ad discorum, telorumq; iactus amplificatum, item ad saltus, halteras, armatorum certamina, & ad omnia vitæ munia, præsertim quæcunq; in agri cultura exercent arantes, metentes, ac fodientes. Omnes igitur exercitationes & carnium, & adipis, & succorum abundantiam minuunt. vnum autem corpus omnibus istis vti non potest, sed secundum habitus, & ætates, & vires, & consuetudinem singulis idoneam exercitationem inuenire conuenit, vt in libris de tuenda sanitate didicistis. nunc enim ex Hippocratis voluminum explanatione medicinæ præcepta non discitis, cum hæc prius ordinate in proprijs libris habueritis, in quibus

D omnibus & ipsius placita cum demonstratione cognouistis, & placitis consentanea singulatim omnia habuistis. Cæterum vos dictorum ab ipso seriem assequi studentes hæc me vobis commentaria conficere etsi nolentem rogatum voluistis. obscuri nanq; sermones scientificam explanationem non admittunt. nunc itaq; statim hac voce deinceps scripta, quiete, aperte cognoscere non licet, quid per ipsam Hippocrates significare voluerit, sed quemadmodum in alijs obscuris locutionibus, ita & in ista per coniecturas agere opus est. vt hoc isti, illud alij verisimilius videatur, quemadmodum & visum est, & alius aliter quietem interpretatur. potest enim & de cessationibus, quæ exercitationibus interponuntur, dicta esse. sicut in aphorismis dixit, Cum in-

« ceperit lassari, quietem agere statim lassitudinem tollit. potest etiam & de cessationibus per integros interiectos dies futuris intelligi. potest autem & integram quietem aliquibus corpori-

« bus consulere. nam si ipse ita dixit, Motus roborat, ocium tabefacit, posset sanè & ociosa vita corpus attenuare: ita enim quibusdam ab exercitationibus ad ocium traductis euenire conspeximus. sed certas conditiones statuere opus est, quinã sint, q istis extenuandi causa indigeant, neq; enim abundantium humorum euacuatione opus est. nunquam enim id præstare ocium potest. Iure itaq; nonnulli de carniũ detractione sermonem ipsi nunc esse aiunt: non de humorũ inanitione, vt in plenitudine, & aquosis habitibus fit. potest quidem de ambobus ipso sermonem faciente,

ciente, omnium auxiliorum enumeratio esse, & quæ vtriq; detractioni communia sunt, & quæ alteri ipsarum propria. potest autem & post exercitationes quietem scripsisse, de singulorum dierum exercitationibus quieteq; ipsis succedente sermonem faciens, ne exercitati cibaria (vt moris est,) illico assumant, in corpore adhuc ab exercitatione calorem seruantes: sed postquam exacte refrigerati sunt. nam & hoc in libris salubribus & ab alijs & ab Erasistrato recte dictum didicistis. Quare & ex hoc constat multum coniecturæ in dictorum ob breuitatem obscurorum explanationibus inesse. præterea cum verba, vt lubet, scribere licet, longe sanè obscurior veteris sententia redditur. Nunc quidem in proposito sermone aliqui scribunt/quiete multa/neq; vetustis codicibus, neq; illis, qui primum volumen hoc interpretati sunt, huiusmodi lectionem agnoscentibus. siquis vero hanc nos explanare cogat, quietem post exercitationes multam agi ipsum præcipere dicemus. verum hæc omittenda est: & ab omnibus concessam lectionem declarantes, vt ambulationibus multis acceleribus quis vtatur, ipsum consulere affirmabimus. tardæ enim, quemadmodum & tardæ exercitationes corpora pinguiora efficiunt. Atqui demiror, cur de illis loquens omisit hanc particulam, velocibus, siquidem veloces cursus, exercitationesq; similes & carnium molem detrahunt, & succorum exuberantiam inaniunt, fereq; ab omnibus hoc & exercitatoribus & medicis cõceditur. Hippocrates igitur deinceps detractione egentibus aptam alimoniam descripsit, ab vno exemplo (vt solitus est,) eius quod communiter omnibus conuenit, sibi ipsi commẽtarium faciens. istis autem in vniuersum alimenta multum nutrientia non danda sunt, qualis est suilla caro, sed parum nutrientia, qualis est ouilla caro, quæ sanè pecudis est. & placenta sanè, quæ græce maza dicitur, inter modice alentia reponitur. quocirca ipsius quidem plurimum, panis vero exiguum accipi iubet.

B

E

Detractionis signum eandem horam diei seruare. repente enim trahitur. 3

Præsentia verba cum ante scriptis, vbi detractio vt facienda esset, edocebat, coniungi clarum est. vt igitur cognoscamus, num eius modum recte coniectura assecuti fuimus, huiusce rei signũ nunc tradit. Sed iste sermo propter eam, quam sæpe diximus, causam nobis obscurus redditus est, quod videlicet non, vt emitteretur, hunc librum scripsit, sed vt formulam quandam & apparatum sibi ipsi moliretur. ad ędirionem enim scribens vtiq; omnino declarasset, quam diei horam eam dicat, in qua detractionis signum obseruare oporteat. Cum igitur ipse non scripserit, quid aliud quisquam probabilius intelligere possit, quàm quòd eadem diei hora eum ducẽtes ad excercẽdum, qui detractionis indigeat, obseruemus, vt iussit, nunquid de repente subtrahatur, hoc est, moles quidem corporis concidat, cadat autem & debilitetur facultas: nam procul dubio hæc vox ἀρύεσθαι trahi significat. potest autem & ab illo ad hæc transferri, propter rerum naturam, de quibus sermo est: quibus, vt sæpius dixi, in obscuris narrationibus quæ prius ipsi nouimus adaptamus. At quidam loco huius vocis, ἀρύεται, hoc est trahitur, hanc scribunt, ἐρείπεται, hoc est cadit, rei declarationem ex hac voce magis lucidam fore sperantes. sed antiqua lectio hanc vocem ἀρύεται, hoc est trahitur, habet.

G

Remittito labores, aut defluet. 4

Et hoc loco nonnulli scribunt, subtrahito ex laboribus, aut defluet. Orationis autem vis hæc est, omnis euacuatio nisi paulatim fiat, vires prosternit, & corporis habitum subito valde digerit: propterea igitur quidam scripserunt, submittito labores, aut defluet, copiosam euacuationem per hoc verbum/defluet/significare volentes. Alij vero scribunt, ᾗ ἀρύεται. i. quatenus consumitur, literam ᾗ addentes, & circũflectentes, atq; item iota subscribẽtes, vt significetur, ita ex laboribus subtrahere, vt homo consumitur. hoc verbum autem ἀρύεσθαι de corporis cõsumptione, viriumq; casu ab ipso dictum fuisse aiunt: vt eiusmodi oratio sit, minuere labores conuenit, cum vires cadunt, & corpus digeritur. quinetiã & qui ἐρείπεται, hoc est, labetur, scribunt, ad virium casum orationem referunt.

H

Similiter enim totum concidit. 5

Hanc clausulam post superiorem in antiquis exemplaribus omnibus inuenio: quam ita se habere veteres etiam explanatores asserunt, nec non & quidam ex recennioribus Sabini sectatores. nullam tamen eius interpretationem attulerunt. totum enim prædictum sermonem cum adscripsissent, deinde singula eius verba interpretati huiusce partis explanationem omiserunt, quemadmodum neq; Zeuxis ex antiquis interpretibus vnus & ipse. Quidam sanè aiunt ab Hippocrate dictum fuisse/similiter enim totum concidit/tale quoddam innuere volente, vt repletio nocet, ideoq; ipsam detrahere oportet, sic & præter modum euacuatio æque, ac repletio noxia est. ob ipsam enim corpus detrimentose tabescit, sicut ex plenitudine mole nimia turget. Sed quidam hanc interpretationem vt incredibilem vituperantes, aut nullo pacto hanc sermonis partem scripserunt, aut in hæc verba transmutarunt/subito. n. valde fluet/, Hippocratem nobis præcipere volentes, vt diligẽter corporis detractionem obseruemus. repẽte. n. ipsis magna digestio ac defluxio

A in exercitationibus accidit, cum deinceps pluribus diebus aliquis ipsos valde exercuerit, tenuiterq; cibos exhibuerit.

6 *Cum vero iam contabuerint, præbere suillas assas oportet.*

Per antedicta immodicam detractionem cauere nos iubet. Sed quoniam interdum inuitum in eam incidere contingit, vult & ad ea medicum paratum esse debere, siquando repente magna detractio facta sit, tuncq; suillas carnes tostas exhiberi consulit. suillas quidem carnes, quod multum nutriant, tostas vero, quòd solidam & in exiguam molem astrictam, non humidam laxamq; carnem creent. At quidam loco huius verbi/præbere/offerre suillas assas, scribunt, eandem quidem sententiam seruantes, sed vt magis proprio verbo/offerre/loco istius/præbere/vtentes.

7 *Cum replentur autem, signum rursus, floridum corpus est.*

Et id ipsum breuibus descripsit omnis refectionis commune signum. Floridum enim corpus euadit, & in exercitationibus, & illis alioqui, qui ex optimo sanguine instaurati sunt.

8 B *In exercitationibus signum, sudor stillatim vt ex aquæ ductibus exit, aut depressio ex elatione.*

Et hoc loco sermoni deest, casus, aut detractionis, aut id genus aliquid. Quocirca ipsum non nulli addentes, tanquam à principio ita scriptum non dubitarunt interpretari, talem sermonem facientes, in exercitationibus collapsionis signum, sudor, vt ex aquę ductibus effluens. Deinceps autem signum aliud esse, depressionem ex elatione. oportet enim & hic subintelligere, subitam ac magnam, licet modo scriptum non sit, ipso superius dicente, Repente nanq; trahitur. Hęc autē corpore immodice digesto euenire palàm est.

9 *Mulier, quam primo in Cranone curaui, lienis magnus natura, febris ardens, valde rubra, spiritus decimo die, sudor multus superius, verum etiam inferius decimoquarto die.*

Nihil notatu dignum ex his verbis discere nobis licet. Admiratus autem fuerim, si & ipse Hippocrates omissa vrinę mentione ita scripsit. quoniam si eam adiecisset, aliquid plus ad reminiscētiam lucratus fuisset, ac nobis etiam eadem ratione profuisset. Et hoc quoq; sermonis initio scriptum obscurum est/quam primo curaui/. nam quæstione dignum èst vtrum sua ipsius causa, vt nominum & locorum, in quibus ægroti iacebant, meminisse consueuit, ita & nunc adscripserit/,
C quam primo curaui/, quò nominis mulieris memor sit. aut nunc ex recidiua hominem ægrotasse significet. Ita & spiritus, qui decimo die accidisse scriptus est, obscuritatem parit, num quamlibet simpliciter anhelitus difficultatem, an solum incitatam, & valde crebram ægre spirandi speciem significet. Sed quidam & in ventre multum spiritum collectum esse per hæc verba significari putant. Hæc quidem, quantum ad verba pertinet, obscura sunt, Alia vero, quantum ad sententiam, non minus difficultatis continent. Vtrum enim ex solo affecto liene mulieri acciderit & ardenti febre, & anhelitus angustia, seu ventris inflatione laborare, & colore valde rubro esse, an & alius quispiam febrilis affectus ipsam vexauerit, ob quem in hæc mala inciderit, incertum est. Sed potissimum (vt dixi.) est nos lotia, qualia vsque ad iudicationem fuerint, & cur decimo die sudores apparuerint, ignorare. Ipse nanq; quibus diebus accessiones vehementiores sint, ascribere solitus est: vt ipsum sciamus ex multa in singulis experientia peritiam acquisiuisse, ex qua in vniuersum sententiam hanc de omnibus morbis protulit, Quorum accessiones imparibus diebus fiunt, eorum & iudicationes imparibus diebus absolui. Quod omnium vero in proposito sermone absurdissimum est, vtiq; dicam, mortuáne an sanata sit mulier, prætermissum esse. Iccirco & eam vocē/minus/quę inter hunc & sequentē sermonem scripta est, quidam sanè huic adijciunt, alij sequen-
D ti præponūt. Profectò si scriptum fuisset, decimoquarto die mulieri bonam iudicationem factam esse, rationabile vtique foret huic sermoni eam vocem/minus/nō adijcere. cum dixisset enim decimo die sudores mulieri multos emanasse maiori ex parte superius, ac postea deinceps subijciēs, verum & inferius decimo quarto, quo modo profectò, si omnino liberata est mulier, hanc particulam/minus/adscribere potuit? Igitur verisimile magis est bona iudicatione facta per omne corpus effusos esse sudores. Rursum siquis mortua muliere perniciosos fuisse sudores crediderit, iure propositi sermonis calci hanc voculam/minus/adiecerit. vt oratio talis sit, sudauit quidem, & decimo die superius magis, verum etiam inferius. sudauit autem & decimo quarto, inferius minus. Ad sequentem igitur sermonem iam descendamus. in ipso enim fortasse aliquid clarius inueniemus, vnde quo loco eam particulam/minus/reponere debeamus, in propositi'ne sermonis calce, an in sequentis initio percipere valeamus.

10 *Minus ijs, qui ex capite grauedine laborant, & raucitate, cum febre correpti sunt, vt puto, recidiuæ fiunt.*

Subintelligere oportet, finita febre, quî enim aliter ipsis recidiuas minus accidere putabimus, nisi prius febris desierit? Quòd si hāc vocē/minus/ab his verbis abstraxerimus, vt quibusdā cā superiori

periori sermoni subiūgētibus visum est, huic cōtraria orationis sentētia erit. His videlicet, qui ex E
capite grauedine laborant & raucitate, cum febre correpti sunt, recidiuas fieri nobis intelligenti-
bus. Igitur quod in oībus facimus, non orationis verisimilitudine, sed ijs, quę euidēter in ægrotis
cernuntur, quæsita dijudicantes, si & nunc faciemus, hanc particulā/minus/verbis istis recte suis-
se præpositam inueniemus. Febris nāq; post grauedines, & raucitates veniēs ipsas firmius, & cer-
tius concoquit. vt non iterum facile reuertantur, etiā si aliquid erroris cōmissum sit, Alijs sine fe-
bre ob aliquam eiusmodi causam affectis post cōmissos errores in morbum recidētibus. Sed cur
in sermone hoc additū est/ijs, qui ex capite grauedine laborāt/: neq;.n. ab alio mēbro grauedines
oriuntur. An sermo iste ita dictus esse potest, vt in his verbis etiā dictū fuit/vertebræ autē, quę in
dorso/: Potest quoq; has particulas/ex capite/addidisse, qm̄ raucitate laborātiū in ipsis verbis me- * Al. spina.
minerat. nā & alia ratione raucitates fiunt. potest quoq;/ex capite/adiectū esse, ipso sibijpsi remi-
niscentiæ causa breuiter scribēte, quò à grauedinibus, quę ab externa aliqua exigua causa proue-
niūt, ipsas distingueret, vt indicaret de illis ab ipso sermonē fieri, qui ob naturalē capitis imbecil-
litatē eo vitio facile caperētur. hos enim quispiam iure ex capite grauedinosos appellet, non è fri-
gore, aut æstu, aut aliqua simpliciter externa causa. Illud autē verbum/puto/in quibusdam codici
bus additum est, significans ipsum, de quibus rebus loquebatur, ambigere. sed rationi consenta- F
neum est, & sine illo verbo/ puto/ scribi posse, cum verum sit id, quod dicitur. in sequentibus au-
tem verbis ea, quæ recte dixerat, ratione corroboracad ipsa igitur iam transeamus.

Omne suppurans non reuertitur. ipsamet enim concoctio, & indicatio, simul & abscessus. 11

Haud obscura oratio est memoria tenentibus ea, quæ sæpius iam de concoctione dixit. Nunc
vero & eorum (vt dixi.) superiorum verborum causa meminit. vt integra oratio talis sit, Et gra-
uedinosis, & raucis ob destillationes ex capite, cum superaddita febre frigida iuxta atq; humida
fluxio concocta fuerit, & concocta fuerit expulsa, firmam morbi iudicationem fuisse, neq; am-
plius hominem denuo ægrotaturum spera.

Aliquibus, cū venere vtūtur, inflatur vēter, ut Damagoræ: aliquibus uero in eo strepitus, Arcesilao tumebat. 12

Hęc quoq; verba alius aliter scribit. Et quidā ipsis hæc addūt/cū incipiūt/, dictionē/aliquibus/
ab initio positam adimētes, & narrationē talē faciētes, Cum incipiunt venere vti, inflatur vēter.
Voluntq; isti incipiētibus venerea, hoc est, primum aggredientibus opus illud ea, quæ in sermo-
ne deinceps traduntur, accidere. tametsi lectionem hāc neq; liber aliquis antiquus, neq; explana- G
tor agnoscit. Nihilominus Sabini sectatores de coire incipientibus ipsi sermonē esse aiunt. quā-
uis Hippocrates nomine proprio hominis vnius Damagorę meminerit. Id autem facere consue-
uit, cum paucis res, quam narrat, acciderit. Atqui prętereā q; de his quicquam Hippocrates scribe-
ret, experiētia oportuit quid appareret, addiscere. neq; enim primū venere vti incipientibus ven
trem inflari, aut strepitū in ventre personare contingit. Sed quibusdam potius raro, iam inclināte
ætate, & affectu flatuoso vocato, pręcordiali, & melancholico vexatis, cum venere vtuntur, infla-
ri magis ventrē contingit. ijsdē quoq; ipsis, vt assidue coitum appetant, euenit. Quod igitur ple-
rūq; iam antea dixi, siue scripturas varias, quas in his verbis fecerunt, omittā, siue oēs recenseam,
vtrūq; multi reprehēdent, ex suis ipsorum cupiditatibus, nō ex rerum natura modum in oratio-
nibus dijudicātes. Quinetiam si aliqua ex dictis & scriptis dixero, aliqua prætermisero, sic etiam
non nulli, qui accusent, inuenientur, quòd aliqua dixerim prętermittēda, pręsertim cum nugato-
ria sint, aliqua dicēda subticuerim, quæ dictis peiora non essent. In congressibus vtiq; quotidia-
nis quācunq; explanationē, qui intersunt, audire velint, ab ipsis percūctati eorum voluntatibus
nos aptare & assentiri respōdentes conamur, at in libro id facere non licet. ꝓpterea mihi constitu
tum est in plurimis quidē Hippocratis sermonibus aut nequaq̄ meminisse veterē lectionē ꝑmu- H
tantium, aut absurde prorsus interpretāium. In quibusdam vero q̄ dicta sunt nō omnino à veri-
tate abhorrētia, cōmentaria legētibus narrare oportet: in singulis enim partibus eadē repetere ꝑ
graue est. Quod igitur dicebant Sabini sectatores, q; primū venerē expertis, in propositis verbis
dicta eueniant, vt verum credētes ipsius causam afferre conantur. At alij contra, q; hi verborum
lectionē hanc faciunt, Sunt, quibus, cum venere vtūtur, inflatur vēter. Sabinus quidem non præ-
ter rationē coire incipiētibus id accidere asserit, primum quidem quoniam magna innouatio, ac
permutatio in corpore fit. (scribit enim sic ipse.) ob quam immutationem, flatus, comitialis mor-
bus, renum affectus, aliaq; longa vitia procreantur. postea vero quoniam & Democritus inquit,
homo ex homine in coitibus proseminatur. quinetiam qm̄ inquiunt, multū pruritū ac morsum
ob seminis salsuginem atq; acrimoniam patiuntur. cumq; fœminarū (vt aiunt.) & marium com-
munis ratio sit, in fœminis euidentem causam esse dicunt. vtero nanq; intestinum subijcitur, ve-
sica superiacet. par est itaq; ipsum distentumq; & in venerem concitatum vtriusq; excretionem
retinere. flatu igitur incluso assidue inflari, atque lotio retento abdomen intumescere. Hæc sanè à
Sabini sequacibus haud verisimiles causas eorum, quæ non fiunt, assignantibus referuntur. neq;
enim hæc adolescētulis coire incipientibus, sed atra bile vexatis & flatuosis nominatis eueniunt.

qui quidem

A qui quidem poſt declinantem ætatem huiuſmodi vitijs afficiuntur. prorſus enim flatu repleri ab ingeniti caloris debilitate prouenit. eo nanq; recte valente horum nihil exoritur. Nam Ariſtoteles in libro ſuo de propoſitis & cauſam quærit, ob quam melãcholicis libidinoſis eſſe contingat. dicitq; in ipſorum præcordijs haud paucum ſpiritum flatuoſum excitari, atq; ideo eiuſmodi vitia ſpirituoſa præcordialiaq; nominari. Diocles etiam & Pliſtonicus alijq; multi medici ſic ipſa vocari dicunt. Verum haud malum fuerit & quædam verba ab Ariſtotele ſcripta retuliſſe. Hæc ita ſe habent, Cur melancholici libidinoſi ſunt? an quòd ſpiritu abundant, ſemen enim ſpiritus excretio eſt. cum iſte igitur copioſus ſit, neceſſe eſt ipſius purgandi ſæpius inceſſat cupiditas, ſubleuantur enim. propterea & Ruffus * pro hac voce/ſtrepitus/maluit ſcribere/timor/vt Hippocrati de melancholicis ſermo ſit, quorum maxime proprius timor eſt. aliud enim alij formidoloſum videtur, vnum quiddam ſaltem ipſis ſingulis omnino, quãdo planè modice contriſtantur: Si vero immodice, & duo, & plura, & permulta, quibuſdam etiam ipſorum omnia. Erit itaq; ſecundum Ruffum lectio huiuſmodi, Quibuſdam cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, vnde his timor. Verum ſecundum veteres interpretes ita ſe habet, vt ab initio ſcriptum eſt. illorum enim ſcripturam ſemper adijcio, & ſi ab illis primis deſcriptoribus corrupta fuiſſe videa-

B tur. ſatius eſt enim, vt iam ſæpius repetiui, lectionem, vt inuenta eſt, enarrantes ita deinde ipſos aliquid vlterius excogitantes addere, idq; ipſum nos facere admonere. hactenus Sabini explanatio tradita eſt. Capito autem ita ſcripſit. Aliquibus nonnunquam, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, aliquibus vero in his ſtrepitus. Dioſcorides vero ſic, Aliquibus quidem, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, aliquibus in his ſtrepitus. iſte enim eam particulam/vero/abſtulit. Quin et in nomine hoc/ſtrepitus/explanãdo, inter ipſos explanatores non conuenit. Nõ nulli quidem murmur ſignificari dicunt, quidam ructum, alij flatus per ſedem exhalantes, item alij quodlibet iſtorum ſimpliciter, qualiſcunq; in inteſtinis motus ſit auribus perceptilis. ſunt enim & alij quidam præter murmura in inteſtinis motus ac ſtrepitus, non nulli quidem ſonis perſimiles, aliqui vero ſibilis, aut alicui huiuſmodi voci. At Arceſilao, inquit, non modo venter inflabatur, ſed etiam tumebat, hoc eſt, œdema, id eſt tumorẽ habebat. Dixi autem aliàs ſæpius œdema ab ipſo vocari omnem præter naturam tumorem, ſiue phlegmones, ſiue eryſipelatis, ſiue ſcirrhi naturam ſapiat, cum recentiores medici ſolum laxum tumorem œdema vocent. Cæterum qualem nam Arceſilao tumorem excitatum eſſe dicat, quæſtio haud parua eſt. mihi ſanè œdema proprie à iunioribus acceptum dixiſſe videtur. non tamen incredibile eſt aut eryſipe-

C las, aut phlegmonem, aut ſcirrhum, aut eiuſmodi aliquid coitus tempore, vel paulo poſt exortum fuiſſe, ruſumq; haud ita multo poſt id reſediſſe: ab interpretibus autem tota hæc ſpeculatio ſilentio præterita eſt. Huius quidem Arceſilai & alio huius libri loco mentionem fecit Hippocrates, vbi ait, in acceſſibus, quibus ſtrepunt, vt Arceſilaus. Manifeſtum eſt igitur huiuſmodi hominibus ventrem flatu eſſe repletum, huncq; præ contentione in coeundo facta excerni contingere. At Dioſcorides ita hæc verba ſcripſit, Arceſilao autem male olebat flatuoſum. pro eo, quod eſt, malum odorem exhalabat flatuoſum. ita enim ſcriptum eſſe voluit. At reliqui omnes hanc vocẽ/flatuoſum/ſequentis ſermonis initium eſſe voluerunt, vt deinceps ſcriptum eſt.

13 *Flatuoſum in furfuroſis ſimul cauſa eſt. etenim flatuoſi ſunt.*

Quos furfuroſos dicat, inuentu difficile eſt, modo quis nõ, velut Herodoti & Cteſiæ tanquam hiſtoriam, veterum medicorum libros euoluat, ſed quo ad artis opera magis proficiat. Multi autem interpretes id negligunt, & maxime quicunq; ſophiſticam doctrinæ ſpeciem admirati ad eam explanationem deueniunt, quæ ad manum eſt, quamq; verba ipſa præſeferunt, neque prætereà in ægrotantibus dictorum veritatis periculum faciunt. Igitur ita quoque nunc eos furfuro-

D ſos dictos eſſe intelligentes, quibus aſſidue in capite furfures creantur, iſtius rei cauſam referre conantur dicentes ab excrementis caput ſubeuntibus furfures prouenire, excrementaq; in ſublime à calido ſpiritu ferri, ob idq; iſtos flatuoſos eſſe. At ipſorum improbus ſermo eſt, primo quidem quoniam euidentis rei teſtimonio caret. mille enim minime flatuoſos nouimus, quibus in capite perennis furfurum prouentus eſt: ſecundo, & ſi res ipſa teſtimonium ipſis fauens præberet, omnibus calida excrementa contrahentibus communis hæc ratio eſſet: & tertio ad hæc, quòd ipſius capitis plerunque ob propriam eius temperiem ſymptoma eſt furfures creare, & ſi humores naturaliter affecti ſint. Iure igitur quidam veterem lectionem commutantes ſcripſerunt/flatuoſum cauſa ſimul eſt alatis/medicis autem conſuetudinem eſſe eos alatos nominare, qui ſcapulas eminentes auium alarum inſtar retrorſumq; productas habent, vos non latet. Iſtis igitur inquiunt flatuoſum ſimul eſſe cauſam, vt in affectum incidant, quemadmodum incidunt, hoc eſt, in ſcreatum ſanguinis. ipſos enim flatuoſos eſſe. Quod quidem ad frangendum aliquid in pulmone adiuuans cauſa ſit flatuoſum, neminem præterit. an vero & anguſti pectoris homines flatuoſi ſint, id experientia nobis curioſe inueſtigandum eſt. Mihi quidem ferè omnes eiuſmodi viſi ſunt, & forſan ob vitalis caloris penuriam, quem ex corde emanare didiciſtis. Igitur alati exiguum cor habentes, ſecundum quoq; huius proportionem & calorem ab ipſo in omne

corpus

corpus emanantem imbecillum habent. ob huius nanque ab ipsa origine infirmitatem cor (vt didi- E
cistis.) exiguum creatum est. Quidam autem non/alatis/sed febriculosis scribunt, locutionem hu
iusmodi facientes: Flatuosum simul causa est febriculosis, etenim flatuosi sunt. Verum neque ipsi
recte sentiunt, omnes febriculosos flatuosos esse arbitrantes. Dioscorides sanè, vt paulo superius
dicebam, in calce proximæ clausulæ hanc vocem/flatuosum/collocans, ita proposita verba scri-
psit/simul causa alati/vt tota ipsa continuata locutio ita se habeat/ Arcesilao autem male olebat
flatuosum/postea deinceps ab alio initio/simul causa alati, etenim sunt flatuosi/. Abunde igitur
de flatuosis iam dictum esto: ne oratione in præsentia & semper multa me scribere negem, re au-
tem nimis verbosus esse deprehendar.

Frigidum valde venas frangit, & tussim citat, vt nix, glacies, & contorquet, vt pherea, & gongronæ. simul causa duritiæ. 14

Et in libro de liquidorum vsu, & in aphorismis fusius disputatum est, qualisnam frigidi facul-
tas sit. nunc quoque aliqua ipsius opera per quandam veluti designationem relata sunt ad eius cō-
munem vim explorādam vtilia futura. Quantum enim in ipso est, omnia, quæ attingit frigidum,
cogit, densat, stringit, colligat. Quocirca & sensum latentes corporum meatus & sensibiles exi- F
tus obturat. sic igitur & in aphorismis scripsit, In istis vero frigido vti, cum sanguis erupturus est,
non in ipsa, sed circa ipsa, vnde effluit, & quæcunque deinceps opera propriæ frigidi facultatis,
quādo nullo medio operatur, enumerauit. item cum dixit, frigida, vt nix, glacies pectori inimi-
ca, tussium excitatoria, sanguinis profluuij prouocatoria, & destillationum inductoria. Illud qui-
dem/pectori inimica/secundum ipsius frigidi facultatem dixit: Illud autem/tussium excitatoria,
sanguinis profluuij prouocatoria/per alia media. Quoniam enim in se ipsa compinguntur atque
constringuntur vasculorum sanguinem continentium corpora, propterea nonnunquam ipso-
rum tunicas frangi contingit, vt quod à multo contento in laxis receptaculis fit, id à non multo
distentis eueniat. Ideo igitur in propositis verbis non absolute frigidum venas frangere, sed val-
de frigidum dixit. Eiusdem sententiæ verba & in aphorismis scripsit dicens, Frigida, vt nix, gla-
cies, per exempla, quænam sint valde frigida, interpretatus. Item cum in aphorismis dixerit, Vlce-
ribus frigidum mordax, cutem obdurat: nunc dixit, frigidum contrahēdi vim habet, quod idem
est, ac copulandi. sic igitur & in neruosis membris tumores creat, & in neruis ganglia quæ vocan
tur, & alias quasdam tentiones, alias oblongiores, alias rotundiores. mihique videtur oblongiores
vocasse pherea, rotundiores autem gongronas, pherea quidem eas vocans, quæ ferarum simili- G
tudinem habent. ita enim quidam Iones satyros appellarunt, quos pingunt finguntque oblongos
apud aures excessus habentes: Gōgronas vero rotundiores cum duritia excessus. quales in qui-
busdam arboribus appendices sunt, quas gongros vocant. vt etiam Theophrastus in primo de
stirpibus ad verbum ita scripsit, Nō nulla vero habent & vocatos à quibusdam gongros, aut ipsis
proportione respondentia, vt olea. Dicunt & aliqui nunc etiam in Thessalia se quosdam audiuis-
se tales duritias, cum in collo creatæ sunt, gongronas appellantes. Verum quenquam pherea di-
centem neque ipse vsquam gentium audiui, neque aliquem, qui audiuerit, noui. quāuis non nulli ex
planatores Hippocratē dicant pherea vocare, quæ Pheris peloponnesi ciuitate abundant. Alij per
ε psilon primam syllabam scribētes vnà cum ph scilicet, pherea, dicunt ipsum appellare: quę Phe-
ris Thessaliæ vrbe plerunque oriuntur. At quod ipse longiores excessus pherea nominet, illud etiam
quod in septimo de vulgaribus morbis ad verbum ita scriptum est, In vulgus crassabātur tusses,
maxime vero in pueros, quæ secundum aures, qualia satyris, testimonium dictis nostris præbe-
re videtur. Sed quod in calce propositi sermonis scribitur/simul causa & duritiæ/id significat, di-
ctorum vitiorum à frigore creationes adiuuans causa est & corporis, in quo affectus oriuntur, du
ritia, id est cum homo duro naturaliter corpore sit. Eadem enim ratione & frigidum, & dura cu- H
tis positorum affectuum originis causæ sunt. Nam quoniam (vt ipse inquit.) frigidum cutem ob-
durat, ideo huiusmodi affectus creat succis sub cute contractis per ipsam transire nequeuntibus.
Quibus igitur natura cutis dura est, istis & ipsa simul causa fuerit, vt ne crassi lentique humores di-
gerantur: sub ipsa vero congesti duros vocatos & scirrhosos tumores efficiant. Quod etiam ve-
narum disruptio ob frigidi vim natura durioribus euentura sit, nemini dubium est. Nam si à san-
guine in venis incluso ruptura vasculorum fit, in illis plus fiet, quæcunque præ duritia ægre vixque
dilatantur. quæ enim latius extendi apta sunt, & si quod in ipsis continetur, multum sit, id tamen
citra fracturam includunt & cohibent. Item & tusses in natura durioribus corporibus excitātur.
siquidem dictum est, ea facilius, quam mollia, exasperari. Cum quidam vero in hoc sermone pro hac
voce βηχώδης, id est tusses excitans, φυσώδης, id est flatuosum, scripserint, aliquid & de hoc dicere
conuenit. Quotidie nanque refrigerata corpora flatuoso spiritu repleri cernuntur. verum antiqua
lectio non φυσώδης, id est flatuosum, sed βηχώδης, id est tussiculosum (vt verbum verbo reddam,)
agnoscit. Atque in aphorismis, (vt paulo ante retuli.) frigidissimarum rerum loco exempli men-
tionem faciens, ipsis non addit/flatuosum/. Frigida enim inquit, vt nix, glacies pectori inimica,
tussium excitatoria, sanguinis effluuij prouocatoria, & destillationes commouentia. ac propo-

sitis in

A sitis in verbis, & in narrato aphorismo, nō simpliciter quæ à frigido, sed quæ à valde frigido fiant, edocet: hoc loco dicens, frigidum valde venas rumpit: in aphorismis, vt nix glacies. Quòd autem aliquam caliditatem participare debeant, quæ inflantur, sicut & quæ.

* *deficiunt aliqua.* *

15 *Post mictum concretio pueris magis. Num quoniam calidiores?*

Quòd de calculosis pueris sermo sit, omnes libri explanatores asseruerunt. sed cur, post mictū, adiecerit, cum simpliciter scribere liceret, concretio pueris, haud perinde contemplati sunt: sicut neq; illud etiam, cur dubitatiuam coniunctionem adiecit, non simpliciter dicens, concretio pueris, quoniam calidiores: iste enim loquendi modus, num quia calidiores? pro certo affirmare non audentis indicatiuus est. Atqui in aphorismis absolute protulit, Augescentes plurimum habent insitum calidum. Nomen quidem, concretionis, in solo septimo de morbis vulgaribus libro inueni, eius libri scriptore dicente, & concretio apparebat in aqua, qua manus lotæ sunt. Sed quare, post mictum, aut quare, num, adiecit, deinceps cōsiderabimus, ac primum de dubitatione, & si B secunda scripta sit, videamus. Aut igitur adhuc dubitans hæc scripsit, temporis autem spatio aliqua demonstratione comperta de crescentium temperatura affirmauit: aut, quod & melius est, & à nobis in commentarijs de temperamentis, & in aphorismis disputatum, non absolute puer adulto calidior est, sed insito calore calidior. calidum autem non ingenitum eo absolute calidius esse monstratum est, quo adulti plus abundant. quocirca par erat ab eo potius calido in vesica lapidem concrescere. propterea igitur haud iniuria dubitat. veritas autem est calculos pueris in vesica ob vrinę crassitudinem procreari, porrò vrinas crassissimas à pueris reddi & ab omnibus ante nos medicis concessum est: sed cur tales reddantur, ipsum quidem per se speculatione dignum est, ad rem autem propositam nihil facit. crassas enim vrinas excerni & euidenter apparet, & rerum testimonio declaratum est. huiusmodi nanque crassitudo multa collecta & in vnum coiens, cum semel aliquando non apto tempore excreta intus diutius remanserit, coagmentandi concrescendiq; initium capit. eo vero principio facto facile postea quicquid iterum crassi in vesicam delabitur, priori agglutinatur, maiorq; inde tophosus calculus redditur, quemadmodum extra & in calidis aquis sponte nascentibus, & in vasis, vbi calefit aqua quotidie, lapis coalescere cernitur. Igitur vrinarum crassitudo creandorum calculorum prima potissimaq; causa est, caliditas vero C etiam mediocris ad huiusmodi materiam spissandam satis est. Nempe & in sponte calidis aquis, & si moderatis tepidiores sint, tophi concrescentes apparent. Hac itaque ratione Hippocrates eam vocem, num, adiecisse mihi videtur, quoniam & tanta caliditas, quam ingenitam pueri habent, ad coagmentandum aliquid facit. verum non ipsa præcipue, sed materiæ, ex qua fit lapis, qualitas ipsius compactionis causa existit. Cęterum cur, post mictum, adiecit, & non absolute dixit, concretio pueris? quoniam de calculis in vesica, & non in renibus, nunc sermonem facit. fit autem lapillorum in vesica concretio post mictum id renibus ante mictum. At pueris in vesica, iam declinanti vero ætate hominibus in renibus lapillos prouenire nos haud præterit. Ergo (quod dudum dicebam.) rem ita se habere, quod sensibus apparet, manifestat. quęnam vero causa sit, per ocium quærere licet. quare explanationi iam finis factus est: causam autem, vt in superioribus, ita & modo ex abundanti afferemus. si prius illos reprehenderimus, qui propterea in pueris calculos gigni asserunt, quòd itinera ob vasculorum exiguitatem angusta sunt. oporteret enim, si id ita esset, in renibus potius calculos pueris creari: angusti enim per illos transitus sunt. vesicæ autem ceruix lata adeo in pueris est, vt cuiusque materiæ crassitudo per eam facile transmitti possit. An forte neque in illis, qui iam progressa ætate sunt, meatuum per renes angustia gi- D gnendis lapillis in causa est, sed & actionum infirmitas, & crassorum succorum cruditas? quando quidem in pueris omnes naturales actiones validæ cum sint, humorum crassitudo funditur atq; dissoluitur: in declinantis autem ætatis hominibus cogitur atque inspissatur. quinetiam in exterioribus quæcunque natura crassa per aliqua angusta transfundere volumus, quæ calore eliquata sunt facile peruadere, quæ non fusa neq; eliquata sunt, transire non posse cernimus. huius materiæ exempla sunto pix, resina, seuum, cera, & mel. In pueris itaque cum multus sit insitus calor & actiones firmæ, materiæ crassitudo attenuata in renes fertur, atque ideo facile in vesicam percolatur, haud parum & actionum vi ad egressus celeritatem conducente, vtpotè autem vesica frigida, quippe quæ & neruosa sit, & pauci sanguinis, & amplissima interius cōcauitate inanis, crassitudo in ipsam transmissa ibi iterum cogitur & conspissatur, vt prædiximus, initium huius conspissationis accipiens, quādo in vesica diutius commoratur. Quinetiam hanc crassam materiam in pueris tenaciorem esse, quoniam magis ab insito calido elaborata est, rationi congruit: nam quæcunque à calore in concoquendo mutantur, temporis processu lentorem quendam acquirunt, & si ab initio nullum habuerint. quocirca planè magis in vnum coeunt, densantur, atque coagmentantur. Nam inter æque crassa quod tenacius est, ad vnitionem, spissitatem, & concretionem aptius habetur. Quamobrem cum causæ quædam ad præsentem sermonem haud ne-

cessariæ

cessariæ traditę sint, de vrinę prętetea puerorũ crassitudine causam adijciam. est autem cum ipsorum edacitas, tum quod à cibo ludentes prosilientesq; mouentur. lactentibus vero & materia ipsa occasionem præbet. lac enim natura crassum est, & ad calculos creandos aptissimũ. porrò & in adultis caseo frequentius vescentibus lapillos in renibus crebro suboriri cognouimus. E

Figuræ subleuantes, vt sarmenta manu implectens & contorquens, præ doloribus procumbens, paxillũ in summo defixum corripiens inhæsit, & subleuatus est. 16

Id, quod dicitur, admodum patet: sed ipsius causam inuenire difficile est, quando & Hippocrates, cum tamen posset, non scripserit, aut repente ipsi dolorem coortum esse dicens, aut paulatim incrementum cœpisse, atq; in sarmentorum plexu occapato initium habuisse; aut post ipsum illico, aut alio quopiam diei noctis'ue tempore. Sed nec quæ esset particula dolens, dictum est. manum autem fuisse existimant, eo quod ipse paxillo apprehenso dolore leuatus est. Quòd si ipse sarmenta intorquẽs fatigatus esset, haud incredibile foret ex huiusmodi figura ipsius dolorem fuisse mitigatum. manus enim figura dolorem sedans in libro de fracturis, et in libro de agendis in medicatrina, qualisnam sit, descriptum fuit. siqua vero in versanda manu tortura musculi in homine facta esset, aut & flatuosus spiritus inter duos musculos exitum non habens inclusus foret, par erat in figura decenti positum, ob quam spiritum inaniri contingeret, dolentẽ hominẽ subleuari. F

Quem ex oritypia circa pontem vidi ego iactantem crura, altera tibia minime extenuabatur, femoribus autẽ valde. Vrina, ac genitura non retinebantur. 17

Oritypos Græci nominant quodlibet ex montibus in ciuitatem deferentes, vt ligna, & lapides, & id genus alia. scribente autem Hippocrate non simpliciter sic, oritypon vidi iactantem crura, sed orationi præpositionem/ex/addente & scribente, quem ex oritypia, apparet quodam modo ab ipsa in mõtanis negocijs actione, à principio, dorsi circa lumbos hominis medullam, à qua nerui crura mouentes egerminant, offensam accepisse. Illud autem/circa pontem/scriptum esse satis ipsi fuit, solum quò ægrotantis reminiscatur, vt nulla arte indigeat. verum forsan superuacuum fuerit quęrere, qua de causa homo ille ex cruribus laborauit: quemadmodum et illud, quid per ea verba significetur, crura iactantem. vtrum ægrotans crura immobilia doluerit nihil patiens. hoc enim à quibusdam fide omni carens dictum est. illud quidem verisimilius fuerit, impotentia crura cum essent, ipsorum in ambulando motionem talem fieri, qualem ipsa extrorsum debiliter iactantes faciunt. Sed neq; quod tibia vtraq;, aut altera minime attenuabatur, femora autem valde, audientibus vllam vtilitatem afferunt, sicut neq; Hippocrati ad memoriam faciunt. Haud raro nanq;, sed crebro hæc fieri, & ab omnibus medicis aperte cognosci videntur. Quid nã igitur sit, cur ita scripsit, ego declarare tentabo, si totum sermonem prius alijs verbis clarioribus, ac breuioribus detractis superuacuis pronũciauero. Quidam resolutis cruribus secundũ femora emaciabatur magis, quàm secundum tibias. vrina quidem, ac genitura ipsi non suppressę sunt. Hoc igitur nobis vtile cognitu est, sed forsan quispiã interrogauerit, quid sibi vult illud, quod in libro de articulis scriptum est: Quoniã multo pluribus crura & manus debilitantur. & corpora torpescunt, & vrina supprimitur ipsis, quibus vertebrarum præter naturam inuersio neq; introrsum, neque extrorsum excesserit, sed valde concussi fuerint secũdum rectitudinem dorsi. Ex his verbis non nulli persuasi ob neruorum resolutionem ex medullæ dorsi affectu hæc symptomata contingere asseruerunt: neq; animaduertunt, vertebris ex naturali sede commotis, & affectus communicati ratione phlegmonas primo, postea & pręduros tumores excitantibus circa vesicam, & rectum intestinum quod vocant, naturales horum instrumentorũ actiones deprauari. vnde quæ prius ab ipsis excernebantur, supprimuntur. neruis vero solis læsis, nullo prædictorum instrumentorũ per consensum affecto non actiones naturales, sed voluntarias vitiari cõtingit. Quocirca & ipsis inuoluntarie vrina decurrit, & stercus, cum eorum neruorum, qui ad musculos in finibus vesicæ, atq; intestini recti positos protenduntur, & à quibus vtriusque instrumenti osculum clauditur, atq; constringitur, resolutio perfecta fuerit. sed monticolæ illi vrinæ exitum obstructum non fuisse proposita verba declarant. vtrum autem inuito ipso, an volente excerneretur, non item adiecit. Porrò si liber iste accurate compositus ad ęditionem foret, ex eo, quod adscriptum non esset, cõstaret quoq; non fieri, prorsus enim ipsum indicasset: sed eo modo scriptus non est, verum (vt sæpius dictum fuit.) per quasdam annotationes reminiscendi causa. nam de deiectionibus quoque nihil scripsit, cum tamen & has necesse sit aut nequaquam suppressas esse, sed perinde atq; vrinã inuoluntarie effluere, aut voluntate iubente excerni. At ipsum par est ad eorum, quæ viderat, reminiscentiam eo, quod de vrinis dixit, fuisse contentum, alui scilicet excrementorum euacuatione ita, vt vrinæ, sese habente. nam si contrarium quid circa alterutram ipsarum factum esset, omnino significasset, eisdem autem eadem consequentibus vtriusq; meminisse necesse non fuit. verum neq; genitura, inquit, suppressa est. naturalis enim est & ipsius euacuatio, quemadmodum & vrinæ, & stercoris. sed quare venere vti volentes ad hanc deueniunt, nolentes autem, nõ, longiore oratione & in libro de dubijs motibus disputatum est. G H

*

*

Quæcunq;

18 A *Quæcunq; alatæ naturæ costarum, propter impotentiam occasionis, & in destillationibus malignis, & si excretio sit, & si non sit, malum.*

Quosnam medici alatos vocent, superius dictum est. didicistis etiam ex tertio de morbis vulgaribus eiusmodi homines ad phthisim esse expositos. Occasionem autem Hippocrates dicere consueuit & omnes ferè antiqui medici omnem rei materiam, ex qua initium motus ad sequentes actiones prodit. siue argentum, siue aliqua alia suppellex, siue potentia quędam sit, siue locus, siue fides, siue actio, siue causa, siue quicquid aliud simpliciter. Sed quidam putant ipsum locos prius affectos aliorum occasiones appellare. idq; ex eo sermone demonstrari aiunt, occasiones, vnde incepit laborare, considerandæ. si vero & hoc significatum (vt supra dixi.) est, cum sit commune, multa sub ipso erunt singularia. oratores quidem, quemadmodum & historici, & philosophi, occasiones hominum actiones dixerunt, vtpotè & qui de illis disputent. ab Hippocrate autē nomen translatum est, queādmodum & alia multa naturalium actionum, atq; affectuum. in quibus omnibus commune est hoc, vnde incepit fieri. nunc enim in proposita clausula Hippocrates dixit, vnde incepit laborare, posset autem similiter dici & hoc, vnde incepit nauigare, bellum gerere, pacem agere, pugnare, inter se amare, odisse, tyrannidem exercere, & omnia id genus alia.
B Nunc itaq; primum initium, quo quis alatus euadat, ab Hippocrate dictum est, occasionem vero quispiam non ab re dixerit. Quænam igitur hæc est? ingenitę caliditatis, quę ex corde habet originem, imbecillitas. didicisti enim queādmodum cerebro magno caput vnà augetur, paruo existente, minuitur. eadem ratione & cum corde augeri pectus & minui. verum cor ipsum exiguū ob vitalis potentiæ infirmitatem creari. cuius potentiæ essentiam ingenitū calorem esse dicimus. Quando igitur imbecilla hæc alicui natura fuerit, hoc est, ab initio, à prima creatione & cor & pectus parua creata esse necesse est. At q tria sint animal gubernātia principia, demonstrationes didicisti in volumine de Hippocratis Platonisq; decretis. Eos vero, qui occasiones dici putāt prius affectos locos, multum & in explanandis propositis verbis delirare inuenies, & in eo, q nos non dictionem aliquam vnam, sed integram orationem præterea subaudire debere iubent, tanquam & hoc modo narratio se haberet, Quæcunq; alatæ naturæ costarum, ob impotentiam occasionis in destillationibus malignis, maxime phthisi capiuntur, et si excretio sit, & si non sit, malum. cum multa ab horum verborum explanatoribus dicta sint, satis esto, quod verissimum mihi, & artem medicam discentibus vtilissimū esse visum fuerit, solum, quàm fieri potest, breuissimis designasse.
C se. Destillationes igitur à capite in pulmonem descendentes tunc malignas esse putandum est, si defluentia subtilia, & corrodentibus viribus prædita sint. Hæc sanè neq; in pulmone morari tandiu conuenit, quoad concocta crassescant, quemadmodum alias fluctiones ex tenui quidem materia, sed non corrosiua, & ægre maturescente constantes: neq; rursum statim expelli. intus enim morantia non facile concoquuntur, viscusq; ipsum lacerare deprehenduntur. si excernantur autem tusses violentas commouent, ob quas caput repletur, ipsumq; rursus in pulmonem materias depellit, atq; ob tussis vehementiam, ne aliquod in ipso receptaculum frangatur, metus est. Qualis planè tussis illis accidere solet, qui humores tenues & aqueæ substantiæ difficulter ex pulmonibus reijciunt. ascendunt enim isti à spiritu per tussim emisso sublati. q si tenues & aquei sint, disperguntur, & contra spiritus motum prius delabuntur, quàm totam asperam arteriam egressi sint. Verum est igitur noxam sequi, siue in pulmone humores isti remaneant, siue euacuentur.

19 *Rigores incipiunt mulieribus quidem magis à lumbis, & per dorsum, & tunc in caput, verum & viris posterius magis, quàm à priori parte. Horrent exteriora magis, quàm interiora corporis, vt cubitorum, femorum. Sed etiam cutis rara. id vero pilus indicat. à quibus autem alijs rigent fortaße vlceribus, incipit ex vasculis.*

D Reliqua huius sermonis verba & in aphorismis, & in secundo de popularibus morbis declarauimus. sed quod in calce adiectum est, haud parum negocij libri huius interpretibus facessit. siquidem alius aliter ea verba scribit omnes innuētes sermonē verisimiliter interpretari non posse, si antiqua lectio seruetur: Ea quidem eiusmodi est, ex qua non nulli eam partem mutauerunt/ fortasse vlceribus/scribentes/ vt vlceribus / Vt id ipsum aliorum sit exemplum. neq; enim ab vlceribus solum, sed etiam abscessibus suppurantibus rigent. quinetiam non nulli ambusti & execti ex vstione & incisione riguerunt. Vidimus præterea nō nullos ob acre pharmacum vlceri superpositum riguisse. verum oēs id genus rigores externam causam euidentem habent. Alij vero sunt in tertianis & quartanis febribus, & plerunq; vnà cum iudicationibus citra manifestam causam exorientes, de quibus dictum fuisse aiunt/ Rigores incipiunt mulieribus quidē magis/ & reliqua deinceps posita. Quapropter illud ipsum primo quispiā miratus fuerit, quo modo in aphorismis, vbi maxime suam ipsius sententiam explicat, & de rigore sermonē scripsit, in vniuersum illum protulit sine ea, quam in propositis verbis edocet, definitione. videtur nanq; si ea quis cōsideret, Hippocrates opinari non omnes rigores vno tantum modo fieri, cum dicat/ à quibus autem alijs rigent fortasse vlceribus, incipit ex vasculis/. vltra id, q hoc ipsum, ex vasculis incipere rigorem dixisse, nullam contra antedicta distinctionem habet. licet itaq; dicere, ex vasculis rigores oēs

res omnes ortum habere, id est ex malis succis intra vascula contentis. sed primo quidem lumbi, E & dorsi partes horrent, deinde & reliqua. propterea non nulli veterem scripturã permutantes ita lectionem instituerunt. A quibus autem alijs rigent, vt vlceribus, incipit ex vasculis. vt huiusmodi oratio sit. Quicũq; sine loco passo rigores fiunt, à lumbis & dorso initium sumunt, alij vero ab affectis particulis exoriuntur, quæ planè & ipsius rigoris causæ sunt. Aliqui vice huius dictionis/vasculis/contrarijs scripserunt. vt in quibus affectus locus rigoris auctor est, ad se ipsum, vt aiunt, eo, quo rigent, tempore ab omni corpore sanguinem attrahens, tunc rigor ex locis, qui passis sedibus contrarij sunt, prouenire conspicietur, ipso superioribus inferiora, sinistris dextra cõtraria dicente. Iam igitur animaduertentibus palàm est, ex his, quæ isti in scriptura transmutant, in maxime contrarias sententias orationem trahi. non nullis ab affectis membris, alijs ab istorum contrarijs rigores oriri asserentibus. cõtraria vero sunt, vt ipsi dicunt, quæ longissime distant. de causa quidem, vt sæpius dictum est, licet volenti, vt lubet, dicere, sed de ijs quæ euidenter apparent, non licet, ita enim omnes artes, hominumq; vita funditus euerterentur. verum, vt in aphorismis prodidit, omnes rigores ex lumbis & dorso initium capere dignoscuntur. atq; istud in præsentia calci propositi sermonis adiectum libri auctor (vt aiunt.) Thessalus Hippocratis filius, si in patris cõmentarijs repertum rescripsit, & libro interseruit, male fecit. nam à patre longo tempore dijudicata, & per aphorismos in communem enunciationem redacta firmiora ipsum putare oportuit, F quàm illa, quæ dum quærerentur antea, nondum cognoscebantur. quod si ipse ex se id adscripsit, longe maius peccatum commisit, patris communem enunciationem inuertens atq; deprauans. At si quispiam alius Thessalo posterior librum hunc scripsit, male & ipse fecit. vt enim sæpe iterauimus, experientia rerum euidenter apparentium iudex est, non ratio, quam sibi vnusquisq; verisimiliter commentus fuerit. Nam cum aliquid fieri fama sit, ratio inuestigat, atq; id ita esse contendit: cum quid autem planè fieri cõspicitur, nugatoria & superuacua ratio est, quæ ipsum fieri causam afferens dicat. Ceterum & alia quędam ab interpretibus in hęc verba dicta sunt. sed ego iam sæpius omnium meminisse recusaui, & maxime cum ea, quæ verisimillima esse videbantur, ad examẽ redacta falsa fuisse deprehensa sunt.

Caput ex ortu, & occasione, & plurimis sermonibus, & paulatim cognitis colligentem, & perdiscentem, si similia inter se sint. & si non similia inter se sint, ex dissimilitudinibus similitudo fiat vna. sic vtiq; sit via. sic & recte se habentium approbatio, & non recte, redargutio. 20

Non quæ nunc dixit, præcipere, sed ea in ægrotantibus exequi difficile est, prorsum sanè artis G summa in ipsis est. nam si quis accurate laborantis naturam à primo ortu cognouerit, & ex qua nunc causa laboret, & per multos sermones paulatim cognitos euidentes similitudines, & quæ dissimilitudines esse videantur speculans, alia quoque in propositis verbis enarrata bene inueniat, iste sanè optime curare poterit. omnia itaque contemplemur singillatim, ea, quæ per alia volumina vberius pertractauimus, in memoriam reuocãtes, & ipsis, si quid deficiat, adijcientes. Igitur cuiusq; eorum, qui curentur, naturam à primo ortu sciri debere præcepimus. sæpiusq;, vt optime quispiam id faciat ostendimus. ostẽsum est autem haud secius quæ de primario affectis locis, & per vitij cõmunicationem læsis scire & exquisite dignoscere in ægrotis oporteat, quemadmodum & de causis, quas ante incipientes vocant, & quas antegressas, & quas contentiuas. ostensum est præterea & in hoc libro, cum tradita est circa ægrotantem œconomia, quæ vtiliter quispiam ex ægroti sermonibus ad artis opera colligere possit. Quinetiam quod ex singularibus in ipsa consideratis speculantem dissimilitudines ad vnam vniuersalem communemq; similitudinem redigere oportet. plurima vero eorum, quæ in his libris scripta sunt, vsu venire solent. At quod deinceps scriptum est, Rursum dissimilitudines his, ab vniuersalibus, cõibus & similibus in differentias partitionem significat. Ostensum est autem hoc à nobis in omnibus partibus artis, in libro de differentia symptomatum, de communis symptomatis diuisione, ita quoq; & in libris de H pulsuum differentia, de pulsus in vniuersum distinctione actum est. verum & inter has differentias rursum similitudo est. iterumq; singulę differentiæ, vt edocuimus, in alias magis particulares differentias distinguuntur. item & istę quasdam habent similitudines. Iccirco igitur cum dixerit, Rursum dissimilitudines his, subiunxit, & si similia inter se, vt intelligamus deficere hæc verba/secundum aliquid/. vult enim nos cognoscere dissimilitudines, quæ quidem sunt differẽtiæ, quadantenus iterum similes inter se esse, vt ex dissimilitudinibus vna similitudo fiat. etenim ipsa per se vnaquæq; differentia cõmunem similitudinem habet, omnesq; communis alia complectitur. * Recte igitur dixit, hæc enim via recta, in omni scilicet artis constitutione, vt didicisti. appellauerunt autem hanc viam posteriores Hippocrate non viam, sed methodum, ex qua recte inuentorum & factorum in artibus approbatio est, non recte autem se habentium, redargutio.

Sanguinis de naribus profusio aut his, qui subuirides nigriq; sunt, aut rubri & virides, aut subuirides. 21

Non est huic sermoni additum vtrum magis in morbis fiat sanguinis è naribus profusio dictis * hominibus, an magis, quàm alios, istos iuuet. sed neq; quos intelligat subuirides & nigros, clarum est, nam,

A nam, ut sæpius iam repetitum est, in stirpibus herbaceum, id est viridem, ab herba, eiusq; colore Græci plerunq; dicere consueuerunt. abutentes autem omne vigens & boni habitus ita nominant. interdum verò & pallidos virides appellant. atq; nunc ita explanatoribus videtur Hippocrates virides & nigros accepisse, tanquam si pallidos & nigros dixisset. Hos ipsos vero non nulli sanguinis profluuio magis obnoxios esse contendunt, quod pallida bilis cum sanguine permista sit, quæ vasculum possit acrimonia sua recludere. Alij istos magis iuuari, quoniam prauis humoribus euacuationem requirentibus affluant. Pariter & de rubris viridibusq; vocatis dissentiunt. aliqui ad sanguinis effusionem aptiores ipsos dictos esse asserentes, aliqui ea re iuuari magis. Sed vtrisq; cõmune quidem est bile pallida abundare, non commune autem, magis melancholicum succum ipsi admistum esse in viridibus & nigris vocatis, magis sanguineum vero in rubris & viridibus. Non nulli sanè scribunt ἐρυθροχρόους per hanc literam ρ, rubrum habentes colorem significari volẽtes. At tertio dictos subuirides & hoc loco intelligunt subpallidos. sed cum vox indicet modicum ipsos habere pallorem, cui nã permistũ illum esse velint, silentio trãseunt. nam si nigredini, hos primos ab ipso dictos esse aiunt: si rubori, secũdos. forsan igitur cum albedini mistus est pallor, istos subuirides vocat. verum albi coloris homo haud ita multum sanguinis è naribus pro
B fluuio obnoxius est, neq; magis, quàm prædicti ab eo subleuatur.

22 *Parum remittentem, crassum facere oportet aride.*

Hæc quidem vetus lectio est. Sabini autẽ discipuli nõ legunt/parum/, sed/brachium/, dicuntq; retractionis causa in sanguinis de naribus eruptione venæ brachij sectionem prodesse, nõ solum propriam scripturam interpretãtes, sed etiam verisimiliter nos intelligere præcipientes, brachiũ remittẽtem, de venæ in cubito solutione dictum esse. Ego vero huiusmodi venæ sectionem sanguinis de naribus immodicæ profusioni prodesse satis noui. retrahit enim ipsam, & ne fiat impedimento est. Attamen Hippocratis sermonem id exponere non video. sed hæc verba/parum remittentem/in eum sensum (vt plurimi interpretes acceperunt.) dixisse videtur, vt scilicet sanguinis fluxui parum cedentes, sic deinde & ad ipsum crassiorem efficiendum transeamus. At quia non simpliciter dixit, sanguinem crassum facere non cum humiditate, sed cũ siccitate, aliqui, crassum facere arido, in ablatiuo casu scribentes, subintelligi oportere aiunt, medicamento. Id enim & ex his, quæ subnectuntur, declarari. sed qui volunt in præmissis verbis, his, qui sanguinis è naribus profluuio continenter laborant, non in morbis, sed cum non decumbunt, cõsilium dari, his
C de victus ratione sermo intelligendus videtur, iubente ipso ex crassum reddẽtibus cum siccitate
* boni succi sanguinem facere. Halicam & amylum huiusmodi esse aiunt, & recentem caseum, &
∴ suillas carnes, & agnorum maxime lactentium, & hœdorum præterea. Alij de fluxu sanguinis morbo vexatis sermonem dictum esse volentes, consulere ipsum aiunt, vt sanguis sine cibis crassus fiat. id enim significat ea vox/aride/ quoniam malos succos vult concoquere. ad concoctionẽ autem bene facit inedia. concoquentium etiam medicamentorum vsus est idoneus, quando ipsa adstringentia sunt. nam & hæc sanguinem crassum faciunt, sicut & concoctio. Deinceps vero ab ipso huiusmodi medicamentorum exemplum positum est. Quidam autem non scribunt/aride/ voce in e desinente, sed in o/arido/ Hippocratem iubere dicentes per nares exeuntem in profluuio sanguinem arido medicamento crassum reddere.

23 *Alijs vero minus crassitudinem.*

Alios aiunt ipsum dicere, eos scilicet, qui sine prauis succis sanguinem assidue profundũt, quibus neq; pallida, neq; atra bilis cum sanguine mista est. Aliqui & hic scribũt, non/crassitudinem/ sed/crassum facere/ narrationem magis dilucidam reddere volentes. sententiam quidem eandem
D planè seruant, siquidem & isti ipsum iubere volũt, alijs ob copiam mali sanguinis eius profluuio laborantibus minus crassum facere. hoc videlicet/crassum facere/iterum bifariam accepto, non nullis quidem ratione victus, alijs vero per medicamenta naribus adhibita. quibusdam præterea vtroque modo sanguinem crassum reddere præcipientibus. sed nullam firmam cognitionem ex his varijs lectionibus haberi iam sæpius à me dictum est.

24 *Arido autem oportet albo, vt galla, alumen.*

Hæc est sanè antiqua lectio, quam difficulter explanabilem non nulli permutarunt, hi minus illi magis: magis quidem hoc pacto scribẽtes, arido autem albo ex naribus, vt galla, alumẽ. Ipsius vero sententiam hanc esse volunt, immoderate sanguinem è naribus profundentes, vltra prædicta adhuc & localibus remedijs curandi sunt. localium vero auxiliorum exemplum dictum esse aiunt aridum medicamentum album naribus iniectum. sed galla cum alba non sit, non nulli ipsi adiecerunt & alumen, scribentes/vt galla, alumen. eas autem voces hac aut istac, ademerunt non iniuria, tanq̃ exile quoddam atq; indignum Hippocrate. quippe significari hoc aiunt, per vtram narem sanguis eruperit, in illam aridum medicamen esse inijciendum. At seruata veteri lectione obscura locutio reddit, nã quæ ex naribus alba euacuare iubeat, aut purgare, aut concoquere,

aut sponte descendentia contemplari, omnino inuentu dubium ancepsq; est. ipso Hippocrate E
huic voci/albo/nihil planè adijciente. Iure itaq; in hoc ipso primum interpretes discordes fuerũt, alius aliud subintelligendum esse existimantes. & quoniam omnibus his, istud/vt galla/aduersatur, conueniens enim erat dicere, vt galla, in ablatiuo casu, non in nominatiuo. hoc igitur communiter omnibus repugnat, neq; euitare quis potest narrationis incongruum, neque emendare, licet scripturam mutet. sed non nulli dicunt etiamnum ipsi de sanguinis è naribus fluxu totum sermonem esse, consulereq; in huiusmodi adstringenti medicamine vti, in narem sanguine manantem id immittentes, vsq; dum sedato sanguine alba exiuerint. multa alia quoq; perperam dicunt in verba (vt mihi quidem videntur.) corrupta, & ab aliquo forsan interpolita. Cæterum mirari licet, vt in alijs multis, ita & hoc loco eos, qui valde audacter Hippocratis verba in quicquid ipsis visum fuerit, transmutant. Cum omnes enim interpretes in sermone Hippocratis scriptum esse sciant ex naribus alba, ipsi mutantes scribunt, ex naribus albo. multoties autem dixi in obscuris locutionibus verisimiliter verba mutare fas esse. sed prius id ipsum dicẽtem tunc lectionem mutare decet.

Cum venere vti incipiunt, aut hircire, sanguinis profluuio laborant. F 25

Sanguinem de naribus facile profundunt non solum ægroti, verũ etiam sani, qui eam ætatem agunt, in qua illud ipsis euenit, quod hircire vocant. isti iam & venere vti planè possunt. ac prius quidem, cum essent pueri, sanguine copioso abundabãt, verum ratione incremẽti haud ita valde copioso. sanguis autem ipsis calidior est, propterea sanguinis profluuio tentantur. At vos meminisse puto, ex alijs membris sanguinis profluuia cum loci appellatione semper dici, ex naribus vero, nonnunq̃ & sine particulæ appellatione sanguinis profluuium simpliciter nominari.

In accessibus autem quidam perstrepunt, vt Arcesilaus, aliqui accessuri horrentes, rugosi. alijs vero post inflatur venter, quam accesserint, vt Damagoræ. 26

Sæpius repetiui, si valde male à multis interpretibus dicta redarguam, ægre omnes ferre commentariorum longitudinem. si vero non reprehensa dimittam mediocria tantum memorans, eos qui haud tardo ingenio sunt ab illis excitatos & reliqua dijudicare posse. & nunc igitur ita faciam. Hanc quidem vocem/accessibus/omnes ferè de coitu cum muliere intelligunt, quemadmodum & eam vocem/ perstrepunt/ de emittendis per anum flatibus. Atq; de hoc etiam paulo ante dictum est. sed quod deinceps scriptum est/ accessuri autem horrentes, rugosi/ quiddam tale significat, aliqui venerea aggredientes, cum incalescunt, horrore tentantur: qua ratione iam sæpius didicistis omnes mali succi plenos, cum vehementius repente calefiunt, horrore vexari. At non nulli pro hac voce/ horrentes/ rigent/ scribunt. quod mihi perrarum esse videtur, & maximæ succorum prauitatis indicium. quare neque vllum initio coitus rigore affici cognouimus. verum & hanc vocem/rugosi/aliqui in hanc vocem/ κακώδεις/ conuertunt. Alij vero interpretantur ob male habitum corpus κακώδεις dici. alij quod tetrum odorem spirent. quod quibusdam autẽ venter infletur, supra positum est. sed Dioscorides hanc clausulam, vt & alias multas, in quod ipsi libitum fuit, commutauit, vt tota oratio huiusmodi sit, In accessibus sunt aliqui perstrepentes, quemadmodum Arcesilaus, vt fœtidos ipsius crepitus esse intelligamus. Capito quidem & ipse in valde multa sermonem hunc conuertens talem fecit, In accessibus aliqui perstrepunt, vt Arcesilaus, aliqui accessuri rigent rugosi.

Mutationes cauendæ. 27

Et in alijs quibusdam, & in aphorismis id cautius dixit, his verbis præpositis/multum, & repente/. neq; enim quę aeris mutationes, neq; quę à nobis ipsis paulatim fiunt periculosę sunt. sed H
tantum magnæ ac repentinæ sanitatis amittendæ periculum inferunt. Quocirca & ab his cauendum est. Euitabimus autem ambientis cœli mutationes, domi nos plurimum continentes, & cõtrariorum vsum adhibentes, in humidis quidem mutationibus corpus siccantes, in siccis humectantes, eadem quoq; ratione & calefacientes, & refrigerantes, cum huius vtriusq; occasio fuerit. sed in victus ratiõe mutationes cauere in nobis ipsis est. neq; ab exercitationibus subito ad ociũ, neq; ab ocio ad exercitationes transeuntibus, sed neq; à lauandi insuetudine ad lauationes, neq; à lauationibus ad oppositum, neq; ex aquæ potu ad vinum bibendum, neque ex vini vsu ad aquæ potum, & in alijs omnibus similiter. Hic sermo planè verus est iuxta & ab Hippocrate sæpius repetitus. Cæterum ignoro, quidnam aliqui sentientes dicant subintelligendum esse huic sermoni, mutationes cauendæ, hanc vocem/ætatum/in aphorismis enim ipse inquiens, "Multum & repente euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare, aut aliter vtcunq; corpus mouere periculosum est, & omne multum naturæ inimicum: ætatum nullam mentionem fecit. neq; enim in ipsis paulatim labentibus nimium naturę inueniri potest. neque aliqua curiosiore obseruatione indigent, quantum ad communia tuendæ sanitatis præcepta pertineat. quemadmodum neque cum anni tempora paulatim mutationem suam faciunt. verum hæc interdum videmus magnas repẽ-

te in

A te in contrarium mutationes pati.at ætatem nullam repente elapsam nouimus,vt puer die postero in virum euaserit,non paulatim per pubertatis & iuuentæ annos transitum faciens.

28 *Cibi paucitas,lassitudinem non faciens,nec sitim accendens.*

† Alia lectio,ad cautionem.

Cum in vniuersum mutationes esse cauendas dixerit,vnum quiddam†{ad naturalem statum tuendum} conferens deinceps scripsit,vt memoriæ propriæ consuleret. In vtraq; enim mutatione cum circundantis aeris,tum nostrorum studiorum,& vniuersę victus rationis,cibi paucitatē, & sitis, & lassitudinis priuationem in omnibus, quæ agimus,nobis esse proposita iubet. Sed explanatores cibi paucitate & sitim & lassitudinem tolli dixerunt.verum id si ita in vniuersum proferatur,falsum est.nam pituitosos succos,aut multum optimum sanguinem habentibus cibi paucitas lassitudinē tollit, & sitim extinguit: sed biliosis, aut inopia sanguinis laborantibus neq; lassitudinem sedat,neq; sitim extinguit:vt ipse in libro de victus acutorum ratione edocuit. Adhuc vero peius illi senserūt,qui ita scribunt,inedia lassitudinem tollens,sitim extinguens. At isti planè in extrema inscitia versantur,ea quæ neq; vulgus hominum latere solent,ignorantes. Alij præterea fini sermonis hanc vocem/esurienti/adijciunt.aiuntq; cibi paucitatem esurienti lassitudinē B & sitim eximere.esurientem vero eum dictū esse volunt, qui indigere cibo se sentiat. Atqui melius esset dicere famem sentienti paucitatem cibi haud in tempore adhiberi,non sentienti autem conducere.signum est enim ipsius corpus multitudine redundare.

29 *Omnis extenuatio laxat cutem,deinde distenditur.refectio contraria facit,cutis corrugatio, concidentis extensio. Refecti cibo horrens,læue. vtriusq; signum subbiliosum, subrubrum.sic detractas esse mammas,graciles autem sursum tractas,& circuntentas,& si quispiam non arbitretur propter hoc,sed carne creata id sit.*

Demiror explanatores obscura verba, quæ nullus homo intelligat, solos se intelligere profitentes,quæcunque vero nobis omnibus perspicua sunt, solos ipsos non intelligere. Propositum igitur sermonem minime ambiguum multiformiter distrahunt alius aliter ipsius particulas scribens,atq; cōmutans, & contra ea,quæ omnibus euidenter apparent,interpretantur, quæ maxime omnium ipsos obseruare oportebat. est enim Hippocrati sermo de his, quæ in corpore nostro conspiciuntur per tenuationes, & enutritiones. Sed non nulli, neq; quid sit tenuatio, nosse videntur,tantum abest,vt omnia in istis euidenter apparentia,aut ipsorum causas percipiant.sed tamen fieri tenuationem per euacuationem prædicant.Aliqui siue euacuationem,siue tenuatio-C nem dixeris,nihil referre opinantur. Verum hoc dignoscere (vt diximus.)non est magnæ cuiusdam scientiæ. Igitur multi haud modica sanguinis copia redundant, gracillimi tamen sunt, sicut alij è contrario crassi,sed paucū habēt sanguinem.Atqui ego cuidam mulierculæ iam octo mēses purgationis menstruæ suppressione laborāti,extenuatissima cū esset, haud exiguo detracto sanguine breuissimo tēpore proprium habitum restitui, sicut & alias nō paucas eodem modo ad sanitatem reduxi.sed quod illi mulieri accidit(neq; enim erat ignobilis.)fuit valde celebre.ipsi quidem rescissa vena,& medicis ex eo remedio futuram vtilitatē firmiter polliceri verentibus. quin etiam nō nulli mihi aduersari audebant non solum propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentiam ex venæ sectione secuturam esse noxam affirmantes.profectò hæc melius est longiori sermone persequi,q̃ vtrius Prodici Hippocrates mentionem fecerit diligenter inuenire conari. Verum,vt supra iam dixi sæpius, recentiores medici ad magis sophisticam doctrinæ speciē deflexerunt,ægrotis euenientia diligenter obseruare,& ipsorum affectus,causasq;,ex quibus curationis inuentio acquiritur,indagare negligētes.quæ & ipsa per experientiā dijudicaī.In muliere sanè, quam memoraui, primo die sanguinis sesquilibram detraxi, rursum postero die libram vnam,tertio verò non multo plus semilibra,erant enim vnciæ octo.Sophista quidem hæc legens D quæret quis ex Græcis vnquā libras,aut quis vncias nominauit?Medicus verò & quæ alia signa præter cohibitos menses, venæ sectionem indicent, scire auebit. Illa igitur & ego recensebo, sophistis,vt valeant,nuncians,quoniam scilicet ipsius venæ eminebant sanguinis plenę,colore liuidæ,rescisso autem vasculo,liquidæ pici & colore & crassitudine similis sanguis emanabat. ob id ipsum sanè multo magis visus fuit largiter esse euacuādus. Hæc quidem à nobis obiter rectè mederi cupientibus dicta sunto. Rursum verò ad propositum me recipiens non rectè dicam explanatores affirmasse attenuationem corporis simpliciter ob inanitionem fieri. distinctiones enim dixisse oportuit,quod.s.attenuatio totius molis detractio quędam est, & collapsus,& subsidētia, vel vtcunque ipsam nominare velint: crassitudo verò è contrario in tumorem sublatio est. non nunquam igitur debilitata carnosi generis facultate, & vitioso sanguine in arterijs venisq; inclusо attenuatio fit, plerunq; verò ex contrarijs crassitudo. vt in vasculis quidem paucus sanguis remanserit in carnium nutricationē distributus, illæ verò bene adultæ sint, & per eas totius moles corporis increuerit. Nouerunt autem id quoque mangones,cutem scilicet carnosis particulis prætendi, & naturas quasdam corporum agnoscunt, quæ in molem excrescere prætenta cute non valeant.nam ipsam summis digitis sursum trahentes, quousq; à subiecta carne discedat, cōsiderant, & eousq; singula emaciata corpora se reficere posse sperāt, quousq; cutis ptracta fuerit.

laxa.n.cutis in extenuatis,extenta in crassioribus effectis apparet.porrò extenuationes multis de E causis proueniunt:siquidem alimenti penuria,exercitationes plures, & vigilia, & cogitationes, & dolores, & morbi colliquatiui & discussorij, præterea euacuatio multa per aluum, per vomitum, per sudores, per sanguinis profluuium extenuationum causæ sunt. instaurationis autem vnus modus est.omnium videlicet quibus sani egemus,conueniens modus: ista vero sunt, vt ipse in sequentibus dicturus est,labores,cibus, potus,somnus, venus. Itaque cum multi modi extenuandi corporis sint, omnibus commune est primum quidem cutem laxari, postea vero perdurāte macie distendi.At si illi succedens instauratio facta fuerit, contrarium accidet.distēdetur enim cutis † { primum,deinde laxior fiet. } causas vero istorum iam quidem sæpius audiuistis, veruntamen & in præsentia summatim perstringētur.Quapropter cum memoria complectamini, quæ sæpius in vtribus & vesicis conspexistis:repleto enim interiore cauo circuntenditur corium, euacuato relaxatur:eodem modo & in animalibus bene saginatis distenta cutis, in macie confectis laxa conspicitur.nam sicut liquor in vtres infusus eius tergora contendit, ita carnes multę procreatæ cutem nostram circum se ipsas obtendunt. atq; id euidenter intueri licet, pingues scilicet omnes adeo tensam cutem habentes, vt eam quis apprehendens nec minimum à subiectis carnibus auellere possit,macros autem adeo laxam, vt longissime quis ipsam protrahens acu trajcere sine F vllius subiectę partis vulnere queat. Hactenus quidem omnes fere sermonem recte intellexerunt, sed in eo conturbati sunt, quod sequitur hęc verba/omnis extenuatio laxat cutem/contrarium enim ab ipsa fieri negant. Quocirca non nulli de refectione verba illa/postea circuntenditur/dicta esse existimant. neque animaduertunt,quod subsequitur,ipsis aduersari,vbi ait/instauratio contraria facit/.erit enim siquis ipsorum explanationis intellectum sequatur, talis sermonis sententia, omnis extenuatio laxat cutem, circuntenditur contra instauratis.instauratio vero contraria facere apta est. Sed primum quidem ipsum dicere par erat, instaurationem non contraria, sed contrarium facere. nam cum vnum de extenuatione dictum sit, & refectionem vni contrariam dixisse ratio postulat. Igitur si extenuatio cutem laxat, eam distendere instaurationem decet. postea vero deinceps hoc dixisse manifeste videtur. cum explicatior, apertior, ac breuior sit talis oratio/omnis extenuatio laxat cutem, instauratio circuntendit/. Quid igitur est, quod ab ea parte significatur, quæ dicit/postea circuntenditur?/Nihil aliud sanè, nisi id, quod ab omnibus intelligitur.q primo scilicet in extenuationibus cutis relaxatur, extenditur postea extenuatione manente, & non in instaurationem transmutata. At in instauratione contrarium euenit, ab initio quidem cutis obtenditur, tempore autem succedente laxior euadit. Hæc profecto si adeo cu G riose, vt Hippocrates, sensu apparentia obseruassent, ita fieri vidissent. primum igitur vobis in memoriam ea reuocans,quæ sensu conspexistis, postea & apparentium causas explicabo. Illorum itaque reminiscimini, qui in morbis contabuerunt, præsertim in tabe, quæ retorrida vocatur. in quibus mementote cutem æque ac aridum corium fuisse distentam. sed quid mirum in illis longiori tempore tabefactis cutem distentam apparere? quandoquidem & nonnunq̃ primis diebus id euenire soleat. Dicit ergo Hippocrates ipse in præsagijs de his, quæ morbi initio eueniunt, sermonem faciens.inter alia faciei signa & hoc enumerans,cutis circa frontem dura & contenta. Quod autem ob inanitionem id fiat, docens ipse deinceps scripsit, interrogare oportet, num vigilauerit homo,an ventris deiectiones valde sint liquidæ, an famelicum quicquam ipsum vexet.Cæterum id ab omnibus medicis Hippocrate posterioribus tanq̃ vno ore loquentibus conceditur ob immodicam euacuationem non nunquam sensilem,non nunq̃ sensus latentem solere eiusmodi faciem euadere, qualem his verbis pinxit Hippocrates, Nasus acutus, oculi caui,tempora collapsa, aures frigidæ & contractæ, & aurium pinnæ inuersæ, & cutis circa frontem dura & distenta.Quocirca sensu nos aperte docente nimiam euacuationem contra quàm moderatam, in cute affectum parere, ipsorum ratio verisimilis quidem, non tamen vera comprehenditur. H cum dicunt, manentibus affectum producentibus causis ipsum ad contrarium transmutari non contingit. euidenter enim transmutari in immoderatis euacuationibus cernitur. siue ipsæ longiori tempore sensibiliter perdurare noscantur,siue per vias sensibus occultas, per eliquationem scilicet aut digestionem ægrotantium efficiantur. Ante quam igitur ad ipsam cutis substantiam exhaustio peruenerit,perinde atque in euacuatis vtribus, & saccis, & vesicis cutis laxior redditur. inanitione autem perdurante talis efficitur, quales aridæ *vesicæ atque coria,quæ præ duritia extendi non possunt. talis vero & in vtribus & in vesicis cutis effecta videtur, cum exiccata admodum fuerit. At vsq; dum humida sit & mollis & in interno cauo aliquid suscipit iterumq; dimittit,suscipiens quidem, cum satis expleta fuerit, distenditur, cum inanitur autem, relaxatur. Recte igitur Hippocrates dixit/omnis extenuatio laxat cutem,postea circūtenditur/.sic enim & fieri videmus,& iam causa dicta est.ac bene illud quoque adiecit, instaurationem contraria facere:nam ab initio extēditur cutis,interiecto deinde temporis interuallo efficitur laxior. cum enim subiectis ipsi carnibus durior natura sit atq; aridior,tardius, q̃ illæ & in extenuationibus obdurescit, & in instaurationibus remollescit. quando igitur ipsam duram & iam exiccatam instauratio exceperit, primum carnes adaugens ipsam iure protendit: procedente vero tempore & ipsa

cutis

† Hæc deesse vidētur, quę adieci, si qs inferiora recte considerabit.

* Al. pelles.

A cutis nutrimentum suscipiens, humidior & mollior fit, proinde & iterum laxior redditur, quemadmodum arida coria & pelles aqua madefactæ & oleo ac seuo delibutæ. Hæc itaque vere iuxta atq; aperte ab Hippocrate enarrata male interpretati sunt, ob earũ, de quibus est præsens sermo, rerum ignorationem. Sed quæ sequũtur haud ęque nota, & fortasse adiectu nia manifesta esse arbitrantur, quãuis in ipsis explanandis haud minus, q̃ in prædictis dissentiant, & antiquas lectiones permutent. Verum vt dilucidior oratio sit, singulas sermonis particulas separatim explicabo, /cutis corrugatio concidentis, extensio refectæ/ in extenuationibus quidem laxati cutem prius, q̃ ipsa in propria substantia aliquid perpessa sit, in refectionibus autem extendi & exiccatam temporis interuallo in contraria permutari supra comprehensum est. sed in hac parte ipsius concidentis corrugationem fieri inquit, refectæ vero extensionem. rugosum quidem corpus & cutem Gręci nominant, quæ in rugas & plicas contracta sunt, vt videmus in senibus: & ipsorum affectũ corrugationem. corrugatio vero aliqua & in iuuenilibus corporibus apparet, cum venæ ôccultæ * sunt & extenuatæ, & maxime cum dissipato in ipsis abundante sanguine medicamen austeræ adstringentisq; naturæ quispiam superdiderit. Hunc autem & in cute cadente affectum creari dicit. i. cum ea, quæ intra ipsam cutẽ habentur, pauciora effecta sunt, tunc decidit in seipsam residẽs.

* Al. solutę.

B sed contrarium eius affectum, cum in longum latumq; excreuerit, extensionem hoĩes vocant. licet nonnunq̃ eueniat, vt tantũmodo secundum longum aut latum extendatur ac resideat. Verũ in præsentia de extensione & contractione secundum vtrãq; cutis dimensionem factis sermo intelligendus est. Quòd siquis præpositam clausulam recte intellexerit, non admodum hac egebit /Hortens, læue, vtriusq; signum, subbiliosum, subrubrũ/, nonnulli legunt /rugosum, læue, vtriusq; signum/. Sed qm̃ in anteposita clausula de corrugatione scripsit, rationi magis consentiens esse videbitur, vt nunc /horrens/ dictum sit, vt Hippocrates speciem in corrugatis factam horrentibus similem esse demonstret. similitudo aũt in cutis inæqualitate ac veluti asperitate cõsistit. nonnullis eius particulis depressiotibus, nõnullis extantioribus apparentibus. Quãdo. n. p exigua valde interualla in tota cute id factum fuerit, id symptoma horror nominatur. tuq; illud mente concipito exactæ maris tranquillitati læuis corporis statũ assimilari, & proxime inceptæ eius inæqualitati horrorem. Ita sanè & poeta inquit, qualis autem zephyri consundebat mare horror nuper cõ citati. Læuitas igitur instauratis corporibus inest, sed velut horror contra sese habentibus, alterutrum vero ipsorum alterutrius signum est. At non alterutrum amborum, neq; ambo simul alterutrius. eodem quoque modo & subbiliosum & subrubrũ alterutrum alterutrius signum est,

C subbiliosum extenuati, subtubrum instaurati. emaciatis. n. corpus biliosius redditur propter causas maciem inferentes, de quibus antea nos loquentes audiuistis. sanguinosius autem cibo refectis atq; instauratis. nam neq; bene enutriri sine optimo sanguine corpus valeret. Adiectiã vero sermonis calci hãc particulam /sic/ aliqui sequentis initium faciunt, nonnulli huius finem. vtroq; enim modo explanationem facere possumus. quocirca de hoc quidem laboriose disceptare non conuenit. sed ad sequẽtia veniamus subiecti sermonis initium ab hac particula /sic/ facientes, qm̃ plurimis explanatoribus idem ipsum facere visum est /Sic detractas esse mammas, graciles vero sursum tractas & circumtentas esse, & si non propter id quispiam arbitretur, sed carne creata id fit/ Hæc sanè est antiqua lectio. ipsam vero quidam commutarunt, alij minus, alijs magis, quemadmodum & Sabinus ita scribens /sic detractos esse longos, graciles, alios vero sursum tractos/ vt graciles quidem & laxari, & longos apparere, sed bene nutritos sursum tractos esse significet. At Rufus & veterem lectionem & antiquiorũ interpretum explanationem aliquid Sabinianæ contrarium edocentem retinuit. vult enim bene nutritos inferius, emaciatos sursum versus attractos esse. Huiusce autem rei sensus ipse testis locupletissimus esse videtur dicente Hippocrate /quamuis aliquis non vtique arbitretur/ nam cum prædixerit extenuatis laxari, bene nutritis

D circumtendi cutem, priori detractas esse mammas, secundo sursum versus retractas consentaneum esse inuenies. & propterea aiunt /quamuis aliquis non vtique arbitretur/, id sanè tanquam validissimam rationem acceperunt veteres interpretes empirici Glaucias, & Tarentinus Heraclides. per eam enim se demonstrare opinantur Hippocratem in eorum sententiam descendere, vt verisimilibus dogmaticorum argumentationibus nequaquam, sed soli per experientiam cognito & euidenti fides sit adhibenda. quamuis & ipsum euidens sine conditione prolatum vtroque modo falsum sit, siue detractos esse & laxari tales in extenuationibus, siue in superiora esse retractos dixerimus. Ergo id ipsis primum accurate exploratum esse oportuit, cum empiricis, qui rerum sensui apparentium obseruatores ac memores sunt, tum dogmaticis, quoniam eorum, quę sunt, non eorum, quæ non sunt, ipsos causas reddere opus est. Quidnam igitur sit sensui apparens, ego explicabo, cum in permultis mulieribus obseruauerim, & à non paucis audiuerim non obstetricibus modo, verũ etiam ab alijs nihil eiusmodi scientibus. Hæ nanq; magis vere sensui patentia enarrant, q̃ qui placiti sui amore decepti in his caligant & hallucinantur. Quod itaq; accidit eiusmodi est, mammæ lactis plenæ secundum omne interuallum augescunt, in altum enim ac latum extuberant, longioresq; cernuntur. At si absq; lacte in tenuitate & crassitudine tantum, vt & alia membra, permutantur, eodem, quo & illa, modo afficiuntur. primo quidem cum exte-

nuantur, relaxatæ, cum vero crassescunt, magis extentæ. sed processu temporis contrarium statū E
suscipiunt, breuiores quidem arefacta cute euadentes, longiores autem in refectionibus, vt antea
dictum est, humectata. ita plani & in vetulis primo laxantur, postea cōtrahuntur. Ego quidē mā-
mis euidenter contingentia recensui, & causas ipsis adieci. explanator aūt nullus id fecit, sed pro-
ut quisq; voluerit scribēs propriam, deinde scripturam declarat. Haud ab re aūt & cōtrarias expla
nationes, & scripturas sermone mutilas & incertas attulerūt. vt quicquid dicat aliquis partim ve-
rum, partim falsum dicturus sit. mammis vtiq;, cum lactis plenæ sunt, grandioribus effectis, cum
vacuæ, minoribus: sine lacte vero, cum macrescunt, ab initio laxatis, deinde cōtractis: dum crasse-
scūt autem, ab initio retractis, postea paulatim relaxatis. imposita quoq; isti per cibum refectioni
conditione, q; scilicet aliqui prius recreentur, q̄ ad tantam maciem deuenerint, vt præ ariditate cu
tis distendatur, aliqui post ariditatem enutriantur ac recreentur. *
30

Iugula manifesta, venæ conspicuæ.

Id genus sermones clāram præseferunt scriptoris sententiā. † {& si} verbis, in quibus hæc appa *Al. obscuram
rere velint, expressum non sit. multi quidem natura macri, & iugula detecta habent, & venas ex- † Al. quippe q
tantes, plenasq; sanguinis: sicut è contrario alij neq; iugula, neq; venas habent extantes. Quemad F Et ita habent Greci codices.
modum autem naturalis huiusmodi corporum differentia cōspicitur, eodem modo & in his, qui
præter naturam aut emaciantur, aut crassescunt, & abundant, aut egent humoribus. constat enim
in extenuato corpore repletas venas sanguinis plerunq; corrupti intra ipsas inclusi copiā ostende
re. sicuti de muliere, cui menses retenti erant, paulo ante dicebam. Cæterum miror Capitonem so
lum huius sermonis verba ita scribē[re]m/magna repletio patens est, venæ perspicuę./ nā si ita scri- »
ptus inuentus esset, quid necesse fuisset omnes interpretes eū in †obscuriorem transmutasse: siq- †Clariorem.
dem eorū, de quibus ambigunt, scripturas facilioris notitiæ causa transmutant. Quinetiam codi-
cem nullum ita se habere inueni, cum multos tamen ob id ipsum euoluerim, antiquas scilicet le-
ctiones, & in quibus omnes cōsentiunt, aut dissentiunt, dignoscere cupiens. Cum oēs igitur ex-
planatores, & omnes codices eandem lectionem habeant, haud recte Capito ipsam pmutare au-
sus est. sed forsan & ego male ipsius ab initio mentionem feci, cum omnes huiusmodi in lectioni- »
bus mutandis ineptias me in explanando omissurum esse prædixerim. In sequentibus igitur id fa »
ciam à longitudine abstinens.

Prodicus febrientes interficiebat cursibus, luctationibus, fotibus calidis. malum febriculosum inimicū fami, cir- G 31
cuitibus multu, cursibus, frictioni, laborem labore, ipsis.

Et hæc verba alius aliter scribit, nonnulli quidem verba hæc permutantes/circuitibus, luctatio
nibus/: nonnulli vero ab initio/luctationibus/ponentes, aliqui eam vocem eximentes, aliqui ab
initio/fami/adijciētes. Circuitus sanè vocat lentas deambulationes in lōgius tempus productas, »
vt in libro de ratione victus in acutis ipse inquit, tardum multum circuitum deambulasse. & Pla-
to Prodici meminit vt multis deambulationibus vtentis. Quem autem nunc Prodicum memo- »
ret vtrum Leontinum: an Selybrianum, quærere superuacuum est. in alio enim sermone hæc om- »
nino percurrimus. Nunc vero historicas quæstiones tractare tempus nō est, qn̄ nō nullorū expla
natiōibus nō paucis prætermissis satis habemus, si nostram octo voluminibus absoluerimus. sed
cur Prodicum accuset, ipse declarauit inquiens, febriculosum inimicum esse circuitibus, & fami.
cōstat autem, q; & reliquis enumeratis, nam & luctationibus, & fomēto calido, & frictioni, febri-
culosum aduersarium est. ita. n. ea vox inimicum intelligēda est. qm̄ & amicū per translationem
dicere cōsueuerunt proprium ac domesticū. inter vtrāq; aūt dictionem hæc/malum/posita ab ali-
quibus in calce prioris sermonis scripta est, ab aliquibus initio secūdi, vt vna fiat oratio huiusmo-
di, febriculosum inimicum circuitibus. Quòd aūt febricitātibus & deambulatio, & cursus, & fo- H
tus calidus, & luctatio, vndiq; calorē in corpore augentes officiant, nemine eorū, q in artis operi-
bus versati sunt, præterit. Prodicus vero nō rationalē modo auxiliorū inuentionem, sed etiā em-
piricam obseruationē ignorare videtur. Negat. n. ratio labori laborem mederi, hoc est, noxæ no-
xam, & malo malum. nam contraria, nō similia infestanti vitio adhibere auxilia cōuenit. at ille si-
milia adhibere videtur, siquidem & ambulationibus, & luctatione, & frictione, & fotu calido, &
fame vtitur: per fotū aūt calidum oīs ab extrinseco nos inuadēs caliditas, siue ab igne, siue in bal-
neis fiat intelligenda est. Quinetiam fames prædictis aduersatur. vbi. n. fames est, laborare nō cō-
uenit. non solum autem clausulæ initio, sed & ab initio vsq; in finem quicquid libuerit scribunt.
cęterum ego veteres scripturas, & si difficilius explanentur, semper eligo. Sed vocem eam, quæ
vltima in propositis verbis scripta est/ ipsis/ aliqui sequentis sermonis initium faciunt, nonnulli
prorsus abijciunt, siquidem nihil plus, q̄ antedicta edocere videtur. 32

Venarum rubor, liuor, viriditas, laterū dolores laxi. *Alias costarū.

Dixi vocem/ipsis/in calce proximi sermonis positam isti posse præponi, vt sermo talis redda-
tur. Ipsis, quos prædixi. erant autem febricitantes non recte à Prodico ad motiones bene valenti-
bus

A bus cōuenientes deducti.hæc,quæ nunc dicit,habere contingit,non omnia.s. singulos homines.
neq;.n.potest rubor vnà cum liuore & viriditate consistere. siquidem vnumquodq; istorum duo
reliqua tollit,& affectus dissimiles sequitur.nā vires mediocres & optimū sanguinē habentibus,
cum exercentur,aut per fotus calefiūt,rubicundū corpus euadit.sed imbecilliores, aut vitiosis hu
moribus repleti liuidi fiunt ac virides.nōnulli verbis his hanc vocē/tumores/ꝑponunt,& clausu-
lam talē faciūt/tumores,venarū rubor,liuor,viriditas/. sed quod in extremis verbis dixit/ costarū
dolores laxi/,nonnulli verisimiliter ita mutarunt,laparæ.i.ventris dolores,hos importune exer-
citatis suboriri volentes.verūtamen omnes interpretes hanc lectionem agnoscunt/ costarū dolo-
res laxi/,& intelligunt laxos,id est sine phlegmone & tensione dolores.

33 *Siti carentem os claudere,tacere,ventum cum potu frigidum introducere.*

Hoc scripsit Hippocrates ex ijs vnum,quæ totam febrientium curandorum rationem in men-
tem reuocare queant,& id ipsum Prodici in curandis febrientibus inscitiam demōstrare valens.
neq; enim ea,ex qbus sitiant,velut calefacti , sed ex qbus siris extinguatur,facienda sunt.hęc sunt
vero, prima quidem motibus opposita laborantis corporis quies:secunda,omnia reliqua,ex qui-
B bus febrilem affectū comitantia magis mitescant,& non exasperētur.Inter quæ vnum est, ipsum
à siti defendere.per quæ autem quispiam sitim prohibeat,adiecit/clausum os habere, ac tacere,au
ramq; frigidam cum potu introducere/id est,ventum vnà cum potu frigidum attrahere. Quòd si
cum potu,patet etiam sine ipso per solam inspirationem. quare & aeris inspiratu attrahendi ratio
habenda est,vt ne calidior sit,q̄ conueniat.idq; magis æstatis tempore . Verum & hoc loco Capi-
to atq; Dioscorides audacius veterem lectionem permutantes hunc in modum verba scripserūt/
ventum inter bibendum frigidum non introducere/.Sed Dioscorides quidem,vt consueuit,secū
dam lectionem addidit/ ex quibus ventum frigidum introducere/: At Capito neq; lectionem in
omnibus codicibus repertā,et à cunctis explanatoribus concessam secundo gradu dignam puta-
uit.sed ei hanc syllabam/non/adijciens,loco horum/frigidum introducere/ scripsit/ frigidum non
introducere/perinde ac si nunq̄ frigidum aerem febricitans inspirare debeat.

34 *Occasiones, vnde cœperunt ægrotare,considerandæ,siue capitis dolor,siue auris,siue lateris,signum dentes, et in
quibus inguinum phlegmonæ.*

Hanc clausulam & in secundo de morbis vulgaribus volumine in primo commentario expla-
C nauimus.

35 *Nascentia vlcera & tubercula febres indicantia.quibus hæc non accidunt,indicationis carentiæ.quibus aliquid
intus relinquitur,certissimæ & velocissimæ recidiuæ.*

Et hæc oratio priori contigua in secundo de morbis vulgaribus scripta conuenienti declaratio
ne illustrata est per primum in eum librum à me ęditum commentarium.

36 *Rotunda sputa delirium significant, vt in Pleno.*

Sputorum rotundorum veluti materialis causa crassitudo est atq; tenacitas humorum in fibris
pulmonis collectorum.causa veluti effectrix est loci caliditas. & in quibusdam febre vacantibus
id fieri vidimus.qui per valde longum temporis interuallum nihil mali pati videbantur.attamen
isti omnes postea phthisi contabuerunt.Quòd si sputa hæc nonnunq̄ in febre vnà cum alijs signis
delirium significantibus adsint,aliquid & ipsa ad futurum delirium præsagiendum facient, aliter
vero minime.ne igitur hoc solo indicio ad prædicendam insaniam confidito. porrò insaniæ pro-
priam notam frequenter audiuistis.Diximus autem & id in nostris in librū prædictionū cōmen-
D tarijs,q̄ caliditas illis adiuncta ad excitandam insaniam aliquid facere potest caput scilicet exha-
lationibus replens.sed ipsa per se nequaquam idoneum insaniæ,& præsertim phreniticæ signum
est.præterea & in febrium summo impetu,quoniam caput repletum est, multi delirant. in propo
sito autem sermone in quibusdam codicibus,calci additum est,vt in Pleno.& in alio , vt plen soli,
& quicunque interpretes lectionem hanc probauerunt, vt etiam Sabinus,loci cuiusdam nomen
Pleno esse dixerunt:sed cuius ciuitatis locus iste esset,sermoni non addiderunt.

37 *Sanguifluis venis laborantes neq; morbo laterali,neq; pulmonario,neq; phagedena, neq; inflāmatiunculis, quæ
dothienes vocantur,neq; ijs,quæ therminthi.i.cicera,fortasse vero neq; lepris,fortaſse neq; alijs.*

Deficit hoc verbum capiuntur , & ideo subintelligendum est. cur vero his malis non capian-
tur,clarum est.vitiosis enim succis per sanguifluas venas depulsis quidam sanè mali habitus in to
to corpore accidunt , & pallores,& hydropes, sed nullus eiusmodi morbus. Quòd phagedænas
autem vocet corrodentia vlcera,quæ quidem & phagedænica veteres medici nominarunt, à no-
bis dictum est & in tertio super librum de humoribus commentario . siquidem & in illo ijsdem
verbis hęc oratio scripta est. Porrò nonnulli phagedænas multorū ciborum esus esse voluerunt.
quos & ipsos à vitiatis humoribus immodicos edendi appetitus excitantibus prouenire & à no-

bis conceditur. non tamen huius malorum succorũ copiæ, sed melancholicæ potius sanguifluas E venas medelam esse statuimus. cæterum huiusmodi succorum frigidus acor talem ciborum appetentiam excitans interdum & in non nullis sanguifluas venas habentibus inuentus est. Sed terminthorum nomen nigras quasdam pustulas in cruribus maxime orientes significat à figuræ, coloris, magnitudinisq; similitudine, quã cum terminthorũ .i. cicerum fructu habent, deriuatũ. Sed quod in extremis verbis scriptum est, fortasse autem neq; alijs quidam legunt, fortasse autẽ neq; alphis. quandoquidem & alphi ex quodam prauo humore cuti impacto oriundi sunt.

Medela quidem multis importune adhibita talibus non tarde capti sunt. & perniciose sic. 38

Importune sanguifluis venis medentur qui neq; venam secundum circuitus scindunt, neque aluum ducentibus vtuntur, neq; per exercitationes euacuant. præterea & illi errant, qui vnam ex ijs saltem non relinquunt, sed omnes vnà destruunt.

Et quicunq; alij abscessus, vt fistulæ.† 39

† Alij adijciunt hæc verba, aliorum remediũ.

†{Alterum remedium}* sæpius ipsum non ea solum, quæ in aliquam partem corporis seponũtur, sed etiam ea, quæ expelluntur, abscessus nominare inuenimus. in quibus igitur ex his affectibus & fistulæ insunt, per eas humores superuacui expurgantur. quemadmodum igitur sanguifluis venis, ita & his non simpliciter, neq;, vt libet, curatio adhibenda est. F

* †Aliqui ea verba remouent.

Decubitus quidem in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet. 40

Cum vetus scriptura ita se habeat, multi explanatores in clariorem mutauerunt, loco harum vocum / facta, & ante facta / numeri pluralis neutri generis, reponentes / facta, & ante facta / singularis numeri generis fœminei. {quæ voces apud Græcos diuersæ sunt} vt ad aposcepsin .i. decubitum sermo referatur. omnes autem decubitum pro abscessu dictum esse intellexerunt, fortasse & primo libri scriptore aberrante. Sed verba sensu non discrepantia in omnibus scripturis inueniuntur. vult .n. Hippocrates dicere, abscessus in quibus morbis facti eos discutere queunt, si preuertant, ijsdem, ne fiant, impedimento sunt. mihi autem & in hunc sensum oratio accipi posse videtur. si hoc modo verba scripta essent, Cõsideratio quidem est omnia, quæ post aliqua, orta liberant, eadem si anteuertant, fieri prohibere. nam cum antiqui Græci hæc duo elementa, η, &, ε, eodem charactere notarent, qui nunc solus alterum elementum tantum, η, scilicet significat, multi errores à librorum descriptoribus commissi sunt, non secundum auctorum mentem literarum G permutationem facientibus. quocirca & accurate huiuscemodi scripturæ considerandæ sunt, in quibus elementum, η, in, ε, transmutantes, aut è contrario scribentes lectionem castigare queunt. idem & in elemento, ο, & ω. faciendum est. cuius vtriusq; figuræ vnico iam pridem charactere signabantur.

Loci alterius loci excipientes aut dolore, aut grauitate, aut alio quopiam liberant. aut alijs communicationes. 41

Hæc eadem clausula in libello de succis ad calcem scripta est, quemadmodum & ante ipsam positæ. quarum prima est illa, A sanguifluis venis tentati. eo igitur loco ipsas accuratius enodauimus. verum & nunc per capita explanabimus. Sententia nãq; propositorum verborum hæc est, alijs locis in alios susceptiones morborũ fiunt, prout succi eos faciẽtes migrant, aut ob membri in quod vagantes delabuntur, dolorem aliquem, aut ob suam ipsorum grauitatem, aut etiam ob causam, vt medicamentum acre irritans, & frictionem, aut aliquam caliditatem ab extrinseco incidẽtem, quinetiam ob naturæ mẽbrorum coniunctionẽ migrationes humorũ fiunt. testiculus igitur tumefactus in tussientibus documẽtũ est affinitatis cum pectore, mãmis, clara voce. Quidã vero ea verba / alijs cõmunicationes / ita scribentes / diuersæ cõmunicationes /, sequentis clausulæ initiũ H faciunt dicentes Hippocratem ad aliam cõmunicationis speciẽ transiuisse, eã scilicet, quæ secundum humorum cognationẽ fit. Ipse igitur (inquiunt,) dicit, ob inclinationem nõ preterea sanguis exit, sed propter humoris cognationem talia expuunt. Ita vero & Ruffus scripsit distinxitq; verba, veluti propositum quoddã hæc verba esse putans / diuersæ cõmunicationes /, quæ sequũtur autem, veluti propositi dubij explanationem. dicit .n. cognationem sanguini cũ pure intercedere, q; bus non amplius sanguis expuitur, ipso .s. ad contraria vergente. istis .n. purulenta sputa sanguini esse cognata. atq; orationem hũc in modum scribit / sed propter humoris cognationem saniem ex puũt /. Cæterum Sabini discipuli veterem lectionem retinẽtes proprium dictorum initium illud faciunt, propter inclinationem, ad quod iam transitum faciemus. *

Propter inclinationem non amplius sanguis exit, sed secundum humoris cognationem talia expuunt. 42

Olim exactius hæc verba interpretati sumus in tertio libri de humoribus commẽtario, sed in præsentia quoq; ipsa breuius explanabo, Cum sanguis per aliquã partem exire solitus, vt per sedem, aut nares, aut vterum, aut per circuitũ ex ventre, aut fistula, aut ex qualibet alia parte in alia membra impetum fecerit, non amplius per priorem locum euacuatur. hoc autem est priuatum

A exemplum de ſanguine in pectus & pulmonem declinante. Ex hoc enim loco ab alijs alius ſecundum humorum cognationem expuitur, ſpumans quidem, cum pituitoſus eſt, pallidus, cum bilioſus, niger, cum melancholicus, ſicut & ruber, cum ſanguis eò defluens purus fuerit. Iure igitur quidam τ literam præponentes non ῥοπὴν .i. inclinationem, ſed τροπὴν .i. conuerſionem ſcribunt, propter ſanguinis conuerſionē, putantes eius conuerſioni propinquum expui. mutatur enim nō nunquam ad bilioſum, non nunquam ad melancholicum.

43 *Non nunquam aliquibus ſanguinem detrahi conuenit opportune in his. in alijs vero, vt in his, non conuenit.*

Expedit, inquit, horum aliquibus ſanguinem detrahi, quibus ſcilicet is copioſus eſt, & nō dum inſigniter ad alterius humoris naturam conuerſus. non detrahendus eſt autem, in quibus iam mutatus eſt, propoſito à viribus ſumpto antecedente: & ſi nonnunquam in ſermonibus omittatur, in quibus ſolas ab affectibus indicationes recenſemus.

44 *Impedimentum in cruenta ſpuentibus tempus anni, morbus lateralis, bilis.*

Et hanc quidem clauſulam deinceps poſt anteſcriptas in fine libri de humoribus alius aliter & B ſcribit & explanat. Cum omnes igitur & ſcripturæ & declarationes veriſimiles non ſint, alijs tolerabilior mihi viſa eſt ſcriptura quidem modo in propoſitis verbis expreſſa, explanatio vero hæc, cruenta ſputa reijcientibus ſectio venæ impeditur, propter anni tempus aduerſarium, aut affectū lateralem, aut humorem bilioſum abundantem. Quòd propter anni tempus, clarum eſt, nam valde calidis temporibus, qualia ſunt prope canis ortum, à venæ ſolutione cauemus. nec non ſi valde bilioſus homo ſit. verum quod de laterali morbo dictum eſt, ſolum refragari videtur. neq; n. ſecandæ venæ affectus iſte repugnat, immo indiget viribus non prohibentibus, & anni tempore & ętate. Itaq; quod dicitur, tale quiddam eſſe videtur, Sanguineum ſputum reijcientibus omnino, quātum ad hoc pertinet, ſecanda vena eſt, niſi propter lateralem morbum tale reijciant. iſtis nāq; haud prorſus, vt ſanguinem ſpuentibus, venam aperies, ſed proprijs lateralis morbi regulis & conditionibus medicaberis, per quas ita affectis vel ſanguinem detrahemus, vel nō. Id vero mihi vlterius animaduertere contigit, cum librum de humoribus explanarem. inter explanandum enim quendam ægrotum intuitus ſum, qui me vt ſanguineo ſputo vexatus acceſſiuit, ſed cruenta ob lateris affectum expuebat. Sputum igitur ego conſpiciens ipſum interrogaui, num aliquem dolorem in latere ſentiret: ipſe vero exiguum ſe dolorem percipere faſſus eſt. talis autem erat eius habitus at-C que vires, vt ſi ſanguinem expuiſſet, quoniam morbi magnitudo vrgeret, ad ſecandæ venę auxilium accedere auſus eſſem, ſed cum morbus lateralis mitis admodum foret, neceſſe nō eſſet. Ideo neq; id genus remedij adhibuimus, atq; euidenter hominem hunc lateris morbo laborare cognouimus, & alijs huic morbo congruentibus remedijs citra venæ ſectionē ſubleuatus eſt. mitiſſimi enim illi ſunt morbi in quibus cruenta ſputa eijciuntur. Porrò quidam interpretes vocem illam, impedimentum, fini ante ſcriptæ clauſulæ adijcientes hanc modo propoſitam ita legunt, in cruēta ſpuentibus tempore, morbo laterali, bile. & aiunt, tempus de his dictum eſſe, quæ opportune & decenter fiāt. ipſum enim velle ſignificare in lateris morbis, cum ſanguinea ſputa ab initio reddunt, etenim ſic plerunq; cōtingit, poſt hæc in bilioſam naturam mutationem in tempore fieri. nā conuenientem eſſe ordinem dicunt, morbo laterali recte ad iudicationem tendente, poſt cruenta, bilioſa expui. alia præterea quædam ab huiuſce loci explanatoribus haud ſanè memoratu digna narrata ſunt. Verum ego malo, vt iam nouiſtis, in obſcuris ſermonibus tempus non conſumere, cum alia multa in arte habeamus, in quibus vtiliter nos exercere poſſimus.

D GALENI IN SEXTVM DE MORBIS VVLGARIBVS HIPPOCRATIS LIBRVM EXPLANATIONVM TOMVS QVARTVS.

1 *Vibus ſecundum aures iudicationis tempore genita nō ſuppurauerint, hoc inanito reuerſio fit ſecundum rationem reuerſionum, reuerſione facta iterum tolluntur, et permanent. quemadmodum febrium reuerſiones in ſimilem circuitum. In iſtis ſpes eſt in articulos abſcedere.*

Secundū aures præter naturam tumores in ægrotantibus exortos eparmata noīare cōſueuit, interdū locutione integra vtēs, interdū mutila, quemadmodū & nunc. eſſet enim integer ſermo, ſi ita dixiſſet, ſm aures eparmata exorta ęgrotantibus. quemadmodum ſanè & in primo de morbis vulgaribus ſtatim ab initio primæ conſtitutionis ſcripſit, Eparmata vero ſecundum aures multis in alteram partem vergentia, & ex vtraque aure

aure plurimis, sine magna febre munia sua obeuntibus. Scimus autem ipsum, sicut hoc loco epar- E
mata dixit, ita & œdemata plerunq; ea nominare. declarauimus enim omnes præter naturam tu-
mores ita ab Hippocrate nominari, non, vt à posterioribus, laxos & dolore carentes, qui in totum
& sine vlla inflammatione cõsistunt. meminimus autem & oẽs inflammationes, & si tumore pre-
ter naturam careant, ab hoc eodẽ phlegmonas appellari. sed ipso posteriores nomen phlegmones
tumoribus præter naturam attribuunt, quando cum inflãmatione, & resistentia, & pulsatorio do-
lore constiterint. Inquit igitur, cum in morbo aliquo iudicationis tempore tumores secũdum au-
rem exorti, priusq; suppurent, inaniantur. i. retrahantur & euanescant, expectare oportet ita affe-
ctis recidiuam fore. Olim vero ipsius consuetudinem sæpius didicistis, hãc vocem, inaniri, seu eua
cuari, ad omnia, quæ vtcũq; contrahuntur, applicantis. quandoquidem ista magis vacua reddun-
tur. Accidere itaq; illis dicit morbi reuersionem, quibus parotides non suppurauerint. atq; inter-
dum ipsas (neq; enim semper) denuo reuerti, augescere, ac iudicari secundum reuersionum ratio-
nem. quod idem est, ac si dixisset, perinde vt in ipsis, & secundum eosdem dierum circuitus. spes
est autem & ipsis in articulis aliquos esse orturos abscessus. nam sæpius in longis morbis id eueni-
rẽ dictum est. verum hunc sermonem etiam in tertio commentario in librum de humoribus ad fi
nem declarauimus. Sed cum prædixerit/secundum aurem/, atq; subintulerit/hoc inanito/iccirco F
videtur mihi Dioscorides præpositione/ex/adiecta scripsisse/ex hoc inanito/, & inquit oportere
subintelligi/tempore/aut loco huius/post hæc/ex hoc, dictum esse. at sicuti veteres scripturas immu
tare liceat, ipsi licebat eam vocem/hoc/in istam/hæc/vertenri à molestijs liberari.

Vrina crassa alba, qualis Archigenis, in laboriosis quartanis interdum exit, et liberat abscessu. si vero vltra hoc 2
& sanguis de naribus profluet satis & copiose.

Siquidem cum articulo scriptum esset, vt Græci scribunt/huic Archigenis/subintelligeremus
aut seruo, aut amico, aut familiari. vel si pro fœminino articulo accipiamus, aut seruæ, aut vxori,
aut quo modo libet familiari. Sed diuersas lectiones afferre negamus, cum eadem sententia serue
tur. Et nunc iterum id pro dicẽdis in posterũ memoriæ mãdetur. Quòd laboriosas aũt febres nomi
net non illas in totũ, quas multa motio antegressa est, sed omnes eas, in quibus aliquis laboris, seu
lassitudinis sensus existit, porrò ipse in aphorismis scripsit, Lassitudines spontinæ nunciant mor-
bos. Et nunc sanè arbitrandum potius est ipsi de ita laboriosis morbis esse sermonem, ex multitu-
dine crassorum vitiosorumq; succorum multoties excitatis. quapropter ipsis per vrinam euacua-
tis morbus finitur. securior autem morbi solutio est, si euacuatio die iudicatorio cœpta sit. sed qui- G
cunq; neq; per vrinam, neq; per sanguinis effusionem iudicati sunt, istorum morbus in abscessum
desinere consueuit.

Cui intestinũ à dextra parte, articulorũ morbo laborauit. erat quietior. postquã vero id curatũ fuit, erat dolẽtior. 3

Duplex & hoc loco lectio est sentẽtiam permutans, antiquior sanè cum litera/n/in prima sylla-
ba huius nominis, enteron, id est, intestinũ. postea altera lectio detracto/n/addita fuit, vt sit/eterõ/
hoc est, alterum. volentibus illis, qui ita scribunt, de tumoribus secundum aurem excitatis hãc vo-
cem/alterum/dictam esse. quemadmodum rursum scribentes/intestinum/de dolentibus ex inte-
stino, aut distentione intestini laborantibus dictum esse affirmant. intestinum vero singulari nu-
mero prolatum nonnulli colon, quod vocatur, esse arbitrantur, alij vero cæcum. quod sanè etiam
facile, cum omni vinculo solutum sit, descendit in scrotum. nempe solum hoc intestinum solutum
esse, cum reliqua omnia lactibus alligentur, atque inhæreant, verissime dicunt. An vero propter
ipsum in scrotum delapsum articulorum morbo laborans subleuatus sit, deinde rursum ipso ad sa
nitatem reuerso in eadẽ mala inciderit, ariolari cõuenit. Verisimilius igitur est de intestini coli do
lore affecto sermonem in præsentia fieri. par enim fuit ipsum articulorũ dolore leuatum esse vna q' H
dem, quã ipse dixit, ratione, Doloribus vnà nõ eodẽ loco existentibus vehementior alterũ obscu-
rat. secunda ratio est, q; humorum in artus currentium ad colon intestinum impetus cõuersus est,
non nulli aũt interpretes hunc articulari morbo vexatum coxendicis dolore tentatum fuisse aiũt.
atq; ideo delapso cæco intestino mitius egisse non amplius coxẽdice oppressa atq; grauata, præter
Græcorum morẽ, ischiadicum. i. coxẽdicis vitio affectũ, arthreticum. i. articulorũ dolore vexatum
nominare volentes. Hactenus quidẽ omnes hæ sermonis particulæ & in calce libri de humoribus
scriptæ sunt. iam itaq; ad eas, quæ in hoc solo proposito volumine inueniuntur, transitum faciam.

Agesu filia virgo quidem cum esset, crebro erat spiritu. mulier vero facta à partu dolens, non valde longiori tẽ- 4
pore onus graue sustulit. protinus quidem in pectore quiddam concrepuisse visum fuit. postero autem die asthmate,
hoc est suspirio laborauit, & dextra coxendix indoluit. Hæc cum doleret, tunc & suspirio vexabatur, dolore seda
to, tunc & suspirium sedatum. spumantia excreauit, ab initio florida, quod vero subsedit, vomitui bilioso tenui si-
mile erat. dolores autem præcipue, cum manu laboraret.

Ipsum plerumque spiritum respirationem vocantem audiuimus. quare & fœminam crebrò
spiritu, quæ crebro anhelaret, dictam esse putandum est. sed quibuscunque admodum incre-
buerit

A buerit hæc difficilis anhelitus species, asthma & orthopnœa, id est recta spiratio, affectus iste ne-
minatur: quando videlicet sine febre constiterit, aut crassis & lẽtis humoribus spiritus itinera obsi
dentibus, aut aliquo crudo tuberculo in pulmonibus excitato. hæc cum & antea ægre spiraret,
à partu dolorem passa est. Porrò si nihil de anhelitus difficultate locutus ipsam dolentem euasisse
dixisset, verisimile esset ipsum velle, in toto corpore mulierem hanc lassitudinis sensu affectã esse.
cum vero ipsam crebro esse spiritu dixisset, iure quispiam dolorem in pectore excitatum esse, ip-
sum dixisse opinetur. qui cum modicus esset, & aliud quoddam eiusmodi symptoma accidit, cum
videlicet graue quoddam manibus tolleret, protinus quidem in pectore quendam strepitum sen
sit disrupto, vt par erat, tuberculo. Sed postero die liquore in tuberculo antea incluso ad arteriam
vsq; asperam dissipato, & anhelitus frequentiam increuisse accidit. neq; amplius simpliciter cre-
brum esse anhelitum, sed in illum iam affectum euasisse, quod asthma, siue suspirium appellatur.
paulatim vero humore hoc excreato mulier ista perfecte ab anhelitus difficultate libera fuit. ha-
ctenus nihil in dubium vertitur, sed omnia iusta de causa facta sunt. Cæterum propter quid affe-
ctus pectoris & coxendicis vna exacerbabantur & mitescebant, haud iniuria quispiam quæsiue-
rit, cum nulla pectori cum coxendice quemadmodum est cum genitalibus membris, affinitas in-
B tercedat. fortasse igitur imbecilliorem coxendicem habens dolore affecta est non nullis superua-
cuis humoribus eodem tẽpore in ipsam delapsis. neq; enim in mẽbris naturalem societatẽ haben-
tibus hic vitij consensus factus fuisse apparet non nunq; imbecillioribus membris vexãtium hu-
morum copiam suscipere prius festinantibus. sputi aũt reiecti qualitas humoris infestantis naturã
indicabat. spumans enim sputum pituitosum succum significat, floridum vero sanguinem abũda
re: quemadmodum pallidum pallidam ac flauam vocatam bilem: eodẽ modo & nigrum nigram.
Multoties vero supradictum est, cum simpliciter Hippocrates bilem dicit, pallidam & flauam vo
catam bilem significare. quoniã plus, q̃ alia bilis genera, colore suo inficiat. Etenim æruginosa bi-
lis vomitur, & subrubra, & atra, et obscura. At quod in extrema clausula scriptum est, ipsam, cum
manuum opera vteretur, magis dolere, ad vitij consensum ostẽdendũ adiectum fuit. olim vero &
in alio sermone audiuistis, cũ pectoris partes superiores circa primum & secundum costarum in-
terstitium patiantur, rationabiliter manus in consensum affectus adduci neruis ab his ipsis inter-
stitijs ad eas peruenientibus. Verisimile quoq; est & à dextra pectoris parte, quando graue illud
onus sublatum fuit, aliquid ruptum fuisse, & icciro è regione dextram coxẽdicem affectam esse.
Quòd si, cum mulier onus tolleret, neruis passis pectus manus noxam participauit, verisimile est
C in ea maxime parte ipsum fuisse affectum, vnde nerui ad manus pertinentes expullulant.

5 *Hanc abstineri ab allio, sue, oue, boue: in agendis vero à clamore, excandescentia.*

Diuersę & in hac parte lectiones fuerũt, non nullis primam dictionem in datiuo casu scriben-
tibus/huic/, atq; ita legentibus/huic abstineri allio, sue, oue, boue/, non nullis dimissa voce/hanc/à
verbo/abstineri/incipientibus. Oẽs vero subintelligendũ esse censent, visum fuit nobis ipsam me
dicantibus, vel consuluimus ipsi vnũquodq; istorum conducere. atq; ideo de varia lectione labo-
randum non est, sed cuiq; quod placet, scribere permittendum, dummodo eadẽ sententia retinea-
tur. Posthabita igitur de verbis curiositate ad res, quæ præcipiuntur, transeamus. hæc sanè prædi-
ctæ mulieri, & in alijs. s. perinde affectis expediunt, ab allij, & suillarum, bubularum, ouillarumq;
carnium esu abstinere, harũ quidẽ, vt validarum & ęgre coctilium, allij vero vt acris & corroden-
tis, à clamore autem, vt pote qui non solum prius rupta vasa amplius dilacerare, sed etiã nihil dum
mali in instrumentis spirabilibus passa disrumpere possit, tensionem quandam, caliditatem, & in-
flationem in ipsis efficiens. Manifestũ est aũt hęc ab Hippocrate exemplorum instar dicta esse. cõ
sulit autem ab omnibus difficulter coctilibus, ab omnibus acribus, ab omnibus prauum humorẽ
D creantibus, ab omnibus præterea violentam quandam tensionem instrumentis anhelitus inferen
tibus abstinere.

6 *Cui in capite depascebatur tumor, primo alumẽ combustum vtile fuit. habuit alium priorem abscessum, forte quo*
niam os abscessurum erat, vigesimo die recessit, supra aurem in summo ad verticem vulnus erat.

Non nulla ex ita scriptis forsan ipsi scriptori ad reminiscentiam faciebant. sed nobis in hæc inci
dentibus haud satis euidens ex ipsis fructus percipitur. narrat enim cuiusdam in capite exedẽs vl
cus primo à combusto alumine ad melius fuisse redactũ. & illi eidem alia in parte abscessum fuis-
se. vbi & os postea seiunctum fuit. adscripta est etiam capitis affecta pars. sed rem vsqueadeo rarã,
& nullum præceptum scripsit, nuda ea, quæ euenerunt, persequutus.

7 *Membra habet cani similia, maiora autem ex medianis colis suspensa sunt. hæc vero ex neruis à dorso in ventrẽ.*

In aperto est hæc ipsum sibijpsi reminiscentiæ causa scripsisse, quæ ad dissecandorum corpo-
rum præcepta pertinẽt. homo enim similem cani habet membrorum naturam, sed ipsa & maiora
esse dicit, & ex mesocolis, id est medianis colis dependere. veluti si ex mesenterijs dixisset. com-
munius est enim hoc nomen mesenterium, pressius autem mesocolon. tale vero aliud de ie-

iuno

iuno intestino aut alijs gracilibus nomẽ non reperiť.nã mesonestion.i. medioieiunũ,aut id genus B
aliud nemo vnq̃ dixit.continui quidem lactes sunt tenuium atq; crassorum intestinorum. nihilo
minus distinctiones quędã proprię apparẽt:ac pręcipue per venas in ipsis positas separantur.vna
siquidẽ propria vena in gracilium intestinorum lactes deriuatur.Item in crassorum lactes,quę co
la nominãt,altera propria delabitur,simul cum vtraq; vena arteria quoq; discurrente. Vinculum
aũt lactium,quo videlicet suspenduntur,perinde est,atq; mesocoli,continuum enim totum, vt di
xi,ad vnam quãdam lumborũ vertebrã post septum transuersum positã peruenit.hæc autem sub
ventriculo est.hoc aũt vinculum totum neruo simillimum est.quãuis eiusdem cum ligamẽto ma-
teriæ sit.Quęcunq; enim ex ossibus orta exanguia corpora, similia neruis sunt, copulatiuos ner-
uos ea multi medici nominãt,à neruis voluntario motui seruiẽtibus ipsa ex opposito distinguen-
tes,quamobrem & in hac quoq; parte neruorum appellatione ob similitudinem vocata sunt.

Laborantibus gratiæ, vt munde parare poculenta, aut esculenta. quæ videt, molliter, quæcunq; tangit, aliæ non 8
valde lædunt, aut noxa non facile emendabili, vt frigida, vbi hac opus est.

Quæ medicum laborantibus grata concedere,aut quę non concedere oporteat, hoc in volumi
ne perfecte nobis contemplatis abunde erit, quemadmodum de alijs omnibus facere consueui- F
mus.nam cum semel aliquid exacte docuimus, nunquam iterum in alijs locis vniuersum repeti-
mus,sed per capita duntaxat perstringimus. Dictum sanè & in aphorismis est ad hanc rẽ aliquid
ipso ita scribente,paulo deterior potus & cibus,sed gratior melioribus quidem,ingratioribus au- »
tem magis.porrò primo intuitu laborantibus aliquid oblectamenti causa gratificans, non tamen »
re vera id faciens.omnia enim libẽtius atq; suauius assumpta, & si paulo deteriore natura sint,me
lius concoquimus.longe vero vtilissimum ægrotis est assumptos cibos & potus recte confici, &
in alimoniam corporis verti. At in proposita oratione alterius generis atq; rei mentionem facit:
per quam medicus nequaquam morbum exasperãs ægrotis oblectationem voluptatemq; affert.
vt cum immature lauari,& bibere,& fructibus quibusdã vesci,aut frigidam potare permiserit.in-
terdum enim cuiusq; dictorum tempus idoneum atq; vtile postero die fuerit, ægroti vero medi-
cos diem vnum preuertere cogunt.nonnulli præterea ęgrotantibus ista plerunq; facile concedũt,
vt plus lucri faciant, eorum cupiditatibus morem gerentes. verum hæc profecto non secundum
artis documenta patrãtur. Quod in aphorismis dictum fuit,& quæcunq; hac in parte recẽset, vti-
liter laborantibus medici præstantissimi largiuntur. Istorum autem, quę nunc deinceps ab ipso
scribuntur,vsus est,vt ęgrotãtes medicis magis obsequentes reddant.nam quos libenter aspiciũt, G
illis magis obtemperant. quapropter mater & pater filio cibos fastidienti suaserunt vt seipsum ad
eos assumendos impelleret,cum nullus alius id persuadere potuisset.ita quoq; filius patri suasit &
matri,& frater fratri,& amicus amico.At illis,quos non libenter vident homines,& si vtilia consu
lant,obedire tamen recusant.Ad hanc igitur ægroti obedientiam comparandam Hippocrates di-
cebat & prædictiones nobis esse vtiles,atq; omnino ęgroto admirationi esse medicum:Ita sanè &
apud nos Pergami à Deo sanatos ei obsequentes cernimus,illis plerunq; per quindecim integros
dies vt à potu penitus abstinerent imperanti.qui profecto nulli medico id iubenti obtẽperassent.
nam ad ęgrotum omnibus iussis obedientem reddendũ magnam vim habet, si pro certo sibi per- *
suaserit magnam inde vtilitatẽ prouenturam.†{in his}ponuntur ea,quę in propositis verbis enu † al. preter hęc.
merantur.de quibus iam singula proponentes loqui aggrediamur,vt mũde parare poculenta,aut
esculenta.Multos multoties medicus ægrotanti potus & cibos offert,contra, quam oporteret eos
pręparans.iubet autem eos munde parari.& in quibusdam codicibus vice huius particulæ, καθα-
ρῶς.i.munde, καθαρείως legitur.quod idem significat.id vero fit primo,si vascula, in quibus potus ci
biq; feruntur,nihil sordis habuerint:secundo si nihil aliud eorum, per quę laboranti necessaria mi
nistrantur.Sępius enim vasa cibos & potus continentia mundissima erunt, illud vero, quo frigi- H
dam seruus aut calidã feret,conspurcatum aspicies:quemadmodum et aliorum vasculorum ad mi
nisteriũ pertinẽtiũ quodpiã nonnunquã immũdũ cernit.Ad hęc et ipse medicus in primis & ma-
xime manus q̃ purissimas habeto,& faciem, & pilos in barba & capite,deinceps & alias corporis
partes,quẽadmodum & vestẽ nitidam.quę intuetur(inquit)ęgrotans.Hęc ipsa inquam, & ęgro-
tantis curam habentes,& reliqua omnia,quę in ædibus,vbi ęgrotat,sunt,ita habẽto,vt istorum ni *
hil ipse iniucũde & tristi animo conspiciat.Quinetiam & ex ministris illos planè adesse,q̃bus ma-
xime delectatur,& ex gubernãtibus eos,qui gratissimi sunt, apud ipsum commorari decet. alios
vero aut nunquam eius cubiculum ingredi,aut nõ diutius ante oculos eius versari. Hæc quidem
curiose explorans medicus ipse conficiet atq; disponet.nonnulla vero & absq; indagatione spon-
te dignoscuntur.sępius enim inspectante ægrotum atq; curante medico seruus aliquis ingressus
certum quendam hominẽ venisse nunciauit,qui ipsum visere ac salutare cupiat. tũ protinus hoc
audito ægrotans nonnunquã lętari visus est,nonnunq̃ vero magnopere contristari, tanquã ab ho
mine ipsum non vere amãte,sed fingente,molestiã passurus sit.atqui tunc medicum oportet, cum
quis ingressus est,quẽ laborans non libẽter aspiciat: paulo post aliqua verisimili ratione quietem
ægroto conferre dicere,& hac de causa oẽs,vt ab eo recedant, præcipere.constat enim q̃ tunc vna-

cum non

A cum non amicis amici egressi haud ita multo post denuo introire poterunt. huiusmodi sanè spectacula ægroti mentē modo exhilarant, modo contristant, non secundum visorium sensum proprie, sed interitus in animo. ceterum quędā visilia ratione visionis ipsius iucunda sunt: quēadmodum & olfactilia & gustatilia & audibilia & tactilia proprio quodq; sensui voluptatem afferunt. attamē non est in oībus istis æqualis oblectatio: siquidem alij alios & colores, & figuras, & flores, & stirpes, & germina, & picturas aliqua vt tristia, aliqua vt iucunda contēplātur. Oportet itaque medicum ab ægrotantium familiaribus percunctatum, quibus'nam ipsi delectentur, hæc iubere in cubicula, vbi iacet, inferri. Quęcunq; mollia tanguntur, secundum ipsam solam nudamq; tactoriam sensionem iucunda hæc sunt. quemadmodum rursum flores, stirpes, & variegata, aliaq; omnia supradicta solam oblectant visionē. adijciemus igitur quæcunq; eiusdem generis cum antedictis sunt, dimissa vero tanquam manifesta fuerunt. duorum enim sensuum visus.s. ac tactus solū meminit: ac tu olfactum adijce, gustatum & auditum: & secundum auditum, quemadmodum & in visu, diuidito nonnulla quidē ipsum sensum solum delectantia, vt suaues voces, aliqua auditū atq; animum conturbantia, vt cum tristia nunciantur. è contrario alia quædam oblectant & exhilarāt. id sanè & vulgus omne haud præterit, nihil eorum, quæ tristi animo æger auditurus sit, ipsi

B renunciari debere. quēadmodum contra omnia ipsum vehemēter oblectatura renunciari conuenit. quin & aliqua falsò adijciēda sunt. In sequenti sanè particula nōnulla e orum, quæ & hic omissa fuisse videbantur, resumēs addit/Aliæ præscriptio hæc est aliarum, quæ dicēdæ sunt, gratiarum, nam cū prædixerit/laborantibus gratiæ/, deinde inquiens/munde parare poculenta aut esculenta/, ac deinceps de omnibus, quæ vidētur, postea de tactui iucūdis sermone habito, præter dictas, alias se dicturum gratias pollicetur. quas paulo post auditurus es. Porrò quidā hanc præscriptionem/aliæ/de exemplaribus penitus exemerunt. aliqui vero non in fœminino genere cum diphtongo, æ, scribunt, sed dempta litera e in neutro vocato genere/ Alia non valde lædunt, aut noxa non facile emēdabili, vt frigida, vbi hac opus est/. Nō valde lædentia interdum vehemēter ipsa cupientibus exhibenda sunt. quandoquidem nisi acceperint, medicum sunt osuri & auersaturi, & nullum eius præceptum obseruaturi. igitur necesse interdum est quędam illis exoptata concedere, nisi magnum sint detrimentum illatura. Prędicito aūt ab his ægrotum læsum iri, teq; ipsi gratificandi causa ea concedere: sed in posterum te vicissim ab eo petere, vt in reliquis obedientē sese exhibeat. noui enim quosdam ex ea medici liberalitate obsequētissimos euasisse. Hoc sanè modo & ego multoties frigidam aquam in illis morbis exhibui, in quibus die vno post, eius vsus requi-

C rebatur: id solum ægrotanti gratificatus, vt optimum.s. propinandi tēpus præuerterim. similiter vero & de balneis, vino, atq; id genus omnibus me statuisse memini. verū si morbus nec postridie, neq; prorsus vnquam vllo istorum egeat, ægroto nequaq̄ concedendum. exiguam enim noxam futura posthac languētis obedientia emēdare poterit. noxa vero adeo magna, vt extremum periculum inferat, aut morbum in lōgum tēpus producat, non itidē deleri & in pristinum redigi poterit. scribitur etiam proposita clausula per alia verba, vno quidem modo sic/sed & valde nocere, vt frigidam, cum opus est/. voce hac, βλάπτειν.i. nocere ν habente in fine, & hanc quidem lectionē veteres explanatores agnoscūt. alteram quoq; in alijs exemplaribus detracta ν litera ita se habentē inuenies/quæ non valde nocent, aut nō facile emēdabili noxa, vt frigida, vbi hac opus est/. vult autem proposita oratio/aut non facile emēdabili noxa/ea significare, quæ nō cito remedijs cedere queant, vt impressa iam læsio remoueatur. cæterum hac de re, quæcunq; prius dixi reminiscentibus, nullam aliam præterea nouam explanationem poscere conuenit.

9 *Introitus, sermones, figura, vestis ægrotanti, tonsura, vngues, odores.*

Ex istis oīa reliqua proculdubio ad medicum referuntur, sed inter ea vox hæc posita/ægrotan-

D ti/dubitationē quandam excitat. Vnde quidā ea penitus detracta sese nequaquā eam inuenisse scriptam simularunt. sed vetustissimi interpretes hanc quoq; lectionē agnoscunt. verum singula dicta particulatim prius contemplati, fortassis aliquod verisimile ad ipsam interpretandam nacti erimus. & primo qdē introitus medicorū ad ægrotātē, quos cūq; ipsis gratos faciūt. siqdē nōnulli ægrotātes à sæpius visentibus affici se molestia opinātur, alij contra crebro se inuisi valde lætantur. quidam autem medici sunt, qui cò vsq; insaniant, vt etiam in dormientium conclaue strepentes pedibus, aut vociferantes itroitū faciant, ob quæ expgefacti ægroti et illis irascūtur, & valde se læsos esse cōqueruntur. hæc igitur oīa prouidere solertē medicum decet, vt neq; nō in tēpore accedat, neq; temere cum multo strepitu, & elata voce, aut incessu, aut aspectu, aut aliquo prorsum huiusmodi indecoro. Sermones inter pcipua sunt & isti cum ęgrotantibus à medicis recte aut non recte habiti. quidā. n. sermones summe fatui sunt, tales sanè, qualem Zeuxis à Bacchio scriptū esse testatur Callianacta fuisse Herophileum in commentarijs de Herophilo & eius sequacibus. iste ægrotanti cuidam atq; dicēti, moriar, hoc carmē respondens succinuisse fertur, Pulchra stirpe micans nisi te Latona creasset. Alteri quoq;, moriar, dicenti, respondisse. Et Patroclus obit, te qui præstantior ipso. cæterum quidam huiusce tēpestatis medici, & si moderatiores Callianacte sint, aspere tamen & ipsi erga laborantes se gerunt, adeo vt odio ipsis sint. sicut aliqui è contrario ser-

uiliter

uiliter adulantes ob id ipsum contemptui fuere. quemadmodum autē ægroto medicum odiosum E
uideri non conuenit, ita neq; contemnendum. sed humanus, moderatus, iucundusq; cum sit, gra-
uitatem etiam seruare debet. nisi enim medicum æger vt deum quendam admiretur, nunquam il
lius præceptis obtemperauerit. Antiquissimum igitur fuerit neq; adeo medicum se submittere
atq; adulari, vt sui contemptum pariat, neq; rursum perinde, atq; Callianactē, se rusticum atq; aspe
rum exhibere. id fiet autem, si & aspectu, & locutione, & omni corporis habitu medici grauitatē
retineat, ægrotantemq; his, quæ ipse præcipiat, morem gerere edoceat. Sermones vero multifor-
mes sunt, ubiq; exēpli causa aliquem ꝓponere me non piguerit. Poterit sanè medicus à proœmio
verisimili exorsus omnia ea deinceps ægrotanti recensere, quæ in hanc rem ab Hippocrate tradi-
ta sunt, primo quidem in aphorismis ita dicente, Oportet aūt nō modo se ipsum exhibere ea, quæ
oportet, facientem, sed etiam ægrotantē, & assistētes, & exteriora. & in primo, de morbis populari
bus, Ars per tria, morbus, ægrotus, medicus. Aduersari morbo ægrotum vnà cum medico opor-
tet. cumq; tres sint, medicus, morbus, & ægrotus, si medicum solum cum morbo pugnantē ægro-
tus deserat, vel etiam ad morbum transfugiens medico repugnet, medicum à morbo superari con
tinget. at si morbo relicto ægrotus medico subsidium contra illum ferat, duobus hominibus con-
tra vnum morbum pugnantibus futuræ victoriæ maxima spes est. sicut è contrario desperandum F
penitus sit, si æger à morbo stans medico aduersetur. solus enim ipse relictus à duobus hostibus
expugnari poterit. id exēplum tibi satis esto, à simili multos id genus alios excogitare potenti, qui
à medicis cum ægrotis haberi solent. non solum autem sermonum à medicis cum ægrotis haben-
dorum talem esse sententiā conuenit, sed etiam vocis magnitudinē, & tonum, & omnē actionem
sentētiæ respondere sermonum. Quòd si quis cum erudito viro colloquatur, ne solœcismis barba
rismisq; vtatur, caueto. nam & ex hoc medici ægrotis spernendi vidētur. Figura. Et figurā cor-
poris totius in introeundo atq; sedēdo medicus neq; humilē præ se ferat, vt contēptum mereatur.
neq; fastu quodam atq; superbia turgentem. quidam enim extenti ac patētes introeunt ac sedent,
nonnulli fracti & molles, alij vero proni atq; abiecti. itaq; omnes excessus deuitandi sunt, & inter
eos mediocrem esse tentandum est. Quòd si nonnunquam (raro tamen id euenit,) æger humilita-
tem & abiectionem quandam amare tibi videatur, à mediocritate ad humilius te descendere, hu-
milioremq; te ipsum effingere satius fuerit. At si è contrario sese habeat, & tu contraria facito, pau
lum à mediocri & naturali conditione ad alterutrum latus declinans. Vestis. & ipsa eadem ratio-
ne mediocris esto, neq; valde sumptuosa, vt arrogantiam indicet, neq; sordida & nimium vilis: ni-
si si æger ipse immoderatius aut pretiosa vestimenta amet, aut sordidis oblectetur. tunc enim à me G
diocritate ad illud, quod ægroto magis placeat, descendito, quatenus languenti quadrare conie-
ctura assecutus fueris. Hanc appellationem/ægrotanti/reliquis interiectam obscuritatem offun-
dere supra dixi. at si initio sermonis aut in fine posita foret, nihil planè dubitatiōis attulisset. omnia
hæc. s. vt ægrotanti iucundiora sunt, à medico esse faciēda, introitus, sermones, figuram totius cor-
poris, vestem, tonsuram capillorum, vnguium decētem modum, odorem. etenim in introitu alius
ad alium ęgrotantem, vt paulo ante posuimus, modus est. In sermonibus similiter. non nulli enim
medicis fabellas narrantibus delectantur, non nulli eos fastidiunt. aliqui grauibus & serijs sermo-
nibus gaudent, aliqui facetis & lepidis. & de figuris, siue actionibus corporis, & vestimētis, quo-
nam pacto iucundiora ægrotanti conijcere oporteat, supra comprehensum est. Tonsura capillo-
rum. Tonsura naturaliter quidem optima fuerit, si capitis sanitatē conseruet. alijs enim alia ton-
suræ species conuenit. ægrotis vero non omnibus idem tonsuræ genus placet. hoc igitur te quoq;
considerare oportet eius, quē medicaris, rationem habentē, quemadmodum Antonino Cōmodi
patre imperante omnes eius familiares faciebant ad cutē vsq; detonsi. Lucius vero eos mimos ap-
pellabat, & iccirco rursum qui cum ipso versabantur, comam nutriuerunt. Vngues. quantos me-
dicis vngues esse oporteat, ipse in libro de agēdis in medicatrina edocuit, illud addēs ipsorum de- H
centē modum aspectantibus esse iucundum. De vnguibus aūt scabie, aut aliquo alio id genus vi-
tio affectis, quemadmodum & de pilorum capitis affectibus alopecia. s. & porrigine neq; sermo
faciendus est. hæc. n. vt iam præter naturam medicum pati, sicut & morbum articularē vehemen-
tiorem, & aliquod eiusmodi aliud turpissimū est. Odor. Porrò totius corporis odor & oris p̄ci-
pue nōnullis qdem natura putidus est, sicut alijs qbusdam suauis. nōnunq̄ per incuriā teter odor
fit. cum medici nihil errare se putant, si cepas, aut allium redolētes ægrotos inuisant. Quinto sanè
conterraneo nostro Romæ medēti id contigit, à prandio diuitē quendā ac ꝑpotentē hominē vini
odorē vehemēter spirans visitauit. æger itaq; cum capitis dolore magnam febrim habēs, atq; ideo
vini odorem exhalantē ægre ferēs Quintum, vt longius aliquanto recederet, orauit, qm̄ vinū im-
moderatius redolens ipsum contristaret. Et hæc qdem ægrotus modeste admodum dicere vide-
batur. at Quintus ipsi stolidius rñdens, odorem vt æquo aio ferret, præcepit. nam & se quoq; ęgro
tum ex febri male olētem sustinere dicebat, multum aūt interesse febrim ne qs an vinū redoleret.
Alter fuit medicus in nostra Asia, cui axillæ adeo tetrum odorē expirabant, vt vir nullus elegan-
tior eius accessum ægrotans ferre posset. oportebat igit̃ eum prius suo ipsius symptomati mederi,
atq; ita ad alios curādos sese accingere. nam etsi, vt hircis, ingenitus putor insit ad mediocritatē tn̄

quandam

A quandam redigi poteſt. rurſum hæc mediocritas quotidianis inſperſionibus viroſum odorem tẽperantibus obtundi poterit. Alius igitur quidam os naturaliter putidum habens eius putorem & purgatione & medicamentorum ad id facientium potu mitigabat, atq; quotidie aut amomi, aut folij malabathri, aut aliorum id genus odoratorum in ipſum pauxillum quiddam conijciens ita ex ædibus proficiſcebatur.

10 *Aqua decocta tum quidem vt aerem admittat, tum vero ne plenum ſit, & operculum habeat.*

In quibus affectibus, aut cuius vtilitatis cauſa aquam decoquere, aut quancunq;, aut vitioſam tantum conueniat, in verbis iſtis declaratum non eſt. quamobrem neq; vllum ex ipſis iuuamentum percipimus. videtur nanq; Hippocrates, ſicut alia multa in his libris quærendi magis cauſa, q̃ in vulgus ędendi adnotauit: ita hunc quoq; ſermonem conſcripſiſſe, nobis quidem imperfectum,
* ſibi vero ipſi ad reminiſcentiam integrum. at ſi nobis ipſis hunc nodum explicandum proponamus, qualem aquam prius decoquere conueniat, atque ita deinde refrigeratam bibere (ſiquidem ipſam frigidam bibere volumus.) & contra rurſus quam calidam aquam bibere volentes haud perinde coquemus, ſed huic operculum facientes, vaſi, in quo calefacta eſt, magnitudine reſpon-
B dens, illi vero nullum tegmen imponentes, ſed calentem aquam in nudo detectoq; vaſe ſub diuo expoſitam dimittentes & quæremus deinceps qui affectus calidas, quiue frigidas aquas poſtu-
* lent, nos quidem vtile aliquid inueniemus, nihil tamen ad inuentionem ex propoſitis verbis proficiemus. quandoquidem initium nullum clarum habeant. quocirca & nonnulli ipſa cum ſupra poſitis copulant, vt Artemidorus voluit cognomento Capito. ſed plurimi ipſa ab illis ſeparantes ſola conſiderant. Igitur ſi cum antepoſitis coniungantur, huiuſmodi eorum ſenſus erit, laborantibus gratiæ / vt munde parare aut poculenta, aut eſculenta /, & cætera, quæ deinceps dixit Hippocrates, deinde poſt vltima verba / Aqua vero & ipſius interdum frigida propinãda, cum aut offenſam prorſus nullam, aut perexiguam ex eius potu fore metuamus / deinde ſibi ipſi ad reminiſcentiam, vt aiunt, deinceps modum ipſius pręparãdæ tradidit, fortaſſe nequaquam volens fontanam aquam prius, quàm incaluerit, exhiberi, fortaſſe vero & aliquam diſtinctionem nactus, quibus calefacta prius & mox refrigerata, aut quibus omiſſa calefactione potui danda ſit, aut forſan optimam aquam non coctam, vitioſam vero coctam præbere voluit. fortaſſis etiam optimæ aquæ duplicem refrigerationem prodit, vnam quidem, quam circũplectens aer efficit. Porrò in Alexandria totaq; Aegypto ipſos aquam in teſtaceis quibuſdam vaſis hoc modo refrigerare conſpexi.
C occidente ſole aquam prius calefactam in vaſcula fundebant, deinde ſublime totum hoc vas in feneſtris vento aduerſis, vt ibi per totam noctem refrigeſceret, ſuſpendebant: poſtea ante ſolis or-
* tum vas humi depoſitum frigida aqua circumfundentes, frigida etiam folia toti vaſi circundabãt nonnunquam vitium aut lactucę, nonnunquam vero & aliarum id genus herbarum, vt ea, quam ſub nocturno aere acquiſiuerat, diutius permaneret frigiditas. multo vero magis ad huiuſmodi apparatum, cum optimæ aquæ ipſis facultas nõ eſſet, homines deuenere. Dico autem optimam aquam & omni vitio carentem, quæ neq; limi quicquam habet, neq; male olet, & guſtãtibus nullam qualitatem præ ſe fert. quædam enim alienas qualitates permiſtas habent ſalis, aut nitri, aut ſulfuris, & bituminis, & aluminis, aliorumq; id genus. in quibus omnibus melius fuerit, quemadmodum legumina multa præelixantes idonea eſui pręparamus, & olera, & fructus, & animalium partes, eadem ratione & aquam prius decoctione ad meliorem naturam permutantes ita propinare. Præterea & ob alium ſanè vſum aquam præcalefactam refrigeramus, etſi neq; ſapore, neq; odore malo deprauata ſit, atq; oculis mundiſſimam ſeſe offerat: quando in ventriculo ipſam diutius commorari, aut percellere, aut inflare, aut degrauare ventriculum perceperimus. ſunt enim profecto & id genus multę, quarum præcipue ob optimis aquis diſcretionem Hippocrates mihi
D ſcripſiſſe viſus eſt, vbi inquit: Aqua cito incaleſcẽs, ac cito refrigeſcens, leuiſſima. Neq; enim in lutoſis, aut male olentibus, aut quippiam medicamentoſum guſtatui imprimentibus huiuſmodi ſignum vſui eſſe poteſt, cum illæ omnibus notæ apertæq; ſint, ſed in illis, quæ omnibus hiſce qualitatibus careant. Alterum vero ex aeris corrupti miſtione aquæ vitium ineſt, aut aliud quodpiam ipſi aquæ ingenitum ab ignota cauſa proueniens. in his q̃dem ſupradicta nota optimũ diiudicandi inſtrumentum eſt. neq; enim id genus aquæ cito caleſiunt, aut refrigerantur. alterum quoq; iudicium huic ſimile ab oleribus, aut leguminibus, aut fructibus, aut carnibus, aut radicibus in ipſa aqua incoctis accipitur. ſiquidem in optima aqua celerrime, in vitioſa tardiſſime elixantur, vocantq; huiuſmodi vitiatas aquas veteres quidam indomitas ſiue crudas, ſiue incoctiles perinde ac ipſa legumina, quæ difficulter vixq; elixantur. ob has itaque vtilitates nonnunquam præcalefactam aquam refrigeramus. Quin & ipſam calidam bibituri, cum aut lutulenta, aut limoſa, aut fœtens eſt, hunc in modum præparamus. nam præcalefacta cum refrixit, tunc euidenter putorem, quem ex putredine plerunq; contraxerat, abijcit: omniſq; pars terrea facile ſubſidet, quæ cum tota aqua prius, quàm incaluiſſet, minutatim permiſta, vnaq; cum ipſa epota haud contemnendam cladem infert, & maxime quibus renes, aut veſica progignendis calculis obnoxij ſunt. ac ſub diuo quidem non aquam modo calentem, ſed etiam alia quædam exponere iſtius ſeparationis

tarionis

rationis causa medici mihi excogitasse videntur.nam quæcunq; ex diuersæ naturæ materijs con- E
stant per minutas particulas mistione conflata, hæc post calefactionem refrigescentia facile dis-
soluuntur.sed statim à coctione anteq̃ refrigeretur,adhuc motione agitatur,atq; ideo omnes eius
particulæ permistæ sunt. sed ea refrigerata graues ac terreæ fundum petunt, leues superfluitant.
Itaq; si cum prædictis,in qbus scripsit Hippocrates,laborantibus gratias,de aquarum coctura ser-
mo copuletur, & ipsius vtilitas euidens est, atq; id,quod dicitur, quale nam sit,exquisite fortasse
inuenerimus. sin autē à prædictorum continuitate modo proposita verba diuellentes separatim
contemplemur, plenus dubitationū sermo erit.prius igitur ipsum,vt superioribus annexum ex-
planabimus,dicentes aquæ in ipso præparationē innoxiam significari frigidam potaturis. quam
& ego sæpius facio, cum ægrotanti alicui frigidam aquam præbiturus sum,neq; mihi fontis aqua
bona scatentis facultas est. Romæ nanq;, sicut & multa alia in ea vrbe eximia sunt,ita & fontium
elegantia ac multitudo est admirabilis: nulla fœtidam aquam,aut medicatam,aut turbidam,aut
asperam crudamq; effundente, sicut neq; Pergami in patria nostra. in multis autem alijs vrbibus
haud paucæ deprauatæ aquæ reperiuntur. illæ sanè,quæ ex Tiburtinis montibus per lapideas fi-
stulas in Romanam ciuitatem deriuantur,alijs quidem vitijs carentes crudiusculæ tamen sunt,vt
neq; celeriter calefiant, vt vrbani fontes,neq; refrigerentur,neq; celeriter in ipsis,vt in fontanis F
aquis,quæcunq; inieceris, elixentur legumina,& olera, & carnes. Ex his autem aliæ alijs in locis
multo crudiores sunt, & ab ipsis indigenis duræ grauesq; nominantur. q̃ ventriculum infestent,
& à potu onus quoddam plures percipiant. nam ferè & alias multas causas quicquam efficientes
ab effectu denominare consueuerunt. sic igitur & huic cōtrariam aquā, optimā enim, laudantes
leuem & mollem appellant. Cæterum oīa hæc enarrata cognitu quidem vtilia sunt,sed nihil ipso-
rum proposita verba docent,neq; sine ostensione,neq; cum ostēsione,neq; breuiter & obscurius,
neq; dilucide ac prolixius. satius igitur mea qdem sententia fuerit oēs huiusmodi sermones inte-
gros præterire. Quamobrem si Hippocrates,quo pacto aquā potui frigidam præparare oporteat,
tradere proposuit, huiusmodi erit verborum sensus, Si aquam prædicti vsus causa decoquamus,
aut nihil vasculis,in qbus decoqtur,super imponemus,sed decoctam aquam in aere ambiēte libe
re versari permittemus,aut è contrario aliquo operculo vasculum integentes aerem excludemus.
rursum vero hæc ipsa,aut inter decoquendum,aut ab decoctione inter refrigerandum fieri debe-
re intelligere possumus.sed in refrigeratione intelligi credibilius est.in decoctiōe vero incredibi-
le.neq; enim docere possumus,cuinam vsui inter coquendū aer ambiens futurus sit,aut decoctas
aquas attingens,aut easdem ne attingat, exclusus.sed in refrigerando post cocturam,vbi alicuius G
putei,in quem vasculum demittamus,nobis facultas est,aliquo tegmine vasculum claudere, atq;
vndiq; diligenter obstruere necesse est.vbi vero puteo caremus,detectum vas,vt frigidum aerem
admittat,relinquere conuenit. Cæterum nonnulli explanatores verba hæc à superioribus disiun-
cta legenda esse censentes Hippocrati de cōtaminatis aquis sermonē esse aiunt.deq; illis maxime,
quæcunq; ob aliquam terream admistam materiam huiusmodi sunt.mēsuram autem tēporis co-
cturæ eam esse oportere, vt eousq;.s.coquātur,donec puræ fiant atq; aerem extrinsecum si admit-
tant,perspicuæ.ob huius.n.admistionē,non ex se,optimas aquas splendidas apparere asseuerant,
de rerum natura sermonē aggrediētes,cuius ipsi nullam rationē assignare possunt.splendida nāq;
pura aqua conspicitur,non aliquo splēdido radio extrinsecus in ipsam incidēte,sed ab occurrente
lumine permutata.quemadmodū & aer neq; ipse ex propria natura lucēs:alioq & noctu omnino
splenderet:verum summos eius fines solari radio feriente totus,cum sit sibi ipsi continuus,altera-
scit & cōmutatur.in aqua vero,aut aere inania esse spatia cum Epicuri & Asclepiadæ de elemētis
opinione concordat, Aristotelis aūt Stoicorumq; placitis aduersatur,q nullum in mundo locum
esse vacuum,sed oīa corporū plena esse sibi psuaserunt.neq; enim in pumice cauitates terreis cor-
poribus interiectæ ipsis penitus vacuæ videbantur, sed intra ipsas aerē contineri testātur.in aqua H
qdem haud esse talē meatuum fabricam, qualis in pumice lapide conspicitur, sed quoquouersus
ipsam sibi esse continuam.Rectius igitur est id,quod inqt,vt aerem suscipiat,de vase non opercu
lato dictum esse putare. nam quod deinceps scriptum est, dictam explanationem non admittit,
ita se habēs/tum vero ne plenum sit,& operculum habeat/propositis sanè verbis opponitur,quæ
sunt hæc/aqua cocta tum quidem vt suscipiat aerem/.nam secundæ particulæ subsequenti.quæ
vas contectum esse vult, verba hæc aduersantia operculum vasi prorsus interdicunt.idq; signifi-
cauit Hippocrates scribēs/tum qdem vt aerē suscipiat/,vas.n.operculatū aerē excludet,detectum
vero facile suscipiet.At in aquis à frigido aere refrigeratis id fieri nos dicere satis liquet,quēadmo
dum Alexandriæ facere consueuerunt.vbi vero fontibus rapide labentibus coctam aquam subij-
ciunt,tum vas aliqua ex parte inane esse melius fuerit,quo aer inter operculum & aquam in vase
positam contentus ipse prius refrigeratus sic deinde attactu vicinam aquam refrigeret.vt.n.aqua
facilius,q̃ oīa terrena corpora calet atq; frigescit, qppe cum illa tenuitate partium superet,pari ra-
tione & aer,q̃ aqua.admirandumq; mihi planè fuerit,nisi qspiam huiusce rei quotidie euenientis
experimentum sentiat.vasorum nanq; vinariorum quod reclusum apertumq; fuerit,vt vinū faci-
le acescat,in causa est,sicut è cōtrario bene operculatum minus id patitur.Adhuc vero minus ple-
na vasa

A na vasa.nam quæ aliquantulum vacua sunt,quoniam aerem inclusum habent,per illum medium
celerius ab ambiente extrinsecus permutãtur.sed plena, ita vt vinum operculum attingat, per il-
lud quidem imbecilliter admodum atq; obscure eousq; vitiantur, quousq; sanè tegumenti dẽsitas
peruenit.inuenies itaq; picata aut gypsata dolia diutius vina syncera conseruare. sed quæ solo co-
rio,sicut & quæ cuneis obstruuntur,breuiori tempore durãt. qtocirca obstructa prius cuneis aut
corio dolia gypso deinde ac pice oblinũt.Hac ergo ratione cum aquam frigidissimam reddere vo
luerimus niuem habentes,prius feruefactæ aquæ ipsam exterius circũponemus. sed niue carẽtes
in puteo,aut fonte labẽte ipsam prius calefactã,vt facilius permutetur,refrigerabimus. nã quodq;
prius calefactum à vicinis in se totum alterationem promptius ob raritatem admittit.ob prędictã
vero causam ab aere frigido aquam tangi artificiose molimur. Igitur si coctæ aquæ refrigerandæ
causa hæc ab Hippocrate dicta fuere, verisimilem explanationem nacti sumus: at si vitiosæ aquæ
corrigendæ,considerare deinceps debemus à coctura iterum exorsi, quæ totam æquabiliter aquã
fundens,eam ad partium separationem idoneam reddit.permanẽte.n.adhuc in ipsa ob calefactio
nem motu,aliqua crassiora corpora in ea fluitantia sublimius efferri necesse est, motu vero in to-
tum desinente,terreæ particulæ ingenito pondere descendentes, in fundo continentis vasis resi-
B debunt,aqua vero super has fluitabit.Hanc paulatim in alterum vas transfundentes,citra noxam
deinde vti poterimus. Verum Zeusis nescio quo modo initium secundæ sermonis particulæ ita
« explanauit,'vult(inquit,) Hippocrates aquam nõ innatare ventriculo. acutum scilicet tonũ secun
« dæ syllabæ huius nominis ὑπεράλων superimponens, non, vt alij, primæ, per ipsum volens non vas
« pletium intelligi,vt illis visum fuit, sed ventriculo innatans, quod idem sonat, quod superfluitãs.
Cæterum qm̃ amans erga amatum caligat cæcutitq;, iccirco nostri ipsorum amor plerunq; nos in
nostris solis rebus cæcos reddit,quamuis aliena perspicacissime contemplemur.

11 *Quoniam ex sanguinis profluuijs aqua subcutanea laborant.*

Horum verborum eadem atq; istorum vis est,quoniam sanguine profuso dissoluuntur. vtrũq;
enim refrigerato corpore prouenit.

12 *Si qualia purgari conuenit,purgentur,& bene tolerant.*

Non nulli sine coniunctione/&/hæc verba scribunt,quemadmodum & in libro aphorismorũ.
plurimi vero coniunctionem/&/interponunt. volentes quidem hoc verbum/confert/nos subin-
« C telligere.quod expresse in verbis in aphorismis scriptis habetur.ea vero ita scribũtur/Si qualia cõ
« uenit purgari,purgentur,confert, & facile tolerant/. hoc vero loco coniunctionẽ/&/additam in-
dicare aiunt,q̓ præter id,q̓ ipsis confert per purgationem facta inanitio, facile quoq; eam tolerãt,
siue nobis purgatoriã medicinam exhibentibus, siue & natura ipsa ex corpore infestos humores
depellente euacuatio fiat.nam purgationes appellare consueuit Hippocrates non solũ à medica-
mentis,sed etiam à natura factas. Thucydides autem & euacuationes in morbis impetu naturæ
per symptoma ratione morbi euenientes,purgationes & expurgationes appellauit ita dicens, &
« expurgationes bilis omnes,quæcunq; à medicis nominatæ sunt,acciderũt.hęc vero ab ipso in pe-
stilentiæ narratione secundo historiarum volumine dicta sunt.

13 *In Aeno legumina edentes assidue,fœminæ, mares cruribus imbecilli euadebant,et permanebant. Verum etiam*
* *eruum comedentes genuum dolorem contrahebant.*

14 *Euidenter vigilans calidior exterius,interius autem frigidior,dormiens è contrario.*

Initio sermonis posita hæc vox/euidẽter/idem significat,quod manifeste,& dilucide.sequentia
vero verba huic voci/vigilans/adnexa perspicua sunt, opinãte Hippocrate extrinsecas vigilantis
D partes calidiores,internas autem frigidiores,dormienti vero cõtraria euenire. Id nẽpe ex eo appa
ret,q̓ dormientes cum pluribus stragulis vestibus,tum & capitis egent tegumento, si frigidus, vt
hyberno tẽpore,quo circunfundũtur,aer sit:atqui interdiu vigilantes hæc nõ requirũt. Quinetiã
maior inspiratio plus caloris in penetralibus corporis collectum esse testatur. perinde & conco-
ctiones in dormientibus efficacius,q̃ in vigilantibus fieri, non solum in ventriculo comestorum
ciborum,verum etiam humorum in iecore & venis, corporis abditas sedes in dormientibus cali-
diores effici signum est,cum à nobis concessum & supra ostẽsum sit ingenitum calorem omnium
in corpore concoctionum præcipuum esse opificem. Ita sanè & in libris aphorismorum memorię
« prodidit de ætatibus,temporibus,exercitationibusq;, vbi ait, Ventres hyeme & vere calidissimi
« sunt natura,& somni longissimi.his igitur temporibus & plura alimenta danda sunt,siquidem in
« situs calor multus.pluri igitur indigent esca,indicio sunt ætates & athletę.In hisce quidem verbis
« breuiter de ætatibus locutus est.in altero aphorismo latius,atq; ideo clarius,ita inquiens, Crescen
« tia corpora plurimum habent insiti calidi,plurimũ igitur requirũt alimentum. sin minus, corpus
« digeritur.senibus vero exiguus calor inest, iccirco igitur paucis fomentis egent. Secũdum ętates
quidem haud intro forasq; ingenito calore migrante,sed tẽporis progressu tabescente senilis ætas
omniũ frigidissima efficit. At hyeme calore in penitiora se condente vẽtriculus quidẽ & reliqua

viscera calidiora, subcutaneæ vero partes frigidiores redduntur, quemadmodum terræ profundi E tas hyeme calida apparet, propter quod & fontes calidiores sunt, & aliqui in profundum vsque fodientes, cum procul à terræ superficie recesserint, euidentem caliditatem percipiunt.

Calido natura refrigeratio, potus aqua, quiescere. 15

Quod his verbis præcipitur, clarum est. oībus. n. his, qui calidiores, quàm deceat, sunt, summam victus rationis ad refrigerationē redigere expedit. itaque frigidioris temperaturæ cibaria ipsis danda sunt, & aquosa potio, aut ipsa aqua potui præbenda est, parumque exercendū corpus est. soli nanque ad necessarias actiones motus sufficient. nihilque dubij est ab ira & curis vehementioribus eiusmodi hominem abstinere debere. quin etiam quotidie lauationibus aquarum dulcium vti, non semel tantum, verū etiā sæpius, si velit, expediet, nec non & ciborum, quos comedunt, vis refrigeratoria esto, & æstate præcipue. Verum ante omnia illud in his sermonibus meminisse opus est calidas naturas appellare eas Hippocratem consueuisse, quæ non ingenito calore, sed acri & mordaci abundant, quem aduentitium & non secundum naturam esse arbitratur.

Somnus in frigore vestibus contecto. F 16

Plurimi huiusce libri interpretes hanc particulā oratiōis separatim explanāt. mihi vero ipsam cum suprascripta coniungere satius esse videtur, atque vnā integram orationem hoc pacto institue re/Calido natura refrigeratio, potus aqua, quiescere, somnus in frigore vestibus contecto/hāc græcam vocem ἐν ψύχει per literam ν, scribētibus nobis ac proferentibus, non per, μ, quod idem est, ac si cum articulo quis ita diceret ἐν τῷ ψύχει. eos. n. qui immoderatius calida temperatura sunt, melius est in frigido loco dormientes aerem planè frigidum per inspirationem attrahere. & maxime quoniam per somnum calor in interiora corporis mergitur. cæterum si vt in somno, calido exteriorem superficiem deserente interna corporis magis calēt, sic & ambiēte aere cutaneis partibus frigefactis corporis penitiora incalescant, haud perfecte homo aeris inspiratu refrigerabitur. præstabit igitur stragulis calefactorijs iniectis ad cutim caliditatem reuocare, frigidum vero aerem per inspiratum admittere, vt vndecunque ad tēperaturæ mediocritatē calidum corpus redigatur. optimū itaque (vt dixi,) fuerit cum supradictis hæc verba coniungere. At multi huiusce libri explanatores ipsa à superioribus disiungentes, non calidis modo naturis, sed etiam oībus hominibus in vniuersum conferre existimant in aere frigidiore somnum capere, vt contracta in profundum caliditas refrigeretur, operimentis vero circūtegi, ne omnis caliditas immoderatius intro refugiat, calore G eo, qui ob refrigeratas ab externo aere cutaneas partes, repellitur, illi, qui per somnum intus colligitur, accedente. Id vero in multis naturis verū est, non tamen in omnibus. quemadmodū. n. eos, quibus calidior supra modum natura est, refrigerare expedit, ita frigidiore tēperatura præditos calefacere. Verum non nulli proposita verba non solū à supra scriptis disiunxerunt, sed etiā hæc ipsa separatim legentes diuiserunt, somnus ἐμψύχει. i. refrigerat, primam syllabā huius verbi ἐμψύχει per μ, literam scribentes, vt vnum verbum sit ἐμψύχει similiter dictum, atque hoc καταψύχει, quæ ambo/refrigerat/significant, & non duæ orationis particulæ, prior quidem, præpositio, secunda vero nomen. sed isti necessario sequentē sermonē fini, ppositi adiungentes ita sane legunt, iniecto somnus firmus, rectorum dormitatio, asserentes hanc vocem/iniecto/pro hac/iacenti/esse positā. id vero præterquàm quod hæc vox/iacenti/violēter in hanc/iniecto/mutata est, & alioqui est ignobile atque inutile, istis nos intelligere volentibus somniculosum corporis habitum iacentibus firmum & stabilem somnum, stantibus vero dormitationem tantum conciliare.

Somnus stabilis, rectorum dormitatio. 17

Quæ plurimi interpretes in his verbis explanandis tradiderint silentio præterire melius est: H quæ vero inter illos magis veritati adhærere existimati dixerint, huiusmodi sunt, vigiliam refrigerare corpus asserunt, huiusque indicium pallorem vigilantibus accidentem statuūt. cum igitur (dicūt,) calidam temperaturam refrigerare volumus, præter superius ab Hippocrate dicta illud etiā adijciendum est, vt prius cogitationibus aliquibus & negocijs afflicti vigilent. aut si hoc facere nequeant, ne cubantes dormiant, arcendi sunt. coguntur. n. duorū alterum facere, aut sedere, aut stare, sedentium quidem somnum hedræon à sede. i. firmum, vocatum esse inquiunt. respondere aūt horum somnum stantium dormitationi, atque ideo ipse inquit/somnus hedræos/hoc est firmus, rectorum dormitatio. perinde ac si tota oratio hunc in modum prolata esset, Calidæ naturæ à plurimi somni vsu arcendæ sunt. ipsis. n. & vigilare, & aliquid facere magis conducit. Hi quidem maxime & à sedēdo arcendi sunt. sin minus, concedendum sanè fuerit id, quod simile est stantiū dormitationi, ne cubēt aūt prohibendū. sed nō nulli stabilem somnū, hoc est profundum, dictum esse putant. eorū scilicet, qui ita se habeant, vt stantes iā conniueāt, sed cuius vtilitatis causa hæc scripserint nō addentes, imperfectū sermonem reddiderunt. Verumtamen hæc ab ipso dicta sunt nobis cōsulēte, vt eos, quos firmiter, hoc est, profunde, dormire volumus, tantisper vigilantes custodiamus, dū conniuentes cōsistere nō possint. nā si ad hoc peruenerint, in altū postea soporē vertunt. nam

multos

A multos ego, ꝙ citius cubitum irent, male dormientes diutius vigilare cogens, vt postea suauissi-
me dormirent, effeci. sicut quosdam de amisso ciborum appetitu conquerentes ad multum diem
inedia macerans esurientes reddidi. anteq̃.n. somnum aut cibum natura desideret, ad hos accedē-
tes in modo narrata symptomata incidunt. non oportet aũt naturæ intempestiue vim inferre, sed
ei egenti in tempore subuenire. Ego mehercule, quę aliquis in propositis verbis explanandis ve
risimiliter posse dicere mihi videatur, exposui. putantes vero somnum semper refrigerare, pręci-
puum quoddā in arte ignorare opinor. semper.n. somnus humectat, sicut vigilia semper exiccat,
hocq́; nos ipse edocuit, non semper autē calefacere aut refrigerare aptus est. Verum cum in febre
carentibus aut pituitosos, aut crudos, aut frigidos vtcunq; succos in corpore offendens confecerit
& coxerit, ex ipsis optimum sanguinem procreans hominem insiti caloris incremento calefacit.
* cum vero ex huiusmodi humorum putredine iam febricitantes occupauerit, eos refrigerat febri-
lem extinguens caliditatem, propriā vero & ingenitam augēs. At si cum febre, aut sine febre suc-
ci biliosi redundauerint, ipsos separare, dein excernere valens ad mediocritatem salubris tempe-
rantiæ corpus redigit. Hæc si præstare nequeat, eandem seruat temperiem. Quòd si ex visceris
phlegmone quis febricitās accessionis initio somno corripiatur, intēpestiuus iste somnus phleg-
B monem augens vnà cum ipsa & febrem magis accendet. quocirca et calore alieno corpus calidius
efficiet. Contingit quidem & vno modo interdum calidius iuxta atq; frigidius simul à somno cor
pus euadere. qñ quidem caloris in corpore humano duplex genus est, vnum familiare & congeni
tum, alterum alienum & præter naturam. qñ itaq; horum vnum somnus auxerit, & roborauerit,
alterum comminuerit, & extinxerit, quomodo quispiam rationabiliter corpus vno tempore cali-
dius simul atq; frigidus se ipso à somno effectum esse negauerit? Cęterum & hæc ab initio pleriq;
Hippocratis voluminum explanatores ignorant. id autem ita se habere, quod dico, ex Lyci sermo
nibus percipies, quibus Hippocratem reprehendit in aphorismis ita dicentem, Crescentes pluri-
« mo ingenito calido abundāt. At ꝙ eorum ignoratione, quæ recte Hippocrates de calorum discri-
mine prodidit, ipsum calumnijs vexare Lycus ausus fuerit, per vnum integrum librum à me ostē-
sum est, cuius hæc est inscriptio, Quòd nihil in eo aphorismo erratum sit, cuius initium est, Crescē
tes plurimo abundant insito calido, igitur plurimo egent alimento.

18 *Imbecilli victus frigidi, valentes vero calidi.*

Victus imbecillos, aut eos, qui ex imbecillis exercitationibus cibis ac potibus constant, aut im
C becillum animal reddentes appellauit. frigidi vero siue ob suam ipsorum temperaturam, siue ob
affectum, quem in nobis creant, ita nominētur, nihil inter se different. imbecillę igitur exercitatio
∴ nes illæ dici possunt, quæ ex debilibus corporis motionibus constant: sicut contra valētes, quæ ex
vehementibus. Cibi quidem imbecilli sunt, quicũq; neq; odorem validum spirant, neq; gustatui
vehementem vllam qualitatem acoris, dulcedinis, salsuginis, amaritiei, astrictionis, acrimoniæ'ue
repræsentant, sed mediocri dulcedine, aut mediocri astrictione gustatum afficiunt, ac pariter mo-
dice calefaciunt, valentes vero sunt istis contrarij. Itaq; si omnes & exercitationes & cibi debiles
corpori adhibeantur, vehementer refrigerabitur: quemadmodũ si valentes, magnifice incalescet.
Quòd si aliqua imbecilla, aliqua robusta adhibeas, secũdum mistionis portionem aut propius ad
alterum extremorum accedet, aut longius remouebitur.

19 *Aquarum arte carentium quæ ab æthere excreta est, aut cum tonitru, temporaria. procellosa vero mala.*

Ea, quibus secundum medicæ artis præcepta non solũ in ægris, verũ etiam in recte valentibus
corporibus vtimur, materiæ artis iure nominantur. & à medicis quibusdā libri cōpositi sunt, qui-
bus inscriptio hæc præposita est, de materia. Porrò interdum sponte natis corporibus ad curatio-
D nem & salubrē victus rationem vtimur, interdũ & nos aliquid ad pręparandam materiā facimus,
aliqua elixantes, aliqua cōburentes, aliqua lauantes, aut prius condientes, aut prius madefaciētes,
aut refrigerantes, aut aliquod eiusmodi aliud efficientes. sic itaq; & in præparandis aquis artificio
sum aliquod molimur. quemadmodũ ipse paulo ante dicebat, Aqua decocta tum quidē vt susci-
piat aerem. Etenim ipsa decoctio prius fit, & postea refrigeratio, aut per nos ambientem aerem,
aut vento aliquo, aut in domibus frigidum aerē includentibus. sunt.n. domus quædā frigidis spe-
luncis persimiles. interdum & per humida refrigeratio acquirit̃, vt per niuem circundatam, aut si
sub fonte rapide labente ponat̃, aut in puteo, idq́; bifariam, nõ nunq̃ quidem in ipsam putei aquā
nobis vasculum demittentibus, in quo aqua calefacta contineť, non nunq̃ vasculum super aquam
suspendentibus, sicut etiā per testas raras interdum turbulentas aquas percolamus. vt Alexandrię
& in Ægypto percolatur per quædam non simpliciter testacea vasa, sed artificiose, vt rara sint, præ-
parata. quemadmodum & per linteolum huiusmodi vase carentes excolare solēt. Hęc sanè omnia
artificiose parātur. sicut etiā quæcunq; circa fontanarũ aquarum ductus machinamur, illos nõ ex
quocũq; lapide fabricantes, interiusq́; illinentes interdũ. haud.n. exiguum discrimen in ipso illitu
est, siue picem, siue gypsum illeueris, siue citra illitũ, laterem torrefactũ, aut lapidē improba aliqua
aut bona, aut nulla prorsus euidēti qualitate affectũ imposueris. Quinetiā puteos sæpius in diuer-

sa terra defodimus,& aquam per canales & fistulas ab aliquo fonte, quæ meliorem aut deteriorẽ ipsam reddere valeãt,aut etiã nulla ratione permutẽt,deriuamus.nempe oĩa hęc ad aquam pręparandam artificiose præstantur. At cum ex terra eius loci,in quo degimus,aquam sumimus, aut ex lacu,aut ex præterlabente flumine haurimus,aut pluuiatilẽ,quæ vocatur,colligimus, prorsus nihil artis huic adhibemus.propter hoc igitur inquit Hippocrates,aquarũ arte carentium, ipsas artificio præparatis opponens,quas arte carentibus comparantes artificiosas appellamus. quẽadmodum aũt paulo ante non de oĩbus aquis artificiose paratis locutus est,sicut si librũ, vt in publicum ęderetur,conscripsisset.sed vnius tm̃ præparandi rationis mentionem habuit.vtpote sibijpsi commentariolum reminiscentiæ causa conficiens . ita & hoc loco non de oĩbus aquis arte carentibus, hoc est,sponte naturæ talibus procreatis,sed de vna sola specie, quam(vt dixi,) pluuiatilem vocamus, sermonem fecit.ipsius vero duas prodidit differentias,alteram quidẽ, quam & aperte vituperat malam esse dicens,procellosam scilicet,alteram vero deinceps non cõstat,an reprehensione solam carere dicat,an & aliquid aliud innuere velit.procellosam aũt putauit incõmodam.siquidẽ ab aere excretã,aut cũ tonitru, græco vocabulo appellat horæam ,{ latine dixeris tẽporariam. vel tempestiuam.} contingit aũt temporariã aquã vt congruo tempore prouenietẽtem ipsum laudãtẽ appellare.contingit aũt & eam,quę æstate media per imbres effunditur,temporariam nominare. quãdoquidem hanc anni partem Græci potissimum ὥραν.i,tempus appellãt . Verũtamen & autumno,& hyemi,& veri temporis appellationem accõmodant,sed per excellentiã interdum eam anni partem tempus nominãt,in qua fructus temporarios vocatos maturescere accidit . Id igitur quãtum ad verba Hippocratis attinet,obscurũ est,nisi si nos ipsi aliquid ex ijs, quæ vidimus , aut ex naturali rerum indicatione adijciamus: ac præterea cur procellosam aquã repudiet , æthercam vero & cum tonitru effusam non repudiet. Incertum quoq; est vtrum ipsam nos ad potum,an ad medicinales vsus præparare iusserit.nã oculorum medicamentis cõponẽdis huiusmodi aquã adhibemus,& ex ipsa aqueum vocatum medicamentũ conficimus.porrò temporariã intelligere satius fuerit,non vernam cum impetu delapsam,vt non nulli stulte accipiunt.nullus.n.per excellẽtiam tempus anni ver nũcupauit,sed,quemadmodũ & alias anni partes,absolute tẽpus.neq; tunc temporis effusus imber aliqua eximia virtute preditus esse cognoscitur. sed multo antiquius fuerit putare ipsum temporariam aquam dicere,quã eo sanè tempore pluerit,quod anni tẽpus Gręci nominant.huic.n.sentẽtiæ & illud sanè fauere videbitur,quod ab ipso dictum est, & aqua ab ęthere excreta.nam veteres Græci cœlum nos ambiẽs exquisite purum,æthera:nebulosum vero, aut nubibus opacatum,aerem vocare consueuerunt.hac eadem igitur ratione & locum supra nubes æthera nominant.idq; clare & poeta significauit,inquiens.

Constitit at leuiter scandens tunc abiete in alta.
Aethera quæ ex Ida surgens vltra aera adibat. Contra vero cum dixit,
Ast Iuno anterius se proijcit aera in altum.

Profundum hũc nostrũ aerẽ per ea verba insinuare videtur.atq; iterũ cum dixit.

Aer densus erat naues complexus,olympo
Nubibus obscuris circundata luna latebat.

Itaq; cum æstate aqua eius temporis calore attenuata in halitus inuisibiles dissipata fuerit, atq; icciroo clam nobis in aerem supra terrã subuolauerit,ac deinde propter aliquã ad frigidum mutationem,ac ventis inter se reflantibus,densatoq; aere prætenuatos halitus iterum crassescere & in aquam sensilem euadere contigerit, tunc imbrem illum temporarium vel tempestiuum esse dicemus,extenuata aqua ac prius ab aeris calore elaborata.atq; ideo meliorem ipsam esse nimbosis,vt pote neq; confectis,neq; vlla mutatione elaboratis,quales in nõ nullis fontibus aquæ scaturiunt, à veteribus indomitæ crudęq; nominatæ . Verum cur tonitrualem(vt ita dicam,) aquã potius, q̃ nimbosam approbet,deinceps videamus. Id profecto mihi ea ratione fecisse videtur,q tonitrua duorum modorum altero fieri nouerit,aut ob ignem interceptum, qui erumpens circumplexam nubem veluti dilaceret,quo etiã tempore fulmina decidunt:aut inter se allisis attritisq; nubibus. neutrum in nimbosa aqua inest , si quidem in huiusmodi statu aer conspissatus est vna continua atraq; nube ipsum totum occupante. Quapropter haud immerito in hoc aeris terram ambientis statu nequaquam tonat.tonitrua nanq; diuulsis nubibus,ac secundum propriam circũscriptionẽ seiunctis atq; vagantibus accidunt,cum inter ipsas concursum conflictumq; insignem fieri euenerit.vnius autem continuæ perpetuæq; nubis conflictus fieri non potest. Quamobrem neq; fulmina in hac cœli constitutione cadunt , cum quia calidus aer intra nubes non includitur, tum q neq; ipsæ inter se magno impetu concurrunt . nam quando inter se concursantes nubes igneum illud,quod interuenerat,intra se ipsas compellentes & constringentes exquisite densauerint, tũc vtiq; fulmen non nunquã sursum versus aut in obliquum,non nunq̃ vero & in terrã extruditur, hanc solam fulminis expulsionem nos cõspicimus,aliæ vero mortalibus ignotę sunt. Porrò à me breuibus ad proposita verba explanãda,vt tonitrua fiant,dictũ est,curq; tonitrualem aquam (vt ipsius verbo vtar,)q̃ ex nimbo prouenientẽ meliorem esse asseruit.summe vero munda ac tenuis est tẽporaria aqua elaborata.Inter hanc autem & nimbalem tunitrualis est,quę quãtum à temporaria

A raria vincitur, tantum nimbalem superat. Igitur in promptu iam est istis omnia vituperantibus dicere, haud medici munus esse tam longam de rerum natura orationem habere. cæterum (vt his respondeam,) si nullam rationem afferens simpliciter asseuerassem temporariam aquā nimbali esse meliorem, inter has vero tonitrualem mediocrem, aliquam satiè eorum, quæ dixissem, ostensionē me adijcere præcepissent, neq; se dictis meis tanquam legibus credere iustum esse, neque ipsis vt tyrannicis præceptis parere necessum fore dixissent. quocirca si illiteratorū iuxta flagitiosorūq; hominum latratus euitari non potest, præstat autem ob res meliores ab illis male audire, profecto rectissime tonitrui causas naturales rimati sumus. quod enim ostensione caret, omnibus hominibus incredibile esse videtur. neq; admodum recte dictum apparet, q̄ à medico videlicet sermo de natura faciendus noti sit. quiq; ita sentiunt, nobis, vt sibi ita loquentibus tanq̄ tyrānis edicta proponentibus obtemperemus, imperare videntur. Verum præstabat sanè non tyrannico more imperare, sed potius nos docere, aut sermoni absq; ostensione magis, q̄ cum ostensione prolato fidē esse habendam, aut in referenda causa à nobis aliquid non vere fuisse traditum. at isti horum neutrum faciunt. immo vtrunq; vituperant, si nullam rationem ostensoriam retulerimus, dicta nostra vt ostensione carentia cauillantes: si rationem aliquam adieccrimus, non esse medici, vt physi
B ci munus de veritate aliquid disputare, iactantes.

20 *Aqua edax, vigilia edax.*

Ab his, quæ & vigilia & aqua efficere aptæ sunt, ipsis appellationem imposuit vtranq; voracē nominans, q̄ nos scilicet voraces reddat. quandoquidem & hac etiam tempestate in nostra Asia Græci omnes edaces homines, qui multa comesse valent, vsitato vocabulo appellitant. Didicistis autem cibi appetitiones ab aquæ potu ea planè ratione excitari, qua & gelidam bibentes aut frigidum cibariū astringens've assumentes appetentiores euadunt. Alibi nanq; ostensum est quęq; ventriculi tergorum sanguinem in arctum constringentia appetentias augere ac procreare: contra vero calefacientia fundentiaq; sanguinem delere finireq; appetentias. Hac itaq; ratione aqua vorax existit, alia vero ratione vigilia, q̄ scilicet corpus digerat atq; dissoluat. De hac etenim olim, sicut & de somno notitiam habuistis. concoquit planè somnus, vtpote calido tunc interiora petēte. dissipat vigilia insito calido, dum exterius emicat, secum haud exiguas corporeæ substantiæ particulas educente. igitur propterea aqua & vigilia edaces dictæ sunt. At tu ne perperam accipito, ne've idem esse existimato multa comesse, & multa concoquere atque conficere. siquidem
C vinum aquæ præstat non solum ad concoctionem, quæ in ventriculo fit, adiuuandam, sed etiam ad concocta distribuenda, ad sanguinem creandum, ad nutriendum, ad lotium citandum, & ad recte valentium corpora distlanda. Nemini vero dubium est de his in præsentia sermonem ab Hippocrate fuisse habitum, cum inter omnes constet plurimis ægrotis vinum officere. immo vero et vigilia bifariam adhibita duplicem quoq; à cibis finem consequitur. nam si quippiam noctu agentes, vt in celebritatibus illis, quas pernoctationes vocant, totam noctem insomnem traducant, corpus quidem inane redditur, sed nullum insigne virium detrimentum inde consequitur. Ac si cubantes aliquod noctis tempus somno capti quiescamus, reliquum autem vigilemus, vires profecto debilitantur, neq; enim melius appetimus, neq; concoquimus, neq; concoctionem sequentia munera inuiolata perfectaq; obimus, languidiores omnino, quàm qui bene dormierint, euadentes.

21 *Percalidam naturam calido tempore, in frigore cubile crassam reddit, in calido attenuat.*

Dictionem hanc/percalidam/clausulæ huius initio præpositam à nominatiuo percalida deflexam esse constat. sed vocem hanc/ἐν θερμῷ/in fine positam quispiam ita posset accipere, ac si ex pręD positione ἐν. i. in, & casu datiuo θερμῷ/esset composita. quemadmodum sanè & omnes ferè interpretes acceperunt, non nulli quidem clausulam hanc in duas partiti, perinde ac si vtraq; propria explanatione indigeret: alij vero totam vt vnam interpretati. Porrò Dioscorides & ipsam in clariorem permutauit, vt in obscuris locutionibus facere consueuit. separatim quidem scripsit/per calidam naturam calido tempore/his verbis adijciens hanc vocem/extenuat/nobis significare volens percalidam naturam, hoc est multo calore feruentem calido tempore. i. æstiuo extenuari, dilabentem atq; euanescentem per eam, quæ ab omnibus medicis recentioribus iam trita, & vsitata voce ratione perceptilis distlatio nominatur. quam etiam altera appellatione quidam sensui ignotam perspirationem nominant. quæ nobis omnibus per totum vitæ curriculum inest. verū secundum ætates, anni tempora, studiaq;, ac (vt breuibus expediam,) secūdum omnem quam degimus, vitæ rationem euariat. sed in omnibus his differentijs illud commune inest calidioribus, quidem temporibus, regionibus, ætatibus, naturis, & victus rationibus de corpore haud exiguā substantiæ nostrę portionem effluere, cōtra in frigidioribus spissescente cute plurimum retineri, exiguū dissipari. Hac igitur ratiōe percalidam naturā tempore calido extenuari verū est, duplicato. s. effluxu, nēpe ex proprio calore insitum habētes, nouū prætererea exterius à calido tēpore accedentem acquirunt. Verum neq; in alio vllo exemplari hanc lectionem inueni, neq; vllus expla-

nator ipſam agnouit.Sed Dioſcorides ipſe in libri fronte inſcripſit ſeſe in duobus ſolis exempla- B
ribus ita conſcripta verba nactum eſſe/Percalidam naturam calido tempore in frigore cubile craſ
ſam reddit,in calido extenuat./verũtamen nos non in duobus,ſed in omnibus,quæcũq; legimus,
ita ſe habere hanc clauſulam comperimus,cum de induſtria omnia , & quæ in publicis bibliothe-
cis repoſita ſunt,& quæ apud amicos inuenimus,exemplaria inſpexerimus. Sed iam ad explanã-
da verba cõuertamur oĩbus ijs,quæ praue ab interpretibus dicta ſunt,ꝑtermiſſis. Mihi ſane prior
clauſulæ pars ita perficienda eſſe videtur/Percalidam naturam calido tempore in frigore cubile
craſſam reddit/,has voces/calido tempore/in ablatiuis caſibus nobis legentibus , perinde , ac ſi in
calido tempore , dictum eſſet. illud vero/ in frigore/ idem eſt, ac ſi dictum eſſet,in aere frigido,ex
duabus orationis partibus dictione compoſita præpoſitione ſcilicet/in/& nomine/frigore/. Erit
enim integra ſententia huiuſmodi,vtile eſt percalidæ naturæ,in calido tempore,in frigido cubicu
lo ſomnum capere. ita nanque craſſeſcet. Nempe haud iniuria in valde calidis naturis hæc nos fa
cere præcepit Hippocrates.quandoquidem calida natura cum ſponte ob effluxum immodicũ ad
extenuãdum idonea ſit,ſi tempore calido accedente euacuatio duplicata ſit,quinetiam tertia quę
dam alia inanitio in calido loco,& calido ſtrato cubante homine adiuncta fuerit,tũ corpus triplici
digeſtione exhauſtum diſſipari emaciariq; continget. Quòd ſi duabus neceſſarijs inanitionibus F
à natura atq; tempore prouenientibus,quas effugere non licet,tertia ſaltem in contrarium abdu-
catur,non diſſipare,ſed coercere difflationes potens,ad extremam euacuationem homo non per
ueniet.quinimmo pingueſcet magis,ꝗ extenuabitur. frigido enim cubili non modo lectos frigi-
dos,ſed & ſtragula,quæ ex linteis craſſioribus & attritis,atq; id genus alijs indumentis conſtant,
ſignificante,alterum quoddam maximum auxilium exceſſus ratione temporis & naturalis tem-
peramenti prouenientis adiungitur,vt ſcilicet per frigidam inſpirationem corpus refrigeretur.id
quidem iam & antea à nobis dictum fuit,ſed nũc iſtud de lecto adiectum eſt,vt vndiq; corpus re-
frigeſcat,ac difflationis exceſſus ad ſalubrem commoderationẽ redigatur.Altera quidem locutio
nis pars prior ſcilicet ita ſanè ab aliquo potiſſimũ explanari poſſe mihi videtur . reliqua pars, vbi
ait/in calido attenuat/dilucida ſanè foret,ſi ei voci calido/aere/adſcriptum eſſet, integra clauſula ꝑ
hæc verba manifeſte explicata , calidiori naturæ calido tempore cubile in aere frigido ſi accidat,
craſſam reddit.In calido autem aere cubile extenuat . per nominatiuos quidem caſus ita maxime
aperte explanata oratio fuerit.Quòd ſi per ablatiuos loqui voluerimus , narratio ſanè huiuſmodi
fuerit,Calidiori naturæ,tempore calido,& cubili in aere frigido craſſeſcere accidit, hoc eodem ve
ro cubili in aere calido poſito extenuari continget. G

Exercitatio ſalubris,non ſaturitas cibi,promptitudo ad labores. 22

Neq; repleri vſq; ad ſaturitatem , impigrumq; eſſe ad exercitationes,ſalubris victus caput eſſe
opinatur.

Inter vigilandum ſiti ſuperficiali ſomnus medela eſt,ſiti vero ex ſomno vigilia quibuſdam. 23

Superficialem ſitim intelligere oportet valde exiguam , quæ neq; à toto corpore,neq; ex ma-
gno ventriculi partium affectu excitata eſt.Sed(vt dixit Eraſiſtratus.)areſcentibus aut incalenti-
bus locis illis,per quos ab ore in ventriculum humor delabitur.huic itaq; ſiti ſomnus remedio eſt
corporis penitioribus madefactis,vtpote per ſomnum ſanguine ad interiora delapſo,contra vero
à ſomno expergefactis cum ſuperficialis ſitis adeſt , vigilantibus facile ſedatur . huiuſmodi nanq;
ſitis oritur incaleſcentibus non nunꝗ particulis,quarum dicebam Eraſiſtratum meminiſſe. cale-
ſcunt autem,dum in ſtomacho cibi concoquuntur. Nam cum huiuſmodi cõcoctio ab inſito cali-
do perinde atq; elixatio fiat,quemadmodum ĩ illa calidus quidam halitus effertur, ita nõ nunꝗ &
in ventriculo & maxime vinum meracius epotis contingit. verum ſi vigilãtibus ipſis ſtomachus H
emundatus nullos præterea vapores ſuggerat,& calefactarum partiũ caliditas euanuerit, à ſiti li-
berantur.Porrò non nulli à ſomno ob comeſtorum epotorumq; calorem vẽtriculo excalfacto ſi-
ticuloſi fiunt.quorum ſitis ſine externo ſubſidio non tollitur.quocirca non nullis frigidam pota-
re ſolitis hoc tempore ante lauationẽ ac cibi aſſumptionẽ gelidæ aquæ potus non nunꝗ vſui fuit.
propterea igitur in ſecunda ſitis differentia adiecit hanc particulã/quibuſdã/ neq; enim omnibus
(vt oſtenſum eſt.)à ſomno excitatis idem affectus oboritur.hanc lectionẽ aũt & veteres explana-
tores agnoſcunt,& in caſtigatiſſimis exemplaribus inuenitur.

Quibus plurimum calidum ineſt, vocaliſsimi ſunt. frigidus enim aer plurimus.ex duobus autem magnis magna & quæ oriuntur,ſunt. 24

Modo prædixi,huiuſce orationis lectionem antiquam non ita inueniri. ſed hoc modo,/in qui-
bus plurimum calidum. ſicq; illi interpretes legunt, qui de ſuperiorum verborum fine hanc par-
ticulam/ quibuſdam/detraxerunt.Igitur de propoſitæ ſententiæ veritate/iam diſſeramus . Qui-
buſcunque enim plurimum calidum ineſt, in corde ſcilicet,hoc nanq; veluti ſocum lareſq; inge-
niti caloris eſſe declarauimus,& aerem,qui inſpiratu adducitur, plurimum eſſe neceſſe eſt. nã &

hoc in

A hoc in libro de vsu respirandi explicatum est. Quod si plus caloris huiusmodi naturis inest mul-
tusq; inspiratur aer, atq; iterum expiratur, propter hoc si vocem magnam fieri dicemus, ita abso-
lute citra vllam conditionē sententiam proferentes, apertissime fallemur. nam in cōmenrarijs de
voce ostensum est vocem ingentem fieri, quin multus aer celeriter expiretur, nequaq̄ posse. id ve
ro fit, si aspera arteria & guttur latius pateant. Si pectus vero totum amplum sit, non solum ingen
tem vocem homines ędere, sed etiam diutissime vociferari posse ibidem declarauimus. vt præco-
nes, cum pedem vocatum canunt, efficere solent. Igitur quoniam & cor statim ab initio, cum for-
matur in vtero, amplificatur increscitq; illis, in quibus insitus calor plurimus inest. ad cordis vero
portionem & pectus plerunq; magnum efficitur, et hoc iterum pulmonum magnitudo cōsequi-
tur, nec nō & istis asperę arterię magnitudo respondet, & huic plerunq; gutturis, haud ab re sępis-
sime percalidæ naturę homines vocaliores esse contingit. etenim si semper & omnino ad portio-
nem magnitudinis cordis pectus auctū esset, & nunq̄ ei praua figuratio accideret, percalidos ho-
mines non plerunq;, sed semper magnam vocem ędere dixissem. veruntamen neq;, vt pulmonū
magnitudo pectori semper respondere inuenitur, ita & ipsorum magnitudini in ipsis cōtenta tria
vasorum genera respondent. conspicitur vero & in animalium dissectionibus proportio hęc non
B exquisite seruata. sed in huiusmodi sanè partibus aliquod pauxillum excellere, aliquod è cōtrario
deficere iuenitur. Id vero in corde ratione pectoris insigne accidit. Quod & in causa est maxime,
vt inter æque calidos homines nō nunq̄ in vocis magnitudine multum intersit. Hippocrates qui-
dem soli aeris multitudini magnitudinem vocis attribuit. verum hæc inter causas magnam vocē
efficientes neq; sola, neq; dignitate prima est. magnæ enim vocis materia est, vt in commentarijs
de voce disputauimus.

25 *Ventriculo calidi, frigidi carne, & graciles. Isti venosi & iracundiores.*

Quòd geminum in animalium corpore calidum agnouit Hippocrates, alterum quidem, quod
ipse ingenitum vocat, essentiam in sanguine sanguineisq; visceribus repositam habens, alterum
vero acre, mordax, & igneum, sub quo genere & febris est, in multis pridem ipsius volumini-
bus declaratum fuit. Quinetiam ego de hoc in quodam meo commentariolo accuratissime dis-
serui. eius libelli inscriptio hæc est, Nullum errorem esse commissum in eo aphorismo, cuius ini-
tium est, Crescentes plurimum habent innatum calidum. In eo sanè Hippocratis partes tueor,
Lyci aduersus aphorismum criminationes diluens, ipsumq; ob optimorum documētorum igno-
C rationem Hippocrati insensum esse demonstrans. Verum huiusce caloris differentiam neque
Lycus, neque alius quispiam aut Erasistrati, aut Herophili sectator, aut empiricus internouit.
quapropter & multa Hippocratis scripta praue admodum interprerati sunt. At Hippocraticos
viros saltem non decebat Hippocratis decreta improbare, ea perinde interpretantes, ac si vnus
genere calor in animalibus existeret. Sed cum Hippocratem, aut alterum quempiam audiue-
rint aliquos ventriculo calidos nominantes, vt nomen illud acceptum esset, considerare præsta-
bat. vtrum qui vocem eam protulit aut scripsit, naturale calidum in ventriculo copiosum esse asse
reret. aut alterum intelligeret, quod sæpius acquisititium, interdum non naturale, non nunquam
& à natura alienum vocatur. quo calido incalentes mordax calidumq; exhalare, atque icirco si-
mul atq; cutis densata fuerit, febre vexari contingit. Quemadmodum illi, qui altero calido vber/
rime affluunt, suppressa difflatione pleniores quidem fiunt, sed in febrim non incidunt. propte-
rea * Illud etiam constat in ventriculo ciborum concoctiones ab hoc insito calido exu-
« berante optimas fieri. vt ipse in aphorismis ita loquens edocuit, Ventres hyeme & vere calidissi-
« mi natura, & somni longissimi. His itaq; temporibus cibaria plura exhibenda. etenim insitum ca-
« lidum multum. pluri igitur alimento egent. argumento sunt ætates & athletæ. Itaq; sicut absolu-
D ta ciborum confectio huiusmodi ventriculorum indicium est, ita frigidiorum quidem in acidum
conuersio, calidiorum autem in nidorosam qualitatem mutatio. Quamobrem cibos recte conco-
quentibus & sanguis optimus inest, & mediocris caro progignitur, vel & interdum, quàm de-
ceat, copiosior, cum ociosiorem vitam degunt, & frequenti lauatione vtuntur. sed minus bona ca-
ro est, neque corporis habitui congruens. postquam vero multa copia congesta fuerit, totum cor-
pus in morbos præcipitat. At ob ventriculi intemperiem male concoquentibus, & cibos in fu-
midam nidorosamq; qualitatem corrumpentibus vitiosus in venis sanguis contrahitur, prauaq;
in toto corpore fit nutricatio. de his igitur propositum sermonem intelligere debes. In iecore
nanque & corde multus ab initio insitus calor inest, in carnes vero è sanguine profunditur. at-
que ideo in huiuscemodi corporum naturis, quales & nunc descripsit Hippocrates, carnes frigi-
das esse necesse est, vtpote sanguine non copioso, sed pauco, & ipso quidem vitioso irrigatas. vtrū
que enim ventriculo ignea caliditate intemperato laborantibus euenit, vt cibaria corrupta de-
scendant, & proinde paucum ex his alimentum corpori impartiatur. idq; ipsum non recte con-
coctum improbum fit. non coctis enim corruptisq; in ventriculo cibis optimus in iecore venisq;
sanguis creari non potest. Quòd si paucus quidem, sed non malus in venis sanguis foret, car-
nes vtique hunc attraherent ipsas minus nutrientem, & venas inanes relinquentem, vt contra-

ctæ essent,vixq; apparerent.qñ vero non paucus modo, sed etiam prauus est, tunc neq; ipsum, E
quãuis egeãt,attrahunt.perinde ac neq; nos ipsi cibos nidore, aut altera quapiam improba quali-
tate infectos,& si valde escam appetamus,admittimus. etenim appetitus ipse huiusmodi cibo de
gustato extinguitur. Eadem igitur ratione carnes exiguum, quod videlicet ad nutriendum per-
necessarium est, de venis exhauriunt. quare paulatim longiori tempore in venis plus sanguinis
deprauati contrahitur.quapropter in venæ sectionibus nunq̃ ab huiuscemodi hominibus rubrũ
sanguinem profluere conspicies.Sed alio colore (vt quis eum noĩare velit,)affectus inuenitur. q̃
primum vero & male olet. quòd si iam pridem homo purgatus non fuerit,ater etiam, qui rescissa
vena profunditur,sanguis apparet alias aliam in crassitudine & tenuitate temperaturam habens,
non nunq̃ serosus & tenuior non nunq̃ vero crassior,quemadmodũ sanè interdum & valde cras-
sus & niger liquidæ pici persimilis conspicitur. Hæc igitur omnia nunc per capita enumerata in
alijs quibusdam ex antedictis cõmentarijs, & pręcipue in curatiua methodo absolute disputata
sunt. in præsentia vero ab explanatoribus prætermissa breuibus à me perstricta fuere, solent.n.
vbi nihil refert,esse loquaces,in rebus aũt vtilissimis deficere. Ego itaq;,cum præsens oratio per-
utilis sit,ipsam repetens per capita rursum explicabo, & cum interpretatione propositorum ver-
borum coniungam. Ventriculo calidos ipsum dicere putandũ est,non, quemadmodum pueros F
& athletas insito abundare calido testatus est:neq;,vt hyeme vẽtres calore naturali maxime cale-
re dixit: sed vt mordacem improbumq; calorem haud exiguum in intẽperato ventriculo possidẽ
tes.Hos autem carnibus frigidos merito nominauit,vtpote bonæ iuxta & copiosæ alimoniæ pe-
nuria tabescentes. quam ex sanguine secundum naturam sese habente in temperatis corporibus
hauriunt.ex sanguinis aũt penuria fit,vt carnes refrigerentur, acquisititium sanè calorẽ à sangui-
ne,non proprium,non insitum,vt iecur,& cor,possidentes. isti vero carnibus deficientibus gra-
ciles necessario redduntur.ipsarum enim subtractiones & incrementa tenue & crassum totũ cor-
pus efficiunt. Dicit autẽ hos ipsos venosos esse perinde,atq; si & ita dixisset, istis conspicuæ ve-
nę sunt,hoc est eminentes. quippe quæ sanguinis plenæ, & carnium ipsas contegentium pauci-
tate nudæ appareant.quinetiam ipsos iracundiores esse dixit, non absolute iracundos,neque per
excellentiam iracundissimos.quod planè ipsis accideret, si calor in corde permultus redundaret.
sed calor in ventriculo os eius contristans iracundiores efficit. siquidem alibi declaratũ est hanc
particulam in cõsensum sui affectus & animam adducere. tardiores enim ad intelligendum atq;
agendum homines reddit,quo tempore ipsa frigidior euaserit. contra promptiores atq; irascen-
tes,cum magis incaluerit haud naturali calore scilicet,sed aduentitio & à natura alieno.de quo ser G
mo iste totus à nobis confectus est. Propter quod eos,qui se Hippocraticos nominant, & præci-
pua Hippocraticæ artis decreta,quibus & experimento euidentia astipulantur, ignorant, accusa-
re æquum est.q aliter,atq; nos diximus,interpretati sunt.existimant enim in calidioribus ventri
culis insitum calorem in profundum refugere,& extrinsecas partes deserere,atq; ideo frigidas ho
minum carnes euadere. Verum huiusmodi caloris motiones secundum tempora,& regiones, &
prorsum secundum cœli status,præterea secundum vigilias & somnos,nec non & secundum ani
mæ affectus,vt mœrores,& timores,& secundum corporis voluptates,et animi lætitias euariant.
At neq; corporis naturalis fabrica, neq; ætas talem ingenitæ caliditatis mutationem efficit. Sed,
quemadmodum & in libris de tuenda sanitate monstrauimus, prauæ corporis cõstitutiones sunt
non nullæ quidem cum totius animalis intemperie, aliquæ vero cum partium quarundam inæ-
quali statu. qualis & ista, quæ in propositis verbis habetur de ventriculi vitiosam cõstitutionem
habentibus,& nõ optimam. veluti q̃ natiuo calore multo affluentes,& iccirco ad bonam carnem
procreandam maxime conducentes corporis habitum pleniorem efficiunt, non extenuant, non
emaciant,vt intemperatæ,

Terra siccitatibus squallente auium genus bene habet. H 26

Aues enim vtpote aridiore,q̃ nos,temperatura cõstantes siccis temporibus rectius valent.nos
vero nõ præterit & aridioribus ipsas cibis vesci & pauco potu esse cõtentas: non perinde vt sues,
qui aqua assidue prolui,& immodico assidue potu repleri cupiunt.

Hircus, vter exterius testis apparuerit, si dexter, mas. sinister vero fœmina. 27

Cùm puerilis ætas in adolescentiam transit,quemadmodũ ipsis semen,& pili in locis genitali-
bus erumpere incipiunt,perinde & testes subito increscunt.quẽadmodum & puellis virginibus
mãmæ extuberant vnà,& menses ferri incipiunt. tunc igitur & vocis mutatio in maribus fit præ-
cipue. nam cũ prius ipsis acuta vox esset,cũ perfecte in puberes euaserint, grauior redditur.tẽpo-
re autem medio veluti raucam ipsi vocem ędunt.quãobrem autem prędicta ętate oĩa ista eueniãt
præsens oratio quærere nõ postulat.sed omnia hęc apparere experientia demõstrat.sicut & illud,
si dexter prius testis intumuerit,hosce adolescentes,in perfectam ætatem atque virilem cum eua-
serint,filios mares potius q̃ fœminas genituros.q si sinister, è cõtratio.idem & de vtero sensit. in
aphorismis.n.ita scripsit.Fœtus mares in dextris, fœminę vero in sinistris magis.quæ igitur à me

A hac de re in aphorismorum explanatione dicta sunt, ad hunc locum accommodes. cum vna sit cō-
munis in maribus atq; fœminis causa, ob quam sinistræ partes fœminarum, dextræ marium opifi
ces sint. verum & de hoc in libro de vsu partium tractatum est.

28 *Oculi vt valent, ita & corpus. & color in deterius, aut melius labitur.*

Constat autem ita oportere subintelligi, vt oculi validi sunt. quod non nulli & adscripserūt. sen
tentia igitur verborum, vt quispiam iudicio meo plurimorum falsam; interpretationem omittens
rectissime explanare potest, hæc potissimum fuerit, Hippocratem docere arbitror, quo nam mo-
do quis ab oculis totius corporis affectum percipiat. quādo quidem isti maxime firmissimam no-
bis notitiam exhibent. Porrò in illis, quibus anima deficit, aut aliter vires collabuntur, neque ma-
num quis intuitus, neque crus aspiciens, aut faciei reliquas partes omissis oculis aliquid explorati
habere poterit, quod ipsi vires imbecillas esse, aut validas patefaciat. quod, si oculos inspexerit, cō
pertum habebit, clarissime nanq; in ipsis robur infirmitasq; elucescit, nō nullis quidem acute cer-
nentibus palpebris patentibus, nō nullis autem neq; perfecte ipsas aperire valētibus. Quinetiam
ipsorum color & moles aliquid de viribus nunciant. viribus enim infirmis oculi caui, squallidi, &
B decolores apparent, robustis autem, florido colore vigent, pleniori mole constant, & splēdido hu-
more affluunt. hæc planè fieri euidenter conspicimus, etiam si causa, ob quam fiant, nos lateat. ve-
rum & causa patet, qualisnam oculorum sit natura, scientibus. quod alibi, & in sermonibus de vi-
sione declarauimus, animalem scilicet spiritum luminosum è cerebro in oculos plurimum pro-
ficisci. iste igitur cū aut imbecillus, aut paucus in oculis fuerit, modo enumerata symptomata eue-
niūt, & color melior fit inquit, aut deterior. id autem clarum est, siue de oculis etiam num, siue de
totius corporis colore sermonem faciat. vtrunq; enim verum est. oculis quidem vt secundum fir-
mitatē atq; imbecillitatem, ita & sm bonum fœdumq; colorem variantibus, hos quoq; totius cor-
poris affectu comitante. nam si bene colorati oculi sunt, & gyon, hoc est corpus, totum salubriter
se habere significant. aliquo aūt turpi colore inquinati, illico & totum offensum esse indicant. cele
rius vero in oculis, q̄ in alijs partibus colorum mutatio, ob eorum munditiam nitoremq; conspi-
citur. At non solum id significare hæc verba possunt, sed etiam in toto corpore coloris mutationē
signis in oculo apparentibus accidere & subsequi. ab oculis igitur hoc modo ad totum corpus co-
gnitio deriuari potest. per se autem verba hęc, omissa parte de oculis explanari possunt, si quis ipsa
cum sequentibus coniungat. deinceps igitur ab alio principio sic ipsa interpretabor.

29 C *Et color in peius aut melius vergit. æquum est autem, vt se habet alimentum, ita & extrinsecum sequi.*

Colorem alimento. i. sanguini proportione respondentem in peius, aut deterius vergere, inqt.
sanguinem autem nunc appellat omnem in vasculis inclusum succum. in quo & pituita, & bilis
vtraq;, & tenues serosiq; liquores continentur. hæc enim miscella & melior & deterior redditur.
in ea vero contentus humor, qui proprie sanguis dicitur, & à cuius exuberantia tota collectio no-
minatur, prauus dici nequaquam potest, perinde vt neq; alium habere colorem, q̄ rubrum.

30 *Signa mortifera per cutem † nares, calidus vapor, prius nares frigidum spiritum reddunt.*

†Hoc verbū in grę. co. non est, neq. a Galeno explanatur.

Siue in casibus accusatiuis scriptum sit / calidum vaporem / siue in rectis / calidius vapor / vtroq;
modo aliquid subintelligitur. verba enim hanc sententiam habere debēt, inter signa mortifera &
hæc sunt, calidum vaporem per cutē exhalare, cum prius per expirationem frigidus spiritus reddi
tus sit. At si in rectis casibus eandem sentētiam explicare velis, ita sanè dixeris, maxime signa mor
tifera per cutem calidus vapor exhalans post frigidum spiritum prius expiratione egressum. Cęte
rum id ipsum quidē frigidam. s. spirationem pessimum nunciū esse, in libro de præsensionibus di
D ctum est lusce ipsis verbis, Frigidum autē per nares atq; os expiratum iam valde perniciosum est.
nunc autē quoddam symptoma ita se habentibus, quod tamen non semp fit, addidit. calidus enim
vapor multus de cute emanat. sed neq; omnibus, vt dixi, neq; omni tēpore. Atqui istos explanato
res, de qbus nō opus est, garriētes, hęc edocere pręstabat. illis enim solis id euenire cōperies, quo-
rum mortem calidissima febris antecessit, quę corpus ipsum cordis cremauit, atq; ideo postremo
ipsum refrigerauit. vitali ergo vi, moriente iam corde, euanescente, in alijs quidē sudores syncopā
inferentes proueniunt, multorū. s. humorū pleno corpore. illis autē, qui ex præferuida febre antea
exaruerunt, pro sudoribus calidus vapor tangenti tibi exhalare videbitur. neq; tamē & iste quoq;
morbi tempore, sed cum diu iam progresso morbo cutis, exhausta halituosa substantia, refrigera-
tur. quæ ob ardentiorem febrem attenuatis succis morbo vigente contracta fuerat. neq; enim eo
sanè tempore, quo iam cor emoritur, excitari potest nedum calidus vapor, sed neque frigidus, aut
tepidus. oē igitur cor prope mortem frigida intemperie affectum est. Sed non in quolibet morti-
fero morbo huiusmodi semper est: verum in ardentissimis febribus plerunq; calidissimum, vt di-
ctum est. Igitur cum frigida intemperie cor ægrotat, calidum vaporem exhalare nunq; reperies,
quando iam vicinus morti constitutus æger frigidum reddere spiritum inceperit. neque ita se ha-
bentibus humores prætenuati sunt. neq; ardenti febre isti laborant, neque succos biliosos contra-
hunt, qui

hunt qui temperię calida, corpore tenui sunt. siquidem frigidæ temperaturæ pituitosos,crudos, B
crassos,& prorsum frigidos succos,non biliosos,calidos,tenuesq; procreant.

Vitalia vero contraria. 31

Hoc illis manifeste repugnat,qui dictum fuisse putant mortiferum esse signum, in naso calidis-
simam febrem. nam tanq̃ respondens verbis illis supradictis/signa mortifera/nunc subiunxit/ vi-
talia vero contraria/Atqui secundum eorum explanationem his verbis/mortifera signa/coniun-
cta non sunt hęc ita scripta/per nares calidissimum/verum ista verba/per nares calidissimum/ sibi *
adiectum non habent,sit ne mortale signum,an nõ sit.neq; enim mortiferũ est,nisi quod ab Hip-
pocrate dictum est,præcesserit.'prius nares frigidum spiritum reddunt. nam si citra hoc vapor ca-
lidissimus per cutem emanet,potest id quidem succorũ calidiore febre attenuatorum symptoma
esse,non mortis prorsus indicium.Quinimmo interdum & extenuati humores vtiliter difflãtur.
quos cũ pinguiores sunt,per sensiles excretiones natura à corpore propellit sudores citans, aut lo
tij,deiectionum've multitudinem, aut vomitum mouens. Erunt igitur omnia contraria prædi-
ctis mortiferis signis vitalia,neq; frigidum expirare, neq; per cutem calidum vaporem exhalare.
haud ab re'aũt & Zeuxis sectatores prius separarim mortifera signa interpretati, omnia hæc ver- F
ba sustulerunt,quæ ita se habent/vitalia autem contraria ad sanitatem/.

GALENI IN QVINTVM TOMVM SEXTI DE MORBIS POPVLARIBVS HIPPOCRATIS LIBRI EXPLANATIONES.

Orborum naturæ medicatrices. 1

Crebro superius dictum est huiusmodi lectiones,per quas,quod dicitur,per
mutatur,sed eadem prorsus sententia permaner, diiudicare mihi nõ esse propo
situm, quippe qui longitudinem commentariorum vitare instituerim. verum
& nunc id ipsum reminiscentiæ causa dictum volui. quandoquidẽ & in sequẽ G
tibus nihil pręterea de huiuscemodi lectionibus afferam. Verborum igitur sen
tentia,siquis simpliciter,quod dicitur, intelligat, perspicua est, suam ipsius mentem Hippocrate
declarante, se videlicet non esse ex illorum cœtu,qui naturam arte carere arbitrantur, sed eam es-
se artificem,animalibusq; consulere. Verum hoc loco per id nomen naturę vim quandam intel-
ligere conuenit in his ipsis corporibus,quę ab ea reguntur,inhabitantem: cuius essentia quænam
sit,in præsentia quærere, sicuti & de nostra anima, aut de eius principe parte minime necesse est.
nihil enim istorum præsens oratio postulat.sed illud solum, recte scilicet Hippocratem opinatum
fuisse naturam esse morborum' medicatricem. forsan enim quispiam hac oratione artem medicã
tolli suspicabitur.quocirca non simpliciter verba hæc accipienda sunt/ Morborum naturæ medi-
catrices/. altior enim sensus accuratiore indigens explicatione huiuscemodi in verbis delitescit.
neq; dum vsquam superius hanc rem explanauimus. amicis autem nostrum institutum cogno-
scentibus,quibus gratificantes ad huiusce libri interpretationem accessimus, & nunc in memo-
riam reuocabimus, quodq; decretum ostensione indigens cum alicubi semel exquisite tractaui,
me alio in libro iterum non scribere,loquacitatem videlicet superuacuam accidere cognoscentẽ,
si ijsdẽ de rebus quispiam eadem repetat: quẽadmodum non nulli iuniores medici fecerunt non H
bis modo,aut ter,sed quater,vel etiam pluries in multis commentarijs & libris eadem de ijsdem
conscribentes. At ego aliquid cum semel rationibus declaraui, postea reliquis in libris eo vtor,
solius tantum summæ mentionem faciens, admonensq; à me alio in volumine ostensum esse. Et
nunc igitur semel de natura sermonem faciam, & quare ipsam morborum esse curatricem Hip-
pocrates asserat,& q̃ ab hoc decrero nequaquam artem medicam euerti tolliq; contingat. tu ve-
ro,qui hæc nostra commentaria euoluis,iam mihi orationem exordienti animum aduerte. Mor-
bos ab alimento cõgruenti qualitate & copia, in tempore exhibito,ab humido fomento, à cata-
plasmatis, à clysteribus,à venæ sectione,& à quibusque id genus alijs propulsari siquis dicat,non
vtiq; mentietur,sicut neq; ille,qui à medicis morbos curari asseueret, nec qui artem medicam la-
borantium sanatricem esse testetur. quemadmodum vero hæc prædicans vt mendax reprehen-
di non poterit,eadem sanè ratione neque ille,qui naturam seruãdi animalis causa omnia admini-
strare existimet.hoc vero & illud consequitur,eam primam languoribus mederi,& maxime cum
euidenter hominem sanat sudorem copiosum profundens, aut per lotium, aut per deiectiones,
aut per vomitus infestos humores eijciens. Quod nam igitur dignitate primarium sit, quod se-
cundas, quod tertias habeat inter hæc omnia, quæ sanitatem facere diximus,contemplari conue-
nit.co

A nit.eo etiam magis,q & alia quædam,per quæ morbi curantur,accedunt. quorum omnium secũ-
dum dignitatem ordinem internosse præstiterit.nobis enim melius dici videtur & naturam mor
bos medicari,recte vero & artem medicam,& medicum, vere quoq; & eius ministrum, & venæ
scissuram, & per ipsam factum sanguinis profluuium. fortassis autem quispiam putauerit & co-
quum aliquid conferre,& textorem, & ædificatorem, & ferrarium fabrum, & alios quosdam ar
tifices,quorũ opificijs vtimur ad eorum ministrationem,quæ hominibus sanitatis causa pręparã-
tur. Verum istorum quædam auxiliorum materiæ, non auxilia sunt,non nulla vero instrumen-
ta auxiliantibus idonea.sed tunc auxilia fiunt,quando in tempore,atq;,vt decet, ea medici appli-
cant.nam vinũ ægrotis propinatum si iuuerit,eius propinatio auxilium est. at si importune obla-
tum delirium,aut phrenitida concitet,tunc morbifera,non salubris causa, neque auxilium fuerit.
Quis igitur est creandi auxilij auctor? occasionis scilicet inuentor.quo nomine autem hunc Gręci appellant? non'ne et hoc omnibus patet medicum scilicet istum appellari? quapropter medicus
vino potior est ad naturalem facticiamq; sanitatem. Etenim vinum in tempore exhibitum & tẽ
peranter epotum recte valentibus prodest, languores autem,cum opus est, assumptum discutit.
Cæterum medicus non q animal sit,aut pedestris,aut bipes,aut rationalis,aut ciuilis,eo cuiusque
B materiæ tempus idoneum ac modum nouit,sed quoniam artẽ salubria atq; insalubria distinguen
tem addidicit.nam si per illa hęc nosset,omnes planè homines eandem callerent scientiam. Qua-
re dignitate prior medicis ars est,per quam medici fiunt.nam eius vi illi vtentes morbos pellunt.
sed qua ratione materia atq; instrumenta ad medicum eiusq; artem,eadem ipse rursum atque ars
ad eius,qui curatur,naturam sese habent.illa nanque est omnia congruentia in animalium corpo
ribus faciens,& alens quidem,cum alimento opus est,sibi autem sanguinem præparans, per quẽ
alimenti egenas particulas nutriat.atque iterum vt sanguis ipse crean possit, cibum in ventriculo
præparans atq; conficiens.q si deuorata cibaria neq; recte concocta sint,neq; digesta, neq; in san-
guinem versa,neq; alendarum partium vim inuenerint, statim mehercule neque corporis nostri
alimentum fuisse dicentur.Quemadmodum vero ad nutriendas partes refectionis egentes ipsas
nutriens facultas longe princeps causa est,eodem sanè pacto & ventriculi vis ad cibos concoquẽ-
dos,& iecoris venarumq; facultas ad concoctum in sanguinem conuertendum sese habent. Ve-
rum enim vero cuncta me naturæ opera minutatim nunc recensere necesse non est. nam memo-
ria repetere satis fuerit,in commentarijs de naturalibus viribus omnes naturæ communes facul-
tates fuisse explicatas numero quatuor,quibus animal regens omnia molitur ac perficit. primam
C quidem propriorum attractricem, secundam vero horum ipsorum commutatricem, & conco-
ctricem,tertiam vtilium retentricem,& quartam alienorum expultricem.his itaque potestatibus
non modo sanum animal tuetur, sed etiam ægroto sanitatem restituit. Ex his vero abunde con-
stat,quantum sanitatis effectrices causas natura dignitate antecellat. omnia enim reliqua materiã
ipsi parant & suggerunt.quemadmodum exterius quoque artem aliam ministrantem videmus.
textricis nanque radios textoria,& pectines lignarius faber molitur, huic vero ligna materiæ ex-
cisor,securim item & dolabram ferrarius artifex, ferrario autem ipsi ferrum metallorum effossor
comparat.rarumq; est artem effectiuam inuenire nulla alia egentem, quæ aut instrumenta fabri-
cetur,aut materiam operi idoneam reddat. ita sanè & medico multæ artes aptas materias præpa-
rant. perinde vt ipse rursum naturæ cum quibusdam ministris suppeditat.quam enim proportio-
nem architectus erga ædificatores lignariosq; fabros,& alios, quibus imperat, artifices, eandem
& medicus erga ministros suos gerit.isti vero sunt herbarij,vnguẽtarij, coqui, cataplasmata adhi-
bentes,humore conspergentes, clysteria immittentes, scarificantes, venam scindentes, cucurbi-
tulas affigentes.At si nos etiam hæc discentes interdum & facimus,perinde facimus, atq; guber-
nator remigandi peritus, & facile summum malum conscendere valens, & omnia alia nautarum
D munera cognoscens & exequens. Etenim multi imperatores sæpe & arcu vti,& iaculari, & pu-
gnare gladio hastaq; sciunt,& faciunt, & reges pariter, sed non vt rex,vt imperator erat Alexan-
der Macedo,aut eius pater Philippus, sed per alias artes imperatoriæ atque regiæ inseruiẽtes hæc
militaria munera obibant. Itaq; & nos vt medici cuiusq; auxilij qualitatem,quantitatem,occasio-
nem,& vtendi modum cognoscimus: vt ministri vero venam rescindimus, & cucurbitulas ad-
mouemus,& reliqua manibus operamur. Dignitate igitur ars medica medicis præstat, medicus
arti seruienti,illa ministris,ministri artibus sibi instrumenta materiasq; parantibus,illę artificibus
per ipsas agentibus,artifices vero præparatis materijs atq; instrumentis. Conuerso igitur ordine
firmioris notitiæ atq; memoriæ causa enumerandis artibus accidit ad seruandam, efficiendamq;
sanitatem nobilitate vltimos esse, qui nobis clysteres, ferramenta ad secandas venas, specilla, for-
fices, & reliqua medicæ artis instrumenta fabricantur. cum his & eos, qui materias præparant,
quos radicum excisores,& herbarios vocant, nec nõ & qui ex metallis effossa,aliaq; id genus præ
bent.supra hos vero ipsorum artes,supra quos & ministros medicorum, his quoque superiorem
ipsorum artem,ea superiores medicos esse, medicis artem medicatiuam, quæ rursum naturæ mi-
nistra est. Atqui inter ipsius naturæ facultates non nullæ quidem primarię sunt,per quas scilicet
animal in vita seruatur,summam nobilitatem ad optimam corporis vitam possidentes. optimam

autem

autem vitam nomino, quæ in sanitate videlicet agitur. praua enim in morbis vita est. alteræ sunt vero istarum ministræ facultates, deinde illarum iterum aliæ. Itaq; posteaquam hoc in sermone artes omnes ac potestates sanitati vitæq; necessarias nunquam alibi eas prosecutus recensere constitui, neq; regentium nos potestatum dignitates adijcere me piguerit. Primæ igitur sunt salubrem animali moderationem in quali & quanto conseruantes. cum enim corporis nostri substantia nec magnitudinem nec qualitatem eandem retineat, sed magnitudo per sensus latentem exhalationẽ dilabatur, qualitas vero temperatura semper variante permutetur non ab aere solũ ambiente, sed etiam ab intestina causa, quemadmodum in libris de tuenda sanitate explicauimus, ad magnitudinem instaurandam altrix potestas in nobis inest: ad qualitatem corrigendam & respiratio & per totum corpus difflatio comparatæ sunt. sed cum nutriendæ partes idonea ac propria materia egerent, alia quædam in nobis vis inest, quam haud alienum fuerit breuis ac dilucidæ doctrinæ causa sanguificam nominare. cui rursum inseruiens alia vis est in ventriculo, concoctrix scilicet. omnibus autem dictis viribus cões aliæ quatuor sunt, quas paulo ante memoraui, & clarioris doctrinę causa proprijs nominibus appellaui, attractoriam. s. retẽtricem, commutatoriam, & expultricem. hæc igitur vos meminisse admoneo, illud scientes me hoc loco hũc sermonem habuisse, naturam omnium artium ad medendum primariam atq; potissimam esse declarantem. F

2 *Adinuenit natura sibijpsi itinera nõ cogitatione, partim quidem vt conniuere, partim vero & lingua subministrat, & id genus alia quæq; inerudita natura & indocta, quæ opus sunt, efficit.*

Itinera naturæ appellauit perinde, ac si & vias, aut impetus ad agendũ dixisset, nõ, vt nos prius mente volentes, & prius eligentes facimus, ita & ipsa faciente. conniuere igitur (sic autem dicitur, cum quis clausas palpebras cito iterũ aperit.) statim ortis animalibus & à nullo edoctis illico inest. Certum est aũt huiusmodi actionem maximam oculis vtilitatem afferre. fatigarentur enim palpebræ, si toto vigiliæ tempore paterent, multaq; exterius in oculos, ipsorum tunicas violantia inciderent. Prętera longe isto admirabilius est naturæ opus, quod non vulgares modo, sed etiam plures medici, etsi quotidie fiat, negligenter tñ prætereunt. nam si bimo puero panem ostendens eũ hoc ipso nomine simul demõstrans panẽ voces, idq; bis terq; feceris, puer & demõstrati corporis hanc vocem/panis/signum esse intellexit, ipsamq; imitatus pronunciat, cum à nullo, vt linguã mouere oporteat, ipse didicerit. Idem vero, quod in hoc, & in alijs omnibus motibus, quos appellant voluntarios, ab omnibus fit animalibus. Igitur si voluerint aliquod ex extremis mẽbris inflectere, id statim efficiẽt, & si musculũ illum, à quo inflectitur mẽbrum, non cognoscant. Eadẽ ratione extẽdere volentia per alterum musculum extendẽt. sed neq; quis musculus iste sit, neq; quo pacto agere possit, mouenti animali notũ est. Quo enim modo ea comprehendere potest, quæ multis etiam medicis incognita sunt? quid dico multis? cum non nullos musculos quidam dissectorię artis vel peritissimi ante nos ignorauerint, vt eum, qui intra dearticulationem abditus poplitẽ incuruat. nihilominus tamẽ oẽs homines ipsius genu articulũ, simulatq; voluerint, inflectunt. quin non in solis hominibus, sed etiam in alijs cunctis animantibus huiusmodi actionis species reperitur. vsq; adeo naturæ vis ad ea, quæ animalibus conducunt, rectius præstanda, qualibet arte potẽtior est. Quocirca & Hippocrates de palpebrarum motu, quo. s. ipsas alteri etiam negocio incũbẽtes agitamus, mentionem fecit dicens/vt conniuere/, motum vero in loquendo linguæ, per ea verba commemorauit/lingua vero & subministrat/nobis enim quanq; vocem proferre volentibus lingua ad ipsam explicandam prompte obsequitur. Pueri igitur voces prolatu difficiles nunc primum audientes, vt strax & sphinx, statim ipsas nos imitãtes eloquuntur. neq; quos linguæ musculos mouere oporteat, neq; quo modo ipsam extendere, aut flectere, aut circumuoluere, aut superius palato, aut prioribus dentibus, aut alij cuipiam oris particulę admouere stabilireq; conueniat agnoscentes. cum dixit autem/& alia quæq;/voluntarias motiones in memoriam reuocat: in quibus (vt dixi,) animalia cuncta nõ solum musculorum motus, sed etiam ipsos musculos ignorãtia, simulatq; membrum inflectere, aut extendere voluerint, confestim id faciunt. sicut etiã, si in obliquum abducere, & conuertere, aut circũuoluere, siue vtcunq; aliter mouere statuerint. iccirco & istis adiecit/inerudita natura, non edocta congruentia facit/ Vocantur igitur quodlibet decretum edocti in illo esse eruditi, natura autem ita erudita est, vt maxima & præcipua sine disciplina nouerit: qualem fuisse Themistoclem Thucydides memoriæ prodidit ita inquiens, Propria nanque » intelligentia neq; prius ad ipsam quicquam, neq; posterius edoctus, & eorum, quæ de improuiso » incidębant, celerrimo consilio iudex optimus, & eorum, quæ longe posterius ventura essent, per » spicacissimus coniectator.

3 *Lachrymæ, narium humiditas, sternutamẽtã, auris sordes, oris salinæ reiectio, spiritus introitus, exitus, oscitatio, tussis, singultus, non eiusdem omnino modi.*

Cum ea, quæ mihi optime ad hæc verba explananda quispiam dicere posse videtur, prius recensuero, deinde ad huius libri interpretes transibo, qui omnes verba hæc à superioribus disiunxerunt, omniaq; ipsa singulatim tanquam ad præsensionem facientia interpretati sunt. Veruntamen

A men nobis videtur Hippocrates propositum suum ab initio, & in præsentia per totum hunc ser-
monem confirmare.ipse vero naturam salutis hominum causa omnia facietem demonstrare con-
stituerat.itaq; ab operibus eius exorsus, quæcunq; in corporibus recte valentium animalium fa-
cit,ipsisq; superiori narratione enumeratis,deinceps quæcunq; in morbosis affectibus, aut sano-
rum languentiumq; corporum communibus ad animalis salutē natura moliatur,præsenti sermo-
ne declarauit.quorum vnumquodq; ego particularim explicans,non nulla quidem(vt dixi,)mor
bosorum affectuum propria,non nulla ægrotantium sanorumq; communia esse mōstrabo.atque
in ægrotantibus lachrymæ quidē non nunq; fiunt morbosi oculorum affectus modū sequētes, vt
quando ipsi phlegmone tentātur,non nunq̄ vero natura superuacuum humorē expellēte,aut de-
ficientem in glandulosis ipsorum carnibus procreante. Nempe hoc modo narium humiditas ex-
crementis in cerebro collectis per ipsas effluentibus accidit.sternutamenta vero & ipsa semper na-
turæ opus sunt,ab affectibus autē morbosis proueniunt. At morbosos affectus voco, non solum,
cum aliqui iā ægrotāt, sed etiam cum quispiam istorum affectuum exoriri incipit. qualis enim in
oculis est proprie vocata perturbatio,quæ phlegmones quoddam initium est, tales multi morbo-
si affectus consistere incipientes dissoluuntur,natura vapores & succos eorum opifices excernen-
B te.verum de his omnibus in libris de symptomatum causis disputatum est.nam ipsorum quędam
semper à natura fiunt,quæ morbosos affectus aut iam nascentes,aut futuros impediunt, sicut alia
iam factos & absolutos tollunt,idq; est,quod explanatores fefellit, nunc.s.ab Hippocrate de natu
ræ operibus sermonē non credentes fieri.Sed tribus cōmentarijs, in qbus de symptomatum cau-
sis disputo,totus iste sermo diligenter à me confectus est,omnia id genus symptomata, de quibus
præsens habetur oratio,à natura effectrice manare ostendente. aurium nanq; sordes ab illa cerebri
recremēta purgante colligitur.tussim quoq;,vt spiritus itinera emundarentur, fieri ostensum est.
quēadmodum & singultus,& oscitatio,& pandiculatio purgamētorum expellēdorum causa pro
ueniunt. At non nulla in propositis verbis dicta neq; symptomata omnino sunt, vt respiratio, &
per totum corpus difflatio. ab ipso vero de respiratione explicatum est, vbi ait/spiritus introitus,
exitus/.de difflatione aūt posterius,vbi iterum scripsit/alimēti & flatus/at saliuæ in ore generatio
inter ea,quæ prouide à natura fiunt,connumeratur, quemadmodum & sputi ex pectore atq; pul-
mone reiectio.de hoc vero & in præsenti parte per hæc verba dictum est/oris saliuæ, reiectio/&
oportet quidē/oris saliuæ/per se proferre,hanc vocem autem/reiectio/separatim addita hac dictio
ne/sputi/,fortasse quidem statim ab initio à primo libri scriptore vitiato primo exēplari,fortasse et
C ipso Hippocrate prætermittente,vtpote qui sibijpsi quandam veluti designationē,& non librum
in vulgus ædēdum conscriberet.Extrema aūt illa verba/non eiusdē omnino modi/id sibi volunt,
omnia scilicet enumerata non eodem inter se modo habere.vt enim ostendimus, non nulla in so-
lis recte valentibus, quædam in solis languentibus,quēadmodum rursum alia in vtrisq; eueniūt.
item ex his aliqua solius naturæ opera sunt. Explanatoribus autem varie hæc verba scribentibus
paulo post varias eorum lectiones recitabo.nūc vero prius quod ex toto sermone adhuc restat, in
quo naturæ opera recenset,explicabo.

4 *Lotij deiectio,& flatus,& huius alterius alimoniæ,& spiritus,et fœminis,& in alio corpore sudores, scalptus,
pandicu!ationes,& quæcunq; huiusmodi sunt.*

Scribūt sanè & hæc verba alij aliter. verum ego & lectionē hoc tempore à plurimis probatam,
& toti verborum sententiæ congruentē,atq; in vetustls castigatisq; exemplaribus repertam dele-
gi.eius vero sententia talis est,quemadmodū in superius positis symptomatis naturæ sine discipli
na edoctæ opera ad animalis salutem facta narrauit,eodem modo & in præsenti vrinam, deiectio
nē,duplicem flatum commemorauit,item & alimētum,& difflationē, & quæ in solis fœminei ge
D neris animalibus insunt,postea deinceps & sudores, & scalptus, & pandiculationes.Etenim vri-
næ secretio,si, quo modo fiat, reminisceris, mirabilem tibi in regendis animalibus prouidentiam
indicabit, & renum fabricæ causa,& vrinariorum meatuum originis, quam ex renum ventricu-
lis habent, & operculorum, quæ meatuum osculis in vesicam sese inserentibus imposita sunt, &
musculi,qui astrictorio in sede posito proportione respondens vesicæ collo circūdatus est,& alio-
rum,quæ minora quidem sunt,& minus admiranda,tantum vero ad rem conficiendam opis affe-
rentia,vt nisi hūc in modum omnia instructa essent,praue sanè, aut nullo etiam pacto vrina secer-
ni,& euacuari posset.haud aliter & quæ ad deiectionem attinent,hoc est,quæ ad excrementorum
cibi aridorum expulsionem à natura condendis nutritionis instrumētis parata sunt,ipsius de ani-
malibus prouidentiam ac sapientiam demonstrant.quæ omnia in libris de vsu particularum com
prehensa reperies.nunc vero capita solum perstrinxisse satis sit. Nempe quidam vtranq; vocē ini
tio huius sermonis scriptam ipsam per se solam legentes/lotij/,ipsum hoc loco, & stercoris mentio
nem facere tradunt.quidam rursus vtranq; vocem copulantes deiectionem vrinæ,hoc est,euacua
tionem per ea verba significari dicunt.perinde atq; si & vrinæ excretionem dixisset. Igitur isti ser-
monis initio scripserūt/ stercoris & vrinæ deiectio/ac si ita dictum esset stercoris & vrinæ euacua-
tio. Verum quemadmodum cibi recrementa mirabile artificium in secernendo præseferunt, iti-

dem quoq;

dem quoq; in vtriusq; flatus secretione, tam eius, qui per intestinum rectum, q̃ eius, qui per gulā E expellitur, quem ructum vocant, naturæ prouidentia conspicitur, ad extrudendum vtrunq; flatū instrumentis, in quibus colligitur, insurgentibus. flatus enim hos excerni deprehendes, & si dormiant illi, qui istis repleti sunt, & si in somnū propensius labantur, et si catalepsi, veterno, sopore, delirio, & profundo somno correpti sint. æque inueneris etiam naturę artem, si ea cuncta didiceris, quæ in administrando alimēto atq; spiritu machinatur. & longe adhuc magis demiraberis, si omnia noueris, quæ in fœminis concipiendi fœtus causa molita est. istis similia sunt & quæ in toto corpore ad sudores excernendos, ad scalptus, ad pandiculationes pertinēt. vocant aūt scalptū, frictionem motūq; per vngues effectum, quod in prurientibus particulis animalia naturaliter faciunt. idq; in ipsis omnibus reperitur. Vidistis igitur & dudum, cum viuētē capram grauidā dissecarem, fœtus ex ipsa ligata extractus vt humi depositus quatuor pedibus ambulare inceperit, à nullo edoctus ambulandi causa membra hæc esse corpori subiecta, & paulo posterius superuacuum humorē, quo eius cutis exterius circūfusa erat, excusserit, atq; iterum vno ex pedibus paulopost costas sibi scalpserit, ex quo vos omnes præsentes exclamauistis, primum quidem q̃ ipse symptomatis medelam absq; doctore inuenerit, secundo q̃ per hoc membrum solū id fieri posset, tertio q̃ per hunc modum. At pandiculatio tale quidem in omnibus (vt puto,) musculis symptoma est, quale in oscitatione solis inferioris maxillæ musculis accidit. in libris aūt de symptomatū F causis, si memoriter modo tenetis, euacuandorum in musculis halituosorum excremētorum causa id à natura fieri demonstrauimus. infantes autem & reliqua animalia id sine doctrina facere cernuntur. Hæc itaq; omnia, & quæcunq; cum ipsis dicebamus, quemadmodum & excutere humorem paulo ante de hœdo per dissectionem extracto narrauimus, admirabilem quandam naturæ erga animalia prouidentiam indicant, per quam & secunda valetudine fruentia conseruantur, & ægrotantia morbo liberantur.

Hominis anima semper producitur vsq; ad mortem. sin autem igne excanduerit, simul cū morbo & anima corpus depascitur. 5

Diuinatione potius opus est, quàm aliqua methodo, per quam intelligere quispiam possit, quidnam significare volens Hippocrates scripsit hoc verbum, producitur. potest enim significare & generatur, sicut Asclepiades posterius existimauit. potest vero significare & augetur. potest ēt, vt quidam intellexerunt, idē sonare, quod conseruatur alimento & anhelitu nobis vtētibus. Quicunq; enim animam spiritum esse censent, ipsam & ex sanguinis halitu, & ex aere intra corpus inspiratione per asperam arteriam adducto conseruari testantur. Illud vero & in aperto est nihil eorum, quæ dixi, nos posse tanquam verum sit, contendentes enunciare, nisi prius animæ substantiam exquisite compertam habeamus. Profecto si vt in libro de septimanis auctor ille manifeste de animæ substantia disseruit, sic & in alio quopiam indubitanter legitimo Hippocratis libro dictum inueniretur, aliquid planè haberem, quod de hoc verbo, producitur, dici posset. quoniam vero nusquam in legitimis voluminibus Hippocrates clare explicauit, quidnā hoc verbum, producitur, sibi velit, præter id q̃ istud ignoro, neq; animæ substantiam me firmiter scire mihi persuadeo. Nempe cerebrum sensus voluntariiq; motionis principatum habere, omnibusq; alijs particulis distribuere in libris de Hippocratis Platonisq; decretis ostendimus. Illud præterea persuasum habeo spiritum in eius cauis positum primarium esse animæ instrumentum. quem vt animę substantiam esse dicerem, mihi temere inclinabat aius. siue autem tota cerebri natura ex quatuor elemētorum temperatione ad eam substantiam vel proprietatē redacta sit, per quam sensus motusq; voluntarij in animali primus autor habeatur & memoriæ. s. & intelligentiæ: siue quædam alia vis incorporea à nostro conditore cerebro indita fuerit, & morientibus aialibus recedat, nullam hac de re firmam rationē habeo. quin & eos, qui de hoc quicquam affirmarunt, audacia magis q̃ sapiētia nobis antecedere existimamus. Cæterum medicis quoq; superuacuā de animæ substantia notitiam esse arbitror. satis est enim artem medicam cum ratione tractantibus illud nosse, H quoad scilicet ipsius cerebri, ac spiritus in eius finibus contēti naturalis tēperies inuiolata seruatur, viuere posse animal: si vero contētus spiritus aut prorsum corruptus sit, aut à naturali temperatura vnà cum ea, quæ in cerebro est, longissime discesserit, mortem necessario sequi. Hæc agnoscens medicus ipsorum bonæ temperaturæ ac permanentiæ semp consulet, regulas à nobis in commentarijs de tuenda sanitate & de morborum curatione traditas persequens. quas oēs Hippocratem primum docuisse memorauimus. quaobrē neq; legitimā hanc eius esse particulam censeo, sed ab aliquo, vt plerasq; alias, fuisse interpositam. forsan vero & eius filium Thessalum patris scripta collegisse, vt aiunt, in chartis, & corijs, & tabellis ea nactum, & huius generis quasdam particulas intericisse accidit. non nulli sane, qui commētaria in propositum librum ediderunt, pro his verbis, melior fit, producitur, scriptum fuisse contendunt. ipsam vero procedente ætate scientiæ ac sapientiæ præceptis eruditam meliorem euadere arbitrantur. At neq; ad medicum pertinens sermo est, neq; his, quæ sequuntur, consentaneus. nam de ipsius substātia hoc verbum, producitur, dictum esse, ex eo constat, quod ipse subiecit, si vero igne excanduerit vnà cum morbo & anima corpus

A corpus depascitur. atqui verbum hoc excanduerit indicare videtur ex Hippocratis sententia animæ substantiam calorem esse naturalem, quem naturalium operum multis in locis auctorem esse testatur. Maximum vero hoc loco placitum agitatur, de quo & inter philosophos dissensio est. non nulli quidē vnam esse animæ naturæq; substantiam arbitrantur, aliqui in spiritu, aliqui in corporis proprietate eas consistere statuentes, quidam vero non vnam, sed propriam ac separatam vtriusq; substātiam esse, nec paruo quodam interuallo, sed toto genere inter se differre confirmāt. siquidē naturæ corruptibilem, animæ vero immortalem esse substantiam arbitrantur. Aristoteles sanè atq; Plato vna appellatione vtrāq; potestatē comprehendunt, non eam modo, qua ratiocinamur, atq; meminimus, animam vocātes, sed etiam eam, quæ in stirpibus est, qua & aluntur, & crescunt, & seruantur, quoad temporis longinquitate consumptæ exarescant. Stoicorum autem mos est naturam vocare, qua stirpes reguntur, animam vero, qua animalia, vtriusq; vero substantiam ingenitum spiritum statuunt, differreq; inter se qualitate arbitrantur. nam sicciorem animæ spiritum, humidiorē aūt esse naturæ, vtrunq; autē, vt permaneat, non alimēto solum, sed etiam aere indigere. Et quicunq; huiusce decreti principem Hippocratem fuisse opinantur, vt in libro de septimanis dictum est, hoc verbum producitur dictum esse aiunt de instauratione, quæ in ipsis fit ex

B vtraq; substantia, alimēti scilicet atq; aeris, vt euidenter apparet, & vtriusq; vtilitatē cognoscimus. alibi nāq; respirationē ingenitæ caliditatis moderationē seruare, ciborum vero assumptionē corporeæ substantiæ quod dilapsum est, resarcire declaratum est. atq; si corporis quædam forma anima est, iure sanè progigni vsq; ad mortem diceretur. At si à natura, quam Aristoteles altricem, appetitricem Plato nominat, altera quædam ipsius substātia sit, verum sanè, quod dictum est, fuerit, sed de rationali anima vere id dici non poterit. Nempe q; insitum calidum, cui maxime corporea opera Hippocrates tribuit, igneum factum non solum priora munera obire non possit, sed neque corpus nostrum alere, quod ipsius erat primarium officium, immo contra perdat, atq; vt ignis, liquefaciat, nobis ratione contemplantibus, & corporis eliquationes à peruretibus febribus factas euidenter cernentibus apertum est. Verum cum in toto hoc habito sermone tertia anima prætermissa sit, siue facultas, siue vtcunq; eam nominare velis, quam Plato iracundam appellauit, & de ipsa aliquid dicere satius fuerit, vt nihil præterea in sermone de anima dicēdum relinquatur. Caliditas sanè quædam naturalis, per quam sanguis creatur, in iecore continetur, caliditas etiam altera in corde maior inest ad iram excitandam nobis data. nam & ipsius quidam vsus est, vt in libris de Hippocratis Platonisq; decretis explicatimus. Et hęc quidem caliditas spiratione eget, altera dif-

C flatione, ita enim medicis vocare mos est duplicem in toto corpore arterarium actionem fuliginosum excrementum per compressionem expellentium, aerem vero circumeuntem per distentionem attrahentium.

6 *Morbi simul nutriti in senecta relinquunt, & per concoctionem, & solutionem, & rarefactionem.*

Non de omnibus connutritis morbis Hippocratis sermo est. ita vero eos appellant, qui longinquo tempore hominum corpora infestāt. Id enim accidere non cernitur, neq; ipsum latet clare in aphorismis dicentem, Senes, q̄ iuuenes, plerunq; rarius ægrotant, quicūq; vero ipsis diuturni morbi eueniunt, sæpius commoriuntur. Igitur cum in hoc sermone sæpius addiderit, neq; in vniuersum protulerit, quosq; s. diuturnos morbos sępius commori asserens, aperte indicat se non nullos ante senum mortem dissolui cognoscere. quinam igitur sint isti, quemadmodum etiam quinā ante mortem non abeuntes, in aphorismis ipse patefecit sic scribēs, Raucitates, & grauedines in valde senioribus non concoquuntur. Igitur cum hic frigidiorum meminerit, constat & ipsum concedere quosdam ex calidis in seniori ætate posse dissolui, siquidem contraria contrariorum medicamina sunt. rari autem hi sunt, vt calidæ cephaleæ, & heterocraniæ vocati dolores capitis, & renum

D calidi affectus, & articulares dolores, quicunq; ex valde calida causa oriuntur. iste quidem ex senectæ proueniens temperatura solutionis modus inter concoctiones reponitur, concoctione scilicet omnem ad mediocre temperamentum adductionem significante, vt in maturescentibus fructibus conspicitur. Alios autem duos adhuc rariores concoctione modos adijcit, & per rarefactionē, & eū, q ambigue dictus est, siue per dissolutionē, siue per solutionē intelligere oporteat. fit iste autē, ipsa corporea substantia, quæ omnibus tam animatis, q̄ anima carentibus communis est, dilabēte. aliquid enim omnino ex ipsis defluit, sed plurimum ex mollioribus, minus ex minus mollibus. ita sanè & quidam à natura alieni tumores paulatim longiori tempore, dilabēte materia dissoluuntur: idq; recta victus ratione vtentibus euenit. nam qui largiore cibo vescuntur, humorem affectis partibus influentē digesto æqualem faciētes, affectus seruāt. Tertium vero solutionis modum narrauit corporis raritatem, à medicis quidem consulto effectam, à senili autem ętate raro, cū labefactatis viribus, extenuato corporis habitu, & male nutrita cute angustiores meatus euaserit. nos itaq; sic verba explanamus, cum semper ipsius sermones his, quæ in ægrotis cernuntur, consentaneos esse demonstrare conemur. plurimi autem explanatores omnia potius alia, quàm id faciunt. qui & hoc loco tanquam de omnibus morbis sermone habito causas afferre nituntur. magis etiam absurda illi dicunt, qui in senecta huiusmodi affectiones sedari aiunt, animæ quidem, iracundiam,

iracundiam, auaritiam, superstitionem, corporis autem, amatorias perturbationes. E

Medicatio contrariorum cogitans non consentire affectui. 7

Sermo iste eandem vim habet, quam ille, contraria contrariorum medicamenta, de quo sæpius iam disputauimus.

Frigidum & auxiliatur, & tollit quæcunq; à calido. 8

Et hoc sibiipsi ad reminiscentiam scripsit, quod proximæ sententiæ cõmunioris pars est. Etenim frigidum frigidis affectibus opitulatur, calidos autem morbos tollit. nam ab vno tanquã exẽplo ad omnia contraria traducere sermonem oportet.

Excandescentia attrahit & cor & pulmonem in seipsa, & in caput & calida & humidum. gaudium autem relaxat cor. 9

Obscure admodum hæc locutio perplexa est. quocirca & eius plures lectiones, lectionibusq; consentaneas explanationes fecerunt. verius autem quispiam dixerit, non lectionibus explanationes, sed prius cogitatis explanationibus eos deinde lectiones affinxisse & accommodasse. sta- F tim igitur hæc vox/attrahit/in hoc sermone quid significat? cor atque pulmonem ob iracundiam attrahi ipsum dicere interpretabimur. sed cum hęc verba adiecta sint/in seipsa, & in caput/ alter huiusmodi sensus innuitur, cor & pulmo attrahunt & in seipsos, & in caput calida & humidum. Atqui ista vox/calida/penè intelligi non potest. potius enim calidum, q̃ calida dixisse oportuit. Satius igitur fortasse fuerit omissa singulorum in hoc sermone verborum serie vtpote cõfusa, ipsius ecphrasim potius facere, aut paraphrasim, siue, vt lubet, quis noiet. id vero fieri nequit, nisi vnum saltem nomen interpretemur, quod est attrahere. duorum enim alterum in excandescentijs dicẽdum est, aut pulmonem & cor ad caput attrahi, aut cor & pulmonem & caput ex inferioribus locis calorem humoremq; ad seipsos attrahere. verisimile nanq; est ex iecoris regionibus, vnde sanguinis distributio fit, & caliditatem & humorem hauriri. porrò in excãdescentia cor atq; insimul per totum animal discurrentes arteriæ maiorem vehementioremq; pulsatum efficere cernuntur. æquum est autem & cordis dilatationem implentia tunc plura adduci. in caput vero plus humoris calorisq; efferri oculos totamq; faciẽ occupans rubor significat, quinetiam si tetigeris, calidiores euasisse ubi hæ partes apparebunt. Euidenter quoq; & oculi emicant, vnaq; prominentiores facti esse videntur, & vniuersum caput calidius. At gaudium, inq̃t, relaxat cor, hoc est ipsum de- G relinquũt antedicta. Nempe prædictorum cognitio vtilis est, vt ira euitetur non nunquam, non nunquam de industria excitetur. vitetur quidem, cum cor & caput naturali intemperie supra modum calidiora sunt, aut aliquo aduentitio calido affectu laborant. excitetur autem in frigidis vitijs, & natura frigidiore corde & capite. Eodẽ modo & totius corporis tẽperatura, si calidior, quã par sit, aut morbo, aut natura fuerit, magnopere iracundia offendetur, illi autem cõtraria magnopere hac iuuabitur. id enim & in secundo de morbis popularibus ab ipso fuisse traditum ostendimus, vbi dicebat, Danda est opera, vt ira excitetur & coloris & succi recuperandi causa.

Labor articulis & carnibus, cibus, somnus visceribus. 10

Quoniam hoc nomen/labor/sæpius consueuit Hippocrates pro exercitatione accipere, interdum pro dolore, aut absolute pro qualibet noxa, vt in multis commentarijs antea didicistis, iccirco igitur ex libri explanatoribus alius aliud trium significatorum accipiens aliquis arbitratur sanè ipsum dicere, exercitationem articulis carnibusq; veluti cibum esse, idest alimentum, robur, adiumentum. illico enim augeri, confirmari, ac roborari exercitationibus, haud secius quàm cibis. Quidam vero articulis & carnibus multitudinem cibi dolorẽ cruciatumq; afferre, per hæc verba H significari intellexit. nam repletionem haud solum articulos ad motum tardos reddere & carnes, hoc est musculos, in istis enim carnium genus continetur: sed etiam fluctiones mouere, & ex eo dolorem excitare. huic vero sententiæ & illud consentit, quod per tertium significatum intelligitur, non nullis opinantibus multum cibum, hoc est plenitudinem, articulis & carnibus nocere. at non solum carnibus & articulis, sed etiam omnibus corporis partibus plenitudo & noxam & dolores inferre consueuit. Secunda quidem sermonis particula, vbi dicit/somnus visceribus/hãc habebit sententiam, quẽadmodum labor articulis & carnibus cibus, sic & somnus visceribus aut exercitatio erit bonum creans habitum, aut dolorem noxam've inferet. exerceri si quidem in somnis viscera, quatenus tunc operantur maxime & alimentum conficiunt, rectè quispiam intelligere potest, noxam vero aliquam & dolorem in somnis excitari id verum nõ est. indolentiam enim potius & remedium, quàm contrarium afferre somnus idoneus est, nisi si quispiam initijs accessionum hæc ipsum facere dixerit. verum hoc loco sine vlla conditione scriptis verbis sermo neutiq̃ verus fuerit. num igitur fortasse hoc modo legere satius est? /Labor articulis & carnibus/deinde ab altero principio/cibus somnus visceribus/vt oratio huiusmodi sit, Exercitatio quidẽ articulis & carnibus vtilitatem præbet, cibus vero & somnus visceribus. naturali enim calido in profundum

fundum

A fundum vergente, vt ipse tradidit, & escarum concoctiones meliores fiunt, & tūc viscera nutriuntur. at in vigilia naturali calido ad cutem profuso viscera seipsis frigidiora euadunt, & quę ipsis in somnis inerant, hæc extremis omnibusq; extrinsecis membris in vigilia.

11 *Animæ deambulatio, cogitatio hominibus.*

Deambulationem pro exercitatione oēs libri interpretes acceperunt, vt oratio ita se habeat, hominibus cogitationes exercitatio, appellatione exercitationis, pro deambulatione suscepta. Vox enim hæc/deambulatio/speciem quandam exercitationis significat. cum aūt affectata quædam narratio sit, haud iniuria ipsam Dioscorides repudians non scripsit peripatos, hoc est deambulatio, sed literam/π/adijciens legit/peri pantos/ hoc est de omni, vt locutio talis sit, animæ de omni cogitatio hominibus. eius vero sententia est in qualibet re homines vim rationalē exercitare debent. nam ratiocinia cogitationes appellantur, vnde & Socratem cogitatorem vocabant, & prudētia hominis consilia cogitationes nominabāt. vt in Aristophanis nebulis inuenire licet, vbi Socratē lacerat, & tanquam inania garrientē vituperat. Si cui vero philosophicam speculationem, nō medicinalem sermo iste sapere videatur, primum animaduertito, ipsum omnium ratio-
B nalium artium esse communem, in quibus vim ratiocinandi exercere conuenit, vt & ab alijs multis medicis, & ab Erasistrato non raro dictum est. deinde & vitia quædam oboriuntur aliqua vires animæ cogitandi ac memorandi veluti stupefacientia, aliqua somnos graues atq; profundos facientia. sic affectus igitur vtiles esse cogitationes putandum est, vt alibi ipse prodidit, excandescentias vtiles esse ad bonos succos creandos, & naturalem habitum recuperandum.

12 *In vulneribus sanguis concurrit. subueniendum, vt vacuum impleatur.*

Obscura inuolutaq; est & huiusmodi locutio. neq; enim quid illud verbum/concurrere/significet, clarum est, neq; item quid illud/vt vacuum impleatur/. propterea ergo nōnulli interpretes de sanguinis in vulneribus profluuio sermonē hunc esse aiunt, aliqui de superueniēte inflammatione. vtriq; enim in vulneratam partem confluere sanguinem censent, quo quidem proruso, & in omni corpore venas inaniri, quibus prospiciendū esse dicunt, vt iterum scilicet repleantur, ipsarū aūt repletionem esse duplicem, vulneratæ partis sanguine per frigida astrictoriaq; medicamenta represso, & per idoneum membri situm relabente. Alij verò quidā non de vulneribus solum, sed etiam de ossibus valde confractis, maximeq; vbi ipsorum aliqua pars extra cutim emineat, simi-
C liter vero & de huiusmodi omnibus luxationibus, verberibusq; magnam in corpore contusionem facientibus sermonem hunc audiendum esse contendunt. tromata enim, hoc est ictus, nominat Hippocrates magnas noxas ab aliquo extrinseco etiam sine vulnere illatas. Quòd aūt concurrat ad hæc sanguis, & q euacuatum repleatur, eodem & hæc dicentes modo explanāt. Verum q Hippocrates huiusmodi offensas tromata vocare consueuerit, iā in multis ipsius libris didicimus. nunquid vero & nunc ita intellexerit, temerarium est affirmare. aliqui aūt in vulneribus sanguine manantibus replere opus esse dixerunt idoneis videlicet medicinis ac linamentis impositis.

13 *Sin auris doleat, lanam digito circundatam vnguine calido madefacito. deinde mycens interius in volam lanā auri subycito, vt ipsi aliquid effluere videatur. deinde super ignem proycito dolo.*

Nonnulli propter vocē in calce positam/dolo/totum hunc sermonem haud immerito adulterinum intericctumq; esse suspicati sunt. Narratio enim ante ipsam talis quodam modo est, siquis aurem doleat, lanam digito indici videlicet, interdum ēt pollici circundatam vnguine. i. aut oleo, aut adipe liquata lanam imbuens in aurem instillato. quemadmodum & hisce temporibus facere solemus per specillum lana inuolutū nō vnguen solum (vt ipse nominauit.) sed omne aliud liqui
D dum medicamen infundentes. esto aūt liquidum illud medicamen, quo lanam inficimus, ad lucernæ flammam, aut ad candelam ceream calefactum. instillare autem non semel, aut bis, sed sæpius conuenit, vt aliquid ad extimam partē foraminis auditorij profluat. istud vero emanans subiecta dūtaxat lana nos excipimus. Iubet aūt Hippocrates lanam hanc humorem ex aure defluentē exceptam in vola manus nostræ frustra. f. collocari. ex eo constat non semel, aut bis, sed etiam sæpius nos infundere, ab ipso præcipi. Quod sequitur aūt, si absolute quidē scriptum esset/deinde super ignem proijcito/rectè eos interpretari diceremus, qui ipsum propterea dicunt igni inijciendum esse putare, vt ab odore quale nam sit, inuestigetur. ipse nanq; hoc pacto & quod ex pulmone per tussim extruditur, examinauit. Quoniam vero huic sermoni adiectum est/vt ipsi aliquid effluere videatur/& hæc vox/videatur/extremo huius totius sermonis verbo/dolo/scilicet, respondere comprehenditur: propterea & magis laudati interpretes in hanc opinionem deuenerunt, vt decipiendi ægroti causa ad hoc agendum accessisse Hippocratem dicant. interdum enim ex his rebus solatium capere ægrotantes, arbitrariq; diligētiorem de seipsis curam haberi. Atqui maiora etiam, quàm sint, vitia laborantibus apparere, vtile esse tradunt, vt ne medicis tanquam non celeriter ea curantibus irascantur, vtq; certæ & exquisitæ victus rationi obtemperent. non nulli ēt addūt & mercedes maiores, & munera ampliora, qui sanati fuerint, medicis esse daturos,

vtpote à magnis languoribus se liberatos esse arbitrantes. Hoc non nulli rursum haud secundum E
Hippocratis sententiam esse ducunt, atq; eo totum sermonem spurium commentitiumq; esse suspicantur. neq;.n.dc propositis verbis illud dicendum est, quod nõ nulli probabiliter inuenisse se existimant, doloris mitigationem, dolum vocatum esse putantes, perinde ac non idem sit, & morbosum affectum curare, radicem veluti eius extirpantes, & dolorẽ mitigantes obtundere. Porrò nõ nunq̃ id ipsum totum affectum peiorẽ reddit, quemadmodum in intestini laxioris doloribus antidota ex opio, & alterco, & mandragora, & styrace cõposita. ista nanq; membra circum refrigerantia, vt iterum ab ijsdem causis offendantur, paratiora efficiunt. sed neq; ob mitigandũ dolorẽ (vt dixi,) hæc vox/dolus/, seu/deceptio/ascribi potuit. aduersatur.n. illi, vt aliqd ipsi exire videaẽ, eo, qui ita scripsit, indicante decipiendorum ægrotantium causa ad hanc manuariam operam medicos accedere. satius igitur fuerit hæc verba nequaq̃ esse Hippocratis existimare.

Lingua lotium significat. linguæ virides biliosæ. biliosum autem à pingui. rubræ vero à sanguine, nigræ ab atra bile, aridæ à fuliginosa exustione, & ab vterino membro, albidæ vero à pituita. 14

Linguam, cuiusmodi sit lotium, indicare ait, aut proprie sic vocatũ, quod quotidie mictu eijcimus, aut succorum serosam humiditatem. vterq; aũt modus in eandem sententiã recidit. Etenim F
lingua, sicut & vrina, succorũ affectiones deregit. atq; ita fructu ex his verbis decerpto, quidnam lotium significet ex abundanti, perquiremus. Vtile autẽ, quod in tota hac parte nos edocet, istud est, linguas aliquas bilis abundantiã significare, aliquas sanguinis, aut id genus aliorũ cuiuspiam. de quibus oĩbus in sequẽtibus speculabimur. in his.n. quæ ad artis opera cõducunt, diu versandũ censeo, prætereunda aũt ea, quæcunq; sophistice inuestigata sunt. Virides itaq; linguas dixit, vt in communi vitæ vsu mortales nominant, virides quosdam se vidisse dicẽtes. quibus in biliosius color mutatus fuerit ob pallidam scilicet bilem. Hanc.n. simpliciter appellant, nõ sicut alias cum adiectione, aut atrã, aut æruginosam, aut rubrã, aut flauã, aut vitellinam appellantes. Flaua quidẽ bilis proxima pallidæ est, & eiusdẽ ferè generis. dicunt aũt plerunq; non adijcientes/pallidam/ita absolute hominẽ vomuisse bilẽ, sed de flaua raro quispiã absolute protulisse inuenitur. statim.n. ipsi coloris nomen adijciunt, flauã bilem vomuisse quempiã dicentes, aut puram bilem, æruginosam vero & atrã bilem nullus neq; medicus neq; idiota sine adiectione nominauit, quẽadmodũ neq; isatode.i. isatidi herbæ similem, nec porraceam, nec vitellinam. nam hæc bilis nomina à quibusdam medicis reperta sunt, & à coloribus, quibus infecta est, deriuata. sic vero & rubram bilem vocant, quæ sanguinis serum est. sed vitellina flaua bile spissescẽte progignitur, quemadmodum G
pallida ex eadẽ aqueam quandam substantiã accipiente. Virides igitur linguæ nunc euidẽter, pro eo, quod est, pallidæ, dictæ sunt, à pallida scilicet bile coloratæ. Etenim grãdioribus venis prædita lingua & inani substantia spongiam referens alijs duris densisq; particulis paratior est, vt serosos intra se humores admitrat, ab illisq; colores instar lanarum suscipiat. Interiectum est aũt his verbis illud/biliosum à pingui/indicante Hippocrate biliosum succum plurimum ex pingui alimẽti parte procreari. pingue vero intelligẽdum est non solum vnguinosum, sed etiã dulce, & prorsum quod naturaliter se habentibus suaue est. soli nanq; extra naturalẽ statum constituti amaris, acerbis, acidisq; cibarijs delectantur: naturaliter aũt se habentes, & ab excrementis vacui pinguibus, & dulcibus, & nulla vehementi qualitate præditis cum voluptate vescuntur. oĩa hæc igitur nihil aliud, q̃ pingue in alimento sunt. quocirca & pinguẽ agrũ & vnguinosam regionẽ multi veteres appellarunt, per ea vocabula eorum fructuũ feracem indicãtes, qui à nobis recte valentibus sine vlla noxa comeduntur. Ex melle aũt omninoq; ex dulcibus, cum vehementius incaluerint, biliosum contrahi humorem in quarto de simplicium medicaminũ viribus commentario declaratum est. cum hoc etiam qñ hæc diutius in vẽtriculo morata fuerint, neq; prius distributa neq; cõcocta sint, luteam ex ipsis bilem procreari euidenter percipimus. quisquis igitur tunc euomuit, huius- H
modi bilem euomuit. de pallida quidem lingua abunde hæc sint. rubras autẽ à sanguine fieri ait. neq;.n. vel cogitari potest ab alio abundante humore vlla in parte rubrũ colorem fieri. color enim succorum est dominantium & exuberantium, non deficientiũ. similiter & nigras linguas à nigra bile fieri dicit. eadem.n. ratio & in his est. aridas aũt.i. admodũ siccas à perurenti febre: quæ ignis instar sanguinem inflãmans fuligini potius, q̃ vapori similem exhalationẽ efficit. iccirco & nigrę sæpius huiusmodi linguæ efficiunẽ. tales vero linguæ & ab vterino mẽbro.i. ab vtero sæpius hũt. nam & hoc phlegmone correpto calidissimæ febres adueniũt. Verũ quemadmodum pallidæ linguæ à pallida bile, atræ ab atra, rubræ à sanguine, sic à pituita albidę tinguneẽ. Nempe dictis signis oĩno quæ significanẽ, eueniunt, rebus aũt non accidunt signa necessario. inflãmato.n. vtero haud semper febres æstuantes adueniunt, quemadmodum neq; redundante sanguine lingua rubescit, quin etiã atra bile in liene aut in aliquibus inferioribus venis contenta linguæ color non euariat, sicut neq; ob pallidã bilem, neq; ob pituitã: sed cum aut in ventriculo huiusmodi aliquid continebitur, aut multo calore fundente, atq; in spiritum humores vertente in sublime halitus ferentur. In vniuersum igitur dicendũ est, quodlibet ex narratis de lingua signis aut febrẽ perurentẽ adesse simulq; singulos succos ab Hippocrate dictos abũdare, siue in vẽtriculo contineri, declarare.

15 A *Vrina cibo & potui concolor, atq; talis, vt consueuit, vbi humiditas, colliquatio.*

Vrina ei non nunq̃, quod epotum est, in colore similis apparet, neq; mutatis, neq; in sanguinẽ recte versis cibis, cum quibus & ipse potus cõmutatur. non nunq̃ & aliqua corporis particula liquescente, vt Sabinus scripsit. Hæc igitur vtraq; non ex naturæ proposito administrato corpore eueniunt: naturaliter autem se habente creandis succis vnà commutatus potus & colore infectus vrinarũ differentias facit neq; epoti humoris, neq; membrorũ in corpore liquatorũ qualitatibus, sed creatorum humorũ formis respondentes, quẽadmodum & supra aliàs ostensum est. qñ igitur lotium rei potæ colorem retinuerit, si aquæ, aut alicuius albi tenuisq; vini potus fuerit, aqueum albumq; conspicitur, si vinũ crassum nigrumq; fuerit, nigrior vrina & crassior apparebit, quẽadmodum & flauior, si vetustum fuluumq; vinum sit. Indicat aũt colliquatorũ membrorum colorẽ, cum partes aliquæ erui & hordei speciem referentes vnà cum ipsa exeunt. à iecore enim huiusmodi corpuscula veniunt, sicut carnosiora à renibus. Ita vero & foliorum similia à vesica, vnguinosa ab adipe. hordeacea quidem magnitudine & duritia, sed non albida colliquatæ carnis notæ sunt, sicut & nigra lienis magis. Vrinę quidem iumentorum lotio similes eliquationẽ non indicant, vt B Sabinus censebat. nã in aphorismorũ explanationibus id genus vrinas eorum esse explicauimus, in qbus humor, q crudus vocatur, plurimus abũdat, & à calore fusus est. tunc. n. ipsum in spiritum versum flatuosas exhalationes ad caput submittere contingit, vnde & dolores capitis excitantur.

16 *Lingua extensionibus concolor, quocirca ex istis succos cognoscimus.*

Obscura est hæc vox / extensionibus / non nullis extensiones succorũ è ventriculo ascendentiũ dictas esse, non nullis vero concretos in lingua, aliquibus & ipsam madefacientes humores significari putantibus. sed istos oẽs intelligere melius fuerit, vt de succis vtcunq; linguam attingentibus sermo habeatur. ipsis. n. concolor lingua apparet, &, si ex ventriculo sursum repant, &, si per venas eius altrices affluxerint, &, si per vapores quosdam sublatos exterius ipsi adhæserint, atq; penitiora minime humectantes circumcreti fuerint. propter hoc igitur ipsum & humores internoscimus. siquidem viridis lingua fuerit, biliosos: si vero nigra, melancholicos, ad istorum autem similitudinem & alios, de quibus dudum dicebamus, cum eam partem explanaremus, in qua dicit, linguæ virides biliosæ.

17 C *Si salsæ carnes gustanti, superuacuæ materiæ signum.*

Non modo linguæ color, sed eius etiã vis gustatoria superuacuos humores ostendit. sic igitur quibusdam amaro sapore infectam linguam habentibus oĩa quãuis dulcissima, iudicãtur amara, quemadmodum, exempli causa, regio morbo languentibus: non nullis vero salsa, propter saporem, qui salsus dicitur. Huius vero rei perspicuum indicium in ipsis recte valentibus est. siquis. n. absinthio gustato continuo ab ipso aliquid aliud degustet, amarum illud apparebit. & sale commanducato siquid aliud confestim post ipsum assumptum fuerit, istud quoq; gustatu salsum videbitur. Quamobrem sic & in morbis, cum lingua impura & excrementis affluens sit, secundũ excrementi naturam ciborũ sapor linguæ impressum saporem referet, si modo quæ degustatur, esca omni vehementi qualitate spoliata fuerit. sin secus se habeat, mistus quidam in lingua duorum saporum sensus erit, et eius, qui in ipsa excellit, & eius, qui in cibo assumpto dominatur. quędam. n. admodum salsa sunt, quædã amara, quædã acria. sicut iterum alia acida, alia dulcia. mista igitur (vt dicebam,) siquis hæc gustauerit, fiet saporum istorum perceptio, & eius, qui iam linguam infecerat, & eius qui extrinsecus ipsam attingit: propterea igitur Hippocrates vnum quoddam ex his memoriæ causa sibijpsi literis mandauit, quemadmodum hisce in cõmentarijs facere consueuit.

18 D *Si mammarum papillæ, & rubrum viride sit, ægrotat conceptaculum.*

Vterum appellare conceptaculum Hippocratis phrasim non sapit, tamen quod dicitur perspicuum est. nam si aliquod ex dictis signis mammis accidat, languere vterũ significat. sæpius enim aliàs vterum mammasq; societate coniungi intellexistis.

19 *Hominibus sordes in auribus dulcis quidem mortifera, amara autem non.*

Fortassis quispiam ægrotans ipse auris sordem degustare sustinuerit, medico autem id præcipere turpe atq; nefarium fuerit. Clarum est autem non alio tempore aurium sordem fieri dulcem posse, q̃ quo cerebrum ægrotat. naturaliter enim amara videtur. atq; ideo ipsam dulcẽ liquescente cerebro fieri dicunt.

20 *Solum vertere in longis morbis conuenit.*

Siue nauigans, siue terrestre iter faciens quispiam in alteram regionem migrauerit, vel motus in itinere, aut nauigatione, vel aeris mutatio proderit: & maxime cum in aerem contrariæ temperaturæ discesserit. contrariam aũt dico, non solũ aeris propriæ ægrotanti regionis tẽperamento,

ſed etiam ipſius morbi.nam ſi humidus morbus ſit,in ſicciorem aerem migrandum erit:ſi ſiccus, E
in humidiorem.Eadem quoq; ratione ſi calidus morbus ſit, in frigidiorem:ſi frigidus, in calidio-
rem.ſimiliter ſi calidus ſit morbus & ſiccus,ad humidiorem frigidioremq́; aerem abeundum eſt.
ſic & in reliquis coniugationibus.Adhuc vero magis iſte locum mutans iuuabitur, ſi ſecundum
modum,quo morbus à naturali ſtatu diſceſſit, ad contrarium aerem mutatio fiat. morbus enim
ad paulo frigidiorem à naturali temperie recedens,aerem paulo mediocri tẽperie calidiorem po-
ſtulat:morbus vero longius recedens,& multo in contrarium exceſſu eget. de regionibus quoq;
eundem ſermonem tibi dictum putato,exquiſite nanq; inter ſe contraria ſunt à cõmoderato atq;
medio ad vtrunq; latus æqualiter recedentia.

Imbecilliora cibaria breuem vitam habent. 21

Imbecillus cibus haud alius intelligi poteſt, quàm qui parum alimenti corpori exhibet. talia vero
ſunt & olera,& plurimi arborum fructus:iſti igitur,inquit,breuem vitam habent.i. ipſis veſcen-
tes breuis vitæ reddere apti ſunt,quoniam cibaria ipſa celeriter è corpore euacuantur:ſed affecta-
tum quoddam eſt,ciborum in corpore moram vitam ipſorum intelligere.

Cum adſunt cedmata, venæ in auribus poſteriores ſcarificandæ ſunt. F 22

Cedmata vocat fluctiones in crura decumbentes,& ex ipſis eas maxime, quæ primum articu-
lum,vbi coxendix eſt,occupant:non tamen de ſecanda vena præceptum verum eſſe mihi perſua-
deo,quemadmodum ẽt nulli eorũ,qui id laudant,exacte perſuaſum eſt. id enim opere ipſo ſigni-
ficant,cum nunquam in ægrotantibus ad hoc remedium confugiant. in his quidem verbis locu-
tio impropria & vitioſa eſt,ipſo ſcribente,venas in auribus. neq; enim venas in auribus, ſed cir-
cum aures dicere oportebat.ſiquidem venæ quædam poſt aures grandiores ſunt,in ipſis vero au-
ribus perexiguæ,vixq́; aſpectabiles,& plerunq; neq; perſpicuæ.

Venus à pituita morbis remedio eſt. 23

Non cunctis ex pituita laborantibus,ſed quibus vires firmæ ſunt,veneris vſus prodeſt. imbe-
cilli nanq; ab ipſa in extremã debilitatem redacti magnopere læduntur. at qui viribus excellunt,
non diſſoluentur,ſed contra iuuabuntur veneris vſu pituitæ copiam reſiccante. didiciſtis enim
concubitum,quemadmodum & vigiliam,exiccare,quoniam ſcilicet humores abunde digerant.
quinetiam coitus robuſtorum corpus calefacit,infirmorum autem cõtinuo quidem calefacit, ſed G
poſtea vehementer refrigerat.

Eos,qui calido ventre ſunt, validi potus & cibi perturbant. 24

Non,quemadmodum ſupra validum victum ciborum multum nutrientium eſſe dicebamus,
ita & hoc loco accipere debemus validos potus & cibos,hoc eſt,multum alimentũ corpori exhi-
bentes,ſed eos,qui acrem vim habent.cuiuſmodi ſunt cepæ,& allium,& ſilphij ſuccus, & vinum
vetuſtiſſimum,idq́; genus alia naturalẽ intemperiẽ augentia,huic aũt contraria vtiliſſima.Natu-
ras nanq; omni labe carentes iuuari à ſimilibus : intemperatas autẽ, quemadmodum & morbos,
ab ijs,quæ eorum temperamentis aduerſantur,iuuari ſæpius alibi didiciſtis. Verum aliqui volu-
minis huius interpretes ſequentis partis initium huiuſce propoſitæ finem eſſe voluerunt,hoc pa-
cto ſcribentes,his q calido ventre ſunt validi potus & cibi perturbationẽ faciunt atrę bilis. Quòd
aũt eorum potiſſimum,quæ in ventriculo ſunt,ipſum calidum habentibus talia perturbationem
faciant,clarũ eſt:non tñ in omnibus ſimiliter ea perturbant,quæ in toto corpore ſunt, ſed quibus
vniuerſi corporis temperamentũ aut calidum eſt,aut aridũ,aut vtraq; qualitate immodica prædi-
tum.quapropter in his non atrã bilem ſolũ,ſed ẽt flauam huiuſmodi cibaria perturbãt. Atqui for H
ſan atra bilis cõturbata maius affert detrimentũ:propterea & de ipſa per excellentiã ſermonẽ in-
telligi voluerũt.Sed plurimi,ꝓpoſito ſermone ipſo ꝑ ſe circũſcripto,initiũ ſequẽtis hoc fecerũt.

Atræ bilis ad ſimile hæmorrhoides,id eſt ſanguifluæ venæ effundunt. 25

Morbum ſanè melancholiam.ſ.atram bilem vocatum per ſanguifluas venas leuari euidenter
conſtat.multosq́; clauſis illis inſaniuiſſe animaduertimus.quoſdam vero nõ ſolum ſemel,aut bis,
ſed etiã ter & quater,ſimul atq; ſanguiflua vena ſuppreſſa ſit,in atram bilem incidiſſe. non nullos
vero & ſingulis annis hoc vitio tentari ſolitos,niſi aut per venas haſce præſidium prius ſenſerint;
aut atra bile medicamento purgata malũ anteuerterint.Nempe iſtorum hominum plurimis ater
ſanguis per hæmorrhoida profunditur,attamen non omnibus. At vocata hæmorrhois, ideſt per
ſedis venas ſanguinis profluuium,non vna de cauſa efficitur, modo ipſa natura nigri fellis ſuccũ
repurgante,modo multitudinem euacuante.quemadmodum & ſanguinem per nares effunden
tibus accidit,non nunquã vena ſanguinis impetu in ipſam irruentis patefacta,non id prouide fa
ciente natura.eo fit,vt effuſus ſanguis interdum niger non ſit.quinetiã natura atri ſanguinis eua-
cuandi cauſa venã aperiente non nunq̃ accidit euacuato malo bonũ ſubſequi, niſi prius concepta

culum

A culum occludatur,sed diutius patefactum remaneat. In prepositis igitur verbis non hoc ipsum
dicere censendum est,q̃ omnis hæmorrhois atram bilem euacuat.atq; ideo, cum fit, melãcholicis
prodest,repressa vero nocet.quodq; ipsa,si claudatur,aperienda est.

26 *Increscentes morbos mistio.*

Vtrum ipsos iuuet mistio,aut lædat,omissum est.omnibusq; interpretibus, vno Hercule Ery-
thræo excepto,nescio quo modo ipsos iuuari pro certo habentibus, & mistionem.i. concubitum
cũ muliere intelligentibus, oĩbusq; inter se de significato huius vocis/increscẽtes/dissidentibus:
quod mihi(vt in obscuris dictis fit.)verisimillimũ videtur,id solũ afferã. morbos increscentes eos
intelligo,qui procedente tẽpore augentur,semperq; nisi prius soluãtur,labuntur in peius, vt po-
dagras,artuum dolores, renũ vitia,comitiales,atras biles:quæ oẽs coitu exacerbant. Sabinus aũt
increscentes morbos eos esse vult,qui pueros corripiunt.vnaq; cũ ipsis vsq; ad ætatem veneri ap
tam increscunt, vt ipse nominatim recensuit,comitialem morbum,& renum affectum, & quarta
nas febres,& dolorẽ capitis. Verũ non oẽs vitia hæc infestare videntur, præter sacrum morbum,
quem & propter id ipsum à veteribus puerilem affectum nominari contigit. Creatur ẽt pueris in
B vesica lapillus,sed haud ita multos,vt sacer morbus inuadit.quem quidẽ in puerilis ætatis muta-
tione plerũq;,nisi magnopere in victu delinquãt,remoueri contingit.at vesicæ calculus non æta-
tis lapsu,sed manuũ opera dũtaxat curari potest.Porrò nos & absq; istis verbis cognoscentes co-
mitialem & oẽs alios pituitosos morbos ob mutationem ex puerili ætate in adolescẽtiam, omisso
ẽt venereorum vsu mirifice iuuari:ad hæc & illud scientes,neq; renũ vitia,neq; quartanam febrẽ,
neq; articulorum dolores coitu sedari,à propositis verbis perplexis & tenebricosis nihil addisci-
mus,quẽadmodũ neq; ab vllis id genus alijs.concubitus.n.interdũ refrigerãdo prodest, solis illis
subueniẽs,in quibus ob naturalẽ intemperiẽ fuliginosi halitus fumidiq; redundant.qui si retenti
fuerint,illis grauiter nocent.ijdem & à veneris vsu in tp̃e,modiceq; adhibito vtilitatem capiunt.

27 *Refrigeratio,quæ in ventre sunt,durat.*

In hac quoq; parte aliquid est omnibus artẽ exercentibus vtile,siue empirici sint, siue rationa-
les,aliquid vero solis cuiusq; effectus causas scire profitentibus conducit.dicam vero de eo prius,
quod oĩbus vtile est.In hisce igitur verbis/Refrigeratio,quæ in ventre sunt , durat/oẽs, quos ego
agnoscam,cõmuniter de deiectionibus ab ipso sermonẽ haberi intellexerunt, qui idem velit atq;
C ille in aphorismis:Sin aũt cœlum sit aquilonium,tusses,fauces,ventres duri. vtrum vero extima-
rum corporis partium refrigerationem solum dicat,quæ & in aquilonijs constitutionibus fit, an
& internarum,inter quæ & ventris locus est,interpretes considerare omiserunt: cum tñ inter eas
discrimen haud exiguum versetur.nos etenim quæ hominibus eueniunt obseruantes, exteriorũ
refrigerationem semper ventrem siccare cognoscimus,interiorum autem contra humectare atq;
lenire,quæ cœliacos etiam,qui vocantur,affectus.i.ventris profluuia,interdum concitat,quo tẽ-
pore ipsa quidem interiorum membrorum corpora duriora fieri contingit,humores autem cibis
neq; recte concoctis,neq; distributis descendere.Hæc planè medicis omnibus cognitu necessaria
sunt,ipsorum autem causæ solis præstantissimis.neq;.n. quod hanc partem interpretantes dicũt,
verum est,frigidum scilicet,quæ attingat corpora,cogens,atq; congelans ita duriora efficere.hoc
enim de refrigeratis partibus,quæ interius abstrusæ non sunt,recte dici potest.partes autem ven-
tris adeo rigere nequeunt,vt cibi potusq; congelati obdurentur,sicut alia extra corpus nostrum
hyeme frigore concreta durescunt.prius enim q̃ ita frigeret homo interiret. Verum eo tempore
dumtaxat,quo ab aere extima corporis his,quæ in ventre sunt,incolumibus, refrigerantur, deie-
ctiones obduratæ cernuntur.calidiore scilicet ventre reddito, vt ipse dicebat, Ventres hyeme &
D vere calidissimi sunt natura.Atqui semper dicentes explanatores inuenies calidũ à frigido circũ-
sessum in penetralia corporis refugere, cum extrinseca frigefacta sunt. sic igitur & in præsentia
dico,ventre calidiore effecto,deiectionibusq; suppressis, ob causam posterius dicendam, simul
optime concoqui cibum,& omnem ex ipso succum dispertiri. ex quo deiectiones exiccari con-
sequens est:ex hoc vero & ipsas durescere accidit.duæ nanq; causæ cum sint corpora, quibus ap-
propinquant,obdurantes,quarũ vna refrigerans est,altera exiccans,causa quidem refrigerans ad
ea,quæ in ventre continentur,viuis nobis peruenire non potest.altera autem ob longam moram
interius,cum neq; concoctio,neq; distributio læsa fuerit,omnino continget. Adhuc autem illud,
quod hucusq; distulimus,explicandum superest,qua de causa cum cœlum nos ambiens frigidius
fuerit,quæ in ventre sunt,diutius ibi morantur. quod autẽ euenit, tale est. naturale sanè opus est
ciborum per intestina delatio,& in cõmentarijs de facultatibus naturalibus intestinorum circũ il
los cõstrictione eam fieri monstratum.imis aũt partibus musculi sedem claudentes impositi sunt,
qui per frigus coguntur,constringunturq; contra affecti, atq; cum quis eos calida aqua perfun-
dit.tunc enim remollescunt,excrementaq; impulsu & cõstrictione intestinorum in sedem detru-
sa,& maxime calido prouocante suscipiunt.hoc enim & inter omnes cõstat, excretiones à calido
prouocari.partibus autem,quæ in sede sunt,frigescentibus, atq; ideo contractis. & in angustum

redactis contrarium ſymptoma ſequitur, conſtrictoriam ſcilicet inteſtinorum actionem ab inſe- E
rioribus partibus incipientem ſurſum verſus contenta propellere. quemadmodum euidenter
plerunq; conſpicitur, quando aut bilem, aut mordacia excrementa ad ſedem effuſa ſponte reti-
nemus, aut inuiti: non nunq̃ aliquo negocio illo tempore occupati, aut à latrina procul abſen-
tes. ſurſum.n. velociter recurrunt, vt neq; vi facta poſtea prompte obediant atq; deſcẽdant. cauſa
planè, ob quam cibi potuſq; aere nos ambiente frigefacto diutius in ventre morentur, iam pate-
facta eſt, & hanc ſiccitatem conſequi monſtrauimus, quemadmodum & ſiccitati duritia euiden-
ter accidit. Quòd ſi ventris particularum corpora contingat frigeſcere, ex eo & concoctionem
violari, & per eam deiectiones eliquari magis, q̃ ſicceſcere neceſſum erit. hactenus vero toto de
priore lectione confecto ſermone ad alias inferius ſcriptas tranſeamus.

Miſtio, quæ in ventre ſunt, durat. 28

Omne corpus venere exiccari conſtat. ſed non ſemper alui excrementa propterea ſicciora fie-
ri cernuntur. Verum qñ ab ipſis valde oppreſſa fuerit, & qñ vires labefactatæ, & membra, à qui-
bus alimentũ conficitur, & in ventre contenta diſtribuuntur, refrigerata fuerint, tum coitus, quæ
in ventre ſunt, frigefacit, & duriora reddit. volunt.n. ex coitu in ventre contenta frigeſcere, & ex F
frigiditate durari, atq; duritiam nõ frigoris, ſed ſiccitatis ratione euenire monſtrauimus. Cæterũ,
quod in ſuperioribus dicere dimiſimus, forſitan hoc loco narrare melius fuerit. nam cum extimo
rum refrigerationem deiectiones durare oſtenderimus, forte quiſpiam ſolam hanc durandi, quæ
in ventre ſunt, cauſam eſſe arbitraretur. non eſt autem ſola hæc, ſed & ipſius conſtrictoriæ inteſti-
rum facultatis imbecillitas, & contentricis robur, & eius, per quam ex ventre in iecur fit diſtribu-
tio, præterea & obtuſus inteſtinorum ſenſus, & alimenti qualitas morſu carens. ſiquis vero aſtrin
gentes cibos & potus à nobis ſilentio præteritos eſſe opinabitur, falſò opinabitur. nam inter ea,
quæ contentricem virtutem corroborant, reponuntur.

Veratrum epotum ſi celerius purgare vis, lauare, aut cibum ſumere oportet. 29

Generatim quidem & vniuerſæ purgationis communis ratio per hunc aphoriſmum traditur.
corpora vbi quis vult purgare, prius conuenit fluxa facere. hoc loco autem in vno violentiſſimo
purgatorio medicamine vnius ad facilem fluxum præparationis meminit, lauationis ſcilicet, hu-
mores quidem fundentis, ac ſiquod membrum contentũ duratumq; fuerit, relaxantis. Itaq; vera
tro vtentes lauare conducit. neq; multo ante, neq; multo poſt, q̃ ipſum acceperint, ſed maxime G
q̃dem ante aſſumptionẽ, nonnunq̃ vero & illico poſtea cõtingit. Quòd ſi purgatione aut iam in-
cipiente, aut mox inceptura hominem laues, humorum à purgante medicina tractorum ad inte-
riora inclinationem retrahes ac retardabis. quemadmodum igitur quibus ſanguis craſſus eſt, ijs
prius lotis nos venam reſcindere, ſic & in his, qui purgandi ſunt, lauationibus prius vti præcepit,
vt celerius ſimul ac minus moleſte purgatio fiat. Ipſe vero nunc ſolum, vt celerius fiat, memora-
uit. Satius aũt fuerit non eo dũtaxat, quo medicinã aſſumit, die lauare hoĩem, ſed etiam ſuperiori-
bus, quibus ad purgationem ſeſe muniebat. ipſe nanq; Hippocrates & id in aphoriſmis præcepe-
rat, cum ſcripſit. Ad veratra ijs, qui non facile purgãtur, prius humectare corpus oportet alimẽto "
& quiete. q̃ ſi quiete & eſca, & oĩno corpus humectare imperat, conſtat etiã lauatiõibus nos plu- "
ribus vti in aquis potabilibus ipſum velle. ſiqdẽ & hæ humectãt. nunc vero & huic parti addidit
/cibũ ſumere/ aut eo ſcilicet tpe, quo & veratrũ homo deuorauit, aut ẽt ſupiore victus ratione, cu-
ius & aliud quoddã ꝓpoſitũ eſſe dicebamus, attenuare videlicet ſuccos, & itinera humoribus in
vẽtrẽ deſcẽdẽtibus expedire. in illis.n. verbis /fluxa facere/ qd' in aphoriſmis p̃cepit, hæc cõtinent.

Sanguis in ſomnis ad interna magis refugit. H 30

Superiore quoq; narratione hanc ſcripſit ſententiam. Vigilanti exteriora magis calent, inte-
riora magis frigent. Dormienti res cõtra ſe habet. Et nunc igitur eius loci explanationem propo
ſitorum verborum cõmunem eſſe putato. nã quæ de caloris motu, lociq; in vigilantibus ac dor-
mientibus tranſmutatione audiuiſti, ea & de ſanguine te audiuiſſe exiſtimato. naturalis.n. calor
in hoc, & in ijs, quę ex hoc nutriuntur, maxima ex parte collocatur.

Rigor à ſuperiore ventre, ignis autem ab inferiore magis. 31

Ventris pars ſuperior rigorem magis, inferior vero febrẽ gignit, aut ſentit, aut inchoat. quod
& maxime veriſimile eſt. & propter id ipſum hanc vocem /magis/ additã puto, tanq̃ inter ſe ſolũ,
dicta contineantur. verũ etiam ſi iſtud conceſſerimus, altera quædam exoritur dubitatio nobis
ignorãtibus vtrum dictis partibus inflãmatis iſtud accidere dicat, an qñ in ipſas ex corpore ſucci
aliqui mordaces confluxerint, an qñ alimentum corruptum fuerit. Atqui rectius illud mihi exi-
ſtimandum eſſe videtur, de noxa ex humoribus contracta, & de illã ſequente ciborũ corruptiõe
ab Hippocrate ſermonem haberi. Nam cũ frigidus aut mordax ſuccus in ore ventriculi inſederit
ex corruptis cibis, aut praua qualitate, vel etiam cõfluxu ex corpore contractus, initium rigoris

inde

A inde capitur. In commētario nanq; de rigore monstrauimus ob frigidam aut mordacem causam, quæ per sensoria corpora moueatur, & cum impetu feratur, rigorem excitari. Quemadmodum vero id accidere conspicitur, ita & non nunquam febrem ex corruptis cibis accendi compertum est. quando scilicet corruptus cibus in inferiorem ventrem depulsus fuerit. tunc autem rigor non præuenit, sicuti quando ventriculi ostium mordebatur.

32 *Attractio, pulmo, aridum incendium, euacuatum siccat somnus multus.*

Quod euacuatum somnus multus exiccet, & experimento quidem, quo omnes rationes diiudicantur, percipies, & ante experimentum ad huic dicto assennendum ex ijs, quæ antea didicisti, adduceris. Porrò si in somnis sanguis, & cum eo naturale calidū interius abditur, in vigilia vero ad extima profunditur, quæ in ventriculo & iecore sunt, per quietem concoquentur, in vigilia vero totum corpus aletur. Itaq; si in exhaustis calor interius vergat, nihil habens quod conficiat, languescit & interit. primus enim omnium, vt ignis lignorum materia, ita ipse alimēto nutritur. prudenter autem addita est ea vox, multus, paucus enim pregressum laborem tollit, quando ventrem homo exonerauit. deinde si in iecore & primis venis adsint crudorum humorū reliquię, eas B omnes concoquit. Hæc quidem huiusce locutionis secunda pars nullum insignem in verbis errorem habet. sed prior hoc pacto scripta, Attractio, pulmo, aridum incendium, multū à Græcorum consuetudine distat. sic enim ipsam enunciare oportuit, Attractio fit, quoniam aridum incēdium in pulmonis temperatura est, attractionem nobis interpretantibus inspirationem. At Quintus, nec quia siccus calidusq; esset pulmo, ob id celerē frequentemq; spirationē fieri, sed contra propter talem spirationem siccari & incalescere pulmonem dixit. attractionem nanq; haud simpliciter spirationem quanq;, sed celerem tantum & frequentem significare voluit. à crebro autem spiritu pulmonem siccescere, & in libro de acutorum victu ab ipso comprehensum est.

33 *Frigidissimi cibi lentes, milium, cucurbitæ.*

Milium & cucurbita frigidi cibi euidenter sunt, & si non frigidissimi. lentem verò haud sanè frigidum cibum esse concesserim. nam quemadmodum cucurbitæ, & cum ipsis atriplex, blition, lactuca, & chondrila, & ex frumentaceis hordeum atq; milium certissime refrigerare noscuntur. contrario pacto lens se habet, nullam enim refrigerationem præ se ferri aut statim comesta in superiore ventre adhuc contenta, aut posterius in tenuia intestina, vel in crassiora delapsa. At forsan, C quoniam in libris de simplicibus medicamentis refrigeratorium quiddam in adstringente succo inesse monstrauimus, lentem quispiam refrigerare putauerit. sed ille in ijsdem commentarijs dictum fuisse non meminit quæcq; id genus medicamenta simplicia videri atq; dici, si ad ea, quę per nos compositione fiunt, comparentur, non tamen exacte simplicia esse. In primo nanq; de alimētorum potestatibus libro lentem ex contrarijs constare naturis asseruimus, altera quidem aluum coercente, altera vero citante. ex his igitur quæ supprimit, frigida terreaq; est, quæ citat, calida. Quocirca siccum quidem cibarium lens est, frigidum vero, non, sicut neq; calidum, sed ex vtroq; mistum, ac medium, aut parum admodum à medio ad calidius abiens. Quando igitur neq; absolute frigidam lentem quis concedere potest, qui ipsam excellenter frigidissimam concesserit? Quinetiam inflāmatis vlceribus instar cataplasmatis superdita lens humores in affectam partem defluentes coercere atq; repellere videtur, per vim adstrictoriam id scilicet faciens. quin & vi quadam concoctrice & suppuratoria prædita certe est, quod frigidis nequaquam inesse reperitur. siue igitur Hippocrates ita scripsit, siue alter quidam hæc verba interposuit, haud recte de lentium viribus opinatus est.

34 D *Vlcera exoriuntur, si immundus laboret.*

In laboribus, hoc est in exercitationibus, calorem auctum ex profundo ad cutem succos euocare, atq; discutere alibi didicimus. Quando igitur prius in corpore vitiosa materia contracta est, acrimonia cutim erodit, atq; vlcera efficit. quemadmodum cum crassi glutinosiq; humores sunt, iecur renesq; obstruunt, in cute autem affectus cum tumore excitat.

35 *Mulier, capra, elaterium aut cucumerem syluaticum edentes pueris purgatio.*

Non elaterio dūtaxat, quod cucumeris syluatici succus est, quemadmodū neq; ipso cucumere solum vescentes lac puerorum lactentium purgatorium gignunt, verū etiam si quod aliud medicamentum subductorium, quod vocant, assumpserint. siue autem à muliere elaterio, à capra ipso cucumere, siue vtroq; ab vtraq; comesto infantes earum lacte purgari dicat, nihil interest. quemadmodum neq; si, comesto, aut deuorato quis scripserit. Conducit autē hæc oratio & ad medicorum vsum, & ad naturale decretum. infantulos. n. purgare volentes, aut matri infantulum lactanti, aut capræ huiusmodi aliquid esui dantes sic eos purgabimus. & ad naturalis decreti, de quo altercatio est, diiudicationem id vtile est. etenimquidam nullam vim ex ijs, quæ ab initio in alimētis erant, post concoctionem, & in sanguinem conuersionem remanere posse contendunt. aliqui

e contrario validas vires diutius remanere volunt adeo, vt etiam sudores ipsas redoleant. Huic E vero sententiæ, quæ modo dicta fuere, suffragantur. in istis.n.comestorũ qualitas seruata reperitur. Quin & apud nos verno tempore, quando capræ scāmoniæ germina depastæ fuerint, purgatorium ipsæ lac generant. qꝫ si tithymallo vescantur, idem accidit. nec non & in Doride, & Bœotia, & Thessalia, omnibusqꝫ finitimis regionibus multi ex coturnicum esu musculorum distentionibus correpti sunt, quoniam veratro scilicet illæ vescantur. istud idem & Athenis quibusdam accidisse nouimus, qui coturnicibus largiter nimis sese impleuerant.

Calidiori conueniens, intus refrigeratio, exterius labor, sole, igne, veste, æstiuo tēpore. contrario aūt sic contrarie. 36

Valde calidæ naturæ refrigerationem, & aquæ potum conducere dicebat, & præterea quiescere, hoc est, à vehemētioribus exercitatiōibus abstinere. Quo pacto igitur hoc loco (vt nōnulli interpretantur,) exercitari iubet? quo pacto in sole & ad ignē calefieri? nā lauationibus id genus tēperaturas frigefieri monstratum est, humidis fuliginosisqꝫ vaporibus, qui ferè in huiusmodi tēperaturis abundant, discutiendis, & solidis mēbris humiditate refrigerante irrigandis. Ignis autē & sol calefacit, similiter & vestis, & tps æstiuum. Et ipse igitur in aphorismis ita loquitur, Tempore » qdem veris, & extrema æstate pueri, & his ætate, pximi optime degunt, & rectissime valent. æsta- F » te vero, & autūno quadantenus senes. reliqua eius parte, et hyeme, qui medias ætates agunt. Itaqꝫ » si calida ætas hyeme, frigida vero æstate rectius habēt, valde calidos natura à sole, & igne, & æstiuo tpe non modo nō iuuari, sed et lædi, ipsum putare credendū est. Vox ergo illa initio sermonis posita, calidiori, aliquod ipsi addendū subintelligi postulat aut tēperaturæ, aut naturæ, aut corpori, aut homini. sed ex eo, quod in fine opposuit, percipitur corpori & homini magis, ꝗ̄ tēperaturę, aut naturæ subintelligendū. oīno.n. dixisset, contrariæ aūt contraria, fœminei generis articulum fœmininis noībus, non masculi masculis anteponens. Tota igitur narratio talis fuerit, Calidiori corpori per cibos ac potus interius refrigeratio conueniens. noxia vero caliditas exterior à sole, & igne, & tēpore æstiuo, & vestimētis. à qbus oībus arida caliditas significatur. humidam nanqꝫ & mediocrē, qualis balnearū est, potestate refrigerare declarauimus. liquet autem nos in istis sermonibus consuetas has balneas intelligere, vbi nō apponimus, aquarū sponte nascentiū, aut marinarum, aut sulfurearū, aut aluminosarū. q̄nquidē illæ siccant calefaciuntqꝫ, & nō refrigerāt. con- * trariæ aūt naturæ corpori cōtraria. rursum hic subintelligere oportet iuuāntibus iuuātia, & nocentibus nocentia, ea qdem vt eligantur, hæc vero, vt fugiantur. Etenim si calidiores naturas cibis ac potiōibus refrigerare iussit, frigidiores certe contrarijs calefacere pcipiet. Itē si calidiores naturas G à sole, igne, & æstate male haberi dicebat, frigidiores vtiqꝫ ab his iuuari, à cōtrarijs lædi significat.

Cibaria aliqua quidem celeriter vincuntur, aliqua vero tarde. 37

Solus ex his, quos noui, Capito pro hac voce, tarde, scripsit, contrarie, narrationē hoc pacto instituens, Cibaria aliqua qdem celeriter vincuntur, aliqua vero contrarie. porrò sententia in vtraqꝫ diuersa lectione eadem est. quæ.n. eduntur, differre ea ratione inter se inquit, qꝫ aliqua cito à corpore superantur, aliqua tarde. intelligendum est autem vinci & superari, hoc est immutari, & concoqui, & apponi, & corpori simile effici. singulorum igitur ciborum alij quidem cito concoquuntur, & in sanguinem mutantur, & nutriunt, alij vero tardius. quæ in tribus libris habentur, vbi de alimentorum viribus omnia diligentissime persecutus sum.

GALENI EXPLANATIONVM IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBVS LIBRVM TOMVS SEXTVS.

H

Arnes, attractrices ex uentre, & extrinsecus, significat sensus, quòd expirabile, et inspirabile,

Trahere ad se ipsas inquit carnes ex ventre, & extrinsecus, ex ventre qdē. i. ex ventriculo ciborū potionumqꝫ, vnde nutriūtur, succū: extrinsecus vero, non itē similiter. Incertū est aūt, alimenrum'ne dicat, an aerē. possunt.n. carnes, quēadmodū ex ventriculo alimentū hauriūt, sic & ab extimis partibus in pfundum reuocare. potest & aer per arterias ad cutim pertinentes ad carnes ferri ab ipsis attractus, quod ēt omni verborū contextui magis quadrat. Verū de attractione decretum controuersum est. nō nulli.n. philosophi ac medici funditus ipsam sustulerūt: nō nulli esse qdē affirmāt, sed in carnibus esse negāt. oīum aūt istorū ratiōes in cōmētarijs explanatorijs reddi nō posse diximus. multoties.n. eadē sæpius repetere cogeremur, cōmētariaqꝫ i lōgitudinē ac multitudinē penè innumerabilē

A innumerabilem excrescerent. Quin neq; vniuersum vitæ tempus ad Hippocratis libros interpretandos satis esset, si cuiusq; dogmatis semper in qualibet parte ostensionis afferri debeant. lecturis præterea molesta res esset, & commentaria comparaturis longo tempore magnisq; sumptibus conscriberentur. Satius itaq; fore existimaui, si in hisce commentarijs cuiusq; partis sententiam enuclearem, quod explanatoris proprium munus est: interdum vero & dictis ab ipso causas alibi monstratis placitis congruentes adijcerem, ipsa autem placita hoc loco non astruerẽ, sed quibus in libris olim à me scriptis asserta fuerint, tantum in memoriam reuocarem, quem/admodum & nunc faciam. His enim, quæ nutriuntur, ad se proprium succum attrahentibus ad ipsa moueri alimentum in commentarijs de viribus naturalibus disputatum est. expirabile vero atq; inspirabile omne corpus esse, in commentario de vsu spirandi, & in libello de vsu pulsuum egimus. in priore quidem vtilitatem spirationis esse declarauimus, vt cordis calor moderatus seruetur: in secundo vero, in toto corpore caloris mediocritatem arteriarum opera custodiri. Hæc itaq; sola abunde sint ad prioris verborum Hippocratis particulæ explanationem. ad secundam iam deueniamus, in qua illud / significat sensus/neq; secundum Hippocratis morem, neq; omnino secundum græcam locutionem dictum est. vnde aliqui castigantes in datiuo casu (apud Lati-
B nos septimo,) protulerunt/sensu/scribentes. vt quod ab eo dicitur, tale sit, perspicuum sensui est totum animalis corpus expirabile esse, atq; inspirabile, atq; his deinde subijcitur illud/carnes, attractrices ex ventre, & extrinsecus / sensu teste confirmatum. quod idem est, ac si diceret, ab ijs, quæ euidenter sensibus nostris apparent. Nonnullos profecto vulgares audiui, quod ipsis ex potabilium aquarum balneis acciderat, admirantes. prius enim per calentem solem confecto itinere domum reuersi squallidum corpus osq; aridissimum se habere dicebant, nec non & ardentissima siti cruciari. à lauatione autem sitim extinctam esse, os humectatum, pariterq; totum corpus molle atq; humidum effectum priorem deposuisse squallorem fatebantur. Alij vero & in solijs corpus suum aquam attrahere indubitanter se percepisse affirmarunt. Hæc sanè, quæ vel imperitis patent, decreti testimonia ab ipso sensu accepta sunt, aliqua vero ex subtilioribus rationibus à medicis inuenta sunt, quarum vna & illa est, quam ipse posterius afferet, quam in sequẽtibus verbis cognoscetis. nam ad proposita intelligenda & hæc satis sunt, nobis ex rectè dictis & praue ab explanatoribus scripta deprehendere valentibus.

2 *Calidior venula sanguinis multitudine exustum procreat, illicoq; secernit.*

C Per venulam calidiorem, arteriam intelligito, omnibus Hippocraticorum librorum interpretibus venas non ab hoc solo, sed etiam à multis alijs veteribus & arterias appellari confitentibus. Hæc igitur, inquit, venula sanguinis multitudine incalescens exustum procreat, & secernit, exustum dictũ, quod ex calore gignitur, quod succi vehementius calefacti tanquam fuligo quædam est: id vero, vtpote natura calidum, & consistentia tenue facile secernitur. Hanc ego probabiliorem explanationem esse duco, si quidem oporteat verum simul & Hippocratis decretis consentaneum habere propositum. at placitum nunc à nobis memoratum verum esse in commentarijs de vsu spirandi, & de vsu pulsuum traditum est. nam inspiratione, qua per os, & per omnem cutem animalia vtuntur, duplicem capi vtilitatem ostendimus, roborari quidem semper refrigeratum insitum calidum, vt ne dissipatum intereat, & maxime cum ex qualibet causa adauctum est: excitari autem & valentius reddi, si quando frigidæ materiæ multitudine grauetur. quemadmodum & ignis ventilatione accenditur. quinetiam & hunc duplicem motum ipsi propriam naturalemq; exercitationem esse eius vires instaurantem, hæc enim est exercitationum natura & vtilitas. Postquam igitur ante dixit Hippocrates/carnes attractrices ex ventre, & extrinsecus/deinde huic adijciens, expirabile & inspirabile esse corpus: inspirationis quidem ipsius ortum & vtili-
D tatẽ per illud indicauit/carnes attractrices/, de expiratione vero nihil dixit, iure in propositis verbis ipsius meminit de arterijs sermonem faciens, qui & cordi communis est, licet obscurior de illo videatur. communem autem hũc sermonem esse, inde patet. Ab insito calido fuliginosum excrementum in sanguine creari diximus, ac potissimum quando est calidior. illud igitur excerni opus est. & id quoq; natura molita est, quæ à corde expellenda sunt, efflatione propellens, quæ vero ab vniuerso corpore, per arteriarum compressionem excludens. fuliginosa igitur partim ex istis, & ex venis (ostensum est enim inter ipsas eõia ostiola interesse.) per cutẽ quàm primũ arterijs compressis extruduntur: partim ex corde ea pulmo prior suscipit, q ipsi, cum quidẽ dilatatur, attrahenti, cum verò comprimitur, expellenti tanquam quoddam spiritus promptuarium præparatus est. Nẽpe hæc est nostra de propositis verbis sentẽtia. Et sequẽtia verba his ipsis ac superioribus congruere paulopost ostendam. quicunq; autem hoc loco ipsũm de ardoris ortu loqui crediderunt, primum quidem sermonem de ea parte/carnes attractoriæ/imperfectè dictum reliquerunt. non modo enim sibi conueniens attrahunt, sed etiam alienum abijciunt. attrahendi quidem vtilitas euidentior, abijciendi vero & excernendi ignotior est, & aliquam rationem ad persuadendum postulat. Descendamus igitur ad sequentem partem, quæ & ipsa (vt dudum dicebã.) ad meliorem explanationem discernendam aliquid facit.

Et quibus

Et quibus quidem pingue, bilis flaua, quibus vero sanguis, atra. E 3

In proxime explanata parte duarum opinionum meminisse oportet. nos enim diximus Hip-
pocratem difflationis vtilitatem demõstrare. per difflationem autem intelligi spiritus per totum
corpus ex arterijs emanationem, sicut ore factam, expirationem vocamus: non nulli vero de ar-
dentis febris ortu sermonem esse putarũt. quibus non admodum fauere illud dicebam, creat exu
stum: & illico excernit. neq; enim statim in ardoribus ea excerni, quæ ipsi vomitu, aut per sedem
euacuari dicunt, neq; esse necesse aliquod ardoris symptoma in sermone de eius ortu recenseri.
At explanationem nostram meliorem esse defendimus. primum quidem, quòd his criminatio-
nibus caret, secundo loco, quod in hoc sermone omne de spiritus intrò forasq; motione decretũ
traditum esse conspicitur. quam motionem in quibusdam nostris commentarijs non solum per
oris respirationem, sed etiam per difflationem à toto corpore fieri explicauimus, non nullis qui-
dem causa spiritus animalis generandi, vt dixit Asclepiades: quibusdam vero, vt Erasistratus,
non huius tantum, sed etiam vitalis: alijs præterea spirituum istorum alendorum causa inspiratio
nem fieri dicentibus, expirationis autem vsum referre nescientibus. Hippocrates (vt declaraui-
mus.) non modo per os expirationis, sed eius etiam, quæ ex qualibet corporis parte fit, vsum in
præsenti sermone perstrinxit. Alios præterea interpretes accusare æquum est, cuiusnam aucto- F
ris librum interpretentur, oblitos. neq; enim in aliorum virorum placita deflexissent, eorum quæ
Hippocrates asseruit consensum deferentes. ipso quidẽ clarissime dicente, carnes ex ventre, & ex
trinsecus attrahere: quod multum ab ea opinione distat, quæ cibi ex vẽtriculo in corpus digestio-
nem inanis consecutione fieri statuit. primum quidem non modo vim propriorum attractricem,
sed etiam alienorum expultricem inesse in carnibus animaduertere oportuit. hoc enim illis con-
uenit dicere, qui prædicant à natura saluti animalium esse prouisum, inter quos etiam fuit Erasi-
stratus. Secundo quidnam excretione egeat, dicere debuerant. neq; enim sanguinem, ex quo cor
pus alitur, dicent. horum nihil illi fecerunt: At Hippocrates ex sensui manifestis vtrunq; euiden-
ter constare præfatus, deinceps ad vsum ab omni corpore difflationis explicandum transitum fe-
cit, necessariam fuliginosorum excremẽtorum ortus causam asserens. Etenim in corpore anima-
lium caliditas huiusmodi recrementa perpetua mundatione indigẽtia procreat. Hac igitur in par
te horum excrementorum generandorum materiam ostendit. nam sicut maior caliditas ipsa ge-
nerare apta est, ita & materiæ quædam istis generandis habiles reperiuntur. recta igitur ratione
bilis atræ meminit. ipsam enim dupliciter contrahi didicistis ex crasso sanguine, & ex bile flaua
combusta. quòd si de ardentis febris ortu sermo ipsi foret, frustra bilis atræ meminisset. Quamob- G
rem & ex hoc perspicuum est explanationem nostram veram esse, iuxta & Hippocraticis decre-
tis consentaneam, illorum autem dissentientem. hæc eadem planè verba in alia libri parte conscri
psit, nosq; ipsi ea superius enodauimus. vbi & illud dicebamus, pingue non solum de vnguino-
so & adiposo, sed etiam de omni dulci dictum esse putandum. vt eo sermone mel contineatur &
siræum, quod hepsema, hoc est decoctum, in nostra Asia Græci nominant.

Frigidior frigido in tempore & regione calidior erit. 4

Quod neq; affectu aliquo, neq; ob ætatem frigidior in frigida regione & tempore possit cali-
dior effici, omnes confitentur. Iccirco & Sabini sectatores de natura frigidioribus verum esse ser-
monem tradunt. verũtamen neq; de istis absolute prolatus verus est, nisi huiusmodi conditiones
additæ sint, frigidum exterius circundatum, quod denset refrigeretq; cutaneas partes, inter euiden-
tia ponẽdum est, non tamen corporis penetralia similiter afficit. Sed quemadmodum in aphoris-
mis diffinitum est ea in parte, vbi inquit. Non nunquam in distẽtione sine vlcere iuueni carnoso »
æstate media frigidæ multæ inspersio calorem reuocat: sic & hoc loco à nobis diffiniendum est, »
frigida nãq; corpori nostro iniecta aut ita alte subit, vt intima æque atq; extima refrigeret, aut so-
la cutanea frigiditate percellit. ad profundum igitur descendens partes eas refrigerat, & non leui H
noxa totum animal perturbat, ipsius frigore concussis labefactatisq; viribus. At quę superficiem
tantum corporis afficit, non tm̃ interiora non refrigerabit, sed etiam calidiora multo, quàm ipso-
rum prior temperatura esset, efficiet, cæterum quicunq; de raram cutim rarasq; sub ipsa carnes
habentibus ipsum locutum esse existimant, nunc, quoniam ob difflatum calorem istos frigidio-
res effectos esse dicunt, atq; ideo spissescente cute, retentoq;, quod prius exhalabat, calido incale-
scere, aliquid sanè veritatis dicunt. Sed eos opinari non decebat, qui ita digerantur, & frigidiores
appellari. hæc enim (vt didicistis.) humidis calidisq; corporibus maxime insunt, secundo calidis,
licet sine humiditate talia sint. nullum autem frigidum corpus facile dissoluitur, sed minus quidẽ
humida, magis autem arida hoc sustinent. vtrisq; vero naturaliter calida præstant. hac itaq; ratio-
ne isti mihi falsi esse videntur.

In doloribus proximum ventrem purgare, & sanguinis ventrem rescindere. vstio, sectio, calefactio, refrige- 5
ratio, sternutatio. stirpium humores, in quibus vim habent. & cyceon idest mistura, maleficorum lac, allium, vi-
num feruefactum, acetum, sal.

Remedia hoc loco enumerat & lenibus & sæuis doloribus succurrentia. sicut in aphorismis

A oculorum tantũ dolentium remedia scripsit, vbi inquit, Dolores oculorum meri potio tollit, aut
lauatio, aut fomentum, aut venæ solutio, aut eum medicamento purgatio. hoc loco quædam adie
cit remedia oculorum doloribus inimica. primum quidem omnium hoc in sermone enumeratũ
purgatio est, quam in * victoriæ studiosa, irritant. neq; stulta * auxilia peni-
tus, quẽadmodum scripsit, explicauimus. primum vero inter deinceps enumerata vstio est, quæ
pessime affectis locis ob prauorum succorum exuberãtiam, vt in malignis vlceribus euenit, adhi-
betur. non nunquam palàm candentibus ferramentis, nõ nunquã vstorijs medicaminibus ea no-
bis vrentibus. post vstionẽ sectio posita est, & ipsa locorum multum iam pus habẽtium dolorem
finiens, postquã ingẽtes phlegmonę prægressæ sunt. Deinde calefactio lauationibus scilicet atq;
fomentis accersita. Alias vero fomẽtorum materias edocti estis, & quibus vitijs dolorem excitan
tibus admouenda sint, vt pectoris morbis ea, quæ ipse in libro de ratione victus acutorum recen-
suit. oculis aũt mollis spongia. non ferẽte loco per sacculos & cataplasmata calefactiones: quin &
ex oleo cõspersio in medijs corporis partibus & in capite calefactio cũ sit, doloribus remedio est.
Et ex aquæ calidæ fotu extremorum membrorũ dolor tollitur. atq; frequentissimus & plurimus
in dolentibus particulis calefactionis vsus apud medicos est. nam & contenta relaxat, completa
B euacuat, refrigerata calefacit. refrigeratione autem rarius sedandis doloribus vtimur membrorũ
quidem exteriorẽ superficiẽ densante, & propterea difflationes impediente, distenta vero magis
intendente. solas igitur calidas intẽperies sine materiæ multitudine factas refrigeratio discutiet:
sicut in capitis dolore ob solis æstum aut febrium ardorem. caput igitur oleo rosaceo frigido per-
fundentes symptoma curamus, & erysipelata ob excellentem caliditatem dolorem inferentia
* nec non & podagras, in quibus biliosa calidaq; fluctio est. Post dicta aũt scriptum est
/stirpiũ humores, in quibus vim habent/. quorum itẽ verborum sententia talis planè mihi esse vi-
detur. dolorũ medicinæ ubi non nunquã fuerint & stirpium humores. isti vero permulti sunt, ali-
qui liquidi permanentes, aliqui spissescentes. In primis sanè oleum permultam nobis vtilitatem
tollendis sedandi sq; doloribus, si calidum adhibeatur, præstat: deinde & alia multa longe plus eo
calefacientia, vt laurinum, cedrinum, ricininum, sinapinum, & raphaninum. hęc quidem liquida.
concreta vero alia plus, alia minus, & resinæ, maximeq; inter eas, quæ sponte sua distillant, & tha-
psia, & euphorbium, & succi omnes, cyrenæus, particus, medicus, assyrius, sagapenius, ex tithy-
mallis, ex panace, qui & proprie opopanax dicitur. Huius generis sunt & chalbana, & alia multa,
quæ omnia in commẽtarijs de simplicium medicinarum viribus didicisti. siue enim succus sit ali-
C cuius, siue liquor sub humoris appellatione comprehenditur. Huius itaq; generis sunt & liquida
pix, & piceum, quod vocatur, & in Cilicia Capnelæon, aliaq; innumerabilia, aliqua ex herbis, ali-
qua ex fruticibus, aliqua ex arboribus cõfecta, quorum cõe vocabulum stirps habetur, cuius hoc
loco Hippocrates meminit, stirpium humores. his vero adiecit/in quibus vim habent/ obscurum
breuitate sermonem faciẽs. Igitur haud ab re explanatores dissident alius aliter verba non modo
interpretãtes, sed etiam scribẽtes. quam ob rem vt ne nimia scribam, eos omittẽs, quæ mihi simil-
lima veri videantur, ea sola referam. Medicamentorum igitur quæcũq; dolores sedare apta sunt,
sicut aliud alij affectui, ita & aliud alij mẽbro prodesse idoneum est. Hac de re aũt sermo quia com
mentarij modum excedit, breuiter ipsum per exẽpla perstringere constitui. Porrò ꝙ non omnes
cum dolore affectus ijsdem egeant medicamẽns, istud tibi exemplũ esto, mordacibus succis in in-
testinis contentis eluentia cũ prius immiserimus, inter quæ mulsa est & ptisanæ cremor, & excre-
ti succi fuerint, morsus deinde mitigantia, & quæcunq; inhærẽtia, & intestinorũ tunicas operien-
tia à superioribus incidẽtes mordaces humores arcent, in sedẽ damus. cibaria præterea ipsis bonũ
succum creantia, & quæ difficulter corrũpantur, exhibemus. At in superiore ventre, & maxime
in eius ostiolo id genus contractis humoribus, in primis eos vomere iubemus. quòd si ad vomitũ
D parati non sint, simplex oleum, aut cum aqua temperatum, aut aliquod simile sorbendum præbe-
mus, per quod citato vomitu exterius aliquod adstringẽs odoratumq; superimponimus. sumen-
das autem escas exhibemus boni succi, ægre dissolubiles, & non nulla adstringendi vi præditas.
oculis vero dolentibus horum nihil facimus, sed vniuersi corporis inutilem materiam prius me-
dicamento educimus. Quòd si redundet sanguis, ad cubiti venam exteriorem, quam humeralem
vocant, scindendam accedimus: deinceps medicamine aliquo quàm mollissimo, & neutiquam
mordaci vtimur. deinde per totum diẽ vsq; ad vesperam ieiunantẽ ad balneum ducimus. Quòd
si neq; purgatione, neq; venæ scissione indigeat, dictis medicamentis, & post ipsa lauatione, sicut
nouistis, eiusmodi dolores medicamur, neq; ad ventris morsus collyrion aliquod immittentes,
neque oculis tragi succum, aut capræ adipem, aut ceratum morsu carẽs, aut id genus aliquod adhi
bentes, quale in sedem inijcere soliti sumus. Hęc exempli causa dixisse satis esto ad illud edocen
dum, eundem affectum diuersis locis excitatum non eadem remedia postulare. ostendere enim
propositum est, in quo sensu Hippocrates dixerit/stirpium humores in quibus vim habent/. illud
enim in quibus, aut membris, aut affectibus, aut modis vtendi intelligere necesse est. Dico autem
vtendi modos, cum aut ipsam causam, ob quam affecta pars dolet, remouemus, aut flatuosum spi
ritum ex illa creatum discutimus. idq; ipsum duobus modis efficimus, aut spiritus crassam flatuo

samq;

samq; partem extenuantes, aut continens ipsum corpus rarefacientes. Quinetiam ad hæc modus alius indolentiæ effector est. s. qui sensum hebetat, ac stupefacit. in quo prudentiæ nõ vulgaris est stupefactorio medicamento alia permiscere, neq; eo solo vti. quē enim præterit in philonio, quod vocatur, medicamine dolori finem stupore sensus imponi/stuporem vero siue torporem papaueris succus & alterci semen efficiunt. hæc si sola perpauca exhibeantur, dolorem sedare non poterunt. Quòd si tantum ex istis detur, quātum acceptum sedare dolorem possit, insigni noxa membrum dolens afficietur. igitur ne ipsum magnopere offendatur, neq; sensus obtorpeat, aliorū medicaminum permistio à Philone reperta est. quæ nam vero sit methodus, qua quis vtens hanc medicamentorum præparationem excogitet, in libris de ipsorum compositione proditum est. Et de his hactenus. nunc quæ sequuntur consideremus, inter quæ prima est vox illa/cyceon/. Nempe q; vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex aphorismorum interpretationibus didicistis. nunc vero & aliorum, quicunq; eadem ratione concitantur, dolorum non nunquā ob sanguinis crassitudinem, non nunquam ob frigiditatem vobis in mentem veniat. cum sæpius & in ventris doloribus, & in dolore capitis vocato hemicræna, seu hemicranea, meracius vinum sumptum confestim quidem manifeste iuuisse, accedente deinde somno in totum dolorem sustulisse videritis. Vidistis autē me non illico ieiuno, sed ab assumpto cibo exhibere. At hoc loco Hippocrates vtrunq; miscuit & cibum & potum. tale enim quiddam cyceon est, quemadmodum & apud Homerum didicistis, miscentibus quidem alia cum vino, commune vero omnium vinum habentibus. fortasse vero & cum polenta vinum miscebant, necessario autē & alia misceri ex hoc nomine/cyceon/veteres significare quispiam putauerit, sic eos appellationem hāc in eum sensum magis accipere indicans. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino vti iubens, vt opinionem meam confirmarem, multis subito calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum, vt fui veritus, magis cruciatum animaduerti. ab illis enim & inæqualis intemperies, et repletio membro acciderūt. alibi vero nos explicauimus repletionem quoquouersus corpora distendentem imbecillis partibus dolorem inferre. sed inæqualem intēperiem ea ratione, q; aliquæ partes adhuc naturaliter affectæ sint, aliquæ refrigeratæ ipsis sint proximæ. in istis enim à male affectis partibus ad recte valentes molesta quædam frigiditatis distributio fit. at oēs refrigeratæ (vt ita dicam,) hecticam quādam temperaturam adeptę nō dolent. quibus enim (inquit,) naturæ mutantur atq; corrumpuntur, dolores excitantur, non permutatis iam atq; corruptis. Ego profecto vinum sine cibo epotum læsum ire arbitrabar. & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. cyceon autem, cum in seipso cibum contineat, offendere nequaquam poterit. nā ex vtriusq; mediocri mistione æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescens sine multis vaporibus & refrigerata calefacit, & intensa digerit. quæcunq; enim prius aliquibus in locis ob crassitudinem inhæserant, eos attenuata & fusa permeant, continentibus etiam ipsa corporibus rarioribus laxioribusq; effectis, quæ à leniter calefacientibus fieri solent. Sternutationes quoq;, nam & has deinceps scripsit, dolores capitis ex multo flatuoso spiritu ortos perspicuo remouere cernuntur. Hæc igitur omnia vsq; ad sternutationes cum eo, quod ab initio propositum fuit, cohærere à me ostensum est, & male ab interpretibus in plures sermones fuisse diuisa. Ad sequentem igitur partem transeamus, quæ plus etiam ab omnibus prioribus, q; illæ inter se, distare videtur. potest aūt & ipsa (vt ego sentio,) de doloribus, sicut & illæ, fuisse prolata, sed ab illis differre malitia. exoriuntur enim dolores quidam maligni à maleficis seu medicamētis, quæ deleteria vocant, seu feris venenum ictu fundentibus, siue succis aliquibus ex improbo victu, aut pestilēti cœlo in corpore genitis. ad hos itaq; id genus remedia enumerata fuisse dicimus, lac, allium, vinū feruefactum, acetum, salem. lac nanq; venenis erosione interficientibus aduersatur. siquidem attemperatione opus est. Allium vehementi frigiditate lædentibus resistit: Vinum mediocriter frigidis. Sed cum ipsi adiectum fuerit/feruefactum/intelligere possumus admodum calidum. Potest etiam intelligi vinum ita elixatum, vt siræon, quod vocant, factū sit. etenim hoc corrodentes acrimonias temperat. Acetum vero, vt glutinosos, quales fungorum esu creantur, succos dissecet, vel etiam refrigerandi causa, sicut aduersus thapsiam requiritur. postremo salem, vt totam maleficorum humorum, medicamentorumq; substantiam consumere possit. Cæterum quoniā iuuamenta & noxæ non solum per simplices nos attingentium qualitates, sed ēt per totam substātiam corporibus nostris adueniunt (& hoc enim ex alijs cōmentarijs didicistis,) iure sanè optimo, & illud dictū fuerit/stirpium humores & in quibus vim habent/. proprietates nanq; ex tota substātia progenitæ aut corporibus nostris congruētes, aut alienæ, quatuor materijs cōtinentur, aut enim purgatoriæ medicinæ sunt, aut alimenta, aut ad hæc tertio ea, quæ hic Hippocrates malefica nominauit, aut quarto ipsorum remedia. Cum vero tertium materiæ genus & in medicamenta deleteria, hoc est mortifera vocata, & ferarum venena distribuatur, duplex & ista curantium materia est. Appellantur autē græco vocabulo alexipharmaca, id est medicamentorum auxilia, quæ mortiferis medicamentis aduersantur. Theriaca vero, quæ ferarum morsibus medentur. Verum fortasse quis existimauerit & purgantium medicamentorum materiam inter mortifera esse censendam, nā & hæc vltra modum exhibita nos interficiunt. Id si concesserimus, consequens erit etiam

vt alexipharmaca

A vt alexipharmaca, & theriaca in mortiferis enumeremus, quandoquidem & hæc nos perdere possint, nisi siquis ex ipsis omnino valde parum assumpserit. Verum ea de causa mihi plura medicamenta non vocare mortifera medici videntur, quod ipsorum temporibus quibusdam vtilitas necessaria sit: ea vero appellare deleteria. i. perniciosa, quæ nullo vnquam tempore neque ægrotis hominibus, neque valentibus opem ferunt. neque enim aconitum, neque argentum viuum, neque argenti spuma, neque marinus lepus in corpus accepta vllum nobis afferunt emolumentum, quemadmodum & alia pleraque, de quibus & illis in commentarijs actum est, vbi de iuuantibus atque nocentibus per totius substantiæ proprietatem disputauimus.

6 *Homo ex lassitudinibus, ex itinere, imbecillitas, grauitas, expuit. tussiebat enim ex vertice, febris acuta, manum submordens, secundo die caput graue, lingua exusta fuit, nares vnguibus rescissæ, sanguis non manauit. sinister lienis magnus & durus dolore infestabatur.*

Quænam huic ægroto acciderint, narrauit Hippocrates: mortuus'ne sit an euaserit, quorum causa reliqua omnia scripta sunt, dicere prætermisit. At forsan quid ego de ægroto hoc futurum esse prædicerem, quispiam audire desideret. cui vera hunc in modum dicenda sunt, siquis eius mi B hi vrinam ostendisset, clare sané quid de ægroto sentirem, attulissem. quantum enim ad dicta pertinet, perniciose ægrotabat. At si vrina optima foret, hominem quidem euasurum, sed acute ægrotaturum esse prædicerem: sin autem praua esset vrina, breui interiturum: si mediocris, vt neque laudanda esset, neque vituperanda, longiori tempore superstitem tandem moriturum esse affirmarem. Alia porrò symptomata media quodam modo inter perniciem atque salutem sunt. illud vero/ Nares autem vnguibus rescissæ deinde non effundentes sanguinem/ ita enim scripsit Zeuxis. Nares vnguibus rescissæ non effuderunt sanguinem, pessimum signum est. Quod si scriptum esset, quemadmodum & in pluribus exemplaribus scriptum reperitur, Nares vngue reclusæ, sanguis non erupit, perniciosum quidē & hoc esset, sed minus, quàm nullo modo sanguinem emittere. patet autem quod & manus opera rite adhibita sanguis tamen nō emanarit. neque enim ab initio hac in parte scripsisset vnguibus quidem nares esse proscissas, neque tamen sanguinis profluuium accidisse, si absque manus opera id euenire potuisset. Referunt autem veteres medicos non proprijs vnguibus modo, sed etiam ferramento quodam ad id ipsum præparato nares dissecare solitos. Videnturque in ægrotante, de quo nunc sermo fit, ad ipsarum dissectionem propter capitis grauitatē curantes hominem medici deuenisse. Illud verò de liene dictum/ sinister lienis magnus/ non nulC li ita additum esse/ sinister/ putant, vt lacti, album poeta adiecit, & suibus, humi cubantes, cum nullum lac non album sit, nulli sues non humi cubantes * dissecta non erupit sanguis sinistra, tanquam si dixisset ex sinistra nare, & ea lieni è regione opposita est. atque ex his verisimile est medicum ad manus operam adhibendam fuisse permotum. Errāte autem primo libri scriptore accidit, vt erratum remaneret. præterea cum in proposito sermone illud etiam sit, tussire ipsum ex vertice, de hoc etiam inter libri interpretes magna dissensio est, non nullis quidem ex capite fieri tussim dicentibus, non, sicut crebrius fieri cōsueuit, ex pectore & pulmone & aspera arteria, quando hæc primo affecta sunt, aliquibus autem ex vertice propriè dictū esse putantibus, vt non solum ex capite destillatio aliqua tussis causa sit, sed etiam ab ipsius capitis parte illa, quam verticem nominamus.

7 *Quartana laborantes magno morbo non capiuntur. si prius autē capiantur, & quartana superueniat, liberātur.*

Comitialem veteres & magnum morbum & affectum puerilem appellabant, vt ipse Hippocrates in libro de aquis, & aere, & locis, quoniam pueritiæ tempore abundat. nonnulli & herculeum ipsum vocauerunt, non quod Hercules eo vexaretur. sed videntur isti sicut alij etiam nominiD bus eius sæuitiam exprimere voluerunt, ita & nomen hoc magnitudinem significās, herculeum scilicet effinxisse. Alij sacrum morbum falsa opinione decepti appellauerunt, sicut in libro de sacro morbo explicatum est. Oritur sanè & ab alijs affectis partibus nonnunquam vitium hoc: sed in plurimis primum ipsum cerebrum afficitur non alteri affecto consentiens, morbi autem causa frigidus crassusque humor est in cerebri finibus collectus, neruorumque origines, ac præcipue dorsi medullæ primum principium occupans. Hunc humorem igitur & aliæ quidem febres iuuāt, sed maxime diuturnæ, & ex his omnibus quartana potissimum. itemque ea ipsa quartana, quæ longissima sit, & cum rigore inuadat. ipse nanque rigor.

vectes

Cerebri quidem initium hoc obstruente humore. febris autem caliditas prius attenuans & ipsum discutere apta est, præterea & totam temperaturā vehemētibus rigoribus mutare, & humidā eā frigidāque ad calidius sicciusque redigere. ab illa enim pituitosus humor procreatur. interdum vero & vexante febrili accessione excretiones sequuntur conuulsionem iuuantes, per sudores quidem sæpius, aut vomitū, aut alui subductionē. quare & per hæc expurgatur morbi mate-

ria

ria iuxta id, quod in aphorismis dixit, febrem conuulsionibus rectius accidere, quàm conuulsionem febri. comitialis autem est totius corporis conuulsio. in tertio quidem tomo primi de morbis popularibus ita scripsit de quartana, Securissima quidem omnium est, & facillima, sed longissima quartana. neque enim ipsa solum per se ipsa talis est, sed etiam ab alijs ingentibus morbis tutum præstat. Id vero nulli dubium est, q prius quartana febre laborantes comitialis morbus adoriri nequit. quandoquidem iam adortum superueniens quartana discutere consueuit. quo circa multo sane magis ipsum impendentem arcere poterit. E

Pro quibus qui morbi.

Hoc supra positis congruit hanc sententiam innuens, pro quibus morbis qui morbi oriantur, scire bonum est. id vero subaudire opus est, quemadmodum quartana comitialem sanat, & febris quæq; conuulsionem, vel etiam distillationem & suspirium: eodem pacto oculorum phlegmonen alui profluuium, læuitatem intestinorum acida eructatio, & lateris phlegmone pulmonariam, veternum phrenitis. contra vero non vtiliter phrenitis in veternum, phlegmone lateris in pulmonariam se conuertunt. Quinetiam atram bilem hæmorrhois. i. sanguiflua plerumque incipientem prohibuisse, & iam effectam remouisse, nec non & duratum lienem sanauisse cõspecta est. At varices quoq; hos ipsos morbos, podagras præterea, & artuum dolores discutiunt. F

FINIS TERTIÆ CLASSIS.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu xxx yyy zzz, AAA BBB.

Omnes sunt quaterniones, præter ppp et qqq terniones.

VENETIIS APVD HAEREDES LVCAEANTONII IVNTAE.

ANT 141 0405